ITAJTOL DIOS

MATEO - APOCALIPSIS

Nejin Biblia iaxka

ITAJTOL DIOS

PARA AKIN NEMISKEJ
KEMAN DIOS TAIXYEKANTOS

MATEO - APOCALIPSIS

"Sayoj ke tikchiaj se yankuik iluikak uan se yankuik taltikpak ijkon kemej Dios motenkauak, uan ompa nochipa mochiuas tein kuali yetok".

(2 Pedro 3:13).

© 2022

WATCH TOWER BIBLE
AND TRACT SOCIETY
OF PENNSYLVANIA

200 Watchtower Drive
Patterson, NY 12563-9205
U.S.A.

AKIN KICHIJCHIUJKEJ

WATCHTOWER BIBLE AND
TRACT SOCIETY OF NEW
YORK, INC.

Wallkill, New York, U.S.A.

Nejin amatajkuilol yetok nochi oso sayoj tajko, itech panoua 210 tataman tajtolmej. Itech www.jw.org tikonitas katiyejua tajtolmej.

Biblia *Para akin nemiskej keman Dios taixyekantos* moamakixtiani itech miak tataman tajtolmej. Mokixtiani:

Panoua 243 millones

Impresión de 2022

Nejin amatajkuilol tapaleuia maj itaixpantijkauan Jehová tamachtikan ika Biblia itech nochi taltikpak. Amo uelis se kinamakas.

ITajtol Dios para akin nemiskej keman Dios taixyekantos (Mateo-Apocalipsis)

New World Translation of the Christian Greek Scriptures

Nahuatl (Northern Puebla) (*bi7*-NHT)

bi7-NHT
220414

TEIN IKA PEUA

DIOS kichiuak maj moijkuilo Biblia itech tajtol hebreo, arameo uan griego. Para maj iTajtol Dios kinpaleui akin nemij "itech nochi taltikpak", moneki motajtolkepas itech miak tataman tajtolmej (Mateo 24:14). Nejin 27 amatajkuilolmej tein peua itech Mateo uan tami hasta Apocalipsis moixmati kemej "ITajtol Dios itech tajtol griego". Ijkon moixmati porin itatojtokakauan Cristo yekinika kijkuilojkej itech nejon tajtol tepitsin satepan ke Cristo momikilij.

Traducción del Nuevo Mundo de las Escrituras Griegas Cristianas mokixtij itech tajtol inglés itech xiuit 1950. Keman kitajtolkepkej kiitstiajkej uan ika moixyekankej tajkuilol griego tein kichijchiujkej Westcott uan Hort. Nejin amatajkuilol kipia tanemililmej tein ixnesi itech uejkauj amatajkuilolmej itech tajtol griego. Hasta kampa uelik, itech *ITajtol Dios para akin nemiskej keman Dios taixyekantos* moajsij tanemililmej tein kipia tajtol griego. Keman kitajtolkepkej nejin Biblia itech náhuatl del norte de Puebla, kiitstiajkej Biblia itech tajtol inglés tein kisak itech xiuit 2013, uan kitemojkej maj kipia nochi tanemililmej tein moneki.

Itokay Dios, Jehová, ixnesi 237 viajes itech *ITajtol Dios para akin nemiskej keman Dios taixyekantos (Mateo-Apocalipsis).* Semi moneki maj nochin kiitakan ke itokay Dios semi ueyi uan maj kinotsakan ika itokay para momakixtiskej. Yejua ika, itech nejin Biblia oksepa ixnesi itokay Dios, Jehová, kampa kinamiki yetos itech iTajtol Dios (Mateo 6:9; Romanos 10:13).

Dios motenkauak ke onkas se yankuik taltikpak para maj nochin kualtsin nemikan ompa. Yejua ika nejin Biblia motokaytia *ITajtol Dios para akin nemiskej keman Dios taixyekantos* (2 Pedro 3:13). Akin kitajtolkepkej nejin Biblia kitasojtaj Dios akin kichiuak maj moijkuilo iTajtol, uan kiitaj ke semi moneki kitaliskej tein kinemilia uan tein yekmelauj kijtoua hasta kampa ueli. Tiktataujtiaj Dios maj nejin Biblia semi kinpaleui akin yekmelauj kinekij kiixmatiskej "tein melauak" (1 Timoteo 2:4).

AMATAJKUILOLMEJ

ITAJTOL DIOS ITECH TAJTOL GRIEGO

AMATAJKUILOL	ABREVIACIÓN	PÁGINA
Mateo	Mt	9
Marcos	Mr	66
Lucas	Lu	101
Juan	Jn	161
Hechos	Hch	204
Romanos	Ro	262
1 Corintios	1Co	288
2 Corintios	2Co	313
Gálatas	Gál	330
Efesios	Ef	340
Filipenses	Flp	349
Colosenses	Col	356
1 Tesalonicenses	1Te	362
2 Tesalonicenses	2Te	368

AMATAJKUILOL	ABREVIACIÓN	PÁGINA
1 Timoteo	1Ti	371
2 Timoteo	2Ti	379
Tito	Tit	384
Filemón	Flm	388
Hebreos	Heb	389
Santiago	Snt	409
1 Pedro	1Pe	416
2 Pedro	2Pe	423
1 Juan	1Jn	428
2 Juan	2Jn	435
3 Juan	3Jn	436
Judas	Jud	437
Apocalipsis	Ap	440

Amatajkuilolmej tein kipia Biblia 471
Tajtolmej tein kipia Biblia 472
Kampa momelaua tajtolmej 490

TEIN KIJKUILOJ

MATEO

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

1 Iuejkaujtatuan Jesucristo (1-17)
Yoli Jesús (18-25)

2 Kikalpanouaj seki magos (1-12)
Cholouaj Egipto (13-15)
Herodes kinmiktia okichpipilkonemej (16-18)
Mokepaj Nazaret (19-23)

3 Juan akin teauia peua tanojnotsa (1-12)
Jesús moauia (13-17)

4 Amokuali kitemoua maj Jesús motajtakolmaka (1-11)
Jesús peua tanojnotsa Galilea (12-17)
Kinijita yekinika imomachtijkauan (18-22)
Tanojnotsa, tamachtia uan tapajtia (23-25)

5 TAMACHTIA ITECH SE TEPET (1-48)
Jesús peua tamachtia (1, 2)
Akin yolpakij (3-12)
Istat uan tanex (13-16)
Kichiuako tein kijtoua iTanauatil Moisés (17-20)
Keniuj se kiyektalis kuejmolmej (21-26), maj amo se auilnemi (27-30), akin kikaua inamik (31, 32), maj se kichiua tein se kijtoua (33-37), maj amo se momakepa (38-42), maj se kintasojta akin tetauelitaj (43-48)

6 TAMACHTIA ITECH SE TEPET (1-34)
Maj amo se kichiua tein kuali sayoj para maj teitakan (1-4)
Keniuj se motataujtis (5-15)
Padrenuestro: kemej se motataujtis (9-13)
Keman se kiixtalis amo se takuas (16-18)
Tein kipia ipatiuj nikan taltikpak uan ne iluikak (19-24)
Maj amo se motekipachojto (25-34)
"Nochipa xiktayekanaltikan iTaixyekanalis Dios" (33)

7 TAMACHTIA ITECH SE TEPET (1-27)
Maj amo se teijijto (1-6)
Maj se tajtanto, maj se tatemojto uan maj se takakalatsto (7-11)
Keniuj timouikaskej iniuan oksekin (12)
Puerta kampa takopitsyan (13, 14)
"Nankinixmatiskej ika tein kichiuaj" (15-23)
Kali itech se ueyi tet uan kali xalixko (24-27)
Miakej semi kimojkaitaj kemej tamachtia (28, 29)

8 Jesús kipajtia se takat akin kipia lepra (1-4)
Se akin kinixyekana soldados takuaujtamati (5-13)
Jesús kinpajtia miakej ompa Capernaúm (14-17)
Keniuj se kitojtokas Jesús (18-22)
Jesús kitakaualtia chikauak ejekat (23-27)
Kintitani seki amokuali ejekamej maj kalakikan ininijtik pitsomej (28-34)

9 Jesús kipajtia se takat akin amo uelia nejnemia (1-8)
Kiyoleua Mateo maj kitojtoka (9-13)
Kitajtaniaj keyej amo kiixtaliaj amo takuaskej (14-17)
Isiuapiltsin Jairo; se siuatsin kinalmatoka ipantaken Jesús (18-26)

Jesús kinpajtia omen akin amo tachiayaj uan se akin amo uelia tajtouaya (27-34)
Miak tatok uan amo miakej tekitinij (35-38)

10 Doce tatitanilmej (1-4)
Keniuj tanojnotsaskej (5-15)
Imomachtijkauan Jesús kintajyouiltiskej (16-25)
Maj se kimouili Dios uan amo oksekin (26-31)
Jesús taxexeloko (32-39)
Akin kinselis imomachtijkauan Jesús (40-42)

11 Jesús kuali ika tajtoua Juan akin teauia (1-15)
Kiniluia tein amo kuali tein kichiujtokej (16-24)
Kiueyitalia iTajtsin porin kintasojta akin yolyemankej (25-27)
Itamamal Jesús amo semi etik (28-30)

12 Jesús kipia tanauatil itech tonal sábado (1-8)
Kipajtia se takat akin amo uelia kioliniaya imay (9-14)
Dios kitasojta itekitikauj (15-21)
Dios kipaleuia maj kinkalankixti amokuali ejekamej (22-30)
Akin Dios amo keman kitapojpoluis (31, 32)
"Ika itakilo moixmati in kouit" (33-37)
"Milagro tein mochiuak iuan tanauatijkej Jonás" (38-42)
Keman se amokuali ejekat oksepa itech kalaki aksa (43-45)
Inan uan iikniuan Jesús (46-50)

13 iTaixyekanalis Dios (1-52)
Takat akin tatokak (1-9)
Keyej Jesús kintapouia miak taman (10-17)
Kimelaua toni kijtosneki tein kichiuak akin tatokak (18-23)
Trigo uan sakat (24-30)
Xinachtsin tein kiluiaj mostaza; levadura (31-33)
Tamachtij ijkon kemej moijtojka (34, 35)
Kimelaua tein kijtosneki trigo uan sakat (36-43)
Tein tel patiyoj tein toktoya; tetsin tein semi patiyoj (44-46)
Ueyi atarraya (47-50)
"Miak taman tein yankuik uan tein soltik" (51, 52)
Kiixtopeuaj Jesús kampa kayot (53-58)

14 Kikechkotonaj Juan akin teauia (1-12)
Jesús kintamaka makuil mil takamej (13-21)
Nejnemi aixko (22-33)
Kinpajtia miakej ompa Genesaret (34-36)

15 Jesús kijtoua ke amo kuali yetok tein kinnextilijkej ininuejkaujtatuan (1-9)
Tein ualeua itech se iyolo yejua tein tepitsotilia (10-20)
Se siuatsin akin nemi Fenicia semi takuaujtamati (21-28)
Jesús kinpajtia tel miakej (29-31)
Kintamaka naui mil takamej (32-39)

16 Kiluiaj Jesús maj kichiua se milagro (1-4)
"Ininlevadura fariseos uan saduceos" (5-12)
"Llaves tein ika tatapoui itech iTaixyekanalis Dios" (13-20)
Tet kampa kichijchiuas nechikol (18)
Jesús kijtoua ke kimiktiskej (21-23)
Tein moneki kichiuas akin kineki kitojtokas Jesús (24-28)

17 Jesús mopata kemej moita (1-13)
Takuaujtamatilis kemej se xinachtsin tein kiluiaj mostaza (14-21)

Jesús oksepa kijtoua ke kimiktiskej (22, 23)
Kiixtauaj impuesto ika se platajtomin tein kitenkixtiliaj se pescado (24-27)

18 Akin okachi ueyichiujkej itech iTaixyekanalis Dios (1-6)
Miak taman tein teuetsiltia (7-11)
Ichkat tein poliui (12-14)
Keniuj se kipaleuis se tokniuj maj oksepa kichiua tein kuali (15-20)
Takeual akin amo kinekik tetapojpoluis (21-35)

19 Akin monamiktiaj uan akin kikauaj ininnamik (1-9)
Akin amo monamiktiaj (10-12)
Jesús kintiochiua seki konemej (13-15)
Tein tajtani se telpoch tominpixkej (16-24)
Tein se kikaua porin se kitayekanaltia iTaixyekanalis Dios (25-30)

20 Nochin akin kitekitij uva kitanij se denario (1-16)
Jesús oksepa kijtoua ke kimiktiskej (17-19)
Kitajtaniaj maj iuan motalikan keman taixyekantos (20-28)
Jesús kinmakixtis miakej (28)
Kinpajtia omen akin amo tachiayaj (29-34)

21 Jesús youi ipanko se burrito (1-11)
Kinkalankixtia akin tanamakaj templo (12-17)
Kiluia se higojkouit maj amo keman takiok (18-22)
Kitajtaniaj Jesús akoni kinauatij maj kichiua milagros (23-27)
Ome ikoneuan se takat (28-32)
Tekitinij akin temiktiaj (33-46)
Kiixtopeuaj tet tein kichikaua ome tepamit (42)

22 Nenamiktilis (1-14)
Dios uan Tekiuaj (15-22)
Kitajtaniaj tein panos keman mikemej oksepa nemiskej (23-33)
Ome tanauatilmej tein okachi tayekantokej (34-40)
¿Cristo ikoneuj David? (41-46)

23 Maj amo se kichiua kemej tajkuilouanij uan fariseos (1-12)
Teikneltijkej tajkuilouanij uan fariseos (13-36)
Jesús motayokoltia porin Jerusalén ixpoliuiti (37-39)

24 Tein kinextis ke Cristo mokepakya (1-51)
Neteuilismej, mayan uan talolinilis (7)
Moteixmatiltis kuali tanauatilmej (14)
Tetsaujkatajyouilis (21, 22)
Tein kinextis ke Jesús ualajtok (30)
Higojkouit (32-34)
"Kemej katka keman nemia Noé" (37-39)
"Nochipa xitachixtokan" (42-44)
Takeual takuaujtamach uan takeual amo yolkuali (45-51)

25 Tein kinextis ke Cristo mokepakya (1-46)
Majtakti ichpochmej (1-13)
Akin kinmakakej bolsa tomin (14-30)
Ichkamej uan chivos (31-46)

26 Tiopixkamej kiitaj keniuj kimiktiskej Jesús (1-5)
Se siuatsin kikuatekilia aceite tein ajuiyak (6-13)
Kichiua Pascua uan Judas kitemaktia (14-25)
ITakualis toTekotsin (26-30)
Jesús kijtoua ke Pedro kijtos ke amo kiixmati (31-35)
Motataujtia ompa Getsemaní (36-46)
Kikitskiaj (47-56)
Kiuikaj ininixpan Uejueyi Tamelauanij (57-68)
Pedro kijtoua ke amo kiixmati (69-75)

27 Kiuikaj Jesús iuan Pilato (1, 2)
Judas mokechpiloua (3-10)
Jesús iixpan Pilato (11-26)
Kikejkelouaj senteixtenoj (27-31)
Kikoujpampilouaj ompa Gólgota (32-44)
Jesús momikilia (45-56)
Jesús kitokaj (57-61)
Tajpiaj itech miketekoch (62-66)
28 Jesús oksepa nemi (1-10)
Kinmakaj tomin soldados para maj takajkayauakan (11-15)
"Xiakan uan xikinmachtikan" (16-20)

1 Nejin amatajkuilol ininka tajtoua iuejkaujtatuan Jesucristo.* Yejua ikoneuj David uan ikoneuj Abrahán.
2 Itat Isaac katka Abrahán;
itat Jacob katka Isaac;
inintat Judá uan iikniuan katka Jacob;
3 inintat Pérez uan Zérah katka Judá (ininnan katka Tamar);
itat Hezrón katka Pérez;
itat Ram katka Hezrón;
4 itat Aminadab katka Ram;
itat Nahsón katka Aminadab;
itat Salmón katka Nahsón;
5 itat Boaz katka Salmón (inan katka Rahab);
itat Obed katka Boaz (inan katka Rut);
itat Jesé katka Obed;
6 itat tekiuaj David katka Jesé.
Itat Salomón katka David (inan katka isiuatsin Urías);
7 itat Rehoboam katka Salomón;
itat Abías katka Rehoboam;
itat Asá katka Abías;
8 itat Jehosafat katka Asá;
itat Jehoram katka Jehosafat;
itat Uzías katka Jehoram;
9 itat Jotán katka Uzías;
itat Acaz katka Jotán;
itat Ezequías katka Acaz;
10 itat Manasés katka Ezequías;
itat Amón katka Manasés;
itat Josías katka Amón;
11 itat Jeconías uan iikniuan katka Josías. Yejuan yolkej itech tonalmej keman judíos yaya kinuikatij temako ompa Babilonia.
12 Keman yetoyajya Babilonia, yolik Sealtiel ikoneuj Jeconías;
itat Zorobabel katka Sealtiel;
13 itat Abiud katka Zorobabel;
itat Eliaquim katka Abiud;
itat Azor katka Eliaquim;
14 itat Sadoc katka Azor;
itat Aquim katka Sadoc;
itat Eliud katka Aquim;
15 itat Eleazar katka Eliud;
itat Mattán katka Eleazar;
itat Jacob katka Mattán;
16 Jacob katka itat José, akin iuan monamiktij María. Yejua katka inan Jesús, akin kiixmatij kemej Cristo.
17 Sennochinya katkaj 14 tetatmej, tein peujkej iuan Abrahán hasta David. Okseki 14 tetatmej peujkej iuan David hasta keman ju-

1:1 *Tokaymej *Cristo* uan *Mesías* kijtosnekij 'taijital (taixpejpenal)'.

díos kinuikakej temako ompa Babilonia. Okseki 14 tetatmej peujkej keman judíos kinuikakej Babilonia hasta Cristo.

18 Ijkon yoliko Jesucristo. Inan katka María uan yejua motenkaujka monamiktis iuan José, sayoj ke achto ke monamiktiskia, Dios ika ichikaualis kichiuak maj mokokoxkatali. **19** José, itakatsin* María katka yolmelauak uan amo kinekia kipinaujtis María ininixpan nochin. Yejua ika kinemiliaya kikauas uan maj amo akin kimatini. **20** Sayoj ke, satepan ke José kinemilij kichiuas nejon, iángel Jehová* monextijtiuetsiko keman yejua takochitstoya uan kiluij: "José ikoneuj David, xikuika mochan mosiuatsin María uan amo ximoui, porin Dios ika ichikaualis kichiuak maj mokokoxkatali. **21** Yejua kipias se okichpiltsin uan moneki tiktokaytis Jesús,* porin yejua kinmakixtis akin nemij nikan taltikpak uan kinkixtilis inintajtakol". **22** Tein melauj, nochi nejon panok para maj mochiuani tein Jehová* kijtojka itechkopa itanauatijkauj:# **23** "¡Xikitakan! Ichpoch* mokokoxkatalis uan kipias se okichpiltsin akin kitokaytiskej Emmanuel", tein kijtosneki "Dios touan yetok".

24 Keman José ijsak,# kichiuak tein iángel Jehová* kinauatij uan monamiktij iuan María.△ **25** Sayoj ke José amo motekak iuan María hasta keman yolik okichpiltsin. Uan José kitokaytij Jesús.

2 Jesús yolik ompa Belén tein poui Judea, keman Herodes* tekiuajtia. Ijkuak, ualajkej Jerusalén seki takamej akin kinixmatij kemej magos.# Yejuan ualeuayaj de kampa ualkisa tonaltsin, **2** uan tatsintokayaj: "¿Kani yetok inintekiuaj judíos akin tikmatkej ke yolik? Porin keman tietoyaj kampa ualkisa tonaltsin tikitakej isitalin uan timoixpilokoj iixpan".* **3** Keman tekiuaj Herodes uan nochin akin nemiaj Jerusalén kikakkej nejon, semi motekipachojkej. **4** Tekiuaj kinsentilij nochin uejueyi tiopixkamej uan tajkuilouanij uan kintajtanij* kani yoliskia Cristo.# **5** Yejuan kinankilijkej: "Ompa Belén tein poui Judea, porin yejua nejin tein kijkuiloj tanauatijkej:# **6** 'Uan tejua Belén tein tipoui Judá, nochin akin tekiuajtij Judá maj amo mitsitakan ke semi amo tiueyichiujkej, porin motech kisas se tekiuaj akin kinixyekanas israelitas, akin pouij itech noxolal'".

7 Yejua ika, Herodes kinichtakanotsak nejon magos uan kinyektajtanij kemanian nesik nejon

1:19 *Itech nejon tonalmej, se siuat akin kijtankajya kiitayaj kemej yeskia monamiktijkaya. **1:20** *Nikan kampa yekinika ixnesi itech se versículo itokay Dios, *Jehová*. Uan itech Mateo hasta Apocalipsis ixnesi 237. Xikonita pág. 496, *Jehová*. **1:21** *Nejin tokayit yejua tokayit hebreo *Jesúa*, oso *Josué*, tein kijtosneki 'Jehová temakixtia'. **1:22, 24** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **1:22; 2:5** #Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*. **1:23** *Tajtol griego kijtosneki se siuapil akin amo keman motekani iuan se takat.

1:24 #Oso "tachiak", "ixpetanik". △Itech griego, "kiuikak isiuatsin ichan". **2:1** *Xikonita pág. 494, *Herodes*. #Nejin takamej kiitaj itech sitalimej tein mochiuas satepan. **2:2** *Oso "tiktakachiuakoj". **2:4** *Oso "kintajtoltij". #Oso "Mesías", "Taijital (Taixpejpenal)".

sitalin. **8** Uan kintitanik Belén uan kiniluij: "Xiakan uan xikyektemokan okichpiltsin. Keman nankiajsiskej, xinechiluikij para no uelis nias nimoixpilotiuj iixpan".* **9** Keman tekiuaj kiniluij nejon, yejuan kisentokakej ojtokakej. Uan sitalin tein kiitakaj keman yetoyaj kampa ualkisa tonaltsin kinyekantiaya, uan motsakuilito kampa yetoya okichpiltsin. **10** Keman kiitakej sitalin, semi yolpakkej. **11** Keman kalakkej kalijtik, kiitakej okichpiltsin iuan inan, María. Uan motankuaketskej uan moixpilojkej.* No kitapojkej ininkaxonuan uan kitayokolijkej oro, istak kopal uan chokilot ajuiyak tein monotsa mirra. **12** Sayoj ke, kemej Dios kinnauatij keman takochitstoyaj maj amo kiitatijok Herodes, keman mokepkej ininaltepeuj kikuikej okse ojti.

13 Satepan ke yajkej, keman José takochitstoya kiitak iángel Jehová.* Yejua kiluij: "Ximoketsa, xikuiteua okichpiltsin uan mosiuatsin uan xicholo Egipto. Ompa ximokaua hasta keman nimitsiluis, porin Herodes kitemoti okichpiltsin para kimiktis". **14** Yejua ika José meuak nejon youak uan kinuikak okichpiltsin uan isiuatsin hasta Egipto, **15** uan ompa mokauak hasta keman Herodes momikilij. Ijkon mochiuak tein Jehová* kijtojka itechkopa itanauatijkauj: "Niknotsak nookichpiltsin maj kisa de Egipto".

16 Keman Herodes kiitak ke nejon magos kikajkayaujkej, semi kualanik uan tanauatij maj kinmiktikan nochin okichpipilkonemej akin ayamo kiajxitiayaj ome xiuit, nochin akin nemiaj Belén uan itech xolalmej tein ompaka moajsiaj. Yejua kichiuak nejon porin ika tein kiluijkaj nejon takamej, kiixejekoj ke Jesús ayamo kiajxitiaya ome xiuit. **17** Ijkon mochiuak tein Dios kijtojka itechkopa tanauatijkej Jeremías: **18** "Ompa Ramá mokakik se siuatsin akin semi tayokolchokaya. Raquel kinchokilijtoya ikoneuan; amo kinekia maj kiyolseuikan, porin ikoneuan amo yetokejok".

19 José yetoya Egipto keman Herodes momikilij. Itech nejon tonalmej, keman José takochitstoya kiitak iángel Jehová.* **20** Yejua kiluij: "Ximoketsa, xikuiteua okichpiltsin uan mosiuatsin, uan ximokepa Israel, porin momikilijkejya akin kinekiaj kimiktiskej okichpiltsin". **21** Yejua ika, moketsak uan kikuiteuak okichpiltsin uan isiuatsin, uan mokepak Israel. **22** Sayoj ke mouik yas Judea keman kimatik ke axkan tekiuajtitoya Arquelao, ikoneuj Herodes. Uan yajki Galilea, kemej Dios kinauatij keman takochitstoya. **23** Uan mokaltalij itech se ueyi xolal tein monotsa Nazaret. Ijkon mochiuak tein Dios kijtojka inintechkopa tanauatianij: "Kiixmatiskej kemej akin kayot Nazaret".*

3 Itech nejon tonalmej, Juan akin teauia peuak tanojnotsa taluakyan ompa Judea. **2** Kijtouaya: "Ximoyolpatakan, porin iTa-

2:8 *Oso "niktakachiuatiuj". **2:11** *Oso "kitakachiujkej". **2:13, 15, 19** *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

2:23 *Tajtol griego *kayot Nazaret* xa mokixtij itech tajtol hebreo tein kijtosneki keman itsmolini oso selia se kouit.

ixyekanalis Dios tein moajsi iluikak ejkotokya". **3** Tein melauj, tanauatijkej* Isaías ika tajtojtoya Juan keman kijtoj: "Itech taluakyan se takat chikauak kijtojtok: '¡Xikyekchijchiuakan iojtsin Jehová# uan xikchipauakan!'". **4** Juan takentoya ika tasal tachijchiuj ika camellojtojmit* uan tajkoilpitoya# ika se kuetax. Motamakaya ika chapolimej uan koujtajnekti. **5** Uan yayaj kiitatij akin nemiaj Jerusalén, nochin akin nemiaj Judea uan nochi xolalmej tein yetokej kampa panoua ueyiat Jordán. **6** Yejua kinauiaya* itech ueyiat Jordán uan yejuan kijtouayaj sentaixpan inintajtakoluan.

7 Uan ejkotiualayaj miakej fariseos uan saduceos kampa Juan teauijtoya. Keman kinitak, kiniluij: "Namejuan, ininkoneuan kouamej, ¿akoni namechnejmachtij ke uelis namakisaskej keman Dios kinextis iueyi kualanyo? **8** Achto xikchiuakan tein kinextis ke namoyolpatakejya. **9** Amo ximoluikan 'Tiikoneuan Abrahán'. Porin namechiluia ke Dios uelis kichiuas maj itech nejin temej kisakan ikoneuan Abrahán. **10** Se hacha yetokya inintsintan koujmej. Yejua ika nochin koujmej tein amo kitemakaj kuajkuali takilot kintamotaskej uan kintatiskej.* **11** Nejua namechauia ika at porin namoyolpatakejya. Sayoj ke akin ualas satepan, kipia okachi tanauatil ke nejua, uan amo nechnamiki nikixtilis itekakuan. Yejua namechauis ika ichikaualis Dios uan ika tit.* **12** Maaktok tein ika kiajkotamota tatok uan kitamichipauas trigo. Kiololos itrigo uan kitalis kampa kisentilia tatok, sayoj ke itajsolyo kitatis# ika se tit* tein amo ueli seui".

13 Jesús yetoya Galilea uan yajki ueyiat Jordán para maj Juan kiaui. **14** Sayoj ke Juan kitsakuilisnekia. Yejua ika kiluij: "Tejua monekiskia tinechauis, ¿uan tikneki maj nejua nimitsaui?". **15** Jesús kinankilij: "Xikaua maj ijkon mochiua axkan, porin kuali yetok maj tikchiuakan nochi tein Dios kineki". Uan Juan amo kitsakuilijok. **16** Niman keman Jesús kiauijkej, kisak den at, uan motapoj iluikak uan yejua* kiitak ichikaualis Dios ualpantemotiualaya kemej se paloma kampa yetoya Jesús.# **17** Uan Dios kiualijtoj ne iluikak: "Yejua nejin noKonetsin akin niktasojta; yejua semi nechyolpaktia".

4 Satepan, Dios ika ichikaualis kiyekanak Jesús maj youi taluakyan, uan ompa in Amokuali kitemoj maj Jesús motajtakolmakani.* **2** Satepan ke amo takuaj 40 tonalmej,* Jesús mayanak. **3** Uan in Amokuali kitemoj maj motajtakolmakani uan kiluij: "Komo tiikoneuj Dios, xikinilui nejin temej maj mokepakan takual".* **4** Sayoj ke Jesús kinankilij: "Ijkuiliujtok: 'Amo sayoj ika takual* moneki se yoltos, ta ika nochi tein kijtoua Jehová'".#

3:3 *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*. **3:3; 4:4** #Xikonita pág. 496, *Jehová*. **3:4** *Oso "camellojijuit". #Oso "tajkotsikaujtoya". **3:6** *Oso "kinpankalakiaya". **3:10** *Oso "kinchichinoskej".

3:11, 12 *Oso "tekol". **3:12** #Oso "kichichinos". **3:16** *Xa Juan. #Itech griego, "yejua". **4:1** *Oso "kiyejyekoj". **4:2** *Itech griego, "40 tonalmej uan 40 youalmej". **4:3, 4** *Itech griego, "pantsin".

5 Uan in Amokuali kiuikak hasta Jerusalén, kitejkoltij kampa okachi uejkapan itech templo **6** uan kiluij: "Komo tiikoneuj Dios, ximopantamota, porin ijkuiliujtok: 'Kinnauatis iangeluan maj mitspaleuikan', uan 'Mitsmachiaskej uan mitsuikaskej para amo timometskokos ika se tet'". **7** Jesús kinankilij: "Sayoj ke no ijkuiliujtok: 'Amo xikyejyeko moDios Jehová'".*

8 Uan in Amokuali no kiuikak itech se tepet tein semi ueyi uan kinextilij nochin uejueyi altepemej uan nochi tein kipiaj. **9** Uan kiluij: "Nimitsmakas nochi nejin komo timotankuaketsa noixpan uan sayoj sepa tinechueyichiua". **10** Jesús kinankilij: "¡Xiouj Satanás! Porin ijkuiliujtok: 'Xikueyichiua moDios Jehová,* uan sayoj yejua xiktekitili'". **11** Uan in Amokuali yajki, uan seki ángeles kipaleuikoj Jesús.

12 Keman Jesús kimatik ke Juan kitsakkej, yajki Galilea. **13** Kisak de Nazaret uan mokaltalito Capernaúm, se ueyi xolal tein moajsi ueyiatenoj, itech talmej tein pouij Zabulón uan Neftalí. **14** Nejin panok para maj mochiuani tein Dios kijtojka itechkopa tanauatijkej* Isaías: **15** "¡Galilea kampa nemij akin amo judíos, akin nemij Zabulón uan Neftalí, itech ojti tein ajsiti ueyiat, oksekopa den ueyiat Jordán! **16** Akin nemiaj tayouayanijtik kiitakej se ueyi tanex; se tanex kintauilij akin nemiaj kampa in mikilis tayekauilijtok". **17** Desde nejon tonal, Jesús peuak kiteixmatiltia nejin: "Ximoyolpatakan, porin iTaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak ejkotokya".

18 Keman nejnentoya ueyiatenoj Galilea, kinitak ome iknimej akin kinkitskiayaj pescados.* Yejuan kitamottoyaj se atarraya# itech ueyiat. Se katka Simón, akin kiluiaj Pedro, uan okse Andrés. **19** Uan kiniluij: "Xinechtojtokakan uan nejua namechnextilis keniuj nankintemoskej akin nechtojtokaskej ijkon kemej nankintemouaj pescados". **20** Yejuan nimantsin kikaujkej ininatarrayas uan kitojtokakej. **21** Tepitsin nepaka, kinitak okseki ome iknimej: Santiago uan Juan, ikoneuan Zebedeo. Yetoyaj iuan inintat itech barco kiyekchijchiujtoyaj atarrayas. Jesús kinnotsak **22** uan yejuan nimantsin kikaujteujkej barco uan inintat, uan kitojtokakej.

23 Itech nochi Galilea, Jesús tamachtijtinemik kampa taueyichiuaj judíos uan kiteixmatiltijtinemik kuali tanauatilmej* tein ika tajtoua iTaixyekanalis Dios. Uan kinpajtiaya nochin akin kipiayaj tataman kokolis# uan akin tajyouijtoyaj. **24** Uan itech nochi Siria momatik nochi tein kichiuaya. Kiualkuiliayaj nochin akin mokokouayaj uan semi tajyouijtoyaj, akin kipiayaj amokuali ejekamej, akin kinkuia ataques* uan akin amo ueliaj nejnemiaj. Uan yejua kinpajtiaya. **25** Yejua ika kitojtokayaj tel miakej akin kayomej Galilea, Decápolis,* Jerusa-

4:7, 10 *Xikonita pág. 496, *Jehová*.
4:14 *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*.

4:18 *Oso "amichimej". #Oso "matat".
4:23 *Oso "tajtolmej". #Oso "kokoxkayot".
4:24 *Oso "epilepsia", "akin mijmikiaj".
4:25 *Oso "talmej kampa pouiaj majtakti xolalmej".

lén, Judea uan oksekopa den ueyiat Jordán.

5 Keman Jesús kiitak ke miakej mosentilijkej, pankisak tepitsin itech se tepet uan ompa motalij. Uan imomachtijkauan motokijkej. **2** Uan yejua peuak kinmachtia:

3 "Yolpakij akin kiajsikamatij ke moneki maj Dios kinixyekana, porin iTaixyekanalis tein moajsi iluikak yeski ininaxka.

4 "Yolpakij akin tayokoyaj, porin kinyolseuiskej.

5 "Yolpakij akin yolnejmachmej, porin Dios kinmakas taltikpak.

6 "Yolpakij akin semi kinejnekij* maj mochiua tein kuali yetok, porin nejon tein kinejnekij mochiuas.

7 "Yolpakij akin teikneliaj, porin no kinikneliskej.

8 "Yolpakij akin yolchipaujkej, porin kiitaskej Dios.

9 "Yolpakij akin tapaleuiaj maj oksekin yolseujkanemikan, porin yejuan yeskij ikoneuan Dios.

10 "Yolpakij akin kintajyouiltianij porin kichiuaj tein kuali yetok, porin iTaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak yeski ininaxka.

11 "Xiyolpakikan keman namechuijuikaltiskej,* namechtajyouiltiskej, namechtakajkayauiliskej uan namechijtouiliskej miak taman porin notech nantakuaujtamatij. **12** Xiyolpakikan uan ximouelitakan porin Dios namechmakas se ueyi tatiochiualis ne iluikak, porin itanauatijkauan* akin nenkej achto ke namejuan no ijkon kintajyouiltijkej.

13 "Namejuan kemej yeskia istat nikan taltikpak. Sayoj ke, komo istat amo tapoyeliaok, ¿uelis oksepa poyeyas? Amo kualtiaok, yejua ika se kikalantamota uan maj ipan tajtaksakan.*

14 "Namejuan kemej yeskia tanex tein kintauilia oksekin para tachiaskej. Amo ueli se kitatia* se ueyi xolal tein moajsi ikuapan se tepet. **15** Amo akin kixotaltia se candil uan kipantsakua ika se chikiuit,* ta kitalia kampa kinketsaj candilmej para maj kintauili nochin akin yetokej kalijtik. **16** No ijkon, maj petani namotanex ininixpan nochin. Maj kiitakan tein kuali tein nankichiuaj uan ijkon maj kiueyitalikan namo-Tajtsin akin yetok ne iluikak.

17 "Amo xiknemilikan ke nikixpoloko iTanauatil Moisés oso tein kijkuilojkej Tanauatianij. Amo nikixpoloko, ta nikchiuako maj mochiua tein ijkuiliujtok. **18** Namechyekiluia ke maski ixpoliuiskia iluikak uan taltikpak, amo ixpoliuis letra tein okachi tsikitsin* nion se rayita tein kipia se letra itech iTanauatil Moisés hasta maj nochi mochiua. **19** Yejua ika, akin amo kitakamati semej tanauatilmej tein amo semi tayekantok, uan kinnextilia oksekin maj no ijkon kichiuakan, amo uelis kalakis* itech iTaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak. Sayoj ke, akin

5:6 *Oso "mayanaj uan amikij porin kinekij". **5:11** *Oso "namechtejtelchiuaskej". **5:12** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.*

5:13 *Oso "maj ipan papanokan", "kitejteliskakan", "kitsoniksakan". **5:14** *Oso "Niman moita". **5:15** *Oso "chikiuit tein ika tatamachiuaj". **5:18** *Oso "pisiltik". **5:19** *Oso "kiitaskej ke amo teyi chiujkej".

kitakamati tanauatilmej uan kinnextilia oksekin, kemaj kalakis* itech iTaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak. **20** Namechiluia ke komo namejuan amo okachi nanyolmelaujkej* ke tajkuilouanij uan fariseos, amo keman nankalakiskej itech iTaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak.

21 "Nankimatijya ke namouejkaujtatuan kiniluijkej: 'Amo xitemikti, uan akin temiktis kiuikaskej ininixpan tamelauanij'. **22** Sayoj ke, nejua namechiluia ke akin semi iuan kualantos iikniuj kiuikaskej ininixpan tamelauanij. Uan akin kiuijuikaltis* iikniuj, kiuikaskej ininixpan Uejueyi Tamelauanij.# Sayoj ke, akin kiluis iikniuj '¡Senkis timijmikilot△ uan amo teyi tikualtia!' uelis tamitiuj itech Gehena⊠ kampa motatikuitok.□

23 "Yejua ika, komo tikuikatok tein tikmaktiliti Dios itech altar uan ompa tikelnamiki ke mokniuj mouan kualantok, **24** xikaua tein tiktemaktiti iixpan altar, uan xiouj. Achto xikchiua tein tapaleuis oksepa kuali iuan ximouika mokniuj, uan satepan ximokepa uan xiktemakti tein tikuikak.

25 "Komo aksa* mitsteluilia iniuan tamelauanij, xiktemo nimantsin tikyektalis kuejmol keman nanyajtoskej ininixpan tamelauanij. Komo amo, akin mitsteluilia uelis mitstemaktis iuan juez, uan juez mitstemaktis iuan akin tajpia uan mitstsakuaskej. **26** Nimitsyekiluia ke amo uelis tikisas hasta ke tiktamiixtauas nochin tomin.*

27 "Nankimatij ke moijtoj: 'Amo xiauilnemi'. **28** Sayoj ke, nejua namechiluia ke akin kisentoka kiita se siuat uan kineki iuan motekas, iyolijtik auilnemikya iuan. **29** Yejua ika, komo moixtololo tein tikpia moyekmakopa kichiujtok xitajtako,* ximokixtili uan uejka xiktamota. Okachi kuali xikpolo se moixtololo uan amo maj nochi monakayo kitamotakan itech Gehena. **30** No ijkon, komo moyekmay kichiujtok xitajtako, ximokotonili uan uejka xiktamota. Okachi kuali xikpolo se momay uan amo maj nochi monakayo tamiti itech Gehena.

31 "No moijtoj: 'Akin monamiktijya uan kikaua isiuatsin, maj kimaka se amat kampa kinextia ke kikauakya'. **32** Sayoj ke nejua namechiluia ke akin monamiktijya uan kikaua isiuatsin, maski siuatsin amo auilnemik,* uelis kichiuas maj siuatsin auilnemi, uan takat akin monamiktis iuan nejon siuatsin, no auilnemi.

33 "No nankimatij ke kiniluijkej namouejkaujtatuan: 'Amo ximoyektenkaua teisa komo amo tikchiuas; ta xikchiua tein timotenkauak iuan Jehová'.* **34** Sayoj ke nejua namechiluia: amo keman xikijtojtiuetsikan 'kitstikaj'. Amo xikijtokan 'kitstikaj iluikak', porin ompa tokotsyetok Dios; **35** nion 'kitstikaj taltikpak', po-

5:19 *Oso "kiitaskej ke ueyichiujkej". **5:20** *Oso "nantatakamatij". **5:22** *Oso "kitejtelchiuas". #Xikonita pág. 500, *Sanedrín.* △Oso "Semi amo tikuatamati". ⊠Xikonita pág. 494, *Gehena.* □Oso "taxotatok". **5:25** *Oso "akin", "akaj".

5:26 *Itech griego, "cuadrante". Tomin tein aksa kitania kemej itech 10 minutos. **5:29** *Oso "xiuetsi", "ximotepotami". **5:32** *Tajtol griego, *pornéia.* Xikonita pág. 492, *auilnemilis.* **5:33** *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

rin yejua imetstapech Dios; nion ‘kitstikaj Jerusalén’, porin yejua iueyi xolal ueyi Tekiuaj. **36** Amo no xikijto ‘kitstikaj notsontekon’, porin amo ueli tikchiua maj pochinia oso tiltia nion se tsonti, **37** ta keman nankijtoskej ‘kemaj’, maj kemaj, uan keman nankijtoskej ‘amo’, maj amo. Porin akin amo kichiua tein kijtoua, kichiujtok tein kineki in Amokuali.

38 ”Namejuan nankimatij ke moijtoj: ‘Komo aksa teixpitsinia maj no kiixpitsinikan uan komo aksa tetanpixoua maj no kitanpixokan’.* **39** Sayoj ke nejua namechiluia: amo xikixnamikikan akin amo yolkuali, ta akin mitsixtatsinis moyekmakopa, xikaua maj no mitsixtatsini oksekopa. **40** Uan komo aksa kineki mitsuikas iniuan tamelauanij porin kineki moaxkatilis se motasal, no xikmaka mopantaken. **41** Uan komo aksa mitschikaujkauia xiktekitili se hora, xiktekitili ome hora. **42** Akin mitstajtania teisa, xikmaka. Uan akin mitstaneuilia teisa, xiktaneujti.*

43 ”Namejuan nankimatij ke moijtoj: ‘Xiktasojta moknitsin uan xiktauelita akin mitstauelita’. **44** Sayoj ke nejua namechiluia: xiksentokakan xikintasojtakan akin namechtauelitaj uan ximotatauitijtokan ininka akin namechtajyouiltiaj. **45** Ijkon nankinextiskej ke nanikoneuan namoTajtsin akin yetok ne iluikak, porin yejua kichiua maj kisa tonaltsin para akin amo yolkualmej uan akin yolkualmej, uan kichiua maj kioui para akin yolmelaujkej uan akin amo yolmelaujkej. **46** Porin komo nankintasojtaj akin namechtasojtaj, ¿toni tatiochiualis nankichiaj? ¿Amo no ijkon kichiuaj akin kisentiliaj impuesto? **47** Uan komo sayoj nankintajpalouaj namokniuan, ¿nankichiujtokej tein oksekin amo kichiuaj? ¿Amo no yejua nejon tein kichiuaj akin amo judíos? **48** Yejua ika, nochipa xikchiuakan tein kichiua* namoTajtsin akin yetok ne iluikak, akin amo teyi kipoloua.

6 ”Amo keman xikchiuakan tein kuali ininixpan oksekin sayoj para maj namechitakan. Porin komo ijkon nankichiuaj, namoTajtsin akin yetok ne iluikak amo namechmakas nion se tatiochiualis. **2** Keman tikpaleuis* se pobre, amo xikijtojtinemi,# kemej kichiuaj taixkajkayauanij ne kampa taueyichiuaj judíos uan itech ojti para maj oksekin kinueyitalikan. Namechyekiluia ke yejuan kiselijkejya nochi inintaxtauil. **3** Okachi kuali, keman tikpaleuis se pobre, maj moopochmay amo kimati tein kichiua moyekmay; **4** ijkon tein ika tikinpaleuis pobres amo akin kimatis. Uan moTajtsin, akin nochi kiita,* mitstatiochiuis.

5 ”Uan no, keman namotataujtiskej, amo xikchiuakan kemej taixkajkayauanij. Keman yejuan motataujtiaj, kiuelitaj ijkatoskej kampa taueyichiuaj judíos uan kampa monamikij uejueyi ojmej* para maj oksekin kinitakan.

5:38 *Oso “tetantepeua maj no kitantepeuakan”. **5:42** *Kijtosneki se tetaneujtis uan amo teyi se kitanilis.

5:48 *Oso “maj amo teyi namechpolo ijkon kemej”. **6:2** *Oso “tiktayokolis teisa”. #Itech griego, “amo xikpitstiuj trompeta”. **6:4** *Oso “ichtakatachixtok”. **6:5** *Oso “itech ojmaxalmej”.

Namechyekiluia ke yejuan kiselijkejya nochi inintaxtauil. **6** Sayoj ke, keman tejua timotataujtis, xikalaki mocuarto uan xitatsakua, uan xiktataujti moTajtsin akin amo akin ueli kiita.* Uan moTajtsin, akin nochi kiita,# mitstatiochiuis. **7** Keman timotataujtis, amo miakpa xikijto sayoj se taman, kemej kichiuaj akin amo judíos, porin yejuan kinemiliaj ke Dios kinkakis porin uejkaua tajtojtokej. **8** Amo xikchiuakan kemej yejuan, porin namoTajtsin kimattokya tein namechpoloua hasta achto ke nankitajtaniskej.

9 "Namejuan moneki namotataujtiskej ijkuin:

"'ToTajtsin akin tietok ne iluikak, maj nochin kiitakan ke motokay semi ueyi.* **10** Maj techixyekanaki moTaixyekanalis. Maj mochiua tein tikneki nikan taltikpak, ijkon kemej ne iluikak.* **11** Xitechmaka totaxkaltsin tein monekis nejin tonal; **12** xitechtapojpolui tein titauikaj, kemej tejuan no tikintapojpoluianij akin techtauikiliaj. **13** Uan amo xikaua maj timotajtakolmakakan, ta xitechmakixti den Amokuali'.

14 "Porin komo nankintapojpoluiaj oksekin, namoTajtsin akin yetok ne iluikak no namechtapojpoluis. **15** Sayoj ke, komo amo nankintapojpoluiaj oksekin, namoTajtsin amo no namechtapojpoluis.

16 "Keman nankiixtaliskej amo nantakuaskej seki tonalmej, amo xiksentokakan ximoixtayokoltikan, kemej kichiuaj taixkajkayauanij. Yejuan kichiuaj maj moitakan ke ixtayokoltikej para maj oksekin kinitakan ke kiixtalijkej amo takuaskej seki tonalmej. Namechyekiluia ke yejuan kiselijkejya nochi inintaxtauil. **17** Sayoj ke, keman tejua tikixtalis amo titakuas seki tonalmej, ximokuatalili aceite tein ajuiyak uan ximoixpajpaka **18** para maj oksekin amo kiitakan ke tikixtalijtok amo titakuas, ta sayoj maj kiita moTajtsin akin amo akin ueli kiita.* Uan moTajtsin, akin nochi kiita,# mitstatiochiuis.

19 "Amo xiksentokakan xiksentilikan miak taman tein kipia ipatiuj nikan taltikpak, porin palani* uan okuiloua# uan tachtekinij kiichtekij. **20** Okachi kuali, xiksentilikan tein kipia ipatiuj ne iluikak, kampa amo palanis uan okuilouas nion tachtekinij kiichtekiskej. **21** Porin kampa yetos tein tikpatiuita, ompa tiyoltanemilijtos.

22 "Moixtololouan kemej yeskia se tanex tein ika motauilia monakayo. Komo sayoj se taman tikita,* nochi monakayo petanis. **23** Sayoj ke, komo moixtololouan tenexikoluiaj,* nochi monakayo yetos tayouayan. Uan komo motanex amo tauiaok, tein melauj ¡semi tayouayanijtik tietos!

24 "Amo akin uelis kintekitilis ome tekomej, porin kitauelitas uan kiixtopeuas se, oso kitasoj-

---

6:6, 18 *Oso "ichtakayetok". **6:6, 18** #Oso "ichtakatachixtok". **6:9** *Oso "ke motokay yektik". **6:10** *Oso "ne iluikak uan no nikan taltikpak".

6:19 *Oso "moxoxa", "moxixa". #Itech tajtol griego kijtosneki okuiltsin tein patani uan kikua tasal. **6:22** *Oso "Komo moixtololouan yektekitij". **6:23** *Nejin kijtosneki komo kitemouaj miak taman. Itech griego, "komo moixtololo amo kuali".

tas uan kipaleuis okse. Amo uelis nankitekitiliskej Dios uan Tomin.*

25 "Yejua ika namechiluia: maj amo namechtekipachojtook toni nankimajseuaskej uan nantayiskej oso toni namotaliliskej. ¿Amo okachi tayekantok se yoltos ke takual uan ke tein timotaliliaj? **26** Kuali xikinitakan totomej. Amo tatokaj nion kitekij tatok nion kisentiliaj, sayoj ke namoTajtsin akin yetok ne iluikak kintamaka. ¿Xe namejuan amo okachi nantayekantokej ke totomej? **27** Komo namotekipachojtokej, ¿namechpaleuis xiyoltokan okse minuto?* **28** Uan no, ¿keyej namechtekipachoua tein namotaliliskej? Kuali xikitakan keniuj moskaltiaj xochimej ne xiujtaj. Amo chikauak tekitij nion tajkitij;* **29** sayoj ke namechiluia ke nion Salomón motakentij kemej semej nejon xochimej, maski tel tominpiaya. **30** Komo Dios ijkon kinkualtsintilia xiujtsitsin tein axkan moskaltijtokej uan mosta kintikotamotaskej, ¿amo okachi namechtakentis namejuan? ¡Amo semi nantakuaujtamatij! **31** Yejua ika amo keman ximotekipachokan uan xikijtokan: '¿Toni tikmajseuatij?' oso '¿Toni titayitij?' oso '¿Toni timotalilitij?'. **32** Porin nochi nejon yejua tein semi kitemouaj akin amo kiixmatij Dios.* NamoTajtsin akin yetok ne iluikak kimati ke namechpoloua nochi nejin.

33 "Yejua ika, nochipa xiktayekanaltikan iTaixyekanalis Dios uan tein yejua kijtoua ke kuali yetok. Komo nankichiuaj nejon, Dios no namechmakas nochi tein namechpoloua. **34** Yejua ika maj amo keman namechtekipacho tein mostika panos, porin mostika no namechtekipachos okseki taman. Sayoj xitanemilikan itech kuejmol tein onkas sejse tonal.

7 "Amo xiksentokakan xikinijijtokan oksekin uan ijkon amo no namechijijtoskej. **2** Porin ijkon kemej nankinijijtoskej oksekin, no ijkon moixtalis tein namechnamiki nankiseliskej, uan tein nankinchiuiliskej oksekin no yejua tein namechchiuiliskej.* **3** ¿Keyej tikita tajsoltsin* tein kipia mokniuj itech iixtololo uan amo tikita ueyi kouit# tein tikpia itech moixtololo? **4** ¿Uan keniuj uelis tikiluis mokniuj 'xinechkaua maj nimitsixkixtili tajsoltsin', ta tejua tikpia se ueyi kouit itech moixtololo? **5** ¡Taixkajkayaujkej! Achto ximoixkixtili ueyi kouit uan ijkon tikyekitas keniuj tikixkixtilis tajsoltsin mokniuj.

6 "Amo xikinmakakan itskuimej tein iaxka Dios. Amo no xikintamotilikan pitsomej tetsitsin tein patiyojkej, amokan ipan tajtaksakej,* moualixkepkej uan namechkojkokojkej.

7 "Xiksentokakan xitajtanikan uan namechmakaskej, xiksentokakan xiktemokan uan nankiajsiskej, xiksentokakan xitakakalatsakan uan namechtatapouiliskej. **8** Porin akin tajtani kimakaj, akin

6:24 *Oso "no nankitemojtinemiskej namotomintiskej". **6:27** *Oso "okse molik". Xikonita pág. 499, *molik*. **6:28** *Oso "kichijchiuaj hilo". **6:32** *Oso "akin kayomej itech okseki altepemej".

7:2 *Itech griego, "tamachiuj tein nankikuij iniuan oksekin, no yejua tein kikuiskej namouan". **7:3** *Oso "teujti", "paja". #Oso "kaleual", "viga". **7:6** *Oso "kitejteliksakej", "kitsoniksakej".

kitemoua kiajsi, uan akin takakalatsa kitatapouiliaj. **9** Komo namokonetsin namechtajtania se pantsin, ¿nankimakaj se tet? **10** Uan komo namechtajtania se pescado,* ¿melauj ke amo nankimakaj se kouat? **11** Yejua ika, komo namejuan maski nantajtakolejkej nankimatij nankintayokoliskej tein kuali namokoneuan, ¡uelis senkis nankiyekmatiskej ke namoTajtsin akin yetok ne iluikak kinmakas tein kuali akin kitajtaniaj!

12 "Yejua ika, xikinchiuilikan oksekin nochi tein nankiuelitaskiaj maj namechchiuilikan. Tein melauj, yejua nejon tein kijtoua iTanauatil Moisés uan tein kijkuilojkej Tanauatianij.*

13 "Xikalakikan itech puerta kampa takopitsyan.* Porin puerta uan ojti tein pataujkej teajxitiaj kampa se ixpoliui, uan miakej kalakij itech nejon puerta; **14** sayoj ke puerta uan ojti kampa takopitsyan teajxitiaj kampa se nemis nochipaya, uan amo miakej kiajsij.

15 "Xitachixtokan, porin tanauatianij akin amo melaujkej mochijchiuaj kemej ichkamej,* sayoj ke tein melauj kemej yeskiaj koujtajitskuimej tein kinekij tekuaskej. **16** Nankinixmatiskej ika tein kichiuaj. Se kouit tein uitsyoj amo keman kitekiliaj uvas oso higos, ¿melauj? **17** No ijkon, se kuali kouit kitemaka kuali takilot, sayoj ke se kouit tein ijtipalaktik amo kitemaka kuali takilot. **18** Se kuali kouit amo ueli kitemaka takilot tein amo kuali uan se kouit tein ijtipalaktik amo ueli kitemaka kuali takilot. **19** Se kouit tein amo kitemaka kuali takilot, kitamotaj uan kitatiaj.* **20** Yejua ika nejon tanauatianij akin amo melaujkej nankinixmatiskej ika tein kichiuaj.

21 "Amo nochin akin nechiluiaj 'noTekotsin, noTekotsin' kalakiskej itech iTaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak. Sayoj kalakiskej akin kichiuaj tein kineki noTajtsin akin yetok ne iluikak. **22** Nejon tonal, miakej nechiluiskej: 'NoTekotsin, noTekotsin, ¿amo motokaykopa titajtojtinenkej uan tikinkalankixtijkej amokuali ejekamej uan tikchiujkej miak milagros?'. **23** Sayoj ke ijkuak, nikiniluis: '¡Nejua amo keman namechixmatik! ¡Ximijkuanikan, namejuan akin nankichiuaj tein amo kuali!'.

24 "Yejua ika, akin kikaki tein nikijtoj uan kichiua, yeski kemej se takat tamatkej akin kichijchiuak ichan itech se ueyi tet. **25** Kiouik, moskaltij ueyiat, chikauak taejekak uan kiuitekito nejon kali..., sayoj ke kali amo uetsik, porin kuali tsineujtoya itech tet. **26** Sayoj ke akin kikaki tein nikijtoj uan amo kichiua, yeski kemej takat akin amo yektanemilia akin kichijchiuak ichan xalixko. **27** Kiouik, moskaltij ueyiat, chikauak taejekak uan kiuitekito nejon kali..., uan kali uetsik. Tamixitinik".

28 Keman Jesús kitamiijtoj nejin, miakej semi kimojkaitayaj kemej tamachtiaya **29** porin kinmachtiaya kemej se akin kipia tanauatil, uan amo kemej inintajkuilojkauan.

7:10 *Oso "amichij". **7:12** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*. **7:13** *Oso "tapitsaujkan". **7:15** *Oso "borregos".

7:19 *Oso "kichichinouaj".

8 Satepan ke pantemok den tepet, semi miakej kitojtokakej. **2** Ompa kiajsito se takat akin kipiaya se pitsotik kokolis* tein monotsa lepra, motankuaketsak iixpan# uan kiluij: "NoTekotsin, nejua nikmati ke komo tikneki uelis tinechpajtis".△ **3** Yejua ika Jesús kitalij imay itech takat uan kiluij: "Kemaj, nikneki. Xipajti".* Uan nejon takat nimantsin pajtik. **4** Uan Jesús kiluij: "Amo akin xikilui. Sayoj ke xikitati tiopixkat uan xiktemaktiti tein Moisés tanauatij, para maj kiitakan ke tipajtikya".

5 Keman Jesús ajsik Capernaúm motokij se akin kinixyekana 100 soldados uan kitataujtij maj kipaleui. **6** Yejua kiluij: "Tejuatsin, notakeual amo ueli moolinia. Uetstok kalijtik uan semi tajyouijtok". **7** Jesús kiluij: "Keman ompa niajsis, nikpajtis". **8** Sayoj ke akin kinixyekana soldados kinankilij: "Tejuatsin, amo nechnamiki xikalaki nochan. Sayoj xitanauati maj notakeual pajti uan pajtis. **9** Porin nejua no nechixyekanaj uan nikinixyekana soldados. Se nikiluia '¡Xiouj!' uan youi, uan okse nikiluia '¡Xiuiki!' uan uitse, uan notakeual nikiluia '¡Xikchiua nejin!' uan kichiua". **10** Jesús semi kimojkakakik nejon uan kiniluij akin kitojtokayaj: "Namechyekiluia ke amo nikitani nion se israelita maj semi takuaujtamati kemej nejin takat. **11** Namechiluia ke miakej ualeuaskej de kampa ualkisa tonaltsin uan kampa pankalaki uan motaliskej uan sentakuaskej itech mesa iuan Abrahán, Isaac uan Jacob itech iTaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak, **12** uan akin Dios kinyoleujka maj kalakikan itech iTaixyekanalis kinkalantamotaskej kampa tayouayan. Ompa ne chokatoskej uan tananatskatoskej". **13** Uan Jesús kiluij akin kinixyekana soldados: "Ximokepa mochan. Uan kemej titakuaujtamatik, maj mochiua tein titajtanik". Uan itech nejon hora pajtik itakeual.

14 Keman Jesús kalakik ichan Pedro, kiitak ke imonan uetstoya porin kikuik totonik.* **15** Yejua ika kimakitskij, uan totonik kikauak. Uan yejua meuak uan peuak kintakualchiuia. **16** Keman peuak tapoyaui, kiualkuilijkej Jesús miakej akin kipiayaj amokuali ejekamej, uan ika sayoj se tajtol kinkalankixtilij amokuali ejekamej. No kinpajtij nochin akin tajyouijtoyaj. **17** Nejin panok para maj mochiuani tein Dios kijtojka itechkopa tanauatijkej* Isaías: "Yejua techkixtilij tokokolis# uan kiuikak tein techtajyouiltia".

18 Keman Jesús kiitak ke miakej kiyoualojtoyaj, kinnauatij imomachtijkauan maj analpanokan. **19** Uan se tajkuilojkej kiajsito uan kiluij: "Tamachtijkej, nimitstojtokas kampa yeski tias". **20** Sayoj ke Jesús kinankilij: "Kuekmej kipiaj ininchan uan totomej kipiaj inintapajsol, sayoj ke nejua akin niyolik kemej takat,* amo nikpia kani

8:2 *Oso "kokoxkayot". #Oso "kitakachiuak". △Oso "tinechchipauas". **8:3** *Oso "Xichipauaya".

8:14 *Oso "totoniaya". **8:17** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* #Oso "tokokoxkayo". **8:20** *Xikonita pág. 490, *akin yolik kemej takat.*

nimokuatekas". **21** Uan semej imomachtijkauan kiluij: "NoTekotsin, xinechkaua maj achto niktokati nopaj". **22** Jesús kinankilij: "Tejua nochipa xinechtojtoka, uan xikaua maj mikemej kintokakan mikemej".

23 Keman Jesús tejkok* itech se barco, imomachtijkauan iuan yajkej. **24** Uan itech ueyiat peuak chikauak taejeka uan at moajkotamotaya uan kalakia itech barco. Sayoj ke Jesús kochtoya. **25** Yejuan kijxititoj* uan kiluijkej: "¡ToTekotsin, xitechmakixti! ¡Timikitij!". **26** Sayoj ke yejua kiniluij: "Takamej akin amo semi nantakuaujtamatij, ¿keyej semi namomoujtiaj?".* Ompa meuak uan kitakaualtij ejekat uan ueyiat, uan senkis tatamatiak.# **27** Imomachtijkauan kimojkaijtouayaj: "¿Akoni nejin takat? Hasta ejekat uan ueyiat kitakamatij".

28 Keman kipanauij ueyiat uan ajsito oksekopa, itech tal tein poui Gadara, kinamikitoj ome takamej akin kipiayaj amokuali ejekamej. Yejuan yetoyaj kampa toktokej mikemej. Amo akin kinekia ompaka moojtis porin semi tamouililmej katkaj. **29** Uan peujkej tsajtsij: "¿Toni tikchiujtok nikan, iKoneuj Dios? ¿Titechtatsakuiltiko keman ayamo ixyetok?". **30** Uan yejuan ueliaj kiitayaj ke takuajtoyaj miak pitsomej. **31** Yejua ika amokuali ejekamej peuak kitataujtiaj: "Komo titechkalankixtiti, xitechtitani maj tikalakikan ininijtik pitsomej". **32** Uan yejua kiniluij: "¡Xiakan!". Uan amokuali ejekamej kinkaujkej nejon takamej uan mokalakijkej ininijtik pitsomej. Uan nochin pitsomej mopantamotkej* itech ueyiat uan moaeltsimijkej.# **33** Uan akin kinyekpiayaj pitsomej cholojteujkej. Yajkej ueyi xolal uan kitetapouijkej nochi tein panok, hasta tein kinpanok takamej akin kipiayaj amokuali ejekamej. **34** Uan nochin akin nemiaj itech ueyi xolal kitemotoj Jesús uan keman kiajsikej, kitataujtijkej maj youi okseko.

9 Jesús tejkok* itech barco, kipanauij ueyiat uan ajsito Capernaúm, ueyi xolal kampa achto nemia. **2** Uan seki takamej kualkuilijkej se takat akin amo uelia nejnemia. Yejua uetstoya itech se petat.* Keman Jesús kiitak ke semi takuaujtamatiaj, kiluij in kokoxkej:# "¡Ximoyolchikaua nokonetsin! Nejua nimitsintapojpoluilia motajtakoluan". **3** Uan seki tajkuilouanij moluijkej: "Nejin takat kiuijuikaltijtok* Dios". **4** Kemej Jesús kimatia tein kinemilijtoyaj, kiniluij: "¿Keyej nankiyolnemilijtokej tein amo kuali? **5** Xinechiluikan, ¿toni okachi amo ouij? ¿Se kijtos 'nimitsintapojpoluilia motajtakoluan', oso se kijtos 'ximeua uan xinejnemi'? **6** Sayoj ke para nankiitaskej ke nejua akin niyolik kemej takat nikpia tanauatil para nikintapojpoluilis ininjtakoluan akin nemij nikan taltikpak...".* Uan kiluij in kokoxkej:# "Ximeua, xikajokui mope-

8:23; 9:1 *Oso "pankisak". **8:25** *Oso "kitachialtitoj", "kiixpetanitoj". **8:26** *Oso "namojkamikij". #Oso "taseuik".

8:32 *Oso "mopankajkaujkej", "motepejxiuijkej uan uetsitoj". #Oso "atojtolojkej". **9:2** *Oso "tapech". **9:2, 6** #Oso "kokoxkat". **9:3** *Oso "kitejtelchiujtok". **9:6** *Nejin eyi punto kinextia ke Jesús amo kitamiijtoj tein yaya kijtoti.

tauj* uan xiouj mochan". **7** Uan yejua meuak uan yajki ichan. **8** Miakej semi kimojkaitakej nejin uan kiueyitalijkej Dios, porin kimakak nejon chikaualis se takat.

9 Keman Jesús yajki, kiitak se takat akin monotsa Mateo tokotsyetoya kampa taxtauaj impuesto, uan kiluij: "Xinechtojtoka". Mateo nimantsin moketsteuak uan kitojtokak. **10** Satepan, keman Jesús tamajseujtoya kalijtik, ejkokej miakej akin kisentiliaj impuesto uan tajtakolchiuanij, uan peujkej tamajseuaj iuan Jesús uan imomachtijkauan. **11** Sayoj ke, keman fariseos kiitakej nejon, kintajtanijkej* imomachtijkauan Jesús: "¿Keyej namotamachtijkauj takua iniuan akin kisentiliaj impuesto uan iniuan tajtakolchiuanij?". **12** Kemej Jesús kinkakik, kiniluij: "Akin paktokej amo moneki maj kiitatij tapajtijkej, sayoj ke akin mokokouaj kemaj. **13** Yejua ika xiakan uan xikajsikamatikan tein kijtosneki nejin: 'Amo nikneki xinechmaktilikan tapialmej, ta nikneki xiteiknelikan'. Porin amo nikinnotsako akin yolmelaujkej, ta akin tajtakolejkej".

14 Uan itatojtokakauan Juan motokijkej uan kitajtanijkej: "Tejuan uan fariseos tikixtaliaj amo titakuaskej seki tonalmej, ¿keyej akin mitstojtokaj amo ijkon kichiuaj?". **15** Jesús kinnankilij: "Itasojikniuan novio amo moneki tayokoxtoskej keman novio iniuan yetok, ¿melauj? Sayoj ke ejkos tonal keman kinkuiliskej novio, uan nejon tonal kemaj kiixtaliskej amo takuaskej. **16** Amo akin kijtsoma se tasal tein yankuik itech se tasalsol, porin tasal tein yankuik, keman motokotsoua kiixtilana tasal tein soltik uan okachi tsayani. **17** Uan amo akin kipanteka yankuik vino itech kuetaxbolsa tein soltik. Komo ijkon se kichiuaskia, kuetax tsayaniskia uan vino toyauiskia, uan kuetaxbolsa amo ueliskia se kikuisok. Okachi kuali, yankuik vino se kipanteka itech kuetaxbolsa tein yankuik, uan ijkon nion se taman uejueliui".

18 Keman kiniluijtoya nejin, se taixyekankej kiajsito, motankuaketsak iixpan* uan kiluij: "Nosiuapiltsin xa momikilijya, sayoj ke tiouij nochan uan itech xiktali momay, uan oksepa nemis".

19 Uan Jesús moketsteuak uan iuan yajki, uan imomachtijkauan no iuan yajkej. **20** Uan se siuatsin akin 12 xiujmejya eskistinemia motokij taikankopa uan kinalmatokak* itasaltenoj, **21** porin moyoliluiaya: "Maj sayoj tepitsin niknalmatoka ipantaken uan nipajtis". **22** Jesús moikankepak, uan keman kiitak kiluij: "¡Ximoyolchikaua nokonetsin! Tipajtik porin titakuaujtamatik". Uan siuatsin pajtik nejon hora.

23 Keman kalakik ichan nejon taixyekankej uan kinitak akin kipitsayaj flauta uan ke miakej chikauak chokatoyaj, **24** Jesús kiniluij: "Xikisakan, porin siuapiltsin amo momikilij, ta kochtok". Keman kikakkej nejin, peujkej kiueuetskiliaj uan kikejkelouaj. **25** Niman keman kiskej akin ompa yetoyaj, Jesús kalakik kampa yetoya

9:6 *Oso "motapech". **9:11** *Oso "kintajtoltijkej".

9:18 *Oso "kitakachiuak". **9:20** *Oso "momakuiltij", "kinalmachilij".

siuapiltsin uan kimakitskij, uan siuapiltsin meuak. **26** Uan nochin itech nejon xolalmej kimatkej tein Jesús kichiujka.

27 Keman Jesús yajtoyaya, kitojtokakej ome takamej akin amo tachiayaj uan kitsajtsiliayaj: "¡Xitechikneli, iKoneuj David!". **28** Keman Jesús kalakik itech se kali, nejon takamej motokijkej uan yejua kintajtanij: "¿Nankineltokaj ke nejua uelis namechpajtis?". Yejuan kinankilijkej: "Kemaj toTekotsin". **29** Yejua kinixtololojmachilij uan kiniluij: "Kemej nankineltokaj, maj mochiua tein nantajtankej". **30** Uan yejuan peujkej tachiaj. Sayoj ke Jesús kuali kinnajnauatij: "Maj amo akin kimati nejin". **31** Sayoj ke, keman kalankiskej, ika tajtojtiajkej itech nochi nejon xolalmej.

32 Keman yajtoyajya, kiualkuilijkej Jesús se takat akin amo uelia tajtouaya porin kipiaya se amokuali ejekat. **33** Satepan ke Jesús kikalankixtij amokuali ejekat, nejon takat uelik tajtoj. Nochin kimojkaitakej uan kijtouayaj: "Amo keman tikitstoyaj se taman kemej nejin nikan Israel". **34** Sayoj ke fariseos kijtouayaj: "Akin kinixyekana amokuali ejekamej kipaleuia maj kinkalankixti amokuali ejekamej".

35 Uan Jesús peuak youi itech nochin uejueyi xolalmej uan xolaltsitsin. Tamachtijtiaya kampa taueyichiuaj judíos, kiteixmatiltijtiaya kuali tanauatilmej* tein ika tajtoua iTaixyekanalis Dios uan kinpajtijtiaya akin kipiayaj tataman kokolis# uan akin tajyouijtoyaj. **36** Keman kinitaya nochin akin mosentiliayaj, semi kinyolikneliaya, porin kinkojkokojkaj uan kinsenkaujkaj* kemej ichkamej# tein amo kipiaj inintajpixkauj. **37** Uan kiniluij imomachtijkauan: "Yekmelauj onkak miak tatok tein moneki mosentilis, sayoj ke tekitinij amo miakej. **38** Yejua ika xiktataujtikan akin iaxka tatok maj kintitani tekitinij maj kisentilikan itatok".

10 Yejua kinsentilij 12 imomachtijkauan uan kinmakak chikaualis tein ika ueliskia kinkalankixtiskej amokuali ejekamej uan tein ika kinpajtiskej akin kipiayaj tataman kokolis# uan akin tajyouijtoyaj.

2 Ijkon monotsayaj 12 tatitanilmej: Simón (akin kiluiaj Pedro), uan Andrés iikniuj Simón; Santiago uan Juan ikoneuan Zebedeo; **3** Felipe uan Bartolomé; Tomás uan Mateo akin kisentilia impuesto; Santiago ikoneuj Alfeo, uan Tadeo; **4** Simón akin tekiti ika nochi iyolo, uan Judas Iscariote (akin kitemaktij Jesús).

5 Jesús kintitanik 12 itatitaniluan uan kinnauatij nejin: "Amo xiakan kampa nemij akin amo judíos uan amo xikalakikan itech nion se ueyi xolal tein poui Samaria, **6** ta xiksentokakan xikintemokan sayoj israelitas akin kemej yeskia ichkamej# tein poliujtokej. **7** Xikteixmatiltijtiakan: 'ITaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak ejkotokya'. **8** Xikinpajtikan akin mokokouaj, xikinyolitikan* akin momikilijkejya, xikin-

9:35 *Oso "tajtolmej". **9:35; 10:1** #Oso "kokoxkayot".

9:36 *Itech griego, "kinpanxipeujkaj uan eliuis kinmoyaujkaj (kinxinijkaj)". **9:36; 10:6** #Oso "borregos". **10:8** *Itech griego, "xikinajokuikan".

pajtikan* akin kipiaj lepra, xikinkalankixtikan amokuali ejekamej. Amo nantaxtaujkej keman namechmakakej, amo no xitetaxtaualtikan keman nantemakaskej. **9** Amo xikuikakan oro nion plata nion cobre itech namotajkoilpikauj,* **10** uan amo no xikuikakan namomorral keman nanojtokaskej, nion ome* namotasal nion namotekakuan nion namotopil; porin akin tekiti moneki kimakaskej tein kikuas.

11 "Keman nanajsiskej itech se ueyi xolal oso se xolaltsin, xitatemokan hasta nankiajsiskej akin kuali namechkakis, uan ompa ximokauakan hasta keman nanyaskejya. **12** Keman nankalakiskej itech se kali, xikintajpalokan* akin ompa yetoskej. **13** Komo kuali namechseliaj, yejuan kipiaskej tatiochiualis* tein nankinnejnekiliaj. Sayoj ke komo amo, nejon tatiochiualis namotech mokauas. **14** Komo itech se kali oso itech se ueyi xolal amo namechseliaj nion namechkakij, keman nanyaskejya ximometstsetselokan para maj uetsi talnex. **15** Namechyekiluia ke itech Tonal keman Dios taixejekos,* nejon ueyi xolal okachi kitatsakuiltiskej ke uejueyi xolalmej Sodoma uan Gomorra.

16 "Xinechkakikan, namechtitantok kemej ichkamej kampa yetokej koujtajitskuimej. Yejua ika ximotachilikan kemej motachiliaj kouamej, sayoj ke no xiyolchipaujkej kemej palomas. **17** Ximotachilikan, porin namechtemaktiskej iniuan tamelauanij uan namechuijuitekiskej kampa taueyichiuaj judíos. **18** Uan porin notech nantakuaujtamatij, namechuikaskej iniuan tekiuanij uan uejueyi tekiuanij. Nejon tapaleuis xikiniluikan yejuan uan akin nemij itech okseki altepemej tein nankineltokaj. **19** Sayoj ke, keman namechtemaktiskej, maj amo namechtekipacho toni nankijtoskej oso keniuj nankijtoskej, porin keman ajsis nejon hora namechmatiltiskej tein moneki nankijtoskej. **20** Tein melauj amo sayoj namejuan nantajtoskej: ichikaualis namoTajtsin namechpaleuis xitajtokan. **21** Uan no, takat kitemaktis iikniuj maj kimiktikan, uan tetat kitemaktis ikoneuj, uan konemej kinixnamikiskej inintatuan uan kichiuaskej maj kinmiktikan. **22** Nochin namechtaueli-taskej porin nantakuaujtamatij itech notokay. Sayoj ke akin taxikos hasta keman tatamis, makisas. **23** Keman namechtajyouiltiskej itech se ueyi xolal, xicholokan itech okse; porin namechyekiluia ke akin yolik kemej takat ejkos achto ke nantaminemiskej itech nochin uejueyi xolalmej tein pouij Israel.

24 "Se akin momachtia amo okachi ueyichiujkej ke itamachtijkauj, nion takeual okachi ueyichiujkej ke iteko. **25** Akin momachtia moneki yolpakis komo mochiua kemej itamachtijkauj, uan takeual moneki yolpakis komo mochiua kemej iteko. Komo

---

10:8 *Oso "xikinchipauakan". **10:9** *Oso "namopaxa", "namotajkotsikaujka". Nejin kipiaya kani kiuikaskej tomin. **10:10** *Oso "ome panti". **10:12** *Keman judíos motajpalouayaj kijtouayaj: *Xiyolseujtokan.* **10:13** *Oso "yolseuilis". **10:15** *Xikonita pág. 505, *Tonal keman Dios taixejekos.*

akin taixyekana kalijtik kiluiaj Amokuali Belcebú,* ¡xikyekmatikan ke no ijkon kiniluiskej akin nemij ichan! **26** Yejua ika amo xikinmouilikan, porin nochi tein kitatijtokej* kiajsiskej, uan nochi tein amo akin kimati momatis. **27** Tein namechiluia sayoj namejuan, xikiniluikan nochin; uan tein namechichtakailuia, xikteixmatiltikan kalkuapan. **28** Uan amo xikinmouilikan akin uelis namechmiktiskej, sayoj ke amo uelis kichiuaskej maj amo oksepa xinemikan satepan, ta xikmouilikan akin uelis namechtamiixpolos itech Gehena.* **29** Kinnamakaj ome tototsitsin* ika se tomintsin,# ¿melauj? Sayoj ke, namoTajtsin kuali kimati keman semej tototsitsin panuetsi.^ **30** Uan yejua hasta kimati kanachi tsonti nankipiaj. **31** Yejua ika amo ximouikan. Namejuan okachi nantayekantokej ke miakej tototsitsin.

32 "Akin senteixtenoj kijtos ke nomomachtijkauj, nejua no nikijtos ke yejua nomomachtijkauj iixpan noTajtsin akin yetok ne iluikak. **33** Sayoj ke akin nechixtopeua senteixtenoj, nejua no nikixtopeuas iixpan noTajtsin akin yetok ne iluikak. **34** Amo xiknemilikan ke niualaj para maj nochin kuali mouikakan, ta niualaj ika se machete tein ojkan tenej* tein kichiuas maj nochin moxexelokan. **35** Porin nikchiuako maj moxexelokan. Okichpil kiixnamikis itat, siuapil kiixnamikis inan uan tesiuamon kiixnamikis imonan. **36** Tein melauj, akin namechtauelitaskej yeskij akin nemij namochan. **37** Akin okachi kitasojta itat oso inan ke nejua, amo kinamiki nechtojtokas; uan akin okachi kitasojta iokichpil oso isiuapil ke nejua, amo kinamiki nechtojtokas. **38** Uan akin amo kineki tajyouis* uan nechtojtokas, amo kinamiki yeski nomomachtijkauj. **39** Akin kitemos momakixtis,* momikilis, uan akin momikilis porin notech takuaujtamati, oksepa nemis.

40 "Akin namechselia namejuan no nechselia nejua, uan akin nechselia nejua no kiselia akin nechualtitanik. **41** Akin kiselis se tanauatijkej* porin tanauatijkej, yejua kimakaskej taxtauil tein kimakaj se tanauatijkej, uan akin kiselis se akin yolmelauak porin yolmelauak, yejua kimakaskej taxtauil tein kimakaj se akin yolmelauak. **42** Yekmelauj tein namechiluia: akin kimakas maski sayoj se vaso sesekat semej nejin nomomachtijkauan akin amo ueyichiujkej, namechyekiluia ke kimakaskej itaxtauil".

11 Keman Jesús kintaminauatij 12 imomachtijkauan tein monekia kichiuaskej, yajki itech okseki uejueyi xolalmej tamachtito uan tanojnotsato.

2 Sayoj ke Juan akin teauia kimatik kampa tsaktoya tein Cristo kichiuaya. Yejua ika kintitanik ita-

10:25 *Oso "Beelzebub". No ijkon kitokaytiaj Satanás. **10:26** *Oso "kicholtijtokej". **10:28** *Xikonita pág. 494, *Gehena.* **10:29** *Oso "chiktejtsitsin". #Itech griego, "se asarión". Tomin tein aksa kitania itech 45 minutos. ^Oso "pantemoua". **10:34** *Oso "espada".

10:38 *Oso "kixikos kouit kampa tetajyouiltiaj". Xikonita pág. 497, *kouit kampa tetajyouiltiaj.* **10:39** *Tajtol griego, *psykhé.* Xikonita pág. 490, *alma.* **10:41** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.*

tojtokakauan **3** maj kitajtanitij:* "¿Tejua yaya tiualati, oso moneki tikchiaskej okse?". **4** Jesús kinnankilij: "Xiakan uan xiktapouikan Juan tein nankiitstokej uan tein nankikaktokej: **5** akin amo tachiayaj axkan tachiajya, metskoxojmej yeknejnemijya, akin kipiayaj lepra pajtikejya,* akin amo ueliaj takakiaj takakijya, mikemej oksepa nemij# uan pobres kinixmatiltiaj kuali tanauatilmej.^ **6** Yolpaki akin amo teyi kitsakuilia maj notech takuaujtamati".*

7 Keman itatojtokakauan Juan yajtoyajya, Jesús peuak ika kinnojnotsa Juan akin ompa moajsiaj. Kiniluij: "¿Toni nankiitatoj taluakyan? ¿Se akat tein ejekat kiuiuika? **8** ¿Toni nankiitatoj? ¿Se takat akin takentok ika tasal tein patiyoj? ¡Akin kikuij tasal tein patiyoj yetokej ininchan tekiuanij! **9** Komo ijkon, ¿keyej nankiskej? ¿Nankiitatoj se tanauatijkej?* Namechiluia ke kemaj, uan okachi tayekantok ke se tanauatijkej. **10** Ijkuiliujtok nejin keman ika motajtoua Juan: '¡Xikita! ¡Niktitaniti notanauatijkauj maj youi moixpan, uan yejua mitsyekantias uan mitsyekchijchiuilijtias ojti!'. **11** Namechyekiluia ke hasta axkan amo yolini se akin okachi ueyichiujkej ke Juan akin teauia. Sayoj ke, akin okachi amo ueyichiujkej itech iTaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak, okachi ueyichiujkej ke yejua. **12** Desde ke Juan akin teauia peuak tanojnotsa, miakej mochikauaj kalakiskej itech iTaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak, uan akin semi mochikauaj, kalakij. **13** Porin hasta keman Juan peuak tanojnotsa, tein kijkuilojkej Tanauatianij uan iTanauatil Moisés kinextijkej tein panoskia. **14** Nankiuelitaskej oso amo, Juan yejua in 'Elías akin ualaskia'. **15** Akin kipia inakas, maj yektakaki.

16 "¿Kemej akoni tamatij akin nemij axkan? Tamatij kemej pipiltsitsin akin tokotsyetokej itech plazas uan chikauak kiniluiaj akin iniuan mauiltiaj: **17** 'Tamechpichilijkej flauta, sayoj ke namejuan amo namijtotijkej, timotayokolkuikatijkej,* sayoj ke namejuan amo namotayokoltijkej'.# **18** Porin Juan amo takua nion tayi vino uan kijtouiliaj: 'Kipia se amokuali ejekat'. **19** Nejua akin niyolik kemej takat kemaj nitakua uan nitayi vino uan nechijtouiliaj: '¡Xikitakan! Se takat kampets uan tauankej,* akin mouika iniuan akin kisentiliaj impuesto uan iniuan tajtakolchiuanij'. Sayoj ke akin tamatkej kinextia ika tein kichiua".

20 Uan peuak kiniluia tein amo kuali tein kichiujtoyaj akin nemiaj itech uejueyi xolalmej kampa okachi kichiujka milagros, porin amo moyolpatakaj: **21** "¡Nanteikneltijkej akin nanemij Corazín uan Betsaida! Porin komo milagros tein mochiujkej itech namoxolal mochiuaskiaj ompa Tiro uan Sidón, ne kemanya moyolpataskiaj uan motaliliskiaj tasal tein

---

11:3 *Oso "kitajtoltitij". **11:5** *Oso "chipauayakejya". #Itech griego, "kinajokuij". ^Oso "tajtolmej". **11:6** *Oso "amo kiuetsiltia (kitepotamia) tein nikchiua". **11:9** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.*

11:17 *Oso "titayokolcantarojkej". #Oso "amo namoyolixkojkomonijkej porin nantayokoxtoyaj". **11:19** *Itech griego, "tel tayi vino".

teajuayotia uan koujnex. **22** Namechiluia ke itech Tonal keman Dios taixejekos,* namejuan okachi namechtatsakuiltiskej ke akin nemij Tiro uan Sidón. **23** Uan namejuan akin nanemij Capernaúm, ¿xe namechpankixtiskej hasta iluikak? Amo, ta nantemoskej hasta Miketekoch.* Porin komo milagros tein mochiujkej itech namoxolal, mochiuaskiaj ompa Sodoma, nejon ueyi xolal yetoskiaok. **24** Namechiluia ke itech Tonal keman Dios taixejekos, namejuan okachi namechtatsakuiltiskej ke ueyi xolal Sodoma".

25 Itech nejon tonal, Jesús kijtoj: "Nimitsueyitalia senteixtenoj noTajtsin, akin titaixyekana iluikak uan taltikpak, porin tikintatilia* tamatinij nochi nejin uan tikinmatiltia akin kemej yeskia konemej. **26** Kemaj noTajtsin, porin tikitak ke okachi kuali maj ijkon mochiua". **27** No kijtoj: "NoTajtsin nechmaktilij nochi. Sayoj noTajtsin kuali nechixmati nejua.* Uan sayoj nejua kuali nikixmati noTajtsin uan akin nejua niknekis nikixmatiltis. **28** Xiualakan nouan, nochin namejuan akin chikauak nantekitij uan nantamamajtokej uan nejua namechyolseuis. **29** Nouan xitekitikan* uan ximokauakan maj namechmachti, porin niyolnejmach uan niyolyemanik, uan ijkon nanyolseuiskej. **30** Porin amo ouij se tekitis nouan* uan notamamal amo semi etik".

12 Itech nejon tonalmej, itech tonal sábado keman moseuiaj,* Jesús panok kampa toktoya trigo. Imomachtijkauan mayankej, uan peuak kimatekij seki tatok uan kikuaj. **2** Keman fariseos kiitakej nejon, kiluijkej: "¡Xikita! Akin mitstojtokaj kichiujtokej itech tonal sábado tein amo kuali yetok maj se kichiua". **3** Yejua kinnankilij: "¿Amo nankiitanij kampa ijkuiliujtok tein kichiuak David keman yejua uan takamej akin iuan yayaj mayankej? **4** ¿Amo kalakik ichan Dios uan yejua uan akin iuan yayaj kikuajkej pantsin tein kitalijkaj iixpan Dios? Uan nejon amo monekia kichiuaskej porin sayoj tiopixkamej ueli kikuaj. **5** Uan no, ¿amo nankiitakej itech Tanauatil ke itech tonal sábado tiopixkamej tekitij itech templo? Uan maski tekitij amo tajtakolchiuaj. **6** Sayoj ke namechiluia ke nikan nankipiaj se akin okachi tayekantok ke templo. **7** Komo nankiajsikamatiskiaj tein kijtosnekij nejin tajtolmej 'Amo nikneki xinechmaktilikan tapialmej, ta nikneki xiteiknelikan', amo nankijtoskiaj ke moneki kintatsakuiltiskej akin amo teyi kichiujtokej. **8** Porin nejua akin niyolik kemej takat nikpia tanauatil itech tonal sábado".

9 Satepan yajki uan kalakik kampa taueyichiuaj judíos, **10** uan ompa yetoya se takat akin amo uelia kioliniaya se imay.* Yejua ika, kemej kinekiaj kiteluilis-

11:22 *Xikonita pág. 505, *Tonal keman Dios taixejekos.* **11:23** *Oso "Hades", kampa moseuijtokej mikemej. Xikonita pág. 499, *miketekoch.* **11:25** *Oso "tikincholtilia". **11:27** *Itech griego, "kiixmati iKoneuj". **11:29** *Itech griego, "Xikselikan noyugo".

11:30 *Itech griego, "noyugo amo ouij se kiuika". **12:1** *Xikonita pág. 500, *sábado.* **12:10** *Itech griego, "mauaktoya".

kej Jesús, kitajtanijkej:* "¿Kuali yetok maj se tapajti itech tonal sábado?". **11** Yejua kinnankilij: "Komo nankipiaj se ichkat* uan uetsi itech se talkoyok# itech tonal sábado keman se moseuia, ¿amo nanyaskiaj uan nankipankixtiskiaj? **12** ¡Tejuan okachi titayekantokej ke se ichkat! Yejua ika, uelis se kichiuas tein kuali itech tonal sábado". **13** Ompa, kiluij in takat: "Ximomamelaua". Keman momamelauak, mapajtik. **14** Sayoj ke fariseos kiskej uan peujkej kiitaj keniuj kimiktiskej. **15** Kemej Jesús kimatik, yajki okseko. Miakej kitojtokakej uan kinpajtij nochin. **16** Sayoj ke kuali kinnajnauatij maj amo akin kiluianij akoni katka yejua. **17** Ijkon mochiuak tein Dios kijtojka itechkopa tanauatijkej* Isaías:

18 "Xikitakan, nejin yejua notekitikauj akin nikijitak;* akin niktasojta uan nechyolpaktia. Nikmakas nochikaualis, uan yejua kinnextilis nochin tein kuali yetok. **19** Amo motajtolteuis nion tsajtsitinemis. Uan amo akin kikakis tein kijtojtinemi itech uejueyi ojmej. **20** Amo kikotonas akat tein kelpachiujtok nion kiseuis imecha se candil tein tekit xotatok, hasta maj kiyektali nochi tein amo kuali yetok. **21** Tein melauj, nochin takuaujtamatiskej itech itokay".

22 Uan kiualkuilijkej se takat akin amo tachiaya nion tajtouaya porin kipiaya se amokuali ejekat. Jesús kipajtij uan uelik tajtoj uan tachiak. **23** Nochin akin ompa yetoyaj semi kimojkaitakej uan kijtojkej: "¿Xe amo yejua nejin iKoneuj David?". **24** Keman fariseos kikakkej nejon, kijtojkej: "Nejin takat kinkalankixtia amokuali ejekamej porin kipaleuia Amokuali Belcebú,* akin kinixyekana amokuali ejekamej". **25** Kemej Jesús kimatia tein kinemilijtoyaj, kiniluij: "Komo itech se altepet moteuiaj uan moxexelouaj, ixpoliuiskej. Uan komo itech se ueyi xolal oso kalyetonij moteuiaj uan moxexelouaj, amo uelis senyetoskej. **26** No ijkon, komo Satanás kikalankixtia Satanás, iselti moixnamiki. Komo ijkon, amo kisentokasok taixyekanas. **27** Uan no, komo nejua nikinkalankixtia amokuali ejekamej porin Amokuali Belcebú nechpaleuia, ¿akoni kinpaleuia namotatojtokakauan* maj kinkalankixtikan amokuali ejekamej? Yejua ika yejuan kinextiskej ke tein nankijtouaj amo kuali yetok. **28** Sayoj ke, komo Dios ika ichikaualis nechpaleuia maj nikinkalankixti amokuali ejekamej, kijtosneki ke iTaixyekanalis nikan yetokya uan amo nankimatij. **29** Uan no, komo aksa* kineki kalakis ichan se takat akin chikauak uan kitachtekisneki, achto moneki kiilpis,# ¿melauj? Sayoj ijkon uelis kitachtekis. **30** Akin amo nouan yetok, nechixnamiki, uan akin amo kinpaleuia oksekin maj nouan motokikan, kichiua maj mouejkatilikan.

12:10 *Oso "kitajtoltijkej". **12:11** *Oso "borrego". #Oso "taltekoch". **12:17** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* **12:18** *Oso "nikixpejpenak".

12:24 *Oso "Beelzebub". No ijkon kitokaytiaj Satanás. **12:27** *Oso "namokoneuan". **12:29** *Oso "akin", "akaj". #Oso "kitsikos".

31 "Yejua ika namechiluia ke
akin kichiuas tein yeski tajtakol
uan teuijuikaltis,* Dios kitapoj-
poluis, sayoj ke akin kiuijuikaltis
ichikaualis Dios, amo kitapojpol-
uis. **32** Akin kijtouilis teisa akin
yolik kemej takat, Dios kitapojpol-
uis; sayoj ke akin kijtouilis teisa
ichikaualis Dios, yejua amo ki-
tapojpoluis itech nejin tonalmej*
nion satepan.

33 "Komo nankiyekpiaj kouit,
kitemakas kuali takilot, sayoj
ke komo amo nankiyekpiaj kouit,
amo kitemakas kuali takilot. Po-
rin ika itakilo moixmati in
kouit. **34** Namejuan, ininkone-
uan kouamej, ¿keniuj uelis nankij-
toskej tein kuali, ta amo nanyol-
kualmej? Porin tein semi se
kinemilijtok yejua tein se kijtoua.
35 Akin yolkuali kijtoua tein kua-
li porin kinemilijtok tein kuali; sa-
yoj ke akin amo yolkuali kijtoua
tein amo kuali porin kinemilijtok
tein amo kuali. **36** Namechiluia
ke itech Tonal keman Dios taixeje-
kos,* monekis tanankiliskej por
nochi tein kijtojkej tein amo tapa-
leuia. **37** Porin ika tein tikijtos,
Dios kiixtalis ke tiyolmelauak uan
ika tein tikijtos mitstatsakuiltis".

38 Seki tajkuilouanij uan fa-
riseos kiluijkej: "Tamachtijkej,
tiknekij xikchiua se milagro".
39 Uan yejua kinnankilij: "Namej-
uan amo nankitakamatij Dios uan
amo nanyolkualmej, nochipa nan-
kitemojtinemij nankiitaskej se mi-
lagro. Sayoj ke amo nankiitaskej
nion se, ta sayoj milagro tein mo-
chiuak iuan tanauatijkej Jonás.

40 Porin ijkon kemej Jonás yeto-
ya iijtik ueyi pescado* eyi tonal
uan eyi youal, akin yolik kemej ta-
kat yetos itech miketekoch eyi to-
nal uan eyi youal. **41** Itech To-
nal keman Dios taixejekos, akin
nemiaj Nínive uan akin nemij ax-
kan oksepa nemiskej,* uan akin
nemiaj Nínive kijtoskej ke moneki
kintatsakuiltiskej akin nemij ax-
kan. Porin yejuan moyolpatakej
keman kikakkej tein Jonás kin-
matiltij. Sayoj ke xikitakan, nikan
yetok se akin okachi tayekantok
ke Jonás. **42** Uan itech nejon to-
nal, siuat akin tekiuajtia ompa
Saba# uan akin nemij axkan oksepa nemiskej,* uan nejon siuat kijtos ke moneki kintatsakuiltiskej. Porin yejua ualeuak kampa okachi uejka kikakiko Salomón, akin katka semi tamatkej. Sayoj ke xikitakan, nikan yetok se akin okachi tayekantok ke Salomón.

43 "Keman se amokuali ejekat kikaua se takat, panotiuj kampa tauaktok kitemojtiuj kani moseuis, sayoj ke amo kiajsi. **44** Yejua ika kijtoua: 'Nimokepas nochan, kampa niualeuak'. Uan keman ajsiti, kiita ke takaujtok, tachpanalaj uan takualtsinkan. **45** Uan youi uan kinkuiti okseki chikome amokuali ejekamej tein okachi amo yolkualmej ke yejua, satepan itech kalakij uan ompa nemij. Uan nejon takat okachi amo kuali moajsi ke achto. Yejua nejon tein kinpanos nochin akin amo yolkualmej akin nemij axkan".

12:31 *Oso "tetejtelchiuas". **12:32** *Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok.* **12:36** *Xikonita pág. 505, *Tonal keman Dios taixejekos.*

12:40 *Oso "amichij". **12:41, 42** *Itech griego, "moajokuiskej". **12:42** #Oso "Seba". Itech griego, "siuat akin tekiuajtia tanikopa (ataujkopa, tauakalkopa)".

46 Keman yejua kinnojnotstoya akin ompa yetoyaj, inan uan iikniuan yetoyaj kalampa uan kinekiaj kinojnotsaskej. **47** Uan aksa kiluij: "Xikita, momaj uan mokniuan ijkatokej kalampa uan kinekij mitsnojnotsaskej". **48** Yejua kinankilij: "¿Akoni nomaj uan akonimej nokniuan?". **49** Uan ika imay kinnextij imomachtijkauan, uan kijtoj: "¡Xikita! ¡Yejua nejin nomaj uan yejuan nejin nokniuan! **50** Porin akin kichiua tein kineki noTajtsin akin yetok ne iluikak, yejua nokniuj uan nomaj".

13 Nejon tonal, Jesús kisak de nejon kali uan motalito ueyiatenoj. **2** Uan kemej tel miakej kiajsitoj, tejkok* itech se barco uan motalij, uan nochin ijkatoyaj ueyiatenoj. **3** Yejua peuak kintapouia miak taman uan ika kinmachtiaya. Kiniluij: "¡Xikakikan! Se takat tatokato. **4** Uan keman tatoktiaya, seki xinach uetsik ojtenoj uan totomej kikuakoj. **5** Okseki uetskej tepani,* kampa amo semi onkaya tal uan niman ixuakej porin amo uejkatan toktoyaj. **6** Sayoj ke tonaltatakej, uan kemej amo moyeknaluayotijkaj, kuetaujkej. **7** Okseki uetskej uitstsalan, uan uitsti moskaltij uan kintsonpachoj. **8** Uan okseki uetskej itech kuali tal uan peuak mochiua: seki kitemakakej se ciento okachi ke tein kitokak, okseki 60 uan okseki 30. **9** Akin kipia inakas, maj yektakaki".

10 Yejua ika imomachtijkauan motokijkej uan kitajtanijkej:* "¿Keyej tikintapouia miak taman keman tikinmachtia?". **11** Yejua kinnankilij: "Namejuan Dios namechpaleuia xikajsikamatikan tein amo kitematiltijtoya* de iTaixyekanalis tein moajsi iluikak, sayoj ke yejuan amo kinpaleuia. **12** Porin akin kipia teisa, kimakaskej okachi uan semi kipias; sayoj ke akin amo kipia, kikuiliskej hasta tein kipia. **13** Yejua ika nikintapouia miak taman keman nikinmachtia, porin maski tachiaj, tein melauj amo teyi kiitaj, uan maski takakij, tein melauj amo teyi kikakij uan amo teyi kiajsikamatij. **14** Inintech mochiua tein Dios kijtojka itechkopa tanauatijkej* Isaías: 'Namejuan nantakakiskej, sayoj ke amo keman nankiajsikamatiskej. Nantachiaskej, sayoj ke amo keman nankiitaskej teisa. **15** Porin akin nemij itech nejin xolal semi yoltakuauayakej. Monakastsakkej para amo keman takakiskej, uan ijkopkej para amo keman tachiaskej nion kiajsikamatiskej toni moneki kichiuaskej nion mokepaskej iuan Dios uan maj nejua nikinpajti'.

16 "Sayoj ke namejuan nanyolpakij porin nankiitaj uan nankikakij nejin. **17** Porin namechyekiluia ke miakej tanauatianij uan akin yolmelaujkej kinekiaj kiitaskej tein namejuan nankiitstokej, sayoj ke amo kiitakej, uan kinekiaj kikakiskej tein namejuan nankikaktokej, sayoj ke amo kikakkej.

18 "Axkan xikakikan toni kijtosneki tein kichiuak takat akin tatokak. **19** Keman aksa* kikaki

---

13:2 *Oso "pankisak". **13:5** *Oso "teixko", "tetaj". **13:10** *Oso "kitajtoltijkej". **13:11** *Xikonita pág. 503, *tein Dios amo kitematiltijtoya.* **13:14** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* **13:19** *Oso "akin", "akaj".

tein kichiuas iTaixyekanalis Dios, sayoj ke amo kiajsikamati, Amokuali kiuiuitaki tein motokak itech iyolo. Yejua nejin xinach tein uetsik ojtenoj. **20** Xinach tein uetsik tepani* yejua akin kikaki itajtol Dios uan niman kineltoka ika miak pakilis. **21** Sayoj ke amo moyeknaluayotia itech iyolo, uan sayoj kineltoka seki tonalmej. Uan keman kipia ouijkayomej oso kitajyouiltiaj porin kitakamati itajtol Dios, nimantsin kikaua. **22** Xinach tein uetsik uitstsalan yejua akin kikaki itajtol Dios, sayoj ke kemej semi kitekipachoua tein onkak itech nejin tonalmej* uan mokajkayaua ke tomin uelis kipaleuis,# nejon kitsonpachoua itajtol Dios uan yejua ika amo taki. **23** Uan xinach tein uetsik itech kuali tal yejuan akin kikakij itajtol Dios uan kiajsikamatij tein kijtosneki. Yejuan kemaj kitemakaj okachi xinach. Kitemakaj se ciento okachi; okseki 60 uan okseki 30".

24 Uan kintapouij okse taman: "ITaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak uelis moijtos ke tamati kemej se takat akin kitokak italpan xinach tein kuali. **25** Keman nochin kochtoyaj, ualaj akin kitauelita, uan kitokak sakat* kampa toktoya trigo uan yajki. **26** Keman moskaltij trigo uan peuak chikauaya, no moskaltij sakat. **27** Yejua ika itakeualuan nejon takat kiluikoj: 'Tejuatsin, ¿amo tiktokak motalpan xinach tein kuali? ¿Keyej onkak sakat?'. **28** Yejua kiniluij: 'Se takat akin nechtauelita kichiuak nejin'. Takeualmej kitajtanijkej: '¿Tikneki maj tikuiuitatij?'. **29** Yejua kinnankilij: 'Amo, amokan nankiuiuitakej trigo iuan sakat. **30** Xikauakan maj moseniskaltikan hasta keman kitekiskej trigo. Keman kitekiskej nikiniluis tekitinij maj achto kiuiuitakan sakat uan maj kijilpikan* para kitatiskej;# uan maj kitekikan trigo uan maj kitalikan kampa niksentilia tatok'".

31 No kintapouij nejin okse taman: "ITaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak tamati kemej se xinachtsin tein kiluiaj mostaza tein se takat kitokato italpan. **32** Nejin xinachtsin yejua tein okachi pisiltik, sayoj ke keman moskaltia mochiua kemej se kouit, uan totomej motapajsoltiaj uan mopaleuiaj itech imakoujyo".

33 Uan kintapouij okse tamanok: "ITaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak tamati kemej levadura tein se siuatsin kimaneloj iuan majtakti kilo* harina. Uan nochi tixti mosamauak".#

34 Jesús kintapouij miak taman akin kikaktoyaj. Tein melauj, nochipa kintapouiaya miak taman keman kinnojnotsaya. **35** Ijkon mochiuak tein Dios kijtojka itechkopa tanauatijkej, akin kijtoj: "Nitetapouis miak taman; niktematiltis tein amo akin kimati desde ne uejkaujya".

36 Yejua kiniluij nochin maj yakan uan kalakik kalijtik. Imomachtijkauan motokijkej uan kil-

13:20 *Oso "teixko", "tetaj". **13:22** *Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok*. #Oso "kitanejnektia ichikaualis tomin tein tekajkayaua". **13:25** *Nikan ika motajtojtok se xiuit tein tepajuia tein moskaltia ompa Israel uan tamati kemej trigo.

13:30 *Oso "kitsikokan". #Oso "kichichinoskej". **13:33** *Itech griego, "sea". #Oso "posonik", "soneuik".

uijkej: "Xitechmelauili toni kijtosneki sakat tein moskaltij kampa tatokaj". **37** Yejua kinnankilij: "Akin yolik kemej takat kitokak kuali xinach. **38** Tal kampa tatokaj yejuan akin nemij nikan taltikpak. Kuali xinach yejuan akin kalakiskej itech iTaixyekanalis Dios. Sakat yejuan ikoneuan Amokuali, **39** uan tetauelitakej akin kitokak yejua in Amokuali. Keman kisentiliaj trigo yejua keman tamitiya tein mochiujtok itech taltikpak* uan tekitinij yejuan ángeles. **40** Yejua ika, ijkon kemej kiuiuitaj sakat uan kitatiaj,# ijkon panos keman tamitiya tein mochiujtok itech taltikpak.* **41** Akin yolik kemej takat kintitanis iangeluan uan yejuan kikixtiskej de iTaixyekanalis Dios nochi tein kichiua maj se tajtako uan akin kichiuaj tein amo kuali, **42** uan kintikotamotaskej. Ompa ne chokatoskej uan tananatskatoskej. **43** Ijkuak, akin yolmelaujkej petaniskej itech iTaixyekanalis ininTajtsin ijkon kemej tonaltsin. Akin kipia inakas, maj yektakaki.

44 "ITaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak tamati kemej se teisa tein tel patiyoj tein toktoya kampa tatokaj uan tein se takat kiajsik. Nejon takat oksepa kitalpachoj, uan kemej semi yolpakia, yajki uan kinamakak nochi tein kipiaya uan kikouak nejon tal.

45 "ITaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak no tamati kemej se tanamakakej akin kitemojtinemia tetsitsin tein semi patiyojkej. **46** Keman kiajsik se tetsin tein semi patiyoj, yajki uan niman kinamakak nochi tein kipiaya uan kikouak.

47 "ITaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak no tamati kemej se ueyi atarraya* tein kitamotkej itech ueyiat uan kinkitskij nochi tataman pescados.# **48** Keman pexonik,* kititilatskej hasta atenoj, motalijkej uan peuak kinijitaj# pescados: tein kuajkuali kintalijkej itech chikiujmej, sayoj ke tein amo, kintamotkej. **49** Yejua nejon tein panos keman tamitiya tein mochiujtok itech taltikpak.* Ángeles ualaskej, kinxeloskej akin amo yolkualmej uan akin yolmelaujkej **50** uan kintikotamotaskej akin amo yolkualmej. Ompa ne chokatoskej uan tananatskatoskej.

51 "¿Nankiajsikamatkej tein kijtosneki nochi nejin?". Yejuan kinankilijkej: "Kemaj". **52** Yejua ika kiniluij: "Komo ijkon, xikmatikan nejin: se tamachtijkej akin kiixmati iTaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak, tamati kemej se takat akin taixyekana kalijtik, akin youi kampa kipixtok tein semi patiyoj uan kikixtia miak taman tein yankuik uan tein soltik".

53 Keman Jesús kintamitapouij nochi nejin, yajki oksekо. **54** Keman ajsik itech xolal kampa moskaltij, peuak tamachtia kampa taueyichiuaj judíos, uan nochin semi kimojkakakiaj uan kijtouayaj: "¿Keyej nejin takat semi tamatkej, uan akoni kipaleuia maj kichiua nejin milagros? **55** ¿Amo yejua ikoneuj

13:39, 40, 49 *Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok*. **13:40** #Oso "kichichinouaj".

13:47 *Oso "matat". #Oso "amichimej". **13:48** *Oso "temik". #Oso "kinpejpenaj".

koujxijxinkej? ¿Amo inan akin monotsa María? ¿Uan amo iikniuan Santiago, José, Simón uan Judas? **56** Uan iikniuan siuamej, ¿amo nochin nikan nemij? Komo ijkon, ¿akoni kipaleuia maj ijkon tajto uan maj kichiua nochi nejin?". **57** Uan yejua ika amo kinekkej itech taneltokaskej. Sayoj ke Jesús kiniluij: "Tanauatijkej kampa yeski kitakachiuaj,* sayoj ke kampa kayot uan ikalijtik amo ijkon kichiuaj". **58** Uan kemej amo takuaujtamatiaj, amo kichiuak miak milagros ompa.

14 Itech nejon tonalmej, tekiuaj Herodes* kitekakilij tein Jesús kichiuaya **2** uan kiniluij itakeualuan: "Nejin takat yejua Juan akin teauia. Oksepa nemik* uan yejua ika ueli kichiua nejon milagros". **3** Herodes tanauatijka maj kikitskikan Juan, maj kiilpikan* ika cadena uan maj kitsakuakan para kiyolpaktis Herodías, isiuauj Filipo. Uan Filipo katka iikniuj Herodes. **4** Juan miakpa kiluijka: "Amo kuali yetok iuan xieto nejon siuat". **5** Yejua ika, Herodes kinekia kimiktis, sayoj ke kinmouiliaya judíos, porin kiitayaj Juan kemej se tanauatijkej.* **6** Sayoj ke, keman kiiluichiuilijtoyaj Herodes porin xiuajsik, isiuapil Herodías mijtotij sentaixpan uan Herodes kiteluelitak. **7** Yejua ika moyektenkauak ke kimakaskia nochi tein tajtaniskia. **8** Kemej inan kinajnauatij, siuapil kijtoj: "Xinechualkuili itech se plato itsontekon Juan akin teauia". **9** Tekiuaj motayokoltij; sayoj ke kemej akin iniuan takuajtoya kikaktoyaj nochi tein motenkauak, tanauatij maj kiualkuilikan. **10** Tanauatij maj kikechkotonakan Juan kampa tsaktoya. **11** Ompa, kiualkuikej itsontekon itech se plato uan kimaktilijkej siuapil, uan yejua kiuikilij inan. **12** Uan itatojtokakauan Juan kikuikoj inakayo uan kitokatoj. Satepan kimatiltitoj Jesús. **13** Keman Jesús kimatik, yajki kampa taseltijkan itech se barco kampa ueliskia yetos iselti. Sayoj ke, keman miakej kimatkej, metsnejnenkej desde uejueyi xolalmej uan kitojtokakej.

14 Keman ajsik atenoj, kinitak ke tel miakej ompa yetoyaj, uan kemej semi kinyoliknelij, kinpajtij akin mokokouayaj. **15** Sayoj ke, keman tiotakik, imomachtijkauan kiluitoj: "Uejka tietokej uan tiotakya. Xikinilui maj yakanya uan maj mokouilitij tein kikuaskej itech xolalmej". **16** Sayoj ke Jesús kiniluij: "Amo moneki maj yakan. Namejuan xikintamakakan". **17** Yejuan kinankilijkej: "Nikan sayoj tikpiaj makuil pantsin uan ome pescados".* **18** Yejua kiniluij: "Xinechinualkuilikan". **19** Uan kinnauatij akin ompa yetoyaj maj motalikan sakaixko. Satepan kikuik nejon makuil pantsin uan ome pescados, ajkotachiak uan kichiuak se netataujtil.* Uan satepan ke kitajtapanak pantsitsin, kinmajmakak imomachtijkauan uan yejuan kinmajmakakej nochin akin ompa yeto-

13:57 *Oso "kipoujkaitaj". **14:1** *Nejin yejua Herodes Antipas. Xikonita pág. 494, *Herodes*. **14:2** *Itech griego, "Moajokuik". **14:3** *Oso "kitsikokan". **14:5** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*.

14:17 *Oso "amichimej". **14:19** *Oso "tajtanik se tatiochiualis".

yaj. **20** Uan nochin tamajseujkej uan ixuikej. Satepan kisentilijkej tein mokauak, uan kipexontijkej* 12 chikiujmej. **21** Takuajkej kemej makuil mil takamej, uan no siuamej uan konemej. **22** Uan nimantsin kinnauatij imomachtijkauan maj tejkokan* itech barco uan maj kipanauijtokanya ueyiat hasta oksekopa, uan yejua monauatijtoyaok iniuan nochin.

23 Satepan ke monauatij iniuan nochin, pankisak iselti itech tepet motataujtito. Keman tayouayantiak, yejua ompa yetoyaok iselti. **24** Uan barco uejkaya moajsia* den atenoj, uan at kiuiuitekia barco porin ejekat kinixnamikia. **25** Sayoj ke, keman yaya tanesitiya,* Jesús nejnentiaya aixko uan kinajsito. **26** Keman imomachtijkauan kiitakej ke nejnentoya aixko, momoujtijkej uan kijtojkej: "¿Toni ne ualajtok?".* Uan peujkej mojkatsajtsij. **27** Sayoj ke Jesús niman kiniluij: "¡Ximoyolchikauakan, nejua niJesús! Amo ximouikan". **28** Pedro kiluij: "NoTekotsin, komo tejua, xinechnauati maj ninejnemi aixko uan maj nimitsajsiti". **29** Yejua kiluij: "¡Xiuiki!". Uan Pedro temok den barco uan nejnentiajki aixko para kiajsitiuj Jesús. **30** Sayoj ke, keman kiitak ke chikauak taejekatoya, mouik. Uan kemej peuak pankalaki, kitsajtsilij: "¡NoTekotsin, xinechmakixti!". **31** Jesús niman momamelauak, kikitskij uan kiluij: "Amo semi titakuaujtamati. ¿Keyej tiomeyolouak?". **32** Satepan ke tejkokej* itech barco, amo taejekakok. **33** Uan akin yetoyaj itech barco motankuaketskej iixpan* uan kiluijkej: "Tejua yekmelauj tiiKoneuj Dios". **34** Uan kitamipanauijkej ueyiat uan ajsitoj Genesaret.

35 Keman akin ompa kayomej kiixmatkej Jesús, kitematiltijkej ompaka ke ompa yetoya, uan peujkej kiualkuiliaj nochin akin mokokouayaj. **36** Uan kitataujtiayaj maj kinkauani maj kimatokanij* maski sayoj itasaltenoj, uan nochin akin ijkon kichiuayaj senkis pajtiaj.

15 Uan seki fariseos uan tajkuilouanij akin ualeujkaj de Jerusalén kiajsitoj Jesús uan kiluijkej: **2** "¿Keyej motatojtokakauan amo kichiuaj tein technextilijkej touejkaujtatuan? Yejuan amo momajtekiaj* achto ke takuaskej".

3 Yejua kinnankilij: "¿Uan keyej namejuan amo nankitakamatij itanauatiluan Dios uan okachi nankichiuaj tein namechnextilijkej namouejkaujtatuan? **4** Dios kijtoj: 'Xiktakachiua* mopaj uan momaj', uan 'Akin kiuijuikaltis# itat oso inan kimiktiskej'. **5** Sayoj ke namejuan nankijtouaj: 'Akin kiluis itat oso inan "Nochi

14:20 *Oso "kitemitijkej". **14:22** *Oso "pankisakan". **14:24** *Itech griego, "miak estadios". Itamachiuj se estadio katka 185 metros. **14:25** *Nejin hora katka kemej eyi hora kualkan hasta keman tanesi (kemej chikuasen hora kualkan). **14:26** *Oso "¡Se ejekat!".

14:32 *Oso "pankiskej". **14:33** *Oso "kitakachiujkej". **14:36** *Oso "momakuiltianij", "kimachilianij". **15:2** *Kijtosneki ke amo momapajpakayaj kemej kiixtalijtoyaj fariseos uan okseki judíos. **15:4** *Oso "Xikpoujkaita". #Oso "kitejtelchiuas", "kijtouilis tein amo kuali".

tein nikpia nikmaktilijya Dios uan amo uelisok nimitspaleuis", **6** yejua amo monekiok kinpaleuis itatuan'. Ijkon namejuan nankichiujtokej maj itajtol Dios amo kipia ipatiuj porin nankichiuaj tein namechnextilijkej namouejkaujtatuan. **7** Taixkajkayauanij, yejua ika Isaías kijtoj nejin tein nankichiuaskiaj: **8** 'Akin nemij itech nejin xolal kijtouaj ke nechtakachiuaj,* sayoj ke amo nechtasojtaj. **9** Nenkaj nechueyichiujtokej, porin tamachtiaj sayoj tein oksekin kijtouaj'". **10** Uan kiniluij akin ompa yetoyaj maj motokikan uan kijtoj: "Xikakikan uan xikajsikamatikan tein nikijtojtok: **11** tein aksa* kikua amo kipitsotilia, ta kipitsotilia tein kijtoua".

12 Imomachtijkauan motokijkej uan kiluijkej: "¿Tikitak ke fariseos amo kiuelitakej tein tikijtoj?". **13** Yejua kinnankilij: "Kouit tein noTajtsin akin yetok ne iluikak amo kitokak, kiuiuitas. **14** Yejua ika xikinkauakan. Yejuan taixyekananij akin amo tachiaj. Uan komo se akin amo tachia kiuika okse akin amo no tachia, nochin omen uetsiskej itech se talkoyok".* **15** Uan Pedro kiluij: "Xitechmelauili tein titechtapouij". **16** Yejua kijtoj: "¿Ayamo no nankiajsikamatij namejuan? **17** ¿Amo nankiitaj ke nochi tein se kikua panoua se ipoxko uan oksepa tikixtiaj? **18** Sayoj ke, tein se kijtoua ualeua itech se iyolo uan yejua nejon tein tepitsotilia. **19** Porin itech iyolo aksa ualeua amo kuali tanemililmej: temiktis, kikajkayauas inamik, auilnemis,* tachtekis, tetakajkayauilis uan teuijuikaltis.# **20** Yejua nejin tein kipitsotilia aksa, sayoj ke se takuas maski amo se momajtekis amo tepitsotilia".

21 Jesús kisak de ompa uan yajki Tiro uan Sidón. **22** Nejon tal katka Fenicia, uan se siuatsin akin ompa nemia ajsik uan chikauak kijtoj: "¡Xinechikneli noTekotsin, iKoneuj David! Nosiuapiltsin kipia se amokuali ejekat tein semi kitajyouiltia". **23** Sayoj ke yejua amo teyi kinankilij. Yejua ika imomachtijkauan motokijkej uan peuak kitataujtiaj: "Xikilui maj youi, porin tsajtsitiuits toikampa". **24** Yejua kijtoj: "Dios nechualtitanik maj nikinpaleui sayoj israelitas, akin kemej yeskia ichkamej* tein poliujtokej". **25** Sayoj ke siuatsin ualaj, motankuaketsak iixpan* uan kitataujtij: "¡NoTekotsin, xinechpaleui!". **26** Yejua kinankilij: "Amo kuali yetok maj konemej se kinkuili ininpantsin uan maj se kintamotili itskuintsitsin". **27** Siuatsin kijtoj: "Kemaj noTekotsin, sayoj ke tein melauj, itskuintsitsin kikuaj panmomox tein uetsi mesajtampa keman takuajtokej inintekouan". **28** Uan Jesús kinankilij: "Siuatsin, ¡semi titakuaujtamati! Maj mochiua tein tikneki". Uan nejon hora isiuapiltsin pajtik.

29 Satepan ke Jesús yajki, ajsik Galilea ueyiatenojkopa uan pankisak itech se tepet. Keman ompa tokotsyetoya, **30** motokij-

15:8 *Oso "nechpoujkaitaj". **15:11** *Oso "akin", "akaj". **15:14** *Oso "taltekoch".

15:19 *Tajtol griego, *pornéia.* Xikonita pág. 492, *auilnemilis.* #Oso "tetejtelchiuas". **15:24** *Oso "borregos". **15:25** *Oso "kitakachiuak".

kej tel miakej akin kiualkuiliayaj metskoxojmej, akin amo ueliaj momaoliniayaj,* akin amo tachiayaj, akin amo ueliaj tajtouayaj uan miakej akin no mokokouayaj. Uan kintaliayaj iixpan uan yejua kinpajtiaya. **31** Nochin kimojkaitakej keman tajtouayajya akin amo ueliaj tajtouayaj, keman pajtiaj akin amo ueliaj momaoliniayaj, keman metskoxojmej yeknejnemiajya uan keman tachiayajya akin amo tachiayaj, uan kiueyitalijkej Dios.*

32 Jesús kinnotsak imomachtijkauan uan kiniluij: "Semi nikinyoliknelia akin nikan mosentilikoj, porin eyi tonalya nouan yetokej uan amo kipiaj toni kikuaskej. Amo nikneki maj mokepakan uan maj mayantiakan, amokan ixtayoujkej ne ojti". **33** Sayoj ke imomachtijkauan kiluijkej: "Nikan uejka tietokej... ¿Kani tikuiskej pantsin tein kinajsis uan ika ixuiskej nochin akin nikan yetokej?". **34** Uan Jesús kiniluij: "¿Kanachi pantsin nankipiaj?". Yejuan kinankilijkej: "Chikome uan seki pescadojtsitsin".* **35** Yejua ika, kinnauatij nochin maj motalikan talpan, **36** kikuik nejon chikome pantsin uan pescados, kitasojkamatilij Dios, kintajtapanak uan peuak kinmajmaka imomachtijkauan, uan yejuan kinmajmakakej akin ompa yetoyaj. **37** Uan nochin takuajkej uan ixuikej. Uan kisentilijkej tein mokauak uan kipexontijkej* chikome uejueyi chikiuit. **38** Takuajkej naui mil takamej, uan no siuamej uan konemej.

39 Satepan ke kiniluij maj yakanya, tejkok* itech se barco uan ajsik kampa motanotsa Magadán.

16 Fariseos uan saduceos kiajsitoj ompa, uan kemej kitemouayaj maj mopolo, kitajtanijkej maj kichiua se milagro itokaykopa Dios. **2** Yejua kinnankilij: "Keman tiotaki namejuan nankijtouaj 'Amo kiouis, porin kualtsin tachichileujtok'. **3** Uan kualkampa nankijtouaj 'Axkan taseseyas uan kioujtos, porin tachichileujtok sayoj ke tamixtentok'. Nankimatij nankiixejekoskej toni panoti keman nankiitaj iluikak, sayoj ke amo nankiajsikamatij toni kijtosneki tein axkan mochiujtok. **4** Namejuan amo nankitakamatij Dios uan amo nanyolkualmej, nochipa nankitemojtinemij nankiitaskej se milagro. Sayoj ke amo nankiitaskej nion se, ta sayoj milagro tein mochiuak iuan Jonás". Uan kinkaujteuak uan yajki.

5 Uan analpanokej oksekopa, sayoj ke imomachtijkauan kielkaujkaj kiuikaskej pantsin. **6** Jesús kiniluij: "Kuali xiixtajtapotokan uan ximoyekpiakan maj amo namechmajmaua ininlevadura fariseos uan saduceos". **7** Yejua ika peujkej moiluiaj: "Amo tikualkuikej pantsin". **8** Kemej Jesús kimatik tein moiluijtoyaj, kiniluij: "Takamej akin amo semi nantakuaujtamatij, ¿keyej namoiluijtokej ke amo nankipiaj pantsin? **9** ¿Ayamo nankiajsikamatij? ¿Amo nankielnamikij makuil pantsin tein ika takuajkej makuil mil takamej uan kanachi chikiuit nankisentilijkej? **10** ¿Uan nankielkaujkejya chikome pantsin tein

15:30 *Oso "matajtakatstikej". **15:31** *Oso "ininDios israelitas". **15:34** *Oso "amichtsitsin". **15:37** *Oso "kitemitijkej".

15:39 *Oso "pankisak".

ika takuajkej naui mil takamej uan kanachi uejueyi chikiuit nankisentilijkej? **11** ¿Keyej amo nankiajsikamatkej ke amo ika namechnojnotstoya pantsin? Nejua namechiluij ximoyekpiakan maj amo namechmajmaua ininlevadura fariseos uan saduceos". **12** Ijkuak, kiajsikamatkej ke amo kiniluijtoya maj moyekpiakan ika levadura tein kitaliliaj pantsin, ta ika tein tamachtiayaj fariseos uan saduceos.

13 Keman ajsik itech xolalmej tein pouij Cesarea-Filipo, Jesús kintajtanij* imomachtijkauan: "¿Keniuj nechixmatij nejua akin niyolik kemej takat?". **14** Yejuan kinankilijkej: "Sekin kijtouaj ke tiJuan akin teauia. Oksekin, ke tiElías. Uan oksekin, ke tiJeremías oso okse tanauatijkej".* **15** Yejua kiniluij: "Uan para namejuan, ¿niakoni?". **16** Simón Pedro kinankilij: "Tejua tiCristo, iKoneuj Dios akin nochipa yoltok". **17** Uan Jesús kinankilij: "Titatiochiual tejua Simón ikoneuj Jonás, porin amo akin nikan taltikpak mitsmatiltij nejon, ta noTajtsin akin yetok ne iluikak. **18** No nimitsiluia: tejua tiPedro, uan itech nejin ueyi tet nikchijchiuas nonechikol, uan mikilis* amo kitanis.# **19** Nejua nimitsmakas llaves tein ika tatapoui itech iTaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak. Tein yeski taman tein tikilpis* nikan taltikpak, no ilpitosya* ne iluikak, uan tein yeski taman tein tiktojtomas nikan taltikpak, no tojtontosya ne iluikak". **20** Uan kinnajnauatij imomachtijkauan maj amo akin kiluianij ke yejua katka Cristo.

21 Ijkuak, Jesús peuak ke kinmelauilia imomachtijkauan ke monekia yas Jerusalén uan kijyouis miak taman ininmako taixyekananij judíos, uejueyi tiopixkamej uan tajkuilouanij. Uan no kinmelauilij ke monekia kimiktiskej uan eyi tonal satepan oksepa nemis.* **22** Pedro kiuikak okseko uan peuak kichikaujkailuia: "¡NoTekotsin, amo ijkon xikijto! Nejon amo keman mitspanos". **23** Sayoj ke yejua moikankepak uan kiluij: "¡Ximijkuani Satanás! Sayoj tinechtsajtsakuilia, porin amo titanemilijtok kemej Dios tanemilia, ta kemej tanemiliaj nikan taltikpak".

24 Uan Jesús kiniluij imomachtijkauan: "Komo aksa* kineki nechtojtokas, maj moixtopeua,# maj taxiko keman tajyouis^ uan maj nochipa nechtojtoka. **25** Porin akin kinekis momakixtis,* momikilis, sayoj ke akin momikilis porin notech takuaujtamati, oksepa nemis. **26** Tein melauj, komo aksa motanilia nochi tein onkak nikan taltikpak sayoj ke momikilia, ¿keniuj kipaleuia nejon? ¿Oso toni uelis kitemakas para amo momikilis? **27** Porin nejua akin niyolik kemej takat ni-

16:13 *Oso "kintajtoltij". **16:14** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* **16:18** *Itech griego, "ikalakyan Hades", kampa moseuijtokej mikemej. Xikonita pág. 499, *miketekoch.* #Nejin kijtosneki ke amo kitaniskej nechikol. **16:19** *Oso "tiktsikos".

16:19 *Oso "tsikaujtosya". **16:21** *Itech griego, "moajokuis". **16:24** *Oso "akin", "akaj". #Oso "maj amo nemiok para yejua". ^Oso "maj kikui kouit kampa tetajyouiltiaj". Xikonita pág. 497, *kouit kampa tetajyouiltiaj.* **16:25** *Tajtol griego, *psykhé.* Xikonita pág. 490, *alma.*

ualas ika iueyi tanauatil noTajtsin iniuan noangeluan, uan ijkuak nikintatsakuiltis akin kichiuaj tein amo kuali uan nikintatiochiuis akin kichiuaj tein kuali. **28** Namechyekiluia ke sekin akin nikan nanyetokej amo namikiskej, ta achto nanechitaskej niualajtok itech noTaixyekanalis".

17 Panok chikuasen tonal uan Jesús kinuikak Pedro uan ome iknimej, Santiago uan Juan, itech se ueyi tepet kampa sayoj yejuan yetoyaj. **2** Uan ininixpan, Jesús mopatak kemej moitaya: iixko petanik kemej tonaltsin uan itasal milinik* kemej tanex. **3** Uan monextijtiuetsikoj Moisés uan Elías, akin tajtojtoyaj iuan. **4** Yejua ika Pedro kiluij Jesús: "NoTekotsin, ¡tiyolpakij nikan tietoskej! Komo tikneki, maj nikchijchiua eyi kaltsitsin: se para tejua, se para Moisés uan okse para Elías". **5** Keman yejua tajtojtoyaok, kinkemik se mixti tein petania, uan nimantsin mixtsalan Dios kiualijtoj: "Yejua nejin noKonetsin akin niktasojta; yejua semi nechyolpaktia. Xiktajtolkakikan". **6** Keman imomachtijkauan kikakkej nejin, motankuaketskej uan moixpilojkej hasta talpan. Semi mojkakalakkej. **7** Uan Jesús motokij kampa yetoyaj, kitalij imauan inintech uan kiniluij: "Ximoketsakan. Amo ximouikan". **8** Keman moixajokkej, amo akaj kiitakej, ta sayoj Jesús. **9** Keman pantemotiualayaj itech tepet, Jesús kinnauatij: "Amo akin xikiluikan tein nankiitakej hasta maj nejua akin niyolik kemej takat oksepa ninemi".*

10 Sayoj ke imomachtijkauan kitajtanijkej:* "Komo ijkon, ¿keyej tajkuilouanij kijtouaj ke Elías moneki achto ualas?". **11** Yejua kinnankilij: "Tein melauj, Elías achto ualas uan oksepa kiyektalis nochi. **12** Sayoj ke, namechiluia ke Elías ualajya, sayoj ke yejuan amo kimatkej, ta kichiuilijkej tein kinekkej. No ijkon nechtajyouiltiskej nejua akin niyolik kemej takat". **13** Ijkuak, imomachtijkauan kiajsikamatkej ke ika tajtojtoya Juan akin teauia.

14 Keman ajsikej kampa yetoyaj miakej, se takat kiajsito Jesús, motankuaketsak iixpan uan kiluij: **15** "NoTekotsin, xikikneli nookichpil, porin kikui ataques* uan semi tajyouia. Miakpa uetsi itech tit# uan miakpa itech at. **16** Nikinualkuilij akin mitstojtokaj, sayoj ke yejuan amo uelik kipajtijkej". **17** Jesús tanankilij: "¡Namejuan* nantajtakolchiuanij uan amo nantakuaujtamatij! ¿Hasta kemanian monekis namouan nietos? ¿Hasta kemanian monekis namechxikojtos? Xinechualkuilikan". **18** Uan Jesús kichikaujkanauatij amokuali ejekat maj kisa, uan amokuali ejekat kikauak okichpil. Uan nejon hora pajtik. **19** Keman amo akin kinkaktoya, imomachtijkauan Jesús motokijkej uan kitajtanijkej: "¿Keyej tejuan amo uelik tikalankixtijkej?". **20** Yejua kinnankilij: "Porin amo semi nantakuaujtamatij. Namechyekiluia ke komo namotakuaujtamatilis tamati kemej se pisiltik xinach

17:2 *Oso "pochiniak", "istaktiak". **17:9** *Itech griego, "nimoajokui".

17:10 *Oso "kitajtoltijkej". **17:15** *Oso "kipia epilepsia", "mijmiki". #Oso "tekol". **17:17** *Oso "Akin nanemij axkan".

tein kiluiaj mostaza, uelis nankiluiskej nejin tepet 'Ximoajchiua', uan moajchiuas; nochi uelis nankichiuaskej". **21** *

22 Keman senyetoyaj ompa Galilea, Jesús kiniluij: "Nejua akin niyolik kemej takat nechtemaktiskej ininmako akin nechtauelitaj **23** uan nechmiktiskej, uan eyi tonal satepan oksepa ninemis".* Nejon semi kintayokoltij imomachtijkauan.

24 Satepan ke ajsikej Capernaúm, takamej akin kisentiliaj impuesto para templo* motokijkej kampa yetoya Pedro uan kitajtanijkej: "¿Motamachtijkauj amo kiixtaua impuesto?". **25** Yejua kinnankilij: "Kemaj kiixtaua". Sayoj ke keman kalakik kalijtik, uan achto ke kijtoskia teisa, Jesús kitajtanij: "¿Tejua toni tikijtoskia Simón? ¿Tekiuanij kinixtaualtiaj impuesto ininkoneuan oso oksekin?". **26** Yejua kinankilij: "Oksekin". Uan Jesús kiluij: "Nejon kijtosneki ke ininkoneuan amo moneki kiixtauaskej impuesto. **27** Sayoj ke, para amo tikinkualantiskej, xiouj ueyiat uan xiktamota tepos tein ika tikitskia pescados.* Keman tikixtis yekinika pescado, xiktentapo uan tikajsis se platajtomin.# Xikui uan ika ximotaxtauili uan no xinechtaxtauili".

17:21 *Nejin versículo moajsi itech seki Biblias, sayoj ke itech miak uejkauj amatajkuilolmej itech tajtol griego amo yetok. **17:23** *Itech griego, "nimoajokuis". **17:24** *Itech griego, "ome dracma". Tomin tein aksa kitania kemej itech ome tonal tekit. **17:27** *Oso "amichimej". #Itech griego, "se estater". Tomin tein aksa kitania kemej itech naui tonal tekit.

18 Nejon tonal, imomachtijkauan kiajsitoj Jesús uan kitajtanijkej:* "¿Akoni okachi ueyichiujkej itech iTaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak?". **2** Yejua ika, kinotsak se konetsin, kiketsak tatajko **3** uan kiniluij: "Namechyekiluia ke komo amo nankipataj kemej nantanemiliaj uan amo namochiuaj kemej konemej, amo keman nankalakiskej itech iTaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak. **4** Yejua ika, akin moyolyemanis kemej nejin konetsin yejua akin okachi ueyichiujkej itech iTaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak, **5** uan akin kiselia notokaykopa se konetsin kemej nejin, no nechselia nejua. **6** Sayoj ke akin kiuetsiltis* semej nejin akin moitaj ke amo ueyichiuanimej uan notech takuaujtamatij, okachi kuali yeskia maj kikechpilouilikan se ueyi tet tein burros kimalakachouaj para takuechoskej, uan maj kipantamotakan itech ueyiat kampa okachi uejkatan.

7 "¡Teikneltijkej akin nemij nikan taltikpak porin onkak miak taman tein teuetsiltia! Kemaj, onkak miak taman tein uelis teuetsiltis, sayoj ke ¡teikneltij akin kinuetsiltis oksekin! **8** Yejua ika, takan momay oso momets kichiua xitajtako,* xikteki uan uejka xiktamota. Okachi kuali xiyolto timakotoltik oso timetskotoltik, uan amo ika ome momauan oso ome mometsuan maj mitstamotakan itech tit# tein teixpoloua nochipaya. **9** Uan no, komo moixtolo-

18:1 *Oso "kitajtoltijkej". **18:6** *Oso "kitepotamis", "kichiuas maj amo takuaujtamatiok". **18:8** *Oso "kichiua xiuetsi", "mitstepotamia". #Oso "tekol".

lo kichiua xitajtako, ximokixtili uan uejka xiktamota. Okachi kuali xiyolto maski sayoj ika se moixtololo uan amo ika ome moixtololouan maj mitstamotakan itech Gehena* kampa motatikuitok.# **10** Amo keman xikixtopeuakan semej nejin, porin maski moitaj ke amo ueyichiuanimej, ininangeluan ompa iluikak nochipa yetokej iuan* noTajtsin akin yetok ne iluikak. **11** *

12 "¿Toni nankinemiliaj? Komo se takat kipia 100 ichkamej* uan semej poliui, ¿amo nankinemiliaj ke kinkauas 99 itech tepemej uan peuas kitemos tein poliuik? **13** Uan komo kiajsi, namechyekiluia ke okachi yolpakis porin kiajsik nejon ichkat ke por 99 tein amo poliujkej. **14** No ijkon panoua iuan noTajtsin* akin yetok ne iluikak: yejua amo kineki maj poliui nion semej nejin akin moitaj ke amo ueyichiuanimej.

15 "Yejua ika, komo mokniuj mitschiuilia teisa tein amo kuali, xikiluiti tein mitschiuilij uan ximonojnotsakan sayoj namejuan. Komo mitskaki, tikpaleuis maj mokniuj oksepa kichiua tein kuali yetok. **16** Sayoj ke, komo amo mitskaki, oksepa xikitati uan maj mouan yakan se oso omen. Para se kimatis* ox melauak nochi tein moijtoj, moneki yetoskej omen oso eyin akin kiteixpantiskej. **17** Komo amo kinkaki yejuan, xikinilui tokniuan.* Uan komo amo kinkaki nion tokniuan, xikita kemej se akin amo taneltoka# uan kemej akin kisentilia impuesto.

18 "Namechyekiluia ke nochi tein nankiilpiskej* nikan taltikpak no ilpitosya# ne iluikak, uan nochi tein nankitojtomaskej nikan taltikpak, no tojtontosya ne iluikak. **19** No namechyekiluia ke komo nanomen nikan taltikpak namotenkauaj nantajtaniskej teisa tein moneki, noTajtsin akin yetok ne iluikak kichiuas tein nantajtanij. **20** Porin kampa mosentilijtokej omen oso eyin notokaykopa, ompa iniuan nietok".

21 Uan Pedro motokij uan kitajtanij: "NoTekotsin, komo nokniuj nechchiuilia teisa tein amo kuali, ¿kanachpa moneki niktapojpoluis? ¿Hasta chikome viaje?". **22** Jesús kinankilij: "Amo, amo nimitsiluia hasta chikome viaje, ta hasta 77.

23 "Yejua ika, iTaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak uelis moijtos ke tamati kemej se tekiuaj akin kinekia maj kikepilikan tein kitauikiliayaj itakeualuan. **24** Keman peuak tajtani tein kitauikiliayaj, kiualkuilijkej se akin kitauikiliaya sesenta millones denarios.* **25** Kemej takeual amo kipiaya tein ika taxtauas, iteko tanauatij maj kinnamakanij yejua, isiuatsin uan ikoneuan, uan nochi tein kipiaya,

18:9 *Xikonita pág. 494, *Gehena*. #Oso "taxotatok". **18:10** *Oso "kiixitaj". **18:11** *Nejin versículo moajsi itech seki Biblias, sayoj ke itech miak uejkauj amatajkuilolmej itech tajtol griego amo yetok. **18:12** *Oso "borregos". **18:14** *Oso xa "namoTajtsin". **18:16** *Oso "moixtalis".

18:17 *Nesi ke nejin kijtosneki maj kinilui akin taixyekanaj itech nechikol. #Itech griego, "akin kayot itech okse altepet". **18:18** *Oso "nankitsikoskej". #Oso "tsikaujtosya". **18:24** *Itech griego, "10,000 talentos". Xikonita pág. 502, *talento.*

ijkon moixtauaskia tein tauikaya. **26** Sayoj ke takeual motankuaketsak iixpan* uan kitataujtij: 'Xinechchia uan nimitskepilis nochi'. **27** Nejon kichiuak maj iteko semi kiyolikneli, yejua ika kikauak maj youi uan kiluij ke amo teyiok kitauikiliaya. **28** Sayoj ke keman nejon takeual kisak, kinamikik se itakeualikniuj akin kitauikiliaya 100 denarios.* Kikitskij uan peuak kikechpatska. Kiluiaya: '¡Xinechkepili nochi tein tinechtauikilia!'. **29** Uan itakeualikniuj motankuaketsak iixpan uan kitataujtij: 'Xinechchia uan nimitskepilis'. **30** Sayoj ke yejua amo kinekik kikakis. Yajki uan tanauatij maj kitsakuakan hasta keman ueliskia tamitaxtauas. **31** Keman okseki itakeualikniuan kimatkej tein panok, semi kinyolkokoj uan kitapouitoj nochi ininteko. **32** Ompa, iteko tanauatij maj kinotsakan uan kiluij: '¡Semi amo tiyolkuali! Nejua nimitsiluij ke amo teyiok tinechtauikiliaya keman tinechtataujtij. **33** ¿Amo no monekiskia tikiknelis motakeualikniuj ijkon kemej nejua nimitsiknelij?'. **34** Iteko semi kualanik uan tanauatij maj kitsakuakan* hasta maj kiixtaua nochi tein tauikaya. **35** No ijkon kichiuas namouan noTajtsin akin yetok ne iluikak komo amo nankintapojpoluiaj namokniuan ika nochi namoyolo".

19 Keman Jesús kitamiijtoj nejin, kisak de Galilea uan ajsik itech tal tein monamiki iuan Judea, oksekopa den ueyiat Jordán. **2** Tel miakej kitojtokakej uan ompa kinpajtij akin mokokouayaj.

3 Uan kiajsitoj seki fariseos akin kitemouayaj maj mopolo uan kitajtanijkej:* "¿Kuali yetok maj se takat kikaua isiuatsin ika tein yeski taman?". **4** Yejua kinnankilij: "¿Amo nankiitakej ke ijkuiliujtok ke keman peuak nochi, Dios kinchijchiuak takat uan siuat, **5** uan kijtoj: 'Yejua ika, takat kikauas itat uan inan, nemis* iuan isiuatsin uan nejon omen mochiuaskej sayoj se'? **6** Nejin kinextia ke amo omenok, ta sayoj se. Yejua ika, maj amo akin kixelo tein Dios kisentilij".* **7** Yejuan kiluijkej: "Komo ijkon, ¿keyej Moisés tanauatij maj takat kimaka isiuatsin se amat kampa kinextia ke kikauakya uan maj kilui maj youi?". **8** Yejua kinnankilij: "Moisés namechkauak xikauakan namosiuatsin porin nanyoltakuaujkej. Sayoj ke keman Dios kichijchiuak yekinika takat uan siuat amo ijkon katka. **9** Nejua namechiluia ke akin monamiktijya uan kikaua isiuatsin, maski siuatsin amo auilnemik,* uan monamiktia iuan okse, nejon takat auilnemi".

10 Imomachtijkauan kiluijkej: "Komo se takat moneki nochipa yetos iuan isiuatsin, okachi kuali maj amo se monamikti". **11** Yejua kiniluij: "Amo nochin uelis kichiuaskej tein nikijtojtok, sayoj akin Dios kinmakatok nejon tatio-

18:26 *Oso "kitakachiuak". **18:28** *Xikonita pág. 493, *denario.* **18:34** *Oso "kitemaktij iniuan akin tetsakuaj".

19:3 *Oso "kitajtoltijkej". **19:5** *Oso "mosentilis". Tajtol griego kijtosneki pepechiujtos. **19:6** *Oso "kintalij itech sayoj se yugo". **19:9** *Tajtol griego, *pornéia.* Xikonita pág. 492, *auilnemilis.*

chiualis. **12** Sekin amo ueli monamiktiaj* porin ijkon yolkej. Oksekin, kinchiujkej maj amo ueli monamiktikan, sayoj ke oksekin amo monamiktiaj porin kinekij okachi kitayekanaltiskej iTaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak. Akin uelis ijkon nemis, kuali yetok".

13 Uan kiualkuilijkej seki konemej para maj kitali imauan inintech, maj kintiochiua uan maj ininka motataujti. Sayoj ke imomachtijkauan kintakaualtijkej. **14** Sayoj ke Jesús kiniluij: "Xikinkauakan konemej maj nouan motokikan. Amo xikintsakuilikan, porin iTaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak yeski ininaxka akin tamatij kemej yejuan". **15** Uan yejua kintiochiuak* uan yajki.

16 Uan se telpoch kiajsito uan kitajtanij: "Tamachtijkej, ¿toni tein kuali moneki nikchiuas uan ijkon uelis ninemis nochipaya?". **17** Yejua kiluij: "¿Keyej nejua tinechtajtania toni tein kuali? Sayoj se akin yolkuali. Maski ijkon, komo tikneki tinemis nochipaya, moneki nochipa tiktakamatis itanauatiluan Dios". **18** Yejua kitajtanij: "¿Katin tanauatilmej?". Uan Jesús kinankilij: "Amo xitemikti, amo xiauilnemi, amo xitachteki, amo xitetakajkayauili, **19** xiktakachiua* mopaj uan momaj uan xiktasojta moknitsin kemej tejua timotasojta". **20** In telpoch kiluij: "Nejua nochipa niktakamatini nochi nejon. ¿Toni monekiok nikchiuas?". **21** Jesús kinankilij: "Komo amo tikneki tikpias tein amo kuali,* xiknamakati tein tikpia uan nejon tomin xikinmaka pobres; ijkon tikpias tein kipia ipatiuj ne iluikak. Uan xiuiki uan xinechtojtoka". **22** Keman telpoch kikakik nejon, semi tayokoxtiajki, porin kipiaya miak taman. **23** Uan Jesús kiniluij imomachtijkauan: "Namechyekiluia ke ouij yeski maj se tominpixkej kalaki itech iTaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak. **24** Oksepa namechiluia ke okachi amo ouij maj se camello nalpano kampa koyoktik se aguja ke maj se tominpixkej kalaki itech iTaixyekanalis Dios".

25 Imomachtijkauan semi kimojkakakkej nejon uan kijtojkej: "Komo ijkon, ¿akoni uelis makisas?". **26** Jesús kinsenixitak uan kiniluij: "Nikan taltikpak kiitaj ke nejon amo uelis mochiuas, sayoj ke Dios nochi ueli kichiua".

27 Uan Pedro kinankilij: "Xikita, tejuan tikaujkej nochi tein tikpiayaj uan timitstojtokakej. ¿Toni techmakaskej?". **28** Jesús kiniluij: "Namechyekiluia ke ijkuak ajsis tonal keman nochi moyankuilis, uan nejua akin niyolik kemej takat nimotalis itech noueyi silla, namejuan akin nanechtojtokanij, namotaliskej itech 12 uejueyi sillas uan nankiixtaliskej tein kinnamiki kiseliskej 12 uejueyi kalyetonij israelitas. **29** Uan akin kikauak ichan, iikniuan takamej, iikniuan siuamej, itat, inan, ikoneuan oso italuan porin takuaujtamati itech notokay, kiselis se ciento okachi uan nemis nochipaya.

19:12 *Nikan ika motajtoua takat akin amo ueli kinpia konemej. **19:15** *Itech griego, "inintech kitalij imauan". **19:19** *Oso "xikpoujkaita".

19:21 *Oso "Komo tikneki maj amo teyi mitspolo".

30 "Sayoj ke miakej akin yetokej taixpan yetoskej taikampa, uan miakej akin yetokej taikampa yetoskej taixpan.

20 "Porin iTaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak tamati kemej se takat akin iaxka se tal, akin semi kualkan kintakeuato akin kitekiskiaj uvas italpan. **2** Keman motenkauak iniuan tekitinij ke itech se tonaltekit kintaxtauiskia se denario,* kintitanik italpan. **3** Kemej chiknaui hora kualkan* oksepa yajki plaza uan kinitak oksekin akin ompa ijkatoyaj uan amo kipiayaj tekit. **4** Yejua kiniluij: 'Namejuan no xiktekitij uvas, uan namechtaxtauis kemej moneki'. **5** Uan yejuan yajkej. Takat oksepa kisak kemej nepantaj,* uan no kemej eyi hora tiotak,# uan kintakeuato oksekin. **6** Uan no kisak kemej makuil hora tiotak* uan kinajsik oksekin akin ompa ijkatoyaj porin amo tekititoj, uan kintajtanij:# '¿Keyej nansentonaltijkej nikan?'. **7** Yejuan kinankilijkej: 'Porin amo akin techtakeuak'. Yejua kiniluij: 'Namejuan no xiktekitij uvas'.

8 "Keman tapoyauik, akin iaxka tal kiluij akin kinyekana tekitinij: 'Xikinnotsa tekitinij uan xikintaxtaui. Achto xikintaxtaui akin yekin kalakkej uan satepan akin kualkan kalakkej'. **9** Keman ualajkej akin kalakkej kemej makuil hora tiotak, kinmakakej sejse denario.* **10** Yejua ika akin kualkan kalakkej kichiayaj maj kintaxtauikan okachi, sayoj ke yejuan no kintaxtauijkej sejse denario.* **11** Yejua ika, peuak amo kuali ika tajtouaj akin iaxka tal **12** uan kiluijkej: '¡Nejin akin yekin ejkokej sayoj tekitikej se hora uan tejua tikintaxtauij kemej tejuan, maski tejuan titekitikej nochin tonal uan titonaltatakej!'. **13** Sayoj ke yejua kinankilij semej: 'Tejuatsin, nejua amo teyi nimitschiuilijtok. Timotenkaujkej ke nimitstaxtauiskia se denario,* ¿melauj? **14** Xikui motomin uan xiouj. No nikneki niktaxtauis akin yekin kalakik ijkon kemej tejua nimitstaxtauij. **15** ¿Amo uelis nikchiuas tein niknekis ika tein noaxka? ¿Oso tinechnexikoluia porin niyolkuali?'.* **16** Ijkon, akin yetokej taikampa yetoskej taixpan uan akin yetokej taixpan yetoskej taikampa".

17 Keman pankistiayaj Jerusalén, Jesús kinuikak okseko 12 imomachtijkauan uan kiniluijtiaya itech ojti: **18** "Xikitakan, tipankistokej Jerusalén, uan ompa nechtemaktitij nejua akin niyolik kemej takat ininmako uejueyi tiopixkamej uan tajkuilouanij. Yejuan kiixtaliskej maj nechmiktikan **19** uan nechtemaktiskej ininmako akin amo judíos, akin nechpijpinaujtiskej, nechuijuitekiskej uan nechkoujpampiloskej; uan eyi tonal satepan oksepa ninemis".*

20 Uan isiuatsin Zebedeo kiajsito Jesús iniuan ome ikoneuan uan motankuaketsak iixpan* para kitajtanis teisa. **21** Jesús kitaj-

20:2, 9, 10, 13 *Xikonita pág. 493, *denario*. **20:3** *Itech griego, "expatika hora". **20:5** *Itech griego, "chikuasentika hora". #Itech griego, "chiknauitika hora". **20:6** *Itech griego, "majtaktiosetika hora". #Oso "kintajtoltij".

20:15 *Oso "nikualtakat". **20:19** *Itech griego, "nimoajokuis". **20:20** *Oso "kitakachiuak".

tanij: "¿Toni tikneki?". Siuatsin kinankilij: "Xitanauati maj nejin ome nokoneuan motalikan mouan keman titaixyekantosya, se moyekmakopa uan okse moopochmakopa". **22** Jesús kijtoj: "Namejuan amo nankimatij tein nantajtantokej. ¿Uelis nantayiskej tein amo uejkaua nitayiti?". Yejuan kinankilijkej: "Kemaj". **23** Yejua kiniluij: "Kemaj, namejuan nantayiskej, sayoj ke amo nejua nikijtoua akonimej motaliskej noyekmakopa uan nooopochmakopa. Ompa motaliskej akin noTajtsin kiixtalis".

24 Keman oksekin majtakti kimatkej nejin, kinkualantij tein kichiujkej nejon ome iknimej. **25** Sayoj ke Jesús kinsentilij nochin uan kiniluij: "Nankimatij ke tekiuanij itech altepemej taixyekanaj kemej kinekij, uan uejueyi chiuanimej kipiaj tanauatil uan kichiuaj maj kintakamatikan. **26** Namejuan amo ijkon xikchiuakan, ta akin kinekis yeski ueyichiujkej moneki kintekitilis oksekin, **27** uan akin kinekis namechyekanas moneki tekitis kemej takeual. **28** Yejua nejon tein kichiuak akin yolik kemej takat. Yejua amo ualaj para maj kitekitilikan, ta para kintekitilis oksekin uan kitemakas inemilis* uan ijkon taxtauas para kinmakixtis miakej".

29 Keman kistiayaj Jericó, tel miakej kitojtokakej. **30** Uan ome takamej akin amo tachiayaj tokotsyetoyaj ojtenoj uan kikakkej ke Jesús ompaka panotoya uan kitsajtsilijkej: "¡ToTekotsin, iKoneuj David, xitechikneli!". **31** Akin ompa yetoyaj kintakaualtijkej uan kiniluijkej maj amo tsajtsitokan, sayoj ke yejuan okachi chikauak kitsajtsiliayaj: "¡ToTekotsin, iKoneuj David! ¡Xitechikneli!". **32** Yejua ika Jesús moketsak, kinnotsak uan kintajtanij: "¿Toni nankinekij maj namechchiuili?". **33** Yejuan kinankilijkej: "ToTekotsin, maj oksepa titachiakan". **34** Uan kemej Jesús semi kinyoliknelij, kinixtololojmachilij. Nimantsin oksepa tachiakej, uan kitojtokateujkej.

21 Keman ajsitiayaj Jerusalén uan ajsikej Betfagué, itech Olivojtepet, Jesús kintitanik ome imomachtijkauan **2** uan kiniluij: "Xiakan itech ne xolal tein nankiitaj. Niman keman nanajsiskej, nankiitaskej se burra tein ilpitok* iuan se burrito. Xikintojtomakan uan xinechinualkuilikan. **3** Komo aksa* namechiluia teisa, xikiluikan: 'ToTekotsin kineki maj tikinuikilikan'. Uan niman kikauas xikinuikakan".

4 Tein melauj, nochi nejon panok para maj mochiuani tein Dios kijtojka itechkopa tanauatijkej* akin kijtoj: **5** "Xikiluikan ichpoch Sion: '¡Xikita! Motekiuaj mitsajsiki. Yolnejmach uan yajtok ipanko se burro, kemaj, itech se burrito, ikoneuj se tapial tein tamama'".

6 Yejua ika imomachtijkauan Jesús yajkej uan kichiujkej nochi tein kinnauatijka. **7** Kiualkuilijkej burra uan iburrito uan ininpanko kitalijkej ininpantaken, uan Jesús ipanko motalij. **8** Miakej

20:28 *Tajtol griego, *psykhé*. Xikonita pág. 490, *alma*.

21:2 *Oso "tsikaujtok". **21:3** *Oso "akin", "akaj". **21:4** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*.

kisouayaj ininpantaken itech ojti; oksekin kimatejtekiaj ininmakoujyo koujmej uan kitaliayaj itech ojti. **9** Uan no, akin kiyekantiayaj uan akin kitojtokatiayaj, chikauak kijtojtiayaj: "¡Timitstataujtiaj,* xikmakixti iKoneuj David! ¡Tatiochiual akin ualajtok itokaykopa Jehová!# ¡Xikmakixti, timitstataujtiaj tejua akin tietok ne iluikak!".

10 Keman ajsik Jerusalén, itech ueyi xolal nochin yolpoliujkej uan tajtaniaj: "¿Akoni nejin takat?". **11** Akin iuan yetoyaj tanankiliayaj: "¡Yejua tanauatijkej Jesús, akin kayot Nazaret tein poui Galilea!".

12 Jesús kalakik itech templo uan kinkalankixtij nochin akin tanamakayaj uan takouayaj ompa. Kinixkepilij ininmesas akin kipatayaj tomin uan ininbancos akin kinamakayaj palomas. **13** Uan kiniluij: "Ijkuiliujtok 'Nochan kiixmatiskej kemej kali kampa motataujtiaj', sayoj ke namejuan nankichiujtokej kemej se kali kampa motatiaj* tachtekinij". **14** No kiajsitoj itech templo akin amo tachiayaj uan metskoxojmej uan yejua kinpajtij.

15 Uejueyi tiopixkamej uan tajkuilouanij amo kiuelitakej milagros tein kichiuaya uan maj konemej itech templo chikauak kijtouanij "¡Timitstataujtiaj, xikmakixti iKoneuj David!". **16** Yejua ika kiluijkej Jesús: "¿Tikaktok tein kijtojtokej?". Yejua kinnankilij: "Kemaj, nikaktok. ¿Amo keman nankiitakej ke ijkuiliujtok nejin: 'Tikchiuak maj taueyichiuakan pipiltsitsin uan konemej akin chichijok'?". **17** Uan ompa kinkaujteuak, kisak den ueyi xolal, yajki Betania uan ompa mokauak nejon youak.

18 Semi kualkan, keman oksepa mokepaya Jerusalén, mayanak. **19** Uan kiitak ojtenoj se higojkouit uan motokij, sayoj ke amo teyi kiajxilij, ta sayoj xiuit. Uan kiluij: "Amo keman oksepa xitaki". Uan nimantsin higojkouit uakik. **20** Keman imomachtijkauan kiitakej nejon, kimojkaitakej uan kijtojkej: "¿Keyej uaktiuetsik nejin higojkouit?". **21** Jesús kinnankilij: "Namechyekiluia ke komo yekmelauj nantakuaujtamatij, amo sayoj nankichiuaskej tein nikchiuilij higojkouit, ta no nankiluiskej nejin tepet 'Ximoajokui uan ximopantamota itech ueyiat' uan ijkon mochiuas. **22** Uan komo nantakuaujtamatij, nankiseliskej nochi tein nantajtaniskej keman namotataujtiskej".

23 Yejua kalakik itech templo, uan uejueyi tiopixkamej uan taixyekananij judíos kiajsitoj keman tamachtijtoya uan kitajtanijkej:* "¿Kani tikuik tanauatil para tikchiuas nejin? ¿Uan akoni mitsnauatij xikchiua?". **24** Jesús kinnankilij: "Nejua no namechtajtaniti teisa. Komo nanechnankiliaj, namechiluis akoni nechnauatij maj nikchiua nejin. **25** ¿Akoni kinauatijka Juan maj teauijtinemi? ¿Dios akin yetok ne iluikak, oso takamej?". Yejuan peujkej moixpantiliaj nejin: "Komo tikiluiaj ke kinauatij Dios, yejua techiluis: '¿Keyej amo nanki-

21:9 *Tajtol griego, *hōsanná*. Nejin tajtol kikuiaj para kitajtaniskej Dios maj temakixti uan keman kinextiayaj ke yolpakiaj. #Xikonita pág. 496, *Jehová*.
21:13 *Oso "mocholtiaj".
21:23 *Oso "kitajtoltijkej".

neltokilijkej?'. **26** Sayoj ke komo tikijtouaj ke kinauatijkej takamej, tikmouiliaj tein uelis techchiuiliskej, porin nochin kiitaj Juan kemej se tanauatijkej". **27** Yejua ika kinankilijkej: "Amo tikmatij". Uan Jesús kiniluij: "Nejua amo no namechiluis akoni nechnauatij maj nikchiua nejin.

28 "¿Keniuj nankiitaj nejin? Se takat akin kipiaya ome ikoneuan, kiluito akin tayekanaya: 'Nokonetsin, xitekititi axkan kampa niktokak uvas'. **29** Ikoneuj kinankilij: 'Amo nikneki nias'. Sayoj ke moyolnemilij uan yajki. **30** Satepan, takat no kiluito nejon akin xokoyot. Uan yejua kinankilij: 'Kemaj tejuatsin, nias'. Sayoj ke amo yajki. **31** ¿Katiyejua kichiuak tein kinekia itat?". Yejuan kinankilijkej: "Akin tayekana". Jesús kiniluij: "Namechyekiluia ke akin kisentiliaj impuesto uan siuaauilneminij kalakiskej itech iTaixyekanalis Dios achto ke namejuan. **32** Porin Juan ualaj uan namechnextilij ojti tein kuali, sayoj ke namejuan amo nankineltokilijkej. Sayoj ke, akin kisentiliaj impuesto uan siuaauilneminij kemaj kineltokilijkej. Uan namejuan nankiitakej nejon, sayoj ke nion ijkon namoyolpatakej nion itech nantaneltokakej.

33 "Namechtapouiti okse taman. Se takat akin kipiaya se tal, kitokak uvas uan kiyoualoj ika se tepamit. Uan no, tachkuak kampa kipatskaskiaj uvas, uan kichijchiuak se uejkapan kali. Satepan kinkauilij ika renta seki tekitinij uan yajki okse altepet. **34** Keman uvas yoksikajya, kintitanik itakeualuan kampa yetoyaj tekitinij maj kikuitij uvas tein monekia kimakaskej. **35** Sayoj ke tekitinij kinkitskijkej takeualmej, se kimagakej,* okse kimiktijkej uan okse kitetenkej.# **36** Akin iaxka tal oksepa kintitanik okseki itakeualuan, okachi miakej ke achto. Sayoj ke no ijkon kinchiuilijkej. **37** Yejua ika kititanik ikoneuj, porin kijtouaya: 'Kitakachiuaskej* nokoneuj'. **38** Sayoj ke, keman kiitakej ikoneuj, tekitinij moiluijkej: 'Yejua nejin akin kimakaskej nochin tal. ¡Maj tikmiktikan, uan ijkon timoaxkatiliskej nochi tein kimakaskiaj!'. **39** Yejua ika kikitskijkej, kikixtijkej uan kimiktijkej. **40** Keman ualas akin iaxka tal, ¿toni kinchiuilis tekitinij?". **41** Akin takaktoyaj kinankilijkej: "Kemej semi amo yolkualmej, kintamiixpolos uan nejon tal kinkauilis ika renta okseki tekitinij, akin kimakaskej uvas keman kitekiskej".

42 Jesús kiniluij: "Tajkuilolamatsin kijtoua: 'Tet tein kalchiuanij kiixtopeujkej, yejua tein mochiuako ueyi tet tein kichikaua ome tepamit.* Nejin ualeuak imako Jehová# uan tejuan tikitaj ke semi kualtsin'. ¿Amo keman nankiitakej kampa ijkuiliujtok nejon? **43** Yejua ika namechiluia ke Dios namechkuilis iTaixyekanalis uan kinmakas akin kichiuaskej tein yejua kineki. **44** Uan no, akin uetsis itech nejin tet, fiero mokojkokos. Uan komo nejin tet kipechia aksa, kikuechos".

45 Keman uejueyi tiopixkamej uan fariseos kikakkej nochi tein tetapouijtoya, kiajsikamatkej ke

---

21:35 *Oso "kiuitekkej". #Oso "kitepoxonijkej", "kimojmotkej ika tet". **21:37** *Oso "Kipoujkaitaskej". **21:42** *Oso "tepanchikaualoni". #Xikonita pág. 496, *Jehová.*

ininka tajtojtoya. **46** Kinekiaj kikitskiskej, sayoj ke kinmouiliayaj akin ompa mosentilijkaj porin yejuan kiitayaj kemej se tanauatijkej.

22 Oksepa, Jesús peuak kintapouia miak taman. Kiniluij: **2** "ITaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak uelis moijtos ke tamati kemej se tekiuaj akin kichiuak se iluit porin iokichpil monamiktij. **3** Kintitanik itakeualuan maj kinnotsatij akin kinyoleujkaj iluit, sayoj ke yejuan amo kinekkej ualaskej. **4** Satepan kintitanik okseki takeualmej uan kinnauatij: 'Xikiniluikan akin nikinyoleuak: "Yetokya tapalol. Kinmiktijkejya nokuakuejuan uan notapialuan tein okachi tomaujkej. Nochi yetokya. Xiiluitikij"'. **5** Sayoj ke yejuan amo kinchiujkej cuenta uan yajkej, se yajki italpan uan okse tanamakato; **6** uan oksekin kinkitskijkej takeualmej, kinmagakej* uan kinmiktijkej.

7 "Uan tekiuaj semi kualanik uan kintitanik isoldados; kinmiktij nejon temiktianij uan kichichinoj ueyi xolal kampa nemiaj. **8** Uan no kiniluij itakeualuan: 'Nochi yetokya para maj mochiua iluit, sayoj ke akin nikinyoleujka amo kinnamikia maj nikinyoleuani. **9** Yejua ika, xiakan itech uejueyi ojmej uan xikinyoleuakan maj iluitikij nochin akin nankinajsiskej'. **10** Yejua ika takeualmej yajkej itech ojmej uan kinyoleujkej nochin akin kinajsikej, akin yolkualmej uan akin amo yolkualmej. Uan tel miakej mosentilijkej itech kali kampa iluichiuaj keman monamiktiaj.

11 "Keman tekiuaj kinitato akin takuajtoyaj, kiitak se takat akin amo takentoya kemej monekia motakentiskej itech se nenamiktilis. **12** Yejua ika kiluij: 'Tejuatsin, ¿keyej amo titakentiuits kemej moneki motakentiskej itech se nenamiktilis?'. Uan nejon takat amo teyi kinankilij. **13** Yejua ika tekiuaj kiniluij itakeualuan: 'Xikmetsilpikan uan xikmailpikan* uan xikalantamotakan kampa tayouayan. Ompa ne chokatos uan tananatskatos'.

14 "Porin miakej kinyoleuaj, sayoj ke amo miakej kinijitaj".*

15 Fariseos yajkej uan peuak kiitaj keniuj ueliskiaj kichiuaskej maj Jesús kijto teisa tein amo kuali. **16** Yejua ika, kintitankej seki inintatojtokakauan fariseos, iniuan seki itatojtokakauan Herodes, maj kiluitij: "Tamachtijkej, tikmatij ke nochipa tikijtoua tein melauak, ke amo titakajkayaua keman titamachtia tein Dios kineki uan ke amo tiktemoua maj kuali mitsitakan oksekin, porin amo titechikoita. **17** Yejua ika xitechilui, ¿keniuj tikita? ¿Kuali yetok maj se kiixtauili impuesto Tekiuaj,* oso amo?". **18** Sayoj ke, Jesús kimatia ke kinemilijtoyaj tein amo kuali, yejua ika kiniluij: "Taixkajkayauanij, ¿keyej nanechyejyekouaj? **19** Xinechnextilikan tomin tein ika moixtaua impuesto". Uan yejuan kiualkuilijkej se platajtomin tein monotsa denario.* **20** Yejua kintajtanij:*

22:6 *Oso "kinuitekkej".

22:13 *Oso "Xikmetstsikokan uan xikmatsikokan". **22:14** *Oso "kinixpejpenaj". **22:17** *Itech griego, "César". **22:19** *Xikonita pág. 493, *denario*. **22:20** *Oso "kintajtoltij".

"¿Akoni iixko nejin uan akoni itokay nikan ijkuiliujtok?". **21** Yejuan kinankilijkej: "Tekiuaj",* uan yejua kiniluij: "Komo ijkon, xikmakakan Tekiuaj tein iaxka Tekiuaj, sayoj ke xikmakakan Dios tein iaxka Dios". **22** Yejuan semi kimojkakakkej nejon. Uan amo kikuejmolojkejok uan yajkej.

23 Nejon tonal ualajkej saduceos, akin kijtouaj ke mikemej amo oksepa nemiskej, uan kitajtanijkej: **24** "Tamachtijkej, Moisés kijtoj: 'Komo se takat momikilia uan amo kinpiak ipiluan, iikniuj moneki monamiktis iuan icuñada, uan konemej tein kinpiaskej kinitaskej kemej ikoneuan akin momikilij'. **25** Touan nemiaj chikome iknimej. Akin tayekanaya monamiktij, sayoj ke momikilij, uan kemej amo kinpiak ipiluan, isiuatsin monamiktij iuan icuñado. **26** No ijkon panok iuan ojpatika, iuan expatika, hasta iuan chikometika. **27** Uan satepan ke nochin iknimej momikilijkej, no momikilij siuatsin. **28** Xitechilui, keman mikemej oksepa nemiskej, ¿akoni yeski isiuatsin? Porin nochin chikome iknimej iuan monamiktijkaj".

29 Jesús kinnankilij: "Namejuan namopolojtokej porin amo nankiixmatij Tajkuilolamatsin nion keniuj tekiti ichikaualis Dios. **30** Porin keman mikemej oksepa nemiskej, takamej uan siuamej amo monamiktiskej, ta yeskij kemej ángeles. **31** Uan nankiitanij kampa ijkuiliujtok ke mikemej oksepa nemiskej. ¿Amo nankiitakej ke ijkuiliujtok ke Dios namechiluij **32** 'Nejua niiDios Abrahán, niiDios Isaac uan niiDios Jacob'? Yejua amo ininDios mikemej, ta ininDios akin yoltokej". **33** Nochin semi kimojkakakkej itamachtilis.

34 Keman fariseos kimatkej ke saduceos amo uelik teyi kinankilijkej,* mosentilijkej uan kiitatoj. **35** Uan semej akin kuali kiixmatia iTanauatil Moisés, kinekia kiyejyekos uan kitajtanij: **36** "Tamachtijkej, ¿katiyejua tanauatil okachi tayekantok itech iTanauatil Moisés?". **37** Yejua kinankilij: "'Xiktasojta moDios Jehová* ika nochi moyolo, ika nochi monemilis uan ika nochi motanemilil'. **38** Nejin yejua yekinika tanauatil uan tein okachi tayekantok. **39** Ojpatika yejua nejin: 'Xiktasojta moknitsin kemej tejua timotasojta'. **40** Itech nejin ome tanauatil ualeujtok nochi iTanauatil Moisés uan tein kijkuilojkej Tanauatianij".*

41 Satepan, keman fariseos ompa yetoyajok, Jesús kintajtanij: **42** "¿Keniuj nankiitaj Cristo? ¿Akoni itat?". Yejuan kinankilijkej: "David". **43** Yejua kintajtanij: "Komo ijkon, ¿keyej David keman ichikaualis Dios kiyekanak, kiluij noTekotsin? Porin yejua kijtoj: **44** 'Jehová* kiluij noTekotsin: "Ximotali noyekmakopa hasta maj nikintali mometstampa akin mitstauelitaj"'. **45** Komo David kiluia noTekotsin, ¿keniuj Cristo uelis yeski ikoneuj David?". **46** Amo akin uelik kinankilij nion teyi. Uan desde ijkuak, amo akinok moixeuij kitajtanis teisa.

22:21 *Itech griego, "César".

22:34 *Oso "kintentsakuak (kintentamatilij) saduceos". **22:37, 44** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **22:40** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*.

23 Uan Jesús kinnojnotsak akin mosentilijkaj uan imomachtijkauan. Kiniluij: **2** "Tajkuilouanij uan fariseos kinemiliaj ke kipiaj tanauatil tein kipiaya Moisés. **3** Yejua ika xikchiuakan nochi tein namechiluiskej, sayoj ke amo xikchiuakan tein yejuan kichiuaj, porin yejuan kijtouaj se taman sayoj ke amo kichiuaj tein kijtouaj. **4** Kinmamaltiaj oksekin miak taman tein etik, sayoj ke yejuan amo kinekij kioliniskej nion ika se ininmajpil. **5** Nochi tein kichiuaj, kichiuaj para maj kinitakan. Kinuejueyiltiaj kuetaxmej* kampa kitaliaj Tajkuilolamatsin tein kiuikatinemij para maj amo teyi kinpano uan okachi kiueyakiltiaj inintasaltenoj. **6** Itech se tatakualis kiuelitaj motaliskej kampa motaliaj uejueyi chiuanimej uan kiuelitaj motaliskej hasta taixpan* kampa taueyichiuaj judíos. **7** No kiuelitaj maj kintajpalojtokan itech plaza uan maj kiniluikan tamachtijkej.* **8** Sayoj ke namejuan amo xikauakan maj namechiluikan tamachtijkej,* porin sayoj se namoTamachtijkauj uan nochin namejuan naniknimej. **9** Uan no, amo akin xikiluikan notajtsin* nikan taltikpak, porin sayoj se namoTajtsin, akin yetok ne iluikak. **10** Amo no xikauakan maj namechiluikan ueyi taixyekankej, porin sayoj se namoueyi Taixyekankauj, Cristo. **11** Okachi kuali, akin ueyichiujkej maj kintekitili oksekin. **12** Akin moueyitalia kipinaujtiskej, sayoj ke akin yolyemanik kiueyitaliskej.

13 "¡Nanteikneltijkej tajkuilouanij uan fariseos! ¡Taixkajkayauanij! Porin nankintatsakuiaj oksekin para maj amo kalakikan itech iTaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak. Nion nankalakij namejuan nion nankinkauaj maj panokan akin kinekij kalakiskej. **14** *

15 "¡Nanteikneltijkej tajkuilouanij uan fariseos! ¡Taixkajkayauanij! Porin nanyajtinemij itech nochi taltikpak uan itech ueyiat para nankitaneltoktiskej sayoj se, uan keman taneltokaya, nankichiuaj maj motanili yas Gehena* okachi ke namejuan.

16 "¡Nanteikneltijkej taixyekananij akin amo nantachiaj! Porin nankijtouaj: 'Komo aksa* kijtoua "kitstikaj templo", kemej yeskia amo teyi kijtoj; sayoj ke komo aksa kijtoua "kitstikaj oro tein yetok itech templo", moneki kichiuas tein moyektenkauak'. **17** ¡Semi amo nantanemiliaj uan amo nantachiaj! ¿Toni okachi tayekantok? ¿Oro, oso templo tein kichiua maj oro chipauak iixpan Dios? **18** Uan no, namejuan nankijtouaj: 'Komo aksa kijtoua "kitstikaj altar", kemej yeskia amo teyi kijtoj; sayoj ke komo aksa kijtoua "kitstikaj nemaktil* tein yetok

23:5 *Nejin kuetaxmej katkaj kemej kaxontsitsin tein moixkuataliliayaj uan momoliktaliliayaj ininopochmakopa. **23:6** *Oso "kampa okachi kualtsin". **23:7, 8** *Itech griego, "rabí". **23:9** *Keman Jesús kijtoj *notajtsin* ika tajtojtoya tajtol tein ika kinixmatij tayekananij itech taneltokalismej, kemej tajtol *padre.*

23:14 *Nejin versículo moajsi itech seki Biblias, sayoj ke itech miak uejkauj amatajkuilolmej itech tajtol griego amo yetok. **23:15** *Xikonita pág. 494, *Gehena.* **23:16** *Oso "akin", "akaj". **23:18** *Oso "tetayokolil".

itech altar", moneki kichiuas tein moyektenkauak'. **19** ¡Amo nantachiaj! ¿Toni okachi tayekantok? ¿Tein kimaktiliaj Dios, oso altar tein kichiua maj chipauak iixpan nejon tein kimaktiliaj? **20** Yejua ika, akin kijtoua "kitstikaj altar" moyektenkaujtok itokaykopa altar, uan itokaykopa nochi tein ompa yetok; **21** akin kijtoua "kitstikaj templo" moyektenkaujtok itokaykopa templo uan itokaykopa Dios, akin ompa nemi, **22** uan akin kijtoua "kitstikaj iluikak", moyektenkaujtok itokaykopa iueyi silla Dios uan itokaykopa akin ompa motalia.

23 "¡Nanteiknel tijkej tajkuilouanij uan fariseos! ¡Taixkajkayauanij! Porin nankitemakaj* hierbabuena,# eneldo△ uan comino sayoj ke amo nankichiuaj tein iTanauatil Moisés kijtoua ke okachi moneki: se kichiuas tein kuali yetok, se teiknelis uan se takuaujtamatis. Semi monekia nankitemakaskej nejin, sayoj ke no monekia nankisentokaskej nankichiuaskej tein iTanauatil Moisés kijtoua ke okachi moneki. **24** ¡Taixyekananij akin amo nantachiaj, nankikixtiaj moyotsin tein kalaki itech copa sayoj ke nankitolouaj camello!

25 "¡Nanteiknel tijkej tajkuilouanij uan fariseos! ¡Taixkajkayauanij! Porin namejuan nantamatij kemej se copa uan se plato tein sayoj kipanchipaujkej, sayoj ke ijtipitsotikej, porin sayoj nankinemilijtokej nantachtekiskej uan sayoj nankinekij namoyolpaktiskej. **26** Fariseo akin amo titachia, achto xikijtichipaua copa uan plato, uan ijkon no panchipauayaskej.

27 "¡Nanteiknel tijkej tajkuilouanij uan fariseos! ¡Taixkajkayauanij! Porin nantamatij kemej miketekochmej tein pochintokej, tein semi kualtsin moitaj, sayoj ke taijtik pexontokej* ika ininomiyouan mikemej uan ika nochi taman tein pitsotik. **28** Ijkon nantamatij namejuan: oksekin namechitaj ke nanyolmelaujkej, sayoj ke namoyolijtik sayoj nankinemilijtokej nantakajkayauaskej uan nankichiuaskej tein amo kuali.*

29 "¡Nanteiknel tijkej tajkuilouanij uan fariseos! ¡Taixkajkayauanij! Porin nankinchijchiuiliaj miketekochmej tanauatianij,* uan nankinkualnextiaj ininmiketekoch itekitikauan Dios# **30** uan nankijtouaj: 'Komo tinemiskiaj keman nenkej touejkaujtatuan, amo tikinpaleuiskiaj maj kinmiktianij tanauatianij'. **31** Ika nejon nankijtojtokej ke nanininkoneuan akin kinmiktijkej tanauatianij. **32** Yejua ika, xiktamichiuakan tein kipeualtijkej namouejkaujtatuan.

33 "Namejuan, ininkoneuan kouamej, ¿keniuj nancholoskej? Dios namechtatsakuiltis* uan namechtamotas Gehena. **34** Yejua ika, namechintitaniliti tanauatianij, tamatinij uan tamachtianij. Sekin

---

23:23 *ITanauatil Moisés kijtouaya ke komo aksa tatokaya uan kisentiliaya majtakti chikiujmej, se monekia kimaktilis Dios. #Oso "menta". △Nejin xiujtsin tamati kemej anís.

23:27 *Oso "temitokej". **23:28** *Itech griego, "nankitapanauiliskej tanauatil". **23:29** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*. #Oso "akin yolmelaujkej". **23:33** *Oso "namechmelauas".

nankinmiktiskej uan nankinpiloskej itech koujmej, uan oksekin nankinuijuitekiskej kampa nantaueyichiuaj uan nankintokatinemiskej itech nochin uejueyi xolalmej uan nankintajyouiltiskej. **35** Yejua ika, namejuan nankiixtauaskej ininesyo nochin akin yolmelaujkej akin kinmiktijkej itech taltikpak, desde iesyo Abel akin yolmelauak hasta iesyo Zacarías ikoneuj Baraquías, akin namejuan nankimiktijkej tatajko den templo uan altar. **36** Namechyekiluia ke akin nemij axkan monekis kiixtauaskej nochi nejin.

37 "Jerusalén, Jerusalén, kampa kinmiktiaj tanauatianij uan kintetemaj* akin ompa kintitanij..., ¡miakpa niknekik namechsentilis kemej piotenan kinsentilia ipiotsitsin iajtapaltampa! Sayoj ke namejuan amo nankinekkej. **38** ¡Xikitakan! Dios kisenkauakya* namochan. **39** Porin namechiluia ke amo nanechitaskejok hasta keman nankijtoskej '¡Tatiochiual akin ualajtok itokaykopa Jehová!'".*

24 Keman Jesús kistiaya den templo, imomachtijkauan kiajsitoj uan kinextilijkej templo uan ikalikxiuan. **2** Uan yejua kiniluij: "¿Nankiitaj nochi nejin? Namechyekiluia ke nikan nion se tet nepaniujtos iuan okse. Nochi tamixitinis".

3 Keman tokotsyetoya itech Olivojtepet, imomachtijkauan kiajsitoj keman amo akaj kinkaktoya uan kitajtanijkej:* "Xitechilui, ¿kemanian panos nejon? ¿Toni kinextis ke timokepakya* uan ke tamitiya tein mochiujtok itech taltikpak?".#

4 Jesús kinnankilij: "Ximoyekpiakan. Maj amo akin namechkajkayaua, **5** porin miakej ualaskej, kikuiskej notokay uan kijtoskej 'Nejua niCristo', uan kinkajkayauaskej miakej. **6** Nankikakiskej ke moteuijtokej uan nankimatiskej ke miakkan no moteuijtokej. Amo ximomoujtikan, porin nejin moneki mochiuas, sayoj ke ayamo tatamis.

7 "Porin akin nemij itech seki xolalmej moteuiskej iniuan akin nemij itech okseki xolalmej uan akin nemij itech se altepet iniuan akin nemij itech okse altepet, uan miakkan onkas mayan uan talolinis. **8** Nochi nejin kinextis ke uejueyi tajyouilis* yekin peujtiuj.

9 "Ijkuak, namechtajyouiltiskej uan namechmiktiskej, uan itech nochi xolalmej namechtauelitaskej porin nantakuaujtamatij itech notokay. **10** Uan miakej amo takuaujtamatiskejok, motemaktiskej se iuan okse, uan motauelitaskej se iuan okse. **11** Nesiskej miakej tanauatianij akin amo melaujkej uan kinkajkayauaskej miakej, **12** uan kemej okachi mochiuas tein amo kuali,* okachi miakej amo tetasojtaskejok. **13** Sayoj ke akin taxikos hasta keman tatamis, makisas. **14** Uan itech nochi taltikpak mo-

23:37 *Oso "kintepoxoniaj", "kinmojmotaj ika tet". **23:38** *Oso xa "kikauakya taseltijkan". **23:39** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **24:3** *Oso "kitajtoltijkej".

24:3 *Tajtol griego, *parousía*. Xikonita pág. 497, *keman Cristo mokepasya*. #Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok*. **24:8** *Nejin tajyouilis tamati kemej tein kimachilia se siuatsin keman yolitiya ikonetsin. **24:12** *Itech griego, "kitapanauiliskej tanauatil", tein kijtosneki ke kiixtopeuaskej itanauatiluan Dios.

teixmatiltis kuali tanauatilmej* tein ika tajtoua iTaixyekanalis Dios uan ijkon nochin uelis kikakiskej,# uan satepan tatamis.

15 "Yejua ika, ijkon kemej Dios kijtoj itechkopa tanauatijkej* Daniel, nankiitaskej tein tetajyaltij uan tein taixpoloua ijkatok kampa iaxka Dios# (akin kiitstok^ tein kijtoua nejin maj kuali kiajsikamati). **16** Keman moitas nejin, akin yetoskej Judea, maj cholokan itech tepemej. **17** Akin yetos kalkuako, maj amo pantemo takixtiti ikalijtik, **18** uan akin yetos italpan, maj amo mokepa kikuiti ipantaken. **19** ¡Teikneltijkej siuatsitsin akin kokoxkayetoskej oso tachichitijtoskej itech nejon tonalmej! **20** Miakpa ximotataujtikan para amo nancholoskej itech tonalmej keman taseseya oso itech tonal sábado keman moseuiaj. **21** Porin ijkuak, mochiuas se tetsaujkatajyouilis. Amo mochiuani se ijkon, desde keman peuak taltikpak* hasta axkan, uan amo keman oksepa mochiuas. **22** Tein melauj, komo nejon tonalmej uejkauaskiaj, amo akin makisaskia; sayoj ke para maj Dios kinpaleui akin kinijitak,* nejon tonalmej amo uejkauaskej.

23 "Uan takan namechiluiaj '¡Xikitakan, nikan yetok Cristo!' oso '¡Ne yetok!', amo xikneltokakan. **24** Porin nesiskej cristos akin amo melaujkej uan tanauatianij akin amo melaujkej, uan kichiuaskej uejueyi milagros uan uejueyi taman tein se kimojkaita para kinkajkayauaskej, komo ueli, hasta akin Dios kinijitak.* **25** Xikelnamikikan ke namechnejmachtijya. **26** Yejua ika, takan namechiluiaj '¡Xikitakan, yetok ne taluakyan!', amo xiakan; takan namechiluiaj '¡Xikitakan, yetok ne kalijtik!', amo xikneltokakan. **27** Porin keman mokepasya* akin yolik kemej takat yeski kemej ijkuak tapetani itech nochi iluikak, uan moita desde kampa ualkisa tonaltsin hasta kampa pankalaki. **28** Kampa yetos miket, ompa mosentiliskej uejueyi totomej.*

29 "Nimantsin de nejon ueyi tajyouilis itech nejon tonalmej, tonaltsin tileuis, metsti amo tauis, sitalimej ualpanuetsiskej uan tein onkak ne iluikak kitsetseloskej. **30** Uan nesis ne iluikak tein kinextis ke ualajtok akin yolik kemej takat uan nochin akin nemij itech taltikpak* semi tayokoyaskej.# Uan kiitaskej ualajtok itech mixti ne ejekaixko ika chikaualis uan ueyi kualtsinyot. **31** Chikauak mokakis trompeta uan kintitanis iangeluan uan yejuan kinsentiliskej taijitalmej* akin moajsiskej noyampa,# desde kampa peua iluikak hasta kampa tami.

32 "Maj ika titajtokan se higojkouit. Nimantsin keman maselia uan maxiujyoua, namejuan

---

24:14 *Oso "tajtolmej". #Oso "akin yeski uelis kikakis". **24:15** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* #Oso "kampa taueyichiuaj". ^Nejin kijtosneki akin kiixtajtoltia (kileroua) tein achto kijtojka Daniel. **24:21** *Oso "nemij takamej uan siuamej". **24:22, 24** *Oso "kinixpejpenak".

24:27 *Itech griego, *parousía.* Xikonita pág. 497, *keman Cristo mokepasya.* **24:28** *Oso "águilas". **24:30** *Itech griego, "uejueyi kalyetonij". #Oso "moyolixkojkomoniskej porin tayokoyaskej". **24:31** *Oso "taixpejpenalmej". #Oso "naujkan itech taltikpak".

nankimatij ke amo uejkaua tatakisya.* **33** No ijkon namejuan, keman nankiitaskej nochi nejin, xikmatikan ke yejua* amo uejka yetok, ejkotokya.# **34** Namechyekiluia ke akin nemij axkan amo mikiskej hasta maj mochiua nochi nejin. **35** Iluikak uan taltikpak ixpoliuiskej, sayoj ke notajtoluan amo keman ixpoliuiskej.

36 "Nejon tonal uan hora amo akin kimati, nion ángeles akin nemij ne iluikak nion iKoneuj Dios; sayoj noTajtsin. **37** Porin ijkon kemej katka keman nemia Noé, no ijkon yeski keman mokepasya* akin yolik kemej takat. **38** Porin itech nejon tonalmej achto ke tetsaujkakiouiskia miakej tatakuajtoyaj uan tatayitoyaj, takamej uan siuamej monamiktijtoyaj... hasta tonal keman Noé kalakik itech arca; **39** uan amo takakkej hasta ke tetsaujkakiouik uan kintamiuikak at. Ijkon yeski keman mokepasya* akin yolik kemej takat. **40** Ijkuak, ome takamej yetoskej kampa tatokaj: se kiuikaskej uan okse kikaujteuaskej. **41** Ome siuamej tistoskej ika metat: se kiuikaskej uan okse kikaujteuaskej. **42** Yejua ika nochipa xitachixtokan, porin amo nankimatij toni tonal ualas namoTekotsin.

43 "Xikmatikan se taman: komo akin iaxka se kali kimatiskia toni hora youak ualaskia tachtekkej, ijsatoskia* uan amo kikauaskia maj kalaki ichan. **44** Yejua ika namejuan no xitachixtokan, porin akin yolik kemej takat ualas itech se hora keman amo nankinemiliaj.

45 "¿Akoni yekmelauj takeual takuaujtamach uan tamatkej, akin iteko kiixtalij maj kinixyekana uan maj kintamaka keman moneki akin tekitij kalijtik? **46** ¡Yolpakis nejon takeual komo iteko kiajsiki kichiujtok nejon! **47** Namechyekiluia ke kiixtalis maj kiixyekana nochi tein iaxka.

48 "Sayoj ke, komo se tonal nejon takeual kichiua tein amo kuali uan peua moyoliluia 'Noteko uejkaujtok' **49** uan peua kinteuia itakeualikniuan uan peua takua uan tayi iniuan akin nochipa tauantokej, **50** iteko nejon takeual ualas se tonal keman amo kichia uan itech se hora tein amo kimati, **51** uan semi chikauak kitatsakuiltis uan kikauatiuj iniuan taixkajkayauanij. Ompa ne chokatos uan tananatskatos.

25 "ITaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak uelis moijtos ke tamati kemej majtakti ichpochmej* akin kikuikej inincandil uan kinamikitoj novio. **2** Makuil amo yektanemiliayaj uan makuil yektanemiliayaj.* **3** Akin amo yektanemiliayaj kikuikej inincandil, sayoj ke amo kiuikakej aceite, **4** uan akin yektanemiliayaj, kiuikayaj inincandil uan no okachi aceite. **5** Kemej novio amo ejkoya, nochin kochisnekiaj uan kochtiajkej.* **6** Sayoj ke tajkoyouan mokakik ke miakej chikauak kij-

24:32 *Oso "takauaniti (tapatsmikiti)". **24:33** *Nejin kijtosneki akin yolik kemej takat. #Oso "yetokya kaltenoj". **24:37, 39** *Tajtol griego, *parousía.* Xikonita pág. 497, *keman Cristo mokepasya.* **24:43** *Oso "tachixtoskia", "ixpetantoskia".

25:1 *Tajtol griego kijtosneki se siuapil akin amo motekani iuan se takat. **25:2** *Oso "tamattoyaj". **25:5** *Oso "kochuetskej".

tojkej: '¡Ejkotokya novio! ¡Xiknamikitij!'. **7** Uan nochin ichpochmej moketskej uan kiyekxotaltijkej inincandil.* **8** Uan akin amo yektanemiliayaj kiniluijkej akin yektanemiliayaj: 'Xitechmakakan tepitsin namoaceite, porin tocandiluan seuitijya'. **9** Akin yektanemiliayaj kinnankilijkej: 'Xa amo techajsis tinochin. Okachi kuali xiakan kampa kinamakaj uan ximokouilikan'. **10** Sayoj ke keman kikouatoj, ejkok novio. Ichpochmej akin kixotaltijkaj inincandil iuan kalakkej novio kampa monamiktiskia, uan tatsakuik. **11** Satepan ualajkej ichpochmej akin amo yektanemiliayaj uan kijtojkej: '¡Tejuatsin, tejuatsin, xitechtatapouili!'. **12** Sayoj ke yejua kinnankilij: 'Namechyekiluia ke amo namechixmati'.

13 "Yejua ika nochipa xitachixtokan, porin amo nankimatij toni tonal nion toni hora niualas.

14 "ITaixyekanalis Dios tein moajsi iluikak no tamati kemej se takat, akin tepitsin achto ke yaskia okse ueyi altepet, kinnotsak itakeualuan uan kinkauilijteuak tein iaxka. **15** Nejon takat kimatia tein sejse takeual ueliskia kichiuas. Yejua ika, se kikauilij makuil bolsa tomin,* okse kikauilij ome uan okse kikauilij se, uan yajki. **16** Akin kikauilij makuil bolsa tomin nimantsin yajki uan kitekitiltij uan kitanilij makuilok. **17** No ijkon, akin kikauilij ome kitanilij omeok. **18** Sayoj ke akin kikauilij sayoj se yajki, tachkuak uan kitaltokak itomin iteko.

19 "Miak tonalmej satepan, ininteko nejon takeualmej ualaj uan kiitako toni kichiujkaj ika itomin. **20** Akin kikauilijkaj makuil bolsa tomin kiitato iteko uan kiuikak makuil bolsa tominok uan kiluij: 'Noteko, tinechkauilijteuak makuil bolsa tomin, uan xikita, niktanik makuilok'. **21** Iteko kinankilij: '¡Tel kuali tein tikchiuak, tiyolkuali uan titatakamatkej! Kemej tiknextij ke titakuaujtamach itech seki taman, nimitsixtalis xikyekpia okachi miak taman. Xiuiki uan xiyolpaki nouan'. **22** Uan akin kikauilijkaj ome bolsa tomin kiitato uan kiluij: 'Noteko, tinechkauilijteuak ome bolsa tomin, uan xikita, niktanik omeok'. **23** Iteko kinankilij: '¡Tel kuali tein tikchiuak, tiyolkuali uan titatakamatkej! Kemej tiknextij ke titakuaujtamach itech seki taman, nimitsixtalis xikyekpia okachi miak taman. Xiuiki uan xiyolpaki nouan'.

24 "Uan no, akin kikauilijkaj sayoj se bolsa tomin kiitato uan kiluij: 'Noteko, nejua nikmatia ke amo titeiknelia, ke tiksentilia tatok kampa amo titatokak uan tikololoua tatok tein amo tikchipauak. **25** Yejua ika nimouik uan niktaltokato motomin. Xikita, nikan yetok'. **26** Iteko kinankilij: 'Amo tiyolkuali uan titatsiuj. Komo tikmatia ke niksentilia tatok kampa amo nitatokak uan nikololoua tatok tein amo nikchipauak, **27** ¿keyej amo tikauato notomin itech banco? Ijkon, keman niualaskia, nechkepiliskiaj notomin ika tein kitaniliskia'.

25:7 *Nejin kijtosneki ke kitekilijkej mecha uan kitalilijkej aceite. **25:15** *Itech griego, "talentos". Itamachiuj se talento tein kikuiaj griegos katka 20.4 kilos.

28 "'Yejua ika, xikuilikan bolsa tomin uan xikmakakan akin kipia majtakti bolsa tomin. **29** Porin akin kipia teisa, kimakaskej okachi uan semi kipias; sayoj ke akin amo kipia, kikuiliskej hasta tein kipia. **30** Uan takeual akin amo teyi ika tapaleuia, xikalantamotakan kampa tayouayan. Ompa ne chokatos uan tananatskatos'.

31 "Keman akin yolik kemej takat ualas ika ueyi tanauatil, uan iniuan nochin ángeles, ijkuak motalis itech iueyi silla. **32** Nochin akin nemij itech taltikpak kinsentiliskej iixpan, uan ojkan kinxelos ijkon kemej se ichkatajpixkej kinxeloua ichkamej* uan chivos. **33** Kintalis ichkamej iyekmakopa uan chivos iopochmakopa.

34 "Uan Tekiuaj kiniluis akin yetokej iyekmakopa: 'Xiualakan namejuan akin noTajtsin namechtatiochiuijtok, maj namechmakakan tatiochiualismej tein kitemaka iTaixyekanalis Dios tein moixtalij para namejuan desde keman peuak yolij akin nemij nikan taltikpak. **35** Porin nimayanak uan namejuan nanechtamakakej. Niamikik uan nanechamakakej. Amo nanechixmatiaj uan kuali nanechselijkej. **36** Amo nikpiaya tein nimotalilis uan nanechtakentijkej. Nimokokouaya uan nanechitakej. Nitsaktoya uan nanechitatoj'. **37** Uan akin yolmelaujkej kinankiliskej: 'ToTekotsin, ¿kemanian timitsitakej ke timayantoya uan timitstamakakej, oso ke tiamikia uan timitsamakakej? **38** ¿Kemanian amo timitsixmatiaj uan kuali timitsselijkej? ¿Kemanian amo tikpiaya tein timotalilis uan timitstakentijkej? **39** ¿Kemanian timokokouaya oso titsaktoya uan timitsitatoj?'. **40** Uan Tekiuaj kinnankilis: 'Namechyekiluia ke nochi tein ika nankipaleuijkej semej nejin nokniuan akin okachi amo ueyichiuanimej, kemej yeskia nejua nanechpaleuijkej'.

41 "Akin yetokej iopochmakopa kiniluis: 'Ximijkuanikan, namejuan akin Dios kiixtalij xiakan itech tit* tein teixpoloua nochipaya kampa kitatsakuiltitij in Amokuali uan amokuali ejekamej tein kitojtokakej. **42** Porin nimayanak uan namejuan amo nanechtamakakej. Uan niamikik uan amo nanechamakakej. **43** Amo nanechixmatiaj, uan amo kuali nanechselijkej. Amo nikpiaya tein nimotalilis uan amo nanechtakentijkej. Nimokokouaya uan nitsaktoya uan amo nanechpaleuijkej'. **44** Uan yejuan no tananki liskej: 'ToTekotsin, ¿kemanian timitsitakej ke timayantoya oso tiamiktoya? ¿Oso kemanian amo timitsixmatkej, amo tikpiaya tein timotalilis, timokokouaya oso titsaktoya uan amo timitspaleuijkej?' **45** Uan yejua kinnankilis: 'Namechyekiluia ke kemej amo nankipaleuijkej semej nejin nokniuan akin okachi amo ueyichiuanimej, kemej yeskia nejua amo nanechpaleuijkej'. **46** Yejuan ixpoliuiskej* uan amo kemanok nesiskej, sayoj ke akin yolmelaujkej nemiskej nochipaya".

26 Uan keman Jesús kitamiijtoj nochi nejon, kiniluij imomachtijkauan: **2** "Kemej nankimatij, uipta mochiuas Pascua uan nejua akin niyolik kemej takat

25:32 *Oso "borregos".

25:41 *Oso "tekol". **25:46** *Itech griego, "kintekiskej", kemej se kouit tein kimatekij (kimaximaj).

nechtemaktiskej para maj nechkoujpampilokan".

3 Uan uejueyi tiopixkamej uan taixyekananij judíos mosentilijkej ikalixpan tayekankatiopixkat, akin monotsaya Caifás, **4** uan peujkej kisenixejekouaj keniuj kikajkayauaskej Jesús para kikitskiskej uan kimiktiskej. **5** Sayoj ke kijtouayaj: "Maj amo tikitskikan itech iluit, amokan motakuejmolchiuak".

6 Keman Jesús yetoya Betania ichan Simón, akin achto kipiaya se pitsotik kokolis* tein monotsa lepra, **7** se siuatsin kiajsito. Yejua kiuikaya se istak kontsin tein pexontoya* ika se aceite tein kualtsin ajuiyak uan semi patiyoj. Uan keman Jesús takuajtoya, siuatsin peuak kikuatekilia. **8** Keman imomachtijkauan kiitakej nejin, amo kiuelitakej uan kijtojkej: "¿Keyej ijkon kiauilojtok aceite? **9** Ueliskia patiyoj tiknamakaskej uan tomin tikinmakaskiaj pobres". **10** Jesús kimatik nejin uan kiniluij: "¿Keyej nankikuejmolojtokej nejin siuatsin? Yejua nechchiuilij se taman tein semi kuali. **11** Porin pobres nochipa namouan yetoskej, sayoj ke nejua amo nochipa namouan nietos. **12** Keman siuatsin nechtalilij aceite tein kualtsin ajuiyak, kichiujtoya tein kichiuaskej keman nechtokaskej. **13** Namechyekiluia ke kampa moteixmatiltis nejin kuali tanauatilmej,* no motetapouis tein kichiuak nejin siuatsin, uan ijkon kielnamikiskej".

14 Uan semej 12 tatitanilmej, akin monotsaya Judas Iscariote, kinitato uejueyi tiopixkamej **15** uan kintajtanij:* "¿Toni nanechmakaskej komo namechmaktilia Jesús?". Motenkaujkej kimakaskej 30 platajtomin. **16** Yejua ika, desde ijkuak, Judas peuak kitemojtinemi keniuj ueliskia kitemaktis.

17 Itech tonal keman peuak iluit keman kikuayaj pantsin tein amo kisamaualtiayaj,* imomachtijkauan Jesús kitajtanikoj: "¿Kani tikneki maj titachijchiuakan para Pascua?". **18** Yejua kinnankilij: "Xiakan Jerusalén, xiktemokan se takat uan xikiluikan: 'Tamachtijkej kijtoua: "Ejkotokya hora* keman nimomikilis. Mochan nikchiuati Pascua iniuan nomomachtijkauan"'". **19** Imomachtijkauan Jesús kichiujkej tein kinnauatij uan kichijchiujkej nochi tein monekia para Pascua.

20 Keman tapoyauik, yejua tokotsyetoya uan takuajtoya iniuan 12 imomachtijkauan. **21** Uan keman takuajtoyaj kiniluij: "Namechyekiluia ke nansemej nechtemaktiti". **22** Keman kikakkej nejin, semi motayokoltijkej uan nochin peuak kiluiaj: "NoTekotsin, amo nejua, ¿melauj?". **23** Yejua kinnankilij: "Akin nouan kiajakia ipantsin itech kaxit, yejua akin nechtemaktiti. **24** Tikyekmatij ke nejua akin niyolik kemej takat nimomikiliti, ijkon kemej ijkuiliujtok ke nechpanoskia. Sayoj ke ¡teikneltij akin nechtemaktiti! Okachi kuali maj amo yolini". **25** Judas, akin yaya kitemaktitiya, kitajtanij: "Amo nejua,

26:6 *Oso "kokoxkayot". **26:7** *Oso "temitoya". **26:13** *Oso "tajtolmej".

26:15 *Oso "kintajtoltij". **26:17** *Oso "amo kiposonaltiayaj", "amo kisoneuayaj". **26:18** *Oso "hora tein ixyetok".

¿melauj Tamachtijkej?".* Jesús kinankilij: "Kemaj, tejua tikijtojya".

26 Keman takuajtoyajok, Jesús kikuik se pantsin, kichiuak se netataujtil,* kitajtapanak, kinmajmakak imomachtijkauan uan kiniluij: "Xikuikan, xikuakan. Nejin kiixnextia nonakayo". **27** Uan kikuik se copa, kitasojkamatilij Dios, kinmakak uan kiniluij: "Xitayikan nanochin, **28** porin nejin kiixnextia noesyo, 'esti tein ika moixtalia tein Dios motenkaua namouan', tein mimilauis para kinpaleuis miakej maj kintapojpoluilikan inintajtakoluan. **29** Sayoj ke namechiluia ke amo nitayisok nejin vino hasta tonal keman namouan nitayis yankuik vino itech iTaixyekanalis noTajtsin". **30** Uan satepan ke mokuikatijkej* uan ika kiueyichiujkej Dios, yajkej Olivojtepet.

31 Uan Jesús kiniluij: "Keman nankiitaskej tein nechpanos, nanochin nanechkauaskej* nejin youak, porin ijkuiliujtok: 'Nikmiktis tajpixkej uan ichkamej# momoyauaskej'.△ **32** Sayoj ke keman oksepa ninemis,* nias Galilea achto ke namejuan". **33** Pedro kinankilij: "Maski nochin mitskauaskej* keman kiitaskej tein mitspanos, ¡nejua amo keman nimitskauas!". **34** Jesús kiluij: "Nimitsyekiluia ke nejin youak, achto ke tsajtsis se pio,* expa tikijtos ke amo tinechixmati". **35** Pedro kiluij: "Maski monekis nimikis mouan, amo keman nikijtos ke amo nimitsixmati". Uan nochin imomachtijkauan no ijkon kijtojkej.

36 Satepan Jesús yajki iniuan kampa motanotsa Getsemaní uan kiniluij: "Nikan ximotalikan uan nejua niouj nepa nimotataujtiti". **37** Uan kiuikak Pedro uan ome ikoneuan Zebedeo, uan peuak tayokoya uan semi yoltajyouia. **38** Kiniluij: "Semi niyoltajyouijtok, hasta nikmachilia ke nimikiti. Nikan ximokauakan uan nouan xiijsatokan".* **39** Uan yajki tepitsin nepaka, motankuaketsak uan moixpiloj hasta talpan uan motataujtij ijkuin: "NoTajtsin, komo ueli, xinechajchiuili nejin copa. Sayoj ke maj amo mochiua tein nejua nikneki, ta tein tejua tikneki".

40 Yejua mokepak kampa yetoyaj imomachtijkauan uan kinajsito kochtokej. Uan kitajtanij Pedro: "¿Amo uelik nanijsatoyaj* nouan nion se hora? **41** Xiijsatokan* uan nochipa ximotataujtijtokan para amo namotajtakolmakaskej. Tein melauj, namejuan nankinekij nankichiuaskej tein kuali, sayoj ke namonakayo tein tajtakolej, amo chikauak". **42** Oksepa, yajki uan motataujtij ijkuin: "NoTajtsin, komo amo ueli tinechajchiuilia nejin uan maj amo nitayi, maj mochiua tein tikneki". **43** Oksepa mokepak uan kinajsito kochtokej, porin kemej

---

26:25 *Itech griego, "Rabí". **26:26** *Oso "tajtanik se tatiochiualis". **26:30** *Oso "cantarojkej". **26:31** *Itech griego, "nanuetsiskej". #Oso "borregos". △Oso "moxiniskej". **26:32** *Itech griego, "nimoajokuis". **26:33** *Itech griego, "uetsiskej". **26:34** *Oso "kaxtil".

26:38 *Oso "xitachixtokan", "xiixpetantokan". **26:40** *Oso "nantachixtoyaj", "nanixpetantoyaj". **26:41** *Oso "Xitachixtokan", "Xiixpetantokan".

tel kochisnekiaj, ixtsajtsakuiaj.* **44** Yejua ika kinkauak uan yajki motatauitito ika expa. Uan oksepa kijtoj tein achto kijtojka. **45** Uan mokepak kampa yetoyaj imomachtijkauan uan kiniluij: "¡Itech se hora kemej nejin, namejuan nankochtokej uan namoseuijtokej! ¡Xikitakan! Ejkokya hora keman nejua akin niyolik kemej takat nechtemaktitij ininmako tajtakolchiuanij. **46** Ximoketsakan, tiouij. Xikitakan, ejkotokya akin nechtemaktiti". **47** Keman yejua tajtojtoyaok, ejkotiuetsik Judas, semej 12 tatitanilmej. Iuan ualayaj tel miakej uan kiualkuiaj machetes tein ojkan tenej* uan koujmej. Nochin yejuan kintitankaj uejueyi tiopixkamej uan taixyekananij judíos.

48 Akin yaya kitemaktiti kiniluijka keniuj kimatiskiaj akoni katka: "Akin nikmakas se beso,* yejua akin nankitemojtokej; xikitskikan". **49** Uan nimantsin kiajsito Jesús, kiluij "¡Tanesik Tamachtijkej!",* uan kimakak se beso.# **50** Sayoj ke Jesús kitajtanij: "¿Keyej tiualaj?". Uan akin iuan ualayaj Judas kiajsitoj Jesús, kikitskijkej uan kiuikatoyajya. **51** Uan semej akin yetoya iuan Jesús kikixtijtiuetsik imachete* uan kinakaskotonak itakeual tayekankatiopixkat. **52** Jesús kiluij: "Xikalaki momachete kampa tikixtij, porin nochin akin tateuiskej ika machete, kinmiktiskej ika machete. **53** ¿Oso tiknemilia ke amo uelis niktataujtis noTajtsin maj yekintsin nechinualtitanili tel miakej miles* ángeles? **54** Komo ijkon, ¿keniuj mochiuaskia Tajkuilolamatsin tein kijtoua ke moneki ijkon mochiuas?". **55** Nejon hora Jesús kiniluij akin kikitskitoj: "¿Nanechkitskikoj ika machetes uan koujmej kemej yeskia nitachtekkej? Mojmostaj nimotaliaya itech templo para nitamachtis uan amo nanechkitskijkej. **56** Sayoj ke, nochi nejin panok para maj mochiua tein kijkuilojkej tanauatianij".* Uan nochin imomachtijkauan kikaujteujkej uan cholojkej.

57 Akin kikitskijkej Jesús kiuikakej ichan tayekankatiopixkat Caifás, akin yetoya iniuan tajkuilouanij uan taixyekananij judíos. **58** Sayoj ke Pedro kiuejkatojtokatiajki hasta ikalixpan tayekankatiopixkat. Satepan ke kalakik, motalij iniuan akin tekitiaj kalijtik para kiitas tein panoskia.

59 Uejueyi tiopixkamej uan nochin Uejueyi Tamelauanij* kitemouayaj teisa tein kipantiskiaj Jesús para kimiktiskej. **60** Sayoj ke amo kiajsiaj nion teyi, maski ajsikej miakej akin kipantiayaj miak taman. Hasta ke ajsikej omen **61** akin kijtojkej: "Nejin takat kijtoj: 'Uelis niktamixitinis itemplo Dios, uan itech eyi tonal oksepa nikchijchiuas'". **62** Uan tayekankatiopixkat moketsak uan kitajtanij: "¿Amo teyi titananki lia? ¿Amo tikaki tein mitsijtouilijtokej nejin takamej?". **63** Sayoj

26:43 *Oso "ixkokochtoyaj". **26:47** *Oso "espadas". **26:48** *Oso "Akin nikpitsos", "Akin niktenamikis". **26:49** *Itech griego, "Rabí". #Oso "kipitsoj", "kitenamik". **26:51** *Oso "iespada".

26:53 *Itech griego, "12 legiones". Soldados ompa Roma xeliujtoyaj ika legiones. Itech se legión pouiaj 4,000 hasta 6,000 soldados. **26:56** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*. **26:59** *Xikonita pág. 500, *Sanedrín*.

ke Jesús amo teyi kijtoj. Yejua ika tayekankatiopixkat kiluij: "¡Nimitsnauatia xikyekijto iixpan Dios akin nochipa yoltok ox tejua tiCristo, iKoneuj Dios!". **64** Jesús kinankilij: "Kemaj, tejua tikijtojya. Sayoj ke nejua namechiluia: desde axkan, nanechitaskej nejua akin niyolik kemej takat nitokotsyetok iyekmakopa Dios akin chikauak uan niualajtok mixtsalan ne ejekaixko". **65** Uan tayekankatiopixkat kitsayanak itasal uan kijtoj: "¡Kiuijuikaltij* Dios! Amo monekiok maj aksa# kijto teisa. ¡Namejuan nankikakkejya keniuj kiuijuikaltij Dios! **66** ¿Toni nankinemiliaj?". Kinankilijkej: "¡Kinamiki maj miki!". **67** Uan kiixchijchakej uan kimaytenkej.* Oksekin kiixtajtatsiniayaj **68** uan kiluiayaj: "Xiknexti ke titanauatijkej, Cristo. Xitechilui akoni mitsmagak".*

69 Pedro tokotsyetoya kalixpan uan se siuapil* kiajsito uan kiluij: "¡Tejua no tinentinemia iuan Jesús akin kayot Galilea!". **70** Sayoj ke ininixpan nochin kijtoj ke amo. Yejua kijtoj: "Amo nikmati toni ika titajtojtok". **71** Uan keman kisak kaltenoj, okse siuapil kiitak uan kiniluij akin ompa yetoyaj: "Nejin takat nentinemia iuan Jesús akin kayot Nazaret". **72** Uan yejua oksepa kijtoj ke amo. Kijtoj: "¡Kitstikaj Dios, amo nikixmati nejon takat!". **73** Tepitsin satepan, akin ompaka yetoyaj kiajsitoj Pedro uan kiluijkej: "Niman moita ke tejua no tinentinemia iniuan; tein melauj, mokaki ke no ijkon titajtoua". **74** Uan yejua peuak tauijuikaltia* uan kijtoua: "¡Kitstikaj Dios, nejua amo nikixmati nejon takat!". Uan nimantsin tsajtsik se pio.# **75** Pedro kielnamikik tein Jesús kiluijka: "Achto ke tsajtsis se pio,# expa tikijtos ke amo tinechixmati". Uan kalankisak uan peuak tayokolchoka.

27 Keman tanesik, nochin uejueyi tiopixkamej uan taixyekananij judíos mosentilijkej para kiitaskej keniuj kimiktiskiaj Jesús. **2** Uan kiilpijkej* uan kiuikilijkej tekiuaj Pilato.

3 Uan keman Judas, akin kitemaktij, kiitak ke kiixtalijkaj maj kimiktikan Jesús, amo kuali momachilij. Yejua ika kinkepilito 30 platajtomin uejueyi tiopixkamej uan taixyekananij judíos, **4** uan kiniluij: "Nimotajtakolmakak porin niktemaktij se takat yolkuali". Sayoj ke yejuan kinankilijkej: "¡Nejon amo totekiuj! ¡Ompa tejua xikita!". **5** Yejua ika kitamotak platajtomin itech templo uan kisteuak. Uan yajki uan mokechpiloj. **6** Sayoj ke uejueyi tiopixkamej kiololojkej platajtomin uan kijtojkej: "Amo kuali yetok maj se kitali kampa kitaliaj tomin itech templo, porin ika motaxtauak para kimiktiskej* se takat". **7** Yejuan monojnotskej uan motenkaujkej ke ika nejon tomin kikouaskiaj italpan sokikonchiujkej para maj ompa kintokakan akin amo ompa

26:65 *Oso "Kitejtelchiuak". #Oso "akin", "akaj". **26:67** *Oso "kitolontenkej", "kimoketenkej". **26:68** *Oso "mitsuitek". **26:69** *Nejin siuapil katka takeual.

26:74 *Nikan Pedro kijtojtok maj kipano teisa tein amo kuali komo amo kijtoua tein melauak. **26:74, 75** #Oso "kaxtil". **27:2** *Oso "kitsikojkej". **27:6** *Oso "ika moixtauak iesyo".

kayomej. **8** Yejua ika, nejon tal kiluiajok Tal tein kikoujkej ika esti. **9** Ijkon mochiuak tein Dios kijtojka itechkopa tanauatijkej* Jeremías: "Uan kikuikej 30 platajtomin, tomin tein israelitas kiixtalijkej kiixtauaskej, **10** uan ika nejon tomin kikoujkej italpan sokikonchiujkej, kemej nechnauatijka Jehová".*

11 Jesús yetoya iixpan Pilato, uan yejua kitajtanij:* "¿Tejua tiinintekiuaj judíos?". Uan Jesús kinankilij: "Kemaj, tejua ijkon tikijtojtok". **12** Sayoj ke amo teyi tanankilij keman uejueyi tiopixkamej uan taixyekananij judíos kipantijtoyaj miak taman. **13** Yejua ika Pilato kitajtanij: "¿Xe amo tikaki nochi tein mitspantijtokej?". **14** Sayoj ke yejua amo teyi kinankilij. Uan Pilato semi kimojkaitak nejon.

15 Itech sejse iluit, Pilato nochipa kikajkauaya se akin tsaktoya, akin judíos kinekiskiaj. **16** Itech nejon tonalmej tsaktoya se takat akin monotsaya Barrabás, akin semi kiixmatiaj. **17** Yejua ika Pilato kintajtanij akin ompa mosentilijkaj: "¿Akoni nankinekij maj nikajkaua: Barrabás, oso Jesús akin kiluiaj Cristo?". **18** Porin Pilato kiitaya ke kitemaktijkaj porin kinexikoluiayaj. **19** Uan keman tokotsyetoya kampa motaliayaj tamelauanij, isiuatsin tanauatij maj kiluitij: "Amo teyi xikchiuili nejon takat akin yolkuali. Porin nitakochitak, uan tein nikochitak semi nechmoujtij". **20** Sayoj ke uejueyi tiopixkamej uan taixyekananij judíos kichiujkej maj nochin tajtanikan maj kikajkauakan Barrabás uan maj kimiktikan Jesús. **21** Pilato oksepa kintajtanij: "¿Akoni nankinekij maj nikajkaua?". Uan yejuan kinankilijkej: "¡Barrabás!". **22** Pilato kiniluij: "¿Uan toni maj nikchiuili Jesús, akin kiluiaj Cristo?". Nochin tanankilijkej: "¡Xikoujpampilokan!". **23** Yejua kiniluij: "¿Keyej? ¿Toni kichiuak?". Maski ijkon, yejuan okachi chikauak tsajtsiaj: "¡Xikoujpampilokan!".

24 Kemej Pilato kiitak ke amo uelia kintamatiliaya akin ompa yetoyaj, ta okachi takuejmolouayaj, kikuik at, momapajpakak ininixtenoj uan kijtoj: "Amo notajtakol maj miki nejin takat. Axkan namejuan xikitakanya". **25** Yejua ika, nochin kijtojkej: "¡Maj kimiktikan, maj tejuan uan tokoneuan techtajtakoltikan!". **26** Yejua ika kikajkauak Barrabás, sayoj ke tanauatij maj kiuijuitekikan Jesús uan kitemaktij maj kikoujpampilokan.

27 Uan isoldados Pilato kiuikakej Jesús hasta palacio uan ompa nochin soldados kiyoualojkej Jesús. **28** Satepan ke kikixtilijkej itasal, kitalilijkej se tasal chichiltik tein petani, **29** kijilpijkej uitsti uan ika kichijchiujkej se corona uan kikuatalilijkej. Kimatalilijkej iyekmakopa se akat. Ompa, motankuaketsayaj iixpan, kikejkelouayaj uan kiluiayaj: "¡Timitstajpalouaj tejuatsin inintekiuaj judíos!". **30** Uan kichijchakej, kimakuilijkej akat uan peujkej ika kikuauijuitekij. **31** Uan keman kitamikejkelojkej, kikixtilijkej ipantaken, oksepa kitalilijkej

27:9 *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*. **27:10** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **27:11** *Oso "kitajtoltij".

itasal uan kiuikakej para kikoujpampiloskej ika clavos.*

32 Keman kiskej de ompa, kinamikkej se takat kayot Cirene akin monotsaya Simón, uan kichikaujkauijkej maj kimama kouit.* **33** Keman ajsikej kampa motanotsa Gólgota, tein kijtosneki Miketsontekomatan, **34** kimakakej Jesús vino tamanelol ika xiuit tein chichik. Sayoj ke keman kiyekoj, amo kinekik tayis. **35** Satepan ke kikoujpampilojkej ika clavos, kitatamotkej tetsitsin* uan ika motatanilijkej itasal **36** uan motalijkej ompa uan tajpixtoyaj. **37** Uan no, ikuapan kijkuilojkej keyej kimiktijkej: "Yejua nejin Jesús, inintekiuaj judíos".

38 Inajnakastan kinpilojkej itech koujmej ome tachtekinij, se iyekmakopa uan okse iopochmakopa. **39** Uan akin ompaka panouayaj kiuijuikaltiayaj* uan mokuauiuikayaj, **40** uan kiluiayaj: "¡Tejua, akin yaya tiktamixitiniti templo uan tikchijchiuaskia itech eyi tonal, ximomakixti! Komo tiikoneuj Dios, ¡xipantemo!". **41** Uejueyi tiopixkamej, tajkuilouanij uan taixyekananij judíos no ijkon peujkej kikejkelouaj. Kijtouayaj: **42** "¡Kinmakixtij oksekin, sayoj ke yejua amo ueli momakixtia! Komo yejua tekiuaj itech xolal Israel, maj yekintsin pantemo uan itech titaneltokaskej. **43** Takuaujtamatik iuan Dios; axkan maj Dios kimakixti komo yekmelauj kitasojta, porin yejua kijtoj 'Nejua niiKoneuj Dios'". **44** No ijkon, hasta tachtekinij akin yetoyaj inajnakastan, kiuijuikaltiayaj.

45 Desde nepantaj* hasta kemej eyi hora tiotak,# tatayouayantiak itech nejon talmej. **46** Kemej eyi hora tiotak, Jesús chikauak tsajtsik: *"Éli, Éli, ¿láma sabakhtháni?"*, tein kijtosneki, "NoDios, noDios, ¿keyej tinechsenkauak?". **47** Keman kikakkej nejin, sekin akin ompaka yetoyaj peujkej kijtouaj: "Nejin takat kinotstok Elías". **48** Uan semej kikuitiuetsito se esponja, kiajakij itech vino tein xokok, kitalij itech se akat uan kitentokilij para maj tayi. **49** Sayoj ke oksekin kiluijkej: "¡Xikaua! Maj tikitakan ox Elías kimakixtiki". **50** Jesús oksepa chikauak tsajtsik uan momikilij.*

51 Sepasan, ueyi tasal itech templo ixtsayanik, desde ajko hasta tani,* uan talolinik uan uejueyi temej tajtapankej. **52** Miketekochmej motapojkej uan neskej itekitikauan Dios akin momikilijkajya, **53** uan miakej kinitakej. (Satepan ke Jesús oksepa nemik, sekin akin yetoyaj kampa toktokej mikemej yajkej Jerusalén).* **54** Keman akin kinixyekanaya 100 soldados uan akin iuan kiyekpixtoyaj Jesús kiitakej ke talolinik uan nochi tein mochiujtoya, semi mojkakalakkej uan kijtojkej: "Yekmelauj katka iKoneuj Dios".

55 Miakej siuatsitsin uejkatachixtoyaj. Yejuan kitojtokakaj Je-

---

27:31 *Oso "uan kisoskej". **27:32** *Xikonita pág. 497, *kouit kampa tetajyouiltiaj.* **27:35** *Xikonita pág. 504, *tetsitsin tein kitatamotayaj.* **27:39** *Oso "kitejtelchiuayaj".

27:45 *Itech griego, "chikuasentika hora". #Itech griego, "chiknauitika hora". **27:50** *Oso "ijyokotonik". **27:51** *Oso "atauj", "tauakal". **27:53** *Nesi ke kitematiltitoj tein kiitakaj.

sús desde Galilea para kipaleuiskej. **56** Ompa yetoyaj María Magdalena, María ininmomaj Santiago uan Josés, uan ininmomaj Santiago uan Juan.*

57 Keman yaya pankalakitiya tonaltsin, ualaj se takat tominpixkej kayot Arimatea. Yejua monotsaya José uan no peujka kitojtoka Jesús. **58** Nejin takat kiitato Pilato uan kitajtanij maj kikaua maj kitokati Jesús. Uan Pilato tanauatij maj kimakakan. **59** Uan José kitemouij inakayo Jesús, kitetsiloj* ika se linojtasal chipauak tein tel kuali chijchiujtoya **60** uan kitalij itech se yankuik miketekoch tein katka iaxka, tein kichkuaka itech tepejxit. Uan kitetekuinoj* se ueyi tet tein ika kitentsakuak miketekoch uan yajki. **61** Sayoj ke María Magdalena uan okse María ompa mokaujkej, tokotsyetoyaj iixpan miketekoch.

62 Mostika, itech tonal sábado keman moseuiayaj,* uejueyi tiopixkamej uan fariseos kiitatoj Pilato **63** uan kiluijkej: "Tejuatsin, tikelnamikij ke keman nejon xolopij yoltoyaok kijtoj: 'Eyi tonal satepan oksepa ninemis'.* **64** Yejua ika, xitanauati maj tajpiatij itech miketekoch eyi tonal, amokan itatojtokakauan kiualichteketij inakayo uan kijtojtinemiskej: '¡Oksepa nemi!'.* Nejon takajkayaualis okachi amo kuali yeskia ke tein achto kijtojka". **65** Pilato kiniluij: "Uelis nankinuikaskej seki tajpianij uan kuali xitajpiatij itech miketekoch". **66** Yejua ika yajkej, kuali kitsakkej miketekoch uan ompa kinkaujkej tajpianij.

28 Keman panok tonal sábado keman moseuiaj, mostika keman tanestiualaya,* María Magdalena uan okse María tachiatoj miketekoch.

2 Chikauak talolinka porin iángel Jehová* ualpantemoka de ne iluikak uan kiajchiujka tet; uan axkan itech tokotsyetoya. **3** Ángel milinia kemej keman tapepetani uan itasal katka pochiktik kemej sekti. **4** Tein melauj, tajpianij peuak uiuiyokaj porin semi momoujtijkej, uan tamisepoujkej.

5 Ángel kiniluij siuatsitsin: "Amo ximouikan; nikmattok ke nankitemouaj Jesús akin kikoujpampilojkej. **6** Amo nikan yetok, porin oksepa nemi,* ijkon kemej kijtojka. Xiualakan uan xikitakan kampa uetstoya. **7** Uan axkan nimantsin xikiniluitij imomachtijkauan: 'Oksepa nemi* uan yajtok Galilea; ompa nankiitaskej'. Yejua nejin tein namechiluiko".

8 Yejua ika nimantsin tsikuinteujkej kiniluitoj imomachtijkauan. Siuatsitsin mouiaj sayoj ke no semi yolpakiaj. **9** Uan Jesús iniuan monamikik itech ojti uan kintajpaloj. Siuatsitsin motokijkej, motankuaketskej* uan moixpilojkej hasta talpan, uan

27:56 *Itech griego, "ininmomaj ikoneuan Zebedeo". **27:59** *Oso "kikemiloj". **27:60** *Oso "kixolkepak", "kitemimiloj". **27:62** *Itech griego, "satepan ke tachijchiuayaj". **27:63** *Itech griego, "nimoajokuis". **27:64** *Itech griego, "¡Moajokuik!".

28:1 *Itech griego, "itech tonal keman peua semana", tein para judíos katka domingo. **28:2** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **28:6** *Itech griego, "moajokuik". **28:7** *Itech griego, "Moajokuik". **28:9** *Oso "kitakachiujkej".

kimetsnauajkej. **10** Uan Jesús kiniluij: "Amo ximouikan. Xikinnauatitij nokniuan maj yakan Galilea; ompa nechitaskej".

11 Keman siuatsitsin ojtokatoyaj, seki tajpianij yajkej ueyi xolal kintapouitoj uejueyi tiopixkamej nochi tein panoka. **12** Yejua ika uejueyi tiopixkamej mosentilijkej iniuan taixyekananij judíos para kiitaskej tein kichiuaskiaj uan kinmakakej soldados miak platajtomin **13** uan kiniluijkej: "Xikijtokan: 'Youak ualajkej itatojtokakauan Jesús uan kiichtekkej inakayo keman tejuan tikochtoyaj'. **14** Uan komo kimati Pilato, tejuan tiknojnotsaskej. Namejuan amo ximotekipachokan". **15** Yejua ika kikuikej platajtomin uan kichiujkej tein kiniluijkaj. Uan hasta axkan yejua nejon tein judíos kisentokaj kitetapouiaj.

16 Uan 11 imomachtijkauan Jesús yajkej Galilea, itech tepet kampa Jesús kiniluijka ke moitaskiaj. **17** Keman kiitakej, motankuaketskej iixpan.* Sayoj ke sekin amo kiyekneltokakej ke yejua katka. **18** Jesús motokij uan kiniluij: "Nechmaktilijkej nochi tanauatil ne iluikak uan nikan taltikpak. **19** Yejua ika xiakan uan xikinmachtikan akin nemij itech nochi taltikpak para maj nechtojtokakan. Xikinauikan itokaykopa toTajtsin, iKoneuj uan ichikaualis Dios. **20** Xikinmachtikan maj kitakamatikan nochi tein namechnauatij. Uan xikelnamikikan: nejua nochipa nietos namouan hasta keman tantiasya tein mochiujtok itech taltikpak".*

28:17 *Oso "kitakachiujkej". **28:20** *Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok.*

TEIN KIJKUILOJ

MARCOS

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

1 Juan akin teauia tanojnotsa (1-8)
Jesús moauia (9-11)
Satanás kitemoua maj Jesús motajtakolmaka (12, 13)
Jesús peua tanojnotsa Galilea (14, 15)
Kinijita yekinika imomachtijkauan (16-20)
Kikalankixtia se amokuali ejekat (21-28)
Kinpajtia miakej ompa Capernaúm (29-34)
Motataujtia kampa taseltijkan (35-39)
Kipajtia se takat akin kipia lepra (40-45)

2 Jesús kipajtia se takat akin amo uelia nejnemia (1-12)
Kiyoleua Leví maj kitojtoka (13-17)
Kitajtaniaj keyej amo kiixtaliaj amo takuaskej (18-22)
Jesús kipia tanauatil itech tonal sábado (23-28)

3 Jesús kipajtia se takat akin amo uelia kioliniaya imay (1-6)
Miakej mosentiliaj ueyiatenoj (7-12)
Doce tatitanilmej (13-19)

"Akin kiuijuikaltis ichikaualis Dios" (20-30)
Inan uan iikniuan Jesús (31-35)

4 iTaixyekanalis Dios (1-34)
Takat akin tatokak (1-9)
Keyej Jesús kintapouia miak taman (10-12)
Kimelaua toni kijtosneki tein kichiuak akin tatokak (13-20)
"Candil amo se kipantsakua ika se chikiuit" (21-23)
"Komo miak nankitemakaj, no miak namechmakaskej" (24, 25)
Tatokkej akin kochi (26-29)
Xinachtsin tein kiluiaj mostaza (30-32)
"Nochipa kintapouiaya miak taman" (33, 34)
Jesús kitakaualtia chikauak ejekat (35-41)

5 Jesús kintitani seki amokuali ejekamej maj kalakikan ininijtik pitsomej (1-20)
Isiuapiltsin Jairo; se siuatsin kinalmatoka ipantaken Jesús (21-43)

6 Jesús kiixtopeuaj kampa moskaltij (1-6)
Kiniluia 12 tatitanilmej keniuj tanojnotsaskej (7-13)
Kimiktiaj Juan akin teauia (14-29)
Jesús kintamaka makuil mil takamej (30-44)
Nejnemi aixko (45-52)
Kinpajtia miakej ompa Genesaret (53-56)

7 Jesús kijtoua ke amo kuali yetok tein kinnextilijkej ininuejkaujtatuan (1-13)
Tein ualeua itech se iyolo yejua tein tepitsotilia (14-23)
Se siuatsin akin nemi Fenicia semi takuaujtamati (24-30)
Jesús kipajtia se takat akin amo uelia takakia (31-37)

8 Jesús kintamaka naui mil takamej (1-9)
Kiluiaj maj kichiua se milagro (10-13)
Ininlevadura fariseos uan Herodes (14-21)
Kipajtia ompa Betsaida se takat akin amo tachiaya (22-26)
Pedro kijtoua ke Jesús yejua Cristo (27-30)
Jesús kijtoua ke kimiktiskej (31-33)
Tein moneki kichiuas akin kineki kitojtokas Jesús (34-38)

9 Jesús mopata kemej moita (1-13)
Kipajtia se okichpil akin kipiaya se amokuali ejekat (14-29)
"Akin takuaujtamati nochi uelis kichiuas" (23)
Jesús oksepa kijtoua ke kimiktiskej (30-32)
Imomachtijkauan Jesús motajtolteuiaj (33-37)
"Akin amo techixnamiki, techpaleuia" (38-41)
Miak taman tein teuetsiltia (42-48)
"Ximochiuakan kemej istat" (49, 50)

10 Akin monamiktiaj uan akin kikauaj ininnamik (1-12)
Jesús kintiochiua seki konemej (13-16)
Tein tajtani se tominpixkej (17-25)
Tein se kikaua porin se kitayekanaltia iTaixyekanalis Dios (26-31)
Jesús oksepa kijtoua ke kimiktiskej (32-34)
Tein tajtanij Santiago uan Juan (35-45)
Jesús kinmakixtis miakej (45)
Kipajtia Bartimeo, akin amo tachiaya (46-52)

11 Jesús youi ipanko se burrito (1-11)
Kiluia se higojkouit maj amo keman takiok (12-14)
Kinkalankixtia akin tanamakaj templo (15-18)
Higojkouit tein uakik (19-26)

Kitajtaniaj Jesús akoni kinauatij maj kichiua milagros (27-33)
12 Tekitinij akin temiktiaj (1-12)
Dios uan Tekiuaj (13-17)
Kitajtaniaj tein panos keman mikemej oksepa nemiskej (18-27)
Ome tanauatilmej tein okachi tayekantokej (28-34)
¿Cristo ikoneuj David? (35-37a)
Kiniluia maj amo kichiuakan kemej tajkuilouanij (37b-40)
Ome centavitos tein kipantalij se siuatsin (41-44)
13 KEMAN TAMITIYA TEIN MOCHIUJTOK ITECH TALTIKPAK (1-37)
Neteuilismej, talolinilis uan mayan (8)
Moteixmatiltis kuali tanauatilmej (10)
Tetsaujkatajyouilis (19)
Keman ualas Jesús (26)
Higojkouit (28-31)
"Nochipa xitachixtokan" (32-37)
14 Tiopixkamej kiitaj keniuj kimiktiskej Jesús (1, 2)
Se siuatsin kikuatekilia aceite tein ajuiyak (3-9)
Judas kitemaktia Jesús (10, 11)
Kichiua Pascua (12-21)
ITakualis toTekotsin (22-26)
Jesús kijtoua ke Pedro kijtos ke amo kiixmati (27-31)
Motataujtia ompa Getsemaní (32-42)
Kikitskiaj (43-52)
Kiuikaj ininixpan Uejueyi Tamelauanij (53-65)
Pedro kijtoua ke amo kiixmati (66-72)
15 Jesús iixpan Pilato (1-15)
Kikejkelouaj senteixtenoj (16-20)
Kikoujpampilouaj ompa Gólgota (21-32)
Jesús momikilia (33-41)
Jesús kitokaj (42-47)
16 Jesús oksepa nemi (1-8)

1 Ijkon peua moteixmatiltia kuali tanauatilmej* tein ika tajtoua Jesucristo, iKoneuj Dios. **2** Mochiuak ijkon kemej ijkuiliujtok itech iamatajkuilol tanauatijkej* Isaías: "(¡Xikita! Niktitaniti notanauatijkauj maj youi moixpan, uan yejua mitsyekchijchiuilis ojti). **3** Itech taluakyan se takat chikauak kijtojtok: '¡Xikyekchijchiuakan iojtsin Jehová* uan xikchipauakan!'". **4** Juan akin teauia yetoya taluakyan kinmatiltijtoya nochin ke monekia moauiskej para kinextiskej ke moyolpatakejya uan ijkon Dios kintapojpoluilis inintajtakoluan. **5** Yejua ika yayaj kiitatij nochin akin nemiaj Judea uan Jerusalén. Yejua kinauiaya* itech ueyiat Jordán uan yejuan kijtouayaj sentaixpan inintajtakoluan. **6** Juan takentoya ika tasal tachijchiuj ika camellojtojmit* uan tajkoilpitoya# ika se kuetax uan kikuaya chapolimej uan koujtajnekti. **7** Uan ki-

1:1 *Oso "tajtolmej". **1:2** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* **1:3** *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

1:5 *Oso "kinpankalakiaya". **1:6** *Oso "camellojijuit". #Oso "tajkotsikaujtoya".

teixmatiltiaya nejin: “Akin ualas satepan kipia okachi tanauatil ke nejua, uan nejua nion nechnamiki nimoixpilos para niktojtomilis itekakuan. **8** Nejua namechauij ika at, sayoj ke yejua namechauis ika ichikaualis Dios”.

9 Itech nejon tonalmej, Jesús ualaj de Nazaret tein poui Galilea uan Juan kiauij itech ueyiat Jordán. **10** Niman keman kisak den at, kiitak ke iluikak motapouaya uan ke ichikaualis Dios ualpantemouaya itech kemej se paloma. **11** Uan Dios kiualijtoj ne iluikak: “Tejua tinoKonetsin akin niktasojta, tejua semi tinechyolpaktia”.

12 Nimantsin, Dios ika ichikaualis kichiuak maj youi taluakyan. **13** Ompa yetoya 40 tonalmej uan in Amokuali kitemoj maj motajtakolmakani.* Onkayaj koujtajtapialmej, sayoj ke ángeles kipaleuiayaj.

14 Satepan ke kitsakkej Juan, Jesús yajki Galilea kiteixmatiltito ikuali tajtoluan Dios. **15** Kijtouaya: “Ejkokya tonal tein moixtalijka, uan iTaixyekanalis Dios moualtokijya. Ximoyolpatakan uan xitakuaujtamatikan itech kuali tanauatilmej”.

16 Keman nejnentoya ueyiatenoj Galilea kinitak ome iknimej, Simón uan Andrés, akin kinkitskiayaj pescados.* Yejuan kitamottoyaj ininatarrayas# itech ueyiat. **17** Jesús kiniluij: “Xinechtojtokakan uan nejua namechnextilis keniuj nankintemoskej akin nechtojtokaskej ijkon kemej nankintemouaj pescados”. **18** Uan yejuan nimantsin kikaujkej ininatarrayas uan kitojtokakej. **19** Keman nejnemik tepitsin nepaka, kinitak Santiago uan Juan, ikoneuan Zebedeo. Yejuan yetoyaj itech ininbarco kiyekchijchiujtoyaj atarrayas, **20** uan nimantsin kinnotsak. Yejua ika kikaujteujkej inintat Zebedeo itech barco iniuan itakeualuan uan kitojtokakej. **21** Uan ajsikej* Capernaúm.

Itech tonal sábado keman moseuiaj,# yejua kalakik kampa taueyichiuaj judíos uan peuak tamachtia. **22** Nochin semi kimojkaitakej kemej tamachtiaya, porin kinmachtiaya kemej akin kipia tanauatil, uan amo kemej tajkuilouanij. **23** Itech nejon hora, kampa taueyichiuaj judíos yetoya se takat akin kipiaya se amokuali ejekat, akin chikauak tsajtsik: **24** “¿Keyej titechkuejmoloua, Jesús akin tikayot Nazaret? ¿Titechixpoloko? ¡Kuali nikmati ke tejua Dios mitsualtitanik!”.* **25** Sayoj ke Jesús kitakaualtij amokuali ejekat uan kiluij: “¡Ximotentsakua* uan xikisa!”. **26** Uan amokuali ejekat kichiuak maj takat chikauak motsetselo uan maj eliuis tsajtsi, uan kisak. **27** Nochin semi kimojkaitakej uan peujkej ika monojnotsaj nejon. Kijtouayaj: “¿Toni nejin? ¡Semi taman kemej tamachtia! Hasta kipia tanauatil para kinkalankixtis amokuali ejekamej uan yejuan kitakamatij”. **28** Yejua ika Jesús niman kiixmatkej itech nochi xolalmej tein pouij Galilea.

1:13 *Oso “kiyejyekoj”. **1:16** *Oso “amichimej”. #Oso “ininmatauj”.

1:21 *Nejin kijtosneki Jesús uan seki imomachtijkauan. #Xikonita pág. 500, *sábado.* **1:24** *Oso “tiitekitikauj Dios akin tiYektik”. **1:25** *Oso “Xitamatia”.

29 Jesús, Santiago uan Juan kiskej kampa taueyichiuaj judíos uan yajkej ichan Simón uan Andrés. **30** Uan imonan Simón uetstoya porin kikuik totonik,* uan niman kiluijkej Jesús. **31** Yejua motokij, kimakitskij uan kipaleuij maj meua. Totonik kikauak uan yejua peuak kintakualchiuia.

32 Keman peuak tapoyaui, keman pankalakkaya tonaltsin, peujkej kiualkuiliaj nochin akin mokokouayaj uan kipiayaj amokuali ejekamej. **33** Nochin akin nemiaj itech ueyi xolal mosentilijkej ompa kaltenoj. **34** Yejua ika kinpajtij miakej akin kipiayaj tataman kokolis.* No kinkalankixtij miak amokuali ejekamej, sayoj ke amo kinkauaya maj tajtokan, porin yejuan kimatiaj ke yejua katka Cristo.#

35 Semi kualkan, keman tayouayanok* katka, meuak uan yajki kampa taseltijkan uan ompa peuak kichiua netataujtil. **36** Sayoj ke Simón uan akin iuan yetoyaj semi kitemojtinenkej, **37** uan keman kiajsikej, kiluijkej: "Nochin mitstemojtokej". **38** Sayoj ke yejua kiniluij: "Tiouij okseko, itech xolalmej tein moajsij nepaka para maj ompa no nitanojnotsa, porin yejua ika niualaj". **39** Yejua ika, Jesús tanojnotstinemik kampa taueyichiuaj judíos uan kinkalankixtijtinemik amokuali ejekamej itech nochi Galilea.

40 Se takat akin kipiaya se pitsotik kokolis* tein monotsa lepra kiajsito, kitataujtij uan hasta motankuaketsak. Kiluij: "Nejua nikmati ke komo tikneki uelis tinechpajtis".* **41** Jesús semi kiyoliknelij, kitalij imay itech takat uan kiluij: "Kemaj, nikneki. Xipajti".* **42** Uan nimantsin chipauayak uan pajtik. **43** Achto ke Jesús kiluiskia maj youi, kinajnauatij: **44** "Amo akin xikilui. Sayoj ke xikitati tiopixkat uan xiktemaktiti tein Moisés tanauatij, para maj kiitakan ke tipajtikya".* **45** Sayoj ke satepan ke yajki, takat peuak kitematiltijtinemi uan kitetapouijtinemi tein panoka. Yejua ika Jesús amo ueliaok kalakia itech nion se ueyi xolal. Mokauaya kalampakopa, kampa amo akin nemia, uan maski ijkon, akin nemiaj itech nochi xolalmej uaualayaj kiitakij.

2 Sayoj ke seki tonalmej satepan, Jesús mokepak Capernaúm uan niman momatik ke yetoya kalijtik. **2** Uan semi miakej ompa mosentilitoj, uan amo akiaok nion se, nion kaltenoj. Uan Jesús peuak kinixmatiltia itajtol Dios. **3** Uan kiualkuilijkej se takat akin amo uelia nejnemia, kimamajtiualayaj naui takamej. **4** Sayoj ke, kemej semi miakej ompa yetoyaj, amo uelkej kikalakijkej hasta kampa yetoya Jesús. Yejua ika kikuatapojkej kali kampa yetoya Jesús, uan ompaka kitemouijkej in kokoxkej itech ipetauj.* **5** Keman Jesús kiitak ke semi takuaujtamatiaj, kiluij in kokoxkej:* "Nokonetsin, nejua nimitsintapojpoluilia motaj-

1:30 *Oso "totoniaya". **1:34, 40** *Oso "kokoxkayot". **1:34** #Oso xa "kimattoyaj akoni katka yejua". **1:35** *Oso "talixmiktoyaok".

1:40 *Oso "tinechchipauas". **1:41** *Oso "Xichipauaya". **1:44** *Oso "tichipauayakya". **2:4** *Oso "kokoxkat itech itapech". **2:5** *Oso "kokoxkat".

takoluan". **6** Uan seki tajkuilouanij akin ompa tokotsyetoyaj kiyolnemiliayaj: **7** "¿Keyej ijkon tajtoua nejin takat? Kiuijuikaltijtok* Dios. Amo akin ueli tetapojpoluilia se itajtakoluan, ta sayoj Dios". **8** Jesús niman kimatik tein kinemilijtoyaj uan kiniluij: "¿Keyej nankiyolnemilijtokej nejon? **9** ¿Toni okachi amo ouij? ¿Se kiluis in kokoxkej 'nimitsintapojpoluilia motajtakoluan', oso se kiluis 'ximeua, xikajokui mopetauj* uan xinejnemi'? **10** Sayoj ke para nankiitaskej ke nejua akin niyolik kemej takat* nikpia tanauatil para nikintapojpoluilis inintajtakoluan akin nemij nikan taltikpak...".# Uan kiluij in kokoxkej: **11** "Nimitsiluia: ximeua, xikajokui mopetauj* uan xiouj mochan". **12** Ininixpan nochin, takat nimantsin meuak, kiajokuik ipetauj uan nejnentiajki. Nochin kimojkaitakej uan kiueyitalijkej Dios. Yejuan kijtouayaj: "Amo keman tikitstoyaj teisa ijkon".

13 Uan Jesús oksepa yajki ueyiatenoj. Miakej ualayaj kiitakij uan yejua kinmachtiaya. **14** Uan keman nejnentiaya, kiitak Leví* ikoneuj Alfeo tokotsyetoya kampa taxtauaj impuesto, uan kiluij: "Xinechtojtoka". Leví nimantsin moketsteuak uan kitojtokak. **15** Satepan, Jesús uan imomachtijkauan takuajtoyaj ichan. No iniuan yetoyaj miakej akin kisentiliaj impuesto uan tajtakolchiuanij, porin miakej kemej yejuan kitojtokayaj. **16** Sayoj ke keman tajkuilouanij akin katkaj fariseos kiitakej ke Jesús takuaya iniuan tajtakolchiuanij uan akin kisentiliaj impuesto, peuak kiniluiaj imomachtijkauan Jesús: "¿Keyej yejua takua iniuan akin kisentiliaj impuesto uan iniuan tajtakolchiuanij?". **17** Keman Jesús kinkakik, kiniluij: "Akin amo teyi kinkokoua amo moneki maj kiitatij tapajtijkej, sayoj ke akin mokokouaj kemaj. Amo nikinnotsako akin yolmelaujkej, ta akin tajtakolejkej".

18 Itatojtokakauan Juan uan fariseos momattoyaj kiixtaliskej amo takuaskej seki tonalmej. Yejua ika kitajtanikoj* Jesús: "Itatojtokakauan Juan uan inintatojtokakauan fariseos kiixtaliaj amo takuaskej seki tonalmej, ¿keyej akin mitstojtokaj amo ijkon kichiuaj?". **19** Jesús kinnankilij: "Keman novio yetok iniuan itasojikniuan, amo moneki kiixtaliskej amo takuaskej, ¿melauj? Amo kuali yetoskia maj kiixtalikan amo takuaskej komo iuan yetokej. **20** Sayoj ke ejkos tonal keman kinkuiliskej novio, uan nejon tonal kemaj kiixtaliskej amo takuaskej. **21** Amo akin kijtsoma se tasal tein yankuik itech se tasalsol. Komo ijkon kichiuaskiaj, keman motokotsos tasal tein yankuik, kiixtilanas tein soltik uan okachi tsayanis. **22** Uan no, amo akin kipanteka yankuik vino itech kuetaxbolsa tein soltik. Komo ijkon kichiuaskiaj, vino kitsayanaskia kuetax uan toyauiskia, uan kuetaxbolsa amo ueliskia se kikuisok. Okachi kuali, yankuik

2:7 *Oso "Kitejtelchiujtok". **2:9, 11** *Oso "motapech". **2:10** *Xikonita pág. 490, *akin yolik kemej takat.* #Nejin eyi punto kinextia ke Jesús amo kitamiijtoj tein yaya kijtoti. **2:14** *No monotsa Mateo.

2:18 *Oso "kitajtoltikoj".

vino se kipanteka itech kuetaxbolsa tein yankuik".

23 Itech tonal sábado keman moseuiaj, Jesús panotiaya kampa toktoya trigo, uan imomachtijkauan kimatektiayaj seki tatok. **24** Yejua ika fariseos kiluijkej: "¡Xikita! ¿Keyej kichiujtokej itech tonal sábado tein amo kuali yetok maj se kichiua?". **25** Sayoj ke yejua kinnankilij: "¿Amo keman nankiitanij kampa ijkuiliujtok tein kichiuak David keman tamik tein kikuaskia uan yejua uan takamej akin iuan yayaj mayankej? **26** ¿Amo nankiitanij kampa ika motajtoua ueyi tiopixkat Abiatar uan tein kichiuak David keman kalakik ichan Dios? Yejua kikuaj pantsin tein kitalijkaj iixpan Dios uan no kinmakak takamej akin iuan yayaj. Uan nejon pantsin amo akin ueli kikua, sayoj tiopixkamej". **27** Uan kiniluij: "Dios kiixtalij tonal sábado para maj techpaleui uan amo para maj okachi tayekanto ke tejuan. **28** Kemej nankiitaj, nejua akin niyolik kemej takat nikpia tanauatil hasta itech tonal sábado".

3 Uan oksepa kalakik kampa taueyichiuaj judíos, uan ompa yetoya se takat akin amo uelia kioliniaya se imay.* **2** Fariseos sayoj kiitstoyaj Jesús porin kinekiaj kiitaskej ox kipajtiskia nejon takat itech tonal sábado keman moseuiaj uan ijkon ueliskiaj kiteluiliskej. **3** Uan Jesús kiluij nejon takat akin amo uelia kioliniaya imay: "Ximoketsa uan xiuiki nikan tatajko". **4** Uan kiniluij: "¿Kuali yetok maj se kichiua tein kuali oso tein amo kuali itech tonal sábado? ¿Uelis se temakixtis oso se temiktis?". Sayoj ke yejuan amo teyi kijtojkej. **5** Keman Jesús kiitak ke akin ompa yetoyaj semi yoltakuaujkej katkaj, kualanik uan semi moyolkokoj. Satepan kiluij in takat: "Ximomamelaua". Keman momamelauak, mapajtik. **6** Uan fariseos kiskej uan nimantsin peujkej mosentiliaj iniuan itatojtokakauan Herodes para kiixtaliskej keniuj kimiktiskej Jesús.

7 Sayoj ke Jesús uan imomachtijkauan yajkej ueyiat uan tel miakej akin nemiaj Galilea uan Judea kitojtokakej. **8** Hasta akin nemiaj Jerusalén, Idumea, akin nemiaj oksekopa den ueyiat Jordán uan itech xolalmej tein pouij Tiro uan Sidón, tel miakej kiajsitoj porin kimatkej nochi tein kichiujtoya. **9** Yejua ika kiniluij imomachtijkauan maj kiualkuilianij se barco tsikitsin kampa ueliskia tejkos* komo kitojtopeuayaj. **10** Uan kemej miakej kinpajtijka, nochin akin semi mokokouayaj moolochtemayaj kampa yetoya para itech kitaliskej ininmauan. **11** Hasta amokuali ejekamej, keman kiitayaj motamotayaj iixpan uan tsajtsiaj: "¡Tejua tiiKoneuj Dios!". **12** Sayoj ke Jesús miakpa kinnajnauatiaya maj amo akin kiluianij akoni katka yejua.

13 Yejua pankisak itech se tepet uan kinnotsak akin yejua kinekik, uan yejuan iuan mosentilijkej. **14** Uan kinijitak* 12 takamej uan kintokaytij tatitanilmej. Yejuan iuan yajtinemiskiaj uan yejua kintitaniskia maj tanojnotsatij **15** uan kinmakaskia chika-

3:1 *Itech griego, "mauaktoya".

3:9 *Oso "pankisas". **3:14** *Oso "kinixpejpenak".

ualis tein ika kinkalankixtiskiaj amokuali ejekamej.

16 Yejuan nejin 12 takamej akin kinijitak:* Simón (akin no kitokaytij Pedro), **17** Santiago uan Juan ikoneuan Zebedeo (akin yejua no kintokaytij Boanerges, tein kijtosneki "ikoneuan tatikuinilot"), **18** Andrés, Felipe, Bartolomé, Mateo, Tomás, Santiago ikoneuj Alfeo, Tadeo, Simón akin tekiti ika nochi iyolo **19** uan Judas Iscariote (akin kitemaktij).

Uan Jesús kalakik itech se kali, **20** uan oksepa tel miakej mosentilijkej, yejua ika nion ueliaj takuayaj. **21** Keman ichankauan kimatkej tein panotoya, kitemotoj para kiuikaskej, porin kijtouayaj: "Amo yektalnamikiok". **22** Uan no, tajkuilouanij akin temokaj de Jerusalén kijtouayaj: "Itech kalakik Amokuali Belcebú.* Akin kinixyekana amokuali ejekamej kipaleuia maj kinkalankixti amokuali ejekamej". **23** Sayoj ke yejua kiniluij maj motokikan uan kintapouij miak taman. Kijtoj: "¿Keniuj uelis Satanás kikalankixtis Satanás? **24** Komo itech se altepet moteuiaj uan moxexelouaj, ixpoliuiskej. **25** Uan komo kalyetonij moteuiaj uan moxexelouaj, amo uelis senyetoskej. **26** No ijkon panoua iuan Satanás, komo iselti moixnamiki uan moxeloua, amo taxikos uan ixpoliuis. **27** Tein melauj, komo aksa* kalaki ichan se takat akin chikauak porin kitachtekisneki, achto moneki kiilpis.# Sayoj ijkon uelis kitachtekis. **28** Namechyekiluia ke akin kichiuas tein yeski tajtakol oso teuijuikaltis,* Dios kitapojpoluis. **29** Sayoj ke akin kiuijuikaltis ichikaualis Dios, amo keman kitapojpoluiskej, porin nejon tajtakol amo keman poliuis". **30** Nejin kijtoj porin yejuan kijtouayaj: "Itech kalakik se amokuali ejekat".

31 Uan ualajkej inan uan iikniuan Jesús, sayoj ke mokaujkej kalampa uan kititankej se akin ompa yetoya maj kinotsati. **32** Miakej tokotsyetoyaj uan kiyoualojtoyaj. Uan kiluijkej: "Xikita, momaj uan mokniuan yetokej kalampa uan mitstemouaj". **33** Sayoj ke yejua kinnankilij: "¿Akoni nomaj uan nokniuan?". **34** Uan keman kinitstoya akin tokotsyetoyaj uan kiyoualojtoyaj, kijtoj: "¡Yejua nejin nomaj uan yejuan nejin nokniuan! **35** Akin kichiua tein Dios kineki, yejua nokniuj uan nomaj".

4 Jesús oksepa peuak tamachtia ueyiatenoj. Kemej tel miakej mosentilijkej kampa yetoya, tejkok* itech se barco, motalij uan tepitsin kitsinkixtijkej. Sayoj ke nochin mokaujkej ueyiatenoj. **2** Uan yejua peuak kintapouia miak taman tein ika kinmachtij. Uan kiniluij: **3** "Xikakikan. Se takat tatokato. **4** Uan keman tatoktiaya, seki xinach uetsik ojtenoj uan totomej kikuakoj. **5** Okseki uetskej tepani,* kampa amo semi onkaya tal uan niman ixuakej porin amo uejkatan toktoyaj. **6** Sayoj ke tonaltatakej, uan kemej amo moyeknaluayotijkaj,

---

3:16 *Oso "kinixpejpenak". **3:22** *Oso "Beelzebub". No ijkon kitokaytiaj Satanás. **3:27** *Oso "akin", "akaj". #Oso "kitsikos".

3:28 *Oso "tetejtelchiuas". **4:1** *Oso "pankisak". **4:5** *Oso "teixko", "tetaj".

kuetaujkej. **7** Okseki xinach uetsik uitstsalan, uan uitsti moskaltij uan kintsonpachoj, yejua ika amo takik.* **8** Sayoj ke okseki uetskej itech kuali tal, ixuakej uan moskaltijkej, uan peuak mochiua: seki kitemakayaj 30 okachi ke tein kitokak, okseki 60 uan okseki se ciento". **9** Uan no kijtoj: "Akin kipia inakas para takakis, maj yektakaki".

10 Uan keman yejua yetoya iselti, seki imomachtijkauan uan 12 tatitanilmej peujkej kitajtaniaj* toni kijtosnekia tein kintapouij. **11** Yejua kinnankilij: "Namejuan Dios namechpaleuia xikajsikamatikan tein amo kitematiltijtoya* de iTaixyekanalis. Sayoj ke oksekin sayoj kikakij tein nikintapouia **12** uan ijkon, maski tachiaskej, ipa amo teyi kiitaskej, uan maski takakiskej, ipa amo teyi kiajsikamatiskej. Ijkon, yejuan amo keman mokepaskej iuan Dios uan amo kintapojpoluiskej". **13** Uan no kiniluij: "Komo namejuan amo nankiajsikamatij nejin tein namechtapouij, ¿keniuj nankiajsikamatiskej nochi okseki taman tein namechtapouis?

14 "Akin tatoka yejua akin kiteixmatiltia itajtol Dios.* **15** Xinach tein uetsik ojtenoj yejuan akin niman keman kikakij itajtol Dios, Satanás kiajchiuaki tajtol tein motokak itech ininyolo. **16** Xinach tein uetsik tepani* yejuan akin kikakij itajtol Dios uan niman kineltokaj ika miak pakilis. **17** Sayoj ke amo moyeknaluayotia itech ininyolo. Yejua ika, kineltokaj sayoj seki tonalmej, sayoj ke keman kipiaj ouijkayomej oso kintajyouiltiaj porin kitakamatij itajtol Dios, nimantsin kikauaj. **18** Uan no, xinach tein uetsik uitstsalan yejuan akin kikakij itajtol Dios **19** sayoj ke semi kintekipachoua tein onkak itech nejin tonalmej,* mokajkayauaj ke tomin uelis kinpaleuis# uan kinejnekij miak taman, nochi nejon kalaki itech ininyolo uan kitsonpachoua itajtol Dios, yejua ika amo taki. **20** Uan no, xinach tein uetsik itech kuali tal yejuan akin kikakij itajtol Dios, kineltokaj ika miak pakilis uan kitemakaj okachi xinach: sekin kitemakaj 30 okachi; okseki 60 uan okseki se ciento".

21 Uan no kiniluij: "Se candil amo se kipantsakua ika se chikiuit* nion se kitalia camajtampa, ¿melauj? Se kitalia kampa kinketsaj candilmej. **22** Porin nochi tein amo akin kimati momatis, uan nochi tein kuali kitatijtokej,* nochin kimatiskej. **23** Akin kipia inakas para takakis, maj yektakaki".

24 Uan kiniluij: "Kuali xikakikan tein nikijtojtok. Komo miak nankitemakaj, no miak namechmakaskej,* uan hasta okachi. **25** Porin akin kipia teisa, kimakaskej okachi; sayoj ke akin amo kipia, kikuiliskej hasta tein kipia".

4:7 *Oso "amo mochiuak". **4:10** *Oso "kitajtoltiaj". **4:11** *Xikonita pág. 503, *tein Dios amo kitematiltijtoya*. **4:14** *Itech griego, "kitoka tajtol". **4:16** *Oso "teixko", "tetaj".

4:19 *Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok*. #Oso "kintanejnektia ichikaualis tomin tein tekajkayaua". **4:21** *Oso "chikiuit tein ika tatamachiuaj". **4:22** *Oso "kicholtijtokej". **4:24** *Itech griego, "Tamachiuj tein nankikuiskej, no yejua tein kikuiskej namouan".

26 Uan no kijtoj: "ITaixyekanalis Dios tamati kemej ijkuak se takat kitokati xinach. **27** Keman tayoua, kochiti uan keman tanesi meua. Uan xinach ixua uan tatok moskaltia, maski yejua amo kiyekmati keniuj. **28** Tatok iselti mochiua: moskaltia, taki uan chikauaya takilot. **29** Keman chikauaya takilot, yejua kitekiti porin ejkokya tonalmej keman kisentiliskej tatok".

30 Uan no kijtoj: "¿Toni ika ueliskia tikixnextiskej iTaixyekanalis Dios, oso toni ueliskia namechtapouis tein ika namechmelauilis? **31** Tamati kemej se xinachtsin tein kiluiaj mostaza. Keman se kitoka yejua xinachtsin tein okachi pisiltik tein onkak nikan taltikpak. **32** Sayoj ke keman se kitoka, moskaltia uan mochiua okachi ueyi ke okseki tatokmej. Uan kemej semi maueueyakia, totomej ueli ompa motapajsoltiaj uan mopaleuiaj".

33 Jesús kintapouiaya miak taman kemej nejin keman kinixmatiltiaya itajtol Dios, ijkon kemej ueliskiaj kiajsikamatiskej. **34** Tein melauj, nochipa kintapouiaya miak taman, uan sayoj imomachtijkauan kinmelauiliaya toni kijtosnekia.

35 Uan nejon tonal, keman peuak tapoyaui, kiniluij imomachtijkauan: "Maj tianalpanokan". **36** Uan keman yejuan kiniluijkej akin ompa mosentilijkaj maj yakanya, kiuikakej Jesús itech barco, ijkon kemej yejua yetoya. Uan oksekin no tejkokej* itech ininbarcos uan iuan yajkej. **37** Sepasan peuak eliuis chikaujkaejeka. Ueyiat chikauak moajkotamotaya uan kiuitekia barco, uan apexontoyaya.* **38** Sayoj ke Jesús mokuatekak itech ikuatapech uan kochtoya taikampa itech barco. Yejua ika kijxitijkej* uan kiluijkej: "Tamachtijkej, ¿amo tikita ke timikitij?". **39** Uan yejua meuak, kitakaualtij ejekat uan kiluij ueyiat: "¡Xitamatia! ¡Amo xikakistiok!". Ejekat motamatilij uan nochi tatamatiak.* **40** Uan kiniluij: "¿Keyej semi namomoujtiaj?* ¿Ayamo nantakuaujtamatij?". **41** Yejuan semi mojkamikiaj uan moiluiayaj: "¿Akoni yekmelauj nejin takat? Hasta ejekat uan ueyiat kitakamatij".

5 Uan kipanauijkej ueyiat uan ajsikej oksekopa, itech tal tein poui Gerasa. **2** Uan nimantsin keman Jesús temok den barco, se takat akin kipiaya se amokuali ejekat kinamikito. Nejon takat ualeuak kampa toktokej mikemej. **3** Yejua ompa nemia, uan hasta nejon tonal nochipa keman kiilpiayaj* motojtomaya, maski kiilpiayaj ika cadena. **4** Miakpa kimailpijkaj uan kimetsilpijkaj* ika cadena sayoj ke yejua nochipa kinkokototsaya. Amo akin uelia kitsakuiliaya. **5** Mostajya, nochin tonal uan nochin youal tsajtsitinemia kampa toktokej mikemej uan itech tepemej uan nochipa motejtekia ika tet. **6** Sayoj ke, keman kiuejkaitak Jesús, tsikuinteuak uan motankuaketsato iixpan. **7** Uan chikauak tsajtsik:

4:36 *Oso "pankiskej".

4:37 *Oso "atemitoyaya". **4:38** *Oso "kitachialtijkej", "kiixpetanijkej". **4:39** *Oso "taseuik". **4:40** *Oso "namojkamikij". **5:3** *Oso "kitsikouayaj". **5:4** *Oso "kimatsikojkaj uan kimetstsikojkaj".

"¿Toni tikchiujtok nikan, Jesús iKoneuj Dios akin okachi ueyichiujkej? Xikyekijto itokaykopa Dios ke amo tinechtatsakuiltis". **8** Porin Jesús ipa kiluijtoyaya: "Tejua amokuali ejekat, xikaua nejin takat". **9** Jesús kitajtanij:* "¿Keniuj timonotsa?". Yejua kinankilij: "Nimonotsa Legión,# porin timiakej". **10** Uan semi kitataujtiaya maj amo kintitani uejka.

11 Uan itech tepet takuajtoyaj tel miak pitsomej. **12** Yejua ika amokuali ejekamej kitataujtijkej: "Xitechtitani maj tikalakikan ininijtik pitsomej". **13** Uan yejua kinkauak. Ompa, amokuali ejekamej kikaujkej nejon takat uan mokalakijkej ininijtik pitsomej, uan pitsomej mopantamotkej* itech ueyiat uan nochin moaeltsimijkej.# Nejon pitsomej katkaj kemej ome mil. **14** Sayoj ke akin kinyekpiayaj pitsomej cholojteujkej uan kitetapouijkej tein panok itech ueyi xolal uan itech xolalmej. Uan nochin kiitatoj tein panoka. **15** Keman ajsikej kampa yetoya Jesús, kiitakej takat akin achto kipiaya tel miak amokuali ejekamej. Tokotsyetoya, takentoya uan yektalnamiktoyaya,* uan semi momoujtijkej. **16** Uan akin kiitakaj tein kipanoka takat akin achto kipiaya amokuali ejekamej uan tein kinpanok pitsomej, kinmelauilijkej keniuj mochiujka nochi. **17** Yejua ika peuak kitataujtiaj Jesús maj youi okseko.

18 Uan keman Jesús tejkotoya* itech barco, takat akin achto kipiaya amokuali ejekamej kitataujtij maj kiuika. **19** Sayoj ke Jesús amo kikauak, ta kiluij: "Xiouj mochan. Xikinajsiti mochankauan uan xikintapoui keniuj Jehová* mitspaleuij uan mitsiknelij". **20** Takat yajki uan peuak kitematiltia itech Decápolis* keniuj Jesús kipaleuij, uan nochin kimojkakakiaj.

21 Jesús mokepak itech barco uan kipanauij ueyiat hasta oksekopa. Uan keman yetoyaok atenoj, tel miakej kiyoualotoj. **22** Ompa, ajsik semej akin taixyekanaya kampa taueyichiuaj judíos, akin monotsaya Jairo. Keman kiitak Jesús, motankuaketsak iixpan **23** uan miakpa kitataujtij: "Nosiuapiltsin xikaujtok.* ¿Uelis tiualas uan itech tiktalis momauan? Ijkon pajtis uan kisentokas nemis". **24** Jesús niman iuan yajki. Tel miakej kitojtokayaj uan hasta kitojtopeuayaj.

25 No ompa yetoya se siuatsin akin 12 xiujmejya eskistinemia. **26** Yajka iniuan miakej tapajtianij akin sayoj kitajyouiltijkaj. Motomintamijkaya, sayoj ke amo pajtia, ta okachi tanauia. **27** Kemej kitekakilijka tein kijtouayaj ke kichiuaya Jesús, mokalakij tatsalan, motokij taikankopa uan kinalmatokak* ipantaken, **28** porin kijtouaya: "Maj sayoj tepitsin niknalmatoka itasal uan nipajtis". **29** Nimantsin amo eskisakok, uan

---

5:9 *Oso "kitajtoltij". #Soldados ompa Roma xeliujtoyaj ika legiones. Itech se legión pouiaj 4,000 hasta 6,000 soldados. **5:13** *Oso "mopankajkaujkej", "motepejxiuijkej uan uetsitoj". #Oso "atojtolojkej". **5:15** *Oso "ixpetantoyaya".

5:18 *Oso "pankistoya". **5:19** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **5:20** *Oso "talmej kampa pouiaj majtakti xolalmej". **5:23** *Oso "momikilijtokya". **5:27** *Oso "momakuiltij", "kinalmachilij".

kimachilij ke pajtikaya. Nejon kokolis* semi kitajyouiltijka.

30 Jesús nimantsin kimachilij ke itech kisak chikaualis. Yejua ika, moikankepak kampa yetoyaj akin kitojtokayaj uan tajtanik: "¿Akoni kimatokak* notasal?". **31** Sayoj ke imomachtijkauan kinankilijkej: "Tikita keniuj nochin mitstojtopeuaj, ¿uan titajtani akoni kimatokak motasal?". **32** Maski ijkon, yejua kisentokaya kiixtemouaya akoni kimatokak itasal. **33** Siuatsin, akin kimachilij ke pajtikaya, mojkauiuiyokatoya, motankuaketsato iixpan uan kiluij nochi. **34** Yejua kiluij: "Nokonetsin, tipajtik porin titakuaujtamatik. Xiouj uan amo ximotekipacho, xipajti uan maj nejon kokolis* amo mitstajyouiltiok".

35 Keman yejua tajtojtoyaok, ualajkej seki takamej akin yetoyaj ichan Jairo uan kiluijkej: "Mosiuapiltsin momikilijya. Amo xikuejmolook in Tamachtijkej". **36** Sayoj ke Jesús kikakik tein kijtojtoyaj uan kiluij Jairo: "Amo ximoui, sayoj xitakuaujtamati". **37** Uan amo kikauak maj nion akin iuan youi, ta sayoj Pedro, Santiago uan iikniuj, Juan.

38 Keman ajsikej ichan Jairo, Jesús kiitak ke akin ompa yetoyaj semi kakistitoyaj, chokatoyaj uan tayokoltsajtsitoyaj. **39** Yejua ika, keman kalakik, kiniluij: "¿Keyej nanchokaj uan semi nankakistij? Siuapiltsin amo momikilij, ta kochtok". **40** Keman kikakkej nejin, peujkej kiueuetskiliaj uan kikejkelouaj. Jesús kiniluij nochin maj kisakan. Kiniluij itat uan inan siuapiltsin uan imomachtijkauan maj iuan yakan hasta kampa yetoya siuapiltsin. **41** Yejua kimakitskij siuapiltsin uan kiluij: "*Tálitha cúmi",* tein kijtosneki "siuapiltsin, nimitsiluia: ¡ximeua!". **42** Nimantsin siuapiltsin meuak uan peuak nejnemi. (Kipiaya 12 xiujmej). Yejuan semi kimojkaitakej nejon uan amo kimatiajok keniuj kinextiskej ke semi yolpakiaj. **43** Sayoj ke yejua miakpa kinnajnauatij maj amo akin kiluikan. No kiniluij maj kitamakakan siuapiltsin.

6 Uan kisak de ompa uan yajki itech xolal kampa moskaltij, uan imomachtijkauan iuan yajkej. **2** Itech tonal sábado keman moseuiaj, peuak tamachtia kampa taueyichiuaj judíos uan tel miakej akin kikakkej kimojkaitakej uan kijtojkej: "¿Kani momachtij nejin takat nochi nejin? ¿Keniuj kimati miak taman? ¿Uan akoni kimakak chikaualis para maj kichiua nejin milagros? **3** Yejua koujxijxinkej, ikoneuj María uan iikniuj Santiago, José, Judas uan Simón, ¿melauj? Uan iikniuan siuamej, ¿amo nochin nikan nemij?". Uan yejua ika amo kinekkej itech taneltokaskej. **4** Sayoj ke Jesús kiniluij: "Tanauatijkej* kampa yeski kitakachiuaj,# sayoj ke kampa kayot, iniuan ichankauan uan ikalijtik amo ijkon kichiuaj". **5** Yejua ika amo kichiuak nion se milagro ompa, ta sayoj kitalij imauan inintech sekin akin mokokouayaj uan kinpajtij. **6** Tein melauj, semi kimojkaitak porin amo takuaujtamatiaj. Uan

5:29, 34 *Oso "kokoxkayot". **5:30** *Oso "kimachilij".

6:4 *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* #Oso "kipoujkaitaj".

tamachtijtinemik itech xolalmej tein moajsiaj ompaka.

7 Uan kinsentilij 12 tatitanilmej uan peuak kintitani ojomen, uan kinmakak chikaualis tein ika ueliskia kinkalankixtiskej amokuali ejekamej. **8** No kinnauatij maj amo teyi kiuikanij, ta sayoj se topil, maj amo kiuikanij pantsin, nion maj kiuikanij ininmorral, nion tomin* itech inintajkoilpikauj.# **9** Kiniluij maj motalilikan inintekakuan sayoj ke maj amo kiuikakan ome* inintasal. **10** Uan no kiniluij: "Keman nankalakiskej itech se kali, ompa ximokauakan hasta keman nanyaskejya". **11** Sayoj ke komo itech se xolal amo namechseliaj nion namechkakij, keman nanyaskejya ximometstsetselokan para maj uetsi talnex, uan ijkon kiitaskej ke kichiujkej tein amo kuali. **12** Uan peuak ojtokaj uan kinixmatiltiaj nochin ke monekia moyolpataskej; **13** kinkalankixtiayaj miak amokuali ejekamej uan kintaliliayaj aceite miakej akin mokokouayaj uan kinpajtiayaj.

14 Tekiuaj Herodes kitekakilij nejon, porin noyampa* ika tajtouayaj Jesús uan kijtouayaj: "Juan akin teauia oksepa nemik# uan yejua ika ueli kichiua milagros". **15** Sayoj ke oksekin kijtouayaj: "Yejua Elías". Uan oksekin kijtouayaj: "Yejua se tanauatijkej, kemej akin nenkej ne uejkauj". **16** Sayoj ke keman Herodes kikakik ke ika tajtouayaj Jesús, kijtoj: "Oksepa nemi* Juan akin nikechkotonak". **17** Herodes tanauatijka maj kitsakuakan Juan uan maj kiilpikan* ika cadena para kiyolpaktis Herodías, isiuauj Filipo akin Herodes iuan monamiktijka. Uan Filipo katka iikniuj Herodes. **18** Juan miakpa kiluijka Herodes: "Amo kuali yetok iuan xieto isiuauj mokniuj". **19** Yejua ika Herodías kitauelitaya uan kinekia kimiktis, sayoj ke amo uelia **20** porin Herodes kimouiliaya Juan. Yejua kimatia ke katka se takat yolmelauak uan ke kiueyichiuaya Dios, uan kiitaya maj amo teyi kipano. Nochipa keman Juan kinojnotsaya semi kitanemililtiaya uan amo kimatia toni kichiuas; maski ijkon kiuelitaya tein kijtouaya.

21 Sayoj ke ejkok tonal keman Herodías kiitak ke ueliskia kichiuas tein kinemiliaya. Se tiotak Herodes kichiuak se tatakualis porin xiuajsik. Kinyoleuak uejueyi chiuanimej, tayekankasoldados* uan akin semi kinixmatiaj ompa Galilea. **22** Uan isiuapil Herodías kalakik uan mijtotij, uan Herodes uan akin iuan takuajtoyaj semi kiuelitakej. Yejua ika tekiuaj kiluij siuapil: "Xinechtajtani tein tiknekis uan nimitsmakas". **23** Uan hasta moyektenkauak: "Nimitsmakas tein yeski tein tinechtajtanis, hasta tajko talmej kampa nitaixyekana". **24** Siuapil kisak uan kitajtanito* inan: "¿Toni maj niktajtani?". Inan kinankilij: "Itsontekon Juan akin te-

6:8 *Itech griego, "cobre". #Oso "ininpaxa", "inintajkotsikaujka". Nejin kipiaya kani kiuikaskej tomin. **6:9** *Oso "ome panti". **6:14** *Oso "nouian". #Itech griego, "moajokuik".

6:16 *Itech griego, "Moajokuik". **6:17** *Oso "kitsikokan". **6:21** *Sejse takat kinixyekanaya mil soldados. **6:24** *Oso "kitajtoltito".

auia". **25** Nimantsin, siuapil tsikuinteuak uan kiluito tekiuaj: "Nikneki xinechmaka yekintsin itech se plato itsontekon Juan akin teauia". **26** Maski tekiuaj semi motayokoltij, yejua amo uelik kiluij ke amo, porin akin iniuan takuajtoya kikaktoyaj nochi tein motenkauak. **27** Yejua ika tekiuaj nimantsin kititanik se itajpixkauj maj kikuiti itsontekon Juan. Yejua yajki kampa tsaktoya uan ompa kikechkotonak **28** uan kualkuik itsontekon Juan itech se plato, kimakak siuapil uan siuapil kimakak inan. **29** Keman itatojtokakauan Juan kimatkej, kikuikoj inakayo uan kitalijkej itech se miketekoch.

30 Tatitanilmej mosentilijkej iuan Jesús uan kitapouijkej nochi tein kichiujkaj uan tein tamachtijkaj. **31** Uan yejua kiniluij: "Xualakan; tiouij kampa taseltijkan uan ompa ximoseuikan tepitsin". Porin miakej yayaj uan ualayaj, uan yejuan nion ueliaj takuayaj. **32** Yejua ika yajkej itech barco kampa taseltijkan kampa ueliskiaj yetoskej ininselti. **33** Sayoj ke sekin kinitakej keman yajkej, uan tel miakej no kimatkej. Yejua ika akin nemiaj itech tataman uejueyi xolalmej metsijsiujkej uan ajsikej achto ke yejuan. **34** Keman Jesús temok den barco, kinitak ke tel miakej ompa yetoyaj uan semi kinyoliknelij, porin katkaj kemej ichkamej* tein amo kipiaj inintajpixkauj. Uan peuak kinmachtia miak taman.

35 Kemej tel tiotakya katka, imomachtijkauan kiluitoj: "Uejka tietokej uan tiotakya. **36** Xikiniluij maj yakanya uan maj mokouilitij tein kikuaskej kampa tatokaj oso itech xolalmej". **37** Sayoj ke yejua kinnankilij: "Namejuan xikintamakakan". Uan yejuan kitajtanijkej: "¿Tikneki maj tikouatij pantsin para tikintamakaskej? Monekiti 200 denarios,* uan nejon tel miak tomin". **38** Yejua kiniluij: "¿Kanachi pantsin nankipiaj? Xikitatij". Keman kimatkej kanachi pantsin kipiayaj, kiluikoj: "Makuil pantsin uan ome pescados".* **39** Uan kiniluij nochin maj mosejsentilikan sakaixko. **40** Yejua ika mosejsentilijkej 100 uan 50. **41** Uan kikuik nejon makuil pantsin uan ome pescados, ajkotachiak uan kichiuak se netataujtil.* Uan kitajtapanak uan peuak kinmajmaka imomachtijkauan para maj kinmajmakakan nochin akin ompa yetoyaj. Uan no kinxejxelouilij ome pescados nochin. **42** Uan nochin tamajseujkej uan ixuikej. **43** Satepan kisentilijkej tein mokauak, uan kipexontijkej* 12 chikiujmej, uan no kisentilijkej pescado tein mokauak. **44** Uan makuil mil takamej kikuajkej pantsin.

45 Nimantsin kinnauatij imomachtijkauan maj tejkokan* itech barco uan maj kipanauijtokanya ueyiat hasta Betsaida, uan yejua monauatijtoyaok iniuan nochin. **46** Satepan ke monauatij iniuan, yajki itech se tepet kichiuato netataujtil. **47** Keman tapoyauik, barco yetoya tatajko itech ueyiat, sayoj ke Jesús yetoya iselti

6:34 *Oso "borregos".

6:37 *Xikonita pág. 493, *denario.* **6:38** *Oso "amichimej". **6:41** *Oso "tajtanik se tatiochiualis". **6:43** *Oso "kitemitijkej". **6:45** *Oso "pankisakan".

itech tepet. **48** Yejua kiitak ke imomachtijkauan kinouijmakaya kiuikaskej barco porin ejekat kinixnamikia. Uan keman yaya tanesitiya,* nejnentiajki aixko uan kinajsito, sayoj ke kinemiliaya kinpanauijtikisas. **49** Keman kiitakej ke nejnentoya aixko, yejuan kinemilijkej: "¿Toni ne ualajtok?".* Uan peujkej chikauak ajkotsajtsij, **50** porin nochin kiitakej uan momoujtijkej. Sayoj ke yejua niman kiniluij: "¡Ximoyolchikauakan, nejua niJesús! Amo ximouikan". **51** Yejua tejkok* iniuan itech barco, uan ejekat tamatiak. Yejuan semi kimojkaitakej nejon, **52** porin ayamo kiajsikamatiaj toni kijtosnekia keman kimiakiltij pantsin. Kinouijmakayaok kiajsikamatiskej nochi.

53 Keman kipanauijkej ueyiat, ajsikej Genesaret uan ompa kitsikojkej barco. **54** Sayoj ke niman keman temokej den barco, akin ompa yetoyaj kiixmatkej Jesús. **55** Uan yejuan motalojkej kitematiltitoj itech nochi xolal uan peujkej kiuikiliaj akin mokokouayaj itech inintapech. Yayaj kampa kimatiaj ke yetoya. **56** Nochipa keman ajsia itech se xolal, itech se ueyi xolal oso kampa amo miakej nemiaj, nochin kinuikayaj itech plazas akin mokokouayaj uan kitataujtiayaj maj kinkauani maj kimatokanij* maski sayoj itasaltenoj. Uan nochin akin ijkon kichiuayaj pajtiaj.

7 Uan fariseos uan seki tajkuilouanij akin ualeujkaj de Jerusalén, kiyoualojkej Jesús. **2** Yejuan kiitakej ke seki imomachtijkauan takuajtoyaj uan amo momajtekijkaj hasta ininmolik.* **3** (Fariseos uan nochin judíos amo takuaj komo amo momajtekiaj hasta ininmolik porin semi kichiuaj tein kinnextilijkej ininuejkaujtatuan. **4** Uan keman mokepaj den plaza, amo takuaj komo amo achto momajtekiaj. No semi kichiuaj okseki taman tein kinnextilijkej ininuejkaujtatuan, kemej kinakalakiskej copas, jarras uan okseki taman tachijchiuj ika cobre). **5** Yejua ika nejon fariseos uan tajkuilouanij kitajtanijkej:* "¿Keyej motatojtokakauan amo kichiuaj tein technextilijkej touejkaujtatuan, uan amo momachipauaj keman takuaj?". **6** Yejua kiniluij: "Taixkajkayauanij, yejua ika Isaías kijkuiloj nejin tein nankichiuaskiaj: 'Akin nemij itech nejin xolal kijtouaj ke nechtakachiuaj,* sayoj ke amo nechtasojtaj. **7** Nenkaj nechueyichiujtokej, porin tamachtiaj sayoj tein oksekin kijtouaj'. **8** Namejuan amo nankichiuajok tein Dios tanauatia uan semi nankichiuaj tein namechnextilijkej namouejkaujtatuan".

9 Uan no kiniluij: "¡Kuali nankimatij keniuj amo nankichiuaskejok tein Dios tanauatia porin okachi nankinekij nankichiuaskej tein namechnextilijkej namouejkaujtatuan! **10** Moisés kij-

6:48 *Nejin hora katka kemej eyi hora kualkan hasta keman tanesi (kemej chikuasen hora kualkan). **6:49** *Oso "¡Se ejekat!". **6:51** *Oso "pankisak". **6:56** *Oso "momakuiltianij", "kimachilianij".

7:2 *Kijtosneki ke amo momapajpakayaj kemej kiixtalijtoyaj fariseos uan okseki judíos. **7:5** *Oso "kitajtoltijkej". **7:6** *Oso "nechpoujkaitaj".

toj: 'Xiktakachiua* mopaj uan momaj' uan 'Akin kiuijuikaltis# itat oso inan kimiktiskej'. **11** Sayoj ke namejuan nankijtouaj: 'Aksa* uelis kiluis itat oso inan: "Nochi tein nikpia nikmaktilijya Dios# uan amo uelisok nimitspaleuis"'. **12** Uan ijkon amo nankikauajok maj nion tepitsin kipaleui itat oso inan. **13** Ijkon, keman nankinnextiliaj oksekin tein namechnextilijkej namouejkaujtatuan, nankichiujtokej maj itajtol Dios amo kipia ipatiuj. Uan no nankichiuaj miak taman kemej nejon". **14** Uan oksepa kinnotsak akin ompa yetoyaj maj motokikan uan kiniluij: "Xinechkakikan nanochin, uan xikajsikamatikan toni kijtosneki tein namechiluia. **15** Tein aksa kikua amo yejua tein uelis kipitsotilis, ta tein itech kisa yejua tein kipitsotilia". **16** *

17 Keman Jesús kinkauak akin ompa yetoyaj, kalakik itech se kali uan imomachtijkauan peujkej kitajtaniaj toni kijtosnekia tein kintapouij. **18** Uan yejua kinnankilij: "¿Namejuan amo no ueli nankiajsikamatij? ¿Amo nankiitaj ke tein aksa kikua amo yejua tein uelis kipitsotilis? **19** Porin amo panoua itech iyolo, ta ipoxko uan oksepa kikixtia". Ika nejon, Jesús kijtoj ke nochi tein se kikua chipauak. **20** Uan no kijtoj: "Tein kipitsotilia aksa yejua tein itech kisa. **21** Porin iyolijtik ualeua amo kuali tanemililmej: auilnemis,* tachtekis, temiktis, **22** kikajkayauas inamik, semi kiixnejnekis tein teaxka,* kichiuas tein amo kuali, takajkayauas, kichiuas tein tetajyaltia uan amo ixpinauas,# tenexikoluis,△ tauijuikaltis,⊠ moueyimatis□ uan amo yektanemilis. **23** Nochi nejin tein amo kuali, kisa iyolijtik aksa uan kipitsotilia".

24 Yejua kisak de ompa uan yajki Tiro uan Sidón. Kalakik itech se kali porin amo kinekia maj nion akin kimati ke ompa yetoya, uan maski ijkon kimatkej. **25** Niman keman ajsik, se siuatsin akin isiuapiltsin kipiaya se amokuali ejekat kikakik ke ika tajtouayaj Jesús. Yejua ualaj uan motankuaketsak iixpan. **26** Nejon siuatsin tajtouaya griego uan nemia Fenicia tein poui Siria. Yejua miakpa kitataujtij maj kikalankixtiliani isiuapiltsin amokuali ejekat tein kipiaya. **27** Sayoj ke yejua kiluij: "Achto xikaua maj ixuikan konemej, porin amo kuali yetok maj se kinkuili ininpantsin uan maj se kintamotili itskuintsitsin". **28** Yejua ika siuatsin kinankilij: "Kemaj tejuatsin, sayoj ke hasta itskuintsitsin tein yetokej mesajtampa kikuaj panmomox tein panuetsi keman takuajtokej konetsitsin". **29** Uan Jesús kiluij: "Uelis tiasya mochan. Kemej tikijtoj nejon, amokuali ejekat kikauakya mosiuapiltsin". **30** Yejua ika

7:10 *Oso "Xikpoujkaita". #Oso "kitejtelchiuas", "kijtouilis tein amo kuali". **7:11** *Oso "Akin", "Akaj". #Itech griego, "corbán". **7:16** *Nejin versículo moajsi itech seki Biblias, sayoj ke itech miak uejkauj amatajkuiloImej itech tajtol griego amo yetok.

7:21 *Tajtol griego, *pornéia.* Xikonita pág. 492, *auilnemilis.* **7:22** *Oso "yeski xijxikuin". #Tajtol griego, *asélgueia.* Xikonita pág. 490, *akin kichiuaj tein tetajyaltia.* △Oso "kinekis moaxkatilis tein teaxka". ⊠Oso "tatejtelchiuas". □Oso "moueyinekis".

yajki ichan uan kiajsito isiuapiltsin uetstoya itech cama uan amokuali ejekat kikaujkaya.

31 Jesús kisak de Tiro uan yajki ueyiat Galilea, panotiajki Sidón uan itech xolalmej tein pouij Decápolis.* **32** Uan kiualkuilijkej se takat akin amo uelia takakia uan amo no uelia yektajtouaya uan kitataujtijkej maj kipajti.* **33** Yejua kiuikak oksekо, kampa amo akin yetoya. Kitalij imajpiluan itech inakasuan takat, chijchak* uan kinenepilmachilij. **34** Uan keman ajkotachiak, chikauak mijyotij uan kiluij *"Éffatha"*, tein kijtosneki, "Xitapoui". **35** Nimantsin nakastajtapouik uan peuak yektajtoua. **36** Uan Jesús kinnauatij maj amo akin kiluianij. Sayoj ke maski miakpa kinnauatiaya, yejuan okachi kitematiltiayaj. **37** Tein melauj, semi kiueyimojkaitayaj uan kijtouayaj: "Yejua nochi kuali kichiua. ¡Hasta kichiua maj takakikan akin amo uelij takakij uan maj tajtokan akin amo uelij tajtouaj!".

8 Itech nejon tonalmej oksepa tel miakej mosentilijkej. Kemej amo kipiayaj toni kikuaskej, Jesús kinnotsak imomachtijkauan uan kiniluij: **2** "Semi nikinyoliknelia akin nikan mosentilikoj, porin eyi tonalya nouan yetokej uan amo kipiaj toni kikuaskej. **3** Komo nikintitani ininchan uan mayantiouij, ixtayouaskej ne ojti. Sekin semi uejka ualeujkej". **4** Sayoj ke imomachtijkauan kiluijkej: "Sayoj ke, nikan uejka tietokej, ¿kani se kikuis pantsin tein ika ixuiskej nochin akin nikan yetokej?". **5** Uan yejua kintajtanij:* "¿Kanachi pantsin nankipiaj?". Yejuan kinankilijkej: "Chikome". **6** Uan yejua kinnauatij nochin maj motalikan talpan, kikuik nejon chikome pantsin, kitasojkamatilij Dios, kintajtapanak uan peuak kinmajmaka imomachtijkauan, uan yejuan kinmajmakakej akin ompa yetoyaj. **7** No kipiayaj seki pescadojtsitsin,* yejua ika kichiuak se netataujtil# uan kiniluij maj no kitemajmakakan. **8** Uan takuajkej uan ixuikej. Uan kisentilijkej tein mokauak uan kipexontijkej* chikome uejueyi chikiuit. **9** Katkaj kemej naui mil takamej. Satepan Jesús kiniluij maj yakanya.

10 Nimantsin tejkok* itech barco iniuan imomachtijkauan uan ajsik kampa motanotsa Dalmanuta. **11** Uan ualajkej fariseos uan peujkej kiixnamikij Jesús uan kiluiayaj maj kichiua se milagro itokaykopa Dios. Ika nejon kitemouayaj maj kinexti ke Dios kiualtitanka. **12** Yejua chikauak mijyotij ika ueyi tayokol uan kijtoj: "¿Keyej namejuan nochipa nankitemojtinemij nankiitaskej se milagro? Namechyekiluia ke amo nankiitaskej nion se milagro". **13** Keman kiniluij nejon, kinkaujteuak, oksepa tejkok* itech barco uan nalpanok oksekopa.

14 Sayoj ke imomachtijkauan kielkaujkaj kiuikaskej pantsin.

7:31 *Oso "talmej kampa pouiaj majtakti xolalmej". **7:32** *Itech griego, "maj itech kitali imay". **7:33** *Oso "tachijchak".

8:5 *Oso "kintajtoltij". **8:7** *Oso "amichtsitsin". #Oso "tajtanik se tatiochiualis". **8:8** *Oso "kitemitijkej". **8:10, 13** *Oso "pankisak".

Itech barco sayoj kipiayaj se pantsin. **15** Uan yejua kinyekiluij: "Kuali xiixtajtapotokan. Ximoyekpiakan maj amo namechmajmaua ininlevadura fariseos uan ilevadura Herodes". **16** Yejua ika peujkej motajtolteuiaj porin amo kipiayaj pantsin. **17** Kemej Jesús kimatik tein moiluijtoyaj, kiniluij: "¿Namotajtolteuiaj porin amo nankipiaj pantsin? ¿Ayamo nankiajsikamatij tein namechiluijtok? ¿Semi namechouijmaka nankiajsikamatiskej? **18** '¿Amo nantachiaj maski nankipiaj namoixtololouan?; ¿amo nantakakij maski nankipiaj namonakas?'. ¿Xe amo nankielnamikijok **19** keman niktajtapanak makuil pantsin tein ika takuajkej makuil mil takamej? ¿Kanachi chikiujmej nankipexontijkej* keman nankisentilijkej pantsin tein mokauak?". Yejuan kinankilijkej: "Doce". **20** "Uan keman niktajtapanak chikome pantsin tein ika takuajkej naui mil takamej, ¿kanachi uejueyi chikiuit nankipexontijkej keman nankisentilijkej pantsin tein mokauak?". Yejuan kinankilijkej: "Chikome". **21** Ompa, kintajtanij: "¿Uan ayamo nankiajsikamatij?".

22 Uan ajsikej Betsaida, uan ompa kiuikilijkej se takat akin amo tachiaya uan kitataujtijkej maj kipajti. **23** Yejua kimakitskij takat, kikixtij den xolal, uan satepan ke kiixtololojchijchak, kitalij imauan itech uan kitajtanij: "¿Teisa tikita?". **24** Nejon takat moixajokuik uan kijtoj: "Nikinita takamej, sayoj ke nesij kemej koujmej tein nejnentokej". **25** Jesús oksepa kitalij imauan itech iixtololouan nejon takat, uan yejua pajtik uan kualtsin yektachiayaya. **26** Uan kititanik ichan uan kiluij: "Amo niman xiouj itech xolal".

27 Jesús yajki iniuan imomachtijkauan itech xolalmej tein pouij Cesarea-Filipo, uan itech ojti peuak kintajtania: "¿Keniuj nechixmatij oksekin?". **28** Yejuan kinankilijkej: "Kijtouaj ke ti-Juan akin teauia. Sayoj ke oksekin kijtouaj ke tiElías. Uan oksekin kijtouaj ke titanauatijkej".* **29** Uan yejua kintajtanij nejin: "Uan para namejuan, ¿niakoni?". Pedro kinankilij: "Tejua tiCristo". **30** Jesús kinnajnauatij maj amo akin kiluianij. **31** Uan peuak kiniluia* ke akin yolik kemej takat monekia kijyouis miak taman uan kiixtopeuaskej taixyekananij judíos, uejueyi tiopixkamej uan tajkuilouanij. Uan no kiniluij ke monekia kimiktiskej uan eyi tonal satepan oksepa nemis.# **32** Nejin kinyekiluijtoya. Sayoj ke Pedro kiuikak okseko uan peuak kichikaujkailuia maj amo kijto nejon. **33** Yejua moikankepak, kinitak imomachtijkauan uan kichikaujkailuij Pedro: "¡Ximijkuani Satanás! Porin amo titanemilijtok kemej Dios tanemilia, ta kemej tanemiliaj nikan taltikpak".

34 Uan kinnotsak akin ompa mosentilijkaj, uan no imomachtijkauan, uan kiniluij: "Komo aksa* kineki nechtojtokas, maj moixtopeua, maj taxiko keman tajyouis#

8:19 *Oso "nankitemitijkej".

8:28 *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*. **8:31** *Oso "kinmachtia". #Itech griego, "moajokuis". **8:34** *Oso "akin", "akaj". #Oso "maj kikui kouit kampa tetajyouiltiaj". Xikonita pág. 497, *kouit kampa tetajyouiltiaj*.

uan maj nochipa nechtojtoka. **35** Porin akin kinekis momakixtis, momikilis, sayoj ke akin momikilis porin notech takuaujtamati uan kineltoka kuali tanauatilmej,* momakixtis. **36** Tein melauj, komo aksa motanilia nochi tein onkak nikan taltikpak sayoj ke momikilia, ¿keniuj kipaleuia nejon? **37** Porin ¿toni uelis kitemakas para amo momikilis? **38** Akin nemij axkan amo kitakamatij Dios uan tajtakolchiuaj. Akin mopinaujmati uan amo kineki maj kimatikan ke nechtojtoka uan kineltoka tein nikijtoua, nejua akin niyolik kemej takat no nimopinaujmatis nikijtos ke nomomachtijkauj keman niualas ika iueyi tanauatil noTajtsin iniuan ángeles tein yektikej".

9 Uan no kiniluij: "Namechyekiluia ke sekin akin nikan nanyetokej amo namikiskej, ta achto nankiitaskej ke Dios taixyekantokya* ika chikaualis". **2** Panok chikuasen tonal uan Jesús kiuikak Pedro, Santiago uan Juan itech se ueyi tepet, kampa sayoj yejuan yetoyaj. Uan ininixpan, Jesús mopatak kemej moitaya. **3** Itasal peuak mimilika; okachi pochiktiak kemej nion akin ueliskia kipochinaltis maski semi kipakaskia. **4** Uan monextijkej Elías uan Moisés, akin tajtojtoyaj iuan Jesús. **5** Yejua ika Pedro kiluij Jesús: "Tamachtijkej,* ¡tiyolpakij nikan tietoskej! Maj tikchijchiuakan eyi kaltsitsin: se para tejua, se para Moisés uan okse para Elías". **6** Tein melauj, Pedro amo kimatia toni kichiuas, porin semi moujtoyaj. **7** Uan nesik se mixti tein kinkemik, uan mixtsalan Dios kiualijtoj: "Yejua nejin noKonetsin akin niktasojta. Xiktajtolkakikan". **8** Uan niman, keman tatachiakej, kiitakej ke amo akaj yetoyaok iniuan, ta sayoj Jesús.

9 Keman pantemotiualayaj itech tepet, yejua kinnajnauatij maj amo akin kitapouianij tein kiitakaj hasta maj akin yolik kemej takat oksepa nemi.* **10** Yejuan kitakamatkej tein kinnauatij,* sayoj ke ika monojnotstiayaj toni kijtosnekia keman kijtoj ke oksepa nemiskia.# **11** Uan peuak kitajtaniaj* Jesús: "¿Keyej tajkuilouanij kijtouaj ke Elías moneki achto ualas?". **12** Yejua kiniluij: "Melauj nejon, Elías achto ualas uan oksepa kiyektalis nochi. Sayoj ke, komo ijkon, ¿keyej ijkuiliujtok ke akin yolik kemej takat moneki semi tajyouis uan kiixtopeuaskej? **13** Sayoj ke tein melauj, nejua namechiluia ke Elías ualajya uan kichiuilijkej tein kinekkej, ijkon kemej moijkuiloj ke kipanoskia".

14 Keman ajsikej kampa yetoyaj okseki imomachtijkauan Jesús, kiitakej ke tel miakej kinyoualojtoyaj uan ke seki tajkuilouanij motajtolteuijtoyaj iniuan. **15** Niman keman akin ompa yetoyaj kiitakej Jesús, nochin semi kimojkaitakej uan tsikuinteujkej kitajpalotoj. **16** Uan yejua kintajtanij: "¿Toni ika namotajtolteuijtokej iniuan?". **17** Se takat kinankilij: "Tamachtijkej, nimits-

8:35 *Oso "tajtolmej". **9:1** *Oso "ke iTaixyekanalis Dios ualajtokya". **9:5** *Itech griego, "Rabí".

9:9 *Itech griego, "moajokui". **9:10** *Oso xa "kiichtakamattoyaj". #Itech griego, "moajokuiskia". **9:11** *Oso "kitajtoltiaj".

ualkuilij nookichpil porin kipia se amokuali ejekat tein amo kikaua maj tajto. **18** Nochipa keman kikitskia, kitalixuiteki, uan okichpil tenposokkisa, tananatska uan kuetaui. Nikiniluij akin mitstojtokaj maj kikalankixtikan, sayoj ke yejuan amo uelkej". **19** Jesús tanankilij: "¡Namejuan* amo nantakuaujtamatij! ¿Hasta kemanian monekis namouan nietos? ¿Hasta kemanian monekis namechxikojtos? Xinechualkuilikan". **20** Yejua ika kiualkuilijkej in okichpil. Niman keman amokuali ejekat kiitak Jesús, chikauak kitsetseloj in okichpil, uetsito talpan, motetekuinojtinemia* uan tenposokkisaya. **21** Uan Jesús kitajtanij itat in okichpil: "¿Kemanian peuak kipanoua nejin?". Yejua kinankilij: "Keman konetok katka. **22** Miakpa amokuali ejekat kitamota itech tit* oso itech at porin kineki kimiktis. Sayoj ke, komo ueli tikpajtia, xitechikneli uan xitechpaleui". **23** Jesús kiluij: "¿Keyej tikijtoua 'komo ueli'? Akin takuaujtamati nochi uelis kichiuas". **24** Nimantsin itat in okichpil chikauak kijtoj: "¡Nitakuaujtamati! Sayoj ke ¡xinechpaleui maj okachi nitakuaujtamati!".

25 Keman Jesús kiitak ke miakej ualtsikuintoyaj kinajsikij, kitakaualtij amokuali ejekat, uan kiluij: "Amokuali ejekat tein tikchiua maj okichpil amo ueli tajto nion maj takaki, ¡nimitsnauatia xikisa uan amo oksepa itech xikalaki!". **26** Satepan ke tsajtsik uan chikauak kitsetseloj in okichpil, amokuali ejekat kisak. Uan okichpil mokauak kemej miket. Tein melauj, miakej kijtouayaj: "¡Mikikya!". **27** Sayoj ke Jesús kimakitskij uan kiajokuik, uan okichpil moketsak. **28** Satepan ke kalakik itech se kali iniuan imomachtijkauan, yejuan kitajtanijkej keman amo akin kinkaktoya: "¿Keyej tejuan amo uelik tikalankixtilijkej?". **29** Yejua kinnankilij: "Se amokuali ejekat kemej nejin sayoj ueli se kikalankixtia ika netataujtil".

30 Uan kiskej de ompa uan yajkej Galilea, sayoj ke yejua amo kinekia maj akaj kimati **31** porin kinmachtijtoya imomachtijkauan. Kiniluiaya: "Nejua akin niyolik kemej takat nechtemaktiskej ininmako akin nechtauelitaj uan nechmiktiskej. Sayoj ke, maski nechmiktiskej, eyi tonal satepan oksepa ninemis".* **32** Yejuan amo kiajsikamatkej tein kijtoj, uan mouiaj kitajtaniskej.

33 Uan ajsitoj Capernaúm. Keman yejua yetoyaya kalijtik, kintajtanij: "¿Toni ika namotajtolteuiayaj itech ojti?". **34** Amo teyi kijtojkej, porin itech ojti motajtolteuijtoyaj porin kijtouayaj akoni katka okachi ueyichiujkej. **35** Yejua ika, yejua motalij, kinotsak 12 tatitanilmej uan kiniluij: "Akin kineki tayekanas, moneki kintojtokatias nochin uan kintekitilis nochin". **36** Uan kinotsak se konetsin, kiketsak tatajko, kikechnauaj uan kiniluij: **37** "Akin kiselia semej nejin konetsitsin notokaykopa no nechselia nejua, uan akin nechselia, amo sayoj nejua nechselia, ta no akin nechualtitanik".

9:19 *Oso "Akin nanemij axkan". **9:20** *Oso "moxolkeptinemia". **9:22** *Oso "tekol".

9:31 *Itech griego, "nimoajokuis".

38 Juan kiluij: "Tamachtijkej, tikitakej se akin kinkalankixtijtoya amokuali ejekamej motokaykopa; sayoj ke kemej amo pouia touan, tiktakaualtijkej uan tikiluijkej maj amo kichiua nejon". **39** Sayoj ke Jesús kijtoj: "Amo xiktsakuilikan, porin amo akin ueli kichiua se milagro notokaykopa uan nimantsin maj amo kuali noka tajto. **40** Porin akin amo techixnamiki, techpaleuia. **41** Uan yekmelauj tein namechiluia, akin namechmakas se vaso at porin naniaxkauan Cristo, namechyekiluia ke kiselis itaxtauil. **42** Sayoj ke akin kiuetsiltis* semej nejin akin moitaj ke amo ueyichiuanimej uan notech takuaujtamatij, okachi kuali yeskia maj kikechtalilikan se ueyi tet tein burros kimalakachouaj para takuechoskej, uan maj kipantamotakan itech ueyiat.

43 "Takan momay kichiua xitajtako,* ximokotonili. Okachi kuali xiyolto timakotoltik, uan amo ika ome momauan xitamiti itech Gehena,# itech tit△ tein amo ueli seui. **44** * **45** Uan takan momets kichiua xitajtako, ximokotonili. Okachi kuali xiyolto timetskotoltik uan amo ika ome mometsuan maj mitstamotakan itech Gehena. **46** * **47** Uan komo moixtololo kichiua xitajtako, uejka xiktamota. Okachi kuali xikalaki itech iTaixyekanalis Dios maski sayoj ika se moixtololo uan amo ika ome moixtololouan maj mitstamotakan itech Gehena, **48** kampa ijkochin amo miki uan tit amo seui.

49 "Porin nochin kinpantepeuiliskej tit△ ijkon kemej ijkuak se kiistauia se tapalol. **50** Istat semi kuali. Sayoj ke, komo amo poyekok, ¿toni ika kichiuaskej maj oksepa poyeya? Ximochiuakan kemej istat. Komo ijkon nankichiuaj, uelis kuali namouikaskej iniuan oksekin".

10 Jesús yajki de ompa uan ajsik itech tal tein monamiki iuan Judea, oksekopa den ueyiat Jordán. Oksepa kiyoualojkej miakej. Uan kemej ipa, peuak kinmachtia. **2** Uan kiajsitoj seki fariseos akin kitemouayaj maj mopolo uan kitajtanijkej* ox kuali yetok maj se takat kikaua isiuatsin. **3** Yejua kinnankilij: "¿Toni namechnauatij Moisés?". **4** Yejuan kijtojkej: "Moisés kijtoj ke se takat uelis kijkuilos se amat kampa kinextis ke kikauakya isiuatsin uan maj kilui maj youi". **5** Uan Jesús kiniluij: "Moisés namechijkuilouilij nejon tanauatil porin nanyoltakuaujkej. **6** Sayoj ke keman peuak nochi, Dios 'kinchijchiuak takat uan siuat' **7** uan 'yejua ika takat kikauas itat uan inan, **8** uan nejon omen mochiuaskej sayoj se'. Nejin kinextia ke amo omenok, ta sayoj se. **9** Yejua ika, maj amo akin kixelo tein Dios kisentilij".* **10** Keman oksepa yetoyaj kalijtik, imomachtijkauan peujkej kitajtaniaj toni kijtosnekia nejon. **11** Yejua kinil-

9:42 *Oso "kitepotamis", "kichiuas maj amo takuaujtamatiok". **9:43** *Oso "kichiua xiuetsi", "mitstepotamia". #Xikonita pág. 494, *Gehena.* **9:43, 49** △Oso "tekol". **9:44, 46** *Nejin versículo moajsi itech seki Biblias, sayoj ke itech miak uejkauj amatajkuilolmej itech tajtol griego amo yetok.

10:2 *Oso "kitajtoltijkej". **10:9** *Oso "kintalij itech sayoj se yugo".

uij: “Akin monamiktijya uan kikaua isiuatsin uan monamiktia iuan okse, kikajkayaua yekinika isiuatsin. **12** Uan takan se siuat akin monamiktijya kikaua itakauj uan monamiktia iuan okse, nejon siuat no auilnemi”.

13 Uan peuak kiualkuiliaj seki konemej para maj kitali imauan inintech uan maj kintiochiua, sayoj ke imomachtijkauan kintakaualtijkej. **14** Keman Jesús kiitak nejon, amo kiuelitak uan kiniluij: “Xikinkauakan konemej maj nouan motokikan. Amo xikintsakuilikan, porin iTaixyekanalis Dios yeski ininaxka akin tamatij kemej yejuan. **15** Namechyekiluia ke akin amo kiselia iTaixyekanalis Dios kemej se konetsin, amo keman itech kalakis”. **16** Uan kinnapaloj konemej uan peuak ininteh kitalia imauan uan kintiochiuak.

17 Keman ojtokatoya, se takat moualtaloj kiajsiko, motankuaketsak iixpan uan kitajtanij: “Kuali Tamachtijkej, ¿toni moneki nikchiuas uan ijkon uelis ninemis nochipaya?”. **18** Jesús kiluij: “¿Keyej tinechiluia Kuali Tamachtijkej? Amo akin yolkuali, ta sayoj se: Dios. **19** Tejua tikixmati nejin tanauatilmej: amo xitemikti, amo xiauilnemi, amo xitachteki, amo xitetakajkayauili, amo xitakajkayaua para timoaxkatilis tein teaxka, xiktakachiua* mopaj uan momaj”. **20** Takat kiluij: “Tamachtijkej, niktakamati nochi nejin desde keman katka nipiliok”. **21** Jesús kiitak takat, uan kemej kiyoltasojtak, kiluij: “Sayoj mitspoloua se taman: xiknamakati tein tikpia uan nejon tomin xikinmaka pobres; ijkon tikpias tein kipia ipatiuj ne iluikak. Uan xiuiki uan xinechtojtoka”. **22** Sayoj ke takat moyolkokoj keman kikakik nejon, uan semi tayokoxtiajki, porin kipiaya miak taman.

23 Jesús kinitak akin kiyoualojtoyaj uan kiniluij imomachtijkauan: “¡Semi ouij yeski maj kalakikan itech iTaixyekanalis Dios akin tominpiaj!”. **24** Sayoj ke imomachtijkauan kimojkakakkej tein kijtoj. Uan Jesús kiniluij: “Nokoneuan, ¡semi ouij se kalakis itech iTaixyekanalis Dios! **25** Okachi amo ouij maj se camello nalpano kampa koyoktik se aguja ke maj se tominpixkej kalaki itech iTaixyekanalis Dios”. **26** Nejon okachiok kimojkakakkej, uan kiluijkej:* “Komo ijkon, ¿akoni uelis makisas?”. **27** Jesús kinseitak uan kiniluij: “Nikan taltikpak kiitaj ke nejon amo uelis mochiuas, sayoj ke Dios amo ijkon kiita, porin Dios nochi ueli kichiua”. **28** Pedro peuak kiluia: “Xikita, tejuan tikaujkej nochi tein tikpiayaj uan timitstojtokakej”. **29** Jesús kiniluij: “Namechyekiluia ke akin kikauak ichan, iikniuan takamej, iikniuan siuamej, inan, itat, ikoneuan oso italuan porin notech takuaujtamati uan kineltoka kuali tanauatilmej* **30** axkan kiselis, itech nejin tonalmej, se ciento okachi, kalmej, iikniuan takamej, iikniuan siuamej, imomajuan, ikoneuan uan talmej, maski kitajyouiltiskej, uan satepan* nemis nochipaya. **31** Sayoj ke miakej

10:19 *Oso “xikpoujkaita”.

10:26 *Oso xa “moiluijkej”. **10:29** *Oso “tajtolmej”. **10:30** *Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok*.

akin yetokej taixpan yetoskej taikampa, uan miakej akin yetokej taikampa yetoskej taixpan".

32 Uan nochin pankistiayaj itech ojti tein teuika Jerusalén. Jesús yaya taixpan uan imomachtijkauan kitojtokayaj uan semi kimojkaitayaj porin semi yolchikauak katka, uan akin yayaj taikampa moujkej. Oksepa kinuikak okseko 12 itatitaniluan uan peuak kinelnamiktia tein amo uejkaua kipanoskia. **33** Kiniluij: "Xikitakan, tipankistokej Jerusalén, uan ompa nechtemaktitij nejua akin niyolik kemej takat ininmako uejueyi tiopixkamej uan tajkuilouanij. Yejuan kiixtaliskej maj nechmiktikan uan nechtemaktiskej ininmako akin amo judíos. **34** Yejuan nechpijpinaujtiskej, nechchijchaskej uan nechuijuitekiskej, uan nechmiktiskej, sayoj ke eyi tonal satepan oksepa ninemis".*

35 Santiago uan Juan, ikoneuan Zebedeo, motokijkej uan kiluijkej: "Tamachtijkej, tikuelitaskiaj xitechmaka tein timitstajtaniskej". **36** Yejua kintajtanij: "¿Toni uelis namechmakas?". **37** Yejuan kinankilijkej: "Xitechkaua maj timotalikan mouan keman titaixyekantosya, se moyekmakopa uan okse moopochmakopa". **38** Sayoj ke Jesús kiniluij: "Namejuan amo nankimatij tein nantajtantokej. ¿Uelis nantayiskej tein nitayitok? ¿Oso uelis namechauiskej kemej nejua nechauijtokej?". **39** Yejuan kinankilijkej: "Kemaj". Jesús kiniluij: "Namejuan nantayiskej tein nitayitok uan namechauiskej kemej nejua nechauijtokej. **40** Sayoj ke amo nejua nikijtoua akonimej motaliskej noyekmakopa oso noopochmakopa. Ompa motaliskej akin noTajtsin kiixtalis".

41 Keman oksekin majtakti kimatkej nejin, kinkualantij tein kichiujkej Santiago uan Juan. **42** Sayoj ke Jesús kinsentilij nochin uan kiniluij: "Nankimatij ke akin kinitaj kemej tekiuanij itech altepemej taixyekanaj kemej kinekij, uan uejueyi chiuanimej kipiaj tanauatil uan kichiuaj maj kintakamatikan. **43** Namejuan amo ijkon xikchiuakan, ta akin kinekis yeski ueyichiujkej moneki kintekitilis oksekin, **44** uan akin kinekis namechyekanas moneki yeski inintakeual nochin. **45** Porin nion akin yolik kemej takat ualaj para maj kitekitilikan, ta para kintekitilis oksekin uan kitemakas inemilis* uan ijkon taxtauas para kinmakixtis miakej".

46 Uan yejuan ajsikej Jericó. Keman Jesús uan imomachtijkauan kistiayaj de Jericó, tel miakej kintojtokayaj. Uan Bartimeo (ikoneuj Timeo), se takat akin amo tachiaya uan tajtantinemia tomin, tokotsyetoya ojtenoj. **47** Keman kikakik ke ompa panotiaya Jesús akin kayot Nazaret, peuak kitsajtsilia: "¡IKoneuj David, Jesús! ¡Xinechikneli!". **48** Yejua ika, miakej peujkej kitakaultiaj uan kiluiayaj maj amo tsajtsito, sayoj ke yejua okachi tsajtsia: "¡IKoneuj David, xinechikneli!". **49** Yejua ika Jesús moketsak uan kiniluij: "Xiknotsakan, maj uiki nikan". Yejuan kiluijkej Bartimeo: "¡Xi-

10:34 *Itech griego, "nimoajokuis".

10:45 *Tajtol griego, *psykhé*. Xikonita pág. 490, *alma*.

moyolchikaua! Ximoketsa, mitsnotstok". **50** Nimantsin mokixtilij ipantaken, moketstikisak uan kiajsito Jesús. **51** Uan Jesús kitajtanij: "¿Toni tikneki maj nimitschiuili?". Takat kinankilij: "Tamachtijkej,* maj oksepa nitachia". **52** Jesús kiluij: "Uelis tiasya, tipajtik porin titakuaujtamatik". Nimantsin takat oksepa tachiak, uan yejua peuak kitojtoka.

11 Keman ajsitiayaj Jerusalén uan yetoyajya itech Olivojtepet, kampa yetok Betfagué uan Betania, Jesús kintitanik ome imomachtijkauan **2** uan kiniluij: "Xiakan itech ne xolal tein nankiitaj. Niman keman nanajsiskej, nankiitaskej ilpitok* se burrito tein hasta axkan amo akin itech mopantalijtok. Xiktojtomakan uan xinechualkuilikan. **3** Uan komo namechtajtaniaj* '¿Toni nankichiujtokej?', namejuan xikiniluikan 'ToTekotsin kineki maj tikuikilikan, sayoj ke niman kikepas'". **4** Yejua ika yajkej uan kiajsikej in burrito ilpitoya* kaltenoj kampa panouaya se ojti, uan kitojtonkej. **5** Sayoj ke sekin akin ompaka yetoyaj, kintajtanijkej: "¿Keyej nankitojtontokej in burrito?". **6** Imomachtijkauan Jesús kinnankilijkej tein yejua kiniluijka, uan yejuan kinkaujkej maj kiuikakan.

7 Uan kiualkuilijkej in burrito uan kipantalilijkej ininpantaken uan Jesús ipanko motalij. **8** Miakej kisouayaj ininpantaken itech ojti uan oksekin ojtenoj kimatejtekiaj ininmakoujyo koujmej. **9** Uan akin kiyekantiayaj uan akin kitojtokatiayaj, chikauak kijtojtiayaj: "¡Timitstataujtiaj, xikmakixti! ¡Tatiochiual akin ualajtok itokaykopa Jehová!* **10** ¡Tatiochiual akin ualajtok taixyekanaki, iKoneuj touejkaujtat David! ¡Xikmakixti, timitstataujtiaj tejua akin tietok ne iluikak!". **11** Jesús ajsik Jerusalén uan yajki templo kiitato nochi tein onkaya. Sayoj ke, kemej tiotakya katka, yajki Betania iniuan 12 itatitaniluan.

12 Mostika keman kisayaj de Betania, mayanak. **13** Kiuejkaitak se higojkouit tein maxiujyoj uan kiitato ox kiajxiliaya higos. Sayoj ke, keman motokij amo teyi kiajxilij, ta sayoj xiuit, porin ayamo ejkoyaj tonalmej keman takiskiaj higos. **14** Yejua ika kiluij: "Maj amo keman kikuakanok motakilo". Uan imomachtijkauan kikakkej.

15 Satepan ke Jesús ajsik Jerusalén, kalakik itech templo uan peuak kinkalankixtia akin tanamakayaj uan takouayaj ompa. Kinixkepilij ininmesas akin kipatayaj tomin uan ininbancos akin kinamakayaj palomas, **16** uan amo akin kikauaya maj kipanolti teisa templojkopa. **17** Uan no tamachtiaya uan kijtouaya: "¿Xe amo ijkuiliujtok 'Nochan kiixmatiskej kemej kali kampa motataujtiaj akin nemij itech nochi xolalmej'? Sayoj ke namejuan nankichiujkej kemej se kali kampa motatiaj* tachtekinij". **18** Uejueyi tiopixkamej uan tajkuilouanij kimatkej uan peuak kitemouaj keniuj kimiktiskej. Yejuan kimouiliayaj,

10:51 *Tajtol griego, *Rabbóni.* **11:2** *Oso "tsikaujtok". **11:3** *Oso "namechtajtoltiaj". **11:4** *Oso "tsikaujtoya".

11:9 *Xikonita pág. 496, *Jehová.* **11:17** *Oso "mocholtiaj".

porin akin kitojtokayaj semi kimojkaitayaj itamachtilis.

19 Keman yaya tayouatiya, Jesús uan imomachtijkauan kiskej Jerusalén. **20** Mostika kualkan, keman panokej kampa yetoya higojkouit, kiitakej ke uakik hasta inaluayo. **21** Pedro kielnamikik tein panoka uan kiluij: "¡Tamachtijkej,* xikita! Higojkouit tein tikiluij maj amo takiok, uakik". **22** Keman Jesús kikakik nejon, kiniluij: "Xitakuaujtamatikan iuan Dios. **23** Namechyekiluia ke komo aksa* kiluia nejin tepet 'Ximoajokui uan ximopantamota itech ueyiat', uan amo kinenemilijtok ox mochiuas, ta kineltoka ke ijkon mochiuas, yekmelauj ijkon panos. **24** Yejua ika namechiluia: nochi tein nantajtaniskej itech namonetataujtiluan, xitakuaujtamatikan ke nankiseliskej, uan nankipiaskej. **25** Keman nanijkatoskej nankichiujtoskej netataujtil, xiktapojpoluikan akin namechchiuilij teisa, uan ijkon namoTajtsin akin yetok ne iluikak no namechtapojpoluis". **26** *

27 Uan oksepa yajkej Jerusalén, uan keman nejnentoya itech templo, ualajkej uejueyi tiopixkamej, tajkuilouanij uan taixyekananij judíos, **28** uan kitajtanijkej: "¿Kani tikuik tanauatil para tikchiuas nejin? ¿Akoni mitsnauatij xikchiua?". **29** Jesús kinnankilij: "Nejua no namechtajtaniti teisa. Komo nanechnankiliaj, namechiluis akoni nechnauatij maj nikchiua nejin. **30** ¿Akoni kinauatijka Juan maj teauijtinemi? ¿Dios akin yetok ne iluikak, oso takamej? Xinechnankilikan". **31** Yejua ika, peujkej moixpantiliaj nejin: "Komo tikiluiaj ke kinauatij Dios, yejua kijtos: '¿Keyej amo nankineltokilijkej?'. **32** Sayoj ke komo tikijtouaj ke kinauatijkej takamej, ¿toni techpanos?". Kinmouiliayaj akin ompa yetoyaj, porin nochin kiitayaj ke Juan yekmelauj katka se tanauatijkej.* **33** Yejua ika kinankilijkej Jesús: "Amo tikmatij". Uan Jesús kiniluij: "Nejua amo no namechiluis akoni nechnauatij maj nikchiua nejin".

12 Uan no peuak kintapouia miak taman. Kiniluij: "Se takat kitokak uvas uan kiyoualoj ika se tepamit. Uan no, tachkuak kampa kipatskaskiaj uvas, uan kichijchiuak se uejkapan kali. Satepan kinkauilij ika renta seki tekitinij uan yajki okse altepet. **2** Keman uvas yoksikajya, kititanik se itakeual kampa yetoyaj tekitinij maj kikuiti uvas tein monekia kimakaskej. **3** Sayoj ke yejuan kikitskijkej, kimagakej,* kitokakej uan amo teyi kimakakej. **4** Uan akin iaxka tal kintitanilij okse itakeual, uan yejua kikuakojkokojkej uan kiujuikaltijkej.* **5** Satepan kititanik okse, uan kimiktijkej. Uan kintitanik miakejok; sekin kinmagakej* uan oksekin kinmiktijkej. **6** Sayoj poliuia kititanis seok: itasojkonetsin. Yejua ika kititanik, porin kijtouaya: 'Kitakachiuaskej* nokoneuj'. **7** Sayoj ke

11:21 *Itech griego, "Rabí". **11:23** *Oso "akin", "akaj". **11:26** *Nejin versículo moajsi itech seki Biblias, sayoj ke itech miak uejkauj amatajkuilolmej itech tajtol griego amo yetok.

11:32 *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* **12:3** *Oso "kiuitekkej". **12:4** *Oso "kitejtelchiujkej". **12:5** *Oso "kinuitekkej". **12:6** *Oso "Kipoujkaitaskej".

tekitinij moiluijkej: 'Yejua nejin akin kimakaskej nochin tal. Maj tikmiktikan; ijkon timokuiliskej nochi tein kimakaskiaj'. **8** Yejua ika kikitskijkej, kimiktijkej uan kikalantamotkej. **9** ¿Toni kichiuas akin iaxka tal? Ualas, kinmiktis tekitinij uan kinmakas italpan oksekin. **10** ¿Xe amo keman nankiitakej kampa ijkuiliujtok nejin: 'Tet tein kalchiuanij kiixtopeujkej, yejua tein mochiuako ueyi tet tein kichikaua ome tepamit'?* **11** ¿Uan amo no nankiitakej ke ijkuiliujtok: 'Nejin ualeuak imako Jehová* uan tejuan tikitaj ke semi kualtsin'?".

12 Uan kemej akin kitauelitayaj kimatkej ke ininka tajtojtoya, kinekkej kikitskiskej, sayoj ke kinmouiliayaj akin ompa yetoyaj. Yejua ika kikaujkej uan yajkej.

13 Uan kititanilijkej seki fariseos uan seki itatojtokakauan Herodes maj kichiuatij maj kijto teisa tein amo kuali. **14** Keman ajsikej, yejuan kiluijkej: "Tamachtijkej, tikmatij ke nochipa tikijtoua tein melauak uan ke amo tiktemoua maj kuali mitsitakan oksekin, porin amo titechikoita, uan amo titakajkayaua keman titamachtia tein Dios kineki. ¿Kuali yetok maj se kiixtauili impuesto Tekiuaj,* oso amo? **15** ¿Moneki tikixtauaskej, oso amo moneki tikixtauaskej?". Sayoj ke keman kiitak ke amo yekmelauj kinekiaj kimatiskej, kinnankilij: "¿Keyej nanechyejyekouaj? Xinechualkuilikan se denario* para maj nikita". **16** Yejua ika kiualkuilijkej uan yejua kintajtanij:# "¿Akoni iixko nejin uan akoni itokay nikan ijkuiliujtok?". Yejuan kinankilijkej: "Tekiuaj".* **17** Uan Jesús kijtoj: "Xikmakakan Tekiuaj tein iaxka Tekiuaj, sayoj ke xikmakakan Dios tein iaxka Dios". Uan yejuan semi kimojkakakkej tein kijtoj.

18 Uan ualajkej saduceos, akin kijtouaj ke mikemej amo oksepa nemiskej, uan kitajtanijkej: **19** "Tamachtijkej, Moisés techijkuilouilij ke komo se takat momikilia uan amo kinpiak ipiluan, iikniuj moneki monamiktis iuan icuñada, uan konemej tein kinpiaskej kinitaskej kemej ikoneuan akin momikilij. **20** Moajsiaj chikome iknimej. Akin tayekanaya monamiktij, sayoj ke momikilij uan amo kinpiak ipiluan. **21** Uan ojpatika monamiktij iuan icuñada, sayoj ke no momikilij uan amo kinpiak ipiluan; uan expatika no ijkon kipanok. **22** Uan nion semej nejon chikome iknimej kinpiak ipiluan. Satepan ke nochin momikilijkej, no momikilij siuatsin. **23** Keman mikemej oksepa nemiskej, ¿akoni yeski isiuatsin? Porin nochin chikome iuan monamiktijkaj". **24** Jesús kinnankilij: "Namejuan namopolojtokej porin amo nankiixmatij Tajkuilolamatsin nion keniuj tekiti ichikaualis Dios. **25** Porin keman mikemej oksepa nemiskej,* takamej uan siuamej amo monamiktiskej, ta yeskij kemej ángeles. **26** Uan nankiitanij kampa ijkuiliujtok ke mikemej oksepa nemiskej. ¿Amo nankiitakej itech iamatajkuilol Moisés

12:10 *Oso "tepanchikaualoni". **12:11** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **12:14, 16** *Itech griego, "César". **12:15** *Xikonita pág. 493, *denario*.

12:16 #Oso "kintajtoltij". **12:25** *Itech griego, "moajokuiskej".

tein Dios kiluij itech kouit tein uitsyoj: 'Nejua niiDios Abrahán, niiDios Isaac uan niiDios Jacob'? **27** Yejua amo ininDios mikemej, ta ininDios akin yoltokej. Namejuan semi namopolojtokej".

28 Semej tajkuilouanij ompa yetoya uan kikakik tein ika tajtojtoyaj. Yejua ika, keman kikakik ke Jesús kuali kinnankilijka nejon takamej, kitajtanij: "¿Katiyejua tanauatil okachi tayekantok?". **29** Jesús tanankilij: "Tein okachi tayekantok yejua nejin: 'Xikakikan israelitas. Jehová* toDios sayoj se Jehová.* **30** Xiktasojta moDios Jehová* ika nochi moyolo, ika nochi monemilis, ika nochi motanemilil uan ika nochi mochikaualis'. **31** Uan ojpatika yejua nejin: 'Xiktasojta moknitsin kemej tejua timotasojta'. Amo onkak nion se tanauatil tein okachi tayekantok ke nejin ome". **32** Uan tajkuilojkej kiluij: "Tamachtijkej, kuali titanankilij, tikijtoj tein melauak: 'Yejua sayoj setsin uan amo onkak okse'. **33** Uan se kitasojtas Dios ika nochi se iyolo, ika nochi se itanemilil* uan ika nochi se ichikaualis, uan se kitasojtas se iiknitsin kemej se motasojta, okachi tayekantok ke tein yeski taman tein se kimaktilia Dios".# **34** Keman Jesús kiitak ke kuali tanankilijka, kiluij: "Amo uejka tietok para tikalakis itech iTaixyekanalis Dios". Uan amo akinok moixeuij kitajtanis teisa.

35 Sayoj ke Jesús kisentokak tamachtij itech templo, uan tajtanik: "¿Keyej tajkuilouanij kijtouaj ke Cristo ikoneuj David? **36** Kemej ichikaualis Dios kiyekanak, David kijtoj: 'Jehová* kiluij noTekotsin: "Ximotali noyekmakopa hasta maj nikintali mometstampa akin mitstauelitaj"'. **37** David kiluij noTekotsin; komo ijkon, ¿keniuj Cristo uelis yeski ikoneuj David?".

Uan semi miakej kikaktoyaj ika pakilis. **38** Keman tamachtijtoya, kiniluij: "Amo xikchiuakan kemej tajkuilouanij akin kiuelitaj nentinemiskej ika ininueyak tasal uan maj kintajpalojtokan itech plazas, **39** uan kiuelitaj motaliskej hasta taixpan* kampa taueyichiuaj judíos uan itech se tatakualis kiuelitaj motaliskej kampa motaliaj uejueyi chiuanimej. **40** Kinkuiliaj tein ininaxka* siuatsitsin akin momikilijya inintakatsin, uan kemej kinekij maj oksekin kinitakan, uejkauaj kichiujtokej netataujtil. Yejuan okachi kintatsakuiltiskej ke oksekin".

41 Uan motalij kampa moitayaj kaxomej kampa kipantaliaj tomin itech templo, uan peuak kiita keniuj kipantaliayaj tomin; miakej tominpianij kipantaliayaj miak tomin. **42** Uan ualaj se siuatsin pobre akin momikilijkaya itakatsin uan kipantalij ome centavitos.* **43** Yejua kinnotsak imomachtijkauan uan kiniluij: "Namechyekiluia ke nejin siuatsin pobre kipantalij itech kaxomej okachi ke oksekin. **44** Porin nochin yejuan kitemakaj tein amo kikuijok; sayoj

---

12:29, 30, 36 *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **12:33** *Itech griego, "se itaajsikamatilis". #Oso "tapialmej uan okseki taman tein kichichinouaj".

12:39 *Oso "kampa okachi kualtsin". **12:40** *Itech griego, "ininchan". **12:42** *Itech griego, "ome leptones". Nejin se cuadrante, tomin tein aksa kitania kemej itech 10 minutos.

ke siuatsin maski semi pobre, kipantalij nochi, nochi tein ika moixpanoltiskia".

13 Keman Jesús kistoya den templo, semej imomachtijkauan kiluij: "Tamachtijkej, ¡xikita keniuj semi kualtsitsin uan uejueykej temej uan tepamit!". **2** Sayoj ke Jesús kiluij: "¿Keyej tikitstok nejin ueyi templo? Nimitsyekiluia ke nikan nion se tet nepaniujtos iuan okse. Nochi tamixitinis".

3 Keman tokotsyetoya itech Olivojtepet kampa uelia moitaya templo, Pedro, Santiago, Juan uan Andrés kitajtanijkej* keman amo akaj kinkaktoya: **4** "Xitechilui, ¿kemanian panos nejon, uan toni kinextis ke nochi nejon tamitiya?". **5** Yejua ika Jesús peuak kiniluia: "Ximoyekpiakan. Maj amo akin namechkajkayaua. **6** Miakej ualaskej, kikuiskej notokay uan kijtoskej 'Nejua niCristo', uan kinkajkayauaskej miakej. **7** Uan no, keman nankikakiskej ke moteuijtokej uan nankimatiskej ke miakkan no moteuijtokej, amo ximomoujtikan, porin nejin moneki mochiuas, sayoj ke ayamo tatamis.

8 "Porin akin nemij itech seki xolalmej moteuiskej iniuan akin nemij itech okseki xolalmej uan akin nemij itech se altepet iniuan akin nemij itech okse altepet, uan miakkan talolinis; no onkas mayan. Nejin kinextia ke uejueyi tajyouilis* yekin peujtiuj.

9 "Uan namejuan, ximoyekpiakan. Namechtemaktiskej iniuan tamelauanij uan namechmagaskej* kampa taueyichiuaj judíos, uan namechuikaskej iniuan tekiuanij uan uejueyi tekiuanij porin notech nantakuaujtamatij. Nejon tapaleuis xikiniluikan tein nankineltokaj. **10** Uan no, achto moneki moteixmatiltis kuali tanauatilmej* itech nochi taltikpak. **11** Sayoj ke, keman namechuikatoskej para namechtemaktiskej iniuan tekiuanij, amo ximotekipachokan nion xiknemilijtokan toni nankijtoskej; xikijtokan tein namechejkos nejon hora, porin amo namejuan nantajtoskej, ta Dios ika ichikaualis namechpaleuis. **12** Uan no, takat kitemaktis iikniuj maj kimiktikan, uan tetat kitemaktis ikoneuj, uan konemej kinixnamikiskej inintatuan uan kichiuaskej maj kinmiktikan. **13** Nochin namechtauelitaskej porin nantakuaujtamatij itech notokay. Sayoj ke akin taxikos hasta keman tatamis, makisas.

14 "Uan nankiitaskej tein tetajyaltij uan tein taixpoloua ijkatok kampa amo moneki yetos (akin kiitstok tein kijtoua nejin maj kuali kiajsikamati). Keman nankiitaskej nejin, akin yetoskej Judea, maj cholokan itech tepemej. **15** Akin yetos kalkuako, maj amo pantemo nion maj takixtiti ikalijtik, **16** uan akin yetos italpan, maj amo mokepa kikuiti ipantaken kampa takaujteuak. **17** ¡Teikneltijkej siuatsitsin akin kokoxkayetoskej oso tachichitijtoskej itech nejon tonalmej! **18** Miakpa ximotataujtikan maj amo mochiua

13:3 *Oso "kitajtoltijkej". **13:8** *Nejin tajyouilis tamati kemej tein kimachilia se siuatsin keman yolitiya ikonetsin.

13:9 *Oso "namechuitekiskej". **13:10** *Oso "tajtolmej".

nejon keman taseseya. **19** Porin itech nejon tonalmej onkas tajyouilis. Keman Dios peuak tachijchiua hasta axkan, amo mochiuani se tajyouilis ijkon, uan amo keman oksepa mochiuas. **20** Tein melauj, komo nejon tonalmej uejkauaskiaj, amo akin makisaskia, sayoj ke para maj Jehová* kinpaleui akin kinijitak,# kichiuas maj nejon tonalmej amo uejkauakan.

21 "Uan no, takan itech nejon tonalmej namechiluiaj '¡Xikitakan, nikan yetok Cristo!' oso '¡Xikitakan, ne yetok!', amo xikneltokakan. **22** Porin nesiskej cristos akin amo melaujkej uan tanauatianij akin amo melaujkej, uan kichiuaskej milagros uan uejueyi taman tein se kimojkaita para kinchikouikaskej, komo ueli, akin Dios kinijitak.# **23** Yejua ika ximoyekpiakan. Namechiluijtok nochi achto ke mochiuas.

24 "Sayoj ke itech nejon tonalmej, satepan de nejon tajyouilis, tonaltsin tileuis, metsti amo tauis, **25** sitalimej ualpantepeuiskej uan tein onkak ne iluikak kitsetseloskej. **26** Uan kiitaskej akin yolik kemej takat ualajtok mixtsalan ika ueyi chikaualis uan kualtsinyot. **27** Uan kintitanis ángeles uan kinsentilis taijitalmej* akin moajsiskej noyampa,# desde kampa peua taltikpak hasta kampa tami iluikak.

28 "Maj ika titajtokan se higojkouit. Nimantsin keman maselia uan maxiujyoua, namejuan nankimatij ke amo uejkaua tatakisya.* **29** No ijkon namejuan, keman nankiitaskej ke mochiua nejin, xikmatikan ke yejua* amo uejka yetok, ejkotokya.# **30** Namechyekiluia ke akin nemij axkan amo mikiskej hasta maj mochiua nochi nejin. **31** Iluikak uan taltikpak ixpoliuiskej, sayoj ke notajtoluan amo keman ixpoliuiskej.

32 "Nejon tonal oso hora amo akin kimati, nion ángeles akin nemij ne iluikak nion iKoneuj Dios; sayoj noTajtsin. **33** Xitachixtokan, xiijsatokan* porin amo nankimatij kemanian mochiuas nochi nejin. **34** Nejin tamati kemej takat akin yajki okse ueyi altepet, uan keman yajki kinixtalij itakeualuan maj tachiakan ikalijtik uan sejse kinmakak inintekiuj, uan akin tajpia kaltenoj kinauatij maj nochipa tachixto. **35** Yejua ika nochipa xitachixtokan, porin amo nankimatij kemanian ualas akin taixyekana kalijtik, ox tiotakpa oso tajkoyouan oso achto ke tanesis* oso keman tanesitiya. **36** Amokan, keman sepasan ualas, namechajsiki nankochtokej. **37** Tein namechiluia namejuan nikiniluia nochin: nochipa xitachixtokan".

14 Ome tonal satepan yaya mochiuati iluit tein kiluiaj Pascua uan iluit keman kikuayaj pantsin tein amo kisamaualtiayaj.* Uan uejueyi tiopixkamej uan tajkuilouanij kitemojtoyaj keniuj kikajkayauaskej Jesús para kikits-

---

13:20 *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **13:20, 22** #Oso "kinixpejpenak". **13:27** *Oso "taixpejpenalmej". #Oso "nouian".

13:28 *Oso "takauaniti (tapatsmikiti)". **13:29** *Nejin kijtosneki akin yolik kemej takat. #Oso "yetokya kaltenoj". **13:33** *Oso "xiixpetantokan". **13:35** *Itech griego, "keman tsajtsi pio (kaxtil)". **14:1** *Oso "amo kiposonaltiayaj", "amo kisoneuayaj".

kiskej uan kimiktiskej. **2** Porin kijtouayaj: "Maj amo tikitskikan itech iluit; akin nikan nemij uelis takuejmoloskej".

3 Keman yetoya Betania takuajtoya ichan Simón, akin achto kipiaya se pitsotik kokolis* tein monotsa lepra, se siuatsin kiajsito. Yejua kiuikaya se istak kontsin tein pexontoya# ika se aceite tein kualtsin ajuiyak uan semi patiyoj, tachijchiuj ika senkis nardo.^ Siuatsin kitapanak kontsin uan peuak kikuatekilia Jesús. **4** Keman kiitakej nejin, sekin amo kiuelitakej uan moiluijkej: "¿Keyej ijkon kiauilojtok aceite tein kualtsin ajuiyak? **5** Nejin aceite ueliskia tiknamakaskej uan techmakaskiaj panoua 300 denarios,* ¡uan nejon tomin ueliskia tikinmakaskej pobres!". Semi kualankej iuan# siuatsin. **6** Sayoj ke Jesús kiniluij: "Xikauakan. ¿Keyej nankikuejmolojtokej? Yejua nechchiuilij se taman tein semi kuali. **7** Porin pobres nochipa namouan yetoskej uan uelis nankinpaleuiskej keman nankinekiskej, sayoj ke nejua amo nochipa namouan nietos. **8** Yejua kichiuak tein uelik; achto nechtekilij aceite tein kualtsin ajuiyak, ijkon kemej kichiuaskej keman nechtokaskej. **9** Namechyekiluia ke kampa moteixmatiltis nejin kuali tanauatilmej,* no motetapouis tein kichiuak nejin siuatsin, uan ijkon kielnamikiskej".

10 Judas Iscariote, semej 12 tatitanilmej, kinitato uejueyi tiopixkamej para kinmaktilis Jesús. **11** Keman kikakkej nejon, semi kiuelitakej uan motenkaujkej kimakaskej tomin.* Yejua ika peuak kitemoua keniuj ueliskia kitemaktis.

12 Itech tonal keman peuak iluit keman kikuayaj pantsin tein amo kisamaualtiayaj,* keman kimiktiayaj tapialtsin itech Pascua, imomachtijkauan kitajtanijkej:# "¿Kani tikneki maj titachijchiuatij para Pascua?". **13** Uan kintitanik ome imomachtijkauan uan kinnauatij: "Xiakan Jerusalén. Ompa namechnamikikiuj se takat akin kiualkui se tsotsokol. Xiktojtokakan, **14** uan kampa ajsitiuj, xikiluikan akin taixyekana kalijtik: 'Tamachtijkej kijtoua: "¿Kani yetok cuarto kampa uelis nikchiuas Pascua iniuan nomomachtijkauan?"'. **15** Uan yejua namechnextilis se ueyi cuarto tein moajsi ajko, tein kipia tein moneki para ompa titakuaskej. Ompa xitachijchiuakan". **16** Imomachtijkauan Jesús yajkej, ajsikej itech ueyi xolal uan kiajsikej nochi ijkon kemej kiniluijka; ompa, tachijchiujkej para Pascua.

17 Keman peuak tapoyaui, yejua ajsik ompa iniuan 12 itatitaniluan. **18** Uan keman tokotsyetoyaj uan takuajtoyaj, Jesús kiniluij: "Namechyekiluia ke nansemej akin nouan takuajtok nechtemaktiti". **19** Yejuan semi motayokoltijkej uan sejse kiluijtiajki: "Amo nejua, ¿melauj?". **20** Yejua kiniluij: "Semej akin nikan nouan yetokej uan nouan kiajakia ipantsin

14:3 *Oso "kokoxkayot". #Oso "temitoya". ^Xikonita pág. 499, *nardo*. **14:5** *Xikonita pág. 493, *denario*. #Oso "kitauelnojnotskej", "kiajuakej". **14:9** *Oso "tajtolmej".

14:11 *Itech griego, "plata". **14:12** *Oso "amo kiposonaltiayaj", "amo kisoneuayaj". #Oso "kitajtoltijkej".

itech kaxit. **21** Nejua akin niyolik kemej takat nimomikiliti, ijkon kemej ijkuiliujtok ke nechpanoskia. Sayoj ke ¡teikneltij akin nechtemaktiti! Okachi kuali maj amo yolini".

22 Keman takuajtoyajok, kikuik se pantsin, kichiuak se netataujtil,* kitajtapanak, kinmajmakak uan kiniluij: "Xikuikan; nejin kiixnextia nonakayo". **23** Uan kikuik se copa, kitasojkamatilij Dios uan kinmakak, uan nochin tayikej. **24** Uan kiniluij: "Nejin kiixnextia noesyo, 'esti tein ika moixtalia tein Dios motenkaua namouan', tein mimilauis para kinpaleuis miakej. **25** Namechyekiluia ke amo nitayisok vino hasta keman nitayis yankuik vino itech iTaixyekanalis Dios". **26** Uan satepan ke mokuikatijkej* uan kiueyichiujkej Dios, yajkej Olivojtepet.

27 Uan Jesús kiniluij: "Nanochin nanechkauaskej,* porin ijkuiliujtok: 'Nikmiktis tajpixkej uan ichkamej# momoyauaskej'.^ **28** Sayoj ke keman oksepa ninemis,* nias Galilea achto ke namejuan". **29** Pedro kinankilij: "Maski nochin mitskauaskej,* nejua amo nimitskauas". **30** Uan Jesús kiluij: "Nimitsyekiluia ke axkan, nejin youak, achto ke ojpa tsajtsis se pio,* expa tikijtos ke amo tinechixmati". **31** Sayoj ke yejua kisentokaya kijtouaya: "Maski monekis nimikis mouan, amo keman nikijtos ke amo nimitsixmati". Uan nochin no peujkej ijkon kijtouaj.

32 Uan ajsikej kampa motanotsa Getsemaní, uan yejua kiniluij imomachtijkauan: "Nikan ximotalikan uan nejua nimotataujtiti". **33** Uan kinuikak Pedro, Santiago uan Juan, uan peuak semi motekipachoua uan yoltajyouia. **34** Kiniluij: "Semi niyoltajyouijtok, hasta nikmachilia ke nimikiti. Nikan ximokauakan uan xiijsatokan".* **35** Satepan yajki tepitsin nepaka, motankuaketsak uan peuak motataujtia, uan tajtania ke komo ueliskia maj amo ejkoni nejon hora tein semi ouij. **36** Kijtouaya: "*Abba*,* noTajtsin, tejua nochi ueli tikchiua; xinechajchiuili nejin copa. Sayoj ke maj amo mochiua tein nejua nikneki, ta tein tejua tikneki". **37** Yejua mokepak kampa yejuan yetoyaj uan kinajsito kochtokej. Uan kitajtanij Pedro: "Simón, ¿tikochik? ¿Amo titaxikoj tiijsatos* nion se hora? **38** Xiijsatokan uan nochipa ximotataujtijtokan para amo namotajtakolmakaskej. Tein melauj, namejuan nankinekij nankichiuaskej tein kuali, sayoj ke namonakayo tein tajtakolej, amo chikauak". **39** Uan oksepa motataujtito uan tajtanik tein achto tajtanka. **40** Oksepa mokepak uan kinajsito kochtokej, porin kemej tel kochisnekiaj, ixtsajtsakuiaj.* Uan yejuan amo kima-

14:22 *Oso "tajtanik se tatiochiualis". **14:26** *Oso "cantarojkej". **14:27** *Itech griego, "nanuetsiskej". #Oso "borregos". ^Oso "moxiniskej". **14:28** *Itech griego, "nimoajokuis". **14:29** *Itech griego, "uetsiskej". **14:30** *Oso "kaxtil".

14:34 *Oso "xitachixtokan", "xiixpetantokan". **14:36** *Se tajtol hebreo oso arameo tein kikuiaj konemej keman kinotsayaj inintat, tein axkan miakkan mokui kemej *papi*. **14:37** *Oso "titachixtos", "tiixpetantos". **14:40** *Oso "ixkokochtoyaj".

tiaj toni kiluiskej. **41** Uan mokepak ika expa uan kiniluij: "¡Itech se hora kemej nejin namejuan nankochtokej uan namoseuijtokej! ¡Xiijsakanya!* ¡Ejkokya hora! Xikitakan, nejua akin niyolik kemej takat nechtemaktitij ininmako tajtakolchiuanij. **42** Ximoketsakan, tiouij. Xikitakan, ejkotokya akin nechtemaktiti".

43 Keman yejua tajtojtoyaok, ejkotiuetsik Judas, semej 12 tatitanilmej. Iuan ualayaj miakej uan kiualkuiaj machetes tein ojkan tenej* uan koujmej. Nochin yejuan kintitankaj uejueyi tiopixkamej, tajkuilouanij uan taixyekananij judíos. **44** Akin kitemaktiskia kiniluijka keniuj kinextiskia akoni katka: "Akin nikmakas se beso,* yejua akin nankitemojtokej. Xikitskikan, xikuikakan uan xikitakan maj amo cholo". **45** Uan nimantsin kiajsito uan kiluij "¡Tamachtijkej!",* uan kimakak se beso.# **46** Yejua ika kikitskijkej uan kiuikatoyajya. **47** Sayoj ke semej akin ompa yetoya kiualkixtij imachete uan kinakaskotonak itakeual tayekankatiopixkat. **48** Sayoj ke Jesús kiniluij: "¿Nanechkitskikoj ika machetes uan koujmej kemej yeskia nitachtekkej? **49** Mojmostaj namouan nietoya itech templo nitamachtijtoya uan amo nanechkitskijkej. Sayoj ke, nejin panok para maj mochiua tein kijtoua Tajkuilolamatsin".

50 Uan nochin kikaujteujkej uan cholojkej. **51** Sayoj ke se okichpil akin sayoj aktiaya se linojtasal tein tel kuali chijchiujtoya peuak kitojtoka. Kinekkej kikitskiskej, **52** sayoj ke yejua kikaujteuak itasal uan cholojteuak xipetstik.*

53 Uan Jesús kiuikakej iixpan tayekankatiopixkat, uan nochin uejueyi tiopixkamej, taixyekananij judíos uan tajkuilouanij mosentilijkej. **54** Pedro kiuejkatojtokak uan kalakito ikalixpan tayekankatiopixkat. Ompa motalij iniuan akin tekitiaj kalijtik uan mototonijtoya kampa taxotaltijkaj.* **55** Uejueyi tiopixkamej uan nochin Uejueyi Tamelauanij* kitemouayaj teisa tein kipantiskiaj Jesús para kimiktiskej, sayoj ke amo kiajsiaj nion teyi. **56** Uan tein melauj miakej kipajpantiayaj miak taman, sayoj ke amo sayoj se taman kijtouiliayaj. **57** Uan no, sekin moketskej uan kijtouilijkej nejin: **58** "Tejuan tikakilijkej ke kijtoj: 'Nejua niktamixitinis nejin templo tein kimachijchiujkej takamej uan itech eyi tonal nikchijchiuas okse tein amo kimachijchiuaskej takamej'". **59** Sayoj ke hasta itech nejin amo sayoj se taman kijtouiliayaj.

60 Uan tayekankatiopixkat moketsak tatajko uan kitajtanij Jesús: "¿Amo teyi titanankilia? ¿Amo tikaki tein mitsijtouilijtokej nejin takamej?". **61** Sayoj ke yejua amo tajtoj, amo teyi tanankilij. Oksepa tayekankatiopixkat peuak kitatsintokia uan kiluia: "¿Tejua tiCristo, iKoneuj akin Tatiochiual?". **62** Uan Jesús kinankilij: "Kemaj, nejua. Uan namejuan

14:41 *Oso "¡Xitachiakanya!", "¡Xiixpetanikanya!". **14:43** *Oso "espadas". **14:44** *Oso "nikpitsos", "niktenamikis". **14:45** *Itech griego, "¡Rabí!". #Oso "kipitsoj", "kitenamik".

14:52 *Oso "uan amo semi takentiajki". **14:54** *Oso "tichiujkaj". **14:55** *Xikonita pág. 500, *Sanedrín.*

nanechitaskej nejua akin niyolik kemej takat nitokotsyetok iyekmakopa Dios akin chikauak uan niualajtok ika mixti ne ejekaixko". **63** Keman tayekankatiopixkat kikakik nejin, kitsayanak itasal uan kijtoj: "Amo monekiok maj aksa* kijto teisa. **64** Nankikakkejya keniuj kiuijuikaltij* Dios. ¿Toni nankinemiliaj?". Nochin kijtojkej ke kinamikia mikis. **65** Uan sekin peuak kichijchaj, kiixtsakuaj, kimaytemaj* uan kiluiaj: "¡Xiknexti ke titanauatijkej!".# Uan satepan ke kiixtajtatsinijkej, akin tajpiayaj kampa yetoyaj tamelauanij, kiuikakej.

66 Keman Pedro yetoya kalixpan, ejkok semej siuapipil akin katka itakeual tayekankatiopixkat. **67** Keman kiitak Pedro mototonijtoya kampa taxotaltijkaj,* kisenixitak uan kiluij: "Tejua no tinentinemia iuan ne Jesús, akin kayot Nazaret". **68** Sayoj ke yejua kijtoj ke amo. Kijtoj: "Nion nikixmati nion nikajsikamati toni ika titajtojtok". Uan kisak kaltenoj. **69** Sayoj ke nejon siuapil kiitak uan oksepa peuak kiniluia akin ompa yetoyaj: "Yejua no poui iniuan". **70** Uan yejua kisentokaya kijtouaya ke amo. Tepitsin satepan, akin ompaka yetoyaj oksepa peuak kiluiaj Pedro: "Yekmelauj tejua no tinentinemia iniuan, porin moyekita ke tikayot Galilea". **71** Uan yejua peuak tauijuikaltia* uan kijtoua: "¡Kitstikaj Dios, nejua amo nikixmati nejon takat akin ika nantajtouaj!". **72** Uan nimantsin, oksepa tsajtsik se pio* uan Pedro kielnamikik tein Jesús kiluijka: "Achto ke ojpa tsajtsis se pio, expa tikijtos ke amo tinechixmati". Uan motelyolkokoj uan peuak semi tayokolchoka.

15 Niman keman tanesik, uejueyi tiopixkamej, taixyekananij judíos uan tajkuilouanij, tein melauj nochin Uejueyi Tamelauanij,* mosentilijkej uan kiitakej toni kichiuaskiaj; yejuan kiilpijkej# Jesús uan kiuikilijkej Pilato. **2** Uan Pilato kitajtanij:* "¿Tejua tiinintekiuaj judíos?". Yejua kinankilij: "Kemaj, tejua ijkon tikijtojtok". **3** Sayoj ke uejueyi tiopixkamej kipantiayaj miak taman. **4** Uan Pilato oksepa peuak kitatsintokia uan kiluia: "¿Amo teyi titanankilia? Xikaki nochi tein mitspantijtokej". **5** Sayoj ke Jesús amo teyi kinankilijok, uan Pilato semi kimojkaitak nejon.

6 Itech sejse iluit, Pilato nochipa kikajkauaya se akin tsaktoya, akin judíos tajtaniskiaj. **7** Itech nejon tonalmej tsaktoya se takat akin motokaytiaya Barrabás. Yejua uan akin iuan tsaktoyaj kinixnamikkaj tekiuanij uan temiktijkaj. **8** Yejua ika akin ompa yetoyaj motokijkej uan peuak kiluiaj Pilato maj kichiuani tein ipa kichiuaya. **9** Yejua kinnankilij: "¿Nankinekij maj nikajkaua inintekiuaj judíos?". **10** Porin Pilato kiitaya ke uejueyi tiopixkamej kitemaktijkaj porin kinexikoluiayaj. **11** Sayoj ke uejueyi tiopixkamej kin-

14:63 *Oso "akin", "akaj". **14:64** *Oso "kitejtelchiuak". **14:65** *Oso "kitolontemaj", "kimoketemaj". #Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* **14:67** *Oso "tichiujkaj". **14:71** *Nikan Pedro kijtojtok maj kipano teisa tein amo kuali komo amo kijtoua tein melauak.

14:72 *Oso "kaxtil". **15:1** *Xikonita pág. 500, *Sanedrín.* #Oso "kitsikojkej". **15:2** *Oso "kitajtoltij".

tajtolmakakej akin ompa yetoyaj maj kitajtanikan Pilato maj okachi kuali kikajkaua Barrabás. **12** Pilato oksepa kiniluij: "¿Uan toni maj nikchiuili nejin takat akin namejuan nankiluiaj inintekiuaj judíos?". **13** Yejuan oksepa chikauak tsajtsikej: "¡Xikoujpampilokan!". **14** Uan Pilato kiniluiaya: "¿Keyej? ¿Toni kichiuak?". Maski ijkon, yejuan okachi chikauak tsajtsiaj: "¡Xikoujpampilokan!". **15** Yejua ika kemej Pilato kinekia kichiuas tein kinekiaj akin ompa yetoyaj, kikajkauak Barrabás. Uan tanauatij maj kiuijuitekikan Jesús uan kitemaktij maj kikoujpampilokan.

16 Uan soldados kiuikakej kalixpan, taijtikkopa den palacio, uan kinsentilijkej nochin soldados. **17** Kitalilijkej se moradojtasal, kijilpijkej uitsti uan ika kichijchiujkej se corona uan kikuatalilijkej. **18** Uan peujkej kitsajtsiliaj: "¡Timitstajpalouaj tejuatsin inintekiuaj judíos!". **19** Uan no, kikuauijuitekiaj ika se akat uan kichijchayaj. No motankuaketsayaj uan moixpilouayaj iixpan.* **20** Keman kitamikejkelojkej, kikixtilijkej moradojtasal uan oksepa kitalilijkej itasal. Uan kikixtijkej para kikoujpampiloskej ika clavos.* **21** Ompaka panouaya se takat akin ejkotiualaya ueyi xolal, uan kichikaujkauijkej maj kimama kouit.* Yejua katka Simón akin kayot Cirene, inintat Alejandro uan Rufo.

22 Uan kiuikakej Jesús kampa motanotsa Gólgota, tein kijtosneki "miketsontekomatan". **23** Ompa kinekiaj maj tayi vino tamanelol ika se pajti tein monotsa mirra,* sayoj ke amo kinekik tayis. **24** Uan kikoujpampilojkej ika clavos uan kitatamotkej tetsitsin* uan ika motatanilijkej itasal para kiitaskiaj katin tasal mokuiliaya sejse. **25** Katka kemej chiknaui hora kualkan* keman kikoujpampilojkej. **26** Ikuapan kijkuilojkej keyej kimiktijkej: "Inintekiuaj judíos". **27** Uan no, inajnakastan kinpilojkej itech koujmej ome tachtekinij, se iyekmakopa uan okse iopochmakopa. **28** * **29** Uan akin ompaka panouayaj kiuijuikaltiayaj* uan mokuauiuikayaj, uan kiluiayaj: "Tejua, akin yaya tiktamixitiniti templo uan tikchijchiuaskia itech eyi tonal, **30** xipantemo uan ximomakixti". **31** Uejueyi tiopixkamej uan tajkuilouanij no ijkon kikejkelouayaj. Moiluiayaj: "¡Kinmakixtij oksekin, sayoj ke yejua amo ueli momakixtia! **32** Maj yekintsin pantemo Cristo, tekiuaj itech xolal Israel. Keman tikitaskej, titaneltokaskej". Uan hasta akin yetoyaj inajnakastan itech koujmej kiuijuikaltiayaj.

33 Keman ajsik nepantaj,* tatayouayantiak itech nejon talmej uan uejkauak hasta kemej eyi hora tiotak.# **34** Uan kemej

15:19 *Oso "kitakachiuayaj". **15:20** *Oso "uan kisoskej". **15:21** *Xikonita pág. 497, *kouit kampa tetajyouiltiaj.*

15:23 *Se tayil tein kichiua maj se inakayo sepoui. **15:24** *Xikonita pág. 504, *tetsitsin tein kitatamotayaj.* **15:25** *Itech griego, "Itech expatika hora". **15:28** *Nejin versículo moajsi itech seki Biblias, sayoj ke itech miak uejkauj amatajkuilolmej itech tajtol griego amo yetok. **15:29** *Oso "kitejtelchiuayaj". **15:33** *Itech griego, "chikuasentika hora". #Itech griego, "chiknauitika hora".

eyi hora tiotak, Jesús chikauak tsajtsik: "*Éli, Éli, ¿láma sabakhtháni?*", tein kijtosneki, "NoDios, noDios, ¿keyej tinechsenkauak?". **35** Keman kikakkej nejin, sekin akin ompaka yetoyaj peujkej kijtouaj: "¡Xikakikan, kinotstok Elías!". **36** Uan se akin ompa yetoya tsikuinteuak kiajakito se esponja itech vino tein xokok, kitalij itech se akat uan kitentokilij para maj tayi. Kijtouaya: "¡Xikauakan! Maj tikitakan ox Elías kitemouiki". **37** Sayoj ke Jesús chikauak tsajtsik uan momikilij.* **38** Uan ueyi tasal itech templo ixtsayanik, desde ajko hasta tani.* **39** Akin kinixyekanaya 100 soldados ijkatoya iixpan. Keman kiitak nochi tein panoka keman momikilij, kijtoj: "Nejin takat yekmelauj katka iKoneuj Dios".

40 No yetoyaj seki siuatsitsin uejkatachixtoyaj. Ompa yetoyaj María Magdalena, María ininmomaj Santiago* uan Josés, uan no ompa yetoya Salomé. **41** Nejin siuatsitsin iuan yajtinemiaj uan kipaleuiayaj keman yetoya Galilea. No ompa yetoyaj miakej okseki siuatsitsin akin pankiskaj iuan hasta Jerusalén.

42 Kemej yaya pankalakitiya tonaltsin uan katka tonal keman tachijchiuayaj, tein kijtosneki ke mostika yeskia tonal sábado keman moseuiaj, **43** José akin kayot Arimatea moyolchikauak, kiitato Pilato uan kitajtanij maj kikaua maj kitokati Jesús. José katka se ueyichiujkej akin pouia iniuan Uejueyi Tamelauanij,* uan no kichiaya iTaixyekanalis Dios. **44** Sayoj ke Pilato motajtaniaya ox momikilijkaya Jesús, yejua ika kinotsak akin kinixyekanaya 100 soldados uan kitajtanij. **45** Keman akin kinixyekanaya soldados kiluij ke kemaj, yejua kikauak José maj kiuika inakayo Jesús. **46** José kikouak linojtasal tein tel kuali chijchiujtoya uan kitemouij inakayo Jesús; kitetsiloj* ika nejon tasal uan kitalij itech se miketekoch tein kiichkuakaj itech tepejxit; no kitetekuinoj# se tet tein ika kitentsakuak miketekoch. **47** Sayoj ke María Magdalena uan María inan Josés kisentokayaj kiitstoyaj kampa kitalijkaj.

16 Keman panokaya tonal sábado keman moseuiaj, María Magdalena, María inan Santiago, uan Salomé kikoujkej xiujtsitsin uan aceite tein ajuiyak para kitalilitiuij inakayo Jesús. **2** Uan itech tonal keman peua semana, kualkantsin keman taneskaya yajkej itech miketekoch. **3** Uan moiluiayaj: "¿Akoni techajchiuilis* tet tein ika tentsaktok miketekoch?". **4** Sayoj ke keman moixajokkej kiitakej ke kiajchiujkajya tet, maski semi ueyi katka. **5** Keman kalakkej itech miketekoch, kiitakej ke ininyekmakopa tokotsyetoya se okichpil akin aktoya se ueyak tasal tein pochiktik. Uan semi kimojkaitakej. **6** Yejua kiniluij: "Amo ximouikan. Na-

15:37 *Oso "ijyokotonik". **15:38** *Oso "atauj", "tauakal". **15:40** *Oso "Santiago akin okachi tsikitsin". Tajtol *tsikitsin* xa kijtosneki ke katka xokoyot oso amo semi uejkapantik kemej okse Santiago, ikoneuj Zebedeo.

15:43 *Xikonita pág. 500, *Sanedrín.* **15:46** *Oso "kikemiloj". #Oso "kixolkepak", "kitemimiloj". **16:3** *Oso "techtetekuinouilis (techxolkepilis)".

mejuan nankitemouaj Jesús akin kayot Nazaret, akin kikoujpampilojkej. Sayoj ke, oksepa nemi.* Amo nikan yetok. Xikitakan, nikan kitalijkaj. **7** Sayoj ke xiakan, xikiniluikan imomachtijkauan uan Pedro: 'Yejua yajtok Galilea. Uan ompa nankiitaskej, ijkon kemej yejua namechiluij'". **8** Yejua ika kiskej den miketekoch uan cholojkej. Semi kimojkaitakej nochi tein panoka uan uiuiyokatiayaj. Uan amo akin teyi kiluijkej, porin mouiaj.*

16:6 *Itech griego, "moajokuik".

16:8 *Seki uejkauj amatajkuilolmej kinextiaj ke tein kijkuiloj Marcos tami ika tajtolmej tein yetokej itech versículo 8.

TEIN KIJKUILOJ

LUCAS

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

1 Tein kijkuilouiliaj Teófilo (1-4)
Gabriel kijtoua ke yoliti Juan akin teauia (5-25)
Gabriel kijtoua ke yoliti Jesús (26-38)
María kikalpanoua Elisabet (39-45)
María kiueyitalia Jehová (46-56)
Yoli Juan (57-66)
Zacarías kijtoua tein mochiuas (67-80)

2 Yoli Jesús (1-7)
Seki ángeles monextiaj ininixpan ichkatajpianij (8-20)
Jesús kitekij uan tonal keman mochipauaj (21-24)
Simeón kiita Cristo (25-35)
Ana ika tajtoua okichpiltsin (36-38)
José uan María mokepaj Nazaret (39, 40)
Jesús yetok itech templo keman kipia 12 xiujmej (41-52)

3 Juan peua kichiua tein Dios kinauatij (1, 2)
Juan kiteixmatiltia maj moauikan (3-20)
Jesús moauia (21, 22)
Iuejkaujtatuan Jesucristo (23-38)

4 Amokuali kitemoua maj Jesús motajtakolmaka (1-13)
Jesús peua tanojnotsa Galilea (14, 15)
Kiixtopeuaj Jesús ompa Nazaret (16-30)
Kampa taueyichiuaj judíos ompa Capernaúm (31-37)
Kipajtia imonan Simón uan no oksekin (38-41)
Miakej kiajsitij Jesús kampa taseltijkan (42-44)

5 Kinkitskiaj tel miak pescados; yekinika imomachtijkauan (1-11)
Jesús kipajtia se takat akin kipia lepra (12-16)
Jesús kipajtia se takat akin amo uelia nejnemia (17-26)
Kiyoleua Leví maj kitojtoka (27-32)
Kitajtaniaj keyej amo kiixtaliaj amo takuaskej (33-39)

6 Jesús kipia tanauatil itech tonal sábado (1-5)
Kipajtia se takat akin amo uelia kioliniaya imay (6-11)
Doce tatitanilmej (12-16)
Jesús tamachtia uan tapajtia (17-19)

Akin yolpakij uan akin teikneltijkej (20-26)
Maj se kintasojta akin tetauelitaj (27-36)
Maj amo se teijijto (37-42)
"Ika itakilo moixmati sejse kouit" (43-45)
Kali tein kuali chijchiujtok uan tein amo (46-49)

7 Se akin kinixyekana soldados takuaujtamati (1-10)
Ikonetsin se siuatsin akin kayot Naín (11-17)
Jesús kuali ika tajtoua Juan akin teauia (18-30)
Kiniluia tein amo kuali tein kichiujtokej (31-35)
Kitapojpoluia se siuatsin (36-50)
Akin tauikayaj (41-43)

8 Siuatsitsin akin iuan yajtinemiaj Jesús (1-3)
Takat akin tatokak (4-8)
Keyej Jesús kintapouia miak taman (9, 10)
Kimelaua toni kijtosneki tein kichiuak akin tatokak (11-15)
Amo akin kipantsakua se candil (16-18)
Inan uan iikniuan Jesús (19-21)
Jesús kitakaualtia chikauak ejekat (22-25)
Kintitani seki amokuali ejekamej maj kalakikan ininijtik pitsomej (26-39)
Isiuapiltsin Jairo; se siuatsin kinalmatoka ipantaken Jesús (40-56)

9 Jesús kiniluia tatitanilmej keniuj tanojnotsaskej (1-6)
Herodes amo kimatiaok toni kinemilis (7-9)
Jesús kintamaka makuil mil takamej (10-17)
Pedro kijtoua ke Jesús yejua Cristo (18-20)
Jesús kijtoua ke kimiktiskej (21, 22)
Tein moneki kichiuas akin kineki kitojtokas Jesús (23-27)
Jesús mopata kemej moita (28-36)
Kipajtia se okichpil akin kipiaya se amokuali ejekat (37-43a)
Jesús oksepa kijtoua ke kimiktiskej (43b-45)
Imomachtijkauan Jesús motajtolteuiaj (46-48)
"Akin amo namechixnamiki, namechpaleuia" (49, 50)
Kiixtopeuaj Jesús itech se xolal tein poui Samaria (51-56)
Keniuj se kitojtokas Jesús (57-62)

10 Jesús kintitani 70 (1-12)
Teikneltijkej akin amo moyolpatakej (13-16)
In 70 mokepaj (17-20)
Jesús kiueyitalia iTajtsin porin kintasojta akin yolyemankej (21-24)
Takat akin kayot Samaria (25-37)
Jesús kinkalpanoua Marta uan María (38-42)

11 Keniuj se motataujtis (1-13)
Padrenuestro: kemej se motataujtis (2-4)
Dios kipaleuia maj kinkalankixti amokuali ejekamej (14-23)
Keman se amokuali ejekat oksepa itech kalaki aksa (24-26)
Akin yekmelauj yolpakij (27, 28)
"Milagro tein mochiuak iuan Jonás" (29-32)
"Moixtololouan kemej yeskia se tanex" (33-36)
Teikneltijkej fariseos taixkajkayauanij (37-54)

12 Ininlevadura fariseos (1-3)
Maj se kimouili Dios uan amo oksekin (4-7)
Akin senteixtenoj kijtos ke kitojtoka Cristo (8-12)
Tominpixkej akin semi amo tanemilia (13-21)
Maj amo se motekipachojto (22-34)
Ichkamej tein amo miakej (32)

"Nochipa xitachixtokan" (35-40)
Tayekankatakeual takuaujtamach uan akin amo (41-48)
Jesús taxexeloko (49-53)
Maj se kiajsikamati tein mochiujtok (54-56)
Maj se kiyektali kuejmolmej (57-59)

13 Komo amo moyolpataj, ixpoliuiskej (1-5)
Higojkouit tein amo taki (6-9)
Jesús kipajtia se siuatsin pantomotstik itech tonal sábado (10-17)
Xinachtsin tein kiluiaj mostaza; levadura (18-21)
"Puerta kampa takopitsyan" (22-30)
Herodes, se xolopij (31-33)
Jesús motayokoltia porin Jerusalén ixpoliuiti (34, 35)

14 Se takat akin tetemia inakayo (1-6)
"Akin moueyitalia kipinaujtiskej" (7-11)
Xikinyoleua akin amo kipiaj toni ika mitstaxtauiskej (12-14)
Takamej akin motenpaleuiaj (15-24)
Tein kikaua se akin kitojtoka Jesús (25-33)
Istat tein amo tapoyeliaok (34, 35)

15 Ichkat tein poliui (1-7)
Tomin tein poliui (8-10)
Okichpil akin poliui (11-32)

16 Tayekankatakeual akin kichiua tein amo kuali yetok (1-13)
"Akin takuaujtamach itech tein amo semi moneki, no takuaujtamach itech tein okachi moneki" (10)
ITanauatil Moisés uan iTaixyekanalis Dios (14-18)
Takat tominpixkej uan Lázaro (19-31)

17 Tein teuetsiltia, maj se tetapojpolui uan maj se takuaujtamati (1-6)
Takeualmej akin amo teyi kinnamiki maj kinmakakan (7-10)
Jesús kinpajtia majtakti akin kipiaj lepra (11-19)
Keman ualas iTaixyekanalis Dios (20-37)
"ITaixyekanalis Dios yetok namouan" (21)
"Xikelnamikikan tein kipanok isiuatsin Lot" (32)

18 Siuatsin akin miakpa kiitato juez (1-8)
Fariseo uan akin kisentilia impuesto (9-14)
Jesús uan konemej (15-17)
Tein tajtani se taixyekankej tominpixkej (18-30)
Jesús oksepa kijtoua ke kimiktiskej (31-34)
Se takat akin amo tachiaya uan tajtantinemia tomin (35-43)

19 Jesús mokaua ichan Zaqueo (1-10)
Takeualmej akin kitankej okachi tomin (11-27)
Jesús youi ipanko se burrito (28-40)
Jesús kichokilia Jerusalén (41-44)
Kinkalankixtia akin tanamakaj templo (45-48)

20 Kitajtaniaj Jesús akoni kinauatij maj kichiua milagros (1-8)
Tekitinij akin temiktiaj (9-19)
Dios uan Tekiuaj (20-26)
Kitajtaniaj tein panos keman mikemej oksepa nemiskej (27-40)
¿Cristo ikoneuj David? (41-44)
Kiniluia maj amo kichiuakan kemej tajkuilouanij (45-47)

21 Ome centavitos tein kipantalij se siuatsin (1-4)
TEIN KINEXTIS TEIN MOCHIUATI (5-36)
Moteuiskej, talolinis, onkas tetsaujkakokolismej uan mayan (10, 11)
Soldados kiyoualoskej Jerusalén (20)
Keman taixyekanaskej akin amo judíos (24)

Keman ualas Jesús (27)
Higojkouit (29-33)
"Ximotachilikan" (34-36)
Jesús tamachtia itech templo (37, 38)
22 Tiopixkamej kiitaj keniuj kimiktiskej Jesús (1-6)
Keman tachijchiuaj para Pascua (7-13)
ITakualis toTekotsin (14-20)
"Akin nechtemaktiti yetok nouan itech mesa" (21-23)
Motajtolteuiaj porin kijtouaj akoni okachi ueyichiujkej (24-27)
Jesús motenkaua ke imomachtijkauan taixyekanaskej (28-30)
Jesús kijtoua ke Pedro kijtos ke amo kiixmati (31-34)
Maj se kipia tein moneki; ome machetes (35-38)
Jesús motataujtia itech Olivojtepet (39-46)
Kikitskiaj (47-53)
Pedro kijtoua ke amo kiixmati (54-62)
Kikejkelouaj Jesús (63-65)
Kiuikaj ininixpan Uejueyi Tamelauanij (66-71)
23 Jesús iixpan Pilato uan Herodes (1-25)
Jesús uan ome tachtekinij kinkoujpampilouaj (26-43)
"Nouan tietos itech Xochital" (43)
Jesús momikilia (44-49)
Jesús kitokaj (50-56)
24 Jesús oksepa nemi (1-12)
Ojti tein teuika Emaús (13-35)
Jesús monextia ininixpan imomachtijkauan (36-49)
Youi ne iluikak (50-53)

1 Miakej semi kitemojkej kimatiskej tein mochiuak uan kijkuilojkej, uan nejon tejuan no senkis tikneltokaj. **2** Oksekin akin no kiitakej tein mochiuak uan kiteixmatiltiaj itajtol Dios, techiluijkej nochi nejin. **3** Yejua ika, tejuatsin Teófilo, nejua no kuali nimomachtij nochi nejin uan nikixtalij nimitsijkuilouilis ijkon kemej mochiujtiualaj desde keman peuak nochi. **4** Nikchiuak nochi nejin para uelis tikyekmatis ke melauak nochi tein mitsmachtianij.

5 Keman Herodes* katka tekiuaj ompa Judea, nemia se tiopixkat akin monotsaya Zacarías. Yejua pouia iniuan oloch tiopixkamej tein itokay Abías. Isiuatsin monotsaya Elisabet, akin iuejkaujtat katka Aarón. **6** Nochin omen katkaj yolmelaujkej iixpan Dios uan senkis kitakamatiaj nochi itanauatiluan Jehová* uan nochi tein kijtojka ke monekia se kichiuas. **7** Sayoj ke amo kipiayaj nion se konetsin porin Elisabet amo uelia kinpiaya konemej, uan nochin omen xiuejkejya* katkaj.

8 Zacarías tekititoya kemej tiopixkat iixpan Dios keman ixyetoya tekitiskej oloch tiopixkamej kampa pouia, **9** uan ijkon kemej ipa kichiuayaj tiopixkamej, ejkok

1:5 *Xikonita pág. 494, *Herodes.*

1:6 *Xikonita pág. 496, *Jehová.* **1:7** *Oso "tatajmejya", "tatotsitsinya".

hora keman kalakiskia itech itemplo Jehová* uan tapopochuiskia. **10** Uan keman tapopochuijtoya, nochin motataujtijtoyaj kalampa. **11** Uan iángel Jehová* monextij iixpan. Ijkatoya inakastan altar kampa tapopochuiaj. **12** Keman Zacarías kiitak, amo kimatia toni kichiuas uan motelmoujtij. **13** Sayoj ke in ángel kiluij: "Amo ximoui Zacarías, porin Dios kikakik tein semi ika timotataujtij. Mosiuatsin Elisabet kipias se okichpiltsin, uan moneki tiktokaytis Juan. **14** Timouelitas uan tiyolpakis, uan miakej yolpakiskej porin yoliti; **15** porin yeski ueyichiujkej iixpan Jehová.* Sayoj ke amo keman tayis vino nion okse tayil tein teuintij. Achto ke yolis ipa kipiasya ichikaualis Dios. **16** Uan kichiuas maj miakej israelitas mokepakan iuan ininDios, Jehová.* **17** Uan no, Dios kititanis maj youi iixpan ika chikaualis tein kipiaya Elías. Yejua kichiuas maj ininyolo tetatmej mochiua kemej ininyolo konemej uan kichiuas maj akin amo tatakamatij tamattokan uan maj kichiuakan tein kuali yetok. Yejua kichiuas nejon para maj senpouikan itech sayoj se xolal akin kitekitiliskej Jehová".*

18 Zacarías kiluij in ángel: "¿Keniuj uelis nikneltokas nejon? Porin nixiuejya* uan nosiuatsin no xiuejya".# **19** Uan ángel kinankilij: "Nejua niGabriel, akin niijkatok iixpan Dios uan yejua nechualtitanik maj mouan nitajtoki uan maj nimitsmatiltiki nejin kuali tanauatilmej.* **20** Sayoj ke, xikita, kemej amo tikneltokak tein nimitsiluij, amo uelis titajtos hasta keman mochiuas nejin, itech tonal tein ixyetok". **21** Uan nochin kisentokayaj kichiayaj Zacarías uan motajtaniayaj keyej semi uejkauaya itech templo. **22** Keman ualkisak, amo uelia kinnojnotsaya, uan kimatkej ke itech templo kiitaka se milagro tein kimojkaitak. Kintanejnextiliaya ika imauan, sayoj ke kisentokaya amo uelia tajtouaya. **23** Keman kitamichiuak tekit tein ixyetoya kichiuas itech templo, yajki ichan.

24 Panokej seki tonalmej uan Elisabet mokokoxkatalij, uan makuil metsti amo kisak de ichan. Kijtouaya: **25** "Ijkon Jehová* nechpaleuij axkan. Nechelnamikik para maj amo nechpinaujtikanok".

26 Keman kiuikayaya chikuasen metsti, Dios kititanik ángel Gabriel itech se ueyi xolal tein pouia Galilea tein monotsaya Nazaret. **27** Kititanik maj kiitati se ichpoch* akin motenkaujka monamiktis iuan se takat akin monotsaya José, akin iuejkaujtat katka David. Nejon ichpoch monotsaya María. **28** Keman ángel kalakik kampa yetoya María, kiluij: "Nimitstajpaloua María. Jehová* semi yolpaktok mouan uan mitstatiochiuijtok". **29** Sayoj ke keman kiluij nejon, yejua moyolmoujtij uan kitemoj kimatis toni kijtosnekia nejon tajtolmej. **30** Yejua ika in ángel kiluij:

1:9, 11, 15-17, 25, 28 *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **1:18** *Oso "nitatajya", "nitatotsinya". #Oso "nanajya", "nanotsinya".

1:19 *Oso "tajtolmej". **1:27** *Tajtol griego kijtosneki se siuapil akin amo keman motekani iuan se takat.

"Amo ximoui María, porin semi tikyolpaktia Dios. **31** Xikita, timokokoxkatalis uan tikpias se okichpiltsin, uan moneki tiktokaytis Jesús. **32** Yejua yeski ueyichiujkej uan kiixmatiskej kemej iKoneuj akin okachi ueyichiujkej. Uan Jehová* Dios kichiuas maj tekiuajti kemej itat, David, **33** uan yejua kinixyekanas nochipaya ikoneuan Jacob. Yejua nochipa taixyekantos".

34 Sayoj ke María kitajtanij* in ángel: "¿Keniuj uelis panos nejon, ta nejua amo nimotektok iuan nion se takat?". **35** In ángel kinankilij: "Dios mitstitanilis ichikaualis, uan ichikaualis akin okachi ueyichiujkej motech yetos. Yejua ika akin yoliti amo kipias tajtakol uan kitokaytiskej iKoneuj Dios. **36** Uan mochankauj Elisabet no kokoxkayetok uan kiuikaya chikuasen metsti, maski xiuejya* uan kijtouayaj ke amo uelia kinpiaya konemej. **37** Porin nochi tein Dios kijtoua mochiua". **38** Uan María kijtoj: "¡Nikan nietok! ¡Nejua niitakeual Jehová!* Maj notech mochiua ijkon kemej tikijtoj". Satepan, in ángel yajki.

39 Panokej seki tonalmej, uan María kisteuak uan yajki ijsiujka kampa tepeyoj, itech se ueyi xolal tein poui Judá, **40** uan kalakik ichan Zacarías uan kitajpaloj Elisabet. **41** Niman keman Elisabet kikakik ke María kitajpaloj, ikonetsin ajkotsikuinik iijtik. Uan Elisabet kiselij ichikaualis Dios **42** uan chikauak kijtoj: "¡Tejua okachi titatiochiual ke nochin siuatsitsin, uan tatiochiual konetsin tein tikpiati! **43** ¿Toni nichiujkej nejua para maj inan noTekotsin nechkalpanoki? **44** Porin niman keman nikakik ke tinechtajpaloj, konetsin tein nikuika noijtik yolpakik uan ajkotsikuinik. **45** Yolpaki no akin kineltokak tein kiluijkej, porin tein Jehová* kiluij senkis mochiuas".

46 Uan María kijtoj: "Nikueyitalia Jehová,* **47** uan semi niyolpaki ika tein Dios noTemakixtijkauj noka kichiuak, **48** porin yejua nechelnamikik, nejua niitakeual, akin amo niueyichiujkej. ¡Uan desde axkan nochin peuas kijtoskej ke niyolpaki! **49** Porin Dios akin chikauak uan yektik itokay, noka kichiuak uejueyi taman. **50** Nochipa kiniknelia akin kimojkatokaj. **51** Ika imay kinextij ke chikauak; kinmoyauak* akin moueyimatij.# **52** Akin ueyichiuanimej kinkuilij inintaixyekanalis uan kinueyitalij akin amo ueyichiuanimej. **53** Akin amo teyi kipiaj kinmakak nochi tein kuali uan tominpianij kiniluij maj yakan uan amo teyi kinmakak. **54** Kipaleuiko itekitikauj, Israel, para kinextis ke kielnamikia ke motenkaujka nochipa kiiknelis **55** Abrahán uan ikoneuan, ijkon kemej kiniluijka touejkaujtatuan". **56** María mokauak iuan Elisabet kemej eyi metsti uan satepan mokepak ichan.

57 Uan ajsik tonal keman Elisabet kipiaskia ikonetsin uan kipiak se okichpiltsin. **58** Ivecinos uan ichankauan yolpakkej iuan keman kimatkej keniuj Jehová* semi kiiknelijka. **59** Chikue-

1:32, 38, 45, 46, 58 *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **1:34** *Oso "kitajtoltij". **1:36** *Oso "nanajya", "nanotsinya".

1:51 *Oso "kinxinij". #Oso "moueyinekij".

yitika tonal kiuikakej okichpiltsin maj kitekikan,* uan yaya kitokaytitij kemej itat: Zacarías. **60** Sayoj ke inan kijtoj: "¡Amo! Monotsati Juan". **61** Yejuan kinankilijkej: "Nion se mochankauj ijkon monotsa". **62** Uan kitanejnextilijkej Zacarías uan kitajtanijkej keniuj kinekia maj monotsa in okichpiltsin. **63** Yejua tajtanik se koujtsin* uan kijkuiloj: "Monotsa Juan". Nochin kimojkaitakej. **64** Nimantsin Zacarías oksepa uelik tajtoj uan peuak kiueyitalia Dios. **65** Nochin akin ompaka nemiaj semi kimojkaitakej; uan itech nochi Judea peuak ika motajtoua nochi nejin. **66** Akin kitekakiliayaj tein mochiuak, ika tanemilijtinemiaj uan motajtaniayaj: "¿Toni kichiuas nejin okichpiltsin keman moskaltis?". Porin tein melauj, Jehová* yetoya iuan.

67 Uan Dios kimakak ichikaualis Zacarías, itat in okichpiltsin, uan yejua kijtoj tein Dios kimatiltij: **68** "Maj tikueyitalikan Jehová,* ininDios israelitas, porin kiniknelij akin pouij itech ixolal uan kinmakixtij. **69** Techmakak se temakixtijkej akin semi chikauak uan ichankauj David, itekitikauj Dios, **70** ijkon kemej ne uejkauj kiniluij itanauatijkauan* maj kijtokan, **71** para techmakixtis ininmako akin techixnamikij uan ininmako nochin akin techtauelitaj. **72** Uan no para teiknelis ijkon kemej kiniluijka touejkaujtatuan uan para kielnamikis ueyi* taman tein Dios motenkauak, **73** tein motenkauak iuan touejkaujtat Abrahán, **74** ke satepan ke techmakixtiskia ininmako akin techixnamikij, techkauaskia maj tikueyichiuakan uan maj amo timouikan, **75** maj amo tikauakan uan maj nochipa tiyolmelaujkej. **76** Uan tejua, nokonetsin, tiyeski tiitanauatijkauj akin okachi ueyichiujkej, porin Jehová* mitstitanis xiouj iixpan uan xikyekchijchiua iojuan, **77** uan xiktematilti itech ixolal ke yejua uelis kinmakixtis keman kintapojpoluilis inintajtakoluan **78** porin toDios teyoliknelia. Yejua ika, tikitaskej se tanex ne ajko kemej keman tanesi **79** uan kintauilis akin nemij tayouayanijtik uan kampa in mikilis tayekauilijtok. Nejon tanex technextilis toni moneki tikchiuaskej para tiyolseujtoskej".

80 In okichpiltsin moskaltij uan ichikaualis Dios kipaleuij maj semi takuaujtamati, uan mokauak itech taluakyan hasta in tonal keman monextij iniuan israelitas.

2 Itech nejon tonalmej, Tekiuaj* Augusto tanauatij maj nochin moijkuilouanij. **2** (Yekinika moijkuilojkej keman Quirinio tekiuajtitoya Siria). **3** Uan nochin moijkuilotoj, sejse itech ueyi xolal kampa yolkaj. **4** José no moijkuiloto. Uan kemej pouia iniuan ichankauan David uan yejua katka iuejkaujtat, yajki de Nazaret tein poui Galilea uan pankisak Belén tein poui Judea, kampa katka kayot David. **5** Moijkuiloto iuan María, akin katkaya isiuatsin ijkon kemej motenkaujkaj, uan amo uejkaua yaya kipiati ikonetsin.

1:59 *Oso "maj kichiuilikan circuncisión". Xikonita pág. 493, *circuncisión.* **1:63** *Oso "uapaltsin". **1:66, 68, 76** *Xikonita pág. 496, *Jehová.* **1:70** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* **1:72** *Oso "chipauak".

2:1 *Itech griego, "César".

6 Keman ompa yetoyaj, ajsik hora keman yoliskiaya ikonetsin. **7** Uan kipiak yekinika ikonetsin, se okichpiltsin. Kitajtakentij uan kitekak kampa kintatemiliaj tapialmej, porin amo kanaj takaujtoya kampa ueliskia mokauaskej.

8 Ompaka yetoyaj ichkatajpianij akin nemiaj ixtauat uan youak kinyekpixtoyaj ininichkauan.* **9** Uan monextijtiuetsiko iángel Jehová* ininixpan uan ikualtsinyo Jehová* petanik uan kinyoualoj, uan semi momoujtijkej. **10** Sayoj ke ángel kiniluij: "Amo ximouikan, porin namechmatiltiko kuali tanauatilmej* tein semi kinyolpaktis nochin. **11** Porin itech iueyi xolal David axkan yolik akin namechmakixtis, yejua Cristo, to-Tekotsin. **12** Nankiixmatiskej in pilitsin porin nankiajsiskej pijpiktok ika tasal uan uetstok kampa kintatemiliaj tapialmej". **13** Uan iuan ángel no monextijtiuetsikoj tel miakej ángeles* tein kiueyichiuayaj Dios uan kijtouayaj: **14** "Tikueyitaliaj Dios akin nemi ne iluikak, uan itech taltikpak maj yolseujtokan akin Dios kiita ke kiyolpaktiaj".

15 Keman ángeles kinkaujkej uan yajkej ne iluikak, ichkatajpianij peuak moiluiaj: "Moneki axkan tiaskej Belén, uan tikitaskej tein panok, tein Jehová* techmatiltij". **16** Uan ijsiujka yajkej uan kiajsikej María uan José, uan pilitsin uetstoya kampa kintatemiliaj tapialmej. **17** Keman kiitakej nejin, kitetapouijkej tein ángel kiniluijka den okichpiltsin. **18** Uan nochin akin kinkakkej ichkatajpianij, semi kimojkakakkej tein kintapouijkej. **19** Sayoj ke María peuak mokauilia itech iyolo nochi nejin tajtolmej uan kinemilijtinemia tein kijtosnekia nochi nejin. **20** Uan ichkatajpianij mokepkej. Kiueyitalijtiayaj uan kitasojkamatilijtiayaj Dios nochi tein kiitakaj uan kikakkaj. Nochi mochiuak ijkon kemej kiniluijkaj.

21 Keman panok chikueyi tonal, keman monekia kitekiskej* pilitsin, kitokaytijkej Jesús, ijkon kemej ángel kijtojka ke monotsaskia achto ke María mokokoxkataliskia.

22 Uan no, keman ejkok tonal keman monekia mochipauaskej, ijkon kemej ixyetoya itech iTanauatil Moisés, pankiskej iuan konetsin hasta Jerusalén kinextitoj iixpan Jehová,* **23** ijkon kemej ijkuiliujtok itech iTanauatil Jehová:* "Nochin okichpipil akin tayekanaj moneki kinmaktiliskej Jehová".* **24** Uan kitemaktijkej tein kijtoua iTanauatil Jehová:* "Ome palomas tein uejueykej oso ome palomas tein tsikitsitsinok".

25 Ompa Jerusalén moajsia se takat akin monotsaya Simeón. Katka yolmelauak uan semi taneltokaya, kichixtoya* tonal keman Dios kinyolseuiskia israelitas, uan ichikaualis Dios itech yetoya. **26** Uan no, Dios ika ichikaualis kimatiltijka ke amo momikiliskia komo amo achto kiitaya Cristo, akin Jehová* kiualtitanik. **27** Uan kalakik itech templo po-

2:8 *Oso "ininborregos". **2:9, 15, 22-24, 26** *Xikonita pág. 496, *Jehová.* **2:10** *Oso "tajtolmej". **2:13** *Itech griego, "tateuianij tein nemij ne iluikak".

2:21 *Oso "kichiuiliskej circuncisión". Xikonita pág. 493, *circuncisión.* **2:25** *Oso "kichatoya".

rin ichikaualis Dios kiyekanak. Uan keman tetatmej kalakkej iuan okichpiltsin Jesús para kichiuaskej tein ixyetoya itech iTanauatil Moisés, **28** kinapaloj okichpiltsin, kiueyitalij Dios uan kijtoj: **29** "NoUeyi Teko, axkan nikitakya in okichpiltsin, ijkon kemej tikijtoj, yejua ika niyolpaki uan uelisya nimomikilis, **30** porin nikitakya akin temakixtiti, **31** akin tikualtitanik para maj nochin kiitakan. **32** Yejua se tanex tein kinajchiuilis tein kinixtsakuilijtok akin amo judíos uan kinueyitalis akin pouij itech moxolal Israel". **33** Itat uan inan okichpiltsin kimojkakakiaj tein kijtouayaj de yejua. **34** Uan no, Simeón kintiochiuak uan kiluij María, inan okichpiltsin: "Xikaki, nejin konetsin ixyetok para maj miakej itech xolal Israel uetsikan uan maj miakej oksepa moketsakan, uan para maj miakej kiixtopeuakan **35** para kichiuas maj nesi tein miakej kiyolnemiliaj. Uan tejua María, titajyouis kemej yeskia mitstokiliskiaj se ueyi machete tein ojkan tenej".*

36 Ompa no moajsia se tanauatijkej,* Ana isiuapil Fanuel, akin pouia iniuan ichankauan Aser. Katka se siuatsin akin semi xiuejya.# Yejua monamiktijka uan nemik iuan itakatsin sayoj chikome xiuit **37** porin momikilij itakatsin, uan axkan siuatsin kipiaya 84 xiujmejya. Nochipa yetoya itech templo, kampa kiueyichiuaya Dios youalintonal, kiixtaliaya amo takuas seki tonalmej uan motataujtiaya. **38** Itech nejon hora motokij kampa yetoyaj uan peuak kitasojkamatilia Dios uan ika kinnojnotsa okichpiltsin nochin akin kichixtoyaj* maj Dios kinmakixti akin nemij Jerusalén.

39 Satepan ke kichiujkej nochi tein ixyetoya itech iTanauatil Jehová,* yejuan mokepkej itech ininueyi xolal Nazaret, tein poui Galilea. **40** In okichpiltsin kisentokak moskaltij, okachi mochikauaya uan katka okachi tamatkej. Uan Dios nochipa kipaleuiaya.

41 Xijxiujtika itatuan nochipa yayaj Jerusalén keman mochiuaya iluit tein monotsa Pascua. **42** Keman kipiaya 12 xiujmej, pankiskej Jerusalén, kemej nochipa kichiuayaj itech iluit. **43** Keman tamik iluit uan yejuan mokepayajya, okichpiltsin Jesús mokauak Jerusalén, uan itatuan amo kimatkej. **44** Yejuan ojtokakej se tonal porin kinemiliayaj ke okichpiltsin yaya iniuan oksekin akin no ojtokatoyaj. Yejua ika peuak kitemouaj iniuan ininchankauan uan iniuan akin kinixmatiaj. **45** Sayoj ke, kemej amo kiajsikej, mokepkej Jerusalén uan kitemojtinenkej noyampa.* **46** Eyi tonal satepan, kiajsikej itech templo tokotsyetoya tatajkoyampa iniuan tamachtianij. Kinkaktoya uan kintatajtanijtoya. **47** Uan nochin akin kikakiaj kimojkaitayaj keniuj kiajsikamatia nochi uan kemej tanankiliaya. **48** Keman itatuan kiitakej, semi kimojkaitakej, uan inan kiluij: "Nokonetsin, ¿keyej titechchiuilij nejin? Mopaj uan nejua

2:35 *Oso "espada". **2:36** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* #Oso "nanajya", "nanotsinya".

2:38 *Oso "kichatoyaj". **2:39** *Xikonita pág. 496, *Jehová.* **2:45** *Oso "nouian".

timitstemojtinenkej uan semi timotekipachojkej". **49** Sayoj ke yejua kinnankilij: "¿Keyej nanechtemojtinenkej? ¿Amo nankimatiaj ke monekia nietos ichan noTajtsin?". **50** Sayoj ke, yejuan amo kiajsikamatkej tein kiniluijtoya.

51 Yejua mokepak iniuan uan temokej Nazaret uan kisentokak kintakamatik. Uan inan mokauiliaya itech iyolo nochi nejon tajtolmej. **52** Uan Jesús kisentokak moskaltij uan mochiujtiajki okachi tamatkej. Uan Dios uan oksekin okachi kitasojtayaj.

3 Keman Tekiuaj* Tiberio tekiuajtitoya 15 xiujmejya, Poncio Pilato tekiuajtitoya Judea, Herodes# tekiuajtitoya Galilea, Filipo iikniuj Herodes, tekiuajtitoya itech talmej tein pouij Iturea uan Traconítide, uan Lisanias tekiuajtitoya Abilene. **2** Itech tonalmej keman Anás katka ueyi tiopixkat uan Caifás tayekankatiopixkat, itech taluakyan Dios kimatiltij se taman Juan, ikoneuj Zacarías.

3 Yejua ika yajki itech nochi xolalmej tein moajsij kampa panoua ueyiat Jordán, kinmatiltijtiaya nochin ke monekia moauiskej para kinextiskej ke moyolpatakejya uan ijkon Dios kintapojpoluilis inintajtakoluan. **4** Mochiuak ijkon kemej ijkuiliujtok itech iamatajkuilol tanauatijkej* Isaías: "Itech taluakyan se takat chikauak kijtojtok: '¡Xikyekchijchiuakan iojtsin Jehová# uan xikchipauakan! **5** Nochin ataujmej moneki kinixpexontiskej,* nochin tepemej uan tepetsitsin moneki kinixmelauaskej; ojmej tein amo melaujkej moneki kinmelauaskej uan ojmej kampa ouijkan moneki kinixmelauaskej. **6** Nochin kiitaskej keniuj Dios temakixtis'".

7 Yejua ika Juan peuak kiniluia nochin akin ualayaj kiitakij para maj kinaui: "Namejuan, ininkoneuan kouamej, ¿akoni namechnejmachtij ke uelis namakisaskej keman Dios kinextis iueyi kualanyo? **8** Achto xikchiuakan tein kinextis ke namoyolpatakejya. Amo ximoluikan 'Tiikoneuan Abrahán'. Porin namechiluia ke Dios uelis kichiuas maj itech nejin temej kisakan ikoneuan Abrahán. **9** Tein melauj, se hacha yetokya inintsintan koujmej. Yejua ika nochin koujmej tein amo kitemakaj kuajkuali takilot kintamotaskej uan kintatiskej".*

10 Uan kitajtaniayaj:* "Komo ijkon, ¿toni moneki maj tikchiuakan?". **11** Yejua kinnankiliaya: "Akin kipia ome itasal,* maj kimaka se tasal akin amo kipia, uan akin kipia tein kikuas, maj kimaka akin amo kipia tein kikuas". **12** Hasta akin kisentiliaj impuesto moauikoj uan kitajtanijkej: "Tamachtijkej, ¿toni moneki maj tikchiuakan?". **13** Yejua kinnankilij: "Amo xitajtanikan* okachi impuesto ke tein ixyetok". **14** Soldados no kitajtaniayaj: "¿Toni moneki maj tikchiuakan?". Yejua kinnankiliaya: "Amo akin xikuilikan itomin,* uan amo akin xikpantikan teisa; ta okachi kua-

3:1 *Itech griego, "César". #Nejin yejua Herodes Antipas. Xikonita pág. 494, *Herodes.* **3:4** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* #Xikonita pág. 496, *Jehová.* **3:5** *Oso "kinixtemitiskej".

3:9 *Oso "kinchichinoskej". **3:10** *Oso "kitajtoltiayaj". **3:11** *Oso "okse itasal". **3:13** *Oso "Amo xitetaxtaualtikan". **3:14** *Oso "xikchikaujkakuilikan itomin".

li xiyolpaktokan ika tein namechtaxtauiaj".

15 Nochin kichixtoyaj* Cristo uan motajtaniayaj ox Juan katka Cristo. **16** Yejua ika Juan kiniluij nochin: "Nejua namechauia ika at, sayoj ke ualas akin kipia okachi tanauatil ke nejua, uan amo nechnamiki niktojtomilis itekakuan. Yejua namechauis ika ichikaualis Dios uan ika tit.* **17** Maaktok tein ika kiajkotamota tatok para kitamichipauas trigo, uan para kiololos trigo uan kitalis kampa kisentilia tatok. Sayoj ke itajsolyo kitatis# ika se tit* tein amo ueli seui".

18 No kinyolmajxitij okseki miak taman uan kisentokak kinixmatiltij kuali tanauatilmej.* **19** Sayoj ke Juan kiixiluiaya tekiuaj Herodes ke amo kuali tein kichiujtoya, porin mokuilij Herodías, akin katka isiuauj iikniuj, uan no porin kichiujka miak taman tein amo kuali. **20** Yejua ika Herodes no kichiuak okse taman tein amo kuali: kitsakuak Juan.

21 Uan keman nochin moauijkej, Jesús no kiauijkej. Keman kichiujtoya netataujtil, motapoj iluikak **22** uan ichikaualis Dios tein moitaya kemej se paloma itech ualpantemok. Uan Dios kiualijtoj ne iluikak: "Tejua tinoKonetsin akin niktasojta, tejua semi tinechyolpaktia".

23 Keman Jesús peuak tamachtia, kipiaya kemej 30 xiujmej. Miakej kinemiliayaj ke katka
ikoneuj José,
ikoneuj Helí,
24 ikoneuj Matat,
ikoneuj Leví,
ikoneuj Melquí,
ikoneuj Janaí,
ikoneuj José,
25 ikoneuj Matatías,
ikoneuj Amós,
ikoneuj Nahúm,
ikoneuj Eslí,
ikoneuj Nagái,
26 ikoneuj Maat,
ikoneuj Matatías,
ikoneuj Semeín,
ikoneuj Josec,
ikoneuj Jodá,
27 ikoneuj Joanán,
ikoneuj Resá,
ikoneuj Zorobabel,
ikoneuj Sealtiel,
ikoneuj Nerí,
28 ikoneuj Melquí,
ikoneuj Adí,
ikoneuj Cosam,
ikoneuj Elmadam,
ikoneuj Er,
29 ikoneuj Jesús,
ikoneuj Eliezer,
ikoneuj Jorim,
ikoneuj Matat,
ikoneuj Leví,
30 ikoneuj Simeón,
ikoneuj Judas,
ikoneuj José,
ikoneuj Jonam,
ikoneuj Eliaquim,
31 ikoneuj Meleá,
ikoneuj Mená,
ikoneuj Matatá,
ikoneuj Natán,
ikoneuj David,
32 ikoneuj Jesé,
ikoneuj Obed,

3:15 *Oso "kichatoyaj". **3:16, 17** *Oso "tekol". **3:17** #Oso "kichichinos". **3:18** *Oso "tajtolmej".

ikoneuj Boaz,
ikoneuj Salmón,
ikoneuj Nahsón,
33 ikoneuj Aminadab,
ikoneuj Arní,
ikoneuj Hezrón,
ikoneuj Pérez,
ikoneuj Judá,
34 ikoneuj Jacob,
ikoneuj Isaac,
ikoneuj Abrahán,
ikoneuj Taré,
ikoneuj Nacor,
35 ikoneuj Serug,
ikoneuj Reú,
ikoneuj Péleg,
ikoneuj Éber,
ikoneuj Selá,
36 ikoneuj Cainán,
ikoneuj Arpaksad,
ikoneuj Sem,
ikoneuj Noé,
ikoneuj Lamec,
37 ikoneuj Matusalén,
ikoneuj Enoc,
ikoneuj Jared,
ikoneuj Mahalaleel,
ikoneuj Cainán,
38 ikoneuj Enós,
ikoneuj Set,
ikoneuj Adán,
ikoneuj Dios.

4 Uan Jesús yajki den ueyiat Jordán. Dios kimakak ichikaualis uan ika nejon kiyekantinemik itech taluakyan. **2** Ompa yetoya 40 tonalmej, uan in Amokuali kitemoj maj motajtakolmakani.* Amo teyi kikuaj, yejua ika keman panok nejon 40 tonalmej, mayanak. **3** Uan in Amokuali kiluij: "Komo tiikoneuj Dios, xikilui nejin tet maj mokepa takual".* **4** Sayoj ke Jesús kinankilij: "Ijkuiliujtok: 'Amo sayoj ika takual* moneki se yoltos'".

5 Uan in Amokuali kiuikak kampa uejkapan uan kinextilijtiuetsik nochin uejueyi altepemej itech taltikpak. **6** Ompa, in Amokuali kiluij: "Nimitskauas xitaixyekana itech nochin nejin uejueyi altepemej uan nimitsmakas nochi tein kipiaj, porin nejin tanauatil nomako yetok uan akin nejua nikneki nikmaka. **7** Yejua ika, komo sayoj sepa tinechueyichiua, nochi moaxka yeski". **8** Jesús kinankilij: "Ijkuiliujtok: 'Xikueyichiua moDios Jehová,* uan sayoj yejua xiktekitili'".

9 Uan no, in Amokuali kiuikak hasta Jerusalén, kitejkoltij kampa okachi uejkapan itech templo uan kiluij: "Komo tiikoneuj Dios, ximopantamota desde nikan, **10** porin ijkuiliujtok: 'Kinnauatis iangeluan maj mitspaleuikan para maj amo teyi mitspano', **11** uan 'Mitsmachiaskej uan mitsuikaskej para amo timometskokos ika se tet'". **12** Jesús kinankilij: "Ijkuiliujtok: 'Amo xikyejyeko moDios Jehová'".* **13** Yejua ika keman kitamitemoj kichiuas maj motajtakolmakani, in Amokuali yajki, sayoj ke kisentokaya kitemouaya keman oksepa ueliskia kiyejyekos.

14 Jesús mokepak Galilea uan Dios kimakak ichikaualis. Nochin akin ompa nemiaj kuali ika tajtouayaj. **15** No peuak tamachtia kampa taueyichiuaj judíos uan nochin kitakachiuayaj.*

4:2 *Oso "kiyejyekoj".

4:3, 4 *Itech griego, "pantsin". **4:8, 12** *Xikonita pág. 496, *Jehová.* **4:15** *Oso "kipoujkaitayaj".

16 Uan yajki Nazaret, kampa moskaltijka, uan kemej momattoya kichiuas itech tonal sábado keman moseuiaj,* kalakik kampa taueyichiuaj judíos uan moketsak para taixtajtoltis.# **17** Uan kipanoltilijkej iamatajkuilol* tanauatijkej# Isaías. Yejua kitapoj uan kitemoj kampa ijkuiliujtoya: **18** "Jehová* nechmakak ichikaualis, porin yejua nechijitak# para nikinmatiltis kuali tanauatilmej^ pobres. Nechtitanik maj nikinmatilti ke kinkajkauaskej akin yetokej temako uan ke oksepa tachiaskej akin amo tachiaj, maj nikinpaleui akin tajyouijtokej, **19** uan maj niktematilti xiuit keman Jehová* tatiochiuas". **20** Uan kitetekuinoj amatajkuilol,* kikepilij akin ompa tapaleuiaya uan motalij. Nochin akin ompa yetoyaj sayoj kisenitayaj. **21** Uan peuak kiniluia: "Axkan mochiua tein kijtoua nejin Tajkuilolamatsin tein yekin nankikakkej".

22 Nochin peuak kuali ika tajtouaj uan kimojkakakiaj kualtsitsin tajtolmej tein kijtouaya. Kijtouayaj: "Nejin ikoneuj José, ¿melauj?". **23** Yejua kiniluij: "Tein melauj nankijtoskej maj nikchiua nejin tein moijtoua: 'Ximopajti komo tikijtoua ke titapajtijkej. Uan no xikchiua kampa tikayot tein tiktekakilijkej ke tikchiuak ompa Capernaúm'". **24** Uan no kijtoj: "Namechyekiluia ke nion se tanauatijkej kitakachiuaj* kampa kayot. **25** Namechyekiluia ke keman Elías nemia, onkayaj ompa Israel miakej siuatsitsin akin momikilijkaya inintakatsin. Itech nejon tonalmej amo kiouik eyi xiuit uan tajko uan amo onkaya toni kikuaskej itech nochi nejon tal. **26** Sayoj ke Elías amo kititankej maj kinpaleuiti nejon siuatsitsin, ta sayoj se siuatsin akin momikilijkaya itakatsin uan nemia Sarepta, tein poui Sidón. **27** Uan no, keman nemia tanauatijkej Eliseo onkayaj miakej ompa Israel akin kipiayaj lepra. Sayoj ke yejua amo kipajtij* nion se, ta sayoj Naamán akin kayot Siria". **28** Uan nochin akin kikakkej nejin kampa taueyichiuaj judíos, semi kualankej. **29** Yejua ika moketskej, ijsiujka kikixtijkej den ueyi xolal uan kiuikakej tepekuapan porin kinekiaj kipantamotaskej para maj tsonikauetsiti. Itech nejon tepet yetoya ueyi xolal. **30** Sayoj ke yejua kinpanauijtikisak uan yajki.

31 Jesús temok Capernaúm, se ueyi xolal tein poui Galilea. Itech nochi sábados ompa tamachtijtoya, **32** uan semi kimojkaitayaj kemej tamachtiaya, porin tajtouaya ika tanauatil. **33** Uan kampa taueyichiuaj judíos yetoya se takat akin kipiaya se amokuali ejekat tein pitsotik, uan yejua chikauak tsajtsik: **34** "¿Keyej titechkuejmoloua, Jesús akin tikayot Nazaret? ¿Titechixpoloko? Kuali nikmati ke tejua Dios mitsualtitanik".* **35** Sayoj

4:16 *Xikonita pág. 500, *sábado.* #Oso "taleros". **4:17** *Itech griego, "iamatatetekuinol". Xikonita pág. 491, *amatatetekuinol.* #Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* **4:18, 19** *Xikonita pág. 496, *Jehová.* **4:18** #Oso "nechixpejpenak". ^Oso "tajtolmej". **4:20** *Itech griego, "amatatetekuinol".

4:24 *Oso "kipoujkaitaj". **4:27** *Oso "amo kichipauak". **4:34** *Oso "tiitekitikauj Dios akin tiYektik".

ke Jesús kitakaualtij amokuali ejekat uan kiluij: "¡Ximotentsakua* uan xikisa!". Ompa, in amokuali ejekat kitalixuitekik takat ininixpan nochin, kisak uan amo kikokojteuak. **36** Nochin kimojkaitakej nejin uan peujkej moiluiaj: "¡Xikakikansan keniuj tajtoua! Ika ueyi tanauatil kinchikaujkanauatia in amokuali ejekamej maj kisakan ¡uan yejuan kisaj!". **37** Yejua ika nochi tein kichiuaya momatik itech nochi nejon talmej.

38 Jesús kisak de kampa taueyichiuaj judíos uan kalakik ichan Simón. Uan imonan Simón kikuik chikauak totonik,* uan kiluijkej maj kipaleui. **39** Yejua ika motokij kampa uetstoya uan kipajtij, uan totonik kikauak. Siuatsin nimantsin meuak uan peuak kintakualchiuia.

40 Keman pankalaktoyaya tonaltsin, nochin akin kinpiayaj ininchan akin mokokouayaj, kiuikilijkej Jesús. Uan yejua kinpajtij sejsemej keman kitaliaya imauan inintech. **41** Uan no miakej kinkixtilij amokuali ejekamej, uan keman kisayaj tsajtsitiayaj: "¡Tejua tiiKoneuj Dios!". Sayoj ke yejua kintakaualtiaya uan amo kinkauaya maj tajtokan, porin yejuan kimatiaj ke yejua katka Cristo.

42 Keman tanesik, yejua kisak de ompa uan yajki kampa taseltijkan. Sayoj ke nochin peujkej kitemouaj uan ajsikej hasta kampa yejua yetoya, uan kinekiaj kitsakuiliskej para maj amo kinkaua. **43** Sayoj ke yejua kiniluij: "No moneki nikteixmatiltijtinemis itech okseki uejueyi xolalmej kuali tanauatilmej tein ika tajtoua iTaixyekanalis Dios, porin yejua ika nechualtitankej". **44** Yejua ika kisentokak tanojnotsak ompa Judea kampa taueyichiuaj judíos.

5 Se tonal, Jesús ijkatoya ueyiatenoj Genesaret* uan miakej kiyoualojkej uan motojtopeuayaj para kikakiskej itajtol Dios. **2** Yejua kiitak ome barcos atenoj, sayoj ke akin kikitskiayaj pescados* pantemokaj uan kinixpaktoyaj ininatarrayas.# **3** Yejua tejkok* itech semej nejon barcos uan kiluij Simón maj tepitsin kitsinkixti. Nejon barco katka iaxka Simón. Ompa motalij itech barco uan peuak kinmachtia. **4** Keman tamitajtoj, kiluij Simón: "Xikuika barco hasta kampa okachi uejkatan uan ompa xiktamotakan namoatarrayas para nankikitskiskej pescados". **5** Sayoj ke Simón kinankilij: "Tamachtijkej, chikauak titekitikej nochi youal uan amo teyi tikajsikej; sayoj ke porin tejua tikijtoua, nikintamotati in atarrayas".* **6** Uan keman kintamotkej, kinkitskijkej tel miak pescados,* uan hasta atarraya peuak ixkokotoka. **7** Yejua ika kinmanotskej oksekin akin iniuan kinkitskiayaj pescados para maj kinpaleuitij, porin yetoyaj itech okse barco. Yejuan yajkej, uan kinpexontijkej* ome barcos. Kemej tel pexonkej,# barcos yayaj pankalakitij. **8** Keman Pedro kiitak nejon, motankuaketsak iixpan Je-

4:35 *Oso "Xitamatia". **4:38** *Oso "chikauak totoniaya".

5:1 *Nejin yejua ueyiat Galilea. **5:2, 6** *Oso "amichimej". **5:2** #Oso "ininmatauj". **5:3** *Oso "pankisak". **5:5** *Oso "niktamotati matat". **5:7** *Oso "kintemitijkej". #Oso "temitoyaj".

sús uan kiluij: "Amo nechnamiki mouan nietos noTekotsin, porin nitajtakolej". **9** Porin yejua uan nochin akin iuan yetoyaj kiueyimojkaitakej nochin pescados* tein kinkitskijkaj. **10** No kiueyimojkaitakej Santiago uan Juan ikoneuan Zebedeo. Yejuan uan Simón ininsenaxka katka nejon tekit. Sayoj ke Jesús kiluij Simón: "Amo ximouiok. Axkan peuas tikintemos akin nechtojtokaskej ijkon kemej tikintemoua pescados". **11** Yejua ika, keman oksepa kinuikakej barcos atenoj, kikaujkej nochi uan kitojtokakej.

12 Okse tonal, yejua yetoya itech semej uejueyi xolalmej. Ompa nesiko se takat akin kitamikuika se pitsotik kokolis* tein monotsa lepra. Keman nejon takat kiitak Jesús, motankuaketsak uan moixpiloj hasta talpan uan kitatauitij: "NoTekotsin, nejua nikmati ke komo tikneki uelis tinechpajtis".# **13** Yejua ika Jesús kitalij imay itech takat uan kiluij: "Kemaj, nikneki. Xipajti".# Nimantsin kokolis* poliuik. **14** Uan kinauatij maj amo akin kilui. Sayoj ke kiluij: "Xikitati tiopixkat uan xiktemaktiti tein Moisés tanauatij, para maj kiitakan ke tipajtikya".* **15** Maski ijkon, tein Jesús kichiuaya kisentokaya momatia, uan tel miakej mosentiliayaj para kikakiskej uan para maj kinpajti. **16** Uan no, yejua miakpa yaya motataujtiti kampa taseltijkan.

17 Se tonal, keman Jesús tamachtijtoya itech se kali, ompa tokotsyetoyaj seki fariseos uan sekin akin tamachtiayaj iTanauatil Moisés. Yejuan ualeujkaj de Galilea, Judea uan Jerusalén. Uan Jehová* kimakak ichikaualis para tapajtis. **18** Uan ejkotiuetskej seki takamej akin kimamajtiualayaj itech se petat* se takat akin amo uelia nejnemia, kitemouayaj kalakiskej kalijtik uan kitaliskej iixpan Jesús. **19** Sayoj ke, kemej semi miakej ompa yetoyaj, amo ueliaj kalakiaj iuan. Yejua ika tejkokej* kalkuako, kiajchiujkej tejas uan ompaka kitemouijkej in kokoxkej ika ipetauj# hasta tatajkoyampa, iixpan Jesús. **20** Keman yejua kiitak ke semi takuaujtamatiaj, kiluij in kokoxkej: "Nejua nimitsintapojpoluilia motajtakoluan". **21** Uan tajkuilouanij uan fariseos peuak moiluiaj: "¿Akoni nejin akin kiuijuikaltijtok* Dios? Amo akin ueli tetapojpoluilia se itajtakoluan, ta sayoj Dios". **22** Sayoj ke, kemej Jesús kimatik tein moiluijtoyaj, kiniluij: "¿Toni nankiyolnemilijtokej? **23** ¿Toni okachi amo ouij? ¿Se kijtos 'nimitsintapojpoluilia motajtakoluan', oso se kijtos 'ximeua uan xinejnemi'? **24** Sayoj ke para nankiitaskej ke nejua akin niyolik kemej takat* nikpia tanauatil para nikintapojpoluilis inintajtakoluan akin nemij nikan taltikpak...".# Uan kiluij in kokoxkej:△ "Nimitsiluia: ximeua, xikajokui mopetauj⊠ uan xiouj

5:9 *Oso "amichimej". **5:12, 13** *Oso "kokoxkayot". **5:12** #Oso "tinechchipauas". **5:13** #Oso "Xichipauaya". **5:14** *Oso "tichipauayakya".

5:17 *Xikonita pág. 496, *Jehová.* **5:18** *Oso "tapech". **5:19** *Oso "pankiskej". #Oso "kokoxkat itech itapech". **5:21** *Oso "kitejtelchiujtok". **5:24** *Xikonita pág. 490, *akin yolik kemej takat.* #Nejin eyi punto kinextia ke Jesús amo kitamiijtoj tein yaya kijtoti. △Oso "kokoxkat". ⊠Oso "motapech".

mochan". **25** Uan takat moketsak ininixpan, kiajokuik ipetauj kampa uetstoya uan yajki ichan kiueyitalijtiajki Dios. **26** Uan nochin sayoj kisenitakej uan peuak kiueyitaliaj Dios. Kemej kitelueyimojkaitakej, kijtouayaj: "¡Axkan tikitakej tein amo keman tikitstoyaj!".

27 Satepan ke mochiuak nejon, kisak de ompa uan kiitak se takat akin kisentilia impuesto akin monotsa Leví. Yejua tokotsyetoya kampa taxtauaj impuesto, uan kiluij: "Xinechtojtoka". **28** Uan yejua moketsteuak, takaujteuak nochi uan peuak kitojtoka. **29** Leví kichiuak se ueyi tatakualis para Jesús ompa ichan. Ompa yetoyaj miakej akin kisentiliaj impuesto uan oksekin akin takuajtoyaj iniuan. **30** Yejua ika fariseos uan inintajkuilojkauan amo kiuelitakej nejon uan peuak kiniluiaj imomachtijkauan Jesús: "¿Keyej nantakuaj uan nantatayij iniuan akin kisentiliaj impuesto uan iniuan tajtakolchiuanij?". **31** Keman Jesús kiitak nejin, kiniluij: "Akin paktokej amo moneki maj kiitatij tapajtijkej, sayoj ke akin mokokouaj kemaj. **32** Amo nikinnotsako akin yolmelaujkej, ta akin tajtakolejkej, para maj moyolpatakan".

33 Yejuan kiluijkej: "Itatojtokakauan Juan miakpa kiixtaliaj amo takuaskej seki tonalmej uan semi motataujtiaj, uan no inintatojtokakauan fariseos. Sayoj ke akin mitstojtokaj takuaj uan tatayij". **34** Jesús kinnankilij: "Namejuan amo uelis nankichiuaskej maj itasojikniuan novio kiixtalikan amo takuaskej keman novio iniuan yetok, ¿melauj? **35** Sayoj ke ejkos tonal keman kinkuiliskej novio, uan nejon tonal kemaj kiixtaliskej amo takuaskej".

36 No kintapouij nejin: "Amo akin kiteki se tasal tein yankuik uan kijtsoma itech se tasalsol. Komo ijkon kichiuaskiaj, tasal tein yankuik kiixtsayanaskia tasalsol. Uan no, tasal tein yankuik amo kualnesiskia iuan tasalsol. **37** Amo akin kipanteka yankuik vino itech kuetaxbolsa tein soltik. Komo ijkon kichiuaskiaj, vino kitsayanaskia kuetax uan toyauiskia, uan kuetaxbolsa amo ueliskia se kikuisok. **38** Okachi kuali, yankuik vino moneki se kipantekas itech kuetaxbolsa tein yankuik. **39** Amo akinok kineki tayis yankuik vino komo tayikya tein uejkaujya kichijchiujkej, porin kijtoua: 'Vino tein uejkaujya kichijchiujkej okachi kuali'".

6 Itech se tonal sábado keman moseuiaj, Jesús panotoya kampa toktoya trigo, uan imomachtijkauan kimatektiayaj seki tatok, kimaxakualojtiayaj uan kikuajtiayaj iteyo. **2** Yejua ika, seki fariseos kiniluijkej: "¿Keyej nankichiujtokej itech tonal sábado tein amo kuali yetok maj se kichiua?". **3** Sayoj ke Jesús kinnankilij: "¿Amo keman nankiitanij kampa ijkuiliujtok tein kichiuak David keman yejua uan takamej akin iuan yayaj mayankej? **4** ¿Amo kalakik ichan Dios uan kimakakej pantsin tein kitalijkaj iixpan Dios, kikuaj uan kinmakak takamej akin iuan yayaj? Uan nejon amo akin moneki kichiuas, porin sayoj tiopixkamej ueli kikuaj". **5** Uan no kiniluij: "Nejua akin niyolik kemej takat nikpia tanauatil itech tonal sábado".

6 Itech okse tonal sábado, kalakik kampa taueyichiuaj judíos uan peuak tamachtia. Uan ompa yetoya se takat akin amo uelia kioliniaya iyekmay.* **7** Tajkuilouanij uan fariseos sayoj kiitstoyaj Jesús porin kinekiaj kiitaskej ox tapajtiskia itech tonal sábado uan ijkon kiajsiskiaj toni ika kiteluiliskej. **8** Sayoj ke kemej yejua kimatia tein kinemiliayaj, kiluij in takat akin amo uelia kioliniaya imay: "Ximoketsa uan xiuiki nikan tatajko". Yejua yajki uan ompa moketsak. **9** Ompa, Jesús kintajtanij:* "¿Kuali yetok maj se kichiua tein kuali oso tein amo kuali itech tonal sábado? ¿Uelis se tamakixtis oso se taixpolos?". **10** Uan yejua kinitak akin ompa yetoyaj uan kiluij in takat: "Ximomamelaua". Keman momamelauak, mapajtik. **11** Sayoj ke, kemej yejuan semi tauelmiktoyaj, peujkej moiluiaj tein ueliskiaj kichiuiliskej Jesús.

12 Semej nejon tonalmej, yejua yajki itech tepet motataujtito uan nochi youal kitataujtijtoya Dios. **13** Keman tanesik, kinnotsak imomachtijkauan uan kinijitak* 12, akin kintokaytij tatitanilmej: **14** Simón (akin no kitokaytij Pedro), Andrés iikniuj Simón, Santiago, Juan, Felipe, Bartolomé, **15** Mateo, Tomás, Santiago ikoneuj Alfeo, Simón (akin kiluiaj ke tekiti ika nochi iyolo), **16** Judas* ikoneuj Santiago, uan Judas Iscariote (akin kitemaktij).

17 Uan pantemok iniuan uan moketsak kampa tamanis. Ompa yetoyaj miakej imomachtijkauan uan tel miakej akin ualeuayaj de Judea, Jerusalén uan itech talmej tein pouij Tiro uan Sidón, tein yetokej ueyiatenoj. Ualajkaj kikakikoj uan para maj kinpajti. **18** Pajtiaj hasta akin amokuali ejekamej kintajyouiltiayaj. **19** Uan nochin kitemouayaj kitaliskej ininmay itech, porin itech kisaya se chikaualis tein kinpajtiaya nochin.

20 Yejua moixajokuik, kinitak imomachtijkauan uan kijtoj:

"Nanyolpakij namejuan, akin nanpobres, porin iTaixyekanalis Dios yeski namoaxka.

21 "Nanyolpakij namejuan, akin axkan namayantokej, porin nanixuitoskej.*

"Nanyolpakij namejuan, akin axkan nanchokaj, porin nanuetskaskej.

22 "Xiyolpakikan keman namechtauelitaskej, namechkixtiskej, namechuijuikaltiskej,* namechixtopeuaskej uan kijtoskej ke amo nanyolkualmej porin itech nantakuaujtamatij akin yolik kemej takat. **23** Xiyolpakikan keman namechpanos nejon uan xiajkotsijtsikuinikan porin namouelitaj, porin Dios namechmakas se ueyi tatiochiualis ne iluikak, porin yejua nejon tein ininuejkaujtatuan kinchiuiliayaj tanauatianij.*

24 "Sayoj ke nanteiknеltijkej namejuan akin nantominpiaj, porin tein nankipiaj axkan sayoj yejua tein nankipiaskej.

25 "Nanteiknеltijkej namejuan akin axkan nanixuitokej, porin namayantoskej.

6:6 *Itech griego, "mauaktoya". **6:9** *Oso "kintajtoltij". **6:13** *Oso "kinixpejpenak". **6:16** *No monotsa Tadeo.

6:21 *Oso "namechixuitiskej". **6:22** *Oso "namechtejtelchiuaskej". **6:23** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.*

"Nanteikneltijkej namejuan akin axkan nanuetskaj, porin nantayokoyaskej uan nanchokaskej.

26 "Nanteikneltijkej keman nochin kuali namoka tajtoskej, porin ininuejkaujtatuan no kuali ininka tajtojkej tanauatianij akin amo melaujkej.

27 "Sayoj ke namejuan, akin nanechkaktokej, namechiluia xiksentokakan xikintasojtakan akin namechtauelitaj uan xikinchiuilikan tein kuali akin amo namechtasojtaj, **28** xikinnejnekilikan tein kuali akin namechnejnekiliaj tein amo kuali uan ximotataujtijtokan ininka akin namechuijuikaltiaj.* **29** Akin mitsixtatsinis sekopa, xikaua maj no mitsixtatsini oksekopa. Akin mitskuilis se mopantaken, no xikmaka okse motasal tein tiaktok. **30** Akin mitstajtanis teisa, xikmaka. Uan akin mitskuilis tein moaxka, amo xikilui maj mitskepili.

31 "No xikinchiuilikan oksekin tein nankiuelitaskiaj maj namechchiuilikan.

32 "Komo nankintasojtaj akin namechtasojtaj, ¿toni ika namechpaleuia nejon? Porin hasta tajtakolchiuanij kintasojtaj akin kintasojtaj. **33** Komo nankinchiuiliaj tein kuali akin namechchiuiliaj tein kuali, ¿toni ika namechpaleuia nejon? Hasta tajtakolchiuanij kichiuaj nejon. **34** Uan komo nankintaneujtiaj* teisa akin nankinemiliaj ke namechkepiliskej, ¿toni ika namechpaleuia nejon? Hasta tajtakolchiuanij kintaneujtiaj okseki tajtakolchiuanij uan kichiaj maj kinkepilikan tein kintaneujtijkej. **35** Sayoj ke namejuan xiksentokakan xikintasojtakan akin namechtauelitaj, xikchiujtokan tein kuali uan xitetaneujtijtokan uan amo xikchiakan maj namechkepilikan nion teyi. Ijkon namotaxtauil yeski ueyi uan nanyeskij nanikoneuan akin okachi ueyichiujkej, porin yejua kualtakat hasta iniuan akin amo motasojkamatij uan akin amo yolkualmej. **36** Xiteiknelijtokan, ijkon kemej namoTajtsin teiknelia.

37 Uan no, amo xiksentokakan xikinijijtokan oksekin uan ijkon amo keman namechijijtoskej. Amo xiksentokakan xikijtokan maj kintatsakuiltikan oksekin, uan ijkon Dios amo kijtos ke moneki namechtatsakuiltiskej. Xitetapojpoluijtokan uan namechtapojpoluiskej. **38** Xiksentokakan xiktemakakan tein nankipiaj, uan namechmakaskej. Namechtaliliskej itech bolsa tein kipia namotaken se ueyi tamachiuj, tein kipantilintiskej, tein kitsetseloskej, uan hasta pipixauis.* Porin komo miak nankitemakaj, no miak namechmakaskej".#

39 Uan kintapouij nejin: "Se akin amo tachia amo ueli kiuika okse akin amo no tachia, ¿melauj? Nochin omen uetsiskiaj itech se talkoyok,* ¿melauj? **40** Akin momachtia amo okachi ueyichiujkej ke itamachtijkauj, sayoj ke akin senkis kuali kimachtianij yeski kemej itamachtijkauj. **41** ¿Keyej tikita tajsoltsin* tein kipia mok-

6:28 *Oso "namechtejtelchiuaj". **6:34** *Nejin kijtosneki se tetaneujtis uan amo teyi se kitanilis.

6:38 *Oso "xinis". #Itech griego, "Tamachiuj tein nankikuij iniuan oksekin, no yejua tein kikuiskej namouan". **6:39** *Oso "taltekoch". **6:41** *Oso "teujti", "paja".

niuj itech iixtololo uan amo tikita ueyi kouit* tein tikpia itech moixtololo? **42** ¿Keniuj uelis tikiluis mokniuj, 'Noknitsin, xinechkaua maj nimitsixkixtili tajsoltsin', ta tejua amo tikita ueyi kouit tein tikpia itech moixtololo? ¡Taixkajkayaujkej! Achto ximoixkixtili ueyi kouit uan ijkon tikyekitas keniuj tikixkixtilis tajsoltsin tein kipia mokniuj.

43 "Nion se kuali kouit kitemaka takilot tein amo kuali, uan nion se kouit tein ijtipalaktik kitemaka kuali takilot. **44** Porin ika itakilo moixmati sejse kouit. Amo akin kitekilia higos nion uvas se kouit tein uitsyoj. **45** Akin yolkuali kijtoua tein kuali porin kiyolnemilijtok tein kuali; sayoj ke akin amo yolkuali kijtoua tein amo kuali porin kiyolnemilijtok tein amo kuali. Porin tein semi kiyolnemilijtok yejua tein kijtoua.

46 "Yejua ika, ¿keyej nanechiluiaj '¡noTekotsin! ¡noTekotsin!' sayoj ke amo nankichiuaj tein namechiluia? **47** Namechiluiti kemej akoni tamati akin nechtojtoka, kikaki notajtoluan uan kichiua. **48** Tamati kemej se takat, akin keman kichijchiuak se kali, semi uejkatan tachkuak, uan kitsineualtij itech se ueyi tet. Yejua ika, keman moskaltij ueyiat, chikauak kiuitekik kali, sayoj ke amo uelik kiolinij porin kuali chijchiujtoya. **49** Sayoj ke akin kikaki notajtoluan uan amo teyi kichiua, tamati kemej se takat akin kichijchiuak se kali talixko, uan nion tachkuak para kitsineualtis. Ueyiat chikauak kiuitekik kali, uan nimantsin uetsik. Tamixitinik nejon kali".

7 Keman kintamiiluij akin ompa yetoyaj tein monekia kiniluis, ajsik Capernaúm. **2** Uan ompa yetoya se takat akin kinixyekana 100 soldados. Yejua kipiaya se takeual akin semi kitasojtaya uan semi mokokouaya, xikaujtoyaya.* **3** Keman kikakik ke oksekin ika tajtouayaj Jesús, kintitanik seki taixyekananij judíos maj kiluitij maj kipajtiki itakeual. **4** Yejuan yajkej kampa yetoya Jesús uan peuak kiteltataujtiaj: "Nejin takat kinamiki xikpaleui, **5** porin techtasojta tejuan tijudíos uan yejua techchijchiuilij kampa titaueyichiuaj". **6** Yejua ika Jesús yajki iniuan. Sayoj ke keman ajsitiayaya kalijtik, akin kinixyekana soldados kintitanik seki itasojikniuan maj kiluitij: "Tejuatsin, amo ximokuejmolo tiualas, porin amo nechnamiki xikalaki nochan. **7** Yejua ika amo no nimitsnamikiko. Sayoj ke xitanauati maj notakeual pajti uan pajtis. **8** Porin nejua no nechixyekanaj uan nikinixyekana soldados. Se nikiluia '¡Xiouj!' uan youi, uan okse nikiluia '¡Xiuiki!' uan uitse, uan notakeual nikiluia '¡Xikchiua nejin!' uan kichiua". **9** Jesús semi kimojkakakik nejon, moikankepak uan kiniluij akin kitojtokayaj: "Namechiluia ke nion nikan Israel nikitani aksa* maj semi takuaujtamati kemej nejin takat". **10** Keman takamej akin kintitanka mokepkej kalijtik, kiitakej ke takeual pajtikaya.

6:41 *Oso "kaleual", "viga".

7:2 *Oso "momikilijtoyaya". **7:9** *Oso "akin", "akaj".

11 Uan amo uejkauak, yajki ueyi xolal Naín, uan imomachtijkauan uan tel miakej iuan yayaj. **12** Keman ajsitiaya ikalakyan ueyi xolal, kiitak ke kiuikayaj se miketsin, yayaj kitokatijya, katka ikonetsin se siuatsin uan ipa setsin katka. Uan no, nejon siuatsin momikilijkaya itakatsin. No iuan yayaj tel miakej akin kayomej itech nejon ueyi xolal. **13** Keman toTekotsin kiitak siuatsin, semi kiyoliknelij uan kiluij: "Amo xichokaok". **14** Niman motokij uan kitalij imay kampa kiuikayaj miketsin, uan akin kiuikayaj moketskej. Ompa, yejua kijtoj: "Okichpil, nimitsiluia: ¡ximeua!". **15** Uan okichpil motalij uan peuak tajtoua, uan Jesús kimaktilij inan. **16** Nochin semi kimojkaitakej uan peujkej kiueyitaliaj Dios uan kijtouayaj: "Se ueyi tanauatijkej* monextiko touan", uan "Dios kielnamikik ixolal". **17** Uan nochi tein kichiuaya momatik itech nochi xolalmej tein pouij Judea uan ompaka.

18 Uan itatojtokakauan Juan kitapouijkej nochi nejin. **19** Yejua ika Juan kinnotsak omen uan kintitanik maj kitajtanitij* toTekotsin: "¿Tejua yaya tiualati, oso moneki tikchiaskej okse?". **20** Keman ajsitoj kampa yetoya Jesús, nejon takamej kiluijkej: "Juan akin teauia techualtitanik maj timitstajtanikij ox tejua yaya tiualati oso moneki tikchiaskej okse". **21** Nejon hora, yejua kinpajtij miakej akin mokokouayaj, akin semi kinkokouaya teisa uan akin kipiayaj amokuali ejekamej, uan kintachialtij miakej akin amo tachiayaj. **22** Uan kinnankilij: "Xiakan uan xiktapouikan Juan tein nankiitakej uan tein nankikakkej: akin amo tachiayaj axkan tachiajya, metskoxojmej yeknejnemijya, akin kipiayaj lepra pajtikejya,* akin amo ueliaj takakiaj takakijya, mikemej oksepa nemij# uan pobres kinixmatiltiaj kuali tanauatilmej.△ **23** Yolpaki akin amo teyi kitsakuilia maj notech takuaujtamati".*

24 Keman yajkej akin Juan kintitanka, Jesús peuak ika kinnojnotsa Juan akin ompa moajsiaj. Kiniluij: "¿Toni nankiitatoj taluakyan? ¿Se akat tein ejekat kiuiuika? **25** ¿Toni nankiitatoj? ¿Se takat akin takentok ika tasal tein patiyoj? ¡Akin kikuij tasal tein patiyoj uan kipiaj nochi tein kinekij yetokej ininchan tekiuanij! **26** Komo ijkon, ¿toni nankiitatoj? ¿Se tanauatijkej? Namechiluia ke kemaj, uan okachi tayekantok ke se tanauatijkej. **27** Ijkuiliujtok nejin keman ika motajtoua Juan: '¡Xikita! ¡Niktitaniti notanauatijkauj maj youi moixpan, uan yejua mitsyekantias uan mitsyekchijchiuilijtias ojti!'. **28** Namechiluia ke hasta axkan amo yolini se akin okachi ueyichiujkej ke Juan. Sayoj ke, akin okachi amo ueyichiujkej itech iTaixyekanalis Dios, okachi ueyichiujkej ke yejua". **29** Keman nochin akin ompa nemiaj uan akin kisentiliaj impuesto kikakkej nejin, kijtojkej ke Dios kichiua nochi tein kuali yetok, porin Juan ipa kinauij-

7:16 *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*.
7:19 *Oso "kitajtoltitij".

7:22 *Oso "chipauayakejya". #Itech griego, "kinajokuij". △Oso "tajtolmej".
7:23 *Oso "amo kiuetsiltia (kitepotamia) tein nikchiua".

kaya. **30** Sayoj ke fariseos uan akin kuali kiixmatiaj iTanauatil Moisés amo kinekkej kichiuaskej tein Dios kinekia, porin yejuan amo kinauijka Juan.

31 Jesús no kijtoj: "¿Kemej akoni ueliskia nikijtos ke tamatij akin nemij axkan? **32** Tamatij kemej pipiltsitsin akin tokotsyetokej itech plaza uan chikauak moiluiaj: 'Tamechpichilijkej flauta, sayoj ke namejuan amo namijtotijkej; timotayokolkuikatijkej,* sayoj ke namejuan amo nanchokakej'. **33** Porin Juan akin teauia kiixtalia amo takuas nion tayis vino uan namejuan nankijtouaj: 'Kipia se amokuali ejekat'. **34** Nejua akin niyolik kemej takat kemaj nitakua uan nitayi vino uan namejuan nankijtouaj: '¡Xikitakan! ¡Se takat kampets uan tauankej,* akin mouika iniuan akin kisentiliaj impuesto uan iniuan tajtakolchiuanij!'. **35** Sayoj ke akin tamatkej kinextia ika tein kichiua".*

36 Uan semej fariseos miakpa kiluijtoya maj iuan takuati. Yejua ika Jesús kalakik ichan fariseo uan motalij kampa takuajtoyaj. **37** Uan se siuatsin akin moixmatia itech ueyi xolal kemej tajtakolchiujkej kimatik ke Jesús takuajtoya ichan fariseo, uan kiualkuik se istak kontsin tein pexontoya* ika se aceite tein kualtsin ajuiyak. **38** Motokij iikankopa Jesús, chokatoya imetsnakastan uan iixayo uetsia imetsko uan peuak kimetsuajuatsa ika itson. No kimakaya besos imetsuan,* uan kimetstekilij nejon aceite. **39** Keman fariseo akin kiyoleujka kiitak nejin, moyoliluij: "Komo nejin takat yekmelauj yeskia se tanauatijkej, kimatiskia akoni kimetskitskijtok; kimatiskia ke yejua se tajtakolchiujkej". **40** Sayoj ke, kemej Jesús kimatik tein kinemilijtoya, kiluij: "Simón, nikneki nimitsiluis teisa". Yejua kinankilij: "¡Xinechilui Tamachtijkej!".

41 "Ome takamej kitauikiliayaj se takat akin tetaneujtia tomin; se kitauikiliaya 500 denarios,* uan okse, kitauikiliaya 50. **42** Kemej amo kipiayaj keniuj kikepiliskej, ika nochi iyolo kiniluij ke amo teyi kitauikiliayajok. ¿Akoni tiknemilia ke okachi kitasojtas?". **43** Simón kinankilij: "Niknemilia ke takat akin okachi tauikaya". Yejua kiluij: "Kuali titanankilij". **44** Uan moixkepak kampa yetoya siuatsin uan kiluij Simón: "¿Tikita nejin siuatsin? Nikalakik mochan uan amo tinechmakak at para nimometspajpakas, sayoj ke yejua nechmetspajpakak ika iixayo uan nechmetsuajuatsak ika itson. **45** Amo tinechmakak se beso,* sayoj ke nejin siuatsin, desde keman nikalakik, kimakatok besos nometsuan.# **46** Amo tinechkuatalilij aceite, sayoj ke nejin siuatsin nechmetstekilij aceite tein kualtsin ajuiyak. **47** Yejua ika nimitsiluia ke maski miak* itajtakoluan, niktapojpoluia, porin semi tetasojtak.

7:32 *Oso "titayokolcantarojkej". **7:34** *Itech griego, "tel tayi vino". **7:35** *Oso "tamatilis monextia ika nochi ikoneuan". **7:37** *Oso "temitoya".

7:38 *Oso "No kimetspijpitsouaya", "No kimetstejtenamikia". **7:41** *Xikonita pág. 493, *denario*. **7:45** *Oso "Amo tinechpitsoj", "Amo tinechtenamik". #Oso "nechmetspijpitsojtok", "nechmetstenamiktok". **7:47** *Oso "uejueyi".

Sayoj ke akin amo miak kitapojpoluiliaj, amo semi tetasojta". **48** Uan kiluij siuatsin: "Nejua nimitsintapojpoluilia motajtakoluan". **49** Akin iuan takuajtoyaj peujkej moiluiaj: "¿Akoni nejin takat akin hasta tetapojpoluilia se itajtakoluan?". **50** Sayoj ke yejua kiluij siuatsin: "Dios mitsmakixtij porin titakuaujtamati. Xiouj uan amo ximotekipacho".

8 Tepitsin satepan, yejua yajki itech uejueyi xolalmej uan xolaltsitsin. Kiteixmatiltijtinemia kuali tanauatilmej* tein ika tajtoua iTaixyekanalis Dios. Iuan yayaj 12 tatitanilmej, **2** uan no seki siuatsitsin akin Jesús kinkalankixtilijka amokuali ejekamej uan kinpajtijka: María, akin no kiluiayaj Magdalena uan kikalankixtilijka chikome amokuali ejekamej, **3** Juana isiuatsin Cuza (yejua katka itayekankatakeual Herodes), Susana uan miakej okseki siuatsitsin akin kinpaleuiayaj ika tein kipiayaj.

4 Uan tel miakej mosentilijkaj iniuan akin ipa yayaj kiitatij itech sejse ueyi xolal, uan yejua peuak kintapouia nejin: **5** "Se takat kitokato ixinach. Uan keman tatoktiaya, seki xinach uetsik ojtenoj uan ipan tajtaksakej,* uan totomej kikuajkej. **6** Okseki uetskej tepani* uan satepan ke ixuakej, uakkej porin tal amo kuechauak katka. **7** Okseki uetskej uitstsalan, uan uitsti tein iuan moskaltij, kintsonpachoj. **8** Sayoj ke okseki uetskej itech kuali tal uan satepan ke ixuakej, peuak mochiua, se ciento okachi ke tein kitokak". Satepan ke kijtoj nejin, chikauak kijtoj: "¡Akin kipia inakas para takakis, maj yektakaki!".

9 Sayoj ke imomachtijkauan kitajtanijkej toni kijtosnekia tein kintapouij. **10** Yejua kiniluij: "Namejuan Dios namechpaleuia xikajsikamatikan tein amo kitematiltijtoya* de iTaixyekanalis. Sayoj ke oksekin sayoj kikakij tein nikintapouia, uan ijkon maski tachiaskej, tein melauj amo teyi kiitaskej, uan maski takakiskej, amo teyi kiajsikamatiskej. **11** Tein namechtapouij kijtosneki nejin. Xinach yejua itajtol Dios. **12** Tein uetsik ojtenoj yejuan akin kikakij itajtol Dios, sayoj ke in Amokuali kinajchiuiliki tein yetoya itech ininyolo para maj amo taneltokakan uan maj amo kinmakixtikan. **13** Tein uetsik tepani* yejuan akin keman kikakij itajtol Dios kineltokaj ika miak pakilis; sayoj ke amo moyeknaluayotiaj. Kineltokaj seki tonalmej, sayoj ke keman kinyejyekouaj amo taneltokajok. **14** Tein uetsik uitstsalan, yejuan akin kikakij itajtol Dios, sayoj ke kemej kikauaj maj kintapololti tein kintekipachoua, kinejnekij motomintiskej uan sayoj kinekij moyolpaktiskej itech nejin tonalmej, nejon kitamitsonpachoua itajtol Dios uan inintakilo amo chikauaya. **15** Tein uetsik itech kuali tal yejuan akin yolmelaujkej uan yolkualmej, uan keman kikakij itajtol Dios mokauiliaj, uan maski kipanouaj ouijkayomej taxikouaj uan kitemakaj takilot.

16 "Amo akin kixotaltia se candil uan kipantsakua ika se ko-

8:1 *Oso "tajtolmej". **8:5** *Oso "kitejteliksakej", "kitsoniksakej". **8:6, 13** *Oso "teixko", "tetaj".

8:10 *Xikonita pág. 503, *tein Dios amo kitematiltijtoya.*

mit oso kitalia camajtampa, ta kitalia kampa kinketsaj candilmej para maj kintauili akin kalakiskej. **17** Porin nochi tein amo akin kimati momatis, uan nochi tein kuali kitatijtokej,* kiajsiskej uan se tonal kimatiskej nochin. **18** Yejua ika kuali xitakakikan, porin akin kipia teisa, kimakaskej okachi, sayoj ke akin amo kipia, kikuiliskej hasta tein kinemilia ke kipia".

19 Uan inan uan iikniuan kiitakoj, sayoj ke amo ueliaj motokiayaj hasta kampa yetoya porin miakej yetoyaj. **20** Yejua ika kinauatijkej: "Momaj uan mokniuan ijkatokej kalampa uan mitsitasnekij". **21** Yejua kinnankilij: "Nomaj uan nokniuan yejuan nejin akin kikakij itajtol Dios uan kichiuaj".

22 Se tonal, yejua tejkok* iniuan imomachtijkauan itech se barco uan kiniluij: "Maj tikpanauikan ueyiat". Uan yajkej. **23** Sayoj ke, keman yajtoyaj itech barco, yejua kochik. Ompa, peuak eliuis chikaujkaejeka uan barco peuak apexoni* uan yaya pankalakiti. **24** Yejua ika kijxititoj* uan kiluijkej: "¡Tamachtijkej! ¡Tamachtijkej! ¡Timikitij!". Yejua meuak uan kitakaualtij ejekat uan at tein moajkotamotaya; uan motamatilijkej, uan nochi tatamatiak.# **25** Uan yejua kintajtanij:* "¿Keyej amo nantakuaujtamatij?". Sayoj ke yejuan, kemej semi moujkej uan kimojkaitayaj tein kichiuak, moiluiayaj: "¿Akoni yekmelauj nejin takat? Hasta ejekat uan at kitakamatij".

26 Uan ajsikej oksekopa, itech tal tein poui Gerasa, tein yetok oksekopa de Galilea. **27** Niman keman Jesús temok den barco, kinamikito se takat akin ompaka nemia uan kipiaya amokuali ejekamej. Kemanya xipetsnentinemia* uan amo nemia itech se kali, ta kampa toktokej mikemej. **28** Keman kiitak Jesús, chikauak tsajtsik uan motankuaketsak iixpan, uan chikauak kijtoj: "¿Toni tikchiujtok nikan, Jesús iKoneuj Dios akin okachi ueyichiujkej? Nimitstataujtia, amo xinechtatsakuilti". **29** (Porin Jesús miakpaya kinauatijka amokuali ejekat maj kikaua takat. Amokuali ejekat miakpa kichiualtijka tein yejua kinekia,* uan miakpa kimailpijkaj uan kimetsilpijkaj# uan kiyekpixtoyaj, sayoj ke yejua nochipa kinkokototsaya cadenas, uan amokuali ejekat kichiualtiaya maj youi kampa taseltijkan). **30** Jesús kitajtanij: "¿Keniuj timonotsa?". Yejua kiluij: "Legión".* Porin miak amokuali ejekamej itech mokalakijkaj. **31** Uan kitataujtiayaj maj amo kintitani itech ueyi ostok* tein uejkatan. **32** Uan tel miak pitsomej takuajtoyaj itech tepet, yejua ika amokuali ejekamej kitataujtijkej maj kinkaua maj kalakikan ininijtik pitsomej. Uan yejua kinkauak. **33** Ompa,

---

8:17 *Oso "kicholtijtokej". **8:22** *Oso "pankisak". **8:23** *Oso "atemi". **8:24** *Oso "kitachialtitoj", "kiixpetanitoj". #Oso "taseuik". **8:25** *Oso "kintajtoltij".

8:27 *Oso "xitatsnentinemia". **8:29** *Oso xa "uejkauak chikauak kikitskijtoya". #Oso "kimatsikojkaj uan kimetstsikojkaj". **8:30** *Soldados ompa Roma xeliujtoyaj ika legiones. Itech se legión pouiaj 4,000 hasta 6,000 soldados. **8:31** *Oso "tekoch". Xikonita pág. 505, *ueyi ostok.*

amokuali ejekamej kikaujkej nejon takat uan mokalakijkej ininijtik pitsomej, uan pitsomej mopantamotkej* itech ueyiat uan moaeltsimijkej.# **34** Keman akin kinyekpiayaj pitsomej kiitakej tein panoka, cholojteujkej uan kitetapouijkej itech ueyi xolal uan itech xolalmej.

35 Uan miakej kiitatoj tein panoka. Keman ajsikej kampa yetoya Jesús, kiitakej ke takat akin achto kipiaya amokuali ejekamej takentoyaya, yektalnamiktoyaya uan tokotsyetoya iuan Jesús, uan semi momoujtijkej. **36** Akin kiitakaj tein panoka, kintapouijkej keniuj pajtik nejon takat. **37** Uan miakej akin ompaka nemiaj, itech tal tein poui Gerasa, kiluijkej Jesús maj youi, porin semi mojkakalakkej. Yejua ika, tejkok* itech barco para yasya. **38** Takat akin achto kipiaya amokuali ejekamej semi kitataujtiaya maj kikaua maj iuan youi, sayoj ke yejua amo kikauak uan kiluij: **39** "Ximokepa mochan uan xikintapoui nochin keniuj Dios mitspaleuij". Yejua ika yajki uan kitematiltijtinemik itech nochi ueyi xolal keniuj Jesús kipaleuijka.

40 Keman Jesús mokepak, kuali kiselijkej, porin nochin kichixtoyaj.* **41** Uan ejkotiuetsiko se takat akin monotsa Jairo, akin taixyekanaya kampa taueyichiuaj judíos. Motankuaketsak iixpan Jesús uan peuak kitataujtia maj youi ichan, **42** porin isiuapiltsin akin ipa setsin, xikaujtoya.* Yejua kipiaya kemej 12 xiujmej.

Keman Jesús yajtoya, miakej kitojtopeuayaj. **43** Uan no, ompa yetoya se siuatsin akin 12 xiujmejya eskistinemia uan amo akin uelia kipajtiaya. **44** Yejua motokij taikankopa uan kinalmatokak* itasaltenoj, uan nimantsin amo eskisakok. **45** Jesús tajtanik: "¿Akoni kitalij imay notech?".* Keman nochin kijtouayaj ke yejuan amo, Pedro kiluij: "Tamachtijkej, nochin mitspejpechijtokej uan mitstojtopeujtokej". **46** Sayoj ke Jesús kijtoj: "Aksa* kitalij imay notech, porin nikmati ke notech kisak chikaualis". **47** Keman siuatsin kiitak ke amo ueliskiaok kitatis* tein kichiujka, motokij uan uiuiyokatoya, motankuaketsak iixpan uan kijtoj sentaixpan keyej kitalijka imay itech uan keniuj nimantsin pajtik. **48** Sayoj ke yejua kiluij: "Nokonetsin, tipajtik porin titakuaujtamatik. Xiouj uan amo ximotekipacho".

49 Keman yejua tajtojtoyaok, ualaj se takat akin yetoya ichan Jairo uan kiluij: "Mosiuapiltsin momikilijya. Amo xikuejmolook in Tamachtijkej". **50** Keman kikakik nejin, Jesús kiluij Jairo: "Amo ximoui, sayoj xitakuaujtamati uan yejua makisas". **51** Keman ajsik kalijtik, sayoj kikauak maj iuan kalakikan Pedro, Juan, Santiago uan itat uan inan siuapiltsin. **52** Nochin chokatoyaj uan semi tayokoxtoyaj* porin siuapiltsin momikilijka. Yejua ika kijtoj: "Amo

8:33 *Oso "mopankajkaujkej", "motepejxiuijkej uan uetsitoj". #Oso "atojtolojkej". **8:37** *Oso "pankisak". **8:40** *Oso "kichatoyaj". **8:42** *Oso "momikilijtoyaya".

8:44 *Oso "momakuiltij", "kinalmachilij". **8:45** *Oso "¿Akoni nechmatokak (nechmachilij)?". **8:46** *Oso "Akin", "Akaj". **8:47** *Oso "kicholtis". **8:52** *Oso "moyolixkojkomonijtoyaj porin tayokoxtoyaj".

xichokakanok, porin amo momikilij, ta kochtok". **53** Keman kikakkej nejin, peujkej kiueuetskiliaj uan kikejkelouaj, porin yejuan kimatiaj ke momikilijkaya. **54** Sayoj ke yejua kimakitskij uan kinotsak: "Siuapiltsin, ¡ximeua!". **55** Yejua oksepa nemik* uan nimantsin moketsak. Uan Jesús tanauatij maj kitamakakan. **56** Itatuan siuapiltsin kiueyimojkaitakej uan semi yolpakiaj, sayoj ke yejua kinnauatij maj amo akin kitapouianij tein mochiujka.

9 Uan kinsentilij 12 tatitanilmej uan kinmakak chikaualis uan tanauatil tein ika ueliskiaj kinkalankixtiskej nochin amokuali ejekamej, uan no tein ika kinpajtiskej akin mokokouayaj. **2** Uan kintitanik maj kiteixmatiltitij iTaixyekanalis Dios uan maj tapajtikan. **3** Kiniluij: "Amo xikuikakan nion teyi, nion topil nion morral nion pantsin nion tomin;* amo no xikuikakan ome# namotasal. **4** Keman nankalakiskej itech se kali, ompa ximokauakan hasta keman nanyaskejya. **5** Sayoj ke, komo itech se ueyi xolal amo namechseliaj, keman nanyaskejya ximometstsetselokan para maj uetsi talnex, uan ijkon kiitaskej ke kichiujkej tein amo kuali". **6** Yejua ika yajkej itech miak xolalmej kitematiltijtiayaj kuali tanauatilmej* uan tapajtijtiayaj.

7 Uan tekiuaj Herodes* kitekakilij nochi tein panotoya, uan amo kimatiaok toni kinemilis. Porin sekin kijtouayaj ke Juan oksepa nemia;* **8** oksekin kijtouayaj ke katka Elías, uan oksekin ke katka semej uejkauj tanauatianij* akin oksepa nemik.# **9** Herodes kijtouaya: "¿Akoni nejin takat akin niktekakilia ke kichiujtok nochi nejon? Ta Juan nejua nikechkotonak". Yejua ika kinekia kiitas.

10 Keman tatitanilmej mokepkej, kitapouijkej Jesús nochi tein kichiujkaj. Kinuikak Betsaidajkopa kampa ueliskia yetoskej ininselti. **11** Sayoj ke miakej kimatkej uan kitojtokakej. Kuali kinselij uan peuak ika kinnojnotsa iTaixyekanalis Dios, uan kinpajtij akin mokokouayaj. **12** Kemej tel tiotakya katka, 12 tatitanilmej motokijkej uan kiluijkej: "Xikinilui maj yakanya itech xolalmej uan kampa tatokaj, maj kitemotij kani mokauaskej uan tein kikuaskej, porin nikan kampa tietokej semi uejka". **13** Sayoj ke yejua kiniluij: "Namejuan xikintamakakan". Yejuan kinankilijkej: "Sayoj tikpiaj makuil pantsin uan ome pescados;* komo tikintamakaskiaj nochin, monekiskia tikouatiuij takual". **14** Ompa yetoyaj kemej makuil mil takamej. Sayoj ke yejua kiniluij imomachtijkauan: "Xikiniluikan maj mosejsentilikan kemej sijcincuenta". **15** Uan yejua nejon tein kichiujkej: kiniluijkej nochin maj motalikan. **16** Yejua kikuik nejon makuil pantsin uan ome pescados,* ajkotachiak, kichiuak se netataujtil,#

8:55 *Itech griego, "Ichikaualis mokepak iuan". Xikonita pág. 492, *chikaualis*. **9:3** *Itech griego, "plata". #Oso "ome panti". **9:6** *Oso "tajtolmej". **9:7** *Nejin yejua Herodes Antipas. Xikonita pág. 494, *Herodes*.

9:7 *Itech griego, "moajokka". **9:8** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*. #Itech griego, "moajokuik". **9:13, 16** *Oso "amichimej". **9:16** #Oso "tajtanik se tatiochiualis".

kitajtapanak uan peuak kinmajmaka imomachtijkauan para maj kinxejxelouilikan akin ompa yetoyaj. **17** Uan nochin tamajseujkej uan ixuikej. Satepan kisentilijkej tein mokauak, uan kipexontijkej* 12 chikiujmej.

18 Se tonal, keman Jesús iselti motataujtijtoya, motokijkej imomachtijkauan, uan yejua kintajtanij:* "¿Keniuj nechixmatij oksekin?". **19** Yejuan kinankilijkej: "Kijtouaj ke tiJuan akin teauia. Sayoj ke oksekin kijtouaj ke tiElías. Uan oksekin kijtouaj ke oksepa nemiko* semej uejkauj tanauatianij". **20** Yejua kiniluij: "Uan para namejuan, ¿niakoni?". Pedro kinankilij: "Tejua tiCristo akin Dios kiualtitanik". **21** Uan kinnajnauatij maj amo akin kiluikan, **22** uan no kijtoj: "Nejua akin niyolik kemej takat moneki nikijyouis miak taman uan nechixtopeuaskej taixyekananij judíos, uejueyi tiopixkamej uan tajkuilouanij; uan no moneki nechmiktiskej uan eyi tonal satepan oksepa ninemis".*

23 Uan peuak kiniluia nochin: "Komo aksa* kineki nechtojtokas, maj moixtopeua,# maj mojmostaj taxiko keman tajyouis△ uan maj nochipa nechtojtoka. **24** Porin akin kinekis momakixtis, momikilis, sayoj ke akin momikilis porin notech takuaujtamati, momakixtis. **25** Tein melauj, komo aksa motanilia nochi tein onkak nikan taltikpak, sayoj ke motajyouiltia oso momikilia, ¿keniuj kipaleuia nejon? **26** Porin akin mopinaujmati nechtojtokas uan kineltokas tein nikijtoua, nejua akin niyolik kemej takat no nimopinaujmatis nikijtos ke nomomachtijkauj keman niualas ika ueyi tanauatil, ika iueyi tanauatil noTajtsin uan ángeles tein yektikej. **27** Sayoj ke namechyekiluia ke sekin akin nikan nanyetokej amo namikiskej, ta achto nankiitaskej iTaixyekanalis Dios".

28 Ijkon mochiuak. Kemej chikueyi tonal satepan ke kijtoj nejin tajtolmej, kinuikak Pedro, Juan uan Santiago, uan pankisak itech tepet motataujtito. **29** Uan keman motataujtijtoya, mopatak kemej moitaya iixko uan itasal pochiniak uan petania. **30** Uan sepasan, nesikoj ome takamej akin iuan tajtojtoyaj: katkaj Moisés uan Elías. **31** Keman nesikoj, pepetakayaj* uan peujkej ika tajtouaj keniuj Jesús monekia yas, uan ke nejin monekia mochiuas ompa Jerusalén. **32** Pedro uan akin iuan yayaj ixtsajtsakuiaj porin semi kochisnekiaj; sayoj ke keman yekijsakej,* kiitakej keniuj pepetakaya Jesús uan ome takamej akin ijkatoyaj inakastan. **33** Uan keman nejin ome takamej kikaujtoyajya Jesús, Pedro kiluij: "Tamachtijkej, ¡tiyolpakij nikan tietoskej! Maj tikchijchiuakan eyi kaltsitsin: se para tejua, se para Moisés uan okse para Elías". Amo kimatia tein kijtojtoya. **34** Sayoj ke keman yejua kijtojtoya nejin, nesik se mixti tein peuak kinkemi. Keman

9:17 *Oso "kitemitijkej". **9:18** *Oso "kintajtoltij". **9:19** *Itech griego, "moajokuik". **9:22** *Itech griego, "nimoajokuis". **9:23** *Oso "akin", "akaj". #Oso "maj amo nemiok para yejua". △Oso "kikui kouit kampa tetajyouiltiaj". Xikonita pág. 497, *kouit kampa tetajyouiltiaj.*

9:31 *Oso "mimilikayaj". **9:32** *Oso "yektachiakej", "yekixpetankej".

mixti kintamikemik, momoujtijkej. **35** Uan mixtsalan Dios kiualijtoj: "Yejua nejin noKonetsin, akin nikijitak.* Xiktajtolkakikan". **36** Keman mokakik nejon tajtol, Jesús mokauak iselti. Yejuan amo teyi kijtojkej uan itech nejon tonalmej amo akin kitapouijkej nion teyi tein kiitakej.

37 Mostika, keman ualpantemokej itech tepet, tel miakej kinamikitoj. **38** Uan se takat akin ompa yetoya, chikauak kijtoj: "¡Tamachtijkej, nimitstataujtia xikpaleui* nokonetsin! Porin ipa setsin. **39** Xikita, se amokuali ejekat kikitskia, uan yejua sepasan peua tsajtsi. Amokuali ejekat kichiua maj chikauak motsetselo uan maj tenposokkisa. Uan keman tekit kikaua, semi takojkokol kikaua. **40** Nikintataujtij akin mitstojtokaj maj kikalankixtikan, sayoj ke yejuan amo uelkej". **41** Jesús tanankilij: "¡Namejuan* nantajtakolchiuanij uan amo nantakuaujtamatij! ¿Hasta kemanian monekis namouan nietos uan namechxikojtos? Xikualkui mokonetsin nikan". **42** Uan keman okichpil motokijtiaya, amokuali ejekat kitalixuitekik uan chikauak kitsetseloj. Sayoj ke Jesús kitakaualtij amokuali ejekat, kipajtij in okichpil uan kimaktilij itat. **43** Nochin semi kimojkaitakej iueyi chikaualis Dios.

Keman nochin kimojkaitstoyaj nochi tein yejua kichiuaya, kiniluij imomachtijkauan: **44** "Kuali xikakikan nejin tajtolmej uan xikelnamikikan, porin nejua akin niyolik kemej takat nechtemaktiskej ininmako akin nechtauelitaj". **45** Sayoj ke yejuan amo kiajsikamatkej tein kiniluijtoya. Tein melauj, amo monekia kiajsikamatiskej. Uan mouiaj kitajtaniskej toni kijtosnekiaj nejin tajtolmej.

46 Uan imomachtijkauan peuak motajtolteuiaj porin kijtouayaj akoni katka okachi ueyichiujkej. **47** Kemej Jesús kimatia tein kiyolnemiliayaj, kinotsak se konetsin, kiketsak inakastan **48** uan kiniluij: "Akin kiselia nejin konetsin notokaykopa no nechselia nejua; uan akin nechselia nejua no kiselia akin nechualtitanik. Porin akin yolyemanik,* yejua akin ueyichiujkej".

49 Keman kikakik nejon, Juan kiluij: "Tamachtijkej, tikitakej aksa akin kinkalankixtijtoya amokuali ejekamej motokaykopa; sayoj ke kemej amo poui touan, tiktakaualtijkej uan tikiluijkej maj amo kichiua nejon". **50** Sayoj ke Jesús kinankilij: "Amo xiktsakuilikan, porin akin amo namechixnamiki, namechpaleuia".

51 Keman ajsitoyaya tonal keman Jesús yaskia iluikak, amo kinekia maj nion teyi kitsakuili yas Jerusalén. **52** Yejua ika kintitanik seki imomachtijkauan maj tayekantiakan. Uan yejuan yajkej uan ajsikej itech se xolal tein poui Samaria, kitemotoj kani mokauas. **53** Sayoj ke akin ompa kayomej amo kinekkej maj ompa mokaua, porin yejua senkis kiixtalijtoya yas Jerusalén. **54** Keman imomachtijkauan, Santiago uan Juan, kiitakej nejin, kiluijkej: "Totekotsin,

9:35 *Oso "nikixpejpenak". **9:38** *Oso "xikita". **9:41** *Oso "Akin nanemij axkan".

9:48 *Itech griego, "okachi tsikitsin".

¿tikneki maj tikijtokan maj ualtemo tit* de ne iluikak uan maj kintami?". **55** Sayoj ke yejua kinixitak uan kintakaualtij. **56** Yejua ika yajkej okse xolal.

57 Keman yejuan ojtokatoyaj, aksa* kiluij: "Nimitstojtokas kampa yeski tias". **58** Sayoj ke Jesús kinankilij: "Kuekmej kipiaj ininchan uan totomej kipiaj inintapajsol, sayoj ke nejua akin niyolik kemej takat, amo nikpia kani nimokuatekas". **59** Uan kiluij okse: "Xinechtojtoka". Nejon takat kiluij: "NoTekotsin, xinechkaua maj achto niktokati nopaj". **60** Sayoj ke yejua kinankilij: "Xikaua maj mikemej kintokakan mikemej, uan tejua xikteixmatiltiti itech nochi xolalmej iTaixyekanalis Dios". **61** Uan okse takat kiluij: "Nimitstojtokas noTekotsin, sayoj ke achto xinechkaua maj nimonauatiti iniuan akin nemij nochan". **62** Jesús kinankilij "Nion se akin tayuntajuijtok uan ikantachixtiuj kinamiki* kalakis itech iTaixyekanalis Dios".

10 Satepan ke mochiuak nejin, toTekotsin kinijitak* okseki 70 uan kintitanik ojomen maj tayekantiakan itech nochin uejueyi xolalmej uan xolaltsitsin kampa yejua yaskia. **2** Uan kiniluij: "Yekmelauj onkak miak tatok tein moneki mosentilis, sayoj ke tekitinij amo miakej. Yejua ika xiktataujtikan akin iaxka tatok maj kintitani tekitinij maj kisentilikan itatok. **3** ¡Xiakan! Namechtitantok kemej ichkamej* kampa yetokej koujtajitskuimej. **4** Amo xikuikakan tomin nion namomorral nion namotekakuan, uan amo akin xiktajpalokan* itech ojti. **5** Itech kali kampa nankalakiskej, achto xikijtokan: 'Maj namechtatiochiuikan* itech nejin kali'. **6** Uan komo ompa yetok se akin kitemoua yolseujkanemis, nejon tatiochiualis* tein nankinejnekiliaj iuan mokauas. Sayoj ke komo amo akin, nejon tatiochiualis mokepas namouan. **7** Yejua ika ximokauakan itech nejon kali uan xikuakan uan xitayikan tein namechmakaskej, porin akin tekiti motanilia itaxtauil. Amo xikalpapatatinemikan.

8 "Uan no, itech ueyi xolal kampa nanajsiskej uan namechseliskej, xikuakan tein namechmakaskej, **9** uan xikinpajtikan akin mokokouaj ompa uan xikiniluikan: 'ITaixyekanalis Dios namechajsikoya'. **10** Sayoj ke itech ueyi xolal kampa nanajsiskej uan amo namechseliskej, xikisakan itech uejueyi ojmej uan xikijtokan: **11** 'Para nankimatiskej ke nankichiujkej tein amo kuali, timometstsetselouaj para maj uetsi hasta talnex tein onkak itech namoueyi xolal. Sayoj ke xikmatikan nejin: iTaixyekanalis Dios moualtokijya'. **12** Namechiluia ke itech nejon tonal,* akin nemij itech nejon ueyi xolal okachi kintatsakuiltiskej ke Sodoma.

13 "¡Nanteikneltijkej akin nanemij Corazín uan Betsaida! Porin komo milagros tein mochiuj-

---

9:54 *Oso "tekol". **9:57** *Oso "akin", "akaj". **9:62** *Oso "kualtia para". **10:1** *Oso "kinixtalij". **10:3** *Oso "borregos".

10:4 *Oso "amo akin xiknauakan keman nankitajpaloskej". **10:5** *Oso "Xiyolseujtokan". **10:6** *Oso "yolseuilis". **10:12** *Nejin kijtosneki Tonal keman Dios taixejekos.

kej itech namoxolal mochiuaskiaj ompa Tiro uan Sidón, ne kemanya moyolpataskiaj uan motalilis-kiaj tasal tein teajuayotia uan motaliskiaj itech koujnex. **14** Yejua ika, okachi namechtatsakuiltiskej ke akin nemij Tiro uan Sidón. **15** Uan namejuan akin nanemij Capernaúm, ¿xe namechpankixtiskej hasta iluikak? ¡Amo, ta nantemoskej hasta Miketekoch!*

16 "Akin namechkaki namejuan, no nechkaki nejua, uan akin namechixtopeua namejuan, no nechixtopeua nejua. Uan no, akin nechixtopeua nejua, no kiixtopeua akin nechualtitanik".

17 Uan keman mokepkej nejon 70, semi yolpakiaj uan kiluijkej: "ToTekotsin, hasta amokuali ejekamej techtakamatij keman tikuij motokay". **18** Uan yejua kiniluij: "Nikita Satanás ualpanuetsikoya kemej se tikouat.* **19** Xikakikan, namechmakak tanauatil para ipan nantajtaksaskej* kouamej uan escorpiones, uan para nankixijxikoskej nochi chikaualis tein kipia akin teixnamiki. Uan nion teyi namechxokolis. **20** Sayoj ke amo xiyolpakikan porin amokuali ejekamej namechtakamatij, ta xiyolpakikan porin namotokay moijkuilojya ne iluikak". **21** Itech nejon hora ichikaualis Dios kichiuak maj semi yolpaki uan kijtoj: "Nimitsueyitalia senteixtenoj noTajtsin, akin titaixyekana iluikak uan taltikpak, porin kuali tikintatilia* tamatinij nochi nejin uan tikinmatiltia akin kemej yeskia konemej. Kemaj noTajtsin, porin tikitak ke okachi kuali maj ijkon mochiua". **22** No kijtoj: "NoTajtsin nechmaktilij nochi. Sayoj noTajtsin kimati niakoni.* Uan sayoj nejua nikmati akoni noTajtsin uan akin nejua niknekis nikixmatiltis".

23 Uan keman yetoyaj ininselti kiniluij: "Yolpakij akin kiitaj tein namejuan nankiitstokej. **24** Porin namechiluia ke miakej tanauatianij* uan tekiuanij kinekiaj kiitaskej tein namejuan nankiitstokej, sayoj ke amo kiitakej, uan kinekiaj kikakiskej tein namejuan nankikaktokej, sayoj ke amo kikakkej".

25 Uan se takat akin kuali kiixmatia iTanauatil Moisés moketsak porin kinekia kiyejyekos uan kitajtanij:* "Tamachtijkej, ¿toni moneki nikchiuas uan ijkon uelis ninemis nochipaya?". **26** Yejua kiluij: "¿Toni ijkuiliujtok itech iTanauatil Moisés? ¿Keniuj tikajsikamati?". **27** Nejon takat kinankilij: "'Xiktasojta moDios Jehová* ika nochi moyolo, ika nochi monemilis, ika nochi mochikaualis uan ika nochi motanemilil' uan 'xiktasojta moknitsin kemej tejua timotasojta'". **28** Jesús kiluij: "Kuali titanankilij; xiksentoka xikchiua nejon uan tinemis nochipaya".

29 Sayoj ke, kemej takat kinekia kinextis ke tein kinemiliaya kuali yetoya, kitajtanij Jesús: "Uan ¿akoni moneki niktasojtas?". **30** Jesús kinankilij: "Se takat temouaya de Jerusalén hasta

10:15 *Oso "Hades", kampa moseuijtokej mikemej. Xikonita pág. 499, *miketekoch.* **10:18** *Oso "tapetanilot". **10:19** *Oso "nankintejteliksaskej", "nankintsoniksaskej". **10:21** *Oso "tikincholtilia". **10:22** *Itech griego, "akoni iKoneuj". **10:24** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* **10:25** *Oso "kitajtoltij". **10:27** *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

Jericó, uan itech ojti kitachtekijkej uan kikuilijkej hasta itasal uan kimagakej* hasta kimiktijtoyajya, uan yajkej. **31** Uan nejon hora, se tiopixkat no temouaya itech nejon ojti; sayoj ke keman kiitak tayoualoj* uan kipanauijtikisak. **32** No ijkon, keman se levita ompaka panok uan kiitak, no tayoualoj* oksekopa. **33** Sayoj ke se takat kayot Samaria akin ompaka panouaya ajsik kampa yetoya takat, uan keman kiitak semi kiyoliknelij. **34** Yejua ika kiajsito, kitekilij aceite uan vino kampa kikojkokojkej, uan kitetsilouilij* ika tasal, kitejkoltij# itech itapial, kiuikak kampa mokalotiaj△ uan ompa kiyekpiak. **35** Mostika, kikixtij ome denario,* kimakak akin iaxka kali kampa mokalotiaj uan kiluij: 'Xikyekpia, uan komo amo mitsajsik nejin tomin, nimitskepilis keman nimokepas'. **36** ¿Akoni tiknemilia ke kitasojtak akin kitachtekijkej?". **37** Yejua kinankilij: "Akin kiiknelij uan kipaleuij". Uan Jesús kiluij: "Xiouj uan no ijkon xikchiuati".

38 Keman kisentokakej ojtokakej, Jesús ajsik itech se xolal. Ompa se siuatsin akin monotsaya Marta, kiluij maj mokaua ichan. **39** Uan yejua kipiaya se iikniuj akin monotsaya María, akin motalij iuan toTekotsin uan kikaktoya tein kijtojtoya. **40** Sayoj ke Marta semi kichiujtoya ichialis. Yejua ika motokij uan kiluij: "NoTekotsin, ¿amo tikita ke nokniuj nechkauak noselti maj nikchiua nochi? Xikilui maj nechpaleuiki". **41** ToTekotsin kinankilij: "Marta, Marta, timokuejmolojtok uan miak taman mitstekipachojtok, **42** sayoj ke amo moneki tikchiuaskej miak taman, ta xa sayoj se. Sayoj ke María kijitak* tein okachi kuali uan amo kikuiliskej".

11 Se tonal, keman kitamichiuak netataujtil, semej imomachtijkauan kiluij: "NoTekotsin, xitechnextili keniuj timotataujtiskej, ijkon kemej Juan kinnextilij itatojtokakauan".

2 Uan yejua kiniluij: "Keman namotataujtiskej, xikijtokan: 'ToTajtsin, maj nochin kiitakan ke motokay semi ueyi.* Maj techixyekanaki moTaixyekanalis. **3** Xitechmaka totaxkaltsin ijkon kemej monekis sejse tonal. **4** Xitechintapojpoluili totajtakoluan, porin tejuan no tikintapojpoluiaj nochin akin techtauikiliaj. Uan amo xikaua maj timotajtakolmakakan'".

5 Uan no kiniluij: "Maj tiknemilikan ke nansemej nankipiaj se namotasojikniuj uan nankiitatij tajkoyouan uan nankiluiaj: 'Notasojikniuj, xinechtaneujti eyi pantsin, **6** porin yekin ejkok nochan se notasojikniuj akin uejka ualeuak uan amo nikpia nion teyi tein nikmakas'. **7** Uan yejua ualtanankilia kalijtik: 'Amo xinechkuejmolook. Tatsaktokya ika llave uan nokoneuan uan nejua tiuetstokejya. Amo ueli nimeuaok para nimitsmakas teisa'. **8** Namechiluia: maski amo meuas uan namechmakas teisa porin namotasojikniuj, kemaj meuas uan na-

10:30 *Oso "kiuitekkej". **10:31, 32** *Oso "kitakoluij". **10:34** *Oso "kikemilouilij". #Oso "kipankixtij". △Oso "motepalkauaj". **10:35** *Xikonita pág. 493, *denario.*

10:42 *Oso "kiixpejpenak". **11:2** *Oso "ke motokay yektik".

mechmakas nochi tein namechpolos porin nankisentokaj namoixeuiaj nantajtanij. **9** Yejua ika namechiluia: xiksentokakan xitajtanikan uan namechmakaskej, xiksentokakan xiktemokan uan nankiajsiskej, xiksentokakan xitakakalatsakan uan namechtatapouiliskej. **10** Porin akin tajtani kimakaj, akin kitemoua kiajsi, uan akin takakalatsa kitatapouiliaj. **11** ¿Nankimakaskiaj namokonetsin se kouat komo namechtajtania se pescado?* **12** Oso komo namechtajtania se piotet, ¿nankimakaskiaj se alacrán? **13** Yejua ika, komo namejuan maski nantajtakolejkej nankimatij nankintayokoliskej tein kuali namokoneuan, ¡uelis senkis nankiyekmatiskej ke toTajtsin akin yetok ne iluikak kinmakas ichikaualis akin kitajtaniaj!".

14 Satepan, kikalankixtij se amokuali ejekat tein kipiaya se takat. Nejon amokuali ejekat kichiujka maj amo ueli tajto. Keman amokuali ejekat kalankisak, takat uelik tajtoj uan nochin kimojkaitakej. **15** Sayoj ke sekin kijtojkej: "Kinkalankixtia amokuali ejekamej porin kipaleuia Amokuali Belcebú,* akin kinixyekana amokuali ejekamej". **16** Uan oksekin, kemej kitemouayaj maj kinexti ke Dios kiualtitanka, peujkej kiluiaj maj kichiua se milagro itokaykopa Dios. **17** Kemej Jesús kimatia tein kinemilijtoyaj, yejua kiniluij: "Komo itech se altepet moteuiaj uan moxexelouaj, ixpoliuiskej, uan komo kalyetonij moteuiaj uan moxexelouaj, amo uelis senyetoskej. **18** No ijkon, komo Satanás iselti moixnamiki amo kisentokasok taixyekanas. Porin namejuan nankijtouaj ke nejua nikinkalankixtia amokuali ejekamej porin Amokuali Belcebú nechpaleuia. **19** Komo nejua nikinkalankixtia amokuali ejekamej porin Amokuali Belcebú nechpaleuia, ¿akoni kinpaleuia namotatojtokakauan* maj kinkalankixtikan amokuali ejekamej? Yejua ika yejuan kinextiskej ke tein nankijtouaj amo kuali yetok. **20** Sayoj ke, komo Dios ika ichikaualis* nechpaleuia maj nikinkalankixti amokuali ejekamej, kijtosneki ke iTaixyekanalis Dios nikan yetokya uan amo nankimatij. **21** Keman se takat akin chikauak kiyekpia ichan ika miak teposmej, amo akin kitachtekis. **22** Sayoj ke keman se akin okachi chikauak ke yejua kiteuia uan kitani, kikuilia nochi teposmej tein ika mopaleuiaya uan kixejxeloua nochi tein kikuilij. **23** Akin amo nouan yetok, nechixnamiki, uan akin amo kinpaleuia oksekin maj nouan motokikan, kichiua maj mouejkatilikan.

24 "Keman se amokuali ejekat kikaua se takat, panotiuj kampa tauaktok kitemojtiuj kani moseuis; sayoj ke kemej amo kiajsi, kijtoua: 'Nimokepas nochan, kampa niualeuak'. **25** Uan keman ajsiti, kiita ke tachpanalaj uan takualtsinkan. **26** Uan youi uan kinkuiti okseki chikome amokuali ejekamej tein okachi amo yolkualmej ke yejua, satepan itech kalakij uan ompa nemij. Uan

11:11 *Oso "amichij". **11:15** *Oso "Beelzebub". No ijkon kitokaytiaj Satanás.

11:19 *Oso "namokoneuan". **11:20** *Itech griego, "imajpil".

ijkon nejon takat okachi amo kuali moajsi ke achto".

27 Keman yejua kijtojtoya nejin, se siuatsin akin yetoya iniuan akin ompa mosentilijkaj, chikauak kiluij: "¡Yolpaki siuatsin akin mitspiak uan mitschichitij!". **28** Sayoj ke yejua kinankilij: "Amo, ta okachi kuali, ¡yolpakij akin kikakij itajtol Dios uan kichiuaj!".

29 Keman miakej mosentilitoj kampa yetoya, yejua peuak kijtoua: "Namejuan amo nanyolkualmej. Nankitemouaj nankiitaskej se milagro, sayoj ke amo nankiitaskej nion se, ta sayoj milagro tein mochiuak iuan Jonás. **30** Porin ika tein Jonás kipanok uan kichiuak kinnextilij akin nemiaj Nínive ke Dios kititanka, no ijkon akin yolik kemej takat kinnextilis akin nemij axkan ke Dios kiualtitanik. **31** Uan itech Tonal keman Dios taixejekos,* siuat akin tekiuajtia ompa Saba# uan akin nemij axkan oksepa nemiskej,△ uan nejon siuat kijtos ke moneki kintatsakuiltiskej. Porin yejua ualeuak kampa okachi uejka kikakiko Salomón, akin katka semi tamatkej. Sayoj ke xikitakan, nikan yetok se akin okachi tayekantok ke Salomón. **32** Itech nejon tonal, akin nemiaj Nínive uan akin nemij axkan oksepa nemiskej,△ uan akin nemiaj Nínive kijtoskej ke moneki kintatsakuiltiskej akin nemij axkan. Porin yejuan moyolpatakej keman kikakkej tein Jonás kinmatiltij. Sayoj ke xikitakan, nikan yetok se akin okachi tayekantok ke Jonás. **33** Amo akin kixotaltia se candil uan kitatia* oso kipantsakua ika se chikiuit,# ta kitalia kampa kinketsaj candilmej para maj kintauili akin kalakiskej. **34** Moixtololouan kemej yeskia se tanex tein ika motauilia monakayo. Keman sayoj se taman tikita,* nochi monakayo petani. Sayoj ke, keman moixtololouan tenexikoluiaj,# nochi monakayo yetok tayouayan. **35** Yejua ika, kuali xikita maj tauijtook motanex. **36** Komo nochi monakayo petani, komo nion tepitsin yetok tayouayanijtik, nochi petanis, kemej keman se candil mitstauilia".

37 Keman yejua kijtoj nejin, se fariseo kiyoleuak maj takuati. Uan yejua kalakik uan motalij. **38** Sayoj ke nejon fariseo kimojkaitak porin yejua amo momajtekiaya* achto ke takuas. **39** Yejua ika toTekotsin kiluij: "Xikita, namejuan nanfariseos nantamatij kemej se copa uan se plato tein sayoj kipanchipaujkej, sayoj ke ijtipitsotikej, porin sayoj nankinemilijtokej nantachtekiskej uan nankichiuaskej tein amo kuali. **40** ¡Semi amo nantanemiliaj! Akin kichijchiuak se inakayo, no kichijchiuak se iyolo, ¿melauj? **41** Yejua ika, okachi kuali xikinpaleuikan* pobres ika nochi namoyolo, uan xikitakan,

---

11:31 *Xikonita pág. 505, *Tonal keman Dios taixejekos*. #Oso "Seba". Itech griego, "siuat akin tekiuajtia tanikopa (ataujkopa, tauakalkopa)". **11:31, 32** △Itech griego, "moajokuiskej".

11:33 *Oso "kicholtia". #Oso "chikiuit tein ika tatamachiuaj". **11:34** *Oso "Keman moixtololouan yektekitij". #Nejin kijtosneki komo kitemouaj miak taman. Itech griego, "komo moixtololo amo kuali". **11:38** *Kijtosneki ke amo momapajpakaya kemej fariseos uan okseki judíos kiixtalijtoyaj. **11:41** *Oso "xikintayokolikan teisa".

komo nankichiuaj nejon, senkis nanyeskij nanchipaujkej. **42** Sayoj ke, ¡nanteikneltijkej fariseos, porin nankitemakaj* hierbabuena,# ruda uan nochi okseki xiujtsitsin,△ sayoj ke amo nantetasojtaj kemej Dios nion nankichiuaj tein yejua kijtoua ke kuali yetok! Semi monekia nankitemakaskej nejin, sayoj ke no monekia nankisentokaskej nankichiuaskej tein iTanauatil Moisés kijtoua ke okachi moneki. **43** ¡Nanteiknеltijkej fariseos, porin nankiuelitaj namotaliskej hasta taixpan* kampa taueyichiuaj judíos uan maj namechtajpalojtokan itech plaza! **44** ¡Nanteikneltijkej, porin nantamatij kemej nejon miketekochmej tein amo semi moitaj: nochin ompa panotinemij uan amo kimatij kani taksatokej!".

45 Semej akin kuali kiixmatia iTanauatil Moisés kinankilij: "Tamachtijkej, ika tein tikijtoua no titechpinaujtia tejuan". **46** Uan yejua kiluij: "¡Nanteikneltijkej no namejuan, akin kuali nankiixmatij iTanauatil Moisés, porin nankinmamaltiaj oksekin se tamamal tein amo ueli kixikouaj, sayoj ke namejuan amo nankioliniaj nion ika se namomajpil!

47 "¡Nanteikneltijkej namejuan, porin nankinchijchiuiliaj miketekochmej tanauatianij,* sayoj ke namouejkaujtatuan kinmiktijkej! **48** Moyekita ke namejuan nankimatij tein kichiujkej namouejkaujtatuan uan nankiitaj ke kuali yetok, porin yejuan kinmiktijkej tanauatianij, sayoj ke namejuan nankichijchiuaj ininmiketekoch. **49** Yejua ika Dios, akin semi tamatkej, kijtoj: 'Nejua nikintitanilis tanauatianij uan tatitanilmej, uan sekin kinmiktiskej uan sekin kintajyouiltiskej, **50** uan ijkon akin nemij axkan kinixtaualtiskej ininesyo nochin tanauatianij akin kinmiktijkej desde keman peuak yolij akin nemij nikan taltikpak, **51** desde iesyo Abel hasta iesyo Zacarías, akin kimiktijkej tatajko den altar uan templo'. Kemaj, namechilluia: kinixtaualtiskej akin nemij axkan.

52 "¡Nanteikneltijkej namejuan akin kuali nankiixmatij iTanauatil Moisés, porin amo nankinkauaj oksekin maj kiixmatikan* Dios! ¡Namejuan amo nankalakkej uan akin kalaktokej nankintsajtsakuiliaj!".

53 Keman kisak de ompa, tajkuilouanij uan fariseos semi kualantoyaj, yejua ika kiyoualotoj uan kitajtaniayaj miak taman para kikuejmoloskej, **54** kichixtoyaj* maj kijto teisa tein ika ueliskia kiteluiliskej.

12 Itech nejon hora, tel miakej miles mosentilijkaj uan hasta mopejpechiayaj. Uan yejua peuak kiniluia imomachtijkauan: "Ximoyekpiakan maj amo namechmajmaua inintaixkajkayaualis fariseos tein kemej yeskia levadura. **2** Sayoj ke nochi tein kuali kitatijtokej* kiajsiskej, uan nochi tein amo akin kimati momatis. **3** Yejua ika, nochi tein

11:42 *Xikonita Mt 23:23, nota. #Oso "menta". △Oso "kiltsitsin". **11:43** *Oso "kampa okachi kualtsin". **11:47** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.*

11:52 *Oso "nankinkuiliaj oksekin llave tein ika uelis kiixmatiskej". **11:54** *Oso "kichatoyaj". **12:2** *Oso "kicholtijtokej".

namoiluiskej sayoj namejuan, nochin kikakiskej, uan tein namoichtakailuiskej namokalijtik moteixmatiltis kalkuapan. **4** Uan no namechiluia, notasojikniuan: amo xikinmouilikan akin uelis namechmiktiskej uan satepan amo teyi ueli kichiuajok. **5** Nejua namechnextilis akoni moneki nankimouiliskej. Xikmouilikan akin uelis namechmiktis uan namechtamotas itech Gehena.* Kemaj, namechiluia, yejua xikmouilikan. **6** Kinnamakaj makuil totot̲sitsin* ika ome tomintsin,# ¿melauj? Sayoj ke Dios amo kielkaua△ nion semej. **7** Uan yejua hasta kimati kanachi namotson nankipiaj. Amo ximouikan. Namejuan okachi nantayekantokej ke miakej totot̲sitsin.

8 "Nejua namechiluia ke, akin senteixtenoj kijtos ke nomomachtijkauj, nejua akin niyolik kemej takat no nikijtos ke yejua nomomachtijkauj ininixpan iangeluan Dios. **9** Sayoj ke akin nechixtopeua senteixtenoj, nejua no nikixtopeuas ininixpan iangeluan Dios. **10** Uan akin nechijtouilis teisa, Dios kitapojpoluis; sayoj ke akin kiuijuikaltis* ichikaualis Dios, amo kitapojpoluis. **11** Keman namechuikaskej kampa miakej mosentiliaj,* iniuan tekiuanij uan uejueyi chiuanimej, maj amo namechtekipacho keniuj namotenpaleuiskej, oso toni nankijtoskej, **12** porin itech nejon hora Dios ika ichikaualis namechnextilis tein moneki nankijtoskej".

13 Uan semej akin ompa yetoya kiluij: "Tamachtijkej, xikilui nokniuj maj nechmaka tein topaj techkauilijteuak". **14** Yejua kinankilij: "¿Akoni nechixtalij kemej juez oso akin namechtaxejxelouilis?". **15** Uan kiniluij: "Kuali ximoixtajtapokan uan amo xikteli-xnejnekikan nion teyi tein teaxka,* porin maski se kitelpias miak tomin, nochi tein se kipia amo uelis kichiuas maj okachi se nemi". **16** Uan kintapouij nejin: "Italpan se takat tominpixkej semi motachiuak. **17** Yejua ika peuak moyoliluia: '¿Toni nikchiuas axkan porin amo nikpia kani niksentilis notatok?'. **18** Uan no kijtoj: 'Yejua nejin tein nikchiuati: nikinuejuelos kalmej kampa niksentilia tatok uan nikinchijchiuas okseki okachi uejueyi uan ompa niksentilis nochi notatok uan nochi tein noaxka. **19** Uan nimoluis: "Nikpia miak taman tein kuali tein niksentilij para kualtsin ninemis miak xiujmej; maj nimoseui, maj nitakua, maj nitatayi, maj niyolpaki"'. **20** Sayoj ke Dios kiluij: 'Semi amo titanemilia, nejin youak timomikiliti. ¿Uan akoni mokauilis tein tiksentilij?'. **21** Ijkon kipanoua akin kisentilia miak taman tein kipia ipatiuj, sayoj ke iixpan Dios amo teyi kipia".

22 Uan kiniluij imomachtijkauan: "Yejua ika namechiluia maj amo namechtekipachojtook toni nankimajseuaskej oso toni namotaliliskej. **23** Porin okachi tayekantok se yoltos ke takual uan ke tein se motalilia. **24** Xikin-

12:5 *Xikonita pág. 494, *Gehena*. **12:6** *Oso "chiktejtsitsin". #Itech griego, "ome asarión". Se asarión katka tomin tein aksa kitania itech 45 minutos. △Oso "amo kiixpanauia". **12:10** *Oso "kitejtelchiuas". **12:11** *Oso xa "kampa taueyichiuaj judíos".

12:15 *Oso "amo xixijxikuimej".

itakan tiltik totomej:* amo tatokaj nion kitekij tatok nion kipiaj kani kisentiliskej, sayoj ke Dios kintamaka. ¿Xe namejuan amo okachi nantayekantokej ke totomej? **25** Komo namotekipachojtokej, ¿namechpaleuis xiyoltokan okse minuto?* **26** Komo nion nejon ueli nankichiuaj, ¿keyej namechtekipachoua okseki taman? **27** Xikitakan keniuj moskaltiaj xochimej. Amo chikauak tekitij nion tajkitij;* sayoj ke namechiluia ke nion Salomón motakentij kemej semej nejon xochimej, maski tel tominpiaya. **28** Komo Dios ijkon kinkualtsintilia xiujtsitsin tein axkan moskaltijtokej uan mosta kintikotamotaskej, ¡okachi namechtakentis namejuan! ¡Amo semi nantakuaujtamatij! **29** Yejua ika amo xiktemojtinemikanok toni nankikuaskej uan toni nantayiskej, uan amo xiksentokakan ximoteltekipachojtokan. **30** Porin nochi nejon yejua tein semi kitemouaj akin amo kiixmatij Dios,* sayoj ke namoTajtsin kimati ke namechpoloua nejin. **31** Yejua ika, okachi kuali nochipa xiktayekanaltikan iTaixyekanalis. Komo nankichiuaj nejon, Dios namechmakas nochi tein namechpoloua.

32 "Amo ximouikan, namejuan* tein amo namiakej, porin namoTajtsin kineki namechmakas iTaixyekanalis. **33** Xiknamakakan tein namoaxka uan xikinpaleuikan* pobres. Ximochijchiuilikan morraltsitsin tein amo patij kampa nankitaliskej tomin, nochi tein kuali tein nankisentilijkej ne iluikak tein amo tami, kampa amo okuiloua uan nion se tachtekkej motokia. **34** Porin kampa yetos tein nankipatiuitaj, ompa nanyoltanemilijtoskej.

35 "Ximotakuijkuilikan uan xiaktokanya namotasal,* uan maj xotatokanya namocandiluan; **36** ximochiuakan kemej takeualmej akin kichiaj maj ininteko mokepa den nenamiktilis, ijkon keman ualas uan takakalatsas niman kitatapouiliskej. **37** ¡Yolpakiskej takeualmej akin ininteko kinajsikiuj tajpixtokej! Namechyekiluia ke yejua motajkoilpis,* kiniluis maj motalikan kampa takuaj uan kintamakas. **38** Uan komo ejko semi youakya,* oso hasta tajkoyouan,# uan kinajsiki ijsatokej,^ ¡yolpakiskej nejon takeualmej! **39** Xikmatikan nejin: komo akin iaxka se kali kimatiskia toni hora ualaskia tachtekkej, amo kikauaskia maj kalaki ichan. **40** No namejuan, nochipa xitachixtokan, porin nejua akin niyolik kemej takat niualas itech se hora keman amo nankinemiliaj".

41 Uan Pedro kitajtanij:* "No-Tekotsin, ¿nejon tein titechiluij sayoj para tejuan, oso para nochin?". **42** Uan toTekotsin kijtoj: "¿Akoni

12:24 *Oso "cuervos". **12:25** *Oso "okse molik". Xikonita pág. 499, *molik*. **12:27** *Oso "nion kichijchiuaj hilo". **12:30** *Oso "akin kayomej itech okseki altepemej". **12:32** *Oso "noichkauan (noborregos)". **12:33** *Oso "xikintayokolikan teisa".

12:35 *Itech griego, "xitajkoilpitokanya", "xitajkotsikaujtokanya". **12:37** *Oso "motajkotsikos". **12:38** *Itech griego, "itech ojpatika youaltajpialis". Peuaya kemej chiknaui hora youak hasta tajkoyouan. #Itech griego, "expatika youaltajpialis". Peuaya kemej tajkoyouan hasta eyi hora kualkan. ^Oso "tachixtokej", "ixpetantokej". **12:41** *Oso "kitajtoltij".

yekmelauj tayekankatakeual* takuaujtamach, akin tamatkej, akin iteko kiixtalis maj kinixyekana akin tekitij kalijtik uan maj kisentoka kinmaka takual tein kinpoloua keman moneki? **43** ¡Yolpakis nejon takeual komo iteko kiajsiki kichiujtok nejon! **44** Yekmelauj tein namechiluia: kiixtalis maj kiixyekana nochi tein iaxka. **45** Sayoj ke, komo se tonal nejon takeual peua moyoliluia 'Noteko amo niman ejko' uan peua kinteuia itakeualikniuan, uan peua takua, uan tatayi uan tauana, **46** iteko nejon takeual ualas se tonal keman amo kichia uan itech se hora tein amo kimati, uan semi chikauak kitatsakuiltis uan kikauatiuj iniuan akin amo tatakamatij. **47** Uan takeual akin kiajsikamatik tein kinekia iteko sayoj ke amo motakuijkuilij nion kichiuak tein kinauatij,* fiero kimagaskej.# **48** Sayoj ke akin amo kiajsikamatik uan kichiuak tein amo kuali, amo semi kimagaskej.# Tein melauj, akin kikauiliaj miak tekit moneki okachi tekitis, uan akin kikauiliaj maj kiixyekana miak taman, okachi monekis yektaixyekanas.

49 "Niualaj nitatikuiltiko nikan taltikpak. Uan kemej motatikuikya amo teyi niknekiok. **50** Sayoj ke moneki nikixnamikis se taman,* ¡uan niksentokas nimotekipachojtos hasta keman tamis! **51** ¿Nankinemiliaj ke niualaj para maj nochin kuali mouikakan? Amo, ta nikchiuako maj moxexelokan. **52** Porin desde axkan, yetoskej makuilimej itech se kali uan xexeliujtoskej: eyin kinixnamikiskej omen uan omen kinixnamikiskej eyin. **53** Xexeliujtoskej: tetat kiixnamikis iokichpil uan okichpil kiixnamikis itat, tenan kiixnamikis isiuapil uan siuapil kiixnamikis inan, temonan kiixnamikis isiuamon uan tesiuamon kiixnamikis imonan".

54 Uan no kinnojnotsak akin ompa yetoyaj. Kiniluij: "Keman nankiitaj ke tamixtemi kampa pankalaki tonaltsin, niman nankijtouaj 'Kiouaejekati' uan ijkon mochiua. **55** Uan keman nankiitaj ke tonalejeka, nankijtouaj 'Takauaniti',* uan ijkon mochiua. **56** Taixkajkayauanij, komo nankimatij ox kiouiti oso tonati, ¿keyej amo nankiajsikamatij tein mochiujtok itech nejin tonalmej? **57** ¿Keyej amo no nankiajsikamatij tein moneki nankichiuaskej? **58** Xiknemili nejin, keman tiajtos iixpan se ueyichiujkej iuan akin mitsteluilia, xiktemo iuan tikyektalis kuejmol itech ojti, para maj amo mitsuika iuan juez, uan juez mitstemaktis iuan akin tajpia, uan akin tajpia mitstsakuas. **59** Nimitsiluia ke amo uelis tikisas hasta ke tiktamiixtauas nochin tomin".*

13 Itech nejon tonalmej, sekin kitapouitoj Jesús ke Pilato kinmiktijka sekin akin kayomej Galilea keman kimaktilijtoyaj Dios seki tapialmej. **2** Keman kikakik nejon, yejua kiniluij: "¿Nankinemiliaj ke kinmiktijkej porin katkaj okachi tajtakolejkej ke oksekin akin ompa kayomej? **3** Na-

12:42 *Oso "akin taixyekana kalijtik". **12:47** *Oso "tein kinekia". **12:47, 48** #Oso "kiuitekiskej". **12:50** *Itech griego, "moneki nechauiskej".

12:55 *Oso "Tapatsmikiti". **12:59** *Itech griego, "leptón". Tomin tein aksa kitania kemej itech 5 minutos.

mechiluia ke amo. Uan komo amo namoyolpataj, nochin namejuan no nanixpoliuiskej. **4** Oso keman ueyi tepamit tein yetoya Siloam kinpechij dieciochojmej uan kinmiktij, ¿nankinemiliaj ke okachi katkaj tajtakolejkej ke nochin akin nemij Jerusalén? **5** Namechiluia ke amo. Uan komo amo namoyolpataj, nochin namejuan no nanixpoliuiskej ijkon kemej yejuan".

6 Jesús kintapouij nejin: "Se takat akin kipiaya se higojkouit kampa kitoka uvas, kitemolito itakilo sayoj ke amo teyi kiajxilij. **7** Uan kiluij takat akin kitajpialiaya: 'Xikita, eyi xiuitya niktemoliki itakilo nejin higojkouit, sayoj ke amo teyi nikajxilia. ¡Xiktamota!* Porin nenkaj ompa toktok'. **8** Yejua kinankilij: 'NoTeko, xikaua se xiuitok, niktachkuilis uan niktalilis tapalan. **9** Komo taki, kuali yetok; uan komo amo, tiktamotas'".

10 Itech se tonal sábado keman moseuiaj, yejua tamachtijtoya itech se kali kampa taueyichiuaj judíos. **11** Uan nejon tonal, ompa yetoya se siuatsin akin se amokuali ejekat kikokolispeualtijka 18 xiujmejya. Semi pantomotstik* katka uan amo uelia momelauaya. **12** Keman Jesús kiitak, kinotsak uan kiluij: "Siuatsin, nimitspajtijya". **13** Kitalij imauan itech, uan yejua nimantsin momelauak uan peuak kiueyitalia Dios. **14** Keman akin taixyekanaya kampa taueyichiuaj judíos kiitak nejin, kualanik porin Jesús tapajtijka itech tonal sábado, yejua ika kiniluij akin ompa mosentilijkaj: "Chikuasen tonal moneki se tekitis; yejua ika xiualakan maj namechpajtikan nejon tonalmej, uan amo itech tonal sábado". **15** Sayoj ke toTekotsin kinankilij: "Taixkajkayauanij, ¿xe itech tonal sábado amo nankitojtomaj namokuakouej oso namoburro uan nankiuikaj maj atiti? **16** Nejin siuatsin akin ikoneuj Abrahán uan akin Satanás kichiuak maj tajyoui 18 xiujmej, ¿amo kinamikia maj se kipajti hasta itech tonal sábado?". **17** Keman yejua kijtoj nejin, nochin akin kiixnamiktoyaj peujkej mopinaujmatij; sayoj ke nochin akin mosentilijkaj semi yolpakkej porin yejua kichiuaya miak taman tein amo keman kiitstoyaj.

18 Uan kisentokak kiniluij: "¿Kemej toni tamati iTaixyekanalis Dios, uan ika toni uelis nikixnextis? **19** Tamati kemej se pisiltik xinach tein kiluiaj mostaza tein se takat kikuik uan kitokato italpan. Nejon xinachtsin moskaltij uan mochiuak se ueyi kouit, uan totomej motapechtijkej itech imakoujyo".

20 Oksepa kiniluij: "¿Ika toni uelis nikixnextis iTaixyekanalis Dios? **21** Tamati kemej levadura tein se siuatsin kikuik uan kimaneloj ika eyi uejueyi tamachiuj* harina. Uan nochin tixti mosamauak".#

22 Keman yajtoya Jerusalén, panotiaya itech uejueyi xolalmej uan xolaltsitsin uan tamachtijtiaya. **23** Uan se takat kitajtanij:* "NoTekotsin, ¿sayoj sekin

13:7 *Oso "¡Xiktenpeua!". **13:11** *Oso "panchijkoltik".

13:21 *Itech griego, "sea". Se sea katka kemej 10 kilos. #Oso "posonik", "soneuik". **13:23** *Oso "kitajtoltij".

momakixtiskej?”. Yejua kiniluij: **24** “Semi ximochikauakan nankalakiskej itech puerta kampa takopitsyan,* porin namechiluia ke miakej kinekiskej kalakiskej sayoj ke amo ueliskej. **25** Keman akin iaxka kali tatsakuas ika llave, namejuan nanijkatoskej kalampa, nantakakalatstoskej uan nankijtoskej: ‘¡ToTekotsin, xitechtatapouili!’. Sayoj ke yejua namechnankilis: ‘Amo namechixmati’. **26** Uan nanpeuaskej nankijtoskej: ‘Titakuajkej uan titatayikej moixpan, uan titamachtij itech uejueyi ojmej den toueyi xolal’. **27** Sayoj ke yejua namechiluis: ‘Amo namechixmati. ¡Ximijkuanikan, nochin namejuan akin nankichiuaj tein amo kuali yetok!’. **28** Keman nankiitaskej ke Abrahán, Isaac, Jacob uan nochin tanauatianij* yetokej itech iTaixyekanalis Dios sayoj ke namejuan namechkalantamotkej, ompa ne nanchokatoskej uan nantananatskatoskej. **29** Uan no ualaskej sekin de kampa ualkisa tonaltsin uan kampa pankalaki, ajkokopa uan tanikopa,* uan motaliskej uan sentakuaskej itech mesa itech iTaixyekanalis Dios. **30** Xikakikan nejin: sekin akin yetokej taikampa yetoskej taixpan, uan oksekin akin yetokej taixpan yetoskej taikampa”.

31 Nejon hora, seki fariseos ualajkej uan kiluijkej: “Xiouj okseko, porin Herodes kineki mitsmiktis”. **32** Uan yejua kinnankilij: “Xikiluitij nejon xolopij:* ‘Xikita, axkan uan mosta nikinkalankixtiti amokuali ejekamej uan nitapajtiti, uan eyi tonal satepan nimatamis’. **33** Sayoj ke moneki niksentokas niojtokas axkan, mosta uan uipta, porin se tanauatijkej amo uelis kimiktiskej okseko, ta sayoj Jerusalén. **34** Jerusalén, Jerusalén, kampa kinmiktiaj tanauatianij uan kintetemaj* akin ompa kintitanij..., ¡miakpa niknekik namechsentilis kemej piotenan kinsentilia ipiotsitsin iajtapaltampa! Sayoj ke namejuan amo nankinekkej. **35** ¡Xikitakan! Dios kisenkauakya namochan. Namechiluia ke amo nanechitaskejok hasta keman nankijtoskej: ‘¡Tatiochiual akin ualajtok itokaykopa Jehová!’”.*

14 Okse tonal, itech tonal sábado keman moseuiaj, takuato ichan se akin kinixyekana fariseos. Akin ompa yetoyaj sayoj kisenitayaj. **2** Uan iixpan yetoya se takat akin tetemia* inakayo. **3** Jesús kintajtanij* akin kuali kiixmatij iTanauatil Moisés uan fariseos: “¿Kuali yetok maj se tapajti itech tonal sábado oso amo?”. **4** Sayoj ke yejuan amo teyi kijtojkej. Yejua ika kitalij imay itech takat, kipajtij uan kiluij maj youi. **5** Uan kiniluij: “Komo namokoneuj oso namokuakouej uetsiskia itech se talkoyok* itech tonal sábado, ¿amo nimantsin nankipankixtiskiaj?”. **6** Uan amo uelik kinankilijkej.

7 Keman kiitak ke akin kinyoleujkaj motaliayaj kampa mota-

13:24 *Oso “tapitsaujkan”. **13:28** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*. **13:29** *Oso “ataujkopa”, “tauakalkopa”. **13:32** *Itech griego, “kuekti”.

13:34 *Oso “kintepoxoniaj”, “kinmojmotaj ika tet”. **13:35** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **14:2** *Oso “titikaya”. Se kokolis (kokoxkayot) tein kichiua maj atemi se inakayo. **14:3** *Oso “kintajtoltij”. **14:5** *Oso “taltekoch”.

liaj uejueyi chiuanimej, kinmachtij nejin: **8** "Keman mitsyoleuaskej se nenamiktilis, amo ximotali kampa motaliaj uejueyi chiuanimej. Porin xa no kiyoleujkej se akin okachi ueyichiujkej ke tejua. **9** Uan akin namechyoleuak nanomen mitsiluikiuj: 'Xiktakauili nejin takat'. Uan timopinaujtis uan monekis tias timotalitiuj hasta taikampa. **10** Okachi kuali keman mitsyoleuaskej, ximotaliti hasta taikampa, ijkon keman ualas takat akin mitsyoleuak mitsiluis: 'Notasojikniuj, xiuiki nikan taixpan'. Ijkon mitstakachiuaskej ininixpan akin no kinyoleujkej. **11** Porin akin moueyitalia kipinaujtiskej, sayoj ke akin yolyemanik kiueyitaliskej".

12 Uan kiluij takat akin kiyoleujka: "Keman tikchiuas se tatakualis amo xikinnotsa motasojikniuan nion mokniuan nion mochankauan nion movecinos akin tominpiaj. Komo ijkon tikchiuaskia, yejuan no ueliskia mitsyoleuaskej uan yejua nejon yeskia motaxtauil. **13** Ta keman tikchiuas se tatakualis, xikinyoleua pobres, akin amo ueli momaoliniaj,* metskoxojmej, akin amo tachiaj, **14** uan tiyolpakis, porin yejuan amo kipiaj toni ika mitstaxtauiskej. Dios mitstaxtauis keman oksepa nemiskej akin yolmelaujkej".

15 Keman semej akin ompa takuajtoya kikakik nejin, kiluij: "Yolpaki akin takuas itech iTaixyekanalis Dios".

16 Jesús kiluij: "Se takat akin yaya kichiuati se ueyi tatakualis kinyoleuak miakej. **17** Keman ejkok hora keman tatakuaskej, kititanik se itakeual maj kiniluiti akin kinyoleujka: 'Xiualakan porin nochi yetokya'. **18** Sayoj ke nochin peuak kijtouaj miak taman para amo yaskej. Se kiluij: 'Nikouak se tal uan moneki nias nikitatiuj; nimitstataujtia xinechtapojpolui'. **19** Okse kiluij: 'Nikinkouak majtakti kuakuejmej uan nikitati keniuj tekitij; nimitstataujtia xinechtapojpolui'. **20** Uan okse kiluij: 'Yekin nimonamiktij uan yejua ika amo uelis nias'. **21** Yejua ika nejon takeual kitapouito iteko nochi tein kiluijkej. Uan iteko kualanik uan kinauatij itakeual: 'Nimantsin xiouj itech uejueyi ojmej uan itech ojpitsakmej, uan xikinualkuiti pobres, akin amo ueli momaoliniaj,* akin amo tachiaj uan metskoxojmej'. **22** Keman takeual mokepak, kijtoj: 'Noteko, mochiuak tein titanauatij uan takaujtokok'. **23** Uan in teko kinauatij takeual: 'Xiouj itech uejueyi ojmej uan itech ojtsitsin, uan xikchiua maj nochin kinekikan kalakiskej uan maj pexonikij* nochan. **24** Porin namechiluia ke nion semej takamej akin nikinyoleuak, takuaskej'".

25 Uan tel miakej ojtokayaj iuan Jesús; yejua moixkepak uan kiniluij: **26** "Komo aksa* nechtojtoka uan okachi kitasojta# itat, inan, isiuatsin, ikoneuan, iikniuan takamej, iikniuan siuamej, uan okachi kipatiuita inemilis, amo uelis yeski nomomachtijkauj. **27** Akin amo kineki tajyouis* uan

14:13, 21 *Oso "matajtakatstikej".

14:23 *Oso "temikij". **14:26** *Oso "akin", "akaj". #Oso "amo kitauelita". **14:27** *Oso "kimamas kouit kampa tetajyouiltiaj". Xikonita pág. 497, *kouit kampa tetajyouiltiaj.*

nechtojtokas, amo uelis yeski nomomachtijkauj. **28** Komo nankinekiskiaj nankichijchiuaskej se uejkapan kali, ¿amo achto namotaliskiaj uan nankiixejekoskiaj kanachi tomin monekis uan ox namechajsis para nankitamichijchiuaskej? **29** Amokan nankitalijkej tatsineualoni sayoj ke amo uelik namatankej, uan nochin akin namechitaskej peuaskej namechkejkeloskej **30** uan kijtoskej: 'Nejin takat peuak kichijchiua kali, sayoj ke amo uelik matamik'. **31** Oso komo se tekiuaj akin kinpia 10 mil soldados moteuiti iuan okse tekiuaj akin kinpia 20 mil soldados, ¿amo achto motalis uan kiixejekos ox uelis tatanis? **32** Uan komo kiita ke amo uelis tatanis, keman uejkaok yetok kintitani sekin akin kitajtouiaj maj kiluitij okse tekiuaj maj amo moteuikanok. **33** No ijkon, senkis xikmatikan ke nion akin uelis yeski nomomachtijkauj komo amo kikaua nochi tein iaxka.

34 "Kemaj, istat semi kuali. Sayoj ke, komo istat amo tapoyeliaok, ¿toni ika se kichiuas maj oksepa poyeya? **35** Amo kualtia para se kitalilis tal nion tapalan; yejua ika kitamotaj. Akin kipia inakas para takakis, maj yektakaki".

15 Uan nochin akin kisentiliaj impuesto uan tajtakolchiuanij kiyoualouayaj para kikakiskej. **2** Fariseos uan tajkuilouanij moichtakailuiayaj: "Nejin takat mouika iniuan tajtakolchiuanij uan takua iniuan". **3** Uan yejua kintapouij nejin: **4** "Komo namejuan nankipiaj 100 ichkamej* uan nankipolouaj se, ¿amo nankinkauaj 99 ne ixtauat uan nankitemotij tein poliuik hasta nankiajsiskej? **5** Keman nankiajsij, namokechpanoltiliaj uan semi nanyolpakij. **6** Uan keman nanajsij namochan, nankinnotsaj namotasojikniuan uan namovecinos uan nankiniluiaj: '¡Xiyolpakikan nouan, porin nikajsik noichkatsin tein poliujka!'. **7** Namechiluia ke no ijkon akin nemij ne iluikak yolpakiskej komo moajsij 99 yolmelaujkej akin amo moneki moyolpataskej, sayoj ke okachi yolpakiskej komo se tajtakolchiujkej moyolpata.

8 "Oso komo se siuatsin kipia majtakti platajtomin* uan kipoloua se, ¿melauj ke kixotaltia se candil uan tachpana ichan uan kuali kitemoua hasta kiajsi? **9** Uan keman kiajsi kinnotsa itasojikniuan uan ivecinas uan kiniluia: '¡Xiyolpakikan nouan, porin nikajsik tomin tein nikpolojka!'. **10** Namechiluia ke no ijkon iangeluan Dios yolpakij keman se tajtakolchiujkej moyolpata".

11 Uan kijtoj: "Se takat kinpiaya ome iokichpipiluan. **12** Uan akin xokoyot kiluij itat: 'Paj, xinechmaka tein yeski noaxka'. Yejua ika tetat kinxejxelouilij ome ikoneuan tein iaxka. **13** Panokej seki tonalmej uan akin xokoyot motamitakuijkuilij uan yajki uejka itech se ueyi altepet kampa kiauilchiuak tein iaxka porin eliuis nemik. **14** Keman kitamij nochi itomin, itech nejon ueyi altepet semi tatasojtik, uan amo kipiayaok tein kikuas. **15** Hasta pe-

15:4 *Oso "borregos".

15:8 *Itech griego, "dracma". Se dracma katka tomin tein aksa kitania kemej itech se tonal tekit.

uak kitekitilia se akin ompa kayot, uan yejua kititanik italpan maj kinyekpiati pitsomej. **16** Uan kemej semi mayanaya, kitelnekia kikuas tein tamati kemej chalauij* tein kikuajtoyaj pitsomej, sayoj ke amo akin kimakaya nion teyi.

17 "Keman oksepa peuak yektanemilia, kijtoj: '¡Itakeualuan nopaj kitelpiaj tein kikuaskej. Uan nejua nikan nimayanmiktok! **18** Nimokepas ichan nopaj uan nikiluis: "Paj, nitajtakoj iixpan Dios uan moixpan. **19** Amo nechnamikiok xinechita kemej mookichpil, ta xinechita kemej semej motakeualuan"'. **20** Yejua ika yajki uan mokepak ichan itat. Keman ajsitiayaya, itat kiuejkaitak uan semi kiueyiyoliknelij. Tsikuinteuak kinamikito, kinauaj uan kimakak se beso* porin semi kitasojtaya. **21** Uan okichpil kiluij: 'Paj, nitajtakoj iixpan Dios uan moixpan. Amo nechnamikiok xinechita kemej mookichpil'. **22** Sayoj ke itat kinnauatij itakeualuan: 'Xikuitiuetsitij se taken tein ueyak tein okachi kuali uan xiktakentikan. Xikmatalilikan se anillo uan xiktekaktikan. **23** Uan no, xikualkuikan kuakuejkonet tein okachi tomauak uan xikmiktikan para maj titatakuakan uan maj tiiluitikan porin mokepakya nokonetsin, **24** porin nookichpiltsin momikilijkaya uan oksepa nemi, poliujtoya uan mokepakya'. Uan peujkej iluitij.

25 "Iokichpil akin tayekanaya yetoya italpan. Keman mokepak uan ajsitiayaya ichan kikakik ke tatsotsontoyaj uan mijtotijtoyaj. **26** Yejua ika kinotsak semej takeualmej uan kitajtanij* toni mochiujtoya. **27** Yejua kinankilij: 'Mokniuj mokepak uan paktok. Yejua ika mopaj iluichiujtok uan kimiktij kuakuejkonet tein okachi tomauak'. **28** Sayoj ke okichpil akin tayekanaya kualanik uan amo kinekik kalakis. Uan itat kisak uan peuak kitataujtia maj kalaki. **29** Yejua kinankilij itat: 'Xikita, nochi nejin xiujmej nimitstekitiliani kemej se takeual uan nochipa nikchiuak tein tinechnauatiaya. Sayoj ke tejua amo keman tinechmakak se chivojkonet para maj niiluiti iniuan notasojikniuan. **30** Uan niman keman ejkok ne mookichpil akin kiauilchiuak nochi tein moaxka iniuan siuaauilneminij, tikmiktilij kuakuejkonet tein okachi tomauak'. **31** Uan itat kiluij: 'Nokonetsin, tejua nochipa tietoni nouan, uan nochi tein nikpia moaxka. **32** Sayoj ke monekia tiiluichiuaskej uan tiyolpakiskej, porin mokniuj momikilijkaya uan oksepa nemik. Poliujtoya uan mokepakya'".

16 Uan no kiniluij imomachtijkauan: "Se takat tominpixkej kiluijkej ke itayekankatakeual amo kuali kikuitoya tein iaxka. **2** Yejua ika kinotsak uan kiluij: 'Tein niktekakilia ke tikchiujtok amo kuali yetok. Xiouj uan xikamatali keniuj tikuik notomin, porin amo nimitskauasok xitaixyekana nochan'. **3** Uan tayekankatakeual moyoliluij: '¿Toni nikchiuati axkan ke noteko amo nechkauasok maj nitaixyekana ikalijtik? Amo nichikauak para nitachkuas uan nipinaua

15:16 *Oso "uaxin", "exot". **15:20** *Oso "kipitsoj", "kitenamik".

15:26 *Oso "kitajtoltij".

nitajtantinemis tomin. **4** Nikmatikya tein nikchiuati para maj oksekin nechselikan ininchan keman amo nikpiasok nejin tekit'. **5** Uan kinnotstiajki sejse akin kitauikiliayaj iteko. Kitajtanij* se: '¿Kanachi tiktauikilia noteko?'. **6** Yejua kinankilij: 'Niktauikilia 100 tamachiuj* aceite'. Tayekankatakeual kiluij: 'Nikan ijkuiliujtok tein titauika. Ijsiujka, ximotali uan xikijkuilo 50'. **7** Uan kitajtanij okse akin tauikaya: 'Uan tejua, ¿kanachi titauika?'. Yejua kinankilij: 'Nitauika 100 uejueyi tamachiuj* trigo'. Tayekankatakeual kinankilij: 'Nikan ijkuiliujtok tein titauika. Xikijkuilo 80'. **8** Uan iteko kimojkaitak tayekankatakeual akin kichiuak tein amo kuali yetok, porin ika tein kichiuak kinextij ke tamattoya. Porin akin nemij itech nejin tonalmej* okachi tamattokej ke itekitikauan Dios.#

9 "No namechiluia: xikuikan tomin tein onkak nikan taltikpak* para kuali namouikaskej iniuan oksekin, ijkon keman nochi nejin tamis, yejuan namechseliskej kampa nanemiskej nochipaya. **10** Akin takuaujtamach itech tein amo semi moneki, no takuaujtamach itech tein okachi moneki. Uan akin amo takuaujtamach itech tein amo semi moneki, amo no takuaujtamach itech tein okachi moneki. **11** Yejua ika, komo namejuan amo kuali nankikuij tomin tein onkak nikan taltikpak, ¿akoni namechkauilis xikyekpiakan tein yekmelauj kipia ipatiuj? **12** Uan komo amo kuali nankikuij tein iaxka okse, ¿akoni namechmakas tein moneki yeski namoaxka? **13** Nion se takeual uelis kintekitilis ome tekomej, porin kitauelitas uan kiixtopeuas se, oso kitasojtas uan kipaleuis okse. Namejuan amo uelis nankitekitiliskej Dios uan Tomin".*

14 Fariseos akin kitayekanaltiayaj motomintiskej kikaktoyaj nochi nejin, uan moixmojtsolouayaj. **15** Uan yejua kiniluij: "Namejuan nankinextiaj ke nanyolmelaujkej ininixpan oksekin, sayoj ke Dios namechyolojixmati. Porin tein nikan taltikpak kiitaj ke kipia miak ipatiuj, Dios kiita ke tetajyaltij.

16 "ITanauatil Moisés uan tein kijkuilojkej Tanauatianij* moteixmatiltijkej hasta keman Juan peuak tanojnotsa. Desde ijkuak, moteixmatiltia kuali tanauatilmej# tein ika tajtoua iTaixyekanalis Dios, uan nochin semi mochikauaj kalakiskej ompa. **17** Tein melauj, iluikak uan taltikpak uelis ixpoliuiskej, sayoj ke amo ixpoliuis nion se rayita tein kipia se letra itech iTanauatil Moisés hasta maj nochi mochiua.

18 "Akin monamiktijya uan kikaua isiuatsin uan monamiktia iuan okse, auilnemi; uan takat akin monamiktia iuan se siuatsin akin monamiktijkaya uan kikaujkej, auilnemi.

19 "Se takat tominpixkej motakentiaya ika tasal tein semi

16:5 *Oso "Kitajtoltij". **16:6** *Oso "batos". Se bato katka 22 litros. **16:7** *Oso "coros". Se coro katka kemej 170 kilos. **16:8** *Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok*. #Itech griego, "ikoneuan tanex". **16:9** *Oso "tomin tein amo kuali yetok".

16:13 *Oso "no nankitemojtinemiskej namotomintiskej". **16:16** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*. #Oso "tajtolmej".

patiyoj, uan ika nochi tein kipiaya mojmostaj moyolpaktiaya. **20** Sayoj ke ikaltenoj nejon tominpixkej kikauayaj se takat pobre akin monotsaya Lázaro akin kitamikuika kokomej, **21** uan kitelnekia kikuas teisa tein panuetsia de imesa tominpixkej. Hasta ualayaj itskuimej uan kipajpalouiliayaj ikokouan. **22** Uan se tonal, nejon takat pobre momikilij uan ángeles kiuikakej uan kitalijkej iuan* Abrahán.

"Takat tominpixkej no momikilij uan kitokkej. **23** Uan itech Miketekoch# kampa semi tajyouijtoya ajkotachiak uan kiuejkaitak Abrahán, uan Lázaro yetoya iuan.* **24** Yejua ika kinotsak uan kiluij: 'Nopaj Abrahán, xinechikneli uan xiktitani Lázaro para maj tepitsin momajpilajaki itech at uan maj nechnenepiltalili tsikitsin atsin porin semi nitajyouijtok itech nejin tit'.* **25** Sayoj ke Abrahán kinankilij: 'Nokonetsin, xikelnamiki ke tejua timoyolpaktij ika miak taman tein kuali keman tinemia, sayoj ke Lázaro semi tajyouij. Axkan nikan kiyolseuijtokej Lázaro, sayoj ke tejua titajyouijtok. **26** Uan no, techxeloua se ueyi ostok* tein uejkatan, yejua ika akin kinekiskej panoskej kampa nanyetokej, amo ueliskej, uan akin kinekiskej ualpanoskej kampa tietokej, amo no ueliskej'. **27** Uan takat tominpixkej kiluij: 'Nopaj Abrahán, komo ijkon, nimitstajtania xiktitani Lázaro ichan nopaj **28** porin nikinpia makuil nokniuan. Maj kinnejmachtiti, ijkon yejuan amo no kalakiskej nikan kampa semi se tajyouia'. **29** Sayoj ke Abrahán kiluij: 'Kipixtokej tein kijkuiloj Moisés uan Tanauatianij, maj kichiuakan tein ompa ijkuiliujtok'. **30** Uan yejua kijtoj: '¡Nopaj Abrahán, yejuan amo kinkakiskej! Sayoj ke komo se akin momikilijya uan oksepa nemi youi kampa yejuan, moyolpataskej'. **31** Sayoj ke Abrahán kinankilij: 'Komo amo kitakamatij tein kijkuiloj Moisés uan Tanauatianij, amo no kikakiskej se akin momikilijya uan oksepa nemi'".

17 Uan kiniluij imomachtijkauan: "Onkak miak taman tein uelis teuetsiltis.* Sayoj ke ¡teikneltij akin kichiuas nejon! **2** Okachi kuali yeskia maj kikechpilouilikan se ueyi tet tein ika takuechouaj uan maj kipantamotakan itech ueyiat achto ke kiuetsiltis* semej nejin akin moitaj ke amo ueyichiuanimej. **3** Ximotachilikan. Komo mokniuj mitschiuilia teisa tein amo kuali, xiktakaualti. Uan komo moyolpata, xiktapojpolui. **4** Maski itech se tonal chikome viaje mitschiuilia tein amo kuali uan chikome viaje mitsitati uan mitsiluia 'Xinechtapojpolui', moneki tiktapojpoluis".

5 Uan tatitanilmej kiluijkej to-Tekotsin: "Xitechpaleui maj okachi titakuaujtamatikan". **6** To-Tekotsin kiniluij: "Komo namotakuaujtamatilis yeskia kemej se pisiltik xinach tein kiluiaj mostaza, nankinauatiskiaj nejin morajkouit

---

16:22, 23 *Itech griego, "iyolixko". **16:23** #Oso "Hades", kampa moseuijtokej mikemej. Xikonita pág. 499, *miketekoch.* **16:24** *Oso "tekol". **16:26** *Oso "tekoch". Xikonita pág. 505, *ueyi ostok.*

17:1 *Oso "Onkaskej akin kichiuaskej maj oksekin amo takuaujtamatikanok". **17:2** *Oso "kitepotamis".

‘Ximouiuita uan ximotokati itech ueyiat’, uan namechtakamatiskia.

7 ”Komo se namotakeual tayuntajuijtok oso kinyekpixtok ichkamej,* keman mokepas ¿nankiluiskiaj ‘Nimantsin ximotaliki uan xitakuaki’? **8** Amo, ta nankiluiskiaj ‘Ximotapatili, xinechtakualchiui, uan xinechtamaka hasta maj nitentami uan maj nitamitatayi, uan satepan tejua no titakuas uan titatayis’. **9** ¿Melauj ke amo kitasojkamatilis itakeual porin kichiuak tein kinauatij? **10** No ijkon, keman namejuan nankitamichiuaskej nochi tein namechnauatiskej, xikijtokan: ‘Sayoj titakeualmej uan amo teyi technamiki maj techmakakan.* Tikchiujkej tein monekia tikchiuaskej’”.

11 Keman yajtoya Jerusalén, panok kampa monamikij Samaria uan Galilea. **12** Uan keman ajsitiaya itech se xolal, majtakti takamej akin kipiayaj se pitsotik kokolis* tein monotsa lepra kinamikkej, sayoj ke uejkasan moualketskej. **13** Uan kitsajtsiliayaj: “¡Jesús, Tamachtijkej, xitechikneli!”. **14** Keman kinitak, kiniluij: “Xikinitatij tiopixkamej”. Uan keman yajtoyaj, pajtikej.* **15** Semej, keman kiitak ke pajtikaya, mokepak uan chikauak kiueyitalijtiualaya Dios. **16** Motankuaketsak iixpan Jesús uan moixpiloj hasta talpan uan kitasojkamatilij. Uan katka kayot Samaria. **17** Keman kiitak nejin, Jesús kijtoj: “Nochin majtakti pajtikej,* ¿melauj? Komo ijkon, ¿kani yetokej chiknauin? **18** ¿Amo akinok mokepak para kiueyitalis Dios? Sayoj nejin takat akin okseko kayot”. **19** Uan kiluij: “Ximoketsa uan xiouj: tipajtik porin titakuaujtamatik”.

20 Fariseos kitajtanijkej* kemanian ualaskia iTaixyekanalis Dios, uan yejua kinnankilij: “ITaixyekanalis Dios amo ualas kemej nochin uelis kimatiskej. **21** Uan amo akin kijtos: ‘¡Xikitakan, nikan yetok!’ oso ‘¡Ne yetok!’. Porin xikitakan, iTaixyekanalis Dios yetok namouan”.

22 Uan kiniluij imomachtijkauan: “Ejkos tonalmej keman nankitelnekiskej maj akin yolik kemej takat yeto namouan, sayoj ke amo nankiitaskej. **23** Sekin namechiluiskej ‘¡Xikitakan, ne yetok!’ oso ‘¡Xikitakan, nikan yetok!’. Amo xikisakan nion xikintojtokatiakan. **24** Porin ijkon kemej tapetani ne iluikak, sekopa hasta oksekopa, ijkon yeski keman monextis akin yolik kemej takat. **25** Sayoj ke achto moneki kijyouis miak taman uan kiixtopeuaskej akin nemij axkan. **26** Uan no, ijkon kemej mochiuak keman nemia Noé, ijkon yeski keman monextis akin yolik kemej takat: **27** miakej tatakuajtoyaj, tatayitoyaj, takamej uan siuamej monamiktijtoyaj... hasta nejon tonal keman Noé kalakik itech arca, uan Tetsaujkakiouit kintamiixpoloj nochin. **28** No mochiuas kemej keman Lot nemia: miakej tatakuajtoyaj, tatayitoyaj, motakouijtoyaj, motanamakijtoyaj, motatokijtoyaj uan mokalchiuijtoyaj. **29** Sayoj ke itech tonal keman

17:7 *Oso “borregos”. **17:10** *Oso “amo teyi ika titapaleuiaj”. **17:12** *Oso “kokoxkayot”. **17:14, 17** *Oso “chipauayakej”.

17:20 *Oso “kitajtoltijkej”.

Lot kisak de Sodoma, kiouik tit* uan ualpanpixouik# tet tein xotatiualaya uan kintamiixpoloj nochin. **30** No ijkon yeski itech tonal keman monextis akin yolik kemej takat.

31 "Nejon tonal, akin yetos kalkuako maj amo pantemo kikixtiti tein kipias ikalijtik; no ijkon akin yetos italpan, maj amo mokepa kikuiti tein kikauak. **32** Xikelnamikikan tein kipanok isiuatsin Lot. **33** Akin kitemos momakixtis, momikilis, sayoj ke akin momikilis, momakixtis. **34** Namechiluia ke nejon youak yetoskej omen itech se cama: se kiuikaskej uan okse kikaujteuaskej. **35** Ome siuamej sentistoskej ika sayoj se metat: se kiuikaskej uan okse kikaujteuaskej". **36** * **37** Keman kikakkej nejin, yejuan kitajtanijkej: "¿Kani toTekotsin?". Yejua kinnankilij: "Kampa yetos miket, ompa no mosentiliskej uejueyi totomej".*

18 Uan kintapouij se taman tein ika kinnextilij ke monekia nochipa motataujtiskej uan amo mosenkauaskej. **2** Kiniluij: "Itech se ueyi xolal yetoya se juez akin amo kimojkatokaya Dios nion kintakachiuaya* oksekin. **3** Ompa no nemia se siuatsin akin momikilijkaya itakatsin, akin miakpa yaya kiitati uan kiluiaya: 'Xinechpaleui maj moyektali kemej moneki nejin kuejmol tein nikpia iuan akin nechteluilijtok'. **4** Uan seki tonalmej juez amo kinekik kipaleuis, sayoj ke moyoliluij: 'Nejua amo nikmojkatoka Dios nion nikintakachiua* oksekin, **5** sayoj ke kemej nejin siuatsin kisentoka nechkuejmolojtok, nikpaleuis para maj amo kisentoka ualajto uan nechyolajxitijto'". **6** Uan toTekotsin kisentokak kijtoj: "¿Nankikakkej tein kijtoj juez maski amo yolkuali katka? **7** Komo ijkon, ¿amo kiitas Dios maj kinpaleuikan akin kinijitak* akin youalintonal kitataujtiaj maj kinpaleui? Uan yejuan amo kiyolajxitiskej. **8** Namechiluia ke yejua kiitas maj nimantsin kinpaleuikan. Sayoj ke, keman niejkos nejua akin niyolik kemej takat, ¿onkaskej akin ijkon takuaujtamatiskej?".

9 No kintapouij okse taman sekin akin kinemiliayaj ke katkaj yolkualmej uan kinitayaj oksekin ke amo teyi chiuanimej katkaj. **10** "Ome takamej pankiskej hasta templo motataujtitoj: se katka fariseo uan okse kisentiliaya impuesto. **11** Fariseo moketsak uan peuak motataujtia iyolijtik. Kijtouaya: 'NoDios, nimitstasojkamatilia porin amo nikchiua kemej nochin kichiuaj: amo nitachteki, amo nitakajkayaua, amo niauilnemi..., nion no nikchiua kemej nejin akin kisentilia impuesto. **12** Ojpa semana nikixtalia amo nitakuas uan nitemaka diezmo* de nochi tein nimotanilia'. **13** Sayoj ke akin kisentiliaya impuesto, akin ijkatoya tepitsin nepaka, nion kinekia ajkotachias, ta moyolixkojkomoniaya uan kijtouaya:

17:29 *Oso "tekol". #Oso "ualpantepeuik". **17:36** *Nejin versículo moajsi itech seki Biblias, sayoj ke itech miak uejkauj amatajkuilolmej itech tajtol griego amo yetok. **17:37** *Oso "águilas". **18:2** *Oso "nion kinpoujkaitaya".

18:4 *Oso "nion nikinpoujkaita". **18:7** *Oso "kinixpejpenak". **18:12** *Xikonita Mt 23:23, nota.

'NoDios, xinechikneli* porin nitajtakolej'. **14** Namechiluia ke keman nejin takat temok ichan, Dios kiitaya ke okachi yolmelauak ke nejon fariseo. Porin akin moueyitalia kipinaujtiskej, sayoj ke akin yolyemanik kiueyitaliskej".

15 Sekin no kiualkuiliayaj ininkoneuan para maj kitali imauan inintech uan maj kintiochiua. Sayoj ke keman imomachtijkauan kiitakej nejin, peujkej kintakaualtiaj. **16** Sayoj ke Jesús tanauatij maj kinualkuilianij konemej uan kijtoj: "Xikinkauakan konemej maj nouan motokikan. Amo xikintsakuilikan, porin iTaixyekanalis Dios yeski ininaxka akin tamatij kemej yejuan. **17** Namechyekiluia ke akin amo kiselia iTaixyekanalis Dios kemej se konetsin, amo keman itech kalakis".

18 Se inintaixyekankauj judíos kitajtanij:* "Kuali Tamachtijkej, ¿toni moneki nikchiuas uan ijkon uelis ninemis nochipaya?". **19** Jesús kiluij: "¿Keyej tinechiluia Kuali Tamachtijkej? Amo akin yolkuali, ta sayoj se: Dios. **20** Tejua tikixmati nejin tanauatilmej: amo xiauilnemi, amo xitemikti, amo xitachteki, amo xitetakajkayauili, xiktakachiua* mopaj uan momaj". **21** Uan yejua kiluij: "Nochi nejin niktakamati desde keman katka nipiliok". **22** Keman Jesús kikakik, kinankilij: "Mitspolouaok se taman: xiknamaka nochi tein tikpia uan tein tiktanilis xikinxejxelouili pobres; ijkon tikpias tein kipia ipatiuj ne iluikak. Uan xiuiki uan xinechtojtoka". **23** Keman kikakik nejin, nejon takat semi motayokoltij, porin semi tominpiaya.

24 Jesús kiitak uan kijtoj: "¡Semi ouij yeski maj kalakikan itech iTaixyekanalis Dios akin tominpiaj! **25** Tein melauj, okachi amo ouij maj se camello nalpano kampa koyoktik se aguja tein ika se tajtsoma ke maj se tominpixkej kalaki itech iTaixyekanalis Dios". **26** Akin kikakkej nejin, tajtankej: "Komo ijkon, ¿akoni uelis makisas?". **27** Yejua tanankilij: "Tein nikan taltikpak kiitaj ke amo uelis mochiuas, Dios ueli kichiua". **28** Pedro kiluij: "Xikita, tejuan tikaujkej tein tikpiayaj uan timitstojtokakej". **29** Yejua kiniluij: "Namechyekiluia ke akin kikauak ichan, isiuatsin, iikniuan, itatuan oso ikoneuan porin okachi kitayekanaltia iTaixyekanalis Dios, **30** kiselis okachi itech nejin tonalmej, uan satepan* nemis nochipaya".

31 Uan kinuikak okseko 12 tatitanilmej uan kiniluij: "Xikitakan, tipankistokej Jerusalén uan nochi tein kijkuilojkej tanauatianij* ke nechpanoskia nejua akin niyolik kemej takat, mochiuas.# **32** Nechtemaktiskej ininmako akin amo judíos, nechpijpinaujtiskej, nechuijuikaltiskej* uan nechchijchaskej. **33** Uan satepan ke nechuijuitekiskej, nechmiktiskej, sayoj ke eyi tonal satepan oksepa ninemis".* **34** Sayoj ke yejuan amo kiajsikamatkej tein kijtosnekia nochi nejin, po-

18:13 *Oso "xiyolkuali nouan". **18:18** *Oso "kitajtoltij". **18:20** *Oso "xikpoujkaita".

18:30 *Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok.* **18:31** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* #Oso "moajxitis". **18:32** *Oso "nechtejtelchiuaskej". **18:33** *Itech griego, "nimoajokuis".

rin amo monekia kiajsikamatiskej tein moijtojka.

35 Keman Jesús ajsitoyaya Jericó, se takat akin amo tachiaya tokotsyetoya ojtenoj, uan tajtantoya tomin. **36** Keman kikakik ke miakej ompaka panotoyaj, peuak tajtani toni mochiujtoya. **37** Kiluijkej: "¡Panotok Jesús akin kayot Nazaret!". **38** Yejua ika, chikauak tsajtsik: "¡Jesús, iKoneuj David, xinechikneli!". **39** Akin yayaj taixpan peuak kitakaualtiaj uan kiluiayaj maj amo tsajtsito. Sayoj ke yejua okachi chikauak tsajtsia: "¡IKoneuj David, xinechikneli!". **40** Uan Jesús moketsak uan tanauatij maj kiualkuilianij takat. Keman takat motokij, Jesús kitajtanij: **41** "¿Toni tikneki maj nimitschiuili?". Yejua kinankilij: "NoTekotsin, maj oksepa nitachia". **42** Yejua ika Jesús kiluij: "Oksepa xitachia; tipajtik porin titakuaujtamatik". **43** Uan nimantsin oksepa tachiak, uan peuak kitojtoka uan kiueyitalijtiaya Dios. Keman nochin kiitakej nejin, no kiueyitalijkej Dios.

19 Uan yejua ajsik Jericó uan panotiajki itech ueyi xolal. **2** Ompa yetoya se takat akin monotsaya Zaqueo. Yejua kinixyekanaya akin kisentiliaj impuesto uan katka tominpixkej. **3** Nejin takat kinekia kiitas akoni katka Jesús. Sayoj ke, amo uelia kiitaya porin tel miakej yetoyaj uan amo uejkapantik katka. **4** Yejua ika tayekanteuak uan tejkok* itech se morajkouit para kiitas Jesús, porin yaya panotiya ompaka. **5** Keman ajsik ompa, Jesús kiajkoitak uan kiluij: "Zaqueo, nimantsin xipantemo porin axkan nimokauati mochan". **6** Yejua temotiuetsik uan ika miak pakilis kiuikak ichan uan ompa mokauak. **7** Keman kiitakej nejin, nochin peujkej moichtakailuiaj: "Yajki mokauato ichan se tajtakolchiujkej". **8** Sayoj ke Zaqueo moketsak uan kiluij toTekotsin: "Xikita noTekotsin, nikinmakati pobres tajko tein noaxka, uan nochi tein niksentilij keman nikintachtekij oksekin, nikepas naui achiok". **9** Uan Jesús kiluij: "Nejin tonal Dios kimakixtij nejin takat uan ichankauan porin yejua no ikoneuj Abrahán. **10** Porin nejua akin niyolik kemej takat nikintemoko uan nikinmakixtiko akin poliujtoyaj".

11 Keman yejuan kikaktoyaj nejin, kintapouij okse taman, porin yejuan kinemiliayaj ke keman ajsiskiaj Jerusalén, iTaixyekanalis Dios nimantsin monextiskia. **12** Yejua ika kijtoj: "Se takat akin katka ikoneuj se tekiuaj, yaya yati uejka kiseliti tanauatil kemej tekiuaj uan satepan mokepaskia. **13** Kinnotsak majtakti itakeualuan, kinmakak tel miak tomin* uan kiniluij: 'Xiktekitiltikan hasta maj niuiki'. **14** Sayoj ke akin nemiaj itech ialtepeuj kitauelitayaj, uan kintitankej seki takamej maj kijtotij: 'Amo tiknekij maj nejin takat techixyekana kemej tekiuaj'.

15 "Keman kiselij tanauatil kemej tekiuaj uan mokepak, kinsentilij itakeualuan akin kinmakaka tomin* porin kinekia kimatis

19:4 *Oso "pankisak".

19:13 *Itech griego, "majtakti minas". Tomin tein kikuiaj griegos uan etik katka 340 gramos, uan aksa kitania kemej itech eyi metsti (kemej 100 dracmas). **19:15** *Itech griego, "plata".

kanachi kitankaj. **16** Se takeual kiitato uan kiluij: 'NoTeko, ika motomin niktanik majtakti achiok'. **17** Tekiuaj kinankilij: '¡Tel kuali tein tikchiuak, semi tiyolkuali! Kemej tiknextij ke titakuaujtamach itech se taman tein amo ueyi, titaixyekanas itech majtakti uejueyi xolalmej'. **18** Uan okse takeual kiitato uan kiluij: 'NoTeko, ika motomin niktanik makuil achiok'. **19** Yejua no ijkon kinankilij: 'Tejua titaixyekanas itech makuil uejueyi xolalmej'. **20** Sayoj ke ualaj okse uan kiluij: 'NoTeko, nikan yetok motomin tein niktatij* itech se tasal. **21** Nejua nimitsmouilia, porin semi titauel; tikixtia tomin tein amo tikauato itech banco uan tiksentilia tein amo tiktokak'. **22** Tekiuaj kinankilij: 'Amo tiyolkuali, ika tein tikijtoj nimitstatsakuiltiti. ¿Tikijtoua ke tikmatia ke nitauel, ke nikixtia tomin tein amo nikauato itech banco uan ke niksentilia tein amo niktokak? **23** Komo ijkon, ¿keyej amo tikauato notomin itech banco? Ijkon, keman niualaskia, nechkepiliskiaj notomin ika tein kitaniliskia'.

24 "Uan kiniluij akin ompa yetoyaj: 'Xikuilikan tomin, uan xikmakakan akin kitanik majtakti achiok'. **25** Sayoj ke yejuan kiluijkej: '¡ToTeko, yejua kipiaya majtakti!'. **26** Yejua kinnankilij: 'Namechiluia ke akin kipia, kimakaskej okachi, sayoj ke akin amo kipia, kikuiliskej hasta tein kipia. **27** Uan no, xikinualkuikan nikan akin nechtauelitaj, akin amo kinekiaj maj nikinixyekana uan xikinmiktikan noixpan'".

19:20 *Oso "nikcholtij".

28 Keman kitamiijtoj nejin, kisentokak pankisak Jerusalén. **29** Uan keman ajsitiaya Betfagué uan Betania, itech Olivojtepet, kintitanik ome imomachtijkauan **30** uan kinnauatij nejin: "Xiakan itech ne xolal tein nankiitaj. Keman nanajsiskej, nankiitaskej ilpitok* se burrito tein amo akin itech mopantalijtok. Xiktojtomakan uan xinechualkuilikan. **31** Uan komo namechtajtaniaj* '¿Keyej nankitojtontokej?', xitanankilikan 'ToTekotsin kineki maj tikuikilikan'". **32** Uan nejon ome imomachtijkauan yajkej uan kiajsikej ijkon kemej yejua kiniluijka. **33** Sayoj ke keman kitojtontoyaj in burrito, itekouan kintajtanijkej: "¿Keyej nankitojtontokej in burrito?". **34** Yejuan kinankilijkej: "ToTekotsin kineki maj tikuikilikan". **35** Uan kiuikilijkej Jesús, kitalijkej ininpantaken ipanko burrito uan Jesús ipanko motalij.

36 Ijkon kemej panotiaya itech ojti, yejuan kisoujtiayaj ininpantaken. **37** Niman keman ajsitiaya itech ojti kampa peua se pantemoua den Olivojtepet, nochin imomachtijkauan semi yolpakkej uan peujkej chikauak kiueyitaliaj Dios porin kiitakaj nochi milagros tein kichiujka. **38** Kijtouayaj: "¡Tatiochiual akin ualajtok kemej Tekiuaj itokaykopa Jehová!* ¡Maj tejuan uan Dios kuali timouikakan. Tikueyitaliaj akin yetok ne iluikak!". **39** Sayoj ke seki fariseos akin no ompa yetoyaj kiluijkej: "Tamachtijkej, xikintakaualti momomachtijkauan". **40** Yejua kin-

19:30 *Oso "tsikaujtok". **19:31** *Oso "namechtajtoltiaj". **19:38** *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

nankilij: “Namechiluia ke komo yejuan amo teyi kijtoskiaj, temej chikauak tajtoskiaj”.

41 Keman ajsitiaya Jerusalén uan kiitak ueyi xolal, kichokilij **42** uan kijtoj: “Komo tejua, kemaj tejua, tikajsikamatiskia itech nejin tonal toni monekia para tiyolseujtos...* Sayoj ke axkan amo ueli tikita nejon. **43** Porin ejkoskej tonalmej keman akin mitsixnamikij kikejketsaskej koujmej tein tenpijpitstikej* uan ika mitsyoualoskej uan amo kanaj uelis tikisas. **44** Tejua uan akin motech nemij,* namechtalixuitekiskej uan amo kikauaskej maj motech nepaniujto nion se tet iuan okse, porin amo tikmatik kemanian Dios mitsitako”.

45 Uan kalakik itech templo uan peuak kinkalankixtia akin ompa tanamakatoyaj. **46** Kiniluiaya: “Ijkuiliujtok ‘Nochan yeski se kali kampa motataujtiskej’, sayoj ke namejuan nankichiujkej kemej se kali kampa motatiaj* tachtekinij”.

47 Yejua mojmostaj kisentokak tamachtij itech templo. Sayoj ke uejueyi tiopixkamej, tajkuilouanij uan uejueyi chiuanimej kitemouayaj kimiktiskej. **48** Sayoj ke amo kiajsiaj keniuj kimiktiskej, porin miakej nochipa iuan nentinemiaj porin kinekiaj kikakiskej.

20 Se tonal keman yejua tamachtijtoya itech templo uan kiteixmatiltijtoya kuali tanauatilmej,* ualajkej uejueyi tiopixkamej uan tajkuilouanij iniuan taixyekananij judíos, **2** uan kitajtanijkej:* “Xitechilui, ¿kani tikuik tanauatil para tikchiuas nejin? ¿Akoni mitsnauatij xikchiua?”. **3** Yejua kinnankilij: “Nejua no namechtajtaniti teisa, uan xinechnankilikan. **4** ¿Akoni kinauatijka Juan maj teauijtinemi? ¿Dios akin yetok ne iluikak oso takamej?”. **5** Uan yejuan moixejekoltijkej nejin: “Komo tikiluiaj ke kinauatij Dios, yejua kijtos: ‘¿Keyej amo nankineltokilijkej?’. **6** Sayoj ke komo tikijtouaj ke kinauatijkej takamej, nochin techtetemaskej* porin kiyekneltokaj ke Juan katka se tanauatijkej”.# **7** Yejua ika kinankilijkej ke amo kimatiaj akoni kinauatijka. **8** Uan Jesús kiniluij: “Nejua amo no namechiluis akoni nechnauatij maj nikchiua nejin”.

9 Uan peuak kintapouia nejin akin ompa yetoyaj: “Se takat kitokak uvas uan kinkauilij ika renta seki tekitinij, yajki okse altepet uan semi uejkauak ompa. **10** Keman uvas yoksikajya, kititanik se itakeual kampa yetoyaj tekitinij maj kimakakan uvas tein monekia kimakaskej. Sayoj ke yejuan kimagakej,* kitokakej uan amo teyi kimakakej. **11** Takat kititanik okse itakeual. Nejin no kimagakej,* kiuijuikaltijkej,# kitokakej uan amo teyi kimakakej. **12** Uan oksepa kititanik okse itakeual. Yejua no kikojkokojkej uan kikalantokakej. **13** Uan akin iaxka tal kijtoj: ‘¿Toni uelis nikchiuas? Niktitanis notasojkonetsin.

19:42 *Nejin eyi punto kinextia ke Jesús amo kitamiijtoj tein yaya kijtoti. **19:43** *Oso “yekapijpitstikej”. **19:44** *Itech griego, “uan mokoneuan”. **19:46** *Oso “mocholtiaj”. **20:1** *Oso “tajtolmej”. **20:2** *Oso “kitajtoltijkej”. **20:6** *Oso “techtepoxoniskej”, “techmojmotaskej ika tet”. #Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* **20:10, 11** *Oso “kiuitekkej”. **20:11** #Oso “kitejtelchiujkej”.

Xa yejua kitakachiuaskej'.* **14** Keman tekitinij kiitakej, peuak moiluiaj: 'Yejua nejin akin kimakaskej nochin tal. Maj tikmiktikan, ijkon nochi tein kimakaskiaj yeski toaxka'. **15** Yejua ika kikixtijkej uan kimiktijkej. ¿Toni kinchiuilis akin iaxka tal? **16** Ualas, kinmiktis nejon tekitinij uan kinmakas italpan oksekin".

Keman kikakkej nejin, yejuan kijtojkej: "¡Maj amo keman pano nejon!". **17** Sayoj ke Jesús kinsenixitak uan kijtoj: "Komo ijkon, ¿toni kijtosneki nejin tein ijkuiliujtok: 'Tet tein kalchiuanij kiixtopeujkej, yejua tein mochiuako ueyi tet tein kichikaua ome tepamit'?* **18** Akin uetsis itech nejin tet, fiero mokojkokos. Uan komo nejin tet kipechia aksa,* kikuechos".

19 Uan tajkuilouanij uan uejueyi tiopixkamej kitemojkej kikitskiskej nejon hora, porin kiajsikamatkej ke keman kintapouij nejon ininka tajtojtoya. Sayoj ke kinmouiliayaj akin ompa yetoyaj. **20** Yejua ika, kemej kitemouayaj kichiuaskej maj Jesús kijto teisa tein amo kuali kintitankej seki takamej akin kinextiskiaj ke yolkualmej maj kichiuatij nejon. Yejuan kinekiaj kitemaktiskej iuan tekiuaj akin taixyekanaya itech nejon talmej. **21** Yejuan kitajtanijkej: "Tamachtijkej, tikmatij ke titajtoua uan titamachtia kemej moneki uan amo titechichikotasojta,* uan amo titakajkayaua keman titamachtia tein Dios kineki. **22** ¿Kuali yetok maj se kiixtauili impuesto Tekiuaj,* oso amo?". **23** Sayoj ke keman kiitak ke takajkayauayaj, kinnankilij: **24** "Xinechnextilikan se denario.# ¿Akoni iixko nejin uan akoni itokay nikan ijkuiliujtok?". Yejuan tanankilijkej: "Tekiuaj".* **25** Yejua kiniluij: "Yejua ika, moneki nankimakaskej Tekiuaj tein iaxka Tekiuaj, sayoj ke xikmakakan Dios tein iaxka Dios". **26** Uan amo uelkej kichiujkej maj kijto teisa tein amo kuali ininixpan nochin. Uan kemej semi kimojkakakkej tein tanankilij, amo teyi kijtojkej.

27 Sayoj ke, ualajkej seki saduceos, akin kijtouaj ke mikemej amo oksepa nemiskej, uan kitajtanijkej: **28** "Tamachtijkej, Moisés techijkuilouilijteuak: 'Komo se takat momikilia uan amo kinpiak ipiluan, iikniuj nejon takat moneki monamiktis iuan icuñada, uan konemej tein kinpiaskej kinitaskej kemej ikoneuan akin momikilij'. **29** Moajsiaj chikome iknimej. Akin tayekanaya monamiktij, sayoj ke momikilij uan amo kinpiak ipiluan. **30** Uan ojpatika **31** uan expatika no monamiktijkej iuan nejon siuatsin. Nochin chikome iknimej iuan monamiktijkej, uan momikilijkej uan amo kinpiakej ininpiluan. **32** Satepan, no momikilij siuatsin. **33** Komo ijkon, keman mikemej oksepa nemiskej, ¿akoni yeski isiuatsin? Porin nochin chikome iuan monamiktijkaj".

34 Jesús kinnankilij: "Takamej uan siuamej akin pouij itech nejin

---

20:13 *Oso "kipoujkaitaskej". **20:17** *Oso "tepanchikaualoni". **20:18** *Oso "akin", "akaj". **20:21** *Oso "amo titechichikouia".

20:22, 24 *Itech griego, "César". **20:24** #Xikonita pág. 493, *denario.*

tonalmej* monamiktiaj, **35** sayoj ke akin Dios kichiuas maj oksepa nemikan itech tonalmej tein ualaskej, amo monamiktiskej. **36** Tein melauj, amo no uelis momikiliskejok, porin yeskij kemej ángeles, uan kemej oksepa nemiskej, yeskij ikoneuan Dios. **37** Tein ijkuiliujtok ke panok itech kouit tein uitsyoj, hasta Moisés kinextij ke mikemej oksepa nemiskej,* yejua kinotsak Jehová,# 'iDios Abrahán, iDios Isaac uan iDios Jacob'. **38** Yejua amo ininDios mikemej, ta ininDios akin yoltokej, porin yejua kinita ke nochin yejuan yoltokej". **39** Keman kikakkej nejin, seki tajkuilouanij kiluijkej: "Tamachtijkej, kuali titanankilij". **40** Porin amo moixeuiayajok kitajtaniskej nion teyi.

41 Uan yejua kintajtanij: "¿Keyej kijtouaj ke Cristo ikoneuj David? **42** Porin David kijtoua itech amatajkuilol Salmos: 'Jehová# kiluij noTekotsin: "Ximotali noyekmakopa **43** hasta maj nikintali akin mitstauelitaj kemej mometstapech"'. **44** Kemej tikitaj, David kiluia noTekotsin. Komo ijkon, ¿keniuj Cristo uelis yeski ikoneuj David?".

45 Uan keman nochin kikaktoyaj, kiniluij imomachtijkauan: **46** "Amo xikchiuakan kemej tajkuilouanij akin kiuelitaj nentinemiskej ika ininueyak tasal uan kiteluelitaj maj kintajpalojtokan itech plaza. Uan kiuelitaj motaliskej hasta taixpan* kampa taueyichiuaj judíos uan itech se tatakualis kiuelitaj motaliskej kampa motaliaj uejueyi chiuanimej. **47** Kinkuiliaj tein ininaxka* siuatsitsin akin momikilijya inintakatsin, uan kemej kinekij maj oksekin kinitakan, uejkauaj kichiujtokej netataujtil. Yejuan okachi kintatsakuiltiskej ke oksekin".

21 Uan keman moixajokuik, kinitak tominpianij kipantalijtoyaj inintomin itech kaxomej itech templo. **2** Uan no kiitak se siuatsin pobre akin momikilijkaya itakatsin. Yejua kipantalijtoya ome centavitos.* **3** Uan Jesús kijtoj: "Namechyekiluia ke nejin siuatsin pobre kipantalij okachi ke nochin yejuan. **4** Porin nochin yejuan kipantaliaj tein amo kikuijok, sayoj ke nejin siuatsin maski semi pobre, kipantalij nochi tein ika moixpanoltiskia".

5 Satepan, keman sekin moiluijtoyaj keniuj templo kichijchiujkej ika kuajkuali uan kualtsitsin temej uan ika miak taman tein patiyoj tein kimaktilijkaj Dios, **6** yejua kijtoj: "Ejkoskej tonalmej keman nion se tet nepaniujtos iuan okse kemej nankiitaj axkan. Nochi tamixitinis". **7** Yejua ika kitajtanijkej:* "Tamachtijkej, ¿kemanian yekmelauj panos nejon, uan toni kinextis ke mochiuatiya?". **8** Kinnankilij: "Ximoyekpiakan. Amo ximokauakan maj namechkajkayauakan, porin miakej ualaskej, kikuiskej notokay uan kijtoskej:

20:34 *Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok*. **20:37** *Itech griego, "moajokuiskej". **20:37, 42** #Xikonita pág. 496, *Jehová*. **20:46** *Oso "kampa okachi kualtsin".

20:47 *Itech griego, "ininchan". **21:2** *Itech griego, "ome leptones". Nejin se cuadrante, tomin tein aksa kitania kemej itech 10 minutos. **21:7** *Oso "kitajtoltijkej".

‘Nejua niCristo’ oso ‘Ejkotokya tonal tein ixyetok’. Amo xikintojtokatiakan. **9** Uan no, keman nankikakiskej ke moteuijtokej uan ke motakuejmolchiujtok, amo ximojkakalakikan. Porin achto moneki mochiuas nejin, sayoj ke ayamo niman tatamis”.

10 Uan no kiniluij: “Akin nemij itech seki xolalmej moteuiskej iniuan akin nemij itech okseki xolalmej uan akin nemij itech se altepet iniuan akin nemij itech okse altepet. **11** Chikauak talolinis, uan miakkan onkas mayan uan tetsaujkakokolismej. Uan kiitaskej tein kintetsaujkamoujtis, uan monextis ne iluikak tein amo keman moitstoya.

12 ”Sayoj ke achto ke mochiuas nochi nejin, namechkitskiskej uan namechtajyouiltiskej. Namechtemaktiskej kampa taueyichiuaj judíos uan namechtsakuaskej. Uan porin nantakuaujtamatij itech notokay namechuikaskej iniuan uejueyi tekiuanij uan okseki tekiuanij. **13** Nejon tapaleuis xikiniluikan tein nankineltokaj. **14** Yejua ika, xikixtalikan amo namomamachtiskej keniuj namotajtouiskej, **15** porin nejua namechpaleuis xikmatikan toni nankijtoskej, uan ijkon, keman namechsenkuiskej akin namechixnamikij amo teyi uelis namechnankiliskej. **16** Uan no, hasta namotatuan, namokniuan, namochankauan uan namotasojikniuan namechtemaktiskej. Uan nansekimej namechmiktiskej. **17** Uan nochin namechtauelitaskej porin nantakuaujtamatij itech notokay. **18** Sayoj ke amo nankipoloskej nion se namotson. **19** Uan komo nantaxikouaj namakisaskej.

20 ”Uan no, keman nankiitaskej ke miakej soldados kiyoualojtokej Jerusalén, xikmatikan ke kiixpolotijya. **21** Uan akin yetoskej Judea, maj cholokan itech tepemej; akin yetoskej Jerusalén maj kisakan de ompa, uan akin yetoskej inintalpan maj amo yakan Jerusalén. **22** Porin nejon tonalmej Dios kinextis iueyi kualanyo, para maj mochiua nochi tein ijkuiliujtok. **23** ¡Teikneltijkej siuatsitsin akin kokoxkayetoskej oso tachichitijtoskej itech nejon tonalmej! Porin mochiuas ueyi tajyouilis itech nejin talmej uan kintatsakuiltiskej akin ompa nemij. **24** Uan kinmiktiskej ika machete tein ojkan tenej* uan kinuikaskej temako itech nochin altepemej; uan akin amo judíos ipan tajtaksaskej# Jerusalén hasta maj tamikan tonalmej keman taixyekanaskej akin amo judíos.

25 ”No monextis seki taman itech tonaltsin, metsti uan sitalimej, uan akin nemij itech tataman altepemej tajyouiskej, uan amo kimatiskej toni kichiuaskej keman tetsaujkaijkoyokas ueyiat uan moajkotamotas. **26** Kemej tein onkak ne iluikak kitsetseloskej, tel miakej ixtayouaskej porin semi mojkamikiskej uan porin kinteltekipachos tein mochiuati itech taltikpak. **27** Uan kiitaskej akin yolik kemej takat ualajtok itech se mixti ika chikaualis uan ueyi kualtsinyot. **28** Sayoj ke keman peuas mochiuas nochi nejon, ximoketsakan uan ximoixajokuikan, porin ejkotokya tonal keman Dios namechmakixtis”.

21:24 *Oso “espada”. #Oso “kitejteliksaskej”, “kitsojtsoniksaskej”.

29 Uan kintapouij nejin: "Xikitakan higojkouit uan nochin okseki koujmej. **30** Keman nankiitaj ke maxiujyouaj nankimatij ke amo uejkaua tatakisya.* **31** No ijkon namejuan, keman nankiitaskej ke mochiua nochi nejin, xikmatikan ke iTaixyekanalis Dios ejkotokya. **32** Namechyekiluia ke akin nemij axkan amo mikiskej hasta maj mochiua nochi nejin. **33** Iluikak uan taltikpak ixpoliuiskej, sayoj ke notajtoluan amo keman ixpoliuiskej.

34 "Ximotachilikan para maj amo keman sayoj xiknemilijtokan nanteltakuaskej uan nanteltatayiskej uan sayoj namechtekipachojtos tein namechpoloua uan nejon tonal ejkotiuetsis uan namechichtakauis **35** ijkon kemej se trampa kiichtakauia se tapial. Porin nejon tonal ualas kinichtakauikiuj nochin akin nemij itech taltikpak. **36** Yejua ika, xiijsatokan* uan nochipa ximotataujtijtokan para uelis namakisaskej keman mochiuas nochi nejin, uan maj ueli xiijkatokan iixpan akin yolik kemej takat".

37 Uan tonayan tamachtiaya itech templo, sayoj ke keman tayouaya, kisaya de ompa uan yaya mokauati itech Olivojtepet. **38** Uan semi kualkan, nochin yayaj templo kikakitij.

22 Uan yaya mochiuati iluit keman kikuayaj pantsin tein amo kisamaualtiayaj,* tein monotsa Pascua. **2** Uan uejueyi tiopixkamej uan tajkuilouanij kitemojtoyaj keniuj kimiktiskej. Yejuan kinmouiliayaj akin ompa nemiaj. **3** Uan Satanás kalakik itech Judas Iscariote, akin katka semej 12 tatitanilmej. **4** Yejua kinnojnotsato uejueyi tiopixkamej uan tayekankatajpianij itech templo, kiniluito keniuj ueliskia kinmaktilis Jesús. **5** Yejuan semi kiuelitakej nejon uan motenkaujkej kimakaskej tomin.* **6** Yejua kijtoj ke kuali yetok, uan peuak kitemoua keniuj kinmaktilis keman amo miakej yetoskiaj.

7 Uan ejkok tonal keman kichiuaskiaj iluit keman kikuayaj pantsin tein amo kisamaualtiayaj,* keman monekia kimiktiskej tapialtsin itech Pascua. **8** Yejua ika Jesús kintitanik Pedro uan Juan, uan kiniluij: "Xiakan uan xikchijchiuatij Pascua". **9** Yejuan kitajtanijkej:* "¿Kani tikneki maj tikchijchiuakan?". **10** Yejua kiniluij: "Xikakikan, keman nanajsiskej Jerusalén, namechnamikikiuj se takat akin kiualkui se tsotsokol. Xiktojtokakan uan xikalakikan itech kali kampa kalakis. **11** Uan xikiluikan akin iaxka kali: 'Tamachtijkej mitsiluia: "¿Kani yetok cuarto kampa uelis nikchiuas Pascua iniuan nomomachtijkauan?"'. **12** Uan nejon takat namechnextilis se ueyi cuarto tein moajsi ajko, tein kipia nochi tein moneki. Ompa xikchijchiuakan Pascua". **13** Yejuan yajkej uan kiajsikej nochi ijkon kemej kiniluijka; uan tachijchiujkej para Pascua.

14 Yejua ika, keman ejkok hora, yejua motalij kampa yetoya mesa

21:30 *Oso "takauaniti (tapatsmikiti)". **21:36** *Oso "xitachixtokan", "xiixpetantokan". **22:1, 7** *Oso "amo kiposonaltiayaj", "amo kisoneuayaj".

22:5 *Itech griego, "plata". **22:9** *Oso "kitajtoltijkej".

iniuan itatitaniluan. **15** Uan kiniluij: "Semi niknekia nitakuas namouan itech nejin Pascua achto ke nitajyouis...; **16** porin namechiluia ke amo nitakuasok namouan itech Pascua hasta maj nochi motamichiua itech iTaixyekanalis Dios". **17** Uan keman kimakakej se copa, kitasojkamatilij Dios uan kiniluij: "Xitayikan uan ximopanoltilijtiakan, **18** porin namechiluia ke desde axkan amo keman nitayisok vino hasta maj taixyekanaki iTaixyekanalis Dios".

19 Uan no kikuik se pantsin, kitasojkamatilij Dios, kitajtapanak, kinmajmakak uan kiniluij: "Nejin kiixnextia nonakayo, tein niktemakas para namechpaleuis. Xiksentokakan xikchiujtokan nejin uan ika xinechelnamikikan". **20** Uan no, keman tamitakuajkej nejon tiotak, no kikuik copa. Uan kiniluij: "Nejin copa kiixnextia yankuik taman tein Dios motenkaua, tein peuas keman mimilauis noesyo para namechpaleuis.

21 "Sayoj ke, xikitakan, akin nechtemaktiti yetok nouan itech mesa. **22** Porin tein melauj, nejua akin niyolik kemej takat nikchiujtok nochi tein ijkuiliujtok ke nechpanoskia. Sayoj ke, ¡teikneltij akin nechtemaktiti!". **23** Yejua ika peujkej motajtaniaj akoni kichiuaskia nejon.

24 Uan no peujkej motajtolteuiaj imomachtijkauan porin kijtouayaj akoni moitaya ke okachi ueyichiujkej. **25** Sayoj ke yejua kiniluij: "Tekiuanij itech altepemej taixyekanaj kemej kinekij, uan akin kipiaj tanauatil tapaleuiaj para maj kinueyitalikan. **26** Sayoj ke namejuan amo ijkon xikchiuakan. Okachi kuali, akin ueyichiujkej, maj mochiua kemej akin okachi amo ueyi, uan akin taixyekana maj mochiua kemej akin tetekitilia. **27** Porin ¿akoni ueyichiujkej? ¿Akin takua oso akin kiualkui takual? ¿Melauj ke akin takua? Sayoj ke nejua nietok namouan kemej se akin kiualkui takual.

28 "Sayoj ke, namejuan nouan nanyetokej itech nochi tein moneki nikpanos. **29** Uan nejua nimotenkaua namouan ke nantaixyekanaskej kemej tekiuanij ijkon kemej noTajtsin nouan motenkauak, **30** para nantakuaskej uan nantatayiskej itech nomesa itech noTaixyekanalis uan namotaliskej itech uejueyi sillas para nankiixtaliskej tein kinnamiki kiseliskej 12 uejueyi kalyetonij israelitas.

31 "Simón, Simón, xikita ke Satanás tajtantok maj kikauakan maj namechtsetselo nanochin kemej trigo. **32** Sayoj ke nejua chikauak niktataujtij Dios maj mitspaleui para maj motakuaujtamatilis amo kaxani. Uan tejua, keman timokepas, xikinyolchikaua mokniuan". **33** Uan yejua kiluij: "No-Tekotsin, uelisya nechtsakuaskej mouan uan hasta nimikis mouan". **34** Sayoj ke yejua kinankilij: "Pedro, nimitsiluia ke axkan amo tsajtsis se pio* hasta ke expa tikijtos ke amo tinechixmati".

35 No kiniluij: "Keman namechtitanik, namechiluij amo xikuikakan tomin, nion namomorral nion namotekakuan, ¿uan melauj ke amo teyi namechpoloj?". Yejuan kinankilijkej: "¡Amo!". **36** Uan yejua kiniluij: "Sayoj ke

22:34 * Oso "kaxtil".

axkan akin kipia tomin maj kiuika, uan no se imorral; uan akin amo kipia machete tein ojkan tenej,* maj kinamaka ipantaken uan maj kikoua se machete. **37** Porin namechiluia ke moneki nechpanos nejin tein ijkuiliujtok: 'Kiitakej kemej se tajtakolchiujkej'.* Tein melauj, yejua nejin tein nechpanotok". **38** Uan yejuan kiluijkej: "NoTekotsin, xikita, nikan yetokej ome machetes".* Yejua kinnankilij: "Amo moneki okse".

39 Keman kisak, yajki Olivojtepet kemej ipa kichiuaya, uan imomachtijkauan kitojtokakej. **40** Keman ajsikej ompa, kiniluij: "Ximotataujtijtokan para amo namotajtakolmakaskej". **41** Uan kinkauak uan yajki tepitsin nepaka.* Motankuaketsak uan peuak motataujtia **42** uan kijtoua: "NoTajtsin, komo tikneki xinechajchiuili nejin copa. Sayoj ke maj amo mochiua tein nejua nikneki, ta tein tejua tikneki". **43** Uan ualpantemok se ángel, monextij uan kiyolchikauak. **44** Sayoj ke, kemej semi yoltajyouijtoya kisentokak okachi chikauak motataujtia, uan ineton mokepak kemej esti tein panchachalakaya.* **45** Keman motamitataujtij, moketsak, yajki kampa yetoyaj imomachtijkauan uan kinajsito kojkochtoyaj, porin kemej semi tayokoxtoyaj tel sotaujtoyaj. **46** Kiniluij: "¿Keyej nankochtokej? Ximeuakan uan nochipa ximotataujtijtokan para amo namotajtakolmakaskej".

47 Keman yejua tajtojtoyaok, tel miakej nesitoj. Kinyekanaya semej 12 tatitanilmej, akin monotsaya Judas, uan kimakato se beso* Jesús. **48** Sayoj ke Jesús kiluij: "Judas, ¿ika se beso tinechtemaktia nejua akin niyolik kemej takat?". **49** Keman akin ompa yetoyaj kiitakej tein yaya mochiuati, kitajtanijkej: "ToTekotsin, ¿maj tikuikan tomachete?". **50** Uan semej kikotonilij inakas tein kipiaya iyekmakopa itakeual tayekankatiopixkat. **51** Sayoj ke Jesús kiniluij: "¡Amo xikchiuakan nejon!". Uan kinakasmatokak* takeual uan kipajtij. **52** Uan Jesús kiniluij uejueyi tiopixkamej, tayekankatajpianij itech templo uan taixyekananij judíos akin kitemotoj: "¿Nanechkitskikoj ika machetes* uan koujmej kemej yeskia nitachtekkej? **53** Mojmostaj nietoya itech templo namouan, uan amo nanechkitskijkej. Sayoj ke nejin namohora uan hora keman taixyekanaj akin yetokej tayouayan".

54 Uan kikitskijkej, kiuikakej uan kikalakijkej ichan tayekankatiopixkat. Uan Pedro kinuejkatojtokatiaya. **55** Yejuan taxotaltijkej* tatajko kalixpan uan mosentalijkej. Pedro no iniuan tokotsyetoya. **56** Sayoj ke, se siuapil* akin kiitak ke mototonijtoya kampa taxotaltijkaj, kisenitak uan kijtoj: "Nejin takat no iuan nentinemia". **57** Sayoj ke Pedro kijtoj ke amo. Yejua kijtoj: "Nejua amo nikixmati". **58** Tepitsin satepan, se takat kiitak uan kiluij: "Tejua

---

22:36 *Oso "espada". **22:37** *Oso "akin amo kitakamati tanauatil". **22:38, 52** *Oso "espadas". **22:41** *Oso "uejka kemej kampa maajsi aksa keman kitamota se tet". **22:44** *Oso "chichipikaya".

22:47 *Oso "kipitsoto", "kitenamikito". **22:51** *Oso "kinakasmachilij". **22:55** *Oso "tichiujkej". **22:56** *Nejin siuapil katka takeual.

no tipoui iniuan". Sayoj ke Pedro kinankilij: "Amo nejua, tejuatsin". **59** Panok kemej se hora uan okse peuak miakpa kijtoua: "¡Nejin takat no nentinemia iuan! Moyekita ke kayot Galilea". **60** Sayoj ke Pedro kiluij: "Tejuatsin, amo nikmati tein tikijtojtok". Nimantsin, keman yejua tajtojtoyaok, tsajtsik se pio.* **61** Ijkuak, toTekotsin moixkepak uan kisenixitak Pedro, uan Pedro kielnamikik nejin tein toTekotsin kiluijka: "Achto ke se pio tsajtsis axkan, expa tikijtos ke amo tinechixmati". **62** Uan kalankisak uan peuak tayokolchoka.

63 Uan takamej akin kipixtoyaj Jesús, peuak kikejkelouaj uan kimagaj.* **64** Kiixtsakkej uan miakpa kiluiayaj: "¡Xiknexti ke titanauatijkej!* Xitechilui akoni mitsmagak".# **65** Uan kiluiayaj Jesús miak taman tein ika kiuijuikaltiayaj* Dios.

66 Keman tanesik, mosentilijkej taixyekananij judíos, uejueyi tiopixkamej uan tajkuilouanij. Yejuan kikalakijkej Jesús kampa mosentiliayaj Uejueyi Tamelauanij* uan kiluijkej: **67** "Xitechilui ox tejua tiCristo". Yejua kinnankilij: "Maski namechiluiskia, amo keman nankineltokaskiaj. **68** Uan no, komo nejua namechtajtaniskia teisa, namejuan amo nanechnankiliskiaj. **69** Sayoj ke desde axkan, nejua akin niyolik kemej takat nitokotsyetos iyekmakopa Dios akin semi chikauak". **70** Keman kikakkej nejin, nochin tajtankej: "Komo ijkon, ¿tejua tiiKoneuj Dios?". Yejua tanankilij: "Kemaj, namejuan nankijtojtokej nejon". **71** Uan yejuan kijtojkej: "Amo monekiok maj nion akin kijto teisa. Tikakkejya tein kijtoj".

23 Uan nochin moketskej uan kiuikakej Jesús iixpan Pilato. **2** Uan peuak kiteluiliaj. Kijtouayaj: "Nejin takat takuejmolchiujtok itech toaltepeuj, kijtojtinemi maj amo se kiixtauili impuesto Tekiuaj* uan ke yejua Cristo. Kijtoua ke yejua tekiuaj". **3** Uan Pilato kitajtanij:* "¿Tejua tiinintekiuaj judíos?". Yejua kinankilij: "Kemaj, tejua ijkon tikijtojtok". **4** Pilato kiniluij uejueyi tiopixkamej uan akin ompa yetoyaj: "Nejua amo teyi nikajxilia nejin takat". **5** Sayoj ke yejuan kisentokayaj kijtouayaj: "Tein tamachtijtinemi itech nochi Judea kichiua maj nochin takuejmolchiuakan; peuato desde ne Galilea uan ejkok hasta nikan". **6** Keman kikakik nejon, Pilato tajtanik ox nejon takat katka kayot Galilea. **7** Satepan ke kimatik ke yejua katka kayot kampa taixyekana Herodes, kititanilij Herodes, akin yetoya Jerusalén nejon tonalmej.

8 Keman Herodes kiitak Jesús, semi yolpakik. Kemanya kinekia kiitas Jesús, porin kitekakilijka ke kichiujka miak taman, uan kinekia kiitas maj kichiua se milagro. **9** Uan uejkauak kitatsintokijtoya, sayoj ke yejua amo teyi kinankilij. **10** Sayoj ke uejueyi tiopixkamej uan tajkuilouanij akin semi kualantoyaj, moketsayaj uan

22:60 *Oso "kaxtil". **22:63** *Oso "kiuitekij". **22:64** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* #Oso "mitsuitek". **22:65** *Oso "kitejtelchiuayaj". **22:66** *Xikonita pág. 500, *Sanedrín.*

23:2 *Itech griego, "César". **23:3** *Oso "kitajtoltij".

kiteluiliayaj. **11** Uan Herodes iniuan isoldados kiitakej kemej amo teyi chiujkej, uan yejua kikejkeloj uan kitalilij se tasal tein patiyoj. Satepan oksepa kititanik iuan Pilato. **12** Nejon tonal, Herodes uan Pilato peuak kuali mouikaj. Yejuan achto motauelitayaj.

13 Uan Pilato kinsentilij uejueyi tiopixkamej, taixyekananij uan akin ompa yetoyaj, **14** uan kiniluij: "Keman nanechualkuilijkej nejin takat nankiyekijtojkej ke kichiuak maj miakej taixnamikikan. Sayoj ke xikitakan, niktatsintokij namoixpan, sayoj ke amo nikajxilij nion teyi maj kinexti ke melauak tein nankijtouilijtokej. **15** Tein melauj, nion Herodes kiajxilij, porin techualkepilij. Xikitakan, nejin takat amo teyi kichiujtok para maj kimiktikan. **16** Yejua ika, niktatsakuiltiti uan nikajkauati". **17** * **18** Sayoj ke nochin chikauak kijtouayaj: "¡Xikmikti nejon takat uan xikajkaua Barrabás!". **19** (Nejin takat kitsakkaj porin kinixnamikka tekiuanij uan porin temiktijka). **20** Pilato oksepa kinnojnotsak porin kinekia kikajkauas Jesús. **21** Uan yejuan peujkej chikauak tajtanij: "¡Xikoujpampilokan! ¡Xikoujpampilokan!". **22** Ika expa kiniluij: "¿Keyej? ¿Toni kichiuak nejin takat? Amo teyi nikajxilia para maj kimiktikan. Yejua ika, niktatsakuiltiti uan nikajkauati". **23** Uan yejuan peuak miakpa chikauak tajtanij maj kikoujpampilokan, uan kemej tel chikauak tsajtsitoyaj, **24** Pilato kijtoj maj mochiua tein yejuan tajtaniaj. **25** Kikajkauak akin yejuan kinekiaj, akin tsaktoya porin taixnamikka uan temiktijka. Sayoj ke, kinmaktilij Jesús maj kichiuilikan tein kinekiskiaj.

26 Keman kiuikatoyajya, kitsakuilijkej se takat akin monotsaya Simón kayot Cirene, akin ejkotiualaya ueyi xolal, uan kimamaltijkej kouit* uan kinauatijkej maj kitojtokatiuj Jesús. **27** Tel miakej kitojtokayaj, uan no ompa moajsiaj siuatsitsin akin semi tayokoxtoyaj* uan chikauak kitayokolchokiliayaj. **28** Jesús moikankepak kampa yetoyaj siuatsitsin uan kiniluij: "Siuatsitsin akin nanemij Jerusalén, amo xinechchokilikanok, ta okachi kuali, ximochokilikan namejuan uan xikinchokilikan namokoneuan; **29** porin ejkotokej tonalmej keman moijtos: '¡Yolpakij siuatsitsin akin amo uelij kinpiaj konemej, akin amo tayolitijkej uan akin amo tachichitijkej!'. **30** Uan peuaskej kiniluiskej tepemej '¡Totech xiuetsikan!' uan kiniluiskej tepetsitsin '¡Xitechtatikan!'.* **31** Komo nankichiuaj nejin keman kouit ayamo uaki, ¿toni panos keman uakisya?".

32 No kinuikayaj ome tachtekinij uan yayaj kinpilotij iuan. **33** Uan keman ajsikej kampa motanotsa Miketsontekomat, kikoujpampilojkej ika clavos* iniuan tachtekinij: se iyekmakopa uan okse iopochmakopa. **34** Sayoj ke Jesús kijtouaya: "NoTajtsin, xikintapojpolui, porin amo

23:17 *Nejin versículo moajsi itech seki Biblias, sayoj ke itech miak uejkauj amatajkuilolmej itech tajtol griego amo yetok.

23:26 *Xikonita pág. 497, *kouit kampa tetajyouiltiaj.* **23:27** *Oso "moyolixkojkomoniayaj porin tayokoxtoyaj". **23:30** *Oso "¡Xitechcholtikan!". **23:33** *Oso "kisokej itech kouit".

kimatij tein kichiuaj". Uan no kitatamotkej tetsitsin* uan ika motatanilijkej itasal. **35** Uan miakej ompa tachixtoyaj. Sayoj ke, taixyekananij moixmojtsolouayaj uan kijtouayaj: "Kinmakixtij oksekin; maj momakixti komo yejua akin Dios kijitak".* **36** Hasta soldados kikejkelouayaj, motokijkej uan kitekiuijkej vino tein xokok **37** uan kiluiayaj: "Komo tejua tiinintekiuaj judíos, ximomakixti". **38** Uan no, ikuapan kijkuilojkej: "Yejua nejin inintekiuaj judíos".

39 Uan semej tachtekinij akin ompa pilkatoya peuak kiuijuikaltia.* Kiluiaya: "Tejua tiCristo, ¿amo? ¡Ximomakixti uan no xitechmakixti!". **40** Keman kikakik nejin, okse tachtekkej kitakaualtij: "¿Nion tepitsin tikmojkatoka Dios? Tejua no mitstatsakuiltijkej kemej yejua. **41** Tejuan titajyouijtokej porin timotanilijkej, porin tikchiujkej miak taman; sayoj ke nejin takat amo teyi kichiujtok". **42** Uan kijtoj: "Jesús, xinechelnamiki keman titaixyekantosya kemej tekiuaj".* **43** Uan yejua kinankilij: "Axkan nimitsyekiluia: nouan tietos itech Xochital".

44 Maski ajsitoyaya kemej nepantaj,* tatayouayantiak itech nejon talmej uan uejkauak hasta kemej eyi hora tiotak# **45** porin tonaltsin amo tauijok. Uan ueyi tasal itech templo ixtsayanik. **46** Uan Jesús chikauak tsajtsik: "¡NoTajtsin, nimitsmaktilia nonemilis!". Satepan ke kijtoj nejin, momikilij.* **47** Keman akin kinixyekanaya 100 soldados kiitak nejon, peuak kiueyitalia Dios uan kijtouaya: "Yekmelauj nejin takat amo teyi kichiujka". **48** Uan nochin akin ompa mosentilijkaj para kiitaskej tein mochiujtoya, semi tayokoxtiayaj* keman mokepkej ininchan. **49** Nochin akin kiixmatiaj uejkatsin ijkatoyaj. Siuatsitsin akin kitojtokakaj desde Galilea no ompa kiitstoyaj tein mochiujtoya.

50 Uan ompa yetoya se takat yolkuali uan yolmelauak akin monotsaya José, akin pouia iniuan Uejueyi Tamelauanij.* **51** (Yejua kijtojka ke amo tapaleuiskia maj kichiuakan tein kiixtalijkaj kichiuiliskej Jesús). Katka kayot Arimatea, se ueyi xolal tein poui Judea, uan kichiaya ïTaixyekanalis Dios. **52** Yejua kiitato Pilato uan kitajtanij maj kikaua maj kitokati Jesús. **53** Uan kitemouij uan kitetsiloj* ika se linojtasal tein tel kuali chijchiujtoya. Uan kitalij itech se miketekoch tein kiichkuakaj itech tepejxit, kampa ayamo akin kitalijtoyaj. **54** Nejon tonal katka keman tachijchiuayaj, uan yaya peuatiya tonal sábado keman moseuiaj. **55** Uan siuatsitsin akin iuan ualajkaj desde Galilea no yajkej hasta ompa. Naltachiakej itech miketekoch uan kiitakej keniuj kitalijkaj inakayo Jesús. **56** Uan mokepkej kimanelotoj tataman xiujtsitsin uan aceite tein ajuiyak. Sayoj ke, amo

---

23:34 *Xikonita pág. 504, *tetsitsin tein kitatamotayaj.* **23:35** *Itech griego, "Cristo". **23:39** *Oso "kitejtelchiua". **23:42** *Itech griego, "tikalakis itech moTaixyekanalis". **23:44** *Itech griego, "chikuasentika hora". #Itech griego, "chiknauitika hora".

23:46 *Oso "ijyokotonik". **23:48** *Oso "moyolixkojkomonijtiayaj porin tayokoxtoyaj". **23:50** *Xikonita pág. 500, *Sanedrín.* **23:53** *Oso "kikemiloj".

tekitikej itech tonal sábado, ijkon kemej ixyetok itech iTanauatil Moisés.

24 Itech tonal keman peua semana, siuatsitsin kualkantsin yajkej itech miketekoch. Kiuikayaj xiujtsitsin tein ajuiyak tein kimanelojkaj. **2** Sayoj ke kiitakej ke kiajchiujkaj tet tein ika tentsaktoya miketekoch, **3** uan keman nalkalakkej amo kiajsikej inakayo toTekotsin Jesús. **4** Kemej siuatsitsin kiitakej nejon, amo kimatiaj toni kichiuaskej, uan monextijtiuetsikoj ininnakastan ome takamej akin inintasal pepetakaya.* **5** Siuatsitsin momoujtijkej uan moixpilojkej. Yejua ika takamej kiniluijkej: "¿Keyej nikan nankitemojtinemij akin yoltok? **6** Amo nikan yetok, ta oksepa nemi.* Xikelnamikikan tein namechiluij keman yetoyaok ompa Galilea. **7** Namechiluij ke akin yolik kemej takat monekia kitemaktiskej ininmako tajtakolchiuanij uan kikoujpampiloskej. Sayoj ke eyi tonal satepan monekia oksepa nemis".* **8** Yejuan ompa kielnamikkej tein kiniluijka. **9** Uan mokepkej uan kintapouijkej nochi nejin 11 tatitanilmej uan nochin oksekin. **10** Katkaj María Magdalena, Juana uan María inan Santiago. Okseki siuatsitsin akin iniuan yetoyaj no kintapouiayaj tatitanilmej nejin. **11** Sayoj ke yejuan kinemiliayaj ke kuatapolojkaj, uan amo kinneltokilijkej.

12 Sayoj ke Pedro moketsteuak uan tsikuinteuak hasta miketekoch, uan keman moixpiloj para naltachias, sayoj kiitak linojtasal tein ika kitetsilojkaj.* Yejua ika, yajki uan motajtanijtiaya toni mochiujka.

13 Uan nejon tonal ome imomachtijkauan Jesús nejnentiayaj hasta se xolal tein monotsa Emaús, tein moajsi kemej 11 kilómetros* uejka de Jerusalén. **14** Uan ika monojnotstiayaj nochi tein mochiujka.

15 Keman ika tajtojtiayaj nejon, Jesús kinajsito uan peuak iniuan nejnemi, **16** sayoj ke amo uelik kimatkej akoni katka. **17** Yejua kintajtanij:* "¿Toni ika namokuitokej?".# Yejuan moketskej uan ininixko moitaya ke tayokoxtoyaj. **18** Uan akin monotsaya Cleopas kinankilij: "¿Amo tikmati tein mochiuak ompa Jerusalén nejin tonalmej maski ompa tinemi? ¿Xe okseko tikayot?". **19** Yejua kintajtanij: "¿Toni?". Yejuan kinankilijkej: "Tein kipanok Jesús akin kayot Nazaret, akin iixpan Dios uan nochin kinextij ke katka se tanauatijkej* chikauak ika tein kichiuaya uan tein kijtouaya. **20** Uejueyi tiopixkamej uan taixyekananij kitemaktijkej maj kimiktikan uan kikoujpampilojkej ika clavos.* **21** Sayoj ke tejuan tikchiayaj maj yejua kimakixtiani Israel. Uan amo sayoj nejon, ta eyi tonalya keman panok nochi nejin. **22** Uan no, tikmojkakakkej tein techiluijkej seki siuatsitsin akin touan pouij. Porin

24:4 *Oso "mimilikaya". **24:6** *Itech griego, "moajokuik". **24:7** *Itech griego, "moajokuis".

24:12 *Oso "kikemilojkaj". **24:13** *Itech griego, "60 estadios". Itamachiuj se estadio katka 185 metros. **24:17** *Oso "kintajtoltij". #Oso "namonojnotstokej". **24:19** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* **24:20** *Oso "uan kisokej".

semi kualkan yajkej kampa yetok miketekoch **23** uan kemej amo kiajsikej inakayo, techiluikoj ke kinitakaj seki ángeles akin kijtouayaj ke Jesús yoltoya. **24** Uan sekin akin touan yetoyaj yajkej hasta kampa yetok miketekoch uan kiitakej ke melauak tein siuatsitsin kijtojkaj. Sayoj ke amo kiitakej Jesús".

25 Uan yejua kiniluij: "¡Semi amo nantanemiliaj uan semi yolik nankineltokaj nochi tein kijtojkej tanauatianij! **26** ¿Amo monekia kijyouis Cristo nochi nejin para kiueyitaliskej?". **27** Uan kinmelauilij nochi tein Tajkuilolamatsin kijtouaya ke kipanoskia, uan peuak ika tein kijkuiloj Moisés uan nochin Tanauatianij.

28 Uan ajsitiayaj itech xolal kampa yayaj, uan yejua kichiuak kemej yeskia yaya okachi uejka. **29** Sayoj ke yejuan miakpa kiluijkej maj mokaua. Kiluiayaj: "Ximokaua touan porin tiotakya uan tayouayantiati". Yejua ika kalakik uan iniuan mokauak. **30** Keman iniuan takuajtoya, kikuik se pantsin, kichiuak se netataujtil,* kitajtapanak uan peuak kinmajmaka. **31** Nejon hora kemej yeskia ixtajtapoujkej uan kiixmatkej; sayoj ke yejua ixpoliuik. **32** Uan moiluijkej: "¿Melauj ke semi tiyolpakiaj keman yejua technojnotstiualaya itech ojti, keman kuali techmelauiliaya* Tajkuilolamatsin?". **33** Nejon hora moketstikiskej uan mokepkej Jerusalén, kampa kinitakej 11 tatitanilmej uan akin iniuan mosentilijkaj, **34** akin kijtouayaj: "¡Yekmelauj toTekotsin oksepa nemi* uan monextij iixpan Simón!". **35** Uan yejuan kintapouijkej tein mochiujka itech ojti uan keniuj kiixmatkej keman kitajtapanak pantsin.

36 Keman yejuan monojnotstoyaj ika nejin, Jesús monextij ininixpan uan kiniluij: "Xiyolseujtokan". **37** Sayoj ke kemej semi mojkakalakiaj uan mojkamikiaj, kinemiliayaj ke kiitstoyaj se ejekat. **38** Yejua ika kiniluij: "¿Keyej namomoujtiaj? ¿Keyej nanomeyolouaj?* **39** Xikitakan nomauan uan nometsuan uan xikitakan ke nejua. Xinechmachilikan uan xikitakan, porin se ejekat amo kipia inakayo nion iomiyouan kemej nankiitaj ke nikpia". **40** Uan keman kijtoj nejin kinnextilij imauan uan imetsuan. **41** Yejuan ayamo kineltokayaj porin semi yolpakiaj uan kimojkaitayaj. Uan kintajtanij: "¿Nankipiaj teisa tein uelis se kikuas?". **42** Yejuan kimakakej tsikitsin pescado* tateuats. **43** Yejua kikuik uan kikuaj ininixpan.

44 Uan kiniluij: "Yejua nejin tein namechiluij keman namouan nietoyaok: ke nochi tein moijkuilojka ke nechpanoskia itech iTanauatil Moisés, uan tein kijkuilojkej Tanauatianij uan itech Salmos monekia mochiuas". **45** Uan kinpaleuij maj kuali kiajsikamatikan Tajkuilolamatsin **46** uan kiniluij: "Yejua nejin tein ijkuiliujtok: ke Cristo tajyouiskia uan oksepa nemiskia* eyi tonal satepan, **47** uan ke itokaykopa moteixma-

24:30 *Oso "tajtanik se tatiochiualis". **24:32** *Oso "senkis techtapouiliaya".

24:34 *Itech griego, "moajokuik". **24:38** *Oso "amo nankiyekneltokaj ox nejua". **24:42** *Oso "amichij". **24:46** *Itech griego, "moajokuiskia".

tiltiskia ke nochin moneki moyolpataskej porin tajtakolchiujkaj para kintapojpoluiskej. Nejin mochiuaskia itech nochi taltikpak uan peuaskia desde Jerusalén. **48** Namejuan moneki nankitematiltiskej* nejin. **49** Uan xikmatikan ke namechtitaniliti tein no-Tajtsin motenkauak namechmakas. Sayoj ke ximokauakan Jerusalén hasta keman namechmakas chikaualis tein ualeua ne ajko".

50 Jesús kinuikak hasta Betania, uan momaajokuik uan kintiochiuak. **51** Keman kintiochiujtoya, kinkauak uan yajki iluikak. **52** Yejuan motankuaketskej* uan mokepkej Jerusalén, semi yolpaktiayaj. **53** Uan nochipa yetoyaj itech templo kiueyitalijtoyaj Dios.

24:48 *Oso "nankiteixpantiskej".

24:52 *Oso "kitakachiujkej".

TEIN KIJKUILOJ

JUAN

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

1 "Tajtoltsin mochiuako takat" (1-18)
Tein Juan kijtoj (19-28)
Jesús, iIchkatsin Dios (29-34)
Yekinika imomachtijkauan Jesús (35-42)
Felipe uan Natanael (43-51)

2 Se nenamiktilis itech xolal Caná; at mokepak vino (1-12)
Kinkalankixtia akin tanamakaj templo (13-22)
Kimati tein sejse kiyolnemilia (23-25)

3 Jesús uan Nicodemo (1-21)
Oksepa se yolis (3-8)
Dios kintasojtak akin nemij nikan taltikpak (16)
Tein Juan kijtoj achto ke kitsakuaskej (22-30)
"Akin ualeua ne ajko" (31-36)

4 Jesús uan siuatsin akin kayot Samaria (1-38)
Keniuj se kiueyichiuas Dios (23, 24)
Miakej akin kayomej Samaria itech takuaujtamatij Jesús (39-42)
Jesús kipajtia iokichpil se itekitikauj tekiuaj (43-54)

5 Jesús kipajtia se takat itech se ueyi tanque (1-18)
ToTajtsin kimaka tanauatil iKoneuj (19-24)
Mikemej kikakiskej itajtol Jesús (25-30)
Akin ika tajtouaj Jesús (31-47)

6 Jesús kintamaka makuil mil takamej (1-15)
Nejnemi aixko (16-21)
Takual tein kichiua maj se nemi nochipaya (22-59)
Miakej kinkuejmoloua tein Jesús tamachtia (60-71)

7 Keman mochiua iluit itech sakakaltsitsin (1-13)
Jesús tamachtia itech iluit (14-24)
Amo kiyekmatij akoni Jesús (25-52)

8 ToTajtsin ika tajtoua Jesús (12-30)
Jesús "kemej yeskia tanex" (12)
Ikoneuan Abrahán (31-41)
"Tein melauak namechmakixtis" (32)

Ikoneuan in Amokuali (42-47)
Jesús uan Abrahán (48-59)

9 Jesús kipajtia se akin amo tachiaya porin ipa ijkon yolka (1-12)
Fariseos kitatsintokiaj akin amo tachiaya (13-34)
Fariseos amo tachiaj (35-41)

10 Ichkatajpixkej uan ichkamej (1-21)
Jesús yejua kuali ichkatajpixkej (11-15)
"Nikinpia okseki ichkamej" (16)
Judíos kiixnamikij Jesús itech se iluit (22-39)
Miakej judíos amo itech taneltokaj (24-26)
"Noichkauan nechtajtolkakij" (27)
IKoneuj Dios yetok iuan iTajtsin (30, 38)
Miakej akin nemij oksekopa den ueyiat Jordán taneltokaj (40-42)

11 Lázaro momikilia (1-16)
Jesús kinyolseuia Marta uan María (17-37)
Kichiua maj oksepa nemi Lázaro (38-44)
Kiixejekouaj keniuj kimiktiskej Jesús (45-57)

12 María kimetstekilia aceite Jesús (1-11)
Jesús youi ipanko se burrito (12-19)
Kijtoua ke kimiktiskej (20-37)
Judíos amo takuaujtamatij ijkon kemej achto moijtojka (38-43)
Jesús kinmakixtiko akin nemij nikan taltikpak (44-50)

13 Jesús kinmetspajpaka imomachtijkauan (1-20)
Kijtoua ke Judas kitemaktiti (21-30)
Yankuik tanauatil (31-35)
"Komo namotasojtaj se iuan okse" (35)
Jesús kijtoua ke Pedro kijtos ke amo kiixmati (36-38)

14 Sayoj itechkopa Jesús ueli se kiajsiti toTajtsin (1-14)
"Nejua niojti, nejua tein melauak uan nejua nikchiua xiyoltokan" (6)
Jesús motenkaua ke Dios temakas ichikaualis (15-31)
"NoTajtsin okachi ueyichiujkej ke nejua" (28)

15 Yekmelauj uvajkouit (1-10)
Maj se tetasojta kemej Cristo (11-17)
"Amo akin okachi tetasojta" (13)
Kintauelitaj imomachtijkauan Jesús (18-27)

16 Imomachtijkauan Jesús xa kinmiktiskej (1-4a)
Tein Dios kichiuas ika ichikaualis (4b-16)
Imomachtijkauan Jesús amo tayokoyaskejok (17-24)
Jesús kitanik tein amo kuali tein onkak nikan taltikpak (25-33)

17 Jesús kitataujtia iTajtsin (1-26)
Moneki tikixmatiskej Dios (3)
Akin amo pouij iniuan akin nemij nikan taltikpak (14-16)
"Motajtol yejua tein melauak" (17)
"Nikinixmatiltij motokay" (26)

18 Judas kitemaktia Jesús (1-9)
Pedro kiualkixtia imachete (10, 11)
Jesús kiuikaj iixpan Anás (12-14)
Pedro yekinika kijtoua ke amo kiixmati Jesús (15-18)
Jesús iixpan Anás (19-24)
Pedro ojpa kijtoua ke amo kiixmati (25-27)
Jesús iixpan Pilato (28-40)
"NoTaixyekanalis amo poui nikan taltikpak" (36)

19 Jesús kiuijuitekij uan kikejkelouaj (1-7)
Pilato oksepa kitatsintokia (8-16a)
Kikoujpampilouaj ompa Gólgota (16b-24)
Kiita maj kiyekpiakan imomaj (25-27)
Jesús momikilia (28-37)
Jesús kitokaj (38-42)

20 Jesús amo yetokok itech miketekoch (1-10)
Monextia iixpan María Magdalena (11-18)
Monextia ininixpan imomachtijkauan (19-23)
Tomás omeyoloua uan satepan taneltoka (24-29)
Keyej moijkuiloj nejin amatajkuilol (30, 31)

21 Jesús monextia ininixpan imomachtijkauan (1-14)
Pedro kiyekiluia ke kitasojta (15-19)
"Xikintamaka noichkatsitsin" (17)
Tein kipanos akin Jesús okachi kitasojta (20-23)
Tein ika tami (24, 25)

1 Keman peuak nochi, achto ke Dios tachijchiuaskia, Tajtoltsin yetoya iuan Dios uan Tajtoltsin katka se dios.* **2** Keman peuak nochi, yejua yetoya iuan Dios. **3** Dios kichijchiuak itechkopa nochi okseki taman, uan komo amo yeskia itechkopa, nion se taman mochijchiuaskia.

4 Itechkopa Tajtoltsin, Dios kichiuak maj nemi nochi tein onkak, uan inemilis kintauilij akin nemij nikan taltikpak. **5** Tanex tauia kampa tayouayan, sayoj ke tayouayanilot amo ueli kiseuia tanex.

6 Ualaj se takat akin Dios kititanik. Monotsaya Juan. **7** Nejin takat ualaj kiteixmatiltiko nejin tanex, para maj miakej taneltokakan* ika tein kijtoj. **8** Juan amo katka nejon tanex, ta ualaj kiteixmatiltiko nejon tanex.

9 Yekmelauj tanex tein kintauilia akin pouij itech nochi tataman xolalmej yaya monextitiya ininixpan oksekin. **10** Tein melauj, yejua* yetoyaya nikan taltikpak, uan Dios itechkopa kinchijchiuak akin nemij nikan taltikpak, sayoj ke yejuan amo kiixmatkej. **11** Ualaj ichan, sayoj ke akin pouij itech ixolal amo kiselijkej. **12** Sayoj ke, nochin akin itech taneltokakej kinpaleuij maj mochiuakan ikoneuan Dios, porin takuaujtamatiaj itech itokay. **13** Uan yejuan amo yolkej kemej yolij konemej nion porin tetatmej kinekkej nion porin kinekik se takat, ta yolkej porin Dios ijkon kinekik.

14 Tajtoltsin mochiuako takat, nemik touan uan tikitakej ikualtsinyo, kualtsinyot kemej tein se tepopaj kimaka ikoneuj akin ipa setsin. Uan Dios semi kitatiochiuiaya uan nochipa kijtouaya tein melauak. **15** (Juan kiteixmatiltij uan chikauak kijtoj: "¡Yejua nejin akin ika nitajtojtoya keman nikijtoj 'Akin ualajtok noikampa nechualyekanteuak, porin ipa nemia achto ke nejua'!"). **16** Porin tinochin tikselijkej tatiochiualis tein amo technamiki tein yejua kitelpia, uan Dios nochipa techmakatoya itatiochiualis tein amo technamiki. **17** Porin Dios kitemakak Tanauatil itechkopa Moisés, sayoj ke itechkopa Jesucristo

1:1 *Oso "kemej dios". **1:7** *Oso "akin yeski taneltoka". **1:10** *Nikan yejua "Tajtoltsin".

technextilij* tein melauak uan tatiochiualis tein amo technamiki. **18** Amo akin nikan taltikpak kiitani Dios. Sayoj yojtsin dios, akin yetok iuan* toTajtsin, yejua akin techmelauilij keniuj tamati.

19 Yejua nejin tein kijtoj Juan keman judíos kititanilijkej tiopixkamej uan levitas akin yetoyaj Jerusalén maj kitajtanitij* "¿Tiakoni tejua?". **20** Yejua nimantsin tanankilij, uan kinyekiluij: "Nejua amo niCristo". **21** Uan kitajtanijkej: "Komo ijkon, ¿tiakoni? ¿TiElías?". Yejua tanankilij: "Amo, amo niElías". "¿TiTanauatijkej* akin ualaskia?". Uan tanankilij: "¡Amo!". **22** Yejua ika kiluijkej: "Xitechilui tiakoni, para tikiniluiskej akin techualtitankej tein titechnankilij. ¿Tiakoni?". **23** Yejua tanankilij: "Nejua nejon takat akin chikauak kijtojtok itech taluakyan '¡Xikchipauakan iojtsin Jehová!',* ijkon kemej kijtoj tanauatijkej Isaías". **24** Fariseos kintitankaj nejon takamej. **25** Uan kitajtanijkej: "Komo amo tiCristo nion tiElías nion tiTanauatijkej akin ualaskia, ¿keyej titeauia?". **26** Juan kinnankilij: "Nejua niteauia itech at. Namouan yetok se akin amo nankiixmatij. **27** Yejua akin nechualtojtokatiuits, uan nejua amo nechnamiki niktojtomilis itekakuan". **28** Nochi nejin panok ompa Betania, oksekopa den ueyiat Jordán, kampa Juan teauijtoya.

29 Mostika, Juan kiitak ke Jesús ualaya kiajsiki uan kijtoj: "¡Xikitakan, iIchkatsin* Dios tein techkixtilia tajtakol! **30** Yejua nejin akin ika nitajtojtoya keman nikijtoj 'Noikampa ualajtok se takat akin nechualyekanteuak porin ipa nemia achto ke nejua'. **31** Nion nejua nikixmatia, sayoj ke niteauijtiualaj itech at para maj itech xolal Israel kimatikan akoni yejua". **32** Uan Juan no kiteixmatiltij nejin: "Nikitak ichikaualis Dios ualpantemouaya kemej se paloma uan itech mokauaya. **33** Nion nejua nikixmatia, sayoj ke akin nechtitanik maj niteaui itech at nechiluij: 'Tikmatis akoni teauia ika ichikaualis Dios keman tikitas ke nejon chikaualis ualpantemoua uan itech mokaua'. **34** Uan nejua nikitak nejon, uan nikteixmatiltij ke yejua nejin iKoneuj Dios".

35 Mostika, Juan oksepa ompa yetoya iniuan ome itatojtokakauan, **36** uan keman kiitak Jesús nejnentoya, kijtoj: "¡Xikitakan, iIchkatsin Dios!". **37** Keman nejon ome itatojtokakauan kikakilijkej nejon, kitojtokakej Jesús. **38** Uan Jesús moikankepak uan keman kiitak ke kitojtokayaj, kintajtanij: "¿Toni nankitemouaj?". Yejuan kinankilijkej: "Rabí, ¿kani timokaujtok?". (Rabí kijtosneki "tamachtijkej"). **39** Kiniluij: "Xiualakan uan nankiitaskej". Yejua ika yajkej uan kiitakej kani mokaujtoya uan mokaujkej iuan nejon tonal; katka kemej naui hora tiotak.* **40** Andrés, iikniuj Simón Pedro, katka semej nejon omen akin kikakkej tein Juan kijtoj uan kitojtokakej Jesús. **41** Achto kiajsik iikniuj, Simón,

---

1:17 *Oso "mochiuako". **1:18** *Itech griego, "iyolixko". **1:19** *Oso "kitajtoltitij". **1:21** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*. **1:23** *Xikonita pág. 496, *Jehová*.

1:29 *Oso "iBorrego". **1:39** *Itech griego, "majtaktika hora".

uan kiluij: "Tikajsikejya Mesías" (tein kijtosneki Cristo), **42** uan kiuikak kampa yetoya Jesús. Keman Jesús kiitak, kiluij: "Tejua ti-Simón, ikoneuj Juan. Tejua timonotsas Cefas" (tein kijtosneki Pedro).

43 Mostika, Jesús kinekia yas Galilea. Ompa kiajsito Felipe uan kiluij: "Xinechtojtoka". **44** Felipe katka kayot Betsaida, ueyi xolal kampa no kayomej Andrés uan Pedro. **45** Uan Felipe kiajsito Natanael uan kiluij: "Tikajsikej Jesús ikoneuj José, akin kayot Nazaret. Ika motajtoj itech iTanauatil Moisés uan tein kijkuilojkej Tanauatianij". **46** Sayoj ke Natanael kitajtanij: "¿Xe uelis kisas teisa tein kuali ompa Nazaret?". Felipe kinankilij: "Xiuiki uan tikitas". **47** Keman Jesús kiitak ke Natanael ualaya kiajsiki, kijtoj: "Xikitakan, nejin se takat israelita akin amo takajkayaua". **48** Natanael kitajtanij: "¿Keniuj tinechixmati?". Jesús kinankilij: "Nimitsitak keman tietoya higojkoujtampa, achto ke Felipe mitsnotsaskia". **49** Natanael kinankilij: "Tamachtijkej,* tejua tiiKoneuj Dios, tejua tiTekiuaj itech xolal Israel". **50** Jesús kiluij: "¿Notech titaneltoka porin nimitsiluij ke nimitsitak ke tietoya higojkoujtampa? Tikitas okseki taman tein okachi tikmojkaitas ke nejin". **51** Uan no kijtoj: "Yekmelauj namechyekiluia ke namejuan nankiitaskej iluikak tapotok uan iangeluan Dios papankistokej uan papantemotokej hasta kampa nietok nejua akin niyolik kemej takat".*

1:49 *Itech griego, "Rabí". **1:51** *Xikonita pág. 490, *akin yolik kemej takat.*

2 Eyi tonal satepan mochiuak se nenamiktilis itech xolal Caná tein poui Galilea, uan ompa yetoya inan Jesús. **2** Jesús uan imomachtijkauan no kinyoleujkej maj yakan.

3 Keman tantoyaya vino, inan Jesús kiluij: "Amo kipiajok vino". **4** Sayoj ke Jesús kinankilij: "Siuatsin, ¿keyej monekiskia techtekipachos tejuan nejon?* Ayamo ejkotok nohora". **5** Inan kiniluij akin kitemakatoyaj vino: "Xikchiuakan nochi tein yejua namechiluis". **6** Ompa yetoyaj chikuasen tsotsokolmej tachijchiuj ika tet. Ompa kintalijkaj para maj uelikan momapajpakakan achto ke takuaskej porin ijkon moixtaliaya itech inintanauatiluan judíos. Itech sejse tsotsokol akiaj kemej 44 oso 66 litros at.* **7** Jesús kiniluij: "Xikinpexontikan* tsotsokolmej ika at". Uan kinyekpejpexontijkej.# **8** Uan no kiniluij: "Axkan xikixtikan tepitsin uan xikuikilikan akin kiixyekana iluit". Yejua ika, yejuan kiuikilijkej. **9** Nejon takat kiyekoj at tein mokepka vino. Sayoj ke amo kimatia kani kikuikej, maski tekitinij akin kikixtijkaj at kemaj kimatiaj. Yejua ika kinotsak novio **10** uan kiluij: "Nochin achto kitemakaj vino tein kuali, uan keman nochin uintitokejya kitemakaj vino tein amo yekkuali. Sayoj ke tejua tikixtij vino tein kuali hasta axkan". **11** Itech

2:4 *Ijkon tanankiliayaj keman kiitayaj ke tein kinemiliaya okse amo katka taixejekol. Keman kijtoj *siuatsin* amo kijtosnekia ke amo kitakachiuaya. **2:6** *Itech griego, "ome oso eyi tamachiuj". Tamachiuj xa monotsaya bato, tein katka kemej 22 litros. **2:7** *Oso "Xikintemitikan". #Oso "kinyektemitijkej".

xolal Caná tein poui Galilea, Jesús kichiuak yekinika milagro. Ijkon yejua kinextij ichikaualis, uan imomachtijkauan itech takuaujtamatkej.

12 Satepan ke mochiuak nejin, temok Capernaúm iuan inan, iikniuan uan imomachtijkauan, sayoj ke amo mokaujkej ompa miak tonalmej.

13 Keman amo poliuiaok miak tonalmej para mochiuas iluit tein kichiuayaj judíos tein monotsa Pascua, Jesús pankisak Jerusalén. **14** Keman ajsik itech templo kinitak akin kinamakayaj kuakuejmej, ichkamej* uan palomas. Uan no ompa tojtokotsyetoyaj akin kipatayaj tomin. **15** Yejua ika, mochijchiuilij se kuetaxmekat uan kintamikalankixtij den templo, iniuan ichkamej uan kuakuejmej, uan kinpixouilij* inintomin akin kipatayaj tomin uan kinixkepilij ininmesas. **16** Uan akin kinamakayaj palomas kiniluij: "¡Xikixtikan nochi nejin! ¡Amo xitanamakatokanok ichan noTajtsin!". **17** Imomachtijkauan kielnamikkej ke ijkuiliujtok: "Kemej semi niktasojta mochan, nikmachilia kemej yeskia niijtitatatok".

18 Keman judíos kiitakej nejin, kitajtanijkej:* "¿Toni uelis titechnextilis para tikmatiskej ke tikpia tanauatil para tikchiuas nejin?". **19** Jesús kinnankilij: "Xiktamixitinikan nejin templo uan itech eyi tonal oksepa niketsas". **20** Uan judíos kiluijkej: "Kinuikilij 46 xiujmej kitamichijchiuaskej nejin templo, ¿uan tejua tiketsas itech eyi tonal?". **21** Sayoj ke keman ika tajtojtoya templo, tein melauj ika tajtojtoya inakayo. **22** Keman oksepa nemik,* imomachtijkauan kielnamikkej ke yejua miakpa kijtouaya nejon, uan kineltokakej tein kijtouaya Tajkuilolamatsin uan tein Jesús kijtojka.

23 Uan keman yetoya itech iluit tein monotsa Pascua ompa Jerusalén, miakej peujkej itech takuaujtamatij* keman kiitakej milagros tein kichiuaya. **24** Sayoj ke Jesús amo yektakuaujtamatia iniuan porin kinixmatia nochin **25** uan amo monekia maj nion akin kiluiani keniuj tanemilia aksa,* porin yejua kimatia tein sejse kiyolnemiliaya.

3 Moajsia se fariseo akin monotsaya Nicodemo, yejua katka se inintaixyekankauj judíos. **2** Yejua kiitato Jesús keman youak katka uan kiluij: "Tamachtijkej,* tikmatij ke Dios mitsualtitanik xitamachtiki, porin amo akin ueli kichiua milagros tein tejua tikchiua komo Dios amo kipaleuia". **3** Jesús kinankilij: "Yekmelauj nimitsyekiluia, ke komo amo oksepa se yoli,* amo ueli se kiita iTaixyekanalis Dios". **4** Nicodemo kiluij: "¿Keniuj uelis oksepa se yolis keman se xiuejya?* Amo uelis oksepa se mokalakis iijtik se inan uan oksepa se yolis, ¿melauj?". **5** Jesús kinankilij: "Yekmelauj nimitsyekiluia ke komo amo se yoli itechkopa at uan itechkopa ichikaualis Dios, amo uelis se kalakis

2:14 *Oso "borregos". **2:15** *Oso "kintepeuilij". **2:18** *Oso "kitajtoltijkej".

2:22 *Itech griego, "moajokuik". **2:23** *Itech griego, "takuaujtamatij itech itokay". **2:25** *Oso "akin", "akaj". **3:2** *Itech griego, "Rabí". **3:3** *Oso xa "se yoli ne iluikak". **3:4** *Oso "tatajya", "tatotsinya".

itech iTaixyekanalis. **6** Akin yolik itechkopa se takat uan se siuat, yejua poui nikan taltikpak, uan akin yolik itechkopa ichikaualis Dios, poui ne iluikak. **7** Amo xikmojkakaki porin nimitsiluij 'Namejuan moneki oksepa nanyoliskej'. **8** Ejekat youi kampa kineki, uan maski ueli tikaki, amo tikmati kani ualeua nion kani youi. Ijkon panoua iuan akin yoli itechkopa ichikaualis Dios".

9 Uan Nicodemo kitajtanij:* "¿Keniuj uelis mochiuas nejon?". **10** Jesús kinankilij: "¿Tejua titamachtia nikan Israel uan amo tikmati nejin? **11** Yekmelauj nimitsyekiluia ke ika titajtouaj tein tikmatij uan tein tikitanij, sayoj ke namejuan amo nankineltokaj tein tikijtouaj. **12** Nejua ika namechnojnotsani tein ueli nankiitaj nikan taltikpak uan maski ijkon amo nanechneltokiliaj, ¿keniuj nankineltokaskej komo ika namechnojnotsa tein onkak ne iluikak? **13** Amo akin pankisani ne iluikak, ta sayoj akin ualpantemok de ompa: akin yolik kemej takat. **14** Uan ijkon kemej Moisés kiajokuik kouat itech taluakyan, ijkon moneki kiajokuiskej akin yolik kemej takat **15** para maj nemi nochipaya akin itech taneltokas.

16 "Porin Dios semi kintasojtak akin nemij nikan taltikpak, yejua ika kitemakak iKoneuj akin yojtsin uan ijkon akin itech takuaujtamatis amo ixpoliuis, ta nemis nochipaya. **17** Porin Dios amo kiualtitanik iKoneuj para maj kiixtaliki ke moneki kintatsakuiltiskej akin nemij nikan taltikpak, ta para maj yejuan momakixtikan itechkopa. **18** Akin itech takuaujtamati amo kitatsakuiltiskej. Akin amo itech takuaujtamati kiixtalijkejya ke kitatsakuiltiskej, porin amo takuaujtamati itech* iKoneuj Dios akin yojtsin. **19** Tanex ualaj nikan taltikpak, sayoj ke miakej kiixtopeujkej tanex uan okachi kiuelitakej tayouayanilot porin kichiuayaj tein amo kuali, yejua ika kiixtaliskej tein kinnamiki kiseliskej. **20** Porin akin kichiua tein amo kuali, kitauelita tanex uan amo youi kampa tatanestok, para maj amo monexti tein amo kuali tein kichiujtinemi. **21** Sayoj ke akin kichiua tein melauak, youi kampa tatanestok, para maj moyekita ke kichiua tein Dios kineki".

22 Satepan, Jesús ajsik iniuan imomachtijkauan itech xolaltsitsin tein pouij Judea, uan ompa mokauak seki tonalmej iniuan uan teauijtoya. **23** Sayoj ke Juan no teauijtoya ompa Enón, Salimkopa, porin ompa semi onkaya at, uan miakej ualayaj moauikij; **24** porin Juan ayamo kitsakuayaj.

25 Uan itatojtokakauan Juan motajtolteuijkej iuan se judío porin tataman kemej kiitayaj keniuj uelis se mochipauas iixpan Dios. **26** Yejua ika, kiluitoj Juan: "Tamachtijkej,* takat akin mouan yetoya oksekopa den ueyiat Jordán, akin tejua tikteixmatiltij, teauijtok uan nochin iuan yajtokej". **27** Juan tanankilij: "Amo akaj uelis kiselis teisa komo amo Dios kimaka. **28** Namoixtenoj nikijtoj 'Nejua amo niCristo, ta nechtitankej maj niouj iixpan'.

3:9 *Oso "kitajtoltij".

3:18 *Itech griego, "itech itokay". **3:26** *Itech griego, "Rabí".

29 Akin kipia novia yejua novio. Sayoj ke itasojikniuj novio keman iuan yetok uan kitenkaki novio, semi yolpaki. Yejua ika, axkan senkis niyolpaki. **30** Itekiuj Cristo momiakilijtias, sayoj ke notekiuj kaxantias".

31 Akin ualeua ne ajko okachi ueyichiujkej ke nochin. Akin poui nikan taltikpak, ika tajtoua tein onkak nikan taltikpak porin poui nikan. Akin ualeua ne iluikak okachi ueyichiujkej ke nochin. **32** Uan ika tajtoua tein kiitani uan tein kikakini, sayoj ke amo akin kineltokilia. **33** Akin kineltoka tein yejua kiteixmatiltia, kiyeknextia ke Dios kijtoua tein melauak. **34** Porin akin Dios kiualtitanik, kijtoua tein Dios kijtoua, porin toTajtsin amo tsotsokat keman kitemaka ichikaualis. **35** ToTajtsin kitasojta iKoneuj uan kimaktilij nochi. **36** Akin takuaujtamatis iuan iKoneuj Dios nemis nochipaya, sayoj ke akin amo kitakamatis iKoneuj Dios amo nemis, ta Dios kisentokas iuan kualantos.

4 ToTekotsin kimatik ke fariseos kitekakilijkaj ke yejua* kinpiaya okachi imomachtijkauan uan kinauijtoya okachi miakej ke Juan. **2** (Jesús amo teauiaya, ta imomachtijkauan). **3** Yejua ika kisak de Judea uan oksepa yajki Galilea. **4** Sayoj ke monekia panos Samariajkopa. **5** Yejua ika ajsik itech se ueyi xolal tein monotsa Sicar, tein poui Samaria, uan ompaka yetoya tal tein Jacob kimakaka ikoneuj, José. **6** Tein melauj, ompa yetoya iameyal* Jacob. Jesús sioujtoya porin ojtokaka, uan tokotsyetoya inakastan nejon ameyal. Katka kemej nepantaj.*

7 Uan se siuatsin akin kayot Samaria kikixtiko at. Jesús kiluij: "Xinechmaka tepitsin at". **8** (Imomachtijkauan yajkaj ueyi xolal kikouatoj tein kikuaskiaj). **9** Sayoj ke siuatsin kitajtanij:* "¿Keyej tinechtajtania at, ta tejua tijudío uan nejua nikayot Samaria?". (Porin judíos amo mouikaj iniuan akin kayomej Samaria). **10** Jesús kinankilij: "Komo tikmatiskia tein Dios mitstayokolia uan tikmatiskia akoni mitsiluijtok 'Xinechmaka tepitsin at', tejua tiktajtaniskia at yejua, uan yejua mitsmakaskia at tein kichiua maj se nemi". **11** Siuatsin kiluij: "Tejuatsin, nion tikpia toni ika tikixtis at, uan ameyal semi uejkatan. ¿Kani tikuiti nejon at tein kichiua maj se nemi? **12** ¿Xe okachi tiueyichiujkej ke touejkaujtat Jacob? Yejua techkauilij nejin ameyal, kampa atikej yejua, ikoneuan uan itapialuan". **13** Jesús kinankilij: "Akin tayis nejin at, oksepa amikis. **14** Akin tayis at tein nejua nikmakas, amo keman amikisok. Porin at tein nejua nikmakas, itech mochiuas kemej se ameyal tein mextos* para kichiuas maj nemi nochipaya". **15** Siuatsin kiluij: "Tejuatsin, xinechmaka nejon at, para maj amo oksepa niamiki nion maj niuaualajto nikan nikixtiki at".

16 Yejua kiluij: "Xiknotsati motakatsin uan oksepa xiuiki nikan". **17** Siuatsin kinankilij: "Amo nikpia notakatsin". Jesús kiluij: "Me-

4:1 *Itech griego, "Jesús". **4:6** *Oso "iamel".

4:6 *Itech griego, "chikuasentika hora". **4:9** *Oso "kitajtoltij". **4:14** *Oso "ixuatos".

lauak keman tikijtoj ke amo tikpia motakatsin, **18** porin tikinpiakya makuilimej, uan takat akin axkan iuan tinemi amo motakatsin. Tein tikijtoj melauak". **19** Siuatsin kiluij: "Tejuatsin, nikita ke titanauatijkej.* **20** Touejkaujtatuan kiueyichiuayaj Dios itech nejin tepet, sayoj ke namejuan nankijtouaj ke moneki se kiueyichiuatiuj ompa Jerusalén". **21** Jesús kiluij: "Siuatsin, yekmelauj nimitsiluia: ejkos tonal keman nion itech nejin tepet nion ompa Jerusalén nankiueyichiuaskej toTajtsin. **22** Namejuan nankiueyichiuaj tein amo nankiixmatij; tejuan tikueyichiuaj tein tikixmatij, porin judíos yejuan akin yekinika kimatkej keniuj Dios temakixtis. **23** Sayoj ke ejkos hora, uan tein melauj ejkokya, keman akin yekmelauj kiueyichiuaj toTajtsin kiueyichiuaskej porin Dios kinyekanas ika ichikaualis* uan porin kiixmatiskej tein melauak. Porin toTajtsin kintemojtok akin ijkon kinekij kiueyichiuaskej. **24** Dios amo moita uan yetok ne iluikak,* uan akin kiueyichiuaj moneki kiueyichiuaskej porin Dios kinyekana ika ichikaualis uan porin kiixmatij tein melauak". **25** Siuatsin kiluij: "Nejua nikmati ke ualas Mesías, akin kiluiaj Cristo. Keman yejua ualas, techmelauilis nochi". **26** Jesús kinankilij: "Nejua nejon takat akin mouan tajtojtok".

27 Nejon hora ejkokej imomachtijkauan uan kisenitakej porin yejua tajtojtoya iuan se siuatsin. Sayoj ke nion se kitajtanij "¿Toni tikneki?" oso "¿Keyej iuan titajtojtok?". **28** Uan siuatsin kikaujteuak itsotsokol tein ika atakuia uan yajki ueyi xolal kiniluito oksekin: **29** "Xiualakan uan xikitakan se takat akin nechiluij nochi tein nikchiuani. ¿Amo yeski yejua Cristo?". **30** Uan yejuan kiskej den ueyi xolal uan kiitatoj.

31 Achto ke ejkoskiaj, imomachtijkauan miakpa kiluiayaj: "Tamachtijkej,* xikmajseua teisa". **32** Sayoj ke yejua kiniluij: "Nejua nikpia takual, uan namejuan amo nankimatij toni". **33** Yejua ika imomachtijkauan moiluiayaj: "Amo akaj kiualkuilij takual, ¿melauj?". **34** Jesús kiniluij: "Notakual yejua nejin: maj nikchiua tein kineki akin nechualtitanik uan maj niktamichiua tekit tein nechmakak. **35** ¿Amo nankijtouaj namejuan ke poliuiok naui metsti para kisentiliskej tatok? Xikakikan tein namechiluia: ximoixajokuikan uan xikitakan, tatok chikauayakya,* uelisya se kisentilis. **36** Akin kisentilia tatok kitaxtauijtokejya uan kisentilijtokya takilot. In takilot yejuan akin nemiskej nochipaya. Ijkon, akin tatoka uan akin kisentilia tatok uelis senyolpakiskej. **37** Porin ijkon mochiua tein moijtoua "Se akin tatoka uan okse kisentilia tatok". **38** Nejua namechtitanik xiktekitij tein amo nankitokkej. Sekin chikauak tekitikej; uan tekit tein kichiujkej yejuan, namechpaleuij".

4:19 *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*. **4:23** *Tajtol griego, *pnéuma*. Xikonita pág. 492, *chikaualis*. **4:24** *Oso "Dios kemej yeskia se ejekat". Tajtol griego, *pnéuma*. Xikonita pág. 492, *chikaualis*.

4:31 *Itech griego, "Rabí". **4:35** *Itech griego, "istakya".

39 Miakej akin kayomej Samaria itech takuaujtamatkej Jesús keman nejon siuatsin kiyekijtoj: "Nechiluij nochi tein nikchiuani". **40** Yejua ika, keman kiitatoj Jesús, kiluijkej maj iniuan mokauani, uan yejua mokauak ome tonal ompa. **41** Uan keman kikakkej tein tamachtiaya, okachi miakej itech taneltokakej, **42** uan kiluijkej siuatsin: "Amo titaneltokajok sayoj ika tein tejua titechtapouij. Tejuan tikakkejya uan tikmatij ke yekmelauj yejua akin techmakixtis".

43 Keman panok nejon ome tonal, kisak de ompa uan yajki Galilea. **44** (Jesús kijtoj ke se tanauatijkej amo kitakachiuaj* kampa kayot). **45** Keman ajsik Galilea, akin ompa kayomej kuali kiselijkej, porin yejuan no yajkaj iluit uan kiitakaj nochi tein yejua kichiujka ompa Jerusalén keman mochiujtoya iluit.

46 Jesús oksepa yajki Caná tein poui Galilea, kampa kichiujka maj at mokepa vino. Uan se itekitikauj tekiuaj kipiaya se iokichpil akin mokokouaya ompa Capernaúm. **47** Keman yejua kimatik ke Jesús ualeujka de Judea uan ajsika Galilea, kiitato uan kiluito maj temo maj kipajtiti iokichpil, porin xikaujtoyaya.* **48** Sayoj ke Jesús kiluij: "Namejuan amo keman nantaneltokaskej komo amo nankiitaj milagros uan uejueyi taman tein se kimojkaita". **49** Nejon takat kiluij: "NoTekotsin, nouan xitemo achto ke nookichpiltsin momikilis". **50** Jesús kiluij: "Ximokepa mochan, porin mookichpil pajtikya". Nejon takat kineltokak tein Jesús kiluij uan yajki. **51** Uan keman temotiaya ichan, itakeualuan kinamikitoj uan kiluijkej ke iokichpil pajtikaya. **52** Yejua kintajtanij toni hora peuak nenkenti. Uan yejuan kinankilijkej: "Totonik kikauak yalua kemej se hora tiotak".* **53** Ijkuak, nejon takat kiitak ke nejon hora Jesús kiluijka "Mookichpil pajtikya". Uan yejua uan nochin akin nemiaj ichan taneltokakej. **54** Yejua nejin ojpatika milagro tein Jesús kichiuak satepan ke mokepak de Judea uan yajki Galilea.

5 Satepan ke mochiuak nejin, judíos kipiakej se iluit, uan Jesús pankisak Jerusalén. **2** Uan ompa Jerusalén, inakastan Ichkakalten, yetok se ueyi tanque tein itech tajtol hebreo monotsa Betzata, tein kiyoualojtokej kalikximej. **3** Ompa nakasikauetstoyaj miakej akin mokokouayaj, akin amo tachiayaj, metskoxojmej uan akin masepoujtoyaj oso metssepoujtoyaj. **4** * **5** Uan ompa yetoya se takat akin mokokouaya 38 xiujmejya. **6** Keman kiitak nejin takat ompa uetstoya uan kemej kimatik ke uejkaujya mokokouaya, Jesús kitajtanij:* "¿Tikuelitaskia tipajtis?". **7** Takat akin mokokouaya kinankilij: "Tejuatsin, amo akin nechpaleuia maj nimopankalaki itech ueyi tanque keman at moolinia. Keman niouj nikalakiti, okse nechtani uan mopankalakia

4:44 *Oso "amo kipoujkaitaj". **4:47** *Oso "momikilijtoyaya".

4:52 *Itech griego, "chikometika hora". **5:4** *Nejin versículo moajsi itech seki Biblias, sayoj ke itech miak uejkauj amatajkuilolmej itech tajtol griego amo yetok. **5:6** *Oso "kitajtoltij".

achto ke nejua". **8** Jesús kiluij: "¡Ximoketsa! Xikajokui mopetauj* uan xinejnemi". **9** Uan nejon takat nimantsin pajtik, kiajokuik ipetauj uan peuak nejnemi.

Nejon tonal katka tonal sábado keman moseuiayaj.* **10** Yejua ika judíos peujkej kiluiaj takat akin pajtikaya: "Axkan tonal keman se moseuia. Tanauatil kijtoua ke amo uelis tikmamas mopetauj". **11** Sayoj ke yejua kinnankilij: "Takat akin nechpajtij nechiluij 'Xikajokui mopetauj uan xinejnemi'". **12** Yejuan kitajtanijkej: "¿Akoni mitsiluij 'Xikajokui uan xinejnemi'?". **13** Sayoj ke takat akin pajtikaya amo kimatia, porin ompa yetoyaj miakej uan Jesús yajkaya.

14 Satepan ke mochiuak nejin, Jesús kiajsik nejon takat itech templo uan kiluij: "Xikita, tipajtikya. Amo xitajtakook, amokan mitspanok teisa tein okachi amo kuali". **15** Nejon takat yajki uan kiniluij judíos ke Jesús kipajtijka. **16** Yejua ika judíos kiixnamikiaj Jesús, porin kichiuaya nejin itech tonal sábado. **17** Sayoj ke yejua kinnankiliaya: "NoTajtsin tekititok hasta axkan, uan nejua no niksentoka nitekititok". **18** Yejua ika judíos okachi kitemojtinenkej keniuj kimiktiskej, porin amo kichiuaya tein monekia itech tonal sábado, uan kinemiliayaj ke kinekia maj nochin kiitakan ke katka kemej Dios porin kiluiaya Dios "noTajtsin".

19 Yejua ika, Jesús kiniluij: "Yekmelauj namechyekiluia ke iKoneuj Dios amo ueli kichiua nion se taman porin iselti ijkon kinemilia, sayoj kichiua tein kiita ke kichiua toTajtsin. Porin nochi tein kichiua toTajtsin, no ijkon kichiua iKoneuj. **20** Porin toTajtsin kitasojta iKoneuj uan kinextilia nochi tein yejua kichiua, uan kinextilis okachi uejueyi taman ke nejin para xikmojkaitakan. **21** Porin ijkon kemej toTajtsin kichiua maj oksepa nemikan* akin momikilijkejya, iKoneuj Dios no kichiua maj oksepa nemikan akin yejua kineki. **22** Porin toTajtsin amo kiixtalia tein kinamiki kiselis nion akin, ta kikauilij iKoneuj maj kichiua nochi nejon tekit, **23** para maj nochin kitakachiuakan* iKoneuj Dios ijkon kemej kitakachiuaj toTajtsin. Akin amo kitakachiua iKoneuj Dios, amo kitakachiua toTajtsin, akin kiualtitanik. **24** Yekmelauj namechyekiluia ke akin kikaki tein nikijtoua uan itech taneltoka akin nechualtitanik, nemis nochipaya uan amo kitatsakuiltiskej. Yeski kemej se akin momikilijkaya sayoj ke axkan oksepa yoltok.

25 "Yekmelauj namechyekiluia ke ejkos hora, uan tein melauj ejkokya, keman mikemej kikakiskej itajtol iKoneuj Dios, uan akin kitakamatiskej, nemiskej. **26** Porin ijkon kemej toTajtsin kipia chikaualis para kichiuas maj oksekin nemikan, no kimakatok chikaualis iKoneuj para kichiuas maj oksekin nemikan. **27** Uan kimakak tanauatil para kiixtalis tein kinnamiki kiseliskej nochin, porin yejua akin yolik kemej takat. **28** Amo xikmojkaitakan nejin, porin ejkos hora keman nochin akin yetokej

5:8 *Oso "motapech". **5:9** *Xikonita pág. 500, *sábado.*

5:21 *Itech griego, "moajokuikan". **5:23** *Oso "kipoujkaitakan".

itech miketekochmej,* kikakiskej itajtol **29** uan ualkisaskej: akin kichiujkej tein kuali, nemiskej nochipaya, sayoj ke akin kichiujkej tein amo kuali, kiixtaliskej tein kinnamiki kiseliskej. **30** Noselti amo ueli teyi nikchiua. NoTajtsin nechiluia keniuj nikixtalis tein kinnamiki kiseliskej nochin, porin amo niktemoua nikchiuas tein nikneki, ta tein kineki akin nechualtitanik.

31 "Komo sayoj noka nitajtojtinemiskia, oksekin amo kineltokaskiaj tein nikijtoua.* **32** Sayoj ke moajsi okse akin noka tajtoua, uan nikmati ke tein kijtoua melauak. **33** Namejuan nankintitankej takamej maj kiitatij Juan, uan yejua kiteixmatiltij tein melauak. **34** Amo moneki maj nion akin noka tajto, sayoj ke nikijtoua nejin para ximakisakan. **35** Nejon takat katka kemej se candil tein xotatoya uan tauiaya, uan namejuan seki tonalmej nankinekkej semi nanyolpakiskej ika itanex. **36** Juan kijtoj ke noTajtsin nechualtitanik. Sayoj ke nejua nikpia okse taman tein okachi kinextia ke noTajtsin nechualtitanik: nikchiujtok tein nechnauatij maj nikchiua. **37** Uan no, noTajtsin kijtouani ke yejua nechualtitanik. Namejuan amo keman nankitenkakinij nion nankiixitanij, **38** uan itajtol amo yetok itech namoyolo porin amo nankineltokiliaj akin yejua kiualtitanik.

39 "Namejuan kuali namomachtiaj Tajkuilolamatsin porin nankinemiliaj ke namechpaleuis xinemikan nochipaya; uan yejua nejin Tajkuilolamatsin tein noka tajtoua. **40** Maski ijkon, namejuan amo nankinekij nanualaskej nouan para nanemiskej nochipaya. **41** Amo nikneki maj nechueyitalijtokan. **42** Sayoj ke, nikyekmati ke namejuan amo nankitasojtaj Dios. **43** Nejua niualaj itokaykopa noTajtsin uan namejuan amo notech nantaneltokaj. Sayoj ke komo okse ualaskia sayoj porin ijkon kinemilij, kemaj itech nantaneltokaskiaj. **44** ¿Keniuj nanechneltokilitij, ta namejuansan namoueueyitalijtokej uan amo nankitemouaj maj namechueyitali Dios akin sayoj setsin? **45** Amo xiknemilikan ke nejua namechteluiliti iixpan toTajtsin. Akin namechteluilia yejua Moisés, akin namejuan itech nantakuaujtamatij. **46** Tein melauj, komo nankineltokiliskiaj Moisés, no nanechneltokiliskiaj nejua, porin yejua kijkuiloj tein nikchiuaskia. **47** Sayoj ke, komo amo nankineltokaj tein kijkuiloj, ¿keniuj nankineltokatij tein nikijtoua?".

6 Satepan ke mochiuak nejin, Jesús yajki oksekopa den ueyiat Galilea, oso Tiberíades. **2** Uan tel miakej kitojtokatiayaj porin kiitayaj milagros tein kichiuaya keman kinpajtiaya akin mokokouayaj. **3** Yejua ika Jesús pankisak itech se tepet uan ompa motalij iniuan imomachtijkauan. **4** Amo uejkaua, judíos yaya kichiuatij iluit tein monotsa Pascua. **5** Keman Jesús moixajokuik uan kiitak ke tel miakej yaya kiajsitij, kitajtanij* Felipe: "¿Kani tiko-

5:28 *Nejin kijtosneki kampa moajsij mikemej uan akin Dios kinelnamiktok. **5:31** *Oso "tein nikijtoua amo kualtiaskia".

6:5 *Oso "kitajtoltij".

uaskej pantsin para maj nochin takuakan?”. **6** Kijtoj nejin porin kinekia kimatis toni kinemiliaya Felipe, porin yejua kimattoyaya tein yaya kichiuati. **7** Felipe kinankilij: “Maski tikpiaskiaj 200 denarios* para tikouaskej pantsin uan tikinmajmakaskiaj tejtepitsitsin, ipa amo ajsiskia”. **8** Semej imomachtijkauan, akin monotsa Andrés, iikniuj Simón Pedro, kiluij: **9** “Nikan yetok se okichpiltsin akin kipia makuil pantsin tachijchiuj ika cebada uan ome pescadojtsitsin.* Sayoj ke amo kinajsis nochin”.

10 Jesús kijtoj: “Xikiniluikan nochin maj motalikan”. Kemej kampa yetoyaj semi xiujtaj katka, ompa motajtalijkej. Katkaj kemej makuil mil takamej. **11** Jesús kikuik pantsin, kitasojkamatilij Dios uan kinxejxelouilij akin ompa tokotsyetoyaj; no ijkon kichiuak ika pescadojtsitsin,* uan takuajkej hasta ixuikej. **12** Keman ixuikej, kiniluij imomachtijkauan: “Xiksentilikan tein mokauak, para maj amo teyi moauilo”. **13** Yejua ika kisejsentilijkej uan kipexontijkej* 12 chikiujmej ika pankojkotol tein kikaujkej akin kikuajkaj nejon makuil pantsin.

14 Keman akin ompa yetoyaj kiitakej milagro tein kichiuak, peuak kijtouaj: “Moyekita ke yejua nejin Tanauatijkej* akin monekia ualas nikan taltikpak”. **15** Uan kemej Jesús kimatia ke yaya ualatij para kichikaujkauikaskej uan kiixtaliskej kemej inintekiuaj, yajki oksepa itech tepet, yejua iselti.

16 Keman peuak tapoyaui, imomachtijkauan temokej ueyiatenoj, **17** tejkokej* itech se barco uan peujkej kipanauiaj ueyiat para ajsiskej Capernaúm. Youakya katka uan Jesús ayamo yaya kinajsiti. **18** Uan ueyiat peuak moajkotatamota porin chikauak taejekaya. **19** Satepan ke kiuikakej barco kemej makuil mil oso chikuasen mil metros,* kiitakej Jesús nejnentoya aixko uan kinajsitiayaya, uan momoujtijkej. **20** Sayoj ke yejua kiniluij: “¡Nejua niJesús! ¡Amo ximouikan!”. **21** Uan yejuan semi yolpakkej uan kiluijkej maj tejko itech barco, uan tepitsin satepan ajsikej kampa yayaj.

22 Mostika, akin yetoyaj oksekopa den ueyiat kiitakej ke ompa amo yetoyaok nion se barco. Achto yetoya se barco tsikitsin, sayoj ke Jesús amo tejkoka* itech nejon barco iniuan imomachtijkauan, ta yejuan yajkej ininselti. **23** Uan seki barcos tein ualeuayaj Tiberíades ajsikej kampa ika toTekotsin kitasojkamatilij Dios uan kintamakak tel miakej. **24** Yejua ika, keman yejuan kiitakej ke nion Jesús nion imomachtijkauan ompa yetoyaj, tejkokej* itech barcos uan yajkej Capernaúm kitemotoj Jesús.

25 Keman kiajsikej oksekopa den ueyiat, kitajtanijkej: “Tamachtijkej,* ¿kemanian tiejkok?”. **26** Jesús kinnankilij: “Yekmelauj namechyekiluia ke namejuan amo nanechtemouaj porin nankiitakej

---

6:7 *Xikonita pág. 493, *denario.* **6:9, 11** *Oso “amichtsitsin”. **6:13** *Oso “kitemitijkej”. **6:14** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.*

6:17, 24 *Oso “pankiskej”. **6:19** *Itech griego, “kemej 25 oso 30 estadios”. Itamachiuj se estadio katka 185 metros. **6:22** *Oso “amo pankiska”. **6:25** *Itech griego, “Rabí”.

milagros, ta porin nankikuajkej pantsin hasta nanixuikej. **27** Amo xitekitikan para nankipiaskej takual tein uejueliui, ta para nankipiaskej takual tein amo uejueliui uan kichiua maj se nemi nochipaya, tein nejua akin niyolik kemej takat namechmakas. Porin toTajtsin Dios kiyolpaktia maj nikchiua nejon".*

28 Yejua ika kitajtanijkej: "¿Toni tekit moneki tikchiuaskej para tikyolpaktiskej Dios?". **29** Uan Jesús kinnankilij: "Dios kiyolpaktia nouan xitakuaujtamatikan porin yejua nechualtitanik". **30** Yejuan kiluijkej: "¿Toni milagro tikchiuati para maj tikitakan uan maj timitsneltokilikan? ¿Toni tikchiuati? **31** Touejkaujtatuan kikuajkej maná ompa taluakyan, ijkon kemej ijkuiliujtok: 'Kintamakak ika takual tein ualeua ne iluikak'". **32** Uan Jesús kiniluij: "Yekmelauj namechyekiluia ke Moisés amo namechmakak takual tein ualeua ne iluikak, ta toTajtsin namechmaka yekmelauj takual tein ualeua ne iluikak. **33** Porin takual tein Dios kitemaka yejua ne tein ualpantemok de ne iluikak uan akin kikuas nemis nochipaya". **34** Yejua ika kiluijkej: "ToTekotsin, nochipa xitechmaka nejon takual".

35 Jesús kiniluij: "Nejua nitakual tein kichiuas xinemikan nochipaya. Akin nechtojtokas amo kemanok mayanas, uan akin notech takuaujtamatis amo kemanok amikis. **36** Sayoj ke kemej namechiluijya, namejuan nanechitanij uan maski ijkon amo nantaneltokaj. **37** Nochin akin noTajtsin nechinmaktilia nechtojtokaskej, uan akin nechtojtokas amo keman nikixtopeuas. **38** Porin amo niualpantemok de ne iluikak para nikchiuas tein nejua nikneki, ta para nikchiuas tein kineki akin nechualtitanik. **39** Yejua nejin tein kineki akin nechualtitanik: maj amo nikpolo nion se akin yejua nechinmaktiliani, ta maj nikchiua maj oksepa nemikan keman ejkos tonal. **40** Porin yejua nejin tein kineki noTajtsin: maj nemikan nochipaya nochin akin kiitaj iKoneuj Dios uan itech takuaujtamatij, uan nejua nikchiuas maj oksepa nemikan keman ejkos tonal".

41 Uan judíos peujkej kiichtakaijijtouaj porin yejua kijtojka "Nejua nitakual tein ualpantemok de ne iluikak". **42** Uan peujkej kijtouaj: "¿Amo yejua nejin Jesús ikoneuj José? Tejuan tikixmatij itat uan inan. ¿Keniuj axkan kijtoua 'Nejua niualpantemok de ne iluikak'?". **43** Keman Jesús kiitak nejin, kiniluij: "Amo ximoichtakanojnotstokan. **44** Amo akin uelis nechtojtokas komo amo nechualkuilia noTajtsin akin nechualtitanik; uan nejua nikchiuas maj oksepa nemi keman ejkos tonal. **45** Tanauatianij kijkuilojkej: 'Nochin yejuan Jehová* kinmachtis'. Akin kikakis noTajtsin uan kineltokas tein tamachtia, nechtojtokas. **46** Nejin amo kijtosneki ke aksa* kiitani noTajtsin, ta sayoj nejua akin niualeua imako Dios; nejua kemaj nikitani noTajtsin. **47** Yekmelauj namechyekiluia ke akin taneltoka, nemis nochipaya.

6:27 *Oso "nechtalilij sello tein ika kinextij ke nikyolpaktia".

6:45 *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **6:46** *Oso "akin", "akaj".

48 "Nejua nitakual tein kichiuas xinemikan nochipaya. **49** Namouejkaujtatuan kikuajkej maná ompa taluakyan, uan maski ijkon momikilijkej. **50** Sayoj ke akin kikuas nejin takual tein ualeua ne iluikak, amo mikis. **51** Nejua nitakual tein yoltok tein ualpantemok de ne iluikak. Komo aksa kikua, nemis nochipaya. Tein melauj, nejon takual yejua nonakayo tein niktemakati para maj akin nemij nikan taltikpak yoltokan".

52 Uan judíos peujkej motajtolteuiaj uan kijtouaj: "¿Keyej nejin takat techiluia maj tikuakan inakayo?". **53** Yejua ika Jesús kiniluij: "Yekmelauj namechyekiluia ke komo amo nankikuaj nonakayo uan amo nantayij noesyo nejua akin niyolik kemej takat, amo nanemiskej.* **54** Akin ika motamaka nonakayo uan tayi noesyo nemis nochipaya, uan nejua nikchiuas maj oksepa nemi keman ejkos tonal; **55** porin nonakayo yekmelauj takual, uan noesyo yekmelauj tayil. **56** Akin ika motamaka nonakayo uan tayi noesyo kisentoka nouan yetok, uan nejua niksentoka iuan nietok. **57** NoTajtsin, akin nochipa yoltok, nechualtitanik uan nejua ninemi porin noTajtsin kichiuak maj ninemi. No ijkon, akin ika motamakas nonakayo nemis porin nejua nikchiuas maj nemi. **58** Yejua nejin takual tein ualeuak ne iluikak. Amo kemej tein kikuajkej namouejkaujtatuan, akin momikilijkej. Akin motamakas ika nejin takual, nemis nochipaya".

6:53 *Itech griego, "amo nankipiaj nemilis namotech".

59 Kijtoj nochi nejin keman tamachtiaya kampa taueyichiuaj judíos* ompa Capernaúm.

60 Keman miakej imomachtijkauan kikakkej nejin, kijtojkej: "Nejin tamachtilis techkuejmoloua. Amo tiknekij tikaktoskejok". **61** Sayoj ke Jesús, akin kimatia ke imomachtijkauan kijijtojtoyaj porin kijtojka nejon, kiniluij: "¿Nejin namechkuejmoloua? **62** Komo ijkon, ¿toni panoskia komo nanechitaskiaj ke nejua akin niyolik kemej takat nipankisa kampa nietoya achto? **63** Dios ika ichikaualis kichiua maj se nemi; tein uelis kichiuaskej akin nemij nikan taltikpak amo tapaleuia. Dios ika ichikaualis nechpaleuij maj nikijto nochi tein namechiluij uan nejon tein nikijtoj kichiua maj se nemi. **64** Sayoj ke nansekimej amo nantaneltokaj". Porin Jesús ipa* kimatiaya akonimej amo taneltokayaj uan akoni yaya kitemaktiti. **65** Uan no kijtoj: "Yejua ika namechiluij ke amo akin uelis nechtojtokas komo amo noTajtsin kikaua".

66 Yejua ika, miakej imomachtijkauan oksepa peuak kichiuaj tein achto kikaujkaj uan amo kitojtokayajok. **67** Yejua ika Jesús kintajtanij 12 tatitanilmej: "¿Namejuan no nankinekij nanyaskej?". **68** Simón Pedro kinankilij: "NoTekotsin, ¿akoni tiktojtokaskej? Tein titamachtia kichiua maj se nemi nochipaya. **69** Tejuan titaneltokakej uan tikmatij ke Dios mitsualtitanik".* **70** Jesús

6:59 *Oso xa "kampa miakej mosentiliaj". **6:64** *Itech griego, "desde ipeujyan". **6:69** *Oso "tiitekitikauj Dios akin tiYektik".

kinnankilij: "Nejua namechijitak* nandocejmej, ¿melauj? Sayoj ke nansemej tetakajkayauilia".# **71** Ika tajtojtoya Judas ikoneuj Simón Iscariote, porin maski pouia iniuan 12 tatitanilmej, yaya kitemaktiti.

7 Satepan ke panok nejin, Jesús nentinemik Galilea. Amo kinekia takalpanotiuj Judea, porin judíos kitemojtoyaj keniuj kimiktiskej. **2** Uan ejkotoyaya tonalmej keman judíos kichiuayaj iluit itech sakakaltsitsin. **3** Yejua ika iikniuan kiluijkej: "Xiouj Judea para maj motatojtokakauan no kiitakan tein tikchiua. **4** Porin akin kineki maj nochin kiixmatikan, amo teyi kiichtakachiua. Komo tejua tikchiua nejin, xikchiua ininixpan nochin". **5** Tein melauj, iikniuan amo itech takuaujtamatiaj. **6** Uan Jesús kiniluij: "Nohora ayamo ejko, sayoj ke para namejuan tein yeski hora kuali yetok. **7** Akin nemij nikan taltikpak amo kipiaj keyej namechtauelitaskej, sayoj ke nejua nechtauelitaj porin nikteixmatiltia ke tein kichiuaj amo kuali yetok. **8** Xipankisakan namejuan xiiluititij. Nejua ayamo nipankisati, porin nohora ayamo ejko". **9** Kiniluij nejin uan mokauak ompa Galilea.

10 Sayoj ke, keman iikniuan pankiskej iluititoj, yejua no pankisak, sayoj ke ichtaka. **11** Yejua ika judíos peujkej kitemouaj itech iluit uan kijtouaj: "¿Kani yetos nejon takat?". **12** Miakej akin ompa yetoyaj ika moichtakanojnotstoyaj. Sekin kijtouayaj: "Yejua se takat yolkuali". Oksekin kijtouayaj: "Amo, yejua amo yolkuali, ta sayoj takajkayaujtinemi". **13** Sayoj ke amo akin moixeuiaya ika tajtos senteixtenoj, porin kinmouiliayaj judíos.

14 Keman iluititoyaj kemej naui tonalya, Jesús yajki templo uan peuak tamachtia. **15** Judíos kimojkaitayaj uan kijtouayaj: "¿Keniuj nejin takat semi kiixmati Tajkuilolamatsin, ta amo kanaj momachtito?".* **16** Uan Jesús kinnankilij: "Tein nejua nitamachtia amo noaxka, ta iaxka akin nechualtitanik. **17** Komo aksa* kineki kichiuas tein Dios kineki, kimatis ox tein nejua nitamachtia iaxka Dios, oso sayoj nejua niknemilia. **18** Akin tamachtia tein sayoj yejua kinemilia kitemoua maj kiueyitalikan, sayoj ke akin kitemoua maj kiueyitalikan akin kititanik, tamachtia tein melauak uan no kichiua tein kuali yetok. **19** Moisés namechmakak Tanauatil, ¿melauj? Sayoj ke nion semej nankitakamatij iTanauatil. ¿Keyej nankitemouaj nanechmiktiskej?". **20** Yejuan kinankilijkej: "¡Tikpia se amokuali ejekat! ¿Akoni kitemoua mitsmiktis?". **21** Uan Jesús kiniluij: "Sayoj nikchiuak se taman uan nanochin nankimojkaitakej. **22** Xitanemilikan itech nejin: Moisés namechnauatij ke moneki namotekiskej* (tein melauj nejon amo moixtalij keman nemia Moisés, ta keman nemiaj iuejkaujtatuan) uan namejuan nankitekij se okichpiltsin itech tonal sábado keman

6:70 *Oso "namechixpejpenak". #Oso "amokuali".

7:15 *Nejin kijtosneki kampa tamachtiayaj taixyekananij. **7:17** *Oso "akin", "akaj". **7:22** *Oso "namochiuiliskej circuncisión". Xikonita pág. 493, *circuncisión.*

se moseuia. **23** Komo nankitekij* se okichpil itech tonal sábado para amo nankitapanauiliskej iTanauatil Moisés, ¿keyej axkan semi nankualanij nouan porin niktamipajtij se takat itech tonal sábado? **24** Amo xikixtalikan teisa sayoj ika tein nankiitaj, ta xikixtalikan teisa ijkon kemej kinamiki".

25 Uan sekin akin nemiaj Jerusalén peujkej kijtouaj: "Yejua nejin takat akin kitemouaj kimiktiskej, ¿melauj? **26** Sayoj ke, xikitakan, nepa tajtojtok sentaixpan uan amo teyi kiluiaj. ¿Xe akin techixyekanaj no kinemiliajya ke yejua Cristo? **27** Sayoj ke tejuan tikmatij kani ualeuak nejin takat, uan keman ualas Cristo amo akin kimatis kani ualeuak". **28** Uan Jesús kijtoj chikauak keman tamachtijtoya itech templo: "Namejuan nanechixmatij uan nankimatij kani niualeuak. Sayoj ke nejua amo niualaj porin nejua ijkon niknemilij. Akin nechualtitanik yekmelauj nemi, uan namejuan amo nankiixmatij. **29** Nejua kemaj nikixmati, porin yejua nechualtitanik maj nikixnextiki". **30** Yejua ika, peujkej kitemouaj keniuj kikitskiskej, sayoj ke amo akin uelik kikitskij porin ayamo ejkoya ihora. **31** Maski ijkon, miakej akin ompa yetoyaj itech takuaujtamatkej uan kijtouayaj: "Keman ualas Cristo, amo kichiuas okachi milagros ke tein kichiuakya nejin takat, ¿melauj?".

32 Fariseos kikakkej ke akin ompa yetoyaj ika moichtakanojnotstoyaj. Yejua ika yejuan uan uejueyi tiopixkamej kintitankej tajpianij maj kikitskitij. **33** Uan Jesús kiniluij akin ompa yetoyaj: "Namouan nietos seki tonalmejok achto ke nias nikajsitiuj akin nechualtitanik. **34** Namejuan nanechtemoskej sayoj ke amo nanechajsiskej. Amo uelis nanyaskej kampa nejua nietos". **35** Yejua ika judíos moiluiayaj: "¿Kani kinemilia yas nejin takat kampa amo uelis tikajsiskej? ¿Amo kinemilia yas iniuan judíos akin nemij iniuan griegos uan kinmachtis griegos? **36** ¿Toni kijtosnekia keman kijtoj 'Namejuan nanechtemoskej sayoj ke amo nanechajsiskej uan amo uelis nanyaskej kampa nejua nietos'?".

37 Keman tantoyaya iluit, itech tonal tein okachi tayekantoya, Jesús moketsak uan kijtoj chikauak: "Komo aksa amiki maj nouan uiki uan nikmakas at para maj tayi. **38** Komo aksa notech takuaujtamati, 'itech mextos* miak at tein kichiuas maj nemi', ijkon kemej kijtoua Tajkuilolamatsin". **39** Jesús ika tajtojtoya ichikaualis Dios, tein yaya kiselitij akin itech takuaujtamatiskiaj. Ayamo akin kiselijtoya ichikaualis Dios, porin Jesús ayamo kiselijtoya tanauatil. **40** Keman kikakkej nejin tajtolmej, sekin peujkej kijtouaj: "Moyekita ke yejua nejin Tanauatijkej* akin ualaskia". **41** Oksekin kijtouayaj: "Yejua nejin Cristo". Sayoj ke sekin kijtouayaj: "Cristo amo kayot Galilea, ¿melauj? **42** Tajkuilolamatsin kijtoua ke Cristo ualaskia itechkopa David uan ualeuaskia Belén,

7:23 *Oso "nankichiuiliaj circuncisión".

7:38 *Oso "ixuatos". **7:40** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*.

ixolal David, ¿melauj?". **43** Yejua ika, nochin peuak moxexelouaj porin amo moyektenkauayaj. **44** Uan sekin kinekiaj kikitskiskej, sayoj ke amo akin uelik kikitskij.

45 Uan tajpianij oksepa yajkej kampa yetoyaj uejueyi tiopixkamej uan fariseos. Fariseos kintajtanijkej:* "¿Keyej amo nankiualkuikej?". **46** Tajpianij kinnankilijkej: "¡Amo keman ijkon tajtojtoya se takat!". **47** Sayoj ke fariseos kiniluijkej: "Amo no namechkajkayauak, ¿melauj? **48** ¿Xe semej totaixyekankauan oso fariseos itech takuaujtamatik? **49** Sayoj ke nejin akin amo kiixmatij iTanauatil Moisés amo kinnamiki maj Dios kintasojta". **50** Nicodemo, akin achto yajka kiitato Jesús uan pouia iniuan, kiniluij: **51** "ITanauatil Moisés kijtoua ke amo uelis se kiixtalis tein kinamiki kiselis aksa komo amo achto se kikaki uan kuali se kimati tein kichiujtok, ¿melauj?". **52** Keman kikakkej nejin, yejuan kiluijkej: "Tejua amo no tikayot Galilea, ¿melauj? Xiyektatemo itech Tajkuilolamatsin uan tikmatis ke ompa Galilea amo keman ualeuas nion se tanauatijkej".*

8 **12** Uan Jesús oksepa kinnojnotsak. Kiniluij: "Nejua kemej yeskia tanex tein kinpaleuia oksekin para tachiaskej. Akin nechtojtoka amo keman nemis kampa tayouayan, ta kipias tanex tein kichiua maj se nemi". **13** Yejua ika fariseos kiluijkej: "Tejua sayoj moka titajtoua. Tein tikijtoua amo melauak".* **14** Jesús kinnankilij: "Maski nejua noka nitajtoua, tein nikijtoua melauak, porin nejua nikmati kani niualeuak uan kani niouj. Sayoj ke namejuan amo nankimatij kani niualeuak nion kani niouj. **15** Namejuan nankiixtaliaj maj aksa kitatsakuiltikan ijkon kemej namejuan nantanemiliaj; nejua amo nikixtalijtok maj aksa kitatsakuiltikan. **16** Uan komo nikchiuaskia nejon, tein nikixtaliskia yeskia kemej moneki, porin amo nietok noselti, ta noTajtsin akin nechualtitanik nouan yetok. **17** Uan no, itech Tanauatil tein ika namoixyekanaj ijkuiliujtok: 'Tein kiteixpantiaj omen, melauak'.* **18** Nejua noka nitajtoua, uan noTajtsin akin nechualtitanik, no noka tajtoua". **19** Uan kitajtanijkej:* "¿Kani yetok moTajtsin?". Jesús kinnankilij: "Namejuan amo nanechixmatij nion nankiixmatij noTajtsin. Komo nanechixmatiskiaj, no nankiixmatiskiaj noTajtsin". **20** Nejin kijtoj keman tamachtijtoya itech templo, kampa yetoyaj kaxomej kampa kipantaliayaj tomin. Sayoj ke amo akin kikitskij porin ayamo ejkoya ihora.

21 Yejua ika oksepa kiniluij: "Nejua niouj uan namejuan nanechtemoskej, sayoj ke namikiskej porin namotajtakolmakatokej. Kampa nejua niouj, namejuan amo uelis nanyaskej". **22** Judíos peujkej moiluiaj: "¿Momiktiti? Porin kijtoua 'Kampa nejua niouj, namejuan amo uelis nanyaskej'". **23** Uan no kijtoj: "Namejuan nan-

7:45 *Oso "kintajtoltijkej". **7:52** *Itech miak uejkauj amatajkuilolmej tein takuaujtamachmej amo kipiaj versículo 53 itech nejin capítulo nion versículos 1 hasta 11 itech capítulo 8.

8:13 *Oso "amo kualtia". **8:17** *Oso "kualtia". **8:19** *Oso "kitajtoltijkej".

pouij nikan tani;* nejua niualeuak ne iluikak. Namejuan nanpouij nikan taltikpak, nejua amo. **24** Yejua ika namechiluij 'Namikiskej porin namotajtakolmakatokej'. Porin komo amo nankineltokaj ke nejua akin moijtojka ke ualaskia, namikiskej porin namotajtakolmakatokej". **25** Yejua ika peujkej kitajtaniaj: "¿Uan tejua tiakoni?". Jesús kinnankilij: "Nenkaj namechnojnotstok. **26** Moneki namechiluis miak tamanok uan miak taman moneki nikixtalis ox kuali yetok oso amo kuali yetok. Tein melauj, akin nechualtitanik nochipa kijtoua tein melauak uan nejua nikijtoua tein nikakilij". **27** Sayoj ke yejuan amo kiajsikamatkej ke ika kinnojnotstoya toTajtsin. **28** Uan Jesús kijtoj: "Keman namejuan nanechpiloskej nejua akin niyolik kemej takat, nankimatiskej ke nejua akin moijtojka ke ualaskia uan ke amo nikchiua nion teyi porin nejua ijkon niknemilia, ta ke nikijtoua tein noTajtsin nechmachtij. **29** Uan akin nechualtitanik nouan yetok, amo nechkauani noselti, porin nejua nochipa nikchiua tein yejua kiyolpaktia". **30** Keman yejua kijtojtoya nejin, miakej itech takuaujtamatkej.

31 Uan Jesús peuak kiniluia judíos akin kineltokilijkaj: "Komo nochipa nankichiuaj tein nitamachtia, yekmelauj nanyeskij nannomomachtijkauan; **32** nankiixmatiskej tein melauak, uan tein melauak namechmakixtis".* **33** Yejuan kinankilijkej: "Tejuan tiikoneuan Abrahán, uan amo keman timoajsinij temako. ¿Keyej tikijtoua ke techmakixtitij?".* **34** Jesús kinnankilij: "Yekmelauj namechyekiluia ke akin tajtakolchiua moajsi imako tajtakol. **35** Uan no, takeual akin moajsi temako amo mokaua nochipaya ichan iteko; tekoneuj kemaj mokaua nochipaya. **36** Yejua ika, komo iKoneuj Dios namechkajkaua, yekmelauj amo namoajsiskejok temako. **37** Nejua nikmati ke nanikoneuan Abrahán, sayoj ke nankitemojtokej nanechmiktiskej porin amo nankiseliaj tein nitamachtia. **38** Nejua ika nitajtoua tein nikitak keman nietoya iuan noTajtsin, sayoj ke namejuan nankichiuaj tein nankikakiliaj namopaj". **39** Yejua ika, yejuan kiluijkej: "Topaj yejua Abrahán". Jesús kiniluij: "Komo nanyeskiaj nanikoneuan Abrahán, nankichiuaskiaj tein yejua kichiuak. **40** Sayoj ke nankinekij nanechmiktiskej, nejua akin namechiluij tein melauak tein nikakilij Dios. Abrahán amo kichiuak nejon. **41** Namejuan nankichiuaj tein kichiua namopaj". Uan yejuan kiluijkej: "Tejuan tikpiaj sayoj se toTajtsin, Dios, uan yekmelauj tiikoneuan".

42 Jesús kinnankilij: "Komo Dios yeskia namoTajtsin, nanechtasojtaskiaj, porin Dios nechualtitanik uan yejua ika nikan nietok. Amo niualaj porin nejua ijkon niknemilij, ta yejua nechualtitanik. **43** ¿Keyej amo nankiajsikamatij tein nikijtojtok? Porin amo nankinekij nanechkakiskej. **44** Namejuan nanikoneuan namopaj, in Amokuali, uan nankinekij nankichiuaskej tein kineki namopaj.

8:23 *Oso "atauj", "tauakal". **8:32** *Oso "kichiuas amo ximoajsikanok temako".

8:33 *Oso "techmajkauatij".

Yejua keman peuak kitakajkayauilia Dios mochiuak se temiktijkej. Kikauak tein melauak porin itech iyolo amo kipia tein melauak. Nochipa keman takajkayaua, kijtoua tein kipia iyolijtik,* porin yejua se xolopij uan akin peuak takajkayaua.# **45** Sayoj ke, kemej nejua namechiluia tein melauak, amo nanechneltokiliaj. **46** ¿Akoni uelis kinextis ke nikchiuak se tajtakol? Komo nikijtoua tein melauak, ¿keyej amo nanechneltokiliaj? **47** Ikoneuan Dios, kikakij itajtoluan. Yejua ika namejuan amo nantakakij: porin amo nanikoneuan Dios".

48 Keman kikakkej nejin, judíos kiluijkej: "Amo nenkaj timitsiluiaj 'Tejua tikayot Samaria uan tikpia se amokuali ejekat'". **49** Jesús kinnankilij: "Nejua amo nikpia nion se amokuali ejekat. Nejua niktakachiua* no-Tajtsin, uan namejuan amo nanechtakachiuaj. **50** Sayoj ke nejua amo niktemojtok maj nechueyitalikan; Dios kineki maj nechueyitalikan, uan yejua kiixtalia akoni kinamiki maj kiueyitalikan. **51** Yekmelauj namechyekiluia ke komo aksa* kitakamati tein nitamachtia amo keman momikilis".# **52** Judíos kiluijkej: "Axkan tikyekmatij ke tikpia se amokuali ejekat. Abrahán momikilij uan no tanauatianij,* sayoj ke tejua tikijtoua 'Komo aksa kitakamati tein nitamachtia amo keman momikilis'. **53** ¿Tiknemilia ke okachi tiueyichiujkej ke touejkaujtat Abrahán? Yejua momikilij uan tanauatianij no momikilijkej. ¿Tiakoni timoluijtok?". **54** Jesús tanankilij: "Komo nimoueyitaliskia nejuasan, nenkaj nimoueyitalijtoskia. Akin nechueyitalia yejua noTajtsin, akin namejuan nankijtouaj ke namoDios. **55** Sayoj ke namejuan amo nankiixmatij; nejua kemaj nikixmati. Uan komo nikijtoskia ke amo nikixmati, niyeskia nixolopij kemej namejuan. Sayoj ke nejua kemaj nikixmati uan niktakamati tein kijtoua. **56** Namopaj Abrahán semi yolpakia keman kinemiliaya ke kiitaskia tonal keman niualaskia, uan kiitak uan yolpakik". **57** Uan judíos kiluijkej: "Nion tikajxitia 50 xiujmej, ¿uan tikijtoua ke tikitani Abrahán?". **58** Jesús kiniluij: "Tein melauj namechyekiluia ke, achto ke Abrahán yoliskia, nejua ipa nietoyaya". **59** Uan kiajokkej temej porin kinekiaj kitetemaskej* Jesús, sayoj ke motatij# uan kisak den templo.

9 Keman nejnentiaya, kiitak se takat akin amo tachiaya porin ipa ijkon yolka. **2** Uan imomachtijkauan kitajtanijkej:* "Tamachtijkej,# ¿akoni tajtakoj para maj nejin takat amo tachia desde ke yolik: yejua oso itatuan?". **3** Jesús kinnankilij: "Amo tajtakoj yejua nion itatuan. Nejin panok para maj moyekita tein Dios ueli kichiua. **4** Moneki tikchiuaskej tein kineki* akin nechualtitanik keman tanestokok, porin keman ta-

8:44 *Oso "takajkayaua porin ipa ijkon itekiuj". #Oso "inintat akin takajkayauaj". **8:49** *Oso "nikpoujkaita". **8:51** *Oso "akin", "akaj". #Itech griego, "amo keman kiitas mikilis". **8:52** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.*

8:59 *Oso "kitepoxoniskej", "kimojmotaskej". #Oso "mocholtij". **9:2** *Oso "kitajtoltijkej". #Itech griego, "Rabí". **9:4** *Oso "tataman tekit tein kineki maj tikchiuakan".

youayantia amo akin ueli tekitiok. **5** Keman nejua nietosok itech taltikpak, nejua kemej yeskia tanex tein kinpaleuis oksekin maj tachiakan". **6** Keman kitamiijtoj nejin, chijchak* talpan uan ika ichijchi kichijchiuak sokit, kiojxilij itech iixtololouan nejon takat **7** uan kiluij: "Ximoixpajpakati itech ueyi tanque tein monotsa Siloam" (tein kijtosneki "tatitanil"). Yejua ika moixpajpakato, uan keman mokepak, tachiayaya.

8 Uan akin ompaka nemiaj uan akin kiitayaj ke tajtantinemia tomin peuak kijtouaj: "Yejua nejin takat akin nikan motaliaya uan tajtania tomin, ¿melauj?". **9** Sekin kijtouayaj: "Kemaj yejua". Oksekin kijtouayaj: "Amo yejua, sayoj ke tamati kemej yejua".* Uan takat kijtouaya: "Kemaj, nejua". **10** Yejua ika kitajtanijkej: "¿Uan keniuj oksepa titachiak?". **11** Yejua kinnankilij: "Takat akin monotsa Jesús kichijchiuak sokit, nechojxilij itech noixtololouan uan nechiluij: 'Xiouj Siloam uan ximoixpajpakati'. Uan nimoixpajpakato uan uelik nitachiak". **12** Uan kitajtanijkej: "¿Kani yetok nejon takat?". Yejua tanankilij: "Amo nikmati".

13 Yejuan kiuikakej takat akin achto amo tachiaya ininixpan fariseos. **14** Keman Jesús kichijchiuak sokit uan kichiuak maj nejon takat tachia, katka tonal sábado keman moseuiaj. **15** Yejua ika fariseos no peujkej kitajtaniaj keniuj axkan uelia tachiaya. Yejua kiniluij: "Nechojxilij sokit itech noixtololouan, nimoixpajpakak uan axkan ueli nitachia". **16** Uan seki fariseos peujkej kijtouaj: "Nejon takat amo kiualtitanik Dios, porin amo kichiua tein moneki itech tonal sábado". Oksekin kijtouayaj: "Sayoj ke, ¿keniuj uelis se tajtakolchiujkej kichiuas milagros kemej nejon?". Sekin kijtouayaj se taman uan oksekin okse taman. **17** Uan oksepa kiluijkej akin achto amo tachiaya: "Kemej tejua mitsixpajtij, ¿toni chiujkej nejon takat?". Takat kinnankilij: "Yejua se tanauatijkej".*

18 Sayoj ke judíos amo kineltokakej ke nejon takat achto amo tachiaya, hasta ke kinnotskej itatuan. **19** Kintajtanijkej: "¿Yejua nejin namookichpil akin namejuan nankijtouaj ke amo tachiaya porin ijkon yolik? Komo ijkon, ¿keniuj axkan tachiaya?". **20** Uan itatuan kinnankilijkej: "Kemaj, yejua nejin tookichpil uan amo tachiaya porin ijkon yolik. **21** Sayoj ke, keniuj axkan tachia, amo tikmatij; uan akoni kiixpajtij, amo no tikmatij. Xiktajtanikan yejua, ta ueyiya. Maj yejua iselti tanankili". **22** Itatuan ijkon tanankilijkej porin kinmouiliayaj judíos; porin yejuan moyektenkaujkajya ke akin kijtoskia ke Jesús yejua Cristo, amo kikauaskiajok maj mosentili kampa taueyichiuaj judíos. **23** Yejua ika itatuan kijtojkej "Ueyiya. Xiktajtanikan yejua".

24 Yejua ika, oksepa kinotskej akin amo tachiaya uan kiluijkej: "Xikijto tein melauak iixpan Dios. Tejuan tikmatij ke nejon takat se tajtakolchiujkej". **25** Yejua kinnankilij: "Komo se tajtakolchiujkej, amo nikmati. Tein

9:6 *Oso "tachijchak". **9:9** *Oso "sayoj ke ijkuitik".

9:17 *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.*

kemaj nikmati yejua ke amo nitachiaya uan axkan kemaj nitachia”. **26** Uan kitajtanijkej: “¿Toni mitschiuilij? ¿Keniuj mitsixpajtij?”. **27** Yejua kinnankilij: “Namechiluijya, sayoj ke namejuan amo nanechkakkej. ¿Keyej nankinekij maj oksepa namechilui? Amo no nankinekij nankitojtokaskej, ¿melauj?”. **28** Keman kikakkej nejon, yejuan kikualankailuijkej: “Tejua tiktojtoka nejon takat, sayoj ke tejuan tiktojtokaj Moisés. **29** Tikmatij ke Dios kinojnotsak Moisés, sayoj ke amo tikmatij kani ualeuak nejin takat”. **30** Takat kinnankilij: “Nejin kemaj nikmojkaita, maj yejua nechixpajtiani uan maj namejuan amo xikmatikan kani ualeuak. **31** Tikmatij ke Dios amo kinkaki tajtakolchiuanij, sayoj ke akin kichiua tein Dios kineki uan kimojkatoka, yejua kemaj kikaki. **32** Amo keman tikaktoyaj maj aksa* kiixpajtiani se akin amo tachiaya porin ijkon yolik. **33** Komo nejin takat amo kiualtitanik Dios, amo ueliskia kichiuas nion teyi”. **34** Uan kiluijkej: “Tejua tiyolik ika miak tajtakol, ¿uan tikneki titechmachtis?”. Uan kikalankixtijkej.

35 Jesús kikakik ke kikalankixtijkaj uan keman kiajsik, kitajtanij: “¿Itech titakuaujtamati akin yolik kemej takat?”. **36** Yejua kinankilij: “¿Uan akoni nejon takat, tejuatsin? Xinechilui para uelis itech nitakuaujtamatis”. **37** Jesús kinankilij: “Tejua tikitakya, tein melauj iuan titajtojtok”. **38** Uan yejua kiluij: “Itech nitakuaujtamati, noTekotsin”. Uan motankuaketsak iixpan.* **39** Uan Jesús kijtoj: “Nialaj para maj moixtali tein kinnamiki kiseliskej akin nemij nikan taltikpak, para maj tachiakan akin amo tachiaj, uan akin tachiaj maj amo tachiakanok”. **40** Fariseos akin ompa iuan yetoyaj, kikakkej nejin uan kiluijkej: “¿Tiknemilia ke amo no titachiaj?”. **41** Jesús kinnankilij: “Komo amo nantachiaskiaj, namechtapojpoluiskiaj. Sayoj ke kemej nankijtouaj ‘Titachiaj’, amo namechtapojpoluiskej”.

10 “Yekmelauj namechyekiluia ke akin kalaki kampa yetokej ichkamej* sayoj ke amo kalaki puertajkopa, ta tejko itech tepamit uan ompaka ajkotsikuini, yejua se tachtekkej. **2** Sayoj ke akin kalaki puertajkopa, yejua akin kinyekpia ichkamej. **3** Uan akin tajpixtok kaltenoj kitatapouilia, uan ichkamej kitenkakij. Akin kinyekpia ichkamej kinnotsa iichkauan ika inintokay uan kinuika kalampa. **4** Keman kintamikixtia nochi iichkauan, kinyekantiuj. Ichkamej kitojtokaj porin kitenixmatij. **5** Amo keman kitojtokaskej se akin amo kiixmatij, ta choloskej porin amo kitenixmatij”. **6** Jesús kintapouij nejin, sayoj ke yejuan amo kiajsikamatkej tein kiniluijtoya.

7 Yejua ika Jesús oksepa kiniluij: “Yekmelauj namechyekiluia ke nejua kemej yeskia nipuerta kampa kalakij ichkamej. **8** Nochin akin ualanij uan kijtouanij ke yejuan yekmelauj ichkatajpianij, yejuan tachtekinij, sayoj ke ichkamej amo kintajtolkakinij. **9** Nejua kemej yeskia nipuerta; akin ualas nouan para kalakis kampa yetokej ichkamej, momakixtis; uelis kalakis uan kisas, uan kiajsis sa-

9:32 *Oso “akin”, “akaj”. **9:38** *Oso “kitakachiuak”.

10:1 *Oso “borregos”.

kat. **10** Tachtekkej sayoj kinichtekiki, kinmiktiki uan kinixpoloki ichkamej. Nejua niualaj para maj yoltokan uan para maj nemikan nochipaya. **11** Nejua kuali niichkatajpixkej, uan kuali ichkatajpixkej motemaka mikis para kinmakixtis iichkauan. **12** Se tetekitilijkej, akin amo ichkatajpixkej nion iaxka ichkamej, keman kiita ke ualajtok koujtajitskuinti, kinkaujteua ichkamej uan choloua. Uan koujtajitskuinti kinkitskia uan kinmoyaua.* **13** Tetekitilijkej choloua porin sayoj kineki maj kitaxtauikan uan amo itekiuj tein kinpanoua ichkamej. **14** Nejua kuali niichkatajpixkej. Nikinixmati noichkauan uan noichkauan nechixmatij nejua, **15** ijkon kemej noTajtsin nechixmati nejua uan nejua nikixmati noTajtsin; uan nejua nimotemaka nimikis para nikinmakixtis ichkamej.

16 "Uan nikinpia okseki ichkamej, tein amo pouij itech nejin corral; yejuan no moneki nikinualkuis uan nechtajtolkakiskej. Nochin senyetoskej uan kipiaskej sayoj se ichkatajpixkej. **17** NoTajtsin nechtasojta porin nejua nimotemakak nimikis para oksepa ninemis satepan. **18** Amo akin nechtemaktia, ta nejua nimotemaktia porin ijkon nikneki. Nikpia tanauatil para nimotemaktis uan nikpia tanauatil para oksepa ninemis. Yejua nejon tein nechnauatij noTajtsin".

19 Ika nejon tein kijtoj, judíos oksepa moxexelojkej. **20** Miakej kijtouayaj: "Kipia se amokuali ejekat uan kuatapolojya. ¿Keyej nankitajtolkaktokej?". **21** Oksekin kijtouayaj: "Se akin kipia se amokuali ejekat amo ijkon tajtoua. Se amokuali ejekat amo ueli kinixpajtia akin amo tachiaj, ¿melauj?".

22 Itech nejon tonalmej, judíos kichiuayaj iluit porin kielnamikiaj keman kitemaktijkej templo ompa Jerusalén. Semi taseseyaya, **23** uan Jesús yetoya itech templo, nejnentoya kampa yetokej ikalikxiuan Salomón. **24** Judíos kiyoualojkej uan peujkej kiluiaj: "¿Hasta kemanian titechiluis tiakoni? Komo tejua tiCristo, xikyekijtoya". **25** Jesús kinnankilij: "Namechiluijya, sayoj ke namejuan amo nankineltokaj. Tein nikchiua itokaykopa noTajtsin kinextia niakoni. **26** Sayoj ke namejuan amo nantaneltokaj porin amo nannoichkauan. **27** Noichkauan nechtajtolkakij, nejua nikinixmati uan yejuan nechtojtokaj. **28** Nejua nikchiua maj nemikan nochipaya; amo keman kinixpoloskej uan amo akin nechinmakuilis. **29** Ichkamej tein noTajtsin nechinmakak okachi kipiaj ipatiuj ke nochi okseki taman, uan amo akin uelis kinmakuilis iichkauan noTajtsin. **30** Nejua uan noTajtsin tisenpouij".*

31 Judíos oksepa kiajokkej temej para kitetemaskej.* **32** Uan Jesús kiniluij: "Nikchiuani namoixpan miak taman tein kuali tein noTajtsin nechnauatij. ¿Katiyejua ika nankinekij nanechtetemaskej?".* **33** Judíos kinankilijkej: "Amo timitstetematij* porin tikchiuak teisa tein kuali, ta porin

10:12 *Oso "kinxinia".

10:30 *Oso "tipouij kemej yeskia sayoj se". **10:31** *Oso "kitepoxoniskej", "kimojmotaskej". **10:32** *Oso "nanechtepoxoniskej", "nanechmojmotaskej ika tet". **10:33** *Oso "Amo timitstepoxonitij", "Amo timitsmojmotatij ika tet".

titauijuikaltia;* porin tejua maski titakat, timochiua kemej se Dios". **34** Jesús kinnankilij: "¿Amo ijkuiliujtok itech namoTanauatil 'Nejua nikijtoj: "Namejuan nandioses"'? **35** Komo Dios kiniluij 'namejuan nandioses' nejon akin itech itajtol kinextij ke kinnamikia maj kintatsakuiltikan (uan Tajkuilolamatsin amo ueli se kipata), **36** ¿nanechiluiaj 'titauijuikaltia'* porin nikijtoua 'niiKoneuj Dios'? Ta noTajtsin nechxeloj para niktekitilis uan nechualtitanik nikan taltikpak. **37** Komo amo nikchiua tein noTajtsin kineki maj nikchiua, amo xinechneltokilikan. **38** Sayoj ke komo kemaj nikchiua, maj nejon namechpaleui xitaneltokakan, maski amo nanechneltokiliskej nejua. Ijkon nankimatiskej uan okachi nankiajsikamatiskej ke nejua nietok iuan noTajtsin, uan noTajtsin yetok nouan". **39** Uan oksepa kinekkej kikitskiskej, sayoj ke Jesús choloj.

40 Oksepa yajki oksekopa den ueyiat Jordán, kampa achto Juan teauiaya, uan ompa mokauak. **41** Miakej kiitatoj, uan peujkej kijtouaj: "Juan amo kichiuak nion se milagro, sayoj ke nochi tein Juan kijtoj de nejin takat, melauak". **42** Uan miakej ompa peujkej itech takuaujtamatij Jesús.

11 Itech xolal Betania nemia se takat akin monotsaya Lázaro uan yejua mokokouaya. Uan iikniuan, María uan Marta, no ompa nemiaj. **2** Nejin María, iikniuj Lázaro, yejua akin kimetstekilij toTekotsin aceite tein kualtsin ajuiyak uan kimetsuajuatsak ika itson. **3** Yejua ika iikniuan titantankej maj kiluitij Jesús: "ToTekotsin, xikita, motasojikniuj mokokoua". **4** Sayoj ke, keman Jesús kikakik, kijtoj: "Nejin kokolis* amo kimiktis, ta kichiuas maj moueyitali Dios uan maj iKoneuj Dios no moueyitali".

5 Jesús kintasojtaya Marta, María uan Lázaro. **6** Sayoj ke, keman kimatik ke Lázaro mokokouaya, mokauak ome tonalok kampa yetoya. **7** Uan kiniluij imomachtijkauan: "Maj oksepa tiakan Judea". **8** Sayoj ke imomachtijkauan kiluijkej: "Tamachtijkej,* ayamo uejkaua akin nemij Judea kinekiaj mitstetemaskej,# ¿uan tiknemilijtok oksepa ompa tias?". **9** Jesús kinnankilij: "Itech se tonal, 12 horas tanestok, ¿melauj? Akin nejnemi tonayan, amo teyi ika mometsteloua* porin tanex kikaua maj tachia. **10** Sayoj ke akin nejnemi keman tayouayan, mometsteloua porin amo teyi kitauilia".*

11 Keman kitamiijtoj nejin, no kijtoj: "Totasojikniuj Lázaro kochik, sayoj ke nejua niouj ompa nikijxititi".* **12** Yejua ika imomachtijkauan kiluijkej: "ToTekotsin, komo kochtok, nenkentis". **13** Tein melauj, Jesús kijtosnekia ke Lázaro momikilijkaya. Sayoj ke yejuan kinemiliayaj ke kijtosnekia ke kochtoya, moseuijtoya. **14** Uan Jesús kinyekiluij: "Lázaro momikilijya, **15** uan niyolpaki maj amo ompa nietoni, porin tein nikchiuati namechpa-

10:33, 36 *Oso "titatejtelchiua".

11:4 *Oso "kokoxkayot". **11:8** *Itech griego, "Rabí". #Oso "mitstepoxoniskej", "mitsmojmotaskej ika tet". **11:9** *Oso "motepotamia". **11:10** *Oso "tanex amo itech yetok". **11:11** *Oso "niktachialtiti", "nikixpetaniti".

leuis xitaneltokakan. Tiouij kampa yetok". **16** Yejua ika Tomás, akin kiluiayaj Cuate,* kiniluij okseki imomachtijkauan Jesús: "Tejuan maj no tiakan uan maj iuan timikikan".

17 Keman Jesús ajsik, kimatik ke Lázaro kiuikayaya naui tonal itech miketekoch. **18** Betania amo uejka yetoya de Jerusalén, kemej eyi mil metro.* **19** Miakej judíos ualajkaj kinitakoj Marta uan María para kinyolseuiskej porin ininikniuj momikilijka. **20** Keman Marta kimatik ke Jesús ualajtoya, kinamikito; sayoj ke María mokauak kalijtik. **21** Uan Marta kiluij Jesús: "NoTekotsin, komo nikan tietoskia, noknitsin amo momikiliskia. **22** Maski ijkon, nikyekmati ke nochi tein tiktajtanis Dios, yejua mitsmakas". **23** Jesús kiluij: "Mokniuj oksepa nemiti".* **24** Marta kinankilij: "Nejua nikmati ke oksepa nemis* keman mikemej oksepa nemiskej, satepan keman ejkos tonal". **25** Jesús kiluij: "Nejua nikchiua maj mikemej oksepa nemikan uan nejua nikinpaleuia maj miakej kisentokakan nemikan. Akin nouan takuaujtamatis, maski momikilis, oksepa nemis; **26** uan akin yoltok uan nouan takuaujtamatis amo keman momikilis. ¿Tikneltoka nejin?". **27** Yejua kiluij: "Kemaj noTekotsin, nejua nikneltoka ke tejua tiCristo, iKoneuj Dios, akin monekia ualas nikan taltikpak". **28** Keman kitamiijtoj nejin, kinotsato iikniuj, María uan kiichtakailuij: "Tamachtijkej nikan yetokya uan mitsnotsa". **29** Nimantsin keman María kikakik nejin, moketsak uan kiitato.

30 Jesús ayamo kalakia itech xolal, ta kisentokaya ompa kampa Marta kinamikito. **31** Keman judíos akin kiyolseuijtoyaj María ompa kalijtik kiitakej ke moketstikisak uan yajki, kitojtokakej porin kinemilijkej ke yaya chokati kampa yetoya miketekoch. **32** Keman María ajsik kampa yetoya Jesús uan kiitak, motankuaketsak iixpan uan kiluij: "NoTekotsin, komo nikan tietoskia, noknitsin amo momikiliskia". **33** Keman Jesús kiitak ke yejua chokatoya uan no judíos akin iuan yayaj, semi moueyiyoltayokoltij uan yoltajyouij. **34** Kintajtanij:* "¿Kani nankitalijkej?". Yejuan kinankilijkej: "ToTekotsin, xikitaki". **35** Jesús ixayojtemok. **36** Keman kiitakej, judíos peujkej kijtouaj: "¡Xikitakan, semi kitasojtaya!". **37** Sayoj ke sekin kijtouayaj: "Komo nejin takat kiixpajtij akin amo tachiaya, ¿amo ueliskia no kichiuas maj Lázaro amo momikiliani?".

38 Jesús oksepa moyoltayokoltij uan yajki kampa yetoya miketekoch. Tein melauj katka se tepekoyok, uan tentsaktoya ika se tet. **39** Jesús kijtoj: "Xikajchiuakan tet". Sayoj ke Marta, iikniuj Lázaro, kiluij: "NoTekotsin, xa tsojyakya porin naui tonalya momikilij". **40** Jesús kiluij: "¿Amo nimitsiluij ke komo titaneltokaya ueliskia tikitas iueyi chikaualis Dios?". **41** Yejua ika kiajchiujkej tet. Uan Jesús moixajokuik uan kijtoj:

11:16 *Oso "Dídimo". **11:18** *Itech griego, "kemej 15 estadios". Itamachiuj se estadio katka 185 metros. **11:23** *Itech griego, "moajokuiti". **11:24** *Itech griego, "moajokuis".

11:34 *Oso "Kintajtoltij".

"NoTajtsin, nimitstasojkamatilia porin tinechkaki. **42** Nejua nikmati ke tejua nochipa tinechkaki, sayoj ke nikijtoua porin nikan yetokej miakej, para maj kineltokakan ke tejua tinechualtitanik". **43** Keman kitamiijtoj nejin, chikauak kijtoj: "¡Lázaro, xiualkisa!". **44** Akin momikilijkaya, ualkisak. Metsilpitoya, mailpitoya* uan ixpiktoya ika seki tasal. Jesús kiniluij: "Xiktojtomakan uan xikauakan maj youi".

45 Yejua ika, keman kiitakej tein Jesús kichiuak, miakej judíos akin ualajkaj kikalpanokoj María, itech takuaujtamatkej. **46** Sayoj ke sekin kiniluitoj fariseos tein Jesús kichiujka. **47** Yejua ika uejueyi tiopixkamej uan fariseos, kinsentilijkej Uejueyi Tamelauanij* uan kijtojkej: "¿Toni tikchiuatij? Porin nejin takat kichiua miak milagros. **48** Komo tikauaj maj ijkon kisentoka, nochin itech takuaujtamatiskej uan romanos ualaskej uan techkuiliskej totemplo uan toaltepeuj". **49** Sayoj ke se takat akin monotsaya Caifás yetoya iniuan. Yejua katka tayekankatiopixkat nejon xiuit, uan kiniluij: "Namejuan amo teyi nankiajsikamatij. **50** Amo nankiajsikamatij ke okachi kuali maj miki sayoj se takat para kinpaleuis nochin uan amo maj kiixpolokan nochi altepet". **51** Sayoj ke nejin amo kijtoj porin yejua ijkon kinemilij, ta kemej katka tayekankatiopixkat nejon xiuit, Dios kichiuak maj kijto ke Jesús mikiskia para kinpaleuis judíos. **52** Uan amo sayoj judíos, ta no para kinsentilis ikoneuan Dios akin moyaujtoyaj.* **53** Yejua ika, nejon tonal peujkej kiixejekouaj keniuj kimiktiskej.

54 Yejua ika Jesús amo nentinemiaok ininixpan judíos uan yajki itech se tal tein amo uejka yetoya den taluakyan, itech se ueyi xolal tein monotsa Efraín, uan ompa mokauak iniuan imomachtijkauan. **55** Amo uejkaua judíos yaya kichiuatij iluit tein monotsa Pascua, uan miakej akin nemiaj itech tataman xolaltsitsin pankiskej Jerusalén para mochipauaskej ijkon kemej kijtoua iTanauatil Moisés. **56** Yejuan peujkej kiixtemouaj Jesús. Keman yetoyaj itech templo moiluiayaj: "¿Toni nankinemiliaj? ¿Amo ualas iluitikiuj?". **57** Sayoj ke uejueyi tiopixkamej uan fariseos tanauatijkaj ke komo aksa* kimatia kani yetoya Jesús, maj kiniluianij para ueliskia kikitskiskej.

12 Chikuasen tonal achto ke mochiuaskia iluit tein monotsa Pascua, Jesús ajsik Betania, kampa nemia Lázaro, akin Jesús kichiujka maj oksepa nemi.* **2** Uan kitakualchiuijkej ompa. Marta kintatekilijtoya uan Lázaro no takuajtoyaj iuan Jesús. **3** María kikuik kemej tajko litro aceite tein kualtsin ajuiyak uan semi patiyoj, tachijchiuj ika senkis nardo,* kimetstekilij Jesús uan kiuajuachilij ika itson. Uan itech nochi kali taajuiyayak. **4** Sayoj ke Judas Iscariote, semej imomachtijkauan Jesús akin yaya kitemaktitiya, kijtoj: **5** "¿Keyej amo tiknamakakej nejin aceite ika 300

11:44 *Oso "Metstsikaujtoya, matsikaujtoya". **11:47** *Xikonita pág. 500, *Sanedrín.*

11:52 *Oso "xintoyaj". **11:57** *Oso "akin", "akaj". **12:1** *Itech griego, "kiajokka". **12:3** *Xikonita pág. 499, *nardo.*

denarios* uan tikinmakakej pobres nejon tomin?". **6** Tein melauj, amo kijtoj nejon porin yekmelauj kinekia kinpaleuis pobres, ta porin tachtekia; kemej yejua kipiaya kaxontsin kampa kipantaliayaj tomin, kiichtekia tomin tein ompa kipantaliayaj. **7** Uan Jesús kijtoj: "Xikaua; maj kichiua nejin tein ipa mochiua, ijkon kemej kichiuaskej keman nechtokaskej. **8** Porin pobres nochipa namouan yetoskej, sayoj ke nejua amo nochipa namouan nietos".

9 Nejon hora, tel miakej judíos kimatkej ke Jesús yetoya ompa Betania uan kiitakoj, uan amo sayoj yejua, ta no kiitakoj Lázaro, akin yejua kichiujka maj oksepa nemi.* **10** Uejueyi tiopixkamej axkan peujkej kiitaj keniuj no kimiktiskej Lázaro **11** porin keman miakej judíos ompa yayaj uan kiitayaj Lázaro, takuaujtamatiaj iuan Jesús.

12 Mostika, nochin akin iluitikoj kimatkej ke Jesús ejkotoyaya Jerusalén. **13** Yejua ika, kikuikej koujxiujmayit uan kinamikitoj, uan peujkej chikauak kijtouaj: "¡Timitstataujtiaj, xikmakixti! ¡Tatiochiual akin ualajtok itokaykopa Jehová,* Tekiuaj itech xolal Israel!". **14** Keman Jesús kiajsik se burrito, ipanko motalij, ijkon kemej ijkuiliujtok: **15** "Amo ximoui ichpoch Sion. ¡Xikita! Ualajtok motekiuaj, tokotsyetiuits ipanko se burrito". **16** Imomachtijkauan amo kiajsikamatiaj nejin. Sayoj ke, keman Jesús kiueyitalijkej, kielnamikkej ke nejin ipa ijkuiliujtoya ke kipanoskia uan ke yejua nejon tein kichiuilijkaj.

17 Uan akin kiitakej ke Jesús kiluij Lázaro maj ualkisani keman kichiuak maj oksepa nemi,* kitematiltijtiayaj nejon. **18** No yejua ika kinamikitoj, porin kitekakilijkaj ke kichiujka nejon milagro. **19** Yejua ika fariseos moiluijkej: "¿Nankiitakejya? Amo teyi ueli tikchiuaj. ¡Xikitakan keniuj nochin kitojtokaj!".

20 Nejon tonal no yetoyaj seki griegos akin kiueyichiuakoj Dios itech iluit. **21** Yejuan kiajsitoj Felipe, akin katka kayot Betsaida tein poui Galilea, uan kiluijkej: "Tejuatsin, tiknekij tikitaskej Jesús". **22** Felipe kiluito Andrés, uan Andrés uan Felipe kiluitoj Jesús.

23 Sayoj ke Jesús kinnankilij: "Ejkokya hora keman akin yolik kemej takat kiueyitalitij. **24** Yekmelauj namechyekiluia ke komo trigojtet amo uetsi talpan uan palani,* kisentoka sayoj se trigojtet. Sayoj ke komo palani, kitemaka miak takilot. **25** Akin okachi kitayekanaltia nemis,* mikis, sayoj ke akin axkan motemaka mikis,# makisas para nemis nochipaya. **26** Komo aksa* kineki nechtekitilis, maj nechtojtoka; uan kampa nejua nietos ompa no yetos notekitikauj. Komo aksa nechtekitilia, noTajtsin kitatiochiuis. **27** Axkan niyoltajyouijtok. Uan ¿toni ueliskia nikijtos? NoTajtsin, xinechmakixti itech nejin hora tein semi ouij. Sayoj ke

12:5 *Xikonita pág. 493, *denario.* **12:9** *Itech griego, "kiajokka". **12:13** *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

12:17 *Itech griego, "kiajokuik". **12:24** *Itech griego, "miki". **12:25** *Itech griego, "kitasojta inemilis". #Itech griego, "kitauelita inemilis". **12:26** *Oso "akin", "akaj".

yejua ika niejkok hasta nejin hora. **28** NoTajtsin, xikueyitali motokay". Uan ne iluikak mokakik ke Dios kiualijtoj: "Nikueyitalijya uan oksepa nikueyitalis".

29 Akin ompa yetoyaj kikakkej nejon, uan sekin peujkej kijtouaj ke tatikuinka. Oksekin kijtojkej: "Se ángel kinojnotsak". **30** Uan Jesús kijtoj: "Nejin amo mokakik para maj nechpaleui nejua, ta para maj namechpaleui namejuan. **31** Axkan kiixtalijtokej tein kinnamiki kiseliskej akin nemij nikan taltikpak uan akin taixyekana nikan taltikpak kikalantamotaskej. **32** Sayoj ke nejua, keman nechajokuiskej,* nikchiuas maj nouan motokikan akin pouij itech nochi tataman xolalmej". **33** Tein melauj, nejin kijtoj para kinextis keniuj yaya momikiliti. **34** Uan akin ompa yetoyaj kinankilijkej: "Tikmatij ke itech iTanauatil Moisés kijtoua ke Cristo nochipa nemis. ¿Keniuj tejua tikijtoua ke akin yolik kemej takat moneki kiajokuiskej? ¿Akoni nejon takat?". **35** Yejua ika Jesús kiniluij: "Tanex yetos namouan se tepitsinok. Xinejnemikan keman nankipiaskej tanex, ijkon tayouayanilot amo namechxijxikos; akin nejnemi keman tayouayan amo kimati kani youi. **36** Keman nankipiaskej tanex, xitakuaujtamatikan itech tanex, ijkon nanemiskej kampa tatanestok".

Keman kitamiijtoj nejin, Jesús yajki uan motatij.* **37** Maski kichiujka miak milagros ininixpan, amo itech takuaujtamatiaj, **38** para maj mochiuani nejin tein kijtoj tanauatijkej* Isaías: "Jehová,# ¿akoni takuaujtamati itech tein tikteixmatiltiaj? ¿Uan akoni kiixmatiltianij ichikaualis△ Jehová?".# **39** Isaías no kijtoj keyej amo ueliaj takuaujtamatiaj: **40** "Kichiuak maj amo tachiakan uan maj yoltakuaujkej, para maj amo tachiakan nion maj kiajsikamatikan toni moneki kichiuaskej nion maj mokepakan iuan Dios uan maj nejua nikinpajti". **41** Isaías kijtoj nejin porin kiitak ke kipiaya ueyi tanauatil, uan ika tajtoj. **42** Maski ijkon, hasta miakej akin kinixyekanayaj judíos itech takuaujtamatkej, sayoj ke amo kijtouayaj senteixtenoj porin kinmouiliayaj fariseos, porin yejuan amo kinkauaskiajok maj mosentilikan kampa taueyichiuaj judíos. **43** Nejon taixyekananij okachi kinekiaj maj oksekin kinueyitalikan uan amo maj kinueyitali Dios.

44 Sayoj ke Jesús chikauak kijtoj: "Akin nouan takuaujtamati amo sayoj nouan takuaujtamati, ta no iuan akin nechualtitanik; **45** uan akin nechita nejua, no kiita akin nechualtitanik. **46** Niualaj nikan taltikpak kemej se tanex, ijkon akin nouan takuaujtamatis amo yetosok tayouayanijtik. **47** Sayoj ke, komo aksa kikaki tein nikijtoua uan amo kichiua, nejua amo nikixtalia maj kitatsakuiltikan; porin amo niualaj nikixtaliko maj kintatsakuiltikan akin nemij nikan taltikpak, ta nikinmakixtiko. **48** Akin nechixtopeua uan amo kineltoka tein nik-

12:32 *Nejin kijtosneki keman kimiktiskej itech kouit. **12:36** *Oso "mocholtij".

12:38 *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* #Xikonita pág. 496, *Jehová.* △Itech griego, "imay".

ijtoua, yetokya akin kiixtalis maj kitatsakuiltikan: tein nikijtoj, yejua tein kiixtalis maj kitatsakuiltikan keman ejkos tonal. **49** Porin amo nikijtouani tein nejua niknemilia, ta noTajtsin akin nechualtitanik nechnauatij tein moneki nikijtos uan tein moneki nitamachtis. **50** Uan nikmati ke se kitakamatis kichiua maj se nemi nochipaya. Yejua ika nochi tein nikijtoua, nikijtoua ijkon kemej noTajtsin nechiluij".

13 Uan achto ke mochiuaskia iluit tein monotsa Pascua, Jesús kimatia ke ejkokaya hora keman yaskia de nikan taltikpak uan mokepaskia iuan iTajtsin. Yejua semi kintasojtak imomachtijkauan akin yetoyaj nikan taltikpak, uan kisentokak kintasojtak hasta keman momikilij. **2** Uel hora takuajtoyaj nejon youak uan Amokuali kikalakijkaya itech iyolo Judas maj kinemili kitemaktis Jesús. Nejin Judas katka ikoneuj Simón Iscariote. **3** Jesús kimatia ke toTajtsin kimaktilijka nochi uan ke ualeuak imako Dios, uan ke yaya mokepati iuan. Yejua ika, **4** moketsak, kitalij tanakastan ipantaken, kikuik se tasal tein ika tauajuatsaj uan motajkoilpilij.* **5** Kipantekak at itech se ueyi kaxit uan peuak kinmetspajpaka imomachtijkauan uan kinmetsuajuatsa ika nejon tasal tein motajkoilpilijka. **6** Keman ajsik iuan Simón Pedro, yejua kitajtanij:* "NoTekotsin, ¿tejua tinechmetspajpakati?". **7** Jesús kinankilij: "Axkan amo tikajsikamati tein nikchiujtok, sayoj ke okachi satepan tikajsikamatis". **8** Pedro kiluij: "Tejua amo keman tinechmetspajpakas". Uan Jesús kinankilij: "Komo amo nimitsmetspajpaka amo uelis tipouis nouan". **9** Simón Pedro kiluij: "NoTekotsin, komo ijkon, amo sayoj xinechmetspajpaka, ta no xinechmapajpaka uan xinechkuapajpaka". **10** Jesús kinankilij: "Akin maltijya,* chipauakya uan sayoj moneki mometspajpakas. Uan namejuan nanchipaujkej, sayoj ke amo nanochin". **11** Porin yejua kimatia akoni kitemaktiskia. Yejua ika kijtoj "Amo nanochin nanchipaujkej".

12 Keman kinmetspajpakak nochin, motalilij ipantaken, oksepa motalij kampa takuajtoyaj uan kiniluij: "¿Nankimatij keyej namechmetspajpakak? **13** Namejuan nanechiluiaj Tamachtijkej uan toTekotsin, uan melauak tein nankijtouaj. **14** Yejua ika, komo nejua namoTekotsin uan namoTamachtijkauj, uan namechmetspajpakak, namejuan no moneki namometspajpakaskej se iuan okse. **15** Porin ijkon kemej nejua nikchiuak, no ijkon xikchiuakan. **16** Yekmelauj namechyekiluia ke takeual amo okachi ueyichiujkej ke iteko, nion akin kititankej okachi ueyichiujkej ke akin kititanik. **17** Axkan ke nankimatij nejin, nanyolpakiskej komo nankichiuaj. **18** Tein nikijtojtok amo para nanochin; nikinixmati akin nikinijitak.* Sayoj ke nejin panok para maj mochiuani nejin tein kijtoua Tajkuilolamatsin: 'Akin nouan takuajtoya nechixnamikik'. **19** Axkan namechiluia nejin,

13:4 *Oso "motajkotsikolij". **13:6** *Oso "kitajtoltij".

13:10 *Oso "mopakakya". **13:18** *Oso "nikinixpejpenak".

achto ke mochiuas, uan ijkon keman mochiuas, namejuan nankimatiskej ke nejon tajkuilol noka tajtojtok. **20** Yekmelauj namechyekiluia ke akin kiselia akin nejua niktitanis, no nechselia nejua, uan akin nechselia nejua no kiselia akin nechualtitanik".

21 Keman kitamiijtoj nejin, Jesús peuak yoltajyouia uan kijtoj: "Yekmelauj namechyekiluia ke nansemej nechtemaktiti". **22** Imomachtijkauan sayoj mosenixitakej porin amo kimatiaj akoni ika tajtojtoya. **23** Semej imomachtijkauan, akin Jesús kitasojtaya, takuajtoya inakastan* Jesús. **24** Yejua ika Simón Pedro kiixnotsak uan kitajtanij: "¿Akoni ika tajtojtok?". **25** Uan yejua monetechoj iyolixko Jesús uan kitajtanij: "NoTekotsin, ¿akoni ika titajtojtok?". **26** Jesús tanankilij: "Yejua akin nikmakati nejin pantsin tein nikajakiti". Uan kiajakij pantsin uan kimakak Judas ikoneuj Simón Iscariote. **27** Satepan ke Judas kikuik nejon pantsin, Satanás itech kalakik. Uan Jesús kiluij: "Xiktamichiujtiuetsiti tein tikpeualtij". **28** Sayoj ke, nion semej akin iuan takuajtoyaj kimatia keyej kiluijka nejon. **29** Tein melauj, sekin kinemiliayaj ke kemej Judas kipiaya kaxontsin kampa kipantaliayaj tomin, Jesús kiluijtoya "Xikoua tein moneki para iluit", oso xa maj kinmakani tepitsin tomin pobres. **30** Yejua ika, keman kikuik nejon pantsin, kisak de ompa. Nejon hora youakya katka.

31 Keman Judas amo yetoyaok, Jesús kijtoj: "Axkan Dios nechueyitaliti nejua akin niyolik kemej takat uan notechkopa nochin kiueyitaliskej Dios. **32** Dios nimantsin nechueyitaliti para maj iuan nieto. **33** Nokoneuantsitsin, namouan nietoti seki tonalmejok. Nanechtemoskej; sayoj ke tein nikiniluij judíos, axkan no namechiluia namejuan: 'Amo uelis nanualaskej kampa nejua niouj'. **34** Namechmaka se yankuik tanauatil: ximotasojtakan se iuan okse; ijkon kemej nejua namechtasojta, namejuan no ximotasojtakan se iuan okse. **35** Ijkon nochin kimatiskej ke namejuan nanomomachtijkauan: komo namotasojtaj se iuan okse".

36 Simón Pedro kitajtanij: "NoTekotsin, ¿kani tiouj?". Jesús kinankilij: "Kampa niouj amo uelis tinechtojtokas axkan, sayoj ke tinechtojtokas satepan". **37** Pedro kiluij: "NoTekotsin, ¿keyej amo uelis nimitstojtokas axkan? Nejua moka nimikis". **38** Jesús kinankilij: "¿Tikijtoua ke noka timikis? Yekmelauj nimitsyekiluia ke amo tsajtsis se pio* hasta ke expa tikijtos ke amo tinechixmati".

14 "Amo ximoyoltekipachokan. Xitakuaujtamatikan iuan Dios, uan no xitakuaujtamatikan nouan. **2** Ichan noTajtsin semi takaujtok kampa se nemis. Komo amo takaujtoskia, namechiluiskiaya, porin namechtachijchiuiti kampa nanemiskej. **3** Uan no, keman niasya uan namechtachijchiuis kampa nanemiskej, oksepa niualas uan namechuikas kampa nietos, uan ijkon kampa nejua nietos no nanyetoskej namejuan.

13:23 *Itech griego, "monakasikatekak iyolixko".

13:38 *Oso "kaxtil".

4 Uan namejuan nankiixmatij ojti para nanyaskej kampa nejua niouj".

5 Tomás kiluij: "NoTekotsin, amo tikmatij kani tiouj. ¿Keniuj tikixmatitij ojti?".

6 Jesús kinankilij: "Nejua niojti, nejua tein melauak uan nejua nikchiua xiyoltokan. Amo akin ueli kiajsiti noTajtsin komo amo notechkopa. **7** Komo nanechixmatij nejua, no nankiixmatiskej noTajtsin. Desde axkan nankiixmatij uan nankiitakejya".

8 Felipe kiluij: "ToTekotsin, xitechnextili moTajtsin, uan sayoj nejon".

9 Jesús kinankilij: "Felipe, uejkaujya nietok namouan, ¿uan ayamo tinechixmati? Akin nechitani, no kiitani noTajtsin. ¿Keyej tikijtoua 'Xitechnextili moTajtsin'? **10** ¿Amo tikneltoka ke nejua nietok iuan noTajtsin uan ke noTajtsin nouan yetok? Nejua amo namechiluia tein nejua niknemilia, ta noTajtsin akin nochipa nouan yetok, kichiujtok tein kiixtalijtok. **11** Xinechneltokilikan keman namechiluia ke nietok iuan noTajtsin uan noTajtsin yetok nouan. Sayoj ke komo amo nankineltokaj tein nikijtoua, maj namechpaleui xitaneltokakan tein nikchiua. **12** Yekmelauj namechyekiluia ke akin nouan takuaujtamatis no kichiuas tein nejua nikchiua. Uan kichiuas okachi uejueyi taman, porin nejua niouj nikajsiti noTajtsin. **13** Uan no, tein yeski taman tein nantajtaniskej notokaykopa, nejua nikchiuas, para maj noTajtsin moueyitali itechkopa iKoneuj. **14** Komo namejuan nantajtanij teisa notokaykopa, nejua nikchiuas.

15 "Komo nanechtasojtaj, nankitakamatiskej notanauatiluan. **16** Uan nejua niktataujtis noTajtsin uan yejua namechmakas okse tapaleuijkej* maj yeto namouan nochipaya: **17** ichikaualis Dios tein kitematiltia tein melauak, tein amo nochin ueli kinmakaj porin nion kiitaj nion kiixmatij. Namejuan nankiixmatij porin yetok namotech uan namotech mokaua. **18** Nejua amo namechkauas namoselti.* Nimokepas uan nietos namouan. **19** Amo uejkaua, nikan taltikpak amo nechitaskejok, sayoj ke namejuan nanechitaskej porin nejua niyoltok uan namejuan no nanyoltoskej. **20** Nejon tonal nankimatiskej ke nejua nietok iuan noTajtsin, ke namejuan nanyetokej nouan uan ke nejua nietok namouan. **21** Akin amo kiixtopeua notanauatiluan uan kitakamati yejua akin nechtasojta. Uan akin nechtasojta, noTajtsin kitasojtas uan nejua no niktasojtas uan nikchiuas maj yekmelauj kuali nechixmati".

22 Judas, (amo Judas Iscariote), kitajtanij:* "NoTekotsin, ¿toni panok? ¿Keyej tikchiuati maj yekmelauj kuali timitsixmatikan tejuan uan oksekin amo?".

23 Jesús kinankilij: "Komo aksa* nechtasojta, kichiuas tein nikijtoua. Uan noTajtsin kitasojtas, uan tiomen tiualaskej kampa yejua yetos uan iuan tinemiskej. **24** Akin amo nechtasojta amo kichiua tein nikijtoua. Tein nankikakij ke namechiluia

---

14:16 *Oso "tayolseuijkej". **14:18** *Oso "kemej akin amo kipiaj inintatuan". **14:22** *Oso "kitajtoltij". **14:23** *Oso "akin", "akaj".

amo noaxka, ta iaxka noTajtsin, akin nechualtitanik.

25 "Namechiluia nejin keman niksentokaok namouan. **26** Sayoj ke tapaleuijkej, ichikaualis Dios, tein noTajtsin kiualtitanis notokaykopa, namechmachtis nochi uan namechelnamiktis nochi tein namechiluij. **27** Namechpaleuis xiksentokakan xiyolseujtokan ijkon kemej axkan nanyolseujtokej nouan. Amo namechyolseuis kemej nikan taltikpak teyolseuiaj. Amo ximoyoltekipachokan nion ximoyolmoujtikan. **28** Nankikakkej ke namechiluij: 'Niouj uan oksepa nimokepas namouan'. Komo nanechtasojtaj nanyolpakiskej porin niouj kampa yetok noTajtsin, porin noTajtsin okachi ueyichiujkej* ke nejua. **29** Namechiluij nejin achto ke mochiuas, uan ijkon keman mochiuas, namejuan nantaneltokaskej. **30** Amo semiok namechnojnotsas, porin ualajtok akin taixyekana nikan taltikpak, maski yejua nion tepitsin ueli nechixyekana. **31** Sayoj ke para maj nochin kimatikan ke nejua niktasojta noTajtsin, senkis nikchiua tein noTajtsin nechnauatij. Ximoketsakan, tiouijya.

15 "Nejua yekmelauj niuvajkouit uan noTajtsin yejua tekitikej. **2** Yejua kiteki nochi nomakoujyo tein amo taki, uan nochi tein kemaj taki, kichipaua para maj okachi taki. **3** Tein namechiluij namechchipauakya. **4** Xiksentokakan xietokan nouan uan nejua niksentokas namouan nietos. Ijkon kemej imakoujyo uvajkouit amo ueli taki iselti, ta moneki yetos itech uvajkouit, namejuan amo no uelis nankitemakaskej takilot komo amo nankisentokaj nouan. **5** Nejua niuvajkouit uan namejuan kemej yeskia imakoujyo uvajkouit. Akin kisentoka nouan yetok, uan nejua niksentoka iuan, yejua kitemaka miak takilot. Porin komo amo nouan nanyetokej, namejuan amo teyi ueli nankichiuaj. **6** Komo aksa* amo kisentoka nouan yetok, kitekij kemej imakoujyo se kouit uan uaki. Nejon imakoujyo kisentiliaj, kitikotamotaj uan tata.# **7** Komo nankisentokaj nouan nanyetokej uan notajtoluan kisentokaj itech namoyolo, xitajtanikan tein nankinekiskej uan namechmakaskej. **8** Nejin kiueyitalia noTajtsin: nochipa xiktemakakan miak takilot uan xiknextikan ke nannomomachtijkauan. **9** Ijkon kemej noTajtsin nechtasojta, nejua no namechtasojta; xiksentokakan xikchiuakan maj namechtasojta. **10** Komo namejuan nankitakamatij notanauatiluan, nejua nochipa namechtasojtas, ijkon kemej nejua niktakamati itanauatiluan noTajtsin uan yejua nochipa nechtasojta.

11 "Namechiluia nejin para xiyolpakikan ijkon kemej nejua niyolpaki uan para maj senkis xiyolpakikan. **12** Yejua nejin notanauatil: ximotasojtakan se iuan okse kemej nejua namechtasojta. **13** Amo akin okachi tetasojta ke akin motemaka mikis para kinpaleuis itasojikniuan. **14** Namejuan nannotasojikniuan komo nankichiuaj tein namechnaua-

14:28 *Oso "kipia okachi tanauatil".

15:6 *Oso "akin", "akaj". #Oso "chichinaui".

tia. **15** Amo namechiluiaok takeualmej, porin takeual amo kimati tein kichiua iteko. Namechiluia notasojikniuan, porin namechtapouijya nochi tein nikakilij noTajtsin. **16** Namejuan amo nanechijitakej,* ta nejua namechijitak. Namechixtalij xiakan uan xiksentokakan xiktemakatokan takilot, takilot tein uejkauas. Ijkon noTajtsin namechmakas nochi tein nankitajtaniskej notokaykopa.

17 "Namechnauatia nejin para ximotasojtakan se iuan okse. **18** Komo akin nemij nikan taltikpak namechtauelitaj, nankimattokejya ke achto nejua nechtauelitakej. **19** Komo namejuan nanyeskiaj kemej akin nemij nikan taltikpak, yejuan namechtasojtaskiaj. Sayoj ke, kemej amo nanpouij iniuan, ta nejua namechijitak,* yejuan namechtauelitaj. **20** Xikelnamiktokan tein namechiluij: takeual amo okachi ueyichiujkej ke iteko. Komo yejuan nechtajyouiltianij, no namechtajyouiltiskej namejuan; komo yejuan kichiuaj tein nikijtoua, no kichiuaskej tein nankijtoskej. **21** Kemej nantakuaujtamatij itech notokay, yejuan namechchiuiliskej nochi nejon, porin amo kiixmatij akin nechualtitanik. **22** Komo amo niualaskia uan amo nikinnojnotsaskia, yejuan amo motajtakolmakatoskiaj. Sayoj ke axkan amo ueli motenpaleuiaj. **23** Akin nechtauelita nejua, no kitauelita noTajtsin. **24** Komo nejua amo nikchiuaskia ininixpan tein amo akinok kichiuani, amo motajtakolmakatoskiaj; sayoj ke axkan nechitakejya uan nechtauelitakej nejua uan no noTajtsin. **25** Sayoj ke nejin panok para maj mochiuani tein ijkuiliujtok itech ininTanauatil: 'Nechtauelitakej uan amo onkaya keyej'. **26** Keman ualas tapaleuijkej tein namechualtitanilis imako noTajtsin, ichikaualis Dios tein tamachtia tein melauak, tein ualeua imako noTajtsin, yejua nechteixmatiltis; **27** uan namejuan no moneki nanechteixmatiltiskej, porin nouan nanyetonij desde ke peuak nitanojnotsa.

16 "Namechiluia nejin para amo xinechkauakan.* **2** Amo namechkauaskejok ximosentilikan kampa taueyichiuaj judíos. Tein melauj ejkos hora keman akin namechmiktis kinemilis ke kitekitilijtok Dios. **3** Sayoj ke kichiuaskej nochi nejin porin amo kiixmatij noTajtsin nion nechixmatij. **4** Namechiluia nejin para keman ejkos hora keman mochiuas, nankielnamikiskej ke ipa namechiluijkaya.

"Amo namechiluij achto nejin porin nietoya namouan. **5** Sayoj ke axkan nikajsiti akin nechualtitanik, uan nion semej nanechtajtaniaj* '¿Kani tiouj?', **6** ta semi nanyoltayokoyaj porin namechiluij nejin. **7** Sayoj ke yekmelauj tein namechiluia: namechpaleuia maj niouj. Porin komo amo niouj, nejua amo namechualtitanilis ichikaualis Dios maj namechpaleui; sayoj ke komo niouj, nejua namechualtitanilis. **8** Uan keman namechualtitanilis, kinyeknextilis nochin akoni tajtakolchiujtok,

15:16 *Oso "amo nanechixpejpenkej". **15:19** *Oso "namechixpejpenak".

16:1 *Oso "maj amo teyi namechuetsilti (namechtepotami)". **16:5** *Oso "nanechtajtoltiaj".

akoni kichiujtok tein kuali yetok uan akoni kinamiki maj kitatsakuiltikan. **9** Achto, akoni tajtakolchiujtok, porin yejuan amo nouan takuaujtamatij; **10** uan de ompa, akoni kichiujtok tein kuali yetok, porin niouj nikajsiti noTajtsin uan namejuan amo nanechitaskejok, **11** uan satepan, akoni kinamiki maj kitatsakuiltikan, porin akin taixyekana nikan taltikpak kiixtalijkejya maj kitatsakuiltikan.

12 "Miak tamanok namechiluiskia, sayoj ke axkan ayamo nankiajsikamatiskiaj. **13** Sayoj ke keman nankiseliskej ichikaualis Dios tein kiteixmatiltia tein melauak, namechixyekanas uan namechpaleuis xikajsikamatikan nochi tein melauak. Sayoj ke nejin chikaualis amo tekiti iselti, ta kiteixmatiltia sayoj tein Dios kiixtalia ke moneki momatis. Yejua ika nankimatiskej miak taman tein mochiuas satepan. **14** Ichikaualis Dios nechueyitalis porin namechixmatiltis nochi tein nechkakilij. **15** Nochi tein kipia noTajtsin, no noaxka. Yejua ika nikijtoj ke namechixmatiltis nochi tein nechkakilij. **16** Amo uejkaua amo nanechitaskejok, sayoj ke no, amo uejkaua nanechitaskej".

17 Keman kikakkej nejin, seki imomachtijkauan peujkej moiluiaj: "Yejua kijtoua ke amo uejkaua amo tikitaskejok, sayoj ke no, amo uejkaua tikitaskej uan no kijtoua ke kiajsiti iTajtsin, ¿toni kijtosneki nochi nejon?". **18** Kijtouayaj: "¿Toni kijtosneki keman kijtoua 'Amo uejkaua'? Amo tikmatij toni ika tajtojtok". **19** Kemej Jesús kimatia ke kinekiaj kitajtaniskej toni kijtosnekia tein kijtoj, kiniluij: "¿Namotajtanijtokej se iuan okse nejon porin nikijtoj 'Amo uejkaua amo nanechitaskejok, sayoj ke no amo uejkaua nanechitaskej'? **20** Yekmelauj namechyekiluia ke namejuan nanchokaskej uan nantayokoyaskej, sayoj ke akin nemij nikan taltikpak yolpakiskej; namejuan nantajyouiskej, sayoj ke ejkos tonal keman nanyolpakiskej. **21** Keman se siuatsin kipiati ikonetsin, tajyouia porin ejkokya ihora. Sayoj ke keman kipiaya, yolpaki maj se konetsin yolini, uan nejon kichiua maj kielkaua nochi tein kijyouij. **22** No ijkon panoua namouan. Axkan semi nantayokoxtokej, sayoj ke nejua oksepa namechitas uan semi nanyolpakiskej uan amo akin uelis kichiuas amo xiyolpakikan. **23** Uan nejon tonal amo teyi nanechtajtaniskej. Yekmelauj namechyekiluia ke komo notokaykopa nankitajtaniaj noTajtsin tein yeski taman, yejua namechmakas. **24** Hasta axkan amo teyi nantajtantokej notokaykopa. Xitajtanikan uan namechmakaskej uan ijkon senkis nanyolpakiskej.

25 "Keman namechiluij nochi nejin namechtapouij miak taman. Ejkos hora keman amo teyi namechtapouisok, ta namechyekiluis tein kichiujtok noTajtsin. **26** Nejon tonal, notokaykopa nankitajtaniskej teisa noTajtsin. Sayoj ke amo nikijtosneki ke nejua namechtajtanilis. **27** Porin noTajtsin namechtasojta, porin nanechtasojtaj uan nankineltokaj ke nejua niualaj nikixnextiko Dios. **28** Niualaj nikan taltikpak nikixnextiko noTajtsin. Axkan nikauj-

teua nejin taltikpak uan nikajsiti noTajtsin".

29 Imomachtijkauan kiluijkej: "Axkan kemaj titechyeknojnotsa, amo titechtapouiaok miak taman. **30** Axkan tikmatij ke nochi tikmati uan amo moneki maj nion akin mitstajtani teisa porin tikmattokya tein kinemilijtok. Yejua ika tikneltokaj ke Dios mitsualtitanik". **31** Jesús kinnankilij: "¿Axkan nantaneltokaj? **32** Xikakikan nejin. Ejkos hora, uan tein melauj ejkokya, keman sejse nancholoskej namochajchan uan nanechkauaskej noselti. Maski amo nietok noselti, porin toTajtsin nouan yetok. **33** Namechiluij nejin para xiyolseujtokan porin nouan nanpouij. Akin nemij nikan taltikpak namechtajyouiltiskej. Sayoj ke ¡ximoyolchikauakan!, nejua niktanik* tein amo kuali tein onkak nikan taltikpak".

17 Keman kitamiijtoj nejin, Jesús ajkotachiak ne iluikak uan kijtoj: "NoTajtsin, ejkokya hora. Xikueyitali mokoneuj para maj mokoneuj mitsueyitali, **2** ijkon kemej tikmakak tanauatil para maj kinixyekana nochin, para maj yejua kichiua maj nemikan nochipaya nochin akin tejua tikinmaktilij. **3** Para nemiskej nochipaya moneki mitsixmatiskej tejua,* akin yekmelauj tiDios,# uan no moneki kiixmatiskej akin tikualtitanik, Jesucristo. **4** Nejua nimitsueyitalij nikan taltikpak; niktamichiuakya tekit tein tinechnauatij maj nikchiua. **5** Yejua ika axkan noTajtsin, xinechueyitali mouan ijkon kemej nietoya achto ke nemiskiaj akin nemij nikan taltikpak.

6 "Nikinixmatiltij motokay akin tinechinmaktilij nikan taltikpak. Katkaj moaxkauan uan tinechinmaktilij, uan kichiuaj tein tikijtoua. **7** Axkan kimatkejya ke nochi tein tinechmakak ualeua momako; **8** porin nikinmatiltij tein tinechiluij uan yejuan kikakkej uan yekmelauj kimatkejya ke niualaj nimitsixnextiko uan kineltokakejya ke tejua tinechualtitanik. **9** Nimitstataujtia xikinpaleui yejuan; amo nimitstataujtia xikinpaleui nochin akin nemij nikan taltikpak, ta sayoj akin tinechinmaktilij, porin moaxkauan; **10** uan nochi tein nikpia moaxka, uan tein tikpia noaxka, uan yejuan nechueyitalianij.

11 "Nejua amo nietotiok nikan taltikpak, sayoj ke yejuan mokauaj nikan taltikpak, uan nejua niouj nimitsajsiti. NoueyiTajtsin,* xikinyekpia# para maj moueyitali motokay, tein tejua tinechmakak, para maj yejuan senpouikan,△ ijkon kemej tejuan tisenpouij.⊠ **12** Keman iniuan nietoya nejua nikinyekpiaya para maj moueyitali motokay, tein tinechmakak; uan nejua nikinmatampauij uan nion semej ixpoliuini, ta sayoj akin kiixpolotij, para maj mochiua tein kijtoua Tajkuilolamatsin. **13** Sayoj ke axkan niouj nimitsajsiti, uan nikijtoua nejin keman

---

16:33 *Oso "nikxijxikoj". **17:3** *Oso "kisentokaskej mitsixmatiskej". Nikan tajtol griego kinextia se taman tein kisentoka mochiua. #Oso "sayoj setsin Dios akin melauak".

17:11 *Oso "NoTajtsin akin tiyektik". #Oso "xikinita". △Oso "pouikan kemej yeskia sayoj se". ⊠Oso "tipouij kemej yeskia sayoj se".

nietokok nikan taltikpak para maj yejuan senkis yolpakikan ijkon kemej nejua. **14** Nikinmatiltij tein tinechiluij, sayoj ke akin nemij nikan taltikpak kintauelitaj porin amo pouij iniuan, ijkon kemej nejua amo no nipoui iniuan.

15 "Amo nimitstataujtia xikinxelo para maj amo yetokan iniuan akin nemij nikan taltikpak, ta xikinmatampaui den Amokuali. **16** Yejuan amo pouij iniuan akin nemij nikan taltikpak, ijkon kemej nejua amo no nipoui iniuan. **17** Motajtol yejua tein melauak; ika motajtol ximoinxelouili* para maj mitstekitilikan. **18** Ijkon kemej tejua tinechualtitanik maj nitanojnotsaki, nejua no nikintitanik maj tanojnotsatij. **19** Nejua nimoxeloua* para nimitstekitilis, para maj yejuan no xeliujtokan# para mitstekitiliskej ika motajtol tein melauak.

20 "Amo nimitstataujtia xikinpaleui sayoj yejuan, ta no akin nouan takuaujtamatiskej keman kikakiskej tein yejuan tamachtiaj, **21** para maj nochin yejuan senpouikan. Ijkon kemej tejua, noTajtsin, nouan tietok uan nejua mouan nietok, maj yejuan no touan yetokan; ijkon nochin kineltokaskej ke tejua tinechualtitanik. **22** Nejua nikinueyitalij ijkon kemej tejua tinechueyitalij para maj yejuan senpouikan, ijkon kemej tejuan tisenpouij: **23** nejua iniuan nietok uan tejua tietok nouan, ijkon yejuan yekmelauj senyetoskej. Ijkon nochin kimatiskej ke tejua tinechualtitanik uan tikintasojta yejuan ijkon kemej nejua tinechtasojta. **24** NoTajtsin, kampa nejua nietos nikneki maj no ompa yetokan akin tinechinmaktilij, para maj kiitakan ke tinechueyitalij porin peuak tinechtasojta achto ke peuaskiaj yoliskiaj akin nemij nikan taltikpak. **25** NoTajtsin, tejua nochipa tikchiua tein kuali yetok. Tein melauj, akin nemij nikan taltikpak amo mitsixmatij, sayoj ke nejua nimitsixmati uan akin tinechinmaktilij kimattokejya ke tejua tinechualtitanik. **26** Nikinixmatiltij motokay uan niksentokas nikteixmatiltis, para maj tetasojtakan ijkon kemej tejua tinechtasojta, uan ijkon uelis iniuan nietos".

18 Keman kitamiijtoj nejin, Jesús yajki iniuan imomachtijkauan oksekopa den atauit Cedrón uan iniuan kalakik kampa tatokalaj. **2** Judas, akin yaya kitemaktiti, no ixmattoya ompa, porin Jesús miakpa mosentiliaya ompa iniuan imomachtijkauan. **3** Yejua ika, Judas ajsito iniuan seki soldados uan inintajpixkauan uejueyi tiopixkamej uan fariseos. Ajsitoj ika tauilmej uan teposmej tein ika tateuiaj. **4** Kemej Jesús kimatia nochi tein yaya kipanoti, kinnamikito uan kintajtanij:* "¿Akoni nankitemouaj?". **5** Kinankilijkej: "Jesús akin kayot Nazaret". Yejua kiniluij: "Nejua niJesús". Uan Judas, akin kitemaktij, no iniuan yetoya.

6 Sayoj ke, keman kiniluij "Nejua niJesús", tsinkiskej uan uejuetsitoj talpan. **7** Yejua ika, oksepa kintajtanij: "¿Akoni nankitemouaj?". Kiluijkej: "Jesús akin

17:17 *Oso "xikinchipaua". **17:19** *Oso "nimochipaua moixpan". #Oso "chipaujkej moixpan".

18:4 *Oso "kintajtoltij".

kayot Nazaret". **8** Jesús kinnankilij: "Namechiluijya ke nejua. Yejua ika, komo nejua nanechtemojtokej, xikinkauakan maj yakan nejin takamej". **9** Nejin panok para maj mochiuani tein yejua kijtojka: "Amo nikpoloj nion se akin tinechinmaktilij".

10 Uan Simón Pedro, akin kipiaya se machete tein ojkan tenej,* kiualkixtij uan kinakaskotonak itakeual tayekankatiopixkat. Kikotonilij inakas tein kipiaya iyekmakopa. Nejon takeual monotsaya Malco. **11** Sayoj ke Jesús kiluij Pedro: "Xikalaki machete itech icubierta. ¿Tiknemilia ke amo moneki nitayis copa tein nechmakak noTajtsin?".

12 Soldados uan tayekankasoldado* uan inintajpixkauan judíos, kikitskijkej Jesús uan kiilpijkej.# **13** Achto kiuikilijkej Anás porin katka imontat Caifás, akin katka tayekankatiopixkat nejon xiuit. **14** Tein melauj, nejin Caifás katka akin kiniluijka judíos ke okachi tapaleuiskia maj miki sayoj se takat para kinpaleuis nochin.

15 Uan Simón Pedro uan okse imomachtijkaikniuj kitojtokatiayaj Jesús. Nejon okse imomachtijkauj, moixmatia iuan nejon tayekankatiopixkat, yejua ika kalakik iuan Jesús ikalixpan tayekankatiopixkat, **16** sayoj ke Pedro mokauak kalampa, itech puerta. Yejua ika nejon imomachtijkauj Jesús akin iuan moixmatia tayekankatiopixkat, kisak uan tajtoto iuan siuapil* akin tajpiaya kaltenoj uan kikalakij Pedro. **17** Uan siuapil akin tajpiaya kaltenoj kitajtanij Pedro: "¿Melauj ke tejua no tiktojtoka nejon takat?". Yejua kinankilij: "Amo". **18** Kemej taseseyaya, takeualmej uan tajpianij taxotaltijkaj* uan ompa ijkatoyaj tajtanakastan mototonijtoyaj. Pedro no iniuan mototonijtoya.

19 Ueyi tiopixkat* kitajtanij Jesús akonimej katkaj imomachtijkauan uan toni tamachtiaya. **20** Jesús kinankilij: "Nitanojnotsani ininixpan miakej. Nochipa nitamachtij kampa taueyichiuaj judíos uan itech templo, kampa nochin judíos mosentiliaj, uan amo teyi nikichtakaijtoj. **21** ¿Keyej tinechtatsintokia nejua? Xikintatsintoki akin kikakkej tein nikiniluij. Ne yetokej, yejuan kuali kimatij tein nikijtoj". **22** Keman Jesús kijtoj nejin, semej tajpianij akin ompa yetoyaj kiixtaxkaloj uan kiluij: "¿Ijkon tiknankilia ueyi tiopixkat?". **23** Jesús kinankilij: "Komo nikijtoj teisa tein amo kuali yetok, xinechilui toni; sayoj ke komo tein nikijtoj melauak, ¿keyej tinechixtaxkaloua?". **24** Uan Anás kititanilij tayekankatiopixkat, Caifás. Uan Jesús ilpitoyaok.*

25 Simón Pedro kisentokaya ompa ijkatoya, mototonijtoya. Uan kitajtanijkej: "¿Melauj ke tejua no tiktojtoka?". Yejua kijtoj: "Amo, nejua amo niktojtoka". **26** Semej itakeualuan tayekankatiopixkat, akin katka ichankauj takat akin Pedro kinakaskotonka, kiluij: "¿Amo nimitsitak iuan kampa tatokalaj?". **27** Sayoj ke

18:10 *Oso "espada". **18:12** *Nejin takat kinixyekanaya mil soldados. #Oso "kitsikojkej". **18:16** *Nejin siuapil katka takeual.

18:18 *Oso "tichiujkaj". **18:19** *Nejin yejua Anás. **18:24** *Oso "tsikaujtoyaok".

Pedro oksepa kijtoj ke amo, uan nimantsin tsajtsik se pio.*

28 Uan kikixtijkej Jesús de ichan Caifás uan kiuikakej palacio kampa yetoya tekiuaj. Semi kualkan katka. Sayoj ke yejuan amo kalakkej palacio para amo mopitsotiliskej uan ijkon ueliskia takuaskej itech iluit tein monotsa Pascua. **29** Yejua ika Pilato kalankisak kampa yetoyaj uan kintajtanij: "¿Toni ika nankiteluiliaj nejin takat?". **30** Yejuan kinankilijkej: "Komo nejin takat amo kitapanauiliskia tanauatil amo timitsualkuiliskiaj". **31** Yejua ika Pilato kiniluij: "Xikuikakan uan xikixtalikan tein kinamiki kiselis ijkon kemej kijtoua namotanauatil". Judíos kiluijkej: "Amo tikpiaj tanauatil para titemiktiskej". **32** Nejin panok para maj mochiuani tein Jesús kijtojka keniuj yaya momikiliti.

33 Pilato oksepa kalakik palacio, kinotsak Jesús uan kitajtanij: "¿Tejua tiinintekiuaj judíos?". **34** Jesús kinankilij: "¿Tejua tiknemilij tinechtajtanis nejin, oso oksekin noka mitsnojnotsanij?". **35** Uan Pilato kiluij: "Tejua tikmati ke nejua amo nijudío. Akin nemij itech moaltepeuj uan uejueyi tiopixkamej mitstemaktijkej nomako. ¿Toni tikchiuak?". **36** Jesús kinankilij: "NoTaixyekanalis amo poui nikan taltikpak. Komo noTaixyekanalis pouiskia nikan taltikpak, notapaleuijkauan tateuiskiaj para maj amo nechtemaktianij ininmako judíos. Sayoj ke, tein melauj noTaixyekanalis amo nikan poui". **37** Yejua ika Pilato kitajtanij: "¿Kijtosneki ke tejua titekiuaj?". Jesús kinankilij: "Kemaj, tejua tikijtojtok ke nejua nitekiuaj. Yejua ika niyolik uan yejua ika niualaj nikan taltikpak: para nikteixmatiltis tein melauak. Akin kitakamatis tein melauak, kikakis notajtol". **38** Pilato kitajtanij: "¿Toni tein melauak?".

Keman kitamiijtoj nejin, oksepa kalankisak kampa yetoyaj judíos uan kiniluij: "Nejua amo nikajxilia nion teyi tein amo kuali. **39** Uan no, itech Pascua namejuan namomattokej maj nikajkaua se akin tsaktok. ¿Nankinekij maj nikajkaua inintekiuaj judíos?". **40** Yejuan oksepa peuak tsajtsij: "¡Amo, ta xikajkaua Barrabás!". Uan Barrabás katka se tachtekkej.

19 Uan Pilato tanauatij maj kiuikakan Jesús uan maj kiuijuitekinij. **2** Uan soldados kijilpijkej uitsti uan ika kichijchiujkej se corona uan kikuatalilijkej, uan no kitalilijkej se moradojtasal. **3** Motokiayaj kampa yetoya uan kiluiayaj: "¡Timitstajpalouaj tejuatsin inintekiuaj judíos!". Uan no, kiixtajtatsiniayaj. **4** Pilato oksepa kalankisak uan kiniluij akin ompa yetoyaj: "¡Xikakikan! Nikan namechualkuilia para xikmatikan ke amo nikajxilia nion teyi tein amo kuali". **5** Uan Jesús kisak, kuaaktiaya corona tein kijilpijkaj ika uitsti uan aktiaya moradojtasal. Uan Pilato kiniluij: "¡Xikitakan nejin takat!". **6** Sayoj ke keman uejueyi tiopixkamej uan tajpianij kiitakej, ajkotsajtsikej: "¡Xikoujpampilokan! ¡Xikoujpampilokan!". Pilato kiniluij: "Namejuan xikuikakan uan xikoujpampilokan, porin nejua amo nikajxilia nion teyi tein amo kuali". **7** Judíos kinankilijkej: "Tejuan tikpiaj se tanauatil, uan nejon ta-

18:27 *Oso "kaxtil".

nauatil kijtoua ke moneki mikis, porin kijtoj ke yejua ikoneuj Dios".

8 Keman Pilato kikakik tein kijtouayaj, okachi mouik, **9** uan oksepa kalakik palacio uan kitajtanij* Jesús: "¿Kani tikayot?". Sayoj ke Jesús amo teyi kinankilij. **10** Yejua ika Pilato kiluij: "¿Amo tikneki tinechnankilis? ¿Amo tikmati ke nikpia tanauatil para nimitskajkauas uan para nimitskoujpampilos?". **11** Jesús kinankilij: "Amo tikpiaskia nion se tanauatil para tinechchiuilis teisa komo Dios amo mitsmakaskia. Yejua ika, okachi motajtakolmakak takat akin nechtemaktij mouan".

12 Yejua ika, Pilato kisentokak kitemoj keniuj kikajkauas. Sayoj ke judíos ajkotsajtsikej: "¡Komo tikajkaua, amo tiitasojikniuj Tekiuaj!* ¡Akin kijtoua ke tekiuaj kiixnamiki Tekiuaj!". **13** Uan keman Pilato kikakik nejon, kikalankixtij Jesús uan motalij kampa motaliaj tamelauanij, kampa motanotsa Calzada, itech tajtol hebreo moijtoua *Gábbatha*. **14** Nejon tonal tachijchiuayaj para iluit tein monotsa Pascua, ajsitoyaya nepantaj.* Uan kiniluij judíos: "¡Xikitakan! ¡Namotekiuaj!". **15** Sayoj ke yejuan ajkotsajtsikej: "¡Xikmiktikan! ¡Xikmiktikan! ¡Xikoujpampilokan!". Pilato kintajtanij: "Komo ijkon, ¿maj nikmikti namotekiuaj?". Uejueyi tiopixkamej tanankilijkej: "Amo tikpiaj okse tekiuaj, ta sayoj Tekiuaj ompa Roma".* **16** Satepan, kinmaktilij Jesús para maj kikoujpampilokan.

Uan yejuan kiuikakej Jesús. **17** Yejua momamalij kouit* uan kiuikaya hasta kampa motanotsa Miketsontekomatan, tein itech tajtol hebreo monotsa Gólgota. **18** Uan kikoujpampilojkej ika clavos* iniuan ome takamej, sejse inajnakastan uan Jesús yetoya tatajko. **19** Uan no, Pilato kijkuiloj seki tajtolmej uan kitalij itech kouit. Kijtouaya: "Jesús akin kayot Nazaret, inintekiuaj judíos". **20** Miakej judíos kiitakej nejin tajkuilol porin kampa kikoujpampilojkaj Jesús amo uejka yetoya den ueyi xolal. Uan no, nejin tajkuilol ijkuiliujtoya itech tajtol hebreo, latín uan griego. **21** Sayoj ke ininuejueyi tiopixkauan judíos kiluijkej Pilato: "Amo xikijkuilo 'Inintekiuaj judíos', ta xikijkuilo tein kijtoj 'Nejua niinintekiuaj judíos'". **22** Pilato tanankilij: "Tein nikijkuiloj, ijkuiliujtokya".

23 Satepan ke kikoujpampilojkej Jesús ika clavos, soldados kikuikej itasal uan naujkan kikojkotonkej, se para sejse soldado, uan kikuikej itampatasal. Sayoj ke nejon tasal amo ijtsontoya, ta senkis katka tajkitil. **24** Yejua ika moiluijkej: "Maj amo tiktsayanakan, ta maj timotatanilikan* para tikitaskej akoni mokauilia". Nejin panok para maj mochiuani tein kijtoua Tajkuilolamatsin: "Motatanilijkej uan moxejxeluijkej notasal". Uan yejua nejon tein kichiujkej soldados.

25 Ompa inakastan kouit kampa kitajyouiltijkej Jesús, yetoya

19:9 *Oso "kitajtoltij". **19:12, 15** *Itech griego, "César". **19:14** *Itech griego, "chikuasentika hora".

19:17 *Xikonita pág. 497, *kouit kampa tetajyouiltiaj.* **19:18** *Oso "uan kisokej". **19:24** *Xikonita pág. 504, *tetsitsin tein kitatamotayaj.*

inan uan itía Jesús;* no ompa yetoya María isiuatsin Clopas uan María Magdalena. **26** Keman Jesús kiitak ke inan uan imomachtijkauj akin yejua kitasojtaya ompa yetoyaj, kiluij inan: "¡Siuatsin, ne yetok mookichpil!". **27** Uan kiluij imomachtijkauj: "¡Ne yetok momaj!". Uan ijkuak, nejon imomachtijkauj kiuikak ichan.

28 Satepan ke mochiuak nejin, kemej kimatia ke nochi mochiujkaya, Jesús kijtoj: "Niamiki". Ijkon mochiuak tein kijtoua Tajkuilolamatsin. **29** Uan kemej ompa yetoya se komit tein pexontoya* ika vino tein xokok, ompa kiajakijkej se esponja, kitalijkej itech se akat uan kitentokilijkej. **30** Keman Jesús kiyekoj vino tein xokok, kijtoj: "¡Mochiuakya!". Uan moixpiloj uan momikilij.*

31 Kemej itech nejon tonal tachijchiuayaj, judíos kiluijkej Pilato maj kinmetspostekinij takamej uan maj kintemouianij, para maj amo mokauakan itech kouit itech tonal sábado keman moseuiaj (porin nejon tonal katka se ueyi sábado). **32** Yejua ika soldados yajkej uan kinmetspostekkej takamej akin kinkoujpampilojkaj inajnakastan Jesús. **33** Sayoj ke keman ajsikej kampa yetoya Jesús, kiitakej ke momikilijkaya; yejua ika amo kimetspostekkej. **34** Sayoj ke semej soldados kielchikiujkoyonij ika se kouit tein tenpitstik,* uan nimantsin kisak esti uan at. **35** Uan imomachtijkauj akin kiitak nochi nejin, kiteixmatiltia uan tein kiteixmatiltia melauak. Yejua kimati ke tein kijtoua melauak, para maj namejuan no xikneltokakan. **36** Tein melauj, nejin panok para maj mochiuani nejin tein kijtoua Tajkuilolamatsin: "Amo kipostekiliskej nion se iomiyo". **37** Uan Tajkuilolamatsin okseko no kijtoua: "Kiitaskej akin kikoyonijkej".

38 Satepan ke mochiuak nejin, José akin kayot Arimatea (akin katka se imomachtijkauj Jesús, sayoj ke amo akin kiluiaya, porin kinmouiliaya judíos) kitajtanij Pilato ox ueliskia kiuikas inakayo Jesús, uan Pilato kikauak. Yejua ika, kikuiko inakayo Jesús. **39** No ejkok Nicodemo uan kiualkuia tepitsin* chokilot ajuiyak tein monotsa mirra uan koujtakuechol tein monotsa áloe tein etik kemej 33 kilos. Nicodemo yejua akin achto kiitato Jesús keman youak katka. **40** Kikuikej linojtasal uan nejon tein ajuiyak, uan ika kitetsilojkej* inakayo Jesús, ijkon kemej kichiuaj judíos keman kintokaj akin momikiliaj. **41** Kampa kimiktijkej tatokalaj katka, uan ompa yetoya se miketekoch yankuik kampa amo akin kitalijtoyaj. **42** Yejua ika, kemej nejon tonal judíos tachijchiuayaj uan miketekoch ompaka yetoya, ompa kitalijkej Jesús.

20 Itech tonal keman peua semana, kualkantsin keman tayouayanok katka, María Magdalena yajki kampa yetoya miketekoch uan kiitak ke kiajchiujkaj tet tein ika tentsaktoya. **2** Yejua ika tsikuinteuak kiitato Simón Pedro uan okse imomachtijkauj, akin Je-

19:25 *Oso "iikniuj inan", "iaui". **19:29** *Oso "temitoya". **19:30** *Oso "ijyokotonik". **19:34** *Oso "yekapitstik".

19:39 *Oso xa "se rollo". **19:40** *Oso "kikemilojkej".

sús kitasojtaya, uan kiniluij: "¡Kikixtijkej toTekotsin den miketekoch, uan amo tikmatij kani kitalijkej!".

3 Uan Pedro uan okse imomachtijkauj Jesús yajkej kampa yetoya miketekoch. **4** Nochin omen peujkej motalouaj, sayoj ke okse okachi motaloj ke Pedro uan ajsik achto. **5** Keman moixpiloj uan naltachiak, kiitak linojtasal, sayoj ke amo kalakik. **6** Uan Simón Pedro, akin kitojtokatiaya, no ajsik uan kalakik itech miketekoch. Uan kiitak linojtasal. **7** Tasal tein ika kikuapikkaj* Jesús amo yetoya kampa yetoya okseki tasal, ta seko tetekuiniujtoya. **8** Satepan no kalakik okse imomachtijkauj, akin achto ajsika, uan kiitak uan kineltokak tein kiniluijkaj. **9** Porin ayamo kiajsikamatiaj Tajkuilolamatsin kampa kijtouaya ke yejua monekia oksepa nemis.* **10** Yejua ika yejuan mokepkej ininchan.

11 Sayoj ke María ijkatoya kalampa, chokatoya inakastan miketekoch. Keman chokatoya, moixpiloj uan naltachiak taijtikopa. **12** Uan kinitak ome ángeles akin istak takentoyaj uan tokotsyetoyaj kampa achto yetoya inakayo Jesús; se yetoya itsontan uan okse iikxitan. **13** Uan yejuan kitajtanijkej:* "Siuatsin, ¿keyej tichokatok?". Yejua kinnankilij: "Porin kiuikakej noTekotsin uan amo nikmati kani kitalijkej". **14** Keman kijtoj nejin, yejua moixkepak uan kiitak Jesús ompa ijkatoya, sayoj ke amo kimatik ke katka Jesús. **15** Jesús kitajtanij: "Siuatsin, ¿keyej tichokatok? ¿Akoni tiktemoua?". Kemej María kinemiliaya ke katka akin tajpia kampa tatokaj, kiluij: "Tejuatsin, komo tikuikak, xinechilui kani tiktalij uan nejua nikuitiuj". **16** Jesús kiluij: "¡María!". Keman María moixkepak, kinankilij itech tajtol hebreo: "*¡Rabbóni!*" (tein kijtosneki "tamachtijkej"). **17** Jesús kiluij: "Xinechkajkaua, porin ayamo nipankisa kampa yetok noTajtsin. Xiouj kampa yetokej nokniuan uan xikinilui: 'Nipankisati kampa yetok noTajtsin uan namoTajtsin, kampa yetok noDios uan namoDios'". **18** María Magdalena kinitato imomachtijkauan Jesús uan kiniluij: "¡Nikitak toTekotsin!". Uan kintapouij nochi tein yejua kiluijka.

19 Tiotakya katka nejon tonal, keman peua semana, uan kemej imomachtijkauan kinmouiliayaj judíos, tatsakkaj ika llave kampa mosentilijtoyaj. Uan Jesús monextij ininixpan uan kiniluij: "Xiyolseujtokan". **20** Kijtoj nejon uan kinnextilij imauan uan ielpan. Uan imomachtijkauan semi yolpakkej keman kiitakej toTekotsin. **21** Jesús oksepa kiniluij: "Xiyolseujtokan. Ijkon kemej noTajtsin nechualtitanik nejua, nejua no namechtitani namejuan". **22** Keman kijtoj nejon, kinpitsak uan kiniluij: "Xikselikan ichikaualis Dios. **23** Komo namejuan nankitapojpoluiaj akin kichiua se tajtakol, kijtosneki ke Dios kitapojpoluijya; sayoj ke komo amo nankitapojpoluiaj akin kichiua se tajtakol, kijtosneki ke Dios amo kitapojpoluia".

20:7 *Oso "kikuakemilojkaj". **20:9** *Itech griego, "moajokuis". **20:13** *Oso "kitajtoltijkej".

24 Sayoj ke Tomás, semej 12 tatitanilmej, akin kiluiayaj Cuate,* amo yetoya iniuan keman Jesús monextij ininixpan. **25** Yejua ika okseki imomachtijkauan kiluiayaj: "¡Tikitakej toTekotsin!". Sayoj ke yejua kiniluij: "Komo amo nikita kampa kimakoyonijkej uan nimomajpilkalakia kampa kikoyonijkej ika clavos uan nimomakalakia ielchikiujtampa, amo keman nikneltokas".

26 Chikueyi tonal satepan, imomachtijkauan oksepa mosentilijtoyaj kalijtik, uan Tomás no ompa yetoya. Maski tatsaktoya ika llave, Jesús monextij ininixpan uan kiniluij: "Xiyolseujtokan". **27** Uan kiluij Tomás: "Ximomajpiltali nikan uan xikinita nomauan; ximomakalaki noelchikiujtampa. Amo xiomeyolojtook* uan xitaneltoka". **28** Uan Tomás kijtoj: "¡NoTekotsin uan noDios!". **29** Jesús kiluij: "¿Titaneltokak porin tinechitak? Yolpakij akin amo teyi kiitanij uan maski ijkon taneltokaj".

30 Tein melauj, Jesús no kichiuak ininixpan imomachtijkauan okseki miak milagros tein amo ijkuiliujtokej itech nejin amatajkuilol.* **31** Sayoj ke nejin moijkuiloj para xikneltokakan ke Jesús yejua Cristo, iKoneuj Dios, uan ijkon, komo nankineltokaj uelis nanemiskej itokaykopa.

21 Satepan ke mochiuak nejin, Jesús oksepa monextij ininixpan imomachtijkauan itech ueyiatenoj Tiberíades. Monextij ijkuin. **2** Ompa senyetoyaj Simón Pedro, Tomás (akin kiluiayaj Cuate),* Natanael akin kayot Caná tein poui Galilea, ikoneuan Zebedeo uan okseki ome imomachtijkauan Jesús. **3** Simón Pedro kiniluij: "Niouj nikinkitskiti pescados".* Uan yejuan kiluijkej: "Mouan tiouij". Yejua ika yajkej uan tejkokej# itech barco, sayoj ke nochi nejon youal amo teyi kikitskijkej.

4 Keman tanesik, Jesús yetoya ueyiatenoj, sayoj ke imomachtijkauan amo kimatkej ox katka yejua. **5** Uan Jesús kiniluij: "Nokoneuan, amo nankipiaj tein nankikuaskej, ¿melauj?". Yejuan kinankilijkej: "Amo". **6** Yejua kiniluij: "Xiktamotakan atarraya# namoyekmakopa uan nankiajsiskej teisa". Keman kitamotkej, kinkitskijkej tel miak pescados* uan amo uelia kikixtiayaj. **7** Uan imomachtijkauj Jesús akin kitasojtaya, kiluij Pedro: "¡Yejua toTekotsin!". Keman Simón Pedro kikakik nejon, motalilij itasal, porin xipetstik* yetoya, uan moatamotak. **8** Sayoj ke okseki imomachtijkauan yajkej itech barco tein tsikitsin, kititilatstiajkej atarraya tein kipiaya tel miak pescados, porin amo uejka yetoyaj den ueyiatenoj, sayoj kemej 90 metros.*

9 Keman ajsikej ueyiatenoj, kiitakej ke taxotaltijka.* Kiteuatstoya pescado,# uan no onkaya pantsin. **10** Jesús kiniluij: "Xikin-

20:24; 21:2 *Oso "Dídimo". **20:27** *Oso "Amo xitatanemilijtook". **20:30** *Itech griego, "amatatetekuinol". Xikonita pág. 491, *amatatetekuinol.*

21:3, 6 *Oso "amichimej". **21:3** #Oso "pankiskej". **21:6** #Oso "matat". **21:7** *Oso "xitatstik". **21:8** *Itech griego, "kemej 200 molikmej". Xikonita pág. 499, *molik.* **21:9** *Oso "tichiujka". #Oso "amichij".

ualkuikan seki pescados tein yekin nankinkixtijkej". **11** Yejua ika, Simón Pedro tejkok itech barco uan kiualtitilatsato atarraya* hasta talpan, tein kipiaya miak uejueyi pescados: kipiaya 153. Sayoj ke maski pexontoya,# atarraya amo ixtsayanik. **12** Jesús kiniluij: "Xialmasalokij". Nion semej imomachtijkauan moixeuiaya kitajtanis* "¿Tiakoni?", porin kimatiaj ke katka toTekotsin. **13** Jesús motokij, kikuik pantsin uan kinmakak, uan no ijkon kichiuak ika pescado. **14** Ika nejin, Jesús expaya monextijka ininixpan imomachtijkauan satepan ke oksepa nemik.*

15 Keman tamialmasalojkej, Jesús kitajtanij Simón Pedro: "Simón ikoneuj Juan, ¿tinechtasojta okachi ke nejin?". Yejua kinankilij: "Kemaj noTekotsin, tejua tikmati ke nimitstasojta". Jesús kiluij: "Xikintamaka noichkatsitsin".* **16** Oksepa kitajtanij: "Simón ikoneuj Juan, ¿tinechtasojta?". Yejua kinankilij: "Kemaj noTekotsin, tejua tikmati ke nimitstasojta". Jesús kiluij: "Xikinyekpia noichkatsitsin kemej se ichkatajpixkej". **17** Uan oksepa kitajtanij: "Simón ikoneuj Juan, ¿tinechtasojta?". Pedro tayokoyak porin expaya kitajtaniaya "¿Tinechtasojta?". Yejua ika kiluij: "NoTekotsin, tejua tikmati nochi; tejua tikmati ke nejua nimitstasojta". Jesús kiluij: "Xikintamaka noichkatsitsin. **18** Yekmelauj nimitsyekiluia, ke keman katka okachi tiokichpil tejua timotasaltiaya uan tinentinemia kampa tiknekia; sayoj ke keman tiueuetsintias, timomamelauas uan okse mitstasaltis uan mitsuikas kampa amo tiknekis". **19** Kijtoj nejin para kinextis keniuj momikiliskia Pedro uan ika nejon kiueyitaliskia Dios. Uan keman kitamiiluij nejon, no kijtoj: "Xiksentoka xinechtojtoka".

20 Pedro moixkepak uan kiitak ke kintojtokaya imomachtijkaikniuj akin Jesús kitasojtaya, yejua nejin akin monetechoj iyolixko Jesús keman tiotak tamajseujkej uan kitajtanijka "NoTekotsin, ¿akoni mitstemaktiti?". **21** Yejua ika keman Pedro kiitak, kitajtanij Jesús: "NoTekotsin, ¿uan toni kipanos yejua?". **22** Jesús kiluij: "Komo nikneki maj mokaua nikan hasta keman niualas, ¿keyej mitstekipachoua nejon? Tejua xiksentoka xinechtojtoka". **23** Yejua ika, iniuan tokniuan moijtojtinemik ke nejin imomachtijkauj Jesús amo momikiliskia. Sayoj ke Jesús amo kiluijka ke amo momikiliskia, ta kijtoj: "Komo nikneki maj mokaua nikan hasta keman niualas, ¿keyej mitstekipachoua nejon?".

24 Yejua nejin imomachtijkauj Jesús akin kiteixmatiltia nochi nejin uan akin kijkuiloj, uan tikmatij ke melauak tein kijtoua.

25 Tein melauj, Jesús kichiuak okseki miak taman, uan komo se tonal moijkuiloskia sejse taman tein kichiuak, niknemilia ke amo kanaj akiskiaj nochi amatajkuilolmej* tein moijkuiloskiaj.

21:11 *Oso "matat". #Oso "temitoya". **21:12** *Oso "kitajtoltis". **21:14** *Itech griego, "moajokuik". **21:15** *Oso "noborregojtsitsin".

21:25 *Itech griego, "amatatetekuinolmej". Xikonita pág. 491, *amatatetekuinol.*

HECHOS

(TEIN TATITANILMEJ KICHIUJKEJ)

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

1 Tein kijkuilouiliaj Teófilo (1-5)
Kiteixmatiltiskej Jesús itech nochi taltikpak (6-8)
Jesús pankisa ne iluikak (9-11)
Imomachtijkauan Jesús mosentiliaj (12-14)
Matías kiixpata Judas (15-26)

2 Kiseliaj ichikaualis Dios (1-13)
Pedro tajtoua sentaixpan (14-36)
Miakej kiuelkakij tein Pedro kijtoj (37-41)
Moauiaj eyi mil (41)
Tein kichiuaj nochin tokniuan (42-47)

3 Pedro kipajtia se metskoxoj (1-10)
Pedro oksepa tajtoua sentaixpan (11-26)
"Tonalmej keman nochi motayektalis" (21)
Se tanauatijkej kemej Moisés (22)

4 Pedro uan Juan kintsakuaj (1-4)
Makuil mil taneltokanij (4)
Tatitanilmej kinuikaj ininixpan Uejueyi Tamelauanij (5-22)
"Tiksentokaskej ika titajtoskej tein tikitanij uan tikakinij" (20)
Kitataujtiaj Dios maj kinpaleui maj amo mouikan (23-31)
Taneltokanij momamakayaj tein kipiayaj (32-37)

5 Ananías uan Safira (1-11)
Tatitanilmej kichiuaj miak milagros (12-16)
Kintsakuaj uan kinkajkauaj (17-21a)
Oksepa kinuikaj ininixpan Uejueyi Tamelauanij (21b-32)
"Dios yejua taixyekankej akin moneki tiktakamatiskej" (29)
Tein kijtoua Gamaliel (33-40)
Tanojnotsaj kajkalpan (41, 42)

6 Kinixtaliaj chikome takamej maj kixejxelokan takual (1-7)
Kijtouiliaj Esteban ke tauijuikaltij (8-15)

7 Esteban tajtoua ininixpan Uejueyi Tamelauanij (1-53)
Ininuejkaujtatuan israelitas (2-16)
Moisés kinixyekana israelitas; kinueyichiuaj tatadiosmej (17-43)
Dios amo nemi itech kalmej (44-50)
Kimiktiaj Esteban ika tet (54-60)

8 Saulo kintajyouiltia tokniuan (1-3)
Kiuelkakij tein Felipe kiteixmatiltia Samaria (4-13)
Pedro uan Juan kintitanij Samaria (14-17)
Simón kitemoua kikouas ichikaualis Dios (18-25)
Se ueyichiujkej kayot Etiopía (26-40)

9 Saulo youi Damasco (1-9)
Kititanij Ananías maj kipaleuiti Saulo (10-19a)
Saulo kiteixmatiltia Jesús ompa Damasco (19b-25)
Saulo youi Jerusalén (26-31)
Pedro kipajtia Eneas (32-35)
Dorcas oksepa nemi (36-43)

10 Se ángel monextia iixpan Cornelio (1-8)
Pedro kinita tapialmej tein chipaujkejya (9-16)
Pedro kikalpanoua Cornelio (17-33)
Pedro kinnojnotsa akin amo judíos (34-43)
"Dios amo techichikota-sojta" (34, 35)
Akin amo judíos kiseliaj ichikaualis Dios uan moauiaj (44-48)

11 Pedro kinmelauilia tatitanilmej tein panok (1-18)
Bernabé uan Saulo yetokej Antioquía (19-26)
Peuaj kinixmatij kemej akin kichiuaj kemej Cristo (26)
Ágabo kijtoua ke amo onkas takual (27-30)

12 Kimiktiaj Santiago; Pedro kitsakuaj (1-5)
Se ángel kikixtia Pedro (6-19)
Se ángel kichiua maj Herodes kokolispeua (20-25)

13 Kintitanij Bernabé uan Saulo maj tanojnotsatij okseko (1-3)
Tanojnotsaj ompa Chipre (4-12)
Pablo tamachtia Antioquía tein poui Pisidia (13-41)
Dios kinnauatia maj kinnojnotsatij akin amo judíos (42-52)

14 Miakej taneltokaj uan miakej taixnamikij ompa Iconio (1-7)
Kinitaj Pablo uan Bernabé kemej dioses ompa Listra (8-18)
Kitetemaj Pablo uan makisa (19, 20)
Pablo uan Bernabé kinyolchikauaj tokniuan (21-23)
Mokepaj Antioquía (24-28)

15 Ompa Antioquía sekin peuaj kijtouaj maj takamej motekikan (1, 2)
Kiteixpantiaj nejon kuejmol ompa Jerusalén (3-5)
Tayekananij uan tatitanilmej mosentiliaj (6-21)
Tein kiixtaliaj tayekananij uan tatitanilmej (22-29)
Maj amo kikuikan esti (28, 29)
Tein kiixtaliaj kinyolchikaua tokniuan (30-35)
Pablo uan Bernabé moxelouaj (36-41)

16 Pablo kijtoua ke kineki maj Timoteo iuan youi (1-5)
Iixpan monextia se takat kayot Macedonia (6-10)
Lidia peua taneltoka (11-15)
Pablo uan Silas kintsakuaj (16-24)
Tajpixkej uan akin nemij ichan kinauiaj (25-34)
Taixyekananij kiniluiaj Pablo uan Silas maj kintapojpoluikan (35-40)

17 Pablo uan Silas ompa Tesalónica (1-9)
Pablo uan Silas ompa Berea (10-15)
Pablo ompa Atenas (16-22a)
Pablo tajtoua itech Areópago (22b-34)

18 Pablo tanojnotsa ompa Corinto (1-17)
Mokepa Antioquía (18-22)
Pablo youi Galacia uan Frigia (23)
Kipaleuiaj Apolos (24-28)

19 Pablo ompa Éfeso; sekin oksepa moauiaj (1-7)
Tein kipanoua Pablo keman tanojnotstinemi (8-10)
Miakej taneltokaj maski amokuali ejekamej taixnamikij (11-20)
Kintakuejmolchiuiliaj ompa Éfeso (21-41)

20 Pablo ompa Macedonia uan Grecia (1-6)
Eutico oksepa nemi (7-12)
Pablo kisa Troas uan youi Mileto (13-16)
Tayekananij itech nechikol tein yetok Éfeso mosentiliaj iuan Pablo (17-38)
Tanojnotsa kajkalpan (20)
"Okachi se yolpaki keman se kitemaka" (35)

21 Keman yajtok Jerusalén (1-14)
Ajsi Jerusalén (15-19)
Pablo kichiua tein kiluiaj tayekananij (20-26)
Takuejmolchiuaj ompa templo uan kikitskiaj Pablo (27-36)

Kikauaj maj Pablo kinnojnotsa akin takuejmolchiujtoyaj (37-40)

22 Pablo motenpaleuia ininixpan miakej (1-21)
Pablo kijtoua ke kayot Roma (22-29)
Mosentiliaj Uejueyi Tamelauanij (30)

23 Pablo tajtoua ininixpan Uejueyi Tamelauanij (1-10)
ToTekotsin kiyolchikaua Pablo (11)
Kinekij kiichtakauiskej Pablo (12-22)
Pablo kiuikaj Cesarea (23-35)

24 Kiteluiliaj Pablo (1-9)
Pablo motenpaleuia iixpan Félix (10-21)
Pablo mochia ome xiuit maj kiixtalikan tein kichiuiliskej (22-27)

25 Pablo iixpan Festo (1-12)
"¡Nikneki nias iixpan Tekiuaj!" (11)
Festo iuan tajtoua tekiuaj Agripa (13-22)
Pablo iixpan Agripa (23-27)

26 Pablo motenpaleuia iixpan Agripa (1-11)
Pablo kijtoua keniuj peuak taneltoka (12-23)
Tein tanankiliaj Festo uan Agripa (24-32)

27 Pablo youi Roma itech barco (1-12)
Se tetsaujkaejekat kiuiuika barco (13-38)
Uejueliui uan pankalaki barco (39-44)

28 Ajsij Malta (1-6)
Itat Publio pajti (7-10)
Keman yajtokej Roma (11-16)
Pablo iniuan tajtoua judíos ompa Roma (17-29)
Pablo tanojnotsa ome xiuit (30, 31)

1 Teófilo, itech yekinika amatajkuilol, nimitsiluij nochi tein Jesús kichiuak uan tamachtij **2** hasta tonal keman kiuikakej ne iluikak, satepan ke Dios ika ichikaualis kipaleuij maj kinnauati tatitanilmej akin kinijitaka* toni kichiuaskiaj. **3** Satepan ke tajyouij, kinnextilij miak taman tein kinpaleuij maj kiyekmatinij ke yejua yoltoya. Monextij ininixpan 40 tonalmej, uan ika tajtojtoya iTaixyekanalis Dios. **4** Keman yejua yetoya iniuan, kinnauatij: "Ximokauakan Jerusalén. Xiksentokakan xikchiakan maj mochiua tein noTajtsin motenkauak, tein nejua ika namechnojnotsani. **5** Porin Juan teauij ika at, sayoj ke amo uejkaua namejuan namechauiskej ika ichikaualis Dios".

6 Yejua ika, keman yejuan mosentilijkej, kitajtanijkej:* "ToTekotsin, ¿tikchiuati itech nejin tonalmej maj taixyekana se tekiuaj itech xolal Israel kemej achto?". **7** Yejua kiniluij: "Amo moneki

1:2 *Oso "kinixpejpenka".

1:6 *Oso "kitajtoltijkej".

nankimatiskej hora oso tonalmej tein toTajtsin kiixtalij, porin sayoj yejua kinamiki kiixtalis. **8** Sayoj ke keman Dios namechmakas ichikaualis, nanyeskij nanchikaujkej. Uan nanechteixmatiltiskej* ompa Jerusalén, itech nochi Judea uan Samaria, uan itech nochi taltikpak". **9** Keman kitamiijtoj nejin, kiitstoyaj keniuj Dios kiajokuia. Uan ixpoliuik mixtsalan uan amo uelik kiitakejok. **10** Yejuan kisentokayaj ajkotachixtoyaj keman yejua yajtoya, uan ome takamej akin istak takentoyaj sepasan monextijtiuetsikoj ininnakastan **11** uan kiniluijkej: "Takamej kayomej Galilea, ¿keyej nanajkotachixtokej? Nejin Jesús, akin namouan yetoya uan kiuikakej ne iluikak, ualas ijkon kemej nankiitakej ke yajki".

12 Uan yejuan kiskej den Olivojtepet, uan mokepkej Jerusalén tein amo semi uejka yetok, sayoj kemej mil metros.* **13** Keman ajsikej, tejkokej* itech cuarto kampa mokauayaj. Yetoyaj Pedro, Juan, Santiago uan Andrés, Felipe uan Tomás, Bartolomé uan Mateo, Santiago ikoneuj Alfeo, Simón akin tekiti ika nochi iyolo uan Judas ikoneuj Santiago. **14** Kemej nochin yejuan sayoj se taman kinekiaj, miakpa motataujtiayaj iniuan seki siuamej, iikniuan Jesús uan inan, María.

15 Itech nejon tonalmej, miakej tokniuan mosentilijkej, kemej 120. Pedro moketsak uan kiniluij: **16** "Nokniuan, monekia maj mochiuani tein Dios ika ichikaualis kichiuak maj David kijtouani ke kichiuaskia Judas, akin kinixyekanak akin kikitskitoj Jesús. **17** Yejua pouia touan uan touan tekititinemik. **18** (Nejin takat kikouak se tal ika tomin tein ika kitaxtauijkej keman kichiuak tein amo kuali, uan keman motsonikaketsato, poxpitsinik* uan kuitaxkolkisak.# **19** Nochin akin nemiaj Jerusalén kimatkej uan kinotskej nejon tal *Akéldama,* tein itech inintajtol kijtosneki 'tal tein kikoujkej ika esti'). **20** Porin ijkuiliujtok itech amatajkuilol Salmos: 'Maj ichan taseltijkan uan maj amo akin nemi ompa', uan 'Tekit tein kipiaya kemej tayekankej, maj kimakakan okse'. **21** Yejua ika, moneki maj tikixpatakan uan maj tikijitakan semej takamej akin nochipa touan nentinenkej keman toTekotsin Jesús touan yetoya. **22** Nejon takat poui touan desde ke Juan kiauij Jesús hasta tonal keman touan yetoya uan kiuikakej ne iluikak. Yejua moneki kiteixmatiltis touan ke oksepa nemik".

23 Yejua ika, kinixpejpenkej omen: José, akin kiluiayaj Barsabás uan no kiixmatiaj kemej Justo, uan Matías. **24** Satepan kichiujkej netataujtil uan kijtojkej: "ToDios Jehová,* tejua akin tikinyolixmati nochin, xiknexti katiyejua de nejin ome takamej tikijitak# **25** maj mochiua se tatitanil uan maj mitstekitili. Porin Judas kikauak itekiuj uan kichiuak tein yejua kinekik". **26** Yejua

1:8 *Oso "nanyeskij nannotaixpantijkauan". **1:12** *Itech griego, "se sábado ojti". Tein iTanauatil Moisés kinkauaya judíos maj ojtokakan itech tonal keman moseuiayaj. **1:13** *Oso "pankiskej".

1:18 *Oso "tatajko pitsinik". #Oso "kisak iijtikyo". **1:24** *Xikonita pág. 496, *Jehová.* #Oso "tikixpejpenak".

ika kitemojkej maj Dios kinnextili akoni monekia kijitaskej,* uan monextij ke monekia kijitaskej Matías, uan yejua mopouak iniuan 11 tatitanilmej.

2 Keman mochiujtoya iluit tein monotsa Pentecostés, nochin senyetoyaj kalijtik. **2** Yejuan tokotsyetoyaj, uan sepasan mokakik ke chikauak takakistik ne iluikak, kemej keman chikauak taijkoyoka, uan takomonik kalijtik. **3** Uan kiitakej ke neskej kemej yeskia seki titsitsin* tein moxejxelojtiajkej, uan sejse tit# motalij inintech sejse. **4** Nochin kiselijkej ichikaualis Dios uan nochin peujkej tajtouaj itech tataman tajtolmej, ijkon kemej ichikaualis Dios kichiuaya maj tajtokan.

5 Itech nejon tonalmej, ompa Jerusalén yetoyaj judíos akin semi taneltokayaj akin kayomej itech nochin altepemej. **6** Yejua ika, keman takakistik, mosentilijkej miakej akin amo kimatiaj toni mochiujtoya porin sejse kikakia ke tajtojtoyaj itech inintajtol. **7** Tein melauj, senkis kimojkaitayaj uan kijtouayaj: "Xikinitakan nochin nejin akin tajtojtokej. Yejuan kayomej Galilea, ¿melauj? **8** Komo ijkon, ¿keniuj tisejsemej tikaktokej ke tajtouaj kemej tejuan? **9** Akin touan yetokej kayomej Partia, Media, Elam, Mesopotamia, Judea, Capadocia, Ponto uan tal tein poui Asia, **10** Frigia, Panfilia, Egipto uan talmej tein pouij Libia tein yetok Cirenejkopa, takalpanouanij akin ualeuaj Roma, judíos uan akin kiselijkej inintamachtilis judíos, **11** akin kayomej Creta uan Arabia, tinochin tikinkakij itech totajtol ke ika tajtouaj uejueyi taman tein Dios kichiua". **12** Kemaj, nochin kimojkaitayaj uan amo kimatiaj toni mochiujtoya, uan moiluiayaj: "¿Toni kijtosneki nejin?". **13** Sayoj ke oksekin kinkejkelouayaj uan kijtouayaj: "Uintitokej".

14 Sayoj ke Pedro moketsak iniuan 11 tatitanilmej uan chikauak kijtoj: "Akin nanemij Judea uan Jerusalén, kuali xikakikan tein nikijtoua uan xikmatikan nejin. **15** Tein melauj, yejuan amo uintitokej kemej namejuan nankinemiliaj, porin yekin kemej chiknaui hora kualkan,* **16** ta mochiujtok tein kijtoj tanauatijkej* Joel: **17** 'Dios kijtoua: "Uan itech tonalmej keman tatamitiya* nikinmakas# nochikaualis akin pouij itech nochi tataman xolalmej. Namookichpipiluan uan namosiuapipiluan kitematiltiskej tein nikiniluis, namotelpochuan kinitaltiskej seki taman uan akin xiuejkejya△ takochitaskej, **18** uan hasta notakeualuan takamej uan siuamej nikinmakas# nochikaualis nejon tonalmej, uan yejuan kitematiltiskej tein nikiniluis. **19** Nikchiuas uejueyi taman tein se kimojkaita ne iluikak uan milagros itech taltikpak: onkas esti, tit# uan mixpokti. **20** Tonaltsin tileuis uan metsti

1:26 *Oso "kiixpejpenaskej". Yejuan kichiujkej se taman tein ika Dios kinextij toni kinekia maj mochiua. **2:3** *Oso "titsitsin kemej yeskia nenepilmej". **2:3, 19** #Oso "tekol".

2:15 *Itech griego, "expatika hora". **2:16** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*. **2:17** *Oso "itamian tonalmej". **2:17, 18** #Itech griego, "nikintoyauilis". **2:17** △Oso "tatajmejya", "tatotsitsinya".

mokepas esti achto ke ualas iueyi tonal Jehová,* tonal keman kinextis ke ueyichiujkej. **21** Uan akin kitataujtis Jehová* maj kipaleui uan kinotsas ika itokay, makisas"'.

22 "Israelitas, xikakikan nejin: Kemej nankimatij, Jesús akin kayot Nazaret, Dios kiualtitanik. Uan itechkopa, namoixpan kichiuak milagros uan uejueyi taman tein se kimojkaita. **23** Nejin takat, akin kitemaktijkej ijkon kemej Dios kiixtalij uan kimatiaya achto ke panoskia, namejuan nankikoujpampilojkej keman nankitemaktijkej ininmako takamej akin amo yolkualmej* uan nankimiktijkej. **24** Sayoj ke Dios kichiuak maj oksepa nemi para maj mikilis amo kixijxiko, porin mikilis amo ueliskia kisentokas kipixtos. **25** Porin David ika tajtoj Cristo keman kijtoj: 'Nochipa nikpia Jehová* noixpan, porin yejua yetok noyekmakopa para maj amo keman nion teyi nechteltekipacho. **26** Yejua ika niyolpakik uan nitajtoj ika miak pakilis. Nejua nitakuaujtamattinemis mouan, **27** porin amo tinechkauas itech Miketekoch,* nion tikauas maj uejueliui inakayo motekitikauj akin amo mitskaua. **28** Tinechixmatiltij ojmej tein teajxitiaj kampa se nemis. Tikchiuas maj semi niyolpaki moixpan'.

29 "Nokniuan, maj ika namechyeknojnotsa touejkaujtat David, akin momikilij uan kitokkej, uan miketekoch kampa toktok yetok itech toueyi xolal. **30** Yejua katka tanauatijkej uan kimatia ke Dios moyektenkaujka iuan ke semej ikoneuan taixyekanaskia kemej tekiuaj, **31** yejua ika achto kimatik ke Cristo oksepa nemiskia uan ika tajtoj, uan kijtoj ke nion kisenkauaskiaj itech Miketekoch* nion uejueliuiskia inakayo. **32** Dios kichiuak maj oksepa nemi nejin Jesús, uan tinochin tikitakej nejon. **33** Yejua ika, kemej yejua yajki iluikak uan motalito iyekmakopa Dios uan toTajtsin kimakak ichikaualis tein motenkaujka ke kimakaskia, yejua kitemakak* tein namejuan nankiitaj uan nankikakij. **34** Porin David amo pankisak iluikak, sayoj ke yejua kijtoua: 'Jehová* kiluij noTekotsin: "Ximotali noyekmakopa **35** hasta maj nikintali akin mitstauelitaj kemej mometstapech"'. **36** Yejua ika, maj nochin itech xolal Israel kiyekmatikan ke Dios kiixtalij kemej toTekotsin uan Cristo nejin Jesús akin namejuan nankikoujpampilojkej".

37 Keman kikakkej nejin, semi moyolkokojkej uan kintajtanijkej* Pedro uan okseki tatitanilmej: "Nokniuan, ¿toni moneki tikchiuaskej?". **38** Pedro kiniluij: "Ximoyolpatakan, uan nansejsemej ximoauikan itokaykopa Jesucristo para maj namechtapojpoluilikan namotajtakoluan uan Dios namechtayokolis ichikaualis. **39** Porin Dios motenkauak ke namechmakas ichikaualis namejuan uan namokoneuan,

2:20, 21, 25, 34 *Xikonita pág. 496, *Jehová.* **2:23** *Oso "akin amo kitakamatij tanauatil". **2:27, 31** *Oso "Hades", kampa moseuijtokej mikemej. Xikonita pág. 499, *miketekoch.*

2:33 *Itech griego, "kitoyauak". **2:37** *Oso "kintajtoltijkej".

uan nochin akin uejka yetokej, nochin akin toDios Jehová* kinnotsas". **40** Uan kisentokak kinnojnotsak uan kuali* kinixmatiltij itajtol Dios uan kinyolmajxitij: "Amo xipouikan iniuan nejin akin amo yolkualmej para amo nanixpoliuiskej". **41** Yejua ika akin kiuelkakkej tein Pedro kijtojka, moauijkej. Nejon tonal kemej eyi mil no mochiujkej imomachtijkauan Jesús. **42** Uan kisentokakej kitemojkej momachtiskej tein tamachtiayaj tatitanilmej, mosentiliskej,* sentakuaskej uan kichiuaskej netataujtil.

43 Tein melauj, nochin peujkej kimojkatokaj Dios, uan tatitanilmej peujkej kichiuaj uejueyi taman tein se kimojkaita uan milagros. **44** Nochin akin peuayaj taneltokayaj senyetoyaj uan momamakayaj nochi tein kipiayaj, **45** uan kinamakayaj inintal uan tein kipiayaj, uan tomin tein kisentiliayaj kinmakayaj sejse ijkon kemej kinpolouaya. **46** Mojmostaj mosentiliayaj itech templo. Takuayaj itech tataman kalmej uan mouauantiaj* inintapalol ika miak pakilis uan ika nochi ininyolo, **47** kiueyitalijtiayaj Dios uan nochin kuali kinitayaj. Uan no, mojmostaj Jehová* kichiuaya maj momiakilikan taneltokanij akin momakixtiskiaj.

3 Pedro uan Juan pankistiayaj templo kemej eyi hora tiotak,* itech hora keman mochiua netataujtil, **2** uan se takat akin yolik metskoxoj kimamajtiayaj hasta puerta tein monotsa Kualtsin. Mojmostaj ompa kitaliayaj para maj kintajtani tomin akin kalakiaj templo. **3** Nimantsin keman kiitak ke Pedro uan Juan yaya kalakitij, peuak kintajtania tomin. **4** Sayoj ke Pedro uan Juan sayoj kisenitakej, uan Pedro kiluij: "Xitechita". **5** Yejua ika, kinsenixitak porin kichiaya maj kimakakan teisa. **6** Sayoj ke Pedro kiluij: "Amo nikpia plata nion oro, sayoj ke nimitsmakati tein nikpia. ¡Itokaykopa Jesucristo akin kayot Nazaret, nimitsiluia xinejnemi!". **7** Uan kimatilanak ika iyekmay uan kiajokuik. Nimantsin metschijchikauayak, **8** ajkotsikuinik uan moketsak, peuak nejnemi uan kalakik iniuan itech templo. Yejua nejnentiaya, ajkotsikuintiaya uan kiueyitalijtiaya Dios. **9** Uan nochin kiitakej ke nejnentiaya uan kiueyitalijtiaya Dios. **10** Kiitakej ke katka takat akin motaliaya uan tajtania tomin itech puerta tein monotsa Kualtsin, uan kiueyimojkaitakej uan kisenitakej nochi tein mochiujka.

11 Nejon takat inintech mokitskijtoya Pedro uan Juan. Uan nochin semi kimojkaitakej uan tsikuinkej hasta kampa yetoyaj, hasta ikalikxiuan Salomón. **12** Keman kiitak nejin, Pedro kiniluij: "Israelitas, ¿keyej semi nankimojkaitaj nejin? ¿Keyej nantechitaj kemej yeskia tejuan tikchiujkej maj nejnemi nejin takat oso ke tikchiujkej maj nejnemi porin tikueyichiuaj Dios ika nochi toyolo? **13** IDios Abrahán, iDios Isaac uan iDios Jacob, ininDios touejkaujtatuan, kiueyitalij iTe-

---

2:39, 47 *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **2:40** *Oso "ajsitok". **2:42** *Oso "momamakaskej tein kipiayaj". **2:46** *Oso "moyekoltiayaj". **3:1** *Itech griego, "chiknauitika hora".

kitikauj, Jesús, akin namejuan nankitemaktijkej uan nankiixtopeujkej iixpan Pilato, maski yejua yaya kikajkauatiya. **14** Kemaj, namejuan nankiixtopeujkej nejon takat akin chipauak iixpan Dios uan yolmelauak, nantajtankej maj kikajkauanij se temiktijkej **15** uan nankimiktijkej Taixyekankej akin kiixtalijkej maj kichiua maj se nemi. Sayoj ke Dios kichiuak maj oksepa nemi,* uan tejuan tikitakej nejon uan tikteixmatiltiaj. **16** Itokaykopa Jesús uan porin itech titakuaujtamatij,* metschijchikauayak nejin takat akin namejuan nankiitaj uan nankiixmatij. Kemej titakuaujtamatij iuan Jesús, nejin takat pajtik namoixpan. **17** Nokniuan, nikmati ke nankichiujkej nejon porin amo nankimatiaj tein nankichiujtoyaj, ijkon kemej namotaixyekankauan. **18** Sayoj ke, ijkon Dios kichiuak tein achto kitematiltijka inintenkopa nochin tanauatianij:* ke Cristo tajyouiskia.

19 "Yejua ika, ximoyolpatakan uan ximokepakan iuan Dios para maj namechtapojpoluili namotajtakoluan, uan ijkon Jehová* namechyolseuis **20** uan namechtitanilis Cristo akin kiixtalij maj namechpaleui: Jesús. **21** Yejua moneki kisentokas ompa iluikak hasta maj ejkokan tonalmej keman nochi motayektalis ijkon kemej Dios tanauatij inintenkopa itanauatijkauan akin nenkej ne uejkauj. **22** Tein melauj, Moisés kijtoj: 'NamoDios Jehová* kiixtalis semej namokniuan maj mochiua tanauatijkej kemej nejua para maj namechpaleui. Moneki nankikakiskej uan nankichiuaskej nochi tein namechiluis. **23** Tein melauj, akin amo kikakis nejon Tanauatijkej, Dios kiixpolos'. **24** Nochin tanauatianij, desde Samuel uan akin nenkej satepan, no ika tajtojkej nejin tonalmej. **25** Namejuan nanininkoneuan tanauatianij uan akin Dios kinmakas tein motenkauak iuan Abrahán keman kiluij: 'Uan nochin kalyetonij itech taltikpak kintatiochiuiskej inintechkopa mokoneuan'. **26** Satepan ke kiixtalij iTekitikauj, Dios namechtitanilij achto namejuan para namechtatiochiuis uan namechpaleuis nansejsemej xikauakan tein amo kuali tein nankichiuaj".

4 Keman Pedro uan Juan kinnojnotstoyaj akin ompa yetoyaj, kinajsitoj tiopixkamej, tayekankatajpixkej itech templo uan saduceos. **2** Kualantoyaj porin yejuan tamachtiayaj uan kiteixmatiltiayaj ke Jesús oksepa nemik. **3** Yejua ika kinkitskijkej uan kintsakkej hasta mostika, porin yaya tayouatiya. **4** Sayoj ke miakej akin kikakkej tein yejuan kijtojkaj, taneltokakej. Uan akin taneltokakej katkaj kemej makuil mil takamej.

5 Mostika, mosentilijkej ompa Jerusalén taixyekananij judíos uan tajkuilouanij, **6** iuan ueyi tiopixkat Anás uan iuan Caifás, Juan, Alejandro uan nochin akin katkaj ichankauan ueyi tiopixkat. **7** Kinualkuikej ininixpan Pedro

3:15 *Itech griego, "kiajokuik". **3:16** *Itech griego, "titakuaujtamatij itech itokay". **3:18** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* **3:19** *Itech griego, "iixko Jehová". Xikonita pág. 496, *Jehová.*

3:22 *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

uan Juan uan peujkej kintajtaniaj:* "¿Akoni itokaykopa nankichiuaj nejin? ¿Akoni namechnauatij xikchiuakan?". **8** Dios kimakak ichikaualis Pedro, uan yejua kinnankilij:

"Taixyekananij judíos, **9** komo axkan nantechtatsintokiaj porin tikpaleuijkej se takat akin amo uelia nejnemia uan nankinekij nankimatiskej akoni kipajtij, **10** xikmatikan nochin namejuan uan nochin israelitas ke yejua pajtik itokaykopa Jesucristo akin kayot Nazaret, akin namejuan nankikoujpampilojkej sayoj ke Dios kichiuak maj oksepa nemi.* Itechkopa yejua, nejin takat yetok nikan namoixpan uan paktok. **11** Yejua nejin 'tet tein namejuan akin nankalchiuanij, nankiixtopeujkej uan tein mochiuako ueyi tet tein kichikaua ome tepamit'.* **12** Uan no, amo onkak okse temakixtijkej, ta sayoj yejua, porin amo onkak okse tokayit nikan taltikpak tein ika uelis timakisaskej".

13 Uan keman kiitakej ke Pedro uan Juan yolchikaujkej katkaj, uan kiajsikamatkej ke amo ueyichiuanimej katkaj uan amo semi taixmatiaj,* semi kinmojkaitakej. Uan kimatkej ke iuan yetoyaj Jesús. **14** Kemej kiitayaj ke iniuan yetoya takat akin pajtikaya, amo ueliajok kiniluiayaj nion teyi. **15** Uan kinnauatijkej maj kisakan de kampa mosentiliaj Uejueyi Tamelauanij* uan peujkej yejuan monojnotsaj. **16** Kijtouayaj: "¿Toni maj tikinchiuilikan nejin takamej? Porin nochin akin nemij Jerusalén kuali kimatij ke kichiujkej se ueyi milagro, uan amo uelis tikijtoskej ke amo melauak. **17** Yejua ika, para maj nejin amo kisentoka moteixmatilti, tikinmojmoujtitij uan tikiniluitij maj amo akin oksepa ika kinojnotsakan itokay nejin takat".

18 Yejua ika kinnotskej uan kinnauatijkej maj amo tajtokan nion maj tamachtikan nion teyi itokaykopa Jesús. **19** Sayoj ke Pedro uan Juan kinnankilijkej: "Komo kuali yetok iixpan Dios tamechtakamatiskej namejuan uan amo Dios, namejuan xikitakan. **20** Sayoj ke tejuan tiksentokaskej ika titajtoskej tein tikitanij uan tikakinij". **21** Yejua ika, oksepa kinmojmoujtijkej uan kinkajkaujkej porin amo teyi kinajxilijkej tein ika ueliskia kintatsakuiltiskej uan porin kinmouiliayaj akin ompa yetoyaj, porin nochin kiueyitalijtoyaj Dios ika tein mochiujka. **22** Porin takat akin pajtika ika nejin milagro kipiaya panoua 40 xiujmej.

23 Satepan ke kinkajkaujkej, yajkej kampa yetoyaj okseki imomachtijkauan Jesús uan kintapouijkej tein uejueyi tiopixkamej uan taixyekananij judíos kiniluijkaj. **24** Keman kikakkej nejin, kisentataujtijkej Dios uan kijtojkej:

"ToUeyi Teko, tejua akin tikchijchiuak iluikak, taltikpak, ueyiat, uan nochi tein onkak ompa, **25** uan ika mochikaualis tikijtoj

4:7 *Oso "kintajtoltiaj". **4:10** *Itech griego, "kiajokuik". **4:11** *Oso "tepanchikaualoni". **4:13** *Nejin kijtosneki ke amo momachtijkaj kampa tamachtiayaj inintalneltokalis judíos. Amo kijtosneki ke amo taixmatiaj.

4:15 *Xikonita pág. 500, *Sanedrín.*

itenkopa touejkaujtat, motekitikauj David, ijkuin: '¿Keyej kualankej akin nemij itech altepemej? ¿Uan keyej nochin kinemilijkej tein sayoj nenkaj? **26** Tekiuanij itech taltikpak moketskej uan taixyekananij mosentilijkej kemej yeskia sayoj se para kiixnamikiskej Jehová* uan akin yejua kijitak'.# **27** Uan ijkon mochiuak, porin Herodes uan Poncio Pilato mosentilijkej itech nejin ueyi xolal iniuan akin kayomej itech okseki altepemej uan israelitas para kiixnamikiskej motekitikauj akin yektik, Jesús, akin tejua tikijitak.* **28** Yejuan mosentilijkej para kichiuaskej tein achto tikijtojka. Nejin mochiuak porin tejua tikpia chikaualis uan porin ijkon tikixtalij. **29** Uan axkan, Jehová,* xikaki keniuj techmojmoujtiaj uan xikinpaleui motakeualuan maj amo mouikan uan maj kisentokakan kiteixmatiltikan motajtol. **30** Uan no xiksentoka xitapajti ika mochikaualis, uan itokaykopa motekitikauj Jesús akin yektik maj mochiua milagros uan uejueyi taman tein se kimojkaita".

31 Keman chikauak motamitataujtijkej, talolinik kampa mosentilijtoyaj, uan nochin kiselijkej ichikaualis Dios uan amo mouiaj kiteixmatiltiskej itajtol Dios.

32 Uan no, nochin akin taneltokakej sayoj se taman kiyolnemiliayaj, uan nion se kijtouaya ke tein kipiaya katka iaxka, ta momamakayaj nochi tein kipiayaj. **33** Uan tatitanilmej kisentokakej kiteixmatiltijkej ke toTekotsin Jesús oksepa nemik, uan nejon semi tapaleuij. Dios semi kintatiochiuij nochin. **34** Tein melauj, amo moajsia nion akin maj amo kipiani tein ika moixpanoltis, porin nochin akin kipiayaj talmej oso kalmej kinnamakayaj uan nejon tomin **35** yayaj kinmakatij tatitanilmej. Uan moxejxelouaya ijkon kemej sejse kipolouaya. **36** Yejua nejon tein kichiuak se takat levita akin yolik Chipre. Monotsaya José, sayoj ke tatitanilmej no kiluiayaj Bernabé (tein kijtosneki "akin teyolseuia"). **37** Yejua kinamakak se ital uan tomin kinmakato tatitanilmej.

5 Se takat akin monotsaya Ananías uan isiuatsin, Safira, kinamakakej se tal. **2** Sayoj ke, yejua amo kinuikilij tatitanilmej nochin tomin uan amo akin kiluij, ta sayoj isiuatsin. **3** Sayoj ke Pedro kiluij: "Ananías, timoichtakakauilij tomin uan amo tiktemakak nochi, ¿keyej tikauak maj Satanás kichiua ximoixeui tikajkayauas ichikaualis Dios? **4** ¿Xe amo katka moaxka tal achto ke tiknamakaskia? Uan keman tiknamakak, ¿melauj ke ueliskia tikchiuas tein tiknekiskia ika tomin? ¿Keyej tikyolnemilij tikchiuas nejon tein amo kuali? Amo tejuan titechkajkayauak, ta tikajkayauak Dios". **5** Nimantsin keman kikakik nejon, Ananías uetsito talpan uan mikik. Uan nochin akin kimatkej nejin semi tamojkatokakej. **6** Akin okachi telpochmej ualajkej, kitetsilojkej* ika tasal, kikixtijkej uan kitokatoj.

4:26, 29 *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **4:26** #Oso "uan iCristo". **4:27** *Oso "tikixpejpenak".

5:6 *Oso "kikemilojkej".

7 Kemej eyi hora satepan kalakik isiuatsin, akin amo kimatia tein panoka. **8** Pedro kiluij: "Xinechilui, ¿ajsitok nejin tomin tein namechmakakej keman nankinamakakej namotal?". Yejua kijtoj: "Kemaj". **9** Uan Pedro kiluij: "¿Keyej nanomen nankiixtalijkej nankitemoskej nankikajkayauaskej ichikaualis Jehová?* ¡Xikita! Akin kitokatoj motakatsin yetokejya kaltenoj, uan no mitskixtitij". **10** Nimantsin, yejua uetsito iixpan uan mikik. Keman telpochmej kalakkej, kiajsitoj ipa momikilijkaya, yejua ika kikixtijkej uan kitokatoj inakastan itakatsin. **11** Yejua ika, nochin itech nechikol uan nochin akin kimatkej nejin, semi tamojkatokakej.

12 Uan tatitanilmej kichiuayaj miak milagros uan uejueyi taman tein se kimojkaita ininixpan nochin uan yejuan mosentiliayaj kampa yetoyaj ikalikxiuan Salomón. **13** Tein melauj, amo akinok moixeuiaya iniuan pouis, sayoj ke nochin kuali ininka tajtouayaj. **14** Amo sayoj nejon, ta kisentokayaj momiakiliayaj akin taneltokayaj itech to-Tekotsin, tel miakej takamej uan siuamej. **15** Uan miakej hasta kinkixtiayaj akin mokokouayaj itech uejueyi ojmej uan ompa kintaliayaj itech tapechtsitsin uan petat, uan ijkon keman panoskia Pedro kichiayaj maj kinajsi maski sayoj iyekauil* uan maj pajtikan. **16** No ualayaj tel miakej akin kayomej itech xolaltsitsin tein moajsiaj Jerusalénkopa, uan kinuikayaj akin mokokouayaj uan akin amokuali ejekamej kintajyouiltiayaj, uan nochin pajtiaj.

17 Sayoj ke tayekankatiopixkat uan nochin akin iuan yetoyaj, akin kineltokayaj tein tamachtiayaj saduceos, moketskej uan kemej semi kinnexikoluiayaj tatitanilmej, **18** kinkitskijkej uan kintsakkej. **19** Sayoj ke youak, iángel Jehová* tatapoj kampa tsaktoyaj, kinkixtij uan kiniluij: **20** "Xiakan templo, uan ompa xiksentokakan xikinixmatiltikan nochin toni kijtosneki se nemis nochipaya". **21** Satepan ke kikakkej nejin, keman tanesik kalakkej templo uan peuak tamachtiaj.

Tayekankatiopixkat uan akin iuan yetoyaj ajsitoj uan kinsentilijkej Uejueyi Tamelauanij* uan nochin taixyekananij itech xolal Israel. Uan tanauatijkej maj kinualkuinij tatitanilmej akin tsaktoyaj. **22** Sayoj ke keman tajpianij ajsikej ompa, amo kinajsikejok. Yejua ika mokepkej uan tanauatitoj. **23** Kijtojkej: "Tikitakej ke kuali tatsaktoya uan tajpianij ijkatoyaj kaltenoj, sayoj ke keman titatapojkej amo akin yetoya". **24** Uan keman tayekankatajpixkej itech templo uan uejueyi tiopixkamej kikakkej nejin, amo kimatiaj toni kichiuaskej, porin amo kimatiaj toni mochiuaskia satepan. **25** Sayoj ke, aksa* ejkok uan kiniluij: "¡Xikitakan! Takamej akin nankintsakkej tamachtijtokej templo". **26** Uan tayekankatajpixkej yajki iniuan itajpixkauan uan kinkuitoj, sayoj ke amo kinkokojkej porin mouiaj

5:9, 19 *Xikonita pág. 496, *Jehová*.
5:15 *Oso "imeyouj".

5:21 *Xikonita pág. 500, *Sanedrín*.
5:25 *Oso "akin", "akaj".

maj kintetemakan* akin ompa yetoyaj.

27 Yejua ika, kinuikakej ininixpan Uejueyi Tamelauanij.* Uan tayekankatiopixkat kintatsintokij. **28** Kiniluij: "Tamechnajnauatijkej amo xitamachtijtinemikanok itokaykopa nejon takat. Sayoj ke nankinmachtijkejya nochin akin nemij Jerusalén uan nankinekij nantechtajtakoltiskej imikilis nejon takat". **29** Pedro uan okseki tatitanilmej tanankilijkej: "Dios yejua taixyekankej akin moneki tiktakamatiskej uan amo tein oksekin technauatiaj maj tikchiuakan. **30** IninDios touejkaujtatuan kichiuak maj oksepa nemi* Jesús, akin namejuan nankimiktijkej keman nankikoujpampilojkej. **31** Dios kiueyitalij iyekmakopa kemej Taixyekankej uan Temakixtijkej para maj israelitas uelikan moyolpatakan uan maj kintapojpoluilikan inintajtakoluan. **32** Tejuan tikitakej nochi nejin, uan ichikaualis Dios tein yejua kinmakak akin kitakamatij, techpaleuij maj ika titajtokan nejin".

33 Keman yejuan kikakkej nejin, semi kualankej uan kinekkej kinmiktiskej. **34** Sayoj ke se fariseo akin monotsaya Gamaliel, akin tamachtiaya iTanauatil Moisés uan nochin kitakachiuayaj,# moketsak ininixpan Uejueyi Tamelauanij* uan tanauatij maj kinkixtianij tepitsin nejon takamej. **35** Uan kiniluij oksekin: "Takamej akin nanpouij Israel, kuali xikitakan tein nankiixtaliaj nankinchiuiliskej nejin takamej. **36** Ne kemanian nesiko Teudas kijtojtiualaj ke katka ueyichiujkej, uan kemej naui ciento takamej peujkej kitojtokaj. Sayoj ke, keman kimiktijkej, nochin itatojtokakauan momoyaujkej* uan ompa tatamik. **37** Satepan nesiko Judas akin kayot Galilea itech tonalmej keman kinijkuilojtoyaj akin nemij itech toaltepeuj, uan no miakej kitojtokakej. Nejin takat no kimiktijkej, uan nochin akin kitojtokayaj momoyaujkej.* **38** Yejua ika, namechiluia ke amo ximokalakikan iniuan nejin takamej uan amo xikinkuejmolokan. Porin komo nejin tamachtilis oso tekit poui nikan taltikpak, ixpoliuis. **39** Sayoj ke, komo ualeua imako Dios, namejuan amo uelis nankiixpoloskej. Uan hasta uelis namoteuijtoskej iuan Dios". **40** Yejua ika, kitajtolkakkej. Kinnotskej tatitanilmej, kinmagakej,* kinnauatijkej maj amo tajtokanok itokaykopa Jesús uan kinkaujkej maj yakan.

41 Yejuan kiskej ininixpan Uejueyi Tamelauanij,* yolpaktiayaj porin Dios kinkaujka maj tajyouikan porin ika tajtouayaj itokay Jesús. **42** Uan amo motsakuiliayaj, ta mojmostaj kisentokayaj tamachtiayaj uan kiteixmatiltiayaj kuali tanauatilmej* itech templo uan kajkalpan, kijtouayaj ke Jesús yejua Cristo.

6 Uan itech nejon tonalmej, keman kisentokayaj momiakiliayaj imomachtijkauan Jesús, judíos akin tajtouayaj griego

5:26 *Oso "kintepoxonikan", "kinmojmotakan ika tet". **5:27, 34, 41** *Xikonita pág. 500, *Sanedrín*. **5:30** *Itech griego, "kiajokuik". **5:34** #Oso "kipoujkaitayaj".

5:36, 37 *Oso "moxinijkej". **5:40** *Oso "kinuitekkej". **5:42** *Oso "tajtolmej".

peujkej kijtouaj ke amo kiuelitayaj tein kichiuayaj judíos akin tajtouayaj hebreo, porin siuatsitsin akin momikilijkaya inintakatsin amo kinmakayaj takual tein moxejxelouaya mojmostaj. **2** Yejua ika, 12 tatitanilmej kinsentilijkej nochin imomachtijkauan Jesús uan kiniluijkej: "Amo kuali yetok maj tejuan tikxejxelokan takual uan maj amo titamachtikanok itajtol Dios. **3** Yejua ika nokniuan, xikinijitakan* chikome takamej akin kuali ininka tajtouaj, kipiaj ichikaualis Dios uan tamattokej para maj tikinkaulikan nejin tekit tein moneki. **4** Sayoj ke tejuan tiksentokaskej tiktataujtiskej Dios uan titamachtiskej itajtol". **5** Nochin kiuelitakej tein kijtojkej. Yejua ika, kijitakej* Esteban, se takat akin semi takuaujtamatia uan kipiaya ichikaualis Dios, uan no Felipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Parmenas, uan Nicolás kayot Antioquía akin kiselijka inintamachtilis judíos. **6** Uan kinuikakej ininixpan tatitanilmej uan satepan ke kichiujkej netataujtil, yejuan kitalijkej ininmauan inintech.

7 Yejua ika, itajtol Dios kisentokak momoyauak uan imomachtijkauan Jesús kisentokakej semi momiakilijkej ompa Jerusalén. Uan tel miakej tiopixkamej peujkej no taneltokaj.

8 Esteban, akin Dios kipaleuiaya uan kimakaya ichikaualis, kichiuaya sentaixpan uejueyi milagros uan uejueyi taman tein se kimojkaita. **9** Sayoj ke seki takamej motajtolteuitoj iuan Esteban. Yejuan pouiaj iniuan akin amo tanamakmejok, sekin katkaj kayomej Cirene uan Alejandría, uan oksekin katkaj kayomej Cilicia uan Asia. **10** Sayoj ke, amo uelia kitentaniaj porin semi tamattoya uan Dios ika ichikaualis kipaleuiaya maj tajto. **11** Uan ichtaka kichiujkej maj seki takamej kijtokan: "Tikakilianij ke kiuijuikaltij* Moisés uan Dios". **12** Ijkon kichiujkej maj takuejmolchiuakan akin ompa nemiaj, taixyekananij judíos uan tajkuilouanij. Uan ejkotiuetskej kampa yejua yetoya, kichikaujkakitskijkej uan kiuikakej ininixpan Uejueyi Tamelauanij.* **13** Ompa kinualkuikej seki tetakajkayauilianij akin kijtojkej: "Nejin takat kisentoka kijijtoua itemplo Dios uan iTanauatil Moisés. **14** Tikakilijkej ke kijtoj ke nejin Jesús akin kayot Nazaret kitamixitinis nejin templo uan kipatas tanauatilmej tein Moisés techkauilij".

15 Uan nochin akin tokotsyetoyaj iniuan Uejueyi Tamelauanij* kisenitakej uan kiitakej ke iixko moitaya kemej iixko se ángel.

7 Sayoj ke tayekankatiopixkat kitajtanij:* "¿Melauj nejin tein kijtouaj?". **2** Esteban tanankilij: "Nokniuan uan akin nantechixyekanaj, xinechkakikan. Toueyi Tajtsin Dios monextij iixpan touejkaujtat Abrahán keman yetoya Mesopotamia, achto ke mokaltaliskia ompa Harán, **3** uan kiluij: 'Xikaua moaltepeuj, xikinkaua mochankauan uan xiouj itech altepet kampa nejua nimitstanexti-

6:3 *Oso "xikinixpejpenakan". **6:5** *Oso "kiixpejpenkej".

6:11 *Oso "kitejtelchiuak". **6:12, 15** *Xikonita pág. 500, *Sanedrín.* **7:1** *Oso "kitajtoltij".

lis'. **4** Uan yejua kisak de Caldea uan mokaltalito Harán. Uan keman momikilijkaya itat, Dios kichiuak maj kisa de ompa uan maj mokaltaliki itech nejin tal kampa namejuan axkan nanemij. **5** Sayoj ke amo kitalmakak, amo kimakak nion tepitsin tal kampa kitalis se imets. Sayoj ke motenkauak kimakas yejua uan satepan ikoneuan, maski ayamo kipiaya nion se ikonetsin. **6** Uan no, Dios kiluij ke ikoneuan yeskiaj analtekos itech se tal tein amo ininaxka uan ke akin ompa nemiskiaj semi chikauak kintekitiltiskiaj uan kintajyouiltiskiaj 400 xiujmej. **7** Dios kijtoj: 'Uan nejua niktatsakuiltis altepet kampa kinpiaskej kemej takeualmej'. Uan no kijtoj: 'Satepan, yejuan kisaskej uan nechueyichiuaskej nikan'.

8 "Dios no motenkauak iuan Abrahán ke yejua uan nochin iokichpipiluan kintekiskiaj,* uan Abrahán mochiuako itat Isaac uan chikueyi tonal satepan ke yolik, kitekik. Isaac mochiuako itat# Jacob, uan Jacob mochiuako inintat 12 touejkaujtatuan. **9** Uan touejkaujtatuan kitauelitakej José uan kinamakakej Egipto. Sayoj ke Dios iuan yetoya, **10** uan kipaleuij itech nochi tein kijyouij uan kichiuak maj tamatkej uan maj faraón,* akin tekiuajtia Egipto, kuali kiitani. Uan tekiuaj kiixtalij maj taixyekana Egipto uan ichan. **11** Sayoj ke tatasojtik itech nochi Egipto uan Canaán, kemaj, semi tajyouijkej, uan touejkaujtatuan amo kipiayaj nion teyi tein kikuaskej. **12** Sayoj ke Jacob kimatik ke onkaya takual Egipto uan ompa kintitanik touejkaujtatuan. **13** Keman oksepa yajkej, José kiniluij iikniuan akoni katka, uan akin tekiuajtia Egipto kimatik ke José kinpiaya ichankauan. **14** Yejua ika José tanauatij maj itat, Jacob, uan nochin ichankauan kisakan Canaán uan maj yakan Egipto: nochinya katkaj 75. **15** Yejua ika Jacob temok Egipto uan ompa momikilij, uan no touejkaujtatuan. **16** Kinuikakej Siquem uan kintalijkej itech miketekoch tein Abrahán kinkouilijka ikoneuan Hamor ompa Siquem.

17 "Uan keman ajsitiayaya tonal keman mochiuaskia tein Dios motenkaujka iuan Abrahán, semi momiakilijkej israelitas ompa Egipto **18** hasta ke se tekiuaj akin amo kiixmatia José peuak tekiuajti ompa Egipto. **19** Nejin tekiuaj kinkajkayauak touejkaujtatuan uan tanauatij maj kinkauakan ininkoneuan para maj mikan. **20** Nejon tonalmej, yolik Moisés, akin senkis kuakualtsin katka.* Uan itatuan kiiskaltijkej ininchan eyi metsti. **21** Sayoj ke, keman kikaujkej, isiuapil akin tekiuajtia Egipto kiajsik uan kiiskaltij kemej ikoneuj. **22** Yejua ika Moisés kimachtijkej nochi tein kimatiaj ompa Egipto. Tein melauj kinextiaya ke tamattoya itech nochi tein kijtouaya uan tein kichiuaya.

23 "Uan keman kiajxitij 40 xiujmej, kinemilij kinkalpanotiuj israelitas, akin katkaj iikniuan.

7:8 *Oso "kinchiuiliskiaj circuncisión". Xikonita pág. 493, *circuncisión.* #Oso xa "no ijkon kichiuak iuan". **7:10** *Ijkon kintokaytiayaj akin tekiuajtiaj Egipto.

7:20 *Oso "kuakualtsin katka iixpan Dios".

24 Keman kiitak ke se takat kayot Egipto kitajyouiltijtoya se israelita, kipaleuij uan kimiktij nejon takat. **25** Yejua kinemilij ke iikniuan kiajsikamatiskiaj ke Dios kinmakixtijtoya itechkopa, sayoj ke yejuan amo kiajsikamatkej. **26** Mostika yajki kampa sekin moteuijtoyaj uan para maj amo moteuikanok, kiniluij: 'Takamej, namejuan naniknimej. ¿Keyej namoteuijtokej?'. **27** Sayoj ke akin tateuijtoya kitopeuak Moisés uan kiluij: '¿Akoni mitsixtalij kemej totaixyekankauj uan tojuez? **28** ¿Tikneki tinechmiktis kemej yalua tikmiktij takat akin nikan kayot?'. **29** Keman kikakik nejin, Moisés choloj uan nemito kemej analtekoj itech tal tein poui Madián, kampa kinpiak ome ipiluan.

30 "Uan 40 xiujmej satepan, Moisés yetoya taluakyan itech tepet Sinaí uan se ángel monextij iixpan itech kouit tein uitsyoj tein xotatoya. **31** Yejua kimojkaitak nejon. Keman motokij para okachi kuali kiitas, kikakik ke Jehová* kijtoj: **32** 'Nejua ininDios mouejkaujtatuan, iDios Abrahán, iDios Isaac uan iDios Jacob'. Moisés peuak uiuiyoka uan amo moixeuij kisentokas tachixtos. **33** Jehová* kiluij: 'Ximokixtili motekakuan porin tiijkatok itech tal tein sayoj nejua noaxka. **34** Yekmelauj nikitani keniuj kintajyouiltiaj nokoneuan israelitas ompa Egipto, uan nikakini keniuj tayokolchokaj uan nitemok nikinmakixtiko. Axkan xiuiki, nimitstitaniti Egipto'. **35** Nejin Moisés kiixtopeujkaj keman kijtojkej: '¿Akoni mitsixtalij kemej totaixyekankauj uan tojuez?'. Sayoj ke, Dios itechkopa ángel tein monextij iixpan itech kouit tein uitsyoj kiluij Moisés maj kiixyekana uan maj kimakixti ixolal. **36** Nejin takat kinkixtij ika uejueyi taman tein se kimojkaita uan milagros ompa Egipto, itech mar Rojo uan itech taluakyan 40 xiujmej.

37 "Yejua nejin Moisés akin kiniluij israelitas: 'Dios kiixtalis semej namokniuan maj mochiua tanauatijkej* kemej nejua para maj namechpaleui'. **38** Yejua akin yetoya iniuan israelitas itech taluakyan, akin yetoya iuan ángel tein kinojnotsak itech tepet Sinaí uan iniuan touejkaujtatuan. Yejua kikakik itajtoluan Dios tein kemej yeskia yoltokej uan techmatiltij. **39** Touejkaujtatuan amo kinekkej kitakamatiskej, ta kiixtopeujkej uan kinekiaj kichiuaskej kemej kichiuayaj akin kayomej Egipto **40** uan kiluijkej Aarón: 'Xitechinchijchiuili tatadiosmej* tein techyekantiaskej. Porin amo tikmatij toni kipanok nejin Moisés, akin techkixtij Egipto'. **41** Yejua ika itech nejon tonalmej kichijchiujkej se tatadios* tein tamatia kemej se kuakuejkonet, kimaktilijkej tapialmej uan peujkej moyolpaktiaj ika nejon tein kichiujkaj. **42** Yejua ika Dios kinsenkauak uan kikauak maj kiueyichiuanij tonaltsin, metsti uan sitalimej tein onkakej ne iluikak, ijkon kemej ijkuiliujtok itech ininamatajkuilol Tanauatianij: 'Na-

7:31, 33 *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

7:37 *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.*
7:40 *Oso "tiotsitsin". **7:41** *Oso "tiotsin".

mejuan israelitas, ¿melauj ke amo nejua nanechmaktilijkej tapialmej tein nankinmiktijkej uan okseki taman itech 40 xiujmej ompa taluakyan? **43** Nankiuikatinenkej itakenkal Moloc uan tatadios* sitalin tein monotsa Refán, nejin tatadiosmej tein nankinchijchiujkej para nankinueyichiuaskej. Yejua ika, nikchiuas ximoajsikan temako okachi uejka ke Babilonia'.

44 "Itech taluakyan, touejkaujtatuan kipiayaj takenkal tein kiixnextiaya ke Dios yetoya iniuan, ijkon kemej yejua kinauatij uan kinextilij Moisés maj kichijchiua. **45** Satepan, ininkoneuan touejkaujtatuan kikuikej nejin takenkal uan kiuikakej iuan Josué keman moaxkatilijtiayaj talmej kampa nemiaj akin Dios kinkixtiaya. Ompa mokauak hasta keman nemik David. **46** Yejua semi kiyolpaktij Dios uan kijtoj ke kinekia kichijchiuilis se kali iDios Jacob. **47** Sayoj ke Salomón kichijchiuilij se kali. **48** Sayoj ke Dios akin okachi ueyichiujkej amo nemi itech kalmej tein kichijchiuaj nikan taltikpak. Ijkon kemej kijtoua tanauatijkej: **49** 'Jehová* kijtoua: Iluikak, yejua noueyi silla, uan taltikpak yejua nometstapech. ¿Toni taman kali nanechchijchiuiliskej? ¿Oso kani yetok kampa nimoseuis? **50** ¿Melauj ke nejua nikchijchiuak nochi nejin?'.

51 "Takamej akin nanyoltakuaujkej, namonakastsakuaj uan amo nankinekij nankipataskej namotanemilil, namejuan nochipa nankiixnamiktokej ichikaualis Dios. Nankichiuaj tein kichiujkej namouejkaujtatuan. **52** Namouejkaujtatuan kintajyouiltijkej nochin tanauatianij. Kemaj, yejuan kinmiktijkej akin achto kitematiltijkej ke ualaskia akin yolmelauak, akin namejuan nankitemaktijkej uan nankimiktijkej. **53** Inintechkopa ángeles, Dios namechmakak iTanauatil Moisés, sayoj ke amo nankitakamattokej".

54 Keman kikakkej nejin, yejuan semi kualankej, kisenixitayaj uan peujkej tananatskaj. **55** Sayoj ke Dios kimakak ichikaualis, senajkotachiak ne iluikak uan kiitak ikualtsinyo uan no kiitak Jesús ijkatoya iyekmakopa Dios, **56** uan kijtoj: "¡Xikitakan! Nikita ke ne iluikak tatapotok uan akin yolik kemej takat* ijkatok iyekmakopa Dios". **57** Uan yejuan semi chikauak tsajtsikej, monakastsajtsakkej uan nochin ipan yajkej. **58** Satepan ke kikixtijkej den ueyi xolal, peujkej kitemaj.* Ompa yetoya se okichpil akin monotsaya Saulo, uan akin kitakajkayauilijkej Esteban kikauilijteujkej ininpantaken. **59** Keman kitetentoyaj,* Esteban motataujtij: "NoTekotsin Jesús, nimitsmaktilia nonemilis".# **60** Uan motankuaketsak uan chikauak kijtoj: "Jehová* amo xikintatsakuilti porin kichiujkej nejin tajtakol". Satepan ke kijtoj nejin, momikilij.#

7:43 *Oso "tiotsin". **7:49, 60** *Xikonita pág. 496, *Jehová*.

7:56 *Xikonita pág. 490, *akin yolik kemej takat*. **7:58** *Oso "kitepoxoniaj", "kimojmotaj ika tet". **7:59** *Oso "kitepoxonijtoyaj", "kimojmottoyaj ika tet". #Tajtol griego, *pnéuma*. Xikonita pág. 492, *chikaualis*. **7:60** #Itech griego, "kochik".

8 Uan Saulo kiitaya ke kuali yetoya maj kimiktianij.

Nejon tonal peujkej kintajyouiltiaj tokniuan itech nechikol tein yetoya ompa Jerusalén. Nochin momoyaujkej* itech talmej tein pouij Judea uan Samaria, sayoj tatitanilmej amo. **2** Uan seki takamej akin kimojkatokayaj Dios kiuikakej Esteban kitokatoj uan semi kichokilijkej. **3** Sayoj ke Saulo peuak semi kintajyouiltia tokniuan itech nechikol. Kalakia ininchan, kinkalankixtiaya, kintitilatsaya takamej uan siuamej uan kintsakuaya.

4 Sayoj ke akin momoyaujkaj,* yajtinemiaj itech nochi nejon talmej kiteixmatiltijtinemiaj itajtol Dios. **5** Uan Felipe temok itech ueyi xolal* Samaria uan peuak kiteixmatiltia Cristo. **6** Nochin akin mosentiliayaj kuali kikakiaj tein Felipe kijtouaya uan kiitayaj milagros tein kichiuaya. **7** Miakej kipiayaj amokuali ejekamej, uan yejuan chikauak tsajtsiaj keman kistiayaj. Uan no, miakej akin amo ueliaj nejnemiaj uan metskoxojmej, pajtikej. **8** Yejua ika, itech nejon ueyi xolal semi yolpakiaj.

9 Itech ueyi xolal nemia se takat akin monotsaya Simón, uan achto ke mochiuaskia nochi nejin, katka naual uan kichiuaya seki taman tein kimojkaitayaj akin nemiaj Samaria, uan yejua kijtouaya ke katka ueyichiujkej. **10** Uan nochin, akin amo ueyichiuanimej hasta akin ueyichiuanimej, kuali kikakiaj uan kijtouayaj: "Nejin takat kipia iueyi chikaualis Dios". **11** Yejua ika, kuali kikakiaj porin miak tonalmejya kimojkaitayaj tein kichiuaya ika naualot. **12** Sayoj ke, keman Felipe kinixmatiltij kuali tanauatilmej* tein ika tajtoua iTaixyekanalis Dios uan itokay Jesucristo, kineltokilijkej uan moauijkej takamej uan siuamej. **13** Hasta Simón no peuak taneltoka, uan satepan ke moauij, kiuikatinemik Felipe. Semi kimojkaitaya milagros uan uejueyi taman tein mochiuaya.

14 Keman tatitanilmej, akin yetoyaj Jerusalén, kimatkej ke akin nemiaj Samaria peujkej kineltokaj itajtol Dios, kintitanilijkej Pedro uan Juan. **15** Yejua ika, yejuan temokej uan motataujtijkej para maj Dios kinmakani ichikaualis akin nemiaj Samaria, **16** porin sayoj moauijkaj itokaykopa toTekotsin Jesús uan nion semej kiselijtoya ichikaualis Dios. **17** Yejua ika kitalijkej ininmauan inintech uan Dios peuak kinmaka ichikaualis.

18 Nochin kiseliayaj ichikaualis Dios keman tatitanilmej kitaliayaj ininmauan inintech. Keman Simón kiitak nejon, kinmakasnekik tomin **19** uan kiniluij: "No xinechmakakan nejin tanauatil para maj Dios kimaka ichikaualis akin itech niktalis nomauan". **20** Sayoj ke Pedro kiluij: "Maj motomin ixpoliui mouan, porin tiknemilij ke ueliskia tikouas tein Dios tetayokolia. **21** Amo mitsnamiki ximokalaki itech nejin, porin amo tiyolmelauak iixpan Dios. **22** Yejua ika ximoyolpa-

8:1 *Oso "moxinijkej". **8:4** *Oso "moxinijkaj". **8:5** *Oso xa "se ueyi xolal tein poui".

8:12 *Oso "tajtolmej".

ta, amo xikchiuaok nejin tajtakol, uan xiktataujti Jehová* maj mitstapojpolui, komo ueli, porin tikyolnemilij nejin tein amo kuali; **23** porin nikita ke tejua titelnexikol* uan nochipa tikneki tikchiuas tein amo kuali". **24** Uan Simón kinnankilij: "Xiktataujtikan Jehová* para maj amo nechpano nion teyi tein nankijtojkej".

25 Keman kuali# kitamiteixmatiltijkej itajtol Jehová,* mokepkej Jerusalén uan kiteixmatiltijtiajkej kuali tanauatilmej itech miak xolaltsitsin tein pouij Samaria.

26 Sayoj ke iángel Jehová* kiluij Felipe: "Xiouj tanikopa,# itech ojti tein temoua de Jerusalén hasta Gaza". (Nejin se ojti tein panoua itech taluakyan). **27** Yejua ika, yajki uan kiitak se ueyichiujkej kayot Etiopía, se takat ika ueyi tanauatil. Yejua kitekitiliaya siuat akin tekiuajtia Etiopía akin kiluiayaj Candace, uan kiyekpiaya nochi itomin. Nejon takat yajka Jerusalén kiueyichiuato Dios, **28** sayoj ke mokepayaya. Tokotsyetiaya itech icarro uan chikauak kiixtajtoltijtiaya* iamatajkuilol Isaías. **29** Yejua ika, Dios ika ichikaualis kiluij Felipe: "Xikajsiti ne carro". **30** Felipe tsikuinik inakastan carro, uan kikakik ke chikauak kiixtajtoltijtoya* tein kijkuiloj tanauatijkej# Isaías. Uan kitajtanij:△ "¿Yekmelauj tikajsikamati tein ompa ijkuiliujtok?". **31** Yejua kinankilij: "¿Uan keniuj nikajsikamatis komo amo akin nechmachtia?". Yejua ika kitataujtij Felipe maj tejko* uan maj iuan motali. **32** Tajkuilol tein kiitstiaya katka nejin: "Kemej ichkat* kiuikakej kampa tamiktiaj; uan kemej se ichkatsin tein amo tsajtsi keman kipanximaj, yejua no amo teyi kijtoua. **33** Keman kipinaujtijtoyaj, kitatsakuiltijkej maski amo kinamikia. ¿Akoni kitetapouis akonimej katkaj iuejkaujtatuan? Porin yejua ixpoliuik nikan taltikpak".

34 Uan nejon takat kiluij Felipe: "Nimitstataujtia xinechilui, ¿akoni ika tajtojtok tanauatijkej? ¿Ika tajtojtok yejua, oso ika tajtojtok okse takat?". **35** Ika nejin tajkuilol, Felipe peuak kimatiltia kuali tanauatilmej tein ika tajtoua Jesús. **36** Keman yajtoyaj itech ojti, ajsikej kampa onkaya at, uan takat ueyichiujkej kiluij: "¡Xikita! Nikan onkak at. ¿Toni nechtsakuilia maj nimoaui?". **37** * **38** Yejua ika tanauatij maj kiketsakan carro, uan Felipe uan nejon takat mokalakijkej itech at. Ompa, Felipe kiauij. **39** Keman kiskej den at, nimantsin Jehová* ika ichikaualis kiyekanak Felipe okseko, uan takat ueyichiujkej amo kiitakok. Nejon takat yolpaktiajki. **40** Sayoj ke Felipe yajki Asdod, uan kiteixmatiltijtiajki kuali tanauatilmej itech nochin uejueyi xolalmej hasta keman ajsik Cesarea.

8:22, 24-26, 39 *Xikonita pág. 496, *Jehová.* **8:23** *Oso "tiveneno tein chichik". **8:25** #Oso "ajsitok". **8:26** #Oso "ataujkopa", "tauakalkopa". **8:28** *Oso "kilerojtiaya". **8:30** *Oso "kilerojtoya". #Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* △Oso "kitajtoltij".

8:31 *Oso "pankisa". **8:32** *Oso "borrego". **8:37** *Nejin versículo moajsi itech seki Biblias, sayoj ke itech miak uejkauj amatajkuilolmej itech tajtol griego amo yetok.

9 Sayoj ke Saulo kisentokaya kinmojmoujtiaya imomachtijkauan toTekotsin uan kinekia kinmiktis. Yejua ika kiitato tayekankatiopixkat **2** uan kitajtanij maj kijkuilo se tanauatil tein kinnextiliskia akin pouij kampa taueyichiuaj judíos ompa Damasco. Nejon tanauatil kikauaya maj kitemo, maj kiilpi* uan maj kiuika Jerusalén akin yeski akin pouiskia itech iOjtsin toTekotsin, yeski takat oso siuat.

3 Uan keman yajtoya Damasco uan ajsitiayaya, se tanex tein ualeuaya iluikak sepasan kiixmiktij, **4** uan yejua uetsito talpan uan kikakik ke kiluiayaj: "Saulo, Saulo, ¿keyej tinechtajyouiltijtok?". **5** Yejua tajtanik: "¿Tiakoni noTekotsin?". Uan yejua kinankilij: "Nejua niJesús, akin tejua tiktajyouiltijtok. **6** Sayoj ke axkan ximeua uan xiouj Damasco, uan ompa mitsiluiskej tein moneki tikchiuas". **7** Takamej akin iuan yayaj amo ueliaj tajtouayaj, porin kikakiaj ke aksa* ualtajtouaya sayoj ke amo akin kiitayaj. **8** Saulo meuak uan maski ixtajtapotoya, amo tachiaya. Yejua ika kimajchantiajkej hasta Damasco. **9** Eyi tonal amo tachiak, uan amo takuaj uan amo teyi tayik.

10 Ompa Damasco yetoya se imomachtijkauj Jesús akin monotsaya Ananías, uan toTekotsin monextij iixpan uan kiluij:* "¡Ananías!". Yejua kinankilij: "Nikan nietok, noTekotsin". **11** Uan toTekotsin kiluij: "Ximoketsa, xiouj itech ojti tein monotsa Melauak uan xiktemo ichan Judas se takat kayot Tarso akin monotsa Saulo. Yejua kichiujtok netataujtil **12** uan iixpan monextij* se takat akin monotsa Ananías. Yejua kiitak ke kalakik uan itech kitalij imauan para maj oksepa tachia". **13** Sayoj ke Ananías kinankilij: "NoTekotsin, nikakini ke miakej ika tajtouaj nejin takat uan keniuj semi kintajyouiltij momomachtijkauan ompa Jerusalén. **14** Uan nikan yetok porin uejueyi tiopixkamej kiualtitankej maj kinkitskiki* nochin akin kiteneuaj motokay". **15** Sayoj ke toTekotsin kiluij: "Xiouj, porin nejin takat nikijitak* para maj nechteixmatilti iniuan akin amo judíos, uan no iniuan tekiuanij uan israelitas. **16** Nejua nikyeknextilis nochi tein kijyouis porin kiteixmatiltis notokay".

17 Yejua ika Ananías yajki, kalakik kalijtik, kitalij imauan itech uan kiluij: "Noknitsin Saulo, toTekotsin Jesús akin monextij moixpan itech ojti kampa tiualaya, nechualtitanik para oksepa xitachia uan xikseli ichikaualis Dios". **18** Nimantsin uejuetskej de iixtololouan tein tamatia kemej ipaneuayo pescado* uan yejua oksepa tachiak. Uan moketsak uan kiauijkej, **19** tepitsin tamajseuak uan moyolkuik.

Uan mokauak seki tonalmej iniuan tokniuan akin yetoyaj Damasco. **20** Uan nimantsin peuak kiteixmatiltia Jesús kampa taueyichiuaj judíos, kijtouaya ke

9:2 *Oso "kitsiko". **9:7** *Oso "akin", "akaj". **9:10** *Oso "kiluij keman majya takochitstoya".

9:12 *Oso "kiitak keman majya takochitstoya". **9:14** *Itech griego, "kinilpiki (kintsikoki)". **9:15** *Oso "nikixpejpenak". **9:18** *Oso "amichij".

yejua iKoneuj Dios. **21** Sayoj ke nochin akin kikakiaj kimojkaitayaj uan kijtouayaj: "¿Amo yejua nejin takat akin eliuis kintajyouiltiaya ompa Jerusalén akin kiteneuaj nejin tokayit? ¿Amo ualajka nikan para kinkitskis uan kinuikas* ininixpan uejueyi tiopixkamej?". **22** Sayoj ke Saulo okachi kuali tanojnotsaya, uan judíos akin nemiaj Damasco amo kimatiaj toni kinankiliskej keman kinyeknextiliaya ke Jesús yejua Cristo.

23 Miak tonalmej satepan, judíos kiitakej keniuj kimiktiskej. **24** Sayoj ke Saulo kimatik tein kinekiaj kichiuiliskej. Kemej yejuan no tajpiayaj kaltenoj youalintonal para kimiktiskej, **25** se youak itatojtokakauan kipaleuijkej uan kipantemouijkej itech se chikiuit kampa takoyontoya itech tepamit.

26 Keman ajsik Jerusalén, yejua kitemoj mosentilis iniuan imomachtijkauan Jesús, sayoj ke nochin kimouiliayaj porin amo kineltokayaj ke yejua no katka se imomachtijkauj Jesús. **27** Yejua ika Bernabé kipaleuito uan kiuikak ininixpan tatitanilmej. Uan kintapouij nochi: ke Saulo kiitaka toTekotsin itech ojti, ke yejua kinojnotska uan ke Saulo amo mouik tanojnotsas itokaykopa Jesús ompa Damasco. **28** Saulo mokauak iniuan, uan yejua uelia yajtinemia kampa yeski* ompa Jerusalén uan amo mouia tanojnotsas itokaykopa toTekotsin. **29** Iniuan tajtouaya uan iniuan monanankiliaya judíos akin tajtouayaj griego. Sayoj ke yejuan miakpa kinekkej kimiktiskej. **30** Keman tokniuan kimatkej, kiuikakej hasta Cesarea uan kititankej maj youi Tarso.

31 Tokniuan akin nemiaj Judea, Galilea uan Samaria, yolseujkanemiaj uan okachi takuaujtamatiaj. Uan kemej kimojkatokayaj Jehová* uan ichikaualis Dios kinyolseuiaya, okachi momiakilijtiayaj.

32 Kemej Pedro yajtinemia itech nochi nejon talmej, no temok kinkalpanoto imomachtijkauan Jesús akin nemiaj Lida. **33** Ompa kiitak se takat akin monotsaya Eneas, akin amo uelia nejnemia uan chikueyi xiuitya uetstoya. **34** Pedro kiluij: "Eneas, Jesucristo mitspajtia. Ximeua uan xiktetekuino mopetauj".* Nimantsin yejua meuak. **35** Keman nochin akin nemiaj Lida uan ompa Sarón kiitakej, takuaujtamatkej iuan toTekotsin.

36 Ompa Jope nemia se imomachtijkauj Jesús akin monotsaya Tabita, tokayit tein kijtosneki Dorcas.* Yejua kichiuaya miak taman tein kuali uan semi kinpaleuiaya pobres. **37** Sayoj ke itech nejon tonalmej, kokolispeuak uan momikilij. Yejua ika kialtijkej* uan kitekatoj itech se cuarto tein moajsia ajko. **38** Uan Lida amo uejka yetoya de Jope, yejua ika keman imomachtijkauan Jesús kimatkej ke Pedro

9:21 *Itech griego, "kinuikas ilpitokej (tsikaujtokej)". **9:28** *Itech griego, "kalakia uan kisaya".

9:31 *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **9:34** *Oso "motapech". **9:36** *Tokayit itech tajtol griego *Dorcas* uan tokayit itech tajtol arameo *Tabita* kijtosneki 'masat'. **9:37** *Oso "kipakkej".

yetoya itech nejon ueyi xolal, kintitankej ome takamej maj kiluitij: "Timitstataujtiaj, nimantsin xiuiki". **39** Pedro nimantsin moketsteuak uan yajki iniuan. Keman ajsito, kiuikakej itech cuarto tein moajsia ajko. Uan nochin siuatsitsin akin momikilijkaya inintakatsin kiitatoj, chokatoyaj uan kinextiliayaj nochi ininpantaken uan okseki tasal tein Dorcas kichijchiujka keman yoltoya. **40** Uan Pedro kiniluij nochin maj kisakan, motankuaketsak, kichiuak netataujtil, moixkepak kampa uetstoya uan kiluij: "Tabita, ¡ximeua!". Yejua ixtajtapouik uan nimantsin keman kiitak Pedro, motalij. **41** Pedro kimakitskij uan kipaleuij maj meua. Uan no, kinnotsak imomachtijkauan Jesús uan nejon siuatsitsin, uan nochin kiitakej ke Tabita yoltoya. **42** Itech nochi ueyi xolal Jope momatik nejin, uan miakej taneltokakej iuan toTekotsin. **43** Pedro mokauak ompa Jope miak tonalmej iuan se takat akin monotsaya Simón, akin tekitia ika tapialkuetax.

10 Ompa Cesarea yetoya se takat akin monotsaya Cornelio, akin kinixyekanaya 100 soldados akin ualeuayaj Italia. **2** Nejon takat semi taneltokaya uan kimojkatokaya Dios iniuan nochin akin nemiaj ichan. Semi kinpaleuiaya pobres uan nochipa kitatautiaya Dios. **3** Kemej eyi hora tiotak,* kiyekitak# keniuj se iángel Dios monextij uan kalakik kampa yejua yetoya uan kiluij: "¡Cornelio!". **4** Cornelio kisenitak, mojkakalakik uan kitajtanij:* "¿Toni panoua noTekotsin?". Yejua kiluij: "Dios kikaki monetataujtiluan uan kiita keniuj tikinpaleuia pobres. **5** Yejua ika xikintitani seki takamej maj yakan Jope maj kikuitij se takat akin monotsa Simón, akin moixmati kemej Pedro. **6** Mokaujtok ichan Simón, se akin tekiti ika tapialkuetax uan chanchiua ueyiatenoj". **7** Niman keman ángel akin kinojnotsak yajki, kinnotsak ome itekitikauan uan se soldado akin semi taneltokaya, **8** kintapouij nochi uan kintitanik maj yakan Jope.

9 Mostika, keman yejuan ojtokatoyaj uan ajsitiayajya ueyi xolal, Pedro tejkok* kalkuako, kichiuato netataujtil kemej nepantaj.# **10** Sayoj ke semi mayanak uan takuasnekik. Keman kichijchiujtoyaj takual, sepasan peuak tajtachia **11** uan kiitak ke tatapotoya ne iluikak uan ke ualpantemotiualaya se taman tein tamatia kemej se ueyi linojtasal, tein naujkan ilpitoya.* **12** Itech nejon ueyi tasal yetoyaj nochi tataman tapialmej tein kipiaj naui ininmetsuan uan tapialmej tein moxoxolatsaj uan totomej. **13** Uan kikakik ke kiluijkej: "¡Ximoketsa Pedro, xitamikti uan xitamajseua!". **14** Sayoj ke Pedro tanankilij: "Amo noTekotsin, amo ueli nikchiua nejon. Amo keman nikuajtok teisa tein amo chipauak oso tein pitsotik". **15** Oksepa kikakik ke kiluijkej: "Amo xikij-

10:3 *Itech griego, "chiknauitika hora". #Oso "kiyekitak keman majya takochitstoya".

10:4 *Oso "kitajtoltij". **10:9** *Oso "pankisak". #Itech griego, "chikuasentika hora". **10:11** *Oso "tsikaujtoya".

took ke pitsotik tein Dios kichipauakya”. **16** Uan expa kikakik nejon, uan nejon ueyi tasal nimantsin oksepa pankisak iluikak.

17 Pedro amo kimatia toni kichiuas uan kisentokaya kinemiliaya toni kijtosnekia nejon tein kiitak. Uan keman kinemilijtoya nejon, takamej akin Cornelio kintitanik tajtankaj kani yetoya ichan Simón uan yetoyajya kaltenoj. **18** Tanotskej uan tajtankej ox ompa mokauaya Simón, akin moixmatia kemej Pedro. **19** Keman Pedro kisentokaya tanemilijtoyaok itech tein kiitaka, Dios kiluij ika ichikaualis: “¡Xikita! Eyi takamej mitstemouaj. **20** Yejua ika ximoketsa, xitemo uan amo xiknenemilijto ox tias iniuan, porin nejua nikintitanik”. **21** Pedro temok kampa yetoyaj nejon takamej uan kijtoj: “Nikan nietok. Nejua nanechtemouaj. ¿Keyej nanualajkej?”. **22** Yejuan kijtojkej: “Cornelio yejua se akin kinixyekana 100 soldados, se takat yolmelauak akin kimojkatoka Dios uan nochin judíos kuali ika tajtouaj. Itechkopa se ángel, Dios kinauatij maj mitsyoleua ichan uan maj kikaki tein tejua tikijtos”. **23** Yejua ika, Pedro kinyoleuak maj kalakikan uan ompa mokaujkej nejon youak.

Mostika yajki iniuan, uan seki tokniuan akin nemiaj Jope iuan yajkej. **24** Se tonal satepan, ajsik Cesarea. Cornelio kinchixtoya,* uan kinsentilijka ichankauan uan akin semi kuali iniuan mouikaya. **25** Keman Pedro kalakik kalijtik, Cornelio kinamikito, motankuaketsak uan moixpiloj iixpan.* **26** Sayoj ke Pedro kiajokuik uan kiluij: “Ximoketsa. Nejua no nitakat ijkon kemej tejua”. **27** Keman iuan tajtojtoya, kalakik uan kiitak ke miakej ompa mosentilijkaj. **28** Yejua kiniluij: “Namejuan kuali nankimatij ke tanauatil kijtoua ke amo kuali yetok maj se judío mouika iuan se akin amo judío nion maj iuan tajto. Sayoj ke Dios nechnextilij maj amo akin nikita ke amo chipauak oso ke pitsotik. **29** Yejua ika keman nechtemotoj nimantsin niualaj uan amo nikijtoj ke amo niueliskia. Axkan xinechiluikan, ¿keyej nanechnotskej?”.

30 Cornelio kijtoj: “Kichiuakya naui tonal, nikchiujtoya netataujtil nochan nejin hora, kemej eyi hora tiotak,* uan sepasan se takat akin kipiaya itasal tein pepetakaya# monextij noixpan **31** uan nechiluij: ‘Cornelio, Dios kikakik monetataujtil, uan kielnamiktok keniuj tikinpaleuia pobres. **32** Yejua ika, xitatitani ompa Jope maj kinotsatij Simón, akin moixmati kemej Pedro. Yejua mokaujtok ichan Simón, se akin tekiti ika tapialkuetax, uan chanchiua ueyiatenoj’. **33** Nimantsin nitanauatij maj mitstemotij, uan tasojkamatik tiualaj. Axkan tinochin nikan tietokej iixpan Dios para tikakiskej nochi tein Jehová* mitsnauatij xitechilui”.

34 Keman Pedro kikakik nejon, peuak kijtoua: “Axkan yekmelauj nikajsikamati ke Dios amo

10:24 *Oso “kinchatoya”.

10:25 *Oso “kitakachiuak”. **10:30** *Itech griego, “chiknauitika hora”. #Oso “mimilikaya”. **10:33** *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

techichikotasojta,* **35** ta itech tein yeski altepet, akin kimojkatoka uan kichiua tein kuali yetok, kiyolpaktia. **36** Yejua kinmatiltij israelitas kuali tanauatilmej* tein kinextia keniuj kuali se mouikas iuan Dios itechkopa Jesucristo. Yejua ininTeko nochin. **37** Namejuan nankiixmatij toni ika motajtouaya itech nochin tal tein poui Judea, se taman tein peuak ompa Galilea, satepan ke Juan kinmatiltijtinemik nochin ke monekia moauiskej: **38** ika motajtouaya Jesús akin kayot Nazaret. Dios kijitak* ika ichikaualis uan kichikauak, uan ijkon yajtinemik noyampa# kichiujtinemik tein kuali uan kinpajtijtinemik nochin akin Amokuali kintajyouiltiaya, porin Dios iuan yetoya. **39** Tejuan tikitakej nochi tein kichiuak itech ininaltepeuj judíos uan ompa Jerusalén, sayoj ke yejuan kimiktijkej keman kipilojkej itech se kouit. **40** Eyi tonal satepan Dios kichiuak maj oksepa nemi* uan kikauak maj monexti, **41** amo ininixpan nochin, ta toixpan, akin titamajseujkej uan titatayikej iuan satepan ke oksepa nemik.* Dios achto techijitak# maj tikitakan uan maj ika titajtokan. **42** Yejua no technauatij maj titanojnotsakan uan maj kuali* tikteixmatiltikan ke yejua akin Dios kiixtalij kemej ininjuez akin yoltokej uan akin momikilijkejya. **43** Nochin tanauatianij* kiteixmatiltiaj uan kijtouaj ke nochin akin iuan takuaujtamatij kintapojpoluiliaj inintajtakoluan itokaykopa".

44 Keman Pedro kijtojtoyaok nejin, Dios kinmakak ichikaualis nochin akin ompa takaktoyaj. **45** Uan taneltokanij judíos* akin iuan yajkaj Pedro semi kimojkaitayaj, porin Dios no kintayokolijtoya ichikaualis akin amo judíos, **46** porin yejuan kinkakiaj ke tajtouayaj itech tataman tajtolmej uan kiueyitaliayaj Dios. Satepan, Pedro kijtoj: **47** "Dios kinmakak ichikaualis yejuan, ijkon kemej tejuan. ¿Akoni uelis kijtos maj amo kikuikan at para moauiskej?". **48** Yejua tanauatij maj kinauianij itokaykopa Jesucristo. Uan kiluijkej maj iniuan mokauani seki tonalmej.

11 Uan tatitanilmej uan tokniuan akin yetoyaj Judea kimatkej ke akin amo katkaj judíos no kineltokayajya itajtol Dios. **2** Yejua ika, keman Pedro pankisak Jerusalén, peujkej iuan motajtolteuiaj akin kinekiaj maj motekikan* takamej akin amo judíos. **3** Kiluiayaj: "Tikalakik ininchan takamej akin amo kintekinij uan iniuan titamajseuak". **4** Uan Pedro peuak kinmelauilia nochi tein panok. Kiniluij:

5 "Nejua nikchiujtoya netataujtil itech ueyi xolal Jope, uan sepasan nitajtachiak. Nikitak se taman tein tamatia kemej se ueyi

10:34 *Oso "amo techichikouia". **10:36** *Oso "tajtolmej". **10:38** *Oso "kiixpejpenak". #Oso "nouian". **10:40** *Itech griego, "kiajokuik". **10:41** *Itech griego, "moajokuik". #Oso "techixpejpenak". **10:42** *Oso "ajsitok".

10:43 *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* **10:45** *Oso "tokniuan akin kintekkajya". Xikonita pág. 493, *circuncisión.* **11:2** *Oso "maj mochiuilikan circuncisión". Xikonita pág. 493, *circuncisión.*

linojtasal tein naujkan ilpitiualaya* uan ualpantemouaya, uan motsakuiliko kampa nejua nietoya. **6** Nikyekitak uan itech nejon ueyi tasal nikinitak tapialmej tein kipiaj naui ininmetsuan, koujtajtapialmej, tapialmej tein moxoxolatsaj uan totomej. **7** No nikakik ke nechiluijkej: '¡Ximoketsa Pedro, xitamikti uan xitamajseua!'. **8** Sayoj ke nejua niknankilij: 'Amo noTekotsin, amo ueli nikchiua nejon. Amo keman nimotenakiani teisa tein amo chipauak oso tein pitsotik'. **9** Uan akin ualtajtoj ne iluikak oksepa nechiluij: 'Amo xikijtook ke pitsotik tein Dios kichipauakya'. **10** Nejin expa mochiuak, uan nochi oksepa kiuikakej ne iluikak. **11** Nejon hora, eyi takamej akin ualeuayaj Cesarea akin kintitankaj maj nechtemotij, ajsikej kampa timokaujtoyaj. **12** Dios ika ichikaualis nechiluij maj iniuan niouj uan maj amo niknenemilijto. No nouan yajkej nejin chikuasen tokniuan, uan tikalakkej ichan nejon takat.

13 "Yejua techtapouij ke kiitaka se ángel ichan uan kiluijka: 'Xikintitani seki takamej Jope maj kikuitij Simón, akin moixmati kemej Pedro, **14** uan yejua mitsiluis keniuj timomakixtis tejua uan akin nemij mochan'. **15** Sayoj ke keman nejua peuak nitajtoua, Dios kinmakak ichikaualis, ijkon kemej tejuan yekinika techmakak. **16** Ijkuak, nikelnamikik tein toTekotsin techiluiaya: 'Juan teauij ika at, sayoj ke namejuan namechauiskej ika ichikaualis Dios'. **17** Yejua ika, komo Dios kintayokolijtoya tein techtayokolij tejuan, akin titaneltokakej itech toTekotsin Jesucristo, ¿toni nichiujkej nejua para nikixnamikis Dios?".*

18 Keman kikakkej nochi nejin, yejuan amo teyi kijtojkejok uan kiueyitalijkej Dios. Kijtojkej: "¡Takaj Dios no kineki maj akin amo judíos moyolpatakan para maj nemikan!".

19 Satepan ke kimiktijkej Esteban, no peujkej kintajyouiltiaj okseki tokniuan. Yejua ika akin momoyaujkaj* ajsikej hasta Fenicia, Chipre uan Antioquía. Uan sayoj judíos kinmatiltiayaj itajtol Dios. **20** Sayoj ke, iniuan no moajsiaj seki takamej akin kayomej Chipre uan Cirene akin yajkej Antioquía uan peujkej kinnojnotsaj akin tajtouayaj griego, uan kinmatiltijkej kuali tanauatilmej* tein ika tajtoua toTekotsin Jesús. **21** Tein melauj, Jehová* iniuan yetoya uan tel miakej peujkej taneltokaj uan mochiujkej imomachtijkauan toTekotsin.

22 Nejin kimatkej tokniuan ompa Jerusalén, uan yejuan kititankej Bernabé maj youi Antioquía. **23** Keman yejua ajsik uan kiitak keniuj Dios semi kintatiochiuij, semi yolpakik uan kinyolchikauak nochin maj kisentokakan kitakamatikan toTekotsin ika nochi ininyolo, **24** porin Bernabé katka se takat yolkuali akin kipiaya ichikaualis Dios uan semi takuaujtamatia. Uan tel miakej peuak taneltokaj itech toTekotsin. **25** Uan yejua yajki Tarso

11:5 *Oso "tsikaujtiualaya".

11:17 *Oso "nitatsajtsakuilis itech iojtsin Dios". **11:19** *Oso "moxinijkaj". **11:20** *Oso "tajtolmej". **11:21** *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

kitemoto Saulo hasta ke kiajsik. **26** Keman kiajsik, kiuikak Antioquía. Uan se xiuit mosentilijtoyaj iniuan tokniuan uan kinmachtijkej tel miakej. Ompa Antioquía, imomachtijkauan Jesús peujkej kinixmatij kemej akin kichiuaj kemej Cristo porin Dios ijkon kinekik.

27 Nejon tonalmej, seki tanauatianij* kiskej Jerusalén uan temokej Antioquía. **28** Semej, akin monotsaya Ágabo, ichikaualis Dios kichiuak maj kijto ke amo uejkaua amo onkaskia toni kikuaskej itech nochi taltikpak, uan nejon mochiuak keman Claudio tekiuajtitoya. **29** Yejua ika imomachtijkauan Jesús motenkaujkej kisentiliskej miak taman ijkon kemej ueliskiaj uan kintitaniliskej tokniuan akin nemiaj Judea. **30** Uan ijkon kichiujkej. Kiniluijkej Bernabé uan Saulo maj kinuikilikan tayekananij nochi nejon.

12 Itech nejon tonalmej, tekiuaj Herodes peuak kintajyouiltia seki tokniuan itech nechikol. **2** Kimiktij Santiago, iikniuj Juan, ika machete tein ojkan tenej,* **3** uan keman kiitak ke judíos kiuelitakej nejon, tanauatij maj kikitskikan Pedro. (Nochi nejin mochiuak itech tonalmej keman mochiujtoya iluit keman kikuaj pantsin tein amo kisamaualtiaj).* **4** Yejua ika tanauatij maj kikitskikan, kitsakkej uan kinixtalij naui oloch soldados akin mopapatatiaskiaj para kipixtoskej. Itech sejse oloch soldados mo-

ajsiaj nauin. Kichiuak nejon porin kinekia kiuikas ininixpan nochin satepan ke panoskia iluit tein monotsa Pascua. **5** Yejua ika kikaujkej Pedro maj tsakto. Sayoj ke, tokniuan kisentokayaj chikauak kitataujtijtoyaj Dios maj kipaleui.

6 Se youak achto ke Herodes kiuikaskia ininixpan nochin, Pedro kochtoya tatajko de ome soldados akin inintech ilpitoya* ika ome cadena, uan puertajixpan yetoyaj tajpianij akin tajpixtoyaj kampa tsaktoya. **7** Sayoj ke ompa nestiuetsito iángel Jehová,* uan se tanex tauij kampa tsaktoya. Yejua kijxitij" Pedro keman kielchikiujolinij uan kiluij: "¡Nimantsin ximoketsa!". Uan cadenas uejuetskej de imauan. **8** Ángel kiluij: "Ximotasalti* uan ximotekakti". Yejua ijkon kichiuak. Ompa, ángel kiluij: "Ximotalili mopantaken uan xinechtojtoka". **9** Pedro kisak uan kitojtokak, maski amo kimatia ox melauak tein ángel kichiujtoya. Tein melauj, yejua kinemiliaya ke takochitstoya. **10** Keman kinpanauijkej yekinika uan ojpatika oloch tajpianij, ajsikej itech tepospuerta kampa se kisa uan se youi ueyi xolal uan iselti tatapouik. Ompa, kiskej uan kisentokakej nejnenkej itech se ojti. Uan ángel ixpoliujtiuetsik. **11** Nejon hora, Pedro kiajsikamatik tein mochiujka uan kijtoj: "Axkan nikyekmati ke Jehová* kiualtitanik iángel uan nechmakixtij imako Herodes uan no nechmakix-

11:27 *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*. **12:2** *Oso "espada". **12:3** *Oso "amo kiposonaltiaj", "amo kisoneuaj".

12:6 *Oso "tsikaujtoya". **12:7, 11** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **12:7** "Oso "kitachialtij", "kiixpetanij". **12:8** *Oso "Ximotajkoilpi", "Ximotajkotsiko".

tij para maj amo nechpano nochi tein judíos kichiayaj maj nechpano".

12 Satepan ke kiajsikamatik nejin, yajki ichan María, kampa mosentilijtoyaj miakej imomachtijkauan Jesús uan kichiujtoyaj netataujtil. Uan María katka inan Juan akin kinotsayaj Marcos. **13** Keman takakalatsak, se siuapil akin katka takeual, akin monotsaya Rode, kiitato akoni tanotstoya. **14** Keman kitenixmatik Pedro, semi yolpakik, uan amo kitatapouilij, ta motaloj kalijtik kiniluito oksekin ke Pedro yetoya kaltenoj. **15** Yejuan kiluijkej: "Tikuatapolojtok". Sayoj ke kemej yejua kisentokaya kijtouaya ke melauak katka, yejuan peuak kijtouaj: "Amo yejua, ta iángel". **16** Sayoj ke Pedro kisentokaya takakalatstoya. Keman yejuan tatapojkej uan kiitakej, semi kimojkaitakej. **17** Yejua kinnejnextilij ika imay maj amo tajtokan uan kintamitapouij keniuj Jehová* kikixtijka kampa tsaktoya. Uan kiniluij: "Xikinmatiltikan nejin Santiago uan tokniuan". Keman kijtoj nejin, kisak uan yajki okseko.

18 Keman tanesik, soldados peujkej yolpoliuij porin amo kimatiaj toni mochiujka iuan Pedro. **19** Herodes semi kitemojtinemik; sayoj ke kemej amo kiajsik, kintatsintokij tajpianij, uan tanauatij maj kintatsakuiltikan. Satepan, eujteuak Judea uan temok Cesarea uan mokauak seki tonalmej ompa.

20 Tekiuaj Herodes semi kualantoya iniuan* akin nemiaj Tiro uan Sidón. Sayoj ke kemej yejuan kikouayaj takual tein onkaya itech ialtepeuj Herodes, mosentilijkej para kiitatiuij. Yejuan kitataujtijkej Blasto, akin kiitaya nochi tein monekia ichan* tekiuaj, maj kintanojnochi para maj Herodes amo iniuan kualantook. **21** Keman ejkok tonal tein ixyetoya, Herodes motakentij ika tasal tein motaliliaj tekiuanij, motalij kampa motaliaj tamelauanij uan peuak kitemaka se tanojnots ininixpan nochin. **22** Uan akin ompa mosentilijkaj, peujkej tsajtsij: "¡Tajtojtok se dios, uan amo se takat!". **23** Nimantsin iángel Jehová* kichiuak maj kokolispeuani, porin amo kiueyitalij Dios. Uan ijkochyouak uan momikilij.

24 Sayoj ke itajtol Jehová* kisentokak moteixmatiltij uan okachi miakej peujkej taneltokaj.

25 Uan keman Bernabé uan Saulo kitamitemakakej nochi tein tokniuan kititankaj ompa Jerusalén, mokepkej uan kiuikakej Juan, akin no kinotsayaj Marcos.

13 Uan ompa Antioquía, yetoyaj tanauatianij* uan tamachtianij itech nechikol: katkaj Bernabé, Symeón akin kiluiayaj Niger, Lucio kayot Cirene, Manaén akin iuan momachtij tekiuaj Herodes, uan Saulo. **2** Keman kiueyichiujtoyaj Jehová* uan kiixtalijtoyaj amo takuaskej seki tonalmej, Dios ika ichikaualis kijtoj: "Xinechinxelouilikan Bernabé uan Saulo. Nikinijitak# para maj kichiuakan se tekit". **3** Uan satepan ke kiixtalijkej amo

12:17, 23, 24; 13:2 *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **12:20** *Oso "kinteuisnekia".

12:20 *Itech griego, "kampa kochia". **13:1** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*. **13:2** #Oso "Nikinixpejpenak".

takuaskej seki tonalmej uan kichiujkej netataujtil, kitalijkej ininmauan inintech uan iniuan monauatijkej.

4 Yejua ika, nejin takamej akin Dios ika ichikaualis kintitanik, temokej Seleucia uan ompa tejkokej* itech barco uan yajkej Chipre. **5** Keman ajsikej Salamina, peujkej ika tanojnotsaj itajtol Dios kampa taueyichiuaj judíos. Uan Juan iniuan yaya uan kinpaleuiaya.

6 Satepan ke kiskej de Salamina, yajkej hasta Pafos uan monamikilijkej se judío akin monotsaya Bar-Jesús. Yejua katka naual uan kijtouaya ke kitematiltiaya tein Dios kiluiaya. **7** Yetoya iuan tekiuaj Sergio Paulo, se takat akin semi tamatkej. Yejua kinnotsak Bernabé uan Saulo porin semi kinekia kikakis itajtol Dios. **8** Sayoj ke nejon naual, akin no monotsaya Elimas, peuak kinixnamiki uan kitemoua keniuj kichiuas maj amo kitaneltoktikan tekiuaj. (Elimas kijtosneki naual). **9** Uan Saulo, akin no kiluiaj Pablo, kiselij ichikaualis Dios, kisenixitak **10** uan kijtoj: "Tejua semi tixolopij uan tikchiua nochi tein amo kuali, tiikoneuj in Amokuali uan tikixnamiki nochi tein kuali yetok. ¿Keyej tiksentoka tikinchikouika iojuan Jehová* tein melaujkej? **11** ¡Xikita! Jehová* mitstatsakuiltiti, uan seki tonalmej amo titachias uan amo tikitas keman tonaltsin tauis". Uan nimantsin, kiixtsakuilij miak mixti uan ixpojpoliuik uan peuak kimatemoua akoni ueliskia kimajchantias. **12** Keman kiitak tein mochiuak, tekiuaj Sergio Paulo taneltokak, porin semi kimojkaitak tein Jehová* tamachtia.

13 Pablo uan takamej akin iuan yayaj, kiskej de Pafos uan yajkej itech barco hasta Perga tein poui Panfilia. Sayoj ke Juan kinkauak uan mokepak Jerusalén. **14** Maski ijkon, yejuan kisentokakej ojtokakej desde Perga uan ajsikej Antioquía tein poui Pisidia. Ompa kalakkej kampa taueyichiuaj judíos itech tonal sábado keman moseuiaj uan motalijkej. **15** Satepan ke taixpan moixtajtoltij* iTanauatil Moisés uan tein kijkuilojkej Tanauatianij, akin taixyekanayaj kampa taueyichiuaj judíos kiniluijkej: "Nokniuan, komo nankinekij nantechiluiskej teisa tein techyolchikauas, xikijtokan". **16** Uan Pablo moketsak, kinnejnextilij ika imay maj tamatiakan uan kijtoj:

"Takamej israelitas uan nanochin akin nankimojkatokaj Dios, xitakakikan. **17** IninDios israelitas kinijitak* touejkaujtatuan. Yejua kinpaleuij keman nemiaj kemej analtekos ompa Egipto uan ika iueyi chikaualis kinkixtij. **18** Uan kemej 40 xiujmej kinxikoj itech taluakyan. **19** Satepan ke kinixpoloj chikome altepemej itech tal tein poui Canaán, kintalxejxelouilij. **20** Nochi nejin mochiuak kemej itech 450 xiujmej.

"Uan kinixtalij jueces maj kinixyekanakan hasta keman ejkok tanauatijkej Samuel. **21** Sayoj ke yejuan tajtankej se tekiuaj, uan Dios kiixtalij Saúl maj kin-

13:4 *Oso "pankiskej". **13:10-12** *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

13:15 *Oso "moleroj". **13:17** *Oso "kinixpejpenak".

ixyekana 40 xiujmej. Yejua katka ikoneuj Quis, akin pouia iniuan ichankauan Benjamín. **22** Satepan kiixpatak uan kiixtalij David kemej inintekiuaj, akin ika tajtoj ijkuin: 'David ikoneuj Jesé nechyolpaktia. Yejua kichiuas nochi tein nejua nikneki'. **23** Dios kichiuak maj semej ikoneuan nejin takat, kinmakixti israelitas, ijkon kemej motenkaujka. Nejin yejua Jesús. **24** Achto ke yejua ejkoskia, Juan kiniluijtinemik nochin israelitas maj moauikan para kinextiskej ke moyolpatakaj. **25** Sayoj ke keman kitamichiujtoyaya itekiuj, Juan kijtouaya: '¿Akoni nankinemiliaj ke nejua? Nejua amo nejon takat akin nankichiaj. Sayoj ke xikmatikan ke ualasok se akin nion nechnamiki niktojtomilis itekakuan'.

26 "Nokniuan, nanikoneuan Abrahán uan namejuan akin nankimojkatokaj Dios, tejuan tikakinij keniuj Dios temakixtia. **27** Porin akin nemij Jerusalén uan inintaixyekankauan amo kiselijkej nejin temakixtijkej, sayoj ke keman kiixtalijkej maj kitatsakuiltikan, kichiujkej tein Tanauatianij kijkuilojkaj. Nejin chikauak moixtajtoltia* nochi sábados. **28** Maski amo kiajsikej nion teyi tein kinextiskia ke kinamikia maj kimiktikan, kichikaujkailuijkej Pilato maj kimiktiani. **29** Uan keman kichiujkej nochi tein ijkuiliujtoya ke kipanoskia, kitemouijkej den kouit uan kitalijkej itech se miketekoch. **30** Sayoj ke Dios kichiuak maj oksepa nemi,* **31** uan miak tonalmej monextij ininixpan akin iuan pankiskaj de Galilea hasta Jerusalén. Uan yejuan axkan kinixmatiltiaj oksekin.

32 "Yejua ika tejuan tamechixmatiltijtokej kuali tanauatilmej* tein Dios motenkauak iniuan touejkaujtatuan. **33** Dios senkis kichiuani nochi tein motenkauak para tejuan tiikoneuan keman kichiuak maj Jesús oksepa nemi, ijkon kemej ijkuiliujtok itech ojpatika salmo: 'Tejua tinokoneuj; axkan nejua nimochiuako nimopaj'. **34** Dios kijtoj ke kichiuaskia maj oksepa nemi uan ke inakayo amo keman oksepa uejueliuiskia keman kijtoj: 'Nochipa namechtasojtas kemej nimotenkauak iuan David, uan yekmelauj nikchiuas tein nikijtoj'. **35** No kijtoua itech okse salmo: 'Amo tikauas maj uejueliui inakayo motekitikauj akin amo mitskaua'. **36** David nochipa kitekitilij Dios,* momikilij,# kitokkej iniuan iuejkaujtatuan uan inakayo uejueliuik, **37** sayoj ke akin Dios kichiuak maj oksepa nemi* amo uejueliuik inakayo.

38 "Yejua ika nokniuan, xikmatikan ke tamechixmatiltijtokej ke sayoj itechkopa uelis techtapojpoluiliskej totajtakoluan, **39** uan ke itechkopa, Dios kijtos ke yolmelaujkej nochin akin taneltokaj, porin iTanauatil Moisés amo uelik kichiuak xiyolmelaujkej. **40** Yejua ika, ximoyekpiakan para maj amo namechpano tein kijkuilojkej Tanauatianij: **41** 'Xikitakan namejuan akin

13:27 *Oso "moleroua". **13:30, 37** *Itech griego, "kiajokuik".

13:32 *Oso "tajtolmej". **13:36** *Oso "kichiuak tein Dios kinekia". #Itech griego, "kochik".

nantakejkelouaj, xikmojkaitakan uan ximikikan, porin nikchiujtok teisa tein namejuan amo nankineltokaskej maski kuali namechmelauiliskej'".

42 Uan keman Pablo uan Bernabé kistiayajya, akin ompa yetoyaj kintataujtijkej maj chikueyitika itech tonal sábado, ika tajtouanij nejin. **43** Keman tamik nechikol, miakej judíos uan akin kiselijkaj inintamachtilis judíos, kitojtokakej Pablo uan Bernabé. Uan Pablo uan Bernabé iniuan tajtojkej uan kinyolchikaujkej maj kisentokakan kitemokan kiseliskej itatiochiualis Dios tein amo technamiki.

44 Keman ajsik tonal sábado, tel miakej akin nemiaj itech ueyi xolal mosentilijkej para kikakiskej itajtol Jehová.* **45** Keman judíos kiitakej ke miakej mosentilijkaj, semi kinexikoluijkej Pablo uan peujkej kitajtolixnamikij uan kiuijuikaltiaj.* **46** Uan Pablo uan Bernabé moyolchikaujkej uan kiniluijkej: "Namejuan achto monekia tamechixmatiltiskej itajtol Dios. Sayoj ke kemej nankiixtopeujkej uan nankinemiliaj ke amo namechnamiki nanemiskej nochipaya, tikinnojnotsatij akin amo judíos. **47** Ijkon technauatij Jehová* keman kijtoj: 'Nimitsixtalij kemej tanex itech altepemej, para xikteixmatilti keniuj uelis momakixtiskej itech nochi taltikpak'".

48 Keman akin amo katkaj judíos kikakkej nejin, yolpakkej uan peujkej kijtouaj ke semi kualtsin itajtol Jehová,* uan nochin akin kipiayaj tanemilil tein moneki para nemiskej nochipaya, peujkej taneltokaj. **49** Tein melauj, itajtol Jehová* moteixmatiltij itech nochi nejon talmej. **50** Sayoj ke judíos kichiujkej maj kualanikan siuamej ueyichiuanimej akin semi taneltokayaj uan takamej ueyichiuanimej itech ueyi xolal. Yejuan kichiujkej maj kintajyouiltianij Pablo uan Bernabé, uan kinkalankixtijkej de inintal. **51** Yejua ika Pablo uan Bernabé mometstsetselojkej para maj uetsi talnex uan ijkon maj kiitanij ke kichiujkej tein amo kuali, uan yajkej Iconio. **52** Uan imomachtijkauan Jesús kisentokayaj semi yolpakiaj uan Dios kinmakaya ichikaualis.

14 Uan ompa Iconio senkalakkej kampa taueyichiuaj judíos uan tel kuali kinnojnotskej, yejua ika tel miakej judíos uan griegos peujkej taneltokaj. **2** Sayoj ke judíos akin amo taneltokakej, kichiujkej maj kualanikan akin amo judíos uan maj kinixnamikikan tokniuan. **3** Maski ijkon, kemej Jehová* kinmakak itanauatil para tanojnotsaskej, yejuan ompa mokaujkej miak tonalmej uan amo moujkej kiteixmatiltiskej itatiochiualis Dios tein amo technamiki. Uan Dios kinextiaya ke kiyolpaktiaya nejon keman kinkauaya maj kichiuakan milagros uan uejueyi taman tein se kimojkaita. **4** Sayoj ke akin nemiaj itech ueyi xolal moxexelojkej: sekin yajkej iniuan judíos uan oksekin iniuan tatitanilmej. **5** Akin amo judíos kisenixtalijkej iniuan judíos uan inintaixyekankauan keniuj kin-

---

13:44, 47-49; 14:3 *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **13:45** *Oso "kitejtelchiuaj".

tajyouiltiskej uan kintetemaskej* Pablo uan Bernabé. **6** Sayoj ke keman yejuan kimatkej, cholojkej itech uejueyi xolalmej tein pouiaj Licaonia (Listra uan Derbe), uan xolaltsitsin tein moajsiaj ompaka. **7** Uan ompa kisentokakej kiteixmatiltijkej kuali tanauatilmej.*

8 Ompa Listra tokotsyetoya se takat akin amo uelia kinoliniaya imetsuan. Kemej ijkon yolka, amo keman nejnentoya. **9** Yejua kikaktoya tein Pablo kijtojtoya. Uan Pablo kisenixitak uan kemej kiitak ke takuaujtamatia ke ueliskia pajtis, **10** chikauak kiluij: "Ximoketsa". Nejon takat ajkotsikuinik uan moketsak, uan peuak nejnemi. **11** Keman akin ompa yetoyaj kiitakej tein Pablo kichiujka, tsajtsikej itech inintajtol akin nemij Licaonia: "¡Dioses mochiujkej takamej uan temokej kampa tejuan tietokej!". **12** Yejua ika Bernabé peuak kiluiaj Zeus, sayoj ke Pablo peuak kiluiaj Hermes porin yejua katka akin okachi tajtouaya. **13** Uan tiopixkat akin yetoya itech templo kampa kiueyichiuayaj Zeus, tein moajsia ueyi xolaltenoj, kinualkuik kuakuejmej uan xochimej, uan iniuan nochin kinekia kinmiktilis para kinueyichiuas.

14 Keman tatitanilmej Bernabé uan Pablo kimatkej, kitsayankej inintasal, tsikuintiajkej kampa nochin yetoyaj uan chikauak kijtojkej: **15** "Takamej, ¿keyej nankichiuaj nejin? Tejuan no titakamej uan no titajyouiaj kemej namejuan. Tamechmatiltijtokej kuali tanauatilmej para xikauakan nejin tein amo tapaleuia uan xikueyichiuakan Dios akin nochipa yoltok, akin kichijchiuak iluikak, taltikpak, ueyiat uan nochi tein itech onkak. **16** Ne uejkauj, yejua kinkauak maj akin amo judíos kichiuanij tein kinekiskiaj. **17** Maski ijkon, kisentokak namechmakak tein kuali uan ijkon moteixmatiltij. Namechualtitanilij kiouit uan kichiuak maj semi motachiua, namechmakak miak takual uan kichiuak semi xiyolpakikan". **18** Sayoj ke, maski kiniluijkej nochi nejin, tekit kichiujkej maj amo kinueyichiuanij nion maj kinmiktilianij tapialmej.

19 Uan ajsikej seki judíos akin kayomej Antioquía uan Iconio uan kichiujkej maj nochin kiixnamikikan Pablo, yejua ika kitetenkej* uan kititilatskej kalampa den ueyi xolal porin kinemilijkej ke mikkaya. **20** Sayoj ke keman imomachtijkauan Jesús kiyoualotoj, yejua meuak uan kalakik itech ueyi xolal. Mostika yajki Derbe iuan Bernabé. **21** Satepan ke kiteixmatiltij kuali tanauatilmej itech ueyi xolal uan kinpaleuij miakej maj mochiuakan imomachtijkauan Jesús, mokepkej Listra, Iconio uan Antioquía. **22** Ompa kinyolchikaujkej imomachtijkauan Jesús uan kinyolmajxitijkej maj kisentokakan takuaujtamatikan uan kiniluiayaj: "Moneki tikijyouiskej miak taman achto ke tikalakiskej itech iTaixyekanalis Dios". **23** Uan no, kinixtalijkej tayekananij itech sejse nechikol, kichiuayaj

14:5 *Oso "kintepoxoniskej", "kinmojmotaskej ika tet". **14:7** *Oso "tajtolmej".

14:19 *Oso "kitepoxonijkej", "kimojmotkej ika tet".

netataujtil uan kiixtaliayaj amo takuaskej seki tonalmej, uan kinkaujkej imako Jehová,* akin itech taneltokakaj.

24 Uan kipanauijkej Pisidia uan ajsitoj Panfilia **25** uan satepan ke kiteixmatiltijkej itajtol Dios ompa Perga, temokej hasta Atalia. **26** Ompa Atalia tejkokej* itech barco uan yajkej hasta Antioquía, kampa achto tokniuan kitajtanijkaj Dios maj kintatiochiuiani Pablo uan Bernabé para maj kichiuakan tekit tein axkan kitamichiujkajya.

27 Keman ajsikej uan kinsentilijkej tokniuan itech nechikol, kintapouijkej nochi tein Dios kinpaleuijka maj kichiuakan. No kintapouijkej ke Dios kinpaleuijka akin amo judíos maj no taneltokakan. **28** Yejua ika, mokaujkej miak tonalmej iniuan tokniuan.

15 Uan seki takamej temokej de Judea uan peujkej kinmachtiaj tokniuan: "Komo amo namotekij* ijkon kemej kijtoua iTanauatil Moisés, amo uelis namakisaskej". **2** Sayoj ke Pablo uan Bernabé amo tanemiliayaj kemej yejuan, uan satepan ke semi monojnotskej, tokniuan kiixtalijkej maj Pablo, Bernabé uan okseki tokniuan pankisanij Jerusalén kampa yetoyaj tatitanilmej uan tayekananij uan maj ika tajtotij nejin.

3 Yejua ika tokniuan tepitsin kinnalkauatoj uan mokepkej. Uan yejuan kisentokakej ojtokakej uan panotiajkej Fenicia uan Samaria. Uan kintapouijtiajkej tokniuan keniuj akin amo judíos peuayaj kiueyichiuayaj Dios. Keman tokniuan kikakiaj nejon, semi yolpakiaj. **4** Keman ajsikej Jerusalén, tokniuan itech nechikol, tatitanilmej uan tayekananij kuali kinselijkej, uan yejuan kintapouijkej nochi tein Dios kinpaleuij maj kichiuakan. **5** Sayoj ke, sekin akin pouiaj iniuan fariseos uan peujkej taneltokaj, moketskej kampa tokotsyetoyaj uan kijtojkej: "Moneki maj takamej motekikan* uan maj tikinnauatikan maj kitakamatikan iTanauatil Moisés".

6 Yejua ika, tatitanilmej uan tayekananij mosentilijkej para kiitaskej nejin. **7** Satepan ke semi ika tajtojkej, Pedro moketsak uan kiniluij: "Nokniuan, nankimatijya ke Dios achto nejua nechijitak* para maj nikinixmatilti kuali tanauatilmej# akin amo judíos uan maj taneltokakan. **8** Uan Dios akin kiixmati toyolo, kinextij ke kiyolpaktiayaj keman kinmakak ichikaualis, ijkon kemej kichiuak touan. **9** Yejua amo kinchichikouij yejuan nion tejuan, ta kinyolchipauak porin takuaujtamatkej. **10** Komo ijkon, ¿keyej nankikualantijtokej Dios uan nankinkechmamaltiaj nejin tokniuan se tamamal tein etik? Nejin tamamal nion tejuan nion touejkaujtatuan uelik tikuikakej. **11** Sayoj ke axkan, yejuan uan tejuan titakuaujtamatij ke timomakixtiaj itechkopa itatiochiualis toTekotsin Jesús tein amo technamiki".

14:23 *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **14:26** *Oso "pankiskej". **15:1** *Oso "amo namochiuiliaj circuncisión". Xikonita pág. 493, *circuncisión.*

15:5 *Oso "mochiuilikan circuncisión". **15:7** *Oso "nechixpejpenak". #Oso "tajtolmej".

12 Keman kikakkej nejin, nochin amo teyi kijtojkej uan peujkej kinkakij Bernabé uan Pablo. Yejuan kintapouijkej nochi milagros uan uejueyi taman tein se kimojkaita tein Dios kinpaleuijka maj kichiuakan ininixpan akin amo judíos. **13** Keman tamitajtojkej, Santiago kijtoj: "Nokniuan, xinechkakikan. **14** Ijkon kemej tikakkejya, Symeón techtapouij ke Dios kinselijya akin amo judíos uan peuak kinijita* sekin akin no kiuikaskej itokay. **15** Uan nejon no yejua tein kijkuilojkej Tanauatianij.* Ijkuiliujtok: **16** 'Satepan ke panos nejin, nimokepas uan oksepa nikyekchijchiuas ichan* David, tein uejueliujtok. Nikyekchijchiuas tein xijxitintok uan nikualtsintilis **17** para maj akin mokauaskejok kitemokan Jehová* ika nochi ininyolo iniuan akin kayomej itech nochin altepemej, akin kiuikaj notokay. Ijkon kijtoua Jehová,* akin kichiua nejin, **18** tein ne uejkaujya moixmati'. **19** Yejua ika, niknemilia ke amo kuali yetok maj tikinkuejmolokan akin amo judíos akin kinekij kitekitiliskej Dios. **20** Okachi kuali, moneki se kintajkuilouilis maj kiixtopeuakan tein kinmaktilianij tatadiosmej,* maj amo auilnemikan,# maj amo kikuakan tapialmej tein amo kineskixtiaj uan maj amo kikuikan esti. **21** Porin ne uejkaujya itech sejse ueyi xolal onkanij akin kiteixmatiltiaj iamatajkuiloluan Moisés, porin nochi sábados keman moseuiaj chikauak kiixtajtoltiaj* nejin amatajkuilolmej kampa taueyichiuaj judíos".

22 Yejua ika, tatitanilmej uan tayekananij, iniuan nochin tokniuan itech nechikol kiixtalijkej kintitaniskej seki takamej akin ompa yetoyaj maj yakan Antioquía iuan Pablo uan Bernabé. Kintitankej Judas akin no kiluiayaj Barsabás, uan Silas, akin taixyekantoyaj itech nechikol. **23** Yejua nejin tein kijkuilojkej uan kinmakakej maj kiuikakan:

"Tejuan, namokniuan, tatitanilmej uan tayekananij, tamechtajpalouaj tokniuan akin amo nanjudíos akin nanemij Antioquía, Siria uan Cilicia. **24** Tikmatkej ke sekin akin touan pouij, maski amo teyi tikinnauatianij, namechkuejmolotoj ika tein namechiluijkej porin kitemouaj namechpojpoloskej. **25** Yejua ika, tiksenixtalijkej tikinijitaskej* seki takamej uan tamechintitaniliskej iniuan tokniuantsitsin Bernabé uan Pablo, **26** akin motemakakej mikiskej porin takuaujtamatij itech itokay toTekotsin Jesucristo. **27** Yejua ika, tamechintitaniliaj Judas uan Silas, para maj yejuan no namechtapouikan nejin. **28** Porin ichikaualis Dios techpaleuij maj tikajsikamatikan maj amo tamechnauatikan okseki taman, ta sayoj nejin tein moneki: **29** xikixtopeuakan tein kinmaktilianij tatadiosmej,* amo xikuikan esti, amo xikuakan

15:14 *Oso "kinixpejpena". **15:15** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*. **15:16** *Oso "itakenkal". **15:17** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **15:20, 29** *Oso "tiotsitsin". **15:20** #Tajtol griego, *pornéia.* Xikonita pág. 492, *auilnemilis.*

15:21 *Oso "kilerouaj". **15:25** *Oso "tikinixpejpenaskej".

tapialmej tein amo kineskixtiaj uan amo xiauilnemikan.* Komo senkis nankiixtopeuaj nejin, kuali nanyetoskej. ¡Xipaktokan!”.#

30 Nejin takamej monauatijkej uan temokej Antioquía. Ompa kinsentilijkej nochin tokniuan uan kinmakakej tein kinijkuilouilijkaj. **31** Keman kiixtajtoltijkej,* yolpakkej porin kinyolchikauak nejon tajtolmej. **32** Uan kemej Judas uan Silas no katkaj tanauatianij, kinpaleuijkej uan kinyolchikaujkej tokniuan ika miak tanojnotsmej. **33** Ompa yetoyaj seki tonalmej, uan satepan tokniuan kiniluijkej maj kualtsin yakan uan yejuan oksepa mokepkej Jerusalén. **34** * **35** Sayoj ke Pablo uan Bernabé mokaujkej Antioquía uan iniuan miakej tokniuan tamachtiayaj uan kiteixmatiltiayaj* itajtol Jehová.#

36 Seki tonalmej satepan, Pablo kiluij Bernabé: “Maj timokepakanya uan maj tikinkalpanotij tokniuan akin nemij itech nochin uejueyi xolalmej kampa tikteixmatiltijkej itajtol Jehová# para tikitaskej keniuj yetokej”. **37** Bernabé kiixtalijkaya maj iniuan youi Juan, akin kiluiayaj Marcos. **38** Sayoj ke Pablo kiitaya ke amo kuali yetoya maj kiuikakan, porin keman yetoyaj ompa Panfilia kinkaujka uan amo iniuan tanojnotstinemiaok. **39** Yejua ika semi mokualantijkej uan motajtolteuijkej, uan moxelojkej. Bernabé kiuikak Marcos uan yajki Chipre itech barco. **40** Pablo kijitak* Silas uan yajki satepan ke tokniuan kitataujtijkej Jehová# maj kiyekpia. **41** Uan panok Siria uan Cilicia kinyolchikaujtiaya tokniuan itech nechikolmej.

16 Uan ajsik Derbe uan satepan Listra. Ompa yetoya se imomachtijkauj Jesús akin monotsaya Timoteo. Yejua katka ikoneuj se siuatsin judía taneltokakej, sayoj ke itat katka griego. **2** Uan tokniuan akin kayomej Listra uan Iconio kuali ika tajtouayaj. **3** Pablo kijtoj ke kinekia maj Timoteo iuan yani, yejua ika kiuikak uan kitekik* porin nochin judíos itech nejon xolalmej kimatiaj ke itat katka griego. **4** Keman yajtinemiaj itech sejse ueyi xolal, kiniluiayaj tokniuan tein kiixtalijkaj tatitanilmej uan tayekananij akin yetoyaj Jerusalén para maj kitakamatikan nejon tein moixtalijka. **5** Yejua ika, tokniuan kisentokakej okachi takuaujtamatkej uan mojmostaj momiakilijtiayaj.

6 No panokej Frigia uan itech tal tein poui Galacia, porin Dios ika ichikaualis amo kinkaujka maj kiteixmatiltikan itajtol itech tal tein poui Asia. **7** Tein melauj, keman ajsikej Misia, kinekkej yaskej Bitinia, sayoj ke Jesús, ika ichikaualis Dios amo kinkauak. **8** Yejua ika, panokej Misia uan temokej hasta Troas. **9** Ke-

15:29 *Tajtol griego, *pornéia.* Xikonita pág. 492, *auilnemilis.* #Oso “¡Timotaskej!”. **15:31** *Oso “kilerojkej”. **15:34** *Nejin versículo moajsi itech seki Biblias, sayoj ke itech miak uejkauj amatajkuilolmej itech tajtol griego amo yetok. **15:35** *Oso “kiteixmatiltiayaj kuali tanauatilmej tein kipia”. **15:35, 36, 40** #Xikonita pág. 496, *Jehová.*

15:40 *Oso “kiixpejpenak”. **16:3** *Oso “kichiuilij circuncisión”. Xikonita pág. 493, *circuncisión.*

man youak katka, iixpan Pablo monextij se takat akin kayot Macedonia ijkatoya uan kitataujtijtoya: "Xiuiki Macedonia uan xitechpaleuiki". **10** Niman keman kiitak nejon, tiktemojkej tiaskej Macedonia, porin tikajsikamatkej ke Dios technotstoya para tikteixmatiltiskej kuali tanauatilmej* ompa.

11 Yejua ika titejkokej* itech barco ompa Troas uan tiajkej hasta Samotracia uan amo kanaj timotsakuilijkej. Mostika tikiskej uan tiajkej Neápolis, **12** ompa tiajkej hasta Filipos,* tayekankaxolal itech tal tein poui Macedonia. Timokaujkej itech nejon ueyi xolal seki tonalmej. **13** Itech tonal sábado keman moseuiaj, tikiskej den ueyi xolal uan tiajkej kampa motalojtok miak at, kampa tiknemilijkej ke miakej mosentiliayaj uan kichiuayaj netataujtil. Ompa timotalijkej uan peuak iniuan titajtouaj siuatsitsin akin ompa mosentilijkaj. **14** Se siuatsin akin kiueyichiuaya Dios uan monotsaya Lidia, takaktoya. Yejua kinamakaya moradojtasal,* uan katka kayot Tiatira. Uan Jehová# kipaleuij^ maj kuali kikaki uan maj kineltoka nochi tein Pablo kijtojtoya. **15** Keman Lidia uan akin nemiaj ichan moauijkej, yejua techtataujtij: "Komo nankinemiliaj ke nikneltoka Jehová,# xiualakan ximokauakij nochan". Uan kemej semi techtataujtij, iuan tiajkej.

16 Se tonal, keman tiajtoyaj kampa miakej kichiuayaj netataujtil, tiknamikkej se siuapil akin katka takeual uan kipiaya se amokuali ejekat tein kichiuaya maj kijto tein mochiuas satepan, uan ika nejon kintomintijtoya itekouan. **17** Nejon siuapil peuak techtojtoka, uan chikauak kijtouaya: "Nejin takamej itakeualuan Dios akin okachi ueyichiujkej uan namechixmatiltijtokej keniuj namakisaskej". **18** Ijkon kichiuak miak tonalmej. Uan kemej Pablo kiyolajxitijkaya nejon, moikankepak uan kiluij amokuali ejekat: "Nimitsnauatia itokaykopa Jesucristo xikaua nejon siuapil". Nejon hora, kisak amokuali ejekat.

19 Sayoj ke, keman itekouan kiitakej ke amo ueliskiajok kitaniskej tomin, kinkitskijkej Pablo uan Silas uan kintitilatskej hasta plaza ininixpan taixyekananij. **20** Keman kinuikakej ininixpan taixyekananij itech ueyi xolal, kijtojkej: "Nejin takamej semi takuejmolchiujtokej. Yejuan judíos **21** uan tamachtijtokej tein amo kuali yetok maj tikchiuakan porin tejuan tipouij Roma". **22** Uan nochin ininpan yajkej. Taixyekananij itech ueyi xolal kintatsayanijkej uan tanauatijkej maj kinuijuitekikan ika takot. **23** Satepan ke semi kinmagakej,* kintsakkej uan kinauatijkej tajpixkej maj kuali kinita. **24** Keman kinauatijkej nejon, yejua kinkalakito hasta takaltech uan kinmetskalakij koujtsalan.

16:10 *Oso "tajtolmej". **16:11** *Oso "tipankiskej". **16:12** *Se ueyi xolal tein pouia Italia sayoj ke okseko moajsia. Akin ompa kayomej, nemiaj kemej akin chanchiuayaj Italia. **16:14** *Oso "tapal tein morado". **16:14, 15** #Xikonita pág. 496, *Jehová.* **16:14** ^Itech griego, "kiyolojtapoj para".

16:23 *Oso "kinuitekkej".

25 Kemej tajkoyouan, Pablo uan Silas kichiujtoyaj netataujtil uan kiueyichiujtoyaj Dios ika tatsotson, uan akin ompa tsaktoyaj kinkaktoyaj. **26** Sepasan, semi chikauak talolinik uan kali kampa tsaktoyaj motsetseloj. Nimantsin tamitatapouik uan kojkotonkej inincadenas nochin. **27** Keman tajpixkej ijsak* uan kiitak ke tamitatapotoya, kikixtij imachete tein ojkan tenej# uan yaya momiktitiya porin kinemilij ke cholojkaj nochin akin tsaktoyaj. **28** Sayoj ke Pablo kitsajtsilij: "¡Amo ximomikti! ¡Tinochin nikan tietokej!". **29** Yejua ika, tajpixkej tajtanik maj kitauilikan, tsikuinteuak, kalaktiuetsito uan uiuiyokatiaya motankuaketsak ininixpan Pablo uan Silas. **30** Satepan kinkixtij uan kiniluij: "Namejuantsitsin, ¿toni moneki nikchiuas para nimomakixtis?". **31** Yejuan tanankilijkej: "Xitaneltoka itech to-Tekotsin Jesús, uan tejua uan akin nemij mochan, namakisaskej". **32** Uan kinixmatiltijkej itajtol Jehová* yejua uan nochin akin nemiaj ichan. **33** Nejon youak itech nejon hora, tajpixkej kinuikak uan kinixpakilij kampa kinkojkokojkaj. Nimantsin, yejua uan nochin akin nemiaj ichan moauijkej. **34** Yejua kichiuak maj kalakikan ichan uan kintamakak. Uan yejua semi yolpakik iniuan nochin akin nemiaj ichan porin axkan kineltokayaya Dios.

35 Keman tanesik, taixyekananij itech ueyi xolal kintitankej oloch tajpianij maj kiluitij akin tajpiaya: "Xikinkajkaua nejon takamej". **36** Akin tajpiaya kiluij Pablo: "Taixyekananij itech ueyi xolal ualtanauatijkej maj nanomen namechkajkauakan. Yejua ika, xikisakan uan kualtsin xiakan". **37** Sayoj ke Pablo kiniluij: "Techmagakej* sentaixpan uan amo techkaujkej maj timotenpaleuikan, ta techtsakkej, maski tejuan tipouij Roma. ¿Uan axkan techichtakakixtiaj? ¡Amo! Maj yejuan techkixtikij". **38** Oloch tajpianij kintapouijkej taixyekananij itech ueyi xolal tein Pablo kijtojka. Keman yejuan kimatkej ke nejon takamej pouiaj Roma, moujkej. **39** Yejua ika, kiniluitoj maj kintapojpoluikan, uan satepan ke kinkixtijkej kiniluijkej maj kisakan den ueyi xolal. **40** Sayoj ke, keman Pablo uan Silas kiskej de kampa tsaktoyaj, yajkej ichan Lidia. Ompa kinitakej tokniuan, kinyolchikaujkej uan yajkej.

17 Uan panokej Anfípolis uan Apolonia uan ajsikej Tesalónica, kampa yetoya se kali kampa taueyichiuaj judíos. **2** Uan kemej ipa kichiuaya, Pablo kalakik uan eyi semanas itech tonal sábado keman moseuiaj kinmachtij uan kinpaleuij maj kiajsikamatikan itajtol Dios. **3** Kinmelauiliaya uan kinnextiliaya ika Tajkuilolamatsin ke monekia maj Cristo tajyouiani uan maj oksepa nemi.* Kiniluiaya: "Jesús yejua Cristo akin ika namechnojnotstok". **4** Yejua ika sekin peujkej taneltokaj uan mosentilijkej iniuan Pablo uan Silas. No ijkon kichiujkej tel miakej griegos akin kiueyichiuayaj Dios, uan no

16:27 *Oso "tachiak", "ixpetanik". #Oso "iespada". **16:32** *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

16:37 *Oso "Techuitekkej". **17:3** *Itech griego, "moajokui".

miakej siuamej akin ueyichiuanimej.

5 Sayoj ke judíos, akin semi kualantoyaj, kinsentilijkej seki takamej akin amo yolkualmej akin tatsiujkanentinemiaj itech plaza uan peujkej takuejmolchiuaj itech ueyi xolal. Uan chikaujkakalakitoj ichan Jasón kintemojtiayaj Pablo uan Silas para kintemaktiskej iniuan akin ompa mosentilijkaj. **6** Kemej amo kinajsikej, kintitilatstiajkej Jasón uan seki tokniuan ininixpan tekiuanij itech ueyi xolal, uan chikauak kijtouayaj: "Takamej akin takuejmolchiujtokej itech nochi taltikpak no yetokej nikan, **7** uan Jasón kinpixtok ichan. Nochin nejin takamej kiixnamikij itanauatiluan Tekiuaj* uan kijtojtinemij ke yetok okse tekiuaj: Jesús". **8** Keman akin ompa yetoyaj uan tekiuanij itech ueyi xolal kikakkej nejin, momoujtijkej, **9** yejua ika kintajtanijkej Jasón uan oksekin maj taxtauakan, uan kinkaujkej maj yakan.

10 Nejon youak, tokniuan kintitankej Pablo uan Silas hasta Berea. Keman ajsikej, yajkej kampa taueyichiuaj judíos. **11** Sayoj ke akin nemiaj Berea okachi kinekiaj momachtiskej ke akin nemiaj Tesalónica, porin kikakkej itajtol Dios ika nochi ininyolo, uan mojmostaj kiyektemouayaj itech Tajkuilolamatsin ox melauak katka tein kiniluijkaj. **12** Yejua ika miakej peujkej taneltokaj. Uan no miakej siuamej griegas akin semi kuali kinitayaj uan seki takamej no taneltokakej. **13** Sayoj ke keman judíos akin nemiaj Tesalónica kimatkej ke Pablo no kiteixmatiltijtoya itajtol Dios ompa Berea, yajkej ompa para kintakualantaliliskej uan kintakuejmolchiuiliskej. **14** Nimantsin, tokniuan kititankej Pablo maj youi ueyiatenojkopa, sayoj ke Silas uan Timoteo ompa mokaujkej. **15** Akin iuan yayaj Pablo, kiuikakej hasta Atenas. Keman mokepkej kinnauatijkej Silas uan Timoteo maj nimantsin kiitatij Pablo.

16 Uan keman Pablo kinchixtoya* ompa Atenas, yejua semi yolkualanik keman kiitak ke itech ueyi xolal onkayaj tel miakej tatadiosmej.# **17** Yejua ika, kampa taueyichiuayaj kinmachtij uan kinpaleuij judíos uan oksekin akin kiueyichiuayaj Dios maj kiajsikamatikan Tajkuilolamatsin. Uan mojmostaj itech plaza kinajsikamatiltiaya akin ompa yetoyaj. **18** Sayoj ke seki tamatinij* peujkej iuan motajtolteuiaj. Sekin tajtaniaj: "¿Toni kijtosneki nejin takat akin sayoj kikinaka?".# Oksekin kijtouayaj: "Nesi kinteixmatiltijtok dioses akin okseko kayomej". Kijtouayaj nejin porin kitematiltijtoya kuali tanauatilmej^ tein ika tajtoua Jesús uan ke mikemej oksepa nemiskej. **19** Yejua ika kikitskijkej uan kiuikakej Areópago.* Kijtouayaj: "¿Uelis tikmatiskej toni nejon yankuik tamachtilis tein ika titajtoua? **20** Porin ika titajtojtok tein amo keman tikaktoyaj uan tiknekij tikmatiskej toni kijtosneki". **21** Tein melauj, nochin akin

17:7 *Itech griego, "César".

17:16 *Oso "kinchatoya". #Oso "tiotsitsin". **17:18** *Akin kitojtokayaj Epicuro uan Zenón. #Oso "eliuis tajtoua". ^Oso "tajtolmej". **17:19** *Xikonita pág. 492, *Areópago.*

kayomej Atenas uan analtekos akin ompa yetoyaj,* keman amo teyi kichiuayaj, sayoj kitetapouiayaj oso kikakiaj teisa tein yankuik. **22** Uan Pablo moketsak itech Areópago uan kijtoj:

"Takamej akin nankayomej Atenas, nesi ke namejuan okachi nankinmojkatokaj dioses, amo kemej oksekin. **23** Keman ninejnentoya uan nikyekitstiaya tein nankiueyichiuaj, no nikajsik se altar kampa ijkuiliujtok nejin: 'Ialtar se Dios akin amo tikixmatij'. Nejua ika namechnojnotstok nejon akin namejuan nankiueyichiuaj maski amo nankiixmatij. **24** Dios akin kichijchiuak taltikpak uan nochi tein onkak nikan, amo nemi itech templos tein kimachijchiujkej, ta yejua iaxka iluikak uan taltikpak. **25** Amo no moneki maj tikpaleuikan porin amo teyi kipoloua, porin yejua kichiua maj tinochin tiyoltokan, maj timijyotikan uan techmaka nochi. **26** Itechkopa sayoj se takat techchijchiuak tinochin para maj tinemikan itech nochi taltikpak, uan kiixtalij tonalmej keman mochiuas seki taman uan no kiixtalij kani tinemiskiaj, **27** para maj nochin kitemokan Dios. Komo mochikauaj kitemoskej, uelis kiajsiskej porin tein melauj amo uejka yetok. **28** Porin yejua kichiua maj tiyoltokan, maj timoolinikan uan maj tinemikan. Kemej kijtouanij semej namotajkuilojkauan: 'Porin tejuan no tiikoneuan'.*

29 "Yejua ika, kemej tiikoneuan* Dios, maj amo tiknemilikan ke Dios tamati kemej se tatadios* tachijchiuj ika oro, plata oso tet, oso kemej teisa tein aksa# kimachijchiuak kemej kinemilij ke tamati. **30** Tein melauj, Dios kiixpanauij nejon tonalmej keman amo kiixmatiaj, sayoj ke axkan itech nochi xolalmej kiniluijtok nochin maj moyolpatakan. **31** Porin kiixtalijya se tonal keman kiitas tein kinnamiki kiseliskej akin nemij nikan taltikpak kemej monekis. Kichiuas nejon itechkopa se takat akin yejua kiixtalij, uan kemej kichiuak maj oksepa nemi nochin uelis kiyekmatiskej ke nejon tonal yekmelauj ejkos".

32 Keman kikakilijkej ke kijtojtoya ke mikemej oksepa nemiskej, sekin peujkej kiuetskiliaj uan oksekin kijtojkej: "Timitskakiskej okse tonal". **33** Yejua ika Pablo yajki, **34** sayoj ke seki takamej yajkej iuan uan peujkej taneltokaj, kemej Dionisio akin katka semej jueces ompa Areópago, uan se siuatsin akin monotsaya Dámaris, uan oksekin.

18 Satepan ke mochiuak nejin, yejua yajki de Atenas uan ajsik hasta Corinto. **2** Ompa kiajsik se judío akin monotsaya Áquila, akin yolik Ponto. Yejua nemia Italia uan yekimpa ajsika iuan isiuatsin, Priscila, porin Claudio tanauatijka maj nochin judíos kisakan de Roma. Yejua ika Pablo yajki kampa yejuan yetoyaj **3** uan kemej sayoj se taman ika tekitiaj, mokauak ininchan uan iniuan tekitik. Yejuan kichijchiuayaj takenkalmej uan ika motekipanouayaj.

17:21 *Oso "takalpanojtoyaj". **17:28, 29** *Oso "itech tiualeuaj".

17:29 *Oso "tiotsin". #Oso "akin", "akaj".

4 Nochi semanas, itech tonal sábado keman moseuiaj, Pablo kitemakaya se tanojnots kampa taueyichiuaj judíos uan kintaneltoktiaya judíos uan griegos.

5 Keman Silas uan Timoteo temokej de Macedonia uan yajkej Corinto, Pablo senkis motemakak kiteixmatiltis itajtol Dios. Kinnojnotsaya judíos uan kinnextiliaya ke Jesús yejua Cristo. **6** Sayoj ke kemej yejuan kisentokayaj kiixnamikiaj uan kiuijuikaltiayaj,* kitsetseloj itasal uan kiniluij: "Namejuan namotajtakol komo amo namakisaj, amo nejua notajtakol.# Desde axkan nikinnojnotsati akin amo judíos". **7** Yejua ika, kisak de ompa* uan kalakito ichan Ticio Justo, se takat akin kiueyichiuaya Dios uan ichan yetoya tanakastan kampa taueyichiuaj judíos. **8** Sayoj ke Crispo, akin taixyekanaya kampa taueyichiuaj judíos, uan nochin akin nemiaj ichan taneltokakej itech toTekotsin. Uan miakej akin kayomej Corinto akin kikakkej kuali tanauatilmej* peujkej taneltokaj uan moauiaj. **9** Uan no, se youak toTekotsin monextij iixpan Pablo uan kiluij: "Amo ximoui. Xiksentoka xitanojnotsa uan amo ximosenkaua, **10** porin nejua nietok mouan uan amo akin mitsteuis nion mitskojkokos. Onkakej miakej itech nejin ueyi xolal akin notech taneltokaskej". **11** Yejua ika mokauak ompa se xiuit uan tajko kinmachtijtoya itajtol Dios.

18:6 *Oso "kitejtelchiuayaj". #Itech griego, "Maj namoesyo yeto itech namotsontekon". **18:7** *Nejin kijtosneki de kampa taueyichiuaj judíos. **18:8** *Oso "tajtolmej".

12 Keman Galión katka tekiuaj ompa Acaya, judíos moyektenkaujkej kiixnamikiskej Pablo uan kiuikakej kampa motaliaj tamelauanij. **13** Kijtouayaj: "Nejin takat kitemojtok kintaneltoktis nochin para maj kiueyichiuakan Dios kemej amo kijtoua totanauatil". **14** Keman Pablo yaya tajtotiya, Galión kiniluij judíos: "Komo nejin takat kichiuak teisa tein amo kuali oso kitapanauilij tanauatil, kuali yeskia maj nejua namechkaki. **15** Sayoj ke, komo namokualantijtokej ika tajtolmej, tokaymej uan namotanauatil, namejuan xikitakan. Nejua amo nikneki nikixejekos tein moneki mochiuas". **16** Uan kintokak de ompa. **17** Yejua ika nochin yejuan kikitskijkej Sóstenes, akin taixyekanaya kampa taueyichiuaj judíos, uan peujkej kimagaj* iixpan Galión. Sayoj ke yejua senkis amo kinekik mokalakis.

18 Pablo mokauak seki tonalmejok. Satepan monauatij iniuan tokniuan uan yajki Siria itech barco iniuan Priscila uan Áquila. Ompa Cencreas kitekik itson para kichiuas tein motenkaujka iuan Dios. **19** Keman ajsikej Éfeso, ompa kinkauak. Sayoj ke yejua kalakik kampa taueyichiuaj judíos uan peuak kinmachtia uan kinpaleuia maj kiajsikamatikan Tajkuilolamatsin. **20** Maski kiluijkej maj mokaua seki tonalmej, amo kinekik, **21** ta iniuan monauatijteuak uan kiniluij: "Komo Jehová* kineki, oksepa namechitas". Uan ompa Éfeso tejkok# itech barco **22** uan

18:17 *Oso "kiuitekij". **18:21** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. #Oso "pankisak".

temok Cesarea. Pankisak* uan kintajpaloto tokniuan itech nechikol. Satepan, temok Antioquía.

23 Satepan ke mokauak seki tonalmej ompa, yajki uan takalpanojtinemik itech nochin talmej tein pouij Galacia uan Frigia kinyolchikaujtinemia nochin tokniuan.

24 Uan se judío akin monotsaya Apolos, akin yolik Alejandría, ajsik Éfeso. Yejua katka se takat akin kimatia kuali tanojnotsas uan kuali kiixmatia Tajkuilolamatsin. **25** Kimachtijkej iojtsin Jehová* uan kemej Dios kiixyekanaya ika ichikaualis, tanojnotsaya ika nochi iyolo uan kuali ika tamachtiaya Jesús. Sayoj ke, yejua sayoj kimatia ke monekia se moauis kemej Juan tamachtijka. **26** Yejua amo mouia tanojnotsas kampa taueyichiuaj judíos, uan keman Priscila uan Áquila kikakkej, kiuikakej okseko uan okachi kuali kimelauililjkej iojtsin Dios. **27** Uan no, kemej yejua kinekia yas Acaya, tokniuan kintajkuilouilijkej imomachtijkauan Jesús para kintataujtiskej maj kuali kiselianij. Keman ajsik ompa, semi kinpaleuij akin taneltokayajya porin Dios kinmakak itatiochiualis tein amo technamiki, **28** porin ika miak pakilis ininixpan miakej kiyeknextij ke judíos mopolojtoyaj, uan kinextilij ika Tajkuilolamatsin ke Jesús yejua Cristo.

19 Keman Apolos yetoya Corinto, Pablo ojtokak itech talmej tein uejka yetoyaj den ueyiat uan temok hasta Éfeso. Ompa kinajsik seki imomachtijkauan Jesús **2** uan kintajtanij:* "¿Dios namechmakak ichikaualis keman peuak nantaneltokaj?". Yejuan kinankilijkej: "Amo keman tiktekakilianij ke Dios temaka ichikaualis". **3** Yejua kiniluij: "Komo ijkon, ¿keniuj namechauijkej?". Yejuan kinankilijkej: "Techauijkej ijkon kemej tamachtij Juan". **4** Pablo kijtoj: "Juan kinauiaya oksekin porin ijkon kinextiayaj ke moyolpatakajya uan kiniluiaya maj itech taneltokanij akin ualaskia satepan ke yejua: Jesús". **5** Keman kikakkej nejin, moauijkej itokaykopa toTekotsin Jesús. **6** Keman Pablo kitalij imauan inintech, Dios kinmakak ichikaualis uan peujkej tajtouaj itech tataman tajtolmej uan kitematiltiaj tein Dios kiniluiaya. **7** Katkaj kemej 12 takamej.

8 Yejua kalakik kampa taueyichiuaj judíos uan eyi metsti kitemakak tanojnotsmej tein ika tajtouayaj iTaixyekanalis Dios uan kitemoj kikuis tanemililmej tein ika kintaneltoktis, uan amo mouia. **9** Sayoj ke sekin katkaj yoltakuaujkej uan amo kinekkej taneltokaskej, uan senteixtenoj amo kuali ika tajtouayaj iOjtsin toTekotsin. Yejua ika, kinkaujteuak uan kinuikak imomachtijkauan Jesús. Uan mojmostaj kitemakaya tanojnotsmej itech tamachtiloyan tein iaxka katka Tirano. **10** Ijkon kichiuak ome xiuit, yejua ika nochin akin nemiaj itech tal tein poui Asia, judíos uan griegos kikakkej itajtol toTekotsin.

18:22 *Nesi ke yajki Jerusalén. **18:25** *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

19:2 *Oso "kintajtoltij".

11 Uan Dios kisentokak kichiuak uejueyi milagros itechkopa Pablo. **12** Hasta kikuiaj tasal tein ika mouajuatsaya uan okseki itasal Pablo uan kinuikiliayaj akin mokokouayaj. Uan yejuan pajtiaj uan amokuali ejekamej kinkauayaj. **13** Sayoj ke seki judíos akin miakkan yajtinemiaj uan kinkalankixtiayaj amokuali ejekamej, no kitemojkej kikuiskej itokay toTekotsin Jesús iniuan akin kipiayaj amokuali ejekamej. Kijtouayaj: "Itokaykopa Jesús, akin Pablo kiteixmatiltia, nejua namechnauatia xikisakan". **14** Yejua nejin tein kichiuayaj chikome ikoneuan se ueyi tiopixkat judío akin monotsaya Esceva. **15** Sayoj ke, se amokuali ejekat kinnankilij: "Nikixmati Jesús uan nikmati akoni Pablo. Sayoj ke, ¿namejuan nanakonimej?". **16** Uan se takat akin kipiaya se amokuali ejekat, ininpan yajki uan sejse kintantiajki. Uan yejuan cholojteujkej de nejon kali xipetstikej* uan takojkokolmej. **17** Nochin, judíos uan griegos akin nemiaj Éfeso kimatkej tein mochiujka. Yejua ika nochin peujkej semi tamojkatokaj, uan itokay toTekotsin Jesús kisentokak moueyitalij. **18** Uan miakej akin peujkaj taneltokaj, yayaj uan senteixtenoj kijtouayaj uan kimelauayaj tein kichiujtoyaj. **19** Tein melauj, miakej akin katkaj naualmej kisentilijkej ininamatajkuilolluan uan sentaixpan kintatijkej.* Kiixejekojkej kanachi ipatiuj, uan katka 50 mil platajtomin. **20** Ijkon, itajtol Jehová* kisentokak moteixmatiltij uan amo teyi kitsakuiliaya.

21 Satepan ke mochiuak nochi nejin, Pablo kiixtalij ke satepan ke panoskia Macedonia uan Acaya, yaskia Jerusalén. Uan no kijtoj: "Satepan ke ompa nias, no moneki nias Roma". **22** Yejua ika, kintitanik maj yakan Macedonia ome itapaleuijkauan: Timoteo uan Erasto. Sayoj ke, yejua mokauak seki tonalmej itech tal tein poui Asia.

23 Itech nejon tonalmej semi kintakuejmolchiuilijkej akin kitojtokayaj iOjtsin toTekotsin. **24** Demetrio, se takat akin tekitia ika plata kichiuaya maj akin iuan tekitiaj kitanikan miak tomin porin kichijchiuayaj tiopantsitsin tein tamatiaj kemej itiopan tiotsin Diana.* **25** Yejua kinsentilij akin iuan tekitiaj uan oksekin akin no tekitiaj ika plata uan kiniluij: "Takamej, namejuan kuali nankimatij ke ika nejin tekit timotataniliaj. **26** Uan axkan nankiitaj uan nankikakij ke amo sayoj nikan Éfeso, ta tel miakkan itech tal tein poui Asia, nejin Pablo kintaneltoktijtok miakej uan kichiua maj motanemililpatakan keman kiniluia ke tatadiosmej* tamachijchiujmej, amo yekmelauj tatadiosmej. **27** Nejon amo kuali yetok, porin nochin uelis amo kuali ika tajtoskej totekiuj uan hasta uelis kiixtopeuaskej itiopan tonantsin Diana. Uan amo kiueyitaliskejok, porin kiueyichiuaj itech nochin tal tein poui Asia uan itech nochi taltikpak". **28** Keman kikakkej nejin,

19:16 *Oso "xitatstikej". **19:19** *Oso "kinchichinojkej". **19:20** *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

19:24 *Oso "Ártemis". **19:26** *Oso "tiotsitsin".

takamej semi kualankej uan peujkej tsajtsij: "¡Semi ueyi tonantsin Diana nikan Éfeso!".

29 Yejua ika, miakej peuak semi tsatsajtsij itech ueyi xolal, uan nochin sentsikuinteujkej uan kalakitoj kampa semi miakej moixpetaniayaj uan kintitilatstiajkej Gayo uan Aristarco. Yejuan katkaj kayomej Macedonia uan iuan yajtinemiaj Pablo. **30** Uan Pablo kinekia kalakis kampa yejuan yetoyaj, sayoj ke tokniuan amo kikaujkej. **31** Hasta seki ueyichiuanimej* akin mouikayaj iuan, kitanauatilijkej uan kitataujtijkej maj amo youi kampa takuejmolchiujtoyaj. **32** Sekin eliuis tsajtsitoyaj se taman uan oksekin okse taman, porin amo kimatiaj toni mochiujtoya uan tel miakej amo kimatiaj keyej ompa mosentilijkaj. **33** Yejua ika, sekin kiluijkej Alejandro maj tajto, porin judíos kitojtopeujtoyaj hasta taixpan. Uan Alejandro kinextij ika imauan maj amo kakistikanok porin kinekia motenpaleuis. **34** Sayoj ke keman kiitakej ke katka judío, nochin peujkej olochtsajtsij. Ome hora kijtojtoyaj: "¡Semi ueyi tonantsin Diana nikan Éfeso!".

35 Keman tayekankachiujkej itech ueyi xolal tekit kintamatilij akin ompa yetoyaj, kijtoj: "Takamej akin nanemij nikan Éfeso, nanochin nankimatij ke tejuan tikyekpiaj itemplo tonantsin Diana uan itaixkopin tein ualpanuetsik. **36** Amo akin kijtoua ke amo, yejua ika ximotamatilikan uan amo teyi xikeliuischiuakan. **37** Nejin takamej akin nankinualkuikej nikan, amo tachtekij itech templos nion kiuijuikaltianij* tonantsin Diana. **38** Yejua ika, komo Demetrio uan akin iuan tekitij kinekij kiteluiliskej aksa,* ixyetok kemanian tekitij tamelauanij uan yejua ika onkakej tekiuanij. Maj motetelulitij itech nejon tonalmej. **39** Sayoj ke komo namejuan nankinekij nankichiuaskej okse taman, nejin kuejmol moneki moyektalis itech se nechikol kemej ixyetok itech tanauatil. **40** Nejin tein mochiuak semi tamouilil porin uelis techpantiskej ke titaixnamikij, uan amo onkak teisa tein kinextis keyej motakuejmolchiuak". **41** Keman kitamiijtoj nejin, kiniluij maj yakanya.

20 Keman tatamatiak, Pablo kinnotsak imomachtijkauan Jesús. Satepan ke kinyolchikauak uan iniuan monauatij, yajki Macedonia. **2** Keman panotiaya itech nejon talmej semi kinyolchikauaya tokniuan ompa, uan ajsik Grecia. **3** Ompa mokauak eyi metsti; sayoj ke keman yaya tejkoti* itech barco uan yaskiaya Siria, judíos motenkaujkej kimiktiskej, yejua ika kiixtalij mokepas Macedoniajkopa. **4** Iuan yayaj Sópater ikoneuj Pirro akin kayot Berea, Aristarco uan Segundo akin kayomej Tesalónica, Gayo akin kayot Derbe, Timoteo, uan no Tíquico uan Trófimo, akin kayomej itech tal tein poui Asia. **5** Yejuan techyekankej uan tech-

19:31 *Nejin takamej kiitayaj keniuj mochiuaskiaj iluimej uan tein mochiuaskia kampa moixpetaniayaj miakej.

19:37 *Oso "nion kitejtelchiuanij". **19:38** *Oso "akin", "akaj". **20:3** *Oso "pankisati".

chiatoj ompa Troas. **6** Satepan ke panok iluit keman kikuaj pantsin tein amo kisamaualtiaj,* titejkokej itech barco ompa Filipos uan makuil tonal satepan tikinajsitoj ompa Troas. Ompa timokaujkej chikome tonal.

7 Itech tonal keman peua semana, timosentilijkaj para titakuaskej. Pablo peuak kinnojnotsa akin ompa yetoyaj porin mostika yaskiaya. Itanojnots uejkauak hasta tajkoyouan. **8** Timosentilijkaj itech se cuarto tein yetoya ajko. Ompa onkayaj miak candilmej. **9** Ventanajtenoj tokotsyetoya se okichpil akin monotsaya Eutico. Yejua kuali kochtiajki* keman Pablo tajtojtoya. Yejua ika, panuetsik# desde eyi piso, uan keman kiajokuitoj ipa momikilijkaya. **10** Sayoj ke Pablo pantemok, itech motekak uan kinauaj. Uan kijtoj: "Amo ximotekipachokan, ta yoltok". **11** Satepan tejkok,* uan peuak takua. Uejkauak kinnojnotstoya hasta keman tanesik, uan yajki. **12** Uan kiuikakej okichpil uan semi yolpaktiayaj porin oksepa yoltoya.

13 Uan ompa, titejkokej* itech barco uan tiajkej hasta Asón, kampa tikuitikisaskiaj Pablo. Yejua technauatijka nejin porin kinekia metsnejnemis hasta ompa. **14** Yejua ika, keman techajsito ompa Asón, tejkok itech barco uan tiajkej Mitilene. **15** Mostika, desde ompa tikisteujkej itech barco uan timotsakuilijkej itech tal tein monotsa Quíos. Uiptika, tepitsin timotsakuilijkej Samos, uan se tonal satepan tiajsitoj Mileto. **16** Pablo kiixtalij amo motsakuilis Éfeso porin amo kinekia uejkauas itech tal tein poui Asia. Moijsiuilijtoya porin kinekia ajsitiuj Jerusalén, komo uelia, itech tonal keman mochiuaya iluit tein monotsa Pentecostés.

17 Sayoj ke, keman yetoya ompa Mileto tatitanik maj kinnotsakan tayekananij itech nechikol tein yetok Éfeso. **18** Keman iuan moajsikej, kiniluij: "Namejuan kuali nankimatij tein nikchiujtinemik namouan desde keman niejkok itech tal tein poui Asia. **19** Niktekititiliani toTekotsin kemej takeual uan niknextiani ke semi niyolyemanik, uan nichokak uan nitajyouij keman judíos nechmiktisnekiaj. **20** Maski ijkon, amo nimouik namechiluis nochi tein namechpaleuiskia nion nimouik namechmachtis sentaixpan uan kajkalpan, **21** ta kuali* nikinixmatiltij judíos uan griegos ke monekia moyolpataskej uan mokepaskej iuan Dios uan takuaujtamatiskej iuan toTekotsin Jesús. **22** Sayoj ke axkan, ichikaualis Dios kichiuak maj niouj Jerusalén maski amo nikmati toni nechpanos ompa, **23** sayoj nikmati ke itech nochi xolalmej kampa niouj, Dios ika ichikaualis miakpa nechnauatia ke nechtsakuaskej uan nitajyouis. **24** Maski ijkon, amo nechtekipachoua maj nimiki, ta sayoj nikneki niktamichiuas tein moneki nikchiuas uan tekit tein toTekotsin Jesús nechmakak. Yejua nechnauatij maj

20:6 *Oso "amo kiposonaltiaj", "amo kisoneuaj". **20:9** *Oso "kochuetsik". #Oso "meualtij". **20:11** *Oso "pankisak". **20:13** *Oso "tipankiskej".

20:21 *Oso "ajsitok".

kuali* nikteixmatilti kuali tanauatilmej# tein ika tajtouaj itatiochiualis Dios tein amo technamiki.

25 "Nejua namechixmatiltij iTaixyekanalis Dios, sayoj ke axkan nikmati ke amo nanechitaskejok. **26** Yejua ika namechnotsak, para xikitakan axkan ke amo notajtakol komo aksa* ixpoliui, **27** porin amo nimouik namechmatiltis nochi tein Dios kiixtalijtok kichiuas. **28** Ximoyekpiakan namejuan uan xikinyekpiakan ichkamej,* porin Dios ika ichikaualis namechixtalij kemej tayekananij para nankinyekpiaskej akin pouij itech inechikol Dios, kemej kichiua se ichkatajpixkej, uan nejon ichkamej Dios kinkouak ika iesyo iKoneuj. **29** Nikmati ke keman nias kalakiskej namouan koujtajitskuimej tein tamouililmej tein kinauilchiuaskej* ichkamej, **30** uan seki takamej akin namouan pouij kijtoskej tein kejkeptok para kintanejnektiskej tokniuan uan kinuikaskej iniuan.

31 "Yejua ika, xitachixtokan uan xikelnamikikan ke eyi xiuit, youalintonal, namechyolmajxitij nansejsemej uan hasta nichokak keman namouan nitajtoj. **32** Uan axkan namechkaua imako Dios uan itajtol tein ika tajtoua itatiochiualis tein amo technamiki, tein uelis namechyolchikauas uan namechmakas tein Dios motenkauak iniuan akin moinxelouilij.* **33** Amo akin nikixnekiliani iplata nion ioro nion itasal. **34** Namejuan nankimatij ke nitekitini ika nomauan para nimoixpanoltis nejua uan akin nouan yajtinemij. **35** Itech nochi namechnextiliani keniuj moneki chikauak nantekitiskej para nankinpaleuiskej akin moneki maj kinpaleuikan uan ke moneki nankielnamikiskej nejin tein kijtoj to-Tekotsin Jesús: 'Okachi se yolpaki keman se kitemaka ke ijkuak temakaj'".

36 Keman tamitajtoj, motankuaketsak iniuan nochin uan kichiuak netataujtil. **37** Uan nochin peujkej chokaj uan kinauajkej Pablo uan kimakakej besos* porin kitasojtayaj. **38** Yejuan semi tayokoxtoyaj, okachiok porin kiniluijka ke amo kiitaskiajok. Satepan, kinalkauatoj hasta kampa yetoya barco.

21 Satepan ke iniuan timonauatijkej maski semi techyolkokoj, titejkokej* itech barco uan tiajkej hasta Cos, uan amo kanaj timotsakuilijkej. Mostika tiajkej Rodas uan ompa hasta Pátara. **2** Keman tikajsikej se barco tein yaya Fenicia, titejkokej uan tiajkej. **3** Keman tiajtoyaj itech barco, tikuejkaitakej Chipre, tal tein youaliujtok ika ueyiat, tikpanauijkej toopochmakopa uan tiksentokakej tiajkej hasta Siria. Timoketskej ompa Tiro, kampa monekia kitemouiliskej itamamal barco. **4** Keman ompa tietoyaj, tikintemojkej tokniuan uan iniuan timokaujkej ompa chikome tonalmej. Sayoj ke yejuan miakpa kiluiayaj Pablo maj amo youi Jerusalén porin Dios ika ichikaualis ijkon

---

20:24 *Oso "ajsitok". #Oso "tajtolmej". **20:26** *Oso "akin", "akaj". **20:28** *Oso "borregos". **20:29** *Oso "kintajyouiltiskej". **20:32** *Oso "chipaujkej iixpan".

20:37 *Oso "kipitsojkej", "kitenamikkej". **21:1** *Oso "tipankiskej".

kinmatiltij. **5** Keman panokej nejon tonalmej, tiksentokakej tiajkej. Nochin, hasta siuamej uan pipiltsitsin, touan yajkej hasta ke tikiskej den ueyi xolal. Uan timotankuaketskej ueyiatenoj, tikchiujkej netatautil **6** uan iniuan timonauatijkej. Tejuan titejkokej itech barco uan yejuan mokepkej ininkalijtik.

7 Tikiskej Tiro uan tiajsikej hasta Tolemaida. Ompa tikintajpalojkej tokniuan uan iniuan timokaujkej se tonal. **8** Mostika tieujteujkej uan tiajsikej Cesarea. Tiajkej ichan Felipe uan iuan timokaujkej. Yejua kiteixmatiltia kuali tanauatilmej,* uan pouia iniuan chikome takamej akin tatitanilmej kinijitakaj.# **9** Nejin takat kinpiaya naui isiuapipiluan akin ininseltiok katkaj uan kitematiltiayaj tein Dios kiniluiaya. **10** Ompa tikuikayajya miak tonalmej keman temok de Judea se tanauatijkej* akin monotsaya Ágabo. **11** Techajsiko kampa tietoyaj, kikuik itajkoilpikauj* Pablo, mometsilpij uan momailpij# uan kijtoj: "Yejua nejin tein Dios kijtoua ika ichikaualis: 'Ijkon kiilpiskej judíos ompa Jerusalén akin iaxka nejin tajkoilpikat, uan kitemaktiskej ininmako akin amo judíos'". **12** Keman tikakkej nejin, tejuan uan oksekin akin ompa no yetoyaj peuak tiktatautjtiaj maj amo pankisani Jerusalén. **13** Uan Pablo tanankilij: "¿Keyej nanchokatokej uan nankichiuaj maj nimoyolkoko? Uelis nankiyekmatiskej ke amo sayoj uelisya nechilpiskej,* ta no uelisya nimikis ompa Jerusalén porin nitakuaujtamati itech itokay to-Tekotsin Jesucristo". **14** Kemej amo tiuelkej tiktanemililpatakej, amo teyi tikiluijkejok uan tikijtojkej: "Maj mochiua tein Jehová* kineki".

15 Keman panokej nejin tonalmej, timotakuijkuililjkej uan peujkej tiouij Jerusalén. **16** Seki tokniuan kayomej Cesarea touan yajkej para techuikaskej ichan Mnasón porin yaya ompa timokauatij. Yejua katka kayot Chipre uan semej yekinika imomachtijkauan Jesús. **17** Keman tiajsikej Jerusalén, tokniuan semi yolpakkej uan kuali techselijkej. **18** Mostika, Pablo touan yajki tikitatoj Santiago. Ompa yetoyaj nochin tayekananij. **19** Pablo kintajpaloj uan peuak kintapouia nochi tein Dios kichiujka iniuan akin amo judíos keman ompa tanojnotsak.

20 Uan keman kikakkej nejin, peujkej kiueyitaliaj Dios, sayoj ke no kiluijkej: "Noknitsin, tikmati ke iniuan judíos moajsij miakej miles taneltokanij uan ke nochin semi kitakamatij iTanauatil Moisés. **21** Sayoj ke yejuan kitekakilijkej ke nochin judíos akin nemij itech okseki altepemej tikinmachtijtok maj kikauakan* iTanauatil Moisés. Uan ke tikiniluia maj amo kintekikan# ininokichpipiluan nion

21:8 *Oso "tajtolmej". #Oso "kinixpejpenkaj". **21:10** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* **21:11** *Oso "ipaxa", "itajkotsikaujka". #Oso "mometstsikoj uan momatsikoj".

21:13 *Oso "nechtsikoskej". **21:14** *Xikonita pág. 496, *Jehová.* **21:21** *Oso "maj kiixnamikikan". #Oso "maj amo kinchiuilikan circuncisión". Xikonita pág. 493, *circuncisión.*

maj kisentokakan kichiuakan tein uejkaujya ipa tikchiujtiuitsej. **22** Komo ijkon, ¿toni tikchiuatij? Yejuan kimatiskej ke tiejkok. **23** Yejua ika, xikchiua tein timitsiluitij. Touan yetokej naui takamej akin kichiujtokej tein moyektenkaujkej iuan Dios. **24** Xikinuika, ximochipaua iniuan ijkon kemej kijtoua iTanauatil Moisés uan xikintaxtauili para maj uelikan kitekikan inintson. Ijkon nochin kimatiskej ke tein mitsijtouiliaj amo melauak porin tein tikchiujtok kuali yetok, uan no tiktakamattok iTanauatil Moisés. **25** Uan taneltokanij akin amo judíos tikintajkuilouilijkej ke tikixtalijkej maj kiixtopeuakan tein kinmaktilianij tatadiosmej,* maj amo kikuikan esti, maj amo kikuakan tapialmej tein amo kineskixtiaj uan maj amo auilnemikan".#

26 Mostika, Pablo kinuikak nejin takamej uan iniuan mochipauak ijkon kemej kijtoua iTanauatil Moisés. Uan kalakik itech templo tanauatito kemanian tamiskiaj tonalmej tein ixyetoya mochipaujtoskej uan kemanian tiopixkat ueliskiaya kimaktilis Dios tein kinpaleuiskia sejse.

27 Keman yaya ajsitiya chikome tonal, judíos akin nemiaj Asia kiitakej itech templo uan takuejmolchiujkej. Yejua ika, kikitskijkej **28** uan tsajtsitiayaj: "¡Takamej israelitas, xitechpaleuikan! Yejua nejin takat akin kampa yeski tamachtijtinemi tein kichiua maj techixnamikikan, maj kiixnamikikan toTanauatil, uan nikan kampa titaueyichiuaj. Hasta kinkalakiani griegos itech templo uan kipitsotilij nejin kali tein yektik". **29** Kijtouayaj nejin porin achto kiitakaj Pablo itech ueyi xolal iuan Trófimo akin kayot Éfeso uan kinemiliayaj ke Pablo kikalakijka itech templo. **30** Nochin itech ueyi xolal takuejmolchiujkej. Miakej ualtsikuinteujkej, kikitskijkej Pablo uan kititilatskej kalampa den templo. Nimantsin tatsaktiuetskej. **31** Keman kimagatoyaj* para kimiktiskej, kinauatijkej tayekankasoldado# ke nochin takuejmolchiujtoyaj ompa Jerusalén. **32** Nimantsin, yejua kinsentilij soldados uan akin kinixyekanaj 100 soldados uan temok kampa yejuan yetoyaj. Keman kiitakej tayekankasoldado uan soldados, amo kimagakejok* Pablo.

33 Tayekankasoldado motokij, tanauatij maj kikitskikan uan maj kiilpikan* ika ome cadena. Uan tajtanik akoni katka uan toni kichiujka. **34** Sayoj ke sekin akin ompa yetoyaj tsajtsiaj se taman uan oksekin okse taman. Kemej tsatsajtsitoyaj amo uelia kimatia tein yekmelauj mochiujka, yejua ika tanauatij maj kiuikakan Pablo kampa mokauaj soldados. **35** Sayoj ke keman peuak tejko itech escaleras, soldados monekik kimamaskej porin kinekiaj kinmakuiliskej, **36** porin akin kintojtokatiayaj tsajtsitiayaj: "¡Xikmiktikan!".

37 Keman yaya kikalakitijya kampa mokauaj soldados, Pablo kiluij tayekankasoldado: "¿Uelis

21:25 *Oso "tiotsitsin". #Tajtol griego, *pornéia*. Xikonita pág. 492, *auilnemilis*.

21:31 *Oso "kiuitektoyaj". #Nejin takat kinixyekanaya mil soldados. **21:32** *Oso "amo kiuitekkejok". **21:33** *Oso "kitsikokan".

nikijtos teisa?". Yejua kijtoj: "¿Titajtoua griego? **38** ¿Xe amo tejua akin tikayot Egipto akin ne kemanian kichiuak maj kinixnamikikan tekiuanij uan kinuikak taluakyan naui mil temiktianij?". **39** Pablo kinankilij: "Tein melauj, nejua nijudío, nikayot Tarso, se ueyi xolal tein semi moixmati ompa Cilicia. Yejua ika nimitstataujtia xinechkaua maj nikinnojnotsa akin nikan yetokej". **40** Pablo ijkatoya itech escaleras. Keman kikaujkej maj tajto, kinnextilij ika imauan maj amo tajtokanok. Keman tatamatiak, kiniluij itech tajtol hebreo:

22 "Nokniuan uan akin nantaixyekanaj, xikakikan tein ika nimotenpaleuiti".* **2** Keman kikakkej ke kinnojnotstoya itech tajtol hebreo, okachi amo kakistikej. Uan no kijtoj: **3** "Nejua nijudío. Niyolik ompa Tarso tein poui Cilicia, sayoj ke nechmachtij Gamaliel itech nejin ueyi xolal. Nechmachtijkej maj senkis niktakamati iTanauatil Moisés tein kitakamatkej touejkaujtatuan uan semi nikneltoka Dios ijkon kemej namejuan. **4** Nikinilpij* takamej uan siuamej akin pouiaj itech iOjtsin toTekotsin uan nikintemaktij maj kintsakuanij, nikintajyouiltij uan nikchiuak maj kinmiktikan. **5** Tayekankatiopixkat uan nochin taixyekananij judíos uelis namechiluiskej ke melauak nejon. Yejuan nechijkuilouilijkej se tanauatil tein nikinnextiliskia tokniuan ompa Damasco, kampa yaya nikinilpiti* akin ompa yetoyaj uan nikinualkuiti Jerusalén para maj kintatsakuiltikan.

6 "Sayoj ke itech ojti, keman niajsitiayaya Damasco kemej nepantaj, se chikauak tanex tein ualeuaya iluikak sepasan nechixmiktij. **7** Niuetsito talpan uan nikakik ke nechiluiayaj: 'Saulo, Saulo, ¿keyej tinechtajyouiltijtok?'. **8** Nejua niknankilij: '¿Tiakoni noTekotsin?'. Uan nechiluij: 'Nejua niJesús akin kayot Nazaret, akin tejua tiktajyouiltijtok'. **9** Uan takamej akin nouan yetoyaj kiitakej tanex, sayoj ke amo kiajsikamatkej tein nechiluijtoyaj. **10** Uan nikiluij: '¿Toni moneki nikchiuas noTekotsin?'. ToTekotsin nechnankilij: 'Ximoketsa, xiouj Damasco uan ompa mitsiluiskej nochi tein moixtalij tikchiuas'. **11** Kemej amo nitachiaya porin nechixpojpolojka nejon tanex, takamej akin yetoyaj nouan nechmajchantiajkej hasta Damasco.

12 "Satepan nechitako Ananías. Yejua kimojkatokaya Dios uan kitakamatia iTanauatil Moisés, uan nochin judíos akin ompa nemiaj kuali ika tajtouayaj. **13** Ananías moketsak nonakastan uan nechiluij: '¡Noknitsin Saulo, oksepa xitachia!'. Uan nejon hora nimoixajokuik uan nikitak. **14** No nechiluij: 'IninDios touejkaujtatuan mitsijitak* para tikixmatis tein yejua kineki uan para tikitas Jesús akin yolmelauak uan tikakis tein kijtos, **15** porin yejua mitsijitak* para ika titajtos nochi tein tikitak uan tikakik. **16** Komo ijkon, ¿toni tikchia? Ximoketsa, ximoaui uan

22:1 *Oso "nimotajtouiti". **22:4** *Oso "Nikintsikoj". **22:5** *Oso "nikintsikoti". **22:14, 15** *Oso "mitsixpejpenak".

xikteneua itokay Jesús uan ijkon Dios mitstapojpoluilis motajtakoluan'.

17 "Uan keman nimokepak Jerusalén uan nikchiujtoya netataujtil itech templo, sepasan peuak nitajtachia **18** uan nikitak toTekotsin akin nechiluij: 'Ximoijsiuili uan niman xikisa de Jerusalén, porin amo kinekiskej mitskakiskej keman tinechteixmatiltis'. **19** Uan nejua nikijtoj: 'No-Tekotsin, yejuan kuali kimatij ke niaya itech nochi kalmej kampa taueyichiuaj judíos uan nikintsakuaya uan nikinmagaya* akin motech taneltokayaj. **20** Uan keman kimiktijtoyaj motaixpantijkauj Esteban, nejua ompa nietoya, nikitaya ke kuali yetoya tein kichiujtoyaj uan nikinpialijtoya inintasal akin kimiktijtoyaj'. **21** Maski ijkon, yejua nechiluij: 'Xiouj, porin nimitstitaniti itech altepemej tein uejka yetokej'".

22 Hasta nejon hora, nochin kikaktoyaj. Sayoj ke peuak tsajtsij: "¡Xikmikti nejon takat! ¡Amo kinamiki maj kisentoka yolto!". **23** Yejuan tsajtsitoyaj, kitamotayaj ininpantaken uan kiajkopixojtoyaj* talnex, **24** yejua ika tayekankasoldado* tanauatij maj kikalakikan Pablo kampa mokauayaj soldados. No kijtoj maj kiuijuitekinij hasta maj kijto toni kichiujka, porin kinekia kiyekmatis keyej nochin tsajtsiaj maj kimiktikan. **25** Sayoj ke keman kiajkomailpijkej* para kiuijuitekiskej, Pablo kiluij akin kinixyekanaya 100 soldados akin ompa yetoya: "¿Uelis nankiuijuitekiskej se romano maski ayamo kiixejekouani se juez?". **26** Keman nejon takat kikakik nejin, kinauatito tayekankasoldado, uan kiluij: "¿Toni tiknemilia tikchiuas? Porin nejin takat romano". **27** Yejua ika tayekankasoldado yajki kampa yetoya Pablo uan kitajtanij:* "Xinechilui, ¿tipoui Roma?". Yejua kinankilij: "¡Kemaj!". **28** Tayekankasoldado kiluij: "Nejua nitaxtauak miak tomin para nechpouaskej kemej romano". Uan Pablo kiluij: "Nejua nipoujtok kemej romano desde ke niyolik".

29 Nimantsin, takamej akin yaya kitatsintokitij uan kiuijuitekitij, kikaujkej. Tayekankasoldado momoujtij keman kimatik ke poujtoya kemej romano uan ke yejua kiilpijka* ika cadenas.

30 Kemej kinekia senkis kimatis keyej kiteluilijtoyaj judíos, mostika kikajkauak uan tanauatij maj mosentilikan uejueyi tiopixkamej uan nochin Uejueyi Tamelauanij.* Uan kichiuak maj temo Pablo uan kiuikak ininixpan.

23 Pablo kinsenitak Uejueyi Tamelauanij* uan kijtoj: "Nokniuan, hasta nejin tonal iixpan Dios ueli nikijtoua ke amo teyi nechyolkuejmoloua porin amo nikchiuani nion teyi tein amo kuali". **2** Keman tayekankatiopixkat Ananías kikakik nejon, kinnauatij akin iuan yetoyaj maj kitentatsinikan. **3** Yejua ika Pablo kiluij: "Dios mitsmagas* tejua, taixkajkayaujkej.# Komo tej-

22:19 *Oso "nikinuitekia". **22:23** *Oso "kiajkotepeujtoyaj". **22:24** *Nejin takat kinixyekanaya mil soldados. **22:25** *Oso "kiajkomatsikojkej".

22:27 *Oso "kitajtoltij". **22:29** *Oso "kitsikojka". **22:30; 23:1** *Xikonita pág. 500, *Sanedrín.* **23:3** *Oso "mitsuitekis". #Oso "tepamit tein pochiktik".

ua tikixejekoua tein nechchiuiliskej ijkon kemej kijtoua iTanauatil Moisés, ¿keyej amo tiktakamati uan titanauatia maj nechixtatsinikan?". **4** Akin ompa iuan yetoyaj kiluijkej: "¿Timoixeuia tiknajnankilis* itayekankatiopixkauj Dios?". **5** Pablo kinnankilij: "Nokniuan, nejua amo nikmatia ke yejua tayekankatiopixkat. Porin ijkuiliujtok: 'Amo xikuijuikalti nion semej taixyekananij itech moxolal'".

6 Uan kemej Pablo kimatia ke sekin katkaj saduceos uan oksekin fariseos, chikauak kijtoj ininixpan: "Nokniuan, nejua nifariseo uan notatuan fariseos. Axkan nankiixejekojtokej toni nanechchiuiliskej porin nikneltoka ke oksepa nemiskej akin momikilijkejya". **7** Yejua ika fariseos uan saduceos peujkej motajtolteuiaj uan akin mosentilijkaj moxexelojkej, **8** porin saduceos kijtouaj ke akin momikilijkejya amo oksepa nemiskej uan ke amo onkakej ángeles,* sayoj ke fariseos kineltokaj nochi nejin. **9** Yejua ika peujkej eliuis tsatsajtsij. Uan seki tajkuilouanij akin pouiaj iniuan fariseos moketskej uan peujkej eliuis taixnamikij uan kijtouayaj: "Amo tikajxiliaj nion teyi tein amo kuali nejin takat. ¿Uan takan kinojnotsak se ángel?".* **10** Keman tayekankasoldado* kiitak ke okachi eliuis motajtolteuijtoyaj, mouik maj kimiktikan Pablo. Yejua ika tanauatij maj soldados temokan para maj kikixtikan uan maj kiuikakan kampa mokauayaj soldados.

11 Sayoj ke nejon youak toTekotsin monextij kampa yetoya Pablo uan kiluij: "¡Ximoyolchikaua! Porin ijkon kemej kuali* tinechteixmatiltiani nikan Jerusalén, no monekis tinechteixmatiltis ompa Roma".

12 Keman tanesik, judíos ichtaka kisenixtalijkej uan moyektenkaujkej maj kinpano tein amo kuali komo takuaj uan tatayij achto ke kimiktiskej Pablo. **13** Katkaj panoua 40 takamej akin ichtaka kiixtalijkej nejin. **14** Yejua ika kinitatoj uejueyi tiopixkamej uan taixyekananij judíos, uan kiniluijkej: "Timoyektenkaujkej maj techpano tein amo kuali komo titakuaj achto ke tikmiktiskej Pablo. **15** Yejua ika, namejuan uan Uejueyi Tamelauanij* xitajtokan iuan tayekankasoldado para maj kiuika kampa namejuan nanyetokej, kemej yeskia nankinekiskiaj nankiyektatsintokiskej. Uan achto ke yejua ajsis, tejuan tikchixtoskejya# para tikmiktiskej".

16 Sayoj ke isobrino Pablo kimatik ke kiixtaliayaj kiichtakauiskej, yejua ika yajki kampa mokauayaj soldados uan kinauatij Pablo. **17** Uan Pablo kinotsak se akin kinixyekana 100 soldados uan kiluij: "Xikuika nejin okichpil iixpan tayekankasoldado, porin kineki kimatiltis teisa". **18** Yejua ika, kiuikak iixpan tayekankasoldado uan kiluij: "Pablo akin tsaktok, nechnotsak uan

---

23:4 *Oso "tikuijuikaltis (tiktejtelchiuas)". **23:8** *Oso "amo onkak nion ángel nion tein amo se kiita". **23:9** *Oso "tein amo ueli se kiita oso se ángel". **23:10** *Nejin takat kinixyekanaya mil soldados.

23:11 *Oso "ajsitok". **23:15** *Xikonita pág. 500, *Sanedrín*. #Oso "tikchatoskejya".

nechiluij maj nimitsualkuiliani nejin okichpil porin kineki mitsiluis teisa". **19** Tayekankasoldado kimakitskij, kiuikak okseko, uan kitajtanij:* "¿Toni tikneki tinechmatiltis?". **20** Yejua kinankilij: "Judíos motenkaujkej mitsiluiskej xikuika Pablo mosta hasta kampa yetokej Uejueyi Tamelauanij,* kemej yeskia kinekiskiaj okachi kitatsintokiskej. **21** Sayoj ke amo xikchiua tein mitsiluiskej, porin kinpiaj panoua 40 takamej akin kichixtokejya* para kiichtakauiskej. Uan yejuan moyektenkaujkej maj kinpano tein amo kuali komo takuaj oso tatayij achto ke kimiktiskej. Sayoj kichixtokej# xikijto maj mochiua tein kinekij". **22** Tayekankasoldado kikauak maj youi okichpil, sayoj ke achto kinauatij: "Amo akin xikilui ke tinechiluij nejin".

23 Uan tanauatij maj kinnotsakan omen akin kinixyekanaj 100 soldados uan kiniluij: "Xikisakan iniuan 200 soldados uan xiakan hasta Cesarea kemej chiknaui hora youak.* No xikinuikakan 70 soldados akin youij itech caballos uan 200 akin kiuikaj koujmej tein tenpitstikej.# **24** Xikinualkuikan caballos tein ika nankiuikaskej Pablo para kuali ajsitiuj keman nankiuikiliskej tekiuaj Félix". **25** Uan kijkuiloj se amat tein kijtouaya ijkuin:

26 "Nejua niClaudio Lisias, ika nejin amatajkuilol nimitstajpaloua tejuatsin tekiuaj Félix: **27** Judíos kikitskijkej nejin takat uan kimiktijtoyajya. Sayoj ke keman nikmatik ke katka romano, nimantsin nikmakixtito iniuan nosoldados. **28** Kemej niknekia nikmatis toni ika kiteluiliayaj, nikinuikilij Uejueyi Tamelauanij* itech ininxolal. **29** Nikmatik ke ika mokuitoyaj ininTanauatil, sayoj ke amo nikita ke kinamiki maj kimiktikan oso maj kitsakuakan. **30** Sayoj ke nechiluijkej ke ichtaka kisenixtalijkej kimiktiskej, yejua ika nimantsin nimitstitanilij uan no nikinnauatij akin kiteluiliaj maj mitsiluitij keyej kiteluiliaj".

31 Yejua ika, nejin soldados kichiujkej tein kinnauatijkej uan youak kiuikakej Pablo hasta Antípatris. **32** Mostika, yejuan mokepkej kampa mokauayaj uan okseki soldados akin yayaj itech caballos kiuikakej. **33** Keman ajsitoj Cesarea, kitemaktijkej Pablo iuan tekiuaj Félix uan no kimakakej amat. **34** Yejua kiitak tein kijkuilouilijkaj uan tajtanik kani kayot katka Pablo. Uan kimatik ke katka kayot Cilicia. **35** Yejua kijtoj: "Kuali nikakis tein tinechiluis keman ualaskej akin mitsteluiliaj". Uan tanauatij maj kiyekpixtonij itech ipalacio Herodes.

24 Makuil tonal satepan, tayekankatiopixkat Ananías temok iniuan seki taixyekananij judíos uan se tetajtouijkej akin itokay Tértulo, uan yejuan kiluijkej tekiuaj keyej kiteluiliayaj Pablo. **2** Keman kinotskej Tértulo, yejua peuak kijtoua:

"Tejuatsin Félix, timitstasojkamatiliaj porin tikchiujtok maj

---

23:19 *Oso "kitajtoltij". **23:20, 28** *Xikonita pág. 500, *Sanedrín.* **23:21** *Oso "kichatokejya". #Oso "kichatokej". **23:23** *Itech griego, "expatika hora youak". #Oso "yekapitstikej".

kualtsin tinemikan, uan kemej kuali titaixejekoua, tikyekchiujtok tein okachi tapaleuia itech nejin altepet. **3** Nochipa uan kampa yeski, semi tiktasojkamatij nochi nejin. **4** Sayoj ke kemej amo nikneki nimitsyolajxitis, nimitstataujtia xikualtakat uan xitechkaki tepitsin. **5** Tikitakejya ke nejin takat takuejmolchiua. Kichiua maj itech nochi taltikpak judíos taixnamikikan uan kinixyekana akin kitojtokaj Jesús akin kayot Nazaret. **6** No kitemoj kipitsotilis templo, yejua ika tikitskijkej. **7** * **8** Keman tejua tiktatsintokis, tikyekitas ke melauak nochi tein tejuan ika tikteluiliaj".

9 Uan judíos no peujkej kiteluiliaj uan kijtouayaj ke melauak katka nochi tein Tértulo kijtojtoya. **10** Tekiuaj kiixnextilij Pablo maj tajtouani. Uan yejua tanankilij:

"Nejua kuali nikmati ke miak xiujmejya tijuez itech nejin altepet. Yejua ika, ika miak pakilis nimotenpaleuia. **11** Yekin kichiua 12 tonalmej nipankisak Jerusalén nikueyichiuato Dios. Komo tikneki tikmatis ox melauak, uelis titajtanis. **12** Yejuan amo nechitakej maj nimotajtolteuijto iuan aksa* itech templo, nion maj nikchiua maj takuejmolchiuakan kampa taueyichiuaj judíos oso itech ueyi xolal. **13** Amo no uelis kijtoskej ke melauak tein axkan nechpantijtokej. **14** Sayoj ke, kemaj nimitsyekiluia ke nejua ninemi ijkon kemej tamachtiaj itech tein yejuan kiluiaj yankuik taneltokalis. Niktekitilijtok ininDios nouejkaujtatuan, porin nikneltoka nochi tein ijkuiliujtok itech iTanauatil Moisés uan tein kijkuilojkej Tanauatianij.* **15** Uan no nikchia tein nejin takamej kichiaj, ke Dios kichiuas maj oksepa nemikan akin yolmelaujkej uan akin amo yolmelaujkej. **16** Yejua ika, nochipa nimochikaua maj amo teyi nechyolkuejmolo iixpan Dios uan ininixpan oksekin. **17** Satepan ke panok miak xiujmej nikinualkuilij tomin nojudíosikniuan uan niktemaktiko iixpan Dios tapialmej. **18** Nikchiujtoya nejon itech templo keman nechajsikej. Nejua nimochipaujkaya ijkon kemej kijtoua iTanauatil Moisés uan amo nietoya iniuan miakej nion nitakuejmolchiujtoya. Sayoj ke ompa yetoyaj seki judíos akin kayomej itech tal tein poui Asia. **19** Yejuan monekiskia yetoskej nikan moixpan para nechteluiliskej, komo nikchiuak teisa tein amo kuali. **20** Oso maj nejin takamej kijtokan toni tein amo kuali nikchiuak keman nietoya ininixpan Uejueyi Tamelauanij.* **21** Xa uelis kijtoskej sayoj se taman. Keman nietoya ininixpan chikauak nikijtoj: '¡Axkan nankiixejekojtokej tein nanechchiuilitij porin nikneltoka ke oksepa nemiskej akin momikilijkejya!'".

22 Félix kuali kiixmatia iOjtsin toTekotsin. Yejua kijtoj ke okse tonal mosentokaskia, uan kiniluij nochin: "Nikixejekos tein

24:7 *Nejin versículo moajsi itech seki Biblias, sayoj ke itech miak uejkauj amatajkuilolmej itech tajtol griego amo yetok. **24:12** *Oso "akin", "akaj".

24:14 *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*.
24:20 *Xikonita pág. 500, *Sanedrín*.

kinamiki keman temos tayekankasoldado* Lisias". **23** Uan kinauatij akin kinixyekanaya 100 soldados maj kitsakuani Pablo, sayoj ke maj kikauani maj kichiuani seki taman, uan maj itasojikniuan kipaleuitij.

24 Seki tonalmej satepan ejkok Félix iuan isiuatsin, Drusila akin katka judía, uan tanauatij maj kinotsatij Pablo uan yejua kimelauilij toni moneki se kichiuas para se takuaujtamatis iuan Cristo Jesús. **25** Sayoj ke keman Pablo peuak kijtoua keniuj se yeknemis, keniuj se motsakuilis, uan ika tajtoua tonal keman Dios kiixtalis tein tikseliskej, Félix momoujtij uan kiluij: "Yekintsin uelis tiasya. Oksepa nimitsnotsas keman niuelis". **26** Uan no kichiaya maj Pablo kimakani tomin. Yejua ika okachi miakpa tanauatiaya maj kinotsatij uan iuan tajtouaya. **27** Panok ome xiuit uan Porcio Festo kiixpatak Félix. Sayoj ke Felix kikauak Pablo maj tsakto porin kinekia maj judíos kuali kiitanij.

25 Eyi tonal satepan ke Festo peuak tekiuajti Judea, pankisak de Cesarea hasta Jerusalén. **2** Uan uejueyi tiopixkamej uan judíos akin okachi ueyichiuanimej kiluijkej toni ika kiteluiliayaj Pablo. Uan peujkej kitataujtiaj Festo **3** maj tanauati maj kiualkuinij Pablo Jerusalén. Sayoj ke yejuan kiixtalijtoyaj kiichtakauiskej Pablo itech ojti para kimiktiskej. **4** Sayoj ke Festo kiniluij ke Pablo tsaktoskia ompa Cesarea uan ke yejua amo uejkaua mokepaskia ompa. **5** Uan no kijtoj: "Nouan xitemokan akin nantaixyekanaj, uan komo nejon takat yekmelauj kichiuak tein amo kuali, ompa xikteluilikan".

6 Keman iniuan kiuikayaya kemej chikueyi oso majtakti tonal, temok Cesarea. Mostika motalij kampa motaliaj tamelauanij uan tanauatij maj kiualkuilikan Pablo. **7** Keman Pablo kalakik, judíos akin temokaj de Jerusalén kiyoualojkej uan peujkej kipajpantiaj miak taman tein tel amo kuali, sayoj ke amo uelia kinextiayaj ox melauak tein kijtouayaj.

8 Sayoj ke Pablo motenpaleuij uan kijtoj: "Amo nikchiuani nion teyi tein amo kuali, nion nikixnamikini ininTanauatil judíos, nion templo nion Tekiuaj".* **9** Kemej Festo kinekia maj judíos kuali kiitakan, kinankilij Pablo: "¿Tikneki tipankisas Jerusalén uan maj ompa moixtali tein mitschiuiliskej?". **10** Sayoj ke Pablo kiluij: "Niijkatokya kampa Tekiuaj motalia uan nikan moneki kiixtaliskej tein nechchiuiliskej. Amo nikinchiuiliani judíos nion teyi tein amo kuali, kemej tejua tikitstok. **11** Komo yekmelauj amo niyolkuali uan moneki nimikis porin nikchiuak tein tel amo kuali, maj nechmiktikan uan amo nimotenpaleuis. Sayoj ke, komo amo melauak nochi tein nechpantiaj nejin takamej, nion akin uelis nechtemaktis ininmako para kinyolpaktis. ¡Nikneki nias iixpan Tekiuaj!".* **12** Satepan ke kinixejekoltij akin kipaleuiayaj, Festo kinankilij: "Titajtanik tias iixpan Tekiuaj, ompa tias".

24:22 * Nejin takat kinixyekanaya mil soldados.

25:8, 11 * Itech griego, "César".

13 Seki tonalmej satepan, tekiuaj Agripa uan Berenice ejkokej Cesarea kitajpalokoj Festo. **14** Kemej yayaj mokauatij seki tonalmej, Festo kitapouij tekiuaj keyej tsaktoya Pablo. Kiluij:

"Nikan nikpia se takat akin Félix tanauatijteuak maj kitsakuakan, **15** uan keman niajka Jerusalén, uejueyi tiopixkamej uan taixyekananij judíos kiteluilijkej nouan uan nechiluijkej maj niktatsakuilti. **16** Sayoj ke nejua nikinnankilij ke itech inintanauatil romanos ixyetok ke amo akin ueli kitemaktiaj komo amo achto motajtouia ininixpan akin kiteluiliaj. **17** Yejua ika, keman ejkokej nikan, nimantsin mostika nimotalij kampa motaliaj tamelauanij uan nitanauatij maj nechualkuilikan nejon takat. **18** Uan akin kiteluiliayaj amo kijtojkej nion teyi tein nejua niknemiliaya ke kichiujka, **19** ta sayoj kipantiayaj ke amo taueyichiuaya kemej yejuan. Uan no kiixnamikiaj Pablo porin kiyekijtouaya ke se takat akin monotsa Jesús yoltoya maski momikilijkaya. **20** Nejua nion tepitsin nikmatia keniuj nikyektalis nejin kuejmol, yejua ika niktajtanij* ox kinekia yas Jerusalén maj ompa kiixtalikan tein kichiuiliskej. **21** Sayoj ke kemej Pablo tajtanik kisentokas tsaktos uan mochias maj Tekiuaj* kiixejeko tein mochiuas, nitanauatij maj kisentoka tsakto hasta keman niktitanis iixpan Tekiuaj".#

22 Uan Agripa kiluij Festo: "Nejua no nikuelitaskia nikakis nejon takat". Yejua kinankilij: "Mosta tikakis". **23** Mostika, ejkokej Agripa uan Berenice chijchiujtiualayaj kemej uejueyi tekiuanij. Yejuan kalakkej auditorio iniuan tayekankasoldados* uan uejueyi chiuanimej itech ueyi xolal. Ompa, Festo tanauatij maj kiualkuilikan Pablo. **24** Uan Festo kijtoj: "Tekiuaj Agripa uan nochin akin nikan touan nanyetokej, xikitakan nejin takat. Ompa Jerusalén uan nikan, nochin judíos semi chikauak nechiluijkej maj kimiktikan. **25** Sayoj ke, nikitak ke amo onkak keyej kimiktiskej porin amo kichiujtok nion teyi tein amo kuali. Yejua ika, keman tajtanik yas iuan Tekiuaj,* nikixtalij niktitanilis. **26** Sayoj ke amo nikmati toni nikijkuilouilis noTeko* para maj kimati tein kichiuak nejin takat. Yejua ika nikualkui namoixpan, uan okachiok moixpan tekiuaj Agripa, para satepan ke tiktatsintokis, nikmatis toni nikijkuilos. **27** Porin nikita ke amo kuali yetok maj niktitani se akin tsaktok uan maj amo nikijto toni kipantiaj".

26 Agripa kiluij Pablo: "Uelis timotenpaleuis". Uan Pablo momaajokuik uan peuak motenpaleuia:

2 "Tekiuaj Agripa, niyolpaki maj axkan ueli nimotenpaleui moixpan porin amo nikchiujtok nion teyi tein nechpantiaj judíos, **3** okachiok porin tel kuali tikixmati tein ipa kichiujtiuitsej judíos

25:20 *Oso "niktajtoltij". **25:21** *Oso "Augusto". Ijkon kiluiayaj tekiuaj ompa Roma. #Itech griego, "César".

25:23 *Sejse takat kinixyekanaya mil soldados. **25:25** *Oso "Augusto". **25:26** *Nikan tajtol *noTeko* kijtosneki tekiuaj ompa Roma.

uan tein ika motajtolteuiaj. Yejua ika, nimitstataujtia kuali xinechkaki.

4 "Miakej judíos nechixmatij desde keman katka niokichpil hasta keman nietoya Jerusalén. **5** Komo yejuan kinekiskiaj, mitsiluiskiaj ke nejua katka nifariseo. Uan fariseos okachi kitakamatij iTanauatil Moisés ke okseki judíos. **6** Sayoj ke axkan nechteluilijtokej porin nikchia maj mochiua tein Dios motenkauak iniuan touejkaujtatuan. **7** Doce uejueyi kalyetonij israelitas no kichixtokej* kiitaskej maj mochiua nejin uan chikauak kitekitilijtokej Dios youalintonal. Tejuatsin tekiuaj, judíos nechteluilijtokej porin nikchia maj mochiua nejin.

8 "¿Keyej nankinemiliaj ke Dios amo uelis kichiuas maj oksepa nemikan* akin momikilijkejya? **9** Nejua senkis niknemiliaya ke monekia nikchiuas nochi tein ueliskia para nikixnamikis Jesús akin kayot Nazaret. **10** Yejua nejon tein nikchiuak ompa Jerusalén. Uejueyi tiopixkamej nechmakakej tanauatil para nikintsakuas miakej taneltokanij.* Uan keman yaya kinmiktitij, nejua nikijtouaya ke kuali yetoya. **11** Miakpa nikintatsakuiltiaya itech nochi kalmej kampa taueyichiuaj judíos, porin niknekia nikinchikaujkauis maj kiixtopeuakan Cristo. Kemej semi nikintauelitaya, peuak nikintajyouiltia hasta itech okseki uejueyi xolalmej.

12 "Se tonal, niajtoya Damasco porin uejueyi tiopixkamej nechtitankej. **13** Tejuatsin tekiuaj, kemej nepantaj, nikitak itech ojti se tanex tein ualeuaya iluikak tein petania okachi ke tonaltsin, uan techixmiktij nejua uan akin nouan yayaj. **14** Keman nochin tiuejuetsitoj talpan, nikakik ke nechiluiayaj itech tajtol hebreo: 'Saulo, Saulo, ¿keyej tinechtajyouiltijtok? Sayoj tejua timokojkokojtok porin tinechixnamiktok'.* **15** Sayoj ke nejua nikiluij: '¿Tiakoni noTekotsin?'. Uan toTekotsin nechnankilij: 'Nejua niJesús akin tejua tiktajyouiltijtok. **16** Sayoj ke ximeua, ximoketsa. Nimonextij moixpan porin nimitsijitak* para tinechtekitilis uan tikteixmatiltis tein tikitani uan tein nejua nikchiuas xikita. **17** Uan nimitsmakixtis ininmako nejin judíos uan akin amo judíos. Nimitstitaniti iniuan **18** para xikinixtajtapo, para maj amo yetokanok tayouayan uan maj yakan kampa tanestok, uan maj kikauakan itanauatil Satanás uan maj yakan iuan Dios. Komo kichiuaj nejon, Dios kintapojpoluilis inintajtakoluan uan kintayokolis tein motenkauak iniuan akin moinxelouilij* porin nouan takuaujtamatij'.

19 "Yejua ika, tekiuaj Agripa, nejua nikchiuak tein Jesús nechiluij keman monextij noixpan, **20** uan nitanojnotsato Damasco, Jerusalén, itech nochi altepet Ju-

26:7 *Oso "kichatokej". **26:8** *Itech griego, "kinajokuis". **26:10** *Oso "akin Dios moinxelouilij".

26:14 *Itech griego, "tikteliksatok takot tein tenpitstik (yekapitstik)". Nejin kijtosneki se takot tein ika kinpeuayaj tapialmej. **26:16** *Oso "nimitsixpejpenak". **26:18** *Oso "chipaujkej iixpan".

dea uan no kampa nemij akin amo judíos, uan nikinmatiltito ke monekia moyolpataskej, mokepaskej iuan Dios uan kichiuaskej tein kinextiskia ke moyolpatakajya. **21** Yejua ika judíos nechkitskijkej itech templo uan kinekkej nechmiktiskej. **22** Sayoj ke Dios nechpaleuijtok, yejua ika niksentoka hasta nejin tonal nikinnojnotsa akin ueyichiuanimej uan akin amo ueyichiuanimej. Sayoj niktematiltia tein Tanauatianij* uan Moisés kijkuilojkej ke panoskia: **23** ke Cristo tajyouiskia uan yejua akin yekinika oksepa nemiskia, uan kinixmatiltiskia tanex judíos uan akin amo judíos".

24 Uan keman Pablo motenpaleuijtoya, Festo chikauak kijtoj: "¡Tikuatapolojtok Pablo! ¡Kemej semi timomachtia, tikuatapolojya!". **25** Sayoj ke Pablo kinankilij: "Amo nikuatapolojtok, tejuatsin Festo, ta tein nikijtojtok melauak uan taixejekol. **26** Tekiuaj akin nochi ueli nikiluia kuali kimattok nochi nejin. Nikyekmati ke kiixmati nochi nejin porin nion teyi moichtakachiuani. **27** Tekiuaj Agripa, ¿tikneltoka tein kijkuilojkej Tanauatianij? Nejua nikmati ke tikneltoka". **28** Sayoj ke Agripa kiluij Pablo: "Nimantsin tikchiuaskia maj no niktojtoka Cristo". **29** Yejua ika Pablo kinankilij: "Niktataujtia Dios, maj yekintsin oso satepan, amo sayoj tejua, ta no nochin akin axkan nechkaktokej, maj mochiuakan kemej nejua, sayoj ke maj amo ilpitokan* ika cadenas".

30 Uan tekiuaj Agripa moketsak uan no moketskej Festo, Berenice uan takamej akin iniuan tokotsyetoyaj. **31** Keman kistiayajya, moiluiayaj: "Amo onkak keyej kimiktiskej oso kitsakuaskej nejin takat". **32** Uan Agripa kiluij Festo: "Nejin takat ueliskia kikajkauaskej komo amo tajtaniskia yas iixpan Tekiuaj".*

27 Kemej moixtalij maj tiakan itech barco hasta Italia, Pablo uan oksekin akin tsaktoyaj kintemaktijkej imako Julio, se akin kinixyekanaya 100 soldados. Yejua pouia iniuan oloch soldados tein monotsaya Augusto. **2** Titejkokej* uan tikisteujkej itech se barco tein ualeuaya Adramitio tein yaya kisatia hasta kampa motsakuiliaj barcos itech tal tein poui Asia. Touan ualaya Aristarco, se takat akin kayot Tesalónica tein poui Macedonia. **3** Mostika, tipantemokej ompa Sidón. Julio katka kualtakat iuan Pablo uan kikauak maj kinkalpanoti itasojikniuan uan maj yejuan kipaleuikan.

4 Tikiskej Sidón uan tiajkej itech barco Chiprejkopa, uan nejon tal techpaleuij porin ejekat semi techixnamikia. **5** Tiksentokakej tiajkej itech ueyiat kampa okachi uejkatan uan tipanokej Cilicia uan Panfilia uan timotsakuilijkej ompa Mira tein poui Licia. **6** Keman ompa tietoyaj, taixyekankej Julio kiajsik se barco tein ualeuaya Alejandría uan yaya hasta Italia uan technauatij maj titejkokan* itech nejon

26:22 *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*.
26:29 *Oso "amo tsikaujtokan".

26:32 *Itech griego, "César". **27:2** *Oso "Tipankiskej". **27:6** *Oso "maj tipankisakan".

barco. **7** Yoliktsin tiajkej itech barco miak tonalmej uan tekit tiajsikej kampa motanotsa Cnido. Kemej ejekat amo techkauaya maj tiksentokakan, tiajkej Cretajkopa uan nejon tal techpaleuij. Uan tipanokej taixpan kampa motanotsa Salmone. **8** Semi ouij tikyoualojkej nejon tal, uan tiajsitoj kampa motanotsa Bellos Puertos, tein amo uejka yetoya den ueyi xolal Lasea.

9 Panokajya tel miak tonalmej uan tamouililya katka se yas itech barco. Hasta no panokaya tonal keman se kiixtaliaya amo se takuas.* Yejua ika Pablo kinnejmachtij: **10** "Takamej, nikita ke amo kuali yetok maj tiakan. Komo tiouij, pankalakis barco uan tamamal, uan tejuan uelis timikiskej". **11** Sayoj ke, taixyekankej Julio kitajtolkakik akin kiuikaya barco uan akin iaxka katka barco, uan amo tein kijtoj Pablo. **12** Kemej kampa motsakuiliaj barcos amo ueliskia ompa se mokauas itech tonalmej keman taseseya, miakej kijtojkej maj tikisakan de ompa para kiitaskej ox ueliskia tiajsiskej Fenice, uan ompa kemaj ueliskia se mokauas. Fenice moajsia ompa Creta kampa ika ualkisa tonaltsin, uan ompa motsakuiliayaj barcos.

13 Keman ejekat tein ualeuaya tanikopa* amo semi chikauak katka, kinemiliayaj ke ueliskia ajsiskej kampa kiixtalijtoyaj. Yejua ika, kipankixtijkej tepos tein ika motsakuilijtoya barco uan kiyoualojkej Creta tatenojkopa. **14** Sayoj ke tepitsin satepan, peuak se tetsaujkaejekat tein monotsa euroaquilón. **15** Ejekat eliuis kikekepaya uan kititilatsaya barco uan amo tiueliajok tikuikayaj, yejua ika amo titaxikojkejok uan tikaujkej maj ejekat kiuika barco. **16** Uan tipanokej kampa yetok se taltsin tein monotsa Cauda tein tepitsin kitsakuiliaya ejekat. Maski ijkon, semi techouijmakak tiktejkoltiskej barco tsikitsin* tein pilkatiaya taikampa. **17** Keman kitejkoltijkej,* kitajkoilpijkej# barco para maj amo kajkaxaltia. Kemej kimouiliayaj maj motokati itech xal kampa kiluiaj Sirte, kitojtonkej uan kitemouijkej tasal tein ika kiuikayaj barco uan kikaujkej maj ejekat kinuika. **18** Mostika, kemej tetsaujkaejekat eliuis techmajmagaya,* peujkej kipantamotaj aijtik tamamal tein kiuikaya barco para maj amo semi etiya. **19** Uiptika kipantamotkej tein ika taijilpiayaj* uan okseki taman tein ika kiuikayaj barco.

20 Kemej miak tonalmejya amo tikitstoyaj tonaltsin nion sitalimej uan eliuis tetsaujkaejekaya, peuak tiknemiliaj ke amo timomakixtiskiaj. **21** Akin ompa yayaj miak tonalmej amo takuajtoyaj, yejua ika Pablo moketsak tatajko uan kiniluij: "Takamej, monekia nanechtajtolkakiskej keman namechiluij maj amo tiki-

27:9 *Nejin katka itech metsti Tisri, tein itech calendario tein axkan tikpiaj uetsi itech septiembre uan octubre. **27:13** *Oso "ataujkopa", "tauakalkopa".

27:16 *Keman barco kipanouaya teisa itech ueyiat, kikuiaj nejon barco tsikitsin para momakixtiskej. **27:17** *Oso "kipankixtijkej". #Oso "kitajkotsikojkej". **27:18** *Oso "techuitekia". **27:19** *Oso "tatsijtsikouayaj".

sanij Creta. Ijkon amo titajyouiskiaj uan amo teyi tiktamotaskiaj aijtik. **22** Axkan namechiluia ximoyolchikauakan, porin nion semej namikiskej. Sayoj barco pankalakis. **23** Yalua tayouak, Dios akin niktekitilia uan nikueyichiua kiualtitanik se iángel **24** uan nechiluij: 'Amo ximoui Pablo, tejua moneki tietos iixpan Tekiuaj;* uan no, Dios kichiuas ximomakixti tejua uan akin mouan youij'. **25** Yejua ika, ximoyolchikauakan, porin nikneltoka ke Dios kichiuas nochi tein nechiluij. **26** Sayoj ke barco mokuatokatiuj amo uejka de se taltsin".

27 Catorce tonalmejya* ejekat techuiuikaya nikan uan nepa itech mar de Adria. Tajkoyouan, akin tekitiaj itech barco peujkej kiitaj ke majya ajsitiayajya itech se tal. **28** Yejua ika kitamachiujkej ox uejkatan katka, uan kiitakej ke katka kemej 36 metros.* Yajkej tepitsin nepaka uan oksepa tatamachiujkej: axkan katka panoua 27 metros.# **29** Kemej mouiaj maj barco moteloti itech uejueyi temej, kitamotkej taikankopa naui teposmej tein ika motsikoua barco, uan semi kinekiaj maj tanesi. **30** Sayoj ke akin tekitiaj itech barco, kinekkej choloskej uan peujkej kitemouiaj barco tsikitsin itech ueyiat. Kijtouayaj ke yaya kitemouitij taixpankopa tepos tein ika motsikoua barco. **31** Uan Pablo kiluij taixyekankej Julio uan soldados. "Komo nejin takamej amo mokauaj itech barco, namejuan amo uelis namakisaskej". **32** Yejua ika soldados, kikotonkej tein ika ilpitoya* barco tsikitsin uan kipankajkaujkej.

33 Keman tepitsin poliuia para maj tanesi, Pablo peuak kiniluia nochin maj takuakan. Kiniluij: "Nankiuikajya 14 tonalmej semi namechtekipachojtok toni panos uan amo teyi nankikuajtokej. **34** Yejua ika, namechyoleua xitakuakan para kuali nanyetoskej porin amo poliuis nion se namotson". **35** Keman kitamiijtoj nejin, kikuik se pantsin, kitasojkamatilij Dios ininixpan nochin, kitajtapanak uan peuak takua. **36** Yejua ika, nochin moyolchikaujkej uan peujkej no takuaj. **37** Tinochin tikatkaj 276 itech barco. **38** Keman takuajkej hasta ixuikej, kipantamotkej aijtik trigo tein kiuikaya barco para maj amo semi etiya.

39 Keman tanesik, amo uelik kiixmatkej nejon tal, sayoj ke kiitakej ke ompa atenoj onkaya miak xal. Kinemilijkej ompa kiuikaskej barco komo ueliaj. **40** Yejua ika kitekilijkej mekat tein ika ilpitoyaj* teposmej tein ika motsakuiliaya barco uan kikajkaujkej aijtik. No kikaxanijkej tein ika ilpitoyaj koujmej tein ika kiyekanayaj barco, uan keman kipankixtijkej tasal ne taixpampa tein ika in ejekat kiuika barco, kiuikakej hasta ueyiatenoj. **41** Keman motokato kampa onkaya xal, ompa kikaujkej barco. Taixpampa den barco motokato uan amo moolinijok, sayoj ke taikampa peuak pojposteki

27:24 *Itech griego, "César". **27:27** *Itech griego, "youalya". **27:28** *Oso "20 brazas". #Oso "15 brazas".

27:32 *Oso "tsikaujtoya". **27:40** *Oso "tsikaujtoyaj".

porin at chikauak kimajmagaya.* **42** Uan soldados kinemilijkej kinmiktiskej akin kinpixtoyaj para maj amo akin moatamota uan maj cholo. **43** Sayoj ke taixyekankej Julio kinekia kimakixtis Pablo, yejua ika amo kinkauak maj kichiuakan tein kinemiliayaj. Tanauatij maj mopantamotakan akin ueliaj uan maj achto ajsikan atenoj **44** uan maj oksekin kintojtokatiakan itech seki tablas* oso ika tein xojxolkopinik den barco. Satepan, nochin ajsikej atenoj uan nochin makiskej.

28 Keman tinochin tiajsikej atenoj, tikmatkej ke nejon tal monotsaya Malta. **2** Uan akin nemiaj itech nejon tal katkaj semi kualtakamej touan. Taxotaltijkej* uan kuali techselijkej tinochin porin kioujtoya uan taseseyaya. **3** Sayoj ke, keman Pablo kisentilij seki koujtsitsin tein uakik uan kitikotamotak, ualkisak se kouat uan mopiloto imako Pablo. **4** Keman akin ompa nemiaj kiitakej kouat pilkatok imako, peujkej moiluiaj: "Nejin takat xa se temiktijkej. Uan maski momakixtij itech ueyiat, amo uelis kisentokas nemisok porin kitatsakuiltijkej".* **5** Sayoj ke Pablo momatsetseloj uan kouat uetsito itech tit,* uan amo teyi kipanok. **6** Yejuan kichixtoyaj* maj tamiposauaya# oso maj miktiuetsi. Sayoj ke kemej uejkauak mochixtoyaj uan amo teyi kipanouaya, motanemililpatakej uan peujkej kijtouaj ke katka se dios.

7 Ompaka nemia se takat akin monotsaya Publio. Yejua katka tekiuaj uan kipiaya miak talmej. Yejua kuali techselij uan ika miak pakilis techmakak kani timokauaskej eyi tonal. **8** Sayoj ke itat Publio uetstoya porin kikuik totonik* uan semi kikokouaya ipox,# yejua ika Pablo kalakik kampa yejua yetoya, kichiuak se netataujtil uan kitalij imauan itech uan pajtik. **9** Satepan, oksekin akin mokokouayaj itech nejon tal peuak youij kiitatij uan kinpajtij. **10** No techtasojkamatilijkej uan techtayokolijkej miak taman, uan keman yaya tikisatijya itech barco techmakakej nochi tein techpolouaya.

11 Ompa timokaujkej eyi metsti uan tiajkej itech se barco tein taixpampa kipiaya se inintaixkopin iKoneuan Zeus. Nejon barco ualeuaya Alejandría uan mokaujka itech nejon tal itech tonalmej keman taseseya. **12** Tiajsitoj Siracusa uan ompa timokaujkej eyi tonal. **13** Ompa tikisteujkej uan tiajsikej Regio. Mostika peuak se chikauak ejekat tein ualeuaya tanikopa* uan uiptika uelik tiajsikej Puteoli. **14** Ompa tikinajsikej tokniuan uan techtataujtijkej maj iniuan timokauakan chikome tonal. Satepan tiajkej Roma. **15** Keman tokniuan akin kayomej Roma kimatkej ke ompa tiayaj, technamikikoj hasta kampa motanotsa Plaza del Mercado de Apio uan Tres

27:41 *Oso "kiuitekia". **27:44** *Oso "uapalmej". **28:2** *Oso "Tichiujkej". **28:4** *Nikan mokuik tajtol griego *Díkē,* tein xa kijtosneki tiotsin siuat akin tetatsakuiltia. **28:5** *Oso "tekol". **28:6** *Oso "kichatoyaj". #Oso "tamititika", "tamitemi".

28:8 *Oso "totoniaya". #Oso "kipiaya disentería". **28:13** *Oso "ataujkopa", "tauakalkopa".

tabernas. Keman Pablo kinitak, kitasojkamatilij Dios uan semi moyolchikauak. **16** Keman tiajsikej Roma, Pablo kikaujkej maj iselti kalyeto uan maj se soldado kipixtinemi.

17 Sayoj ke, eyi tonal satepan kinnotsak judíos akin okachi ueyichiuanimej. Uan keman nochin mosentilijkej, kiniluij: "Nokniuan, nejua amo nikixnamikik toxolal nion tein touejkaujtatuan technextilijkej, maski ijkon nechtemaktijkej ininmako romanos ompa Jerusalén. **18** Keman nechtatsintokijkej, yejuan kinekkej nechkajkauaskej porin kiitakej ke amo nechnamikia maj nechmiktikan. **19** Kemej judíos amo kinekiaj maj nechkajkauakan, nikitak ke monekia nitajtanis maj nechuikakan iuan Tekiuaj,* sayoj ke amo porin nikpiaya tein ika nikinteluiliskia nojudíosikniuan. **20** Yejua ika nitajtanik namechitas uan nitajtos namouan. Nikneki xikmatikan ke nikuika nejin cadena porin nikteixmatiltia tein israelitas kichixtokej".* **21** Uan yejuan kiluijkej: "Amo akin de Judea moka ualtajkuilouani uan nion semej tokniuan akin ompa ualeuani moka technojnotsani nion mitsijijtouani. **22** Sayoj ke tikitaj ke kuali yetok tikakiskej tein tiknemilia, porin tikmatij ke noyampa* amo kuali ika tajtouaj nejin yankuik taneltokalis".

23 Yejua ika, yejuan kiixejekojkej mosentiliskej se tonal iuan, uan okachi miakej yajkej kampa yejua mokaujtoya. Uan desde kualkan hasta tiotak kinnojnotsak uan kuali* kinixmatiltij iTaixyekanalis Dios, uan ika iTanauatil Moisés uan tein kijkuilojkej Tanauatianij# kitemoj kichiuas maj taneltokakan iuan Jesús. **24** Sekin kineltokakej tein kijtouaya uan oksekin amo. **25** Uan kemej amo moyektenkauayaj, peuak youij. Pablo sayoj kijtoj nejin:

"Takaj yejua ika Dios ika ichikaualis kinnojnotsak namouejkaujtatuan itechkopa tanauatijkej Isaías **26** uan kijtoj: 'Xiouj itech nejin xolal uan xikijto: "Namejuan nantakakiskej, sayoj ke amo keman nankiajsikamatiskej. Nantachiaskej, sayoj ke amo keman nankiitaskej teisa. **27** Porin akin nemij itech nejin xolal semi yoltakuauayakej. Monakastsakkej para amo keman takakiskej, uan ijkopkej para amo keman tachiaskej nion kiajsikamatiskej toni moneki kichiuaskej nion mokepaskej iuan Dios uan maj nejua nikinpajti"'. **28** Yejua ika, xikmatikan ke nejin tein Dios ika temakixtia no kinixmatiltijtokej akin amo judíos. Yejuan kemaj kikakiskej". **29** *

30 Uan yejua mokauak ome xiuit itech kali tein taneujtoya ika renta. Kuali kinseliaya nochin akin kikalpanouayaj, **31** uan amo mouia kinixmatiltis iTaixyekanalis Dios uan ika kinmachtis toTekotsin Jesucristo, uan amo teyi kitsakuiliaya.

28:19 *Itech griego, "César". **28:20** *Oso "kichatokej". **28:22** *Oso "nouian".

28:23 *Oso "ajsitok". #Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*. **28:29** *Nejin versículo moajsi itech seki Biblias, sayoj ke itech miak uejkauj amatajkuilolmej itech tajtol griego amo yetok.

ROMANOS

(TEIN KINIJKUILOUILIJKEJ AKIN YETOYAJ ROMA)

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

1 Pablo tatajpaloua (1-7)
Pablo kineki yas Roma (8-15)
"Akin yolmelauak nemis porin takuaujtamati" (16, 17)
Akin amo kitakamatij Dios amo ueli motenpaleuiaj (18-32)
Tein Dios kichijchiuak kinextia keniuj tamati (20)

2 Dios kiixtalia tein kinnamiki kiseliskej judíos uan griegos (1-16)
Keman teisa teyolkokoua (14, 15)
Judíos uan iTanauatil Moisés (17-24)
Ichikaualis Dios kemej yeskia kiteki se iyolo (25-29)

3 "Dios nochipa kijtos tein melauak" (1-8)
Judíos uan griegos tajtakolejkej (9-20)
Dios kiita ke yolmelauak akin takuaujtamati (21-31)
Amo akin uelis yeski yektik kemej Dios (23)

4 Dios kiitak Abrahán ke yolmelauak porin takuaujtamatik (1-12)
Abrahán inintat akin takuaujtamatij (11)
Dios motenkauak iuan Abrahán porin takuaujtamatik (13-25)

5 Oksepa kuali timouikaj iuan Dios itechkopa Cristo (1-11)
Timikij itechkopa Adán, tinemij itechkopa Cristo (12-21)
Nochin motajtakolmakaj uan momikiliaj (12)
Se taman tein kuali tapaleuia maj Dios techita ke tiyolmelaujkej (18)

6 Akin moauiaj uan pouij iuan Cristo (1-11)
Maj tajtakol amo taixyekana kemej tekiuaj (12-14)
Imako tajtakol; imako Dios (15-23)
Tajtakol techmiktia sayoj ke Dios kichiua maj tinemikan (23)

7 Keniuj amo tietokejok imako iTanauatil Moisés (1-6)
Tanauatil kinextia toni tajtakol (7-12)
Keniuj techixnamiki tajtakol (13-25)

8 Ichikaualis Dios techmakixtia (1-11)
"Ichikaualis Dios techyekmatiltia ke tejuan tiikoneuan" (12-17)
Akin Dios kinchijchiuak amo yetoskejok temako (18-25)
"Ichikaualis Dios toka motatauitia" (26, 27)
Akin Dios achtoya kinixtalij (28-30)
Titatanij porin Dios techtasojta (31-39)

9 Pablo semi tayokoya porin judíos amo tatakamatij (1-5)
"Akin yekmelauj ikoneuan Abrahán" (6-13)
Amo akin uelis kinajnankilis Dios (14-26)
Tapalkamej tein kinixpolotij uan tein kinikneliaj (22, 23)
"Sayoj sekin momakixtiskej" (27-29)
Israelitas uetskej (30-33)

10 Keniuj uelis Dios techitas ke tiyolmelaujkej (1-15)
Tein senteixtenoj tikteixmatiltiaj (10)
Akin kinotsa Jehová makisas (13)
Kualtsitsin ininmetsuan akin tanojnotsaj (15)
Kiixtopeujkej kuali tanauatilmej (16-21)

11 Amo nochin israelitas kinixtopeuaj (1-16)
Olivojkouit (17-32)

Itamatilis Dios amo ueli se kitamachiua (33-36)
12 "Xikmaktilikan namonakayo uan namonemilis" (1, 2)
Tataman tekit tikchiuaj, sayoj ke tisenpouij (3-8)
Tein moneki kichiuas akin yekmelauj kitojtoka Cristo (9-21)
13 Maj tikintakamatikan tekiuanij (1-7)
Maj tikixtauakan impuesto (6, 7)
Akin tetasojta kichiua tein kijtoua Tanauatil (8-10)
"Maj tichipaujkanemikan kemej yeskia tonayan" (11-14)
14 Amo xikijtokan ke amo kuali yetok tein kinemiliaj oksekin (1-12)
Amo xikinyolkokokan tokniuan (13-18)
Kuali ximouikakan iniuan oksekin (19-23)
15 Kuali ximoselikan ijkon kemej Cristo kichiuak (1-13)
Pablo kinixmatiltia iTajtol Dios akin amo judíos (14-21)
Kampa Pablo kiixtalijtok yas (22-33)
16 Toknitsin Febe (1, 2)
Kintajpaloua tokniuan ompa Roma (3-16)
"Xikinyekitakan akonimej taxexelouaj" (17-20)
Itekitikaikniuan Pablo no tatajpalouaj (21-24)
Moixmati tein Dios amo kitematiltijtoya (25-27)

1 Nejua Pablo, niitakeual Cristo Jesús. Yejua nechijitak* para nikchiuas tekit kemej tatitanil uan nechixtalij maj nikteixmatilti ikuali tajtoluan Dios. **2** Ne uejkaujya, Dios kiteixmatiltij itech iTajkuilolamatsin nejin kuali tanauatilmej* inintechkopa itanauatijkauan.# **3** Nejin kuali tanauatilmej ika tajtouaj iKoneuj Dios, akin yoliko itechkopa David. **4** Moyekita ke yejua nejin iKoneuj Dios, porin Dios ika ichikaualis kichiuak maj oksepa nemi (kemaj, toTekotsin Jesucristo, **5** akin itechkopa tikselijkej tatiochiualis tein amo technamiki. Jesús nechijitak* maj nikchiua tekit kemej tatitanil para maj nikinpaleui akin nemij itech nochin altepemej maj takuaujtamatikan, maj tatakamatikan uan maj kiueyitalikan itokay. **6** Namejuan no nanpouij itech altepemej kampa kinyoleujkej maj kitojtokakan Jesucristo). **7** Nejin amatajkuilol para nochin akin Dios kintasojta akin yetokej Roma, akin yejua kinnotsak maj iaxkauan:*

Maj toTajtsin Dios uan toTekotsin Jesucristo namechmakakan tatiochiualis tein amo technamiki uan maj namechpaleuikan kuali ximouikakan iuan Dios.

8 Achto nikneki namechiluis ke niktasojkamatilia noDios itokaykopa Jesucristo porin nantakuaujtamatij, porin itech nochi taltikpak kimatij ke semi nantakuaujtamatij. **9** Nejua niktekitilia Dios ika nochi noyolo uan nikteixmatiltia kuali tanauatilmej tein ika

1:1, 5 *Oso "nechixpejpenak". **1:2** *Oso "tajtolmej". #Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.*

1:7 *Oso "chipaujkej iixpan".

tajtouaj iKoneuj. Uan Dios kimati ke nochipa namechelnamiki keman nikchiua netataujtil, **10** uan nimotataujtia maj axkan kemaj namechkalpanoti, komo ueli uan Dios kineki. **11** Semi nikneki namechitas uan namechpaleuis okachi kuali ximouikakan iuan Dios para namechyolchikauas, **12** oso para maj timosenyolchikauakan se iuan okse porin titakuaujtamatij.

13 Nokniuan, nikneki xikmatikan ke miakpa nikixtalij namechitatiuj, sayoj ke hasta axkan ayamo niuelini. Niknekia nikitas keniuj tapaleuiani totanojnotsalis ompa, ijkon kemej mochiujtok itech okseki altepemej. **14** Nikita ke moneki nikinpaleuis* griegos uan akin amo griegos, tamatinij uan akin amo taixmatij. **15** Yejua ika, niktelnektok no namechixmatiltis kuali tanauatilmej namejuan akin nanyetokej Roma. **16** Porin amo nimopinaujmati nikteixmatiltis kuali tanauatilmej. Tein melauj, ika nejon Dios kinextia ichikaualis para kinmakixtis nochin akin takuaujtamatij, achto judíos uan no griegos. **17** Dios kinnextilijtok akin takuaujtamatij tein yejua kijtoua ke kuali yetok, uan nejin kichiua maj okachi takuaujtamatikan, ijkon kemej kijtoua Tajkuilolamatsin: "Sayoj ke akin yolmelauak nemis porin takuaujtamati".

18 Ne iluikak, Dios kinualnextilijtok iueyi kualanyo akin amo kitakamatij uan akin kichiuaj tein tel amo kuali. Yejuan kichiuaj maj amo moixmati tein melauak. **19** Yejuan monekiskia kiixmatiskejya Dios, porin yejua kinnextilianiya miak taman. **20** Porin maski Dios amo ueli se kiita, desde keman kichijchiuak taltikpak ueli se kimati ke ichikaualis amo tami uan ke yejua yekmelauj Dios, uan nejon ueli se kiajsikamati ika tein kichijchiuak. Yejua ika, akin kijtouaj ke amo kineltokaj Dios, nion teyi ika ueli motenpaleuiaj. **21** Maski kiixmatiaj Dios, amo kiueyitalijkej nion kitasojkamatilijkej, porin peujkej amo kuatamatij uan amo teyi kiajsikamatij. **22** Maski kijtouaj ke tamattokej, tein melauj amo tamatij. **23** Yejuan amo kiueyitaliaj Dios akin amo ueli miki, ta kiueyitaliaj tein tamati kemej takat akin kemaj miki uan tein tamatij kemej totomej, tapialmej tein kipiaj naui ininmetsuan uan tein moxoxolatsaj.

24 Yejua ika, Dios kikauak maj kichiuakan tein pitsotik tein kiyolnemiliayaj, para maj kichiuakan tein tepinaujtij ika ininnakayo. **25** Yejuan kiixpatakej tein melauak tein iaxka Dios uan kineltokakej xolopijyot. Kiueyichiujkej uan kitekitilijkej tein Dios kichijchiuak uan amo Dios akin tachijchiuak, akin nochin moneki kiueyitaliskej nochipaya. Maj ijkon mochiua.* **26** Dios kinsenkauak uan kinkauak maj pitsotik auilnemikan kemej kinejnekiaj, porin siuamej amo kinekkejok motekaskej iniuan takamej, ta sayoj iniuan ininsiuaikniuan, uan Dios amo ijkon kiixtalij. **27** No ijkon takamej amo kinekkejok motekaskej iniuan siuamej, ta tel senka kinejnekkej motekaskej iniuan inintakaikniuan uan iniuan kichiujkej miak taman tein pitsotik. Yejua

1:14 *Itech griego, "nikintauikilia".

1:25 *Oso "Amén".

ika kintatsakuiltiskej kemej kinnamiki.

28 Kemej kinemilijkej ke amo monekia kiixmatiskej Dios, Dios kinkauak maj kisentokakan kinemilikan tein amo kuali, para maj kichiuakan tein amo monekia kichiuaskej. **29** Semi kinchiuiliayaj tein amo kuali oksekin, kichiuayaj tein tel pitsotik, semi kiixnejnekiaj tein teaxka* uan amo yolkualmej katkaj; semi tenexikoluiayaj,# temiktiayaj, tateuiayaj, takajkayauayaj uan semi kinekiaj kintajyouiltiskej oksekin; kintenkuitinemiaj^ oksekin **30** uan tetakajkayauiliayaj; kitauelitayaj Dios; teuijuikaltiayaj,* moueyimatiaj# uan moueyichiuayaj ininselti; kinenemilijtinemiaj keniuj kichiuaskej tein amo kuali, amo kintakamatiaj inintatuan, **31** amo teyi kiajsikamatiaj, amo kinekiaj kichiuaskej tein motenkauayaj, amo tetasojtayaj uan amo teikneliayaj. **32** Uan axkan no moajsij akin kichiuaj kemej yejuan. Maski kuali kimatij ke Dios kijtoua ke akin kichiuaj nejon kinnamiki mikiskej, amo sayoj kisentokaj kichiuaj, ta no kinyolpaktia kiitaskej ke oksekin no kichiujtokej.

2 Yejua ika, amo kuali yetok xikinijijto oksekin, tiyeski akin tiyeski.* Porin keman tikinijijtoua oksekin tiknextia ke mitsnamiki maj mitstatsakuiltikan porin tikchiua tein yejuan kichiuaj. **2** Tikmatij ke Dios kiixtalia maj kintatsakuiltikan akin kichiuaj nejon, uan tein kiixtalia kuali yetok.*

3 Sayoj ke, tejua akin tikinijijtoua oksekin porin kichiuaj tein tejua no tikchiua, ¿tiknemilia ke timomakixtis keman Dios tetatsakuiltis? **4** ¿Amo tikmati ke yejua semi yolkuali mouan, ke mitsxikojtok* uan ke amo yolijsiui? ¿Xe amo tikita ke Dios yolkuali uan kitemojtok mitspaleuis ximoyolpata? **5** Sayoj ke, kemej tiyoltakuauak uan amo tikneki timoyolpatas, xikyekmati ke Dios mitstatsakuiltis itech tonal keman kinextis iueyi kualanyo. Nejon tonal kiixtalis kemej moneki tein kinnamiki kiseliskej akin nemij nikan taltikpak. **6** Uan yejua kintatsakuiltis akin kichiuaj tein amo kuali uan kintatiochiuis akin kichiuaj tein kuali: **7** kichiuas maj nemikan nochipaya uan maj ininnakayo amo uejueliui akin kitemojtokej maj kinueyitalikan uan kisentokaj kichiuaj tein kuali. **8** Sayoj ke, Dios kintatsakuiltis uan kinnextilis iueyi kualanyo akin kiuelitaj takuejmolchiuaskej uan amo kitakamatij tein melauak. **9** Nochin akin kichiuaj tein amo kuali, yeskij judíos oso griegos, tajyouiskej. **10** Sayoj ke, nochin akin kichiuaj tein kuali, Dios kinueyitalis uan yolseuiskej porin kuali mouikaj iuan, achto judíos uan no griegos. **11** Porin Dios amo techichikotasojta.*

12 Nochin akin tajtakolchiuaj uan amo kiixmatij iTanauatil Moisés, momikiliskej maski amo kiixmatkej nejon tanauatil. Sayoj ke, akin tajtakolchiuaj maski

1:29 *Oso "katkaj xijxikuimej". #Oso "kinekiaj moaxkatiliskej tein teaxka". ^Oso "kinijijtojtinemiaj". **1:30** *Oso "amo tetakachiuayaj", "tetejtelchiuayaj". #Oso "moueyinekiaj". **2:1** *Oso "amo importa tiakoni".

2:2 *Oso "melauak". **2:4** *Oso "mitsijyouijtok". **2:11** *Oso "amo techichikouia".

kiixmatij iTanauatil Moisés, moixtalis tein kinnamiki kiseliskej kemej kijtoua nejon tanauatil. **13** Dios amo kinita ke yolmelaujkej akin sayoj kikakij iTanauatil Moisés, ta Dios kinitas ke yolmelaujkej sayoj akin kichiuaj tein kijtoua Tanauatil. **14** Porin akin amo judíos amo kipiaj iTanauatil Moisés, sayoj ke kichiuaj tein kijtoua nejon tanauatil. Maski yejuan amo kiixmatij nejon tanauatil, kipiaj itech ininyolo. **15** Tein kichiuaj kinextia ke tanauatil ijkuiliujtok itech ininyolo, uan inintalnamikilis* no kinextia ke kuali oso amo kuali tein kichiuaj. Keman kichiuaj tein amo kuali moyolkokouaj, uan keman kichiuaj tein kuali amo moyolkokouaj. **16** Nejin tein nikijtojtok mochiuas itech tonal keman Dios itechkopa Cristo Jesús kiitas tein kiichtakanemiliaj uan kiichtakachiuaj akin nemij nikan taltikpak uan ika nejon kiixtalis tein kinnamiki kiseliskej. Nochi nejin mochiuas ijkon kemej kijtouaj kuali tanauatilmej* tein nikteixmatiltia.

17 Nansekimej nankijtouaj ke nanjudíos, ke nantakuaujtamatij itech iTanauatil Moisés, uan nanyolpakij porin kuali namouikaj iuan Dios. **18** Nankiixmatij tein Dios kineki uan ueli nankimatij toni okachi tayekantok porin namechmachtijkej Tanauatil. **19** Nankinemiliaj ke uelis nankinixyekanaskej akin amo tachiaj uan nankintauiliskej akin yetokej tayouayanijtik. **20** Nankinemiliaj ke uelis nankinyektanemililtiskej akin amo yektanemiliaj uan nankinmachtiskej pipilkonemej porin nankiajsikamatij tamachtilis tein okachi tayekantok uan tamachtilis tein melauak tein moajsi itech Tanauatil. **21** Komo ijkon, tejua akin tikmachtia okse, ¿keyej amo no timomachtia? Tejua akin tikiniluijtinemi oksekin "Amo xitachteki", ¿titachteki? **22** Tejua akin tikijtoua "Amo xiauilnemi", ¿tiauilnemi? Tejua akin tikijtoua ke tikintauelita tatadiosmej,* ¿titachteki itech tiopamej? **23** Tejua akin tiyolpaki porin tikixmati itanauatil Dios, ¿keyej tiktapanauilia iTanauatil Moisés uan amo tikueyitalia Dios? **24** Porin ijkon kemej ijkuiliujtok, "namejuan nankichiuaj maj itech okseki altepemej amo kuali ika tajtokan* itokay Dios".

25 Tein melauj, sayoj komo tiktakamati iTanauatil Moisés kuali yetok maj mitstekikan.* Keman amo tiktakamati, kemej yeskia amo keman mitstekiskiaj. **26** Yejua ika, komo se takat akin amo kitekinij kichiua tein kijtoua iTanauatil Moisés, Dios kiitas kemej yeskia kitekkejya, ¿melauj? **27** Tejua mitstekkejya uan mitsmachtijkej tein ijkuiliujtok itech Tanauatil, sayoj ke amo tiktakamati. Uan keman se takat akin amo kitekinij kitakamati Tanauatil, kinextia ke tiktapanauilijtok. **28** Se yekmelauj judío amo yejua akin kijtoua ke judío, uan amo tayekantok se motekis* itech se inakayo, **29** ta se akin yekmelauj judío yejua akin kitakamati Dios ika

2:15 *Oso "inintanemilil". **2:16** *Oso "tajtolmej".

2:22 *Oso "tiotsitsin". **2:24** *Oso "kiuijuikaltikan (kitejtelchiuakan)". **2:25** *Oso "mitschiuilikan circuncisión". Xikonita pág. 493, *circuncisión.* **2:28** *Oso "mochiuilis circuncisión".

nochi iyolo, uan ichikaualis Dios kemej yeskia kiteki iyolo, amo porin kitakamati iTanauatil Moisés. Dios kiueyitalia nejon takat, uan amo oksekin.

3 Komo ijkon, ¿toni kichiua maj se judío okachi ueyichiujkej ke oksekin? ¿Toni ika tapaleuia maj se moteki?* **2** Semi tapaleuia itech miak taman. Yekinika, Dios kinkauilij itajtoluan in judíos. **3** Sayoj ke, komo seki judíos amo takuaujtamatkej, ¿kijtosneki ke amo uelisok titakuaujtamatiskej iuan Dios? **4** ¡Amo! Dios nochipa kijtos tein melauak, maski nochin takajkayauaskej, ijkon kemej ijkuiliujtok: "Tein tikijtos maj kinexti ke tiyolmelauak uan titatanis keman mitsteluilijtoskej". **5** Komo tein amo kuali tein tikchiuaj kinextia ke Dios kichiua tein kuali yetok, ¿toni tikijtoskej? ¿Mopolojtok Dios keman tetatsakuiltia? (Nitajtojtok kemej sekin tanemiliaj). **6** ¡Amo, Dios amo mopolojtok! Komo ijkon yeskia, ¿keniuj kiixtalis tein kinnamiki kiseliskej akin nemij nikan taltikpak?

7 Sayoj ke, komo nitakajkayaua, uan noxolopijyo kinextia ke Dios kijtoua tein melauak uan kichiua maj okachi kiueyitalikan, ¿keyej Dios kijtoua ke nitajtakolchiujkej? **8** ¿Uan keyej amo tikijtouaj "Maj tikchiuakan tein amo kuali para maj monexti tein kuali"? Sekin techijtouiliaj ke tikijtouaj nejon. Tein melauj, yejuan moneki kintatsakuiltiskej.

9 ¿Tiknemiliaj ke tijudíos okachi tiueyichiuanimej ke oksekin? ¡Amo! Porin kemej tikyeknextianijya, nochin yetokej imako tajtakol, judíos uan griegos. **10** Ijkon ijkuiliujtok: "Amo onkak nion se akin yolmelauak, nion se; **11** amo onkak nion se maj kiajsikamati tein moneki mochiuas; amo onkak nion se maj kitemo Dios. **12** Nochin kikauanij, amo teyi ika tapaleuiajok, amo akin kualtakat, nion se". **13** "Inintenoj kemej yeskia se miketekoch tein tapotok; ika ininnenepil takajkayauaj". "Inintenijtik kipiaj veneno tein kipiaj kouamej". **14** "Uan keman tajtouaj sayoj teuijuikaltiaj* uan kinextiaj ke tetauelitaj". **15** "Yejuan mometsijsiuiliaj para temiktiskej".* **16** "Itech nochi tein kichiuaj tauejuelouaj uan tetajyouiltiaj, **17** uan amo kimatij keniuj yolseujtoskej". **18** "Amo kimojkatokaj Dios".

19 Uan tikmatij ke nochi tein kijtoua iTanauatil Moisés moneki kitakamatiskej akin moixyekanaj ika nejon Tanauatil, para maj amo akin kisentoka motenpaleuijto uan para maj kinnextili nochin ke kinnamiki maj Dios kintatsakuilti. **20** Yejua ika, Dios amo akin kiitas ke yolmelauak porin kichiua tein kijtoua Tanauatil. Tein melauj, Tanauatil kichiua maj okachi tikajsikamatikan toni tajtakol.

21 Sayoj ke axkan, moyeknextij ke uelis yeski se yolmelauak iixpan Dios maski amo se kitakamatis Tanauatil. Nejin no moijtoj itech iTanauatil Moisés uan itech tein kijkuilojkej Tanauatianij,* **22** kemaj, akin takuaujtamatis

3:1 *Oso "mochiuili circuncisión". Xikonita pág. 493, *circuncisión.*

3:14 *Oso "tetejtelchiuaj". **3:15** *Itech griego, "kimimiloskej esti". **3:21** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.*

iuan Jesucristo uelis yeski yolmelauak iixpan Dios. Porin nion se altepet okachi tayekantok. **23** Porin nochin tajtakolejkej uan amo uelis yeskij yektikej kemej Dios. **24** Sayoj ke, Dios kinita ke yolmelaujkej porin Cristo Jesús taxtauak para kinmakixtis. Dios kintayokolij nejin uan ika kinextij itatiochiualis tein amo techmamiki. **25** Dios kitemakak tein techpaleuiskia maj oksepa ueli timouikakan iuan porin titakuaujtamatij itech iesyo Jesús. Kichiuak nejin para kinextis ke nochipa kichiua tein kuali yetok, porin yejua amo yolijsiuik uan kintapojpoluilij inintajtakoluan akin nenkej ne uejkauj. **26** Uan itech nejin tonalmej Dios kinextijtok ke nochipa kichiua tein kuali yetok porin kiita ke yolmelauak akin takuaujtamati iuan Jesús.

27 Komo ijkon, ¿uelis teisa ika se moueyimatis?* Amo uelis. ¿Moneki timoueyimatiskej porin tiktakamatij Tanauatil? Amo, ta sayoj porin tiktakamatij tanauatil tein kijtoua ke moneki se takuaujtamatis. **28** Porin tikmatij ke Dios kiita ke se aksa* yolmelauak porin takuaujtamati, amo porin mochikaua kichiuas tein kijtoua Tanauatil. **29** ¿Xe Dios sayoj ininDios judíos? ¿Amo no ininDios akin amo judíos? Kemaj, no ininDios akin amo judíos. **30** Kemej Dios sayoj se, yejua kinitas ke yolmelaujkej akin kintekkejya uan akin amo kintekinij* porin takuaujtamatij. **31** Komo ijkon, ¿tikchiuaj maj amo tapaleuiok Tanauatil porin titakuaujtamatij? Amo, ta tiknextiaj ke semi moneki.

4 ¿Uan toni tikijtoskej ke motanilij touejkaujtat Abrahán? **2** Porin komo Dios kiitaskia ke Abrahán katka yolmelauak porin kichiuak tein kuali, Abrahán kipiaskia keyej moueyimatis,* maski amo iixpan Dios. **3** Porin ¿toni kijtoua Tajkuilolamatsin? "Abrahán takuaujtamatik iuan Jehová* uan yejua kiitak ke yolmelauak". **4** Keman se takat tetekitilia, tein kitaxtauiaj amo kitayokoliaj,* ta motanilij.# **5** Sayoj ke Dios amo kiita ke aksa* yolmelauak porin kichiua tein kuali, ta kiita ke yolmelauak porin iuan takuaujtamati, maski tajtakolej. **6** David kijtoj ke akin Dios kiita ke yolmelauak maski amo motanilijtok, semi yolpaki. Yejua kijtoj: **7** "Yolpakij akin kintapojpoluilianij tein amo kuali tein kichiujkej uan akin kinelkauilianij inintajtakoluan; **8** yolpaki akin Jehová* amo kielnamikilia itajtakol".

9 Komo ijkon, ¿sayoj yolpakij akin kintekkejya oso no akin amo kintekinij?* Porin tikijtouaj: "Dios kiitak ke Abrahán yolmelauak porin takuaujtamatik". **10** ¿Kemanian Dios kiitak ke yolmelauak? ¿Keman kitekkajya oso keman ayamo kitekiaj? Nejin mochiuak keman ayamo kitekiaj. **11** Dios kiluij maj moteki.* Ika nejin kiyeknextij ke katka yolmelauak porin takuaujtamatik keman aya-

3:27; 4:2 *Oso "moueyinekis". **3:28; 4:5** *Oso "akin", "akaj". **3:30** *Oso "kinchiuilijkejya circuncisión uan akin amo". **4:3, 8** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **4:4** *Oso "amo se tatiochiualis tein amo kinamiki". #Oso "kitauikiliaj". **4:9** *Oso "kinchiuilijkejya circuncisión oso no akin amo". Xikonita pág. 493, *circuncisión*. **4:11** *Oso "maj mochiuili circuncisión".

mo kitekiaj. Ijkon mochiuak inintat nochin akin takuaujtamatij maski amo kintektokej, uan ijkon Dios ueliskia kinitas ke yolmelaujkej. **12** Abrahán no inintat akin kintekkejya. Uan amo sayoj inintat yejuan, ta no akin takuaujtamatij kemej yejua. Topaj Abrahán takuaujtamatik maski ayamo kitekiaj.

13 Dios kiitak ke Abrahán yolmelauak porin takuaujtamatik, yejua ika motenkauak iuan uan iniuan ikoneuan ke kinkauiliskia nochi taltikpak. Dios amo kiluij nejon porin kitakamatia iTanauatil Moisés. **14** Komo tein Dios motenkaua sayoj kinmakaskiaj akin kichiuaj tein kijtoua Tanauatil, nenkaj se takuaujtamatiskia, uan hasta tein Dios motenkaua poliuiskia. **15** Tein melauj, se kitapanauilis Tanauatil kichiua maj tetatsakuiltikan, sayoj ke kampa amo onkak nion se tanauatil amo no teyi se kitapanauilia.

16 Yejua ika, Dios motenkauak iuan Abrahán porin takuaujtamatik uan ijkon no kinextilij itatiochiualis tein amo technamiki. Ijkon moyekmatik ke nochin ikoneuan no kinmakaskiaj nejon tein Dios motenkauak, amo sayoj akin kitakamatij Tanauatil, ta no akin takuaujtamatij kemej Abrahán takuaujtamatik. Yejua topaj tinochin. **17** (Ijkon kemej ijkuiliujtok: "Nimitsixtalij kemej ininuejkaujtat akin nemiskej itech miak altepemej"). Abrahán takuaujtamatik iuan Dios, akin kichiua maj oksepa nemikan akin momikilijkejya. Uan keman ika tajtoua tein ayamo mochiua, yejua kijtoua kemej yeskia mochiuakya.* **18** Abrahán kichiaya uan takuaujtamatia ke yeskia ininuejkaujtat akin nemiskej itech miak altepemej, maski nejin moitaya ke amo ueliskia mochiuas. Yejua kineltokak tein kiluijkaj: "Ijkon tel miakej yeskij mokoneuan". **19** Uan kisentokak takuaujtamatik maski kiitaya ke amo ueliskiaok kinpias konemej (porin kipiaya kemej 100 xiujmejya). No kiitaya ke Sara semi xiuejya* katka uan amo ueliskiaok kinpias konemej. **20** Sayoj ke kemej takuaujtamatia itech tein Dios motenkauak, amo omeyolouak,* ta okachi mochikauak porin takuaujtamatik, yejua ika kiueyitalij Dios **21** uan senkis kineltokaya ke Dios ueliskia kichiuas tein motenkaujka iuan. **22** Yejua ika, "Dios kiitak ke yolmelauak".

23 Sayoj ke, tajtolmej "Dios kiitak" amo moijkuilojkej sayoj para yejua, **24** ta no para tejuan, akin Dios techitas ke tiyolmelaujkej porin itech titaneltokaj akin kichiuak maj toTekotsin Jesús oksepa nemi.* **25** Yejua kitemaktijkej maj kimiktikan porin titajtakolejkej, uan oksepa nemik* para maj Dios techita ke tiyolmelaujkej.

5 Yejua ika, axkan ke Dios techita ke tiyolmelaujkej porin titakuaujtamatij, maj kuali timouikakan* iuan itechkopa toTekotsin Jesucristo. **2** Kemej titakuaujtamatij iuan Jesús ueli timotokiaj

---

4:17 *Oso xa "kichiua maj onka tein amo onkak". **4:19** *Oso "nanajya", "nanotsinya". **4:20** *Oso "amo kinemilijtoya ox melauak oso amo melauak nejon". **4:24** *Itech griego, "akin kiajokuik toTekotsin Jesús". **4:25** *Itech griego, "moajokuik". **5:1** *Oso xa "tiyolseujtokej".

iuan Dios uan Dios ueli techmaka itatiochiualis tein amo technamiki. Maj tiyolpakikan* porin tikchiaj maj Dios techueyitali. **3** Uan amo sayoj nejon, ta maj tiyolpakikan* keman titajyouiskej, porin tikmatij ke keman titajyouiaj techpaleuia maj titaxikokan; **4** keman titaxikouaj techpaleuia maj tikyolpaktikan Dios; keman tikyolpaktiaj Dios, tikchiaj tein kuali, **5** uan tikyekmatij ke mochiuas tein tikchiaj;* porin Dios kikui ichikaualis tein techmaka para technextilis ke techtasojta.

6 Tein melauj, keman amo uelia timopaleuiayaj,* itech tonal tein Dios kiixtalij, Cristo momikilij para kinpaleuis akin tajtakolejkej. **7** Semi ouij maj aksa* momikili para kipaleuis se akin yolmelauak, sayoj ke xa aksa kinekis momikilis para kipaleuis se akin yolkuali. **8** Sayoj ke, Dios technextilij ke techtasojta ijkuin: keman tikatkaj titajtakolejkejok, Cristo toka momikilij. **9** Uan axkan ke iesyo Jesús kichiuak maj Dios techita ke tiyolmelaujkej, okachi uelis tikyekmatiskej ke timakisaskej keman Dios tetatsakuiltis. **10** Maski tikixnamikiaj Dios, peuak kuali iuan timouikaj porin iKoneuj toka momikilij. Uan axkan ke kuali timouikaj iuan Dios okachi uelis tikyekmatiskej ke timakisaskej porin Cristo oksepa yoltok. **11** Uan amo sayoj nejon, tein Dios kichiuak itechkopa toTekotsin Jesucristo kichiua maj tiyolpakikan, porin itechkopa peuak oksepa kuali timouikajya iuan Dios.

12 Yejua ika, tajtakol kalakik nikan taltikpak itechkopa se takat uan tajtakol kichiuak maj se miki, uan ijkon nochin momikilijtiajkej, porin nochin motajtakolmakakej. **13** Porin nochin ipa tajtakolejkejya katkaj achto ke motemakaskia iTanauatil Moisés, sayoj ke amo akin uelis se kipantis* ke kichiuak se tajtakol komo amo onkak nion se tanauatil. **14** Sayoj ke, mikilis taixyekanak kemej tekiuaj desde keman Adán nemia hasta keman nemiko Moisés. Kinixyekanak hasta akin amo tajtakojkaj kemej Adán. Adán katka kemej akin ualaskia satepan.

15 Sayoj ke, tein Dios tetayokolia amo kemej itajtakol Adán. Miakej momikilijkej porin tajtakoj sayoj se takat. Sayoj ke tein Dios tetayokolia uan itatiochiualis tein amo technamiki okachi ueyi uan kinpaleuia okachi miakej. Dios techtayokolia nejin itechkopa itatiochiualis Jesucristo tein amo technamiki. **16** Uan no, tein Dios tetayokolia semi tapaleuia, amo kemej itajtakol sayoj se takat. Satepan ke mochiuak se tajtakol moixtalij maj kintatsakuiltikan nochin, sayoj ke kemej miakej semi motajtakolmakakej, Dios kitetayokolij tein tapaleuij maj kinita ke yolmelaujkej. **17** Kemej sayoj se takat tajtakoj, mikilis peuak taixyekana kemej tekiuaj. Sayoj ke itatiochiualis Dios tein amo technamiki uan tein yejua tetayokolia para techitas ke tiyolmelaujkej, okachi ueyi uan okachi kuali. Akin kiseliskej nejin nemiskej

5:2 *Oso xa "Tiyolpakij". **5:3** *Oso xa "tiyolpakij". **5:5** *Oso "tein tikchiaj amo techpinaujtia". **5:6** *Itech griego, "amo tichikaujkej tikatkaj". **5:7** *Oso "akin", "akaj".

5:13 *Oso "kitajtakoltis".

uan taixyekanaskej kemej tekiuanij itechkopa sayoj se takat, Jesucristo.

18 Yejua ika, ijkon kemej sayoj se tajtakol kichiuak maj nochin momikilikan, no ijkon sayoj se taman tein kuali tapaleuia maj Dios kinita ke yolmelaujkej akin pouij itech nochi tataman xolalmej* uan maj nemikan. **19** Porin ijkon kemej miakej peujkej kipiaj tajtakol porin sayoj se takat amo tatakamatik, no ijkon Dios kinitas miakej ke yolmelaujkej porin sayoj se takat tatakamatik. **20** Uan iTanauatil Moisés motemakak para monextis ke nochin semi tajtakolejkej katkaj, sayoj ke kampa onkak miak tajtakol, Dios okachi kinextia itatiochiualis tein amo technamiki. **21** ¿Keyej? Tajtakol uan mikilis taixyekanaj kemej tekiuanij. No ijkon, itatiochiualis Dios tein amo technamiki taixyekana kemej tekiuaj para maj Dios kinita miakej ke yolmelaujkej para maj uelikan nemikan nochipaya itechkopa toTekotsin Jesucristo.

6 Komo ijkon, ¿toni tikijtoskej? ¿Moneki tiksentokaskej titajtakoskej para maj Dios okachi techmaka itatiochiualis tein amo technamiki? **2** ¡Amo! Kemej iixpan tajtakol kemej yeskia timomikilijkejya, ¿keniuj uelis titajtakolchiujtoskej? **3** ¿Oso amo nankimatij ke tinochin akin timoauijkejya uan tipouij iuan Cristo Jesús timoauijkej itech imikilis? **4** Yejua ika, iuan techtokkej keman timoauijkej itech imikilis, para maj tejuan amo tinemikanok kemej achto, ijkon kemej Cristo oksepa nemik* ika iueyi chikaualis toTajtsin. **5** Komo timosentiliaj iuan keman timomikiliaj kemej yejua momikilij, no timosentiliskej iuan keman oksepa tinemiskej ijkon kemej yejua. **6** Porin itechkopa tikpatakej* kemej achto tikatkaj, para maj amo techyekanaok tein amo kuali tein tiknejnekij uan maj amo tiksentokakanok imako tajtakol. **7** Porin akin momikilia kitapojpoluiliaj* itajtakol.

8 Uan no, komo timomikilijkejya iuan Cristo, tikneltokaj ke no tinemiskej iuan. **9** Axkan ke Cristo oksepa nemi,* tikmatij ke amo keman momikilisok; amo yetokok imako mikilis. **10** Porin yejua sayoj sepa momikilij para kiixpolos tajtakol, uan amo kemanok monekis momikilis. Axkan nemi para kichiuas tein Dios kineki. **11** No ijkon, ximoitakan kemej yeskia namomikilijkejya iixpan tajtakol, sayoj ke ximoitakan ke nanyoltokej para nankichiuaskej tein Dios kineki kemej imomachtijkauan Cristo Jesús.

12 Yejua ika, amo xikauakan maj tajtakol kisentoka kiixyekana kemej tekiuaj namonakayo tein ueli miki uan ijkon amo nankichiuaskej tein kinejneki namonakayo. **13** Amo no xiksentokakan xiktemaktikan namonakayo itech tajtakol para nankichiuaskej tein amo kuali, ta ximotemakakan imako Dios kemej yeskia oksepa nanemiskiaj. Xikmaktilikan Dios namonakayo para nankichiuaskej tein kuali. **14** Maj tajtakol amo namechixyekana kemej

5:18 *Oso "nochi tataman takamej uan siuamej".

6:4, 9 *Itech griego, "moajokuik". **6:6** *Itech griego, "tikpilojkej itech kouit". **6:7** *Oso "kiixtaua".

namoteko, porin namejuan amo namoyekanaj ika iTanauatil Moisés, ta ika itatiochiualis Dios tein amo technamiki.

15 Komo ijkon, ¿toni tikijtoskej? ¿Titajtakoskej porin amo timoyekanaj ika iTanauatil Moisés, ta ika itatiochiualis Dios tein amo technamiki? ¡Amo! **16** ¿Amo nankimatij ke komo namotemaktiaj kemej itakeual aksa* para nankitakamatiskej, tein melauj namoajsij imako? Yejua ika, komo namejuan namoajsij imako tajtakol namikiskej, sayoj ke komo namoajsij imako Dios uan nankitakamatij, nanyeskij nanyolmelaujkej. **17** Sayoj ke tiktasojkamatiliaj Dios, porin maski achto nanyetoyaj imako tajtakol, axkan ika nochi namoyolo nankitakamatij uan nankichiuaj tein namechmachtij. **18** Kemej namechmakixtijkej imako tajtakol, axkan nanyetokejya imako Dios uan nankichiuaj tein kuali yetok. **19** Porin nantajtakolejkej, nikui tajtolmej tein nankiajsikamatiskej. Ijkon kemej achto namotamitemakayaj para nankichiuaskej tein pitsotik uan tein amo kuali, axkan ximotamitemakakan para nankichiuaskej tein kuali yetok uan tein chipauak. **20** Porin keman nanyetoyaj imako tajtakol, amo monekia nankichiuaskej tein kuali.

21 Yejua ika, ¿keniuj namechpaleuij tein nankichiuayaj itech nejon tonalmej? Axkan ika namopinaujmatij nejon. Porin nochi nejon kichiua maj se miki. **22** Sayoj ke, axkan ke namechmakixtijkejya imako tajtakol, xikchiuakan tein chipauak kemej itakeualuan Dios. Komo ijkon nankichiuaj, nanemiskej nochipaya. **23** Porin tajtakol techtaxtauia ika mikilis, sayoj ke Dios techtayokolia nejin: maj tinemikan nochipaya itechkopa toTekotsin Cristo Jesús.

7 Axkan namechnojnotstok namejuan nokniuan akin nankiixmatij iTanauatil Moisés, ¿amo nankimatij ke Tanauatil kiixyekana se takat sayoj keman yoltok? **2** Tanauatil kijtoua ke se siuat kisentoka namikyej iuan itakauj keman itakauj nemiok; sayoj ke, komo itakauj momikilia, amo monekiok kichiuas tein kiixtalij itakauj. **3** Yejua ika, komo yejua monamiktia iuan okse takat keman itakauj yoltokok, yejua auilnemi. Sayoj ke, komo itakauj momikilia, amo monekiok kichiuas tein kiixtalij itakauj. Yejua ika komo monamiktia iuan okse takat, amo auilnemi.

4 No ijkon nokniuan, namejuan kemej yeskia namonamiktijkaj iuan iTanauatil Moisés, sayoj ke inakayo Cristo namechmakixtij* para ximoajsikan imako okse, akin oksepa nemik,# para maj tikchiuakan tein Dios kiyolpaktia. **5** Porin keman tikchiuayaj tein kinejnekia tonakayo, Tanauatil kiyeknextiaya ke tein amo kuali tein tiknejnekiaj kichiuaya maj timotajtakolmakakan, uan nejon sayoj uelia kichiuaya maj timikikan. **6** Sayoj ke axkan amo timoyekanajok ika iTanauatil Moisés, porin amo timoajsijok imako. Yejua ika moneki tiyeskij titakeualmej

6:16 *Oso "akin", "akaj".

7:4 *Itech griego, "kichiuak ximikikan iixpan Tanauatil". #Itech griego, "moajokuik".

amo porin Tanauatil techixyekana, ta porin techixyekana ichikaualis Dios.

7 Komo ijkon, ¿toni tikijtoskej? ¿Ke iTanauatil Moisés se tajtakol? Amo. Tein melauj, nejua amo nikmatiskia toni tajtakol komo amo motemakaskia iTanauatil Moisés. Amo nikmatiskia ke amo kuali maj semi nikixnejneki tein teaxka* komo Tanauatil amo kijtoskia "Amo xiktelixnejneki tein teaxka". **8** Sayoj ke nejon tanauatil nechmatiltij toni yekmelauj tajtakol, nechmatiltij ke nejua semi nikixnejnekia tein teaxka uan ke tajtakol nejon. Porin keman amo onkaya Tanauatil, tajtakol amo teyi uelia kichiuaya. **9** Tein melauj, nejua niyoltoya keman amo niktakamatia iTanauatil Moisés. Sayoj ke keman nesiko Tanauatil, tajtakol moyolkuik uan nejua nimomikilij. **10** Uan nikmatik ke nejon tanauatil tein niknemiliaya ke kichiuaskia maj ninemi, tein melauj kichiujtoya maj nimiki. **11** Porin nejon tanauatil nechmatiltij toni tajtakol, uan tajtakol nechtanejnektij uan nechmiktij. **12** Maski ijkon, iTanauatil Moisés chipauak uan tein kijtoua chipauak, melauak uan kuali.

13 ¿Kijtosneki ke teisa tein kuali nechmiktij? ¡Amo! Yejua tajtakol tein nechmiktij. ITanauatil Dios semi kuali. Sayoj ke kiyeknextij ke tajtakol kichiujtoya maj nimiki. Yejua ika, tein kijtoua Tanauatil kinextij ke tajtakol tel amo kuali. **14** Porin tikmatij ke Tanauatil ualeua imako Dios ika ichikaualis, sayoj ke nikpia se kuejmol, nejua nitajtakolej,* nechnamakakej imako tajtakol. **15** Porin amo nikajsikamati tein nikchiujtok: amo nikchiua tein nikneki nikchiuas, ta nikchiua tein niktauelita. **16** Sayoj ke, komo nikchiua tein amo nikneki, nikita ke kuali yetok Tanauatil. **17** Yejua ika, amo nejua akin nikchiujtok nejon tein amo kuali, ta yejua tajtakol tein notech yetok. **18** Porin nikmati ke itech nonakayo tein tajtakolej amo onkak nion teyi tein kuali, porin maski nikneki nikchiuas tein kuali, amo niueli. **19** Porin amo nikchiua tein kuali tein nikneki, ta nikchiua tein amo kuali tein amo nikneki nikchiuas. **20** Komo ijkon, komo nikchiua tein amo nikneki, tajtakol tein notech yetok kichiujtok, amo nejua.

21 Yejua ika, nikita ke nechixyekana nejin tanauatil: keman nikneki nikchiuas tein kuali, tein amo kuali notech yetok. **22** Noyolijtik yekmelauj nikuelita itanauatil Dios, **23** sayoj ke itech nonakayo nikita ke yetok okse tanauatil tein moteuia iuan tanauatil tein kiixyekana notanemililuan. Nejin tanauatil yejua tajtakol tein yetok itech nonakayo uan tein kemej yeskia nechkitskia kemej se akin kitsakuatij. **24** ¡Semi niteikneltij! ¿Akoni nechmakixtis imako nonakayo tein kichiujtok maj nimiki? **25** ¡Niktasojkamatilia Dios porin nechmakixtij itechkopa to-Tekotsin Jesucristo! Ijkon, ika notanemilil nietok imako itanauatil Dios, sayoj ke ika nonakayo nietok imako itanauatil tajtakol.

7:7 *Oso "maj nixijxikuin".

7:14 *Itech griego, "ninakat".

8 Yejua ika, akin pouij iuan Cristo Jesús amo kiixtaliaj maj kintatsakuiltikan. **2** Porin tanauatil tein kipia ichikaualis Dios tein kichiua maj se nemi itechkopa Cristo Jesús, mitsmakixtij imako itanauatil tajtakol uan itanauatil mikilis. **3** ITanauatil Moisés amo uelik techmakixtij porin tinochin titajtakolejkej. Yejua ika Dios techmakixtij keman kiualtitanik iKoneuj akin tamatia kemej se takat tajtakolej para kiixpolos tajtakol. Ijkon kiixtalij maj ixpoliui tajtakol tein yetok itech tonakayo, **4** para maj tiuelikan tikchiuakan tein kijtoua iTanauatil Moisés porin timoyekanaj ika ichikaualis Dios, uan amo ika tein kinejneki tonakayo. **5** Porin akin moyekanaj ika tein kinejneki ininnakayo, kitayekanaltiaj tein kinejnekij, sayoj ke akin moyekanaj ika ichikaualis Dios, kitayekanaltiaj tein ichikaualis Dios kinyekana maj kichiuakan. **6** Tiktayekanaltiskej* tein kinejneki tonakayo, kichiua maj timikikan, sayoj ke tiktayekanaltiskej tein ichikaualis Dios techyekana maj tikchiuakan, kichiua maj tinemikan uan maj tiyolseujtokan; **7** tiktayekanaltiskej tein kinejneki tonakayo, kichiua maj tikixnamikikan Dios, porin tein kinejneki tonakayo amo kitakamati itanauatil Dios uan nion ueli kitakamati. **8** Yejua ika akin moyekanaj ika tein kinejneki ininnakayo, amo ueli kiyolpaktiaj Dios.

9 Sayoj ke, komo Dios namechmaka ichikaualis, namejuan amo namoyekanaj ika tein kinejneki namonakayo, ta ika ichikaualis Dios. Sayoj ke komo aksa* amo tanemilia kemej Cristo, yejua amo poui iuan. **10** Sayoj ke, komo nanpouij iuan Cristo, maski tajtakol kimiktij namonakayo, ichikaualis Dios kichiua xiyoltokan, porin nanyolmelaujkej iixpan Dios. **11** Ichikaualis Dios kichiuak maj oksepa nemi* Jesús. Komo Dios namechmaka ichikaualis, no ika nejon chikaualis kichiuas maj nemi namonakayo tein miki.

12 Yejua ika nokniuan, moneki amo tikauaskej maj tonakayo techchiualti tein kineki. **13** Komo namoyekanaj ika tein kinejneki namonakayo, xikyekmatikan ke namikiskej. Sayoj ke, komo ika ichikaualis Dios nankimiktiaj tein amo kuali tein nankichiujtokej, nanemiskej. **14** Sayoj ke nochin akin moyekanaj ika ichikaualis Dios, yejuan kemaj ikoneuan Dios. **15** Porin ichikaualis Dios amo kichiua ximoajsikan temako uan oksepa ximoujtokan, ta kichiua maj Dios namechseli kemej ikoneuan, uan nejon chikaualis kichiua maj chikauak tikijtokan: "¡*Abba,** no-Tajtsin!". **16** Ichikaualis Dios techyekmatiltia ke tejuan tiikoneuan Dios. **17** Yejua ika, komo tiikoneuan, tikseliskej tein yejua kineki techmakas. Yejua techmakas tein kimakas Cristo. Sayoj ke achto moneki titajyouiskej iuan Cristo para maj no techueyitalikan iuan.

18 Yejua ika, niknemilia ke kemej yeskia amo teyi tikijyouijtokej komo titanemiliaj itech tonal-

8:6 *Oso "Titanemilijtinemiskej itech".

8:9 *Oso "akin", "akaj". **8:11** *Itech griego, "kiajokuik". **8:15** *Se tajtol hebreo oso arameo tein kikuiaj konemej keman kinotsayaj inintat, tein axkan miakkan mokui kemej *papi.*

mej keman Dios totechkopa kinextis ueyi taxtauil tein techmakas. **19** Porin akin* Dios kinchijchiuak kichixtokej# ika nochi ininyolo maj monextikan ikoneuan Dios. **20** Porin Dios kikauak maj akin kinchijchiuak amo teyi uelikan kichiuakan, amo porin yejuan kinekiaj, ta porin Dios ijkon kiixtalij. Sayoj ke, keman kiixtalij nejon no motenkauak nejin: **21** ke akin Dios kinchijchiuak amo moajsiskejok imako tajtakol nion mikilis.* Ijkon yeskij kemej ikoneuan Dios akin amo yetokej temako. ¡Nejin semi kualtsin! **22** Tikmatij ke akin Dios kinchijchiuak sentayokolchokatokej uan sentajyouijtokej hasta axkan. **23** Sayoj ke axkan tikpiaj ichikaualis Dios, nejin yejua yekinika taman* tein kinextia tein mochiuas satepan. Tiyoltayokolchokaj keman tikchixtokej# ika nochi toyolo maj Dios techseli kemej ikoneuan. Ijkuak, techmakixtis uan kichiuas maj amo tikpiakanok tonakayo tein kipia tajtakol uan miki, porin Cristo taxtauak. **24** Porin keman techmakixtijkej, peuak tikchiaj nejon. Sayoj ke keman aksa kichia tein ueli kiita, amo monekiok maj kichia, ¿melauj? **25** Sayoj ke, komo tikchiaj tein amo tikitaj, titaxikouaj uan tiksentokaj tikchiaj ika nochi toyolo.

26 No ijkon, ichikaualis Dios techpaleuia keman amo tichikaujkej. Porin xa tikmatij ke moneki tikchiuaskej netataujtil, sayoj ke amo tikmatij toni tikijtoskej. Ichikaualis Dios toka motataujtia keman titayokoxtokej uan amo teyi ueli tiktenkixtiaj. **27** Sayoj ke, Dios kiyekita toyolo uan kimati tein ichikaualis tajtantok keman kintajtouia akin moinxelouilij* ijkon kemej Dios kineki.

28 Tikmatij ke Dios kiita* maj kualtsin sentekiti nochi tein kichiua para maj kinpaleui akin kitasojtaj, akin kinnotsak ijkon kemej yejua kiixtalij. **29** Porin akin achto kinitak, no achtoya kinixtalij maj mochiuakan kemej iKoneuj, para maj yejua kinyekana miakej iikniuan. **30** Uan no, akin achtoya kinijitak,* no kinnotsak; uan akin kinnotsak, no kinitak ke yolmelaujkej. Uan akin kinitak ke yolmelaujkej, no kinueyitalij.

31 Komo ijkon, ¿toniok uelis tikijtoskej? Komo Dios touan yetok, ¿akoni uelis techixnamikis? **32** Ta yejua nion tepitsin kinemilij amo kitemaktis iKoneuj, ta kitemaktij maj momikili para techmakixtis tinochin. Komo techmakak iKoneuj, ¿nankinemiliaj ke amo no techmakas ika nochi iyolo nochi okseki taman? **33** ¿Akoni uelis kinteluilis akin Dios kinijitak?* Amo akin, porin Dios kinita ke yolmelaujkej. **34** ¿Akoni kiixtalis maj kintatsakuiltikan? Amo akin, porin Cristo Jesús momikilij, uan amo sayoj nejon, ta oksepa nemik,* yetok iyekmakopa Dios uan no techtajtouia.

35 ¿Toni kichiuas maj Cristo amo techtasojtaok? ¿Komo tikpiaj ouijkayomej oso semi timotekipachojtokej? ¿Komo techtajyouiltiaj oso amo tikpiaj tein tikuaskej

8:19 *Oso "tein". #Oso "kichatokej". **8:21** *Itech griego, "imako nakat tein uejueliui". **8:23** *Itech griego, "takilot". #Oso "tikchatokej".

8:27 *Oso "chipaujkej iixpan". **8:28** *Oso "kichiua". **8:30, 33** *Oso "kinixpejpenak". **8:34** *Itech griego, "moajokuik".

nion tein timotaliliskej? ¿Komo tietokej tamouililpan oso kinekij techmiktiskej? ¡Amo teyi kichiuas maj Cristo amo techtasojtaok! **36** Tajkuilolamatsin kijtoua: "Nochipa kinekij techmiktiskej porin tipouij itech moxolal. Techitaj kemej ichkamej* tein kinmiktitij". **37** Sayoj ke, porin techpaleuia akin techtasojta, titatankej itech nochi nejin. **38** Porin nikyekmati ke nion teyi uelis kichiuas maj Dios amo techtasojtaok: nion komo timikij, nion komo tinemij, nion ángeles, nion tekiuanij, nion tein axkan onkak, nion tein onkas satepan, nion chikaualismej, **39** nion tein moajsi ajko, nion tein moajsi uejkatan, nion okse taman tein Dios kichijchiuak. Nion teyi uelis kichiuas maj Dios amo techtasojta ijkon kemej to-Tekotsin Cristo Jesús no techtasojta.

9 Nejua niktojtoka Cristo uan amo nitakajkayaujtok, ta nikijtojtok tein melauak. Amo teyi nechyolkuejmoloua porin nechixyekana ichikaualis Dios. Amo nitakajkayaua keman nikijtoua **2** ke semi nitayokoya uan semi nimoyoltekipachojtok. **3** Porin niknekiskia maj nejua nechtatsakuiltikan uan amo nokniuan judíos, akin amo kitojtokaj Cristo, komo nejon kinpaleuiskia. **4** Yejuan israelitas akin Dios kinselij kemej ikoneuan uan kinueyitalij. Yejuan motenkaujkej ke kitekitiliskiaj, Dios kinmakak iTanauatil Moisés, kinkauak maj kiueyichiuakan uan yejua motenkauak ke kintatiochiuis. **5** Yejuan ininkoneuan touejkaujtatuan uan no ompa ualeuak Cristo. Maj nochipaya kiueyitalikan Dios, akin nochi kiixyekana. Maj ijkon mochiua.*

6 Sayoj ke, amo kijtosneki ke amo mochiujtok tein Dios motenkauak. Porin amo nochin ikoneuan Israel yekmelauj israelitas. **7** Maski yejuan ikoneuan Abrahán, iixpan Dios amo nochin yekmelauj ikoneuan Abrahán, ta ijkon kemej ijkuiliujtok: "Mokoneuan ualaskej itechkopa Isaac". **8** Nejin kijtosneki ke ikoneuan Abrahán amo yekmelauj ikoneuan Dios, ta akin Dios kinijita* ijkon kemej motenkauak, yejuan nejon akin yekmelauj ikoneuan Abrahán. **9** Porin yejua nejin tein Dios motenkauak: "Okse xiuit, kemej itech nejin tonalmej niualas uan Sara kipias se okichpiltsin". **10** No ijkon mochiuak keman Rebeca kinpiak ome okichpipil iuan touejkaujtat Isaac. **11** Keman yejuan ayamo yoliaj nion kichiujtoyaj tein kuali oso tein amo kuali, Dios achto kijtojkaya akoni kijitaskia. Porin Dios kijita akin kineki, uan amo kijita aksa* ika tein kichiua. **12** Yejua ika, kiluijkej Rebeca: "Akin tayekana kitekitilis akin xokoyot". **13** Ijkon kemej ijkuiliujtok: "Niktasojtak Jacob, sayoj ke niktauelitak Esaú".

14 Komo ijkon, ¿toni tikijtoskej? ¿Dios kichiua tein amo kuali yetok? ¡Amo! **15** Porin Dios kiluia Moisés: "Niktasojtas akin nejua niknekis niktasojtas, uan nikiknelis akin nejua niknekis nikiknelis". **16** Yejua ika, Dios amo

8:36 *Oso "borregos".

9:5 *Oso "Amén". **9:8** *Oso "kinixpejpena". **9:11** *Oso "akin", "akaj".

kijita* akin semi kineki maj kijitakan oso porin semi mochikaua,# ta porin Dios teiknelia. **17** Porin itech Tajkuilolamatsin, Dios kiluij akin tekiuajtia Egipto: "Nimitskaujtok xiyolto porin ijkon motech niknextis nochikaualis uan moteixmatiltis notokay itech nochi taltikpak". **18** Yejua ika Dios kiiknelia akin yejua kineki, sayoj ke akin yejua kineki, kikaua maj yoltakuauaya.

19 Sayoj ke, tejua tinechiluis: "¿Keyej semi ouij se kiyolpaktis Dios? ¿Akoni uelis kiixnamikis tein Dios kiixtalijya?". **20** Sayoj ke, ¿toni tichiujkej tejua para tiknajnankilis Dios? ¿Xe tapalkat tein kichijchiujkej uelis kiluis akin kichijchiuak "¿Keyej ijkuin tinechchijchiuak?"? **21** ¿Xe sokikonchiujkej amo kinamiki kichijchiuas se kualtsin tapalkat, uan ika nejon sokit no kichijchiuas se tapalkat tein mokuis mojmostaj? **22** Dios no ijkon kichiua. Yejua kiixtalij kinnextilis iueyi kualanyo akin amo yolkualmej uan kichiuas maj moixmati ichikaualis. Yejua no kinxikoj uan amo yolijsiuik iniuan akin kinnamikia maj kintatsakuilti uan katkaj kemej tapalkamej tein moneki kinixpoloskej. **23** Yejua kichiuak nejin para kinnextilis akin kinikneliskia ke semi moueyitalijtok. Yejuan katkaj kemej tapalkamej tein achtoya kiixtalij kinueyitalis. **24** Dios amo technotsak sayoj tejuan akin tijudíos, ta no kinnotsak akin amo judíos. **25** Mochiujtok kemej yejua kijtoj itech amatajkuilol Oseas: "Nikinnotsas kemej noxolal akin amo pouij itech noxolal, uan siuat akin amo niktasojtaya niknotsas 'notasojtsin'. **26** Uan kampa nikiniluij 'Namejuan amo nanpouij itech noxolal', ompa no nikiniluis: 'Nejua niDios akin nochipa yoltok uan namejuan nannokoneuan'".

27 Yejua nejin tein Isaías chikauak kijtoj keman ika tajtoj Israel: "Maski israelitas yeskij tel miakej kemej xal tein onkak ueyiat, sayoj sekin momakixtiskej. **28** Porin Jehová* kichiuas tein kiixtalijtok nikan taltikpak, uan ijsiujka kitamichiuas". **29** Uan kemej Isaías no kijtoj: "Komo Jehová,* akin kinixyekana iangeluan ne iluikak, amo kinkauaskia maj makisakan sekin, techpanoskia kemej kipanok Sodoma uan Gomorra".

30 Komo ijkon, ¿toni tikijtoskej? Ke akin amo judíos takuaujtamatkej uan Dios kinitak ke yolmelaujkej, maski yejuan amo kitemojtoyaj maj kinitakan ke yolmelaujkej. **31** Sayoj ke maski israelitas kitemojtoyaj maj kinitakan ke yolmelaujkej keman kitakamatiskiaj tanauatil, amo uelik kitakamatkej. **32** ¿Keyej? Porin yejuan kinemilijkej ke tein kichiuaskiaj kinpaleuiskia maj kinitakan ke yolmelaujkej, uan amo porin takuaujtamatiskiaj. Ika mometstelojkej* "tet tein teuetsiltia"; **33** kemej ijkuiliujtok: "¡Xikitakan! Ompa Sion niktalia se tet tein kichiua maj uetsikan, uan se ueyi tet tein kintsakuilia ininojpan, sayoj ke akin itech takuaujtamatis amo mopinaujtis".

9:16 *Oso "amo kiixpejpena". #Itech griego, "motaloua".

9:28, 29 *Xikonita pág. 496, *Jehová*.

9:32 *Oso "motepotamijkej".

10 Nokniuan, yekmelauj ika nochi noyolo nikneki uan semi niktataujtia Dios maj yejuan makisakan. **2** Porin uelis nikyekijtos ke yejuan semi chikauak kitekitiliaj Dios, sayoj ke amo yekmelauj kiajsikamatij tein Dios kineki. **3** Kemej amo kimatij toni Dios kiita ke kuali yetok, kichiuanij tein sayoj yejuan kiixtalianij. Yejua ika, amo kichiujkej tein Dios kijtoua ke kuali yetok. **4** Porin Cristo kichiuak maj amo tapaleuiok iTanauatil Moisés,* uan ijkon akin takuaujtamati, Dios kiita ke yolmelauak.

5 Moisés kijtoj ke akin kichiua tein kuali yetok ijkon kemej kijtoua Tanauatil, nemis porin kitakamati. **6** Sayoj ke Tajkuilolamatsin no kinextij ke akin takuaujtamati, Dios uelis kiitas ke yolmelauak. Kijtoua: "Amo ximoyolilui '¿Akoni pankisas iluikak?', oso ¿akoni pankisas iluikak para kichiuas maj pantemo Cristo? **7** Amo no xikijto '¿Akoni pantemos itech ueyi ostok* tein uejkatan?', oso ¿akoni pantemos para kichiuas maj Cristo oksepa nemi?". **8** Sayoj ke, ¿toni kijtoua Tajkuilolamatsin? "Tajtol amo uejka yetok, itech motenoj uan itech moyolo", tein kijtosneki, "tajtol" tein tejuan tikteixmatiltiaj uan tein se kineltoka porin se takuaujtamati. **9** Porin komo ika motenoj tikyekijtoua senteixtenoj ke Jesús yejua toTekotsin uan ika moyolo tiknextia ke titakuaujtamati ke Dios kichiuak maj oksepa nemi,* timakisas. **10** Para maj Dios mitsita ke tiyolmelauak, moneki titakuaujtamatis ika nochi moyolo,* uan para timakisas, moneki senteixtenoj tikteixmatiltis nejon.

11 Porin Tajkuilolamatsin kijtoua: "Nochin akin itech takuaujtamatiskej amo keman mopinaujtiskej". **12** Porin judío no tamati kemej griego. Nochin kipiaj sayoj se ininTeko, akin semi kintatiochiuia nochin akin kiteneuaj. **13** Porin "akin kitataujtis Jehová* maj kipaleui uan kinotsas ika itokay, makisas". **14** Sayoj ke, ¿keniuj kitataujtiskej komo amo iuan takuaujtamatij? ¿Uan keniuj iuan takuaujtamatiskej komo amo kiixmatij? ¿Uan keniuj kiixmatiskej komo amo akin kiteixmatiltia? **15** ¿Uan keniuj kiteixmatiltiskej komo amo kintitanij? Ijkon kemej ijkuiliujtok: "¡Semi kualtsitsin ininmetsuan akin kiteixmatiltiaj kuali tanauatilmej* tein ika tajtouaj tein kuali!".

16 Sayoj ke amo nochin kineltokakej kuali tanauatilmej, porin Isaías kijtoua: "Jehová,* ¿akoni takuaujtamati itech tein tikteixmatiltiaj?".# **17** Nejin kinextia ke aksa* takuaujtamati sayoj satepan ke kikaki tein kiixmatiltiaj, uan nejin kikaki keman aksa kiteixmatiltia Cristo. **18** Sayoj ke nejua nitajtani: ¿xe amo teyi namechiluijkej? Kemaj, porin "itech nochi taltikpak mokakik inintajtol, uan tein kiteixmatiltiayaj ajsik hasta kampa okachi uejka itech taltikpak". **19** Sayoj ke nej-

10:4 *Oso "Porin iTanauatil Moisés tamito itech Cristo". **10:7** *Oso "tekoch". Xikonita pág. 505, *ueyi ostok*. **10:9** *Itech griego, "kiajokuik".

10:10 *Oso "itech moyolo". **10:13, 16** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **10:15** *Oso "tajtolmej". **10:16** #Itech griego, "tein techkakilij". **10:17** *Oso "akin", "akaj".

ua nitajtani: ¿xe israelitas amo kimatiaj? Yekinika, Moisés kijtoua: "Namechkuajkualantis porin nikintatiochiuiti akin amo israelitas. Nikchiuas semi xikualanikan porin nikintatiochiuiti akin kinitaj ke amo kuatamatij". **20** Sayoj ke Isaías semi moyolchikaua uan kijtoua: "Akin amo nechtemouayaj nechajsikej. Akin amo noka tajtaniaj nechixmatkej". **21** Sayoj ke, keman yejua ininka tajtoua israelitas kijtoua: "Nochin tonal nikintataujtijtoya maj nouan mokepakan akin amo tatakamatij uan yoltakuaujkej".

11 Yejua ika, nejua nitajtani: ¿xe Dios kiixtopeuak ixolal? ¡Amo! Nejua no niisraelita, nipoui iniuan ikoneuan Abrahán, iniuan ichankauan Benjamín. **2** Dios amo kiixtopeuak ixolal, tein achto kijitak.* ¿Amo nankiixmatij Tajkuilolamatsin kampa kijtoua tein Elías kiluij Dios tein amo kinuelitilij israelitas? **3** "Jehová,* kinmiktijkejya motanauatijkauan# uan kinxitinijkej moaltares; sayoj nejua nimokaua uan axkan kitemouaj nechmiktiskej". **4** Sayoj ke, ¿toni kinankilij Dios? "Moajsijok chikome mil takamej akin nechtekitiliaj uan amo motankuaketsanij iixpan Baal". **5** No ijkon, itech nejin tonalmej moajsij sekin akin Dios kinijitak porin kinnextilij itatiochiualis tein amo technamiki. **6** Nejin kijtosneki ke amo kinijitak porin kichiujkej tein kuali, ta porin kinnextilij itatiochiualis tein amo technamiki. Komo yejuan mochikauaskiaj para maj kinijita, amo yeskiaok ika itatiochiualis tein amo technamiki.

7 Komo ijkon, ¿toni tikijtoskej? Israelitas amo kipiakej tein semi kinekiaj, sayoj ke akin Dios kinijitak* kemaj kipiakej. Oksekin yoltakuauayakej, **8** ijkon kemej ijkuiliujtok: "Hasta axkan, Dios kichiujtok maj yetokan kemej akin kuali kochtokej para maj amo tachiakan uan maj amo takakikan". **9** David no kijtoua: "Maj iluimej tein kipiaj mochiuakan* kemej se trampa para maj uetsikan uan maj kintatsakuiltikan. **10** Maj ixpojpoliuikan para maj amo tachiakan. Uan xikchiua maj nochipa mopanchijkolokan".

11 Yejua ika nitajtani: ¿xe keman yejuan uetskej ompa mokaujkej? ¡Amo! Sayoj ke kemej yejuan amo kitakamatkej tanauatil, akin amo judíos ueli momakixtiaj, uan nejin kinkualantia. **12** Uan kemej amo tatakamatkej, tapaleuia maj oksekin ueli kintatiochiuikan. Uan kemej judíos amo semi miakejok, nejon tapaleuia maj akin amo judíos kintatiochiuikan. ¡Okachi miak tatiochiualismej onkas keman kintamisentiliskej!

13 Axkan namechnojnotsa namejuan akin amo nanjudíos. Kemej nechtitankej iniuan akin amo judíos, semi nikpatiuita tekit tein Dios nechmakak. **14** Uan no nikchia maj ueli nikchiua maj nojudíosikniuan chauatikan* para maj sekin makisakan. **15** Porin kemej judíos kinixtopeujkej, tapaleuia maj oksekin oksepa kuali mouikakan iuan Dios. Komo

11:2 *Oso "kiixpejpenak". **11:3** *Xikonita pág. 496, *Jehová.* #Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.*

11:7 *Oso "kinixpejpenak". **11:9** *Itech griego, "Maj ininmesa mochiua". **11:14** *Oso "namechnexikoluikan".

Dios axkan oksepa kinseliskia seki judíos, kemej yeskia oksepa nemiskiaj. **16** Uan no, komo tepitsin tixti tein yekinika se kitemaktia iaxka Dios, no iaxka nochi tixti. Uan komo inaluayo kouit yejua tein okachi kuali,* no ijkon imakoujyo.

17 Sayoj ke, Dios kitekilij seki imakoujyo yekmelauj olivojkouit, uan tejua ke tikoujtajolivo mitspepechoj itech imakoujyo tein yekmelauj olivojkouit uan no mitspaleuia inaluayo. Yejua ika, **18** amo xiknemili ke tejua okachi tiueyichiujkej ke okseki imakoujyo olivojkouit. Uan komo tiknemilia ke okachi tiueyichiujkej, xikelnamiki ke tejua amo tikmamajtok inaluayo, ta inaluayo mitsmamajtok tejua. **19** Nansekimej uelis nankijtoskej: "Kitekilijkej seki imakoujyo olivojkouit para maj nejua nikalaki". **20** ¡Melauak nejon! Yejuan kinmatekkej porin amo takuaujtamatkej, sayoj ke tejua itech tietokok porin titakuaujtamati. Yejua ika amo ximoueyimati,* ta ximoyekpia. **21** Porin komo Dios amo kitapojpoluij tein yekmelauj imakoujyo, tejua amo no mitstapojpoluis. **22** Uelis tikitas ke Dios kualtakat uan tetatsakuiltia. Yejua kintatsakuiltij akin uetskej porin amo takuaujtamatkej, sayoj ke yeski kualtakat mouan, sayoj komo tiksentoka tikchiua tein tajtani para tikyolpaktis. Komo amo, tejua no mitsmatekiskej. **23** Uan komo judíos peua takuaujtamatij, oksepa kinpepechoskej itech olivojkouit porin Dios ueli oksepa kinpepechoua. **24** Porin komo tejua tipouia itech se koujtajolivoj uan mitstekkej, uan mitspepechojkej itech se yekmelauj olivojkouit tein kitokkej, maski amo ijkon mochiua, ¡okachi amo ouij maj oksepa kipepechokan imakoujyo se olivojkouit kampa ipa pouia!

25 Nokniuan, nikneki xikixmatikan nejin tein Dios amo kitematiltijtoya,* para amo xiknemilikan ke semi nantamattokej: seki israelitas yoltakuauayakej, uan ijkon kisentokaskej hasta keman kintamisentiliskej nochin akin amo judíos akin Dios kinijitak,# **26** uan ijkon nochin israelitas makisaskej. Ijkon kemej ijkuiliujtok: "Temakixtijkej ualeuas de Sion uan kichiuas maj ikoneuan Jacob amo kichiuakanok tein amo kuali. **27** Uan yejua nejin tein nimotenkaua iniuan, keman nikixpolos inintajtakoluan". **28** Tein melauj, seki judíos kiixnamikij kuali tanauatilmej,* uan nejin namechpaleuia. Sayoj ke kemej Dios motenkauak iniuan ininuejkaujtatuan, kinijitak# sekin para maj kuali iuan mouikakan. **29** Porin Dios amo kiyolkokos tein kitetayokoliani, nion kiyolkokos porin kinnotsak sekin. **30** Namejuan seki tonalmej amo nankitakamatkej Dios, sayoj ke axkan namechiknelijtok porin judíos amo tatakamatkej. **31** No ijkon, axkan judíos amo tatakamatij, uan yejua ika Dios namechiknelijtok. Sayoj ke no uelis kiniknelis judíos, kemej namejuan. **32** Porin Dios kinita kemej yeskia tsaktokej

11:16 *Oso "yektik". **11:20** *Oso "amo ximoueyineki".

11:25 *Xikonita pág. 503, *tein Dios amo kitematiltijtoya.* **11:25, 28** #Oso "kinixpejpenak". **11:28** *Oso "tajtolmej".

porin amo tatakamatij, para uelis kiniknelis nochin.

33 ¡Itatiochiualisuan Dios, itamatilis uan itaixmatilis amo ueli motamachiua! ¡Amo ueli senkis se kiajsikamatis tein kiixtalia nion ueli se kimati tein kichiua! **34** Porin "¿akoni ueli kiixmati itanemililuan Jehová?* ¿Oso akoni uelis kiluis tein moneki kichiuas?". **35** Oso, "¿akoni achto kimakak teisa Dios para maj yejua kikepili?" **36** Porin nochi ualeua imako, uan yejua kichiua maj kisentoka onka, uan nochi tein onkak para yejua. Yejua kinamiki maj kiueyitalikan nochipaya. Maj ijkon mochiua.*

12 Yejua ika nokniuan, kemej Dios semi namechiknelia, namechtataujtia xikmaktilikan namonakayo uan namonemilis kemej se taman tein chipauak uan tein kiyolpaktis. Ijkon, nankitekitiliskej Dios ika nochi namotanemilil. **2** Uan amo xiksentokakan xikchiujtokan kemej kichiuaj akin axkan nemij;* ta xikauakan maj Dios kipata kemej nantanemiliaj. Ijkon uelis kuali nankimatiskej toni kineki xikchiuakan: tein kuali, tein kiyolpaktia uan tein amo teyi kipoloua.

3 Kemej Dios nechnextilij itatiochiualis tein amo technamiki, namechiluia nansejsemej ke amo xiknemilikan ke semi nantayekantokej, ta xiknextikan ke nanyektalnamikij, ijkon kemej Dios namechpaleuij nansejsemej iuan xitakuaujtamatikan. **4** Porin tonakayo kipia miak taman, sayoj ke amo nochi tein kipia kichiua sayoj se tekit. **5** No ijkon tejuan, maski timiakej, timochiuaj sayoj se uan tisenyetokej iuan Cristo, sayoj ke sejse tisenpouij se iuan okse. **6** Kemej Dios technextilij itatiochiualis tein amo technamiki, techpaleuij maj tiuelikan tikchiuakan tataman tekit. Komo Dios kichiua maj tiuelikan tiktematiltikan tein yejua kijtoua, maj tiktematiltikan ijkon kemej Dios techpaleuij maj titakuaujtamatikan; **7** komo Dios kichiua maj tiuelikan titapaleuikan, maj nochipa titapaleuijtokan; komo Dios kichiua maj tiuelikan titamachtikan, maj titamachtikan; **8** akin ueli teyolchikaua, maj teyolchikaua; akin ueli kitemaka, maj kitemaka ika nochi iyolo;* akin taixyekana, maj yektaixyekana; akin teiknelia, maj teikneli ika nochi iyolo.

9 Yekmelauj xitetasojtakan uan amo xitaixkajkayauakan. Xiktauelitakan tein amo kuali; ximochikauakan nankichiuaskej tein kuali. **10** Yekmelauj ximotasojtakan kemej yeskia naniknimej. Namejuan achto xiknextikan ke nantetakachiuaj.* **11** Xitekitinij, amo xitatsiuinij. Xikauakan maj Dios ika ichikaualis namechixyekana para nankichiuaskej tein kuali. Xiktekitilikan Jehová* ika nochi namoyolo. **12** Xiyolpakikan porin nankichiaj tein kuali. Xitaxikokan keman nankipiaskej ouijkayomej. Nochipa xikchiujtokan netataujtil. **13** Xikinpaleuikan tokniuan* ijkon kemej kinpolos. Nochipa kuali

11:34; **12:11** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **11:36** *Oso "Amén". **12:2** *Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok*.

12:8 *Oso "maj amo tsotsokat". **12:10** *Oso "nantepoujkaitaj". **12:13** *Oso "akin Dios moinxelouilij".

xikinselikan oksekin. **14** Nochipa xikinnejnekilikan tein kuali akin namechtajyouiltiaj, uan amo xikinnejnekilikan tein amo kuali. **15** Xiyolpakikan iniuan akin yolpakij; xichokakan iniuan akin chokaj. **16** Xikinitakan oksekin kemej namejuan namoitaj; amo ximoueyimatikan,* ta xiyolyemankej. Amo xiknemilikan ke okachi nantamatinij ke nochin oksekin.

17 Keman namechchiuiliskej tein amo kuali, amo ximomakepakan. Xikelnamiktokan tein nochin kinemiliaj ke kuali yetok. **18** Komo ueli uan namomako yetok, xiyolseujkanemikan iniuan nochin. **19** Nokniuantsitsin, amo ximomakepakan, ta xikauakan maj Dios kinexti iueyi kualanyo. Porin ijkuiliujtok: "Jehová* kijtoua: 'Nejua nimomakepas; nejua nikinmakas tein kinnamiki'". **20** Okachi kuali, "komo mayana akin mitstaueliita, xiktamaka; komo amiki, xikmaka tein tayis; porin komo tikchiua nejin, uelis kimojkaitas uan moyolyemanis".* **21** Amo xikaua maj mitstani tein amo kuali, ta xiksentoka xikchiua tein kuali para tiktanis tein amo kuali.

13 Maj nochin kintakamatikan tekiuanij akin taixyekanaj, porin Dios kinmakatok tanauatil; sejse yetok porin Dios kintalij kampa yetokej.* **2** Yejua ika, komo tikixnamikij inintanauatil, tein melauj tikixnamiktokej Dios; akin kiixnamiki nejin tein Dios kiixtalij, kitatsakuiltiskej. **3** Akin kichiuaj tein kuali amo kinmouiliaj tekiuanij, sayoj ke akin kichiuaj tein amo kuali, kemaj kinmouiliaj. Yejua ika, ¿amo tikneki tikmouilijtos tekiuaj? Komo ijkon, xiksentoka xikchiua tein kuali uan yejua mitsueyitalis. **4** Yejua kitekitilijtok Dios uan uelis mitspaleuis. Sayoj ke komo tikchiujtok tein amo kuali, ximoui, porin tekiuaj kinamiki uan kipia tanauatil para tetatsakuiltis. Yejua kitekitilijtok Dios para kitatsakuiltis* akin kichiua tein amo kuali.

5 Yejua ika, moneki xitatakamatikan, uan amo sayoj para maj amo namechtatsakuiltikan, ta no para maj amo teyi namechyolkuejmolo. **6** Yejua ika namejuan no nankiixtauaj impuesto, porin tekiuanij kichiujtokej tekit tein Dios kinmaka uan nochipa tapaleuijtokej. **7** Xikmakakan sejse tein kinamiki nankimakaskej: akin tajtani impuesto, xikmakakan impuesto; akin tajtani xiktaxtauikan, xiktaxtauikan; akin tajtani xiktakamatikan, xiktakamatikan; akin tajtani xiktakachiuakan, xiktakachiuakan.*

8 Amo akin xiktauikilikan nion teyi, ta sayoj moneki ximotasojtakan se iuan okse; porin akin kitasojta iikniuj kichiujtok tein kijtoua tanauatil. **9** Porin nejin tanauatilmej: "Amo xiauilnemi, amo xitemikti, amo xitachteki, amo xiktelixnejneki tein teaxka"* uan okseki tanauatilmej tein onkas, tein melauj mochiuaj sayoj se tanauatil, uan yejua nejin: "Xikta-

12:16 *Oso "amo xiktayekanaltikan tein ika namoueyinekiskej". **12:19** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **12:20** *Itech griego, "tiksentilis tekol itech itsontekon". **13:1** *Oso "maj kipiakan tataman tanauatil". **13:4** *Oso "kinextilis iueyi kualanyo". **13:7** *Oso "xikpoujkaitakan". **13:9** *Oso "amo xixijxikuin".

sojta moknitsin kemej tejua timotasojta". **10** Akin tetasojta amo kichiuilia iikniuj tein amo kuali. Akin kitasojta iikniuj kichiujtok tein kijtoua tanauatil.

11 No xikchiuakan nejin porin nankimatij itech toni tonalmej tinentokej. Nankimatij ke moneki nanijsaskejya.* Keman tipeujkej titaneltokaj tikmatiaj ke amo uejkaua Dios techmakixtiskia. Sayoj ke axkan okachi amo uejkauaok. **12** Tel youakya; uan amo uejkaua tanesitiya. Yejua ika, maj amo tikchiuakanok tein mochiua kampa tayouayan uan maj tikuikan tein mokui tonayan, nochi nejin yejua tein ika se tateuia tein Dios techmaka. **13** Maj tichipaujkanemikan* kemej yeskia tonayan; maj amo titeleliuistikan itech iluimej nion maj titauanakan, maj amo tiauilnemikan, maj amo tikchiuakan kemej akin kichiuaj tein tetajyaltia uan amo ixpinauaj,# nion maj timoteuikan nion maj timonenexikoluikan. **14** Okachi kuali, senkis xikchiuakan kemej kichiuak toTekotsin Jesucristo uan amo xiknenemilijtokan keniuj nankichiuaskej tein kinejneki namonakayo.

14 Kuali xikselikan akin amo yektakuaujtamati, sayoj ke amo xikijtokan ke amo kuali yetok tein kinemiliaj oksekin.* **2** Xa akin semi takuaujtamati nochi kikua, sayoj ke akin amo yektakuaujtamati xa sayoj kikua kilit. **3** Akin nochi kikua maj amo kiixtopeua akin amo nochi kikua, uan akin amo nochi kikua maj amo kijto ke amo kuali yetok tein kichiua akin nochi kikua, porin Dios kuali kiselijya. **4** ¿Toni tichiujkej tejua para tikijtos ke amo kuali yetok tein kichiua itekitikauj okse? Sayoj iteko kiixejekoua ox kuali tein kichiujtok oso amo. Tein melauj, uelis kuali moajsis iixpan porin Jehová* kipaleuia.

5 Sekin kiitaj ke se tonal okachi tayekantok ke okseki tonalmej; oksekin kiitaj ke nochi tonalmej tamatij kemej okseki tonalmej. Maj sejse kinemili ke tein kineltoka kuali yetok. **6** Akin kiita ke se tonal okachi moneki, kichiua nejon para kiueyitalis Jehová.* No ijkon, akin nochi kikua, kikua para kiueyitalis Jehová,* porin kitasojkamatilia Dios. Uan akin amo nochi kikua, no kiueyitalia Jehová,* uan kitasojkamatilia Dios. **7** Tein melauj, nion semej tinemij sayoj para timoueyitaliskej tejuansan uan amo akin miki sayoj para moueyitalis yejuasan. **8** Porin komo tiyoltokej, tiyoltokej para tikueyitaliskej Jehová,* uan komo timikij, timikij para tikueyitaliskej Jehová.* Yejua ika, komo tiyoltokej oso timikij, tiiaxkauan Jehová.* **9** Tein melauj, yejua ika Cristo momikilij uan oksepa nemik: para yeski ininTeko akin momikilijkejya uan akin yoltokej.

10 Sayoj ke ¿keyej tikijtoua ke amo kuali yetok tein kinemilia mokniuj? ¿Oso keyej no tikixtopeua mokniuj? Porin tinochin tiijkatoskej iixpan Dios, uan yejua kiixtalis tein technamiki tikseliskej.

13:11 *Oso "nantachiaskejya", "nanixpetaniskejya". **13:13** *Itech griego, "Maj tinentinemikan". #Tajtol griego, *asélgueia.* Xikonita pág. 490, *akin kichiuaj tein tetajyaltia.* **14:1** *Oso xa "akin omeyolouaj".

14:4, 6, 8 *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

11 Porin ijkuiliujtok: "Jehová* kijtoua: Uelis nankiyekmatiskej ke niyoltok. Uan no uelis nankiyekmatiskej ke nochin motankuaketsaskej noixpan uan nochin kijtoskej senteixtenoj ke niDios". **12** Nejin kinextia ke tisejsemej titanankiliskej iixpan Dios por nochi tein tikijtojkej uan tikchiujkej.

13 Yejua ika, maj amo tikijtokanok ke amo kuali yetok tein kinemiliaj oksekin. Okachi kuali, xikixtalikan amo nankichiuaskej maj se tokniuj amo yektakuaujtamatiok oso maj tajtako. **14** Kemej nejua niktojtoka toTekotsin Jesús, nikyekmati ke chipauak nochi tein tikuaj. Sayoj ke keman aksa* kinemilia ke teisa amo chipauak, amo kuali yetokok maj kikua. **15** Yejua ika, komo tikyolkokoua mokniuj ika tein tikua, amo tiknextijtokok ke titetasojta. Cristo no ika momikilij. Amo xikchiua maj mokniuj amo takuaujtamatiok* ika tein tikuas. **16** Yejua ika, amo xikchiuakan maj amo kuali ika tajtokan tein kuali tein nankichiuaj. **17** Para maj aksa kalaki itech iTaixyekanalis Dios, amo tayekantok tein kikuas oso tein tayis, ta okachi moneki yeski yolmelauak, yolseujkanemis uan yolpakis porin Dios kipaleuia ika ichikaualis. **18** Porin akin ijkon kitekitilia Cristo kemej takeual, kiyolpaktia Dios uan oksekin kuali kiitaj.

19 Yejua ika, maj tiksentokakan tikchiuakan tein tapaleuis maj tinochin kuali timouikakan uan maj timosenyolchikauakan. **20** Amo xikchiujtook maj takual kiuejuelo tein Dios kichijchiuak. Tein melauj, nochi uelis se kikuas, sayoj ke amo kuali yetok maj se kikua teisa komo nejon kichiua maj aksa amo yektakuaujtamatiok. **21** Okachi kuali amo xikua nakat, nion xitayi vino nion xikchiua teisa tein kichiuas maj amo yektakuaujtamatiok mokniuj. **22** Tein tikneltokas, sayoj xikmati tejua uan Dios. Yolpaki akin amo moyolkokoua porin kichiua tein kinemilia ke kuali yetok. **23** Komo yejua takua maski omeyoloua, amo kuali yetok porin takua uan amo takuaujtamati. Tein melauj, se tajtakol komo se kichiua teisa uan amo se takuaujtamati.

15 Sayoj ke tejuan akin tiyektakuaujtamatij moneki inintech titanemiliskej akin amo yektakuaujtamatij, uan maj amo sayoj tejuan timoyolpaktijtokan. **2** Maj tisejsemej tiktemokan tikyolpaktiskej tokniuj uan maj tikchiuilikan tein kuali, para maj moyolchikaua. **3** Porin nion Cristo sayoj yejua moyolpaktij, ta mochiuak kemej ijkuiliujtok: "Tein ika mitsuijuikaltijkej,* no ika nechuijuikaltijkej". **4** Porin nochi tein ne uejkauj moijkuiloj, moijkuiloj para techmachtis. Uan tikchiaj tein kuali porin itajtol Dios techyolseuia uan techpaleuia maj titaxikokan. **5** Maj Dios namechpaleui xitaxikokan, maj namechyolseui uan maj no namechpaleui nanochin xitanemilikan kemej Cristo, **6** uan ijkon, nankisenueyitaliskej Dios, iTajtsin toTekotsin Jesucristo.

14:11 *Xikonita pág. 496, *Jehová*.
14:14 *Oso "akin", "akaj". **14:15** *Oso "Amo xikixpolo".

15:3 *Oso "mitstejtelchiujkej".

7 Yejua ika kuali ximoselikan se iuan okse, ijkon kemej Cristo no kuali namechselij namejuan, uan nejon kichiua maj moueyitali Dios. **8** Porin namechiluia ke Cristo mochiuak inintekitikauj judíos* para kinextis ke Dios kichiua tein kijtoua uan para kiyeknextis ke melauak tein Dios motenkauak iniuan ininuejkaujtatuan, **9** uan para maj akin kayomej itech okseki altepemej kiueyitalikan Dios porin teiknelia. Ijkon kemej ijkuiliujtok: "Yejua ika nimitsueyitalis senteixtenoj itech altepemej uan nikueyitalis motokay ika tatsotson". **10** Uan yejua no kijtoua: "Xiyolpakikan namejuan akin nanemij itech okseki altepemej iuan ixolal". **11** Uan okse tajkuilol kijtoua: "Xikueyitalikan Jehová,* namejuan akin amo nanjudíos. Maj itech nochi xolalmej kiueyitalikan". **12** Isaías no kijtoua: "Nesis se ichankauj Jesé, akin ualas para kinixyekanas akin nemij itech altepemej; itech nochi xolalmej itech takuaujtamatiskej". **13** Dios techpaleuia maj tikchiakan tein kuali. Maj yejua kichiua semi xiyolpakikan uan xiyolseuikan porin iuan nantakuaujtamatij, uan ijkon ika ichikaualis uelis nankichiaskej tein kuali ika nochi namoyolo.

14 Nokniuantsitsin, nikyekmati ke namejuan semi nankualtakamej uan kuali nankiixmatij tein melauak, uan ke nanuelij namoyolmajxitiaj se iuan okse. **15** Sayoj ke, namechtajkuilouilia uan namechyekiluia seki taman tein nikneki oksepa xikelnamikikan, porin Dios nechnextilij itatiochiualis tein amo technamiki. **16** Nejua niitekitikauj Cristo Jesús uan nikinixmatiltia kuali tanauatilmej* akin amo judíos. Nikchiujtok nejin tekit tein iaxka Dios para maj yejua kinseli akin amo judíos. Yejuan kemej yeskia se taman tein kimaktiliaj Dios tein yejua kichipaua ika ichikaualis.

17 Yejua ika, niyolpaki porin niimomachtijkauj Cristo Jesús uan porin nikchiua tekit tein iaxka Dios. **18** Amo ika nitajtosok tein nejua nikchiua, ta sayoj ika tein Cristo kichiuak uan kijtoj notechkopa, para nikinpaleuis maj tatakamatikan akin amo judíos. **19** Yejuan no tatakamatkej porin kiitakej milagros uan uejueyi taman tein se kimojkaita tein mochiuak ika ichikaualis Dios. Ijkon, noyampa* nikteixmatiltiani kuali tanauatilmej tein ika tajtoua Cristo desde Jerusalén hasta Ilírico. **20** Yejua ika, nikixtalij amo nikteixmatiltis kuali tanauatilmej kampa moteixmatiltijkaya itokay Cristo, porin amo niknekia nikchiuas tekit tein okse kipeualtijkaya. **21** Ijkon kemej ijkuiliujtok: "Akin amo kinnojnotskej de yejua, kiitaskej, uan akin amo kikakinij, kiajsikamatiskej".

22 Yejua ika miakpa amo no niuelik namechkalpanoto. **23** Sayoj ke nitamitanojnotsakya itech nejin talmej uan miak* xiujmejya niknektok namechitatiuj. **24** Yejua ika, keman nias España, nikchia namechitstikisas. Satepan ke nietos namouan seki tonalmej,

15:8 *Oso "akin kintekkejya". Xikonita pág. 493, *circuncisión.* **15:11** *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

15:16 *Oso "tajtolmej". **15:19** *Oso "nouian". **15:23** *Oso xa "seki".

nikchia xiuelikan xinechnalkauatij tepitsin. **25** Sayoj ke axkan niatiya Jerusalén nikinpaleuiti tokniuan* akin ompa yetokej. **26** Porin akin nemij Macedonia uan Acaya kitemakakej tein kipiaj ika nochi ininyolo para kinpaleuiskej tokniuan pobres akin nemij Jerusalén. **27** Maski kitemakakej ika nochi ininyolo; tein melauj, yejuan kiitayaj ke monekia kinpaleuiskej. Tokniuan* akin nemiaj Jerusalén kinmakakej akin amo judíos tein ualeua imako Dios, uan axkan akin amo judíos no moneki kinmakaskej tein kipiaj para kinpaleuiskej. **28** Yejua ika, satepan ke niktamichiuas nejin tekit uan niktamitemakas tein tokniuan kititankej,* nias España uan namechkalpanojtikisas. **29** Uan no, nikmati ke keman namechkalpanotiuj, namechuikilis iueyi tatiochiualis Cristo.

30 Nokniuan, kemej titakuaujtamatij iuan toTekotsin Jesucristo uan Dios ika ichikaualis kichiua maj timotasojtakan se iuan okse, namechtataujtia xiktajtanikan Dios maj nechpaleui, ijkon kemej nejua nikchiujtok, **31** para maj nimomakixti ininmako akin amo taneltokaj ompa Judea uan para maj tokniuan* ompa Jerusalén kuali kiselikan tein kintitaniliaj. **32** Uan ijkon, komo Dios kineki, ika miak pakilis namechkalpanotiuj uan timosenyolchikauaskej. **33** Maj Dios akin teyolseuia namouan yeto. Maj ijkon mochiua.*

16 Namechiluia kuali xikselikan toknitsin Febe, se siuatsin akin tapaleuia itech nechikol tein yetok Cencreas, **2** Xikselikan ika pakilis itokaykopa Cristo kemej kinnamiki kinseliskej akin Dios moinxelouilij* uan xikpaleuikan itech tein kipolos, porin Febe no kinpaleuij# miakej tokniuan, uan hasta nejua no nechpaleuij.

3 Xinechintajpalouilikan Prisca uan Áquila, notekitikaikniuan akin pouij iuan Cristo Jesús. **4** Yejuan motemakakej nechpaleuiskej maski ueliskia mikiskej uan nejua uan nochin tokniuan akin amo judíos tikintasojkamatiliaj. **5** No xinechintajpalouilikan tokniuan akin mosentiliaj ininchan. Xinechtajpalouilikan noknitsin Epéneto akin niktasojta, yejua semej akin yekinika mochiuak imomachtijkauj Cristo ompa Asia. **6** Xinechtajpalouilikan María, akin chikauak tekitini para namechpaleuis. **7** Xinechintajpalouilikan nochankauan Andrónico uan Junias, akin nouan tsaktoyaj. Tatitanilmej kuali kinixmatij uan mochiujkej imomachtijkauan Cristo okachi achto ke nejua.

8 Xinechtajpalouilikan Ampliato, noknitsin akin niktasojta, yejua no imomachtijkauj toTekotsin. **9** Xinechtajpalouilikan Urbano, totekitikaikniuj akin no poui iuan Cristo, uan noknitsin Estaquis akin niktasojta. **10** Xinechtajpalouilikan Apeles, akin kiyolpaktia Cristo. Xinechintajpalouilikan akin nemij ichan Aristóbulo. **11** Xinechtajpalouilikan

15:25 *Oso "akin Dios moinxelouilij". **15:27** *Oso "Akin Dios moinxelouilij". **15:28** *Itech griego, "takilot". **15:31** *Oso "akin chipaujkej iixpan Dios". **15:33** *Oso "Amén".

16:2 *Oso "chipaujkej iixpan Dios". #Oso "kintajtouij".

nochankauj Herodión. Xinechintajpalouilikan akin nemij ichan Narciso akin kitojtokaj toTekotsin. **12** Xinechintajpalouilikan Trifena uan Trifosa, siuamej akin chikauak kitekitilijtokej toTekotsin. Xinechtajpalouilikan toknitsin Pérsida akin tiktasojtaj, porin yejua chikauak kitekitilijtok toTekotsin. **13** Xinechtajpalouilikan Rufo, akin toTekotsin kijitak,* uan no xinechtajpalouilikan inan, akin nikita kemej nomaj. **14** Xinechintajpalouilikan Asíncrito, Flegonte, Hermes, Patrobas, Hermas uan tokniuan akin iniuan yetokej. **15** Xinechintajpalouilikan Filólogo uan Julia, Nereo uan iikniuj siuat, uan Olimpas uan nochin tokniuan* akin iniuan yetokej. **16** Ximotajpalokan se iuan okse ika se beso* kemej yeskia naniknimej. Nochin tokniuan akin kitojtokaj Cristo namechtajpalouaj.

17 Nokniuan, namechtataujtia xikinyekitakan akonimej taxexelouaj uan kichiuaj maj oksekin amo takuaujtamatikanok, porin nejon kiixnamiki tein namomachtianij. Amo iniuan ximouikakan. **18** Porin yejuan amo yetokej imako toTekotsin Cristo, ta imako inintanejnekilis.* Yejuan kualtsin kinnojnotsaj uan kinueyitaliaj akin nimantsin nochi kineltokaj uan ijkon kinkajkayauaj. **19** Sayoj ke nochin kimatij ke nantatakamatij, uan semi nechyolpaktia nejon. Sayoj ke nikneki kuali xitanemilikan uan xikchiuakan tein kuali, uan amo xikixmatikan tein amo kuali. **20** Amo uejkaua, Dios akin teyolseuia kixamanis* Satanás namometstampa. Maj toTekotsin Jesús namechmaka itatiochiualis tein amo technamiki.

21 Notekitikaikniuj Timoteo namechtajpaloua. No namechtajpalouaj nochankauan Lucio, Jasón uan Sosípatro.

22 Nejua, Tercio, akin nikijkuiloj nejin amat, namechtajpaloua itokaykopa toTekotsin.

23 Gayo, akin nechtakauilia ichan uan akin kinkaua nochin tokniuan maj mosentilikan ichan, namechtajpaloua. Erasto, akin kisentilia tomin itech ueyi xolal, uan iikniuj, Cuarto, namechtajpalouaj. **24** *

25 Dios uelis namechchikauas ika kuali tanauatilmej* tein nikteixmatiltia uan tamachtilis tein ika tajtoua Jesucristo. Nejin kuali tanauatilmej kimelauaj tein tel miak xiujmej Dios amo kitematiltijtoya.# **26** Sayoj ke axkan techixmatiltijkejya, uan tein kijkuilojkej tanauatianij* no techpaleuia maj tikixmatikan. ToDios akin nochipa nemi tanauatij maj moteixmatilti iniuan akin amo judíos para maj iuan takuaujtamatikan uan maj kitakamatikan. **27** Dios, akin sayoj yejua tamatkej, kinamiki maj kiueyitalikan nochipaya itechkopa Jesucristo. Maj ijkon mochiua.*

16:13 *Oso “kiixpejpenak”. **16:15** *Oso “akin Dios moinxelouilij”. **16:16** *Oso “uan ximopitsokan”, “uan ximotenamikikan”. **16:18** *Oso “ininpox”.

16:20 *Oso “kikuechos”. **16:24** *Nejin versículo moajsi itech seki Biblias, sayoj ke itech miak uejkauj amatajkuilolmej itech tajtol griego amo yetok. **16:25** *Oso “tajtolmej”. #Xikonita pág. 503, *tein Dios amo kitematiltijtoya.* **16:26** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* **16:27** *Oso “Amén”.

1 CORINTIOS

(TEIN KINIJKUILOUILIJKEJ AKIN YETOYAJ CORINTO)

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

1 Pablo tatajpaloua (1-3)
Pablo kitasojkamatilia Dios (4-9)
Maj amo xexeliujtokan (10-17)
"Dios kinextia ichikaualis uan itamatilis itechkopa Cristo" (18-25)
Maj se moueyitali porin se kiixmati Jehová (26-31)

2 Pablo tanojnotsak ompa Corinto (1-5)
Itamatilis Dios tayekantok (6-10)
Akin moyekana ika ichikaualis Dios uan akin amo (11-16)

3 Tokniuan kisentokaj moyekanaj ika tein kinejneki ininnakayo (1-4)
Dios kichiua maj moskalti (5-9)
"Tiitekitikaikniuan Dios" (9)
Maj amo tata tein se kichijchiua (10-15)
"Namejuan kemej yeskia itemplo Dios" (16, 17)
Inintamatilis akin nemij nikan taltikpak amo tapaleuia (18-23)

4 "Tayekankatakeual moneki kiyekchiuas itekiuj" (1-5)
Itekitikauan Dios amo moueyimatij (6-13)
"Sayoj xikchiuakan tein ijkuiliujtok" (6)
Tikinixpetaniaj miakej (9)
Pablo kinnojnotsa kemej yeskia ikoneuan (14-21)

5 Se takat auilnemi (1-5)
"Tepitsin levadura kixokoltia nochi in tixti" (6-8)
"Xikalankixtikan nejon tajtakolchiujkej akin yetok namouan" (9-13)

6 Tokniuan moteteluiliaj (1-8)
Akin amo kalakiskej itech iTaixyekanalis Dios (9-11)
"Xikuikan namonakayo para nankiueyitaliskej Dios" (12-20)
"¡Amo xiauilnemikan!" (18)

7 Akin monamiktijkejya uan akin amo (1-16)
"Maj sejse kisentoka nemi kemej nemia keman Dios kinotsak" (17-24)
Akin amo monamiktijtokej uan akin momikilijya inintakatsin (25-40)
Keniuj tapaleuia maj amo se monamikti (32-35)
Ximonamiktikan iniuan akin 'no kitojtokaj toTekotsin' (39)

8 "Takual tein kinmaktiliaj tatadiosmej" (1-13)
"Sayoj se Dios akin melauak" (5, 6)

9 Tein Pablo kichiua kemej tatitanil (1-27)
"Amo xiktenilpi kuakouej" (9)
"¡Niteikneltij komo amo nikteixmatiltiskia kuali tanauatilmej!" (16)
Pablo kitemoj kintaneltoktis nochin akin uelik (19-23)
Tiktsakuiliaj tein tiknejnekij (24-27)

10 Tein techmachtia tein kichiujkej israelitas (1-13)
"Amo xikueyichiuakan tein kiueyichiuaj nikan taltikpak" (14-22)
Imesa Jehová, ininmesa amokuali ejekamej (21)
Tein tikchiuaskej maj amo kinuetsilti oksekin (23-33)
"Nochi xikchiuakan para nankiueyitaliskej Dios" (31)

11 "Xikchiuakan kemej nejua" (1)
Akoni taixyekana uan akonimej moneki mokuapikiskej (2-16)
lTakualis toTekotsin (17-34)

12 Tein Dios techtayokolia (1-11)
Se inakayo kipia miak taman (12-31)
13 Se tetasojtas yejua tein okachi kuali (1-13)
14 Tein Dios kinmatiltia; tataman tajtolmej (1-25)
Kemej moneki mochiuas nechikolmej (26-40)
Tein moneki kichiuaskej siuamej itech nechikol (34, 35)
15 Keman Cristo oksepa nemik (1-11)
Moneki titakuaujtamatiskej ke mikemej oksepa nemiskej (12-19)
Kemej Cristo oksepa nemik techyekmatiltia ke mikemej oksepa nemiskej (20-34)
Tein poui nikan taltikpak uan tein poui ne iluikak (35-49)
Tein amo ueli miki uan tein amo uejueliui (50-57)
"Nochipa xikchiujtokan itekiuj toTekotsin" (58)
16 Tomin tein ika kinpaleuiaj tokniuan ompa Jerusalén (1-4)
Kampa Pablo kiixtalijtok yas (5-9)
Keman takalpanoskej Timoteo uan Apolos (10-12)
Kinyolmajxitia uan kintajpaloua (13-24)

1 Nejua Pablo namechtajkuilouilia. Cristo Jesús nechijitak* para nikchiuas tekit kemej tatitanil porin Dios ijkon kinekik. Nietok iuan tokniuj Sóstenes. **2** Namechtajkuilouilia namejuan akin nanpouij itech inechikol Dios ompa Corinto, uan no akin noyampa* kiteneujtokej itokay toTekotsin Jesucristo, ininTekotsin uan no toTekotsin. Dios namechxeloj para xisenpouikan iuan Cristo Jesús uan namechnotsak para nanyeskij naniaxkauan.#

3 Maj toTajtsin Dios uan toTekotsin Jesucristo namechmakakan tatiochiualis tein amo technamiki uan maj namechpaleuikan kuali ximouikakan iuan Dios.

4 Nochipa niktasojkamatilia noDios porin namechnextilij itatiochiualis tein amo technamiki itechkopa Cristo Jesús. **5** Uan kemej nanpouij iuan Cristo, Dios namechmakak nochi, yejua ika kuali nankiteixmatiltiaj itajtol uan kuali nankiixmatij tein melauak, **6** uan moita ke nankiyekneltokaj tamachtilis tein ika tajtoua Cristo. **7** Yejua ika amo teyi namechpoloua axkan ke semi nankichixtokej* ijkuak toTekotsin Jesucristo kinextis ichikaualis. **8** Dios no namechpaleuis amo ximotsinkixtikan, uan ijkon amo akin uelis namechteluilis itech tonal keman toTekotsin Jesucristo ualas. **9** Dios nochipa kichiua tein kijtoua. Yejua namechnotsak para xisenpouikan iuan iKoneuj, toTekotsin Jesucristo.

10 Axkan, nokniuan, namechtataujtia itokaykopa toTekotsin

1:1 *Oso "nechixpejpenak". **1:2** *Oso "nouian". #Oso "nanchipaujkej iixpan".

1:7 *Oso "nankichatokej".

Jesucristo, nanochin ximoyektenkauakan uan amo xixexeliujtokan, ta xikpiakan sayoj se tanemilil uan xikixejekokan sayoj se taman. **11** Nokniuantsitsin, namechiluia nejin porin sekin akin nemij ichan Cloe nechmatiltijkej ke namotajtolteuiaj. **12** Nikijtoua nejin porin tataman tein nankijtojtinemij. Sekin kijtouaj: "Nejua niktojtoka Pablo", "Nejua niktojtoka Apolos", "Sayoj ke nejua niktojtoka Cefas",* "Uan nejua niktojtoka Cristo". **13** ¿Nankinemiliaj ke Cristo xexeliujtok? Pablo amo namoka momikilij,* ¿melauj? ¿Oso xe namechauijkej itokaykopa Pablo? **14** Niktasojkamatilia Dios porin amo namechauij, ta sayoj nikinauij Crispo uan Gayo, **15** porin ijkon amo akin uelis kijtos ke namechauijkej notokaykopa. **16** Tein melauj, no nikinauij akin nemij ichan Estéfanas. Amo nikelnamiki maj nikinauiani oksekin. **17** Cristo amo nechtitanik maj nikinaui oksekin, ta maj nikteixmatilti kuali tanauatilmej.* Yejua amo nechtitanik maj nitanojnotsa kemej tajtouaj akin semi taixmatij. Porin komo ijkon nikchiuaskia, nenkaj momikilij Cristo itech kouit.#

18 Tein melauj, akin ixpoliuitij* kiitaj ke tamachtilis tein ika tajtoua imikilis Cristo itech kouit# amo tapaleuia, sayoj ke tejuan akin techmakixtijtokej tikitaj ke nejon kinextia ichikaualis Dios. **19** Porin ijkuiliujtok: "Nikchiuas maj tamatinij amo yektanemilikanok uan nikixtopeuas* inintanemilil akin motelmachtiaj". **20** ¿Kani yetok tamatkej? ¿Kani yetok tajkuilojkej?* ¿Kani yetok akin kiuelita motajtolteuis itech nejin tonalmej?# ¿Xe Dios amo kinextij ke amo tapaleuia inintamatilis akin nemij nikan taltikpak? **21** Porin yejuan takuaujtamatkej itech inintamatilis, yejua ika amo kiixmatkej Dios. Tein tikteixmatiltiaj, oksekin kiitaj ke amo tapaleuia, sayoj ke ika tein tikteixmatiltiaj Dios kinmakixtij akin taneltokaj. Ijkon monextij ke Dios semi tamatkej.

22 Judíos tajtanij kiitaskej milagros uan griegos kinekij yeskij tamatinij. **23** Sayoj ke, tejuan tikteixmatiltiaj Cristo akin kikoujpampilojkej, se taman tein judíos amo kiuelitaj uan akin amo judíos kiitaj ke amo tapaleuia. **24** Sayoj ke, akin Dios kinotsak, yeskij judíos oso griegos, kiitaj ke Dios kinextia ichikaualis uan itamatilis itechkopa Cristo. **25** Miakej uelis kijtoskej ke tein iaxka Dios amo tapaleuia uan amo chikauak, sayoj ke nejon okachi tapaleuia uan okachi chikauak ke yejuan.

26 Nokniuan, namejuan uelis nankiitaskej ke keman Dios namechnotsak, amo namiakej namechitayaj ke nantamatinij, namiakej amo nantaixyekanayaj uan namiakej amo nankatkaj ininchankauan uejueyi chiuanimej, **27** ta Dios kinijitak* akin oksekin kinitaj ke amo teyi kima-

---

1:12 *No monotsa Pedro. **1:13** *Oso "kikoujpampilojkej". **1:17** *Oso "tajtolmej". **1:17, 18** #Xikonita pág. 497, *kouit kampa tetajyouiltiaj.* **1:18** *Oso "akin momikilijtokej".

1:19 *Oso "niksekotalis". **1:20** *Nejin kijtosneki se akin kuali kiixmati iTanauatil Moisés. #Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok.* **1:27** *Oso "kinixpejpenak".

tij para kinpinaujtis tamatinij. Dios kinijitak akin oksekin kinitaj ke amo chikaujkej para kinpinaujtis akin chikaujkej. **28** Uan Dios kijitak tein oksekin kiitaj ke amo tayekantok uan tein kiixtopeuaj, kijitak tein amo kipia ipatiuj para kiixpolos tein kipia ipatiuj, **29** uan ijkon amo akin uelis moueyimatis* iixpan Dios. **30** Dios kichiuak xipouikan iuan Cristo Jesús. Yejua kinextij ke Dios semi tamatkej, techpaleuia maj Dios techita ke tiyolmelaujkej, itechkopa uelis tiyeskij tichipaujkej uan yejua taxtauak para techmakixtis. **31** Ijkon uelis mochiuas tein ijkuiliujtok: "Akin moueyitalia, maj moueyitali porin kiixmati Jehová".*

2 Yejua ika nokniuan, keman namechitato, ika namechnojnotsak tein Dios amo kitematiltijtoya,* sayoj ke amo nitajtoj kemej nanechmojkaitaskiaj oso kemej niknextiskia ke semi nitamatkej. **2** Porin keman nietoya namouan, nikixtalij sayoj ika namechnojnotsas Jesucristo, uan ke kikoujpampilojkej. **3** Keman namechitato nikuetauia, nimouia uan semi niuiuiyokaya. **4** Uan keman namechnojnotsak uan namechmachtij, amo nitajtoj kemej tajtouaj tamatinij para tetaneltoktiskej, ta tein nikijtoj kinextij tein Dios ueli kichiua ika ichikaualis **5** para xitakuaujtamatikan itech ichikaualis Dios uan amo itech tamatilis tein onkak nikan taltikpak.

6 Tejuan ika titajtouaj tamatilis iniuan akin semi takuaujtamatij. Sayoj ke amo ika titajtouaj inintamatilis akin nemij itech nejin tonalmej,* nion ika inintamatilis taixyekananij, tein ixpoliuiti. **7** Tejuan ika titajtouaj tein Dios amo kitematiltijtoya,* nejin yejua itamatilis tein amo nochin kiixmatij. Dios kiixtalij nejin achto ke nikan taltikpak peuaskia mochiuaskia tein amo kuali, para maj techueyitalikan. **8** Yejua nejin tamatilis tein amo kiixmatik nion se taixyekankej akin nemi itech nejin tonalmej;* porin komo kiixmatiskiaj, amo kimiktiskiaj# toueyi Tekotsin. **9** Ijkon kemej ijkuiliujtok: "Amo akin kiitani, amo akin kikakini uan nion akin kinemiliani tein Dios kinmakati akin kitasojtaj". **10** Dios ika ichikaualis techmatiltij nochi nejin, porin ichikaualis Dios kiyeknextia nochi, hasta itanemililuan Dios tein amo ueli se kitamiajsikamati.

11 Porin amo ueli se kimati tein okse kinemilijtok. Sayoj yejua kimati tein kipia itech iyolo. No ijkon, amo akin kiixmati itanemililuan Dios, ta sayoj ichikaualis Dios. **12** Tejuan amo timoyekanaj ika tein kinemiliaj oksekin, ta timoyekanaj ika ichikaualis Dios, para maj tikixmatikan tein Dios techmakani ika nochi iyolo. **13** Tejuan no ika titajtouaj nejin, sayoj ke amo tikuij tajtolmej tein techmachtij se tamatkej, ta tein Dios techmachtij ika ichikaualis. Yejua ika, tikmelauaj itanemililuan Dios keman tikteixmatiltiaj tein Dios techmachtij ika ichikaualis.

1:29 *Oso "moueyinekis". **1:31** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **2:1, 7** *Xikonita pág. 503, *tein Dios amo kitematiltijtoya.*

2:6, 8 *Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok*. **2:8** #Oso "amo kimiktiskiaj itech kouit".

14 Sayoj ke akin moyekana ika tein kinejneki inakayo amo kiselia tein Dios kiteixmatiltia ika ichikaualis, porin yejua kiita ke amo tapaleuia, uan amo no ueli kiajsikamati porin moneki kipias ichikaualis Dios para kiyektemos. **15** Sayoj ke akin moyekana ika ichikaualis Dios kiyektemoua nochi, sayoj ke amo akin ueli kiixejekoua ox tein kichiua kuali yetok oso amo. **16** Porin "¿akoni ueli kiixmati itanemililuan Jehová?* ¿Akoni uelis kimachtis Dios?". Sayoj ke tejuan kemaj titanemiliaj kemej Cristo.

3 Yejua ika, nokniuan, amo uelik namechnojnotsak kemej akin moyekanaj ika ichikaualis Dios, ta kemej akin moyekanaj ika tein kinejneki ininnakayo, kemej pipilkonemej akin amo kiyekajsikamatij keniuj kitojtokaskej Cristo. **2** Kemej ayamo semi nanchikaujkej nankatkaj namechmakak leche porin ayamo uelia nantakuayaj. Tein melauj, axkan amo no semi nanchikaujkej, **3** porin nankisentokaj namoyekanaj ika tein kinejneki namonakayo. Kemej namonenexikoluiaj uan namoteuiaj, ¿amo kinextia nejon ke namoyekanaj ika tein kinejneki namonakayo? Nankichiujtinemij tein oksekin kichiuaj. **4** Keman se kijtoua "Nejua niktojtoka Pablo", sayoj ke okse kijtoua "Nejua niktojtoka Apolos", ¿amo kinextia nejon ke nankichiujtinemij tein oksekin kichiuaj?

5 ¿Toni chiujkej Apolos? ¿Toni chiujkej Pablo? Yejuan sayoj takualmej akin kichiuaj tekit tein toTekotsin kinmakak. Sayoj tapaleuijkej maj namejuan xitaneltokakan, ijkon kemej toTekotsin kinpaleuij sejse. **6** Nejua nitatokak, Apolos kiatekij tein niktokak, sayoj ke Dios kisentokak kichiuak maj moskalti. **7** Yejua ika akin tatoka amo teyi chiujkej nion akin kiatekia tatok, ta Dios, akin kichiua maj moskalti. **8** Akin tatoka uan akin kiatekia tatok sentekitij,* sayoj ke sejse Dios kitatiochiuis ijkon kemej tekitis. **9** Porin tiitekitikaikniuan* Dios. Namejuan kemej yeskia italpan Dios kampa yejua tatoktok, kemej yeskia se kali tein Dios kichijchiujtok.

10 Dios nechmakak itatiochiualis tein amo technamiki, yejua ika niktalij tatsineualoni kemej se akin kimati kuali kalchijchiuas,* sayoj ke okse itech tachijchiujtok. Maj sejse kiyekita keniuj kiketsa kali. **11** Porin amo akin ueli kitalia okse tatsineualoni porin yetokya Jesucristo. **12** Aksa* uelis kichijchiuas se kali itech tatsineualoni uan kikuis oro, plata uan tetsitsin tein patiyojkej, oso kouit uan miak taman xiuit. **13** Keman ejkos tonal moitas toni ika chijchiujtok tein kichiuak sejse. Ika tit* monextis ox tein sejse kichijchiuak kuali chijchiujtok oso amo. **14** Komo taxikoua tein aksa kichijchiuak itech tatsineualoni, kitatiochiuiskej. **15** Komo tata* tein kichijchiuak aksa, kipolos tein kichijchiujkaya, sayoj ke yejua momakixtis; sa-

2:16 *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

3:8 *Oso "sayoj se", "kipiaj sayoj se tanemilil". **3:9** *Oso "tisentekitij iuan". **3:10** *Oso "kiixyekanas kalchijchiualis". **3:12** *Oso "Akin", "Akaj". **3:13** *Oso "tekol". **3:15** *Oso "chichinaui".

yoj ke kipanos kemej akin momakixtia kampa tachichinaujtok.

16 ¿Amo nankimatij ke namejuan kemej yeskia itemplo Dios uan ke ichikaualis yetok namotech? **17** Komo aksa kiixpoloua itemplo Dios, Dios kiixpolos yejua, porin itemplo Dios yejua moxelouilij, uan namejuan nankiixnextiaj nejon templo.

18 Maj amo akin mokajkayaua: komo semej kinemilia ke tamatkej ininixpan oksekin, maj mochiua kemej akin amo teyi kimati para maj mochiua tamatkej. **19** Porin Dios kiita ke inintamatilis akin nemij nikan taltikpak amo tapaleuia, porin ijkuiliujtok: "Dios kichiua maj tamatinij uetsikan itech ininamo kuali tanemilil". **20** No ijkuiliujtok: "Jehová* kimati ke tein kinemiliaj tamatinij amo tapaleuia". **21** Yejua ika, maj amo akin moueyimati* ika tein kichiuaj oksekin, porin nochi namoaxka: **22** yeski Pablo, Apolos, Cefas,* tein onkak nikan taltikpak, tonemilis, mikilis, tein axkan mochiujtok uan tein mochiuas satepan. Nochi namoaxka. **23** Uan namejuan naniaxkauan Cristo, uan Cristo iaxka Dios.

4 Nochin moneki techitaskej kemej tekitinij akin techixyekana Cristo uan kemej tayekankatakeualmej akin kinkauilijkej tein Dios amo kitematiltijtoya.* **2** Sayoj ke, tayekankatakeual moneki kiyekchiuas itekiuj. **3** Amo semi nechtekipachoua maj namejuan oso tamelauanij kiixejekokan ox tein nikchiua kuali yetok oso amo kuali yetok. Tein melauj nion nejua nikixejekoua nejon. **4** Porin nikmattok ke amo nikchiujtok nion teyi tein amo kuali. Sayoj ke amo nikijtosneki ke niyolmelauak, porin sayoj Jehová* kiixejekoua ox tein nikchiua kuali yetok oso amo kuali yetok. **5** Yejua ika, amo teyi xikixejekokan achto ke ejkos tonal, ta ximochiakan hasta keman ualas toTekotsin. Yejua kichiuas maj monexti tein yetok tayouayan uan kichiuas maj momati tein nochin kiyolnemiliaj. Ijkuak, Dios kiueyitalis sejse kemej kinamiki.

6 Nokniuan, nikuik notokay uan no ika nitajtoj Apolos para namechnextilis toni ika nitajtojtok uan ijkon namechpaleuis xikmatikan nejin: "Sayoj xikchiuakan tein ijkuiliujtok". Ijkon amo namoueyimatiskej* uan amo nankipaleuiskej se uan nankiixnamikiskej okse. **7** Porin ¿akoni kichiua okachi xiueyichiujkej ke oksekin? Tein melauj, ¿amo Dios mitsmakak nochi tein tikpia? Komo yejua mitsmakak nochi, ¿keyej timoueyimattinemi* kemej yeskia amo teyi mitsmakak?

8 ¿Nankipiajya nochi tein nankinekij? ¿Amo teyi namechpolouaok? ¿Nanpeujkejya nantekiuajtij? Yekmelauj niknekiskia xipeuanijya xitekiuajtikan, para maj tejuan no titekiuajtikan namouan. **9** Porin niknemilia ke tejuan titatitanilmej, Dios techualkuik para maj nochin techitakan kemej akin ixyetok kinmiktitij keman

3:20; 4:4 *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **3:21** *Oso "moueyineki". **3:22** *No monotsa Pedro. **4:1** *Xikonita pág. 503, *tein Dios amo kitematiltijtoya.*

4:6 *Oso "amo namoueyinekiskej". **4:7** *Oso "timoueyinektinemi".

tatamitiya. Porin timochiuanij kemej akin kinixpetaniaj miakej uan ángeles. **10** Techitaj ke amo tiyektanemiliaj porin tiktojtokaj Cristo, sayoj ke namejuan nanyektanemiliaj porin nankitojtokaj Cristo; tejuan amo tichikaujkej, sayoj ke namejuan nanchikaujkej; namejuan namechtakachiuaj* sayoj ke tejuan techixtopeuaj. **11** Hasta nejin tonal tiksentokaj amo tikpiaj tein tikuaskej uan tein titayiskej, uan amo semi tikpiaj tein timotaliliskej,* techteuiaj, amo tikpiaj tochan **12** uan chikauak titekitij. Keman techuijuikaltiaj,* kualtsin titanankiliaj; keman techtajyouiltiaj, titaxikouaj ika nejmachkayot; **13** keman techtakajkayauiliaj, kualtsin tikinnojnotsaj. Hasta axkan, nochin techitaj kemej tajsol, uan kemej tein kitamotajya.

14 Amo namechijkuilouilijtok nejin para namechpinaujtis, ta para namechyolmajxitis kemej yeskia nannokoneuan akin nikintasojta. **15** Porin maski namejuan nankinpiaskej 10 mil tamachtianij akin namechnextiliaj keniuj nankitojtokaskej Cristo, tein melauj amo miakej namotatuan. Sayoj ke nimochiuak namopaj porin namechixmatiltij kuali tanauatilmej* tein ika tajtoua Cristo Jesús. **16** Yejua ika namechtataujtia xikchiuakan kemej nejua. **17** Yejua ika namechtitanilia Timoteo, porin yejua nokoneuj akin niktasojta uan kitekitilijtok toTekotsin ika nochi iyolo. Yejua namechelnamiktis keniuj nikchiua seki taman para niktekitilis Cristo Jesús, ijkon kemej nejua nikinmachtijtinemi tokniuan itech sejse nechikol.

18 Sekin kinemiliaj ke amo namechitatiuj uan yejua ika semi moueyimatij.* **19** Sayoj ke, komo Jehová* kineki, amo uejkaua namechitatiuj. Nikneki nikinitas nejon akin semi moueyimatij, amo para nikmatis tein kijtojtokej, ta para nikmatis ox kipiaj ichikaualis Dios. **20** Porin iTaixyekanalis Dios amo monextia ika tein tikijtouaj, ta ika ichikaualis Dios. **21** ¿Toni nankinekij? ¿Maj namechkalpanoti ika se takot, oso maj niknexti ke namechtasojta uan maj namechyemankanojnotsa?

5 Tein melauj, nechmatiltijkej ke namouan yetok se takat akin auilnentok.* Yejua nemi iuan# itakpanan, uan nejon tajtakol nion moita iniuan akin amo taneltokaj. **2** ¿Uan namechyolpaktia nejon? ¿Amo monekiskia nantayokoxtoskej uan nankikalankixtiskej nejon takat? **3** Maski nejua amo nietok namouan, namotech nitanemilijtok, uan nikixtalijya tein moneki nankichiuiliskej nejon takat, kemej yeskia ompa nietoskia namouan. **4** Namejuan nankimatij ke toTekotsin Jesús nechmakak tanauatil uan ke namotech nitanemilijtok. Yejua ika, keman namosentiliskej itokaykopa toTekotsin Jesús, **5** xikmaktilikan Satanás nejon takat para maj ixpoliui tein amo kuali tein kikalakij itech ne-

4:10 *Oso "namechpoujkaitaj". **4:11** *Itech griego, "tixipetstikej (tixitatstikej)". **4:12** *Oso "techtejtelchiuaj". **4:15** *Oso "tajtolmej".

4:18 *Oso "moueyinekij". **4:19** *Xikonita pág. 496, *Jehová.* **5:1** *Tajtol griego, *pornéia.* Xikonita pág. 492, *auilnemilis.* #Oso "kipia".

chikol, para maj inintanemilil tokniuan momakixti itech itonal to-Tekotsin.

6 Amo kuali yetok ximoueyimatikan.* ¿Amo nankimatij ke tepitsin levadura kixokoltia nochi in tixti? **7** Xikixtikan tein xokoyakya para uelis nanyeskij kemej se yankuik tixti tein amo xokok, ijkon kemej axkan nanyetokej. Tein melauj, Cristo kimiktijkej, uan ijkon mochiuak kemej ichkatsin* tein kitemaktiaj itech Pascua. **8** Yejua ika, maj amo tiiluitikan ika tixti tein amo yankuik tein kipia levadura, nion maj tikuikan levadura tein kiixnextia tajtakol uan tein tel amo kuali. Ta sayoj maj tikuakan pantsin tein amo kipia levadura tein kiixnextia tein kuali uan tein melauak.

9 Itech amatajkuilol tein namechtitanilij, namechijkuilouilij ke amo ximouikakanok iniuan akin auilnemij.* **10** Ika nejin, amo nikijtosnekik ke senkis amo ximonelokanok iniuan akin auilnemij, akin semi kiixnejnekij tein teaxka,* akin tachtekij, oso akin kinueyichiuaj tatadiosmej.# Komo ijkon yeskia, namejuan monekiskia senkis namoxeloskej para amo nanyetoskejok iniuan. **11** Sayoj ke axkan namechijkuilouilia ke komo se tokniuj auilnemi,* semi kiixnejneki tein teaxka,△ kinueyichiua tatadiosmej,# teuijuikaltia,⊠ tauana oso tetachtekia, amo iuan ximouikakanok nion iuan xitamajseuakan. **12** ¿Porin keyej moneki maj nejua nikixtali tein kinchiuiliskej akin amo pouij itech nechikol? ¿Amo namejuan nankiixtaliaj tein nankinchiuiliskej akin pouij itech nechikol **13** uan Dios kiixtalia tein kinchiuilis akin amo pouij itech nechikol? "Xikalankixtikan nejon tajtakolchiujkej* akin yetok namouan".

6 Keman nankipiaj se kuejmol iuan okse, ¿keyej namoteteluilitij iniuan akin amo kitakamatij itanauatiluan Dios? ¿Keyej amo nanyouij iniuan akin Dios moinxelouilij?* **2** ¿Amo nankimatij ke akin Dios moinxelouilij* kiixtaliskej tein kinnamiki kiseliskej akin nemij nikan taltikpak? Uan komo namejuan nankichiuaskej nejon, ¿keyej amo ueli nankiixejekouaj tein amo semi moneki? **3** ¿Amo nankimatij ke tikixtaliskej tein kinnamiki kiseliskej ángeles? Komo ijkon, ¿keyej amo ueli nankiyektaliaj kuejmolmej tein axkan onkak? **4** Yejua ika, komo moneki nankiyektaliskej kuejmolmej tein axkan onkak, ¿keyej nankinitatij maj namechpaleuikan akin tokniuan amo kintakachiuaj?* **5** Namechiluia nejin para ximopinaujmatikan. ¿Xe amo moajsi namouan nion se tamatkej akin uelis kiixejekos keniuj momelauas kuejmolmej tein nankipiaskej? **6** Sayoj ke amo nankichiuaj nejon, ta se tokniuj kiteluiliti okse tokniuj ininixpan jueces akin amo taneltokaj.

7 Namoselti namopinaujtiaj keman namoteteluilijtokej ininixpan jueces. Okachi kuali maj

5:6 *Oso "ximoueyinekikan". **5:7** *Oso "borrego". **5:9, 11** *Xikonita pág. 492, *auilnemilis.* **5:10** *Oso "xijxikuimej". **5:10, 11** # Oso "tiotsitsin". **5:11** △ Oso "xijxikuin". ⊠ Oso "tetejtelchiua".

5:13 *Oso "akin amo yolkuali". **6:1, 2** *Oso "chipaujkej iixpan Dios". **6:4** *Oso "amo kinpoujkaitaj".

namechchiuilikan tein amo kuali oso maj namechkuilikan tein namoaxka. **8** Sayoj ke namejuan nankinchiuiliaj tein amo kuali oksekin uan nantachtekij, ¡uan nejin nankinchiuiliaj namokniuan!

9 ¿Xe amo nankimatij ke akin amo yolkualmej amo kalakiskej itech iTaixyekanalis Dios? Amo ximokajkayauakan.* Akin auilnemij,# akin kinueyichiuaj tatadiosmej,^ akin kikajkayauaj ininnamik, takamej akin mokauaj maj inintakaikniuan iniuan motekakan, takamej akin kitemouaj auilnemiskej[⊠] iniuan inintakaikniuan, **10** tachtekinij, akin semi kiixnejnekij tein teaxka,* tauananij, akin teuijuikaltiaj# uan akin takajkayauaj para tachtekiskej amo kalakiskej itech iTaixyekanalis Dios. **11** Uan nansekimej nankichiuayaj nejon. Sayoj ke Dios namechchipauak, namechxeloj uan namechita ke nanyolmelaujkej itokaykopa toTekotsin Jesucristo uan ika ichikaualis Dios.

12 Nochi ueli nikchiua, sayoj ke amo nochi tapaleuia. Nochi ueli nikchiua, sayoj ke amo nikauas maj nion teyi nechxijxiko. **13** Takual chijchiujtok para topox uan topox chijchiujtok para takual, sayoj ke Dios kitamis nochin omen. Uan tonakayo amo chijchiujtok para se auilnemis,* ta para se kitekitilis toTekotsin, uan toTekotsin kiyekpia tonakayo. **14** Sayoj ke Dios ika ichikaualis kichiuak maj toTekotsin oksepa nemi* uan no kichiuas maj oksepa tinemikan tejuan.

15 ¿Amo nankimatij ke namonakayo poui iuan inakayo Cristo uan mochiua sayoj se? ¿Nankinemiliaj ke nikuiti tepitsin inakayo Cristo uan niksentilis iuan se siuaauilnenkej? ¡Amo! **16** ¿Amo nankimatij ke akin mosentilia* iuan se siuaauilnenkej mochiua sayoj se iuan? Porin yejua kijtoua: "Nejon omen mochiuaskej sayoj se". **17** Sayoj ke akin mosentilia iuan toTekotsin, kipia sayoj se tanemilil iuan. **18** ¡Amo xiauilnemikan!* Okseki tajtakolmej amo kipitsotilia se inakayo, sayoj ke akin auilnemi kipitsotilia inakayo. **19** ¿Amo nankimatij ke namonakayo kemej yeskia se templo kampa yetok ichikaualis Dios tein namechmakak? Uan no, namonakayo amo namoaxka, **20** porin Dios namechkouak. Yejua ika, xikuikan namonakayo para nankiueyitaliskej Dios.

7 Axkan namechnankiliti tein nanechtajtanijkej* keman nanechtajkuilouilijkej. Okachi kuali maj se takat amo kimatoka# nion se siuat. **2** Sayoj ke kemej tel miakej auilnemij,* maj sejse takat kipia isiuatsin uan sejse siuat maj kipia itakatsin. **3** Maj takat kimaka isiuatsin tein moneki,* uan siuat maj no ijkon kichiua iuan itakatsin. **4** Siuatsin amo kipia tanauatil para kiixtalis

---

6:9 *Oso "Maj amo namechkajkayauakan". #Xikonita pág. 492, *auilnemilis.* ^Oso "tiotsitsin". ⊠Oso "akin motekaj". **6:10** *Oso "xijxikuimej". #Oso "tetejtelchiuaj". **6:13; 7:2** *Tajtol griego, *pornéia.* Xikonita pág. 492, *auilnemilis.*

6:14 *Itech griego, "kiajokuik toTekotsin". **6:16** *Oso "moteka". **6:18** *Itech griego, "¡Xikcholuikan (xikcholouilikan) auilnemilis!". Tajtol griego, *pornéia.* Xikonita pág. 492, *auilnemilis.* **7:1** *Oso "nanechtajtoltijkej". #Oso "amo moteka iuan". **7:3** *Nejin kijtosneki maj iuan moteka.

toni kichiuas ika inakayo, ta sayoj itakatsin. No ijkon, takat amo kipia tanauatil para kiixtalis toni kichiuas ika inakayo, ta sayoj isiuatsin. **5** Amo xikixtalikan ke amo namosentekaskej. Sayoj ke komo nanomen namoyektenkaujkej ke seki tonalmej amo namosentekaskej para uelis nankichiuaskej netataujtil, nejon kuali yetok. Uan satepan oksepa uelis namosentekaskej. Porin komo amo ijkon nankichiuaj, uelis amo nankitsakuiliskej tein nankinejnekij uan Satanás ika kitemos ximotajtakolmakakan. **6** Tein namechiluij amo se tanauatil, ta sayoj se taman tein uelis nankichiuaskej. **7** Sayoj ke niknekiskia maj nochin yetokan ininselti kemej nejua. Sayoj ke sejse, Dios kimaka se tatiochiualis, sekin maj monamiktikan uan sekin amo.

8 Akin amo kipiaj ininnamik uan siuatsitsin akin momikilijya inintakatsin, nikiniluia ke okachi kuali maj kisentokakan kemej nejua. **9** Sayoj ke komo amo ueli kitsakuiliaj tein kinejnekij, maj monamiktikan, porin okachi kuali maj se monamikti ke se kitelnektos se motekas iuan aksa.*

10 Akin monamiktijkejya nikinnauatia, amo nejua, ta toTekotsin, maj siuatsin amo kikaua itakatsin. **11** Sayoj ke, komo siuatsin kikaua, maj amo oksepa monamikti, uan komo amo kineki yetos iselti, maj mokepa iuan itakatsin. Uan takatsin maj amo kikaua isiuatsin.

12 Sayoj ke, oksekin nikiniluia, kemaj nejua, amo toTekotsin, ke komo se tokniuj kipia isiuatsin akin amo taneltoka uan siuatsin kineki iuan yetos, maj amo kikaua. **13** Uan komo se siuatsin kipia itakatsin akin amo taneltoka uan yejua kineki iuan yetos, maj amo kikaua itakatsin. **14** Porin komo se takatsin amo taneltoka sayoj ke isiuatsin kemaj, yejua kitatiochiuiskej* porin isiuatsin taneltoka. No ijkon siuatsin akin amo taneltoka kitatiochiuiskej* porin itakatsin taneltoka. Komo amo ijkon yeskia, ininkoneuan amo kintatiochiuiskiaj,# sayoj ke yejuan axkan kintatiochiuijkejya.△ **15** Sayoj ke komo akin amo taneltoka kineki yas,* maj youi. Komo mochiua nejon, nion tokniuj takat nion tokniuj siuat moneki iuan kisentokas. Dios kichiujtok xiyolseujtokan. **16** Porin tejua siuatsin, ¿keniuj tikmati ox uelis tikmakixtis motakatsin? Oso tejua takatsin, ¿keniuj tikmati ox uelis tikmakixtis mosiuatsin?

17 Sayoj ke, maj sejse kisentoka nemi kemej Jehová* kikaujtok uan kemej nemia keman Dios kinotsak. Yejua nejin tanauatil tein nikinmaka tokniuan itech nochi nechikolmej. **18** ¿Kinotskej se takat keman kitekkajya?* Maj ijkon kisentoka. ¿Kinotskej se takat akin amo kitekkej? Maj amo moteki. **19** Tein okachi moneki yejua se kitakamatis itanauatiluan Dios uan amo ox se moteki* oso amo. **20** Maj sejse kisentoka

7:9 *Oso "akin", "akaj".

7:14 *Oso "yeski chipauak iixpan Dios". #Oso "amo yeskiaj chipaujkej iixpan Dios". △Oso "chipaujkejya iixpan Dios". **7:15** *Oso "kikauas". **7:17** *Xikonita pág. 496, *Jehová.* **7:18** *Oso "kichiuilijkajya circuncisión". Xikonita pág. 493, *circuncisión.* **7:19** *Oso "se mochiuilia circuncisión".

nemi kemej nemia keman Dios kinotsak. **21** ¿Temako tietoya keman mitsnotskej? Amo ximotekipacho ika nejon. Sayoj ke, komo ueli tikchiua maj mitskajkauakan, xiouj. **22** Porin akin moajsia temako keman kinotskej maj poui iuan toTekotsin, axkan amo moajsiok temako uan iaxkaya toTekotsin. No ijkon, akin amo moajsia temako keman kinotskej, axkan moajsi imako Cristo. **23** Dios namechkouak; amo xikauakanok maj oksekin mochiuakan namotekouan. **24** Nokniuan, maj sejse kisentoka nemi iixpan Dios ijkon kemej nemia keman kinotskej.

25 ToTekotsin amo teyi nechnauatij maj namechilui namejuan akin amo keman namonamiktianij, sayoj ke namechiluia tein niknemilia. Uan kemej toTekotsin nechiknelij uelis nantakuaujtamatiskej itech tein nikijtoua. **26** Yejua ika, kemej mochiujtok miak kuejmolmej, niknemilia ke okachi kuali maj se takat oso siuat kisentoka kemej yetok. **27** Takat, ¿tikpia mosiuatsin? Amo xiktemojto tikauas. ¿Amo tikpia mosiuatsin? Amo xiktemojto timonamiktis. **28** Sayoj ke komo timonamiktia, amo tikchiujtok nion se tajtakol. Uan komo monamiktia se akin amo keman monamiktiani, amo kichiujtok nion se tajtakol. Sayoj ke akin monamiktiskej, kipiaskej kuejmolmej. Namechiluia nejin porin amo niknekiskia xikpanokan nejon.

29 Uan no, nokniuan, namechiluia ke amo miak tonalmejok mokauaj. Desde axkan, akin kipiaj ininsiuatsin, maj mochiuakan kemej yeskia amo kipiaskiaj, **30** uan akin chokaj maj mochiuakan kemej akin amo chokaj; akin yolpakij maj mochiuakan kemej akin amo yolpakij; akin takouaj maj mochiuakan kemej akin amo kipiaj tein kikoujkej, **31** uan akin kikuij tein onkak nikan taltikpak maj mochiuakan kemej akin amo senkis kikuij. Porin tein mochiujtok itech taltikpak mopatatok. **32** Tein melauj, amo nikneki maj namechtekipachojto teisa. Takat akin amo kipia isiuatsin, kitekipachoua keniuj kitekitilis toTekotsin, porin kineki kiyolpaktis toTekotsin. **33** Sayoj ke takat akin kipia isiuatsin kitekipachoua tein onkak nikan taltikpak, porin kineki kiyolpaktis isiuatsin **34** uan xeliujtok itanemilil. Uan siuat akin amo kipia itakatsin, ijkon kemej akin amo keman monamiktiani, kitekipachoua keniuj kitekitilis toTekotsin, para maj inakayo uan itanemilil chipaujkej iixpan Dios. Sayoj ke siuat akin kipia itakatsin kitekipachoua tein onkak nikan taltikpak, porin kineki kiyolpaktis itakatsin. **35** Sayoj ke nikijtoua nejin para namechpaleuis. Amo nikijtoua para namechtsakuilis,* ta para namechyolchikauas xikchiuakan tein kuali uan mojmostaj xiktekitilikan toTekotsin ika nochi namoyolo.

36 Sayoj ke, komo aksa kinemilia ke amo ueli kitsakuilia tein kinejneki inakayo, uan amo tel piliok, yejua nejin tein moneki kichiuas: maj monamikti, komo yejua nejon tein kineki, amo kichiua se tajtakol. **37** Sayoj ke komo

---

7:35 *Itech griego, "namechilpis (namechtsikos)".

aksa kiixtalijtok itech iyolo kisentokas iselti uan kimachilia ke amo moneki monamiktis, uan ueli kitsakuilia tein kinejneki inakayo, kuali yetok tein kiixtalia. **38** Yejua ika, komo aksa monamiktia kuali yetok, sayoj ke komo amo monamiktia okachi kuali.

39 Siuatsin moneki kisentokas nemis iuan itakatsin keman yejua yoltos. Sayoj ke komo itakatsin momikilia* uelis monamiktis iuan akin kinekis, sayoj komo yejua no kitojtoka toTekotsin. **40** Sayoj ke nejua niknemilia ke okachi yolpakis komo kisentoka kemej yetok. Uan nejua nikyekmati ke no nikpia ichikaualis Dios.

8 Axkan ika nitajtoti takual tein kinmaktiliaj tatadiosmej,* tikmatij ke tinochin tikixmatij nejin. Akin kinemilia ke semi kiixmati miak taman, moueyimati,# sayoj ke akin tetasojta, teyolchikaua. **2** Komo aksa* kinemilia ke kimati teisa, ayamo kiixmati nochi kemej monekiskia. **3** Sayoj ke, komo aksa kitasojta Dios, yejua kiixmati.

4 Axkan maj ika titajtokan ox uelis se kikuas takual tein kinmaktiliaj tatadiosmej.* Tikmatij ke se tatadios senkis amo tapaleuia, uan ke onkak sayoj se Dios. **5** Porin maski kijtouaj ke onkakej miakej dioses ne iluikak uan nikan taltikpak, uan tein melauj onkakej miakej tein kiniluiaj dioses uan tekomej, **6** tejuan tikmatij ke onkak sayoj se Dios akin melauak, toTajtsin, akin nochi itech ualeua uan tiiaxkauan. Uan sayoj onkak se toTekotsin, Jesucristo, akin itechkopa mochijchiuak nochi uan akin itechkopa tiyoltokej.

7 Sayoj ke amo nochin kiixmatij nejon. Sekin achto kinueyichiuayaj tatadiosmej,* yejua ika kinemiliaj ke keman kimajseuaj nejon takual kemej yeskia kiueyichiujtokej se tatadios, uan kemej kiitaj ke nejon amo kuali yetok, kinyolkuejmoloua.# **8** Sayoj ke, takual amo kichiua maj okachi timotokikan iuan Dios. Komo amo tikmajseuaj amo timotajtakolmakatokej, uan komo tikmajseuaj amo moneki maj ika techueyitalikan. **9** Uan maski uelis nankichiuaskej seki taman, ximoyekpiakan para amo nankichiuaskej teisa tein ika nankinuetsiltiskej* akin amo chikaujkej. **10** Porin tejua akin tikixmati tein melauak, komo se akin amo chikauak mitsitaskia ke titamajseujtok kampa kinueyichiuaj tatadiosmej,* ¿amo kiyolchikauaskia nejon maj no kikua tein kinmaktiliaj tatadiosmej, maski kiitas ke nejon amo kuali yetok? **11** Ika nochi tein tikixmati tikchiua maj ixpoliui akin amo chikauak, se mokniuj akin Cristo ika momikilij. **12** Keman namejuan ijkon nankinchiuiliaj tein amo kuali namokniuan, uan nankinyolchikauaj maj kichiuakan tein yejuan kiitaj* ke amo kuali yetok, nantajtakojtokej iixpan Cristo. **13** Yejua ika, komo tein nikua kiuetsiltia* nokniuj, amo kemanok nikuas nakat, para amo nikuetsiltis nokniuj.

7:39 *Itech griego, "kochi". **8:1, 4, 7, 10** *Oso "tiotsitsin". **8:1** #Oso "moueyineki". **8:2** *Oso "akin", "akaj".

8:7 #Itech griego, "inintalnamikilis (inintanemilil) mopitsotilia". **8:9** *Oso "nankintepotamiskej". **8:12** *Oso "inintalnamikilis (inintanemilil) kinextia". **8:13** *Oso "kitepotamia".

9 ¿Xe amo uelis nikchiuas tein niknekis? ¿Xe amo nitatitanil? ¿Xe amo nikitak toTekotsin Jesús? ¿Amo nantaneltokaj porin nikchiua itekiuj toTekotsin? **2** Maski oksekin amo nechitaj kemej tatitanil, nikyekmati ke namejuan kemaj ijkon nanechitaj. Porin namotech monextia ke yekmelauj niitatitanil toTekotsin.

3 Akin nechijijtouaj nikinnankilia ijkuin: **4** uelis* tikuaskej uan titayiskej tein techmakaskej, ¿melauj? **5** Uelis tikuikatinemiskej tosiuatsin taneltokakej,* kemej okseki tatitanilmej, ijkon kemej iikniuan toTekotsin uan Cefas,# ¿melauj? **6** ¿Oso xe sayoj Bernabé uan nejua moneki titekitiskej para timotekipanoskej? **7** ¿Akoni youi kemej soldado uan motaxtauilia nochi? ¿Akoni kitoka uvas uan amo kikua itakilo? ¿Oso akoni kinyekpia iichkauan* uan amo tayi tepitsin ininleche?

8 ¿Nikijtojtok nejin kemej tanemiliaj nikan taltikpak? ¿Xe Tanauatil amo no kijtoua nejin? **9** Porin itech iTanauatil Moisés ijkuiliujtok: "Amo xiktenilpi* kuakouej keman ipan tajtaksatok# trigo". ¿Xe Dios sayoj motekipachoua ininka kuakuejmej? **10** ¿Oso moijkuiloj para techpaleuis tejuan? Kemaj, porin akin tayuntajuia uan akin kixeloua tatok moneki tekitiskej porin kichiaj kisentiliskej uan kikuaskej tatok.

11 Komo tiktokkej itajtol Dios itech namoyolo, ¿amo kuali yetoskia xitechpaleuikan ika tein techpoloua? **12** Komo oksekin kinnamiki xikinpaleuikan, ¿amo okachi technamiki tejuan xitechpaleuikan? Tein melauj, maski technamiki* xitechpaleuikan, amo teyi tamechtajtaniaj, ta tikxikouaj nochi para maj amo teyi kitsakuili maj moteixmatiltijto kuali tanauatilmej# tein ika tajtoua Cristo. **13** ¿Amo nankimatij ke akin tekitij itech templo kikuaj tein onkak itech templo? Uan akin nochipa tekititokej itech altar kinmakaj tepitsin tein motemaka itech altar. **14** No ijkon, toTekotsin tanauatij maj akin kiteixmatiltiaj kuali tanauatilmej moixpanoltikan ika kuali tanauatilmej.

15 Sayoj ke nejua amo teyi namechtajtaniani. Tein melauj, nejin amo namechijkuilouilia para xinechpaleuikan ika teisa, porin okachi kuali maj nimiki ke nikchiuas nejon. ¡Amo akaj nechkuilis nejin tein ika semi niyolpaki! **16** Sayoj ke, komo nikteixmatiltia nejin kuali tanauatilmej, amo onkak keyej nimoueyimatis,* porin yejua tein moneki nikchiuas. ¡Niteikneltij komo amo nikteixmatiltiskia kuali tanauatilmej! **17** Komo nikchiua nejon ika nochi noyolo, nimotanilis tein kuali; sayoj ke, komo nikchiua maski amo nikneki, ipa yejua nejon tekit tein nechiluijkej maj nikchiua. **18** Komo ijkon, ¿toni nimotanilia? Maj nikteixmatilti kuali tanauatilmej uan maj amo nechtaxtauikan, para amo namechtajtanis tein ueliskia nitajtanis porin nikteixmatiltia kuali tanauatilmej.

9:4, 12 *Itech griego, "tikpiaj tanauatil para". **9:5** *Oso "se tokniuj kemej tosiuatsin". #No monotsa Pedro. **9:7** *Oso "iborregos". **9:9** *Oso "Amo xiktenbozalti". #Oso "kitejteliksatok", "kitsoniksatok".

9:12 #Oso "tajtolmej". **9:16** *Oso "nimoueyinekis".

19 Porin, maski amo nietok temako, nimochiuak kemej ininta-
keual nochin para nikintanel-
toktis nochin akin uelis. **20** Ini-
uan judíos nimochiuak kemej ju-
dío para nikintaneltoktis judíos.
Iniuan akin kitakamatij tanaua-
til* nimochiuak kemej akin kita-
kamati tanauatil para nikintanel-
toktis akin kitakamatij tanauatil,
maski nejua amo niktakamati ta-
nauatil. **21** Iniuan akin amo kita-
kamatij tanauatil nimochiuak ke-
mej akin amo kitakamatij tanaua-
til para nikintaneltoktis akin amo
kitakamatij tanauatil, maski nej-
ua niktakamati itanauatil Dios
uan Cristo. **22** Iniuan akin amo
chikaujkej nimochiuak kemej akin
amo chikauak para nikintanel-
toktis akin amo chikaujkej. Nimo-
chiuak kemej nochin uan nikchiuak
nochi tein niuelik para nikinma-
kixtis maski sayoj sekin. **23** Sa-
yoj ke nikchiua nochi para nikini-
xmatiltis oksekin kuali tanauatil-
mej.

24 ¿Amo nankimatij ke mas-
ki nochin motalouaj* keman mo-
tatanij, sayoj se tatani? Xitsikui-
nikan kemej uelis nantataniskej.
25 Sayoj ke, nochin akin mota-
tanij kinextiaj ke ueli kitsakuiliaj
tein kinejnekij itech nochi. Yejuan
kichiuaj nejon para kitaniskej se
corona tein kuetaui, sayoj ke tej-
uan, para tiktaniskej se tein amo
kuetaui. **26** Yejua ika, nimotalo-
ua porin nikmati kani niajsiti, uan
ijkon kemej akin moteuiaj, noma-
uan amo sayoj ejekaixko pano-
uaj. **27** Okachi kuali, niktakaual-
tia* nonakayo uan nikchiua kemej
notakeual, uan ijkon satepan ke
nikinmachtis oksekin, Dios amo
nechixtopeuas ika teisa.

10 Nokniuan, nikneki xikma-
tikan ke nochin touejkaujtatuan yetoyaj mixtampa, nochin
kipanauijkej ueyiat, **2** nochin
kinauijkej kemej itatojtokakauan
Moisés keman yetoyaj mixtampa
uan keman kipanauijkej ueyiat,
3 nochin kikuajkej tein Dios kin-
makak **4** uan nochin tayikej tein
Dios kinmakak. Porin nochin ta-
yiaj at tein kisaya itech tepejxit tein Dios kinmakak, uan nej-
on tepejxit kiixnextiaya* Cristo.
5 Sayoj ke, tel miakej amo kiyol-
paktijkej Dios, yejua ika mikkej
itech taluakyan.

6 Nejin tein panok, techmach-
tia maj amo tiknekikan tikchiuas-
kej tein amo kuali, kemej yejuan
kichiujkej. **7** Maj amo no tikin-
ueyichiuakan tatadiosmej,* kemej
sekin kichiujkej, ijkon kemej ijkui-
liujtok: "Israelitas takuajkej uan
tatayikej, uan moyolpaktijkej".
8 Maj amo no tiauilnemikan,* ke-
mej sekin auilnenkej,* yejua ika
mikkej 23 mil itech sayoj se to-
nal. **9** Maj amo no tikyejyekokan
Jehová,* kemej sekin kiyejyekoj-
kej uan ompa mikkej porin kin-
tipinijkej kouamej. **10** Maj amo
no titeijijtokan, kemej sekin te-
ijijtojkej uan se ángel kinmiktij.
11 Nochi nejin mochiuak para
techmachtis, uan moijkuiloj para
technejmachtis tejuan akin tine-
mij itech nejin tonalmej* keman
tatamitiya.

9:20 *Nejin kijtosneki iTanauatil Moisés. **9:24** *Oso "tsikuinij". **9:27** *Oso "nik-
maga (nikuiteki)", "niktatsakuiltia".

10:4 *Oso "katka". **10:7** *Oso "tiotsi-
tsin". **10:8** *Xikonita pág. 492, *auilne-
milis*. **10:9** *Xikonita pág. 496, *Jehová*.
10:11 *Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein
mochiujtok*.

12 Yejua ika, akin kinemilia ke kuali ijkatok, maj moyekpia porin uelis uetsis. **13** Nochi tein namechyoltilana para ximotajtakolmakakan no yejua tein kinyoltilana nochin. Sayoj ke Dios nochipa kichiua tein kijtoua, uan yejua amo namechkauas xikixnamikikan nejon kuejmol kemej amo uelis nankixikoskej, ta keman namechyoltilanas teisa para ximotajtakolmakakan, yejua namechpaleuis xitaxikokan.

14 Yejua ika nokniuantsitsin, amo xikueyichiuakan tein kiueyichiuaj nikan taltikpak. **15** Namejuan kuali nantaixejekouaj, yejua ika namejuan xikitakan ox tein nikijtoua kuali yetok oso amo. **16** Copa tein ika tiktasojkamatiliaj Dios kiixnextia iesyo Cristo, ¿melauj? Pantsin tein tiktajtapanaj kiixnextia inakayo Cristo, ¿melauj? **17** Sayoj onkak se pantsin, yejua ika maski timiakej, timochiuaj sayoj se, porin tinochin tikuaj sayoj se pantsin.

18 Xikinelnamikikan israelitas. Keman kikuaj tein motemaktia itech altar, ¿melauj ke kemej yeskia takuajtokej iuan Dios? **19** Komo ijkon, ¿toni nikijtosneki? ¿Ke nakat tein kimaktiliaj se tatadios* okachi chipauak ke okseki nakat? ¿Oso nikijtosneki ke se tatadios yekmelauj se dios? **20** Amo. Tein nikijtosneki yejua ke tein kitemaktiaj akin kinueyichiuaj tatadiosmej,* kinmaktiliaj amokuali ejekamej uan amo Dios; uan amo nikneki xiteuantikan iniuan amokuali ejekamej. **21** Amo uelis nantayitoskej itech icopa Jehová* uan itech inincopa amokuali ejekamej. Amo no uelis nantakuajtoskej itech "imesa Jehová"* uan itech ininmesa amokuali ejekamej. **22** ¿Oso tiknekij 'tikuajkualantiskej Jehová'?* Tejuan amo okachi tichikaujkej ke yejua, ¿melauj?

23 Nochi ueli nikchiua, sayoj ke amo nochi tapaleuia. Nochi ueli nikchiua, sayoj ke amo nochi teyolchikaua. **24** Maj amo akin kitemo sayoj tein yejua kipaleuis, ta tein kinpaleuis oksekin.

25 Xikuakan nochi nakat tein nankiajsiskej kampa kinamakaj uan amo xitatsintokatokan para amo teyi namechyolkuejmolos, **26** porin "taltikpak uan nochi tein onkak nikan taltikpak iaxka Jehová".* **27** Komo se akin amo taneltoka namechyoleua xitakuatij uan namejuan nanyasnekij, xikuakan tein yeski takual tein namechuantis* uan amo xitatsintokakan para amo teyi namechyolkuejmolos. **28** Sayoj ke komo namechiluiaj "Nejin kinmaktilijkej tatadiosmej",* amo xikuakan para amo nankiuetsiltiskej# akin namechiluij nejon uan para amo akin kiyolkuejmolos teisa. **29** Amo ika nitajtojtok tein tejua mitsyolkuejmolos, ta tein kiyolkuejmolos okse. Porin ¿keyej amo ueli nikchiua tein niknemilia ke kuali yetok sayoj porin okse kinemilia ke amo kuali yetok? **30** Komo niktasojkamatilia Dios keman nitakua, ¿kuali yetok maj ijkon nikchiua komo nejon kichiua maj nechijijtokan?

10:19 *Oso "tiotsin". **10:20, 28** *Oso "tiotsitsin".

10:21, 22, 26 *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **10:27** *Oso "namechyekoltis". **10:28** #Oso "amo nankitepotamiskej".

31 Yejua ika, ijkuak nantakuajtoskej, nantatayitoskej oso nankichiujtoskej tein yeski, nochi xikchiuakan para nankiueyitaliskej Dios. **32** Amo xikinuetsiltikan* judíos, griegos uan akin pouij itech inechikol Dios, **33** ijkon kemej amo niktemojtok tein nejua nechpaleuis, ta tein kinpaleuis miakej, kemaj, nikchiujtok nochi nejin para nikinyolpaktis nochin uan ijkon uelis makisaskej.

11 Xikchiuakan kemej nejua, ijkon kemej nejua nikchiua kemej Cristo.

2 Namechtasojkamatilia porin nochipa nanechelnamikij uan nankichiuaj nochi tein namechmachtij. **3** Sayoj ke nikneki xikmatikan ke itaixyekankauj* takat yejua Cristo, ke itaixyekankauj siuat yejua takat uan ke itaixyekankauj Cristo yejua Dios. **4** Takat akin mokuapiki* keman kichiua netataujtil oso keman kiteixmatiltia tein Dios kiluia, kipinaujtia itaixyekankauj, **5** uan siuat akin amo mokuapiki keman kichiua netataujtil oso keman kiteixmatiltia tein Dios kiluia, kipinaujtia itaixyekankauj, porin kemej yeskia mokuaximaskia.* **6** Porin komo siuat amo mokuapiki, moneki kitekis nochi itson. Sayoj ke komo mopinaujmati kitekis nochi itson oso mokuaximas, moneki mokuapikis.

7 Takat maj amo mokuapiki, porin yejua tamati kemej Dios uan kiueyitalia, uan siuat kiueyitalia takat. **8** Porin Dios amo kichijchiuak takat ika inakayo siuat, ta kichijchiuak siuat ika inakayo takat. **9** Tein melauj, Dios amo kichijchiuak takat para in siuat, ta kichijchiuak siuat para in takat. **10** Yejua ika siuat moneki mokuapikis para ika kinextis ke mokaua maj kiixyekana itakauj, porin ángeles tachixtokej.

11 Sayoj ke itech inechikol to-Tekotsin, takamej amo nemiskiaj komo amo onkaskiaj siuamej, uan siuamej amo nemiskiaj komo amo onkaskiaj takamej. **12** Porin ijkon kemej siuat ualeuak itech takat, no ijkon takat yoli de se siuat. Sayoj ke nochi ualeua imako Dios. **13** Xikixejekokan namejuan: ¿kuali yetok maj siuat amo mokuapiki keman kichiua netataujtil? **14** ¿Amo nankimatij ke tepinaujtij maj se takat tsonueueyak, **15** sayoj ke komo se siuat tsonueueyak kikualnextia? Porin yejua kipia itson para ika mokuapikis. **16** Uan komo aksa* kinemilia ke amo kuali yetok nejin, maj kimati ke tejuan uan tokniuan akin pouij itech inechikoluan Dios amo tikchiuaj okse taman.

17 Sayoj ke ika nejin tein namechnauatijtok, amo namechtasojkamatilia, porin keman namosentiliaj amo namoyolchikauaj, ta namoixnamikij. **18** Yekinika, nikmatik ke keman namosentiliaj, nanxexeliujtokej, uan xa kemaj. **19** Porin nikyekmati ke namouan onkaskej akin kimoyauaskej* tamachtilis tein amo melauak, para maj no moyeknexti akonimej kiyolpaktiaj Dios.

10:32 *Oso "Amo xikintepotamikan". **11:3** *Itech griego, "itsontekon". **11:4** *Oso "mokuatakentia", "mokuatsakua". **11:5** *Oso "mokuaxijximaskia".

11:16 *Oso "akin", "akaj". **11:19** *Oso "kixiniskej".

20 Keman namejuan namosentiliaj, tein melauj amo para nantakuaskej itech iTakualis toTekotsin. **21** Porin keman nantakuatij, sejse ipa takuajkaya, uan ijkon se mayantok uan okse uintitok. **22** ¿Xe amo nankipiaj namochan kampa nantakuaskej uan nantatayiskej? ¿Oso nankiixtopeuaj inechikol Dios uan nankinpinaujtiaj akin amo teyi kipiaj? ¿Toni uelis namechiluis? ¿Ke kuali tein nankichiujtokej? Amo.

23 Porin ijkon kemej nechmachtij toTekotsin no ijkon namechmachtia: ke toTekotsin Jesús, itech youak keman yaya kitemaktitij, kikuik se pantsin, **24** kitasojkamatilij Dios, kitajtapanak uan kijtoj: "Nejin kiixnextia nonakayo, tein niktemaka para namechpaleuis. Xiksentokakan xikchiujtokan nejin uan ika xinechelnamikikan". **25** Keman tamitakuajkej nejon tiotak, no kikuik copa uan kijtoj: "Nejin copa kiixnextia yankuik taman tein Dios motenkaua, tein peuas keman mimilauis noesyo. Xiksentokakan xikchiujtokan nejin uan ika xinechelnamikikan nochipa keman nantayiskej nejin". **26** Porin nochipa keman nankikuaskej nejin pantsin uan nantayiskej vino itech nejin copa, nankiteixmatiltijtoskej ke toTekotsin momikilij hasta keman yejua ualas.

27 Yejua ika, akin kikuas pantsin uan tayis vino itech icopa toTekotsin maski amo kinamiki, motajtakolmaka porin amo kitakachiujtok* inakayo uan iesyo toTekotsin. **28** Maj achto kiyekita iyolo, para kiyekmatis ox tein kichiujtok kuali yetok uan sayoj ijkuak uelis kikuas pantsin uan tayis vino. **29** Porin akin takua uan tatayi uan amo kiita ke nejon kiixnextia inakayo toTekotsin, motanilijtok maj kitatsakuiltikan. **30** Yejua ika namiakej amo nanchikaujkej uan namokokouaj uan namiakej namomikilijkejya.* **31** Sayoj ke, komo tejuan tikyekitaskiaj keniuj yekmelauj titamatij, Dios amo kiixtaliskia ke amo kuali tein tikchiujtokej. **32** Sayoj ke keman Jehová* kiixtalia ke amo kuali tein tikchiujtokej, techtakaualtia para maj amo techtatsakuilti iniuan oksekin. **33** Yejua ika nokniuan, keman namosentiliskej para nankikuaskej nejon takual, ximochiakan hasta maj nochin ajsikan. **34** Komo aksa mayana, maj takua ichan, para maj Dios amo kiixtali ke moneki maj namechtatsakuilti keman namosentiliskej. Sayoj ke okseki taman tein poliui, nikyektalis keman ompa niajsis.

12 Nokniuan, nikneki xikyekmatikan toni Dios techtayokolia. **2** Namejuan nankimatij ke keman ayamo nantaneltokayaj, nankinueyichiuayaj tatadiosmej* tein amo tajtouaj, uan nankichiuayaj nochi tein yejuan kinekiaj. **3** Yejua ika, nikneki xikmatikan ke nion se akin Dios kiixyekana ika ichikaualis uelis kijtos "Maj kitatsakuiltikan Jesús", uan amo akin uelis kijtos "Jesús toTekotsin" komo Dios amo kipaleuia ika ichikaualis.

11:27 *Oso "amo kipoujkaitstok".

11:30 *Itech griego, "nankochkejya". Nesi ke kijtosneki ke kikaujkajya Dios. **11:32** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **12:2** *Oso "tiotsitsin".

4 Maski ueli tikchiuaj miak taman, sayoj Dios ika ichikaualis* techpaleuia maj tikchiuakan; **5** maski onkak miak taman tekit tein ika uelis tiktekitiliskej Dios, toTekotsin sayoj se. **6** Maski Dios kikui ichikaualis para techpaleuis maj tiuelikan tikchiuakan miak taman, onkak sayoj se Dios. **7** Sayoj ke, Dios ika ichikaualis kinpaleuia sejse maj uelikan kichiuakan miak taman tein ika kinpaleuiskej nochin, uan nejon moyekita. **8** Ichikaualis Dios kinpaleuia sekin maj tamattokan; uan nejon chikaualis no kinpaleuia sekin maj kijtokan tein oksekin amo kimatij; **9** nejon chikaualis no kinpaleuia sekin maj takuaujtamatikan; oksekin maj tapajtikan; **10** oksekin maj kichiuakan milagros; oksekin maj kiteixmatiltikan tein Dios kiniluia; oksekin maj kimatikan ox tein motamachtia yekmelauj Dios kijtoj; oksekin maj tajtokan itech tataman tajtolmej, uan oksekin maj kijtokan tein kijtosneki se tajtol oso se tajkuilol. **11** Nochi nejin ueli kichiua sayoj ichikaualis Dios, tein kinpaleuia sejse ijkon kemej Dios* kineki.

12 Tonakayo kipia miak taman. Uan maski kipia miak taman mochiua sayoj se, no ijkon Cristo. **13** Porin tinochin, judíos oso griegos, akin moajsij temako oso amo, techauijkej sayoj ika ichikaualis Dios para maj tisenpouikan, uan tinochin techmakakej nejon chikaualis.

14 Tein melauj, tonakayo amo chijchiujtok ika sayoj se taman, ta ika miak taman. **15** Komo tomets kijtoskia "Kemej amo nimomay, amo nipoui itech monakayo", nejon amo kichiuaskia maj amo pouiok itech tonakayo. **16** Uan komo tonakas kijtoskia "Kemej amo nimoixtololo, amo nipoui itech monakayo", nejon amo kichiuaskia maj amo pouiok itech tonakayo. **17** Komo nochi tonakayo sayoj tekitiskia kemej toixtololo ¿keniuj titakakiskiaj? Komo nochi tonakayo sayoj tekitiskia kemej tonakas ¿keniuj titajnekuiskiaj? **18** Sayoj ke Dios kitalij sejse taman tein kipia tonakayo ijkon kemej kinekik.

19 Komo nochi yeskia sayoj se taman, ¿keniuj yeskia tonakayo? **20** Sayoj ke, maski tikpiaj miak taman, sayoj tikpiaj se tonakayo. **21** Toixtololo amo uelis kiluis tomay "Amo tinechpaleuia", nion totsontekon uelis kiniluis tometsuan "Amo nanechpaleuiaj". **22** Ta tein tikpiaj itech tonakayo tein moita ke amo semi tapaleuia, tein melauj semi tapaleuia, **23** uan tein tikpiaj itech tonakayo tein tiknemiliaj ke amo semi kualtsin,* kuali tiktakentiaj; uan ijkon tein tikpiaj itech tonakayo tein ika timopinaujmatij, okachi tikualtsintiliaj, **24** sayoj ke tein tikitaj ke okachi kualtsin, amo moneki maj se kikualtsintili. Sayoj ke Dios kichijchiuak tonakayo uan okachi kikualtsintilij tein amo semi kualtsin, **25** para maj tonakayo amo xexeliujto uan nochi tein kipia motekipachoskia se iuan okse. **26** Komo semej tajyouia, nochin oksekin no

12:4 *Tajtol griego, *pnéuma*. Xikonita pág. 492, *chikaualis*. **12:11** *Oso "ichikaualis Dios".

12:23 *Oso "amo semi tayekantok".

iuan tajyouiaj. Komo semej kiueyitaliaj, nochin iuan yolpakij.

27 Namejuan nanpouij itech inakayo Cristo, uan nansejsemej nantapaleuiaj. **28** Uan Dios kinixtalij akin pouij itech nechikol ijkuin: yekinika, tatitanilmej; ojpatika, tanauatianij;* expatika, tamachtianij; satepan, akin kichiuaj milagros; ompa, akin uelij tapajtiaj; akin tapaleuiaj; akin kimatij taixyekanaskej; akin tajtouaj tataman tajtolmej. **29** ¿Melauj ke amo nochin tatitanilmej uan amo nochin tanauatianij? ¿Melauj ke amo nochin tamachtianij uan amo nochin kichiuaj milagros? **30** ¿Melauj ke amo nochin ueli tapajtiaj uan amo nochin tajtouaj tataman tajtolmej? ¿Melauj ke amo nochin uelij kijtouaj tein kijtosneki se tajtol oso se tajkuilol? **31** Xiksentokakan xiktemokan nankipiaskej okachi uejueyi tatiochiualismej. Uan maski ijkon, namechnextiliti okse taman tein okachi kuali.

13 Komo nitajtoua tataman tajtolmej uan kemej tajtouaj ángeles sayoj ke amo nitetasojta, sayoj niyeskia kemej se tepos tein chikauak komoni uan takuejsoua. **2** Komo ueli niktematiltia tein Dios nechiluia, nikajsikamati nochi tein amo kitematiltijtoya,* nikixmati nochi, semi nitakuaujtamati uan nejon nechpaleuia maj ueli nikinajchiua tepemej, sayoj ke amo nitetasojta, amo teyi nichiujkej.# **3** Komo niktemaka nochi tein nikpia para nikintamakas oksekin oso nimotemaktia para uelis nimoueyimatis* sayoj ke amo nitetasojta, nenkaj nochi tein nikchiua.

4 Akin tetasojta amo yolijsiui uan kualtakat. Akin tetasojta amo tenexikoluia.* Amo kijtojtinemi tein ueli kichiua, amo moueyimati,# **5** amo eliuisti, amo kitemoua tein sayoj yejua kipaleuis, amo niman kualani. Amo kipoujtiuj tein kichiuiliaj. **6** Amo yolpaki keman mochiua tein amo kuali, ta yolpaki keman mochiua tein kuali yetok.* **7** Nochi kijyouia, nochi kineltoka, nochi kichia, nochi kixikoua.

8 Tetasojtalis amo keman tapoloua.* Sayoj ke, ejkos tonal keman amo akinok uelis kitematiltis tein Dios kiluia, amo akinok uelis tajtos itech tataman tajtolmej,# amo akinok uelis kijtos tein oksekin amo kimatij porin ixpoliuiskej nejon tatiochiualismej. **9** Porin amo nochi tikixmatij uan amo ajsitok tiktematiltiaj tein Dios techiluia; **10** sayoj ke keman ejkos tein ajsitok, tein amo ajsitok ixpoliuis. **11** Keman katka niokichpil, nitajtouaya kemej okichpil, nitanemiliaya kemej okichpil uan nitaixejekouaya kemej okichpil. Sayoj ke axkan ke nimoskaltijya, amo nikchiuaok tein se okichpil kichiua. **12** Axkan amo tiyektachiaj porin kemej yeskia timoixitstokej itech se teposteskat, sayoj ke satepan tiyektachiaskej kemej yeskia timoixitstoskiaj

---

12:28 *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*.
13:2 *Xikonita pág. 503, *tein Dios amo kitematiltijtoya*. #Oso "amo teyi nikualtia".
13:3 *Oso "nimoueyinekis". **13:4** *Oso "amo chauati". #Oso "amo moueyineki".
13:6 *Oso "ika tein melauak". **13:8** *Oso "amo keman tami". #Nejin kijtosneki se tajtos okseki tajtolmej porin Dios tepaleuia ika ichikaualis.

iuan aksa.* Axkan amo nochi nikixmati, sayoj ke satepan senkis nikixmatis Dios ijkon kemej yejua senkis nechixmati. **13** Sayoj ke mokauaskejok nejin eyi taman: titakuaujtamatiskej, tikchiaskej tein kuali uan titetasojtaskej. Sayoj ke tein okachi tayekantok yejua titetasojtaskej.

14 Xiksentokakan xitetasojtakan, sayoj ke no xiksentokakan xiktemokan itatiochiualisuan Dios. Okachi xiktemokan nanueliskej nankitematiltiskej tein Dios namechiluis. **2** Porin akin tajtoua okse tajtol amo kinnojnotsa oksekin, ta Dios. Maski Dios ika ichikaualis kipaleuia maj kijto tein Dios amo kitematiltijtoya,* amo akin kiajsikamati. **3** Sayoj ke, akin kitematiltia tein Dios kiluia teyolchikaua, tepaleuia uan teyolseuia ika tein kijtoua. **4** Akin tajtoua okse tajtol yejua moyolchikaua, sayoj ke akin kitematiltia tein Dios kiluia kinyolchikaua tokniuan itech nechikol. **5** Nikuelitaskia nochin xitajtokan tataman tajtolmej, sayoj ke okachi nikneki xiktematiltikan tein Dios namechiluia. Tein melauj, akin kitematiltia tein Dios kiluia okachi tapaleuia ke akin tajtoua tataman tajtolmej. Porin komo amo kijtoua toni kijtosneki tein kijtojtok, tokniuan amo moyolchikauaskej. **6** Sayoj ke, nokniuan, komo yekintsin namechitati uan namechnojnotsa itech tataman tajtolmej sayoj ke amo namechiluia tein Dios nechnextilij, tein nechmatiltij, tein nechiluij maj nikijto oso amo teyi namechmachtia, ¿keniuj namechpaleuiskia nejon?

7 No ijkon panoua ika tein se kitsotsona, kemej flauta oso arpa. Komo amo kiyekpitsaj oso amo kiyektsotsonaj, ¿keniuj se kimatis tein kitsotsontokej? **8** Uan komo akin kipitstok trompeta amo kiyekpitsa, ¿akoni kimatis ke moneki tateuitiuj? **9** No ijkon, komo amo moyekajsikamati tein nankijtouaj, ¿keniuj kimatiskej tein nankijtojtokej? Nenkaj nantajtojtoskiaj.* **10** Nikan taltikpak motajtouaj miak tataman tajtolmej, uan nochi ueli se kiajsikamati. **11** Sayoj ke komo nejua amo nikajsikamati tein moijtojtok, akin tajtojtok nechitas kemej se analtekoj uan nejua no ijkon nikitas. **12** No ijkon panoua namouan. Yejua ika, kemej semi nankinekij maj Dios namechmaka tataman tatiochiualismej, ximochikauakan nankitelpiaskej tatiochiualismej tein kinyolchikauas tokniuan.

13 Yejua ika, akin tajtoua itech okse tajtol maj kitajtani Dios maj ueli kinilui akin kikaktokej toni kijtojtok. **14** Porin komo nikchiua netataujtil itech okse tajtol, amo nejua nitajtoua, ta Dios nechpaleuia ika ichikaualis. Yejua ika amo teyi nikajsikamati. **15** Komo ijkon, ¿toni moneki nikchiuas? Nikchiuas netataujtil kemej Dios nechpaleuis ika ichikaualis, sayoj ke no nikchiuas netataujtil itech tajtol tein nikajsikamati. Nitaueyichiuas ika tatsotson ijkon kemej

13:12 *Oso "akin", "akaj". **14:2** *Xikonita pág. 503, *tein Dios amo kitematiltijtoya.*

14:9 *Oso "Kemej yeskia nankinojnotstoskiaj ejekat".

Dios nechpaleuis ika ichikaualis, sayoj ke no nitaueyichiuas ika tatsotson itech tajtol tein nikajsikamati. **16** Porin komo tiktasojkamatilijtok Dios ijkon kemej yejua mitspaleuia ika ichikaualis uan namouan yetok se akin amo semi taixmati, ¿keniuj kijtos "Maj ijkon mochiua"* keman timotamitataujtis komo amo kiajsikamati tein tikijtojtok? **17** Maski semi kuali kemej tiktasojkamatilia Dios, akin mitskaktok amo kipaleuia. **18** Niktasojkamatilia Dios porin nitajtoua okachi tajtolmej ke nochin namejuan. **19** Maski ijkon, itech nechikol okachi nikneki nikijtos makuil tajtolmej tein moajsikamatis para no uelis nikinmachtis oksekin uan amo nikijtos 10 mil tajtolmej itech okse tajtol tein amo akin kiajsikamatis.

20 Nokniuan, amo xitanemilikan kemej pipilkonemej, ta okachi kuali ximochiuakan kemej konemej akin amo kiixmatij tein amo kuali* uan xiyektaixejekokan kemej akin moskaltijkejya. **21** Itech iTanauatil Moisés ijkuiliujtok: "Jehová* kijtoua: 'Nikinnojnotsas akin pouij itech nejin xolal kemej tajtouaj analtekos uan kemej akin tajtouaj okseki tajtolmej, uan maski ijkon amo nechkakiskej'". **22** Yejua ika keman tokniuan tajtouaj tataman tajtolmej amo kinpaleuia akin taneltokaj, ta akin amo taneltokaj, uan tein Dios kitematiltia amo kinpaleuia akin amo taneltokaj, ta akin taneltokaj. **23** Yejua ika, komo nochin tokniuan mosentiliaj uan nochin tajtouaj tataman tajtolmej uan ompa ajsitij akin amo semi taixmatij oso akin amo taneltokaj, ¿amo kijtoskej ke nankuatapolojtokej? **24** Sayoj ke, komo nanochin nankijtojtokej tein Dios namechiluia uan kalaki se akin amo taneltoka oso se akin amo semi taixmati, kimachilis ke nochin kiluijtokej ke amo kuali tein kichiujtok uan nejon kichiuas maj moyekita. **25** Kemej monextis tein kitatijtok* itech iyolo, motankuaketsas uan moixpilos hasta talpan uan kiueyichiuas Dios uan kijtos: "Dios yekmelauj namouan yetok".

26 Komo ijkon nokniuan, ¿toni moneki mochiuas? Keman namosentiliaj, se kiueyichiua Dios ika tatsotson, okse tamachtia, okse kijtoua tein Dios kinextilij uan kimatiltij, okse tajtoua itech okse tajtol uan okse kimelaua toni kijtosneki nejon tajtol. Xikchiuakan nochi para namosenyolchikauaskej. **27** Uan komo sekin tajtouaj okse tajtol, maj tajtokan sayoj omen oso eyin uan maj mopapatatiakan, uan maj okse kimelaua tein kijtojtokej. **28** Sayoj ke komo amo akin ueli kimelaua tein kijtojtokej, maj amo tajtokan itech nechikol uan maj kinojnotsakan Dios ininyolijtik. **29** Maj tajtokan ome oso eyi tanauatianij,* uan maj oksekin kitemokan tein kijtosneki. **30** Sayoj ke, komo Dios kinextilia uan kimatiltia teisa se tokniuj keman ompa tokotsyetok, maj amo tajtook akin tajtojtoya. **31** Porin nanochin uelis namopapatatiaskej para nankijtoskej tein Dios namechiluia, uan ijkon nochin

14:16 *Oso "Amén". **14:20** *Oso "xikitakan tein amo kuali kemej konemej kiitaj". **14:21** *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

14:25 *Oso "kicholtijtok". **14:29** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.*

kimatiskej uan moyolchikauaskej. **32** Uan tanauatianij moneki kikuiskej kemej moneki tatiochiualismej tein Dios kinmaka. **33** Dios kineki maj nochi moyekchiua uan kitemoua maj nochin yolseujtokan.

Ijkon kemej mochiua itech nochi nechikolmej kampa pouij akin Dios moinxelouilij,* **34** maj siuamej amo teyi kijtokan itech nechikolmej porin yejuan amo uelis tajtoskej, ta okachi kuali, maj mokauakan maj kinixyekanakan, ijkon kemej Dios tanauatij. **35** Komo amo kiajsikamatij teisa, maj kintajtanikan* inintakauj kalijtik, porin tepinaujtij maj se siuat tajto itech nechikol.

36 ¿Xe namotech kisak itajtol Dios? ¿Xe sayoj namejuan namechmaktilijkej?

37 Komo se tokniuj kinemilia ke yejua se tanauatijkej oso ke Dios kimakatok se tatiochiualis, moneki kiitas ke tein nejua namechijkuilouilia, toTekotsin tanauatia. **38** Sayoj ke komo aksa* kiixpanauia nejin, Dios no kiixpanauis.# **39** Yejua ika, nokniuan, xiksentokakan xiktemokan nankitematiltiskej tein Dios namechiluia uan amo xikintakaualtikan akin tajtouaj tataman tajtolmej. **40** Sayoj ke xikyekchiuakan nochi uan kemej moneki.

15 Nokniuan, axkan namechelnamiktia kuali tanauatilmej* tein namechixmatiltij, tein nankineltokakej uan tein amo nankikauaj. **2** No namomakixtiaj komo nankisentokaj nankineltokaj kuali tanauatilmej tein namechixmatiltij. Komo amo, nenkaj peuak nantaneltokaj.

3 Porin tein okachi tayekantok tein namechixmatiltij yejua tein nejua no nechmatiltijkej: ke Cristo momikilij para kiixtauas totajtakoluan, kemej kijtoua Tajkuilolamatsin; **4** ke kitokkej uan ke eyi tonal satepan oksepa nemik,* kemej kijtoua Tajkuilolamatsin, **5** uan ke monextij iixpan Cefas* uan satepan ininixpan 12 tatitanilmej. **6** No monextij ininixpan panoua 500 tokniuan akin senyetoyaj, miakej touan yetokejok, maski sekin momikilijkejya.* **7** Satepan monextij iixpan Santiago; ompa ininixpan nochin tatitanilmej. **8** Keman monextijkaya ininixpan nochin, no monextij noixpan, yejua ika nejua nitamati kemej se konetsin tein yoli achto ke ajsis tonal.

9 Porin nejua okachi amo niueyichiujkej ke okseki tatitanilmej, uan amo nechnamiki maj nechnotsakan tatitanil, porin nikintajyouiltij akin pouij itech inechikol Dios. **10** Sayoj ke kemej Dios nechnextilij itatiochiualis tein amo technamiki, ueli nikchiua nejin tekit. Uan tatiochiualis tein nechnextilij amo nenkajtik, porin nitekitini okachi ke nochin tatitanilmej. Sayoj ke nejin tekit amo nikchiua ika nochikaualis, ta ika tatiochiualis tein Dios nechnextilij. **11** Yejua ika, yeski

---

14:33 *Oso "chipaujkej iixpan Dios". **14:35** *Oso "kintajtoltikan". **14:38** *Oso "akin", "akaj". #Oso xa "komo aksa amo teyi kimati, ijkon kisentokas". **15:1** *Oso "tajtolmej".

15:4 *Itech griego, "moajokuik". Nejin mokuis itech nochi capítulo. **15:5** *No monotsa Pedro. **15:6** *Itech griego, "kochkejya".

nejua oso yejuan akin tanojnotsaj, sayoj se taman tein tikteixmatiltiaj uan ijkon namejuan nantaneltokakej.

12 Komo moteixmatiltijtok ke Cristo oksepa nemik, ¿keniuj nansekimej nankijtouaj ke mikemej amo oksepa nemiskej? **13** Tein melauj, komo mikemej amo oksepa nemiskej, Cristo amo no oksepa nemik. **14** Sayoj ke, komo Cristo amo oksepa nemik, nenkaj titanojnotstinemij uan no nenkaj nantakuaujtamatij. **15** Uan no, komo akin momikilijkejya tein melauj amo oksepa nemiskej, Dios amo no kichiuak maj oksepa nemi Cristo, uan nejon kijtosneki ke tiktakajkayauilijtokej Dios keman tikijtouaj ke kichiuak maj oksepa nemi Cristo. **16** Porin komo akin momikilijkejya amo oksepa nemiskej, Cristo amo no oksepa nemik. **17** Uan no, komo Cristo amo oksepa nemik, nenkaj nantakuaujtamatij uan ayamo kiixtauaj namotajtakoluan. **18** Komo ijkon, akin pouij iuan Cristo uan momikilijkejya* amo no keman oksepa nemiskej. **19** Komo titakuaujtamatij iuan Cristo sayoj axkan keman tiyoltokej, yekmelauj semi titeikneltijkej.

20 Sayoj ke, Cristo yejua akin yekinika oksepa nemik# tein kinextia ke akin momikilijkejya* no oksepa nemiskej. **21** Kemej peuak timomikiliaj itechkopa sayoj se takat, akin momikilijkejya no oksepa nemiskej itechkopa sayoj se takat. **22** Porin ijkon kemej itechkopa Adán nochin momikilijtokej, no ijkon itechkopa Cristo nochin oksepa nemiskej. **23** Sayoj ke sejse motojtokatias ijkuin: Cristo achto,# uan satepan akin pouij iuan Cristo, keman mokepasya.* **24** Uan keman tamis, yejua kimaktilis Taixyekanalis iDios uan iTajtsin, keman kiixpolos nochi tataman taixyekanalis, tanauatil uan chikaualis. **25** Porin yejua moneki tekiuajtis hasta keman Dios kintalis imetstampa nochin akin kitauelitaj. **26** Satepan ke ixpoliuiskej nochin taixnamikinij, mikilis no ixpoliuis. **27** Porin Dios "kitalij nochi imetstampa Cristo". Sayoj ke, keman kijtoua ke "kitalij nochi imetstampa", amo ika tajtojtok Dios, porin yejua akin kitalij maj kiixyekana nochi. **28** Uan keman iKoneuj kiixyekanasya nochi, yejua no mokauas maj kiixyekana Dios, akin kimaktilij nochi. Ijkon sayoj Dios kiixyekanas nochi.

29 Komo amo ijkon yeskia, ¿toni kichiuaskej akin moauiaj para momikiliskej? Komo akin momikilijkejya amo oksepa nemiskej, ¿keyej yejuan no moauiaj sayoj para momikiliskej? **30** ¿Uan keyej nochipa no tietokej tamouililpan? **31** Mojmostaj nikita ke nimikiti. Nejon melauak, ijkon kemej no yekmelauj namoka niyolpaki nokniuan, nanimomachtijkauan to-Tekotsin Cristo Jesús. **32** Komo nejua, ijkon kemej oksekin,* nimoteuij iniuan koujtajtapialmej ompa Éfeso, ¿toni ika nechpaleuia nejon? Komo akin momikilij-

15:18, 20 *Itech griego, "kochkejya". **15:20, 23** #Itech griego, "yekinika takilot".

15:23 *Tajtol griego, *parousía.* Xikonita pág. 497, *keman Cristo mokepasya.* **15:32** *Oso xa "ijkon kemej tanemiliaj nikan taltikpak".

kejya amo oksepa nemiskej, “maj titakuakan uan maj titatayikan, porin mosta timikiskej”. **33** Maj amo namechkajkayauakan. Komo namouikaj iniuan akin amo yolkualmej, amo nankichiuaskejok tein kuali tein ipa nankichiuaj. **34** Xiyektanemilikan uan xikchiuakan tein kuali yetok uan amo xitajtakojtokan, porin sekin amo kiixmatij Dios. Namechiluia nejin para ximopinaujmatikan.

35 Sayoj ke aksa* xa kijtos: “¿Keniuj oksepa nemiskej akin momikilijkejya? Kemaj, ¿keniuj moitaskej keman oksepa nemiskej?” **36** ¡Amo titanemilia! Tein tiktoka amo ixua komo amo achto palani.* **37** Uan amo tiktoka teisa tein moskaltijya ta tiktoka se xinach, yeski trigo oso okse taman xinach. **38** Sayoj ke Dios kichiua maj moskalti kemej yejua kineki uan tataman kemej moskaltia sejse xinach. **39** Takamej uan siuamej, tapialmej, totomej uan pescados* tataman ininnakayo. **40** Onkakej akin pouij ne iluikak uan akin pouij nikan taltikpak, sayoj ke ininkualtsinyo akin pouij ne iluikak amo kemej ininkualtsinyo akin pouij nikan taltikpak. **41** Tataman ininkualtsinyo tonaltsin, metsti uan sitalimej. Tein melauj, sejse sitalin tataman ikualtsinyo.

42 No ijkon mochiua iniuan akin oksepa nemij. Tein se kitokati uejueliui, sayoj ke tein oksepa nemi amo uejueliui. **43** Tein se kitoka tepinaujtij, sayoj ke tein oksepa nemi kiueyitaliaj. Tein se kitoka amo chikauak, sayoj ke tein oksepa nemi chikauak. **44** Tein se kitoka poui nikan taltikpak, uan tein oksepa nemi poui ne iluikak. Komo onkakej akin pouij nikan taltikpak, no onkakej akin pouij ne iluikak. **45** Ijkuiliujtok ijkuin: “Yekinika takat Adán mochiuak se takat akin yoltoya”. Uan okse Adán,* mochiuak kemej akin pouij ne iluikak uan kichiua maj se nemi. **46** Sayoj ke, tein poui ne iluikak amo achto mochiua. Tein poui nikan taltikpak yejua tein achto mochiua uan satepan tein poui ne iluikak. **47** Yekinika takat pouik nikan taltikpak, uan kichijchiujkej ika talnex; ojpatika takat poui ne iluikak. **48** Akin nemij nikan taltikpak tamatij kemej akin Dios kichijchiuak ika talnex; akin pouij ne iluikak tamatij kemej akin yajki iluikak. **49** Uan ijkon kemej titamatij kemej akin kichijchiujkej ika talnex, no tiyeskij kemej akin yajki iluikak.

50 Sayoj ke, nokniuan, namechiluia nejin: nakat uan esti amo ueli kalakij itech iTaixyekanalis Dios nion tein uejueliui ueli mochiua kemej tein amo uejueliui. **51** ¡Xikitakan! Namechiluiti se taman tein Dios amo kitematiltijtoya:* amo tinochin timomikiliskej,# sayoj ke Dios techpatas tinochin **52** ijsiujka, kemej ijkuak se ijkoptiuetsi, keman kipitstoskej trompeta tein ika tatami. Porin trompeta kakistis uan akin momikilijkejya oksepa nemiskej uan amo uejueliuisok ininnakayo, uan tejuan Dios techpatas. **53** Porin nejin tein

15:35 *Oso “akin”, “akaj”. **15:36** *Itech griego, “miki”. **15:39** *Oso “amichimej”. **15:45** *Nikan ika motajtojtok Jesús. **15:51** *Xikonita pág. 503, *tein Dios amo kitematiltijtoya*. #Itech griego, “tikochiskej”.

uejueliui moneki mochiuas kemej tein amo uejueliui, uan tein ueli miki moneki mochiuas kemej tein amo ueli miki. **54** Sayoj ke, keman nejin tein uejueliui mochiuas kemej tein amo uejueliui uan tein ueli miki mochiuas kemej tein amo ueli miki, mochiuasya tein ijkuiliujtok: "Mikilis ixpoliui* nochipaya". **55** "Mikilis, ¿kani yetok mochikaualis? Mikilis, ¿kani yetok tein ika titetajyouiltia?".* **56** Tein kichiua maj se miki yejua tajtakol, uan iTanauatil Moisés kichiua maj tajtakol kipia chikaualis. **57** ¡Sayoj ke tiktasojkamatiliaj Dios porin techpaleuia maj titatanikan itechkopa toTekotsin Jesucristo!

58 Yejua ika, nokniuantsitsin, xiksentokakan xiyekijkatokan, amo ximotsinkixtikan uan nochipa xikchiujtokan itekiuj toTekotsin, uan xikmatikan ke amo nenkaj nankitekitilijtokej toTekotsin.

16 Axkan ika nitajtoti tomin tein mosentilia para akin Dios moinxelouilij.* Xikchiuakan ijkon kemej nikinnauatij tokniuan itech nechikolmej ompa Galacia. **2** Itech tonal keman peua semana, nansejsemej moneki nankixeloskej tepitsin tomin ijkon kemej nanueliskej, ijkon keman niajsis amo monekisok nankisentilijtoskej tomin. **3** Uan keman niajsis ompa, nikintitanis sekin maj yakan Jerusalén maj kiuikakan tomin tein nankitemakakej ika pakilis. Nikintitanis akin namejuan nankijtoskej itech namoamatajkuilol ke takuaujtamachmej. **4** Sayoj ke, komo moneki maj no niouj, yejuan nouan yaskej.

5 Nias namechitatiuj keman nipanos Macedonia, porin nipanoti Macedoniajkopa, **6** uan xa nimokauas namouan seki tonalmej oso xa hasta keman panos tonalmej keman taseseya, para tepitsin xinechnalkauatij kampa nias. **7** Porin axkan amo nikneki sayoj namechitstikisas, ta nikchia namouan nietos seki tonalmej, komo Jehová* kineki. **8** Ipa nimokauati nikan Éfeso hasta iluit tein monotsa Pentecostés **9** porin kemej yeskia taueyika nechtatapouilijkej para okachi nitekitis, sayoj ke miakej taixnamikij.

10 Komo ajsi Timoteo, xikpaleuikan para maj nion tepitsin motekipacho keman yetos namouan, porin yejua kichiujtok itekiuj Jehová,* ijkon kemej nejua. **11** Yejua ika, maj amo akin kiixtopeua. Xiknalkauakij tepitsin para nechitakiuj, porin nikchixtok* iniuan tokniuan.

12 Semi niktataujtij tokniuj Apolos maj namechitati iniuan tokniuan. Yejua amo kinemilijtok yas axkan, ta yas keman uelis.

13 Xiijsatokan,* xiksentokakan semi xitakuaujtamatikan, xiyolchikaujkej uan xichikaujkej. **14** Xikchiuakan nochi porin nantetasojtaj.

15 Nokniuan, axkan moneki namechtataujtis teisa. Namejuan nankimatij ke akin nemij ichan Estéfanas yejuan akin yekinika

15:54 *Itech griego, "kitolouaj". **15:55** *Oso "tein ika titetipinia (titetsoponia)". **16:1** *Oso "chipaujkej iixpan Dios".

16:7, 10 *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **16:11** *Oso "nikchatok". **16:13** *Oso "Xitachixtokan", "Xiixpetantokan".

taneltokakej* ompa Acaya uan no nankimatij ke yejuan kinpaleuijkej ika nochi ininyolo akin Dios moinxelouilij.# **16** Namejuan no ximokauakan maj namechyekanakan tokniuan kemej yejuan uan nochin akin tapaleuiaj uan chikauak tekitij. **17** Niyolpaki porin ualajkej Estéfanas, Fortunato uan Acaico. Yejuan semi nechpaleuijkej keman namejuan amo nanyetoyaj. **18** Yejuan nechyolchikaujkej uan namechyolchikaujkej. Yejua ika, xikinpatiuitakan akin ijkon kichiuaj.

19 Tokniuan itech nechikolmej ompa Asia namechtajpalouaj. Áquila uan Prisca, iniuan tokniuan akin mosentiliaj ininchan, namechtajpalouaj ika miak pakilis kemej imomachtijkauan toTekotsin. **20** Nochin tokniuan namechtajpalouaj. Ximotajpalokan se iuan okse ika se beso* kemej yeskia naniknimej.

21 Nejua Pablo, nikmaijkuiloua nejin tajtolmej tein ika namechtajpaloua.

22 Komo aksa* amo kitasojta toTekotsin, maj kitatsakuiltikan. ¡Totekotsin, timitstataujtiaj xiuiki! **23** Maj toTekotsin Jesucristo namechmaka tatiochiualis tein amo technamiki. **24** Nikneki namechyekiluis ke namechtasojta nanochin akin nanimomachtijkauan Cristo Jesús.

16:15 *Oso "yejuan yekinika takilomej". #Oso "chipaujkej iixpan Dios".

16:20 *Oso "uan ximopitsokan", "uan ximotenamikikan". **16:22** *Oso "akin", "akaj".

2 CORINTIOS

(TEIN KINIJKUILOUILIJKEJ AKIN YETOYAJ CORINTO)

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

1 Pablo tatajpaloua (1, 2)
Dios techyolseuia itech nochi tataman ouijkayomej (3-11)
Pablo amo ueli youi kampa kinekia yas (12-24)

2 Pablo kineki kinyolpaktis tokniuan (1-4)
Moneki kitapojpoluiskej tajtakolchiujkej (5-11)
Pablo ompa Troas uan Macedonia (12, 13)
Keman titanojnotsaj, kemej yeskia titatanij (14-17)
"Amo timotomintiaj ika itajtol Dios" (17)

3 "Amatajkuilolmej kampa kuali toka tajtoskej" (1-3)
Akin kiteixmatiltiaj yankuik taman tein Dios motenkauak (4-6)
"Yankuik taman tein Dios motenkauak okachi kuali" (7-18)

4 Kuali tanauatilmej kemej yeskia se tauil (1-6)
Akin amo taneltokaj tanemililtsaktokej (4)
"Sokikomit tein kipia teisa tein tel patiyoj" (7-18)

5 Maj timotalilikan tein ualeua ne iluikak (1-10)

Tikinpaleuiaj oksekin maj oksepa kuali mouikakan iuan Dios (11-21)
"Se yankuik takat akin Dios kichijchiuak" (17)
"Dios techtitanik itokaykopa Cristo" (20)
6 "Amo nenkaj xikselikan itatiochiualis Dios" (1, 2)
Tein kipanok Pablo (3-13)
"Amo ximosentilikan iniuan akin amo taneltokaj" (14-18)
7 "Maj timochipauakan de nochi tein kipitsotilia tonakayo" (1)
Tein kichiuaj tokniuan kiyolpaktia Pablo (2-4)
Tito kimatiltia Pablo tein kuali (5-7)
Motayokoltiaj kemej Dios kiyolpaktia uan moyolpataj (8-16)
8 Kisentiliaj tein ika kinpaleuiskej tokniuan (1-15)
Kititaniskej Tito ompa Corinto (16-24)
9 Kinyolchikauaj maj tapaleuikan (1-15)
"Dios kitasojta akin kitemaka ika miak pakilis" (7)
10 Pablo kijtoua ke kipia tanauatil (1-18)
"Amo timoteuiaj kemej soldados moteuiaj" (4, 5)
11 Pablo uan tatitanilmej akin yoyolkualmej (1-15)
Tein kijyouia Pablo kemej tatitanil (16-33)
12 Tein toTekotsin kiitaltij Pablo (1-7a)
Pablo kemej yeskia kipia se uitsti itech inakayo (7b-10)
Tatitanilmej akin yoyolkualmej amo okachi ueyichiuanimej ke Pablo (11-13)
Pablo ininka motekipachoua akin yetokej Corinto (14-21)
13 Okseki taman tein kinyolmajxitia uan kinnejmachtia (1-14)
Xikitakan ox yekmelauj nantakuaujtamatij (5)
Xikyektalikan tein moneki uan xikpiakan sayoj se tanemilil (11)

1 Nejua Pablo, niitatitanil Cristo Jesús porin Dios ijkon kinekik, iuan nietok tokniuj Timoteo. Nejin amatajkuilol para namejuan akin nanpouij itech inechikol Dios ompa Corinto uan nochin akin Dios moinxelouilij* akin yetokej Acaya:

2 Maj toTajtsin Dios uan toTekotsin Jesucristo namechmakakan tatiochiualis tein amo technamiki uan maj namechpaleuikan kuali ximouikakan iuan Dios.

3 Maj tikueyitalikan iDios uan iTajtsin toTekotsin Jesucristo, toTajtsin akin semi teiknelia uan Dios akin nochipa teyolseuia. **4** Yejua techyolseuia* itech nochi tataman ouijkayomej# tein tikpiaj. Uan porin Dios techyolseuia, tejuan no uelis tikinyolseuiskej akin kipanotokej tein yeski ouijkayot. **5** Tejuan semi titajyouiaj porin tiimomachtijkauan Cristo, uan itechkopa Cristo no semi techyolseuiaj. **6** Komo tejuan titajyouiaj, titajyouiaj para tamechyolseuiskej uan tamechmakixtiskej. Uan komo techyolseuiaj, nejin no techpaleuia maj tamechyolseuikan, uan nejon na-

1:1 *Oso "chipaujkej iixpan Dios".

1:4 *Oso "techyolchikaua". #Oso "tayejyekolis".

mechpaleuia xikxikokan tein tejuan no tikijyouiaj. **7** Semi namotech titakuaujtamatij, porin tikmatij ke ijkon kemej nantajyouiaj kemej tejuan, no namechyolseuiskej kemej tejuan.

8 Nokniuan, tiknekij xikmatikan kuejmolmej tein tikpiakej itech tal tein poui Asia. Kemej semi titajyouijkej, tikmachiliayaj ke amo titaxikoskiaj, hasta amo tikmatiaj ox timakisaskiaj. **9** Tein melauj, tiknemiliayaj ke yaya timikitij. Sayoj ke nejin techmachtij maj amo totech titakuaujtamatikan, ta maj titakuaujtamatikan iuan Dios akin kichiua maj oksepa nemikan* akin momikilijkejya. **10** Yejua techmakixtij itech ueyi ouijkayot kampa yaya timikitij, uan oksepa techmakixtis. Uan itech titakuaujtamatij, uan tikyekmatij ke nochipa techmakixtis. **11** Namejuan no uelis nantechpaleuiskej keman semi nankitataujtiskej Dios maj techpaleui. Porin komo miakej motataujtiaj, Dios kinkakis uan techpaleuis, uan ijkon miakej kitasojkamatiliskej.

12 Porin semi techyolpaktia nejin: amo teyi techyolkuejmoloua ininixpan oksekin, uan okachiok namouan, tichipaujkanentokej uan timelaujkanentokej kemej Dios tamachtia, amo titakuaujtamatij itech tein tamachtiaj tamatinij, ta itech itatiochiualis Dios tein amo technamiki. **13** Porin tein melauj amo tamechijkuilouilijtokej nion teyi tein amo semi nankiixmatij* nion nankiajsikamatij. Uan nikyekmati ke kuali* nankiajsikamatiskej nochi nejin, **14** ijkon kemej nansekimej nankiajsikamatijya ke tejuan tikchiuaj semi xiyolpakikan; namejuan no nankichiuaskej maj tiyolpakikan itech tonal keman toTekotsin Jesús ualas.

15 Yejua ika, niknekia achto namechkalpanotiuj namejuan para oksepa xiyolpakikan. **16** Niknekia namechkalpanojtikisas keman niaskia Macedonia uan no keman nimokepaskia de Macedonia, ijkon namejuan tepitsin nanechnalkauaskiaj keman niaskia Judea. **17** Keman niknemilijtoya nikchiuas nejin amo sayoj nitajtojtoya. Amo no niknemilijtoya nikchiuas sayoj tein nejua niknekia para nikijtos kemaj uan nimantsin amo. **18** Melauak tein tamechiluiaj, uelis nantakuaujtamatiskej iuan Dios. Amo tikijtouaj kemaj uan nimantsin amo. **19** Porin iKoneuj Dios, Jesucristo, akin Silvano,* Timoteo uan nejua tamechixmatiltijkej, amo kijtoua kemaj uan nimantsin amo, ta keman yejua kijtoua kemaj, nochipa yeski kemaj. **20** Porin nochi tein Dios motenkaua, mochiua* itechkopa Jesús. Yejua ika, itokaykopa no tikiluiaj Dios "maj ijkon mochiua"# para tikueyitaliskej. **21** Sayoj ke akin kiyeknextia ke namejuan uan tejuan tiiaxkauan uan akin techijitak* yejua Dios. **22** Yejua no techneskayotij uan techmakak ichikaualis itech toyolo, uan ijkon yejua

---

1:9 *Itech griego, "kinajokui". **1:13** *Oso "amo ueli nankiixtajtoltiaj (nankilerouaj)".

1:13 *Itech griego, "hasta keman tamis". **1:19** *No monotsa Silas. **1:20** *Itech griego, "mochiua kemaj". #Oso "amén". **1:21** *Oso "techixpejpenak".

moyektenkauak* ke techmakas tatiochiualismej tein onkatij.

23 Ayamo niajtok Corinto porin amo nikneki okachi namechtayokoltis. Dios kimati ke nejin melauak. **24** Amo nikijtojtok ke moneki nantakuaujtamatiskej kemej tejuan tiknekij, porin namejuan nanyolchikaujkej porin nantakuaujtamatij. Tejuan sayoj tisentekitij namouan para nanyolpakiskej.

2 Porin nikixtalij amo namechtayokoltis keman oksepa namechkalpanotiuj. **2** Porin, ¿akoni uelis kichiuas maj niyolpaki komo namechtayokoltia? Sayoj akin niktayokoltij. **3** Yejua ika ijkon namechtajkuilouilij porin amo niknekik nias sayoj para maj nechtayokolti tein nankichiuaj, porin namejuan monekiskia nanechyolpaktiskej. Nejua nikyekmati ke tein nechyolpaktia nejua, no namechyolpaktia nochin namejuan. **4** Porin kemej niyoltajyouijtoya uan nimoyoltekipachojtoya, semi nichokatiaya keman namechtajkuilouilijtoya. Sayoj ke amo namechtajkuilouilij para ximotayokoltikan, ta para xikmatikan ke semi namechtasojta.

5 Uan komo aksa* kichiuak ximotayokoltikan, amo kichiuak maj nejua nitayokoya, ta kichiuak xitayokoyakan nanochin. Sayoj ke amo nikneki okachi ika nitajtos nejin. **6** Nankitatsakuiltijkejya nejon takat. Amo xikixtopeuakanok. **7** Axkan xiktapojpoluikan ika nochi namoyolo uan xikyolseuikan para maj amo mosenkaua porin semi tayokoxtos. **8** Yejua ika, namechyolchikaua xiknextilikan ke nankitasojtaj. **9** Porin no namechtajkuilouilij para nikmatis ox nantatakamatij itech nochi. **10** Komo namejuan nankitapojpoluiaj aksa, nejua no niktapojpoluia. Tein melauj, nochi tein nitetapojpoluij, (komo monekik nitetapojpoluis), nitetapojpoluij para namechpaleuis iixpan Cristo, **11** para maj Satanás amo techkajkayaua,* porin kuali tikmatij toni ika takajkayaua.#

12 Uan keman niajsik Troas para nikteixmatiltis kuali tanauatilmej* tein ika tajtoua Cristo uan kemej yeskia nechtatapouilijkej para nikchiuas itekiuj toTekotsin, **13** nejua semi nimotekipachoj porin amo nikajsik nokniuj Tito. Yejua ika nimonauatij uan niajki Macedonia.

14 ¡Tiktasojkamatiliaj Dios! Yejua nochipa techyekana kemej yeskia tisoldados iuan Cristo akin tentiuitsej keman mokepaj satepan ke tatanitoj. No totechkopa kichiua maj noyampa moixmati* tein Dios tamachtia, kemej teisa tein kualtsin ajuiyak. **15** Tejuan akin tikteixmatiltiaj Cristo, titamatij kemej teisa tein kualtsin ajuiyak iixpan Dios. Nejin tein kualtsin ajuiyak, kinajsi akin momakixtitij* uan akin ixpoliuitij.# **16** Akin ixpoliuitij kijnekuij ke tsojyak kemej teisa tein miket uan tein temiktij, sayoj ke akin momakixtitij kijnekuij ke kualtsin ajuiyak uan kichiua maj ne-

1:22 *Oso "kitemakak yekinika taxtauil tein kinextia". **2:5** *Oso "akin", "akaj".

2:11 *Oso "amo toka mauilti". #Oso "toni kiixtalijtok". **2:12** *Oso "tajtolmej". **2:14** *Oso "noyampa (nouian) moijnekui". **2:15** *Oso "momakixtijtokej". #Oso "momikilijtokej".

mikan. ¿Uan akoni kimati kichiuas nejin tekit? **17** Tejuan, porin amo timotomintiaj ika* itajtol Dios kemej miakej kichiuaj, ta iixpan Dios, titajtouaj ika nochi toyolo kemej imomachtijkauan Cristo uan kemej akin Dios kintitanik.

3 ¿Moneki oksepa tamechiluiskej tiakonimej? ¿Moneki tamechtitaniliskej amatajkuilolmej kampa kuali toka tajtoskej ijkon kemej oksekin? ¿Moneki xitechijkuilouilikan nejin amamej? **2** Namejuan kemej yeskia nejon amatajkuilol, tein ijkuiliujtok itech toyolo uan tein kiixmatij uan kiixtajtoltiaj* nochin. **3** Porin moyekita ke namejuan kemej yeskia se iamatajkuilol Cristo tein tejuan tikijkuilojkej kemej itekitikauan Dios. Amo ijkuiliujtok ika tapal, ta ika ichikaualis se Dios akin nochipa yoltok, uan amo no ijkuiliujtok itech tet, ta itech se iyolo.

4 Itechkopa Cristo, Dios techyekmatiltia nejon. **5** Sayoj ke tejuan toselti amo tikmatij tikchiuaskej nion teyi, ta Dios techpaleuia maj tikmatikan tikchiuaskej tein yeski. **6** Yejua akin kichiua maj tikmatikan tikteixmatiltiskej* yankuik taman tein Dios motenkauak, uan amo timoyekanaj ika iTanauatil Moisés, ta ika ichikaualis Dios. Porin iTanauatil Moisés kiixtalia maj se miki, sayoj ke ichikaualis Dios kichiua maj se nemi.

7 Sayoj ke, Tanauatil tein kiixtalia maj se miki uan moijkuiloj itech tet, motemakak ika se ueyi tanex, yejua ika israelitas amo ueliaj kiixitayaj Moisés porin iixko semi pepetakaya,* uan nejon tanex yaya ixpoliuiti. **8** Yejua ika, ¡keman motemaka ichikaualis Dios monekiskia yeski okachi kuali! **9** Porin komo Tanauatil tein kiixtalia maj se miki semi kuali katka, ¡tekit tein tapaleuia maj Dios techita ke tiyolmelaujkej okachi kuali! **10** Tein melauj, iTanauatil Moisés semi kuali katka, sayoj ke amo tapaleuiaok porin yankuik taman tein Dios motenkauak okachi kuali. **11** Porin komo tein yaya ixpoliuiti motemakak ika se ueyi tanex, ¡tein amo ixpoliui moneki yeski okachi kuali!

12 Kemej titakuaujtamatij ke mochiuas nejon, amo teyi techtsakuilia maj titajtokan **13** uan amo tikchiuaj kemej Moisés, akin moixtsakuaya ika se tasal para maj israelitas amo kiitanij tein kipanoskia tein yaya ixpoliuiti. **14** Sayoj ke yejuan amo uelia kiajsikamatiaj. Uan hasta axkan, keman moixtajtoltia* tein ne uejkauj Dios motenkaujka, kemej yeskia kisentoka kinixtsakuilijtok nejon tasal, porin sayoj moajchiua itechkopa Cristo. **15** Tein melauj, hasta axkan, ininyolo kisentoka ixtsaktok ika se tasal, yejua ika amo kiajsikamatij tein kijkuiloj Moisés. **16** Sayoj ke, keman se mokepa iuan Jehová,* nejon tasal moajchiua. **17** Jehová* amo moita uan yetok ne iluikak,# uan akin kipiaj ichikaualis Jehová* amo moajsij temako. **18** Uan tinochin amo teyi

2:17 *Oso "amo tiknamakatinemij". **3:2** *Oso "kilerouaj". **3:6** *Oso "titekitiskej itech".

3:7 *Oso "mimilikaya". **3:14** *Oso "moleroua". **3:16, 17** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **3:17** #Oso "kemej yeskia se ejekat".

techixtsaktok uan titamatij kemej teskat tein kinextia ke Jehová* semi ueyichiujkej. Timopataj para timochiuaskej kemej Dios uan para okachi tiknextijtiaskej ke Dios semi ueyichiujkej, senkis kemej kineki Jehová,* akin amo moita uan yetok ne iluikak.#

4 Yejua ika, kemej tikpiaj nejin tekit porin Dios techiknelij, amo timosenkauaj. **2** Okachi kuali, amo tikchiuajok tein moichtakachiua uan tepinaujtij. Uan amo titakajkayauaj nion tikejkepaj* itajtol Dios, ta tejuan tikteixmatiltiaj tein melauak uan ijkon iixpan Dios tiknextiaj ke tikchiujtokej tein kuali para maj nochin# ueli kiitakan. **3** Komo kuali tanauatilmej* tein tikteixmatiltiaj pantsaktok ika se tasal, amo ueli kiitaj akin ixpoliuitij,# **4** akin amo taneltokaj. In dios tein taixyekantok nikan taltikpak* kintanemililtsakua, para maj amo kintauili in kuali tanauatilmej tein semi kualtsitsin. Nejin kuali tanauatilmej ika tajtouaj Cristo, akin tamati kemej Dios. **5** Porin amo tikteixmatiltiaj tein tejuan tikchiuaj, ta tikteixmatiltiaj ke Jesucristo yejua toTekotsin uan ke tejuan tamechtekitiliaj porin tiktakamatij Jesús. **6** Porin Dios kijtoj: "Maj tanesi kampa tayouayan". Uan ika iixko Cristo, Dios kitauilij toyolo. Ika nejin tauil ueli tikixmatij Dios.

7 Sayoj ke, tikpiaj nejin kualtsin tekit maski titamatij kemej se sokikomit* tein kipia teisa tein tel patiyoj. Ijkon nesi ke tikpiaj chikaualis tein toselti amo ueli tikpiaj, nejin chikaualis ualeua imako Dios uan amo totech. **8** Timoajsij kemej yeskia miak taman techpechijtok, sayoj ke ueli timooliniajok; amo tikmatij toni tikchiuaskej, sayoj ke nochipa tikajsij tein uelis tikchiuaskej;* **9** techtajyouiltiaj, sayoj ke amo tietokej toselti; techuetsiltiaj, sayoj ke amo techixpolouaj. **10** Kampa yeski tiouij, tikxikouaj tein Jesús kijyouij, uan nejon kinnextilia oksekin ke titajyouiaj kemej Jesús tajyouij. **11** Tiyoltokej, sayoj ke nochipa techmiktisnekij porin tiktojtokaj Jesús, uan nejon kinnextilia oksekin ke titajyouiaj kemej Jesús tajyouij. **12** Yejua ika maski tejuan uelis timikiskej, nejin namechpaleuis xinemikan.

13 Yejua nejin tein ijkuiliujtok: "Nitakuaujtamatik, yejua ika nitajtoj". Tejuan no ijkon titakuaujtamatij, yejua ika titajtouaj, **14** porin tikmatij ke akin kichiuak maj Jesús oksepa nemi* no kichiuas maj tejuan oksepa tinemikan para techuikas iixpan Jesús uan iuan tietoskej. **15** Porin nochi nejin mochiuak para namechpaleuis, para maj Dios kinmaka itatiochiualis tein amo technamiki okachi miakej. Porin okachi miakej kitasojkamatilijtokej, uan nejon kiueyitalia Dios.

16 Yejua ika, amo timosenkauaj. Maski tantiuj tochikaualis, toyolo uan totanemilil mojmostaj

---

3:18 *Xikonita pág. 496, *Jehová.* #Oso xa "kemej kineki ichikaualis Jehová". **4:2** *Oso "nion tikmajxitiliaj nion tikuiliaj nion teyi". #Itech griego, "inintalnamikilis (inintanemilil) nochin". **4:3** *Oso "tajtolmej". #Oso "momikilijtokej". **4:4** *Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok.*

4:7 *Oso "tapalkat". **4:8** *Oso xa "amo titasematij". **4:14** *Itech griego, "akin kiajokuik Jesús".

moyankuilijtiuj. **17** Porin maski ouijkayomej* panotikisaj uan amo uejueyi, kichiua maj tikpiakan okachi uejueyi# tatiochiualismej, tein uejkauaj nochipaya. **18** Amo tiksentokaj titanemiliaj itech tein ueli tikitaj, ta titanemiliaj itech tein amo ueli tikitaj. Porin tein ueli tikitaj sayoj panotikisa, sayoj ke tein amo ueli tikitaj uejkaua nochipaya.

5 Porin tikmatij ke komo uejueliuiti tochan tein tikpiaj nikan taltikpak, nejin tonakayo tein tamati kemej se takenkal, Dios techmakas ompa iluikak se kali tein amo keman uejueliuis, tein amo kichijchiuak se takat. **2** Yekmelauj titayokolchokaj itech nejin kali, semi tiknekij timotaliliskej tein techchijchiuilijkej uan tein ualeua ne iluikak **3** uan ijkon, keman timotaliliskej, amo tixipetsyetoskej.* **4** Tein melauj, akin tietokej itech nejin takenkal titayokolchokaj uan tiyoltajyouiaj. Sayoj ke amo porin tiknekij timokixtiliskej nejin takenkal, ta porin tiknekij timotaliliskej okse para maj ixpoliui tein ueli miki uan maj tikpiakan tein amo ueli miki. **5** Dios techchijchiuak maj ijkon tinemikan uan techmakak ichikaualis, uan ijkon yejua moyektenkauak* ke techmakas tatiochiualismej tein onkatij.

6 Yejua ika senkis tikneltokaj nejin uan tikmatij ke keman tiyoltoskejok* nikan taltikpak, amo tietoskej iuan toTekotsin. **7** Tejuan tikchiuaj nochi porin titakuaujtamatij uan amo porin techyekana tein tikitaj, yejua ika tikmatij nejin. **8** Sayoj ke senkis tikneltokaj uan okachi tiknekij tinemiskej iuan toTekotsin uan amo tiyoltoskej nikan taltikpak. **9** Yejua ika, yeski iuan tinemiskej oso amo iuan tietoskej, sayoj tiktemouaj tikyolpaktiskej. **10** Porin tinochin moneki tietoskej* iixpan Cristo uan yejua kiixtalis tein kinamiki kiselis sejse keman yoltosok nikan taltikpak: kintatsakuiltis akin kichiuaj tein amo kuali uan kintatiochiuis akin kichiuaj tein kuali.

11 Kemej tikmatij ke moneki tikmojkatokaskej toTekotsin tiksentokaj tikintaneltoktiaj oksekin, sayoj ke Dios kuali techixmati, uan nikchia maj namejuan no kuali xitechixmatikan.* **12** Amo tiktemouaj oksepa tamechiluiskej tiakonimej, ta tamechiluijtokej nochi nejin para uelis nantechueyitaliskej, uan ijkon uelis nankinnankiliskej akin sayoj kiitstinemij akoni ueyichiujkej uan amo kiitaj tein se kipia se iyolijtik. **13** Porin komo tikchiujkej teisa tein kinextij ke tikuatapolojtoyaj, tikchiujkej para tikyolpaktiskej Dios; tein melauj amo tikuatapolojtokej, ta tiknekij tamechpaleuiskej. **14** Kemej Cristo techtasojta, nejon techchiualtia maj tiktakamatikan, porin yejua nejin tein tikajsikamatkej: ke se takat momikilij ininka nochin, porin nochin momikilijkajya. **15** Uan yejua ininka momikilij nochin para maj akin nemij, amo kichiuakan tein sayoj yejuan kinekij,

---

4:17 *Oso "tayejyekolismej". #Itech griego, "etik". **5:3** *Oso "amo tixitatsyetoskej". **5:5** *Oso "kitemakak yekinika taxtauil tein kinextia". **5:6** *Itech griego, "tikpiaskejok tochan".

5:10 *Oso "timoyeknextiskej". **5:11** *Oso "maj namotalnamikilis (namotanemilil) no kuali techixmati".

ta maj kiyolpaktikan Cristo, akin ininka momikilij uan oksepa nemik.*

16 Yejua ika, desde axkan, amo akin tikitajok kemej oksekin teitaj. Tein melauj, komo tisekimej tikitakej Cristo kemej oksekin kiitaj, amo ijkon tikitajok. **17** Yejua ika, komo se takat poui iuan Cristo, yejua se yankuik takat akin Dios kichijchiuak. Tein achto onkaya panokya. ¡Xikitakan! Axkan onkak miak taman tein yankuik. **18** Sayoj ke nochi ualeua imako Dios, akin itechkopa Cristo kichiuak maj oksepa kuali timouikakan iuan uan techmakak se tekit para tikinpaleuiskej oksekin maj oksepa kuali mouikakan iuan. **19** Nejin kijtosneki ke itechkopa Cristo, Dios kichiujtoya maj miakej oksepa kuali mouikakan iuan, uan amo kinelnamikiliaok inintajtakoluan. Uan Dios technauatij maj tikiniluikan oksekin ke uelis oksepa kuali mouikaskej iuan.

20 Yejua ika, tejuan Dios techtitanik* itokaykopa Cristo,# kemej yeskia Dios totechkopa kintataujtijtoskia nochin. Itokaykopa Cristo, tikintataujtiaj: "Oksepa kuali ximouikakan iuan Dios". **21** Cristo amo keman tajtakolchiuak uan Dios kitemaktij para kiixtauas totajtakoluan, yejua ika itechkopa uelis tiyeskij tiyolmelaujkej iixpan Dios.

6 Kemej titekitij iuan Dios, tejuan no tamechtataujtiaj amo nenkaj xikselikan itatiochiualis Dios tein amo technamiki. **2** Porin yejua kijtoua: "Nimitskakik itech tonalmej keman nitatiochiujtoya uan nimitspaleuij keman nitemakixtijtoya". ¡Axkanya nejon tonalmej keman Dios tatiochiujtok! ¡Axkan nejon tonal keman Dios temakixtia!

3 Amo teyi tikchiujtokej tein kichiuas maj oksekin uetsikan,* para maj amo akin kitejteneujto# tekit tein tikchiuaj. **4** Okachi kuali, tiknextiaj ke tiitekitikauan Dios itech nochi tein tikchiuaj: keman titkxikouaj miak taman, keman titajyouiaj, keman amo tikpiaj tein moneki, keman tikpiaj ouijkayomej, **5** keman techmagaj,* keman techtsakuaj, keman timoajsij kampa takuejmolchiuaj, keman chikauak titekitij, keman timokochijsolouaj,# keman amo tikpiaj tein tikuaskej; **6** keman tichipaujkanemij, keman tikixmatij tein melauak, keman amo tiyolijsiuij uan tikualtakamej, keman timokauaj maj techixyekana ichikaualis Dios, keman yekmelauj titetasojtaj uan amo titaixkajkayauaj, **7** keman tikijtouaj tein melauak, keman titakuaujtamatij itech ichikaualis Dios, ijkuak kemej yeskia tikpiaj teposmej toyekmakopa* uan toopochmakopa# tein techpaleuiaj maj tikchiuakan tein kuali yetok, **8** keman techueyitaliaj oso amo techtakachiuaj,* keman kuali toka tajtouaj oso techijijtouaj. Techitaj kemej takajkayauanij maski tikijtouaj tein melauak; **9** kemej akin amo

5:15 *Itech griego, "moajokuik". **5:20** *Tajtol griego tein nikan mokui kijtosneki se akin kitanojnochia se tekiuaj oso kiixnextiti se altepet. #Oso "kemej akin kichiuaj itekiuj Cristo".

6:3 *Oso "motepotamikan". #Oso "kiixtopeua". **6:5** *Oso "techuitekij". #Oso "timokochisuiaj", "amo ueli tikochij". **6:7** *Xa para titateuiskej. #Xa para timopaleuiskej. **6:8** *Oso "amo techpoujkaitaj".

techixmatij maski kuali techixmatij; kemej yeskia timomikilijtokej* maski tiyoltokej; kemej yeskia techtatsakuiltijkej sayoj ke amo techmiktijkej; **10** techitaj kemej yeskia titayokoxtokej maski nochipa tiyolpaktokej; kemej yeskia tipobres maski tikinmakaj miak taman oksekin uan kemej yeskia amo teyi tikpiaskiaj maski tikpiaj nochi.

11 Tokniuan akin nanyetokej Corinto, tamechyeknojnotstokej uan tamechtasojtaj ika nochi toyolo.* **12** Tejuan semi tamechtasojtaj, sayoj ke namejuan amo semi nantechtasojtaj. **13** Yejua ika, no ijkon xikchiuakan touan uan no okachi xitetasojtakan.* Namechnojnotstok kemej yeskia nannokoneuan.

14 Amo ximosentilikan* iniuan akin amo taneltokaj. Porin ¿uelis mouikas tein kuali iuan tein amo kuali?# ¿Uelis mouikas tanex iuan tayouayanilot? **15** Uan no, ¿uelis moyekuikaskej Cristo uan Amokuali?* ¿Toni kinsentilis se akin taneltoka uan se akin amo taneltoka? **16** ¿Uelis yetoskej tatadiosmej* itech itemplo Dios? Porin tejuan kemej yeskia itemplo se Dios akin nochipa yoltok. Ijkon kemej Dios kijtoj: "Nejua ninemis iniuan uan nietos iniuan, uan niyeski ininDios uan yejuan yeskij noxolal". **17** "Jehová* kijtoua: 'Yejua ika, xikisakan uan amo iniuan ximonelokanok uan amo xiksentokakan xikmatokakan# tein pitsotik', 'uan nejua namechselis'". **18** "Jehová* akin kipia nochi chikaualis kijtoua: 'Uan nejua niyeski namopaj uan namejuan nanyeskij nannookichpipiluan uan nannosiuapipiluan'".

7 Yejua ika, notasojikniuan, kemej Dios touan motenkauak nejin, maj timochipauakan de nochi tein kipitsotilia tonakayo uan totanemilil, nejon kichiujtias maj Dios techita ke okachi tichipaujkej porin tikmojkatokaj.

2 Xitechtasojtakan.* Amo akin tikchiuilianij tein amo kuali, amo akin tikijtakouanij, uan amo akin tikuilianij teisa. **3** Amo namechiluijtok ke amo kuali tein nankichiujtokej, porin namechiluijkaya ke semi tamechtasojtaj. Namechiluia ke amo teyi kichiuas maj amo tamechtasojtakan. **4** Amo teyi nechtsakuilia maj namechilui tein niknemilia. Semi nechyolpaktia tein nankichiuaj. Semi niyolseujtok uan semi niyolpaki maski semi titajyouijtokej.

5 Tein melauj, keman tiejkokej Macedonia amo tiyolseujkej, ta tiksentokakej tikijyouijkej miak tataman: kalampa semi techteuiayaj uan no semi timotekipachojtoyaj. **6** Sayoj ke, Dios akin kinyolseuia akin kinekij mosenkauaskej,

6:9 *Oso "technamiki maj timikikan". **6:11** *Itech griego, "tamechtapouilijkej toyolo". **6:13** *Oso "no xikpatauakan namoyolo". **6:14** *Nejin kijtosneki kemej keman se kuakouej kisenilpiaj (kisentsikouaj) iuan okse tapial tein amo ikuakuejikniuj. #Itech griego, "se kitapanauilis tanauatil", tein kijtosneki se kiixtopeuas itanauatiluan Dios. **6:15** *Oso "Belial". Nejin tokayit no ika moixmati Satanás uan ualeua itech se tajtol hebreo tein kijtosneki 'amo kualtia'. **6:16** *Oso "tiotsitsin".

6:17, 18 *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **6:17** #Oso "xikitskikan", "xikmachilikan". **7:2** *Oso "Xitechtakauilikan itech namoyolo".

techyolseuij keman ejkok Tito. **7** Uan amo sayoj porin touan yetoya, ta no porin nankiyolseuijkej. Yejua techiluij ke semi nanechitasnekiaj, ke semi nantayokoxtoyaj uan semi noka namotekipachojtoyaj, uan nejon okachiok nechyolpaktij.

8 Yejua ika, komo namechtayokoltij ika tein namechijkuilouilij, amo nechyolkokoua. Achto nechyolkokoj nikmatis ke namechtayokoltij tein nikijkuiloj, sayoj ke nikmatik ke amo uejkauak nantayokoxtoyaj. **9** Axkan niyolpaki amo porin namechtayokoltij, ta porin kemej nantayokoxtoyaj namoyolpatakej. Namotayokoltijkej kemej Dios kiyolpaktia, uan tejuan amo teyi tamechchiuilijkej. **10** Porin timotayokoltiskej kemej Dios kiyolpaktia, kichiua maj se moyolpata uan maj se makisa, uan nejin amo akin kiyolkokoua, sayoj ke timotayokoltiskej kemej motayokoltiaj nikan taltikpak, kichiua maj se miki. **11** ¡Xikitakan keniuj namechpaleuij namotayokoltiskej kemej Dios kiyolpaktia! Axkan amo teyiok uelis namechijtouiliskej, nankitauelitajya tein amo kuali, nantamojkatokajya, nankitelnekkej namoyolpataskej, nankitekitiliajya Dios ika nochi namoyolo uan amo nankikauajok maj mochiua tein amo kuali. Itech nochi nejin, nankichiujkej nochi tein monekia.* **12** Amo namechtajkuilouilij porin aksa* kichiujtoya se tajtakol nion porin okse kijyouij nejon tajtakol, ta para maj moyekita iixpan Dios ox yekmelauj nankinekiaj nantechtakamatiskej. **13** Yejua nejon tein techyolseuij.

Sayoj ke, okachi techyolpaktij tikitaskej ke Tito yolpaktoya, porin nochin namejuan nankiyolchikaujkej. **14** Nejua semi namechueyitalij keman iuan nitajtoj Tito uan amo nankichiujkej maj nimopinaujti. Ijkon kemej melauak nochi tein tamechiluijkej, no monextij ke melauak tein tikiluijkej Tito. **15** Uan no, yejua okachi namechtasojta kemej yeskia naniikniuan keman kielnamiki ke nanochin nantatakamatij, uan ke semi nankitakachiujkej* keman nankiselijkej. **16** Niyolpaki porin uelis namotech nitakuaujtamatis* itech nochi.

8 Nokniuan, axkan tiknekij tamechmatiltiskej tein mochiujtok itech nechikolmej nikan Macedonia ika itatiochiualis Dios tein amo technamiki. **2** Keman kipanotoyaj se ueyi ouijkayot tein semi kintajyouiltij, kitemakakej tein kipiayaj ika miak pakilis maski semi pobres. Nejin kinextij ke semi kualtakamej. **3** Nejua ueli nikyekijtoua ke kitemakakej nochi tein uelkej, hasta okachiok. **4** Porin maski amo tikintajtanijkej, nejin tokniuan semi techtataujtijkej maj tikinkauakan maj kitemakakan tein kipiaj, uan ijkon no ueliskiaj kinpaleuiskej akin Dios moinxelouilij.* **5** Uan kichiujkej okachi ke tein tikchiayaj, porin achto mochikaujkej kitekitiliskej toTekotsin ika nochi ininyolo uan techpaleuijkej ijkon kemej Dios kineki. **6** Yejua

7:11 *Oso "nankinextijkej ke nanchipaujkej". **7:12** *Oso "akin", "akaj".

7:15 *Oso "nankipoujkaitakej". **7:16** *Oso xa "ueli nimoyolpaktia namoka". **8:4** *Oso "chipaujkej iixpan Dios".

ika tikyolchikaujkej Tito maj kitamisentili tein nankitemakaskiaj ika nochi namoyolo, porin ipa peujkaya kisentilia. **7** Nochi tein nankichiujtokej namejuan semi kuali. Semi nantakuaujtamatij, kualtsin nantanojnotsaj, nankiixmatij miak taman, semi namochikauaj itech nochi tein nankichiuaj uan yekmelauj nantetasojtaj kemej tejuan tamechtasojtaj. Yejua ika no xitemakakan tein nankipiaj ika nochi namoyolo.

8 Amo namechnauatijtok xitapaleuikan, ta nikneki xikitakan keniuj oksekin mochikauaj tapaleuiskej uan no nikneki nikitas ox yekmelauj nantetasojtaj. **9** Porin namejuan nankiixmatij itatiochiualis toTekotsin Jesucristo tein amo technamiki: maski amo teyi kipolouaya, namoka mochiuak pobre, nejon namechpaleuiskia maj amo teyi namechpolo.

10 Namechiluiti tein niknemilia. Nejin namechpaleuia, porin se xiuitya nankipeualtijkej nejin tekit; tein melauj, nankinextijkej ke nankinekiaj nankichiuaskej. **11** Yejua ika xiktamichiuakan tein nankipeualtijkej, uan xiktemakakan ijkon kemej nanueliskej. Ijkon nankinextiskej ke nankitemakaj ika nochi namoyolo. **12** Porin tein aksa* kitemaka ika nochi iyolo kiyolpaktia Dios, keman kitemaka tein kipia uan amo tein amo kipia. **13** Uan amo nikneki maj oksekin kitelpiakan uan namejuan maj amo namechajsi, **14** ta nikneki maj amo teyi namechpolo namejuan nion yejuan. Ijkon, ika tein axkan nankitelpiaj nankinpaleuiskej akin amo kinajsi, uan ika tein yejuan kitelpiaj no namechpaleuiskej itech tein amo namechajsi, uan ijkon namosenpaleuiskej. **15** Ijkon kemej ijkuiliujtok: "Akin kipiaya miak, amo kipiak okachi, uan akin amo semi kipiaya, amo teyi kipoloj".

16 Tiktasojkamatiliaj Dios maj Tito namoka motekipacho kemej tejuan. **17** Yejua amo sayoj kichiuak tein tikiluijkej, ta no yekmelauj kinekik kichiuas, uan hasta kiixtalij namechkalpanotiuj. **18** Iuan tiktitanij tokniuj akin itech nochi nechikolmej kuali ika tajtouaj porin kiteixmatiltia kuali tanauatilmej.* **19** Uan amo sayoj nejon, ta tokniuan itech nechikolmej kiixtalijkej maj no touan youi, para techpaleuis maj tikxejxelokan tein ika miak pakilis nankitemakakej. Nejon tapaleuis maj moueyitali toTekotsin uan tiknextiskej ke yekmelauj tiknekij titapaleuiskej. **20** Ijkon amo akin uelis kijtos ke amo kuali tikuitokej tein nankitemakakej ika miak pakilis. **21** Porin 'timochikauaj amo titakajkayauaskej itech nion teyi, amo sayoj iixpan Jehová,* ta no ininixpan oksekin'.

22 Uan no, iniuan tiktitanij oksе tokniuj, akin miakpa kinextiani ke takuaujtamach uan tikitanij ke itech miak taman kuali tekiti. Sayoj ke axkan okachi yektekitis porin semi takuaujtamati namouan. **23** Komo aksa tajtani akoni Tito, xikmatikan ke yejua notekitikaikniuj akin no namechpaleuia. Uan no, komo aksa tajtani akonimej

8:12 *Oso "akin", "akaj".

8:18 *Oso "tajtolmej". **8:21** *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

nejin tokniuan, xikmatikan ke tokniuan itech nechikolmej kintitankej* uan yejuan kiueyitaliaj Cristo. **24** Yejua ika xiknextikan ke nankintasojtaj uan xikinnextilikan tokniuan itech nochi nechikolmej keyej kuali namoka titajtouaj.

9 Amo moneki namechtajkuilouilis para nankimatiskej ke moneki nankinpaleuiskej* akin Dios moinxelouilij,# **2** porin nikmati ke yekmelauj nankinekij nantapaleuiskej uan namechueyitalia ininixpan akin yetokej Macedonia, porin nikiniluia ke akin yetokej Acaya se xiuitya kiixtalijtokej tapaleuiskej. Tein melauj, kemej nantapaleuiaj ika nochi namoyolo, miakej no kinekij tapaleuiskej. **3** Sayoj ke nikintitani tokniuan para xikpiakanya tein ika nantapaleuiskej, ijkon kemej nikijtoj ke nankipiayajya, uan ijkon maj amo nenkaj tikijtouanij ke yekmelauj nantapaleuisnekij. **4** Porin komo akin yetokej Macedonia nouan yaskiaj uan namejuan ayamo nankipiaskiaj tein ika nantapaleuiskej, tejuan timopinaujtiskiaj porin namotech titakuaujtamatkej, uan namejuan no namopinaujtiskiaj. **5** Yejua ika nikixejekoj ke monekia nikiniluis tokniuan maj achto yakan kampa namejuan uan maj namechpaleuikan xiksentilikan tein namotenkaujkej nankitemakaskej. Ijkon keman tiajsiskej nankipiaskejya tein nankitemakaskej ika nochi namoyolo, uan amo nankitemakaskej porin namechchikaujkauiaj.

6 Xikelnamikikan nejin: akin sayoj tepitsin tatoka, sayoj tepitsin kisentilis, uan akin miak kitoka, no miak kisentilis. **7** Maj sejse kichiua ijkon kemej kiixtalij itech iyolo, uan maj amo kiyolkoko kitemakas nion maj kitemaka porin kichikaujkauiaj, porin Dios kitasojta akin kitemaka ika miak pakilis.

8 Tein melauj, Dios ueli namechnextilia itatiochiualis tein amo technamiki para maj amo keman namechpolo tein moneki uan no xiktelpiakan nochi tein moneki para nankichiuaskej tein yeski taman tein kuali. **9** (Ijkon kemej ijkuiliujtok: "Yejua kitetayokoliani miak taman tein kipia, uan no kinmakani pobres. Tein kuali tein kichiuak nochipa moelnamikis". **10** Akin kimaka tel miak xinach akin tatoka uan techmaka tein tikmajseuaskej, no kitemakas uan kimiakiltis xinach para xitatokakan. No namechpaleuis xiksentilikan miak taman tein kuali porin nankichiujkej tein kuali). **11** Dios semi namechtatiochiuia para uelis nankitemakaskej miak taman ika pakilis, uan keman tiktemakaskej tein nankititanij, miakej kitasojkamatiliskej Dios. **12** Porin nejin tein nankichiujkej, amo sayoj kinpaleuia maj kipiakan tein kinpoloua akin Dios moinxelouilij,# ta no tapaleuia maj miakej kitasojkamatilikan Dios. **13** Ijkon, yejuan kiueyitaliskej Dios porin tein nankitemakakej kinextia ke namejuan nankichiuaj tein kijtoua kuali tanauatilmej* tein ika tajtouaj Cristo tein nankiteixmatiltiaj. Uan no

8:23 *Tajtol griego, *a·po´sto·los,* "tatitanil". **9:1** *Oso "nantekitiskej para". **9:1, 12** #Oso "chipaujkej iixpan Dios".

9:13 *Oso "tajtolmej".

kinextia ke namechyolpaktia nankinmakaskej tein nankipiaj, yejuan uan nochin. **14** Uan keman yejuan namoka motataujtiskej, kijtoskej ke namechtasojtaj porin Dios semi namechnextiliani itatiochiualis tein amo technamiki.

15 Tiktasojkamatiliaj Dios porin techtayokolij se taman tein semi kuali.*

10 Axkan nejua Pablo, namechtataujtia xikchiuakan tein namechiluia. Keman namechnojnotsa nikchiua kemej Cristo, akin yolyemanik uan kualtakat, maski nansekimej nankijtouaj ke nimoita ke amo teyi nichiujkej keman namouan nietok uan ke sayoj niyolchikauak keman namechtajkuilouilia. **2** Keman namechitatiuj, nikchia maj akin kinemiliaj ke timoyekanaj kemej moyekanaj nikan taltikpak amo ijkon tanemilikanok, para amo monekis nikinchikaujkanojnotsas, kemej xa monekis nikchiuas. **3** Porin maski tinemij kemej nochin, amo timoteuiaj kemej yejuan. **4** Porin tejuan amo timoteuiaj kemej soldados moteuiaj, ta tejuan tikuij tein Dios techmakatok tein semi chikauak para uelis tikxitiniskej* tein kemej yeskia uejueyi tepamit. **5** Porin kemej yeskia tikxitiniaj tanemililmej uan nochi tein kichiua maj oksekin amo kiixmatikan Dios. Tikpatatokej nochi taman tanemililmej* para tikchiuaskej maj kitakamatikan Cristo. **6** Uan keman namejuan nankinextiskej ke senkis nantatakamatij, tejuan tiktatsakuiltiskej akin kisentokas amo tatakamatis.

7 Namejuan nankitayekanaltiaj sayoj kemej se moita. Komo aksa* kiyekmati ke poui iuan Cristo, maj oksepa kuali tanemili itech nejin: ijkon kemej yejua poui iuan Cristo, tejuan no. **8** Porin toTekotsin techmakak tanauatil para tamechyolchikauaskej uan amo para tamechyolkokoskej, uan maski nejua nimoueyitaliskia tepitsinok porin nikpia nejon tanauatil, amo nimopinaujmatiskia. **9** Sayoj ke, amo nikneki xiknemilikan ke nikneki namechmojmoujtis ika tein namechtajkuilouilia. **10** Sekin kijtouaj: "Itech iamatajkuiloluan moita ke kipia tanauatil uan techchikaujkanojnotsa, sayoj ke keman touan yetok moita ke amo chikauak uan keman tajtoua nion se kinekiskia se kikaktos". **11** Akin kijtos nejon, maj kiita ke tein tamechijkuilouiliaj no yejua nejon tein tikchiuaskej keman tamechitatiuij. **12** Porin tejuan amo tiknekij tipouiskej iniuan akin ininselti moueyichiuaj nion tikchiuaskej kemej yejuan. Yejuan kiixtaliaj ke kuali yetok tein kichiuaj porin ijkon kinemiliaj, uan ijkon kinextiaj ke amo teyi kiajsikamatij.

13 Sayoj ke, tejuan amo ika timoueyitaliskej tein amo tikchiujkej, ta ika tein Dios kiixtalij maj tikchiuakan,* tein ajsi hasta kampa namejuan nanyetokej. **14** Tein melauj, keman tamechitatoj, tejuan amo tikchiujkej tein amo ixyetok tikchiuaskej, ta tejuan achto tamechixmatiltijkej

9:15 *Oso "tein amo tikajxiliaj keniuj tikmelauaskej". **10:4** *Oso "tikixpoloskej". **10:5** *Oso "Tikitskiaj uan tiktsakuaj sejse tanemilil".

10:7 *Oso "akin", "akaj". **10:13** *Oso "tein Dios techxejxelouilij".

kuali tanauatilmej* tein ika tajtouaj Cristo. **15** Amo, amo ika timoueyitalijtokej tein amo ixyetok tikchiuaskej. Amo ika timoueyitalijtokej tekit tein oksekin kichiuaj, ta tikchiaj okachi xitakuaujtamatikan. Uan ijkon tein tikchiujkejya maj kisentoka momiakili kampa nanyetokej. Ijkon uelis okachi titekitiskej. **16** Uelis tikteixmatiltiskej kuali tanauatilmej itech talmej tein moajsij okachi uejka de kampa namejuan nanemij, para amo ika timoueyitaliskej tein mochiuakya kampa ixyetok tekitis okse. **17** "Sayoj ke akin moueyitalia, maj moueyitali porin kiixmati Jehová".* **18** Porin akin iselti moueyitalia amo yejua akin Dios kiyolpaktia, ta Jehová* kiixejekoua akoni kiyolpaktia.

11 Nikuelitaskia xinechxikokan maski moitas ke amo nitanemilia. ¡Maski tein melauj nanechxikojtokejya! **2** Porin semi nikneki namechyekpias ijkon kemej Dios namechyekpia, porin nejua nimotenkauak namechnamiktis iuan sayoj se takat, Cristo, uan nikneki namechuikas iixpan kemej se chipauak siuapil.* **3** Sayoj ke ijkon kemej kouat kimatik keniuj kikajkayauas Eva, nimoui maj aksa* kimati keniuj kijtakos namotanemilil uan maj kichiua amo xichipaujkanemikanok uan amo yekmelauj xiktasojtakanok Cristo. **4** Uan nikijtoua nejin porin namejuan nankitajtolkakij ika pakilis akin namechixmatiltia okse Jesús tein tejuan amo tamechixmatiltijkej. Uan no niman nankikauaj maj kichiua ximoyekanakan ika okse tanemilil tein amo nankipiayaj oso maj namechixmatilti okseki kuali tanauatilmej* tein amo nankineltokatoyaj. **5** Porin nikita ke amo teyi kinextia ke namotatitaniluan akin yoyolkualmej* okachi ueyichiuanimej ke nejua. **6** Sayoj ke, maski nejua amo ueli niyektajtoua, kemaj nikixmati Dios, uan nejon tamechyeknextilianij itech nochi.

7 Ika miak pakilis namechixmatiltij ikuali tajtoluan Dios uan amo namechtajtanij tomin. Nimopinaujtij para maj namejuan namechueyitalikan. ¿Nimotajtakolmakak keman nikchiuak nejin? **8** Nikauak maj nechpaleuikan tokniuan itech okseki nechikolmej uan ijkon kemej yeskia nikintachtekij para namechtekitilis. **9** Maski ijkon, keman namouan nietoya uan amo teyi nikpiaya, amo teyi nitajtanik, porin tokniuan akin ualajkej de Macedonia nechpaleuijkej ika nochi tein nechpolouaya. Kemaj, nikchiuak nochi tein niuelik para amo namechtajtanis nion teyi, uan ijkon niksentokas. **10** Nikijtoua tein melauak ijkon kemej Cristo kijtoskia, niksentokas ika nimoueyitalis nejin itech talmej tein pouij Acaya. **11** ¿Uan keyej? ¿Porin amo namechtasojta? Dios kimati ke namechtasojta.

12 Sayoj ke, moajsij sekin akin moueyimatij* uan kijtouaj ke no

10:14; 11:4 *Oso "tajtolmej". **10:17, 18** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **11:2** *Tajtol griego kijtosneki se siuapil akin amo keman motekani iuan se takat. **11:3** *Oso "akin", "akaj".

11:5 *Nejin tajtol kijtosneki ke aksa kinextia ke yolkuali sayoj ke taixkajkayaua. **11:12** *Oso "moueyinekij".

tatitanilmej kemej tejuan. Yejua ika niksentokas nikchiuas tein nochipa nikchiua para maj amo kipiakan nion teyi tein ika moueyimatiskej. **13** Porin nejon takamej amo yekmelauj tatitanilmej, sayoj kinkajkayauaj oksekin uan mochiuaj kemej yeskia itatitaniluan Cristo. **14** Uan amo nikmojkaita, porin Satanás mochiua kemej yeskia se ángel tein yolkuali.* **15** Yejua ika amo no se kimojkaita maj itekitikauan no taixkajkayauakan para maj moitakan kemej akin kichiuaj tein kuali. Sayoj ke kintatsakuiltiskej ijkon kemej kinnamiki.

16 Oksepa namechiluia: maj amo akin kinemili ke amo nitanemilia. Sayoj ke, maski nankinemiliaj ke amo nitanemilia, xinechkakikan uan ijkon nejua no uelis tepitsin nimoueyitalis. **17** Axkan amo namechnojnotstok kemej namechnojnotsaskia toTekotsin, ta kemej namechnojnotsaskia se akin amo tanemilia, akin sayoj itech takuaujtamati uan moueyitalia. **18** Kemej miakej moueyimatij porin kipiaj miak taman nikan taltikpak, nejua no ijkon nikchiuas. **19** Kemej namejuan nankinemiliaj ke semi nantamattokej, nankintajtolkakij ika pakilis akin amo tanemiliaj. **20** Tein melauj, nankitajtolkakij akin yeski akin kichiua ximoajsikan temako, akin moaxkatilia uan namechkuilia tein nankipiaj, akin moueyichiua uan namechixtopeua uan akin namechixtatsinia.

21 Tepinaujtij maj tikijtokan nejin, porin ueliskia moitas ke semi amo tichikaujkej uan amo ueli tikuij totanauatil kemej moneki.

Sayoj ke, komo sekin amo pinauaj moueyimatiskej,* nejua amo no nipinaua nimoueyimatis maski sekin nechitaskej kemej se akin amo tanemilia. **22** ¿Yejuan hebreos? Nejua no. ¿Yejuan israelitas? Nejua no. ¿Yejuan ikoneuan Abrahán? Nejua no. **23** ¿Yejuan itekitikauan Cristo? Nitanankilia kemej se akin kuatapolojtok: nejua okachi niktekitilia Cristo ke yejuan. Okachi nitekitini, okachi miakpa nechtsakuanij, semi miakpa nechuijuitekinij uan miakpa yaya nimikiti. **24** Makuil viaje judíos nechuijuitekkej treinta y nuevejpa, **25** expa nechuijuitekkej ika takot, sepa nechtetenkej,* expa tamiuejueliuik barco kampa niaya uan nisenyoualtij uan nisentonaltij itech ueyiat kampa okachi uejkatan. **26** Miakkan niajtinemik, miakpa nechuikatoyaya at, nimoinnamikilij tachtekinij, nechtajyouiltijkej nojudíosikniuan uan akin amo judíos, nitajyouij itech ueyi xolal, itech taluakyan uan itech ueyiat uan nechtajyouiltijkej akin amo yekmelauj tokniuan, **27** chikauak nitekitini uan amo nimoseuiani, miakpa nimokochijsolouani,* amo nikpiani tein nikuas nion tein nitayis, miakpa nimayanpanouani, miakpa nisekmikini uan amo nikpiani tein nimotalilis.#

28 Amo sayoj nejon, ta no mojmostaj nimotekipachoua ininka tokniuan itech nochi nechikolmej.

11:14 *Oso "ángel tein petani (milini)".

11:21 *Oso "moueyinekiskej". **11:25** *Oso "nechtepoxonijkej", "nechmojmotkej ika tet". **11:27** *Oso "nimokochisuij", "amo uelik nikochik". #Itech griego, "nixipetsyetoni (nixitatsyetoni)".

29 Nechtekipachoua komo aksa amo chikauak, uan nechkualantia keman kiuetsiltiaj* se tokniuj.

30 Komo moneki se moueyitalis, ika nimoueyitalis tein kinextia ke amo nichikauak. **31** IDios uan iTajtsin toTekotsin Jesús, akin moneki se kiueyitalis nochipaya, kimati ke amo nitakajkayaujtok. **32** Ompa Damasco, ueyichiujkej akin tekiuaj Aretas kiixyekanaya, kintalij tajpianij itech ueyi xolal para nechkitskiskej, **33** sayoj ke tokniuan nechkalakijkej itech se chikiuit uan itech se ventana nechpantemouijkej tepankespan uan ijkon nicholoj.

12 Moneki nimoueyitalis. Ika namechnojnotsati tein Totekotsin nechitaltij uan nechmatiltij, maski amo teyi niktani ika nejin. **2** Nikixmati se takat akin poui iuan Cristo, akin 14 xiujmejya kiuikatiuetskej hasta expatika iluikak, amo nikmati ox ika inakayo oso amo, nejon sayoj Dios kimati. **3** Kemaj, nikixmati nejon takat akin kiuikatiuetskej xochital, amo nikmati ox ika inakayo oso amo, nejon sayoj Dios kimati. **4** Uan keman yetoya itech xochital, kikakik tajtolmej tein amo ueli se kijtoua uan tein nion akin kikauaj maj kijtojtinemi. **5** Nikueyitaliti nejon takat, sayoj ke nejua nimoueyitalis ika tein kinextia ke amo nichikauak. **6** Maski niknekiskia nimoueyitalis, ika nejon amo niknextiskia ke amo nitanemilia, porin nikijtoskia tein melauak. Sayoj ke amo nimoueyitalia para maj amo akin kinemili ke nikchiua okachi ke tein kiita oso tein nechkakilia, **7** sayoj porin toTekotsin nechmatiltij miak taman tein tel kualtsin.

Para maj amo nimoueyimati,* nikpia kemej yeskia se uitsti tein kalakik itech nonakayo, se iángel Satanás, tein kisentoka nechixtajtatsinia# para maj amo nimoueyimati. **8** Expa niktataujtij toTekotsin maj nechkixtili. **9** Sayoj ke yejua nechiluij: "Nimitsmakatokya notatiochiualis tein amo mitsnamiki uan amo teyiok mitspoloua, porin nochikaualis senkis* monextia keman amo tichikauak". Yejua ika, ika miak pakilis nimoueyitalis ika tein kinextia ke amo nichikauak, para maj ichikaualis Cristo kisentoka notech.# **10** Yejua ika, niyolpaki porin amo nichikauak, keman nechuijuikaltiaj* uan keman amo nikpia tein moneki, keman nechtajyouiltiaj uan keman nikpia ouijkayomej porin niktojtoka Cristo. Porin keman nikuetaujtok, nichikauak.

11 Nimochiuak kemej se akin amo tanemilia. Sayoj ke komo kuali noka nantajtoskiaj, nejua amo ijkon nitajtoskia. Maski amo teyi nichiujkej, amo teyi kinextia ke namotatitaniluan akin yoyolkualmej* okachi ueyichiuanimej ke nejua. **12** Tein melauj, amo nisiouik namechnextilis tein kinextia ke nejua nitatitanil uan nikchiuak milagros uan uejueyi taman tein se kimojkaita. **13** Sayoj se taman kichiuak amo xikpiakan okachi miak tatiochiua-

11:29 *Oso "kitepotamiaj".

12:7 *Oso "amo nimoueyineki". #Oso "nechmaga (nechuiteki)". **12:9** *Oso "ajsitok". #Oso "kisentoka notech kemej se takenkal". **12:10** *Oso "nechtejtelchiuaj". **12:11** *Xikonita 2Co 11:5, nota.

lismej kemej tokniuan itech okseki nechikolmej: ke nejua amo teyi namechtajtanij. Xinechtapojpoluikan porin nikchiuak nejon tein amo kuali.

14 Xikitakan, ika nejin expaya ueliskia nias namechitatiuj, uan amo teyi namechtajtanis. Porin amo niktemojtok tein nankipiaj, ta namechtemoua namejuan. Amo moneki maj konemej kisentilikan tein ika moixpanoltiskej inintatuan, ta maj tetatmej kisentilikan tein ika moixpanoltiskej ininkoneuan. **15** Nejua ika miak pakilis niktamis nochi tein nikpia uan senkis nimotamis para namechpaleuis. Komo nejua semi namechtasojta, ¿amo no moneki ijkon nanechtasojtaskej? **16** Uan maski amo teyi namechtajtanij, nankijtouaj ke nikmatik keniuj uan toni ika namechkajkayauas. **17** ¿Xe namechkuiliani teisa keman namechtitanilij semej tokniuan? **18** Niktataujtij Tito maj namechkalpanoti uan iuan niktitanik okse tokniuj. ¿Teisa namechkuilij Tito? ¿Melauj ke tiknextijkej sayoj se tanemilil? ¿Melauj ke tikchiuayaj sayoj se taman?

19 Xa nankinemilijtokej ke timotenpaleuijtokej, sayoj ke amo ijkon, ta kemej imomachtijkauan Cristo tikijtojtokej tein melauak iixpan Dios. Notasojikniuan, ika nochi tein tikchiuaj tiktemouaj tamechyolchikauaskej. **20** Porin nimoui maj ijkuak namechitatiuj amo xikchiujtokan tein nikuelitaskia, uan maj nejua amo nikchiua tein nankiuelitaskiaj. Nimoui maj namechajsiti namotajtolteuijtinemij, namonenexikoluijtinemij, fiero nankualanij, nantateuisnekij, nantetakajkayauilijtinemij, nantetenkuitinemij,* namoueyimattinemij# uan nantakuejmolchiujtinemij. **21** Keman oksepa namechitatiuj, xa noDios kichiuas maj nimopinaujti namoixpan uan nejua xa nitayokoyas porin miakej akin achto tajtakolchiujkaj ayamo moyolpatatokej. Yejuan amo kipatatokej kemej kiitaj tein pitsotik, auilnemilis* uan kemej kinitaj akin kichiuaj tein tetajyaltia uan amo ixpinauaj.#

13 Ika nejin expaya nikixtalij namechitatiuj. "Para se kimatis* ox melauak nochi tein moijtoj, moneki yetoskej omen oso eyin akin kiteixpantiskej". **2** Maski axkan amo ompa nietok, kemej yeskia ojpaya namechkalpanoua. Yejua ika nikinnejmachtijtok akin achto kichiujkej tajtakolmej uan nochin oksekin, ke komo ueli oksepa namechitati, amo nikintapojpoluis akin kichiujtokej tein amo kuali. **3** Ijkon namechnextilis ke Cristo yekmelauj notechkopa tajtojtok. Uan Cristo amo kinextia namoixpan ke amo chikauak, ta kinextia iueyi chikaualis. **4** Tein melauj, yejua kikoujpampilojkej keman amo chikauak katka, sayoj ke Dios ika ichikaualis kichiuak maj oksepa yolto. Uan tejuan amo no tichikaujkej kemej yejua katka, sayoj ke Dios ika ichikaualis, tein namotech tekititok, kichiuas maj iuan tinemikan.

12:20 *Oso "nanteijijtojtinemij". #Oso "namoueyinektinemij". **12:21** *Tajtol griego, *pornéia.* Xikonita pág. 492, *auilnemilis.* #Tajtol griego, *asélgueia.* Xikonita pág. 490, *akin kichiuaj tein tetajyaltia.* **13:1** *Oso "moixtalis".

5 Xiksentokakan ximoyekitakan para nankimatiskej ox yekmelauj nantakuaujtamatij. Xiksentokakan xiknextikan keniuj yekmelauj nantamatij. ¿Oso amo nankiitaj ke Jesucristo poui namouan? Cristo amo pouiskia namouan komo amo nankiyolpaktiskiaj Dios. **6** Yekmelauj nikchia xikitakan ke tejuan tikyolpaktiaj Dios.

7 Tiktajtaniaj Dios maj namejuan amo xikchiuakan nion teyi tein amo kuali. Amo titajtanij nejon para maj oksekin techitakan ke tikyolpaktiaj Dios, ta para maj namejuan xikchiuakan tein kuali, maski oksekin kiitaskej ke tejuan amo tikyolpaktiaj Dios. **8** Porin amo ueli tikchiuaj nion teyi tein ika tikixnamikiskej tein melauak, ta sayoj tikchiuaj tein ika moteixmatiltis tein melauak. **9** Yekmelauj tiyolpakij keman tejuan amo tichikaujkej uan namejuan nanchikaujkej. Yejua nejin tein titajtanij itech tonetataujtil: xikyektalikan tein moneki. **10** Yejua ika namechijkuilouilia nejin keman ayamo namouan nietok. Ijkon, keman namouan nietos, amo monekis chikauak nikuis tanauatil tein toTekotsin nechmakak, ta uelis nikuis para namechyolchikauas uan amo para namechtatsakuiltis.

11 Uan axkan, nokniuan, xiksentokakan xiyolpakikan, xikyektalikan tein moneki, ximokauakan maj namechyolseuikan, xikpiakan sayoj se tanemilil uan xiyolseujkanemikan, uan ijkon Dios akin tetasojta uan teyolseuia namouan yetos. **12** Ximotajpalokan se iuan okse ika se beso* kemej yeskia naniknimej. **13** Nochin akin Dios moinxelouilij* namechtajpalouaj.

14 Maj toTekotsin Jesucristo namechmaka itatiochiualis tein amo technamiki, maj Dios kisentoka namechtasojta uan maj ichikaualis Dios kisentoka namechpaleuijto nanochin.

13:12 *Oso "uan ximopitsokan", "uan ximotenamikikan". **13:13** *Oso "chipaujkej iixpan Dios".

GÁLATAS

(TEIN KINIJKUILOUILIJKEJ AKIN YETOYAJ GALACIA)

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

1 Pablo tatajpaloua (1-5)
Amo onkak okseki kuali tanauatilmej (6-9)
Tein Pablo kiteixmatiltij ualeua imako Dios (10-12)
Keman Pablo peuak taneltoka uan keman peuak tanojnotsa (13-24)

2 Pablo mosentilia iniuan tatitanilmej ompa Jerusalén (1-10)
Tein Pablo kiluij Pedro (Cefas) (11-14)
"Dios techita ke tiyolmelaujkej porin titakuaujtamatij" (15-21)

3 Keniuj taman tein kijtoua Tanauatil uan se takuaujtamatis (1-14)

"Akin yolmelauak nemis porin takuaujtamati" (11)
Tein Dios motenkauak iuan Abrahán amo moixtalia itech Tanauatil (15-18)
Ikoneuj Abrahán yejua Cristo (16)
Keyej motemakak iTanauatil Moisés (19-25)
"Nanikoneuan Dios porin nantakuaujtamatij" (26-29)
Ikoneuan Abrahán: akin iaxkauan Cristo (29)
4 Amo takeualmejok, ta ikoneuan Dios (1-7)
Pablo kitekipachoua tein kichiujtokej tokniuan ompa Galacia (8-20)
Agar uan Sara kiixnextiaj ome taman tein Dios motenkauak (21-31)
"Jerusalén tein yetok ne ajko" (26)
5 Amo timoajsijok temako (1-15)
"Ximoyekanakan ika ichikaualis Dios" (16-26)
"Akin moyekanaj ika tein kinejneki ininnakayo" (19-21)
"Akin kinixyekana ichikaualis Dios" (22, 23)
6 "Xiksentokakan ximosenpaleuijtokan" (1-10)
Se kisentilia tein se kitoka (7, 8)
Amo tayekantok se motekis (11-16)
"Dios techchiua tiyankuikej" (15)
Tein ika tami (17, 18)

1 Nejua Pablo, namechtajkuilouilia. Nion se takat nechixtalij kemej tatitanil, ta Jesucristo uan toTajtsin Dios, akin kichiuak maj oksepa nemi.* **2** Nejua uan tokniuan akin nouan yetokej, tamechtajkuilouiliaj namejuan akin nanpouij itech nechikolmej tein yetokej Galacia:

3 Maj toTajtsin Dios uan toTekotsin Jesucristo namechmakakan tatiochiualis tein amo technamiki uan maj namechpaleuikan kuali ximouikakan iuan Dios. **4** Cristo motemakak para techkixtilis totajtakoluan, uan ijkon techmakixtis itech nejin tonalmej* keman mochiujtok tein amo kuali. Yejua kichiuak nejon porin ijkon kinekik toDios uan toTajtsin, **5** akin kinamiki maj kiueyitalikan nochipaya. Maj ijkon mochiua.*

6 Semi nikmojkaita nejin: ijsiujka nankikaujtokej Dios akin namechnotsak itechkopa itatiochiualis Cristo tein amo technamiki, uan peuak nankineltokaj okseki kuali tanauatilmej.* **7** Amo kijtosneki ke onkak okseki kuali tanauatilmej, ta ke moajsij sekin akin namechkuejmolojtokej uan kinekij kikejkepaskej kuali tanauatilmej tein ika tajtoua Cristo. **8** Sayoj ke komo tejuan oso se ángel, amo namechmachtia kuali tanauatilmej tein tamechixmatiltijkej, ta okse taman, maj kitatsakuiltikan. **9** Oksepa namechiluia tein achto tikijtojkej: akin amo

1:1 *Itech griego, "kiajokuik". **1:4** *Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok*.

1:5 *Oso "Amén". **1:6** *Oso "tajtolmej".

namechmachtis kuali tanauatilmej tein nankineltokakej, ta okse taman, maj kitatsakuiltikan.

10 ¿Niktemojtok maj kuali nechitakan oksekin, oso niktemojtok nikyolpaktis Dios? Komo niktemojtoskiaok maj kuali nechitakan oksekin, amo niyeskia nitakeual Cristo. **11** Porin nikneki xikmatikan nokniuan, ke kuali tanauatilmej tein namechixmatiltij amo ualeujtok de se takat, **12** porin amo nechmatiltij nion nechmachtij se takat, ta Jesucristo nechnextilij.

13 Namejuan nankitekakilijkej tein nikchiuaya keman nipouia itech inintaneltokalis judíos. Nankitekakilijkej ke semi nikintajyouiltij akin pouij itech inechikol Dios uan niktemouaya nikixpolos nechikol. **14** Uan no, okachi nitayekantiaya itech inintaneltokalis judíos ke miakej nojudíosikniuan akin katkaj nouampoyuan, porin okachi nikchiuaya ika nochi noyolo tein nechnextilijkej nouejkaujtatuan. **15** Dios kichiuak maj niyoli uan nechnotsak ika itatiochiualis tein amo technamiki. Yejua kiitak ke kuali yetoya **16** maj nikinixmatilti kuali tanauatilmej akin amo judíos para maj kiixmatikan iKoneuj. Keman nechijitak* maj nikchiua nejin, amo akin niktajtanijtiuetsito keniuj nikchiuas. **17** Amo no nipankisak Jerusalén nikinitato akin katkaj tatitanilmej achto ke nejua, ta niajki Arabia uan satepan nimokepak Damasco.

18 Eyi xiuit satepan nipankisak Jerusalén nikalpanoto Cefas* uan iuan nimokauak 15 tonalmej. **19** Sayoj ke amo nikinitak okseki tatitanilmej; ta sayoj Santiago, iikniuj toTekotsin. **20** Namechyekiluia iixpan Dios ke nejin tein namechijkuilouilia amo xolopijyot.

21 Satepan niajki itech talmej tein pouij Siria uan Cilicia. **22** Sayoj ke imomachtijkauan Cristo itech nechikolmej ompa Judea amo keman nechitstoyaj. **23** Sayoj kitekakiliayaj nejin: "Akin achto kinekia kiixpolos totaneltokalis uan techtajyouiltiaya, axkan kiteixmatiltijtok kuali tanauatilmej". **24** Yejua ika peujkej kiueyitaliaj Dios ika tein nechpanok.

2 Keman panok 14 xiujmej, oksepa nipankisak Jerusalén iuan Bernabé, uan no nikuikak Tito. **2** Nipankisak porin toTekotsin nechnextilij ke monekia nias. Ompa nikinmelauilij tokniuan kuali tanauatilmej* tein nikinixmatiltijtok akin amo judíos. Sayoj nimosentilij iniuan tokniuan akin taixyekanayaj itech nechikol, porin niknekia nikmatis ox amo nenkaj katka tekit tein nikchiujtoya oso tein nikchiujka. **3** Sayoj ke nion Tito, akin nouan yetoya, kiluijkej ke monekia motekis,* maski katka griego. **4** Nejon kuejmol peuak keman ichtakakalakkej akin amo yekmelauj tokniuan para techpijpiaskej. Tejuan amo timoajsijok temako porin tipouij iuan Cristo Jesús uan yejuan kichiuasnekiaj maj oksepa tiktakamatikan* ta-

1:16 *Oso "nechixpejpenak". **1:18** *No monotsa Pedro.

2:2 *Oso "tajtolmej". **2:3** *Oso "mochiuilis circuncisión". Xikonita pág. 493, *circuncisión.* **2:4** *Oso "timoajsikan imako".

nauatil. **5** Sayoj ke tejuan nion tepitsin* tikintajtolkakkej porin amo tiknekij xikauakan tein melauak tein moajsi itech kuali tanauatilmej.

6 Sayoj ke tokniuan akin kinitaj ke ueyichiuanimej uan semi kintakachiuaj* amo nechiluijkej nion teyi tein yankuik. Amo notekiuj toni chiuanimej, porin Dios amo kiita ox aksa# ueyichiujkej oso amo. **7** Yejuan kiitakej ke nechkauilijkaj maj nikinixmatilti kuali tanauatilmej akin amo judíos,* ijkon kemej Pedro kikauilijkaj maj kinixmatilti judíos,# **8** porin akin kimakak tanauatil Pedro para maj kichiua tekit kemej tatitanil iniuan akin judíos,# no nechmakak tanauatil maj nikchiua tekit kemej tatitanil iniuan akin amo judíos. **9** Uan yejuan kiitakej tatiochiualis tein amo technamiki tein nikselijka. Santiago, Cefas* uan Juan, akin kinitayaj ke okachi tayekantoyaj,△ techmatajpalojkej Bernabé uan nejua ika ininyekmay, uan ijkon kinextijkej ke kuali kiitayaj maj tejuan tikinnojnotsatij akin amo judíos uan yejuan maj kinnojnotsatij judíos.# **10** Sayoj ke techiluijkej maj amo tikinelkauakan pobres, uan yejua nejon tein nimochikauani nikchiuas ika nochi noyolo.

11 Sayoj ke, keman Cefas ualaj Antioquía, nikixiluij ke amo kuali tein kichiujtoya. **12** Porin achto ke ejkoskiaj seki tokniuan akin Santiago kinualtitanka, yejua takuaya iniuan akin amo judíos, sayoj ke keman yejuan ejkokej amo takuayaok iniuan uan amo iniuan mosentiliayaok porin kinmouiliaya judíos.# **13** Okseki judíos no peujkej taixkajkayauaj ijkon kemej yejua, uan hasta Bernabé no peuak ijkon taixkajkayaua. **14** Yejua ika, keman nikitak ke amo kichiujtoyaj tein melauak tein moajsi itech kuali tanauatilmej, nikiluij Cefas ininixpan nochin: "Komo tejua ke tijudío tinemi kemej akin kayomej itech okseki altepemej, uan amo kemej judíos, ¿keyej tikneki tikchiuas maj akin kayomej itech okseki altepemej nemikan kemej judíos?".

15 Tejuan ke tijudíos, uan amo titajtakolchiuanij kemej akin kayomej itech okseki altepemej, **16** tikmatij ke Dios amo kiita ke aksa yolmelauak porin kichiua tein kijtoua tanauatil, ta sayoj porin takuaujtamati iuan Jesucristo. Yejua ika titakuaujtamatij iuan Cristo Jesús: para maj Dios techita ke tiyolmelaujkej porin titakuaujtamatij iuan Cristo, uan amo porin tikchiuaj tein kijtoua tanauatil. Porin Dios amo akin kiitas ke yolmelauak porin kichiua tein kijtoua tanauatil. **17** Komo tejuan timochikaujtokej maj Dios techita ke tiyolmelaujkej itechkopa Cristo uan maski ijkon techitaj ke titajtakolchiuanij, ¿kijtosneki nejon ke Cristo kichiua maj titajtakokan? ¡Amo! **18** Komo axkan nikyekchijchiujtok tein achto nikxitinij, niknextia ke amo niktakamati tanauatil. **19** Yejua ika, itechkopa tanauatil kemej yeskia nimomikilij iixpan tanauatil, uan

---

2:5 *Itech griego, "nion se hora". **2:6** *Oso "kinpoujkaitaj". #Oso "akin", "akaj". **2:7** *Oso "akin amo kintekinij". **2:7-9, 12** #Oso "akin kintekkejya". **2:9** *No monotsa Pedro. △Oso "kemej kalikximej".

ijkon uelis ninemis para niktekitilis Dios. **20** Nipilkatok itech kouit iuan Cristo. Amo nikchiuaok tein nejua nikneki,* porin Cristo nemi notech. Tein melauj, axkan ninemi porin nitakuaujtamati iuan iKoneuj Dios, akin nechtasojtak uan noka motemakak. **21** Nejua amo nikixtopeua itatiochiualis Dios tein amo technamiki, porin komo Dios kiita ke aksa yolmelauak porin kitakamati tanauatil, Cristo nenkaj momikilij.

3 Amo nantanemiliaj namejuan akin nankayomej Galacia, ¿akoni namechkajkayauak? Porin namejuan kuali namechajsikamatiltijkej keniuj kikoujpampilojkej Jesucristo. **2** Sayoj nikneki namechtajtanis* nejin: ¿Dios namechmakak ichikaualis porin nankichiuaj tein kijtoua tanauatil, oso porin nantakuaujtamatij itech tein nankikakkej? **3** ¿Yekmelauj amo nankiajsikamatij? Satepan ke peuak namoyekanaj ika ichikaualis Dios, ¿axkan nankinekij namoyekanaskej ika tein kinemiliaj oksekin? **4** ¿Nenkaj semi nantajyouianij? Nikyekmati ke amo nenkaj nantajyouianij. **5** Komo ijkon, akin namechmaka ichikaualis Dios uan kichiua milagros namoixpan, ¿kichiua nejon porin nankitakamatij tanauatil, oso porin nantakuaujtamatij itech tein nankikakkej? **6** Yejua nejon tein panok iuan Abrahán: "takuaujtamatik iuan Jehová* uan yejua kiitak ke yolmelauak".

7 Nikyekmati ke namejuan nankimatij ke akin takuaujtamatij yejuan ikoneuan Abrahán. **8** Ne uejkauj, Dios kijtoj itech itajtol ke kinitaskia ke yolmelaujkej akin kayomej itech okseki altepemej porin takuaujtamatiskiaj, yejua ika achto kiixmatiltij kuali tanauatilmej* Abrahán keman kiluij: "Motechkopa nikintatiochiuis akin nemij itech nochin altepemej". **9** Yejua ika, akin takuaujtamatij kintatiochiuiaj kemej Abrahán, akin takuaujtamatik.

10 Nochin akin takuaujtamatij itech tanauatil kintatsakuiltiskej, porin ijkuiliujtok: "Maj kintatsakuiltikan akin amo nochipa kitakamatij tein ijkuiliujtok itech iTanauatil Moisés". **11** Uan no, moyekita ke Dios amo akin kiita ke yolmelauak porin kitakamati tanauatil, porin ijkuiliujtok ke "akin yolmelauak nemis porin takuaujtamati". **12** ITanauatil Moisés amo kijtoua ke moneki se takuaujtamatis, ta kijtoua ke "akin kitakamati tanauatil, nemis porin kitakamati". **13** Cristo techkouak uan techmakixtij para maj amo techtatsakuiltikan kemej ixyetok itech iTanauatil Moisés, uan yejua kitatsakuiltijkej maski tejuan technamikia maj techtatsakuiltikan, porin ijkuiliujtok: "Akin kikoujpampilouaj kipinaujtiaj". **14** Nejin mochiuak para maj tatiochialis tein kimakaskiaj Abrahán no kinmakakan akin nemij itech nochin altepemej itechkopa Cristo Jesús, uan ijkon Dios techmakaskia ichikaualis tein motenkauak techmakas porin titakuaujtamatij.

2:20 *Itech griego, "Amo nejuaok akin niyoltok". **3:2** *Oso "namechtajtoltis". **3:6** *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

3:8 *Oso "tajtolmej".

15 Nokniuan, maj ika namechnojnotsa nejin: keman omen moyektenkauaj teisa uan kiixtaliaj ke ijkon kichiuaskej, amo akin uelis kitamajxitilis nion kikuilis nion teyi. **16** Dios motenkauak iuan Abrahán uan ikoneuj ke kintatiochiuiskia. Tajkuilolamatsin amo kijtoua "uan mokoneuan" porin nejin kinextijtoskia ke ininka tajtojtoya miakej, ta kijtoua "uan mokoneuj", tein kinextia ke sayoj se ika tajtojtoya: Cristo. **17** No namechiluia nejin: iTanauatil Moisés, tein motemakak 430 xiujmej satepan, amo kichiua maj amo tapaleuiok tein Dios motenkaujkaya, nion kiixpoloua. **18** Porin komo tein Dios techtayokolia, techmaka porin tiktakamatij tanauatil, amo yeskiaok porin ijkon motenkauak. Sayoj ke Dios ika nochi iyolo kimakak Abrahán tein kijtojka ke kimakaskia porin ijkon motenkauak iuan.

19 Komo ijkon, ¿keyej motemakak iTanauatil Moisés? Motemakak para kiyeknextis tein amo kuali uan tapaleuiskia sayoj hasta keman ejkoskia ikoneuj Abrahán akin Dios iuan motenkauak ke kitatiochiuiskia. Dios kinmakak ángeles nejon tanauatil, uan yejuan kitematiltijkej itechkopa se tetajtouijkej. **20** Keman sayoj setsin motenkaua, amo moneki yetos se tetajtouijkej. No ijkon, keman Dios motenkauak, amo monekik se tetajtouijkej. **21** Komo ijkon, ¿iTanauatil Moisés kiixnamiki tein Dios motenkaua? ¡Amo! Porin komo motemakaskia se tanauatil tein ueliskia techpaleuis maj tinemikan, Dios techitaskia ke tiyolmelaujkej porin tiktakamatij nejon tanauatil. **22** Sayoj ke Tajkuilolamatsin kinextij ke nochin moajsiaj imako tajtakol. Ijkon akin takuaujtamatiskej iuan Jesucristo, uelis kiseliskej tein Dios motenkauak.

23 Sayoj ke, achto ke titakuaujtamatiskiaj iuan Cristo, techpixtoya tanauatil, tietoyaj imako uan tikchixtoyaj* tein Dios yaya kinextiti. **24** Yejua ika, iTanauatil Moisés mochiuak kemej se* akin techyekanak hasta Cristo, para maj Dios ueliskia techitas ke tiyolmelaujkej porin titakuaujtamatij. **25** Sayoj ke, axkan ke titakuaujtamatijya, amo monekiok maj techixyekana iTanauatil Moisés.

26 Tein melauj, nanochin nanikoneuan Dios porin nantakuaujtamatij iuan Cristo Jesús. **27** Porin nanochin, akin namoauijkejya uan nanpouij iuan Cristo, namochiujkejya kemej Cristo. **28** Amo tayekantokok ox aksa* judío oso griego, ox moajsi temako oso amo, ox takat oso siuat, porin nochin namejuan nansenpouij iuan Cristo Jesús. **29** Uan no, komo naniaxkauan Cristo yekmelauj nanikoneuan Abrahán, uan nankiseliskej tein Dios motenkauak.

4 Namechiluia ke keman piliok akin kikauiliskej nochi, yejua kemej yeskia se takeual, maski yeski iaxka nochi tein kipia itat, **2** porin moajsij akin kiyekpiaj yejua uan tajpiaj ichan hasta keman ejkos tonal tein itat

3:23 *Oso "tikchatoyaj". **3:24** *Oso "se tajpixkej". Se akin kinyekpiaya konemej. **3:28** *Oso "akin", "akaj".

kiixtalij. **3** No ijkon tejuan, keman katkaj tipilimejok, no tikatkaj titakeualmej porin titanemiliayaj uan tikchiuayaj kemej oksekin. **4** Sayoj ke keman ajsik tonal tein ixyetoya, Dios kiualtitanik iKoneuj, akin se siuat kiyolitij uan monekik kitakamatis tanauatil, **5** para maj kinkouani uan maj kinmakixtiani akin monekia kitakamatiskej tanauatil, uan ijkon Dios ueliskia techselis kemej tiikoneuan.

6 Kemej namejuan nanikoneuan, Dios kiualtitanik itech toyolo ichikaualis iKoneuj, tein kichiua maj chikauak tikijtokan: "¡*Abba*,* noTajtsin!". **7** Yejua ika amo titakeualok, ta tiikoneuj Dios. Uan komo tiikoneuj Dios, no tikselis tein yejua kineki techmakas.

8 Sayoj ke, keman namejuan amo nankiixmatiaj Dios, namoajsiaj ininmako akin amo yekmelauj dioses. **9** Sayoj ke axkan ke nankiixmatij Dios, oso okachi kuali maj nikijto, axkan ke Dios namechixmati namejuan, ¿keyej oksepa nantanemiliaj uan nankichiuaj kemej oksekin uan nankinekij oksepa namoajsiskej ininmako? Nochi nejon nenkaj uan amo tapaleuia. **10** Namejuan nankinemiliaj ke onkakej seki tonalmej, seki metsti, seki tapoualmej uan xiujmej tein okachi tayekantokej uan naniluitij. **11** Nechtekipachoua maj nenkaj nimochikauani namechpaleuis.

12 Nokniuan, namechtataujtia ximochiuakan kemej nejua, porin nejua no nikatka kemej namejuan. Namejuan amo nanechchiuilijkej tein amo kuali. **13** Sayoj ke nankimatij ke nikokolispeuak, uan nejon tapaleuij maj ueli namechixmatilti kuali tanauatilmej,* porin ayamo nankiixmatiaj. **14** Uan maski namechtekimakak keman nikokolispeuak, amo nanechixtopeujkej nion nanechijiyakej,* ta nanechselijkej kemej se iángel Dios, kemej Cristo Jesús. **15** ¿Keyej amo nanyolpakijok kemej achto? Porin uelis nikyekijtos ke komo ueliskia, namokixtiliskiaj namoixtololouan uan nanechmakaskiaj. **16** ¿Uan axkan nankinemiliaj ke namechtauelita porin namechiluia tein melauak? **17** Yejuan kitelnekij namechtanejnektiskej, sayoj ke amo porin kinekij namechpaleuiskej, ta kinekij xinechkauakan uan ijkon xiknekikan nankintojtokaskej. **18** Kuali yetok maj semi namechtemokan komo kinekij namechpaleuiskej, sayoj ke moneki nochipa ijkon yeski uan amo sayoj keman nejua nietos namouan. **19** Nokoneuantsitsin, oksepa nitajyouia namoka kemej ijkuak se temomaj kipiati ikonetsin. Uan ijkon niksentokas hasta keman namejuan nantamatiskej kemej Cristo. **20** Nikuelitaskia nietos namouan yekintsin uan amo namechnojnotsas kemej namechnojnotstok, porin amo nikajsikamati toni namechpanotok.

21 Xinechiluikan, namejuan akin nankinekij nankitakamatiskej tanauatil, ¿amo nankimatij

4:6 *Se tajtol hebreo oso arameo tein kikuiaj konemej keman kinotsayaj ininta t, tein axkan miakkan mokui kemej *papi*.

4:13 *Oso "tajtolmej". **4:14** *Oso "nion nanechchijchakej".

tein kijtoua iTanauatil Moisés? **22** Ijkuiliujtok ke Abrahán kinpiak ome ikoneuan: se iuan se siuat akin katka takeual uan okse iuan se siuat akin amo katka takeual. **23** Ikoneuj takeual yolik kemej tinochin tiyolij, uan ikoneuj akin amo takeual yolik porin Dios ijkon motenkauak. **24** Nejin kiixnextia tein mochiuaskia satepan, porin nejin ome siuamej kiixnextiaj ome taman tein Dios motenkauak. Se mochiuak itech tepet Sinaí uan tamati kemej Agar, uan nochin akin kitojtokaj, temako yetokej. **25** Agar kijtosneki Sinaí, se tepet tein yetok Arabia, uan kiixnextia Jerusalén tein moajsi axkan, porin yejua moajsi temako iuan ikoneuan. **26** Sayoj ke Jerusalén tein yetok ne ajko, amo yetok temako uan yejua tomomaj.

27 Porin ijkuiliujtok: "Xiyolpaki, siuat akin amo tikinpia konemej. Xitsajtsi porin tiyolpaki, maski amo keman tikmachilij keniuj tekokoj keman se tayolitia. Porin siuat akin kikaujkej kipia okachi konemej ke siuat akin kipia itakauj". **28** Nokniuan, namejuan nanyolkej porin Dios ijkon motenkauak, ijkon kemej Isaac. **29** Sayoj ke, ijkon kemej ne uejkauj akin yolik kemej tinochin tiyolij, kitajyouiltij akin Dios ika ichikaualis kichiuak maj yoli, no ijkon panoua axkan. **30** Sayoj ke, ¿toni kijtoua Tajkuililolamatsin? "Xiktoka takeual uan iokichpil. Ikoneuj takeual amo kiselis tein kikauiliskej ikoneuj siuat akin amo takeual". **31** Yejua ika nokniuan, amo tiikoneuan se takeual, ta tiikoneuan siuat akin amo takeual.

5 Cristo techmakixtij para maj amo tietokanok imako iTanauatil Moisés. Yejua ika, ijkon xiksentokakan uan amo ximokauakanok maj kichiuakan ximoajsikan temako.

2 Xikitakan, nejua Pablo, namechiluia ke komo namotekij,* amo namechpaleuis tein Cristo kichiuak. **3** Oksepa nikiluia sejse takat ke komo moteki* moneki kitakamatis nochi itanauatil Moisés. **4** Namejuan, akin nankitemouaj maj Dios namechita ke nanyolmelaujkej porin nankitakamatij tanauatil, nankikaujkej Cristo. Nankiixtopeujkej itatiochiualis tein amo technamiki. **5** Sayoj ke tejuan, ika ichikaualis Dios, semi tikchixtokej* tiyeskij tiyolmelaujkej iixpan Dios porin titakuaujtamatij. **6** Porin, kemej tipouij iuan Cristo Jesús, amo tapaleuia se motekis* oso amo. Tein kemaj tapaleuia yejua komo se takuaujtamati uan se tetasojta.

7 Namejuan kuali namotalojtoyaj. ¿Akoni namechtsajtsakuilij para amo xiksentokakan xiktakamatikan tamachtilis tein melauak? **8** Akin namechnotstok amo yejua akin namechtajtolmakak ijkon xikchiuakan. **9** Tepitsin levadura kixokoltia nochi tixti. **10** Nitakuaujtamati ke namejuan, akin nanpouij iuan toTekotsin, amo taman nantanemiliskej. Sayoj ke, akin namechkuejmolojtok, kitatsakuiltiskej kemej kinamiki. **11** Nokniuan, komo

5:2 *Oso "namochiuiliaj circuncisión". Xikonita pág. 493, *circuncisión.* **5:3** *Oso "mochiuilia circuncisión". **5:5** *Oso "tikchatokej". **5:6** *Oso "se mochiuilis circuncisión".

niksentokaskia nitamachtijtinemiskia ke moneki se motekis,* yejuan amo nechtajyouiltiskiaj, uan amo akin nikualantiskia porin nitamachtia ke Cristo kimiktijkej itech kouit.# **12** Niknekiskia maj motamitekikan* nejon akin kitemouaj namechpojpoloskej.

13 Nokniuan, namejuan namechnotskej para amo ximoajsikan temako. Sayoj ke kemej amo namoajsijok temako, amo xiknemilikan ke uelis nankichiuaskej tein kinejneki namonakayo, ta ximotekitilikan kemej takeualmej se iuan okse porin namotasojtaj. **14** Porin nochi iTanauatil Moisés motamichiua ika nejin tanauatil: "Xiktasojta moknitsin kemej tejua timotasojta". **15** Komo maski ijkon nankisentokaj namokejkejtsomaj uan namokuajkuaj, amokan namoualmiktijtij.

16 Yejua ika, namechiluia nejin: xiksentokakan ximoyekanakan ika ichikaualis Dios uan ijkon amo nankichiuaskej nion teyi tein kinejneki namonakayo. **17** Porin tein kinejneki se inakayo kiixnamiki ichikaualis Dios, uan ichikaualis Dios kiixnamiki tein kinejneki se inakayo. Kemej nejon ome taman moijixnamikij, namejuan amo nankichiuaj tein nankichiuasnekij. **18** Uan no, komo ichikaualis Dios namechixyekana, amo namoyekanajok ika tanauatil.

19 Moyekita tein kichiuaj akin moyekanaj ika tein kinejneki ininnakayo: keman auilnemij,* kichiuaj tein pitsotik, kichiuaj tein tetajyaltia uan amo ixpinauaj,# **20** kiueyichiuaj tein kiueyichiuaj nikan taltikpak, mokalakiaj itech naualot,* tetauelitstinemij, motajtolteuijtinemij, tenexikoluijtinemij, fiero kualanij, tateuisnekij, texexelouaj, kipeualtiaj yankuik taneltokalismej, **21** kinekij moaxkatiliskej tein oksekin kipiaj, tauanaj, eliuistitinemij itech iluimej, uan kichiuaj okseki taman kemej nejin. Namechnauatia, kemej achto namechnauatijkaya, ke akin kichiujtinemij nejin amo kalakiskej itech iTaixyekanalis Dios.

22 Sayoj ke, akin kinixyekana ichikaualis Dios: tetasojtaj, yolpakij, yolseujtokej, amo yolijsiuij, kualtakamej, yolkualmej, takuaujtamatij, **23** yolnejmachmej uan ueli motsakuiliaj. Amo onkak nion se tanauatil tein uelis kintakaualtis maj kichiuakan nejin. **24** Tein melauj, akin iaxkauan Cristo Jesús kemej yeskia kipilojkej itech kouit tein amo kuali tein semi kinejneki ininnakayo.

25 Komo ichikaualis Dios techixyekana, maj tiksentokakan tiktemokan maj techixyekana ichikaualis Dios. **26** Maj amo timoueyimatikan,* maj amo tiktemokan timotataniskej iniuan ok-

5:11 *Oso "se mochiuilis circuncisión". #Xikonita pág. 497, *kouit kampa tetajyouiltiaj.* **5:12** *Oso "maj mocaparokan". Ijkon amo ueliskiaj kitakamatiskej tanauatil tein yejuan kijtouayaj ke monekia se kitakamatis.

5:19 *Tajtol griego, *pornéia.* Xikonita pág. 492, *auilnemilis.* #Tajtol griego, *asélgueia.* Xikonita pág. 490, *akin kichiuaj tein tetajyaltia.* **5:20** *Xikonita pág. 499, *naualot.* **5:26** *Oso "amo timoueyinekikan".

sekin uan maj amo timonexikoluikan.*

6 Nokniuan, takan se aksa* chikoyajtok uan amo kimati, namejuan akin namechixyekana ichikaualis Dios xiktemokan nankipaleuiskej maj moyektali uan amo xikajuakan. Sayoj ke nansejsemej ximotachilikan, amokan no nankichiujkej tein amo kuali. **2** Xiksentokakan ximosenpaleuijtokan keman nankipiaskej ouijkayomej, uan ijkon nankitakamatiskej itanauatil Cristo. **3** Porin komo aksa kinemilia ke ueyichiujkej maski tein melauj amo teyi chiujkej, mokajkayaujtok. **4** Sayoj ke sejse maj kiyekita tein kichiua, uan ijkon yolpakis keman kiitas tein yejua kichiuak, uan amo sayoj kiitstos tein okse ueli kichiua. **5** Porin sejse moneki kichiuas tekit tein kimakatokej.

6 Uan no, akin kimachtijtokej itajtol Dios maj kimaka nochi tein kuali akin kimachtia.

7 Amo ximokajkayauakan: amo akin uelis kikajkayauas Dios. Porin tein se kitoktos yejua tein se kisentilis. **8** Akin moyekana ika tein kinejneki inakayo, ixpoliuis, sayoj ke akin moyekana ika ichikaualis Dios, nemis nochipaya. **9** Yejua ika maj tiksentokakan tikchiujtokan tein kuali, porin keman ajsis tonal tikseliskej tein kuali komo amo tisiouij.* **10** Yejua ika, nochipa keman uelis timosenpaleuiskej, maj tikinpaleuikan nochin, sayoj ke okachiok tokniuan akin touan taneltokaj.

11 Xikitakan keniuj namechtajkuilouilijtok ika uejueyi letra.

12 Akin semi namechiluijtokej ke moneki ximotekikan* kitemouaj maj oksekin kuali kinitakan, porin amo kinekij maj kintajyouiltikan kemej akin kiteixmatiltiaj Cristo, akin kikoujpampilojkej. **13** Porin akin motekij* amo kitakamatij iTanauatil Moisés, sayoj ke kinekij ximotekikan uan ijkon moueyimatiskej# porin kichiujkej ximokauakan maj namechtekikan. **14** Sayoj ke nejua amo keman niknekiskia nimoueyitalis, ta sayoj porin nitakuaujtamati iuan toTekotsin Jesucristo akin momikilij itech se kouit.* Itechkopa, nejua nikinita ke akin nechixnamikij kemej yeskia mikkejya# uan yejuan nechitaj kemej yeskia nimikikya. **15** Porin amo tayekantok ox se moteki* oso amo, ta okachi tayekantok maj Dios techchiua tiyankuikej. **16** Maj yolseujtokan uan maj Dios kinikneli akin ijkon tanemiliaj, kemaj, akin pouij itech Israel tein iaxka Dios.

17 Desde axkan maj amo akin nechkuejmolkalaki, porin notech nikuika tein kinextia ke niitakeual Jesús.

18 Nokniuan, maj toTekotsin Jesucristo namechmaka itatiochiualis tein amo technamiki porin nankinextiaj se kuali tanemilil. Maj ijkon mochiua.*

5:26 *Oso "amo tiknekikan timoaxkatiliskej tein teaxka". **6:1** *Oso "akin", "akaj". **6:9** *Oso "amo timosenkauaj".

6:12 *Oso "ximochiuilikan circuncisión". Xikonita pág. 493, *circuncisión*. **6:13** *Oso "mochiuiliaj circuncisión". #Oso "moueyinekiskej". **6:14** *Xikonita pág. 497, *kouit kampa tetajyouiltiaj*. #Oso "kinmiktijkejya itech kouit". **6:15** *Oso "se mochiuilia circuncisión". **6:18** *Oso "Amén".

EFESIOS

(TEIN KINIJKUILOUILIJKEJ AKIN YETOYAJ ÉFESO)

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

1 Pablo tatajpaloua (1, 2)
Itatiochiualisuan Dios (3-7)
Dios kisentilis nochi imako Cristo (8-14)
"Kiixtalis keniuj mochiuas miak taman" (10)
"Tein kiyeknextia ke techmakas nochi tein motenkauak" (13, 14)
Pablo kinelnamiki tokniuan keman kichiua netataujtil (15-23)

2 "Kichiuak maj tinemikan uan techsentilij iuan Cristo" (1-10)
Xitinik tepamit tein kinxelouaya (11-22)

3 Tein Dios amo kitematiltijtoya no kinmatiltiaj akin amo judíos (1-13)
Akin amo judíos kiseliskej tein Cristo kiselia (6)
"Tein Dios kiixtalij uan amo keman tami" (11)
Kitataujtia Dios maj tokniuan kiajsikamatikan nochi (14-21)

4 Nochi tein moajsi itech inakayo Cristo mosenpaleuiaj (1-16)
Tatiochiualismej tein kintemakateujkej (8)
Moneki tikpataskej kemej achto tikatkaj (17-32)

5 Maj se kichiua uan maj se kijto tein chipauak (1-5)
"Xiksentokakan xinemikan itech tanex" (6-14)
"Xiktemokan nochipa nankipiaskej ichikaualis Dios" (15-20)
"Kuali xikuikan namotiempo" (16)
Tein kinyolmajxitiaj akin namikyejkej (21-33)

6 Tein kinyolmajxitiaj konemej uan tetatmej (1-4)
Tein kinyolmajxitiaj takeualmej uan inintekouan (5-9)
Nochi tein ika se tateuia tein Dios techmakatok (10-20)
Pablo monauatia (21-24)

1 Nejua Pablo, niitatitanil Cristo Jesús porin Dios ijkon kinekik, namechtitanilia nejin amatajkuilol namejuan akin nanyetokej Éfeso, namejuan akin Dios namechxeloj* uan amo nankikauaj Cristo Jesús.

2 Maj toTajtsin Dios uan toTekotsin Jesucristo namechmakakan tatiochiualis tein amo technamiki uan maj namechpaleuikan kuali ximouikakan iuan Dios.

3 Maj moueyitali iDios uan iTajtsin toTekotsin Jesucristo porin ne iluikak techmakani nochi tataman tatiochiualismej ika ichikaualis porin tipouij iuan Cristo. **4** Dios techijitak* achto ke yoliskiaj akin nemij nikan taltikpak para iuan tipouiskej,# para maj tichipaujkej iixpan, maj amo tikpiakan tein amo kuali uan maj titetasojtakan. **5** Achto techijitak para techselis kemej ikoneuan itechkopa Jesucristo, ijkon kemej kiyolpaktia uan kineki, **6** para maj tikueyitalikan Dios porin

1:1 *Oso "nanchipaujkej iixpan Dios".

1:4 *Oso "techixpejpenak". #Nejin kijtosneki iuan Cristo.

itechkopa itasojKonetsin semi technextilij iueyi tatiochiualis tein amo technamiki. **7** Yejua taxtauak ika iesyo para techmakixtis, kemaj, para Dios techtapojpoluilis totajtakoluan porin technextilia itatiochiualis tein amo technamiki.

8 Dios semi technextilij nejin tatiochiualis tein amo technamiki uan no techpaleuij maj semi titamattokan uan maj titalnamiktokan.* **9** Kichiuak nejon keman techixmatiltij tein kineki, tein amo kitematiltijtoya.* Ijkon kemej kiuelitak, yejua kiixejekoj **10** kiixtalis keniuj mochiuas miak taman keman ajsis tonalmej tein ixyetokej, para kisentilis nochi imako Cristo, tein onkak ne iluikak uan tein onkak nikan taltikpak. Kemaj, maj nochi yeto imako Cristo. **11** Tejuan iuan tipouij uan Dios techixtalij maj iuan tikselikan tein motenkauak techmakas. Yejua achto techijitak* ijkon kemej kiixtalij, porin kichiua nochi ijkon kemej kiixtalia uan kemej kineki, **12** para maj totechkopa tejuan akin yekinika titakuaujtamatkej iuan Cristo, kiueyitalikan Dios porin yejua semi ueyi. **13** Sayoj ke namejuan no iuan nantakuaujtamatkej satepan ke nankikakkej tamachtilis tein melauak. Nejin yejua kuali tanauatilmej* tein kijtoua ke Dios namechmakixtijtok. Satepan ke namejuan nantaneltokakej, Dios itechkopa Cristo namechneskayotij ika ichikaualis tein motenkauak namechmakas, **14** tein kiyeknextia* ke techmakas nochi tein motenkauak. Ijkon tein iaxka amo yetosok temako porin Dios taxtauak, uan nejon kichiuas maj semi kiueyitalikan.

15 Yejua ika, nejua no desde ke nikmatik ke namejuan nantakuaujtamatij iuan toTekotsin Jesús uan ke nankintasojtaj nochin akin Dios moinxelouilij,* **16** niktasojkamatilijtok Dios porin ijkon nankichiuaj. Niksentoka namechelnamiki keman nikchiua netataujtil **17** para maj iDios toTekotsin Jesucristo, toueyi Tajtsin, namechpaleui xitamattokan uan xikajsikamatikan tein yejua kitematiltia, uan ijkon kuali xikixmatikan. **18** Dios kemej yeskia kitapoj namoyolo para xikitakan uan xikixmatikan tein peuak nankichiaj keman Dios namechnotsak, uan para xikixmatikan uejueyi tatiochiualismej tein motenkauak kinmakas akin moinxelouilij* **19** uan xikixmatikan iueyi chikaualis tein technextilia akin titaneltokaj. Iueyi chikaualis moitak **20** keman kichiuak maj Cristo oksepa nemi* uan kitalij iyekmakopa ne iluikak, **21** okachi ajko ke nochi tataman taixyekanalis, tanauatil, chikaualis, nochi tataman tekiuanij uan akin yeski akin ueyichiujkej, amo sayoj itech nejin tonalmej,* ta no tein onkas satepan. **22** Dios no kitalij nochi imetstampa Cristo uan kiixtalij maj kiixyekana nochi* itech

1:8 *Oso "kuali titaixejekokan". **1:9** *Xikonita pág. 503, *tein Dios amo kitematiltijtoya.* **1:11** *Oso "techixpejpenak". **1:13** *Oso "tajtolmej".

1:14 *Oso "uan yejua yekinika taxtauil tein kinextia". **1:15** *Oso "chipaujkej iixpan Dios". **1:18** *Oso "chipaujkej iixpan". **1:20** *Itech griego, "kiajokuik Cristo". **1:21** *Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok.* **1:22** *Oso "kemej tsontekon".

nechikol. **23** Nechikol yejua inakayo Cristo, tein yejua kipexontia,* uan kichiua maj nochi ajsito uan maj amo teyi poliui.

2 Uan no, Dios kichiuak xinemikan, maski kemej yeskia namomikilijkajya porin nantajtakolchiuayaj. **2** Nejon nankichiujkej keman nanentinemiaj kemej akin nemij itech nejin tonalmej* uan nankichiuayaj tein kineki taixyekankej akin kipia tanauatil itech ejekat. Nejin ejekat yejua tanemilil tein kinyekana akin amo tatakamatij. **3** Achto tinochin no tikchiuayaj tein kinejnekia tonakayo uan tikchiuayaj tein amo kuali tein tiknemiliayaj. Desde ke tiyolkej technamikiaya maj Dios technextili iueyi kualanyo, ijkon kemej oksekin. **4** Sayoj ke Dios akin semi teiknelia, semi techtasojtak, **5** yejua ika kichiuak maj tinemikan uan techsentilij iuan Cristo, maski kemej yeskia timomikilijkajya porin titajtakolchiuayaj (Dios namechmakixtij porin namechnextilij itatiochiualis tein amo technamiki). **6** Uan no, Dios kichiuak maj tinemikan* uan techtakauilij kampa timotaliskej ne iluikak porin techsentilij iuan Cristo Jesús, **7** para maj itech tonalmej* tein ualaskej kinexti iueyi tatiochiualis tein amo technamiki keman techtayokolis miak taman akin tipouij iuan Cristo Jesús.

8 Ika nejin tatiochiualis tein amo technamiki, Dios namechmakixtij porin nantakuaujtamatij. Sayoj ke amo porin namotanilijkej, ta nejon itatiochiualis Dios. **9** Amo namechmakixtijkej porin nankichiujkej tein kuali, para maj amo akin kipia tein ika moueyimatis.* **10** Dios techchijchiuak, uan kemej tipouij iuan Cristo Jesús, techchijchiuak para maj tikchiuakan tein kuali, tein Dios achto kiixtalij maj tikchiuakan.

11 Yejua ika, xikelnamikikan ke namejuan amo nanjudíos, uan akin kintekkej* keman yolkej namechixmatiaj kemej akin amo kintektokej uan ijkon namechiluiayaj. **12** Itech nejon tonalmej amo nankiixmatiaj Cristo, nion nanpouiaj itech xolal Israel, uan Dios amo namechmakaskia tein motenkaujka. Nanemiaj kemej oksekin nemij, amo nankichiayaj tein kuali uan amo nankiixmatiaj Dios. **13** Namejuan achto amo nankiixmatiaj Dios, sayoj ke axkan ke nanpouij iuan Cristo Jesús, nankiixmatijya porin namechpaleuia iesyo Cristo. **14** Porin Cristo kichiuak maj tiyolseujtokan, kichiuak maj ome xolalmej mochiuakan sayoj se uan kemej yeskia kixitinij tepamit tein kinxelouaya. **15** Ijkuak motemaktij,* kichiuak maj amo tapaleuikanok tataman tanauatilmej tein kipiaya iTanauatil Moisés, tein kichiuaya maj moixnamikikan ome xolalmej. Uan kinsentilij uan kichiuak maj mochiuakan se yankuik xolal.# **16** Nochin pouij iuan Cristo uan yejua kichiuak maj kuali mouikakan. **16** Uan keman kikoujpampilojkej* no kichiuak maj nejon ome xo-

---

1:23 *Oso "kitemitia". **2:2, 7** *Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok*. **2:6** *Itech griego, "techajokuik".

2:9 *Oso "moueyinekis". **2:11** *Oso "kinchiuilijkej circuncisión". Xikonita pág. 493, *circuncisión.* **2:15** *Itech griego, "Ika inakayo". #Itech griego, "yankuik takat". **2:16** *Xikonita pág. 497, *kouit kampa tetajyouiltiaj*.

lalmej tein mochiujkej sayoj se, kuali mouikakan iuan Dios, porin keman momikilij kiixpoloj tein kichiuaya maj moixnamikikan. **17** Uan yejua ualaj uan namechixmatiltij kuali tanauatilmej* tein kinextia keniuj kuali se mouikas iuan Dios. Namechixmatiltij namejuan akin amo nankiixmatiaj Dios uan no akin kiixmatiaj. **18** Porin itechkopa, akin tipouij itech ome xolalmej amo teyi techtsakuiliaok maj iuan timotokikan toTajtsin porin tinochin tikseliaj ichikaualis Dios tein sayoj se.

19 Yejua ika, axkan namechixmatijya uan amo okseko nankayomej, ta nanpouij kampa pouij akin Dios moinxelouilij* uan nanikoneuan Dios. **20** Dios namechchijchiuak kemej se kali itech tatsineualoni, nejin yejuan tatitanilmej uan tanauatianij,* uan Cristo Jesús yejua tet tein okachi tayekantok. **21** Nejon kali yekchijchiujtok uan kuali sajsaliujtok. Uan kemej nejon kali poui iuan Cristo, kemej yeskia moskaltijtok para mochiuas se templo tein xeliujtok para Jehová.* **22** Kemej nanpouij iuan Cristo, Dios namechsentilij iniuan oksekin itech se kali kampa yejua nemi, porin ichikaualis ompa yetok.

3 Yejua ika, nejua Pablo, akin nitsaktok porin nipoui iuan Cristo Jesús uan porin namechpaleuijtok namejuan akin amo nanjudíos...* **2** Xa nankimatkejya ke nechixtalijkej maj namechpaleui xikselikan itatiochiualis Dios tein amo technamiki. **3** Kemaj, Dios nechmatiltij tein amo kitematiltijtoya;* achto ipa tepitsin ika nitajtojkaya nejin keman namechtajkuilouilij. **4** Yejua ika, keman nankiixtajtoltiskej# nejin, nankiitaskej ke kuali nikajsikamati tein Dios amo kitematiltijtoya* tein ika tajtoua Cristo. **5** Ne uejkauj, nejin amo akin kiyekmatiltijtoyaj kemej axkan Dios ika ichikaualis kinmatiltij tatitanilmej uan tanauatianij:* **6** ke akin amo judíos uan pouij iuan Cristo Jesús kiseliskej tein Cristo kiselia uan senpouiskej. Yejuan no kiseliskej tein Dios motenkauak touan porin kineltokakej kuali tanauatilmej.* **7** Nechixtalijkej kemej se tekitikej akin uelis namechpaleuis xikajsikamatikan tein Dios amo kitematiltijtoya* porin nechnextilij itatiochiualis tein amo technamiki. Yejua kinextij ichikaualis keman nechtayokolij nejin tatiochiualis.

8 Nejua okachi amo teyi nichiujkej ke nochin oksekin akin Dios moinxelouilij.* Nikselij nejin tatiochiualis tein amo technamiki para nikinixmatiltis akin amo judíos kuali tanauatilmej tein ika tajtoua itatiochiualisuan Cristo tein amo ueli se kinpoua. **9** No nikselij nejin tatiochiualis para nikchiuas maj nochin kiitakan keniuj Dios, akin kichijchiuak nochi, kichiujtok tein tel miak xiujmej amo kitematiltijtoya.* **10** Nejin mochiuak para maj axkan Dios, itechkopa nechikol, kinnextiliani

2:17; 3:6 *Oso "tajtolmej". **2:19; 3:8** *Oso "chipaujkej iixpan Dios". **2:20; 3:5** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* **2:21** *Xikonita pág. 496, *Jehová.* **3:1** *Nejin eyi punto kinextia ke Pablo amo kitamiijtoj tein kijtojtoya, uan nesi ke oksepa ika tajtoj hasta versículo 14.

3:3, 4, 7, 9 *Xikonita pág. 503, *tein Dios amo kitematiltijtoya.* **3:4** #Oso "nankileroskej".

taixyekananij uan tekiuanij akin yetokej ne iluikak ke yejua semi tamatkej, uan nejin monextia itech miak taman. **11** Nejin no yejua tein Dios kiixtalij uan amo keman tami, tein yejua kichiuas itechkopa Cristo, toTekotsin Jesús. **12** Itechkopa amo teyi techtsakuilia maj titajtokan uan tikyekmatij ke ueli timotokiaj iuan Dios porin titakuaujtamatij iuan Cristo.* **13** Yejua ika, namechiluia amo ximosenkauakan porin nitajyouijtok para namechpaleuis, porin nejin kichiua maj Dios namechueyitali.

14 Yejua ika nimotankuaketsa iixpan toTajtsin, **15** akin kichiuak maj yetokan nochi tataman kalyetonij ne iluikak uan nikan taltikpak. **16** Nimotataujtia para maj Dios akin semi ueyi, namechyolchikaua ika ichikaualis **17** uan maj Cristo yeto itech namoyolo uan xitetasojtakan porin nantakuaujtamatij. No nimotataujtia para maj kuali ximotakitskilijtokan itech tatsineualoni, ijkon kemej inaluayo se kouit tein kuali toktok, **18** para maj iniuan nochin akin Dios moinxelouilij* senkis xiuelikan xikajsikamatikan keniuj patauak, ueyak, uejkapan uan uejkatan tamachtilis tein melauak, **19** uan xikajsikamatikan keniuj Cristo namechtasojta, nejin okachi tayekantok ke nochi tein uelis tikixmatiskej. Ijkon nankitelpiaskej nochi tein kuali tein Dios kitemaka.

20 Ika ichikaualis tein totech tekititok, Dios yekmelauj ueli kichiua okachi miak ke nochi tein tiktajtaniaj oso tiknemiliaj, **21** yejua ika kinamiki maj kiueyitalikan itechkopa nechikol uan itechkopa Cristo Jesús nochipaya. Maj ijkon mochiua.*

4 Nejua Pablo akin nitsaktok porin niktojtoka toTekotsin, namechtataujtia xinemikan ijkon kemej kinnamiki nemiskej akin Dios kinnotsak: **2** nochipa xiyolyemankej, xiyolnejmachmej uan amo xiyolijsiuikan; ximoxikokan se iuan okse porin namotasojtaj. **3** Dios namechsentilij ika ichikaualis. Yejua ika semi ximochikauakan kuali namouikaskej para amo nanxexeliujtoskej. **4** Onkak sayoj se nechikol uan ichikaualis Dios sayoj se. No onkak sayoj se taman tein peuak tikchiaj keman Dios technotsak. **5** Onkak sayoj se toTekotsin, sayoj se tamachtilis tein tinochin tikneltokaj uan sayoj se taman kemej timoauiaj. **6** Tinochin sayoj se toTajtsin Dios, akin kintamiixyekantok nochin. Yejua kikui nochi para kichiuas miak taman uan ichikaualis tekiti itech nochi.

7 Tisejsemej tikselianij itatiochiualis Dios tein amo technamiki, uan yejua Cristo akin techmajmakak nejin tatiochiualis. **8** Porin Tajkuilolamatsin kijtoua: "Keman yejua pankisak, kinkixtij akin tsaktoyaj uan kintemakateuj kemej tatiochiualismej". **9** Sayoj ke ¿toni kijtosneki tajtol "pankisak"? Ke achto, yejua ualpantemoka nikan taltikpak. **10** Akin ualpantemoka, no yejua akin pankisak okachi uejkapan ke iluikak para maj itechkopa nochi motamichiua.

11 Uan kintemakak sekin kemej tatitanilmej, sekin kemej ta-

3:12 *Oso "titakuaujtamatij iuan". **3:18** *Oso "chipaujkej iixpan Dios".

3:21 *Oso "Amén".

nauatianij,* sekin kemej akin kiteixmatiltiaj kuali tanauatilmej,# sekin akin kinyekpiaj tokniuan△ uan kemej tamachtianij. **12** Kintemakak para kinpaleuiskej maj moyektalikan* akin Dios moinxelouilij,# para kintekitiliskej oksekin uan para kichiuaskej maj moskalti inakayo Cristo **13** hasta maj tinochin tisenyetokan itech nochi tein tikneltokaj uan maj kuali tikixmatikan iKoneuj Dios, hasta maj timoskaltikan kemej se akin ueyiya uan titamatikan kemej Cristo itech nochi. **14** Yejua ika, maj amo tipiltamatikanok, porin akin kineltoka tein tamachtiaj akin kimatij keniuj tekajkayauaskej, yeskij kemej se barco tein ejekat uan at kiuiuika nikan uan nepa. **15** Sayoj ke tejuan, moneki tikijtoskej tein melauak uan titetasojtaskej, uan itech nochi maj tiknextikan ke okachi titamattiouij* kemej Cristo, akin techixyekana.# **16** Itechkopa Cristo, nochi tein moajsi itech inakayo kuali senyetokej uan mosenpaleuiaj. Keman sejse kiyekchiua tekit tein kipia, tapaleuia maj nochi kuali moskalti uan maj motasojtakan se iuan okse.

17 Yejua ika namechiluia uan namechtataujtia itokaykopa toTekotsin, amo xiksentokakan xinemikan kemej akin amo taneltokaj, porin amo tapaleuia tein kinemiliaj. **18** Inintanemilil kemej yeskia moajsi kampa tayouayan uan amo kikauaj maj Dios kichiua maj nemikan porin amo kinekij kiixmatiskej uan porin yoltakuaujkej. **19** Kemej senkis amo teyi ika mopinaujmatijok, motemakaj kichiuaskej tein tetajyaltia uan amo ixpinauaj* uan kichiujtinemij nochi taman tein pitsotik uan amo keman ixuij.

20 Sayoj ke namejuan namomachtijkejya uan nankimatij ke Cristo amo ijkon kichiuak. **21** Jesús tamachtij tein melauak, uan komo nankikakkej uan namechmachtij, kuali nankiixmatij nochi nejin. **22** Namejuan namechmachtijkej ke moneki nankipataskej kemej achto nankatkaj, uan amo nankichiuaskejok tein achto nankichiuayaj. Porin kemej achto nankatkaj okachi moijtakojtiuj uan namechixkajkayauaya tein amo kuali tein achto nankinejnekiaj. **23** Moneki nankisentokaskej nankipatatoskej kemej nantanemiliaj* **24** uan moneki nanpeuaskej nanemiskej* ijkon kemej Dios kineki. Uan ijkon nankichiuaskej tein yekmelauj kuali yetok uan nankitakamatiskej Dios ika nochi namoyolo.

25 Yejua ika, axkan ke amo nantakajkayauajok nion tepitsin, ximoiluikan tein melauak se iuan okse, porin tinochin tisenpouij. **26** Keman nankualaniskej, amo xitajtakokan; amo xikualantokan nochin tonal.* **27** Nion

4:11 *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* #Oso "tajtolmej". △Itech griego, "ichkatajpianij". Nejin kijtosneki akin kinyekpia tokniuan kemej se akin kinyekpia iichkauan (iborregos). **4:12** *Oso "para kinmachtis". #Oso "chipaujkej iixpan Dios". **4:15** *Oso "itech nochi maj timoskaltikan". #Oso "totsontekon".

4:19 *Tajtol griego, *asélgueia.* Xikonita pág. 490, *akin kichiuaj tein tetajyaltia.* **4:23** *Oso "chikaualis tein kitopeua namotanemilil". **4:24** *Oso "uan ximoyankuilikan ijkon kemej namotaliliskiaj se yankuik tasal". **4:26** *Oso "hasta keman pankalakis tonaltsin".

tepitsin xiktakauilikan Amokuali. **28** Akin tachteki maj amo tachtekiok, ta maj chikauak tekiti uan maj kichiua se kuali tekit para kipias tein kimakas akin kipolos. **29** Amo xikijtokan tajtolmej tein pitsotikej,* ta nochi tein nankijtoskej maj kinyolchikaua oksekin ijkon kemej monekis uan maj kinpaleui akin namechkakij. **30** Uan amo no xiktayokoltijtokan Dios porin nankiixnamikij ichikaualis* tein ika namechneskayotij para namechmakixtis keman ejkos tonal porin namoka taxtauak.

31 Nion tepitsin xiyolkualantinemikan nion xitetauelitakan, nion xitauelmiktinemikan, nion xitetsatsajtsilikan, nion xikijtokan tein teyolkokos,* uan amo no xikchiuakanok nion tepitsin tein amo kuali. **32** Okachi kuali, xikualtakamej se iuan okse, ximoiknelikan uan ximotapojpoluikan ika nochi namoyolo, ijkon kemej Dios namechtapojpoluij ika nochi iyolo itechkopa Cristo.

5 Yejua ika, xikchiuakan kemej Dios porin namejuan nanikoneuan akin namechtasojta, **2** uan xiksentokakan xitetasojtakan, ijkon kemej Cristo no techtasojtak* uan toka# motemaktij iixpan Dios kemej se taman tein ajuiyak.

3 Nion tepitsin ika xitajtokan auilnemilis,* tein yeski taman tein pitsotik oso tein kinextis ke nankitelixnejnekij tein teaxka,* porin akin chipaujkanemij amo kuali yetok maj ika tajtokan nejon. **4** Amo no xikchiuakan tein tepinaujtij nion xieliuistajtokan nion xikamanalokan ika tein pitsotik, porin nejon amo kuali yetok. Okachi kuali, ximotasojkamatikan. **5** Porin namejuan nankimatij uan kuali nankiajsikamatij ke amo kalakis itech iTaixyekanalis Cristo uan Dios nion se akin auilnemi,* akin kichiua tein pitsotik uan akin semi kiixnejneki tein teaxka,# nejin kemej yeskia kinueyichiujtoskia tatadiosmej.△

6 Maj amo akin namechkajkayaua ika xolopijyot, porin yejua nejon tein kichiuas maj Dios kintatsakuilti akin amo tatakamatij. **7** Yejua ika, amo xikchiuakan tein yejuan kichiuaj;* **8** porin achto nanyetoyaj kampa tayouayan, sayoj ke axkan nanyetokej kampa tanestok porin nanpouij iuan toTekotsin. Xiksentokakan xinemikan itech tanex, **9** porin nejon tanex tepaleuia maj se yolkuali itech nochi, maj se yolmelauak uan maj se melaujkanemi. **10** Nochipa xikyekitakan ox tein nankichiuaj kiyolpaktia toTekotsin **11** uan amo xiksentokakan xikchiujtokan tein amo tapaleuia tein poui kampa tayouayan, ta okachi kuali xiknextikan ke nejon amo kuali yetok. **12** Porin tepinaujtij hasta ika se tajtos tein yejuan kiichtakachiuaj. **13** Tanex kitauilia tein amo kuali uan ijkon tein amo kuali monextia. **14** Yej-

4:29 *Oso "tein teyolkokouaj". Itech griego, "palaktikej". **4:30** *Itech griego, "Amo xiktayokoltijtokan ichikaualis Dios". **4:31** *Oso "nion xiteuijuikaltikan (xitatejtelchiuakan)". **5:2** *Oso xa "namechtasojtak". #Oso xa "namoka". **5:3** *Tajtol griego, *pornéia.* Xikonita pág. 492, *auilnemilis.*

5:3 *Oso "xijxikuiyot". **5:5** *Xikonita pág. 492, *auilnemilis.* #Oso "xijxikuin". △Oso "tiotsitsin". **5:7** *Oso "amo iniuan ximonelokan".

ua ika moijtoua: “Xiijsa,* tejua akin tikochtok uan oksepa xinemi,# uan Cristo motech tauis”.

15 Yejua ika semi ximoyekpiakan para amo nanentinemiskej kemej akin amo kuatamatij, ta kemej akin tamattokej, **16** kuali xikuikan namotiempo,* porin itech nejin tonalmej okachi mochiua tein amo kuali. **17** Yejua ika, xiyektanemilikanya uan xikajsikamatikan toni kineki Jehová.* **18** Uan no, amo xitauantinemikan,* porin nejon kichiua maj se eliuisti; okachi kuali xiksentokakan xiktemokan nochipa nankipiaskej ichikaualis Dios. **19** Keman namoyolchikauaskej xikuikan salmos, xikueyitalikan Dios uan xikuikan tatsotson tein ika nantaueyichiuaj. Xikueyichiuakan Jehová* ika tatsotson namoyolijtik, **20** uan nochipa xiktasojkamatilikan nochi toDios uan toTajtsin itokaykopa toTekotsin Jesucristo.

21 Ximokauakan maj namechixyekanakan porin nankimojkatokaj Cristo. **22** Maj siuatsitsin mokauakan maj kinixyekana inintakauj kemej mokauaj maj kinixyekana toTekotsin. **23** Porin takat kiixyekana* isiuatsin ijkon kemej Cristo taixyekana itech nechikol. Uan nechikol kemej yeskia inakayo tein yejua kimakixtij. **24** Tein melauj, ijkon kemej nechikol mokaua maj Cristo kiixyekana, siuamej no moneki mokauaskej maj inintakauj kinixyekana itech nochi. **25** Takamej, xiksentokakan xikintasojtakan namosiuauan, ijkon kemej Cristo no kitasojtak nechikol uan ika motemakak **26** para maj chipauak iixpan Dios. Yejua kichipauak ika itajtol, kemej yeskia kichipauaskia ika at, **27** para maj nechikol kualtsin moita iixpan, maj amo tsojkuiltik nion maj tsotsoltik nion maj kipia se taman kemej nejon, ta maj chipauak uan maj amo kipia nion teyi tein amo kuali.

28 No ijkon, takamej moneki kintasojtaskej ininsiuauan ijkon kemej yejuan motasojtaj. Takat akin kitasojta isiuatsin, yejua no motasojta, **29** porin amo akin kitauelita inakayo, ta motamaka uan kuali moyekpia, ijkon kemej Cristo kichiua iuan nechikol, **30** porin tipouij itech inakayo. **31** “Yejua ika, takat kikauas itat uan inan, nemis* iuan isiuatsin uan nejon omen mochiuaskej sayoj se”. **32** Nejin tein Dios amo kitematiltijtoya* semi ueyi. Axkan ika nitajtojtok Cristo uan nechikol. **33** Sayoj ke, nansejsemej moneki nankitasojtaskej namosiuatsin ijkon kemej namejuan namotasojtaj. Uan siuatsin moneki kitakachiuas* itakatsin ika nochi iyolo.

6 Konemej, xikintakamatikan namotatuan kemej toTekotsin kineki, porin Dios kiita ke nejon kuali yetok. **2** “Xiktakachiua* mopaj uan momaj”. Yejua nejin yekinika tanauatil tein kiualkui

5:14 *Oso “Xitachia”, “Xiixpetani”. #Itech griego, “ximoajokui”. **5:16** *Oso “amo xitonalpolokan”. Itech griego, “xikouakan tiempo tein ixyetok”. **5:17, 19** *Xikonita pág. 496, *Jehová.* **5:18** *Itech griego, “amo ximouintikan ika vino”. **5:23** *Itech griego, “itsontekon”.

5:31 *Oso “mosentilis”. Tajtol griego kijtosneki pepechiujtos. **5:32** *Xikonita pág. 503, *tein Dios amo kitematiltijtoya.* **5:33** *Oso “kipoujkaitas”. **6:2** *Oso “Xikpoujkaita”.

nejin tatiochiualis: **3** "Ijkon kualtsin tinemis uan uejkaua tiyoltos nikan taltikpak". **4** Tetatmej,* amo xikinkualantikan# namokoneuan, ta keman nankiniskaltijtoskej, xikinmachtikan maj kipatakan tein moneki△ uan xikinpaleuikan maj tanemilikan kemej Jehová.⊠

5 Takeualmej, xikintakamatikan namotekouan ika nochi namoyolo uan semi xikintakachiuakan,* kemej yeskia nankitakamatiskiaj Cristo. **6** Amo xikintakamatikan sayoj keman namechitstokej para maj kuali namechitakan oksekin, ta xitatakamatikan kemej itakeualuan Cristo akin semi mochikauaj kichiuaskej ika nochi ininyolo tein Dios kineki. **7** Xiktekitilikan namoteko ika miak pakilis, kemej yeskia nankitekitiliskiaj Jehová⊠ uan amo namotekouan, **8** porin namejuan nankimatij ke Jehová⊠ namechkepilis nanochin tein yeski taman tein kuali tein nankichiuaj, nanyeskij nantakeualmej oso amo. **9** Uan namejuan akin nankinpiaj takeualmej, no ijkon xikinitakan nochipa, amo xikinmojmoujtikan, porin nankimatij ke yejuan uan namejuan nankipiaj sayoj se namoTeko ne iluikak, uan yejua amo techichikotasojta.*

10 Uan axkan, maj toTekotsin kisentoka namechchikaua ika iueyi chikaualis. **11** Ximotalilikan nochi tein ika se tateuia tein Dios namechmakatok, para uelis nantaxikoskej keman Amokuali kitemos keniuj namechuetsiltis; **12** porin tejuan amo timoteuijtokej iniuan takamej, ta timoteuijtokej iniuan amokuali ejekamej tein yetokej ne iluikak uan yejuan taixyekanaj uan tekiuajtij itech nochi taltikpak kampa tayouayan. **13** Yejua ika, ximotalilikan nochi tein ika se tateuia tein Dios namechmakatok, uan ijkon nantaxikoskej itech tonal keman namechixnamikiskej, uan satepan ke nankichiuaskej nochi tein moneki, nanyekijkatoskej.

14 Yejua ika, xiyekijkatokan uan nochipa ximotalilikan cinturón tein kiixnextia nochi tein melauak, uan ximotalilikan teposkoton tein teyolixtsakua* tein kiixnextia tein kuali yetok **15** uan ximotekaktikan para uelis nankiteixmatiltiskej kuali tanauatilmej* tein kinextia keniuj kuali se mouikas iuan Dios. **16** Amo sayoj nejon, ta no xikuikatinemikan ueyi tepos tein monotsa escudo, tein kijtosneki se takuaujtamatis iuan Dios, tein ika uelis nankiseuiskej nochi koujmej tein xotatokej tein namechtamotilia in Amokuali. **17** No xiknemilikan keniuj Dios namechmakixtis, nejin kemej yeskia namokuataliliskiaj teposkuatsakuiloni, uan xikuikakan machete tein ojkan tenej* tein kitemaka ichikaualis Dios. Nejin yejua itajtol Dios. **18** Uan no, nochipa xikchiujtokan netataujtil uan ximokauakan maj namechixyekana ichikaualis Dios, xikchiujtokan nochi taman netataujtil uan chikauak xik-

---

6:4 *Nikan kinnojnotstok takamej. #Oso "amo xikinyolajxitikan". △Oso "xikinmelauakan". **6:4, 7, 8** ⊠Xikonita pág. 496, *Jehová*. **6:5** *Oso "xikinpoujkaitakan". **6:9** *Oso "amo techichikouia".

6:14 *Oso "teelpantsakua". **6:15** *Oso "tajtolmej". **6:17** *Oso "espada".

tataujtikan Dios. Yejua ika xiijsatokan* uan nochipa chikauak ximotataujtijtokan ininka nochin akin Dios moinxelouilij.# **19** No ximotataujtikan noka para uelis nikmatis toni nikijtos keman peuas nitajtos uan ijkon amo nimouis nikteixmatiltis kuali tanauatilmej tein kimelauaj tein Dios amo kitematiltijtoya.* **20** Dios nechtitanik para nikteixmatiltis kuali tanauatilmej, yejua ika nitsaktok uan niilpitok* ika cadena. Noka ximotataujtikan para maj amo nimoui ika nitajtos kuali tanauatilmej ijkon kemej moneki.

21 Tíquico, se toknitsin akin takuaujtamach uan kitekitilia toTekotsin namechmatiltis keniuj nietok uan toni nikchiujtok. **22** Namechtitanilia para maj namechilui keniuj tietokej uan para maj namechyolseui.

23 Maj toTajtsin Dios uan toTekotsin Jesucristo kichiuakan maj tokniuan kuali mouikakan iuan Dios, maj motasojtakan uan maj takuaujtamatikan. **24** Maj Dios kinmaka itatiochiualis tein amo technamiki nochin akin yekmelauj kitasojtaj toTekotsin Jesucristo.

6:18 *Oso "xitachixtokan", "xiixpetantokan". #Oso "chipaujkej iixpan Dios". **6:19** *Xikonita pág. 503, *tein Dios amo kitematiltijtoya.* **6:20** *Oso "nitsikaujtok".

FILIPENSES

(TEIN KINIJKUILOUILIJKEJ AKIN YETOYAJ FILIPOS)

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

1 Pablo tatajpaloua (1, 2)
Pablo kitasojkamatilia Dios (3-11)
Kiteixmatiltiaj kuali tanauatilmej maski onkak kuejmolmej (12-20)
"Ninemi para niktojtokas Cristo uan komo nimiki, nitatani" (21-26)
Kemej moneki nemiskej akin kiteixmatiltiaj kuali tanauatilmej (27-30)

2 Akin kitojtokaj Cristo yolyemankej (1-4)
Cristo mochiuak kemej se takeual uan Dios kiueyitalij (5-11)
Maj timochikauakan para maj Dios techmakixti (12-18)
"Nantauiaj kemej se tanex tein semi petani" (15)
Pablo kintitaniti Timoteo uan Epafrodito (19-30)

3 Maj amo ika timoueyitalikan tein oksekin kitayekanaltiaj (1-11)
Okachi kipia ipatiuj se kitojtokas Cristo (7-9)
"Nimochikaujtok para nikselis tein satepan onkas" (12-21)
"Tejuan tipouij ne iluikak" (20)

4 Maj kuali mouikakan, maj yolpakikan uan maj kuali tanemilikan (1-9)
"Amo teyi ika ximoteltekipachokan" (6, 7)
Pablo kintasojkamatilia tokniuan tein kitayokolijkej (10-20)
Pablo monauatia (21-23)

1 Nejua Pablo iuan nietok Timoteo. Tejuan tiitakeualuan Cristo Jesús. Nejin amatajkuilol para nochin akin Dios moinxelouilij* akin pouij iuan Cristo Jesús ompa Filipos uan tayekananij uan tapaleuianij itech nechikol:

2 Maj toTajtsin Dios uan toTekotsin Jesucristo namechmakakan tatiochialis tein amo technamiki uan maj namechpaleuikan kuali ximouikakan iuan Dios.

3 Nochipa niktasojkamatilia Dios keman namechelnamiki, **4** nochipa niyolpaki keman chikauak nimotataujtia namoka, **5** porin nantapaleuianij maj moteixmatilti kuali tanauatilmej* desde keman nankikakkej hasta axkan. **6** Porin nikyekmati nejin: ke Dios namechpaleuis xiktamichiuakan tekit tein kuali tein kipeualtij namotech hasta itech tonal keman Cristo Jesús ualas. **7** Semi kuali maj nejua ijkon namechita nanochin, porin semi namechtasojta. Namejuan nanechpaleuianij nikan kampa nitsaktok uan niilpitok* ika cadena uan no ininixpan tekiuanij, para maj amo teyi kitsakuili maj moteixmatilti kuali tanauatilmej. Ijkon namejuan uan nejua tikselianij itatiochialis Dios tein amo technamiki.

8 Dios kimati ke nejua semi namechtemoua uan ke namechtasojta kemej Cristo namechtasojta. **9** Uan yejua nejin tein niksentoka nitajtani itech nonetataujtiluan: kuali xikixmatikan Dios* uan semi kuali xitaixejekokan uan ijkon okachi nantetasojtatiaskej, **10** xikyekitakan toni okachi tayekantok uan ijkon nanyeskij nanyolchipaujkej uan amo nankinuetsiltiskej* oksekin hasta itech tonal keman Cristo ualas, **11** uan maj Jesucristo namechpaleui nochipa xikchiuakan tein kuali yetok, para maj oksekin kimatikan ke Dios semi ueyi uan maj kiueyitalikan.

12 Nokniuan, nikneki xikmatikan ke tein nikpanotok, tein melauj semi tapaleuijtok maj moteixmatilti kuali tanauatilmej, **13** porin nochin soldados akin kiyekpiaj Tekiuaj uan nochin oksekin kimatij ke nitsaktok uan niilpitok* ika cadena porin niktojtoka Cristo. **14** Uan axkan miakej tokniuan akin kitekitiliaj toTekotsin okachi moyolchikaujtokej porin nitsaktok uan okachi kiteixmatiltijtokej itajtol Dios uan amo mouij.

15 Tikmatij ke sekin kiteixmatiltijtokej Cristo porin nechnexikoluiaj uan porin motatanisnekij, sayoj ke sekin kiteixmatiltiaj porin yekmelauj kinekij kichiuaskej tein kuali. **16** Yejuan ika tajtojtokej Cristo porin tetasojtaj, porin kimatij ke nechixtalijkej para nitapaleuis maj amo teyi kitsakuili maj moteixmatilti kuali tanauatilmej; **17** sayoj ke akin motatanisnekij kiteixmatiltiaj sayoj para tateuiskej, amo porin yolkualmej, ta porin kitemouaj kichiuaskej maj okachi nitajyoui nikan kampa nitsaktok uan niilpitok* ika cadena. **18** ¿Toni ika tapaleuia nejon? Ke maski akin kiteixmatiltiaj taixkajkayauaj oso kichiuaj tein kuali, ika motajtojtok Cris-

1:1 *Oso "chipaujkej iixpan Dios". **1:5** *Oso "tajtolmej". **1:7, 13, 17** *Oso "nitsikaujtok". **1:9** *Oso "tein Dios kineki". **1:10** *Oso "amo nankintepotamiskej".

to, uan nejon nechyolpaktia. Tein melauj, no niksentokas niyolpakis **19** porin nikmati ke nejon kichiuas maj nimomakixti porin chikauak namotataujtiaj uan porin ichikaualis Dios tein Jesucristo kitemaka nechpaleuis. **20** Nikyekmati uan nikchia maj amo teyi ika nimopinaujmati, ta amo nimouis nitajtos uan ijkon notechkopa* moueyitalis Cristo, kemej ipa nikchiuani, yeski niyoltos oso nechmiktiskej.

21 Porin komo ninemi, ninemi para niktojtokas Cristo uan komo nimiki, nitatani. **22** Komo moneki ninemisok* nikan taltikpak, uelis okachi niktekitilis Cristo. Sayoj ke amo nikijtos tein niknekiskia. **23** Amo nikmati toni nikijitas,* porin semi nikneki maj nechmakixtikan uan nietos iuan Cristo, porin yejua nejin tein okachi kuali. **24** Sayoj ke, okachi kuali maj ninemiok nikan taltikpak para namechpaleuis. **25** Yejua ika, kemej nikyekmati nejin, nikmati ke niksentokas niyoltos uan niksentokas namouan para okachi kuali nankitekitiliskej Dios uan nanyolpakiskej porin nantakuaujtamatij. **26** Ijkon keman oksepa namouan nietos, semi nanyolpakiskej porin nankitojtokaj Cristo Jesús.

27 Sayoj ke xinemikan kemej kinextis ke nankiteixmatiltiaj kuali tanauatilmej tein ika tajtoua Cristo. Ijkon komo namechkalpanoti oso amo, nikmatis ke amo namotsinkixtiaj uan nankisentokaj ika sayoj se tanemilil, ke nankiixtalijtokej sayoj se taman, nansentekititokej para nantakuaujtamatiskej itech kuali tanauatilmej, **28** uan ke nion tepitsin nankinmouiliaj akin namechtauelitaj. Nejin kinextia ke yejuan kinixpoloskej uan namejuan namakisaskej, uan Dios kitematiltia nejin. **29** Porin namejuan amo sayoj namechmakakej in tatiochiualis para nantakuaujtamatiskej iuan Cristo, ta no para nantajyouiskej porin nankitojtokaj. **30** Yejua ika axkan nankiixnamiktokej ouijkayomej tein nankiitakej ke nikixnamikik, uan kemej nankimatij, nikixnamiktokok.

2 Xikchiuakan nochi tein nanueliskej para nanteyolchikauaskej itechkopa Cristo, para nanteyolseuiskej porin nantetasojtaj, nankitemoskej maj oksekin kuali yetokan, nantetasojtaskej uan nanteiknelliskej. **2** Komo nankichiuaj nejon, semi nanechyolpaktiskej. Xikpiakan sayoj se tanemilil, ximotasojtakan se iuan okse, senkis xisentekitikan uan xikixejekokan sayoj se taman. **3** Amo teyi xikchiuakan sayoj para nantateuiskej oso para namoueyimatiskej,* ta xiyolyemankej uan xiknemilikan ke oksekin okachi tayekantokej# ke namejuan. **4** Amo xiktemokan tein sayoj namejuan namechpaleuis, ta no tein kinpaleuis oksekin.

5 Xiksentokakan xitanemilikan kemej Cristo Jesús, **6** porin yejua, maski tamatia kemej Dios, nion tepitsin kinemilij kitakuilis Dios uan mochiuas kemej yejua. **7** Amo, ta kikauak nochi tein

1:20 *Itech griego, "itech nonakayo". **1:22** *Oso "ninemisok kemej takat". **1:23** *Oso "nikixpejpenas".

2:3 *Oso "namoueyinekiskej". #Oso "okachi kuali kichiuaj teisa".

kipiaya uan mochiuak kemej se takeual uan mochiuako kemej se takat. **8** Uan amo sayoj nejon, ta keman nemiko kemej takat, kikauak ueyi tanauatil tein kipiaya uan tatakamatik hasta keman momikilij, kemaj, ijkuak kimiktijkej itech se kouit.* **9** Yejua ika, Dios kiueyitalij para maj okachi ueyichiujkej uan ika nochi iyolo kimakak okachi ueyi tanauatil* kemej amo akin kipia, **10** para maj itokaykopa Jesús nochin motankuaketsakan, akin yetokej ne iluikak, nikan taltikpak uan taltampa,* **11** uan maj nochin kijtokan senteixtenoj ke Jesucristo yejua toTekotsin para maj kiueyitalikan toTajtsin Dios.

12 Nokniuantsitsin, namejuan nochipa nantatakamatij, uan axkan ke amo namouan nietok okachiok nantatakamatij. Yejua ika xiksentokakan ximochikauakan nantatakachiuaskej* uan nantamojkatokaskej para maj Dios namechmakixti. **13** Porin Dios namechchikaua uan kichiua xiknejnekikan nankichiuaskej nochi tein kiuelita porin yejua ijkon kineki. **14** Keman nankichiujtoskej tein yeski, amo xikijtokan tein amo nankiuelitaj nion ximotajtolteuikan, **15** para namochiuaskej nanikoneuan Dios akin yolchipaujkej uan amo teyi kintajtakoltiaj. Ijkon nantauiaj kemej se tanex tein semi petani maski nanemij iniuan akin amo yolkualmej uan kichiuaj tein amo kuali. **16** Amo xikajkauakan itajtol Dios tein kichiua maj se nemi. Ijkon itech tonal keman Cristo ualas, uelis niyolpakis keman nikmatis ke amo nenkaj nimochikauak nion nenkaj chikauak nitekitik. **17** Sayoj ke, maski nimotemaktis kemej vino tein kimaktiliayaj Dios tein kipantekayaj itech altar, nitapaleuijtok itech tekit tein nankichiujtokej para nankinpaleuiskej oksekin porin nantakuaujtamatij. Yejua ika nimouelita uan niyolpaki namouan. **18** No ijkon, namejuan no moneki nanyolpakiskej nouan.

19 Axkan nikchia maj toTekotsin Jesús nechkaua maj niman namechtitanili Timoteo, para maj nimoyolchikaua keman yejua nechiluis keniuj nanyetokej. **20** Porin amo nikpia okse kemej yejua,* akin yekmelauj kitemoua keniuj namechpaleuis. **21** Porin nochin oksekin kitemouaj tein sayoj yejuan kinpaleuis, uan amo tein Jesucristo kineki. **22** Sayoj ke namejuan nankimatij ke yejua kinextij ke amo ijkon kichiua. Ijkon kemej se konetsin iuan itat, nouan tekitik kemej se takeual para moteixmatiltis kuali tanauatilmej.* **23** Yejua ika, nikchia niktitanis Timoteo niman keman nikmatis toni nechpanos. **24** Tein melauj, nitakuaujtamati ke toTekotsin nechkauas maj no niman namechitati.

25 Sayoj ke axkan nikita ke moneki namechtitanilis noknitsin Epafrodito. Yejua notekitikaikniuj uan akin nouan tekiti kemej se soldado. Namejuan nanechualtitanilijkej para maj nechpaleuiki.

2:8 *Xikonita pág. 497, *kouit kampa tetajyouiltiaj.* **2:9** *Itech griego, "tokayit". **2:10** *Nejin kijtosneki mikemej akin oksepa nemiskej. **2:12** *Oso "nantapoujkaitaskej".

2:20 *Oso "akin kipia tanemilil kemej yejua". **2:22** *Oso "tajtolmej".

26 Yejua semi kineki namechitas nanochin uan semi tayokoxtok porin nankimatkej ke mokokouaya. **27** Uan tein melauj yejua semi mokokouaya uan hasta yaya momikiliti. Sayoj ke Dios kiiknelij, uan no nechiknelij para maj amo okachi nitayokoya, porin ipa nitayokoxtok. **28** Yejua ika niman namechtitanilia, ijkon keman nankiitaskej uelis oksepa nanyolpakiskej, uan nejua okachi niyolseuis. **29** Xikselikan ika miak pakilis ijkon kemej nankinseliaj akin kitojtokaj toTekotsin. Uan nochipa semi xikintakachiuakan* tokniuan kemej yejua. **30** Yejua yaya momikiliti porin kitekitilia Cristo,* uan maski ueliskia mikis motemakak nechpaleuis porin namejuan amo nikan nanyetoyaj para nanechpaleuiskej.

3 Uan axkan, nokniuantsitsin, nochipa xiyolpaktokan kemej itatojtokakauan toTekotsin. Amo nechkuejmoloua oksepa namechijkuilouilis tein ipa namechijkuilouilijkaya, porin nejin namechpaleuia.

2 Ximoyekpiakan para maj amo teyi namechchiuilikan itskuimej, akin sayoj techiuiliaj tein amo kuali uan akin kinekij ximotekikan.* **3** Porin tejuan yekmelauj techtekkej.* Tejuan tiktekitilijtokej Dios porin ichikaualis techixyekana uan amo titakuaujtamatij itech tein nikan taltikpak kiitaj ke tayekantok, ta titakuaujtamatij iuan Cristo Jesús.

4 Uan komo monekiskia, nejua okachi ika nimoueyitaliskia* tein nikan taltikpak kiitaj ke tayekantok, **5** porin nechtekkej* chikueyi tonal satepan ke niyolik, nipoui itech xolal Israel, iniuan ichankauan Benjamín, nihebreo uan notatuan katkaj hebreos. Kemej fariseo senkis nikchiuak tein kijtoua iTanauatil Moisés. **6** Semi nikintajyouiltij tokniuan. Niknextij ke amo teyi ueliskia nechpantiskej porin nochipa nikchiuaya tein iTanauatil Moisés kijtouaya ke kuali yetok. **7** Sayoj ke nochi tein nimotanilij, axkan nikita ke amo tapaleuia* porin niktojtoka Cristo. **8** Uan amo sayoj nejon, ta no nikita ke nochi amo tapaleuia porin okachi tayekantok nikixmatis noTekotsin Cristo Jesús. Kemej niktojtoka, nikauak nochi uan axkan nikita sayoj kemej tajsol, para nikyolpaktis Cristo **9** uan maj nechitakan kemej itatojtokakauj. Sayoj ke amo nikijtoua ke niyolmelauak porin nikchiua tein kijtoua iTanauatil Moisés, ta porin nitakuaujtamati iuan Cristo. Tein melauj, Dios kinita ke yolmelaujkej akin takuaujtamatij iuan Cristo. **10** Semi nikneki nikixmatis Cristo uan ichikaualis akin kichiuak maj oksepa nemi. Nikneki nitajyouis kemej yejua uan nimomikilis kemej yejua, **11** para nikitas ox uelis niyeski semej akin yekinika oksepa nemis.

12 Amo nikijtoua ke nikselijya tein nechtayokoliskej nion ke nikpiaya tein nikixtalijtok nikselis,*

2:29 *Oso "xikinpoujkaitakan". **2:30** *Oso xa "toTekotsin". **3:2** *Oso "ximochiuilikan circuncisión". Xikonita pág. 493, *circuncisión.* **3:3** *Oso "techchiuilijkej circuncisión".

3:4 *Oso "nitakuaujtamatiskia". **3:5** *Oso "nechchiuilijkej circuncisión". **3:7** *Oso xa "nikauak porin ijkon niknekik". **3:12** *Itech griego, "niyektikya".

ta nimochikaua para nikitas ox no uelis nikselis tein nechtayokolitij, porin nikmati ke yejua ika Cristo Jesús nechijitak.* **13** Nokniuan, amo niknemilia ke nikselijya. Sayoj ke kemaj nikyekmati se taman: nikelkaujtok tein mokauak taikampa uan nimochikaujtok* para nikselis tein satepan onkas. **14** Semi nimochikaujtok para nikselis tein nechtayokoliskej: ninemis ne iluikak iniuan akin Dios kinnotsak itechkopa Cristo Jesús. **15** Yejua ika, akin semi titakuaujtamatij maj no ijkon titanemilikan, uan komo aksa* amo ijkon tanemilia, Dios kinextilis keniuj moneki tanemilis. **16** Uan maski kuali tiktekitilijtokejya Dios, maj ijkon tiksentokakan tikchiujtokan.

17 Nokniuan, nochin namejuan xikchiuakan kemej nejua nikchiujtok uan xikinyekitakan akin kichiujtokej* kemej tamechnextilijkej. **18** Porin moajsij miakej akin kiixtopeuaj Cristo uan kouit* tein ika kimiktijkej. Miakpa ininka nitajtouaya, sayoj ke axkan keman ininka nitajtoua nichoka. **19** Yejuan ixpoliuiskej, uan tein kinejneki ininnakayo kiitaj kemej inindios; moueyitaliaj ika tein monekiskia mopinaujmatiskej uan sayoj tanemiliaj itech tein onkak nikan taltikpak. **20** Sayoj ke tejuan tipouij ne iluikak. Semi tikchixtokej* se totemakixtijkauj, toTekotsin Jesucristo akin yetok ne iluikak. **21** Yejua kipatas tonakayo tein ueli miki uan techmakas se tonakayo tein kualtsin kemej tein yejua kipia. Yejua kichiuas nejin ika iueyi chikaualis, tein ika ueli kiixyekana nochi.

4 Notasojikniuantsitsin, semi namechtasojta uan semi nikneki namechitas. Namejuan nankichiuaj maj niyolpaki uan namechita kemej se corona. Xiksentokakan amo ximotsinkixtikan kemej itatojtokakauan toTekotsin, ijkon kemej namechiluij.

2 Niktataujtia Evodia uan Síntique maj kipiakan sayoj se tanemilil kemej itatojtokakauan toTekotsin. **3** Uan tejua akin yekmelauj tinotekitikaikniuj, no nimitsiluia xiksentoka xikinpaleui nejin siuamej akin mochikauanij kiteixmatiltiskej kuali tanauatilmej* nouan uan iuan Clemente uan no iniuan okseki notekitikaikniuan, akin inintokay ijkuiliujtok itech amatajkuilol kampa ixnesij akin nemiskej.

4 Nochipa xiyolpakikan kemej itatojtokakauan toTekotsin. Oksepa namechiluia: ¡xiyolpakikan! **5** Maj nochin kimatikan ke namejuan amo nankitemouaj maj nochipa mochiua tein nankinemiliaj. ToTekotsin amo uejka yetok. **6** Amo teyi ika ximoteltekipachokan, ta nochipa xikchiuakan netataujtil uan chikauak xiktataujtikan Dios maj namechixyekana itech tein yeski taman tein nankipanoskej uan nochipa xiktasojkamatilikan. **7** Komo nankichiuaj nejin, Dios namechyolseuis kemej amo akin ueli kiajsikamati, uan nejon kiyekpias namoyolo uan na-

---

3:12 *Oso "nechixpejpenak". Itech griego, "nechkitskij". **3:13** *Oso "nimotilantok". **3:15** *Oso "akin", "akaj". **3:17** *Itech griego, "nentinemij". **3:18** *Xikonita pág. 497, *kouit kampa tetajyouiltiaj.* **3:20** *Oso "tikchatokej".

4:3 *Oso "tajtolmej".

motanemilil* itechkopa Cristo Jesús.

8 Yejua ika nokniuan, nochipa xitanemilijtokan itech nochi tein melauak, itech nochi tein amo se kiauilmati, itech nochi tein Dios kiita ke kuali yetok,* itech nochi tein chipauak, itech nochi tein kichiua maj se tetasojta, itech nochi tein kuali ika motajtoua,# itech nochi tein kuali uan itech nochi tein kinamiki maj kiueyitalikan. **9** Xikchiuakan tein namechmachtij, tein nankineltokakej, tein nanechkakilijkej uan tein nankiitakej ke nikchiuak, uan Dios akin teyolseuia namouan yetos.

10 Semi niyolpaki uan niktasojkamatilia toTekotsin maj axkan oksepa noka xitanemilikan. Maski ipa noka nantanemilijtoyaj, amo nanueltoyaj nankinextijtoyaj. **11** Amo nikijtoua nejin porin amo nikpia tein ika nimoixpanoltis, porin nikmati keniuj niyolpakis* itech tein yeski taman tein nikpanos. **12** Nikmati keniuj se nemi keman amo teyi se kipia uan nikmati keniuj se nemi keman se kitelpia. Itech nochi uan itech tein yeski taman tein nikpanouani, nikmati tein amo miakej kimatij: keniuj se yolpakis keman se ixuitos uan keman se mayantos, keman se kitelpias uan keman amo teyi se kipias. **13** Nikpia chikaualis para nikixnamikis nochi porin Dios nechmaka chikaualis.

14 Sayoj ke, semi kuali tein nankichiujkej porin nanechpaleuijkej keman nitajyouijtoya. **15** Tein melauj, nokniuan akin nanyetokej Filipos, no nankimatij ke satepan ke yekinika nankikakkej kuali tanauatilmej uan nikisak de Macedonia, itech nion se nechikol nechpaleuijkej nion kinekkej maj nikinpaleui, ta sayoj namejuan; **16** porin keman nietoya Tesalónica, namejuan nanechtitanilijkej tein ika nimoixpanoltis, uan amo sayoj sepa, ta ojpa. **17** Amo niktemojtok xinechtayokolikan teisa, ta sayoj nikneki xikmiakilikan tein kuali tein nankichiuaj iixpan Dios. **18** Sayoj ke nikpia nochi tein nechpoloua uan okachiok. Amo teyi nechpolouaok porin Epafrodito nechmakak tein namejuan nanechtitanilijkej. Tein nanechtayokolijkej kemej yeskia se taman tein kualtsin ajuiyak tein nankimaktilijkej Dios uan tein yejua kiyolpaktia. **19** Yejua ika, noDios akin semi techtatiochiuia, namechmakas nochi tein namechpolos itechkopa Cristo Jesús. **20** ToDios uan toTajtsin kinamiki maj kiueyitalikan nochipaya. Maj ijkon mochiua.*

21 Xinechintajpalouilikan nochin akin Dios moinxelouilij,* akin pouij iuan Cristo Jesús. Tokniuan akin nouan yetokej namechontajpalouaj. **22** Nochin akin Dios moinxelouilij,* uan okachiok akin yetokej ichan Tekiuaj# namechontajpalouaj.

23 Maj toTekotsin Jesucristo namechmaka itatiochialis tein amo technamiki porin nankinextiaj se kuali tanemilil.

4:7 *Oso "namotanemililuan". **4:8** *Oso "tein melauak iixpan Dios". #Oso "tein Dios kiyolpaktia". **4:11** *Oso "toni nikchiuas".

4:20 *Oso "Amén". **4:21, 22** *Oso "chipaujkej iixpan Dios". **4:22** #Itech griego, "César".

COLOSENSES

(TEIN KINIJKUILOUILIJKEJ AKIN YETOYAJ COLOSAS)

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

1 Pablo tatajpaloua (1, 2)
Kitasojkamatilia Dios porin tokniuan takuaujtamatij (3-8)
Kitataujtiaj Dios maj kinpaleui tokniuan (9-12)
Tein kichiua Cristo semi tayekantok (13-23)
Pablo chikauak tekiti para kinpaleuis tokniuan (24-29)

2 Tein Dios amo kitematiltijtoya yejua Cristo (1-5)
"Ximotachilikan para maj amo akin namechkajkayaua" (6-15)
"Cristo kinextia tein melauak" (16-23)

3 Moneki tikpataskej kemej achto tikatkaj (1-17)
"Xikmiktikan tein amo kuali tein namotech yetok" (5)
"Keman titetasojtaj yekmelauj kualtsin timouikaj" (14)
Tein kinyolmajxitiaj kalyetonij (18-25)

4 Tein kinyolmajxitiaj akin kinpiaj takeualmej (1)
"Nochipa xikchiujtokan netataujtil" (2-4)
Maj tiknextikan ke titamatinij iniuan akin amo taneltokaj (5, 6)
Pablo monauatia (7-18)

1 Nejua Pablo, niitatitanil Cristo Jesús porin Dios ijkon kinekik, uan nouan yetok tokniuj Timoteo. **2** Namechtitanilia nejin amatajkuilol namejuan tokniuan akin nanyetokej Colosas, namejuan akin Dios namechxeloj* uan amo nankikauaj Cristo:

Maj toTajtsin Dios namechmaka tatiochiualis tein amo technamiki uan maj namechpaleui kuali ximouikakan iuan Dios.

3 Keman namoka timotataujtiaj, nochipa tiktasojkamatiliaj Dios, iTajtsin toTekotsin Jesucristo, **4** porin tikakinij keniuj nantakuaujtamatij iuan Cristo Jesús uan keniuj nankintasojtaj nochin akin Dios moinxelouilij* **5** porin nankichixtokej* tatiochualis tein Dios namechmakas ne iluikak. Namejuan namechixmatiltijkej nejin tatiochiualis keman ika namechnojnotskej tamachtilis tein melauak, kuali tanauatilmej* **6** tein nankikakkej. Ijkon kemej kiteixmatiltijtokej itech nochi taltikpak uan miakej kineltokatokej kuali tanauatilmej, no ijkon mochiujtok kampa nanyetokej desde keman nankikakkej uan senkis nankimatkej keniuj Dios yekmelauj kinextia itatiochiualis tein amo technamiki. **7** Yejua nejon tein namechmachtij Epafras, totakeualiknitsin akin nochipa kitekitilia Cristo, akin kichiua tein tejuan tikchiuaskiaj komo namouan tietoskiaj. **8** Yejua no techiluij ke ichikaualis Dios namechpaleuia xitetasojtakan.

1:2 *Oso "nanchipaujkej iixpan Dios". **1:4** *Oso "chipaujkej iixpan Dios". **1:5** *Oso "nankichatokej".

1:5 *Oso "tajtolmej".

9 Yejua ika, desde ke tikmatkej nejon, tiksentokaj namoka timotataujtiaj uan titajtanij maj kuali xikixmatikan tein Dios kineki, yekmelauj xitamattokan uan maj ichikaualis namechpaleui xikajsikamatikan nochi. **10** Ijkon uelis nanemiskej kemej moneki nemiskej akin kitekitiliaj Jehová* uan nankiyolpaktiskej itech nochi. No nankichiuaskej tein kuali uan nankisentokaskej okachi kuali nankiixmatiskej Dios. **11** No titajtanij maj Dios ika iueyi chikaualis semi namechchikaua para nankixikojtiaskej nochi ika nejmachkayot uan nanyolpakiskej. **12** Uan xiktasojkamatilikan toTajtsin, porin namechpaleuij xikchiuakan tein moneki para nankiseliskej tein kinmakas akin moinxelouilij* uan yetokej kampa tanestok.

13 Dios techkixtij kampa tayouayan,* uan techuikak itech itaixyekanalis itasojKonetsin, **14** akin taxtauak para techmakixtis uan para maj techtapojpolluilikan totajtakoluan. **15** Yejua tamati kemej Dios akin amo ueli tikitaj. Yejua tayekankakonet de nochi tein Dios kichijchiuak; **16** porin itechkopa, Dios kichijchiuak nochi okseki taman ne iluikak uan nikan taltikpak, tein moita uan tein amo moita, taixyekanalis, tanauatil, tekiuanij oso taixyekananij. Nochi okseki taman Dios kichijchiuak itechkopa uan para yejua. **17** Uan no, yejua nemi desde achto ke nochi okseki taman, uan itechkopa, Dios kichiuak maj onka nochi okseki taman, **18** uan yejua taixyekana itech* nechikol, oso inakayo. Yejua akin itech peuak nochi, akin achto oksepa nemik. Ijkon yejua tayekantoskia itech nochi; **19** porin Dios kinekik maj itech iKoneuj yeto nochi tein kuali **20** uan itechkopa Cristo, oso itechkopa iesyo tein mimilauik itech kouit,* Dios kichiua maj nochi okseki taman tein onkak nikan taltikpak uan ne iluikak oksepa kuali mouikakan iuan.

21 Tein melauj, namejuan achto amo nanpouiaj iuan Dios uan nankiixnamikiaj porin sayoj nantanemiliayaj itech tein amo kuali. **22** Sayoj ke itechkopa inakayo akin momikilij, axkan yejua kichiuak oksepa kuali ximouikakan iuan, ijkon iixpan Dios nanyeskij nanchipaujkej, amo nankipiaskej tein amo kuali uan amo teyi ika uelis namechteluiliskej. **23** Sayoj ke moneki xiksentokakan xitakuaujtamatikan, kuali ximotakitskilikan itech tatsineualoni uan amo ximotsinkixtikan, amo xikauakan tatiochiualismej tein nankichiaj porin nankikakkej kuali tanauatilmej tein moteixmatiltijkejya itech nochi taltikpak. Nejua Pablo, nechixtalijkej maj nikteixmatilti nejin kuali tanauatilmej.

24 Axkan niyolpaki namoka nitajyouijtos, uan nitajyouijtok kemej Cristo, sayoj ke poliuiok nitajyouis uan nejon kipaleuis inakayo Cristo, oso inechikol. **25** Peuak nitekiti itech nejin nechikol porin Dios nechixtalij, uan nejon namechpaleuia. Yejua ika nikteixmatiltia itajtol Dios nochi tein niueli, **26** nikteixmatiltia tein Dios

1:10 *Xikonita pág. 496, *Jehová.* **1:12** *Oso "chipaujkej iixpan". **1:13** *Itech griego, "techmakixtij imako itanauatil tayouayanilot".

1:18 *Itech griego, "yejua itsontekon". **1:20** *Xikonita pág. 497, *kouit kampa tetajyouiltiaj.*

amo kitematiltijtoya* nochi nejin tonalmej# nion kinmatiltij akin nenkej ne uejkauj. Sayoj ke axkan Dios kinmatiltij akin moinxelouilij.△ **27** Uan no Dios kinekik kinmatiltis akin amo judíos uejueyi tatiochiualismej tein poui itech tein amo kitematiltijtoya.* Nejin tein amo kitematiltijtoya yejua Cristo akin poui namouan, tein kijtosneki ke nankichiaj maj iuan namechueyitalikan. **28** Tikteixmatiltijtokej, titanejmachtijtokej uan kemej yekmelauj titamattokej tikinmachtijtokej oksekin para maj kiixmatikan Cristo, uan ijkon tikinuikaskej iixpan Dios kemej itatojtokakauan Cristo akin semi takuaujtamatij. **29** Yejua ika chikauak nitekititok uan nimochikaujtok, nitakuaujtamati itech ichikaualis tein notech tekiti.

2 Porin nikneki xikmatikan keniuj semi nimochikaua namechpaleuis namejuan, uan no nikinpaleuis akin yetokej Laodicea uan nochin akin ayamo nechixmatij. **2** Niktemoua nikinyolseuis yejuan uan namejuan uan maj nochin xisenyetokan porin namotasojtaj. Uan no niktemoua xikpiakan nochi tatiochiualismej porin nankiyekmatij ke melauak tein nankiajsikamatij, para kuali xikixmatikan tein Dios amo kitematiltijtoya:* Cristo. **3** Uan itech Cristo kuali kitatijkej* nochi tamatilis tein semi kipia ipatiuj uan tein uelis se kiixmatis. **4** Namechiluia nejin para maj amo akin namechkajkayaua ika tanemililmej tein ika tetaneltoktiaj. **5** Maski amo nietok namouan, namotech nitanemilijtok uan niyolpaki nikmatis ke nankichiuaj nochi kemej moneki uan ke nantakuaujtamatij iuan Cristo ika nochi namoyolo.

6 Yejua ika, ijkon kemej nantakuaujtamatkej iuan toTekotsin Cristo Jesús, xiksentokakan xiktakamatikan. **7** Ijkon kemej namechmachtijkej, kuali ximotakitskilijtokan itech Cristo kemej se kouit tein uejkatan toktok, xiyekijkatokan itech Cristo uan xiyektakuaujtamatikan, uan no, nochipa ximotasojkamatikan.

8 Ximotachilikan para maj amo akin namechkajkayaua* ika inintamachtilis tamatinij uan ika tein kinemiliaj ke tapaleuia. Nochi nejon yejua tein kinmachtijkej ininuejkaujtatuan oso tein kitayekanaltiaj nikan taltikpak uan amo tein tamachtia Cristo. **9** Porin itech Cristo yetok nochi tein kuali tein Dios kipia. **10** Yejua ika itechkopa nankipiajya nochi. Yejua kinixyekana* nochin tekiuanij uan akin kipiaj tanauatil. **11** Kemej nanpouij iuan Cristo namejuan no namechtekkej,* amo kemej kichiuaj nikan taltikpak, ta kemej kichiuaj akin kitojtokaj Cristo. Yejuan motekij keman kikauaj tein kinejneki ininnakayo. **12** Porin namejuan kemej yeskia namechtokkej keman namoauijkej kemej yejua, uan kemej nanpouij iuan, oksepa nanenkej* uan iuan namechsentilijkej porin nan-

1:26, 27; 2:2 *Xikonita pág. 503, *tein Dios amo kitematiltijtoya.* **1:26** #Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok.* △Oso "chipaujkej iixpan". **2:3** *Oso "kicholtijkej".

2:8 *Itech griego, "namechkitski". **2:10** *Oso "kemej yeskia inintsontekon". **2:11** *Oso "namechchiuilijkej circuncisión". Xikonita pág. 493, *circuncisión.* **2:12** *Itech griego, "namoajokkej".

takuaujtamatij itech tein Dios kichiua ika ichikaualis. Tein melauj Dios kichiuak maj oksepa nemi.

13 Uan no, maski namejuan kemej yeskia namomikilijkajya porin nankichiuayaj miak taman tein amo kuali uan porin amo namechtektoyaj,* Dios kichiuak xinemikan uan namechsentilij iuan Cristo. Techtapojpoluilij nochi totajtakoluan ika nochi iyolo, **14** uan kiixpoloj nochi tataman tanauatilmej tein moijkuilojkej tein kinextiaya totajtakoluan. Dios kiixpoloj keman Cristo kikoujpampilojkej.* **15** Ika nejin,* kintamikuilij nochi tein kipiayaj taixyekananij uan tekiuanij uan senteixtenoj kinuikatinemik para kinextis ke tapolojkej.

16 Yejua ika, maj amo akin namechijijto ika tein nankikuaj uan tein nantayij, uan amo akin moneki namechiluis xiiluitikan xijxiujtika, keman ajsi selik metsti oso ximoseuikan itech tonal sábado.* **17** Nejon sayoj kiixnextiaya tein monekia mochiuas, sayoj ke Cristo kinextia tein melauak. **18** Sekin kiuelitaj taixkajkayauaskej uan kinextiskej ke yolyemankej uan kiuelitaj kinueyichiuaskej ángeles,* sayoj ke amo xikauakan maj nion akin namechkuili tein Dios namechtayokolis. Yejuan sayoj kitayekanaltiaj tein kiitaj uan sayoj kinemiliaj tein kinejneki ininnakayo uan ika nejon moueyimatij# **19** uan amo kitojtokaj Cristo akin kemej yeskia inintsontekon. Cristo kimaka inakayo nochi tein kipoloua uan kichiua maj nochi kuali sajsaliujto uan maj moskalti ika ichikaualis Dios.

20 Komo nankiixtopeujkej tein kitayekanaltiaj nikan taltikpak uan namomikilijkej iuan Cristo, ¿keyej nanemij kemej yeskia nanpouijok iniuan akin nemij nikan taltikpak? ¿Keyej nankisentokaj nankitakamatij nejin tanauatilmej: **21** "amo xikitski, amo xikyeko, amo xikmatoka?".* **22** Nochi nejin ixpoliui keman se kikua oso se tayi. Nejin sayoj tanauatilmej tein takamej tamachtiaj. **23** Majya moita ke tepaleuiaj maj se tamatkej, sayoj ke tein melauj amo akin kipaleuia maj kiixtopeua tein kinejneki inakayo, porin sejse kiixtalia keniuj kiueyichiuas Dios, taixkajkayaua uan kinextia ke yolyemanik uan motajyouiltia.

3 Sayoj ke komo namejuan namomikilijkajya uan Dios kichiuak oksepa xinemikan* iuan Cristo, xiksentokakan xiktemokan tein yetok ne iluikak kampa Cristo tokotsyetok iyekmakopa Dios. **2** Xitanemilijtokan itech tein yetok ne iluikak uan amo itech tein onkak nikan taltikpak. **3** Porin namejuan namomikilijkej, uan namonemilis motatijtok* iuan Cristo, akin poui iuan Dios. **4** Keman monextis Cristo, akin kichiuak maj tinemikan,* namejuan no iuan namonextiskej uan namechueyitaliskej kemej yejua.

5 Yejua ika, xikmiktikan tein amo kuali tein namotech yetok,

2:13 *Oso "amo namechchiuilijtoyaj circuncisión". **2:14** *Xikonita pág. 497, *kouit kampa tetajyouiltiaj.* **2:15** *Oso xa "Itechkopa". **2:16** *Xikonita pág. 500, *sábado.* **2:18** *Oso "taueyichiuaskej kemej ángeles". #Oso "moueyinekij".

2:21 *Oso "amo xikmachili". **3:1** *Itech griego, "ximoajokuikan". **3:3** *Oso "mocholtijtok". **3:4** *Oso "Cristo, tonemilis".

uan ijkon amo nanauilnemiskej,* amo nankichiuaskej tein pitsotik, amo nankitelnejnektoskej namotekaskej iuan aksa,# amo nankinejnekiskej nankichiuaskej tein amo kuali uan amo nankitelixnejnekiskej tein teaxka,△ porin nejin kemej yeskia se kinueyichiujtoskia tatadiosmej.⊠ **6** Dios kinnextilis iueyi kualanyo akin kichiuaj nejin. **7** Keman nanemiaj kemej yejuan, namejuan no nankichiuayaj nejon. **8** Sayoj ke axkan amo fiero xikualanikanok, amo xitauelmiktinemikanok, amo xikchiuakanok tein amo kuali uan amo xikijtokanok tein teyolkokos,* uan nion teyi tein pitsotik. **9** Amo ximokajkayauakan se iuan okse. Xikpatakan kemej achto nankatkaj uan amo xikchiuakanok tein achto nankichiuayaj, **10** uan xipeuakan xinemikan* kemej Dios kineki. Uan nejin uelis okachi kuali nankichiujtiaskej ijkon kemej okachi nankiixmattiaskej Dios. Uan ijkon nankichiuaskej tein yejua kichiua.# **11** Uan keman se nemi kemej Dios kineki, amo tayekantokok ox aksa griego oso judío, ox kitekkejya* oso amo, ox analtekoj oso nemi koujtaj,# ox temako yetok oso amo, porin Cristo yetok itech nochi uan tinochin iuan tipouij.

12 Yejua ika, kemej Dios namechijitak,* nanchipaujkej iixpan uan namechtasojta, xiteyoliknelikan,# xiyolkualmej, xiyolyemankej, xiyolnejmachmej uan amo xiyolijsiuikan. **13** Xiksentokakan ximoxikojtokan se iuan okse uan ximotapojpoluijtokan ika nochi namoyolo maski aksa namechchiuilis tein amo kuali. Jehová* namechtapojpoluij ika nochi iyolo, yejua ika no ijkon xikchiuakan iniuan oksekin. **14** Uan amo sayoj nejon, ta xitetasojtakan,* porin keman titetasojtaj yekmelauj kualtsin timouikaj se iuan okse.

15 Uan maj Cristo nochipa namechyolseuijto,* porin Dios namechnotsak para nansenpouiskej uan nanyolseujtoskej. Uan nochipa ximotasojkamatikan. **16** Maj itajtol Cristo senkis yeto namotech uan maj namechpaleui xitamattokan. Keman namomachtiskej uan namoyolchikauaskej# se iuan okse xikuikan salmos, xikueyitalikan Dios uan xikuikan tatsotson tein ika nantaueyichiuaj uan namotasojkamatij, uan ijkon xiksentokakan. Xikueyichiuakan Jehová* namoyolijtik ika tatsotson. **17** Tein yeski taman tein nankijtoskej uan tein nankichiuaskej, xikchiuakan nochi itokaykopa toTekotsin Jesús, uan itechkopa xiktasojkamatilikan toTajtsin Dios.

3:5 *Tajtol griego, *pornéia*. Xikonita pág. 492, *auilnemilis*. #Oso "akin", "akaj". △Oso "amo nanyeskij nanxijxikuimej". ⊠Oso "tiotsitsin". **3:8** *Oso "amo xiteuijuikaltikanok (xitatejtelchiuakanok)". **3:10** *Oso "uan ximoyankuilikan ijkon kemej namotaliliskiaj se yankuik tasal". #Oso "nantamatiskej kemej yejua". **3:11** *Oso "kichiuilijkejya circuncisión". Xikonita pág. 493, *circuncisión*. #Oso "escita". Ijkon kiluiayaj se akin amo taixmatia.

3:12 *Oso "namechixpejpenak". #Oso "ximopatakan uan xiteyoliknelikan". **3:13, 16** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **3:14** *Oso "ximopatakan uan xitetasojtakan". **3:15** *Itech griego, "maj iyolseuilis Cristo kitsakuili namoyolo". **3:16** #Oso "namoyolmajxitiskej".

18 Siuatsitsin, ximokauakan maj namechixyekana namotakauj, porin nejon kiyolpaktia toTekotsin. **19** Takamej, xiksentokakan xikintasojtakan namosiuauan, uan amo eliuis iniuan xikualantokan.* **20** Konemej, xikintakamatikan namotatuan itech nochi, porin nejon kiyolpaktia toTekotsin. **21** Tetatmej,* amo xikinkualantikan# namokoneuan, para maj yejuan amo moyolkokokan. **22** Takeualmej, xikintakamatikan namotekouan itech nochi, amo sayoj keman yejuan namechitstokej para maj kuali namechitakan oksekin, ta xikintakamatikan ika nochi namoyolo, porin nankimojkatokaj Jehová.* **23** Tein yeski taman tein nankichiuaskej, xikchiuakan ika nochi namoyolo kemej yeskia nankitekitilijtoskiaj Jehová* uan amo oksekin, **24** porin nankimatij ke Jehová* namechtayokolis tein kiixtalijtok namechmakas. Xiktekitilikan namoTeko, Cristo. **25** Akin kichiuas teisa tein amo kuali kitaxtaualtiskej tein kichiuak, uan Dios amo techichikotasojta.*

4 Namejuan akin nankinpiaj takeualmej, xikinchiuilikan tein kuali namotakeualuan uan amo xikinchichikotasojtakan.* Xikelnamikikan ke namejuan no nankipiaj se namoTeko ne iluikak.

2 Nochipa xikchiujtokan netataujtil; xiijsatokan* uan ximotasojkamatikan. **3** Uan no, xiktataujtikan Dios maj techpaleui maj tiuelikan tikteixmatiltikan itajtol uan tein Dios amo kitematiltijtoya* tein ika tajtoua Cristo. Kemej nikteixmatiltia nejin, nitsaktok uan niilpitok# ika cadena. **4** No xiktajtanikan Dios maj nechpaleui maj niyektajto keman nikteixmatiltis, ijkon kemej moneki nikchiuas.

5 Xiknextikan ke nantamatinij keman nanyetoskej iniuan akin amo taneltokaj uan kuali xikuikan namotiempo.* **6** Nochipa kualtsin xitenojnotsakan kemej ijkuak nankipoyeliaj se tapalol para maj uelia, uan ijkon nankimatiskej keniuj moneki nantanankiliskej.

7 Noknitsin Tíquico namechtapouis keniuj nietok. Yejua takuaujtamach uan nouan kitekitilia toTekotsin kemej takeual. **8** Namechtitanilia para maj namechmatilti keniuj tietokej uan para maj namechyolseui. **9** Iuan yas noknitsin Onésimo, akin takuaujtamach uan namouan yetoya. Yejuan namechtapouiskej nochi tein nikan panotok.

10 Aristarco, akin nouan tsaktok, namechontajpaloua uan no Marcos, iprimo Bernabé (akin moneki nankiseliskej ika pakilis komo namechitati, ijkon kemej tamechnauatijkej), **11** uan Jesús akin kiluiaj Justo no namechontajpaloua. Yejuan judíos.* Sayoj yejuan nouan tekititokej uan nouan kiteixmatiltiaj iTaixyekanalis

3:19 *Oso "amo xikineliuisuikan". **3:21** *Nikan kinnojnotstok takamej. #Oso "amo xikinyolajxitikan". **3:22-24** *Xikonita pág. 496, *Jehová.* **3:25** *Oso "amo techichikouia". **4:1** *Oso "amo xikinchichikouikan". **4:2** *Oso "xitachixtokan", "xiixpetantokan".

4:3 *Xikonita pág. 503, *tein Dios amo kitematiltijtoya.* #Oso "nitsikaujtok". **4:5** *Oso "amo xitonalpolokan". Itech griego, "xikouakan tiempo tein ixyetok". **4:11** *Oso "kintekkej". Xikonita pág. 493, *circuncisión.*

Dios, uan semi nechpaleuianij uan nechyolchikauanij. **12** No namechontajpaloua Epafras, akin namouan yetoya uan kitekitilia Cristo Jesús. Yejua nochipa chikauak namoka motataujtia, para xiksentokakan semi xitakuaujtamatikan uan senkis xikyekmatikan ke melauak nochi tein Dios kineki. **13** Uelis nikyekijtos ke yejua chikauak tekiti para namechpaleuis namejuan, uan no akin yetokej Laodicea uan Hierápolis.

14 Lucas, tapajtijkej akin tiktasojtaj uan no Demas, namechontajpalouaj. **15** Xinechintajpalouilikan tokniuan akin yetokej Laodicea, toknitsin Ninfa uan tokniuan akin mosentiliaj ichan. **16** Satepan ke moixtajtoltis* nejin amatajkuilol, maj no moixtajtolti itech nechikol ompa Laodicea, uan amatajkuilol tein nikintitanilij yejuan, xikixtajtoltikan# namejuan. **17** Uan no, xikiluikan Arquipo: "Xiksentoka chikauak xitekiti para tiktamichiuas tekit tein toTekotsin mitsmakak".

18 Nejua Pablo, nikmaijkuiloua nejin tajtolmej tein ika namechtajpaloua. Xikelnamiktokan ke nitsaktok uan niilpitok* ika cadena. Maj Dios namechmaka itatiochiualis tein amo technamiki.

4:16 *Oso "moleros". #Oso "xiklerokan". **4:18** *Oso "nitsikaujtok".

1 TESALONICENSES

(TEIN KINIJKUILOUILIJKEJ AKIN YETOYAJ TESALÓNICA)

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

1 Pablo tatajpaloua (1)
Kitasojkamatilia Dios porin tokniuan takuaujtamatij (2-10)

2 Tein Pablo kichiuak ompa Tesalónica (1-12)
Akin nemij Tesalónica kineltokakej itajtol Dios (13-16)
Pablo kintelitasneki akin nemij Tesalónica (17-20)

3 Pablo motekipachojtoya keman yetoya Atenas (1-5)
Kinyolseuij tein kinmatiltij Timoteo (6-10)
Pablo kitataujtia Dios maj kinpaleui tokniuan (11-13)

4 "Amo xiauilnemikan" (1-8)
Maj okachi tetasojtakan (9-12)
Maj amo mokalakikan kampa amo inintekiuj (11)
"Itatojtokakauan Cristo akin momikilijkejya, achto oksepa nemiskej" (13-18)

5 "Itonal Jehová ejkotiuetsis" (1-5)
"¡Axkan tiyolseujkanemijya uan amo timouijok!" (3)
"Maj tiijsatokan uan maj tiksentokakan tiyektalnamiktokan" (6-11)
Okseki taman tein kinyolmajxitia (12-24)
Pablo monauatia (25-28)

1 Nejua Pablo, nietok iuan Silvano* uan no iuan Timoteo. Namechtitanilia nejin amatajkuilol namejuan tokniuan akin nanpouij iuan toTajtsin Dios uan toTekotsin Jesucristo ompa Tesalónica:

Maj Dios namechmaka tatiochiualis tein amo technamiki uan maj namechpaleui kuali iuan ximouikakan.

2 Nochipa tiktasojkamatiliaj Dios keman tamechelnamikij nanochin itech tonetataujtiluan, **3** porin iixpan toTajtsin Dios nochipa tikelnamikij tekit tein nankichiuaj porin nantakuaujtamatij uan nantetasojtaj, uan keniuj nantaxikouaj porin nantakuaujtamatij iuan toTekotsin Jesucristo. **4** Nokniuan akin Dios namechtasojta, tikmatij ke yejua namechijitak,* **5** porin kuali tanauatilmej* tamechixmatiltijkej amo sayoj ika tein tamechiluijkej, ta no Dios techpaleuij ika ichikaualis uan tikyekmatiaj ke tein tamechiluiayaj katka melauak uan nejon semi namechpaleuij. Uan namejuan nankimatij tein tikchiujkej para tamechpaleuiskej. **6** Uan no, namejuan nankichiujkej kemej toTekotsin uan kemej tejuan, porin maski semi nantajyouijtoyaj, ika yolpakilis tein Dios kitemaka ika ichikaualis namejuan nankineltokakej itajtol. **7** Ijkon nochin taneltokanij akin yetokej Macedonia uan Acaya, peujkej kichiuaj ijkon kemej namejuan.

8 Tein melauj, amo sayoj nankiteixmatiltianij itajtol Jehová* ompa Macedonia uan Acaya ta itech nochi xolalmej, uan no miakkan momati ke semi nantakuaujtamatij iuan Dios, yejua ika amo monekiok tamechiluiskej teisa. **9** Porin yejuan kisentokaj ika tajtouaj keman timoixmatkej uan keniuj namejuan nankinixtopeujkej namotatadiosuan* uan peujkej nankitekitiliaj Dios akin melauak uan nochipa yoltok **10** uan no nankichixtokej* maj uiki de ne iluikak iKoneuj, akin yejua kichiuak maj oksepa nemi,# Jesús akin techmakixtis keman Dios kinextis iueyi kualanyo tein amo uejkaua kinextiti.

2 Nokniuan, namejuan kuali nankimatij ke amo nenkaj tamechkalpanojkej. **2** Kemej nankimatij, titajyouijkej uan toka mauiltijkej ompa Filipos, sayoj ke Dios techyolchikauak# para tamechixmatiltiskej kuali tanauatilmej* maski semi techixnamikiaj.△ **3** Porin keman tamechyolmajxitiaj, amo timopolouaj uan tamechiluiaj tein chipauak uan amo tamechkajkayauaj, **4** uan kemej Dios techixtalij maj tikteixmatiltikan kuali tanauatilmej, amo tamechnojnotsaj para tikinyolpaktiskej oksekin, ta para tikyolpaktiskej Dios, akin kiyekita toyolo.

5 Tein melauj, namejuan nankimatij ke amo keman tamechueyitalijkej, nion titaixkajkayaujkej para xitechmakakan tomin. ¡Dios kiitstok ke amo ijkon! **6** Amo no tiktemouanij maj techueyitalikan, nion namejuan nion oksekin, maski ueliskia tamechiluiskej xitechtekipanokan porin tiitatitaniluan

---

1:1 *No monotsa Silas. **1:4** *Oso "namechixpejpenak". **1:5; 2:2** *Oso "tajtolmej". **1:8** *Xikonita pág. 496, *Jehová*.

1:9 *Oso "namotiotsitsin". **1:10** *Oso "nankichatokej". #Itech griego, "kiajokuik". **2:2** #Oso "techpaleuij maj amo timouikan". △Oso xa "tikixnamiktoyaj miak taman".

Cristo. **7** Amo tikchiujkej nejon, ta tamechtasojtakej uan tamechyekpiakej, ijkon kemej se temomaj kinchichitia ikoneuan uan kinyekpia porin kintasojta. **8** Yejua ika, kemej semi tamechtasojtaj, ika miak pakilis tamechixmatiltijkej ikuali tajtoluan Dios, uan no hasta timotemakakej timikiskej para tamechpaleuiskej.

9 Nokniuan, nikyekmattok ke nankielnamikij ke chikauak titekitikej uan amo timoseuijkej. Keman tamechixmatiltijkej ikuali tajtoluan Dios, titekitikej youalintonal para amo monekis nantechtekipanoskej. **10** Tein melauj nokniuan, keman tietoyaj namouan tichipaujkanenkej, timelaujkanenkej uan amo nantechajxilijkej nion teyi tein amo kuali. Namejuan nankiyekmatij nejon uan no Dios. **11** Kuali nankimatij ke ijkon kemej se tepopaj kichiua iniuan ikoneuan, tejuan tamechyolmajxitiayaj, tamechyolseuiayaj uan tamechnejmachtiayaj nansejsemej **12** para xiksentokakan xinemikan kemej moneki nemiskej akin kitekitiliaj Dios, akin namechnotstok para xikalakikan itech iTaixyekanalis uan para namechueyitalis.

13 Yejua ika tejuan nochipa tiktasojkamatiliaj Dios, porin keman namejuan nankikakkej itajtol Dios, tein tejuan tamechmatiltijkej, amo nankineltokakej kemej inintajtol takamej, ta kemej yekmelauj itajtol Dios, tein no namechpaleuijtok namejuan akin nantaneltokaj. **14** Nokniuan, namejuan nankichiujkej kemej imomachtijkauan Cristo Jesús akin pouij itech inechikoluan Dios ompa Judea. Porin namejuan no namechtajyouiltijkej akin nemij itech namoaltepeuj, ijkon kemej judíos no kintajyouiltijtokej toknіuan ompa Judea. **15** Judíos hasta kimiktijkej toTekotsin Jesús uan tanauatianij,* uan no techtajyouiltijkej tejuan. Uan no, yejuan amo kiyolpaktijtokej Dios, uan tein kichiuaj amo akin kipaleuia, **16** porin kitemouaj maj amo tikinixmatiltikan akin amo judíos keniuj uelis momakixtiskej. Ijkon yejuan nochipa tajtakolchiujtokej. Sayoj ke iueyi kualanyo Dios inintech uetsikoya.

17 Nokniuan, keman monekik tamechkauaskej* seki tonalmej (amo uelia tamechitayaj, sayoj ke tiksentokayaj tamechelnamikiaj), uan kemej tiktelnekiaj tamechitaskej, tikchiujkej nochi tein tiuelkej para tamechitaskej. **18** Yejua ika tiknekiaj tamechkalpanotiuij. Kemaj, nejua Pablo, niktemoj nias amo sayoj sepa, ta ojpa. Sayoj ke Satanás techtsakuilij. **19** Porin keman toTekotsin Jesús mokepasya,* ¿toni tikchiaskej, toni techyolpaktis oso toni taxtauil# ika timoueyitaliskej iixpan? ¿Amo namejuan? **20** Kemaj, namejuan nankichiuaj maj timoueyitalikan uan maj tiyolpakikan.

3 Yejua ika, kemej semi tamechtemouayaj, tiknemilijkej ke okachi kuali maj timokauakan toselti ompa Atenas, **2** uan tiktitankej toknitsin Timoteo. Yejua itekitikauj* Dios akin kiteixmatiltia kuali tanauatilmej# tein ika tajtoua Cristo. Tiktitankej maj

---

2:15 *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* **2:17** *Oso "keman techxexelojkej". **2:19** *Tajtol griego, *parousía.* Xikonita pág. 497, *keman Cristo mokepasya.* #Itech griego, "corona". **3:2** *Oso xa "itekitikaikniuj". #Oso "tajtolmej".

namechyolchikauati uan maj namechyolseuiti para okachi xitakuaujtamatikan, **3** para maj amo akin mosenkaua* porin nankiixnamikij nejin ouijkayomej. Porin namejuan nankimatij ke moneki tikijyouiskej nejin.# **4** Tein melauj, keman namouan tietoyaj, miakpa tamechiluiayaj ke tikixnamikiskiaj ouijkayomej, uan kemej nankimatij, ijkon mochiuani. **5** Yejua ika, kemej semi namechtemouaya, niktitanik Timoteo para nikmatis ox namejuan nantakuaujtamatiajok. Nechtekipachouaya maj in Amokuali kichiuani ximotajtakolmakakan, porin komo ijkon yeskia, nenkaj titekitikej.

6 Sayoj ke Timoteo yekin mokepak uan techmatiltij miak taman tein kuali. Techiluij ke nankisentokaj nantakuaujtamatij uan nantetasojtaj. No techiluij ke nochipa nanyolpakij keman nantechelnamikij uan ke nankitelnekij nantechitaskej ijkon kemej tejuan no tiktelnekij tamechitaskej. **7** Yejua ika nokniuan, maski timotekipachojtokej* uan titajyouijtokej, semi techyolseuiani tikmatiskej ke nankisentokaj nantakuaujtamatij. **8** Porin tejuan kemej yeskia timoyolkuij komo namejuan amo namotsinkixtiaj kemej itatojtokakauan toTekotsin. **9** Namejuan semi nankichiuaj maj tiyolpakikan, yejua ika yekmelauj tiktasojkamatiliaj Dios. **10** Youalintonal chikauak timotataujtiaj ika nochi toyolo maj tiuelikan tamechitatij uan maj tamechpaleuikan ika tein namechpoloua para okachi nantakuaujtamatiskej.

3:3 *Itech griego, "amo akin kiuikakan". #Oso "yejua ika techixtalijkej". **3:7** *Oso "techpoloua miak taman".

11 Maj toTajtsin Dios uan toTekotsin Jesús techkauakan maj tamechkalpanotij. **12** Uan maj toTekotsin kichiua okachi ximotasojtakan se iuan okse uan no xikintasojtakan oksekin, ijkon kemej tejuan semi tamechtasojtaj, **13** para namoyolchikauaskej, amo nankipiaskej nion teyi tein amo kuali uan nanyeskij nanchipaujkej iixpan toTajtsin Dios keman toTekotsin Jesús mokepasya* iniuan nochin akin Dios moinxeloulij.#

4 Uan axkan nokniuan, tamechnextilijkejya keniuj moneki nanemiskej para nankiyolpaktiskej Dios, uan ijkon nankichiujtokej. Sayoj ke axkan tamechyoleuaj uan tamechtataujtiaj itokaykopa toTekotsin Jesús okachiok ijkon xikchiujtokan. **2** Namejuan nankimattokejya toni tamechnauatijkej itokaykopa toTekotsin Jesús.

3 Yejua nejin tein Dios kineki: xichipaujkanemikan uan amo xiauilnemikan.* **4** Nansejsemej moneki nankimatiskej keniuj nankikuiskej namonakayo para nanyeskij nanchipaujkej iixpan Dios uan nankiyolpaktiskej,* **5** uan amo nankichiuaskej kemej akin amo kiixmatij Dios, porin yejuan kitelnejnektokej motekaskej iuan aksa* uan amo keman ixuij. **6** Maj amo akin kichiuili iikniuj tein amo kuali nion maj ika mauilti ijkon, porin Jehová* kintatsakuiltis akin kichiuaj nochi nejin

3:13 *Tajtol griego, *parousía.* Xikonita pág. 497, *keman Cristo mokepasya.* #Oso "chipaujkej iixpan Dios". **4:3** *Tajtol griego, *pornéia.* Xikonita pág. 492, *auilnemilis.* **4:4** *Oso "oksekin namechtakachiuaskej". **4:5** *Oso "akin", "akaj". **4:6** *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

tajtakolmej, ijkon kemej tamechiluijkejya uan tamechnejmachtijkej. **7** Porin Dios amo technotsak para maj tikchiuakan tein pitsotik, ta para maj tichipaujkej. **8** Yejua ika, akin kiixtopeua nejin tamachtilis, amo techixtopeujtok tejuan, ta Dios, akin namechmaka ichikaualis.

9 Sayoj ke, amo moneki maj tamechijkuilouilikan ke moneki namotasojtaskej kemej yeskia naniknimej, porin Dios namechmachtijtok ximotasojtakan se iuan okse. **10** Tein melauj, nankintasojtajya nochin tokniuan akin moajsij Macedonia. Sayoj ke nokniuan, tamechyoleuaj okachi xitetasojtakan. **11** Ijkon kemej tamechnauatijkej, xikixtalikan nanyolseujkanemiskej, amo namokalakijtinemiskej kampa amo namotekiuj uan nantekitiskej, **12** para maj akin amo taneltokaj kiitakan ke namejuan nanchipaujkanemij uan para maj amo teyi namechpolo.

13 Uan no nokniuan, tiknekij xikmatikan tein kinpanos akin momikilijkejya,* para amo xitayokoyakan kemej akin amo kichiaj tein kuali. **14** Porin komo titakuaujtamatij ke Jesús momikilij uan oksepa nemik,* no titakuaujtamatij ke Dios no kinuikas iuan akin momikilijkejya# uan amo kikaujkej△ Jesús. **15** Tein axkan tamechiluiaj, yejua tein Jehová* kijtoua: akin tiyoltoskejok keman toTekotsin mokepasya△ amo tikinyekanteuaskej akin momikilijkejya;# **16** porin toTekotsin ualpantemos de ne iluikak ika se tanauatil,* uan tajtos kemej akin kinixyekana ángeles uan maaktiualas itrompeta Dios, uan itatojtokakauan Cristo akin momikilijkejya, achto oksepa nemiskej.# **17** Satepan, akin tiyoltoskejok uan timokauaskejok, techkuiteuaskej mixtsalan para iniuan tietoskej uan iuan timonamikiskej toTekotsin ne ejekaixko, uan ijkon nochipa tietoskej iuan toTekotsin. **18** Yejua ika, xiksentokakan ximoyolseuijtokan se iuan okse ika nejin tajtolmej.

5 Nokniuan, amo moneki maj aksa* ika namechtajkuilouili horas uan tonalmej tein Dios kiixtalij, **2** porin namejuan kuali nankimatij ke itonal Jehová* ejkotiuetsis ijkon kemej se tachtekkej kistiuetsiki youak. **3** Keman yejuan kijtojtoskej "¡Axkan tiyolseujkanemijya uan amo timouijok!", ijkuak ixpoliujtiuetsiskej. Nejon ixpoliuilis ejkotiuetsis, kemej ijkuak se siuat tajyouia porin kipiati ikonetsin, uan amo uelis choloskej. **4** Sayoj ke namejuan nokniuan amo nanyetokej tayouayan, uan nejon tonal amo namechajsikiuj kemej ijkuak tachtekinij tachtektokej uan tanestiuetsi, **5** porin nochin namejuan namechtauilijkejya uan nanemij kampa tatanestok. Tejuan amo tinemij kampa tayouayan.

6 Yejua ika, maj amo tikochtokan kemej oksekin, ta maj tiijsatokan* uan maj tiksentokakan ti-

4:13 *Itech griego, "kochtokej". **4:14** *Itech griego, "moajokuik". **4:14, 15** #Itech griego, "kochkejya". **4:14** △Oso "itechkopa". **4:15; 5:2** *Xikonita pág. 496, *Jehová.* **4:15** △Tajtol griego, *parousía.* Xikonita pág. 497, *keman Cristo mokepasya.*

4:16 *Oso "chikauak tajtol". #Itech griego, "moajokuiskej". **5:1** *Oso "akin", "akaj". **5:6** *Oso "titachixtokan", "tiixpetantokan".

yektalnamiktokan. **7** Akin kochij, kochij youak, uan akin tauanaj, uintitokej youak. **8** Sayoj ke tejuan, akin tinemij kampa tatanestok, maj tiksentokakan tiyektalnamiktokan. Uan maj nochipa titakuaujtamatikan uan maj titetasojtakan ijkon kemej timotaliliskiaj se teposkoton tein teyolixtsakua.* Uan no, maj tiknemilikan keniuj Dios techmakixtiti, nejin kemej yeskia timokuataliliskiaj teposkuatsakuiloni, **9** porin Dios amo techijitak* para techtatsakuiltis,# ta para techmakixtis itechkopa toTekotsin Jesucristo. **10** Yejua toka momikilij para maj iuan tinemikan, maski tiijsatoskej* oso tikochtoskej.# **11** Yejua ika xiksentokakan ximoyolchikauakan uan ximopaleuijtiakan se iuan okse, ijkon kemej nankichiujtokejya.

12 Axkan nokniuan, tamechiluiaj xikintakachiuakan* akin chikauak tekitij namouan, namechixyekanaj itech itekiuj toTekotsin uan namechyolmajxitiaj. **13** Semi xikinpatiuitakan uan xikintasojtakan porin ijkon tekitij. No xiyolseujkanemikan se iuan okse. **14** Nokniuan, sayoj ke no tamechtataujtiaj xikinnejmachtikan akin amo tatakamatij,* xikinyolseuikan akin semi tayokoxtokej,# xikinpaleuikan akin amo chikaujkej uan amo xiyolijsiuikan iuan nion akin. **15** Kuali xikitakan maj amo akin momakepa, ta nochipa ximochikauakan nankinchiuiliskej tein kuali tokniuan uan nochin oksekin.

16 Nochipa xiyolpaktokan. **17** Nochipa xikchiujtokan netataujtil. **18** Xiktasojkamatikan nochi. Yejua nejin tein Dios kineki xikchiuakan kemej itatojtokakauan Cristo Jesûs. **19** Amo xiktsakuilikan ichikaualis Dios maj tekiti namotech.* **20** Amo xikixtopeuakan tein Dios kitematiltia itechkopa aksa. **21** Xikyekitakan nochi uan nochipa xikchiuakan tein kuali. **22** Amo xikchiuakan nion se taman tein amo kuali.

23 Maj Dios akin teyolseuia senkis namechxelo para nankitekitiliskej. Uan nokniuan, nochi kuali tanemilil tein nankinextiaj, namonemilis* uan namonakayo maj kisentoka chipauak hasta keman toTekotsin Jesucristo mokepasya.# **24** Akin namechnotsa nochipa kichiua tein kijtoua uan yekmelauj ijkon kichiuas.

25 Nokniuan, xiksentokakan toka ximotataujtikan.

26 Xikintajpalokan nochin tokniuan ika se beso* kemej yeskia naniknimej.

27 Namechtataujtia itokaykopa toTekotsin xikinixtajtoltilikan* nejin amatajkuilol nochin tokniuan.

28 Maj toTekotsin Jesucristo namechmaka tatiochiualis tein amo technamiki.

5:8 *Oso "teelpantsakua". **5:9** *Oso "amo techixpejpenak". #Oso "technextilis iueyi kualanyo". **5:10** *Oso "titachixtoskej", "tiixpetantoskej". #Oso "timomikiliskej". **5:12** *Oso "xikinpoujkaitakan". **5:14** *Oso "akin takuejmolchiuaj". #Oso "yolkuetaujtokej".

5:19 *Oso "Amo xikseuikan tit (tekol) tein kipia ichikaualis Dios". **5:23** *Tajtol griego, *psykhé.* Xikonita pág. 490, *alma.* #Tajtol griego, *parousía.* Xikonita pág. 497, *keman Cristo mokepasya.* **5:26** *Oso "uan xikinpitsokan", "uan xikintenamikikan". **5:27** *Oso "xikinlerouilikan".

2 TESALONICENSES

(TEIN KINIJKUILOUILIJKEJ AKIN YETOYAJ TESALÓNICA)

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

1 Pablo tatajpaloua (1, 2)
Tokniuan ompa Tesalónica okachi takuaujtamatij (3-5)
Akin amo taneltokaj kintatsakuiltiskej (6-10)
Kitataujtiaj Dios maj kinpaleui tokniuan (11, 12)

2 "Takat tein ueyi tajtakolej" (1-12)
"Amo ximotsinkixtikan" (13-17)

3 "Xiksentokakan toka ximotataujtijtokan" (1-5)
Kemej moneki kinitaskej akin amo tatakamatij (6-15)
Pablo monauatia (16-18)

1 Nejua Pablo, nietok iuan Silvano* uan no iuan Timoteo. Namechtitanilia nejin amatajkuilol namejuan tokniuan akin nanpouij iuan toTajtsin Dios uan toTekotsin Jesucristo ompa Tesalónica:

2 Maj toTajtsin Dios uan toTekotsin Jesucristo namechmakakan tatiochiualis tein amo technamiki uan maj namechpaleuikan kuali ximouikakan iuan Dios.

3 Nokniuan, nochipa tikitaj ke moneki namoka tiktasojkamatiliskej Dios. Kuali yetok maj tikchiuakan nejon porin okachi nantakuaujtamattokej, uan nanochin okachi namotasojtaj se iuan okse. **4** Yejua ika, tamechueyitaliaj itech inechikoluan Dios porin nantaxikojtokej uan nantakuaujtamatij maski namechtajyouiltijtokej uan nankiixnamiktokej ouijkayomej. **5** Nochi nejin kinextia ke Dios nochipa kiixtalia tein kuali yetok, uan nejin kichiua maj namechnamiki xikalakikan itech iTaixyekanalis Dios, tein ika nantajyouijtokej.

6 Tein melauj, kuali yetok maj Dios kintatsakuilti akin namechtajyouiltijtokej. **7** Sayoj ke namejuan akin nantajyouijtokej, Dios namechyolseuis ijkon kemej tejuan keman toTekotsin Jesús monextis ne iluikak iniuan iangeluan akin semi chikaujkej **8** itech se ueyi tit,* keman kintatsakuiltis akin amo kiixmatij Dios uan akin amo kineltokaj# kuali tanauatilmej^ tein ika tajtouaj toTekotsin Jesús. **9** ToTekotsin kiixtalis maj kintatsakuiltikan uan yejuan ixpoliuiskej uan amo kemanok nesiskej, ijkon yejua amo kinitasok nion kinpaleuis ika iueyi chikaualis. **10** Keman toTekotsin ualas para moueyitalis iniuan akin pouij iuan,* nochin akin iuan takuaujtamatij kiueyimojkaitaskej. Uan kemej namejuan nanki-

1:1 *No monotsa Silas.

1:8 *Oso "tekol". #Oso "amo kitakamatij". ^Oso "tajtolmej". **1:10** *Oso "akin chipaujkej iixpan Dios".

neltokakej tein tamechiluijkej, no iniuan nanyetoskej.

11 Yejua ika nochipa namoka timotataujtiaj, para maj Dios kiita ke namechnamiki xinemikan kemej namechmatiltij keman namechnotsak. Uan no maj ika ichikaualis senkis kichiua nochi tein kuali tein kinekis kichiuas uan maj kitamichiua nochi tein nankichiujtokej porin nantakuaujtamatij. **12** Ijkon, itokay toTekotsin Jesús moueyitalis namotechkopa uan namejuan namechueyitaliskej porin iuan nanpouij. Nejin kinextis itatiochiualis toDios uan toTekotsin Jesucristo tein amo technamiki.

2 Sayoj ke nokniuan, kemej nankimatij ke toTekotsin Jesucristo mokepas* uan ke tejuan iuan timosentiliskej, tamechiluiaj **2** amo xikauakan maj niman namechtapololtikan komo kijtouaj ke ejkokya itonal Jehová.* Amo ximouikan maski kijtoskej ke Dios kitematiltij oso ke kitekakilijkej oso ke kiitakej itech se amatajkuilol tein kijtouaj ke tejuan tikijkuilojkej.

3 Maj amo akin namechkajkayaua,* porin achto ke ejkos nejon tonal, miakej akin axkan kitekitiliaj Dios kiixnamikiskej uan monextis takat tein ueyi tajtakolej,# tein kiixpoloskej. **4** Yejua taixnamiki uan okachi moueyitalia ke nochi tein nikan taltikpak kiitaj kemej se dios oso kiueyichiuaj, yejua ika motalia itech itemplo Dios uan monextia senteixtenoj kemej se dios. **5** ¿Amo nankielnamikij ke namechiluiaya nejin keman namouanok nietoya?

6 Axkan nankimatij akoni kitsakuilijtok takat tein ueyi tajtakolej,# para maj amo monexti achto ke ajsis tonal. **7** Tein melauj, iueyi tajtakol nejin takat moichtakachiujtokya, sayoj ke nejin ueyi tajtakol kisentokas amo momatis hasta maj poliui akin axkan kitsakuilijtok. **8** Uan ijkuak, monextis takat tein ueyi tajtakolej,# akin toTekotsin Jesús kiixpolos ika chikaualis tein kisa itenoj uan no kiixpolos keman moyeknextis ke mokepakya.* **9** Satanás kichiua maj monexti nejin takat tein ueyi tajtakolej,# uan kimaka ichikaualis para maj kichiua uejueyi taman tein se kimojkaita uan miak milagros tein ika takajkayaua **10** uan kikui nochi taman xolopijyot tein ika kinkajkayaua akin ixpoliuitij.* Yejuan kintatsakuiltiskej porin amo kineltokakej ika nochi ininyolo tamachtilis tein melauak tein ueliskia kinmakixtis. **11** Yejua ika Dios kikaua maj kinpojpolo se tamachtilis tein amo melauak uan maj kineltokakan xolopijyot, **12** para maj nochin yejuan kintatsakuiltikan porin amo kineltokakej tein melauak, ta kinyolpaktij kichiuaskej tein amo kuali.

13 Nokniuan akin Jehová* namechtasojta, nochipa tikitaj ke moneki namoka tiktasojkamatiliskej Dios, porin achtoya namechijitak# para namakisaskej. Ika

2:1, 8 *Tajtol griego, *parousía*. Xikonita pág. 497, *keman Cristo mokepasya*. **2:2, 13** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **2:3** *Oso "namechtanejnekti". **2:3, 6, 8, 9** #Oso "kitapanauilia tanauatil".

2:10 *Oso "momikilijtokej". **2:13** #Oso "namechixpejpenak".

ichikaualis namechxeloj porin nankineltokakej tamachtilis tein melauak. **14** Yejua namechnotsak para namakisaskej porin nankineltokakej kuali tanauatilmej* tein tamechixmatiltijkej, para uelis namechueyitaliskej ijkon kemej toTekotsin Jesucristo. **15** Yejua ika nokniuan, amo ximotsinkixtikan uan amo xikauakan tein tamechmachtijkej keman tamechnojnotskej oso tamechtajkuilouilijkej. **16** ToTajtsin Dios techtasojta, uan porin technextilij itatiochiualis tein amo technamiki, nochipa techyolseuia uan kichiua maj tikchiakan tein semi kuali. Titajtanij maj Dios uan toTekotsin Jesucristo **17** namechyolseuikan uan namechyolchikauakan para nochipa xikchiuakan uan xikijtokan tein kuali.

3 Uan axkan nokniuan, xiksentokakan toka ximotataujtijtokan para maj itajtol Jehová* kisentoka ijsiujka moteixmatilti uan para maj kipatiuitakan ijkon kemej namejuan nankichiujtokej, **2** uan para maj Dios techmakixti ininmako akin tel amo yolkualmej, porin amo nochin takuaujtamatij. **3** Sayoj ke toTekotsin nochipa kichiua tein kijtoua uan yejua namechyolchikauas uan namechmakixtis imako in Amokuali. **4** Uan no, kemej tiitatojtokakauan toTekotsin tikyekmatij ke nantatakamatij uan nankisentokaskej nankichiuaskej tein tamechnauatijkej. **5** Maj toTekotsin namechpaleui xiktasojtakan Dios uan xitaxikokan para nankisentokaskej nankitekitiliskej Cristo.

6 Axkan nokniuan, itokaykopa toTekotsin Jesucristo, tamechnauatiaj amo ximouikakanok iuan se tokniuj akin amo tatakamati uan amo kichiua tein tamechmachtijkej.* **7** Namejuan nankimatij keniuj nankichiuaskej kemej tejuan, porin keman namouan tietoyaj tejuan amo tiknextijkej ke amo titatakamatiaj **8** nion tiknenkajkuajkej itapalol aksa,* ta youalintonal chikauak titekitikej uan amo timoseuijkej para maj amo akin monekiskia techtekipanos. **9** Ueliskia* tamechtajtaniskej teisa, sayoj ke tiknekiaj tamechnextiliskej keniuj nankichiuaskej kemej tejuan. **10** Tein melauj, keman namouan tietoyaj, tamechnauatiayaj nejin: "Komo aksa amo kineki tekitis, maj amo no takua". **11** Porin tikmatkej ke nansekimej amo nantatakamatij, porin amo nantekitij uan namokalakijtinemij kampa amo namotekiuj. **12** Akin kichiuaj nejon, tikinnauatiaj uan tikintataujtiaj* itokaykopa toTekotsin Jesucristo, maj yolseujkatekitikan uan maj kikuakan tein yejuan motaniliskej.

13 Sayoj ke nokniuan, xiksentokakan xikchiuakan tein kuali. **14** Sayoj ke komo aksa amo kichiua tein tikijtouaj itech nejin amatajkuilol, kuali xikitakan akoni uan amo iuan ximouikakanok para maj mopinaujmati. **15** Sayoj ke amo xiktauelitakan, ta xiksentokakan xikyolmajxitikan kemej se namokniuj.

16 Maj toTekotsin akin teyolseuia, nochipa namechyolseuijto

2:14 *Oso "tajtolmej". **3:1** *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

3:6 *Oso xa "tikmachtijkej". **3:8** *Oso "akin", "akaj". **3:9** *Itech griego, "Tikpiaj tanauatil para". **3:12** *Oso "tikinyolmajxitiaj".

itech nochi. Maj toTekotsin yeto namouan.

17 Nejua Pablo, nikmaijkuiloua nejin tajtolmej tein ika namechtajpaloua. Nochipa ijkon nikijkuiloua nochi noamatajkuiloluan, para xikmatikan ke nejua nitajkuiloj.

18 Maj toTekotsin Jesucristo namechmaka nanochin itatiochiualis tein amo technamiki.

1 TIMOTEO

(TEIN KIJKUILOUILIJKEJ TIMOTEO)

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

1 Pablo kitajpaloua Timoteo (1, 2)
Maj amo kinkakikan akin tamachtiaj tein amo melauak (3-11)
ToTekotsin kinextilij Pablo itatiochiualis tein amo technamiki (12-16)
"Tekiuaj akin nochipa yoltok" (17)
"Xitateui kemej se soldado akin kimati kuali tateuis" (18-20)

2 "Maj ininka timotataujtikan nochin" (1-7)
"Sayoj se Dios, uan yetok sayoj se akin techtajtouia" (5)
Cristo taxtauak para kinmakixtis nochin (6)
Tein Pablo kinnauatia takamej uan siuamej (8-15)
Maj motasaltikan kemej kinamiki (9, 10)

3 Akin uelis yeski tayekankej (1-7)
Akin uelis yeskij tapaleuianij (8-13)
Tein Dios amo kitematiltijtoya kinextiskia akin kiueyichiuaskia Dios ika nochi iyolo (14-16)

4 Maj amo kineltokakan inintamachtilis amokuali ejekamej (1-5)
Keniuj se kinextis ke kuali se kitekitilia Cristo (6-10)
Keman tikchikauaj tonakayo uan keman tikueyichiuaj Dios ika nochi toyolo (8)
Nochipa kuali xikita keniuj titamachtia (11-16)

5 Kemej moneki se kinitas akin xiuejkejya uan oksekin (1, 2)
Maj kinpaleuikan siuatsitsin akin momikilijya inintakatsin (3-16)
Maj tikintekipanokan akin nemij tochan (8)
Maj semi kintakachiuakan tayekananij akin chikauak tekitij (17-25)
"Xitayi tepitsin vino tein mitspoxpaleuis" (23)

6 Akin moajsij temako moneki kintakachiuaskej inintekouan (1, 2)
Akin tamachtia okse taman uan akin kitelnekij motomintiskej (3-10)
Tein moneki kichiuas se itekitikauj Dios (11-16)
"Maj kichiuakan miak taman tein kuali" (17-19)
"Amo xikaua tein Dios mitsmakak" (20, 21)

1 Nejua Pablo, niitatitanil Cristo Jesús porin nechixtalij toTemakixtijkauj Dios uan Cristo Jesús, akin itechkopa tikchiaj tein kuali. **2** Nimitstajkuilouilia Timoteo,* nokoneuj akin tiktekitilia toTekotsin.

Maj toTajtsin Dios uan toTekotsin Jesucristo mitsmakakan tatiochiualis tein amo technamiki, maj mitsiknelikan uan maj mitspaleuikan kuali ximouika iuan Dios.

3 Keman yaya niatiya Macedonia, nimitsyolchikauak ximokaua Éfeso. Axkan no nimitsiluia ximokaua para tikinnauatis sekin maj amo tamachtikan okse taman, **4** maj amo kikakikan tein amo melauak tein tetapouiaj, nion keman ininka tajtouaj ininuejkaujtatuan. Ika nejon sayoj se tonalpoloua, kichiuaj maj oksekin kijtokan teisa tein amo uelis kinextiskej ke melauak uan amo yejua tein Dios techmaka para okachi titakuaujtamatiskej. **5** Niktemaka nejin tanauatil para maj titetasojtakan porin tiyolchipaujkej, porin amo teyi techyolkuejmoloua uan porin yekmelauj titakuaujtamatij.* **6** Kemej sekin amo kichiuaj nejin, tonalpolouaj keman nenkaj motajtolteuiaj. **7** Kinekij tamachtiskej tanauatil, sayoj ke nion kiajsikamatij tein kijtouaj nion tein semi kinekij maj mochiua.

8 Tejuan tikmatij ke iTanauatil Moisés tapaleuia komo se kitakamati kemej moneki. **9** Uan no tikmatij ke tanauatil amo moixtalij para akin yolmelaujkej, ta para akin kitapanauiliaj tanauatil uan taixnamikij, akin amo yolkualmej uan tajtakouaj, akin tekauaj* uan kiixtopeuaj tein yektik, akin kimiktiaj inintat, ininnan oso oksekin, **10** akin auilnemij,* takamej akin kitemouaj auilnemiskej# iniuan inintakaikniuan, akin teichtekij, akin takajkayauaj uan akin moyektenkauaj ika xolopijyot uan para akin kichiuaj tein yeski taman tein ika kiixnamikij tamachtilis tein kuali.△ **11** Nejin tamachtilis mokixtia itech kuali tanauatilmej* tein semi kualtsitsin uan kitemaka Dios akin yolpaki. Yejua nechixtalij maj nikteixmatilti nejin kuali tanauatilmej.

12 Niktasojkamatilia toTekotsin Cristo Jesús akin nechmakak chikaualis, porin nechitak ke nitakuaujtamach uan nechmakak se tekit, **13** maski achto nitauijuikaltiaya,* nikintajyouiltiaya itekitikauan Dios uan amo nitetakachiuaya.# Sayoj ke, Cristo nechiknelij porin amo nikmatia tein nikchiuaya uan amo nitakuaujtamatia. **14** Sayoj ke toTekotsin semi nechnextilij itatiochiualis tein amo technamiki uan Cristo semi nechpaleuij maj nitakuaujtamati uan nechtasojtak porin niktojtoka. **15** Nejin tein nikijtojtok melauak uan kinamiki maj senkis se kineltoka: Cristo Jesús ualaj nikan taltikpak para kinma-

1:2 *Tokayit tein kijtosneki 'akin kitakachiua Dios'. **1:5** *Oso "titakuaujtamatij uan amo titaixkajkayauaj".

1:9 *No uelis kiteajsikamatiltis se kikauas Dios uan amo se kiueyichiuasok. **1:10** *Xikonita pág. 492, *auilnemilis*. #Oso "akin motekaj". △Oso "tepaleuia". **1:11** *Oso "tajtolmej". **1:13** *Oso "nitatejtelchiuaya". #Oso "amo nitepoujkaitaya".

kixtis akin tajtakolejkej, uan nejua akin okachi niueyitajtakolej. **16** Maski nejua okachi niueyitajtakolej, Cristo Jesús nechiknelij uan ijkon kinextij ke nion tepitsin yolijsiui. Nejon tein nechpanok kinpaleuis akin nemiskej nochipaya porin iuan takuaujtamatiskej.

17 Tekiuaj akin nochipa yoltok, akin amo ueli ixpoliui, akin amo ueli tikitaj, Dios akin sayoj setsin kinamiki maj kitakachiuakan* uan maj kiueyitalikan nochipaya. Maj ijkon mochiua.#

18 Nokonetsin Timoteo, nimitsnauatia nejin, uan nikelnamiki tein achto moijtojka ke tikchiuaskia para maj nejon mitspaleui xiksentoka xitateui kemej se soldado akin kimati kuali tateuis, **19** xiksentoka xitakuaujtamati uan maj amo teyi mitsyolkuejmolo. Sekin amo teyi kichiujkej maski kinyolkuejmolouaya teisa, yejua ika amo takuaujtamatkejok. Kinpanok ijkon kemej se barco tein pankalaki. **20** Ijkon kichiujkej Himeneo uan Alejandro, akin nikinmaktilijya Satanás. Nikintatsakuiltij para maj ijkon kimatikan ke amo kuali yetok maj se kiuijuikalti* Dios.

2 Yejua ika achto namechiluia ke moneki maj ininka timotataujtikan nochin, maj tikintajtouikan uan maj semi tiktajtanikan Dios maj kinpaleui uan maj tiktasojkamatilikan, **2** uan no maj tikinelnamikikan tekiuanij uan nochin uejueyi chiuanimej, para maj tiksentokakan tiyolseujkanemikan, maj amo timotekipachokan, maj senkis tikueyichiuakan Dios ika nochi toyolo uan maj amo teyi tikauilmatikan.* **3** To-Temakixtijkauj Dios, kiita ke nejin kuali yetok uan kiyolpaktia, **4** porin yejua kineki maj akin yeski momakixti uan maj kuali kiixmati tein melauak. **5** Porin nemi sayoj se Dios, uan yetok sayoj se akin techtajtouia iixpan Dios: se takat, Cristo Jesús, **6** akin kitemakak inemilis uan ika kiixtauak tein monekia para kinmakixtis nochin porin tajtakolejkej. Nejin moteixmatiltis keman ejkos tonal. **7** Para niknextis ke melauak nejin, Dios nechixtalij kemej tanojnotskej uan kemej tatitanil, para nikinmachtis akin amo judíos maj takuaujtamatikan uan maj kiixmatikan tein melauak. Nikijtoua tein melauak, amo nitakajkayaua.

8 Yejua ika, kampa yeski namosentiliskej, nikneki maj takamej kichiuakan* netataujtil, uan moneki yeskij yolchipaujkej, amo kualantoskej nion motajtolteuiskej iniuan oksekin. **9** No ijkon, siuamej moneki motasaltiskej kemej kinamiki uan keman mochijchiuaskej maj kinextikan ke yektalnamikij uan maj amo kitelpanoltikan, uan no maj taixejekol kemej mokuaxiluiskej, amo ika oro nion tetsitsin tein patiyojkej oso tasal tein semi patiyoj, **10** ta moneki mochijchiuaskej kemej kinamiki mochijchiuaskej siuamej akin kiueyichiuaj Dios ika nochi ininyolo. Yejuan moneki mokualtsintiliskej ika nochi tein kuali tein kichiuaskej.

1:17 *Oso "kipoujkaitakan". #Oso "Amén". **1:20** *Oso "kitejtelchiua".

2:2 *Oso "maj tikyekchiuakan nochi". **2:8** *Oso "momaajokuikan para kichiuaskej".

11 Maj siuamej sayoj takaktokan* uan maj mokauakan maj kinmachtikan.# **12** Amo nikaua maj siuamej tamachtikan nion maj kinixyekanakan takamej; ta maj sayoj takaktokan.* **13** Porin Dios achto kichijchiuak Adán, uan satepan Eva. **14** Uan no, Adán amo kikajkayaujkej, ta yejua siuat akin senkis kikajkayaujkej uan tajtakoj. **15** Sayoj ke, se siuat semi kipaleuis maj kinpia ikoneuan, porin nejon kipaleuis maj amo kichiua tein amo kuali, sayoj ke moneki maj kisentoka takuaujtamati, maj tetasojta, maj chipauak iixpan Dios uan maj yektalnamikto.

3 Tein namechiluiti melauak: komo se takat mochikaujtok yeski se tayekankej, kineki kichiuas se kuali tekit. **2** Yejua ika, tayekankej moneki kuali nemis para maj amo akin kijijto, moneki kipias sayoj se isiuatsin, kuali kiixejekos nochi tein kichiuas; moneki yektalnamiktos, kichiuas nochi kemej moneki, kuali kinselis oksekin uan moneki kimatis keniuj tamachtis. **3** Maj amo tauana, maj amo tateui, nion maj kitemo maj nochipa mochiua tein kinemilia. Maj amo kitemo motajtolteuis nion kitelnejnekis motomintis. **4** Moneki yeski se takat akin kuali kinixyekana ichankauan, maj ikoneuan tatakamatikan uan maj kichiuakan tein kuali **5** (porin komo se takat amo kimati keniuj kinixyekanas ichankauan, ¿keniuj kinyekpias akin pouij itech inechikol Dios?). **6** Maj amo se takat akin yekin peuak taneltoka, para maj amo moueyimati* uan maj amo kitatsakuiltikan kemej in Amokuali. **7** Uan no, maj kuali ika tajtokan akin amo taneltokaj, ijkon amo onkas teisa tein uelis kipantiskej uan amo uetsis imako in Amokuali.

8 No ijkon, maj tapaleuianij amo teyi kiauilmatikan; maj amo kikejkepakan tein kijtouaj* nion maj tel tayikan vino nion maj xijxikuimej,# **9** ta moneki amo kikauaskej tamachtilis tein tikneltokaj, nejin yejua tein Dios amo kitematiltijtoya,* uan maj amo teyi kinyolkuejmolo.

10 Uan no, maj achto kiitakan ox uelis kichiuaskej nejin tekit; uan komo amo teyi kichiujtokej tein ika uelis kinijijtoskej, uelis tekitiskej kemej tapaleuianij.

11 Siuamej no moneki amo teyi kiauilmatiskej uan amo tetakajkayauiliskej. Moneki kuali kiixejekoskej nochi tein kichiuaskej uan kinextiskej ke takuaujtamatij iuan Dios itech nochi tein kichiuaj.

12 Maj tapaleuianij kipiakan sayoj se ininsiuatsin uan maj kuali kinixyekanakan ininkoneuan uan ininchankauan. **13** Porin akin kuali kichiuaj inintekiuj, kinpaleuia maj oksekin kuali kinitakan uan maj amo teyi kintsakuili keman kijtoskej ke takuaujtamatij iuan Cristo Jesús.

14 Maski nikchia amo uejkaua nimitsitatiuj, nimitsijkuilouilia

2:11 *Oso "amo tajtokan". #Nejin kijtosneki itech nechikol. **2:12** *Oso "maj amo teyi kijtokan".

3:6 *Oso "amo moueyineki". **3:8** *Oso "maj amo kijtokan ome taman". #Oso "ixkismej". **3:9** *Xikonita pág. 503, *tein Dios amo kitematiltijtoya.*

nejin, **15** uan ijkon, komo amo niman niouj, xikmati keniuj tinemis kemej se akin poui iniuan ichankauan Dios. Nejin yejua inechikol Dios akin nochipa yoltok, tein kemej yeskia kalikxit uan tein kipaleuia tamachtilis tein melauak. **16** Kemaj, tikyekmatij ke semi tayekantok tein Dios amo kitematiltijtoya,* tein kinextiskia akin kiueyichiuaskia Dios ika nochi iyolo: 'Jesús mochiuako takat, Dios kiitak ke yolmelauak keman kichiuak maj oksepa ueli nemi ne iluikak,# monextij ininixpan ángeles, kiteixmatiltijkej itech altepemej, miakej itech taneltokakej, Dios kiselij ne iluikak uan kiueyitalij'.

4 Sayoj ke, Dios ika ichikaualis# kiyekijtoua ke satepan sekin kikauaskej tamachtilis tein tikneltokaj, porin kineltokaskej tein oksekin kijtoskej ke Dios kitematiltij uan no kineltokaskej inintamachtilis amokuali ejekamej. **2** Kikakiskej ininxolopijyo akin taixkajkayauaj, akin amo teyiok kinyolkuejmoloua porin inintalnamikilis* kemej yeskia kinchichinouilijkej ika se tepos. **3** Yejuan tanauatiaj maj amo se monamikti uan maj amo se kimajseua seki takual, sayoj ke Dios kichijchiuak nejin takual para maj akin takuaujtamatij uan kuali kiixmatij tein melauak kitasojkamatilikan keman kikuaskej. **4** Porin nochi tein Dios kichijchiuak semi kuali, uan amo teyi moneki se kiixtopeuas komo se kitasojkamati. **5** Takual mochipaua porin Dios kijtoua ke chipauak, uan porin tiktasojkamatij ika se netataujtil.

6 Keman tikiniluis tokniuan nejin, tiknextis ke kuali tiktekitilia Cristo Jesús, ke okachi timochikaujtiuj ika tajtolmej tein techpaleuiaj maj titakuaujtamatikan iuan Dios uan no itech in kuali tamachtilismej tein tikneltokatiuits. **7** Sayoj ke xikixtopeua tein amo melauak tein kitetapouiaj uan tein kiixnamiki Dios, kemej tein kitetapouiaj nanitajmej. Uan no, ximochikaua* tikueyichiuas Dios ika nochi moyolo. **8** Porin keman tikchikauaj tonakayo techpaleuia itech seki taman. Sayoj ke tikueyichiuaskej Dios ika nochi toyolo, techpaleuia itech nochi porin kuali tinemij axkan uan no kuali tinemiskej satepan. **9** Nejin tein nikijtojtok melauak uan kinamiki maj senkis se kineltoka. **10** Yejua ika semi titekititokej uan timochikaujtokej, porin titakuaujtamatij iuan se Dios akin nochipa yoltok, akin kimakixtia akin yeski, okachiok akin kitekitiliaj uan iuan takuaujtamatij.

11 Xiksentoka xitanauatijto uan xitamachtijto nejin. **12** Maj amo akin mitsixtopeua porin tiokichpilok, ta xikinnextili akin takuaujtamatij iuan Dios maj kichiuakan kemej tejua. Maj kiitakan keniuj titajtoua, keniuj tinemi, keniuj titetasojta, keniuj titakuaujtamati uan keniuj tichipaujkanemi. **13** Xiksentoka ximochikaua kuali titaixtajtoltis* sentaixpan, titayolmajxitis# uan titamachtis

3:16 *Xikonita pág. 503, *tein Dios amo kitematiltijtoya*. **3:16**; **4:1** #Tajtol griego, *pnéuma*. Xikonita pág. 492, *chikaualis*. **4:2** *Oso "inintanemilil".

4:7 *Tajtol griego tein nikan mokui kijtosneki keman se mauiltijkej kichikaua inakayo uan hasta xojxokoltia. **4:13** *Oso "titaleros". #Oso "titayolchikauas".

hasta keman niajsis. **14** Amo xikaua tatiochiualis tein tikpia uan tein tikselij keman tanauatianij* kijtojkaj tein tikchiuaskia uan keman oloch tayekananij kitalijkej ininmauan motech. **15** Xitanemili itech nejin; nochipa xikchiujtinemi* nejin para maj nochin kiitakan ke okachi titakuaujtamati. **16** Nochipa kuali xikita keniuj tinemi uan keniuj titamachtia. Xiksentoka xikchiua nejin porin ijkon timomakixtis tejua uan no akin mitskakij.

5 Amo xikajua se takatsin akin xiuejya,* ta xiknojnotsa kemej yeskia mopaj; akin telpochmejok, xikinnojnotsa kemej yeskia mokniuan; **2** se siuatsin akin xiuejya,* xiknojnotsa kemej yeskia momaj uan akin ichpochmejok xikinnojnotsa kemej yeskia mokniuan, uan amo xiknemilijto tein amo chipauak.

3 Xikintakachiua* uan xikinyekpia siuatsitsin akin momikilijya inintakatsin, akin yekmelauj amo akaj kinpaleuia.# **4** Sayoj ke, komo se siuatsin akin momikilijya itakatsin kinpia ikoneuan oso iixuiuan, yejuan achto moneki kinextiskej ininkalijtik ke kiueyichiuaj Dios ika nochi ininyolo uan kinmakaskej inintatuan uan ininueyitatuan tein moneki porin nejin kiyolpaktia Dios. **5** Siuatsin akin yekmelauj amo akaj kipaleuia uan amo teyi kipia,* takuaujtamati iuan Dios uan chikauak motataujtia youalintonal. **6** Sayoj ke, siuatsin akin kitemoua sayoj kichiuas tein kinejneki inakayo,* kemej yeskia momikilijya maski yoltokok. **7** Yejua ika, xiksentoka xikinnauatijto nejin para maj amo onka teisa tein ika uelis kinijijtoskej. **8** Porin komo aksa* amo kintekipanoua akin moneki kinyekpias, uan okachiok akin nemij ichan, kiixtopeua tein tikneltokaj uan okachi kichiua tein amo kuali ke se akin amo taneltoka.

9 Siuatsin akin momikilij itakatsin akin kijkuiloskej para kipaleuiskej moneki kipias panoua 60 xiujmej, akin kipiak sayoj se itakatsin **10** uan maj moixmati ke kichiua miak taman tein kuali: akin kuali kiniskaltij ikoneuan, kuali kinselij oksekin, kinmetspajpakak akin Dios moinxelouilij,* kinpaleuij akin tajyouiaj uan kiyekchiuak nochi taman tein kuali.

11 Sayoj ke, amo xikinijkuilo siuatsitsin akin momikilijya inintakatsin uan ichpochmejok. Keman yejuan kitelnekij motekaskej iuan se takat, amo kitekitiliajok Cristo uan oksepa kinekij monamiktiskej. **12** Yejuan motaniliskej maj kintatsakuiltikan porin amo kichiuaj tein motenkaujkaj kichiuaskej. **13** Uan no momatij amo teyi kichiuaskej uan sayoj takalpanojtinemij. Kemaj, amo sayoj tonalpolouaj, ta no kintenkuitinemij* oksekin uan mokalakiaj kampa amo inintekiuj uan ika taj-

4:14 *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*. **4:15** *Oso "senkis ximokalaki itech". **5:1** *Oso "tatajya", "tatotsinya". **5:2** *Oso "nanajya", "nanotsinya". **5:3** *Oso "Xikinpoujkaita". #Oso "kintekipanoua". **5:5** *Oso "amo kipia tein ika moixpanoltis".

5:6 *Nejin xa kijtosneki ke kineki motekas iuan se takat. **5:8** *Oso "akin", "akaj". **5:10** *Oso "chipaujkej iixpan Dios". **5:13** *Oso "kinijijtojtinemij".

touaj tein amo moneki. **14** Yejua ika, nikneki maj siuatsitsin akin ichpochmejok uan momikilijya inintakatsin maj monamiktikan, maj kinpiakan konemej, maj kinitakan akin nemij ininchan para maj amo techijijtokan akin techixnamikij. **15** Tein melauj, sekin moxelojkejya uan kitojtokakej Satanás. **16** Komo se siuatsin taneltokakej kinpia ichankauan akin momikilijya inintakatsin, maj kinpaleui para maj amo kintekimakakan tokniuan itech nechikol, uan ijkon tokniuan uelis kinpaleuiskej akin yekmelauj amo akaj kinpaleuia.*

17 Maj semi kintakachiuakan* tayekananij akin kuali kinixyekanaj tokniuan itech nechikol, okachiok akin kuali tajtouaj uan tamachtiaj porin yejuan chikauak tekitij. **18** Porin Tajkuilolamatsin kijtoua: "Amo xiktenilpi* kuakouej keman ipan tajtaksatok# trigo". Uan no kijtoua: "Akin tekiti kinamiki maj kitaxtauikan". **19** Komo aksa kiteluilia se tayekankej,* amo xikaki. Sayoj ke komo omen oso eyin kiteluiliaj, uelis tikchiuas teisa. **20** Xiknexti senteixtenoj ke amo kuali yetok tein kichiuaj akin kichiujtinemij tajtakol para maj oksekin amo no kichiuakan nejon. **21** Nimitsyeknauatia iixpan Dios, Cristo Jesús uan ángeles taijitalmej* xikchiua nejin tein nimitsnauatia uan amo xitechikoita nion xitechichikotasojta.#

22 Amo keman xikijsiujkatali momauan itech aksa para tikixtalis maj kichiua se tekit. Amo xiteuanti itech inintajtakoluan oksekin. Xichipaujkanemi.

23 Amo xitayitook at;* ta xitayi tepitsin vino tein mitspoxpaleuis uan no porin semi# tikokolispeua.

24 Inintajtakoluan sekin nochin kimatij uan niman kintatsakuiltiaj, sayoj ke inintajtakoluan oksekin satepan momatij. **25** No ijkon, tein kuali tein se kichiua nochin kimatij uan tein amo momati amo ueli se kitatijtok.*

6 Akin moajsij temako maj nochipa kintakachiuakan* inintekouan ika nochi ininyolo, ijkon amo keman kijijtoskej itokay Dios nion tein tamachtia. **2** Uan akin inintekouan taneltokaj maj amo kinemilikan ke amo moneki kintakachiuaskej* porin tokniuan, ta moneki okachiok kinyektekitiliskej, porin akin kintekitilijtokej no taneltokaj uan no kintasojtaj.

Tejua xiksentoka xitamachti uan xikinilui maj kichiuakan nejin. **3** Akin tamachtia okse taman uan amo tamachtilis tein kuali* tein kitemaka toTekotsin Jesucristo nion tamachtilis tein kinextia keniuj moneki tikueyichiuaskej Dios ika nochi toyolo, **4** yejua semi moueyimati* uan amo teyi kiajsikamati. Semi kiuelita tenajnankilis uan moteuis sayoj por tajtolmej. Nejin kichiua maj oksekin monexikoluikan,# moteuikan,

---

5:16 *Oso "kintekipanoua". **5:17; 6:1** *Oso "kinpoujkaitakan". **5:18** *Oso "Amo xiktenbozalti". #Oso "kitejteliksatok", "kitsoniksatok". **5:19** *Oso "se akin xiuejya". **5:21** *Oso "taixpejpenalmej". #Oso "nion xitechichikoui".

5:23 *Oso "sayoj at". #Oso "achichika". **5:25** *Oso "kicholtijtok". **6:2** *Oso "kinpoujkaitaskej". **6:3** *Oso "tepaleuia". **6:4** *Oso "moueyineki". #Oso "kinekikan moaxkatiliskej tein teaxka".

motakajkayauilikan,* maj amo takuaujtamatikan iniuan oksekin **5** uan maj nochipa motajtolteuijtokan ika tein amo semi moneki. Nejin kipeualtiaj akin amo kuali tanemiliaj akin amo kiajsikamatijok tamachtilis tein melauak. Yejuan kinekij kiueyichiuaskej Dios sayoj para kitaniskej teisa. **6** Uan tein melauj, se kiueyichiuas Dios ika nochi se iyolo kichiua maj se kitani miak taman keman se yolpaki ika tein se kipia. **7** Porin keman tiyolkej amo teyi tikualkuikej nikan taltikpak uan amo no teyi uelis tikuikaskej keman timikiskej. **8** Yejua ika, komo tikpiaj tein tikuaskej* uan tein timotaliliskej,# maj ika nejon tiyolpakikan.

9 Sayoj ke, akin kiixtalijtokej motomintiskej motajtakolmakaj uan kemej yeskia uetsij itech se trampa, kinejnekij tein kinijtakoua uan kichiuaj miak taman tein amo tapaleuia tein kinuika maj ixpoliuikan. **10** Porin se kitelnekis se motomintis kichiua maj onka nochi taman tein amo kuali, uan kemej sekin kitelnekij nejin, amo takuaujtamatijok uan semi motajyouiltianij.

11 Sayoj ke tejua, itekitikauj Dios amo xikchiua* nejon, ta ximochikaua tikchiuas tein kuali yetok, tikueyichiuas Dios ika nochi moyolo, titakuaujtamatis, titetasojtas, titaxikos uan tiyeski tiyolnejmach. **12** Xitateui kemej se kuali soldado para tikpaleuis tein tikneltoka. Amo xikaua tein mitspaleuis xinemi nochipaya. Tejua mitsnotskej para tinemis nochipaya uan yejua nejon tein kuali tikteixmatiltij ininixpan miakej.

13 Iixpan Dios, akin kichiua maj yolto nochi tein onkak, uan iixpan Cristo Jesús, akin kuali tajtoj iixpan Poncio Pilato, nimitsnauatia **14** kuali xiktakamati nochi tanauatilmej uan maj amo onka tein ika mitsijijtoskej hasta keman monextis toTekotsin Jesucristo, **15** porin keman ajsis tonal tein ixyetok, akin yolpaki uan kipia ueyi tanauatil kinextis ichikaualis. Yejua ininTekiuaj akin taixyekanaj kemej tekiuanij uan ininTeko uejueyi chiuanimej. **16** Sayoj yejua amo ueli miki, nemi itech se tanex kampa amo akaj ueli motokia, uan amo akin kiitani nion ueli kiita. Yejua kinamiki maj kitakachiuakan* uan maj iaxka chikaualis tein amo tami. Maj ijkon mochiua.#

17 Xikinnauati nejin akin tominpiaj itech nejin tonalmej:* maj amo moueyimatikan# uan maj amo takuaujtamatikan itech tomin tein tami, ta maj takuaujtamatikan iuan Dios, akin techtelmaka nochi tein ika tiyolpakij. **18** Xikinilui maj kichiuakan miak taman tein kuali, maj kitemakakan tein kipiaj uan ika miak pakilis maj tapaleuikan ika tein kipiaj, **19** uan ijkon yejuan motaniliskej tein yekmelauj kipia ipatiuj, tein Dios kinmakas para kuali nemiskej satepan, para maj amo kikaua-

---

6:4 *Oso "maj kijtokan tein teyolkokoua". **6:8** *Oso "tein ika timoixpanoltiskej". #Oso xa "kampa timopaleuiskej". Itech griego, "tein ika timopikiskej". **6:11** *Itech griego, "xikcholui (xikcholouili)".

6:16 *Oso "kipoujkaitakan". #Oso "Amén". **6:17** *Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok*. #Oso "amo moueyinekikan".

kan tein kinpaleuis maj yekmelauj kuali nemikan.

20 Timoteo, amo xikaua tein Dios mitsmakak, amo xikaki tajtolmej tein amo tapaleuiaj tein kiixnamiki Dios nion xikinkaki akin kinemiliaj ke semi taixmatij, porin nejon tein kiixmatij kiixnamiki tein melauak. **21** Kemej sekin kinneltokiliaj nejon, kichiuani maj kikauakan tamachtilis tein melauak.

Maj Dios namechmaka itatiochiualis tein amo technamiki.

2 TIMOTEO

(TEIN KIJKUILOUILIJKEJ TIMOTEO)

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

1 Pablo kitajpaloua Timoteo (1, 2)
Kitasojkamatilia Dios porin Timoteo takuaujtamati (3-5)
Maj amo seui tatiochiualis tein Dios kitemaka (6-11)
"Nochipa xikelnamikto kuali tajtolmej" (12-14)
Itasojikniuan uan akin kitauelitaj Pablo (15-18)

2 Maj se kinmachti takamej akin kuali kimatij keniuj tamachtiskej (1-7)
Maj tikteixmatiltikan kuali tanauatilmej maski titajyouiskej (8-13)
Xiktekitilti itajtol Dios kemej moneki (14-19)
"Amo xikchiua tein kinejnekij telpochmej uan ichpochmej" (20-22)
Keniuj moneki tikinnankiliskej akin techixnamikij (23-26)

3 Tein mochiuas itech tonalmej keman tatamitiya (1-7)
Maj tikchiuakan kemej Pablo (8-13)
"Xiksentoka xikchiua tein mitsmachtijkej" (14-17)
"Tajkuilolamatsin ualeua imako Dios" (16)

4 "Xikyektekitili Dios" (1-5)
Maj nochipa se kitayekanalti se kiteixmatiltis itajtol Dios (2)
"Nitateuijya kemej se kuali soldado" (6-8)
Okseki taman tein kijtoua (9-18)
Pablo monauatia (19-22)

1 Nejua Pablo, niitatitanil Cristo Jesús porin Dios ijkon kinekik para nikteixmatiltis keniuj Dios motenkauak maj nemikan akin pouij iuan Cristo Jesús. **2** Nimitstajkuilouilia tejua Timoteo, notasojkonetsin.

Maj toTajtsin Dios uan toTekotsin Jesucristo mitsmakakan tatiochiualis tein amo technamiki,

maj mitsiknelikan uan maj mitspaleuikan kuali ximouika iuan Dios.

3 Niktasojkamatilia Dios, akin niktekitilia kemej kitekitilijkej nouejkaujtatuan uan amo teyi nechyolkuejmoloua, uan nochipa nimitselnamiki keman chikauak nimotataujtia youalintonal. **4** Keman nikelnamiki keniuj tichokak, semi nikneki nimitsitas para nitelyolpakis. **5** Porin nikelnamiki ke yekmelauj titakuaujtamati,* ijkon kemej takuaujtamatkej moueyinan Loida uan momaj Eunice, uan nikyekmati ke tiksentoka ijkon titakuaujtamati.

6 Yejua ika, nimitselnamiktia ke amo xikaua maj seui tatiochiualis tein Dios mitsmakak tein tikselij keman motech niktalij nomauan. **7** Porin chikaualis* tein Dios techmaka amo kichiua maj timojkamej, ta maj tichikaujkej, maj titetasojtakan uan maj tiyektalnamiktokan. **8** Yejua ika, amo ximopinaujmati tikteixmatiltis toTekotsin nion noka ximopinaujmati porin nitsaktok. Nejua nitsaktok porin itech nitakuaujtamati. Okachi kuali, xikijyoui tein monekis tikijyouis porin tikteixmatiltia kuali tanauatilmej* uan xitakuaujtamati ke Dios mitschikauas para titaxikos. **9** Yejua techmakixtij uan technotsak para maj tichipaujkej iixpan, sayoj ke amo porin timotanilijkej, ta porin ijkon kinekik uan porin ne uejkaujya itechkopa Cristo Jesús technextilij itatiochiualis tein amo technamiki, **10** sayoj ke axkan moyekitaya porin monextij toTemakixtijkauj, Cristo Jesús. Yejua kiixpoloj* mikilis uan ika kuali tanauatilmej techmatiltij keniuj uelis tinemiskej uan tikpiaskej tonakayo tein amo uejueliui. **11** Nechixtalijkej kemej tanojnotskej, tatitanil uan tamachtijkej para nikteixmatiltis kuali tanauatilmej.

12 Yejua ika no nikijyouijtok nochi nejin, sayoj ke amo nimopinaujmati. Porin nikixmati Dios akin itech nitaneltoka, uan nitakuaujtamati ke uelis kiyekpias hasta nejon tonal nochi tein nikauilij. **13** Nochipa xikelnamikto kuali tajtolmej* tein ipa ixyetokya tein nimitsiluij uan xiksentoka xitakuaujtamati uan xitetasojta kemej se akin poui iuan Cristo Jesús. **14** Maj ichikaualis Dios tein totech yetok, mitspaleui xikyekpia nejin tein kipia ipatiuj tein tikselij.

15 Tikmattokya ke nochin akin nemij itech tal tein poui Asia nechkaujkejya, kemej Figelo uan Hermógenes. **16** Maj toTekotsin kinikneli akin nemij ichan Onesíforo, porin yejua miakpa nechyolchikauak uan amo mopinaujmatik porin nitsaktok uan niilpitok* ika cadena. **17** Keman yetoya Roma, semi nechtemojtinemik hasta ke nechajsik. **18** Maj toTekotsin Jehová* kiikneli itech nejon tonal. Kuali tikmatiya keniuj tapaleuij ompa Éfeso.

2 Yejua ika nokonetsin, xiksentoka xiktajtani Dios maj mitschikaua itechkopa tatiochiualis tein amo technamiki tein kinextia

1:5 *Oso "titakuaujtamati uan amo titaixkajkayaua". **1:7** *Oso "tanemilil". Tajtol griego *pnéuma.* Xikonita pág. 492, *chikaualis.* **1:8** *Oso "tajtolmej".

1:10 *Oso "kikuilij ichikaualis". **1:13** *Oso "tajtolmej tein tepaleuiaj". **1:16** *Oso "nitsikaujtok". **1:18** *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

Cristo Jesús. **2** Uan tein tinechkakilij uan tein miakej kiyeknextijkej ke melauak, xikinmachti akin takuaujtamachmej, uan ijkon yejuan kuali kimatiskej keniuj kinmachtiskej oksekin. **3** Kemej se kuali isoldado Cristo Jesús, xikijyoui tein monekis tikijyouis. **4** Komo se soldado kineki kiyolpaktis akin kiixyekana, amo mokalakia itech okse tekit para motekipanos. **5** Hasta keman mauiltiaj, amo akin tatani komo amo mauiltiaj kemej ixyetok. **6** Milajtekitikej akin chikauak tekiti, moneki achto yejua kikuas tein kitokak. **7** Nochipa xitanemili itech tein nikijtojtok; toTekotsin mitsajsikamatiltis* nochi.

8 Xikelnamiki ke Jesucristo oksepa nemik* uan iuejkaujtat katka David. Yejua nejin kuali tanauatilmej# tein nikteixmatiltia, **9** uan yejua ika nitajyouijtok uan nitsaktok kemej se akin kichiuak tein amo kuali. Sayoj ke itajtol Dios amo akin uelis kitsakuilis.* **10** Yejua ika nikxikojtok nochi para nikinpaleuis akin Dios kinijitak,* para maj yejuan no momakixtikan itechkopa Cristo Jesús uan maj kinueyitalikan nochipaya. **11** Nejin tein nikijtojtok melauak: komo iuan timikij, tikyekmatij ke no iuan tinemiskej; **12** komo tiksentokaj titaxikouaj, no iuan titaixyekanaskej kemej tekiuanij; komo tikijtouaj ke amo tikixmatij, yejua no kijtos ke amo techixmati; **13** maski tejuan amo tikchiuaskej tein Dios kijtoua, yejua nochipa kichiua tein kijtoua, porin yejua amo keman motajtolpata.*

14 Xiksentoka xikinelnamikti nejin uan xikinnauati* iixpan Dios maj amo moteuikan sayoj por tajtolmej, nejon senkis amo tapaleuia, porin kinijtakoua# akin takaktokej. **15** Xikchiua nochi tein tiuelis para tikyolpaktis Dios uan timonextis iixpan kemej se tekitikej akin amo kipia toni ika mopinaujmatis, akin kitekitiltia tajtol tein melauak kemej moneki. **16** Sayoj ke xikixtopeua tajtolmej tein amo tapaleuiaj tein kiixnamiki Dios, porin nejon kichiuas maj okachi taixnamikikan, **17** uan inintajtoluan momauas kemej se kokolis* tein kipalantijtiuj se inakayo. Yejua nejin tein kichiuaj Himeneo uan Fileto. **18** Nejin takamej kikaujkej tamachtilis tein melauak uan kijtouaj ke mikemej oksepa nemijya, uan kichiujtokej maj sekin amo takuaujtamatikanok. **19** Maski ijkon, tepankalikxit tein Dios kitalij kisentoka kuali toktok uan amo teyi kiolinia, uan itech ijkuiliujtok nejin tajkuilol: "Jehová* kinixmati akin iaxkauan", uan "Nochin akin kinotsaskej Jehová* ika itokay moneki amo kichiuaskejok tein amo kuali yetok".

20 Itech se ueyi kali amo sayoj onkak tapalkamej tein chijchiujtokej ika oro uan plata, ta no ika kouit uan sokit. Seki kualtsitsin uan okseki mokui mojmostaj. **21** Yejua ika akin amo moneloua iniuan tapalkamej tein mokui

2:7 *Oso "mitspaleuis kuali xikixejeko". **2:8** *Itech griego, "moajokuik". #Oso "tajtolmej". **2:9** *Oso "amo ilpitok (tsikaujtok) ika cadena". **2:10** *Oso "kinixpejpenak".

2:13 *Oso "moixnamiki". **2:14** *Oso "kuali xikinixmatilti". #Oso "kinixpoloua", "kinuetsiltia". **2:17** *Oso "kokoxkayot". **2:19** *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

mojmostaj yeski se tapalkat tein kualtsin, chipauak iixpan Dios, semi kipaleuis akin iaxka uan kimatis kichiuas tein yeski tekit tein kuali. **22** Amo xikchiua* tein kinejnekij telpochmej uan ichpochmej uan ximochikaua tikchiuas tein kuali yetok, titakuaujtamatis, titetasojtas uan tiyolseujtos.# Xikchiua nejin iniuan akin takuaujtamatij iuan toTekotsin uan yolchipaujkej.

23 Uan no, amo ximokalaki keman ika monojnotstoskej tein amo tapaleuia uan nenkaj, porin tikmati ke nejon kichiua maj se moteui. **24** Itekitikauj toTekotsin amo moneki moteuis, ta moneki yeski kualtakat iniuan nochin, kimatis keniuj tamachtis, amo momakepas keman kichiuiliskej tein amo kuali **25** uan yeski yolnejmach keman kinmachtis akin amo kiuelkakij tein motamachtia. Dios xa kinkauas maj moyolpatakan para maj kuali kiixmatikan tein melauak, **26** uan ijkon oksepa yektanemiliskej uan momakixtiskej imako in Amokuali, porin yejua kinkitskijtok para maj kichiuakan tein yejua kineki.

3 Sayoj ke moneki tikmatis ke itech tonalmej keman tatamitiya,* tein mochiujtos semi ouij yeski uan tamouilil. **2** Porin tel miakej sayoj yejuan motasojtaskej; semi kitemoskej motomintiskej, moueyichiuaskej ininselti, moueyimatiskej,* teuijuikaltiskej,# amo kintakamatiskej inintatuan, amo motasojkamatiskej uan tekauaskej, **3** amo kintasojtaskej ininchankauan, amo kinekiskej moyektenkauaskej iniuan oksekin, tetakajkayauiliskej, amo motsakuiliskej, kichiuaskej tein tel fiero, kiixtopeuaskej tein kuali, **4** kinchiuiliskej tein amo kuali inintasojikniuan uan amo takakiskej, senkis moueyimatiskej,* sayoj kitemoskej yejuan moyolpaktiskej uan amo Dios **5** uan kinextiskej ke semi taneltokaj,* sayoj ke ika tein kichiuaskej moitas ke amo melauak. Amo iniuan ximouika. **6** Iniuan moajsij takajkayauanij akin ika xolopijyot kalakij techan uan kintanejnektiaj siuamej akin amo chikaujkej. Nejon siuamej kinyolnotsa tajtakol uan mokauaj maj kintani tein yeski taman tein kinejnekij, **7** uan nochipa momachtijtokej sayoj ke amo keman kuali kiixmatij tamachtilis tein melauak.

8 Ijkon kemej Janes uan Jambres kiixnamikkej Moisés, yejuan no kisentokaj kiixnamikij tamachtilis tein melauak. Inintanemilil senkis uejueliujtok uan Dios kinixtopeua porin kiixnamikij tein tikneltokaj. **9** Sayoj ke, amo kuali kisas tein kichiuaskej, porin nochin kiitaskej ke amo kuatamatij, ijkon kemej kinpanok nejon ome takamej. **10** Sayoj ke tejua kuali tikchiuani tein nitamachtia, tikmati keniuj ninemi, tein nikixtalijtok nikchiuas, keniuj nitakuaujtamati, keniuj amo niyolijsiui, keniuj nitetasojta uan nitaxikoua, **11** uan tikmati keniuj nechtajyouiltijkej uan tein nikij-

2:22 *Itech griego, "Xikcholui (xikcholouili)". #Oso "kuali timouikas iniuan oksekin". **3:1** *Oso "itamian tonalmej". **3:2, 4** *Oso "moueyinekiskej". **3:2** #Oso "tetejtelchiuaskej".

3:5 *Oso "kiueyichiuaj Dios ika nochi ininyolo".

youij, kemej tein nechpanok ompa Antioquía, Iconio uan Listra. Nikxikoj nochi nejon, uan toTekotsin nochipa nechmakixtij. **12** Tein melauj, nochin akin kinekiskej kiueyichiuaskej Dios kemej itatojtokakauan Cristo Jesús, no kintajyouiltiskej. **13** Sayoj ke akin amo yolkualmej uan takajkayauanij okachi kichiuaskej tein amo kuali, takajkayauaskej uan kinkajkayauaskej.

14 Sayoj ke tejua, xiksentoka xikchiua tein mitsmachtijkej uan mitspaleuijkej xikneltoka, porin tikmati akonimej mitsmachtijkej. **15** No xikelnamiki ke desde ke tipiliok tikatka* tikixmati iTajkuilolamatsin Dios tein uelis mitspaleuis ximochiua xitamatkej para timakisas porin titakuaujtamati iuan Cristo Jesús. **16** Nochi tein ijkuiliujtok itech Tajkuilolamatsin ualeua imako Dios, uan tapaleuia para titamachtiskej, para technextilis tein amo kuali yetok,* para se kiyektalis nochi uan para techpaleuis maj tiktakamatikan itanauatiluan Dios, **17** ijkon akin kitekitilia Dios kimatis keniuj kuali kichiuas tein yeski uan kipias nochi tein kipaleuis maj kichiua nochi tein kuali.

4 Cristo Jesús kiixtalis tein kinnamiki kiseliskej akin yoltokej uan akin momikilijkejya keman senkis monextis uan keman yetos itech iTaixyekanalis. Iixpan Cristo Jesús uan iixpan Dios nimitsyeknauatia nejin: **2** xikteixmatilti itajtol Dios, nochipa xiktayekanalti keman nochi kuali yetok uan keman amo; xiknexti tein amo kuali yetok, xitetakaualti uan xiteyolmajxiti. Keman tikchiuas nejin amo xiyolijsiui uan kuali xitamachti. **3** Porin ejkos tonal keman yejuan amo kinekiskej kikakiskej tamachtilis tein kuali,* ta kichiuaskej tein sayoj yejuan kinejnekiskej uan kintemoskej tamachtianij akin kiniluiskej tein yejuan kinekiskej kikakiskej. **4** Amo kikakiskejok tein melauak ta kikakiskej tein amo melauak tein tetapouiskej. **5** Sayoj ke tejua xiksentoka xiyektalnamikto itech nochi, xikxiko nochi ouijkayomej, xikteixmatilti kuali tanauatilmej* uan xikyektekitili Dios.

6 Porin nimotemakatokya kemej vino tein kimaktiliayaj Dios tein kipantekayaj itech altar, uan ejkotokya tonal keman nimikis.* **7** Nitateuijya kemej se kuali soldado, nitamitsikuinikya uan niksentoka nitakuaujtamati. **8** Desde axkan toTekotsin akin kiixtalia nochi kemej moneki, nechxelouilij se corona. Nejin corona kiseliaj akin yolmelaujkej. Yejua nechtaxtauis ika nejin itech nejon tonal. Uan amo sayoj nejua, ta no nochin akin semi kichixtokej* maj monexti.

9 Xikchiua nochi tein tiuelis para niman tinechitakiuj. **10** Porin Demas nechkaujteuak. Yejua okachi kiuelitak tein onkak nikan taltikpak* uan yajki Tesalónica; Crescente yajki Galacia uan Tito yajki Dalmacia. **11** Sayoj Lucas nouan yetok. Maj mouan uiki Marcos porin yejua semi nechpaleuis

3:15 *Oso "desde ke tiyolik". **3:16** *Oso "techtakaualtis".

4:3 *Oso "tepaleuia". **4:5** *Oso "tajtolmej". **4:6** *Oso "nechmakixtiskej". **4:8** *Oso "kichatokej". **4:10** *Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok.*

maj niktekitili Dios. **12** Tíquico niktitanik Éfeso. **13** Keman tiualas, xikualkui nopantaken tein nikualkaujteuj ichan Carpo ompa Troas. No xikinualkui amatajkuilolmej,* okachiok nikneki xinechualkuili tein ijkuiliujtok itech kuetax.

14 Alejandro akin tamachijchiua ika cobre, semi nechtajyouiltij. Jehová* kimakas tein kinamiki. **15** Tejua no ximoyekpia, porin yejua semi kiixnamikik tein tikteixmatiltiaj.

16 Keman yekinika nimotajtouij ininixpan tekiuanij amo akin nechpaleuij, ta nochin nechkaujteujkej. Maj Dios kintapojpolui. **17** Sayoj ke toTekotsin kemaj nechpaleuij uan nechyolchikauak para maj nikteixmatilti nochi tein kijtoua itajtol Dios uan maj kikakikan akin nemij itech nochin altepemej, uan nechmakixtij para maj amo nechkua tekuani. **18** ToTekotsin nechpaleuis itech nochi tein amo kuali uan nechmakixtis para nechuikas itech iTaixyekanalis ne iluikak. Yejua kinamiki maj kiueyitalikan nochipaya. Maj ijkon mochiua.*

19 Xinechintajpalouili Prisca uan Áquila uan akin nemij ichan Onesíforo.

20 Erasto mokauak Corinto, uan Trófimo nikauak ompa Mileto porin mokokouaya. **21** Xikchiua nochi tein tiuelis para tiejkos achto ke taseseyas.

Eubulo, Pudente, Lino, Claudia uan nochin tokniuan mitstajpalouaj.

22 Maj toTekotsin kitiochiua kuali tanemilil tein tiknextia. Maj Dios namechmaka itatiochiualis tein amo technamiki.

4:13 *Itech griego, "amatatetekuinolmej". Xikonita pág. 491, *amatatetekuinol.* **4:14** *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

4:18 *Oso "Amén".

TEIN KIJKUILOUILIJKEJ

TITO

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

1 Pablo kitajpaloua Tito (1-4)
Tito moneki kinixtalis tayekananij ompa Creta (5-9)
"Xikinchikaujkailui ke amo kuali tein kichiujtokej" (10-16)

2 Tamachtilis tein kuali para nochin (1-15)
"Maj tikixtopeuakan tein kiixnamiki Dios" (12)
Maj kichiuakan tein kuali ika nochi ininyolo (14)

3 "Maj kintakamatikan tekiuanij" (1-3)
Maj nochipa kinemilijtokan kichiujtoskej tein kuali (4-8)
Maj amo mokalaki keman motajtolteuijtoskej (9-11)
Tein Pablo kiluia Tito maj kichiua uan monauatia (12-15)

1 Nejua Pablo, niitakeual Dios uan niitatitanil Jesucristo. Nejua nitakuaujtamati ijkon kemej no takuaujtamatij itaijitaluan* Dios uan kuali nikixmati tamachtilis tein melauak, tein kinextia keniuj moneki tikueyichiuaskej Dios ika nochi toyolo. **2** Nochi nejin ueli mochiua porin tikchiaj tinemiskej nochipaya ijkon kemej Dios motenkauak ne uejkaujya. Uan yejua amo ueli takajkayaua, **3** (keman ejkok tonal, yejua kiteixmatiltij itajtol keman nechiluijkej maj nitanojnotsa porin ijkon tanauatij toTemakixtijkauj, Dios). **4** Nimitstajkuilouilia tejua Tito, nokoneuj akin titakuaujtamati kemej nejua:

Maj toTajtsin Dios uan toTemakixtijkauj Cristo Jesús mitsmakakan tatiochiualis tein amo technamiki uan maj mitspaleuikan kuali ximouika iuan Dios.

5 Nimitskauak ompa Creta para tikyektalis tein amo yekyetok uan para tikinixtalis tayekananij itech sejse ueyi xolal, ijkon kemej nimitsnauatij: **6** tayekankej moneki yeski se takat akin kuali nemi para maj amo akin kijijto, moneki kipias sayoj se isiuatsin uan maj ikoneuan taneltokakan, uan maj amo eliuis nemikan nion maj taixnamikikan. **7** Porin tayekankej, Dios kiixtalij kemej tayekankatakeual. Yejua ika, moneki kuali nemis para maj amo akin kijijto, uan maj amo moueyimati nion maj* niman kualani, maj amo se tauankej nion maj tateui, nion maj xijxikuin.# **8** Ta moneki kuali kinselis oksekin, semi kiuelitas* tein kuali, yektalnamiktos,# melaujkanemis uan amo kikauas Dios, uan maj ueli motsakuili. **9** Nochipa moneki kikuis tajtol tein melauak* keman tamachtis,# uan ijkon uelis kinyolchikauas oksekin ika tamachtilis tein kuali△ uan kinnextilis tein amo kuali yetok⊠ akin kiixnamikij.

10 Porin onkakej miakej takamej, okachiok akin kijtouaj ke moneki se motekis,* akin taixnamikij, akin sayoj kikinakaj# uan kinkajkayauaj oksekin. **11** Nejin takamej moneki se kintentsakuas,* porin kintapololtijtokej nochin akin nemij itech sejse kali keman tamachtiaj tein amo kuali yetok para kitaniskej tomin.# **12** Hasta inintanauatijkauj,* se akin no kayot Creta, kijtoj: "Akin kayomej Creta nochipa takajkayauaj, kemej yeskiaj koujtajtapialmej tein tekuaj, kampetsmej uan tatsiuinij".

13 Nejin tein nikijtoua melauak. Yejua ika, xiksentoka xikinchikaujkailui ke amo kuali tein kichiujtokej para maj yektakuaujtamatikan **14** uan maj amo kineltokakan tein amo melauak tein judíos kitetapouiaj, nion maj kichiuakan tein tanauatiaj akin kikauaj tamachtilis tein melauak. **15** Akin chipaujkej kiitaj ke nochi

1:1 *Oso "itaixpejpenaluan". **1:7** *Oso "maj takaki uan maj amo". #Oso "ixkis". **1:8** *Oso "kitasojtas". #Oso "kuali taixejekos". **1:9** *Oso "takuaujtamach". #Oso "kemej tamachtis". △Oso "tepaleuia". ⊠Oso "kintakaualtis". **1:10** *Oso "se mochiuilis circuncisión". Xikonita pág. 493, *circuncisión.* #Oso "eliuis tajtouaj". **1:11** *Oso "kintentamatilis". #Oso "porin xijxikuimej". **1:12** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.*

chipauak. Sayoj ke akin amo chipaujkej uan amo takuaujtamatij kiitaj ke amo teyi chipauak, porin inintanemilil uan inintalnamikilis amo chipauak. **16** Senteixtenoj kijtouaj ke kiixmatij Dios, sayoj ke ika tein kichiuaj kinextiaj ke kiixtopeuaj, porin kichiuaj tein semi pitsotik, amo tatakamatij uan amo uelij kichiuaj nion teyi tein kuali.

2 Sayoj ke tejua xiksentoka xitajto kemej kijtoua tamachtilis tein kuali.* **2** Maj takamej akin xiuejkejya* kuali kiixejekokan nochi tein kichiuaskej uan maj amo teyi kiauilmatikan, maj yektalnamikikan uan maj yektakuaujtamatikan, maj semi tetasojtakan uan maj taxikokan. **3** No ijkon, maj siuamej akin xiuejkejya* chipaujkanemikan, maj amo tetakajkayauilikan nion maj tel tayitinemikan vino uan maj tamachtikan tein kuali, **4** uan ijkon uelis kinmachtiskej* siuamej akin okachi ichpochmejok maj kintasojtakan inintakauj uan ininkoneuan, **5** maj yektalnamikikan, maj chipaujkanemikan, maj kichiuakan chiualis ininkalijtik uan maj yolkualmej, maj mokauakan maj kinixyekana inintakauj, uan ijkon amo akin uelis kijijtos itajtol Dios.

6 No ijkon, xiksentoka xikinyolmajxiti takamej akin telpochmejok para maj yektalnamikikan, **7** uan itech nochi, xikchiua tein kuali para maj oksekin no ijkon kichiuakan. Xitamachti tein chipauak* uan amo teyi xikauilmati **8** uan xikui kuali tajtolmej* para maj amo akin kiajsi tein ika mitsijijtos, para maj mopinaujtikan akin taixnamikij porin amo kiajsij nion teyi tein techijtouiliskej. **9** Maj takeualmej mokauakan maj inintekouan kinyekanakan itech nochi: maj kitemokan kinyolpaktiskej, maj amo kinnajnankilikan **10** uan maj amo kintachtekikan, ta maj kinextikan ke takuaujtamachmej, uan ijkon itech nochi kikualnextiskej itamachtilis toTemakixtijkauj, Dios.

11 Porin itatiochiualis Dios tein amo technamiki monextijya uan kimakixtia akin yeski. **12** Nejin techmachtia maj tikixtopeuakan tein kiixnamiki Dios uan tein amo kuali tein kinejnekij akin nemij nikan taltikpak uan maj tiyektalnamiktokan, maj timelaujkanemikan uan maj tikueyichiuakan Dios ika nochi toyolo itech nejin tonalmej.* **13** Moneki ijkon tinemiskej keman tikchixtoskej kualtsin tatiochiualis tein tikchiaj uan maj moueyinexti toueyi Dios uan toTemakixtijkauj Jesucristo. **14** Yejua toka motemaktij para techmakixtis uan ijkon maj amo tikchiuakan nion se taman tein amo kuali,* uan para mochipauilis se xolal tein sayoj yejua iaxka, kampa nochin kinekiskej kichiuaskej tein kuali ika nochi ininyolo.

15 Xiksentoka ika xitajto nejin uan xiksentoka xiteyolmajxiti*

2:1 *Oso "tepaleuia". **2:2, 3** *Oso "chikaujkejya". **2:4** *Oso "kichiuaskej maj yektanemilikan", "kinyolmajxitiskej".

2:7 *Oso xa "ika chipaujkayot". **2:8** *Oso "tajtolmej tein tepaleuiaj". **2:12** *Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok*. **2:14** *Oso "tein kiixnamiki tanauatil". **2:15** *Oso "xiteyolchikaua".

uan xiknexti tein amo kuali yetok porin tikpia nochi tanauatil para tikchiuas nejon. Amo xikaua maj nion akin mitsixtopeua.

3 Xiksentoka xikinelnamikti maj mokauakan maj kinixyekanakan uan maj kintakamatikan tekiuanij uan akin kipiaj tanauatil, maj kinekikan kichiuaskej nochi taman tein kuali, **2** maj amo akin kijijtokan, maj amo tateuikan, maj amo kitemokan maj nochipa mochiua tein kinemiliaj uan maj nochipa yolnejmachmej iniuan nochin. **3** Porin achto, tejuan amo no titanemiliayaj uan amo titatakamatiaj, techkajkayaujtoyaj uan amo uelia tikauayaj miak taman tein tiknejnekiaj uan sayoj tiktemouayaj timoyolpaktiskej, semi tikchiuayaj tein amo kuali uan titenexikoluiayaj,* timotemoliayaj maj techtauelitakan uan timotauelitayaj se iuan okse.

4 Sayoj ke toTemakixtijkauj Dios technextilij ke kualtakat uan ke techtasojta. **5** Yejua techmakixtij porin techiknelij uan amo porin tikchiujkej tein kuali. Yejua techmakixtij keman techchipauak uan ijkon kichiuak maj tinemikan, uan no techmakixtij keman techyankuilij ika ichikaualis. **6** Yejua techtelmakak* nejin chikaualis itechkopa toTemakixtijkauj Jesucristo. **7** Yejua kichiuak nejin para maj tikchiakan tinemiskej nochipaya ijkon kemej yejua motenkauak, porin techmakak itatiochiualis tein amo techtnamiki, tein kichiua maj techita ke tiyolmelaujkej.

8 Nejin tein nikijtojtok melauak, uan nikneki xikinelnamiktijto nejin para maj akin kineltokaj Dios nochipa kinemilijtokan kichiujtoskej tein kuali. Nochi nejin semi kuali uan kinpaleuia nochin.

9 Amo ximokalaki keman ika motajtolteuijtoskej tein amo kipia ipatiuj nion keman ininka tajtojtoskej ininuejkaujtatuan nion keman monajnankilijtoskej nion keman moteuijtoskej ika iTanauatil Moisés, porin amo tapaleuia uan nenkajsan. **10** Xiktakaualti akin kimoyaua tamachtilis tein amo melauak. Komo amo mitskaki keman oksepa tiktakaualtis, amo iuan ximouikaok, **11** porin tikmati ke akin kichiua nejon, kikauak ojti tein kuali uan tajtakolchiujtok uan yejua iselti kiixtalia tein kinamiki kiselis.

12 Keman nimitstitanilis Ártemas oso Tíquico xikchiua nochi tein tiuelis para tinechitatiuj ompa Nicópolis, porin nikixtalij ompa nietos itech tonalmej keman taseseyas. **13** Zenas kuali kiixmati iTanauatil Moisés. Xikinmaka yejua uan Apolos nochi tein monekis para maj amo teyi kinpolo itech ojti. **14** Sayoj ke maj tokniuan no kimatikan nochipa kichiujtoskej tein kuali para tapaleuiskej keman motelnekis, uan ijkon amo nenkaj yetoskej.

15 Nochin akin nouan yetokej mitstajpalouaj. Xinechintajpalouili taneltokanij akin techtasojtaj.

Maj Dios namechmaka nanochin itatiochiualis tein amo techtnamiki.

3:3 *Oso "tiknekiaj timoaxkatiliskej tein teaxka". **3:6** *Itech griego, "techpantoyauilij".

TEIN KIJKUILOUILIJKEJ

FILEMÓN

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

Pablo tatajpaloua (1-3)
Filemón tetasojta uan takuaujtamati (4-7)
Pablo kitajtouia Onésimo (8-22)
Pablo monauatia (23-25)

1 Nejua Pablo, akin nitsaktok porin nitakuaujtamati iuan Cristo Jesús, nietok iuan tokniuj Timoteo. Nimitstajkuilouilia totekitikaiknitsin Filemón, **2** uan no tokniuj Apfia, Arquipo akin touan tekiti kemej se soldado, uan tokniuan akin mosentiliaj mochan:

3 Maj toTajtsin Dios uan toTekotsin Jesucristo namechmakakan tatiochiualis tein amo technamiki uan maj namechpaleuikan kuali ximouikakan iuan Dios.

4 Nochipa niktasojkamatilia noDios keman nimitselnamiki itech nonetataujtiluan, **5** porin nechiluianij ke titakuaujtamati uan ke semi tiktasojta toTekotsin Jesús uan nochin akin Dios moinxelouilij.* **6** Tejua uan okseki tokniuan nantakuaujtamatij, yejua ika niktataujtia Dios maj nejon mitspaleui xiktasojkamati nochi tatiochiualismej tein tikpiaj itechkopa Cristo. **7** Noknitsin, semi niyolpakik uan semi nechyolseuij nikmatis ke tikintasojta tokniuan, porin semi tikinyolchikauak akin Dios moinxelouilij.*

8 Yejua ika, maski nikpia tanauatil itokaykopa Cristo para nimitsnauatis xikchiua tein moneki tikchiuas, **9** okachi kuali nimitstataujtia porin nikmati ke titetasojta, porin nejua Pablo, nixiuejya* uan axkan no nitsaktok porin nitakuaujtamati iuan Cristo Jesús. **10** Nimitstataujtia xikpaleui Onésimo, akin mochiuako kemej nokonetsin nikan kampa nitsaktok. **11** Yejua achto amo mitspaleuij, sayoj ke axkan semi nechpaleuijtok nejua uan no mitspaleuis tejua. **12** Nimitstitanilia Onésimo, akin semi niktasojta.

13 Nikuelitaskia maj mokauaniok nouan para maj yejua kichiua tekit tein tejua tikchiuaskia nikan kampa nitsaktok porin nikteixmatiltia kuali tanauatilmej.* **14** Sayoj ke amo teyi nikchiuas komo amo tinechkaua. Uan komo tikchiuati nejin, amo nikneki xikchiua porin nimitsnauatia, ta porin yekmelauj tikneki. **15** Xa yejua ika mitskaujteuak seki tonalmej,* para uelis oksepa mouan yetos nochipaya, **16** amo sayoj kemej se takeual kemej achto katka, ta axkan no kemej se

5, 7 *Oso "chipaujkej iixpan Dios".

9 *Oso "nitatajya", "nitatotsinya". **13** *Oso "tajtolmej". **15** *Itech griego, "se hora".

toknitsin. Nejua semi niktasojta, sayoj ke tejua okachi tiktasojtas kemej motakeual uan kemej se tokniuj. **17** Yejua ika, komo tinechita kemej motasojikniuj, kuali xikseli, kemej yeskia nejua tinechseliskia. **18** Uan no, komo mitschiuilij teisa oso mitstauikilia, nejua nimitskepilis. **19** Nejua Pablo, nikmaijkuiloua nejin: nejua nimitstaxtauis (maski tein melauj tejua tikmati ke okachi tinechtauikilia). **20** Kemaj noknitsin, porin tipouij iuan toTekotsin, ijkon xinechpaleui; xinechyolchikaua kemej se itatojtokakauj Cristo.

21 Nikyekmati ke tinechkakis, yejua ika nimitstajkuilouilia porin nikmati ke tikchiuas okachi ke tein nimitsiluia. **22** Uan no, niknekiskia xinechtemoli kani nimokauas, porin kemej nankitataujtijtokej Dios maj nechpaleui, nikchia oksepa namechitatiuj.

23 Epafras, akin no tsaktok porin takuaujtamati iuan Cristo Jesús, mitstajpaloua. **24** No mitstajpalouaj notekitikaikniuan Marcos, Aristarco, Demas uan Lucas.

25 Maj toTekotsin Jesucristo namechmaka itatiochiualis tein amo technamiki porin nankinextiaj se kuali tanemilil.

HEBREOS

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

1 Dios tajtoua itechkopa iKoneuj (1-4)
IKoneuj Dios okachi ueyichiujkej ke ángeles (5-14)

2 "Moneki okachi kuali titanemiliskej itech tein tikakkej" (1-4)
Dios kitalij Jesús maj kiixyekana nochi (5-9)
Jesús uan iikniuan (10-18)
Taixyekankej akin temakixtia (10)
"Tayekankatiopixkat akin teiknelia" (17)

3 Jesús okachi tayekantok ke Moisés (1-6)
"Akin kichijchiuak nochi yejua Dios" (4)
Maj nion teyi kichiua amo xitakuaujtamatikanok (7-19)
"Komo axkan namejuan nankitajtolkakij" (7, 15)

4 Dios uelis amo techkauas maj iuan timoseuikan (1-10)
Pablo techyolmajxitia maj iuan timoseuikan Dios (11-13)
"Itajtol Dios yoltok" (12)
"Toueyi tayekankatiopixkat yejua Jesús" (14-16)

5 Jesús amo kemej okseki tayekankatiopixkamej (1-10)
"Tejua titiopixkat kemej Melquisedec" (6, 10)
"Tein kijyouij kipaleuij maj kimati keniuj tatakamatis" (8)
Akin tatakamatij momakixtiaj itechkopa (9)
Akin amo yektakuaujtamatij (11-14)

6 Maj okachi titakuaujtamatikan (1-3)
Akin kiixtopeuaj tamachtilis tein melauak oksepa kikoujpampilouaj iKoneuj Dios (4-8)
Maj kiyekmatikan ke mochiuas tein kichiaj (9-12)

Dios kichiuas tein motenkauak (13-20)
"Tein Dios motenkauak uan tein kiyekijtoj amo keman mopatas" (17, 18)
7 Melquisedec katka tekiuaj uan tiopixkat (1-10)
Amo onkak okse tiopixkat kemej Cristo (11-28)
Jesús kimati keniuj senkis temakixtis (25)
8 Tabernáculo kiixnextia tein mochiua ne iluikak (1-6)
Tein Dios achto motenkauak uan tein satepan motenkauak (7-13)
9 Keniuj kiueyichiuayaj Dios nikan taltikpak (1-10)
Cristo kiuikak iesyo keman kalakik ne iluikak (11-28)
"Cristo tetajtouia itech se yankuik taman tein Dios motenkauak" (15)
10 Tapialmej tein kimaktiliaj Dios amo tapaleuiaj (1-4)
ITanauatil Moisés kiixnextia tatiochualismej tein onkas satepan (1)
Jesucristo sayoj sepa motemaktij uan nejon tapaleuia nochipaya (5-18)
"Yankuik ojti tein yoltok tein yejua techtapouilij" (19-25)
"Maj amo tiksenkauakan tonechikoluan" (24, 25)
Akin kiixtaliaj tajtakolchiujtoskej (26-31)
Moneki titakuaujtamatiskej para titaxikoskej (32-39)
11 Tein kichiua akin takuaujtamati (1, 2)
Akin takuaujtamatkej (3-40)
Akin amo takuaujtamati amo keman uelis kiyolpaktis Dios (6)
12 Jesús kichiua maj ajsitok titakuaujtamatikan (1-3)
"Ueyi mixti tein techyoualoua" (1)
"Amo xikauilmati keman Jehová mitsmachtia" (4-11)
"Xikmelauakan ojti kampa nametsnejnemij" (12-17)
Maj se motoki Jerusalén tein yetok ne iluikak (18-29)
13 Kinyolmajxitia okseki taman uan kintajpaloua (1-25)
"Amo xikelkauakan kuali nankinseliskej oksekin" (2)
"Maj nochin kitakachiuakan tein Dios kiixtalij para akin monamiktijkejya" (4)
Maj tikintakamatikan akin techixyekanaj (7, 17)
"Maj nochipa tikueyitalikan Dios" (15, 16)

1 Ne uejkauj, Dios miakpa kinnojnotsak touejkaujtatuan inintechkopa tanauatianij* uan no kikuik miak taman para kinnojnotsas. **2** Axkan, itech nejin tonalmej tein tamitijya, technojnotsak itechkopa iKoneuj, akin kikauilis nochi tein onkak uan akin itechkopa kichijchiuak tein onkak ne iluikak uan nikan taltikpak.* **3** Yejua kinextia ke Dios semi ueyichiujkej uan senkis tamati kemej yejua, uan kichikaujtok nochi tein onkak ika itajtol

1:1 *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.*

1:2 *Itech griego, "kichijchiuak tonalmej". Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok.*

tein chikauak. Uan satepan ke techkixtilij totajtakoluan uan techchipauak, motalij iyekmakopa toUeyi Dios ne ajko. **4** Yejua ika mochiuako okachi ueyichiujkej ke ángeles, porin kimakakej okachi ueyi tanauatil* ke yejuan.

5 Dios amo kiluij okse ángel: "Tejua tinokoneuj; axkan nejua nimochiuako nimopaj". Uan amo no kiluij okse ángel nejin: "Nejua niyeski niipopaj uan yejua yeski nokoneuj". **6** Uan keman oksepa kiualtitanis iTayekankakoneuj nikan taltikpak, kijtoua: "Uan maj nochin iangeluan Dios motankuaketsakan iixpan".*

7 Uan no, keman ininka tajtoua ángeles, kijtoua: "Yejua kichiua maj iangeluan semi chikaujkej,* uan itekitikauan kinchiua kemej tit".# **8** Sayoj ke keman ika tajtoua iKoneuj, kijtoua: "Dios mitsmaka tanauatil* para titaixyekanas nochipaya, uan keman tiyeski tiTekiuaj, titaixyekanas kemej moneki. **9** Semi tikuelitak* tein kuali yetok uan tiktauelitak tein amo kuali.# Yejua ika Dios, moDios, mitsixtalij kemej tekiuaj ika aceite uan kichiuak okachi xiyolpaki ke okseki tekiuanij". **10** No kijtoua: "NoTekotsin, keman peuak nochi, tejua tiktsineualtij taltikpak, uan iluikak tejua tikmachijchiuak. **11** Taltikpak uan iluikak ixpoliuiskej, sayoj ke tejua tiksentokas tinemis; ixpatiskej ijkon kemej se tasal **12** uan tikinkelpachos kemej se ueyak tasal, tikinixpatas kemej ijkuak se kiixpata se tasal. Sayoj ke tejua amo keman timopata, uan nochipa tinemis".

13 Sayoj ke, Dios amo kiluij okse ángel: "Ximotali noyekmakopa hasta maj nikintali akin mitstauelitaj kemej mometstapech". **14** Porin nochin ángeles* kitekitiliaj Dios uan yejuan akin Dios kinnauatia maj kinpaleuitij akin makisaskej.

2 Yejua ika moneki okachi kuali titanemiliskej itech tein tikakkej uan amo kemej ipa timomattokej, para maj amo keman timoxelojtiakan. **2** Porin komo melauak tein ángeles kitematiltijkej, uan nochin akin kitapanauilijkej tanauatil uan amo tatakamatkej kintatsakuiltijkej kemej kinnamikia, **3** ¿keniuj timopaleuiskej komo tikitaj ke amo moneki nejin ueyi taman tein Dios kichiuak para techmakixtis? Porin toTekotsin yejua akin yekinika kiteixmatiltij uan akin kikakkej no kiteixmatiltijkej, **4** uan Dios no kiteixmatiltij ke melauak keman kichiuak milagros uan miak uejueyi taman tein se kimojkaita, uan keman kixejxeloj ichikaualis ijkon kemej kinekik.

5 Porin Dios amo kinixtalij ángeles maj taixyekanakan itech taltikpak tein yetos satepan, tein ika titajtojtokej. **6** Sayoj ke se takat kijtoj senteixtenoj: "¿Toni chiujkej takat oso siuat para tikinelnamiktos? ¿Oso toni chiujkej akin yolik kemej takat* para tikyekpias? **7** Tejua tikchiuak maj amo

---

1:4 *Itech griego, "tokayit". **1:6** *Oso "kitakachiuakan". **1:7** *Oso "kemej ejekat". #Oso "tekol". **1:8** *Itech griego, "Dios yejua moueyi silla". **1:9** *Oso "Tiktasojtak". #Itech griego, "maj kitapanauilikan tanauatil", tein kijtosneki ke kiixtopeuaj itanauatiluan Dios.

1:14 *Tajtol griego, *pnéuma*. Xikonita pág. 492, *chikaualis*. **2:6** *Xikonita pág. 490, *akin yolik kemej takat*.

semi ueyichiujkej kemej ángeles; tejua tikueyitalij uan tiktakachiuak, uan tikixtalij maj kiixyekana tein tikmachijchiuak. **8** Nochi tiktalij imetstampa". Keman Dios kitalij maj kiixyekana nochi, amo kikauak nion teyi maj amo yejua kiixyekana. Uan maski ayamo tikitaj ke yejua kiixyekana nochi, **9** tikitajya Jesús, akin Dios kichiuak maj amo semi ueyichiujkej kemej ángeles. Tikitaj ke Dios kiueyitalij uan kitakachiuak porin kimiktijkej. Jesús momikilij para kinpaleuis nochin porin Dios technextilij itatiochiualis tein amo technamiki.

10 Dios kichiua maj nochi onka uan nochi onkak para maj moueyitali. Yejua ika, para kinueyitalis ikoneuan akin miakej, Dios kiitak ke kuali yetoya kikauas maj Taixyekankej tajyoui. Ijkon yejua ueliskia kinmakixtis. **11** Porin Jesús uan akin kinxeloj kipiaj sayoj se inintat. Yejua ika amo mopinaujmati kijtos ke yejuan iikniuan **12** keman kijtoua: "Nikinixmatiltis nokniuan motokay; nimitsueyitalis ika tatsotson itech nechikol". **13** No kijtoua: "Itech nitakuaujtamatis". Uan oksepa kijtoua: "Nikan nietok iniuan konemej akin Jehová* nechinmakak".

14 Yejua ika, ijkon kemej nejin "konemej" nemij nikan taltikpak,* yejua no nemiko nikan taltikpak, uan ijkon keman momikiliskia ueliskia kiixpolos in Amokuali, akin kipia tein ika uelis kichiuas maj se miki. **15** Jesús kinmakixtiko nochin akin nochipa temako moajsiaj porin mouiaj mikiskej. **16** Porin tein melauj, yejua amo ualaj kinpaleuiko ángeles, ta ikoneuan Abrahán. **17** Yejua ika, monekik mochiuas ijkon kemej "iikniuan" itech nochi, para uelis mochiuas se tayekankatiopixkat akin teiknelia uan tatakamati iixpan Dios, uan ijkon kimaktiliskia Dios tein tapaleuiskia maj oksepa ueli timouikakan iuan.* **18** Yejua kimati keniuj kinpaleuis akin kinyejyekojtokej porin no tajyouij keman kiyejyekojkej.

3 Yejua ika, nokniuan akin Dios namechijitak* uan namechnotsak# para xiakan iluikak, semi itech xitanemilikan akin tikitaj kemej tatitanil uan tayekankatiopixkat: Jesús. **2** Yejua kitakamatik Dios akin kiixtalij, ijkon kemej Moisés no tatakamatik keman tekitik ichan Dios. **3** Porin Jesús kinamiki maj okachi kiueyitalikan ke Moisés, porin akin kichijchiua se kali okachi kitakachiuaj yejua uan amo kali. **4** Tikmatij ke se kali kichijchiuak aksa,* sayoj ke akin kichijchiuak nochi yejua Dios. **5** Moisés tatakamatik keman tekitik ichan Dios uan nejin kinextij tein motematiltiskia satepan, **6** sayoj ke Cristo, iKoneuj Dios, tatakamatik keman kiyekpiak ichan Dios. Uan tejuan yekmelauj tikixnextiaj nejon kali komo tiksentokaj amo tikauaj maj teisa techtsakuili maj titajtokan, uan no tiksentokaj tikchiaj tein techyolpaktia hasta keman tatamis.

2:13 *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **2:14** *Itech griego, "kipiaj nakat uan esti".

2:17 *Oso "techkixtilikan totajtakoluan". Xikonita pág. 506, *Ueyi tonal keman kintapojpoluiayaj*. **3:1** *Oso "akin nanchipaujkej iixpan Dios". #Oso "namechyoleuak". **3:4** *Oso "akin", "akaj".

7 Yejua ika, Dios ika ichikaualis kichiuak maj moijto: "Komo axkan namejuan nankitajtolkakij, **8** amo xiyoltakuaujkej. Amo xikchiuakan kemej ijkuak namouejkaujtatuan semi takualantijkej itech tonal keman nechyejyekojkej ompa taluakyan. **9** Ompa nechyejyekojkej uan nechixnamikkej maski 40 xiujmej kiitakej tein nikchiuak. **10** Yejua ika, akin nemiaj itech nejon tonalmej, nechyolajxitijkej uan nikijtoj: 'Nochipa amo kinekij nechtakamatiskej ika nochi ininyolo, uan amo nechixmatij'. **11** Yejua ika, keman semi nikualantoya nimotenkauak: 'Amo nikinkauas maj nouan moseuikan'".

12 Nokniuan, ximoyekpiakan, amokan nansemej peuak namoyoltakuauaj uan amo nantakuaujtamatijok porin nankikaujkej Dios akin nochipa yoltok. **13** Okachi kuali, xiksentokakan mojmostaj ximoyolchikauakan se iuan okse, keman tinentoskejok itech nejon tonal tein tikiluiaj "axkan", para maj tajtakol amo namechkajkayaua porin nejon uelis namechyoltakuaualtis. **14** Porin tein melauj, tikpiaskej tein Cristo kimakakejya sayoj komo tiksentokaj titakuaujtamatij hasta keman tatamis, ijkon kemej ijkuak peuak itech titaneltokaj. **15** Ijkuiliujtok: "Komo axkan namejuan nankitajtolkakij, amo xiyoltakuaujkej. Amo xikchiuakan kemej ijkuak namouejkaujtatuan semi takualantijkej".

16 Porin ¿akonimej kikakkej tein Dios kijtoj uan maski ijkon semi kikualantijkej? ¿Melauj ke nochin akin kiskej Egipto akin Moisés kinixyekanak? **17** Uan no, ¿akonimej kiyolajxitijkej Dios 40 xiujmej? ¿Melauj ke akin tajtakojkej, akin mikkej ompa taluakyan? **18** ¿Uan akonimej Dios kinyekiluij ke amo kinkauaskia maj iuan moseuikan? ¿Melauj ke akin amo kitakamatkej? **19** Yejua ika, tikitaj ke amo kinkauak maj iuan moseuikan porin amo takuaujtamatiaj.

4 Dios techiluia ke uelisok techkauas maj iuan timoseuikan, yejua ika maj timoyekpiakan,* amokan tikpolojtij nejon tatiochiualis. **2** Porin tejuan no techixmatiltijkej kuali tanauatilmej,* ijkon kemej yejuan; sayoj ke yejuan amo kitakamatkej, yejua ika amo kinpaleuij, porin amo semi takuaujtamatkej kemej akin kemaj tatakamatkej. **3** Sayoj ke akin titakuaujtamatij kemaj techkaua maj iuan timoseuikan. Tikmatij nejin porin yejua kijtoj "Yejua ika, keman semi nikualantoya nimotenkauak: 'Amo nikinkauas maj nouan moseuikan'", maski kitamichiujkaya nochi desde keman peuak yolij akin nemij nikan taltikpak. **4** Porin itech se tajkuilol yejua kijtoj tein mochiuak itech chikometika tonal: "Uan Dios moseuij itech chikometika tonal uan amo tachijchiuakok". **5** Uan no kijtoua: "Amo nikinkauas maj nouan moseuikan".

6 Akin yekinika kinixmatiltijkej kuali tanauatilmej amo kinkauak maj iuan moseuikan porin amo tatakamatkej. Sayoj ke poliuijok maj sekin iuan moseuikan, **7** yejua ika oksepa kiixtalia se tonal keman kijtoua "axkan", tel

4:1 *Itech griego, "maj timouikan". **4:2** *Oso "tajtolmej".

miak xiujmej satepan itech se salmo tein David kijkuiloj. Ijkon kemej yekin moijtoj: “Komo axkan namejuan nankitajtolkakij, amo xiyoltakuaujkej”. **8** Porin komo Josué kinuikaskia kampa yekmelauj ueliskia moseuiskej, satepan Dios amo ika tajtoskia okse tonal. **9** Yejua ika mokauaok se tonal* keman moseuiskej itekitikauan Dios. **10** Porin akin Dios kikauak maj iuan moseui amo no teyi kichiuaok, ijkon kemej Dios moseuij satepan ke tachijchiuak.

11 Yejua ika, maj tikchiuakan nochi tein tiueliskej para maj Dios techkaua maj iuan timoseuikan, para maj amo akin peua amo tatakamati kemej yejuan. **12** Porin itajtol Dios yoltok uan semi chikauak. Okachi tateki ke se machete tein ojkan tenej.* Keman kalaki kinextia kemej se moita# uan tein se kipia se iyolijtik,△ kixeloua omit▫ uan tein kiijtipia omit, uan ueli kinextia□ tein se kiyolnemilia uan tein se kiyolnejneki. **13** Uan nion akin uan nion teyi ueli motatia* iixpan Dios, ta iixpan nochi ualnestok uan nochi kiita. Uan iixpan yejua monekis titanankiliskej.

14 Toueyi tayekankatiopixkat yejua Jesús, iKoneuj Dios, uan yejua kalakikya* ne iluikak; yejua ika maj tiksentokakan tikteixmatiltikan ke iuan titakuaujtamatij. **15** Porin tikpiaj se tayekankatiopixkat akin ueli techajsikamati* uan kimati ke titajtakolejkej, porin kijyouij nochi ijkon kemej tejuan, sayoj ke yejua amo motajtakolmakak. **16** Yejua ika, maj timotokikan kampa tokotsyetok Dios akin kitemaka itatiochiualis tein amo technamiki uan maj amo teyi techtsakuili maj tiktataujtikan. Uan ijkon Dios uelis techiknelis uan techmakas itatiochiualis tein amo technamiki itech hora keman okachi monekis maj techpaleuikan.

5 Porin takat akin kijitaj* maj tekiti kemej tayekankatiopixkat, kiixtaliaj maj kinpaleui oksekin maj kiueyichiuakan Dios, para kimaktilis Dios miak taman tein ika kintapojpoluiliskej inintajtakoluan. **2** Kemej tayekankatiopixkat no tajtakolej, uelis kiniknelis akin motajtakolmakaj porin amo kimatij toni kuali yetok uan toni amo. **3** Yejua ika no moneki kimaktilis Dios tein kipaleuis maj kitapojpolui, ijkon kemej kimaktilia para maj kintapojpolui oksekin.

4 Nion se takat ueli moixtalia iselti kemej tayekankatiopixkat, ta sayoj Dios uelis kiixtalis, ijkon kemej kiixtalij Aarón. **5** No ijkon, Cristo amo iselti moueyitalij nion moixtalij kemej tayekankatiopixkat, ta Dios kiueyitalij keman kiluij: “Tejua tinokoneuj; axkan nejua nimochiuako nimopaj”. **6** Ijkon kemej no kijtoua itech okse tajkuilol: “Tejua titiopixkat kemej Melquisedec, uan ijkon titekitis nochipaya”.

4:9 *Oso “sábado”. Xikonita pág. 500, *sábado*. **4:12** *Oso “espada”. #Tajtol griego, *psykhḗ*. Xikonita pág. 490, *alma*. △Tajtol griego, *pneúma*. Xikonita pág. 492, *chikaualis*. ▫Oso “kampa sajsaliujtokej omimej”. □Oso “kiixejekoua”. **4:13** *Oso “mocholtia”. **4:14** *Oso “nalpanokya”.

4:15 *Oso “techiknelia”. **5:1** *Oso “kiixpejpenaj”.

7 Keman Cristo nemik nikan taltikpak, miakpa kitajtanij maj kipaleui uan chikauak kitataujtij akin ueliskia kimakixtis maj amo kimiktikan. Keman kitataujtiaya, kitsajtsiliaya uan chokatiaya, uan kemej kimojkatokaya Dios, yejua kikakik. **8** Maski katka ikoneuj, tein kijyouij kipaleuij maj kimati keniuj tatakamatis. **9** Uan keman kitamichiuak tein kiixtalijtoya,* nochin akin kitakamatij ueliskiaya momakixtiskej itechkopa uan nemiskej nochipaya, **10** porin Dios kiixtalij maj tayekankatiopixkat kemej Melquisedec.

11 Onkak miak taman para ika tamechnojnotsaskej Cristo, sayoj ke ouij se kimelauas, porin namejuan amo namochikauaj nankiajsikamatiskej.* **12** Porin maski axkan monekiskiaya nanyeskij nantamachtianij, oksepa moneki maj aksa* namechmachti tein yekinika namomachtijkej itech itajtol Dios. Oksepa namechpoloua leche uan amo tapalol. **13** Akin kisentoka motamaka ika leche amo kiixmati itajtol Dios tein techmachtia tein kuali yetok, porin yekin moskaltijtok. **14** Sayoj ke, tapalol kikuaj akin semi takuaujtamatij, akin kimatij keniuj kuali kikuiskej inintanemilil uan ijkon ueli kimatij toni kuali uan toni amo.

6 Yejua ika, axkan ke tikneltokakejya tein yekinika timomachtijkej de Cristo, maj amo ompa timokauakan, ta maj okachi titakuaujtamatikan. Maj amo sayoj timokekeptokan itech tein yekinika timomachtijkej, kemej tiknekiskej maj oksepa techmachtikan ke moneki timoyolpataskej uan tikauaskej tein amo kipia ipatiuj, ke moneki titakuaujtamatiskej iuan Dios, **2** ke moneki se moauis, toni kijtosneki keman tokniuan kitaliaj ininmauan itech aksa,* ke mikemej oksepa nemiskej uan ke tein Dios kiixtalia amo keman mopata. **3** Yejua nejin tein tikchiuaskej, komo Dios kineki.

4 Moajsij sekin akin Dios kintauilijkaya, kiselijkaj tein yejua kintayokolijka,* kinmakaka ichikaualis, **5** kiitakaj keniuj itajtol Dios semi tapaleuia uan kiitanijya tatiochiualismej* tein onkas satepan,# **6** sayoj ke kiixtopeujkej tamachtilis tein melauak. Yejua ika amo uelisok se kinpaleuis maj moyolpatakan porin oksepa kikoujpampilouaj iKoneuj Dios uan kichiuaj maj kipinaujtikan sentaixpan. **7** Porin Dios kitatiochiuia tal keman miakpa kioui uan kichichina kiouat uan satepan mochiua tatok tein kikuaj akin tatokaj. **8** Sayoj ke, komo itech nejon tal moskaltia sayoj uitsti, amo ompa tatokajok uan Dios amo uejkaua kiixtalis maj amo motachiuaok, uan satepan kitatiskej.*

9 Sayoj ke nokniuantsitsin, maski ijkon titajtouaj, tikyekmatij ke namejuan amo kemej akin kiixtopeujkej tamachtilis tein melauak uan nankichiujtokej tein namechpaleuis maj Dios namechmakixti. **10** Porin Dios yolmelauak uan amo kielkauas tein

5:9 *Oso "mochiuak ajsitok". **5:11** *Oso "nantakakiskej". **5:12; 6:2** *Oso "akin", "akaj".

6:4 *Itech griego, "tetayokolil tein ualeua ne iluikak". **6:5** *Oso "chikaualismej". #Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok*. **6:8** *Oso "kichichinoskej".

nankichiuaj nion keniuj nankitasojtakej itokay keman nankinpaleuijkej* tokniuan# uan nankisentokaj nankinpaleuiaj. **11** Sayoj ke tiknekij maj nansejsemej ijkon xiksentokakan xitekitikan ika nochi namoyolo hasta keman tatamis, para nankiyekmatiskej ke mochiuas tein nankichiaj. **12** Amo xitatsiuikan, ta xikchiuakan ijkon kemej akin takuaujtamatkej uan amo yolijsiujkej, uan nejon kinpaleuij maj kiselikan tein Dios motenkauak.

13 Porin keman Dios motenkauak iuan Abrahán ke kitatiochiuis, moyektenkauak itokaykopa, porin amo uelia motenkauaya itokaykopa se akin okachi ueyichiujkej ke yejua. **14** Kiluij: "Yekmelauj nimitstatiochiuis uan yekmelauj nikchiuas maj semi momiakilikan mokoneuan". **15** Yejua ika, kemej Abrahán amo yolijsiuik, kiselij nejin tein Dios motenkauak. **16** Porin nikan taltikpak motenkauaj itokaykopa aksa akin okachi ueyichiujkej. Nejin kichiua maj amo motajtolteuikan porin ijkon kiyeknextiaj ke melauak tein kijtouaj. **17** No ijkon, Dios kinyeknextilij akin kiseliskej tein motenkauak ke tein kiixtalia amo mopata. Yejua ika kiyekijtoj ke yekmelauj kichiuaskia. **18** Tein Dios motenkauak uan tein kiyekijtoj amo keman mopatas, uan Dios amo keman takajkayaua; uan nejin semi techyolchikaua tejuan akin timopaleuijtokej iuan Dios para senkis titakuaujtamatiskej itech tein tikchiaj. **19** Tein tikchiaj techpaleuia itech tonemilis* kemej se tepos tein ika motsikoua barco. Nejin semi chikauak uan amo teyi kiolinia uan techkalakia hasta maj tikpanauikan ueyi tasal,# **20** kampa Jesús nalpanok achto ke tejuan uan kitapoj ojti kampa tiaskej. Yejua mochiuako tayekankatiopixkat kemej Melquisedec, uan ijkon tekitis nochipaya.

7 Melquisedec tekiuajtia Salem uan tekitia kemej tiopixkat iixpan Dios akin Okachi Ueyichiujkej. Yejua kinamikito Abrahán keman mokepak satepan ke kinmijmiktij tekiuanij; yejua kitiochiuak Abrahán **2** uan Abrahán kimakak* tepitsin# de nochi tein kitanito. Yekinika, itokay Melquisedec kijtosneki "tekiuaj akin yolmelauak"; yejua no tekiuajtia Salem, tein kijtosneki, "tekiuaj akin semi tetatiochiuia". **3** Amo kanaj ijkuiliujtok akoni katka ipopaj, imomaj, iuejkaujtatuan nion kemanian yolik nion kemanian momikilij, sayoj ke kemej kichiujkej maj tamati kemej iKoneuj Dios, kisentoka tekiti kemej tiopixkat nochipaya.

4 Xikitakan keniuj katka semi ueyichiujkej nejin takat. Yejua ika touejkaujtat Abrahán kimakak tepitsin* de nochi tein kitanito, tein okachi kuali katka. **5** ITanauatil Moisés kijtoua ke ikoneuan Leví akin kinixtaliaj kemej tiopixkamej, moneki kintajtaniskej diezmo inin ikniuan, maski yejuan no ikoneuan Abrahán. **6** Sayoj ke Mel-

6:10 *Oso "nankintekitilijkej". #Oso "akin chipaujkej iixpan".

6:19 *Tajtol griego, *psykhé.* Xikonita pág. 490, *alma.* #Nejin ueyi tasal kixelouaya ome cuartos tein kipiaya tabernáculo. **7:2** *Itech griego, "kixelouilij". #Oso "diezmo". Xikonita pág. 493, *diezmo.* **7:4** *Oso "diezmo".

quisedec, akin amo pouia iniuan ichankauan Leví, kikuik tein Abrahán kimakak uan no kitiochiuak Abrahán, akin Dios motenkauak ke kitatiochiuiskia. **7** Uan akin tetiochiua okachi ueyichiujkej ke akin kitiochiuaj, uan amo akin uelis kijtos ke amo ijkon. **8** Uan no, akin kinmakaj diezmo uelij momikiliaj, sayoj ke okse takat akin tamati kemej Melquisedec, Tajkuililolamatsin kijtoua ke yoltok. **9** Uan ueliskia tikijtoskej ke hasta Leví, akin kimakaj diezmo, kitemakakya diezmo itechkopa Abrahán, **10** porin Leví ayamo yolia kemej ikoneuj iuejkaujtat Abrahán keman Melquisedec kinamikito.

11 Itech iTanauatil Moisés tein kinmakakej israelitas moixtalij maj tiopixkamej ichankauan Leví. Komo tekit tein kichiuayaj nejon tiopixkamej tapaleuiskia maj amo se tajtakolejok, ¿monekiskiaok okse tiopixkat kemej Melquisedec? ¿Amo tapaleuiskia maj sayoj yeto se tiopixkat kemej Aarón? **12** Porin kemej tein kichiuayaj tiopixkamej mopatatokya, no moneki mopatas iTanauatil Moisés. **13** Porin takat akin ika titajtojtokej* pouik iniuan ichankauan okse, uan nion se akin ompa poui tekitini itech altar. **14** Uan tikyekmatij ke toTekotsin pouia iniuan ichankauan Judá, uan Moisés amo kijtoj ke ichankauan Judá yeskiaj tiopixkamej.

15 Uan okachiok moyekita keman nesi okse tiopixkat kemej Melquisedec. **16** Yejua tekiti kemej tiopixkat, amo porin poui iniuan ininchankauan tiopixkamej ijkon kemej kijtoua iTanauatil Moisés, ta porin kipia chikaualis tein kichiua maj yolto uan maj amo ueli ixpoliui. **17** Porin itech se tajkuilol kijtoua: "Tejua titiopixkat kemej Melquisedec, uan ijkon titekitis nochipaya".

18 Yejua ika, tanauatil tein achto techmakakej amo kipiaok ipatiuj porin amo tapaleuiaok uan amo kualtia. **19** Porin iTanauatil Moisés amo motemakak para kitamiixpolos tajtakol, sayoj ke Dios kichiuak maj tikchiakan tein okachi kuali, uan ika nejon ueli timotokiaj iuan. **20** Uan no, Dios moyektenkauak keman kitalij Jesús kemej tiopixkat, **21** (porin Dios amo teyi moyektenkauani keman seki takamej mochiuanij tiopixkamej, sayoj ke keman nejin takat mochiuak tiopixkat, Dios moyektenkauak keman kijtoj: "Nejua Jehová* nimoyektenkaua uan amo nikpatas tein niknemilia: 'Tejua nochipa tiyeski titiopixkat'"), **22** yejua ika, Dios kitemakak Jesús kemej se taman tein ika kinextiskia ke kichiuaskia okse taman tein okachi kuali ijkon kemej motenkauak. **23** Uan no, kemej tiopixkamej momikiliayaj amo ueliaj kisentokayaj ika nejon tekit, yejua ika monekia maj miakej tiopixkamej moixpapatatiakan. **24** Sayoj ke, kemej yejua nemi nochipaya, amo moneki maj kiixpatakan. **25** Yejua ika, Jesús no kimati keniuj senkis kinmakixtis akin itechkopa motokiaj iuan Dios, porin nochipa yoltok uan kintajtouia.

26 Porin moneki tikpiaskej se tayekankatiopixkat kemej yejua: akin amo tekaua, akin amo

7:13 *Oso "itech mochiuaskia nejin".

7:21 *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

kichiua tein amo kuali, akin yolchipauak, akin amo tajtakolej uan moajsi okachi ajko ke iluikak. **27** Yejua amo kemej okseki tayekankatiopixkamej, porin amo moneki mojmostaj kimaktilis Dios tein kipaleuis maj kitapojpoluilikan itajtakoluan uan no inintajtakoluan oksekin, porin yejua motemaktij sayoj sepa uan nejon tapaleuia nochipaya. **28** Porin akin mochiuaj tayekankatiopixkamej ijkon kemej kijtoua iTanauatil Moisés, tajtakolejkej, sayoj ke satepan ke Dios techmakak nejon Tanauatil, moyektenkauak ke kiixtaliskia iKoneuj kemej tayekankatiopixkat, akin ajsitok kitamichiuak nochi tein Dios kineki maj mochiua uan ijkon yeski nochipaya.

8 Tanemilil tein tayekantok tein ika titajtojtokej yejua nejin: tejuan tikpiaj se tayekankatiopixkat ijkon, uan yejua motalij iyekmakopa toUeyi Dios akin motalia itech iueyi silla ne iluikak. **2** Uan no tekiti kampa Okachi Yektik uan itech yekmelauj takenkal tein kichijchiuak Jehová* uan amo se takat. **3** Porin nochin tayekankatiopixkamej kinixtaliaj para kimaktiliskej Dios tapialmej uan okseki taman; yejua ika monekia maj nejin tayekankatiopixkat no kitemakani teisa. **4** Komo yejua yetoskia nikan taltikpak, amo yeskia tiopixkat, porin moajsijya tiopixkamej akin kimaktiliaj Dios seki taman ijkon kemej kijtoua iTanauatil Moisés. **5** Tekit tein kichiuaj nejin takamej sayoj kiixnextia uan kinextia tein mochiua ne iluikak. Nejin monextij keman Dios kinauatij Moisés keniuj monekiskia kichijchiuas takenkal. Yejua kiluij: "Xikyekita maj mochiua nochi ijkon kemej nimitsnextilij keman tietoya itech tepet". **6** Sayoj ke axkan, Jesús kimakakej se okachi kuali tekit, porin yejua no tetajtouia itech se taman tein okachi kuali tein Dios motenkauak. Nejin Dios kiixtalij ika itanauatil uan kipia okachi kuali tatiochiualismej.

7 Komo nejon tein achto Dios motenkauak amo kipiaskia nion teyi tein amo kuali, amo monekiskiaok maj motenkauani okse taman. **8** Porin Dios kiitak ke israelitas kinpolouaya teisa keman kijtoj: "Jehová* kijtoua: 'Xikita, ejkos tonal keman nimotenkauas se yankuik taman iniuan israelitas uan iniuan akin pouij Judá'. **9** Jehová* no kijtoua: 'Amo yeski kemej tein nimotenkauak iniuan ininuejkaujtatuan keman nikinmajchanak uan nikinkixtij de Egipto. Yejuan kiixtopeujkej tein nimotenkauak, yejua ika amo nikinitakok'.

10 "Jehová* kijtoua: 'Yejua nejin tein nimotenkauas iniuan israelitas keman panos nejon tonalmej. Niktalis notanauatiluan itech inintanemilil uan nikijkuilos itech ininyolo. Nejua niyeski niininDios uan yejuan yeskij noxolal.

11 "'Uan amo akin kiniluisok iikniuan nion akin pouij itech ixolal: "¡Xikixmati Jehová!".* Porin nochin nechixmatiskej, akin amo ueyichiuanimej hasta akin ueyichiuanimej. **12** Uan nejua nikintapojpoluilis tein amo kuali tein kichiuaj, uan amo kemanok nikinelnamikilis inintajtakoluan'".

8:2, 8-11 *Xikonita pág. 496, *Jehová*.

13 Keman kijtoua "nimotenkauas se yankuik taman", yejua kichiuak maj amo tapaleuiok tein achto motenkauak. Tein uejkaujkayot uan amo tapaleuiaok niman ixpoliuiti.

9 Keman Dios achto motenkauak, kiixtalij keniuj israelitas monekia kiueyichiuaskej uan no kiixtalij se takenkal kampa kiueyichiuaskiaj nikan taltikpak. **2** Nejin takenkal ojkan xeliujtoya. Itech yekinika cuarto yetoya tauilketsaloni, mesa uan pantsin tein kitaliayaj iixpan Dios; nejon cuarto moixmatia kemej Yektik. **3** Sayoj ke, oksekopa den ueyi tasal yetoya okse cuarto tein moixmatia kemej Okachi Yektik. **4** Ompa yetoya se tekolkaxit* tachijchiuj ika oro uan yetoya tatiochiualkaxon# tein kitamitalilijkej oro. Kaxonijtik yetoya se komit tachijchiuj ika oro tein kipiaya maná, itakouj Aarón tein seliak uan patauak temej kampa ijkuiliujtoyaj itanauatiluan Dios.△ **5** Itech nejon kaxon yetoyaj ome querubines tein kiyekauilijtoyaj ika ininajtapaluan ipantsak* kaxon. Sayoj ke axkan amo uelis tikmelauaskej nochi nejin.

6 Keman motamichijchiuak nochi nejin, tiopixkamej peuak miakpa kalakij itech yekinika cuarto para kichiuaskej tekit tein ika kiueyichiuaj Dios. **7** Sayoj ke itech ojpatika cuarto tayekankatiopixkat iselti kalaki sayoj sepa itech xiuit, uan nochipa kiuika esti tein kitemaka para maj kitapojpoluilikan itajtakoluan uan maj kintapojpoluikan akin motajtakolmakakej porin amo kimatij toni kuali yetok uan toni amo. **8** Ijkon, Dios ika ichikaualis kijtoua ke ojti tein teajxitia kampa Okachi Yektik ayamo tapotoya keman ijkatoyaok yekinika takenkal. **9** Nejin takenkal kiixnextia tein axkan mochiujtok uan hasta axkan kisentokaj kimaktiliaj Dios tapialmej uan seki taman. Maski ijkon, nejin amo kipaleuia akin kiueyichiua Dios maj senkis amo teyi kiyolkuejmolo. **10** Nejon tein kimaktiliaj Dios sayoj takual, tayil uan miak taman kemej mopajpakaj uan tapajpakaj ijkon kemej kijtouaya tanauatil. Nejin tanauatilmej kiixtaliayaj para seki taman tein onkak nikan taltikpak uan monekia se kitakamatis hasta tonal keman ixyetok moyektalis nochi.

11 Sayoj ke, Cristo mochiuakya tayekankatiopixkat uan tikselijtokejya tatiochiualismej. Keman mochiuak tayekankatiopixkat, kalakik itech takenkal tein okachi tayekantok uan tein okachi kuali, tein amo akin kimachijchiuak uan amo poui nikan taltikpak. **12** Yejua kalakik sayoj sepa kampa Okachi Yektik uan amo keman oksepa kalakis, sayoj ke amo kiuikak ininesyo chivos uan kuakuejmej, ta kiuikak iesyo, uan techmakixtij nochipaya. **13** Tiopixkamej kikuij ininesyo chivos uan kuakuejmej uan ika kinajtseluiaj ikoujnexyo se kuakouej*

9:4 *Oso "kopalkaxit". #Oso "kaxon tein kiixnextia tein Dios motenkauak". △Oso "temej kampa ijkuiliujtoya tein Dios motenkauak". **9:5** *Tajtol griego tein nikan mokui kemej *pantsak* xa no kijtosneki se taman tein kimaktiliaj Dios para maj kintapojpolui.

9:13 *Tajtol griego tein nikan mokui kijtosneki se kuakouej tein ayamo taskaltiani.

akin mopitsotilijkej, uan nejon kichiua maj chipaujkej iixpan Dios. **14** Sayoj ke iesyo Cristo okachi tapaleuia, porin kichipaua totalnamikilis* para maj amo techyolkuejmolo tein achto tikchiujkej tein amo kipia ipatiuj uan ijkon uelis tikueyichiuaskej Dios akin nochipa yoltok. Porin Dios ika ichikaualis# kiyekanak Cristo uan yejua motemaktij kemej se taman tein amo kipia tajtakol.

15 Yejua ika, Cristo tetajtouia itech se yankuik taman tein Dios motenkauak. Ijkon akin kinnotskej ueliskej kiseliskej tatiochiualismej tein uejkauaskej nochipaya ijkon kemej Dios motenkauak. Nejin ueli mochiua porin yejua momikilij uan ijkon taxtauak uan kinmakixtij akin kichiujkej tajtakolmej keman monekia kitakamatiskej tein Dios achto motenkaujka. **16** Porin keman se takat motenkaua iuan Dios, moneki mikis takat akin motenkauak, **17** porin tein se motenkaua amo tapaleuia hasta keman aksa* miki# uan amo kipia ipatiuj keman yoltokok akin motenkauak. **18** Yejua ika, para tapaleuiskia tein achto Dios motenkauak monekia mimilauis esti. **19** Porin satepan ke Moisés kinmatiltij israelitas nochi tanauatilmej, kikuik ininesyo kuakuejmej uan chivos uan at, ipantojmiyo ichkat chichiltik tein petani uan xiujtsitsin uan kiajtseluij amatajkuilol* uan nochin israelitas, **20** uan kijtoj: "Yejua nejin esti tein ika moixtalia tein Dios motenkaua uan tein namechnauatij xiktakamatikan". **21** Ika esti no kiajtseluij takenkal uan nochi tein mokuia keman kiueyichiuayaj Dios. **22** Kemaj, iTanauatil Moisés kijtoua ke miak taman mochipaua ika esti, uan komo amo mimilaui esti, Dios amo uelis tetapojpoluis.

23 Yejua ika, tein kiixnextia tein onkak ne iluikak monekik maj ijkon mochipaua, sayoj ke para mochipauas tein onkak ne iluikak moneki motemaktis tein okachi kuali. **24** Porin Cristo amo kalakik kampa Okachi Yektik tein aksa kimachijchiuak, tein kiixnextia tein yekmelauj Okachi Yektik, ta kalakik ne iluikak. Yejua ika axkan yetok iixpan Dios uan techtajtouia. **25** Tayekankatiopixkat kalakia xijxiujtika kampa Okachi Yektik uan kiuikaya iesyo se tapial, sayoj ke Cristo amo moneki miakpa motemaktijtos. **26** Komo ijkon yeskia, monekiskia miakpa tajyouis desde keman peuak yolij akin nemij nikan taltikpak. Sayoj ke, itech nejin tonalmej* keman tatamitiya, monextij sayoj sepa uan amo kemanok monextis. Ijkon kiixpolos tajtakol porin motemaktij. **27** Nochin sayoj sepa momikiliskej uan satepan Dios kiixtalis tein kinnamiki kiseliskej, **28** no ijkon Cristo sayoj sepa motemaktij para kinkixtilis inintajtakoluan miakej, uan keman oksepa monextis amo monekisok kiixpolos tajtakol, uan kiitaskej akin semi kichixtokej* para maj kinmakixti.

9:14 *Oso "totanemilil". #Itech griego, "chikaualis tein amo tami". **9:17** *Oso "akin", "akaj". #Nejin no uelis yeski se tapial. **9:19** *Itech griego, "amatatetekuinol". Xikonita pág. 491, *amatatetekuinol.*

9:26 *Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok.* **9:28** *Oso "kichatokej".

10 Porin iTanauatil Moisés sayoj kiixnextia tatiochiualismej tein onkas satepan, sayoj ke amo yejua tein yekmelauj onkas. Yejua ika, Tanauatil* uan tein motemaktiaya xijxiujtika amo uelis kinpaleuis akin motokiaj iuan Dios maj amo kipiakanok tajtakol. **2** Komo tein kimaktiliayaj Dios kiixpoloskia tajtakol, ¿kisentokaskiaj kimaktiliskiaj? Amo, porin akin kiueyichiuaj Dios akin chipaujkejya amo kiitaskiajok ke tajtakolejkej. **3** Sayoj ke tein motemaktiaya xijxiujtika techelnamiktia ke titajtakolejkej, **4** porin ininesyo kuakuejmej uan chivos amo ueli kiixpoloua tajtakol.

5 Yejua ika, keman Cristo ualaj nikan taltikpak, kiluij Dios: "'Amo tiknekik maj mitsinmiktilikan tapialmej nion maj mitsmaktilikan okseki taman, sayoj ke tinechchijchiuilij nonakayo. **6** Amo mitsyolpaktij maj mitschichinouilikan tapialmej nion maj mitsmaktilikan tein kinpaleuis xikintapojpolui akin motajtakolmakakej'. **7** Uan no nikijtoj: 'NoDios, xikita, niualaj nikchiuako tein tikneki. Itech amatajkuilol* noka tajkuiliujtok'". **8** Achto kijtoua: "Amo tiknekik nion mitsyolpaktij maj mitsmaktilikan nion teyi, maj mitschichinouilikan tapialmej, nion maj mitsmaktilikan tein kinpaleuis xikintapojpolui akin motajtakolmakakej", ijkon kemej ixyetok itech iTanauatil Moisés. **9** Uan no kijtoua: "Xikita, niualaj nikchiuako tein tikneki". Yejua kiixpoloua tein achto ixyetoya para kiixtalis okse taman. **10** Porin Dios ijkon kinekik, techxeloj itechkopa inakayo Jesucristo, akin motemaktij sayoj sepa uan nejon tapaleuia nochipaya.

11 Uan no, nochin tiopixkamej mojmostaj youij kampa ixyetok kichiuaskej tekit tein ika kiueyichiuaskej Dios uan para miakpa kitemaktiskej tein ipa kitemakaj, tein amo keman uelis senkis kiixpolos tajtakol. **12** Sayoj ke Cristo kitemaktij sayoj se taman, tein tapaleuia nochipaya para kiixpolos tajtakol uan motalij iyekmakopa Dios, **13** uan desde ijkuak, kichixtok* maj kintalikan akin kitauelitaj kemej imetstapech. **14** Porin ika sayoj se taman tein kitemaktij yejua kichiuak maj amo keman kipiakanok tajtakol akin Dios kinxelojtok. **15** Uan Dios ika ichikaualis no techyekmatiltia nejon, porin achto kijtoj: **16** "Jehová* kijtoua: 'Yejua nejin tein nimotenkauas iniuan keman panos nejon tonalmej. Niktalis notanauatiluan itech ininyolo uan nikijkuilos itech inintanemilil'". **17** Uan no kijtoua: "Uan amo kemanok nikinelnamikilis inintajtakoluan nion tein amo kuali tein kichiujkej". **18** Keman Dios techtapojpoluia, amo monekiok tikmaktiliskej teisa tein techpaleuis maj techtapojpoluili totajtakoluan.

19 Yejua ika nokniuan, amo timouij tikuiskej ojti tein teuika kampa Okachi Yektik ika iesyo Jesús, **20** se yankuik ojti tein yoltok tein yejua techtapouilij* keman kipanauij ueyi tasal, tein

10:1 *Oso xa "takamej". **10:7** *Itech griego, "amatatetekuinol". Xikonita pág. 491, *amatatetekuinol.*

10:13 *Oso "kichatok". **10:16** *Xikonita pág. 496, *Jehová.* **10:20** *Itech griego, "kichalij".

kiixnextia inakayo, **21** uan tikpiaj se ueyi tiopixkat akin kiyekpia ichan Dios. **22** Yejua ika maj timotokikan ika nochi toyolo uan maj semi titakuaujtamatikan, porin toyolo mochipauakya, amo teyi techyolkuejmolouaok uan tonakayo kichipaujkejya ika chipauakat. **23** Maj tiksentokakan tikteixmatiltikan tein tikchiaj uan maj amo tiomeyolouakan, porin akin motenkauak nochipa kichiua tein kijtoua. **24** Maj inintech titanemilikan* oksekin uan ijkon okachi timotasojtaskej se iuan okse uan tikchiuaskej tein kuali, **25** uan maj amo tiksenkauakan tonechikoluan, kemej sekin momattokej. Okachi kuali, maj timoyolchikauakan se iuan okse, okachiok porin tikitaj ke motokia nejon tonal.

26 Porin komo tikixtaliaj titajtakolchiujtoskej satepan ke kuali tikixmatkej tamachtilis tein melauak, amo uelisok motemaktis okse taman tein techpaleuis maj Dios techtapojpoluili totajtakoluan. **27** Sayoj tikmojkachiaskej maj techtatsakuiltikan uan tikchiaskej iueyi kualanyo Dios tein xotatok kemej tit,* tein kintamis akin kiixnamikij. **28** Akin amo kitakamatia iTanauatil Moisés uan onkayaj omen oso eyin akin kiitakaj, kimiktiayaj uan amo kiikneliayaj. **29** ¿Toni nankinemiliaj? Komo aksa* kiixtopeua# iKoneuj Dios, amo kipatiuita esti tein ika moixtalij tein Dios motenkauak uan tein ika kixelojkej, uan kiuijuikaltia ichikaualis Dios tein kitemaka tatiochiualis tein amo technamiki, ¿amo nankinemiliaj ke kinamiki maj okachi kitatsakuiltikan? **30** Porin tikixmatij akin kijtoj: "Nejua nimomakepas; nejua nikinmakas tein kinnamiki". Uan no: "Jehová* kintatsakuiltis akin pouij itech ixolal". **31** Semi fiero temoujtij maj tetatsakuilti Dios akin nochipa yoltok.

32 Sayoj ke, nochipa xikelnamiktokan ke satepan ke Dios namechtauilij, nankixikojkej miak taman maski semi nantajyouijkej. **33** Iksa senteixtenoj* namechuijuikaltijkej# uan namechtajyouiltijkej, uan iksa nantajyouijkej iniuan△ akin ijkon tajyouijtoyaj. **34** Porin namejuan nankiniknelijkej akin tsaktoyaj uan nankisentokakej nanyolpakkej maski namechkuilijkej tein namoaxka, porin nankimatij ke nankipiaj okachi kuali tatiochiualismej tein amo keman tamiskej.

35 Yejua ika, xiksentokakan xiyolchikaujkej,* porin nankiseliskej se ueyi taxtauil. **36** Porin namejuan moneki nantaxikoskej para nankiseliskej tein Dios motenkauak, sayoj ke achto moneki nankichiuaskej tein Dios kineki. **37** Porin "semi amo uejkaua", "ejkos akin ualati, uan amo motajkajtilis". **38** "Sayoj ke akin yolmelauak nemis porin takuaujtamati", uan, "komo motsinkixtia, yejua amo nechyolpaktis". **39** Sayoj ke tejuan amo tipouij iniuan akin

---

10:24 *Oso "Maj ininka timotekipachokan". **10:27** *Oso "tekol". **10:29** *Oso "akin", "akaj". #Itech griego, "ipan tajtaksa (kitejteliksa, kitsoniksa)".

10:30 *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **10:33** *Itech griego, "kemej kampa semi miakej moixpetaniaj". #Oso "namechtejtelchiujkej". △Oso "iniuan nanyetoyaj". **10:35** *Oso "amo ximouikan nantajtoskej".

motsinkixtiaj uan kinixpolouaj, ta tipouij iniuan akin takuaujtamatij uan momakixtiaj.

11 Akin takuaujtamati kiyekmati ke mochiuas tein kichia, kiyekneltoka ke yekmelauj onkak tein amo moita. **2** Kemej akin nenkej ne uejkauj* takuaujtamatkej, Dios kinmatiltij# ke yolpaktoya iniuan.

3 Kemej titakuaujtamatij, tikitaj ke tein onkak ne iluikak uan nikan taltikpak moixtalij* porin Dios ijkon kijtoj, yejua ika Dios kikuik tein amo ueli tikitaj para kichijchiuas tein ueli tikitaj.

4 Kemej Abel takuaujtamatik, kimaktilij Dios se taman tein okachi kuali ke tein kitemakak Caín. Kemej takuaujtamatik, Dios kimatiltij ke katka yolmelauak porin kiyolpaktij tein kimaktilij. Uan porin takuaujtamatik, maski momikilij, kisentoka techmachtia.

5 Kemej Enoc takuaujtamatik, Dios kiuikak okseko para maj amo tajyouiani keman momikiliskia, yejua ika amo akin kiajsik. Uan achto ke Dios kiuikaskia okseko, kimatiltij ke kiyolpaktiaya. **6** Uan no, komo aksa* amo takuaujtamati amo keman uelis kiyolpaktis Dios, porin akin iuan motokia moneki kineltokas ke Dios yekmelauj nemi uan ke kintaxtauia akin semi kitemouaj kiueyichiuaskej.

7 Kemej Noé takuaujtamatik, satepan ke Dios kinejmachtij ke mochiuaskia tein ayamo moitaya, kimojkatokak Dios uan kichijchiuak se arca para kinmakixtis ichankauan. Kemej takuaujtamatik, kinextij ke akin ijkuak nemiaj kinnamikia maj kintatsakuiltikan uan Dios kiitak ke yolmelauak porin takuaujtamatik.

8 Kemej Abrahán takuaujtamatik, tatakamatik keman Dios kinotsak, uan yajki itech se tal tein Dios motenkaujka ke kimakaskia. Kisteuak maski amo kimatia kani yaya. **9** Kemej takuaujtamatik, nemik kemej analtekoj itech tal tein Dios motenkaujka kimakas. Nemik itech takenkalmej iuan Isaac uan Jacob, akin Dios no iniuan motenkauak ke kinmakaskia nejon tal. **10** Porin Abrahán kichiaya ueyi xolal tein kipia yekmelauj tatsineualonimej, tein Dios kinemilij keniuj kichijchiuas uan kichijchiuak.

11 Kemej Sara takuaujtamatik, uelik mokokoxkatalij maski katka semi nanajtsinya, porin kineltokak ke akin iuan motenkauak nochipa kichiua tein kijtoua.* **12** Yejua ika, itechkopa se takat akin moitaya ke amo ueliskiaok kinpias konemej,* yolkej miakej, tel miakej ijkon kemej sitalimej uan amo ueli se kinpoua ijkon kemej xal tein onkak ueyiatenoj.

13 Nochin yejuan kisentokakej takuaujtamatkej hasta keman momikilijkej, maski tein Dios motenkauak amo mochiuak keman yoltoyaj. Sayoj ke kemej yeskia kiuejkaitakej uan yolpakkej uan kijtojkej senteixtenoj ke katkaj analtekos uan sayoj tepalyetoyaj itech nejon tal. **14** Uan akin

---

11:2 *Oso "touejkaujtatuan". #Oso "kinnextilij". **11:3** *Oso "tikitaj ke moixtalij tonalmej". Xikonita pág. 505, *tonalmej; tein mochiujtok.* **11:6** *Oso "akin", "akaj".

11:11 *Oso "takuaujtamach". **11:12** *Oso "kemej yeskia miket".

ijkon tajtouaj kiyeknextiaj ke mochikaujtokej kitemoskej kani nemiskej. **15** Maski ijkon, komo kisentokaskiaj tanemilijtoskiaj itech tal kampa kiskaj, kitemoskiaj keniuj ueliskiaj mokepaskej. **16** Sayoj ke, axkan mochikauaj kiajsiskej kampa okachi kuali nemiskej, tein poui ne iluikak. Yejua ika, Dios amo ininka mopinaujmati nion mopinaujmati maj kiluikan ke yejua ininDios, ta hasta kinchijchiuilij se ueyi xolal.

17 Kemej Abrahán takuaujtamatik, yaya kitemaktiti Isaac keman Dios kiyejyekoj, **18** maski kiluijka: "Mokoneuan ualaskej itechkopa Isaac". Kemaj, takat akin ika pakilis kiselij tein Dios iuan motenkauak, kitemoj kitemaktis ikoneuj akin ipa setsin katka. **19** Sayoj ke yejua kineltokak ke Dios ueliskia kichiuas maj oksepa nemi* Isaac uan ijkon kiselij kemej yeskia momikilijkaya uan oksepa nemik. Nejin kinextij tein mochiuaskia satepan.

20 Kemej Isaac takuaujtamatik, no kintiochiuak Jacob uan Esaú uan kiniluij tein mochiuaskia satepan.

21 Kemej Jacob takuaujtamatik, keman yaya momikilitiya, motakitskilij itech itopil, kintiochiuak sejse ikoneuan José uan kiueyichiuak Dios.

22 Kemej José takuaujtamatik, keman yaya momikilitiya, kijtoj ke israelitas kisaskiaj Egipto uan tanauatij maj kiuikakan iomiyouan.*

23 Kemej itatuan Moisés takuaujtamatkej, kicholtijkej eyi metsti keman yolik porin kiitakej ke katka kuakualtsin uan amo kimouilijkej tekiuaj akin tanauatijka maj kimiktikan. **24** Kemej Moisés takuaujtamatik, keman katka takatya, amo kinekik maj kiixmatikan kemej iixuiuj* akin tekiuajtia Egipto. **25** Kinekik maj kitajyouiltikan iniuan israelitas, akin katkaj ixolal Dios, uan amo kinekik moyolpaktis ika tajtakol porin nejon sayoj panotikisa, **26** porin kiitaya ke tajyouis kemej itaijital Dios* okachi kipiaya ipatiuj ke nochi tein onkaya Egipto, porin kichiaya ika nochi iyolo maj kitatiochiuikan. **27** Kemej takuaujtamatik, kisteuak de Egipto uan amo kimouilij maj tekiuaj semi kualani, porin kisentokak taxikoj kemej yeskia kiitstoskia akin amo ueli moita. **28** Kemej takuaujtamatik, kichiuak iluit tein monotsa Pascua uan kiajtseluilij esti inajnakastan puertas, ijkon iángel Dios amo kinmiktiskia* inintayekankakoneuan.

29 Kemej israelitas takuaujtamatkej, kipanauijkej mar Rojo kemej yeskia nejnentoskiaj kampa tauaktok. Sayoj ke, keman akin kayomej Egipto no ijkon kinekiaj panoskej, moaeltsimijkej.

30 Kemej israelitas takuaujtamatkej, kimalakachojtinenkej chikome tonal tepamit tein kiyoualouaya Jericó uan xitinik. **31** Kemej siuaauilnenkej Rahab takuaujtamatik, amo mikik iniuan akin amo tatakamatkej, porin kuali kinselij akin tapijpiatoj.

11:19 *Itech griego, "kiajokuis". **11:22** *Oso "keniuj kitokaskiaj".

11:24 *Oso "ikoneuj isiuapil faraón". **11:26** *Oso "kemej Cristo". **11:28** *Oso "amo teyi kinchiuiliskia".

32 ¿Uan toniok nikijtos? Porin amo nihorajtis ika namechnojnotsas Gedeón, Barac, Sansón, Jefté, David, Samuel uan okseki tanauatianij.* **33** Kemej takuaujtamatkej kintankej tekiuanij, kichiujkej maj mochiua tein kuali yetok, Dios iniuan motenkauak ke kintatiochiuiskia, kintentsakkej tekuanimej, **34** kiseuijkej ichikaualis tit,* momakixtijkej keman kinekiaj kinmiktiskej ika machete tein ojkan tenej,# keman kuetaujtoyaj mochikaujkej, amo moujkej keman monekia tateuiskej uan kichiujkej maj cholokan soldados akin kinteuisnekiaj. **35** Ininchankauan seki siuamej oksepa nenkej. Okseki itekitikauan Dios amo kinekkej kikauaskej Dios sayoj para maj amo kintajyouiltikanok, porin kimatiaj ke oksepa nemiskiaj uan okachi kuali yetoskiaj. **36** Kemaj, oksekin kinkejkelojkej uan kinuijuitekkej uan amo sayoj nejon, ta kinilpijkej* ika cadena uan kintsakkej. **37** Kintetenkej,* kitemojkej maj motajtakolmakakan, kintajkotekkej△ ika sierra uan kinmiktijkej ika machete,# nentinemiaj nikan uan nepa ika inintaken tachijchiuj ika ikuetaxyo ichkat▣ uan chivo, amo kipiayaj tein ika moixpanoltiskej, tajyouijtinemiaj uan kintajyouiltiayaj, **38** uan akin ijkuak nemiaj amo kinnamikia maj iniuan yetokan. Yajtinenkej itech taluakyan, itech tepemej, tepekoyokmej uan uejueyi taltekochmej.

39 Uan maski Dios nochin kinmatiltij ke kiyolpaktiayaj porin takuaujtamatkej, amo kiitakej ke mochiuak tein motenkaujka, **40** porin Dios ipa kinemilijtoyaya techmakas tein okachi kuali, uan ijkon yejuan amo kinkixtiliskiaj tajtakol achto ke tejuan.

12 Nochin akin ika namechnojnotsak tel miakej uan tamatij kemej se ueyi mixti tein techyoualoua, uan yejuan kiteixmatiltiaj tein kiitanij uan kikakinij. Yejua ika, maj tejuan no timokixtilikan tein techetilia uan tajtakol tein ijsiujka techijilpia,* uan maj titsikuinikan itech ojti tein yetok toixpan uan maj amo timosenkauakan, **2** uan maj tikitstiakan Jesús, akin techixyekana uan akin kichiua maj ajsitok titakuaujtamatikan. Kemej kimatia ke semi yolpakiskia satepan, kixikoj momikilis itech kouit* uan amo mopinaujmatik, uan motalij iyekmakopa Dios. **3** Kemaj, kuali xikitakan akin kixikoj nochi tein kijtouilijkej tajtakolchiuanij akin ininselti moijtakojkej, ijkon amo nansiouiskej nion namosenkauaskej.

4 Maski nankiixnamiktokej nejon tajtakol, nantaxikojtokej uan ayamo namechmiktia. **5** Uan senkis nankielkaujkejya tein Dios namechyolmajxitij kemej yeskia nanikoneuan: "Nokonetsin, amo xikauilmati keman Jehová* mitsmachtia xikchiua tein moneki nion ximosenkaua keman mitstakaualtis, **6** porin Jehová* kintakaualtia akin kintasojta. Tein melauj,

11:32 *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*. **11:34** *Oso "tekol". **11:34, 37** #Oso "espada". **11:36** *Oso "kintsikojkej". **11:37** *Oso "Kintepoxonijkej", "Kinmojmotkej ika tet". △Oso "kinkokototskej". ▣Oso "borrego".

12:1 *Oso "techtsijtsikoua". **12:2** *Xikonita pág. 497, *kouit kampa tetajyouiltiaj*. **12:5, 6** *Xikonita pág. 496, *Jehová*.

kitatsakuiltia* akin kiita kemej ikoneuj".

7 Xikxikokan tein nankijyouiaj uan xikitakan ke nejon se taman tein Dios ika namechmachtia xikpatakan tein moneki. Dios namechita kemej nanikoneuan. Porin nochin tetatmej kinmachtiaj ininkoneuan maj kichiuakan tein moneki. **8** Sayoj ke komo Dios amo namechmachtia ijkon kemej kinmachtiani oksekin, amo yekmelauj nanyeskiaj nanikoneuan, ta nanikoneuan okse. **9** Uan no, totatuan techmachtiayaj maj tikchiuakan tein moneki uan tejuan tikintakachiuayaj.* ¿Amo monekiskia okachi timokauaskej maj toTajtsin techyekana ika ichikaualis uan maj tiyoltokan? **10** Porin seki tonalmej totatuan techmachtijkej maj tikchiuakan tein moneki ijkon kemej kiixejekouayaj ke kuali yetoya. Sayoj ke toTajtsin techmachtia para techpaleuis, uan ijkon tiyeskij tichipaujkej kemej yejua. **11** Tein melauj, keman techtakaualtiaj amo tiyolpakij, ta timoyolkokouaj.* Sayoj ke nejin semi uelis kinpaleuis akin takakij, uan satepan uelis kichiuaskej tein kuali yetok uan yolseujkanemiskej.

12 Yejua ika xikchikauakan ininmay uan inintankuay akin amo chikaujkej, **13** uan xiksentokakan xikmelauakan ojti kampa nametsnejnemij para maj pajti omit tein nekuiliujtok uan maj amo kopini. **14** Xiktemokan kuali namouikaskej iniuan nochin uan xichipaujkanemikan, porin komo aksa* amo chipaujkanemi amo kiitas toTekotsin. **15** Kuali ximotachilikan para maj nochin xikselikan itatiochiualis Dios tein amo technamiki, uan maj amo ixua nion se naluat tein tapajuia tein takuejmolchiuas uan kinpajuis* miakej; **16** uan no kuali xikitakan maj amo namouan poui se auilnenkej* nion se akin kiixtopeua tein iaxka Dios, kemej Esaú akin kiixpatak tein kinamikia kiselis kemej tayekankakonet ika sayoj se tapalol. **17** Porin namejuan nankimatij ke satepan, keman kinekik maj no kitiochiuakan, kiixtopeujkej. Maski tel chokak uan kitemoj maj itat motanemililpata, sayoj nenkaj tein kichiuak.

18 Porin namejuan amo namotokijtokej itech se tepet tein uelis se kimatokas* uan tein xotatok, kampa tatileujtok, tayouayan uan kampa tetsaujkaejeka, **19** nion kampa kipitstokej trompeta nion kampa mokaktok se tajtol. Keman israelitas kikakkej nejon tajtol, kitataujtijkej Moisés maj amo teyi kiniluikanok. **20** Porin momoujtijkej keman kinnauatijkej nejin: "Hasta komo se tapial taksa itech tepet, moneki nankitetemaskej".* **21** Kemej tein kiitayaj semi kinmoujtij, Moisés kijtoj: "Nimojkauiuiyokatok". **22** Sayoj ke namejuan namotokijkej itech tepet Sion uan itech iueyi xolal Dios akin nochipa yoltok, nejin yejua Jerusalén tein

12:6 *Oso "kiuijuiteki". **12:9** *Oso "tikinpoujkaitayaj". **12:11** *Oso "titayokoyaj".

12:14 *Oso "akin", "akaj". **12:15** *Oso "kinpitsotilis". **12:16** *Xikonita pág. 492, *auilnemilis*. **12:18** *Oso "kimachilis". **12:20** *Oso "nankitepoxoniskej", "nankimojmotaskej ika tet".

yetok ne iluikak, namotokijkej kampa yetokej tel miakej ángeles **23** akin mosentilijtokej, namotokijkej itech ininnechikol itayekankakoneuan Dios akin inintokay ijkuiliujtok ne iluikak, namotokijkej iuan Dios, akin ininJuez nochin, namotokijkej iniuan yolmelaujkej akin moyekanaj ika ichikaualis Dios uan amo kipiajok tajtakol. **24** No namotokijkej iuan Jesús akin tetajtouia itech se yankuik taman tein Dios motenkauak uan namotokijkej itech esti tein yejua techajtseluilij, tein okachi kuali ke iesyo Abel.

25 Nochipa kuali xikakikan* akin tajtojtok. Porin komo kintatsakuiltijkej akin ne uejkauj amo kinekkej kikakiskej tein Dios kitematiltij nikan taltikpak, ¡okachi techtatsakuiltiskej komo amo tikakij akin ualtajtoua ne iluikak! **26** Itech nejon tonal, itajtol kitsetseloj tal, sayoj ke axkan motenkaua: "Oksepa nikchiuas maj amo sayoj motsetselo tal, ta no iluikak". **27** Keman kijtoua "oksepa", kinextia ke Dios kiixpoloti tein ueli kitsetselouaj, nejin yejua tein Dios amo kichijchiuak, para maj mokaua tein amo ueli kitsetselouaj. **28** Yejua ika, kemej techmakatij se Taixyekanalis tein amo ueli kitsetselouaj, maj tiksentokakan tikselikan tatiochiualis tein amo technamiki, uan ika nejon maj tiuelikan tiktekitilikan Dios kemej yejua kiyolpaktia, maj tikmojkatokakan uan maj semi tiktakachiuakan.* **29** Porin to-Dios kemej se tit* tein nochi kiixpoloua.

13 Xiksentokakan ximotasojtakan kemej yeskia naniknimej. **2** Amo xikelkauakan kuali nankinseliskej oksekin,* porin kemej sekin kichiujkej nejon, kinselijkej ángeles uan nion kimatkej. **3** Xikinelnamikikan akin tsaktokej* kemej yeskia iniuan nantsaktoskiaj, uan no xikinelnamikikan akin kintajyouiltijtokej kemej yeskia no iniuan nantajyouijtoskiaj. **4** Maj nochin kitakachiuakan* tein Dios kiixtalij para akin monamiktijkejya uan takat uan siuat maj amo mokajkayauakan iuan okse, porin Dios kintatsakuiltis akin auilnemij,# yeski ininselti oso akin monamiktijkejya. **5** Amo xiktelnejnekikan tomin, uan xiyolpakikan ika tein nankipiaj. Porin Dios kijtoj: "Amo keman nimitskauas uan nochipa nimitspaleuis". **6** Yejua ika, maj amo timouikan, ta maj tikijtokan: "Jehová* nechpaleuia. Amo nimouis. ¿Toni uelis nechchiuiliskej?".

7 Xikinelnamikikan akin namechixyekanaj, akin namechmachtijkej itajtol Dios. Xikitakan keniuj tapaleuia tein kuali tein kichiuaj uan xitakuaujtamatikan kemej yejuan.

8 Yalua, axkan uan nochipa, Jesucristo amo keman mopata.

9 Amo ximokauakan maj namechkajkayauakan ika tataman tamachtilis tein amo nankiixmatij, porin okachi kuali maj se moyolchikaua ika itatiochiualis Dios

12:25 *Oso "Amo xikixtopeuakan". **12:28** *Oso "tikpoujkaitakan". **12:29** *Oso "tekol".

13:2 *Oso "nanyeskij nankualtakamej iniuan akin amo nankinixmatij". **13:3** *Itech griego, "akin ilpitokej (tsikaujtokej) ika cadena". **13:4** *Oso "kipoujkaitakan". #Xikonita pág. 492, *auilnemilis.* **13:6** *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

tein amo technamiki, uan maj amo tiktayekanaltikan takual.* Akin kitayekanaltiaj nejon amo teyi ika kinpaleuia.

10 Tikpiaj se altar. Sayoj ke akin kitekitiliaj Dios itech takenkal amo ueli kikuaj* tein yetok itech altar, **11** porin ininnakayo tapialmej kinchichinouayaj kampa amo akin nemia. Tayekankatiopixkat kiuikaya ininesyo nejon tapialmej kampa Okachi Yektik uan kimaktiliaya Dios para maj kintapojpoluili inintajtakoluan. **12** Yejua ika, Jesús no tajyouij ueyi xolaltenoj para maj ika iesyo miakej moajsikan chipaujkej iixpan Dios. **13** Yejua ika maj tikisakan uan maj tiakan kampa yetok yejua, uan maj techpijpinaujtikan ijkon kemej yejua kipijpinaujtijkej, **14** porin nikan amo tikpiaj se ueyi xolal tein nochipa yetos, ta tiktemouaj ika nochi toyolo ueyi xolal tein moixtalis satepan. **15** Maj nochipa tikueyitalikan Dios itechkopa Jesús. Keman tikueyitaliaj, kemej yeskia tikmaktilijtoskiaj Dios se tapialtsin. Ika totenoj tikteixmatiltiaj itokay. **16** Uan no, amo xikelkauakan nankichiuaskej tein kuali uan nankinpaleuiskej oksekin ika tein nankipiaj, porin nejin semi kiyolpaktia Dios, uan ijkon kemej yeskia nankimaktilijtoskiaj se tapialtsin.

17 Xikintakamatikan akin namechixyekanaj uan ximokauakan maj namechyekanakan, porin yejuan namechyekpixtokej uan ika nejon tanankiliskej iixpan Dios. Komo ijkon nankichiuaj, yejuan yolpakiskej keman kichiuaskej inintekiuj uan amo tayokoyaskej, porin komo nankichiuaskiaj maj tayokoyakan, namechijtakoskia.

18 Xiksentokakan xiktataujtikan Dios maj techpaleui, porin tikyekmatij ke amo teyi techyolkuejmoloua, porin amo keman tiknekij titakajkayauaskej.* **19** Sayoj ke okachi namechiluia ximotataujtikan para maj oksepa niman namechitati.

20 Dios akin teyolseuia kichiuak maj oksepa nemi ueyi ichkatajpixkej: toTekotsin Jesús, akin ika iesyo moixtalij tein Dios motenkauak tein uejkauas nochipaya. Maj Dios **21** namechmaka nochi tein namechpoloua para nankichiuaskej tein kineki uan maj itechkopa Jesucristo kichiua totech tein kiyolpaktia. Yejua kinamiki maj kiueyitalikan nochipaya. Maj ijkon mochiua.*

22 Nokniuan, axkan namechtataujtia xikakikan ika nejmachkayot nejin amatajkuilol tein ika namechyolchikaua, porin semi tepitsin namechtajkuilouilia. **23** Nikneki xikmatikan ke toknitsin Timoteo kikajkaujkejya. Komo niman ejko, tisenyaskej tamechitatiuij.

24 Xinechintajpalouilikan nochin akin namechixyekanaj uan nochin akin Dios moinxelouilij.* Tokniuan akin yetokej Italia namechtajpalouaj.

25 Maj Dios namechmaka nanochin itatiochiualis tein amo technamiki.

13:9 *Oso "tein moixtalia toni uelis se kikuas". **13:10** *Oso "amo kipiaj tanauatil para kikuaskej".

13:18 *Oso "tiknekij tiyeskij timelaujkej itech nochi". **13:21** *Oso "Amén". **13:24** *Oso "chipaujkej iixpan Dios".

TEIN KIJKUILOJ

SANTIAGO

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

1 Santiago tatajpaloua (1)
Keman titaxikouaj, tiyolpakij (2-15)
Keman tiknextiaj ke yekmelauj titakuaujtamatij (3)
Maj tiksentokakan titajtanikan uan maj titakuaujtamatikan (5-8)
Tein tiknejnekij kichiua maj titajtakokan uan maj timikikan (14, 15)
Nochi tatiochiualismej tein kuali ualeuaj ne ajko (16-18)
Maj tikakikan uan maj tikchiuakan tein kijtoua itajtol Dios (19-25)
"Akin moixita itech se teskat" (23, 24)
"Taueyichiualis tein chipauak uan amo pitsotik" (26, 27)

2 Tajtakol maj se techichikotasojta (1-13)
Maj se kitakamati ueyi tanauatil (8)
Komo amo tikchiuaj tein kuali, nenkaj titakuaujtamatij (14-26)
Amokuali ejekamej taneltokaj uan sesepokaj (19)
Abrahán moixmatik kemej itasojikniuj Jehová (23)

3 Moneki tikchiuaskej maj tonenepil tatakamati (1-12)
Amo nochin monekiskia tamachtiskej (1)
"Itamatilis Dios" (13-18)

4 Maj amo tikuelitakan tein amo kuali tein oksekin kichiuaj (1-12)
"Xikixnamikikan in Amokuali" (7)
"Ximotokikan iuan Dios" (8)
Maj amo moueyimatikan (13-17)
"Komo Jehová kineki" (15)

5 Tein kiniluia akin tominpiaj (1-6)
Dios kitatiochiuia akin amo yolijsiui uan taxikoua (7-11)
Keman nankijtoskej "kemaj", maj kemaj (12)
Semi tapaleuia keman motataujtia akin yolmelauak (13-18)
Moneki tikinpaleuiskej akin tajtakouaj (19, 20)

1 Nejua Santiago, niitakeual Dios uan toTekotsin Jesucristo, namechtajpaloua namejuan akin nanpouij itech 12 uejueyi kalyetonij tein namoyaujtokej noyampa:*

2 Nokniuan, semi xiyolpakikan keman nankiixnamiktoskej* tataman ouijkayomej, **3** porin keman nankiixnamikij nejon ouijkayomej uan nankinextiaj ke yekmelauj nantakuaujtamatij, nankimatijya keniuj nantaxikoskej. **4** Sayoj ke moneki nantaxikoskej itech nochi,* uan ijkon amo teyi namechpolos uan nochi kuali nankichiuaskej.

5 Yejua ika, komo aksa* kinemilia ke amo semi tamatkej, maj kisentoka kitajtani Dios, uan yejua

1:1 *Oso "nanxintokej noyampa (nouian)". **1:2** *Oso "namechyejyekojtoskej ika".

1:4 *Oso "maj taxikolis kitamichiua itekiuj namotech". **1:5** *Oso "akin", "akaj".

kipaleuis maj tamatkej, porin yejua kintelpaleuia nochin ika nochi iyolo uan amo kualani iniuan akin kitajtaniaj. **6** Sayoj ke maj kisentoka tajtani uan maj takuaujtamati, porin akin amo kiyekneltoka ke kiselis tein tajtani tamati kemej at itech ueyiat tein ejekat kitatamota nikan uan nepa. **7** Tein melauj, akin ijkon kichiua maj amo kinemili ke Jehová* kimakas teisa. **8** Porin sayoj motanemililpapata uan kipapata nochi tein kichiua.

9 Sayoj ke tokniuj akin pobre* maj yolpaki porin kiueyitalijkej, **10** uan akin tominpia maj yolpaki porin kichiujkej kemej se akin amo ueyichiujkej, porin akin tominpia ixpoliuis kemej se xochit tein yetok xiujtaj. **11** Porin keman tonaltsin kisa uan peua chikauak tona, xiuit kuetaui uan uetsi ixochiyo, uan amo kualtsinok moita. No ijkon ixpoliuis akin tominpia porin semi kitemoua tomin.

12 Yolpaki akin kisentoka taxikoua keman kiixnamiktok se ouijkayot,# porin keman kitamixikoua, Jehová* kichiuas maj nemi, nejon yeski itaxtauil△ tein motenkauak kinmakas akin kisentokaj kitasojtaj. **13** Maj amo akin kijto keman kiixnamiktos se ouijkayot: “Dios nechyejyekojtok”. Porin amo akin ueli kichiualtia Dios tein amo kuali nion Dios kichiua maj se kipia ouijkayomej. **14** Ta sejse kiixnamiki se ouijkayot keman tein kinejneki kiyoltilana uan kitanejnektia.* **15** Uan keman mochikaua tein kinejneki, kichiua maj tajtako,* uan yejua ika miki.

16 Nokniuantsitsin, amo ximokajkayauakan. **17** Nochi tatiochiualismej tein kuali uan tein amo teyi kinpoloua ualeuaj ne ajko, imako akin kichijchiuak nochi tein tauia ne iluikak. Yejua amo mopata kemej yekauil mopapata. **18** Kiixtalij techyolitis keman tikneltokakej itajtol tein melauak. Uan maski kinchijchiuak miakej, tejuan akin yekinika techijitak.*

19 Nokniuantsitsin, nikneki xikmatikan ke nochin moneki niman nantekakiskej, amo niman nantajtoskej uan nion niman nantelkualaniskej, **20** porin komo se tel kualani amo se kichiua tein Dios kiita ke kuali yetok. **21** Yejua ika, ximokixtilikan nochi tein pitsotik uan tein amo kuali tein namotech yetokok, xiyolnejmachmej uan xikauakan maj kemej yeskia monaluayoti itech namoyolo itajtol Dios tein uelis namechmakixtis.

22 Sayoj ke, xikchiuakan tein kijtoua itajtol Dios uan amo sayoj xikakikan, porin komo amo nankichiuaj sayoj namokajkayaujtoskiaj. **23** Porin komo aksa kikaki itajtol Dios sayoj ke amo kichiua, tamati kemej akin moixita itech se teskat: **24** moixita uan keman youi, niman kielkaua keniuj moitaya. **25** Porin tanauatil amo teyi kipoloua uan techpaleuia maj amo timoajsikan temako. Uan akin kiita ika nejmachkayot nejon tanauatil uan kisentoka kitakamati, amo sayoj kikaki uan ki-

---

1:7, 12 *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **1:9** *Oso “akin amo ueyichiujkej”. **1:12** #Oso “tayejyekolis”. △Oso “kimakas inemilis kemej se corona”. **1:14** *Oso “kitsikoua”.

1:15 *Oso “kemej yeskia yoli tajtakol”. **1:18** *Oso “techixpejpenak”.

elkaua, ta kichiua tekit tein moneki. Yejua yolpakis itech nochi tein kichiuas.

26 Komo aksa kinemilia ke kiueyichiua Dios* sayoj ke amo kitsakuilia inenepil, moyolkajkayaujtok uan nenkajsan taueyichiua. **27** ToTajtsin Dios kiita ke taueyichiualis* tein chipauak uan amo pitsotik yejua nejin: maj se kinpaleui akin amo kipiaj inintatuan# uan siuatsitsin akin momikilijya inintakatsin keman tajyouijtoskej, uan maj amo tikauakan maj techpitsotili kemej nemij akin amo tatakamatij.

2 Nokniuan, namejuan nantakuaujtamatijya iuan toueyi Tekotsin Jesucristo, ¿keyej nankintakachiuaj* sekin uan nankinixtopeuaj oksekin? **2** Komo kampa namosentiliaj youi se akin kiuika anillos tachijchiuj ika oro uan takentiuj ika tasal tein patiyoj uan no youi se pobre ika itasal tein taloj, **3** nankitakachiuaj* akin kuali takentiuj uan nankiluiaj "Ximotali nikan kampa okachi kualtsin", sayoj ke akin pobre nankiluiaj "Ompa xiijkato" oso "Ximotaliti ne talpan". **4** Komo ijkon nankichiuaj, nankintakachiujtokej sekin uan nankinixtopeujtokej oksekin uan namochiujtokej kemej jueces akin kiixtaliaj tein amo kuali.

5 Xinechkakikan nokniuantsitsin. ¿Amo kinijitak* Dios akin nikan taltikpak kinitaj ke pobres para maj semi takuaujtamatikan? Kemaj, yejuan akin Dios kinijitak maj pouikan itech iTaixyekanalis tein yejua motenkauak kinmakas akin kitasojtaj. **6** Sayoj ke namejuan nankinixtopeuaj pobres, maski nankimatij ke tominpianij namechtajyouiltiaj uan namechtitilatsaj hasta ininixpan tekiuanij. **7** Tominpianij no kiuijuikaltiaj* kuali tokayit tein Dios namechmakak. **8** Yejua ika, kuali tein nankichiuaj komo nankitakamatij ueyi tanauatil* kemej kijtoua nejin Tajkuilol "Xiktasojta moknitsin kemej tejua timotasojta". **9** Sayoj ke, komo nankisentokaj nankintakachiuaj* sekin uan nankinixtopeuaj oksekin, nankichiujtokej se tajtakol uan tanauatil kinextia ke nankitapanauilijtokej.

10 Porin komo aksa* kitakamati nochi iTanauatil Moisés sayoj ke amo kichiua se taman tein ompa kijtoua, kitapanauilijya nochi Tanauatil. **11** Porin akin kijtoj "Amo xiauilnemi" no kijtoj "Amo xitemikti". Komo amo tiauilnemi sayoj ke titemiktia, tiktapanauilijtok tanauatil. **12** Namejuan amo namoajsij temako uan moixtalis tein namechnamiki nankiseliskej ijkon kemej ixyetok itech tanauatil tein nankipiaj, yejua ika xiksentokakan xitajtokan uan xikchiuakan kemej ompa ixyetok. **13** Porin akin amo teiknelia, amo no kiikneliskej keman moixtalis tein kinamiki kiselis. Okachi tayekantok maj se teikneli ke se kiixtalis tein kinnamiki kiseliskej oksekin.

1:26 *Oso "taneltoka". **1:27** *Oso "taneltokalis". #Oso "iknotsitsin", "mikakaualmej". **2:1, 9** *Oso "nankinpoujkaitaj". **2:3** *Oso "nankipoujkaitaj". **2:5** *Oso "Amo kinixpejpenak".

2:7 *Oso "kitejtelchiuaj". **2:8** *Oso "itanauatil tekiuaj". **2:10** *Oso "akin", "akaj".

14 Nokniuan, ¿keniuj kipaleuia akin kijtoua ke takuaujtamati sayoj ke amo kichiua tein kuali? Maj sayoj kijto ke takuaujtamati amo kipaleuis maj momakixti, ¿melauj? **15** Komo se tokniuj amo kipia tein motalilis uan amo kiajsi tein kikuas mojmostaj, **16** uan maski ijkon nankiluiaj "Kualtsin xiouj, ximotakenti uan kuali ximotamaka", sayoj ke amo nankimakaj tein kipoloua, ¿keniuj tapaleuia nejon? **17** No ijkon, komo aksa kijtoua ke takuaujtamati uan amo kichiua tein kuali, nenkaj takuaujtamati.*

18 Sayoj ke aksa uelis kijtos: "Tejua titakuaujtamati uan nejua nikchiua tein kuali. ¿Keniuj uelis tiknextis ke titakuaujtamati komo amo tikchiua tein kuali? Nejua nimitsnextilis ke nitakuaujtamati ika tein kuali tein nikchiua". **19** Tejua tikneltoka ke moajsi sayoj se Dios, ¿melauj? Kuali yetok nejon. Sayoj ke hasta amokuali ejekamej kineltokaj nejon uan sesepokaj. **20** Tejua akin amo teyi tikmati, ¿amo tikita ke nenkaj titakuaujtamati komo amo tikchiua tein kuali? **21** ¿Melauj ke Dios kiitak ke yolmelauak touejkaujtat Abrahán porin kichiuak tein kuali? Kemaj, Dios kiitak ke yolmelauak satepan ke kitalij itech altar ikoneuj, Isaac. **22** Tikmati ke yejua takuaujtamatia uan no kichiuaya tein kuali, uan ika tein kichiuaya kiyeknextij ke yekmelauj takuaujtamatia. **23** Ijkon mochiuak tein kijtoua Tajkuilolamatsin: "Abrahán takuaujtamatik iuan Jehová* uan yejua kiitak ke yolmelauak". Uan moixmatik kemej itasojikniuj Jehová.*

24 Nankimatijya ke Dios kiita ke aksa yolmelauak porin kichiua tein kuali uan amo sayoj porin takuaujtamati. **25** No ijkon, Dios kiitak ke siuaauilnenkej Rahab katka yolmelauak porin kichiuak tein kuali keman kinselij tapijpianij uan kintitanik oksekopa. **26** Komo amo timijyotiaj,* amo tiyoltokej, no ijkon komo tikijtouaj ke titakuaujtamatij uan amo tikchiuaj tein kuali, nenkaj titakuaujtamatij.#

3 Nokniuan, amo nanochin monekiskia nantamachtiskej, porin nankimatij ke Dios okachi kiitas tein tikchiuaj tejuan ke tein kichiuaj oksekin. **2** Porin tinochin miakpa timopolouaj.* Akin amo keman mopoloua ika tein kijtoua, amo kipia tajtakol uan no ueli kitsakuilia nochi inakayo. **3** Keman caballos tikintentaliliaj se tepos* tein ika tikchiuaj maj techtakamatikan, ika nejon no ueli tikinuikaj kampa tiknekij. **4** Xikitakan, maski barcos semi uejueykej uan chikauak ejekat kinuika, aksa* ueli kiuika kampa kineki ika se tsikitsin koujtsin tein kiluiaj timón.

5 No ijkon panoua ika tonenepil: maski tsikitsin, ika semi timoueyimatij.* ¡Uan xikitakan keniuj ika se titsin# uelis motatikuis koujtaj! **6** Tonenepil no ke-

2:17 *Itech griego, "itakuaujtamatilis miket". **2:23** *Xikonita pág. 496, *Jehová*.

2:26 *Oso "amo tiijsikaj". #Itech griego, "totakuaujtamatilis miket". **3:2** *Itech griego, "tiuetsij", "timotepotamiaj". **3:3** *Nejin tepos ilpitok (tsikaujtok) ika se mekat tein ika kitilanaj caballo. **3:4** *Oso "akin", "akaj". **3:5** *Oso "timoueyinekij". #Oso "tekoltsin".

mej yeskia se tit.* Itech tonenepil kisa miak taman tein amo kuali uan kipitsotilia nochi tonakayo. Uelis kijtakos nochi tonemilis uan taixpoloua kemej Gehena.# **7** Porin nochi tataman koujtajtapialmej, totomej, okuilimej tein moxoxolatsaj uan okuilimej tein nemij aijtik ueli se kinmachtia maj tatakamatikan uan miakej ijkon kichiuanijya. **8** Sayoj ke amo akin ueli kichiualtia inenepil maj tatakamati. Semi eliuisti uan teijtakoua; kitelpia veneno tein temiktia. **9** Ika tikueyitaliaj to-Tajtsin Jehová,* sayoj ke no ika tikinuijuikaltiaj# akin chijchiujtokej "kemej Dios tamati". **10** Ika totenoj tikueyitaliaj Dios uan no ika titauijuikaltiaj.*

Nokniuan, amo kuali yetok maj se kichiua nejin. **11** Kampa meya* at amo kisa chipauakat uan no chichikat, ¿melauj? **12** Nokniuan, higojkouit amo ueli kitemaka takilot tein kitemaka olivojkouit nion uvajkouit ueli kitemaka higos, ¿melauj? Uan kampa meya* at tein poyek amo no uelis meyas chipauakat.

13 ¿Namouan moajsi aksa akin tamatkej? Komo ijkon, moneki kichiuas tein kuali uan ika nejon maj kinexti ke tamatkej. Porin komo tein kichiua kinextia ke yolnejmach moitas ke yekmelauj tamatkej. **14** Sayoj ke, komo namejuan semi namoyolnenexikoluiaj uan nankinekij namoteuiskej,* amo ximoueyimatikan# nion xitakajkayaujtokan. **15** Nejon amo itamatilis Dios; ta yejua tamatilis tein onkak nikan taltikpak, tein ualeua inintech akin moyekanaj ika tein kinejneki ininnakayo uan tein ualeua inintech amokuali ejekamej. **16** Porin keman aksa tenexikoluia uan kineki tateuis,* nejon kichiua maj onka kuejmolmej uan maj mochiua nochi taman tein amo kuali.

17 Sayoj ke akin kipia itamatilis Dios chipaujkanemi, uan no yolseujkanemi, amo kitemoua maj nochipa mochiua tein kinemilia, niman tatakamati, semi teiknelia uan kichiua tein kuali,* amo techichikotasojta# uan amo taixkajkayaua. **18** Uan no, akin kuali mouikaj iniuan oksekin, kichiuaj maj oksekin yolseujkanemikan uan nejon tapaleuia maj se kichiua tein kuali yetok.*

4 ¿Toni kichiua ximoteuikan uan ximopejpeualtikan? Tein kinejneki namonakayo uan kiixnamiki tein kuali tein nankinekij nankichiuaskej. **2** Namejuan nankinekij miak taman, sayoj ke amo nankipiaj. Nankisentokaj nantemiktiaj uan semi nankiixnejnekij tein teaxka,* sayoj ke amo ueli nankipiaj tein nankinekij. Nankisentokaj namopejpeualtiaj uan namoteuiaj. Amo nankipiaj porin amo nantajtanij. **3** Ijkuak kemaj nantajtanij, amo nankiseliaj, porin nantajtanij para nankichiuaskej tein amo kuali uan tein kinejneki namonakayo.

4 Namejuan akin nankikaujkej Dios,* ¿amo nankimatij ke komo

3:6 *Oso "tekol". #Xikonita pág. 494, *Gehena*. **3:9** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. #Oso "tikintejtelchiuaj". **3:10** *Oso "titatejtelchiuaj". **3:11, 12** *Oso "ixua". **3:14** *Oso xa "nanxijxikuimej". #Oso "amo ximoueyinekikan".

3:16 *Oso xa "xijxikuin". **3:17** *Oso "kitemaka kuali takilot". #Oso "amo techichikouia". **3:18** *Oso "melauak". **4:2** *Oso "nanxijxikuimej". **4:4** *Oso "Auilneminij".

nankiuelitaj* tein amo kuali tein oksekin kichiuaj nankiixnamiktokej Dios? Yejua ika, akin kineki kichiuas tein amo kuali kiixnamiktok Dios. **5** ¿Oso nankinemiliaj ke nenkaj kijtoua Tajkuilolamatsin: "Toyolo* kichiua maj titenexikoluikan# uan maj semi tiknejnekikan miak taman"? **6** Sayoj ke, tatiochiualis tein amo technamiki tein Dios technextilia okachi ueyi ke tein tiknejnekij. Yejua ika Tajkuilolamatsin kijtoua: "Dios kinixtopeua akin moueyimatij,* sayoj ke kinmaka itatiochiualis tein amo technamiki akin yolyemankej".

7 Yejua ika, ximokauakan maj Dios namechixyekana, sayoj ke xikixnamikikan in Amokuali uan yejua namechcholuis. **8** Ximotokikan iuan Dios uan yejua motokis namouan. Ximomachipauakan namejuan akin nantajtakolchiuaj, uan ximoyolchipauakan namejuan akin amo nankimatij toni nankichiuaskej. **9** Ximotayokoltikan uan xichokakan. Amo xiueuetskakanok ta ximoyolkokokan uan amo xiyolpakikanok ta ximoteltekipachokan. **10** Ximoyolyemanikan iixpan Jehová* uan yejua namechueyitalis.

11 Nokniuan, amo xiksentokakan ximoijijtokan se iuan okse. Akin kijijtoua se tokniuj oso kijtouilia tein amo kuali iikniuj, kijijtoua tanauatil uan kijtoua ke amo kuali yetok tein kijtoua nejon tanauatil. Sayoj ke, komo tikijtoua ke amo kuali yetok tein kijtoua tanauatil, timochiujtok tijuez uan amo se akin kitakamati tanauatil. **12** Sayoj Dios kiixtalia tanauatilmej uan sayoj yejua Juez, akin ueli temakixtia uan teixpoloua. Sayoj ke, ¿toni tichiujkej tejua para tikijijtos mokniuj?

13 Axkan xikakikan namejuan akin nankijtouaj "Axkan oso mosta tiaskej itech ne ueyi xolal uan ompa timokauaskej se xiuit, titanamakaskej uan tiktaniskej tomin", **14** sayoj ke nion nankimatij toni namechpanos mosta. Porin namejuan kemej yeskia se mixti tein tepitsin monextia uan niman ixpoliui. **15** Okachi kuali monekiskia nankijtoskej "Komo Jehová* kineki, tiyoltoskej uan tikchiuaskej nejin oso ne okse taman". **16** Sayoj ke axkan namejuan namoueyimatij* uan namoselti namoueyitaliaj. Nejon semi amo kuali yetok. **17** Yejua ika, komo aksa* kimati kichiuas tein kuali sayoj ke amo kichiua, motajtakolmakatok.

5 Axkan xitakakikan namejuan akin nantominpiaj, xichokakan uan xitayokoyakan porin namopan uetsikiuj tein amo kuali. **2** Nochi tein nankipiaj palanikya uan namotasal kikuajkejya okuilimej. **3** Namooro uan namoplata palanikya,* uan nejon kinextis ke amo kuali tein nankichiuaj uan namechixpolos.# Tein namejuan nankisentilianij yeskij kemej se tit^ itech tonalmej keman tatamitiya.⊠ **4** Xikakikan, takeualmej akin tekitikej namotalpan

4:4 *Oso "nankitasojtaj". **4:5** *Oso "Totanemilil". #Oso "tiknekikan timoaxkatiliskej tein teaxka". **4:6** *Oso "moueyinekij". **4:10, 15** *Xikonita pág. 496, *Jehová*.

4:16 *Oso "namoueyinekij". **4:17** *Oso "akin", "akaj". **5:3** *Oso "moxoxakya (moxixakya)". #Itech griego, "kikuas namonakayo". ^Oso "tekol". ⊠Oso "itamian tonalmej".

tsajtsitokej porin amo nankintaxtauijkej, uan Jehová* akin kinixyekana iangeluan ne iluikak kikakik keniuj chikauak tsajtsij para maj kinpaleuikan. **5** Nikan taltikpak nankipiaj miak taman tein patiyoj uan sayoj namoyolpaktijtinemij. Namotomaujkejya kemej yeskia tapialmej uan ejkokya tonal keman namechmiktiskej. **6** Nankitatsakuiltianij uan nankimiktianij akin yolmelauak. Yejua ika, yejua namechixnamiki.

7 Yejua ika nokniuan, ximochiakan hasta keman mokepasya* toTekotsin. Xikitakan, akin tatoka kisentoka kiyolikachia kuali takilot tein kitokak hasta maj ejko tonalmej keman peua mixkioui uan tonalmej keman chikauak kioui. **8** Namejuan no ximochiakan, ximoyolchikauakan porin amo uejkaua mokepasya* toTekotsin.

9 Nokniuan, amo ximokualantijtinemikan para maj toTekotsin amo namechtatsakuilti. Xikitakan, Juez ejkotiya.* **10** Nokniuan, xikchiuakan kemej tanauatianij# akin tajtojkej itokaykopa Jehová.* Yejuan taxikojkej maski tajyouijkej uan amo yolijsiujkej. **11** Tikinitaj ke yolpakij# akin taxikouanij. Namejuan nankikakinij keniuj Job taxikoj uan no nankimatij keniuj Jehová* kipaleuij. Nejon namechpaleuia xikmatikan ke Jehová* semi tetasojta uan teiknelia.

12 Nokniuan, tein namechiluiti motelneki. Amo xikijtokanok "kitstikaj iluikak" oso "kitstikaj taltikpak" uan amo xiksentokakan ximoyektenkauakan ika nion teyi. Ta okachi kuali, keman nankijtoskej "kemaj", maj kemaj, uan keman nankijtoskej "amo" maj amo, para maj Dios amo namechtatsakuilti.

13 ¿Semej de namejuan tajyouijtok? Maj kisentoka motataujti. ¿Semej de namejuan yolpaki? Maj mokuikati* salmos. **14** ¿Semej de namejuan mokokoua? Maj kinnotsa tayekananij itech nechikol uan maj yejuan kitataujtikan Dios maj kipaleui, uan maj kitalilikan aceite itokaykopa Jehová.* **15** Uan netataujtil tein kichiuaskej porin takuaujtamatij kipaleuis maj nenkenti# akin mokokoua,△ uan Jehová* kiajokuis. Uan no, komo tajtakolchiuak, Dios kitapojpoluis.

16 Yejua ika xikiniluikan oksekin namotajtakoluan, uan ininka ximotataujtikan oksekin para ijkon nanpajtiskej. Semi tapaleuia keman chikauak motataujtia akin yolmelauak. **17** Elías katka kemej tejuan, uan keman chikauak motataujtij maj amo kioui, amo kiouik eyi xiuit uan tajko. **18** Uan keman oksepa motataujtij, kiouik uan motachiuak itech nejon tal.

19 Nokniuan, komo nansemej peua nankikauaj ojti tein melauak uan okse namechpaleuia ximokepakan, **20** xikmatikan ke akin kichiua maj okse kikaua itajtakol, kimakixtis uan no kipaleuis maj Dios kitapojpoluili nochi itajtakoluan.

5:4, 10, 11, 14, 15 *Xikonita pág. 496, *Jehová.* **5:7, 8** *Tajtol griego, *parousía.* Xikonita pág. 497, *keman Cristo mokepasya.* **5:9** *Oso "yetokya kaltenoj". **5:10** #Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* **5:11** #Oso "tatiochiualmej".

5:13 *Oso "cantaro". **5:15** #Oso "pajti". △Oso xa "sioujtok".

1 PEDRO

(TEIN KIJKUILOJ PEDRO)

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

1 Pedro tatajpaloua (1, 2)
Dios kichiuak maj oksepa tiyolikan uan maj tikchiakan tein amo tamis (3-12)
Maj tichipaujkej kemej ikoneuan Dios akin tatakamatij (13-25)

2 "Xiktelnejnekikan itajtol Dios" (1-3)
Temej tein yoltokej tein Dios ika kichijchiua se kali (4-10)
"Namejuan kemej yeskia nananaltekos" (11, 12)
Akin moneki se kintakamatis (13-25)
Cristo technextilij keniuj tikchiuaskej kemej yejua (21)

3 Siuamej uan takamej akin namikyejkej (1-7)
Moneki titeajsikamatiskej uan kuali timouikaskej iniuan oksekin (8-12)
Titajyouiskej porin tikchiuaj tein kuali yetok (13-22)
Maj tikmatikan keniuj titanankiliskej (15)
Keman timoauiaj uan keman amo teyi techyolkuejmoloua (21)

4 Maj tikchiuakan tein Dios kineki, kemej Cristo kichiuak (1-6)
"Amo uejkaua nochi tatamis" (7-11)
Akin kitojtokaj Cristo moneki tajyouiskej (12-19)

5 "Xikinyekpiakan iichkauan Dios" (1-4)
Maj tiyolyemankej uan maj titachixtokan (5-11)
Maj tikauilikan Dios nochi tein techtekipachoua (7)
Amokuali kemej se tekuani tein nanalkatinemi (8)
Pedro monauatia (12-14)

1 Nejua Pedro niitatitanil Jesucristo. Nejin amatajkuilol para namejuan akin Dios namechijitak,* akin nantepalyetokej uan namoyaujtokej# ompa Ponto, Galacia, Capadocia, Asia uan Bitinia. **2** Yejua toTajtsin akin namechxeloj ika ichikaualis ijkon kemej ipa kiixtalijkaya, para xitatakamatikan uan para namechchipauas ika iesyo Jesucristo:

Maj Dios okachi namechmakatiuj itatiochiualis tein amo technamiki uan maj namechpaleui kuali iuan ximouikakan.

3 Maj tikueyitalikan iDios uan iTajtsin toTekotsin Jesucristo, porin kemej semi techiknelij kichiuak maj oksepa tiyolikan uan maj tikchiakan tein amo tamis porin kichiuak maj oksepa nemi Jesucristo. **4** Dios namechmakas tein amo uejueliui, tein amo pitsotik uan amo kuetaui. Nejin namechmakaskej ne iluikak, **5** namejuan akin Dios namechmatampauijtok ika ichikaualis porin nantakuaujtamatij. Namechmatampauijtok para namechmakixtis, uan nejin monextis itech tonalmej keman tatamitiya. **6** Yejua ika namejuan

1:1 *Oso "namechixpejpenak". #Oso "nanxintokej".

semi nanyolpakij, maski seki tonalmej monekis nankijyouiskej tataman ouijkayomej. **7** Ijkon, keman nankinextiskej ke yekmelauj nantakuaujtamatij, tapaleuis maj namechueyitalikan uan maj namechtakachiuakan* keman monextis Jesucristo. Komo ijkon nantakuaujtamatij semi namechpaleuis uan okachi kipias ipatiuj ke oro tein ixpoliui maski kichipaujkej ika tit.# **8** Maski namejuan amo keman nankiitakej Cristo, nankitasojtaj. Maski axkan amo nankiitaj, iuan nantakuaujtamatij uan semi nanyolpakij hasta amo ueli nankinmelauiliaj oksekin keniuj nanyolpakij, **9** porin nankiyekmatij ke namechmakixtiskej porin nantakuaujtamatij.

10 Tanauatianij* akin kitematiltijkej tatiochiualis tein amo technamiki tein Dios namechmakas, semi tatemojkej uan kitelnekiaj kimatiskej keniuj namechmakixtiskej. **11** Achtopaya, Dios ika ichikaualis kinmatiltij ke Cristo tajyouiskia, uan satepan kiueyitaliskiaj. Yejua ika kisentokakej kitemojkej kimatiskej toni kipanoskia Cristo uan kemanian. **12** Dios kinmatiltij ke tein kiteixmatiltiayaj amo katka para yejuan, ta para namejuan. Uan akin namechixmatiltijkej kuali tanauatilmej* axkan namechiluijkejya nochi nejin. Yejuan kichiujkej nejin porin kinpaleuij ichikaualis Dios tein kiualtitanik de ne iluikak. No yejua nejin tein ángeles yekmelauj kitelnekij kimatiskej.

13 Yejua ika, xikyektalikan namotanemilil para chikauak nantekitiskej uan kuali xitalnamiktokan. Xitakuaujtamatikan uan xikchiakan itatiochiualis Dios tein amo technamiki tein namechmakas keman monextis Jesucristo. **14** Namejuan axkan nanikoneuan Dios akin nankitakamatij. Yejua ika, amo xiksentokakan xikchiuakan tein achto nankinejnekiaj keman amo nankiixmatiaj; **15** okachi kuali, xichipaujkej itech nochi tein nankichiuaskej ijkon kemej akin namechnotsak, porin yejua Yektik, **16** uan no ijkuiliujtok: "Moneki nanyeskij nanchipaujkej, porin nejua niyektik".

17 ToTajtsin amo techichikouia. Komo tikchiujkej tein kuali techtatiochiuis uan komo tikchiujkej tein amo kuali techtatsakuiltis. Uan komo namejuan nankinotsaj, xinemikan kemej nankinextiskej ke nankimojkatokaj nochi tonalmej keman nantepalyetoskej nikan taltikpak. **18** Porin namejuan nankimatij ke namechmakixtijkej para amo nankisentokaskej nanenkajnemiskej ijkon kemej namechnextilijkej namouejkaujtatuan. Keman namechmakixtijkej amo taxtaujkej ika plata uan oro tein uejueliui, **19** ta ika iesyo Cristo, tein semi kipia ipatiuj, kemej iesyo se ichkatsin* tein amo teyi kipoloua uan amo pitsotik. **20** Tein melauj yejua kiixmatkej* achto ke peuaskiaj yoliskiaj akin nemij nikan taltikpak, sayoj ke monextij itech nejin tonalmej tein tamitijya para namechpaleuis. **21** Itechkopa Cristo, namejuan

1:7 *Oso "namechpoujkaitakan". #Oso "tekol". **1:10** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* **1:12** *Oso "tajtolmej".

1:19 *Oso "borrego". **1:20** *Oso "kijitakej (kiixpejpenkej)".

nankineltokaj Dios, akin kichiuak maj oksepa nemi* uan kiueyitalij para iuan nantakuaujtamatiskej Dios uan nankichiaskej maj namechtatiochiui.

22 Namejuan namochipaujkejya porin nankitakamatij tamachtilis tein melauak. Uan nejon tapaleuiani yekmelauj ximotasojtakan kemej yeskia naniknimej. Yejua ika, namechiluia semi ximotasojtakan se iuan okse ika nochi namoyolo. **23** Porin amo oksepa namechyolitijkej ika se xinach tein palani, ta ika se xinach tein amo palani, ika itajtol Dios akin nemi nochipaya. **24** Porin "nochin tamatij kemej xiuit, uan ininkualtsinyo tamati kemej se xochit tein moskaltia xiujtaj; xiuit kuetaui uan xochit uetsi, **25** sayoj ke itajtol Jehová* amo keman ixpoliui". Nejin "tajtol" yejua kuali tanauatilmej tein namechixmatiltijkej.

2 Yejua ika xikauakan nochi tein amo kuali, amo xitakajkayauakan, amo xitaixkajkayauakan, amo xitenexikoluikan,* uan amo xitetakajkayauilikan. **2** Ijkon kemej konemej akin yekin yolkej kitelnekij tayiskej leche, no xiktelnejnekikan itajtol Dios tein chipauak tein namechpaleuis ximoskaltikan para uelis namakisaskej, **3** porin kuali nankimatij ke toTekotsin kualtakat.

4 Yejua kemej se tet tein yoltok tein kiixtopeujkej, sayoj ke Dios kijitak* uan kiita ke semi tapaleuia. Ijkon kemej iuan namotokijtiouij, **5** namejuan, kemej yeskia temej tein yoltokej, Dios namechsajsalojtiuj ika ichikaualis para namochiuaskej kemej yeskia se kali. Ijkon nanyeskij nantiopixkamej akin Dios namechxeloj* uan itechkopa Jesucristo nankimaktiliskej tein kiyolpaktis ijkon kemej ichikaualis Dios namechixyekanas. **6** Porin Tajkuilolamatsin kijtoua: "¡Xikitakan! Ompa Sion niktalia se tet tein nikijitak,* se tet tein okachi tayekantok uan tein semi tapaleuia, uan akin itech takuaujtamatis amo keman mopinaujtis".

7 Yejua ika, namejuan nankiitaj ke yejua motelneki porin nantaneltokaj. Sayoj ke akin amo taneltokaj, kiitaj ke "tet tein kalchiuanij kiixtopeujkej, yejua tein mochiuako ueyi tet tein kichikaua ome tepamit",* **8** uan "se tet tein kichiua maj uetsikan, uan se ueyi tet tein kintsakuilia ininojpan". Yejuan uetsij porin amo kitakamatij itajtol Dios. Akin ijkon kichiuaj no yejua nejon tein kinpanos. **9** Sayoj ke namejuan nanpouij "iniuan akin Dios kinijitak,* nantekiuanij uan nantiopixkamej, nanpouij itech se xolal tein Dios kixeloj, itech se xolal tein iaxka Dios para xikteixmatiltikan noyampa# tein kuali tein kinextia" akin namechuikak itech ikualtsin tanex porin nanyetoyaj kampa tayouayan. **10** Porin achto amo nanpouiaj itech se xolal, sayoj ke axkan nanpouij itech ixolal Dios; achto amo namechikneliayaj, sayoj ke axkan namechikneliajya.

1:21 *Itech griego, "kiajokuik". **1:25** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **2:1** *Oso "amo xiknekikan namoaxkatiliskej tein teaxka". **2:4** *Oso "kiixpejpenak".

2:5 *Oso "nanchipaujkej iixpan Dios". **2:6** *Oso "nikixpejpenak". **2:7** *Oso "tepanchikaualoni". **2:9** *Oso "kinixpejpenak". #Oso "nouian".

11 Nokniuantsitsin, namejuan kemej yeskia nananaltekos uan nantepalyetonij, yejua ika namechtataujtia xiksentokakan xikixtopeuakan tein kinejneki namonakayo, tein namechixnamiki. **12** Xiksentokakan kuali xinemikan ininixpan akin amo taneltokaj, ijkon keman namechijtouiliskej ke nankichiuaj tein amo kuali, yejuan kiitaskej tein kuali tein nankichiuaj, uan nejon tapaleuis maj kiueyitalikan Dios itech tonal keman tachiakiuj.

13 Kemej nantakuaujtamatij iuan toTekotsin, xikintakamatikan taixyekananij akin kinixtaliaj nikan taltikpak, yeski se tekiuaj akin okachi ueyichiujkej **14** oso taixyekananij, akin tekiuaj kintitani maj kintatsakuiltitij akin kichiuaj tein amo kuali uan maj kinueyitalikan akin kichiuaj tein kuali. **15** Porin Dios kineki xikchiuakan tein kuali, uan ijkon uelis nankintentsakuaskej* akin amo kuatamatij uan sayoj tajtouaj. **16** Xinemikan kemej nemij akin amo moajsijok temako, sayoj ke amo ika ximotenpaleuikan para nankichiuaskej tein amo kuali, ta xiktekitilikan Dios. **17** Xikintakachiuakan* nochin, xikintasojtakan nochin tokniuan, xikmojkatokakan Dios, xiktakachiuakan tekiuaj.

18 Maj takeualmej kintakamatikan inintekouan uan maj semi kintakachiuakan,* amo sayoj akin yolkualmej uan kualtakamej,# ta no akin amo teyi kiuelitaj. **19** Porin Dios semi kiyolpaktia komo aksa* taxikoua keman kipia ouijkayomej# uan kitajyouiltiaj maski amo teyi kichiujtok porin kitakamati Dios. **20** Komo namechmagaj* porin nankichiujkej tein amo kuali uan nantaxikouaj, ¿toni namotaniliaj? Sayoj ke, komo nantaxikouaj keman namechtajyouiltiaj porin nankichiuaj tein kuali, nejon semi kiyolpaktia Dios.

21 Tein melauj, yejua ika Dios namechnotsak, porin Cristo namoka tajyouij uan ijkon namechnextilij keniuj nankichiuaskej kemej yejua.* **22** Yejua amo kichiuak nion se tajtakol, uan amo keman takajkayauak. **23** Keman kiuijuikaltijtoyaj,* yejua amo kinuijuikaltij. Keman tajyouijtoya, amo kiniluij ke momakepaskia, ta kikauak nochi imako juez akin kiixtalia nochi kemej moneki. **24** Yejua kiuikak totajtakoluan itech inakayo keman kikoujpampilojkej, para maj techkixtilikan tajtakol uan maj tinemikan para tikchiuaskej tein kuali yetok. Uan "kemej kikojkokojkej, namejuan nanpajtikej". **25** Porin namejuan nankatkaj kemej ichkamej* tein poliujtoyaj, sayoj ke axkan namokepkejya iuan namotajpixkauj uan namotaixyekankauj.

3 No ijkon namejuan siuamej, ximokauakan maj namechixyekana namotakauj, uan ijkon komo sekin amo kitakamatij itajtol Dios, uelis nankintaneltoktiskej

2:15 *Oso "nankintamatiliskej". Itech griego, "nankintenilpiskej", "nankintentsikoskej". **2:17** *Oso "Xikinpoujkaitakan". **2:18** *Oso "kinpoujkaitakan". #Oso "amo yoltakuaujkej".

2:19 *Oso "akin", "akaj". #Oso "tajyouilis". **2:20** *Oso "namechuitekij". **2:21** *Oso "nankitojtokaskej ika nejmachkayot kampa taksak". **2:23** *Oso "kitejtelchiujtoyaj". **2:25** *Oso "borregos".

ika tein nankichiuaskej maski amo teyi nankiniluiskej, **2** porin kiitaskej ke nanchipaujkanemij uan nantatakachiuaj* ika nochi namoyolo. **3** Amo xiktayekanaltikan kualtsin namoitaskej, kemej namotsonilpiskej, namotaliliskej oro uan tasal tein semi patiyoj, **4** ta xiktayekanaltikan kualtsin namoitaskej namoyolijtik. Yejua ika, xiyolnejmachmej uan xiyolseujkanemikan uan ika nejon ximokualtsintilikan porin yejua nejon tein Dios okachi kipatiuita uan amo uejueliui. **5** Porin ne uejkauj ijkon mokualtsintiliayaj siuamej akin semi kitekitiliayaj* Dios uan iuan takuaujtamatiaj. Yejuan mokauayaj maj kinixyekanakan inintakauj, **6** ijkon kemej Sara kitakamatia Abrahán uan kiluiaya noteko. Namejuan nanisiuapipiluan, sayoj komo nankisentokaj nankichiuaj tein kuali uan amo teyi nankimouiliaj.

7 No ijkon namejuan takamej, xiksentokakan xinemikan iniuan namosiuauan uan xikinajsikamatikan.* Siuamej okachi amo chikaujkej ke namejuan uan tamatij kemej se tapalkat tein okachi niman uelis tapanis. Yejua ika xikinpatiuitakan, porin Dios no kiyolpaktij kichiuas maj yejuan no nemikan kemej namejuan. Porin komo amo ijkon nankichiuaj, Dios amo namechkakis keman nankitataujtiskej.

8 Okse tamanok, nochin xikpiakan sayoj se tanemilil uan xiteajsikamatikan, ximotasojtakan kemej yeskia naniknimej, ximoyoliknelikan uan xiyolyemankej. **9** Amo ximomakepakan nion xikinuijuikaltikan* akin namechuijuikaltiaj, ta xikinnejnekilikan tein kuali porin Dios namechnotsak para xikchiuakan nejon uan yejua namechtatiochiuis.

10 Porin "akin kineki kuali nemis uan yolpakis, maj motsakuili uan maj amo kijto tein amo kuali nion maj takajkayaua. **11** Maj amo kichiua tein amo kuali uan maj kichiua tein kuali; maj kitemo yolseujkanemis uan maj mochikaua kuali mouikas iniuan oksekin. **12** Porin Jehová* kinualitstok akin yolmelaujkej uan kinkaki keman chikauak motataujtiaj, sayoj ke Jehová* kinixnamiki akin kichiuaj tein amo kuali".

13 Tein melauj, ¿akoni namechchiuilis tein amo kuali komo nankitelnekij nankichiuaskej tein kuali? **14** Sayoj ke, komo nantajyouiaj porin nankichiuaj tein kuali yetok, nanyolpakij. Maski ijkon, amo xikmouilikan tein yejuan kimouiliaj* nion ximotekipachokan. **15** Ta okachi kuali, itech namoyolo xiktakachiuakan Cristo kemej namoTekotsin. Nochipa xikmatikan keniuj nankinankiliskej akin namechtajtanis* keyej nantakuaujtamatij, sayoj ke keman nankinankiliskej xiyolnejmachmej uan xiktakachiuakan.#

16 Kemej nankitojtokaj Cristo xikchiuakan tein kuali para maj amo teyi namechyolkuejmolo. Ijkon akin namechijijtouaj uan na-

3:2 *Oso "nantapoujkaitaj". **3:5** *Oso "chipaujkej iixpan". **3:7** *Oso "kuali xikinixmatikan".

3:9 *Oso "nion xikintejtelchiuakan". **3:12** *Xikonita pág. 496, *Jehová.* **3:14** *Oso xa "tein ika namechmojmoujtiaj". **3:15** *Oso "namechtajtoltis". #Oso "xikpoujkaitakan".

mechijtouiliaj tein amo kuali mopinaujtiskej keman kiitaskej ke namejuan nankichiuaj tein kuali. **17** Porin komo Dios ijkon kineki uan kikaua, okachi kuali maj titajyouikan porin tikchiuaj tein kuali uan amo porin tikchiuaj tein amo kuali. **18** Porin Cristo momikilij sayoj sepa para kiixpolos tajtakol uan amo oksepaok monekis momikilis. Se akin yolmelauak motemakak para kinpaleuis akin amo yolmelaujkej, uan ijkon ueliskia namechpaleuis kuali ximouikakan iuan Dios. Kimiktijkej kemej takat, sayoj ke oksepa nemik kemej akin nemij ne iluikak. **19** Uan ijkon uelik kinnojnotsato amokuali ejekamej tein tsaktokej, **20** tein ne uejkauj amo tatakamatkej keman Noé nemia. Itech nejon tonalmej, Dios amo yolijsiuik keman kichijchiujtoyaj arca kampa sayoj sekin, tein melauj sayoj chikueyin,* momakixtijkej keman tetsaujkakiouik.

21 Uelis tikijtoskej ke tein panok itech nejon tonalmej tamati kemej ijkuak se moauia. Nejon axkan namechmakixtijtok porin nantakuaujtamatij iuan Jesucristo akin oksepa nemik. Se moauis amo kijtosneki se mokixtilis tein pitsotik tein totech yetok, ta se kitajtanis Dios maj amo teyi techyolkuejmolo. **22** Cristo yetok iyekmakopa Dios porin yajki iluikak, uan ángeles uan akin kipiaj tanauatil kitakamatij.

4 Kemej Cristo tajyouij keman katka takat, namejuan no xitanemilikan ijkon kemej yejua tanemiliaya; porin akin tajyouia kikauakya tajtakol **2** para kichiuas tein Dios kineki keman yoltosok uan amo tein kinejnekij nikan taltikpak. **3** Porin achto, uejkauak nankichiujtinemiaj tein kinekij akin amo taneltokaj, uan nankichiujtinemiaj tein tetajyaltia uan amo nanixpinauayaj,* tel senka nankinejnekiaj nankichiuaskej tein amo kuali, nanteltayayaj tayil, semi naneliuistiaj itech iluimej, naniluichiuayaj sayoj para nantauanatiuij uan nankichiuayaj tein pitsotik keman nankinueyichiuayaj tatadiosmej.# **4** Yejuan amo kiajsikamatij keyej kemej yeskia amo namopankalakiajok itech sokiat kemej yejuan, uan amo nankichiuajok tein pitsotik, yejua ika semi namechjijtouaj. **5** Sayoj ke akin kichiuaj nejin, tanankiliskej iixpan akin kiixtalis tein kinnamiki kiseliskej akin yoltokej uan akin momikilijkejya. **6** Yejua ika no kinixmatiltijkej kuali tanauatilmej* akin momikilijkejya, porin maski kijtoskej tein kinnamiki kiseliskej sayoj kemej moitaj ijkon kemej oksekin, uelis moyekanaskej ika ichikaualis Dios.

7 Sayoj ke amo uejkaua nochi tatamis. Yejua ika, kuali xitalnamiktokan uan nochipa xikelnamiktokan ke motelneki namotataujtiskej. **8** Sayoj ke okachi tayekantok semi ximotasojtakan se iuan okse, porin akin tetasojta nochipa tetapojpoluia. **9** Kuali xikinselikan oksekin uan amo xikijtojtokan tein amo nankiuelitaj. **10** Dios namechmakak se

3:20 *Tajtol griego, *psykhé.* Xikonita pág. 490, *alma.*

4:3 *Tajtol griego, *asélgueia.* Xikonita pág. 490, *akin kichiuaj tein tetajyaltia.* #Oso "tiotsitsin". **4:6** *Oso "tajtolmej".

tatiochiualis nansejsemej, yejua ika xikuikan para ika namopaleuiskej se iuan okse kemej kuali takeualmej akin kinpaleuiaj oksekin maj kiselikan itatiochiualis Dios tein amo technamiki tein monextia ika miak taman. **11** Komo aksa* tajtoua, maj tajto kemej akin kiteixmatiltia tein Dios kijtoua, uan komo aksa kinpaleuia oksekin, maj takuaujtamati itech chikaualis tein Dios kitemaka, para maj itech nochi kiueyitalikan Dios itechkopa Jesucristo. Dios kinamiki maj kiueyitalikan uan maj kipia chikaualis nochipaya. Maj ijkon mochiua.#

12 Nokniuantsitsin, axkan nankipanotokej ouijkayomej tein kemej yeskia tit,* amo xikmojkaitakan nejon, **13** ta xiksentokakan xiyolpakikan porin nankijyouiaj tein Cristo kijyouij, uan ijkon no semi nanyolpakiskej keman monextis ichikaualis uan ikualtsinyo. **14** Komo namechijijtouaj* porin nankitojtokaj Cristo, nanyolpakij porin ichikaualis Dios tein semi se kimojkaita namotech yetok.

15 Komo aksa tajyouia, maj amo tajyoui porin temiktia, tachteki, kichiua tein amo kuali oso mokalakia kampa amo itekiuj. **16** Sayoj ke komo aksa tajyouia porin kitojtoka Cristo, maj amo mopinaujmati, ta maj kisentoka kiueyitali Dios porin nemi kemej Cristo tamachtij. **17** Porin itech nejin tonalmej ixyetok maj peua moixtali tein kinnamiki kiseliskej akin pouij ichan Dios. Sayoj ke, komo achto touan peuaj, ¿keniuj tamitiuij akin amo kitakamatij ikuali tajtoluan Dios? **18** "Uan komo akin yolmelauak tekit kimakixtiaj, ¿toni kipanos akin amo yolkuali uan tajtakolchiujkej?". **19** Yejua ika, akin tajyouijtokej porin kichiuaj tein Dios kineki, maj kisentokakan kichiuakan tein kuali uan maj iuan motemaktikan akin techchijchiuak porin uelis iuan titakuaujtamatiskej.

5 Nejua no nitayekankej, nikitak tein kijyouij Cristo uan no namouan nikselis ueyi tatiochiualis tein monextis. Yejua ika, nikintataujtia tayekananij akin namouan yetokej: **2** kemej tayekananij uan ichkatajpianij, xikinyekpiakan iichkauan* Dios tein namechinkauilijtokej; xikchiuakan nejon tekit, amo sayoj porin ipa moneki nankichiuaskej, ta xikchiuakan ika pakilis iixpan Dios; amo no porin nankiixnejnekij tomin,# ta porin nankinekij nantapaleuiskej, **3** amo no ximochiuakan kemej yeskia nanintekouan akin iaxkauan Dios, ta xikchiuakan tein kuali uan ijkon yejuan no kichiuaskej kemej namejuan. **4** Uan keman monextis okachi ueyi ichkatajpixkej, namejuan nankiseliskej se ueyi taxtauil kemej yeskia se corona tein amo kuetaui.

5 No ijkon, namejuan telpochmej, ximokauakan maj namechixyekanakan tayekananij.* Nanochin xiyolyemankej# iniuan okse-

4:11 *Oso "akin", "akaj". #Oso "Amén". **4:12** *Oso "tekol". **4:14** *Oso "namechuijuikaltiaj", "namechtejtelchiuaj".

5:2 *Oso "iborregos". #Oso "nanxijxikuimej". **5:5** *Oso "akin kipiaj okachi xiujmej ke namejuan". #Oso "ximotaliliakan (ximotajkoilpilikan) yolyemanilis kemej tasal".

kin, porin Dios kinixtopeua akin moueyimatij,* sayoj ke kinmaka itatiochiualis tein amo technamiki akin yolyemankej.

6 Yejua ika, ximokauakan maj namechixyekana Dios akin chikauak,* para maj yejua namechueyitali keman ajsis tonal. **7** Uan no, xikauilikan nochi tein namechtekipachoua porin yejua kiyolmachilia tein namechpanotok. **8** ¡Xiksentokakan kuali xitalnamiktokan uan xitachixtokan! In Amokuali akin namechtauelita, namechyoualojtinemi kemej se tekuani tein nanalkatinemi uan kitemojtinemi akoni kikuas. **9** Sayoj ke xikixnamikikan, semi xitakuaujtamatikan uan xikmatikan ke nochin tokniuan no kipanotokej tein namejuan nankijyouijtokej. **10** Satepan ke nantajyouiskej seki tonalmej, Dios akin itech ualeua nochi tatiochiualis tein amo technamiki, akin namechnotsak para xipouikan iuan Cristo uan para namechueyitalis nochipaya, yejua namechtamimachtis. Yejua kichiuas amo ximotsinkixtikan, namechchikauas, namechpaleuis amo xiuetsikan. **11** Yejua kipia chikaualis nochipaya. Maj ijkon mochiua.*

12 Silvano,* akin nikita kemej se tokniuj takuaujtamach, nechpaleuij maj nikijkuilo seki tajtolmej para namechyolchikauas uan namechyekmatiltis ke nejin yejua yekmelauj itatiochiualis Dios tein amo technamiki. Amo xikauakan nejin tatiochiualis. **13** Siuatsin akin yetok Babilonia, akin Dios kijitak* ijkon kemej namejuan, namechtajpaloua, uan no, nokonetsin Marcos. **14** Ximotajpalokan se iuan okse ika se beso* uan ijkon xiknextikan ke namotasojtaj.

Xiyolseujkanemikan nochin namejuan akin nanpouij iuan Cristo.

5:5 *Oso "moueyinekij". **5:6** *Itech griego, "imay Dios tein chikauak".

5:11 *Oso "Amén". **5:12** *No monotsa Silas. **5:13** *Oso "kiixpejpenak". **5:14** *Oso "uan ximopitsokan", "uan ximotenamikikan".

2 PEDRO

(TEIN KIJKUILOJ PEDRO)

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

1 Pedro tatajpaloua (1)
Okachi ximochikauakan porin Dios namechnotsak (2-15)
Tein moneki se kichiuas komo se takuaujtamatiya (5-9)
"Kuali tikyekmatij ke mochiuas nochi tein Dios kitematiltij" (16-21)

2 "Nesiskej tamachtianij akin amo melaujkej" (1-3)
Kintatsakuiltitij akin tamachtiaj tein amo melauak (4-10a)
Ángeles tein kintamotkej itech Tártaro (4)
Tetsaujkakiouit; Sodoma uan Gomorra (5-7)

Tein kichiuaj akin tamachtiaj
tein amo melauak (10b-22)
3 Akin takejkelouaj amo kiitaj
ke amo uejkaua tatamitiya (1-7)
"Jehová amo yolikati" (8-10)
Maj tiknemilikan tein tikchiuaj uan
tein moneki tikchiuaskej (11-16)
"Se yankuik iluikak uan se
yankuik taltikpak" (13)
Maj titachixtokan para maj amo
techkajkayauakan (17, 18)

1 Nejua Simón Pedro, niitakeual uan niitatitanil Jesucristo. Nejin amatajkuilol para akin ijkon kemej tejuan no nankineltokaj tein melauak tein kitelpia ipatiuj. Tinochin tikselijkej nejin porin Dios uan toTemakixtijkauj Jesucristo, yolmelaujkej:

2 Kuali xikixmatikan Dios uan toTekotsin Jesús, uan ijkon Dios okachi namechmakatias itatiochiualis tein amo technamiki uan namechpaleuis kuali iuan ximouikakan, **3** porin ika ichikaualis tikpiaj* nochi tein moneki para tikueyichiuaskej Dios ika nochi toyolo. Tikpiaj nochi nejon porin kuali tikixmatij Dios. Yejua technotsak porin semi ueyi uan kualtakat. **4** Yejua ika, motenkauak techmakas* tein semi ueyi uan tein semi kipia ipatiuj. Nejon namechpaleuis xikpiakan nochi tein kuali tein Dios kipia, porin nankikaujkejya tein pitsotik tein kichiuaj akin nemij nikan taltikpak porin kitelnejnekij tein amo kuali.

5 Yejua ika, semi ximochikauakan nankichiuaskej nejin: komo nantakuaujtamatijya, xikchiuakan tein kuali; komo nankichiuajya tein kuali, xikixmatikan Dios;* **6** komo nankiixmatijya Dios, ximotsakuilikan; komo ueli namotsakuiliajya, xitaxikokan; komo nantaxikouajya, xikueyichiuakan Dios ika nochi namoyolo; **7** komo nankiueyichiuajya Dios ika nochi namoyolo, ximotasojtakan kemej yeskia naniknimej; uan komo namotasojtajya kemej yeskia naniknimej, xikintasojtakan nochin. **8** Porin komo ijkon nankichiuaj uan semi nankinextiaj nochi nejin, namechpaleuis amo nenkaj xietokan nion ximochiuakan kemej se kouit tein amo taki, porin kuali nankiixmatij toTekotsin Jesucristo.

9 Porin akin amo kinextia nejin, kemej yeskia amo tachia, moixtsajtsakua para amo kiitas tanex,* uan kielkaua ke kitapojpoluilijkejya tajtakolmej tein ne uejkauj kichiuak. **10** Yejua ika nokniuan, kemej Dios namechnotsak uan namechijitak,* okachi ximochikauakan nankipiaskej nejon tatiochiualis. Porin komo nankisentokaj nankichiuaj nejin, amo keman nankikauaskej tein nankineltokaj. **11** Tein melauj, ijkon nankipiaskej se ueyi tatiochiualis uan nankalakiskej itech iTaixyekanalis to-

1:3 *Oso "techtayokolij". **1:4** *Oso "techtayokolis". **1:5** *Oso "tamachtilis tein melauak".

1:9 *Oso xa "amo tachia, amo ixajsi". **1:10** *Oso "namechixpejpenak".

Tekotsin uan toTemakixtijkauj Jesucristo. Nejin taixyekanalis uejkauas nochipaya.

12 Yejua ika, nikneki nochipa namechelnamiktis nochi nejin tein namechijkuilouilia, maski nankimatijya uan semi nankineltokaj tein melauak tein namechmachtijkej. **13** Sayoj ke nikita ke kuali yetok oksepa namechelnamiktis nejin axkan ke ninemiok nikan taltikpak.* **14** Porin nikmati ke amo uejkaua amo ninemisok nikan taltikpak* ijkon kemej toTekotsin Jesucristo no nechmatiltij. **15** Nochipa nikchiuas nochi tein niuelis para uelis namoselti nankielnamikiskej* nejin keman amo nietosok.

16 Keman tamechixmatiltijkej ichikaualis toTekotsin Jesucristo uan keman mokepasya,* amo tamechtapouijkej tein amo melauak tein oksekin kuali kinenemilijkej, ta tejuan senkis tikitakej ke semi ueyichiujkej. **17** Porin toTajtsin Dios semi kiueyitalij. Dios akin okachi ueyichiujkej kiueyitalij keman kiluij: "Yejua nejin noKonetsin akin niktasojta; yejua semi nechyolpaktia". **18** Kemaj, tejuan tikakkej nejin tajtolmej tein ualeuak ne iluikak keman iuan tietoyaj itech tepet tein Dios kijitak.*

19 Yejua ika kuali tikyekmatij ke mochiuas nochi tein Dios kitematiltij. Kuali xikitakan nochi nejon. Itech namoyolo, nejon tajtolmej moneki yeski kemej se candil tein tauia kampa tayouayan. Xiksentokakan xikchiujtokan nejon hasta maj tanesi uan maj nesi sitalin tein kisa achto ke tanesis. **20** Porin namejuan nankimatij nejin tein tayekantok: nion teyi tein Dios kitematiltia itech iTajkuilolamatsin kinemilij aksa.* **21** Porin Dios amo keman kitematiltij nion se taman porin takamej ijkon kinekkej, ta Dios ika ichikaualis kinyekanak* takamej maj kitematiltikan tein kiniluiaya.

2 Sayoj ke, ijkon kemej onkayaj tanauatianij akin amo melaujkej itech xolal Israel, no ijkon namouan nesiskej tamachtianij akin amo melaujkej. Yejuan kiichtakapeualtiskej yankuik taneltokalismej tein semi tauejueloskej, uan hasta kiixtopeuaskej ininteko akin kinkouak, uan ijkon kichiuaskej maj niman kinixpolokan. **2** Uan no, miakej kichiuaskej kemej yejuan, kichiuaskej tein tetajyaltia uan amo ixpinauaskej,* uan kichiuaskej maj oksekin eliuis kijijtokan tamachtilis tein melauak. **3** Uan kemej semi kiixnejnekij tein teaxka,* ika xolopijyot kitemoskej namechkajkayauaskej. Sayoj ke Dios ne uejkaujya kiixtalij kintatsakuiltis, uan yeski itech tonal tein kiixtalij uan yekmelauj ixpoliuiskej.

4 Tein melauj, Dios amo kintapojpoluij ángeles tein tajtakojkej, ta kintamotak itech Tártaro,* kampa senkis tayouayanijtik uan kinilpij# ika cadena△ hasta

---

1:13 *Itech griego, "itech nejin takenkal". **1:14** *Itech griego, "itech notakenkal". **1:15** *Oso "ika nantajtoskej". **1:16** *Tajtol griego, *parousía.* Xikonita pág. 497, *keman Cristo mokepasya.* **1:18** *Oso "kiixpejpenak".

1:20 *Oso "akin", "akaj". **1:21** *Itech griego, "kintitilatsak", "kinuikak". **2:2** *Tajtol griego, *asélgueia.* Xikonita pág. 490, *akin kichiuaj tein tetajyaltia.* **2:3** *Oso "xijxikuimej". **2:4** *Xikonita pág. 502, *Tártaro.* #Oso "kintsikoj". △Oso xa "uan kintalij itech tekochmej".

keman kiixtalijtok kintatsakuiltis. **5** Amo no kintapojpoluij akin nenkej ne uejkauj keman kinualtitanilij akin amo yolkualmej se tetsaujkakiouit. Sayoj ke kiyekpiak Noé, akin kiteixmatiltiaya tein kuali, iniuan okseki chikomen. **6** Uan kintatsakuiltij akin nemiaj Sodoma uan Gomorra keman kintatij* hasta ke mokaujkej koujnex, uan ijkon kinnextilij tein kinpanoti akin amo yolkualmej. **7** No kimakixtij Lot akin yolmelauak. Yejua semi motekipachouaya porin akin amo yolkualmej* kichiuayaj tein tetajyaltia uan amo ixpinauayaj.# **8** Nejon takat yolmelauak mojmostaj yoltajyouiaya porin kiitaya uan kikakia ke akin nemiaj kampa yejua nemia kichiuayaj tein amo kuali.* **9** Ika nejin moita ke Jehová* kuali kimati keniuj kinmakixtis akin kiueyichiuaj ika nochi ininyolo keman kipanotokej ouijkayomej, uan no kimati kinxelos akin amo yolmelaujkej para kinixpolos itech tonal keman tetatsakuiltis, **10** okachi akin kitemouaj motekaskej iniuan oksekin para kinpitsotiliskej uan kinixtopeuaj akin taixyekanaj.

Kemej amo ixpinauaj uan yoltakuaujkej, amo mouij eliuis kinijijtoskej akin Dios kinueyitalia. **11** Sayoj ke ángeles, maski okachi chikaujkej ke yejuan, amo kinteluiliaj ika eliuis tajtolmej porin kitakachiuaj# Jehová.* **12** Sayoj ke nejin takamej, tamatij kemej tapialmej tein amo kuatamatij uan yolkej para kinkitskiskej uan kinmiktiskej, eliuis kijijtouaj tein amo kimatij. Yejuan ixpoliuiskej porin kichiujtokej tein amo kuali, **13** uan kintatsakuiltiskej porin kichiuaj tein amo kuali.

Semi kinyolpaktia kichiuaskej tein kinejneki ininnakayo, hasta tonayan. Yejuan kipitsotiliaj nechikol uan kichiuaj maj amo kualtsin moita. Semi kinyolpaktia* tamachtiskej tein amo melauak keman namouan tatakuajtokej. **14** Keman kiitaj aksa,* semi kinekij iuan auilnemiskej uan amo ueli kikauaj tajtakol, uan kintanejnektiaj akin amo yektaneltokaj. Kemej yeskia kimamachtijtokej ininyolo para semi kiixnejnekiskej tein teaxka.# Dios kintatsakuiltiti. **15** Keman kikaujkej ojti tein kuali, moixpojpolojkej. Kichiuaj tein kichiuak Balaam ikoneuj Beor, akin kitelnekik maj kitaxtauikan para kichiuas tein amo kuali **16** sayoj ke kitakaualtijkej porin amo kichiuak tein kuali. Se burra tein amo uelia tajtouaya tajtoj kemej tejuan uan kitsakuilij tanauatijkej* para maj amo kichiua tein amo kuali kemej se akin kuatapolojtok.

17 Nejon takajkayauanij tamatij kemej ameyalmej* tein amo kipiaj at uan kemej mixti tein ejekat eliuis kiuika, uan ixyetok yetoskej kampa okachi tayouayan. **18** Sayoj moueyichiuaj keman tajtouaj uan tein kijtouaj amo tapaleuia. Yejuan kichiuaj tein kinejneki ininnakayo uan tein te-

2:6 *Oso "kinchichinoj". **2:7** *Oso "akin kitapanauiliaj tanauatil". #Tajtol griego, *asélgueia*. Xikonita pág. 490, *akin kichiuaj tein tetajyaltia*. **2:8** *Oso "tein kiixnamiki tanauatil". **2:9, 11** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **2:11** #Oso "kipoujkaitaj".

2:13 *Oso "Amo motsakuiliaj motemaktiskej para". **2:14** *Oso "akin", "akaj". #Oso "yeskij xijxikuimej". **2:16** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*. **2:17** *Oso "amelmej".

tajyaltia uan amo ixpinauaj,* uan ika nejon kintanejnektiaj oksekin maj kichiuakan tein amo kuali tein yekin kikaujkej. **19** Maski kiniluiaj ke amo moajsiskejok temako, yejuan moajsij imako tajtakol. Porin akin kitani aksa,* akin tatani mochiua iteko akin tapoloj. **20** Tein melauj, yejuan kikaujkejya tein pitsotik tein kichiuaj oksekin porin kuali kiixmatkej toTekotsin uan toTemakixtijkauj Jesucristo. Sayoj ke komo oksepa mokalakiaj itech nejon tein pitsotik uan ika moixyekanaj, nejon okachi fiero yeskia ke keman ayamo kiixmatiaj tamachtilis tein melauak. **21** Komo yejuan kuali kiixmatkejya ojti tein kuali uan amo kichiuajok tein Dios kinnauatij, okachi kuali yeskia maj amo kiixmatinij. **22** Tein kinpanok kinextia ke melaujkej nejin tajtolmej: "Itskuinti mokepak uan oksepa kikuaj tein kijsotak,* uan pitsot tein yekin kialtijkej# oksepa mosokineloj".

3 Nokniuantsitsin, ika nejin ojpaya namechtajkuilouilia, uan ijkon kemej itech yekinika amatajkuilol, namechelnamiktia seki taman tein namechpaleuis kuali xitanemilikan, **2** para xikelnamikikan tein achto kijtojkej tanauatianij.* Uan no xikelnamikikan tanauatil tein kitemakak toTekotsin uan Totemakixtijkauj inintechkopa namotatitaniluan. **3** Okachi moneki nankimatiskej ke itech tonalmej keman tatamitiya* nesiskej akin takejkeloskej uan kichiuaskej tein amo kuali tein kinejnekiskej, **4** uan kijtoskej: "Yejua motenkauak ke mokepaskia,* ¿kani yetok axkan? Porin desde keman momikilijkej# touejkaujtatuan, nochi kisentoka kemej ijkuak Dios peuak tachijchiua".

5 Yejuan kiixtaliaj kiixpanauiskej nejin: ke iluikak yetoyaya desde ne uejkauj uan ke Dios kijtoj maj tal uan at moxelokan uan maj tal moajsi tatajko den at, **6** tein ika Dios kinixpoloj akin nemiaj nejon tonalmej keman taapexonik.* **7** Sayoj ke, Dios no kijtoj ke iluikak uan taltikpak tein axkan yetokej, ixyetokej para ixpoliuiskej ika tit* itech tonal keman Dios kintatsakuiltis uan kinixpolos akin amo yolkualmej.

8 Sayoj ke, nokniuantsitsin, amo xikelkauakan nejin: Jehová* kiita mil xiujmej sayoj kemej se tonal uan se tonal kemej mil xiujmej. **9** Jehová* amo yolikati keman kichiua tein motenkaua, kemej sekin kinemiliaj, ta yejua namechchixtok# porin amo kineki maj nion akin ixpoliui, ta maj nochin moyolpatakan. **10** Sayoj ke, itonal Jehová* ejkos kemej se tachtekkej. Nejon tonal, iluikak ixpoliuis uan chikauak taijkoyokas, uan tein ika chijchiujtok iluikak uan taltikpak, patis porin semi kauantos,# uan taltikpak uan tein itech mochiua chichinauis.△

11 Kemej nochi ijkon patis, ¡xiknemilikan tein nankichiuaj uan

---

2:18 *Tajtol griego, *asélgueia.* Xikonita pág. 490, *akin kichiuaj tein tetajyaltia.* **2:19** *Oso "teisa". **2:22** *Oso "tajtakepak". #Oso "kipakkej". **3:2** *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* **3:3** *Oso "itamian tonalmej".

3:4 *Tajtol griego, *parousía.* Xikonita pág. 497, *keman Cristo mokepasya.* #Itech griego, "kochkej". **3:6** *Oso "taatemik". **3:7** *Oso "tekol". **3:8-10** *Xikonita pág. 496, *Jehová.* **3:9** #Oso "namechchatok". **3:10** #Oso "xotatos". △Oso "moitas", "monextis".

tein moneki nankichiuaskej! Moneki nanchipaujkanemiskej uan nankichiuaskej tein kinextis ke nankiueyichiuaj Dios ika nochi namoyolo. **12** Uan no semi xikchiakan maj ejko itonal Jehová* uan amo xikelkauakan.# Ijkuak, iluikak ixpoliuis ika tit△ uan tein ika chijchiujtok iluikak uan taltikpak patis porin semi kauantos.⊠ **13** Sayoj ke tikchiaj se yankuik iluikak uan se yankuik taltikpak ijkon kemej Dios motenkauak, uan ompa nochipa mochiuas tein kuali yetok.

14 Yejua ika nokniuantsitsin, kemej nankichixtokej* nejin, xikchiuakan nochi tein nanueliskej para keman Dios namechtamiitas, amo namechajxilis teisa tein pitsotik, tein amo kuali uan kiitas ke kuali namouikaj iuan. **15** Uan no, xiknemilikan ke kemej toTekotsin amo yolijsiui, techpaleuia maj timomakixtikan, ijkon kemej no namechtajkuilouilij toknitsin Pablo. Yejua kijkuiloj nejin porin Dios kichiuak maj tamatkej. **16** Pablo ika tajtoj nejon itech nochi iamatajkuiloluan. Sayoj ke, seki taman tein kijkuiloj ouij se kiajsikamati, uan akin amo teyi kimatij* uan amo yektaneltokaj kikejkepaj, ijkon kemej no kichiuaj ika nochi Tajkuilolamatsin. Nejon kichiuas maj kinixpolokan.

17 Yejua ika nokniuantsitsin, kemej nankimatijya nejin, xitachixtokan para maj amo namechkajkayauakan kemej yejuan kinkajkayaujkej uan amo nanyekijkatoskejok. Yejuan kineltokakej tein amo melauak tein tamachtiaj akin amo yolkualmej.* **18** Okachi kuali, xiksentokakan okachi xikselijtiakan tatiochiualis tein amo technamiki uan okachi xikixmatikan toTekotsin uan toTemakixtijkauj Jesucristo. Yejua kinamiki maj kiueyitalikan axkan uan nochipaya. Maj ijkon mochiua.*

3:12 *Xikonita pág. 496, *Jehová.* #Oso "semi xiknekikan". Itech griego "xikijsiuiltikan". △Oso "tekol". ⊠Oso "xotatos". **3:14** *Oso "nankichatokej".

3:16 *Oso "amo tamachtilmej". **3:17** *Oso "akin kitapanauiliaj tanauatil". **3:18** *Oso "Amén".

1 JUAN

(TEIN KIJKUILOJ JUAN)

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

1 "Tajtol tein kichiua maj tinemikan" (1-4)
Maj tietokan itech tanex (5-7)
Maj tikijtokan totajtakoluan (8-10)
2 Jesús motemakak para uelis oksepa timouikaskej iuan Dios (1, 2)
"Tiksentokaj tiktakamatij itanauatiluan" (3-11)
Tanauatil tein uejkaujkayot uan tein yankuik (7, 8)
Keyej tajkuiloj (12-14)
"Amo xikuelitakan kemej nemij akin amo yolkualmej" (15-17)

"Ualas akin kiixnamiki Cristo" (18-29)
3 "Tiikoneuan Dios" (1-3)
"Ikoneuan Dios uan ikoneuan Amokuali" (4-12)
Jesús kiixpolos tein kichiua in Amokuali (8)
Maj timotasojtakan se iuan okse (13-18)
"Dios okachi ueyi ke toyolo" (19-24)
4 Xikyekitakan ox yekmelauj Dios kitemaka se tamachtilis (1-6)
Se kiixmatis Dios uan se kitasojtas (7-21)
"Dios yejua tetasojtalis" (8, 16)
"Akin tetasojta amo moui" (18)
5 Titakuaujtamatiskej iuan Jesús techpaleuia maj titatanikan (1-12)
"Tein kijtosneki tiktasojtaskej Dios" (3)
Tikyekmatij ke uelis tiktajtaniskej Dios tein yeski (13-17)
Maj timoyekpiakan (18-21)
"Nochi in taltikpak moajsi imako in Amokuali" (19)

1 Itech nejin amatajkuilol ika titajtouaj akin yetoyaya* keman peuak nochi, akin tiktenkakkej, tikitakej ika toixtololouan, tikmouisojkej uan tikmachilijkej ika tomauan, yejua kiualkui tajtol tein kichiua maj tinemikan. **2** (Kemaj, tejuan tikixmatkej uan tikajsikamatkej ke toTajtsin kichiuas maj tinemikan nochipaya uan yejua tein tamechixmatiltijtokej uan ika tamechnojnotstinemij). **3** Tein tikitanij uan tikakinij no tamechmatiltijtokej namejuan, para maj namejuan no xipouikan touan. Uan tejuan tipouij iuan toTajtsin uan iKoneuj, Jesucristo. **4** Tikijkuilouaj nejin para maj senkis tiyolpakikan.

5 Yejua nejin tein tikakilijkej uan tamechixmatiltijtokej: Dios yejua tanex uan itech Dios nion tepitsin tayouayan. **6** Komo tikijtouaj "Tipouij iuan", sayoj ke tiksentokaj tietokejok kampa tayouayan, titakajkayaujtokej uan amo tikchiujtokej tein melauak. **7** Sayoj ke komo tietokej itech tanex ijkon kemej yejua yetok itech tanex, tisenpouij se iuan okse, uan iesyo iKoneuj, Jesús, techkixtilia nochi totajtakoluan.

8 Komo tikijtouaj "Amo tikpiaj tajtakol", sayoj tejuan timokajkayaujtokej uan amo tikneltokaj tamachtilis tein melauak. **9** Dios nochipa kichiua tein kijtoua uan kiixtalia tein kuali, yejua ika, komo tikijtouaj totajtakoluan, yejua techintapojpoluilia uan kiixpoloua tein amo kuali tein tikchiuaj. **10** Komo tikijtouaj "Amo tikchiujtokej tajtakol", kemej yeskia tikijtojtokej ke Dios xolopij uan amo tikneltokaj tein kijtoua.

2 Nokoneuantsitsin, namechijkuilouilia nejin para amo xikchiuakan se tajtakol. Sayoj ke, komo aksa* kichiua se tajtakol, tikpiaj se akin techpaleuia# akin

1:1 *Oso "katka".

2:1 *Oso "akin", "akaj". #Oso "techtajtouia".

yetok iuan toTajtsin: Jesucristo, se akin yolmelauak iixpan Dios. **2** Yejua motemakak para techkixtilis totajtakoluan uan ijkon uelis oksepa timouikaskej iuan Dios,* uan amo sayoj para techkixtilis totajtakoluan, ta no inintajtakoluan nochin. **3** Uan yejua nejin tein kinextis ke tikixmatijya: komo tiksentokaj tiktakamatij itanauatiluan. **4** Akin kijtoua "Nejua nikixmati", sayoj ke amo kitakamati itanauatiluan, se xolopij uan amo kineltoka tamachtilis tein melauak. **5** Sayoj ke komo aksa kitakamati itajtol, monextis ke yekmelauj kitasojta Dios. Yejua ika tikmatij ke iuan tipouij. **6** Akin kijtoua ke kisentoka iuan poui, moneki kisentokas nemis kemej nemik Jesús.

7 Nokniuantsitsin, amo namechijkuilouilia se yankuik tanauatil, ta se tein uejkaujkayot tein nankipiaj desde keman peuak nankiixmatij uan nankitojtokaj Cristo. Nejin tanauatil tein uejkaujkayot yejua tajtol tein namejuan nankikakkej. **8** Maski ijkon, namechijkuilouilia se yankuik tanauatil, se tanauatil tein yejua kitakamatik uan no namejuan, porin tayouayanilot panotokya uan tein yekmelauj tanex tauijtokya.

9 Akin kijtoua ke yetok kampa tanestok sayoj ke kitauelita iikniuj, yetokok kampa tayouayan. **10** Akin kitasojta iikniuj kisentoka kampa tanestok, uan nion teyi uelis kiuetsiltis.* **11** Sayoj ke akin kitauelita iikniuj, yetok kampa tayouayan uan nemi tayouayanijtik, uan amo kimati kani youi porin tayouayanilot amo kikaua maj tachia.

12 Nokoneuantsitsin, namechtajkuilouilia porin Dios namechintapojpoluilijya namotajtakoluan itokaykopa Cristo. **13** Tetatmej, namechtajkuilouilia porin nankiixmatkejya akin yetoyaya desde keman peuak nochi. Telpochmej uan ichpochmej, namechtajkuilouilia porin nankitankej in Amokuali. Pipiltsitsin, namechtajkuilouilia porin nankiixmatkejya toTajtsin. **14** Tetatmej, namechtajkuilouilia porin nankiixmatkejya akin yetoyaya desde keman peuak nochi. Telpochmej uan ichpochmej, namechtajkuilouilia porin nanchikaujkej uan nankineltokaj itajtol Dios, uan nankitankej in Amokuali.

15 Amo xikuelitakan kemej nemij akin amo yolkualmej nion tein kichiuaj. Komo aksa kiuelita nejin, kinextia ke amo kitasojta toTajtsin.* **16** Porin nochi tein onkak nikan taltikpak, kemej tein kinejneki tonakayo, tiknejnekiskej tein tikitaj, uan tiknextijtinemiskej tein tikpiaj para maj techueyitalikan, nochi nejon amo ualeujtok itech* toTajtsin, ta ualeujtok inintech akin amo yolkualmej. **17** Uan no, yejuan ixpoliuiskej uan no tein kinejnekij, sayoj ke akin kichiua tein Dios kineki, nemis nochipaya.

18 Pipiltsitsin, amo miak tonalmejok mokauaj. Namejuan nankimatij ke ualas akin kiixna-

2:2 *Xikonita pág. 506, *Ueyi tonal keman kintapojpoluiayaj*. **2:10** *Oso "kitepotamis".

2:15 *Oso "toTajtsin amo kitasojta". **2:16** *Oso "amo kiixyekana".

miki Cristo. Uan axkanya monextianij miakej akin kiixnamikij Cristo, uan yejua ika tikmatij ke amo miak tonalmejok mokauaj. **19** Yejuan touan yetoyaj sayoj ke amo yekmelauj touan pouiaj;* porin komo yekmelauj touan pouiskiaj touan mokauaskiaj. Sayoj ke kiskej para maj moyeknexti ke amo yekmelauj nochin touan pouij. **20** Namejuan namechijitak* akin yektik, uan nochin namejuan nankiixmatij tein melauak. **21** Amo namechtajkuilouilia porin amo nankiixmatij tein melauak, ta porin nankiixmatijya, uan porin tein melauak amo kipia nion se xolopijyot.

22 ¿Akoni xolopij? ¿Melauj ke akin kijtoua ke Jesús amo yejua Cristo? Yejua nejin akin kiixnamiki Cristo: akin kiixtopeua toTajtsin uan iKoneuj. **23** Akin kijtoua ke amo kiixmati iKoneuj amo no kiyolpaktia toTajtsin. Sayoj ke akin kijtoua ke takuaujtamati itech iKoneuj no kiyolpaktia toTajtsin. **24** Uan namejuan xiksentokakan xikchiuakan tein achto namechmachtijkej. Komo nankisentokaj nankichiuaj tein achto namechmachtijkej, no nankisentokaskej iuan nanpouiskej toTajtsin uan iuan iKoneuj. **25** Uan no, yejua nejin tein motenkauak touan: ke kichiuas maj tinemikan nochipaya.

26 Namechijkuilouilia nejin porin miakej kitemouaj namechkajkayauaskej. **27** Uan namejuan Dios namechijitak* ika ichikaualis uan nejon chikaualis namotech yetok uan amo moneki maj aksa namechmachtijto. Sayoj ke, Dios ika ichikaualis namechmachtijtok nochi. Nejon melauak uan amo se xolopijyot. Yejua ika xiksentokakan xipouikan iuan, ijkon kemej namechmachtij keman namechijitak. **28** Yejua ika axkan, nokoneuantsitsin, xiksentokakan xipouikan iuan, uan ijkon keman yejua monextis amo teyi techtsakuilis titajtoskej, uan keman mokepasya,* amo timotatiskej# porin timopinaujmatij. **29** Komo nankimatij ke yejua kichiua tein kuali yetok, no nankimatij ke nochin akin kichiuaj tein kuali yetok yejuan ikoneuan Dios.

3 ¡Xikitakan keniuj semi techtasojta toTajtsin Dios porin hasta techiluia ke tiikoneuan! Uan kemaj tiikoneuan. Yejua ika akin amo yolkualmej amo techixmatij, porin amo kiixmatij yejua. **2** Nokniuantsitsin, axkan tiikoneuan Dios, sayoj ke ayamo monextiani tein tiyeskij. Tikmatij ke keman yejua monextis tiyeskij kemej yejua, porin tikitaskej keniuj tamati. **3** Uan akin itech takuaujtamati moneki chipaujkanemis, porin yejua chipauak.

4 Akin kichiujtinemi tajtakol kitapanauilijtok tanauatil; porin keman se tajtakoua se kitapanauilia tanauatil. **5** Namejuan no nankimatij ke yejua monextij para techkixtilis totajtakoluan, uan yejua amo kipia tajtakol. **6** Akin kisentoka iuan poui amo kichiujtinemi tajtakol; akin

2:19 *Oso "amo katkaj kemej tejuan". **2:20, 27** *Oso "namechixpejpenak".

2:28 *Tajtol griego, *parousía.* Xikonita pág. 497, *keman Cristo mokepasya.* #Oso "amo timocholtiskej".

kichiujtinemi tajtakol amo kiitani nion kiixmati. **7** Nokoneuantsitsin, maj amo akin namechkajkayaua. Akin kichiua tein kuali yetok, yolmelauak, ijkon kemej yejua yolmelauak. **8** Akin kichiujtinemi tajtakol kichiujtok tein kichiua in Amokuali, porin Amokuali uejkaujya tajtakolchiujtok.* IKoneuj Dios monextij para kitauejuelouilis# in Amokuali.

9 Nochin ikoneuan Dios amo kichiujtinemij tajtakol, porin ichikaualis* Dios inintech yetok, uan yejuan amo uelis kichiuaskej tajtakol porin ikoneuan Dios. **10** Ikoneuan Dios uan ikoneuan Amokuali uelis tikinixmatiskej ika nejin: akin amo kichiuaj tein kuali yetok uan akin amo kintasojtaj ininikniuan amo ikoneuan Dios. **11** Porin yejua nejin tanauatil tein nankikaktiuitsej desde ne uejkauj: maj timotasojtakan se iuan okse; **12** amo kemej Caín, akin kichiuak tein kichiua in Amokuali uan kimiktij iikniuj. ¿Uan keyej kimiktij? Porin Caín kichiuaya tein amo kuali uan iikniuj kichiuaya tein kuali.

13 Nokniuan, amo xikmojkaitakan maj namechtauelitakan. **14** Tejuan tikmatij ke timomikilijkajya, sayoj ke axkan tiyoltokej porin tikintasojtaj tokniuan. Akin amo tetasojta, miketok. **15** Akin kitauelita iikniuj, se temiktijkej, uan nankimatij ke nion se temiktijkej nemis nochipaya. **16** Yejua ika tikmatkej toni kijtosneki se tetasojtas: porin yejua toka motemaktij uan tejuan no moneki timotemaktiskej ininka tokniuan. **17** Sayoj ke komo aksa* kipia tein ika moixpanoltis uan kiita ke iiknitsin kipoloua tein ika moixpanoltis uan amo kiiknelia, ¿keniuj uelis kijtos ke kitasojta Dios? **18** Nokoneuantsitsin, maj amo sayoj tikijtokan ke titetasojtaj, ta maj tiknextikan ika tein tikchiuaj uan maj yekmelauj titetasojtakan.

19 Ijkon tikmatiskej ke tikpiaj tein melauak uan tikyekneltokaskej* ke Dios techtasojta, **20** hasta komo toyolo techtajtakoltia teisa, xikelnamikikan ke Dios okachi ueyi ke toyolo uan nochi kimati. **21** Nokniuantsitsin, komo toyolo amo teyi techtajtakoltia, amo teyi techtsakuilis maj tiknojnotsakan Dios; **22** uan nochi tein tiktajtaniaj yejua techmaka, porin tiktakamattokej itanauatiluan uan tikchiujtokej tein yejua kiyolpaktia. **23** Tein melauj, yejua nejin tein technauatia: maj itech titakuaujtamatikan* iKoneuj, Jesucristo, uan maj timotasojtakan se iuan okse ijkon kemej yejua technauatij. **24** Uan no, akin kitakamati itanauatiluan kisentoka poui iuan Dios uan Dios no kisentoka iuan poui. Uan kemej techmakak ichikaualis tikmatij ke yejua no kisentoka poui touan.

4 Nokniuantsitsin, amo xikneltokakan nion se tamachtilis* tein nesi ke Dios kitemaka, ta

3:8 *Itech griego, "tajtakolchiujtok desde keman peuak". Nejin kijtosneki keman peuak kiixnamiki Dios. #Oso "kiixpolos tein kichiua". **3:9** *Itech griego, "ixinach".

3:17 *Oso "akin", "akaj". **3:19** *Oso "tiktaneltoktiskej toyolo". **3:23** *Itech griego, "titakuaujtamatikan itech itokay". **4:1** *Tajtol griego, *pnéuma.* Xikonita pág. 492, *chikaualis.*

achto xikyekitakan ox yekmelauj Dios kitemaka, porin nikan taltikpak neskejya miakej tanauatianij akin amo melaujkej.

2 Uelis nankimatiskej ox se tamachtilis yekmelauj Dios kitemaka komo kinextia ke Jesucristo nemiko kemej takat. **3** Sayoj ke komo se tamachtilis amo kinextia ke Jesús nemiko kemej takat, nejon tamachtilis amo yekmelauj Dios kitemaka. Nejon itamachtilis akin kiixnamiki Cristo, akin namejuan nankimatij ke ualaskia uan yetokya nikan taltikpak.

4 Nokoneuantsitsin, namejuan namechixyekana Dios uan nankintankej nejon takajkayauanij, porin akin namechpaleuijtok okachi chikauak ke akin kinpaleuijtok akin nemij nikan taltikpak. **5** Nejon takajkayauanij pouij nikan taltikpak; yejua ika, kijtouaj tein nikan taltikpak kinemiliaj uan yejuan kintajtolkakij. **6** Tejuan techixyekana Dios. Akin kiixmati Dios, techkaki; akin Dios amo kiixyekana, amo techkaki. Ijkon tikyekmatij katiyejua tamachtilis tein melauak uan katiyejua tein amo melauak.

7 Nokniuantsitsin, maj tiksentokakan timotasojtakan se iuan okse, porin Dios yejua akin achto tetasojtak, uan akin tetasojta, ikoneuj Dios uan kiixmati Dios. **8** Akin amo tetasojta amo kiixmati Dios, porin Dios yejua tetasojtalis. **9** Dios technextilij ke techtasojta ijkuin: Dios kiualtitanik nikan taltikpak iKoneuj akin yojtsin para maj itechkopa, tejuan ueli tinemikan. **10** Dios kiualtitanik iKoneuj para techkixtilis totajtakoluan uan para oksepa uelis timouikaskej iuan Dios.* Yejua kichiuak nejin porin techtasojtak uan amo porin tejuan tiktasojtakej.

11 Nokniuantsitsin, komo Dios ijkon techtasojtak, tejuan no moneki timotasojtaskej se iuan okse. **12** Amo keman akaj kiitani Dios. Komo tiksentokaj timotasojtaj se iuan okse, Dios kisentoka touan yetok uan senkis kinextia ke techtasojta. **13** Nejin kinextia ke tiksentokaj iuan tipouij uan ke yejua touan poui: porin yejua techmakak ichikaualis. **14** Uan no tejuan tikitakej ke toTajtsin kiualtitanik iKoneuj maj kinmakixtiki akin nemij nikan taltikpak, uan yejua nejon tein tikteixmatiltiaj. **15** Komo aksa* kijtoua ika nochi iyolo ke Jesús yejua iKoneuj Dios, Dios kisentoka iuan poui uan yejua kisentoka poui iuan Dios. **16** Uan tejuan tikmatij ke Dios techtasojta uan tikneltokaj nejon.

Dios yejua tetasojtalis, uan akin kisentoka tetasojta kisentoka poui iuan Dios, uan Dios kisentoka iuan poui. **17** Ijkon tiknextiaj ke senkis titetasojtaj, para maj itech tonal keman Dios taixejekos amo teyi techtsakuili titajtoskej, porin nikan taltikpak tejuan titamatij kemej Cristo. **18** Akin tetasojta amo moui. Komo senkis titetasojtaj amo timouij, porin komo timouij techtsakuilia maj tikchiuakan tein ueliskia tikchiuaskej. Tein melauj, akin moui amo senkis tetasojta.

4:10 *Xikonita pág. 506, *Ueyi tonal keman kintapojpoluiayaj.* **4:15** *Oso “akin”, “akaj”.

19 Tejuan titetasojtaj porin yejua achto techtasojtak.

20 Komo aksa kijtoua, "Nejua niktasojta Dios" sayoj ke kitauelita iikniuj, takajkayaujtok. Porin akin amo kitasojta iiknitsin akin kiitstok, amo uelis kitasojtas Dios, akin amo ueli kiita. **21** Yejua techmakak nejin tanauatil: ke akin kitasojta Dios maj no kitasojta iiknitsin.

5 Akin kineltokaj ke Jesús yejua Cristo, yejuan ikoneuan Dios. Uan akin kitasojtaj toTajtsin, no kintasojtaj ikoneuan. **2** Komo tiktasojtaj Dios uan tiktakamatij itanauatiluan, tikmatij ke no tikintasojtaj ikoneuan Dios. **3** Porin yejua nejin tein kijtosneki tiktasojtaskej Dios: maj tiktakamatikan itanauatiluan; uan itanauatiluan amo ouij se kitakamatis, **4** porin nochin ikoneuan Dios kixijxikouaj* tein amo kuali tein onkak nikan taltikpak. Uan kemej titakuaujtamatij, nejin techpaleuiani maj titatanikan.

5 ¿Akoni uelis kitanis tein amo kuali tein onkak nikan taltikpak? ¿Melauj ke yejua akin kineltoka ke Jesús iKoneuj Dios? **6** Jesucristo ualaj ika at uan esti; amo sayoj ika at, ta ika at uan esti. Uan Dios ika ichikaualis kiyeknextia nejin, porin ika ichikaualis kitematiltia tein melauak. **7** Porin onkak eyi taman tein kinextia akoni Jesús: **8** ichikaualis Dios, at uan esti, uan nejin eyi taman kinextiaj sayoj se taman.

9 Tejuan tikneltokaj tein oksekin kiteixmatiltiaj, sayoj ke tein Dios kiteixmatiltia okachi kuali, porin yejua kijtoua akoni iKoneuj. **10** Akin takuaujtamati itech iKoneuj Dios, kiuika itech iyolo tein Dios kimachtij. Akin amo kineltokilia Dios, kemej yeskia kijtojtok ke yejua se xolopij, porin amo kineltoka tein Dios kiteixmatiltij de iKoneuj. **11** Uan yejua nejin tein kiteixmatiltij: Dios kichiuak maj tinemikan nochipaya itechkopa iKoneuj. **12** Akin poui iuan iKoneuj Dios kichia nemis nochipaya; akin amo poui iuan iKoneuj Dios amo uelis nemis nochipaya.

13 Namechijkuilouilia nejin namejuan akin itech nantakuaujtamatij* iKoneuj Dios, para xikmatikan ke nanemiskej nochipaya. **14** Uan tikyekmatij nejin: ke uelis tiktajtaniskej nochi, uan komo yejua tein Dios kineki yejua techkaki. **15** Uan komo tikmatij ke yejua techkaki keman tiktajtaniaj tein yeski, tikmatij ke tikpiaskej tein titajtanij porin tiktajtanijkej yejua.

16 Komo aksa* kiita iikniuj kichiujtok se tajtakol tein amo ika se miki, maj kitataujti Dios maj kipaleui, uan Dios kichiuas maj nemi. Nejin sayoj kinpaleuia akin amo kichiujtokej se tajtakol tein ika se miki. Sayoj se tajtakol kichiua maj se miki. Uan amo akin nikiluia maj kitataujti Dios maj kipaleui akin kichiujtok nejon tajtakol. **17** Nochi tein amo kuali yetok, ipa tajtakol. Sayoj ke onkak se tajtakol tein amo kichiua maj se miki.

18 Tikmatij ke ikoneuan Dios amo tajtakolchiuaj, ta iKoneuj Dios kinyekpia, uan Amokua-

5:4 *Oso "kitanij".

5:13 *Itech griego, "nantakuaujtamatij itech itokay". **5:16** *Oso "akin", "akaj".

li amo teyi ueli kinchiuilia.* **19** Tikmatij ke tejuan Dios techixyekana, sayoj ke nochi in taltikpak moajsi imako in Amokuali. **20** Uan tikmatij ke iKoneuj Dios ualajya, uan techpaleuij maj tiyektanemilikan para tikixmatiskej akin yekmelauj Dios. Uan iuan tipouij itechkopa iKoneuj, Jesucristo. Yejua yekmelauj Dios uan akin kichiua maj tinemikan nochipaya. **21** Nokoneuantsitsin, ximoyekpiakan para amo nankiueyichiuaskej tein kiueyichiuaj nikan taltikpak.

5:18 *Oso "amo ueli kinkitskia".

2 JUAN

(TEIN KIJKUILOJ JUAN)

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

Juan tatajpaloua (1-3)
Xiksentokakan xinemikan itech ojti tein melauak (4-6)
Neskejya miakej takajkayauanij (7-11)
"Nion xiktajpalokan" (10, 11)
Juan kichia kinitatiuj uan monauatia (12, 13)

1 Nejua nitayekankej,* nimitstajkuilouilia tejua siuatsin akin Dios mitsijitak# uan nikintajkuilouilia mokoneuan akin yekmelauj nikintasojta, uan amo sayoj nejua, ta no nochin akin kiixmatij tamachtilis tein melauak. **2** Tamechtasojtaj porin tamachtilis tein melauak yetok itech toyolo uan ompa yetos nochipaya. **3** ToTajtsin Dios uan Jesucristo, iKoneuj toTajtsin, techmakaj tatiochiualis tein amo technamiki, techikneliaj uan techpaleuiaj maj kuali timouikakan iuan Dios. Yejuan techtasojtaskej uan techmachtiskej tein melauak.

4 Semi niyolpakik nikmatis ke seki mokoneuan kisentokaj nemij itech ojti tein melauak, ijkon kemej toTajtsin technauatij. **5** Siuatsin, yejua ika axkan nimitstataujtia maj timotasojtakan se iuan okse. (Amo nimitsijkuilouilia se yankuik tanauatil, ta se tein tikpiaj desde keman peuak tikixmatij Cristo). **6** Uan yejua nejin tein kinextia ke titetasojtaj: maj tiksentokakan tiktakamatikan itanauatiluan. Namejuan nankikakkej nejin tanauatil desde keman peuak nankiixmatij Cristo: xiksentokakan xitetasojtakan. **7** Porin neskejya nikan taltikpak miakej takajkayauanij, akin kijtouaj ke Jesucristo amo

1 *Oso "akin semi nitatajya", "akin semi nitatotsinya". #Oso "mitsixpejpenak".

nemiko kemej takat. Yejua in takajkayaujkej uan akin kiixnamiki Cristo.

8 Ximoyekpiakan para amo nankipoloskej tein ika timotekitiltijkejya uan para nankiseliskej nochi tatiochiualismej tein Dios kiixtalijtok namechmakas. **9** Akin amo kitakamati itamachtilis Cristo uan tamachtia okse taman, amo kiyolpaktia Dios. Akin kemaj kitakamati itamachtilis Cristo, kiyolpaktia toTajtsin uan iKoneuj. **10** Komo aksa* namechitati uan amo tamachtia nejin, amo xikselikan namochan nion xiktajpalokan. **11** Porin akin kitajpaloua kemej yeskia no kichiujtok tein amo kuali tein yejua kichiua.

12 Maski miak taman nikneki namechiluisok, amo nikneki nikijkuilos, ta nikchia namechitatiuj uan namouan nitajtos para senkis xiyolpakikan.

13 Ikoneuan mokniuj siuat, akin Dios kijitak,* mitstajpalouaj.

10 *Oso "akin", "akaj".

13 *Oso "kiixpejpenak".

3 JUAN

(TEIN KIJKUILOJ JUAN)

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

Juan tatajpaloua uan kitataujtia Dios (1-4)
Kijtoua tein kuali tein kichiua Gayo (5-8)
Diótrefes kiuelita taixyekantos (9, 10)
Nochin kuali ika tajtouaj Demetrio (11, 12)
Juan kiixtalijtok kiitatiuj Gayo uan monauatia (13, 14)

1 Nejua nitayekankej,* nimitstajkuilouilia noknitsin Gayo; nimitstasojta ika nochi noyolo.

2 Noknitsin, niktataujtia Dios para xiksentoka kuali xieto uan xipakto, ijkon kemej axkan kuali tietok. **3** Porin semi niyolpakik keman tokniuan ualajkej uan kijtojkej* ke amo tikaua tamachtilis tein melauak, uan niyolpaki porin tiksentoka tinemi itech ojti tein melauak. **4** Amo onkak okse taman tein okachi nechyolpaktia* ke nikmatis ke nokoneuan kisentokaj nemij itech ojti tein melauak.

5 Noknitsin, tiknextijtok ke titakuaujtamach keman tikinpaleuia tokniuan, maski amo tikinixmati. **6** Yejuan kiniluijkej

1 *Oso "akin semi nitatajya", "akin semi nitatotsinya". **3** *Itech griego, "kiteixmatiltijkej".

4 *Oso xa "niktasojkamati".

tokniuan itech nechikol keniuj titetasojta. Keman yaskejya, nimitstataujtia xikinmaka tein kinpolos itech ojti ijkon kemej kiyolpaktis Dios. **7** Porin moojketskej para kiteixmatiltiskej itokay Dios uan amo teyi kintajtanijkej akin amo taneltokaj. **8** Yejua ika, tejuan moneki kuali tikinseliskej tokniuan akin tekitij kemej yejuan, uan ijkon tisentapaleuiskej maj moteixmatilti tamachtilis tein melauak.

9 Nikintajkuilouilij tokniuan itech nechikol, sayoj ke Diótrefes, akin kiuelita taixyekantos, amo techtakachiua* uan kiixnamiki nochi tein tikijtouaj. **10** Yejua ika, komo niouj ompa, nikijtos tein amo kuali tein kichiujtok, ke semi techtakajkayauilijtinemi. Uan amo sayoj nejon, ta amo no kintakachiua* tokniuan nion kineki kinselis. Uan akin kemaj kinekij kinseliskej nejon tokniuan, yejua kitemoua kintsakuilis uan kinkixtis de nechikol.

11 Noknitsin, amo xikchiua kemej akin kichiuaj tein amo kuali, ta xikchiua kemej akin kichiuaj tein kuali. Akin kichiua tein kuali, Dios kiixyekana. Akin kichiua tein amo kuali amo kiixmati* Dios. **12** Nochin tokniuan kuali ika tajtouaj Demetrio, uan yejua no kichiua tein Dios kijtoua ke melauak. Tein melauj, tejuan no kuali ika titajtouaj uan tejua tikmati ke tein tikijtouaj melauak.

13 Niknekia nimitsiluis miak tamanok, sayoj ke amo niknekiok nimitstajkuilouilis, **14** porin nikchia amo uejkaua nimitsitas uan mouan nitajtos.

Xiyolseujto.

Akin kuali touan mouikaj mitstajpalouaj. Xinechintajpalouili sejse akin kuali iniuan timouikaj.

9 *Oso "amo techpoujkaita". **10** *Oso "amo no kinpoujkaita".

11 *Oso "amo kiitani".

TEIN KIJKUILOJ

JUDAS

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

Judas tatajpaloua (1, 2)
Kintatsakuiltiskej akin tamachtiaj tein amo melauak (3-16)
Miguel motajtolteuij iuan in Amokuali (9)
Tein kijtoj Enoc (14, 15)
Maj tikchiujtokan maj Dios techtasojta (17-23)
Dios kinamiki maj kiueyitalikan (24, 25)

1 Nejua Judas, niitakeual Jesucristo uan Santiago nokniuj. Nejua namechtajkuilouilia namejuan akin toTajtsin Dios namechnotsak, namechtasojtak uan namechyekpiak para xietokan iuan Jesucristo:

2 Maj Dios okachi namechikneli, maj namechpaleui okachi kuali iuan ximouikakan uan maj okachi namechtasojta.

3 Nokniuantsitsin, achto yekmelauj niknekia namechtajkuilouilis uan ika namechnojnotsas keniuj Dios techmakixtis. Sayoj ke axkan nikita ke okachi moneki namechtajkuilouilis para namechiluis semi ximochikauakan nankisentokaskej nantakuaujtamatiskej iuan Dios, ijkon kemej sayoj sepa yejua kinmachtij akin moinxelouilij* uan amo oksepaok kinmachtis. **4** Namechtajkuilouilia porin kampa nanyetokej ichtakakalakkej seki takamej akin ne uejkaujya Tajkuilolamatsin kinextij ke kintatsakuiltiskej. Nejon takamej amo yolkualmej, kikuij itatiochiualis Dios tein amo technamiki para ika motenpaleuiskej keman kichiuaj tein tetajyaltia uan amo ixpinauaj.* Yejuan kikaujkejya Jesucristo, akin sayoj se toTekotsin akin techkouak.

5 Maski namejuan kuali nankimatijya, nikneki namechelnamiktis ke Jehová* kinmakixtij miakej akin yetoyaj Egipto, sayoj ke satepan kinixpoloj akin amo takuaujtamatkej. **6** Uan ángeles tein amo mokaujkej kampa Dios kintalijka, ta takaujteujkej kampa kinnamikia nemiskej, kinilpij* ika cadena tein amo keman kotoni uan kintalij senkis tayouayanijtik hasta ueyi tonal keman kiixtalijtok kintatsakuiltis. **7** No ijkon, akin nemiaj Sodoma, Gomorra uan itech uejueyi xolalmej tein ompaka moajsiaj, pitsotik auilnenkej* uan kitemojkej kichiuaskej nochi tein kinejnekia ininnakayo maski Dios amo ijkon kiixtalij. Yejua kintatsakuiltij ika tit# tein teixpoloua nochipaya, uan ijkon technejmachtia.

8 Maski ijkon, nejon takamej akin ichtakakalakkej no kinemilijtinemij tein amo kuali,* kitemouaj motekaskej iniuan oksekin para kinpitsotiliskej, kinixtopeuaj akin taixyekanaj uan eliuis kinijijtouaj akin Dios kinueyitalia. **9** Keman Miguel, akin kinixyekana ángeles motajtolteuij iuan in Amokuali porin kinekia inakayo Moisés, amo moixeuij eliuis kinojnotsas uan kiixtalis tein kinamiki kiselis, ta kiluij: "Maj Jehová* mitstakaualti". **10** Sayoj ke nejon takamej eliuis kijijtouaj nochi tein amo kiajsikamatij. Uan nochi tein kemaj kimatij yejua tein kichiuaj, ijkon kemej tapialmej tein amo tanemiliaj, uan ika nejon kisentokaj okachi mopitsotiliaj.

11 ¡Semi teikneltijkej! Porin kichiujtokej tein kichiuak Caín; kemej kinekij maj kintaxtauikan, niman kichiuaj tein amo kuali ijkon kemej Balaam. Kinixpoloskej porin kinixnamikij* akin kipiaj tanauatil, kemej kichiuak Coré.

3 *Oso "chipaujkej iixpan". **4** *Tajtol griego, *asélgueia.* Xikonita pág. 490, *akin kichiuaj tein tetajyaltia.* **5, 9** *Xikonita pág. 496, *Jehová.*

6 *Oso "kintsikoj". **7** *Tajtol griego, *pornéia.* Xikonita pág. 492, *auilnemilis.* #Oso "tekol". **8** *Oso "no takochitstinemij". **11** *Oso "kinnajnankiliaj".

12 Nejin takamej namouan tatakuaj keman naniluichiuaj para nankinextiskej ke nankintasojtaj tokniuan, sayoj ke tamatij kemej uejueyi temej tein yetokej atampa; kemej ichkatajpianij akin sayoj yejuan motamakaj uan amo ixpinauaj; kemej mixti tein amo kipia at tein ejekat eliuis kiuika nikan uan nepa; kemej koujmej tein amo kitemakaj takilot keman monekiskia, tein senkis uakkejya* uan kinuiuitakej; **13** tamatij kemej at tein eliuis moajkotatamota uan kiualkixtia tein pitsotik uan tein tepinaujtij; kemej sitalimej tein amo kimatij kani youij. Dios kintalij nejon takamej kampa okachi tayouayan kampa yetoskej nochipaya.

14 Enoc, akin katka chikometika takat satepan de Adán, no kiteixmatiltij tein Dios kiluij keman kijtoj tein kinpanoskia: "¡Xikitakan! Jehová* ualaj iniuan iangeluan tein amo ueli se kinpoua# **15** para kiixtalis tein kinnamikis kiseliskej nochin uan para kinnextilis akin amo yolkualmej nochi tein amo kuali tein kichiujkej. Dios kichiuas nejin porin yejuan tajtakolchiuanij akin kichiujkej tein amo kuali uan eliuis kijijtojkej".

16 Nejin takamej amo teyi kinyolpaktia uan amo kiuelitaj tein kipiaj uan sayoj kichiujtinemij tein kinejnekij. Sayoj moueyichiuaj keman tajtouaj uan no kinueyitalijtinemij oksekin para maj kinpaleuikan.

17 Sayoj ke namejuan, nokniuantsitsin, xikelnamikikan tein achto kijtojkej itatitaniluan toTekotsin Jesucristo. **18** Yejuan miakpa namechiluiayaj: "Itech tonalmej keman tatamitiya* onkaskej takejkelouanij akin kichiuaskej nochi tein amo kuali tein kinejnekiskej". **19** Yejuan akin taxexelouaj; tamatij kemej tapialmej,* akin amo moyekanaj ika# ichikaualis Dios. **20** Sayoj ke namejuan nokniuantsitsin, xiktemojtokan okachi nantakuaujtamatiskej, xikchiuakan netataujtil uan ximokauakan maj namechixyekana ichikaualis Dios **21** para nankisentokaskej nankichiuaskej maj Dios namechtasojta, uan no nankichiaskej maj toTekotsin Jesucristo namechikneli. Nejon namechpaleuis xinemikan nochipaya. **22** Uan no, xikiniknelijtokan sekin akin amo yektaneltokaj; **23** xikinmakixtikan maj amo ixpoliuikan.* No xikiniknelijtokan oksekin, sayoj ke ximoyekpiakan, uan xiktauelitakan hasta inintasal tein kipitsotilijkej ika tein amo kuali tein kichiujkej.

24 Axkan, toueyi Dios uelis namechpaleuis amo xitajtakolchiuakan* uan xiijkatokan, amo xikpiakan tein amo kuali uan semi xiyolpakikan iixpan. **25** Dios akin sayoj se, akin techmakixtij itechkopa toTekotsin Jesucristo, kinamiki maj kiueyitalikan, maj yejua ueyi taixyekankej, maj kipia chikaualis uan tanauatil nochipaya: achto, axkan uan nochipaya. Maj ijkon mochiua.*

12 *Oso "mikkejya". **14** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. #Oso "tel miak miles ángeles".

18 *Oso "itamian tonalmej". **19** *Oso "moyekanaj ika tein kinejneki ininnakayo". #Oso "amo kipiaj". **23** *Itech griego, "den tit (tekol)". **24** *Oso "amo xiuetsikan". **25** *Oso "Amén".

APOCALIPSIS

TEIN IKA TAJTOUA AMATAJKUILOL

1 Tein Dios kinextij itechkopa Jesucristo (1-3)
Juan kintajpaloua chikome nechikolmej (4-8)
"Nejua nipeua uan nejua nitami" (8)
Dios ika ichikaualis kiajxitia Juan hasta itonal toTekotsin (9-11)
Juan kiita Jesús keman Dios ipa kiueyitalijkaya (12-20)

2 Tein kiniluiaj tokniuan akin mosentiliaj Éfeso (1-7), Esmirna (8-11), Pérgamo (12-17) uan Tiatira (18-29)

3 Tein kiniluiaj tokniuan akin mosentiliaj Sardis (1-6), Filadelfia (7-13) uan Laodicea (14-22)

4 Juan kiita tein onkak kampa yetok Jehová (1-11)
Jehová tokotsyetok itech iueyi silla (2)
In 24 tayekananij tokotsyetokej itech uejueyi sillas (4)
Naui ángeles (6)

5 Se amatajkuilol tein kipia chikome sellos (1-5)
Ichkatsin kikui amatajkuilol (6-8)
Kinamiki kikixtis sellos (9-14)

6 Ichkatsin kikixtia yekinika chikuasen sellos (1-17)
Akin youi ipanko istak caballo tamitatani (1, 2)
Akin youi ipanko caballo chichiltik kichiua maj moteuikan (3, 4)
Akin youi ipanko tiltik caballo kichiua maj tatasojti (5, 6)
Akin youi ipanko caballo ixapochiktik monotsa Mikilis (7, 8)
Akin kinmiktijkej kinitaj altartampa (9-11)
Chikauak talolini (12-17)

7 Naui ángeles kitsakuiliaj naui tataman ejekamej (1-3)
Kintaliliaj sello 144 mil (4-8)
Tel miakej akin takentokej ika ueyak tasal tein pochiktik (9-17)

8 Ichkatsin kikixtia chikometika sello (1-6)
Kipitsaj yekinika naui trompetas (7-12)
Moijtoua ke mochiuas eyi ouijkayomej (13)

9 Makuiltika trompeta (1-11)
Yekinika ouijkayot panokya, mochiuaskej omeok (12)
Chikuasentika trompeta (13-21)

10 Se chikauak ángel maaktok se amatajkuiloltsin (1-7)
"Amo monekisok timochiaskej" (6)
Mochiuas tein Dios amo kitematiltijtoya (7)
Juan kikua amatajkuiloltsin (8-11)

11 Ome taixpantinij (1-13)
Kiteixmatiltiaj tein Dios kiniluia 1,260 tonalmej (3)
Kinmiktiaj uan amo kintokaj (7-10)
Eyi tonal uan tajko satepan oksepa nemij (11, 12)
Ojpatika ouijkayot panokya, mochiuati seok (14)
Chikometika trompeta (15-19)
"Dios uan iCristo taixyekantokejya" (15)
Kinixpoloskej akin kiixpolojtokej taltikpak (18)

12 Siuat, ikonetsin, uan ueyi kouat tamouilil (1-6)
Miguel moteuia iuan ueyi kouat tamouilil (7-12)
Ueyi kouat tamouilil kiualpantamotaj (9)

In Amokuali kimati ke amo uejkauatiok (12)
Ueyi kouat tamouilil kiikantoka siuat (13-17)

13 Koujtajtapial tein kipia chikome itsontekonuan kisa den ueyiat (1-10)
Koujtajtapial tein kipia ome ikuaomiyouan pankisa talixko (11-13)
Itaixkopin tamachijchiuj koujtajtapial tein kipia chikome itsontekonuan (14, 15)
Itokay uan itapoual koujtajtapial (16-18)

14 Ichkatsin uan 144 mil (1-5)
Tein kijtouaj eyi ángeles (6-12)
Se ángel tein patantok ejekaixko kiteixmatiltia kuali tanauatilmej (6, 7)
Yolpakij akin momikiliaj uan pouij iuan Cristo (13)
Ome taman tein kisentiliaj (14-20)

15 Chikome ángeles uan chikome tetsaujmej (1-8)
Itatsotson Moisés uan Ichkatsin (3, 4)

16 Chikome kaxit kampa yetok iueyi kualanyo Dios (1-21)
Kipantoyauaj talixko (2), itech ueyiat (3), amej uan ameyalmej (4-7), tonaltsin (8, 9), iueyi silla koujtajtapial (10, 11), ueyiat Éufrates (12-16) uan ejekaixko (17-21)
Armagedón (14, 16)

17 Keniuj kitatsakuiltitij "Ueyi Babilonia" (1-18)
Siuaauilnenkej tokotsyetok ipanko se koujtajtapial chichiltik (1-3)
Koujtajtapial tein achto yetoya ualkisatiya den ueyi ostok (8)
Majtakti kuaomimej moteuiskej iuan Ichkatsin (12-14)
Majtakti kuaomimej kitauelitaskej siuaauilnenkej (16, 17)

18 "¡Ueyi Babilonia tapolojya!" (1-8)
"Xikisakan de ompa" (4)
Kichokiliaj Babilonia (9-19)
Yolpakij akin nemij ne iluikak porin tapolojya Babilonia (20)
Babilonia kipantamotaskej itech ueyiat kemej se tet (21-24)

19 Xikueyitalikan Jehová porin nochi tein kiixtalia melauak (1-10)
Ichkatsin monamiktia (7-9)
Akin youi ipanko se istak caballo (11-16)
Iueyi tatakualis Dios (17, 18)
Koujtajtapial kiixpolouaj (19-21)

20 Kitsakuaj Satanás mil xiujmej (1-3)
Akin tekiuajtiskej iuan Cristo mil xiujmej (4-6)
Kikajkauaj Satanás uan satepan kiixpolouaj (7-10)
Mikemej yetokej iixpan ueyi silla istak (11-15)

21 "Se yankuik iluikak uan se yankuik taltikpak" (1-8)
"Amo akin momikilisok" (4)
"Nikchijchiujtok nochi yankuik" (5)
Kijtouaj keniuj chijchiujtok Yankuik Jerusalén (9-27)

22 Ueyiat tein kichiua maj se nemi (1-5)
Tein ika tami (6-21)
"Maj tayi at tein kichiua maj se nemi uan amo moneki kiixtauas" (17)
"Xiuiki, toTekotsin Jesús" (20)

1 Nejin yejua tein Dios kinextilij* Jesucristo, para maj kinnextili itakeualuan tein amo uejkaua moneki mochiuas. Uan Jesucristo nechualtitanilij iángel nejua Juan, niitakeual Dios,# maj nechiluiki tein kiixnextia nejon tein amo uejkaua mochiuas. **2** Nejua nikteixmatiltij tein Dios kijtoj uan tein Jesucristo kiteixmatiltij, kemaj, nochi tein nikitak. **3** Yolpaki akin chikauak kiixtajtoltis* tajtolmej tein kinextia tein mochiuas satepan uan yolpakij akin kikakiskej uan kitakamatiskej tein ompa ijkuiliujtok, porin ejkotokya tonal tein ixyetok.

4 Nejua Juan, nikintajkuilouilia tokniuan akin pouij itech chikome nechikolmej tein yetokej itech tal tein poui Asia:

Dios "akin axkan nemi, akin achto ipa nemia uan akin ualas", uan chikome chikaualismej tein yetokej iixpan iueyi silla maj namechmakakan tatiochiualis tein amo technamiki uan maj namechpaleuikan kuali ximouikakan iuan Dios. **5** Uan Jesucristo, taixpantijkej akin takuaujtamach, akin achto oksepa nemik uan akin kinixyekana akin tekiuajtij nikan taltikpak, maj no namechmaka tatiochiualis tein amo technamiki uan maj namechpaleui kuali ximouikakan iuan Dios.

Akin techtasojta uan ika iesyo techkixtilij totajtakoluan, **6** uan akin kichiuak maj titaixyekanakan kemej tekiuanij uan tiopixkamej iixpan iDios uan iTajtsin, yejua kinamiki maj kiueyitalikan uan maj kipia chikaualis nochipaya. Maj ijkon mochiua.*

7 ¡Xikitakan! Ualas ika mixti uan nochin kiitaskej, hasta akin kikoyonijkej; uan yejua ika nochin akin nemij nikan taltikpak semi tayokoyaskej.* Kemaj, maj ijkon mochiua.#

8 Jehová* Dios kijtoua: "Nejua nipeua uan nejua nitami,# akin axkan nemi, akin achto ipa nemia uan akin ualas, akin kipia nochi chikaualis".

9 Nejua Juan, namokniuj uan no nitaxikojtok, no nitajyouijtok uan namouan nitaixyekanas kemej tekiuaj porin nipoui iuan Jesús. Nietoya itech tal tein youaliujtok ika ueyiat tein monotsa Patmos porin ika nitajtoua Dios uan nikteixmatiltia Jesús. **10** Dios ika ichikaualis nechajxitij hasta itonal toTekotsin, uan nikakik noikampa ke aksa* chikauak tajtouaya, mokakia kemej se trompeta, **11** uan nechiluij: "Xikijkuilo itech se amatajkuilol* tein tikita uan xikintitanili tokniuan akin pouij itech chikome nechikolmej: Éfeso, Esmirna, Pérgamo, Tiatira, Sardis, Filadelfia uan Laodicea".

12 Nimoixkepak para nikitas akoni nouan tajtouaya, uan keman nimoixkepak, nikitak chikome tauilketsalonimej tein chijchiujtokej ika oro. **13** Tatajko

---

1:1 *Tajtol griego, *apokálypsis*. Nejin tajtol kijtosneki 'se kiixtapoua'. #Oso xa "Jesús". **1:3** *Oso "kileros". **1:6** *Oso "Amén". **1:7** *Oso "moyolixkojkomoniskej porin tayokoyaskej". #Oso "amén". **1:8** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. #Oso "niAlfa uan niOmega". Itech tajtol griego, *alfa* yejua letra tein ika peua abecedario uan *omega* tein ika tami. **1:10** *Oso "akin", "akaj". **1:11** *Itech griego, "amatatetekuinol". Xikonita pág. 491, *amatatetekuinol*.

nikitak se akin tamatia kemej se akin yolik kemej takat,* takentoya ika se tasal tein ajsia hasta imetsko, uan yolixilpitoya# ika se tasal△ tachijchiuj ika oro. **14** Uan no, kuapochintoya kemej ipantojmiyo ichkat* tein istak, kemej sekti, uan iixtololouan moitayaj kemej tit.# **15** Imetsuan katkaj kemej tel kuali cobre keman milini tikoijtik, uan keman tajtouaya kakistia kemej ijkuak miak at ijkoyoka. **16** Iyekmakopa kipiaya chikome sitalimej; uan itenoj kisaya se ueyak machete* tein ojkan semi tenej, uan iixko katka kemej tonaltsin keman chikauak tona. **17** Keman nikitak, niixtayouak uan niuetsito iixpan.

Uan yejua notech kitalij iyekmay uan nechiluij: "Amo ximoui. Nejua akin peuak uan akin tamik, **18** uan akin yoltok. Nimomikilijka, sayoj ke axkan niyoltok uan amo keman nimikisok, uan nikpia llaves para nikintatapouilis akin momikilijkejya uan akin yetokej itech Miketekoch.* **19** Yejua ika xikijkuilo nochi tein tikitak, tein axkan mochiujtok uan tein mochiuas satepan. **20** Dios amo kitematiltijtoya tein kijtosneki chikome sitalimej tein tikitak noyekmakopa uan chikome tauilketsalonimej tein chijchiujtokej ika oro. Sayoj ke yejua nejin tein kijtosneki: chikome sitalimej kiixnextiaj ángeles tein yetokej itech chikome nechikolmej uan chikome tauilketsalonimej kiixnextiaj chikome nechikolmej.

2 "Xiktajkuilouili ángel tein kinyekpia tokniuan akin mosentiliaj ompa Éfeso: Yejua nejin tein kijtoua akin iyekmakopa kipia chikome sitalimej uan nejnemi kampa yetokej chikome tauilketsalonimej tein chijchiujtokej ika oro: **2** 'Nikmattok nochi tein tikchiua, keniuj chikauak titekiti uan keniuj titaxikoua. No nikmati ke amo tikinxikoua takamej akin amo yolkualmej uan ke tikyekitak tein kichiuaj akin kijtouaj ke tatitanilmej, sayoj ke amo yekmelauj tatitanilmej, uan tikmatik ke takajkayaujtoyaj. **3** Uan no, titaxikojtok uan tikijyouijtok miak kuejmolmej porin titakuaujtamati itech notokay, uan amo timosenkaua. **4** Sayoj ke tikchiujtok teisa tein amo nikuelita: amo tinechtasojtaok kemej achto tinechtasojtaya.

5 "'Yejua ika, xikelnamiki tein achto tikpiaya uan tikpoloj,* ximoyolpata uan xikchiua tein achto tikchiuaya. Komo amo, niualas uan nimitskuilis motauilketsaloni, uan sayoj nimitskauilis komo timoyolpata. **6** Sayoj ke tikchiujtok nejin tein kuali: tiktauelita tein kichiuaj akin kineltokaj itamachtilis Nicolás, tein nejua no niktauelita. **7** Akin kipia inakas, maj kikaki tein Dios ika ichikaualis kiniluia tokniuan itech nechikolmej: akin tatanis nikauas maj kikua itakilo kouit tein kichiua maj se nemi, tein yetok itech ixochital Dios'.

1:13 *Xikonita pág. 490, *akin yolik kemej takat.* #Oso "yolixtsikaujtoya", "ielpan ilpitoya". △Oso "paxa (tajkotsikaujka)". **1:14** *Oso "borrego". #Oso "tekol". **1:16** *Oso "espada". **1:18** *Oso "Hades", kampa moseuijtokej mikemej. Xikonita pág. 499, *miketekoch.*

2:5 *Oso "desde kani tiuetsik".

8 "Xiktajkuilouili ángel tein kinyekpia tokniuan akin mosentiliaj ompa Esmirna: Yejua nejin tein kijtoua akin peuak uan akin tamik, akin momikilij uan oksepa nemik: **9** 'Nikmati ke titajyouiani uan ke amo teyi tikpia, maski tein melauj tiktelpia. No nikmati keniuj mitsuijuikaltiaj* akin kijtouaj ke judíos sayoj ke amo yekmelauj judíos; yejuan pouij itech inechikol Satanás. **10** Amo xikmouili tein tikijyouiti. Xikita, in Amokuali kisentokas namechtsakuas nansekimej para senkis kitemos ximotajtakolmakakan, uan namechtajyouiltiskej majtakti tonal. Amo xinechkaua hasta ke timomikilis uan nejua nikchiuas xinemi, nejon yeski motaxtauil.* **11** Akin kipia inakas, maj kikaki tein Dios ika ichikaualis kiniluia tokniuan itech nechikolmej: akin tatanis, ojpatika mikilis amo teyi kichiuilis'.

12 "Xiktajkuilouili ángel tein kinyekpia tokniuan akin mosentiliaj ompa Pérgamo: Yejua nejin tein kijtoua akin kipia se ueyak machete* tein ojkan semi tenej: **13** 'Nikmati kani tinemi: kampa motalia Satanás. Maski ijkon, amo tinechkaua.* Uan no amo tinechixtopeuak uan tiksentokak titakuaujtamatik hasta keman nemik Antipas, notaixpantijkauj akin takuaujtamach, akin kimiktijkej namoixpan, kampa nemi Satanás.

14 "'Sayoj ke tikchiujtok seki taman tein amo nikuelita: tikinkaua maj mouan yetokan akin semi kitakamatij itamachtilis Balaam, akin kitajtolmakak Balac para maj kitemo maj israelitas motajtakolmakakan uan maj kikuakan nakat tein kinmaktiliayaj tatadiosmej* uan maj auilnemikan. **15** Tejua no tikinkaua maj mouan yetokan akin semi kitakamatij itamachtilis Nicolás. **16** Yejua ika ximoyolpata. Komo amo timoyolpata, niman niualas uan nikuis ueyak machete* tein kistok notenoj uan ika nikinteuis.

17 "'Akin kipia inakas, maj kikaki tein Dios ika ichikaualis kiniluia tokniuan itech nechikolmej: akin tatanis nikmakas maná tein kitatijtokej* uan nikmakas se tetsin istak. Itech tetsin ijkuiliujtok se yankuik tokayit tein amo akin kiixmati, ta sayoj akin kimakaj'.

18 "Xiktajkuilouili ángel tein kinyekpia tokniuan akin mosentiliaj ompa Tiatira: Yejua nejin tein kijtoua iKoneuj Dios akin iixtololouan moitaj kemej tit* uan imetsuan kemej tel kuali cobre: **19** 'Nikmattok nochi tein tikchiua, keniuj titetasojta, titakuaujtamati, titekiti uan keniuj titaxikoua. Uan nikmati ke axkan titekititok okachi ke achto.

20 "'Sayoj ke tikchiujtok teisa tein amo nikuelita: tikaua maj ompa yeto siuat Jezabel, akin kijtoua ke tanauatijkej# uan ika tein tamachtia kinkajkayaua notakeualuan para maj auilnemikan△ uan maj kikuakan nakat tein kinmaktiliaj tatadiosmej.*

2:9 *Oso "mitstejtelchiuaj". **2:10** *Oso "nimitsmakas monemilis kemej se corona". **2:12, 16** *Oso "espada". **2:13** *Oso "amo tikelkaua notokay".

2:14, 20 *Oso "tiotsitsin". **2:17** *Oso "kicholtijtokej". **2:18** *Oso "tekol". **2:20** #Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* △Xikonita pág. 492, *auilnemilis.*

21 Nikchixtoya maj moyolpata, sayoj ke yejua kineki kisentokas auilnemis.* **22** Xikita, nikchiuas maj kokolispeua uan maj petauetsi,* uan akin iuan auilnemij semi nikintajyouiltis komo kisentokaj kichiuaj tein yejua kichiua. **23** Ikoneuan nikinmiktis ika se kokolis* tein temiktia. Ijkon itech nochi nechikolmej kimatiskej ke nejua nikita tein nochin kinemiliaj uan tein kipiaj ininyolijtik. Uan nansejsemej namechmakas tein namechnamiki. Nikintatsakuiltis akin kichiuaj tein amo kuali uan nikintatiochiuis akin kichiuaj tein kuali.

24 "'Sayoj ke akin nanyetokej Tiatira, nanochin akin amo nankineltokaj itamachtilis Jezabel, akin amo nankiixmatij tamachtilis tein amo melauak tein ualeua imako Satanás, namechiluia: "Amo namechnauatia xikchiuakan okse taman. **25** Sayoj ke, kemaj namechnauatia amo xikauakan tein nankipiaj hasta maj niuiki. **26** Akin tatanis uan kitakamatis notanauatiluan hasta keman tatamis, nikmakas tanauatil para maj kinixyekana altepemej, **27** ijkon kemej noTajtsin nechmakak tanauatil. Uan yejua kinixyekanas* akin nemij nikan taltikpak ika se takot tachijchiuj ika tepos, uan tatapakaskej kemej sokikomej. **28** No nikmakas sitalin tein kisa achto ke tanesis. **29** Akin kipia inakas, maj kikaki tein Dios ika ichikaualis kiniluia tokniuan itech nechikolmej"'.

2:21 *Tajtol griego, *pornéia.* Xikonita pág. 492, *auilnemilis.* **2:22** *Oso "maj kokolisuetsi". **2:23** *Oso "kokoxkayot", "chauis". **2:27** *Oso "kintatsakuiltis".

3 "Xiktajkuilouili ángel tein kinyekpia tokniuan akin mosentiliaj ompa Sardis: Yejua nejin tein kijtoua akin kipia chikome chikaualismej tein ualeuaj imako Dios uan chikome sitalimej: 'Nikmattok nochi tein tikchiua uan nikmattok ke mitsitaj ke tiyoltok, sayoj ke tein melauj timiket. **2** Ximotachili uan xikchikaua tein yaya mikitiya, porin nikita ke amo tikchiujtok nochi tein Dios kineki xikchiua. **3** Yejua ika, nochipa xikelnamiki tein mitsmakakej uan tein tikakik. Xiksentoka xiktakamati uan ximoyolpata. Tein melauj, komo amo tiixpetani, nikistiuetsikiuj kemej se tachtekkej uan amo tikmatis toni hora niejkos.

4 "'Sayoj ke ompa Sardis mouan yetokej sekin akin amo kipitsotilijkej inintasal, uan nouan nejnemiskej ika istak tasal, porin motanilijkej. **5** Akin tatanis, ijkon takentias, ika istak tasal, uan amo keman nikixpolos itokay tein ijkuiliujtok itech amatajkuilol kampa ixnesij akin nemiskej, ta iixpan noTajtsin uan iixpan iangeluan nikijtos ke nikixmati itokay. **6** Akin kipia inakas, maj kikaki tein Dios ika ichikaualis kiniluia tokniuan itech nechikolmej'.

7 "Xiktajkuilouili ángel tein kinyekpia tokniuan akin mosentiliaj ompa Filadelfia: Yejua nejin tein kijtoua akin yektik, akin melauak, akin kipia illave David, akin keman tatapoua amo akin ueli tatsakua, uan keman tatsakua amo akin ueli tatapoua: **8** 'Nikmattok nochi tein tikchiua. (Xikita, moixpan niktalij se puerta tein tapotok tein amo akin ueli

kitsakua). Uan nikmati ke maski amo semi tichikauak, tinechtakamatik uan amo tikixtopeuak notokay. **9** Xikita, yejua nejin tein nikinchialtis akin pouij itech inechikol Satanás, akin kijtouaj ke judíos sayoj ke amo judíos, ta takajkayauaj: nikchiuas maj moixpilokij moixpan,* uan nikinmatiltis ke nimitstasojta. **10** Kemej titaxikoj ijkon kemej nejua nitaxikoj,* nejua no nimitsyekpias itech hora keman tajyouiskej akin nemij itech taltikpak uan moyekitas ox kichiujtokej tein kuali oso tein amo kuali. **11** Amo uejkaua niejkos. Amo xikaua tein tikpia para maj amo akin mitskuili motaxtauil.*

12 "'Akin tatanis, nikchiuas kemej se kalikxit tein kipia itemplo noDios, uan amo keman kisasok. Itech nikijkuilos itokay noDios, itokay Yankuik Jerusalén (iueyi xolal noDios tein ualpantemoua de ne iluikak, kampa yetok noDios), uan no nikijkuilos notokay tein yankuik. **13** Akin kipia inakas, maj kikaki tein Dios ika ichikaualis kiniluia tokniuan itech nechikolmej'.

14 "Xiktajkuilouili ángel tein kinyekpia tokniuan akin mosentiliaj ompa Laodicea: Yejua nejin tein kijtoua akin kiluiaj Amén,* taixpantijkej akin takuaujtamach uan melauak, akin Dios achto kichijchiuak: **15** 'Nikmattok nochi tein tikchiua uan nikmati ke amo tisesek nion titotonik. Niknekiskia majkan xisesek oso xitotonik. **16** Sayoj ke, kemej titamati kemej ayeman,* tein amo totonik nion sesek, nimitsijsotati. **17** Tejua tikijtoua: "Nitominpia, niksentilij miak taman tein patiyoj uan amo teyi nechpoloua". Sayoj ke amo tikita ke amo tiyolpaki, ke titeikneltij, tipobre uan amo titachia uan ke tixipetstik.* **18** Yejua ika xikaki tein nimitsiluia: nejua xinechkouiliki oro tein kichipaujkej ika tit# para xitominpia, nejua xinechkouiliki istak tasal para xitakentiuj uan ijkon maj amo kiitakan ke tixipetstik* uan timopinaujtis uan nejua xinechkouiliki pajti tein timoixtololojtalilis para titachias.

19 "'Nejua nikinnextilia tein amo kuali tein kichiujtokej akin nikintasojta uan nikinmachtia maj kipatakan tein moneki.* Yejua ika ximoyolpata uan xiktekitili Dios ika nochi moyolo. **20** Xikita, niijkatok kaltenoj uan nitanotstok. Komo aksa* nechkaki uan nechtatapouilia, nikalakis ichan uan tisentakuaskej tiotakpa. **21** Akin tatanis nikauas maj nouan motali itech noueyi silla, ijkon kemej nejua nitatanik uan nimotalij iuan noTajtsin itech iueyi silla. **22** Akin kipia inakas, maj kikaki tein Dios ika ichikaualis kiniluia tokniuan itech nechikolmej'".

4 Satepan nikitak ke tatapotoya* ne iluikak, uan akin achto nechnojnotsak motenkakia kemej se trompeta. Nechiluij: "Xipanki-

3:9 *Oso "mitstakachiuakij". **3:10** *Oso "tikchiuak tein nikijtoj keniuj moneki se taxikos". **3:11** *Oso "mocorona". **3:14** *"Amén" se tokayit tein ika moixmati Jesús tein kiixnextia tein kichiuak.

3:16 *Oso "at tein yemankatototonik". **3:17, 18** *Oso "tixitatstik". **3:18** #Oso "tekol". **3:19** *Oso "nikinmelaua". **3:20** *Oso "akin", "akaj". **4:1** *Oso "tapotoya se puerta".

sa nikan, nimitsnextiliti tein moneki mochiuas". **2** Satepan, ichikaualis Dios peuak notech tekiti. Uan nikitak se ueyi silla ne iluikak, uan aksa* ompa tokotsyetoya. **3** Akin ompa tokotsyetoya mimilinia kemej tetsin tein monotsa jaspe uan kemej se chichiltik tetsin tein monotsa sardio, uan ueyi silla youaliujtoya ika se arcoíris tein tamatia kemej se xoxoktik tetsin tein monotsa esmeralda.

4 Ueyi silla kiyoualojtoyaj 24 uejueyi sillas, uan itech nejon uejueyi sillas tojtokotsyetoyaj 24 tayekananij. Takentoyaj ika istak tasal uan ininkuako kipiayaj se corona tachijchiuj ika oro. **5** Itech ueyi silla ualtapepetania, mokakia ke tajtouayaj uan tatitikuinia; uan iixpan ueyi silla xotatoyaj chikome uejueyi candilmej, tein kiixnextiaj chikome chikaualismej tein ualeuaj imako Dios. **6** Iixpan ueyi silla moitaya teisa kemej se ueyiat tein tamatia kemej teskat.

Tatajkoyampa, kampa yetoya ueyi silla uan inajnakastan, yetoyaj naui ángeles* tein kipiayaj tel miak ininixtololouan ininixpampa uan ininikampa. **7** Yekinika ángel tamatia kemej se tekuani, ojpatika ángel tamatia kemej se kuakouej, expatika ángel iixko tamatia kemej iixko se takat uan naujpatika ángel tamatia kemej se ueyi totot* tein patantok. **8** Sejse ángel kipiaya chikuasen iajtapaluan tein kipiayaj miak ixtololomej kalampakopa uan taijtikkopa. Uan youalintonal kijtojtokej: "Yektik, yektik, yektik Jehová* Dios, akin kipia nochi chikaualis, akin axkan nemi, akin achto ipa nemia uan akin ualas".

9 Nochipa keman ángeles kiueyitaliaj, kitakachiuaj* uan kitasojkamatiliaj akin tokotsyetok itech ueyi silla, akin nemi nochipaya uan amo keman miki, **10** nochin 24 tayekananij motankuaketsaj iixpan akin tokotsyetok itech ueyi silla uan kiueyichiuaj akin nemi nochipaya uan amo keman miki. Kitaliaj inincorona iixpan ueyi silla, uan kijtouaj: **11** "ToDios Jehová* akin semi tichikauak, tejua mitsnamiki maj mitsueyitalikan uan maj mitsueyichiuakan, porin tejua tikchijchiuak nochi, uan nochi onkak porin ijkon tiknekik".

5 Nikitak ke akin tokotsyetoya itech ueyi silla kikitskijtoya ika iyekmay se amatajkuilol* tein ojkan# ijkuiliujtoya. Kuali pepechiujtoya ika chikome sellos. **2** Uan nikitak se chikauak ángel. Yejua chikauak kijtouaya: "¿Akoni kinamiki kitapos amatajkuilol uan kiejkeuas sellos?". **3** Sayoj ke amo onkaya nion akin ne iluikak nion nikan taltikpak nion taltampa akin ueliskia kitapos amatajkuilol uan kiitas tein ompa ijkuiliujtoya. **4** Peuak semi nichoka porin amo akin kinamikia kitapos amatajkuilol uan kiitas tein ompa ijkuiliujtoya. **5** Sayoj ke semej tayekananij nechiluij:

4:2 *Oso "akin", "akaj". **4:6** *Oso "querubines". Querubines seki ángeles tein kipiaj ueyi tanauatil. **4:7** *Oso "águila". **4:8, 11** *Xikonita pág. 496, *Jehová.* **4:9** *Oso "kipoujkaitaj". **5:1** *Itech griego, "amatatetekuinol". Xikonita pág. 491, *amatatetekuinol.* Nejin mokuis itech nochi capítulo. #Oso "taijtik uan ipanko".

"Amo xichokaok. Xikita, Tekuani akin iuejkauj ixuiuj Judá, ichankauj* David, tatanikya. Yejua ika ueli kitapoua amatajkuilol uan chikueyi sellos".

6 Tatajkoyampa, kampa yetoya ueyi silla uan naui ángeles* uan kampa yetoyaj tayekananij, nikitak se ichkatsin# tein moitaya ke kimiktijkaj. Kipiaya chikome ikuaomiyouan uan chikome iixtololouan. (Iixtololouan kiixnextiaj chikome chikaualismej tein ualeuaj imako Dios, tein yejua kintitanik itech nochi taltikpak). **7** Ichkatsin nimantsin motokij uan kikuik amatajkuilol tein kipiaya iyekmakopa akin tokotsyetoya itech ueyi silla. **8** Keman kikuik amatajkuilol, naui ángeles uan 24 tayekananij motankuaketskej iixpan Ichkatsin. Sejse tayekankej kipiaya se arpa uan uejueyi kaxit tachijchiuj ika oro uan pexontoyaj* ika kopal. (Kopal tein kichichinouaj kiixnextia netataujtil tein kichiuaj akin Dios moinxelouilij).# **9** Uan mokuikatiaj* se yankuik tatsotson tein kijtoua ijkuin: "Tejua mitsnamiki tikuis amatajkuilol uan tikixtilis sellos, porin mitsmiktijkej uan ika moesyo tikinkouak akin pouij itech tataman uejueyi kalyetonij, akin tajtouaj tataman tajtolmej, tataman ininxolal uan tataman ininaltepeuj uan tikchiuak maj iaxkauan Dios. **10** Tikchiuak maj taixyekanakan kemej tekiuanij uan tiopixkamej para kitekitiliskej to-

5:5 *Itech griego, "inaluayo". **5:6** *Oso "querubines". Querubines seki ángeles tein kipiaj ueyi tanauatil. #Oso "borrego". **5:8** *Oso "temitoyaj". #Oso "chipaujkej iixpan Dios". **5:9** *Oso "cantarouaj".

Dios. Uan yejuan ualtaixyekanaskej kemej tekiuanij nikan taltikpak".

11 Nitachiak, uan nikakik tein kijtouayaj miakej ángeles tein kiyoualouayaj ueyi silla, naui ángeles uan tayekananij. Katkaj tel miak millones, **12** uan chikauak kijtouayaj: "Ichkatsin tein kimiktijkej kinamiki kimakaskej chikaualis, tatiochiualismej, tamatilis, tanauatil, maj kitakachiuakan,* maj kiueyitalikan uan maj kitiochiuakan".

13 Uan nikakik ke nochin akin Dios kinchijchiuak akin yetokej ne iluikak, nikan taltikpak, taltampa uan itech ueyiat, nochin yejuan kijtouayaj: "Akin tokotsyetok itech ueyi silla uan Ichkatsin kinnamiki maj kintasojkamatilikan, maj kintakachiuakan,* maj kinueyitalikan uan maj kipiakan chikaualis nochipaya". **14** Naui ángeles kijtouayaj: "¡Maj ijkon mochiua!".* Uan tayekananij motankuaketskej uan taueyichiujkej.

6 Nikitak keman Ichkatsin* kikixtij semej nejon chikome sellos uan nikakik ke semej naui ángeles kijtoj: "¡Ximonexti!".# Uan tein kijtoj mokakik chikauak kemej ijkuak tatikuini. **2** Uan nikitak se istak caballo. Akin ipanko yaya kiuikaya se teisa tein ika kitamotaj flecha. Dios kimakak se corona uan kintamitanito akin kiixnamikij.

3 Keman Ichkatsin kikixtij ojpatika sello, nikakik ke ojpatika

5:12 *Oso "kipoujkaitakan". **5:13** *Oso "kinpoujkaitakan". **5:14** *Oso "¡Amén!". **6:1** *Oso "Borrego". #Itech griego, "¡Xiuiki!".

ángel kijtoj: “¡Ximonexti!”. **4** Uan nikitak ualaya okse caballo, chichiltik kemej tit.* Akin ipanko yaya kimakakej tanauatil para kichiuas maj moteuikan uan maj momijmiktikan akin nemij nikan taltikpak, uan kimakakej se ueyi machete tein ojkan tenej.#

5 Keman Ichkatsin kikixtij expatika sello, nikakik ke expatika ángel kijtoj: “¡Ximonexti!”. Uan nikitak se tiltik caballo. Akin ipanko yaya kipiaya imako se tatamachiualoni. **6** Tatajko kampa yetoyaj nejon naui ángeles, nikakik kemej yeskia aksa* kijtouaya: “Se kilo# trigo ipatiuj se denario△ uan eyi kilo cebada ipatiuj se denario; amo xikauilo aceite nion vino”.

7 Keman Ichkatsin kikixtij naujpatika sello, nikakik ke naujpatika ángel kijtoj: “¡Ximonexti!”. **8** Uan nikitak se caballo ixapochiktik.* Akin ipanko yaya monotsaya Mikilis, uan Miketekoch△ kitojtokatiaya. Uan taltikpak naujkan moxeloj uan kinmakakej tanauatil para taixyekanaskej itech se cacho para maj temiktikan ika se ueyak machete tein ojkan tenej,# ika mayan, ika se kokolis▣ uan maj kichiuakan maj koujtajtapialmej temiktikan.

9 Keman Ichkatsin kikixtij makuiltika sello, altartampa nikitak ininesyo* akin kinmiktijkej porin kitakamatkej itajtol Dios uan porin kiteixmatiltijkej. **10** Yejuan chikauak tsajtsiaj: “ToUeyi Teko, akin tiyektik uan timelauak, ¿hasta kemanian peuas tikintatsakuiltis akin nemij nikan taltikpak uan tikintaxtaualtis akin techmiktijkej?”. **11** Nochin yejuan kinmakakej se ueyak tasal tein pochiktik. No kiniluijkej maj moseuikanok tepitsin, hasta maj motamisentilikan nochin inintakeualikniuan uan ininikniuan akin yaya kinmiktitij kemej yejuan.

12 Uan nikitak keman Ichkatsin kikixtij chikuasentika sello. Chikauak talolinik, tonaltsin tileuik kemej se tiltik tasal,* uan metsti tamichichileuik kemej esti **13** uan sitalimej ualpantepeujkej nikan taltikpak, ijkon kemej tepeui higo tein selikok keman ejekat chikauak kitsetseloua higoskouit. **14** Iluikak motetekuinojtiaj kemej se amat uan ixpoliuik, uan nochin tepemej uan nochin talmej tein youaliujtokej ika ueyiat kinkixtijkej. **15** Uan akin tekiuajtij nikan taltikpak, akin kipiaj ueyi tanauatil, tayekankasoldados, tominpianij, uejueyi chiuanimej, nochin akin moajsij temako uan akin amo, mocholtijkej hasta itech tepekoyokmej uan tepejxitsalan. **16** Uan miakpa kiniluiayaj tepemej uan tepejximej: “Totech xiuetsikan uan xitechtatikan* para maj amo techita akin tokotsyetok itech ueyi silla uan para maj Ichkatsin amo technextili iueyi kualanyo,

---

6:4 *Oso “tekol”. **6:4, 8** #Oso “espada”. **6:6** *Oso “akin”, “akaj”. #Oso “litro”, “quénice”. △Tomin tein kikuiaj romanos tein aksa kitania itech se tonal tekit. Xikonita pág. 493, *denario.* **6:8** *Oso “ixakopiktik”, “ixamalotik”, “kokoxkatik”. △Oso “Hades”, kampa moseuijtokej mikemej. Xikonita pág. 499, *miketekoch.* ▣Oso “kokoxkayot”, “chauis”.

6:9 *Tajtol griego, *psykhé.* Xikonita pág. 490, *alma.* **6:12** *Nejin tiltik tasal kichijchiuayaj ika iijuiyo (itojmiyo) chivo. **6:16** *Oso “xitechcholtikan”.

17 porin ejkokya ueyi tonal keman kinextiskej ininueyi kualanyo, ¿uan akoni uelis makisas?".

7 Satepan nikinitak naui ángeles ijkatoyaj naujkampa itech taltikpak. Kitsakuilijtoyaj naui tataman ejekamej para maj amo taejeka talixko, itech ueyiat uan maj ejekat amo kipitsa nion se kouit. **2** No nikitak okse ángel tein pankisaya desde kampa ualkisa tonaltsin. Maaktiaya se sello tein Dios kimakaka uan chikauak kintsajtsilij naui ángeles. Yejuan kinnauatijkaj maj kiuejuelokan taltikpak uan ueyiat. **3** Kiniluij: "¡Amo teyi xikchiuilikan taltikpak nion ueyiat nion koujmej hasta maj tikinixkuatalilikan se sello itakeualuan toDios!".

4 Uan nikakik kanachin katkaj akin kintalilijkej sello: 144 mil akin pouij itech nochin uejueyi kalyetonij israelitas.

5 Ichankauan Judá, kintalilijkej sello 12 mil;
ichankauan Rubén, 12 mil;
ichankauan Gad, 12 mil;
6 ichankauan Aser, 12 mil;
ichankauan Neftalí, 12 mil;
ichankauan Manasés, 12 mil;
7 ichankauan Simeón, 12 mil;
ichankauan Leví, 12 mil;
ichankauan Isacar, 12 mil;
8 ichankauan Zabulón, 12 mil;
ichankauan José, 12 mil;
ichankauan Benjamín, kintalilijkej sello 12 mil.

9 Satepan nikinitak tel miakej akin amo akaj uelia kinpouaya. Ualeuayaj itech nochin altepemej, uejueyi kalyetonij, xolalmej uan tajtouayaj tataman tajtolmej, uan ijkatoyaj iixpan ueyi silla uan iixpan Ichkatsin.* Takentiayaj ika ueyak tasal tein pochiktik uan maaktiayaj koujxiujmayit. **10** Uan chikauak tsajtsitoyaj: "¡ToDios akin tokotsyetok itech iueyi silla uan Ichkatsin, techmakixtijkej!".

11 Nochin ángeles ijkatoyaj uan kiyoualojtoyaj ueyi silla, tayekananij uan naui ángeles. Uan motankuaketskej uan moixpilojkej hasta talpan iixpan ueyi silla uan kiueyichiujkej Dios. **12** Kijtojkej: "¡Maj ijkon mochiua!* ToDios akin semi tamatkej, akin semi chikauak uan nochi ueli kichiua, kinamiki maj kiueyichiuakan, maj kiueyitalikan, maj kitasojkamatilikan uan maj nochin kitakachiuakan# nochipaya. Maj ijkon mochiua".△

13 Uan semej tayekananij nechtajtanij:* "¿Akonimej akin takentiouij ika ueyak tasal tein pochiktik? ¿Uan kani ualeujkej?". **14** Yejua ika nimantsin niknankilij: "NoTekotsin, tejua tikmati". Uan yejua nechiluij: "Yejuan akin makiskej keman mochiuak tetsaujkatajyouilis; uan ika iesyo Ichkatsin kipajpakkej ininueyak tasal uan kipochinaltijkej. **15** Yejua ika yetokej iixpan iueyi silla Dios uan kitekitiliaj youalintonal itech itemplo. Uan akin tokotsyetok itech ueyi silla kinyekpias.* **16** Amo kemanok kinpolos tein kikuaskej nion tein tayiskej; amo no tonaltataskej nion tel xiujtataskej. **17** Porin Ichkatsin tein yetok inakastan

---

7:9 *Oso "Borrego". **7:12** *Oso "¡Amén!". #Oso "kipoujkaitakan". △Oso "Amén". **7:13** *Oso "nechtajtoltij". **7:15** *Oso "kinchijchiuilis se takenkal para kinyekpias".

ueyi silla, kinyekpias kemej se ichkatajpixkej uan kinajxitis kampa mextok* at tein kichiua maj se nemi. Uan Dios kinuachilis nochi ininixayo".

8 Keman Ichkatsin* kikixtij chikometika sello, tajko hora tatamatiak ne iluikak. **2** Uan nikinitak chikome ángeles tein ijkatokej iixpan Dios, uan kinmakakej chikome trompetas.

3 Ejkok okse ángel tein kiualkuia se tekolkaxit* tachijchiuj ika oro uan moketsak inakastan altar. Kimakakej miak kopal para kichichinos itech altar tachijchiuj ika oro. Nejin altar yetoya iixpan ueyi silla. Keman tapopochuijtoya, akin Dios moinxelouilij# kichiujtoyaj netataujtil. **4** Uan pokti tein kisaya keman ángel tapopochuijtoya ajsito iixpan Dios uan no ininnetataujtiluan akin Dios moinxelouilij.# **5** Sayoj ke ángel nimantsin kikuik tekolkaxit, kipexontij* ika tekol# tein yetoya itech altar uan kipantamotak tekol nikan taltikpak. Uan tatitikuinik, mokakik ke tajtouayaj, tapepetanik uan talolinik. **6** Uan chikome ángeles tein kipiayaj chikome trompetas moyejyektalijkej para tapitsaskej.

7 Yekinika ángel kipitsak itrompeta. Peuak uetsi nikan taltikpak tesiuit uan tit* tein maneliujtoya ika esti. Uan taltikpak exkan moxeloj uan se cacho tatak;# no kampa koujtaj exkan moxeloj uan se cacho tatak uan nochi tataman xiuit chichinauik.

8 Ojpatika ángel kipitsak itrompeta. Uan teisa tein tamatia kemej se ueyi tepet tein chichinaujtoya kipantamotkej itech ueyiat. Uan ueyiat exkan moxeloj uan se cacho mokepak esti; **9** Mikkej tel miak taman okuilimej tein nemiaj itech ueyiat,* uan tamiuejueliujkej tel miak barcos.#

10 Expatika ángel kipitsak itrompeta. Uan panuetsik de ne iluikak se ueyi sitalin tein xotatiualaya kemej se ueyi candil, uan nochin amej tein motalojtokej uan ameyalmej* exkan moxelojkej uan nejon sitalin uetsik itech se cacho de nejon amej. **11** Sitalin monotsaya Chichik xiuit.* Uan se cacho de nejon amej chichiyak. Miakej momikilijkej porin tayikej nejon at tein chichiyak.

12 Naujpatika ángel kipitsak itrompeta. Uan tonaltsin, metsti uan sitalimej exkan moxelojkej uan kikokojkej se cacho den tonaltsin, den metsti uan den sitalimej. Yejua ika, tileuiskiaj se cacho uan kemej naui hora tonayan amo tanestoskia uan no ijkon panoskia youak.

13 Nitachiak, uan nikakik se ueyi totot* tein patantoya ejekaixko uan chikauak kijtouaya: "¡Teikneltijkej akin nemij itech taltikpak porin semi tajyouiskej keman kinpitsaskej trompetas tein poliuij tein eyi ángeles kinpitsatijya!".

7:17 *Oso "ixuatok". **8:1** *Oso "Borrego". **8:3** *Oso "kopalkaxit". **8:3, 4** #Oso "chipaujkej iixpan Dios". **8:5** *Oso "kitemitij". #Itech griego, "tit". **8:7** *Oso "tekol". #Oso "chichinauik".

8:9 *Okuilimej tein nemiaj itech ueyiat exkan moxelojkej, uan itech se cacho mikkej. #Nochin barcos exkan moxelojkej uan se cacho de nochi nejon barcos uejueliujkej. **8:10** *Oso "amelmej". **8:11** *Oso "Ajenjo". Nejin se xiujtsin tein chichik uan tepajuia. **8:13** *Oso "águila".

9 Makuiltika ángel kipitsak itrompeta. Uan nikitak se sitalin tein ualpanuetska nikan taltikpak, uan Dios kimakak llave tein ika kitapos ueyi ostok* tein uejkatan. **2** In sitalin# kitapoj ueyi ostok* tein uejkatan, uan kisak pokti, kemej pokti tein kisa itech se ueyi tikomit. Tonaltsin uan ejekat tileujkej ika pokti tein kisaya itech ostok. **3** Itech pokti ualkiskej chapolimej tein pantemokej taltikpak, uan kinmakakej tanauatil, kemej tanauatil tein kipiaj alacranes nikan taltikpak. **4** Kinnauatijkej chapolimej maj amo teyi kichiuilikan sakat, nion xiuit nion koujmej, ta sayoj akin Dios amo kinixkuatalilij se sello.

5 Amo kinkaujkej chapolimej maj kinmiktikan akin nemij nikan taltikpak, ta maj kintajyouiltikan makuil metsti. Tetajyouiltiayaj kemej tetajyouiltia se alacrán keman tetipinia. **6** Itech nejon tonalmej, kitemoskej keniuj mikiskej, sayoj ke amo kiajsiskej keniuj; kitelnekiskej mikiskej, sayoj ke amo ueliskej.

7 Chapolimej tamatiaj kemej caballos tein yetokejya para tateuitiuij. Ininkuako kipiayaj teisa tein tamatia kemej se corona tachijchiuj ika oro, uan ininixko tamatia kemej iixko se takat. **8** Katkaj tsonueueyakej kemej siuamej uan inintanuan tamatiaj kemej itanuan se tekuani; **9** uan kinyolixtsakuaya se tepos. Ijkuak pataniaj ijkoyokayaj kemej ijkuak kakalakaj miak carros tein caballos kitilantiouij keman tateuitij. **10** Uan no, itech ininkuitapil kipiaj se uitsti, ijkon kemej alacranes; uan itech ininkuitapil kipiaj chikaualis para kintajyouiltiskej akin nemij nikan taltikpak makuil metsti. **11** Inintekiuaj yejua ángel tein tajpia itech ueyi ostok* tein uejkatan. Itech tajtol hebreo itokay Abadón,# uan itech tajtol griego Apolión.△

12 Yekinika ouijkayot panokya. ¡Xikitakan! Mochiuaskej omeok satepan ke mochiuas nejin.

13 Chikuasentika ángel kipitsak itrompeta. Uan nikakik aksa* ualtajtouaya kampa ualkijkisaj naui kuaomimej. Nejin kuaomimej yetokej itech altar tachijchiuj ika oro tein yetok iixpan Dios. **14** Kiluij chikuasentika ángel tein kipiaya trompeta: "Xikintojtoma naui ángeles tein ilpitokej* inakastan ueyiat Éufrates". **15** Uan nejon naui ángeles, tein kichixtoyajya* nejon hora, tonal, metsti uan xiuit, kintojtonkej para maj kinmiktikan tel miakej.#

16 Nejua nikakik kanachi soldados yayaj ininpanko caballos: 200 millones. **17** Ijkuin moitayaj caballos uan akin yayaj ininpanko: kipiayaj teposkoton chichiltik kemej tit,* azultikej uan kostikej; inintsontekon caballos katkaj kemej inintsontekon tekuanimej uan itech ininxipoj kikisaya tit, pokti uan azufre. **18** Tel miakej kinmiktij# nejin eyi taman: tit,*

9:1, 2, 11 *Oso "tekoch". Xikonita pág. 505, *ueyi ostok*. **9:2** #Oso "Yejua". **9:11** #Tein kijtosneki 'ixpoliuilis'. △Tein kijtosneki 'taixpoloua'. **9:13** *Oso "akin", "akaj". **9:14** *Oso "tsikaujtokej". **9:15** *Oso "kichatoyajya". #Akin nemij nikan taltikpak exkan moxelojkej uan se cacho kinmiktijkej. **9:17, 18** *Oso "tekol". **9:18** #Akin nemij nikan taltikpak exkan moxelojkej uan se cacho mikkej.

pokti uan azufre tein kikisaya itech ininxipoj caballos. **19** Porin ininchikaualis caballos yetok itech ininxipoj uan itech ininkuitapil, porin ininkuitapil tamati kemej se kouat uan kipia itsontekon, uan ika ininkuitapil takojkokouaj.

20 Sayoj ke akin amo kinmiktij nejon eyi taman, amo moyolpatakej uan amo kinkaujkej tatadiosmej* tein kinmachijchiujkej. Yejuan kisentokakej kinueyichiujkej amokuali ejekamej uan tatadiosmej tein chijchiujtoyaj ika oro, plata, cobre, tet uan kouit, tein amo uelij tachiaj nion takakij nion nejnemij. **21** Amo moyolpatakej, ta kisentokakej temiktijkej, tanaualuijkej,* auilnenkej,# uan tachtektinenkej.

10 Nikitak okse chikauak ángel tein ualpantemouaya de ne iluikak uan takentiualaya ika* se mixti, uan kikuayoualouaya se arcoíris. Iixko katka kemej tonaltsin uan imetsuan katkaj kemej uejueyi kalikximej tein moitayaj kemej tit.# **2** Maaktoya se amatajkuiloltsin* tein kiixmelaujkaj. Pantaksak ika# iyekmets itech ueyiat uan ika iopochmets pantaksak itech tal. **3** Uan chikauak tsajtsik kemej ijkuak nanalka se tekuani. Uan keman tsajtsik, tajtojkej chikome tatikuinilot.

4 Keman nejon chikome tatikuinilot tajtojkej, nejua yaya nikijkuilotiya tein kijtojkej, sayoj ke nikakik ke aksa* ualtajtoj ne iluikak uan kijtouaya: "Xikeua# tein kijtojkej chikome tatikuinilot uan amo xikijkuilo". **5** Ángel tein nikitak ke ijkatoya itech ueyiat uan itech tal, kiajokuik iyekmay ne iluikak **6** uan moyektenkauak itokaykopa akin nemi nochipaya uan amo keman miki, akin kichijchiuak iluikak uan tein ompa onkak, tal uan tein nikan onkak, uan ueyiat uan tein ompa onkak. Uan kijtoj: "Amo monekisok timochiaskej, **7** ta itech tonalmej keman chikometika ángel peuas kipitsas itrompeta, mochiuasya tein Dios amo kitematiltijtoya.* Yejua nejin kuali tanauatilmej# tein kinmatiltij tanauatianij^ akin kitekitiliaj".

8 Uan nikakik ke aksa ualtajtouaya ne iluikak uan oksepa nechnojnotsaya. Nechiluij: "Xikuiti amatajkuilol* tein ixtapotok tein maaktok ángel tein ijkatok itech ueyiat uan itech tal". **9** Nejua nikajsito ángel uan nikiluij maj nechmaka amatajkuiloltsin. Uan yejua nechnankilij: "Xikui uan xikua. Tikyekos tsopek kemej nekti, sayoj ke mitspoxchichilis". **10** Yejua ika nikuik amatajkuiloltsin tein maaktoya ángel uan nikuaj. Nikyekoj ke katka tsopek kemej nekti, sayoj ke keman niktoloj nipoxchichiyak. **11** Uan nechiluijkej: "Moneki oksepa tikteixmatiltis tein kinpanos xolalmej, altepemej, akin tajtouaj

9:20 *Oso "tiotsitsin". **9:21** *Oso "mokalakijkej itech tataman naualot". #Tajtol griego, *pornéia.* Xikonita pág. 492, *auilnemilis.* **10:1** *Oso "kiyoualojtiualaya". #Oso "tekol". **10:2** *Itech griego, "amatatetekuinoltsin". Xikonita pág. 491, *amatatetekuinol.* #Oso "Kitalij".

10:4 *Oso "akin", "akaj". #Oso "Xikyektali". **10:7** *Xikonita pág. 503, *tein Dios amo kitematiltijtoya.* #Oso "tajtolmej". ^Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* **10:8** *Itech griego, "amatatetekuinol".

tataman tajtolmej uan miakej tekiuanij".

11 Uan nechmakakej se akat tein tamatia kemej se takot tein ika se tatamachiua uan yejua nechiluij: "Ximoketsa uan xiktamachiua itemplo Dios, altar uan akin ompa taueyichiuaj. **2** Sayoj ke xikixpanaui kalixpan den templo uan amo xitatamachiua ompa, porin kinmaktilijkej akin pouij itech altepemej, uan yejuan kintajyouiltiskej akin pouij itech ueyi xolal tein yektik 42 metsti. **3** Nikchiuas maj ome notaixpantijkauan kiteixmatiltikan tein Dios kiniluis 1,260 tonalmej uan maj takentiakan ika tasal tein teajuayotia". **4** Nejin taixpantinij kinixnextiaj ome olivojkouit uan ome tauilketsaloni, uan ijkatokej iixpan akin taixyekana itech taltikpak.

5 Komo aksa* kineki kinchiuilis teisa, inintenoj kisa tit# tein kinixpoloua akin kintauelitaj. Ijkon moneki mikis akin kinekis kinchiuilis teisa. **6** Yejuan kipiaj tanauatil para tatsakuaskej ne iluikak uan kichiuaskej maj amo kioui itech tonalmej keman kiteixmatiltiskej tein Dios kiniluis. No kipiaj tanauatil para kichiuaskej maj at mokepa esti uan maj mochiua miak taman tein amo kuali nikan taltikpak nochipa keman kinekiskej.

7 Keman kitamiteixmatiltiskej tein Dios kiniluis, koujtajtapial tein ualkisa itech ueyi ostok* tein uejkatan kinteuis, kintanis uan kinmiktis. **8** Ininnakayo uetstos itech ueyi ojti tein kipia ueyi xolal kampa ininTeko no kikoujpampilojkej, uan Sodoma uan Egipto kiixnextiaj nejin ueyi xolal. **9** Akin pouij itech tataman xolalmej, uejueyi kalyetonij, akin tajtouaj tataman tajtolmej uan akin pouij itech tataman altepemej, kiitstoskej ininnakayo nejon akin kinmiktijkej eyi tonal uan tajko, uan amo kinkauaskej maj kintokakan. **10** Uan akin nemij nikan taltikpak yolpakiskej uan iluitiskej porin kinmiktijkej uan motatayokoliskej miak taman se iuan okse, porin nejin ome tanauatianij* kintajyouiltijkaj akin nemij nikan taltikpak.

11 Keman panok nejon eyi tonal uan tajko, Dios kichiuak maj oksepa nemikan,* uan yejuan moketskej. Akin kinitakej motelmoujtijkej. **12** Uan yejuan kikakkej ke aksa chikauak ualtajtouaya ne iluikak uan kiniluiaya: "Xiualpankisakan". Uan pankiskej ne iluikak itech se mixti, uan akin kinixnamikiaj kinitakej.* **13** Itech nejon hora chikauak talolinik. Ueyi xolal moxeloj itech majtakti cachos uan xixitikak se cacho uan chikome mil momikilijkej keman talolinik. Oksekin semi mojkakalakkej uan kiueyitalijkej Dios akin yetok ne iluikak.

14 Ojpatika ouijkayot panokya. ¡Xikitakan! Expatika ouijkayot ejkotokya.

15 Chikometika ángel kipitsak itrompeta. Uan mokakik ke chikauak tajtouayaj ne iluikak. Kijtoua-

11:5 *Oso "akin", "akaj". #Oso "tekol". **11:7** *Oso "tekoch". Xikonita pág. 505, *ueyi ostok.*

11:10 *Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.* **11:11** *Oso "oksepa kinijyomakak". **11:12** *Oso "kinitstoyaj".

yaj: “Axkan Dios uan iCristo taixyekantokejya itech nochi taltikpak, uan yejua taixyekanas kemej tekiuaj nochipaya”.

16 Nochin 24 tayekananij akin tokotsyetoyaj itech ininueyi silla iixpan Dios motankuaketskej uan moixpilojkej hasta talpan uan kiueyichiujkej Dios. **17** Kijtojkej: “Timitstasojkamatiliaj to-Dios Jehová,* akin tikpia nochi chikaualis, akin axkan tinemi uan akin achto ipa tinemia, porin tikuik moueyi chikaualis uan peuakya titaixyekana kemej tekiuaj. **18** Sayoj ke akin pouij itech altepemej semi kualankej, uan tikinnextilij moueyi kualanyo. Uan ejkok tonal tein ixyetok para tikixtalis tein kinnamiki kiseliskej mikemej uan tikintaxtauis tanauatianij akin mitstekitiliaj, akin timoinxelouilij* uan akin kimojkatokaj motokay (akin ueyichiuanimej uan akin amo), uan para tikinixpolos akin kiixpolojtokej taltikpak”.

19 Uan tapouik itemplo Dios ne iluikak uan moitak tatiochiualkaxon* itech itemplo. Uan tapepetanik, mokakik ke tajtouayaj, tatitikuinik, talolinik uan chikauak tesiuik.

12 Moitak ne iluikak se ueyi taman tein kiixnextia teisa: se siuat mokentijtoya tonaltsin, metsti yetoya imetstampa uan kuaaktoya se corona tein kipiaya 12 sitalimej. **2** Kokoxkayetoya, uan kemej yaya tayolititiya, chikauak tsajtsia porin semi tajyouijtoya.

3 Uan ne iluikak moitak okse taman tein kiixnextia teisa: nesiko se ueyi kouat tamouilil, chichiltik kemej tit.* Kipiaya chikome itsontekonuan uan majtakti ikuaomiyouan uan itech itsontekonuan kipiaya chikome coronas. **4** Sitalimej exkan moxelojkej uan ika ikuitapil kinkuitikisak se cacho de nejon sitalimej uan kinualpantamotak nikan taltikpak. Uan ueyi kouat tamouilil ijkatoya iixpan siuat akin yaya tayolititi, ijkon keman tayolitiskia kikualiskia ikonetsin.

5 Siuat kiyolitij se okichpiltsin akin kinixyekanas* akin pouij itech nochin altepemej ika se takot tachijchiuj ika tepos. Nimantsin keman konetsin yolik, kiuikilijkej Dios akin yetok itech iueyi silla. **6** Uan siuat choloj uan yajki taluakyan, kampa Dios kitakauilijkaya uan kampa kitamakaskiaj 1,260 tonalmej.

7 Uan peujkej moteuiaj ne iluikak. Miguel* uan iangeluan moteuijkej iuan ueyi kouat tamouilil. Uan ueyi kouat tamouilil uan iangeluan no moteuijkej, **8** sayoj ke amo tatankej,* uan amo kinkaujkejok maj yetokan ne iluikak. **9** Yejua ika kiualpantamotkej ueyi kouat tamouilil. Yejua yekinika kouat* tein kiluiaj Amokuali uan Satanás, tein kinkajkayaujtok nochin akin nemij nikan taltikpak. Kiualpantamotkej nikan taltikpak uan iangeluan no kinualpantamotkej iuan. **10** Uan

---

11:17 *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **11:18** *Oso “chipaujkej moixpan”. **11:19** *Oso “kaxon tein kiixnextia tein Dios motenkauak”.

12:3 *Oso “tekol”. **12:5** *Oso “kintatsakuiltis”. **12:7** *Tein kijtosneki ‘¿akoni kemej Dios?’. **12:8** *Oso xa “sayoj ke kitankej”. Nikan ika tajtojtok ueyi kouat tamouilil. **12:9** *Oso “kouat tein uejkaujkayot”.

nikakik ke aksa* chikauak kijtouaya ne iluikak:

"¡Axkan Dios kinmakixtij akin nemij taltikpak uan kinextijya ichikaualis. Peuakya taixyekana, uan iCristo peuakya kikui itanauatil! Porin kipantamotkejya akin kinteluilia tokniuan uan kintakajkayauilia youalintonal iixpan toDios. **11** Yejuan kitankej porin kinpaleuij iesyo Ichkatsin* uan no tein kiteixmatiltijkej, uan yejuan amo moujkej mikiskej# nion keman kiitayaj ke mikitijya. **12** Yejua ika, ¡xiyolpakikan akin nanemij ne iluikak! Sayoj ke ¡teikneltij taltsin uan ueyiat! Porin Amokuali pantemok kampa nanyetokej uan semi kualantok porin kimati ke amo uejkauatiok".

13 Keman ueyi kouat tamouilil kiitak ke kiualpantamotkej nikan taltikpak, kiikantokak siuat akin yekin kiyolitijka okichpiltsin. **14** Sayoj ke siuat kimakakej ome ajtapalmej kemej tein kipia se ueyi totot* para maj patani hasta taluakyan, kampa Dios kitakauilij, kampa moneki kitamakaskej eyi xiuit uan tajko# uan kouat amo kiajsis.

15 Uan kouat kikanpeyauak miak at iikampa siuat, kemej se ueyiat para maj moaeltsimiani. **16** Sayoj ke tal kipaleuiko siuat. Nejon tal motapoj uan kitoloj at tein ueyi kouat tamouilil kikanpeyauak. **17** Yejua ika ueyi kouat tamouilil semi kitauelitak siuat uan kinteuito ikoneuan akin mokauajok. Yejuan akin kitakamatij itanauatiluan Dios uan kiteixmatiltiaj Jesús.

13 Yejua* ijkatoya itech xal ompa ueyiatenoj.

Uan nikitak se koujtajtapial tein kisaya den ueyiat. Kipiaya majtakti ikuaomiyouan uan chikome itsontekonuan. Uan itech ikuaomiyouan kipiaya majtakti coronas uan itech itsontekonuan ijkuiliujtoya tokaymej tein ika kiuijuikaltiaj# Dios. **2** Koujtajtapial tein nikitak tamatia kemej se koujtajmiston,* sayoj ke imetsuan katkaj kemej imetsuan se oso uan ixipoj kemej ixipoj tekuani. Uan ueyi kouat tamouilil kimakak koujtajtapial ichikaualis, iueyi silla uan ueyi tanauatil.

3 Nikitak ke semi kikokojkaj itech semej itsontekonuan, uan maski ueliskia mikis, pajtik. Uan nochin kimojkaitakej uan kitojtokakej koujtajtapial. **4** Kiueyichiujkej ueyi kouat tamouilil porin yejua kimakak tanauatil koujtajtapial uan kiueyichiujkej koujtajtapial ijkuin: "¿Akoni kemej koujtajtapial? ¿Uan akoni uelis iuan moteuis?". **5** Kimakakej tanauatil para maj kijto miak taman tein ika moueyichiuaya uan tauijuikaltiaya* uan no kimakakej tanauatil 42 metsti para kichiuas tein kinekis. **6** Uan koujtajtapial peuak kiuijuikaltia Dios, itokay, kampa nemi Dios uan akin nemij iluikak. **7** Kikaujkej maj kinteui akin Dios moinxelouilij* uan maj kintani uan kimakakej

12:10 *Oso "akin", "akaj". **12:11** *Oso "Borrego". #Tajtol griego, *psykhé*. Xikonita pág. 490, *alma*. **12:14** *Oso "águila". #Oso "se tiempo, ome tiempo uan tajko tiempo".

13:1 *Nejin yejua ueyi kouat tamouilil. #Oso "kitejtelchiuaj". **13:2** *Oso "leopardo". **13:5** *Oso "tatejtelchiuaya". **13:7** *Oso "chipaujkej iixpan Dios".

tanauatil para kinixyekanas nochin akin pouij itech tataman uejueyi kalyetonij, tataman ininxolal, akin tajtouaj tataman tajtolmej, uan tataman ininaltepeuj. **8** Uan nochin akin nemij nikan taltikpak kiueyichiuaskej. Inintokay amo ijkuiliujtok itech iamatajkuilol* Ichkatsin# tein kimiktijkej. Itech nejon amatajkuilol ixnesij akin nemiskej. Ijkon mochiuani desde keman peuak yolij akin nemij nikan taltikpak.

9 Komo aksa* kipia inakas, maj takaki. **10** Komo aksa moneki kitsakuaskej, kitsakuaskej. Komo aksa temiktia* ika machete tein ojkan tenej,# kimiktiskej ika machete. Yejua ika akin Dios moinxelouilij^ moneki taxikoskej uan takuaujtamatiskej.

11 Nikitak okse koujtajtapial tein pankisaya talixko. Kipiaya ome ikuaomiyouan kemej tein kipia ichkaueuet, sayoj ke peuak tajtoua kemej se ueyi kouat tamouilil. **12** Kinextia iixpan ke kipia nochi tanauatil tein kipiaya yekinika koujtajtapial. Kichiua maj nochin kiueyichiuakan yekinika koujtajtapial tein pajtik maski semi takokol katka. **13** Uan kichiua uejueyi milagros; hasta kichiua maj uetsi tit* de ne iluikak hasta nikan taltikpak ininixpan nochin.

14 Kinkajkayaua akin nemij nikan taltikpak ika milagros tein kikaujkej maj kichiua iixpan yekinika koujtajtapial, uan no kiniluia akin nemij nikan taltikpak maj kichijchiuilikan yekinika koujtajtapial se itaixkopin tamachijchiuj. Nejin yejua koujtajtapial tein kimiktijtoyajya ika machete# sayoj ke moyolkuik. **15** Uan kikaujkej maj kijyomaka itaixkopin tamachijchiuj yekinika koujtajtapial, para maj nejon taixkopin tamachijchiuj tajtouani uan maj kichiuani maj kinmiktikan nochin akin amo kinekiskej kiueyichiuaskej.

16 Uan kinnauatia nochin, akin ueyichiuanimej uan akin amo, akin tominpiaj uan akin pobres, akin moajsij temako uan akin amo, ke moneki kinneskayotiskej ininyekmakopa oso ininixkuako **17** para maj amo akin ueli takoua oso tanamaka, ta sayoj akin kinneskayotijkej ika itokay koujtajtapial oso itapoual. **18** Sayoj akin tamattok uelis kiajsikamatis nejin: akin kuali taixejekoua, maj kiixejeko itapoual koujtajtapial, porin itapoual mokui nikan taltikpak; itapoual yejua 666.

14 Uan nikitak Ichkatsin# ijkatoya itech tepet Sion, uan iuan yetoyaj 144 mil akin ininixkuako ijkuiliujtoya itokay Ichkatsin uan itokay iTajtsin. **2** Nikakik ke teisa kakistia ne iluikak; mokakia kemej ijkuak miak at ijkoyoka uan kemej ijkuak chikauak tatikuini. Tein nikakik kakistia kemej ijkuak mokuikatiaj* akin kitsotsonaj arpa. **3** Tein yejuan mokuikatijtoyaj iixpan ueyi silla, ininixpan naui ángeles uan tayekananij, mokakia kemej se yankuik tatsotson. Amo akin

13:8 *Itech griego, "iamatatetekuinol". Xikonita pág. 491, *amatatetekuinol*. **13:8**; **14:1** #Oso "Borrego". **13:9** *Oso "akin", "akaj". **13:10** *Oso xa "Komo aksa moneki kimiktiskej". **13:10**, **14** #Oso "espada". **13:10** ^Oso "chipaujkej iixpan Dios". **13:13** *Oso "tekol".

14:2 *Oso "cantarouaj".

kuali kimatia keniuj yaya nejon tatsotson, ta sayoj 144 mil akin pouiaj nikan taltikpak uan kinkoujkej. **4** Yejuan akin amo mopitsotilijkej iniuan siuamej; tein melauj, amo akin iuan motekanij.* Kitojtokatinemij Ichkatsin kampa yeski. Pouiaj nikan taltikpak uan kinkoujkej kemej yekinika takilot tein kimaktiliaj Dios uan Ichkatsin. **5** Amo takajkayaujkej uan amo kipiaj nion teyi tein amo kuali.

6 Nikitak okse ángel tein patantoya ejekaixko. Yejua kinixmatiltijtoya akin nemij itech taltikpak kuali tanauatilmej* tein amo keman ixpoliuij: nochin akin pouij itech tataman altepemej, itech tataman uejueyi kalyetonij, akin tajtouaj tataman tajtolmej uan tataman ininxolal. **7** Chikauak kijtouaya: "Xikmojkatokakan Dios uan xikueyitalikan porin ejkokya tonal keman tetatsakuiltis. Yejua ika xikueyichiuakan akin kichijchiuak iluikak, taltikpak, ueyiat uan ameyalmej".*

8 Satepan nesik se ojpatika ángel, tein kijtouaya: "¡Tapolojya! ¡Ueyi Babilonia tapolojya! Nejon akin kichiuak maj nochin altepemej tayikan ivino tein kichiua maj kitelnekikan auilnemiskej".*

9 No nesiko se expatika ángel uan chikauak kijtouaya: "Komo aksa* kiueyichiua koujtajtapial uan itaixkopin tamachijchiuj uan kineskayotiaj iixkuako oso imako, **10** no tayis ivino Dios, tein kiixnextia iueyi kualanyo. Nejon vino amo maneliujtok ika okse tayil, uan Dios kipantekas itech icopa kampa kitalia iueyi kualanyo, uan kitajyouiltiskej ika tit* uan azufre, ininixpan ángeles tein yektikej uan iixpan Ichkatsin. **11** Pokti tein kikixtia tit* tein kintajyouiltis pankistos nochipaya. Uan akin kiueyichiuaj koujtajtapial uan itaixkopin tamachijchiuj uan akin kinneskayotiaj ika itokay, youalintonal tajyouijtoskej. **12** Yejua ika akin Dios moinxelouilij* moneki taxikoskej. Yejuan akin kitakamatij itanauatiluan Dios uan takuaujtamatij iuan# Jesús".

13 Uan nikakik ke aksa ualtajtoj ne iluikak uan kijtouaya: "Xikijkuilo nejin: 'Yolpakij akin pouij iuan toTekotsin uan desde axkan momikiliaj; Dios kijtoua ika ichikaualis, kemaj, maj moseuikan porin chikauak tekitikej, porin tein kichiujkej amo moelkauas'".*

14 Nikitak se istak mixti, uan ompa tokotsyetoya se akin tamatia kemej se akin yolik kemej takat; itech itsontekon kiuikaya se corona tachijchiuj ika oro, uan maaktoya se tepos tein semi tenej.

15 Okse ángel kisak den templo uan chikauak kitsajtsilij akin tokotsyetoya itech mixti: "¡Xikui tepos tein semi tenej uan xiksentili tatok. Ejkokya hora keman moneki se kisentilis tatok, porin tatok tein motemakak tamichikauayakya!". **16** Uan akin tokotsyetoya itech mixti, peuak kisenti-

14:4 *Oso "chipaujkej". **14:6** *Oso "tajtolmej". **14:7** *Oso "amelmej". **14:8** *Tajtol griego, *pornéia*. Xikonita pág. 492, *auilnemilis*. **14:9** *Oso "akin", "akaj".

14:10, 11 *Oso "tekol". **14:12** *Oso "chipaujkej iixpan Dios". #Oso "kemej". **14:13** *Itech griego, "iniuan youi".

lia tatok tein mochiuak itech taltikpak ika se tepos tein semi tenej.

17 Okse ángel kisak den templo tein yetok ne iluikak; yejua no kipiaya se tepos tein semi tenej.

18 Uan den altar kisak okse ángel, tein kipiaya tanauatil itech tit.* Uan chikauak kiluij akin kipiaya tepos tein semi tenej: "¡Xikui tepos tein semi tenej uan xikmateki uvajkouit tein mochiuak itech taltikpak uan xiksentili, porin uvas yoksikejya!". **19** Ángel kikalakij tepos tein semi tenej itech taltikpak uan kitekik uvajkouit, uan kitamotak itech ueyi tekoch kampa kipatskaj uvas tein kiixnextia iueyi kualanyo Dios. **20** Caballos kimetspatskakej uvas ne ueyi xolaltenoj, uan peuak kisa esti itech ueyi tekoch uan ajsik hasta ininxipoj caballos, uan sentakuik* kemej 296 kilómetros.#

15 Nikitak ne iluikak okse ueyi taman tein kiixnextia teisa tein semi se kimojkaita: chikome ángeles kiuikayaj chikome tetsaujmej. Ika nejin tamij nochin tetsaujmej, porin ika nejon tamis iueyi kualanyo Dios.

2 No nikitak kemej se ueyiat tein tamatia kemej teskat tein maneliujtoya ika tit* uan no nikinitak akin kitankaj koujtajtapial uan itaixkopin tamachijchiuj, akin amo kinneskayotijkaj ika tapoual tein kipia itokay. Yejuan ijkatoyaj inakastan ueyiat tein tamatia kemej teskat; uan ininmako kipiayaj arpas tein iaxka Dios. **3** Mokuikatijtoyaj* itatsotson Moisés, itakeual Dios uan no itatsotson Ichkatsin.# Kijtouayaj:

"Jehová△ Dios, akin tikpia nochi chikaualis, nochi tein tikchiua semi ueyi uan semi tikmojkaitaj. Tekiuaj akin nochipa tiyoltok, nochipa tikchiua tein kuali yetok uan titakuaujtamach.⊠ **4** Jehová,△ ¿akoni amo mitsmojkatokas? ¿Akoni amo kiueyitalis motokay? Ta sayoj tejua amo titekaua. Akin pouij itech nochin altepemej ualaskej moixpan uan mitsueyichiuaskej porin kimatkejya ke tein tikixtalia kuali yetok".

5 Satepan nikitak nejin: ne iluikak peuak tapoui kampa okachi yektik itech takenkal kampa yetok tein Dios kiteixmatiltij. **6** Uan de kampa okachi yektik kiskej chikome ángeles tein kiuikayaj chikome tetsaujmej. Takentiayaj ika linojtasal tein chipauak uan milinia, uan yolixilpitoyaj* ika se tasal# tachijchiuj ika oro. **7** Semej naui ángeles kinmakak nejon chikome ángeles chikome kaxit tachijchiuj ika oro tein pexontoya* ika iueyi kualanyo Dios, akin nemi nochipaya uan amo keman miki. **8** Uan kampa okachi yektik pexonik ika pokti porin Dios kinextij ikualtsinyo uan ichikaualis. Amo akin uelia kalakia kampa okachi yektik hasta maj chikome ángeles

14:18; 15:2 *Oso "tekol". **14:20** *Oso "motamimoyauak". #Itech griego, "1,600 estadios". Itamachiuj se estadio katka 185 metros.

15:3 *Oso "Cantarojtoyaj". #Oso "Borrego". **15:3, 4** △Xikonita pág. 496, *Jehová*. **15:3** ⊠Oso "tein melauak". **15:6** *Oso "yolixtsikaujtoyaj", "ininelpan ilpitoyaj". #Oso "paxa (tajkotsikaujka)". **15:7** *Oso "temitoya".

kitamipantoyauanij nejon chikome tetsaujmej.

16 Nikakik ke aksa* chikauak ualtajtouaya de kampa okachi yektik uan kiniluiaya chikome ángeles: "Xiakan uan xiktoyauakan itech taltikpak iueyi kualanyo Dios tein yetok itech chikome kaxit".

2 Yekinika ángel yajki uan kipantoyauak talixko tein kipiaya kaxit. Uan akin kinneskayotijkaj ika itokay koujtajtapial uan kiueyichiuayaj itaixkopin tamachijchiuj, kinkuik se ueyi tetsaujkakokot tein semi kinkokoj uan semi kintajyouiltij.

3 Ojpatika ángel kipantoyauak itech ueyiat tein kipiaya kaxit. Uan ueyiat mokepak esti kemej iesyo se miket uan mikik nochi tein nemia itech ueyiat.

4 Expatika ángel kipantoyauak tein kipiaya kaxit itech amej tein motalojtokej uan itech ameyalmej.* Uan at mokepak esti. **5** Uan nikakik ángel tein kipia tanauatil itech at, kijtoj: "Tejua, akin axkan tinemi uan akin achto ipa tinemia, akin amo titekaua, tiyolmelauak porin tikixtalij nejin. **6** Kemej yejuan kinmiktijkej akin Dios moinxelouilij* uan tanauatianij,# tejua tikintayiltij esti porin motemolijkej". **7** Uan nikakik ke aksa ualtajtoj den altar uan kijtoj: "Kemaj, Jehová* Dios, akin tikpia nochi chikaualis, tein tikixtalia melauak uan kuali yetok".

8 Naujpatika ángel kipantoyauilij tonaltsin tein kipiaya kaxit. Uan kikaujkej tonaltsin maj kinchichino akin nemij nikan taltikpak. **9** Uan yejuan tonaltatakej. Maski ijkon, kiuijuikaltijkej* itokay Dios, akin ueli kichiua maj onka nejin tetsaujmej, uan amo moyolpatakej nion kiueyitalijkej.

10 Makuiltika ángel kipantoyauilij tein kipiaya kaxit iueyi silla koujtajtapial. Uan nochi kampa taixyekana tayouayantiak. Akin nemij nikan taltikpak peuak monenepilkejtsomaj porin amo kixikouayaj tein kinkokouaya. **11** Maski ijkon, amo kikaujkej tein amo kuali tein kichiuayaj uan kiuijuikaltijkej Dios akin yetok ne iluikak porin semi tajyouiayaj uan porin kipiayaj kokomej.

12 Chikuasentika ángel kipantoyauilij ueyiat Éufrates tein kipiaya kaxit. Uan ueyiat uakik uan motapoj se ojti kampa panoskej tekiuanij akin uitsej de kampa ualkisa tonaltsin.

13 Uan nikitak ueyi kouat tamouilil, koujtajtapial uan tanauatijkej tein amo melauak. Uan sejse kijtoj se taman* tein pitsotik tein tamatia kemej kalamej tein ualkisayaj inintenoj. **14** Tein melauj, amokuali ejekamej kichiuaj maj kijtokan nejon uan nejon tajtolmej kichiuaj milagros; kinmatiltiaj akin tekiuajtij itech nochi taltikpak uan ijkon kinsentiliskej para maj moteuikan itech iueyi tonal Dios, akin kipia nochi chikaualis.

15 "¡Xikaki! Niualas kemej se tachtekkej. Yolpaki akin ijsatok*

16:1 *Oso "akin", "akaj". **16:4** *Oso "amelmej". **16:6** *Oso "chipaujkej iixpan Dios". #Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*. **16:7** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **16:9** *Oso "kitejtelchiujkej". **16:13** *Tajtol griego, *pnéuma*. Xikonita pág. 492, *chikaualis*. **16:15** *Oso "tachixtok", "ixpetantok".

uan takentok, para maj amo xipetsnentinemi* uan mopinaujtis keman kiitaskej”.

16 Uan kinsentilijkej tekiuanij kampa motanotsa Armagedón* itech tajtol hebreo.

17 Chikometika ángel kipantoyauak ejekaixko tein kipiaya kaxit. Uan aksa chikauak ualtajtoj de kampa okachi yektik, kampa yetok ueyi silla uan kijtoj: “¡Motamichiuakya!”. **18** Uan tapepetanik, mokakik ke tajtouayaj, tatitikuinik uan chikauak talolinik kemej amo keman ijkon mochiujtoya desde ijkuak Dios kichijchiuak yekinika takat. Noyan* talolinik uan semi chikauak momachilij. **19** Ueyi xolal exkan moxeloj uan ixpoliujkej uejueyi xolalmej tein pouij itech nochin altepemej; uan Dios kielnamikik Ueyi Babilonia uan kimakak copa tein kipia vino tein pexontok* ika iueyi kualanyo. **20** Uan no, nochin talmej tein youaliujtokej ika ueyiat cholojkej uan tepemej ixpoliujkej. **21** Uan akin nemij nikan taltikpak inintech uetsik uejueyi tet kemej tesiuit. Sejse tet etik katka kemej 20 kilos.* Uan yejuan kiuijuikaltijkej# Dios porin tesiuit semi tauejueloj, porin semi ueyi katka nejon tetsauit.

17 Semej chikome ángeles tein kipiayaj chikome kaxit nechiluiko: “Xiuiki, nimitsnextiliti keniuj kitatsakuiltitij siuaauilnenkej tein taixyekantok uan motalia itech miak at. **2** Akin tekiuajtij itech nochi taltikpak auilnenkej* iuan nejon siuat, uan akin nemij nikan taltikpak mouintijkej ika ivino tein kichiua maj kitelnekikan auilnemiskej”.*

3 Uan ika ichikaualis Dios, nejon ángel nechuikak taluakyan. Uan nikitak se siuat tein tokotsyetoya ipanko se koujtajtapial chichiltik tein petani. Nejon koujtajtapial kitamipiaya tokaymej tein ika kiuijuikaltiaj* Dios uan kipiaya chikome itsontekonuan uan majtakti ikuaomiyouan. **4** Siuat takentiaya ika moradojtasal uan ika tasal chichiltik tein petani uan chijchiujtiaya ika oro, tetsitsin tein patiyojkej uan tetsitsin tein kualtsitsin. Maaktoya se copa tachijchiuj ika oro tein pexontoya# ika miak taman tein tetajyaltij uan tein pitsotik tein ika kichiua maj iuan auilnemikan.* **5** Iixkuako ijkuiliujtoya se tokayit tein amo akin kiajsikamati: “Ueyi Babilonia, ininnan nochin siuaauilneminij uan nochi tein tetajyaltij tein mochiua itech taltikpak”. **6** Uan nikitak ke siuat uintitoya ika ininesyo akin Dios moinxelouilij* uan ika ininesyo itaixpantijkauan Jesús.

Semi nikmojkaitak nejon siuat. **7** Yejua ika ángel nechiluij: “¿Keyej tikmojkaita? Nimitstapouiti tein amo akin kimati de nejin siuat uan koujtajtapial tein kiuika, tein kipia chikome itsontekonuan uan majtakti ikuaomiyouan.

16:15 *Oso “amo xitatsnentinemi”. **16:16** *Tajtol griego, *Har Maguedón.* Itech tajtol hebreo kijtosneki ‘tepet Meguidó’. **16:18** *Oso “Nochkan”. **16:19** *Oso “temitok”. **16:21** *Itamachiuj se talento tein kikuiaj griegos katka 20.4 kilos. #Oso “kitejtelchiujkej”.

17:2, 4 *Tajtol griego, *pornéia.* Xikonita pág. 492, *auilnemilis.* **17:3** *Oso “kitejtelchiuaj”. **17:4** #Oso “temitoya”. **17:6** *Oso “chipaujkej iixpan Dios”.

8 Koujtajtapial tein tikitak achto yetoya nikan, sayoj ke axkan amo yetokok, uan maski ijkon ualkisatia den ueyi ostok* tein uejkatan, uan kiixpolotijya. Akin nemij itech taltikpak, kimojkaitaskej keniuj koujtajtapial tein achto yetoya sayoj ke axkan amo yetokok, oksepa nesikiuj. Inintokay amo ijkuiliujtok itech amatajkuilol# kampa ixnesij akin nemiskej. Ijkon mochiuani desde keman peuak yolij akin nemij itech taltikpak.

9 "Sayoj akin tamattok uelis kiajsikamatis nejin: Chikome itsontekonuan koujtajtapial kiixnextiaj chikome tepemej, kampa motalia nejon siuat. **10** Yetokej chikome tekiuanij: makuil tapolojkejya, se taixyekantokok uan okse ayamo nesi; sayoj ke ijkuak nesis amo uejkauas. **11** Uan koujtajtapial tein achto yetoya nikan, sayoj ke axkan amo yetokok, yejua chikueyitika tekiuaj: ualkisak den chikome tekiuanij uan kiixpolotijya.

12 "Majtakti kuaomimej tein tikitak kiixnextiaj majtakti tekiuanij tein ayamo ixyetok kani tekiuajtiskej, sayoj ke kemaj kinmakaskej tanauatil para taixyekanaskej iuan koujtajtapial sayoj se hora. **13** Yejuan kiixtalijtokej sayoj se taman.* Yejua ika kimakaj koujtajtapial ininchikaualis uan inintanauatil. **14** Iuan moteuiskej Ichkatsin,* sayoj ke Ichkatsin kintanis porin yejua ininTeko uejueyi chiuanimej uan ininTekiuaj akin taixyekanaj kemej tekiuanij. Akin iuan yetokej no tataniskej. Yejuan akin Dios kinnotsak, akin kinijitak* uan akin amo kikauaj".

15 Yejua nechiluij: "At tein tikitak, kampa tokotsyetoya siuaauilnenkej, kinixnextia xolalmej, oloch takamej uan siuamej, altepemej uan akin tajtouaj tataman tajtolmej. **16** Majtakti kuaomimej tein tikitak uan koujtajtapial kitauelitaskej siuaauilnenkej uan kitamikuiliskej nochi tein kipia uan kixipetsoskej.* Kikuaskej inakayo uan kitamichichinoskej. **17** Porin Dios kichiuak maj kiyolnemilikan kichiuaskej tein kisenixtalijtokej,* sayoj ke tein melauj kichiuaskej tein Dios kinemilijtok, uan kimakaskej koujtajtapial nochi inintanauatil kemej tekiuanij hasta maj motamichiua tein Dios kijtoj. **18** Uan siuat tein tikitak kiixnextia ueyi xolal tein kinixyekana kemej tekiuaj nochin tekiuanij itech taltikpak".

18 Satepan nikitak okse ángel tein ualpantemouaya de ne iluikak ika ueyi tanauatil, uan ika iueyi kualtsinyo kitauilij nochi taltikpak. **2** Yejua chikauak kijtoj: "¡Tapolojya! ¡Ueyi Babilonia tapolojya! Axkan ompa motatiaj* amokuali ejekamej, kampa teichtakauisnekij nochin ángeles tein amo yolkualmej# uan nochin totomej tein pitsotikej uan tein amo se kinitstani. **3** Porin nochin altepemej mouintijkej ika ivino tein kichiua maj kitelnekikan auilne-

17:8 *Oso "tekoch". Xikonita pág. 505, *ueyi ostok*. #Itech griego, "amatatetekuinol". Xikonita pág. 491, *amatatetekuinol*. **17:13** *Oso "kipiaj sayoj se tanemilil". **17:14** *Oso "Borrego". **17:14** *Oso "kinixpejpenak". **17:16** *Oso "kixitatsoskej". **17:17** *Oso "tein kinemilijtokej". **18:2** *Oso "mocholtiaj". #Oso xa "nochi ijyot tein pitsotik".

miskej;* akin tekiuajtij itech nochi taltikpak auilnenkej iuan nejon siuat, uan tanamakanij de nochi taltikpak semi motomintijkej porin nejon siuat kisentilij miak taman tein patiyoj. Uan amo ixpinauak kisentilis nochi nejon".

4 Uan nikakik okse aksa* ualtajtoj de ne iluikak uan kijtouaya: "Namejuan akin nanpouij itech noxolal, xikisakan de ompa komo amo nankinekij iuan namotajtakolmakaskej uan komo amo nankinekij maj no namopan uetsi tetsaujmej tein ipan uetsis. **5** Porin itajtakoluan amo ueli se kinpoua porin tel miakej,* uan Dios kitatsakuiltis porin kichiuak miak taman tein amo kuali. **6** Xikchiuilikan ijkon kemej kichiuak. Kemaj, xikmakakan okse achiok ke nochi tein kichiuani. Itech copa kampa kimaneloj itayil, xikmanelouilikan se tayil tein okachi chikauak. **7** Ijkon kemej yejua semi moueyitalij uan amo ixpinauak kisentilis miak taman tein patiyoj, no moneki semi tajyouis uan chokas. Porin yejua kisentoka moyoliluia: 'Nejua nitaixyekana kemej tekiuaj; amo nisiuakaual, uan amo keman nichokas'. **8** Yejua ika, itech sayoj se tonal kiejkos tetsaujmej, ixpoliuis, chokas uan mayanpanos, uan kitamichichinoskej. Porin Jehová* kitatsakuiltij. Yejua Dios akin semi chikauak.

9 "Akin tekiuajtij itech nochi taltikpak auilnenkej* iuan nejon siuat uan moyolpaktijkej ika nochi taman tein kisentilij uan amo ixpinauak. Keman yejuan kiitaskej pokti keman tatatos,* chokaskej uan semi tayokoyaskej# porin kiitaskej tein kipanos. **10** Ijkatoskej uan kiuejkaitstoskej porin mouiskej maj no kintatsakuiltikan kemej yejua. Kijtoskej: '¡Semi titeikneltij! ¡Semi titeikneltij, tejua, ueyi xolal Babilonia, tein semi tichikauak! ¡Porin itech sayoj se hora mitstatsakuiltijkej!'.

11 "Uan no, tanamakanij de nochi taltikpak kitayokolchokiliskej porin amo akajok kinkouilis nochi tein kinamakaj: **12** oro, plata, tetsitsin tein patiyojkej, tetsitsin tein kualtsitsin, linojtasal tein tel kuali chijchiujtok, moradojtasal, tasal tachijchiuj ika seda uan tasal chichiltik tein petani; miak taman tein chijchiujtok ika kouit tein ajuiyak, ika itenomiyo elefante, ika koujmej tein semi patiyojkej, cobre, tepos uan tet tein monotsa mármol; **13** uan no amo akajok kinkouilis canela, xiujtsin tein ajuiyak,* kopal, aceite tein kualtsin ajuiyak, istak kopal, vino, aceite, harina tein okachi kuali, trigo, kuakuejmej, ichkamej,# caballos, koujcarros, takeualmej uan oksekin. **14** Kemaj, nochi tein tel kuali tein tiktelnekia mitskuilijkejya uan tikpolojya nochi tein semi uelik tein monamaka uan tein semi kualtsin. Amo keman tikpiasok.

15 "Akin kinamakayaj nochi nejin, akin ika motomintijkej, ijkatoskej uan kiuejkaitstoskej

18:3, 9 *Tajtol griego, *pornéia*. Xikonita pág. 492, *auilnemilis*. **18:4** *Oso "akin", "akaj". **18:5** *Oso "ajsikejya hasta ne iluikak". **18:8** *Xikonita pág. 496, *Jehová*.

18:9 *Oso "chichinaujtos". #Oso "moyolixkojkomoniskej porin tayokoyaskej". **18:13** *Nejin xiujtsin kiualkuiaj de ueyi altepet India. #Oso "borregos".

porin mouiskej maj no kintatsakuiltikan kemej yejua. Chokaskej uan motayokoltiskej **16** uan kijtoskej: '¡Semi teikneltij! ¡Semi teikneltij ueyi xolal, tein takentok ika linojtasal tein tel kuali chijchiujtok, ika moradojtasal uan tasal tein chichiltik tein petani, motalilij miak oro, tetsitsin tein patiyojkej uan tetsitsin tein kualtsitsin! **17** ¡Porin itech sayoj se hora ixpoliuik uejueyi taman tein patiyoj!'.

"Uan nochin akin taixyekanaj itech barcos, nochin akin youij itech barcos uan nochin akin ompa tekitij, ijkatoyaj uan kiuejkaitstoyaj. **18** Uan keman kiitstoyaj pokti keman tatatoya,* tsajtsiaj: '¡Amo onkak se xolal kemej nejin ueyi xolal!'. **19** Mokuatemiliayaj talnex, chokayaj, motayokoltiayaj uan tsajtsiaj: '¡Semi teikneltij! ¡Semi teikneltij ueyi xolal! ¡Ika nochi tein kipiaya, ompa motomintijkej akin kipiayaj barcos itech ueyiat! ¡Porin itech sayoj se hora kiixpolojkej!'.

20 "Xiyolpakikan namejuan akin nanemij ne iluikak, namejuan akin Dios namechxeloj,* tatitanilmej uan tanauatianij,# ¡xiyolpakikan porin kiixpolojkejya! Dios kitatsakuiltijya porin namechchiuilij miak taman".

21 Uan se chikauak ángel kiajokuik se tet tein tamatia kemej se ueyi tet tein ika takuechouaj uan kipantamotak itech ueyiat uan kijtoj: "Ijkon kipantamotaskej ueyi xolal Babilonia uan senkis ixpoliujtiuetsis. **22** Ompa Babilonia amo kemanok mokakis keniuj mokuikatiaj* akin kitsotsonaj ininarpas, nion akin tatsotsonaj, kipitsaj flauta oso trompeta. Amo kemanok yetos ompa nion se tamachijchiujkej. Amo kemanok ompa mokakis keniuj kakisti ueyi tet tein ika takuechouaj. **23** Amo kemanok ompa tauis nion se candil nion mokakisok keniuj tajtoua se novio oso se novia. Porin tanamakanij akin ompa nemiaj yejuan akin okachi tominpiayaj nikan taltikpak uan porin kinkajkayauak akin pouij itech nochin altepemej ika tataman naualot. **24** Kemaj, itech nejon ueyi xolal kiajsikej ininesyo tanauatianij, akin Dios moinxelouilij* uan ininesyo nochin akin kinmiktijkej nikan taltikpak".

19 Satepan nikakik kemej yeskia tel miakej chikauak tajtouayaj ne iluikak. Yejuan kijtouayaj: "¡Xikueyitalikan Jah!* ToDios temakixtia, semi chikauak uan kinamiki maj kiueyitalikan, **2** porin nochi tein kiixtalia melauak uan kuali yetok; porin kitatsakuiltijya siuaauilnenkej tein taixyekantok, tein kinpitsotilij akin nemij nikan taltikpak porin auilnemik.* Dios no kitaxtaualtijya porin kinmiktij itakeualuan". **3** Uan nimantsin oksepa kijtojkej: "¡Xikueyitalikan Jah!* Pokti tein kistos keman Babilonia tatatos# pankistos nochipaya".

4 In 24 tayekananij uan naui ángeles motankuaketskej uan ki-

18:18 *Oso "chichinaujtoya". **18:20** *Oso "nanchipaujkej iixpan Dios". #Xikonita pág. 502, *tanauatijkej.*

18:22 *Oso "cantarouaj". **18:24** *Oso "chipaujkej iixpan Dios". **19:1, 3** *Oso "¡Aleluya!". *Jah* se tokayit tein no ika moixmati *Jehová.* **19:2** *Tajtol griego, *pornéia.* Xikonita pág. 492, *auilnemilis.* **19:3** #Oso "chichinaujtos".

ueyichiujkej Dios akin tokotsyetok itech ueyi silla uan kijtojkej: "¡Maj ijkon mochiua!* ¡Xikueyitalikan Jah!".#

5 Uan no, kampa yetok ueyi silla mokakik ke aksa* kiualijtoj: "Xikueyitalikan toDios, nochin namejuan nanitakeualuan akin nankimojkatokaj, akin nanueyichiuanimej uan akin amo".

6 Uan nikakik kemej yeskia tel miakej tajtouayaj, kakistia kemej ijkuak miak at ijkoyoka uan kemej ijkuak chikauak tatitikuini. Yejuan kijtouayaj: "¡Xikueyitalikan Jah!# ¡Porin toDios, Jehová,* akin kipia nochi chikaualis, peuakya tekiuajti! **7** Maj semi tiyolpakikan uan maj tikueyitalikan porin Ichkatsin* monamiktitiya uan isiuatsin mochijchiuakya. **8** Inovia Ichkatsin kimakakej linojtasal tein tel kuali chijchiujtok, tein petani uan chipauak, porin linojtasal kiixnextia tein kuali tein kichiujkej akin Dios moinxelouilij".*

9 Uan ángel nechiluij: "Xikijkuilo nejin: 'Yolpakij akin kinyoleujkej maj tatakuatij keman Ichkatsin monamiktis'". Uan no kijtoj: "Nejin tein Dios kijtoua melauak". **10** Keman kijtoj nejon, nimotankuaketsak iixpan para nikueyichiuas. Sayoj ke yejua nechiluij: "¡Amo! ¡Amo xikchiua nejon! ¡Xikueyichiua Dios! Porin nejua sayoj niitakeual Dios ijkon kemej tejua uan mokniuan akin kiteixmatiltiaj Jesús. Nejin semi moneki porin tein Dios kitematiltia ika tajtoua Jesús".

11 Nikitak ke iluikak tapotoya; uan nesiko se istak caballo. Akin ipanko yaya monotsa Takuaujtamach uan Melauak uan tein kiixtalia kuali yetok uan tateuia kemej moneki. **12** Iixtololouan katkaj kemej tit,* uan itech itsontekon kipiaya miak coronas. Itech ijkuiliujtoya se tokayit tein amo akin kiixmati, ta sayoj yejua. **13** Takentiaya ika se tasal tein esyoj, uan kitokaytiayaj: ITajtol Dios. **14** Uan no, soldados de ne iluikak kitojtokatiayaj ika istak caballos uan takentiayaj ika linojtasal tein tel kuali chijchiujtoya, istak uan chipauak. **15** Itenoj kisak se ueyak machete* tein ojkan semi tenej tein ika kinixpolos akin nemij itech nochin altepemej. Uan kinixyekanas# ika se takot tachijchiuj ika tepos. Uan no, kimetspatskatoya uvas itech ueyi tekoch kampa kipatskaj uvas tein kiixnextia iueyi kualanyo Dios, akin kipia nochi chikaualis. **16** Uan ikesko itech itasal, ijkuiliujtoya se tokayit: ininTeko uejueyi chiuanimej uan ininTekiuaj akin taixyekanaj kemej tekiuanij.

17 No nikitak se ángel ijkatoya iixpan tonaltsin. Chikauak kiniluij nochin totomej tein patanij ejekaixko: "¡Xiualakan nikan! Ximosentilikan kampa Dios kichiuak se ueyi tatakualis. **18** Xikuakan ininnakayo tekiuanij, tayekankasoldados* uan akin semi chikaujkej, uan ininnakayo caballos uan akin youij ininpanko;

19:4 *Oso "¡Amén!". **19:4, 6** #Oso "¡Aleluya!". *Jah* se tokayit tein no ika moixmati *Jehová*. **19:5** *Oso "akin", "akaj". **19:6** *Xikonita pág. 496, *Jehová*. **19:7** *Oso "Borrego". **19:8** *Oso "chipaujkej iixpan Dios".

19:12 *Oso "tekol". **19:15** *Oso "espada". #Oso "kintatsakuiltis". **19:18** *Sejse takat kinixyekanaya mil soldados.

ininnakayo nochin, akin moajsij temako uan akin amo, akin ueyichiuanimej uan akin amo".

19 Uan nikitak ke koujtajtapial, akin tekiuajtij itech nochi taltikpak uan ininsoldados, mosentilijkej para kiteuiskej akin youi ipanko nejon caballo uan isoldados. **20** Uan akin yaya ipanko caballo kikitskij koujtajtapial uan no tanauatijkej tein amo melauak tein kichiuak milagros iixpan koujtajtapial. Ika nejon milagros kinkajkayauak akin kinneskayotijkej ika itokay koujtajtapial uan akin kiueyichiuaj itaixkopin tamachijchiuj. Uan nochin omen kinpantamotak yoltokej kampa kuakualakatok* tit. **21** Sayoj ke akin youi ipanko caballo, ika ueyak machete* tein kisaya itenoj kinmiktij akin tekiuajtij itech nochi taltikpak uan ininsoldados. Uan nochin totomej kikuajkej ininnakayo hasta ixuikej.

20 Nikitak se ángel tein ualpantemouaya de ne iluikak, maaktiualaya llave tein ika kitapoua ueyi ostok* tein uejkatan uan no maaktiualaya se ueyi cadena. **2** Kikitskij ueyi kouat tamouilil, yekinika kouat, in Amokuali uan Satanás uan kiilpij* mil xiujmej. **3** Uan kipankajkauak itech ueyi ostok* tein uejkatan, kitentsakuak uan kitalilij se sello para maj amo akinok kikajkayaua hasta maj tami mil xiujmej. Satepan kikajkauaskej seki tonalmej.

19:20; **20:10** *Oso "molontok". **19:21** *Oso "espada". **20:1, 3** *Oso "tekoch". Xikonita pág. 505, *ueyi ostok*. **20:2** *Oso "kitsikoj".

4 Nikitak uejueyi sillas, uan akin ompa motalijkej kinmaktilijkej tanauatil para kiixtaliskej tein kinnamiki kiseliskej akin nemij nikan taltikpak. Kemaj, nikitak ininesyo* akin kinmiktijkej# porin kiteixmatiltijkej Jesús uan ika tajtouayaj Dios. Yejuan amo kiueyichiujkej koujtajtapial nion itaixkopin tamachijchiuj uan amo kinneskayotijkej ininixkuako nion ininmako. Yejuan oksepa nenkej uan tekiuajtikej iuan Cristo mil xiujmej. **5** Yejuan akin yekinika oksepa nemij. (Okseki mikemej oksepa nenkej hasta ke tamik mil xiujmej). **6** Yolpakij uan yektikej akin yekinika oksepa nenkej; ojpatika mikilis amo teyi kinchiuilis, ta yeskij itiopixkauan Dios uan Cristo uan iuan tekiuajtiskej mil xiujmej.

7 Sayoj ke, keman tamis mil xiujmej, kikajkauaskej Satanás **8** uan takajkayauatiuj itech nejon altepemej tein yetokej naujkampa itech taltikpak, nejin yejuan Gog uan Magog, para kinsentilis uan maj tateuikan. Amo ueli se kinpoua porin tel miakej kemej xal tein yetok ueyi atenoj. **9** Uan yejuan momoyaujkej* itech nochi taltikpak uan kiyoualojkej inintakenkaluan akin Dios moinxelouilij# uan ueyi xolal tein Dios kitasojta. Sayoj ke ualpantemok tit△ uan kintamichichinoj. **10** Amokuali, akin kinkajkayaujtoya, kipantamotkej kampa kuakualakatok* tit kampa yetoyaya koujtajtapial uan tanauatijkej tein amo me-

20:4 *Tajtol griego, *psykhé*. Xikonita pág. 490, *alma*. #Itech griego, "kinmiktijkej ika hacha". **20:9** *Oso "moxinijkej". #Oso "chipaujkej iixpan Dios". △Oso "tekol".

lauak. Yejuan kintajyouiltiskej* youalintonal nochipaya.

11 Nikitak se ueyi silla istak uan akin ompa tokotsyetoya. Taltikpak uan iluikak cholojkej uan amo keman oksepa kinitakej. **12** Uan nikinitak akin momikilijkaj, akin ueyichiuanimej uan akin amo, ijkatoyaj iixpan ueyi silla uan motapojkej amatajkuilolmej.* Sayoj ke motapoj okse amatajkuilol, nejin yejua kampa ixnesij akin nemiskej. Uan akin tokotsyetok itech ueyi silla kiixtalij tein kinnamiki kiseliskej akin momikilijkaj por nochi tein kichiujkej, ijkon kemej ijkuiliujtoya itech nejon amatajkuilolmej. **13** Ueyiat kintemakak mikemej akin ompa yetoyaj, uan mikilis uan Miketekoch* kintemakakej mikemej akin ompa yetoyaj. Uan kiixtalijkej tein kinamiki kiselis sejse por nochi tein kichiuak. **14** Mikilis uan Miketekoch* kinpantamotkej kampa kuakualakatok# tit, tein kiixnextia ojpatika mikilis. **15** Uan no, akin amo ijkuiliujtoyaj itech amatajkuilol kampa ixnesij akin nemiskej, kinpantamotkej kampa kuakualakatok# tit.

21 Uan nikitak se yankuik iluikak uan se yankuik taltikpak; porin iluikak uan taltikpak tein achto yetoyaj ixpoliujkej, uan ueyiat amo yetokok. **2** Uan no nikitak ueyi xolal tein yektik, Yankuik Jerusalén, ualpantemouaya de ne iluikak kampa yetok Dios. Uan chijchiujtoya kemej se novia akin kichixtok* takat akin iuan monamiktiti. **3** Satepan nikakik ke aksa* chikauak ualtajtouaya den ueyi silla uan kijtouaya: "¡Xikita! Dios mokaltaliko# iniuan nochin akin nemij nikan taltikpak. Yejua iniuan nemis uan yejuan pouiskej itech ixolal. Uan Dios yekmelauj iniuan yetos. **4** Uan kinuachilis nochi ininixayo, uan amo akin momikilisok, nion tayokoyas nion chokas nion tajyouis. Tamikya nochi tein achto techtajyouiltiaya".

5 Akin tokotsyetoya itech ueyi silla kijtoj: "¡Xikita! Nikchijchiujtok nochi yankuik". No kijtoj: "Xikijkuilo nejin porin tein nikijtoua takuaujtamach uan melauak". **6** Uan nechiluij: "¡Motamichiuakya! Nejua nipeua uan nejua nitami.* Akin amikis nikmakas maj tayi at tein mextok# tein kichiua maj se nemi uan amo moneki kiixtauas. **7** Akin tatanis nikmakas nejin uan nejua niyeski niiDios uan yejua yeski nokoneuj. **8** Sayoj ke akin mojkamej, akin amo takuaujtamatij, akin pitsotikej uan tetajyaltiaj, temiktianij, akin auilnemij,* akin tanaualuiaj,△ akin kinueyichiuaj tatadiosmej▫ uan nochin akin takajkayauaj kinpantamotaskej kampa kuakualakatok#

20:10 *Oso "tsaktoskej". **20:12** *Itech griego, "amatatetekuinolmej". Xikonita pág. 491, *amatatetekuinol.* **20:13, 14** *Oso "Hades", kampa moseuijtokej mikemej. Xikonita pág. 499, *miketekoch.* **20:14, 15; 21:8** #Oso "molontok".

21:2 *Oso "kichatok". **21:3** *Oso "akin", "akaj". #Oso "Itankenkal Dios yetok". **21:6** *Itech griego, "niAlfa uan niOmega, tein ika peua uan tein ika tami". Itech tajtol griego, *alfa* yejua letra tein ika peua abecedario uan *omega* tein ika tami. #Oso "ixuatok". **21:8** *Xikonita pág. 492, *auilnemilis.* △Oso "mokalakiaj itech tataman naualot". ▫Oso "tiotsitsin".

tit, tein kiixnextia ojpatika mikilis".

9 Uan nechnojnotsako semej chikome ángeles tein kipiayaj chikome kaxit. Sejse kaxit pexontoya* ika chikome tetsaujmej tein ika tamijya nochin tetsaujmej. Yejua nechiluiko: "Xiuiki, nimitsnextiliti akin iuan monamiktiti Ichkatsin".# **10** Yejua ika, nejon ángel, ika ichikaualis Dios nechuikak itech se ueyi tepet tein uejkapan uan nechnextilij Jerusalén, ueyi xolal tein yektik ualpantemouaya de ne iluikak kampa yetok Dios, **11** uan kipiaya ikualtsinyo Dios. Petania kemej se tetsin tein semi kualtsin, kemej se tet tein kiluiaj jaspe tein chipaktik kemej teskat. **12** Kiyoualouaya se ueyi tepamit tein uejkapan, uan kipiaya 12 puertas uan itech sejse puerta yetoya se ángel uan itech sejse puerta ijkuiliujtoya 12 inintokay uejueyi kalyetonij israelitas. **13** Kampa kisa tonaltsin kipiaya eyi puertas, ajkokopa kipiaya eyi puertas, tanikopa* kipiaya eyi puertas uan kampa pankalaki tonaltsin kipiaya eyi puertas. **14** Uan no, tepamit tein kiyoualouaya ueyi xolal kipiaya kemej tatsineualoni 12 temej uan itech sejse tet ijkuiliujtoya inintokay 12 itatitaniluan Ichkatsin.

15 Akin nouan tajtojtoya kipiaya se taman tein ika tatamachiuaya, se akat tachijchiuj ika oro, para kitamachiuas ueyi xolal, puertas uan tepamit tein kiyoualouaya. **16** Ueyi xolal kipiaya naui esquinas, ijkon kemej ueyak katka no ijkon katka patauak. Yejua kitamachiuak ueyi xolal ika akat uan ueyak, patauak uan uejkapan katka kemej 2,220 kilómetros.* Nochi kipiaya sayoj se tamachiuj. **17** No kitamachiuak tepamit tein kiyoualouaya: katka kemej 144 molikmej.* Ángel tatamachiuak ijkon kemej tejuan titatamachiuaj. **18** Tepamit chijchiujtoya ika tet tein kiluiaj jaspe uan ueyi xolal chijchiujtoya ika senkis oro, chipaktik kemej teskat. **19** Itatsineualoni tepamit tein kiyoualouaya ueyi xolal chijchiujtoya ika miak taman tetsitsin tein kualtsitsin: yekinika tatsineualoni chijchiujtoya ika jaspe, ojpatika ika zafiro, expatika ika calcedonia, naujpatika ika esmeralda, **20** makuiltika ika sardónica, chikuasentika ika sardio, chikometika ika crisólito, chikueyitika ika berilo, chiknauitika ika topacio, majtaktika ika crisoprasa, majtaktika uan se ika jacinto uan majtaktika uan ome chijchiujtoya ika amatista. **21** Uan no, 12 puertas katkaj 12 uejueyi temej tein kiluiaj perlas; sejse puerta chijchiujtoya ika sayoj se perla. Uan ueyi ojti tein kipiaya ueyi xolal chijchiujtoya ika senkis oro, chipaktik kemej teskat.

22 Amo nikitak nion se templo itech ueyi xolal, porin Jehová* Dios, akin kipia nochi chikaualis uan Ichkatsin yejuan templo. **23** Amo moneki maj tonaltsin uan metsti kitauilikan ueyi

21:9 *Oso "temitoya". #Oso "Borrego".
21:13 *Oso "ataujkopa", "tauakalkopa".

21:16 *Itech griego, "12,000 estadios". Itamachiuj se estadio katka 185 metros.
21:17 *Kemej 64 metros. **21:22** *Xikonita pág. 496, *Jehová*.

xolal, porin ikualtsinyo Dios kitauilia uan itauil yejua Ichkatsin. **24** Akin pouij itech altepemej nejnemiskej ika nejon tauil uan akin tekiuajtij itech taltikpak kikualtsintiliskej nejon ueyi xolal. **25** Nochin tonal amo tatsakuaskej, porin ompa amo tayouayantias. **26** Uan nochin kiueyitaliskej uan kitakachiuaskej nejon ueyi xolal. **27** Sayoj ke amo keman kalakis nion teyi tein amo chipauak nion akin kichiua tein tetajyaltij uan xolopij. Sayoj kalakiskej akin ijkuiliujtokej itech iamatajkuilol* Ichkatsin kampa ixnesij akin nemiskej.

22 Uan ángel nechnextilij se ueyiat kampa motalojtok at tein kichiua maj se nemi. Nejon at katka chipaktik kemej teskat uan mextoya* itech iueyi silla Dios uan Ichkatsin,# **2** uan motalouaya tatajko den ueyi ojti tein kipia ueyi xolal. Itajtatenoj ueyiat onkayaj koujmej tein kichiuaj maj se nemi, tein xijxiujtika takiaj 12 viajes, tein kijtosneki ke mejmetstika takiaj. Ininmaxiujyo tapaleuis para kinpajtiskej akin pouij itech altepemej.

3 Uan Dios amo kijtos maj pano tein amo kuali, porin iueyi silla Dios uan Ichkatsin yetos itech ueyi xolal. Uan itakeualuan Dios kitekitiliskej, **4** kiixitaskej uan itokay ijkuiliujtos ininixkuako. **5** Uan amo kemanok tayouayantias, uan amo monekis maj kintauili se tanex nion maj kintauili tonaltsin, porin Jehová* Dios kintauilis, uan yejuan tekiuajtiskej nochipaya.

6 Ángel nechiluij: "Nochi nejin tajtolmej takuaujtamachmej uan melaujkej. Kemaj, Jehová,* Dios akin kinmatiltij tein kijtojkej tanauatianij,# kititanik iángel para kinnextilis itakeualuan tein amo uejkaua moneki mochiuas. **7** Xikita, amo uejkaua niejkos. Yolpaki akin kitakamati tein Dios kiteixmatiltia itech nejin amatajkuilol".*

8 Nejua Juan, nikakik uan nikitak nochi nejin. Satepan ke nikitak uan nikakik, nimotankuaketsak para nikueyichiuas ángel tein nechnextilijka nochi nejin. **9** Sayoj ke yejua nechiluij: "¡Amo! ¡Amo xikchiua nejon! Porin nejua sayoj niitakeual Dios ijkon kemej tejua uan mokniuan tanauatianij,# uan kemej akin kitakamatij tein ijkuiliujtok itech nejin amatajkuilol. Xikueyichiua Dios".

10 Uan no nechiluij: "Amo xiktati* tein Dios kiteixmatiltia itech nejin amatajkuilol, porin ejkotokya tonal tein ixyetok. **11** Akin kichiua tein amo kuali yetok maj kisentoka kichiua tein amo kuali yetok, uan akin kichiua tein pitsotik maj kisentoka kichiua tein pitsotik. Sayoj ke akin yolkuali* maj kisentoka kichiua tein kuali, uan akin chipaujkanemi maj kisentoka chipaujkanemi.

12 "'¡Xikaki! Amo uejkaua niejkos uan niktaxtauis sejse tein motanilij por nochi tein kichiuak.

21:27 *Itech griego, "iamatatetekuinol". Xikonita pág. 491, *amatatetekuinol*. **22:1** *Oso "ixuatoya". #Oso "Borrego". **22:5, 6** *Xikonita pág. 496, *Jehová*.

22:6, 9 #Xikonita pág. 502, *tanauatijkej*. **22:7** *Itech griego, "amatatetekuinol". Xikonita pág. 491, *amatatetekuinol*. Nejin mokuis itech nochi capítulo. **22:10** *Oso "Amo xikcholti". **22:11** *Oso "yolmelauak".

13 Nejua nipeua uan nejua nitami,* akin peuak uan akin tami. **14** Yolpakij akin kipajpakaj ininueyak tasal para uelis kikuaskej inintakilo koujmej tein kichiua maj se nemi uan kalakiskej itech ipuertas ueyi xolal. **15** Kalampa yetokej itskuimej,* akin tanaualuiaj,# akin auilnemij,△ temiktianij, akin kinueyichiuaj tatadiosmej⊠ uan nochin akin kiuelitaj takajkayauaskej ika tein kijtouaj uan ika tein kichiuaj'.

16 "'Nejua Jesús, niktitanik noángel maj namechixmatiltiti nejin tein kinpaleuis nochin tokniuan itech nechikolmej. Nejua niichankauj* uan niiuejkauj ixuiuj David uan sitalin tein semi petani tein kisa achto ke tanesis'".

17 Dios ika ichikaualis uan inovia Ichkatsin kisentokaj kijtouaj "¡Xiuiki!". Uan akin kikakis nejin maj kijto "¡Xiuiki!". Uan akin amikis maj uiki. Akin kinekis, maj tayi at tein kichiua maj se nemi uan amo moneki kiixtauas.

18 "Akin kikaki tein Dios kiteixmatiltia itech nejin amatajkuilol, nejua nikiluia: takan aksa* kitamajxitilia nejin amatajkuilol teisa tein amo moijkuiloj, Dios no kiualtitanilis tetsaujmej tein ijkuiliujtokej itech nejin amatajkuilol; **19** uan takan aksa kikuilia teisa tein Dios kiteixmatiltia itech nejin amatajkuilol, yejua amo kimakas tatiochiualismej tein ompa ijkuiliujtok. Nejin kijtosneki ke amo kikauas maj kikua inintakilo koujmej tein kichiua maj se nemi uan maj amo kalaki itech ueyi xolal tein yektik.

20 "Akin kiteixmatiltia nochi nejin, kijtoua: 'Kemaj, amo uejkaua niejkos'".

"¡Maj ijkon mochiua!* Xiuiki, toTekotsin Jesús".

21 Maj toTekotsin Jesús kinmaka tatiochiualis tein amo technamiki akin Dios moinxelouilij.*

22:13 *Itech griego, "niAlfa uan niOmega, tein ika peua uan tein ika tami". Itech tajtol griego, *alfa* yejua letra tein ika peua abecedario uan *omega* tein ika tami. **22:15** *Nejin yejuan akin kichiujtinemij tein Dios kiita ke tetajyaltij. #Oso "mokalakiaj itech tataman naualot". △Xikonita pág. 492, *auilnemilis*. ⊠Oso "tiotsitsin". **22:16** *Itech griego, "niinaluayo". **22:18** *Oso "akin", "akaj". **22:20** *Oso "¡Amén!". **22:21** *Oso "chipaujkej iixpan Dios".

Amatajkuilolmej tein kipia Biblia

Amatajkuilolmej tein kipia iTajtol Dios tein moijkuiloj itech tajtol griego satepan ke Cristo momikilij

Amatajkuilol	Akin kijkuiloj	Kani moijkuiloj	Kemanian motamiijkuiloj (s.C.)	Tonalmej tein ika motajtojtok
Mateo	Mateo	Israel	k. 41	2 a.C.-33 s.C.
Marcos	Marcos	Roma	k. 60-65	29-33 s.C.
Lucas	Lucas	Cesarea	k. 56-58	3 a.C.-33 s.C.
Juan	Tatitanil Juan	Éfeso oso ompaka	k. 98	Satepan de Juan 1:19, 29-33 s.C.
Hechos	Lucas	Roma	k. 61	33-k. 61 s.C.
Romanos	Pablo	Corinto	k. 56	
1 Corintios	Pablo	Éfeso	k. 55	
2 Corintios	Pablo	Macedonia	k. 55	
Gálatas	Pablo	Corinto oso Antioquía (Siria)	k. 50-52	
Efesios	Pablo	Roma	k. 60-61	
Filipenses	Pablo	Roma	k. 60-61	
Colosenses	Pablo	Roma	k. 60-61	
1 Tesalonicenses	Pablo	Corinto	k. 50	
2 Tesalonicenses	Pablo	Corinto	k. 51	
1 Timoteo	Pablo	Macedonia	k. 61-64	
2 Timoteo	Pablo	Roma	k. 65	
Tito	Pablo	Macedonia (?)	k. 61-64	
Filemón	Pablo	Roma	k. 60-61	
Hebreos	Pablo	Roma	k. 61	
Santiago	Santiago (iikniuj Jesús)	Jerusalén	a. 62	
1 Pedro	Pedro	Babilonia	k. 62-64	
2 Pedro	Pedro	Babilonia (?)	k. 64	
1 Juan	Tatitanil Juan	Éfeso oso ompaka	k. 98	
2 Juan	Tatitanil Juan	Éfeso oso ompaka	k. 98	
3 Juan	Tatitanil Juan	Éfeso oso ompaka	k. 98	
Judas	Judas (iikniuj Jesús)	Israel (?)	k. 65	
Apocalipsis	Tatitanil Juan	Patmos	k. 96	

(Amo moyekmati keniuj monotsayaj akin kijkuilojkej seki amatajkuilolmej, kani kijkuilojkej nion kemanian. Letra *a.* kijtosneki 'achto', *s.* 'satepan', uan *k.* 'kemej itech'. Letras *a.C.* kijtosneki 'achto ke ualaskia Cristo', uan *s.C.* kijtosneki 'satepan ke ualajka Cristo').

Notas

Nejin Biblia kipia miak notas, uan ixnesij ijkon:
"Oso": Kemej no uelis se kijtos se tanemilil tein yetok itech tajtol griego (Mt 28:17).
No mokuik para monextis keniuj moijtoua itech okseki xolalmej (Mt 3:4).
"Oso xa": Kipia se tanemilil tein no kuali yetok (Jn 3:3; 2Co 4:8).
"Itech griego": Ijkon moijtoj itech tajtol griego oso kipia tanemilil tein tayekantok (Mr 13:35).
Okseki notas: Tein kijtosneki seki tokaymej (Mt 1:21); tajtolmej (Jn 2:4); kemej tatamachiuayaj (Mt 25:15), uan tetitani kampa momelaua tajtolmej (Mt 11:23).

Tajtolmej tein kipia Biblia

Xikonita página 8 kampa ixnesi keniuj moijkuiloua sejse amatajkuilol.

A

ABBA
Ro 8:15 chikauak tikijtouaj: ¡**A.**, noTajtsin!
ABEL Mt 23:35 desde iesyo **A.** akin yolmelauak
ABRAHÁN Mt 22:32 niiDios **A.**, ininDios akin yoltokej
Ro 4:3 **A.** takuaujtamatik iuan Jehová
ACEITE Mt 25:4 akin yektanemiliayaj kiuikayaj **a.**
Mr 14:4 Keyej kiauiloj tok **a.**?
ADÁN 1Co 15:22 itechkopa **A.** nochin momikilijtokej
1Co 15:45 okse **A.**
1Ti 2:14 **A.** amo kikajkayaujkej, ta yejua siuat
AKIN IAXKA TATOK Mt 9:38 xiktataujtikan **a.**
AKIN IUAN MONAMIKTITI Ap 21:9 **a.** Ichkatsin
AKIN KICHIUAJ KEMEJ CRISTO
Hch 11:26 peujkej kinixmatij kemej **a.**
AKIN KIKAUILIAJ Lu 12:48 **a.** miak tekit
AKIN KINIXYEKANA ÁNGELES
1Te 4:16 tajtos kemej **a.**
Jud 9 Miguel, **a.** motajtoteuij
AKIN NEMIJ AXKAN Mt 24:34 **a.** amo mikiskej
AKIN NEMIJ Mt 25:32 **a.** itech taltikpak kinsentiliskej
AKIN NEMIJ NE ILUIKAK
1Pe 3:18 oksepa nemik kemej **a.**
AKIN YOLIK KEMEJ TAKAT Mt 10:23 ke **a.** ejkos
Lu 21:27 **a.** ualajtok itech se mixti
ALTAR Mt 5:24 xikaua tein tiktemaktiti iixpan **a.**
Hch 17:23 **a.** para se Dios akin amo tikixmatij
ALTEPEMEJ Mt 4:8 kinextilij nochin uejueyi **a.**
ALTEPET Mt 24:7 moteuiskej akin nemij itech se **a.**
AMATAJKUILOL Ap 20:15 amo ijkuiliujtoyaj itech **a.**
AMATAJKUILOLMEJ Ap 20:12 motapojkej **a.**
AMIKI Jn 7:37 Komo aksa **a.** maj nouan uiki
AMO AJSITOK 1Co 13:9 **a.** tiktematiltiaj tein techiluia
AMO CHIKAUJKEJ 1Co 1:27 oksekin kinitaj ke **a.**
1Te 5:14 xikinpaleuikan akin **a.**
AMO IJKON XIKIJTO Mt 16:22 NoTekotsin, **a.**
AMO IXPINAUAK Ap 18:7 **a.** kisentilis miak taman
AMO JUDÍOS Lu 21:24 taixyekanaskej akin **a.**
AMO KIELKAUAS Heb 6:10 Dios **a.** tein nankichiuaj
AMO KIITA Gál 2:6 Dios **a.** ox aksa ueyichiujkej
AMO KIIXMATIJ Jn 10:5 Amo kitojtokaskej se akin **a.**
AMO KIKAUA 1Co 7:10 maj siuatsin **a.** itakatsin
AMO KIKAUJKEJ Ap 16:11 **a.** tein amo kuali
AMO KIMATIJ Flp 4:12 nikmati tein **a.**
AMO KINAMIKI 1Co 11:27 tayis vino maski **a.**
AMO KINEKKEJOK Ro 1:26 siuamej **a.** motekaskej
Ro 1:27 takamej **a.** motekaskej iniuan siuamej
AMO KIPIA ISIUATSIN 1Co 7:32 Takat akin **a.**
AMO KIPIAJ ININNAMIK 1Co 7:8 Akin **a.** nikiniluia
AMO KIPIAJ ININTATUAN Snt 1:27 kinpaleui akin **a.**
AMO KIPIA Snt 2:15 **a.** tein motalilis
AMO KITAKAMATIS Jn 3:36 akin **a.** iKoneuj Dios
AMO KITELPANOLTIKAN 1Ti 2:9 siuamej maj **a.**
AMO KIYEKNELTOKA Snt 1:6 porin akin **a.**
AMO KIYEKPITSA
1Co 14:8 akin kipitstok trompeta **a.**
AMOKUALI EJEKAMEJ
Hch 16:16 se **a.** tein kichiuaya maj kijto tein mochiuas
1Co 10:20 kinmaktiliaj **a.**
1Co 10:21 itech ininmesa **a.**
Ef 6:12 timoteuijtokej iniuan **a.**
Snt 2:19 hasta **a.** kineltokaj nejon uan sesepokaj
AMOKUALI Mt 25:41 kitatsakuiltitij in **A.**
Lu 4:6 in **A.** kiluij ke tanauatil imako yetok
Lu 8:12 in **A.** kinajchiuiliki tein yetoya itech ininyolo
Jn 8:44 nanikoneuan namopaj, in **A.**
Ef 4:27 Nion tepitsin xiktakauilikan **A.**
Ef 6:11 **A.** kitemos namechuetsiltis
Snt 4:7 xikixnamikikan in **A.**
1Pe 5:8 In **A.** namechyoualojtinemi kemej se tekuani
1Jn 3:8 kitauejuelouilis in **A.**
1Jn 5:19 taltikpak moajsi imako in **A.**
Ap 12:12 **A.** pantemok
Ap 20:10 **A.** kipantamotkej itech tit
AMO KUALI Ro 7:19 nikchiua tein **a.**
1Co 6:7 maj namechchiuilikan tein **a.**
1Te 5:22 Amo xikchiuakan tein **a.**
AMO KUALI YETOK
Ro 9:14 ¿Dios kichiua tein **a.**?
AMO MIKI 1Co 15:53 mochiuas kemej tein **a.**
AMO MOITA Jn 4:24 Dios **a.** uan yetok ne iluikak
2Co 3:17 Jehová **a.** uan yetok ne iluikak
AMO MOMAKEPAS 2Ti 2:24 **a.** keman kichiuiliskej
AMO MOMATI Lu 8:17 nochi tein **a.** momatis
AMO MOPINAUJMATIJOK Ef 4:19 Kemej senkis **a.**
AMO MOTSAKUILIAYAJ Hch 5:42 **a.**, tamachtiayaj
AMO MOUIAJ
Hch 4:31 **a.** kiteixmatiltiskej itajtol Dios
AMO NAMECHTASOJTAJ
Lu 6:27 xikintasojtakan akin **a.**
AMO NAMIAKEJ
Lu 12:32 Amo ximouikan, namejuan tein **a.**
AMO NAMOCHIKAUAJ
Heb 5:11 **a.** nankiajsikamatiskej
AMO NANKINKAUAJ Lu 11:52 **a.** maj kiixmatikan
AMO NANKITEMOUAJ Flp 4:5 **a.** maj mochiua tein
AMO NANKIUELITAJ Flp 2:14 amo xikijtokan tein **a.**
AMO NANTAXTAUJKEJ
Mt 10:8 **A.**, amo xitetaxtaualtikan
AMO NANXEXELIUJTOSKEJ Ef 4:3 para **a.**
AMO NECHTAXTAUIKAN 1Co 9:18 uan maj **a.**
AMO NIKMATIA 1Ti 1:13 **a.** tein nikchiuaya
AMO NIKMATI Flp 1:23 **A.** toni nikijitas
AMO NIMAN Lu 12:45 moyoliluia Noteko **a.** ejko
Snt 1:19 **a.** nantajtoskej nion nankualaniskej
AMO NIMOUI Ef 6:20 ximotataujtikan para maj **a.**
AMO NITAKUA Lu 18:12 **a.** uan nitemaka diezmo
AMO NOTAJTAKOL Hch 20:26 **a.** komo ixpoliui
AMO OUIJ Mt 11:30 **a.** se tekitis nouan
1Jn 5:3 itanauatiluan **a.** se kitakamatis
AMO POUIJ 1Co 5:13 akin **a.** itech nechikol
AMO SAYOJ KIITSTOS Gál 6:4 **a.** tein okse kichiua
AMO SEMI MONEKI
Lu 16:10 takuaujtamach itech tein **a.**
AMO SEMI TAIXMATIAJ Hch 4:13 uan **a.**
AMO TACHIAJ Mt 15:14 taixyekananij akin **a.**
AMO TANELTOKA 1Co 7:12 akin **a.** kineki yetos
AMO TANELTOKAJ 1Co 6:6 ininixpan jueces akin **a.**
2Co 6:14 Amo ximosentilikan iniuan akin **a.**
Col 4:5 keman nanyetoskej iniuan akin **a.**

AMO TAPALEUIA 1Co 3:19 tamatilis **a.**
Ef 4:17 **a.** tein kinemiliaj
Flp 3:7 tein nimotanilij nikita ke **a.**
AMO TATAKAMATIJ
1Te 5:14 xikinnejmachtikan akin **a.**
2Te 3:6 se tokniuj akin **a.**
AMO TAYEKANTOK 1Co 1:28 oksekin kiitaj ke **a.**
AMO TEYI CHIUJKEJ Gál 6:3 **a.**, mokajkayaujtok
AMO TEYI KINYOLPAKTIA Jud 16 Nejin takamej **a.**
AMO TEYI KIPOLOUA Mt 5:48 namoTajtsin **a.**
AMO TIMOSENKAUAJ 2Co 4:1 tikpiaj tekit uan **a.**
2Co 4:16 Yejua ika, **a.**
AMO TIMOTOMINTIAJ 2Co 2:17 **a.** ika itajtol Dios
AMO TINECHIXMATI Mr 14:30 expa tikijtos ke **a.**
AMO TITAKAJKAYAUASKEJ
2Co 8:21 timochikauaj **a.**
Heb 13:18 porin tiknekij **a.**
AMO TITANEMILIA Lu 12:20 **a.**, nejin youak
AMO UEJKA Hch 17:27 **a.** yetok
AMO UEJUELIUI 1Co 15:42 tein oksepa nemi **a.**
AMO UELIAJ MOMAOLINIAYAJ
Mt 15:31 keman pajtiaj akin **a.**
AMO UELIJ TAKAKIJ Mr 7:37 takakikan akin **a.**
AMO UELI MOITA Heb 11:27 kiitstoskia akin **a.**
AMO UELI MONAMIKTIAJ
Mt 19:12 **a.** porin ijkon yolkej
AMO UELI SE KIITA Ro 1:20 maski Dios **a.**
AMO UELIS MOCHIUAS Mt 19:26 kiitaj ke nejon **a.**
AMO UELI TIKITAJ 2Co 4:18 titanemiliaj itech tein **a.**
AMO UEYICHIUANIMEJ Hch 4:13 kiitakej ke **a.**
AMO XIAUILNEMIKAN 1Co 6:18 ¡**A.**!
AMO XIKAJKAUAKAN Flp 2:16 **A.** itajtol Dios
AMO XIKAUA 1Ti 4:14 **A.** tatiochiualis tein tikpia
AMO XIMOMAKEPAKAN
Ro 12:17 komo namechtajyouiltiaj **a.**
AMO XIMOTSINKIXTIKAN
1Co 1:8 Dios namechpaleuis **a.**
AMO XINECHKAUA Ap 2:10 **A.** hasta ke timomikilis
AMO XIUETSIKAN 1Pe 5:10 namechpaleuis **a.**
AMO XIYOLIJSIUIKAN 1Te 5:14 **a.** iuan nion akin
AMO YEKMELAUJ Gál 2:4 akin **a.** tokniuan
AMO YEKTAKUAUJTAMATI
Ro 14:1 xikselikan akin **a.**
Ro 14:13 maj se tokniuj **a.**
Ro 15:1 moneki itech titanemiliskej akin **a.**
AMO YEKTANELTOKAJ Jud 22 sekin akin **a.**
AMO YOLIJSIUI 1Co 13:4 Akin tetasojta **a.**
2Pe 3:15 kemej toTekotsin **a.**, techpaleuia
AMO YOLIJSIUIK Ro 9:22 no kinxikoj uan **a.** iniuan
AMO YOLKUALMEJ 1Co 6:9 akin **a.** amo kalakiskej
1Jn 2:15 Amo xikuelitakan kemej nemij akin **a.**
AMO YOLMELAUJKEJ Hch 24:15 nemiskej akin **a.**
ANA Lu 2:36, 37 tanauatijkej **A.** kipiaya 84 xiujmej
ANANÍAS Hch 5:1 **A.** uan isiuatsin, Safira
ÁNGELES Mt 22:30 yeskij kemej **á.**
1Co 4:9 kinixpetaniaj miakej uan **á.**
1Co 6:3 tein kinnamiki kiseliskej **á.**?
Heb 13:2 kinselijkej **á.** uan nion kimatkej
1Pe 1:12 yejua nejin tein **á.** kitelnekij
Jud 6 **á.** amo mokaujkej kampa Dios kintalijka
ÁNGEL Hch 5:19 **á.** tatapoj kampa tsaktoyaj
Hch 12:11 kiualtitanik **á.** uan nechmakixtij
APOLOS Hch 18:24 **A.** kimatia kuali tanojnotsas
ÁQUILA Hch 18:2 se judío akin monotsaya **Á.**
AREÓPAGO Hch 17:22 Pablo moketsak itech **A.**
ARMAGEDÓN Ap 16:16 kampa motanotsa **A.**
ATAQUES Mt 4:24 akin kinkuia **a.**, kinpajtiaya
ATARRAYA Mt 13:47 tamati kemej se ueyi **a.**
AT Jn 4:10 **a.** tein kichiua maj se nemi
Ap 7:17 kinajxitis kampa mextok **a.**
Ap 12:16 tal motapoj uan kitoloj **a.**
Ap 17:1 siuaauilnenkej motalia itech miak **a.**
AUILNEMIJ 1Co 5:9 amo ximouikakan iniuan akin **a.**
1Co 6:9 Akin **a.** amo kalakiskej
Gál 5:19 kinejneki ininnakayo keman **a.**
AUILNEMIJ INIUAN ININTAKAIKNIUAN
1Co 6:9 takamej akin **a.**
AUILNEMIKAN Hch 15:20 maj amo **a.**
AUILNEMILIS Ef 5:3 Nion tepitsin ika xitajtokan **a.**
AUILNEMI Mt 5:28 akin kiita se siuat, iyolijtik **a.** iuan
Mt 19:9 monamiktia iuan okse, nejon takat **a.**
AUILNEMIS Mt 15:19 **a.**, tachtekis
AYEMAN Ap 3:16 titamati kemej **a.**

B

BABILONIA Ap 17:5 Ueyi **B.**
Ap 18:2 ¡Ueyi **B.** tapolojya!
BARCO TEIN PANKALAKI 1Ti 1:19 kemej se **b.**
BERNABÉ Hch 9:27 **B.** kipaleuito
BESO Lu 22:48 ¿ika se **b.** tinechtemaktia

C

CABALLO Ap 6:2 se istak **c.** uan akin ipanko yaya
Ap 19:11 uan nesiko se istak **c.**
CAÍN 1Jn 3:12 **C.**, akin kichiuak kemej in Amokuali
CAMELLO Mt 19:24 amo ouij maj se **c.** nalpano
CANÁ Jn 2:1 mochiuak se nenamiktilis ompa **C.**
CEFAS 1Co 15:5 monextij iixpan **C.**
Gál 2:11 keman **C.** ualaj Antioquía
CHIKAUAK Ro 10:2 yejuan **ch.** kitekitiliaj Dios
CHIKAUALIS Mr 5:30 kimachilij ke itech kisak **ch.**
2Co 4:7 nejin **ch.** ualeua imako Dios
Flp 4:13 Nikpia **ch.** para nikixnamikis nochi
CHIKIUJMEJ Mt 14:20 kipexontijkej 12 **ch.**
CHIKOYAJTOK Gál 6:1 Nokniuan, takan se aksa **ch.**
CHIUANIMEJ 1Co 1:26 namiakej amo nankatkaj **ch.**
CHIVOS Mt 25:32 kinxeloua ichkamej uan **ch.**
CHOKAS Ap 21:4 amo akin **ch.** nion tajyouis
CHOKATIAYA Heb 5:7 kitsajtsiliaya uan **ch.**
COPA Lu 22:20 Nejin **c.** kiixnextia yankuik taman
Lu 22:42 komo tikneki xinechajchiuili nejin **c.**
1Co 11:25 no kikuik **c.** uan kijtoj
CORÉ Jud 11 porin kinixnamikij kemej **C.**
CORNELIO Hch 10:24 **C.** kinchixtoya
CORONA Mt 27:29 ika uitsti kichijchiujkej se **c.**
1Co 9:25 para kitaniskej se **c.** tein kuetaui
CRISTO Lu 24:26 ¿Amo monekia kijyouis **C.**
Hch 18:28 kinnextilij ke Jesús yejua **C.**
1Co 11:3 itaixyekankauj **C.** yejua Dios
CRISTOS AKIN AMO MELAUJKEJ
Mt 24:24 nesiskej **c.**

D

DAVID Lu 1:32 kichiuas maj tekiuajti kemej itat, **D.**
Hch 2:34 **D.** amo pankisak iluikak
DENARIOS Lu 7:41 se kitauikiliaya 500 **d.**
DIANA Hch 19:34 ueyi tonantsin **D.**
DIOS AMO KITEMATILTIJTOYA Ro 16:25 tein **D.**
Ef 3:4 nikajsikamati tein **D.**
DIOS Jn 1:18 Amo akin nikan taltikpak kiitani **D.**
1Co 8:4 onkak sayoj se **D.**
2Co 4:4 **d.** tein taixyekantok nikan taltikpak
Ef 4:6 **D.** akin kintamiixyekantok nochin
1Jn 4:8 **D.** yejua tetasojtalis
DORCAS Hch 9:36 Tabita, tokayit tein kijtosneki **D.**

E

ÉFESO 1Co 15:32 nimoteuij ompa **É.**
EGIPTO Mt 2:15 Niknotsak nookichpil maj kisa **E.**
EJEKAIXKO 1Co 9:26 nomauan amo **e.** panouaj
EJEKAMEJ Ap 7:1 Kitsakuilijtoyaj naui tataman **e.**
EJEKAT Ef 2:2 akin kipia tanauatil itech **e.**
Ef 4:14 se barco tein **e.** uan at kiuiuika
EJKOTIUETSIS Lu 21:34 nejon tonal **e.**
ELÍAS Snt 5:17 **E.** katka kemej tejuan
ESAÚ Heb 12:16 maj amo kiixtopeua Dios kemej **E.**
ESCUDO Ef 6:16 ueyi tepos tein monotsa **e.**
ESKISTINEMIA Mt 9:20 12 xiujmejya **e.**
ESTI Hch 15:29 amo xikuikan **e.**
EVODIA Flp 4:2 Niktataujtia **E.** uan Síntique

F

FELIPE Hch 8:26 iángel Jehová kiluij **F.**
Hch 21:8 **F.** kiteixmatiltia kuali tanauatilmej

G

GABRIEL Lu 1:19 **G.** akin niijkatok iixpan Dios
GAMALIEL Hch 22:3 nechmachtij **G.** itech nejon xolal
GEHENA Mt 10:28 uelis namechtamiixpolos itech **G.**
GÓLGOTA Jn 19:17 itech tajtol hebreo monotsa **G.**

H

HIGOJKOUIT Mt 21:19 nimantsin **h.** uakik
Mr 13:28 Maj ika titajtokan se **h.**
HORA Mt 24:36 Nejon tonal uan **h.** amo akin kimati

I

IANGELUAN Mt 13:41 kintitanis **i.** uan kikixtiskej
Mt 24:31 **i.** kinsentiliskej taijitalmej
IAXKA Lu 14:33 komo amo kikaua nochi tein **i.**
ICHANKAUAN Hch 10:24 Cornelio kinsentilijka **i.**
ICHAN Lu 2:49 monekia nietos **i.** noTajtsin?
Jn 2:16 Amo xitanamakatokanok **i.** noTajtsin!
Jn 14:2 **I.** noTajtsin semi takaujtok
ICHIKAUALIS DIOS Mt 3:16 **i.** ualpantemotiualaya
Mt 12:31 akin kiujuikaltis **i.**
Lu 1:35 **i.** motech yetos
Lu 3:22 **i.** moitaya kemej se paloma
Lu 11:13 kinmakas **i.** akin kitajtaniaj
Jn 14:26 **i.**, tein noTajtsin kiualtitanis
Jn 16:13 **i.** kiteixmatiltia tein melauak
Hch 1:8 keman namechmakas **i.**
Hch 2:4 Nochin kiselijkej **i.**
Hch 5:32 **i.** kinmakak akin kitakamatij
Ro 8:16 **I.** techyekmatiltia
Ro 8:26 **I.** toka motataujtia
1Co 2:15 akin moyekana ika **i.**
Gál 5:16 ximoyekanakan ika **i.**
Gál 5:22 akin kinixyekana **i.** tetasojtaj
Gál 6:8 akin moyekana ika **i.**
Ef 4:30 amo xiktayokoltijtokan **i.**
ICHIKAUALIS Hch 1:8 Dios namechmakas **i.**
ICHKAMEJ Mt 9:36 **i.** tein amo kipiaj inintajpixkauj
Mt 25:33 Kintalis **i.** iyekmakopa
Jn 10:16 okseki **i.** amo pouij itech nejin corral
ICHKATAJPIANIJ 1Pe 5:2 kemej tayekananij uan **i.**
ICHKATAJPIXKEJ Jn 10:16 uan kipiaskej sayoj se **i.**
Hch 20:28 nankinyekpiaskej kemej se **i.**
ICHPOCHMEJ Mt 25:1 kemej majtakti **i.**
ICHTAKAKALAKKEJ Jud 4 **i.** seki takamej
IESYO Hch 20:28 kinkouak ika **i.** iKoneuj
Ef 1:7 taxtauak ika **i.** para techmakixtis
1Pe 1:19 ika **i.** Cristo
1Jn 1:7 **i.** Jesús techkixtilia totajtakoluan
IICHKATSIN Jn 1:29 Xikitakan **i.** Dios
IIKNIUAN Mt 13:55 **i.** Santiago, José
IJKATOK 1Co 10:12 akin kinemilia ke kuali **i.**
IJKOPTIUETSI 1Co 15:52 kemej ijkuak se **i.**
IJKUILIUJTOK Hch 8:30 tikajsikamati tein ompa i.?
1Co 4:6 Sayoj xikchiuakan tein **i.**
IJSATOK Ap 16:15 Yolpaki akin **i.** uan takentok
IKANTACHIXTIUJ Lu 9:62 akin tayuntajuijtok uan **i.**
IKA TEIN KICHIUAJ Mt 7:20 nankinixmatiskej **i.**
IKA TEIN NANKIITAJ Jn 7:24 Amo xikixtalikan **i.**
IKA XITAJTOKAN Ef 5:3 Nion tepitsin **i.** auilnemilis
IKONEUAN Ro 8:14 yejuan kemaj **i.** Dios
Ro 8:21 yeskij kemej **i.** Dios
ILPITOSYA Mt 16:19 no **i.** iluikak
ILUIKAK Jn 3:13 Amo akin pankisani ne **i.**
2Co 12:2 kiuikatiuetskej hasta expatika **i.**
2Pe 3:13 se yankuik **i.** uan se yankuik taltikpak
ILUIMEJ Ro 13:13 maj amo titeleliuistikan itech **i.**
Gál 5:21 eliuistitinemij itech **i.**
IMAKOUJYO Jn 15:4 **i.** uvajkouit amo ueli taki iselti
IMESA 1Co 10:21 nantakuajtoskej itech **i.** Jehová
IMPUESTO Mt 17:25 kinixtaualtiaj **i.** ininkoneuan
Mt 18:17 kemej akin kisentilia **i.**
Lu 18:11 kemej akin kisentilia **i.**
Lu 20:22 maj se kiixtauili **i.** Tekiuaj
Lu 23:2 maj amo se kiixtauili **i.** Tekiuaj
Ro 13:6 namejuan no nankiixtauaj **i.**
Ro 13:7 akin tajtani **i.**, xikmakakan **i.**
INAKAYO 1Co 2:14 moyekana ika tein kinejneki **i.**
1Co 7:4 kiixtalis toni kichiuas ika **i.**
INECHIKOL Hch 20:28 akin pouij itech **i.** Dios
INENEPIL Snt 1:26 aksa amo kitsakuilia **i.**
Snt 3:8 amo ueli kichiualtia **i.** maj tatakamati
ININAMATAJKUILOLUAN Hch 19:19 kisentilijkej **i.**
ININCANDIL Mt 25:1 majtakti ichpochmej kikuikej **i.**
ININESYO Ap 18:24 **i.** akin Dios moinxelouilij
ININKONEUAN 1Co 7:14 **i.** amo kintatiochiuiskiaj
ININNAKAYO Ro 8:5 moyekanaj ika tein kinejneki **i.**
Gál 5:19 Moyekita tein kinejneki **i.**
Flp 3:19 **i.** kiitaj kemej inindios
Col 2:18 kinemiliaj tein kinejneki **i.**
ININNETATAUJTILUAN Ap 8:4 **i.** akin moinxelouilij
ININSIUAUAN Ef 5:28 takamej kintasojtaskej **i.**
ININTAJTAKOLUAN Ro 3:25 kintapojpoluilij **i.**
1Ti 5:24 **i.** oksekin satepan momatij
ININTALNAMIKILIS Ro 2:15 **i.** kinextia ox kuali
1Ti 4:2 **i.** kemej yeskia kinchichinouilijkej
ININTAMACHTILIS TAMATINIJ
Col 2:8 maj amo akin namechkajkayaua ika **i.**
ININTAMATILIS 1Co 2:6 **i.** akin nemij axkan
1Co 3:19 Dios kiita ke **i.** amo tapaleuia
ININTANEJNEKILIS Ro 16:18 yetokej imako **i.**
ININTECH TITANEMILISKEJ Ro 15:1 moneki **i.**
ININTEKIUAJ Mt 27:29 ¡Timitstajpalouaj **i.** judíos!
ININUEYITATUAN 1Ti 5:4 kinmakaskej **i.** tein moneki
ININYOLIJTIK Ap 2:23 tein kinemiliaj uan kipiaj **i.**
IOJTSIN Hch 9:2 akin pouiskia itech **i.** toTekotsin
IOMIYO Jn 19:36 Amo kipostekiliskej nion se **i.**
IPA IXYETOKYA 2Ti 1:13 kuali tajtolmej tein **i.**
ISIUAPIPILUAN Hch 21:9 naui **i.** kitematiltiayaj
ISIUATSIN 1Co 7:2 maj sejse takat kipia **i.**
ISRAEL Gál 6:16 pouij itech **I.** tein iaxka Dios
ISTAT Mt 5:13 Sayoj ke, komo **i.** amo tapoyeliaok
ITAIXYEKANALIS Mt 6:33 xiktayekanaltikan **i.** Dios
Mt 21:43 Dios namechkuilis **i.**
Mt 24:14 tanauatilmej tein ika tajtoua **i.** Dios
Mt 25:34 tein kitemaka **i.** Dios

Lu 12:32 kineki namechmakas **i.**
Gál 5:21 amo kalakiskej itech **i.** Dios
Col 1:13 techuikak itech **i.** iKonetsin
ITAIXYEKANKAUJ 1Co 11:3 **i.** siuat yejua takat
ITAJTOL DIOS Mr 7:13 maj **i.** amo kipia ipatiuj
Lu 8:12 akin kikakij **i.**
Hch 17:2 kinpaleuij maj kiajsikamatikan **i.**
Hch 18:5 Pablo senkis kiteixmatiltij **i.**
Ro 15:4 tikchiaj tein kuali porin **i.**
Flp 2:16 Amo xikajkauakan **i.**
1Te 2:13 nankineltokakej kemej **i.**
Heb 4:12 **i.** yoltok uan semi chikauak
ITAJTOL
Jn 5:28 itech miketekochmej kikakiskej **i.**
ITAKATSIN 1Co 7:2 sejse siuat maj kipia **i.**
ITAKUALIS TOTEKOTSIN
1Co 11:20 nantakuaskej itech **i.**
ITALPAN 1Co 3:9 Namejuan kemej yeskia **i.** Dios
ITAMATILIS Ro 11:33 **i.** amo ueli motamachiua!
Snt 3:17 akin kipia **i.** Dios chipaujkanemi
ITANAUATIL Ro 7:22 yekmelauj nikuelita **i.** Dios
Ro 10:4 kichiuak maj amo tapaleuiok **i.** Moisés
Gál 3:24 Yejua ika, **i.** Moisés mochiuak
Gál 6:2 nankitakamatiskej **i.** Cristo
ITASOJIKNIUAN Jn 15:13 mikis para kinpaleuis **i.**
ITASOJIKNIUJ Snt 2:23 Abrahán katka **i.** Jehová
ITATIOCHIUALIS DIOS 2Co 6:1 amo nenkaj **i.**
ITAT Lu 15:20 **i.** tsikuinteuak kinamikito, kinauaj
ITATUAN Lu 18:29 akin kikauak **i.**
ITEKO Ro 14:4 **i.** kiixejekoua ox kuali tein kichiujtok
ITEMPLO 1Co 3:16 namejuan kemej yeskia **i.** Dios
ITIOPIXKAUAN Ap 20:6 yeskij **i.** Dios uan Cristo
ITOKAY Hch 15:14 kinijita sekin akin kiuikaskej **i.**
Ro 10:13 akin kinotsas ika **i.**, makisas
ITONAL JEHOVÁ
1Te 5:2 **i.** ejkotiuetsis kemej tachtekkej
2Te 2:2 komo kijtouaj ke ejkokya **i.**
2Pe 3:12 semi xikchiakan **i.**
ITSKUINTI 2Pe 2:22 **i.** mokepak uan kikuaj
IUEYI SILLA Mt 25:31 ijkuak motalis itech **i.**
IUEYI TAJTAKOL
2Te 2:7 Tein melauj, **i.** nejin takat
IXPOLIUISKEJ Mt 25:46 **i.** uan amo nesiskejok
2Te 1:9 kiixtalis maj kintatsakuiltikan uan **i.**
1Jn 2:17 yejuan **i.** uan no tein kinejnekij
IXYETOK 2Ti 2:5 tatanij komo mauiltiaj kemej **i.**
IYOLO Mt 15:19 **i.** ualeua amo kuali tanemililmej

J

JEHOVÁ Mr 12:29 **J.** toDios sayoj se **J.**
JERUSALÉN
Mt 23:37 **J. J.** kampa kinmiktiaj tanauatianij
Lu 2:41 yayaj **J.** keman mochiuaya Pascua
Lu 21:20 keman nankiitaskej kiyoualojtokej **J.**
Lu 21:24 ipan tajtaksaskej **J.**
Hch 5:28 nankinmachtijkejya akin nemij **J.**
Hch 15:2 pankisanij **J.** kampa yetoyaj tatitanilmej
Gál 4:26 **J.** tein yetok ne ajko, tomomaj
Heb 12:22 namotokijkej **J.** tein yetok ne iluikak
Ap 3:12 Yankuik **J.** ualpantemoua de iluikak
Ap 21:2 Yankuik **J.** ualpantemouaya kemej novia
JESUCRISTO Jn 17:3 akin tikualtitanik, **J.**
JESÚS Mt 1:21 moneki tiktokaytis **J.**
JEZABEL Ap 2:20 tikaua maj ompa yeto **J.**
JOB Snt 5:11 nankikakinij keniuj **J.** taxikoj
JOSÉ Lu 4:22 Nejin ikoneuj **J.** ¿melauj?
JUAN Mt 4:21 Santiago uan **J.** ikoneuan Zebedeo
Mt 21:25 Akoni kinauatijka **J.** maj teauijtinemi?
Mr 1:9 **J.** kiauij Jesús itech ueyiat Jordán
Jn 1:42 Tejua tiSimón, ikoneuj **J.**
JUDAS Mt 27:3 **J.** amo kuali momachilij
JUDÍO 1Co 9:20 Iniuan judíos nimochiuak kemej **j.**
JUDÍOS Ro 3:29 sayoj ininDios **j.**?
JUECES 1Co 6:6 se tokniuj kiteluiliti ininixpan **j.**
JUEZ Lu 18:2 **j.** akin amo kimojkatokaya Dios

K

KAJKALPAN Hch 5:42 mojmostaj tamachtiayaj **k.**
Hch 20:20 amo nimouik namechmachtis **k.**
KALI 2Co 5:1 Dios techmakas ompa iluikak se **k.**
Heb 3:4 Tikmatij ke se **k.** kichijchiuak aksa
KALIKXIT 1Ti 3:15 **k.** tein kipaleuia tein melauak
KALMEJ Hch 7:48 Dios amo nemi itech **k.**
KALTENOJ Ap 3:20 niijkatok **k.** uan nitanotstok
KALYETONIJ Ef 3:15 kichiuak maj yetokan **k.**
KAMPA KINTATEMILIAJ TAPIALMEJ
Lu 2:7 Kitajtakentij uan kitekak **k.**
KAMPA MOTATIAJ Mt 21:13 se kali **k.** tachtekinij
KAMPA TATOKAJ
Mt 13:38 **k.** yejuan akin nemij nikan taltikpak
KEMAJ Mt 5:37 keman nankijtoskej **k.** maj **k.**
KEMAN UELIS Gál 6:10 **k.** maj titepaleuikan
KEMEJ KINEKIK 1Co 12:18 kitalij tonakayo ijkon **k.**
KEMEJ KINNAMIKI Ef 4:1 **k.** nemiskej
KEMEJ MONEKI 1Co 14:40 xikyekchiuakan nochi **k.**
Col 1:10 **k.** nemiskej akin kitekitiliaj Jehová
1Ti 3:2 tayekankej kichiuas nochi **k.**
KEMEJ TEJUA 1Ti 4:12 xikinnextili maj kichiuakan **k.**
KEMEJ TEJUAN Snt 5:17 Elías katka **k.**
KEMEJ YEJUA Flp 2:6 amo kinemilij mochiuas **k.**
KEMEJ YESKIA NANIKNIMEJ
Ro 12:10 ximotasojtakan **k.**
KENIUJ NANKIKUISKEJ 1Te 4:4 **k.** namonakayo
KENIUJ NIKCHIUA 1Co 4:17 namechelnamiktis **k.**
KIAJSIKAMATIJ 1Pe 4:4 Yejuan amo **k.** keyej
KIAJSIKAMATIKAN Hch 17:2 maj **k.** itajtol Dios
KIATEKIJ 1Co 3:6 Apolos **k.** tein niktokak
KIAUILCHIUAK Lu 15:13 **k.** tein iaxka
KIAUI Mt 3:13 Jesús yajki Jordán para maj Juan **k.**
KICHIJCHIUAK Ro 1:20 se kiajsikamati ika tein **k.**
2Co 5:17 yankuik takat akin Dios **k.**
Col 1:16 Dios **k.** nochi okseki taman
Ap 3:14 akin Dios achto **k.**
KICHIUA 1Co 10:13 Dios nochipa **k.** tein kijtoua
KICHIUASKEJ Mt 21:43 kinmakas akin **k.** tein kineki
1Pe 5:3 no **k.** kemej namejuan
KICHIUJTINEMI 1Jn 3:6 amo **k.** tajtakol
KICHIUJTOK XITAJTAKO Mt 5:29 moixtololo **k.**
KICHIXTOYAJ Lu 3:15 **k.** Cristo uan moijtaniayaj
KIIKNELIA 1Jn 3:17 tein ika moixpanoltis uan amo **k.**
KIITAJ 1Co 8:12 tein yejuan **k.** ke amo kuali
KIITAKAN 1Ti 3:10 maj achto **k.** ox uelis kichiuaskej
KIITAKEJ Lu 22:37 **K.** kemej se tajtakolchiujkej
KIITAK Heb 2:10 **k.** ke kuali yetoya maj tajyoui
KIITANI Jn 1:18 Amo akin nikan taltikpak **k.** Dios
Jn 14:9 Akin nechitani, no **k.** noTajtsin
1Co 2:9 Amo akin **k.**, amo akin kikakini
KIIXCHIJCHAKEJ Mt 26:67 Uan **k.** uan kimaytenkej
KIIXMATI 1Co 8:1 kinemilia ke semi **k.** miak taman
1Ti 2:4 maj kuali **k.** tein melauak
KIIXMATIKAN
Lu 11:52 amo nankinkauaj oksekin maj **k.** Dios!
KIIXMATISKEJ
Ro 10:14 amo **k.** komo amo akin kiteixmatiltia
Col 3:10 ijkon kemej okachi **k.** Dios
KIIXNAMIKIJ CRISTO 1Jn 2:18 miakej akin **k.**

KIIXNAMIKIJ Hch 17:7 nejin takamej **k.** Tekiuaj
KIIXNAMIKISKEJ DIOS 2Te 2:3 akin kitekitiliaj **k.**
KIIXNEJNEKI 1Co 5:11 semi **k.** tein teaxka
KIIXNEJNEKIJ 1Co 6:10 semi **k.** tein teaxka
KIIXNEXTIAYA Col 2:17 sayoj **k.** tein mochiuaskia
KIIXTAJTATSINIAYAJ Jn 19:3 Uan no, **k.**
KIIXTALI Jn 5:22 toTajtsin kikauilij iKoneuj maj **k.**
KIIXTALIJ Ro 8:28 akin kinnotsak ijkon kemej **k.**
Ef 3:11 tein Dios **k.** uan amo keman tami
KIIXTALIS Ro 14:10 Dios akin **k.** tein technamiki
Ef 1:10 **k.** keniuj mochiuas miak taman
KIIXTAUAS Ap 22:17 at tein amo moneki se **k.**
KIIXTOPEUA Heb 10:29 Komo aksa **k.** iKoneuj Dios
KIIXTOPEUAJ Tit 1:16 ika tein kichiuaj kinextiaj ke **k.**
KIIXYEKANA Ro 6:12 maj tajtakol amo **k.**
Ef 5:23 takat **k.** isiuatsin
KIJJTO Tit 1:7 kuali nemis para maj amo akin **k.**
KIJITA Ro 9:11 Dios **k.** akin kineki
KIJTOJKAYA Ro 9:11 Dios achto **k.** akoni kijitaskia
KIJTOUAJ TEIN KIJTOSNEKI 1Co 12:30 **k.** se tajtol
KIKAJKAYAUAJ ININNAMIK 1Co 6:9 akin **k.**
KIKAJKAYAUAS Gál 6:7 amo akin uelis **k.** Dios
KIKAKISKEJ Mt 24:14 uan ijkon nochin uelis **k.**
KIKAUA ISIUATSIN Mt 19:9 akin monamiktijya **k.**
Mr 10:11 Akin monamiktijya uan **k.**
KIKAUAK Mt 19:29 Uan akin **k.** ichan
1Pe 2:23 **k.** nochi imako
KIKEJKELOUAJ Lu 22:63 peuak **k.** Jesús
KIKETSA KALI 1Co 3:10 Maj kiyekita keniuj **k.**
KIKOKOJKAJ Ap 13:3 **k.** itech semej itsontekonuan
KIKOUJPAMPILOJKEJ Mr 15:25 kualkan keman **k.**
KIKOUJPAMPILOUAJ Gál 3:13 akin **k.** kipinaujtiaj
KIKUALNEXTISKEJ Tit 2:10 **k.** itamachtilis Dios
KIKUIJ 1Co 7:31 akin **k.** tein onkak nikan taltikpak
KIMAKA TEIN MONEKI 1Co 7:3 takat **k.** isiuatsin
KIMATISKEJ 2Ti 2:2 kuali **k.** keniuj tamachtiskej
1Pe 1:12 ángeles yekmelauj kitelnekij **k.**
KINAMIKI Mt 10:37 amo **k.** nechtojtokas
KINCHICHITIA 1Te 2:7 se temomaj **k.** ikoneuan
KINCHIJCHIUAK Ro 8:20 akin **k.** amo teyi kichiuakan
KINEJNEKIA Ef 2:3 tikchiuayaj tein **k.** tonakayo
KINEJNEKIAJ Ro 1:26 maj auilnemikan kemej **k.**
KINEJNEKI Gál 5:16 amo nankichiuaskej tein **k.**
Snt 1:14 tein **k.** kiyoltilana uan kitanejnektia
1Pe 2:11 xikixtopeuakan tein **k.** namonakayo
1Jn 2:16 tein **k.** tonakayo uan tein tikitaj
KINEJNEKIJ 2Ti 2:22 Amo xikchiua tein **k.**
KINEJNEKKEJ
Ro 1:27 **k.** motekaskej iniuan inintakaikniuan
KINEKIAJ Hch 17:11 okachi **k.** momachtiskej
KINEKI Mt 7:21 akin kichiuaj tein **k.** noTajtsin
Hch 21:14 Maj mochiua tein Jehová **k.**
Ro 12:2 uelis nankimatiskej toni **k.** xikchiuakan
1Te 4:3 Yejua nejin tein Dios **k.**
1Jn 2:17 akin kichiua tein Dios **k.** nemis nochipaya
1Jn 5:14 komo yejua tein Dios **k.** yejua techkaki
KINEKISKEJ 2Ti 4:3 kiniluiskej tein **k.** kikakiskej
KINELTOKAKEJ 2Te 2:12 amo **k.** tein melauak
KINELTOKAYA Ro 4:21 **k.** ke Dios ueliskia kichiuas
KINEXTILIA Jn 5:20 toTajtsin **k.** iKoneuj nochi
KINEXTIS Mt 24:3 ¿Toni **k.** ke timokepakya
Mt 24:30 tein **k.** ke ualajtok akin yolik kemej takat
KINIJITAK Mt 24:22 maj Dios kinpaleui akin **k.**
KINIXMATILTIJ Hch 28:23 **k.** iTaixyekanalis Dios
KINIXPETANIAJ 1Co 4:9 kemej akin **k.** miakej
KINIXPOLOS 2Pe 3:7 **k.** akin amo yolkualmej
KINIXYEKANA Gál 5:22 akin **k.** ichikaualis Dios
KINIXYEKANAYAJ Jn 12:42 akin **k.** judíos
KINKAJKAYAUASKEJ
Mt 24:24 **k.,** hasta akin Dios kinijitak
KINKAUJKA Hch 5:41 Dios **k.** maj tajyouikan
KINMACHTIAYA
Mt 7:29 **k.** kemej se akin kipia tanauatil
KINMAKAS Mt 5:5 Dios **k.** taltikpak
Ef 1:18 motenkauak **k.** akin moinxelouilij
KINMAKIXTIS
2Pe 2:9 Jehová kimati **k.**
KINMATILTIJ Ef 3:5 **k.** tatitanilmej uan tanauatianij
KINMELAUILIAYA Hch 17:3 **K.** ika Tajkuilolamatsin
KINMETSPAJPAKA Jn 13:5 **k.** imomachtijkauan
KINNAMIKIA Heb 11:38 amo **k.** maj iniuan yetokan
KINNESKAYOTIJKEJ Ap 13:17 **k.** ika koujtajtapial
KINNEXTILIAYA Hch 17:3 **k.** ika Tajkuilolamatsin
KINNOTSAK Ef 4:1 nemiskej akin Dios **k.**
KINOTSAS Ro 10:13 akin **k.** Jehová ika itokay
KINPAJTIJ Lu 9:11 uan **k.** akin mokokouayaj
KINPAJTISKEJ Ap 22:2 **k.** akin pouij itech altepemej
KINPALEUIKAN Lu 18:7 amo kiitas Dios maj **k.**?
KINPALEUIS Flp 2:21 kitemouaj tein sayoj yejuan **k.**
KINPOLOS Ro 12:13 Xikinpaleuikan kemej **k.**
KINTAJYOUILTIAJ Mr 4:17 **k.** porin kitakamatij Dios
KINTAJYOUILTIANIJ Mt 5:10 Yolpakij akin **k.**
KINTAKACHIUAKAN 1Ti 5:17 Maj **k.** tayekananij
KINTAKAMATIKAN Ro 13:1 Maj nochin **k.** tekiuanij
KINTAKAMATIK Lu 2:51 Yejua kisentokak **k.**
KINTAMAKA Mt 24:45 **k.** keman moneki
KINTAMITANITO Ap 6:2 **k.** akin kiixnamikij
KINTANEMILILTSAKUA
2Co 4:4 dios tein taixyekantok **k.**
KINTAPOJPOLUILIKAN Mt 26:28 esti para maj **k.**
KINTAPOUIA Mr 4:2 peuak **k.** miak taman
KINTAPOUIJ Mt 13:34 Jesús **k.** miak taman
KINTASOJTAK Jn 3:16 Dios semi **k.**
Jn 13:1 **k.** imomachtijkauan
KINTATSAKUILTI
2Te 1:6 maj Dios **k.** akin namechtajyouiltiaj
KINTATSAKUILTIS 2Te 1:8 **k.** akin amo kiixmatij
KINTAXTAUIA Heb 11:6 Dios **k.** akin semi kitemouaj
KINTEKIPACHOUA Mr 4:19 **k.** tein onkak axkan
Lu 8:14 kintapoloItia tein **k.**
KINTEKIPANOUA 1Ti 5:8 amo **k.** akin moneki
KINTEKITILIS Mt 20:28 ualaj para **k.** oksekin
Mr 10:43 ueyichiujkej moneki **k.** oksekin
KINTELPALEUIA Snt 1:5 **k.** nochin ika nochi iyolo
KINTELTEKIPACHOS
Lu 21:26 mojkamikiskej porin **k.**
KINTELUILIA Ro 8:33 uelis **k.** akin Dios kinijitak?
Ap 12:10 kipantamotkejya akin **k.** tokniuan
KINTEMOJTOK Jn 4:23 **k.** akin kiueyichiuasnekij
KINTENKUITINEMIJ 1Ti 5:13 ta no **k.** oksekin
KINTSAKKEJ Hch 5:18 kinkitskijkej uan **k.**
KINUEYICHIUAJ 1Co 6:9 akin **k.** tatadiosmej
KINUEYITALIA 2Pe 2:10 kinijijtoskej akin Dios **k.**
KINUEYITALIAJ Ro 16:18 **k.** uan ijkon kinkajkayauaj
Jud 16 **k.** para maj kinpaleuikan
KINUEYITALIKAN Jn 12:43 kinekiaj maj oksekin **k.**
KINUJUIKALTIJ 1Pe 2:23 yejua amo **k.**
KINXELOS Mt 25:32 ojkan **k.** kemej se ichkatajpixkej
KINXIKOJ Ro 9:22 no **k.** uan amo yolijsiuik iniuan
KINYEJYEKOUAJ Lu 8:13 akin **k.** amo taneltokajok
KINYEKNEXTILIAYA Hch 9:22 **k.** ke Jesús, Cristo
KINYOLCHIKAUAS Tit 1:9 **k.** ika tamachtilis
KINYOLCHIKAUJKEJ
Hch 14:22 Ompa **k.** imomachtijkauan Jesús

KINYOLEUAJ Mt 22:14 Porin miakej **k.**
KINYOLIKNELIAYA Mt 9:36 kinitaya uan semi **k.**
KINYOLIKNELIJ Mt 20:34 Jesús semi **k.**
KINYOLSEUISKEJ Mt 5:4 akin tayokoyaj **k.**
KIOUI Mt 5:45 kichiua maj **k.** para nochin
KIPALEUIS 1Co 10:24 kitemo sayoj tein yejua **k.**
1Co 13:5 amo kitemoua tein sayoj yejua **k.**
2Ti 3:17 tein **k.** maj kichiua tein kuali
KIPANTISKIAJ Mt 26:59 kitemouayaj tein **k.**
KIPATA Ro 12:2 maj Dios **k.** kemej nantanemiliaj
KIPEUALTIJ Ro 15:20 amo nikchiuas tein okse **k.**
KIPIA IPATIUJ 1Pe 1:19 iesyo Cristo, tein semi **k.**
KIPIATI IKONETSIN 1Te 5:3 siuat tajyouia porin **k.**
KIPITSOTILIA 2Co 7:1 nochi tein **k.** tonakayo
KIPOCHINALTIJKEJ Ap 7:14 ininueyak tasal uan **k.**
KISELIJKAJ Heb 6:4 **k.** tein yejua kintayokolijka
KISELISKEJ Lu 22:30 tein kinnamiki **k.**
Hch 17:31 se tonal kiitas tein kinnamiki **k.**
1Co 6:2 kiixtaliskej tein kinnamiki **k.**
1Pe 4:17 tein kinnamiki **k.** akin pouij ichan Dios
KISENTILIJ Mt 19:6 maj amo akin kixelo tein Dios **k.**
KISENTILIS 2Co 9:6 akin tepitsin tatoka, tepitsin **k.**
Gál 6:7 tein se kitoktos yejua tein se **k.**
Ef 1:10 para **k.** nochi imako Cristo
KITAJYOUILTIAJ Mt 13:21 **k.** porin kitakamati Dios
1Pe 2:19 **k.** maski amo teyi kichiujtok
KITAJYOUILTISKEJ Mr 10:30 kiselis, maski **k.**
KITAKACHIUAS Ef 5:33 siuatsin moneki **k.** itakatsin
KITAKAMATIKAN Mt 28:20 Xikinmachtikan maj **k.**
Ro 16:26 para maj **k.**
KITALIJ 1Co 15:27 Dios **k.** nochi imetstampa Cristo
KITALIJ IMAY Mt 8:3 Jesús **k.** itech takat
KITAPOJPOLUILIAJ Ro 6:7 momikilia **k.** itajtakol
KITASOJKAMATILIJ Hch 28:15 Pablo **k.** Dios
KITASOJTAK Lu 10:36 Akoni **k.** akin kitachtekijkej?
KITASOJTA Mt 10:37 Akin okachi **k.** itat oso inan
Ro 13:10 Akin **k.** iikniuj kitakamati tanauatil
1Jn 4:20 akin amo **k.** iiknitsin akin kiitstok
KITATAUJTIJ Heb 5:7 Cristo chikauak **k.**
KITATAUJTIJTOYAJ Hch 12:5 **k.** maj kipaleui Pedro
KITATSAKUILTIJKEJ Hch 28:4 amo nemis porin **k.**
KITATSAKUILTIKAN 1Co 11:29 motanilijtok maj **k.**
KITAUELITA 1Jn 3:15 Akin **k.** iikniuj, se temiktijkej
KITAYEKANALTIA Jn 12:25 Akin okachi **k.** nemis
KITEIXMATILTIA Hch 21:8 **k.** kuali tanauatilmej
Ro 10:14 kiixmatiskej komo amo akin **k.**?
KITEIXMATILTIAYA
Mt 9:35 Jesús **k.** kuali tanauatilmej
Lu 8:1 **K.** kuali tanauatilmej
2Pe 2:5 Noé, akin **k.** tein kuali
KITEIXPANTISKEJ Mt 18:16 omen oso eyin akin **k.**
KITEKIPACHOUA 1Co 7:32 **k.** kitekitilis toTekotsin
KITEKI Ro 2:29 ichikaualis Dios kemej yeskia **k.** iyolo
KITELNEJNEKTOKEJ 1Te 4:5 **k.** motekaskej iuan
KITELPIAS MIAK Lu 12:15 maski se **k.** tomin
KITELUILIA 1Ti 5:19 Komo aksa **k.** se tayekankej
KITEMAKA Hch 20:35 se yolpaki keman se **k.**
2Co 8:12 **k.** ika nochi iyolo
KITEMAKAKAN 1Ti 6:18 maj **k.** tein kipiaj
KITEMAKAS Mt 16:26 toni **k.** para amo momikilis?
KITEMATILTIA 2Pe 1:20 tein Dios **k.**
KITEMATILTIJ 2Pe 1:19 mochiuas nochi tein Dios **k.**
2Pe 1:21 Dios amo **k.** porin takamej kinekkej
KITEMOKAN Hch 17:27 para maj nochin **k.** Dios
KITEMOUAJ 1Te 2:16 **k.** maj amo tikinixmatiltikan
KITEMOUA Lu 15:8 tachpana ichan uan kuali **k.**
KITOJTOKAKEJ Mt 4:20 Yejuan nimantsin **k.**
KITOJTOKATINEMIJ Ap 14:4 **K.** Ichkatsin
KITOKTOS Gál 6:7 tein se **k.** yejua tein se kisentilis
KITSAKUILIJTOK 2Te 2:6 **k.** takat tein ueyi tajtakolej
KITSINEUALTIJ Lu 6:48 **k.** itech se ueyi tet
KITSONPACHOUA Mr 4:19 **k.** itajtol Dios
KITSTIKAJ Mt 5:34 amo keman xikijtojtiuetsikan **k.**
KIUEJUELO Ro 14:20 maj takual **k.**
KIUETSILTIA 1Co 8:13 komo tein nikua **k.** nokniuj
KIUETSILTIS Lu 17:2 achto ke **k.** semej nejin
KIUEYICHIUAS 1Ti 6:6 se **k.** Dios ika nochi se iyolo
KIUEYICHIUASKEJ Jn 4:24 **k.** porin Dios kinyekana
2Ti 3:12 akin kinekiskej **k.** Dios
KIUIJUIKALTIS Mr 3:29 **k.** ichikaualis Dios
KIUIUIKA Ef 4:14 at **k.** nikan uan nepa
KIYEKCHIUAS 1Co 4:2 tayekankatakeual **k.** itekiuj
KIYEKITA 1Co 11:28 achto **k.** iyolo, para kiyekmatis
Gál 6:4 sejse maj **k.** tein kichiua
KIYEKMATISKEJ Hch 17:31 **k.** ke nejon tonal ejkos
KIYEKNEXTIA Ef 1:14 tein **k.** ke techmakas
KIYEKTEMOUAYAJ Hch 17:11 **k.** Tajkuilolamatsin
KIYOLMACHILIA 1Pe 5:7 **k.** tein namechpanotok
KIYOLNEMILIJTOK Lu 6:45 porin **k.** tein kuali
KIYOLNEMILIKAN Ap 17:17 Dios kichiuak maj **k.**
KIYOLPAKTIA Jn 8:29 nochipa nikchiua tein **k.**
Ef 1:5 ijkon kemej **k.** uan kineki
Ef 5:10 tein nankichiuaj **k.** toTekotsin
KIYOLPAKTIS 1Co 7:33 takat kineki **k.** isiuatsin
KIYOLTASOJTAK Mr 10:21 Jesús kiitak takat uan **k.**
KOKOLIS Mt 9:35 kinpajtijtiaya akin kipiayaj **k.**
KOKOXKEJ Lu 5:24 kiluij in **k.** ximeua
KONEMEJ Mt 18:3 komo amo namochiuaj kemej **k.**
Mt 19:14 Xikinkauakan **k.** maj nouan motokikan
Lu 10:21 tikinmatiltia akin kemej yeskia **k.**
1Co 14:20 ximochiuakan kemej **k.**
2Co 12:14 Amo moneki maj **k.** kisentilikan
Ef 6:1 **K.,** xikintakamatikan namotatuan
KONETSIN Lu 9:47 Jesús kinotsak se **k.**
KOUAT Jn 3:14 Moisés kiajokuik **k.** itech taluakyan
KOUIT Ap 2:7 itakilo **k.** tein kichiua maj se nemi
KOUJMEJ Ap 22:14 **k.** tein kichiua maj se nemi
KOUJTAJITSKUIMEJ Mt 7:15 **k.** tein tekuasnekij
Lu 10:3 ichkamej kampa yetokej **k.**
Hch 20:29 kalakiskej namouan **k.**
KOUJXIJXINKEJ Mr 6:3 Yejua **k.,** ikoneuj María
KUAKUEJMEJ 1Co 9:9 motekipachoua ininka **k.**?
KUALANI 1Co 13:5 amo niman **k.**
KUALI 2Ti 1:13 Nochipa xikelnamikto **k.** tajtolmej
Tit 2:1 kijtoua tamachtilis tein **k.**
KUALI IUAN TIMOUIKAJ Ro 5:10 peuak **k.** Dios
KUALI IUAN XIMOUIKA Mt 5:24 tein tapaleuis **k.**
KUALI KINSELIS Tit 1:7, 8 tayekankej moneki **k.**
KUALI MITSITAKAN Mt 22:16 amo tiktemoua maj **k.**
KUALI MOUIKAKAN 2Co 5:19 maj **k.** iuan Dios
KUALI NAMECHITAKAN Ef 6:6 para maj **k.** oksekin
KUALI NAMOUIKASKEJ Mr 9:50 **k.** iniuan oksekin
KUALI NANKINSELISKEJ Heb 13:2 **k.** oksekin
KUALI TANAUATILMEJ Mt 24:14 moteixmatiltis **k.**
Lu 4:43 nikteixmatiltijtinemis **k.**
Ro 1:16 nikteixmatiltis **k.**
1Co 9:16 nikteixmatiltia nejin **k.**
1Co 9:23 nikinixmatiltis oksekin **k.**
KUALI TECHIXMATIJ 2Co 6:9 maski **k.**
KUALI TIKINSELISKEJ 3Jn 8 moneki **k.** tokniuan
KUALI TIMOUIKAKAN Ro 5:1 maj **k.** iuan
KUALI XIKINSELIKAN Ro 12:13 Nochipa **k.** oksekin
1Pe 4:9 **K.** oksekin
KUALI XIKITA 1Ti 4:16 Nochipa **k.** keniuj tinemi

KUALI XIKSELIKAN
Ro 14:1 **K.** akin amo yektakuaujtamati
KUALI XIMOSELIKAN Ro 15:7 **k.** se iuan okse
KUALI XINEMIKAN 1Pe 2:12 Xiksentokakan **k.**
KUALI XITAMACHTI 2Ti 4:2 amo xiyolijsiui uan **k.**
KUALI YETOK 2Pe 3:13 nochipa mochiuas tein **k.**
KUALTAKAMEJ Hch 28:2 katkaj semi **k.** touan
KUALTAKAT 2Ti 2:24 moneki yeski **k.** iniuan nochin
KUALTSIN NAMOITASKEJ
1Pe 3:3 Amo xiktayekanaltikan **k.**
KUALTSIN NINEMIS Lu 12:19 **k.**, nitakuas, nitatayis
KUALTSIN
Ro 16:18 **k.** kinnojnotsaj uan kinueyitaliaj
KUALTSIN TIKINNOJNOTSAJ
1Co 4:13 techtakajkayauiliaj, **k.**
KUATAPOLOJKAJ Lu 24:11 kinemiliayaj ke **k.**
KUATAPOLOJYA Jn 10:20 Miakej kijtouayaj **k.**
KUEJMOLMEJ
1Co 7:28 akin monamiktiskej, kipiaskej **k.**
KUEKMEJ Mt 8:20 **K.** kipiaj ininchan

L

LÁZARO Lu 16:20 se takat akin monotsaya **L.**
Jn 11:11 Totasojikniuj **L.** kochik
Jn 11:43 ¡**L.**, xiualkisa!
LECHE Heb 5:12 namechpoloua **l.**, amo tapalol
1Pe 2:2 akin yekin yolkej kitelnekij tayiskej **l.**
LEPRA Lu 5:12 se takat akin kitamikuika **l.**
LEVADURA Mt 13:33 **l.** tein se siuatsin kimaneloj
1Co 5:6 tepitsin **l.** kixokoltia nochi in tixti?
LIDIA Hch 16:14 Se siuatsin akin monotsaya **L.**
LLAVES Mt 16:19 nimitsmakas **ll.** tein ika tatapoui
Ap 1:18 nikpia **ll.** para akin yetokej itech Miketekoch
LOT Lu 17:32 tein kipanok isiuatsin **L.**
2Pe 2:7 No kimakixtij **L.** akin yolmelauak
LUCAS Col 4:14 **L.** tapajtijkej akin tiktasojtaj

M

MACEDONIA Hch 16:9 Xiuiki **M.** uan xitechpaleuiki
MACHETE Mt 26:52 akin tateuiskej ika **m.**
Ef 6:17 **m.** tein kitemaka ichikaualis Dios
Heb 4:12 itajtol Dios okachi tateki ke se **m.**
MAGOS Mt 2:1 seki **m.**ualajkej Jerusalén
MAJ DIOS KINIXYEKANA Mt 5:3 ke moneki **m.**
MAJ IJKON MOCHIUA 1Co 14:16 ¿keniuj kijtos **M.**
2Co 1:20 itokaykopa no tikiluiaj Dios **m.**
MAJ NOCHI MOYEKCHIUA 1Co 14:33 kineki **m.**
MAJ TECHITAKAN 1Co 4:9 techualkuik para **m.**
MAKISASKIA Mt 24:22 nejon tonalmej amo akin **m.**
MAKUIL MIL Mt 14:21 Takuajkej kemej **m.** takamej
MALTA Hch 28:1 tikmatkej ke tal monotsaya **M.**
MARCOS Col 4:10 **M.**, iprimo Bernabé
MARÍA 1 Mr 6:3 Yejua koujxijxinkej, ikoneuj **M.**
MARÍA 2 Lu 10:39 **M.** kikaktoya tein kijtojtoya
Lu 10:42 **M.** kijitak tein okachi kuali
Jn 12:3 **M.** kikuik aceite tein ajuiyak uan patiyoj
MARÍA 3 Mt 27:56 Ompa yetoyaj **M.** Magdalena
Lu 8:2 **M.**, akin no kiluiayaj Magdalena
MARÍA 4 Mt 27:56 **M.** ininmomaj Santiago
MARÍA 5 Hch 12:12 **M.**, inan Juan, kintotsayaj Marcos
MARTA Lu 10:41 **M.**, timokuejmolojtok
MAXIUJYOUA Mt 24:32 keman maselia uan **m.**
MAYAN Mt 24:7 miakkan onkas **m.**
MELAUAK Jn 4:24 porin kiixmatij tein **m.**
Jn 8:32 nankiixmatiskej tein **m.**
Jn 14:6 Nejua niojti, nejua tein **m.**
Jn 16:13 kiteixmatiltia tein **m.**
Jn 17:17 Motajtol yejua tein **m.**
Jn 18:38 ¿Toni tein **m.**?
2Co 13:8 tein ika tikixnamikiskej tein **m.**
Ef 4:25 ximoiluikan tein **m.** se iuan okse
2Pe 1:12 semi nankineltokaj tein **m.**
3Jn 4 kisentokaj nemij itech ojti tein **m.**
MESÍAS Jn 1:41 Tikajsikejya **M.**
Jn 4:25 Nejua nikmati ke ualas **M.**
METSTI
Lu 21:25 monextis seki taman itech tonaltsin, **m.**
MIGUEL Ap 12:7 **M.** uan iangeluan moteuijkej
MIKEMEJ Lu 20:38 amo ininDios **m.**, ta akin yoltokej
MIKETEKOCH Hch 2:31 nion kisenkauaskiaj itech **M.**
Ap 1:18 akin yetokej itech **M.**
Ap 20:13 mikilis uan **M.** kintemakakej
MIKETEKOCHMEJ Jn 5:28 akin yetokej itech **m.**
MIKILIS Ro 6:23 tajtakol techtaxtauia ika **m.**
1Co 15:26 **m.** no ixpoliuis
MIKISKEJ Heb 2:15 temako moajsiaj porin mouiaj **m.**
MIL 2Pe 3:8 **m.** xiujmej sayoj kemej se tonal
Ap 20:2 kiilpij Satanás **m.** xiujmej
Ap 20:4 tekiuajtikej iuan Cristo **m.** xiujmej
MILAGROS 2Te 2:9 miak **m.** tein ika takajkayaua
MILLONES Ap 5:11 Katkaj tel miak **m.** ángeles
MINUTO Mt 6:27 xiyoltokan okse **m.**?
MITSIXTATSINIS Mt 5:39 akin **m.** moyekmakopa
MITSNAMIKI Ap 4:11 Jehová **m.** maj mitsueyitalikan
MITSPALEUIJKEJ 2Ti 3:14 uan **m.** xikneltoka
MITSTAUELITA Ro 12:20 xiktamaka akin **m.**
MITSUEYITALIKAN Ap 4:11 teua mitsnamiki maj **m.**
MITSYOUALOSKEJ Lu 19:43 koujmej tein ika **m.**
MIXTI Mt 24:30 ualajtok itech **m.** ne ejekaixko
Heb 12:1 kemej se ueyi **m.** tein techyoualoua
Snt 4:14 namejuan kemej yeskia se **m.**
MOAJSI IMAKO Jn 8:34 akin tajtakolchiua **m.** tajtakol
MOAUIA 1Pe 3:21 ijkuak se **m.** namechmakixtia
MOAUIJKEJ Hch 2:41 akin kiuelkakkej tein kijtoj **m.**
MOAUISKEJ Lu 3:3 **m.** porin moyolpatakejya
MOCHIKAUALIS Mr 12:30 Xiktasojta Jehová ika **m.**
MOCHIUA Heb 8:5 maj **m.** nochi kemej nimitsnextilij
MOCHIUAS Mt 24:12 okachi **m.** tein amo kuali
MOCHIUJTIUALAJ Lu 1:3 nimitsijkuilouilis kemej **m.**
MOIJKUILOJ Ro 15:4 nochi tein ne uejkauj **m.**
MOISÉS Hch 7:22 **M.** tamattoya itech nochi
2Co 3:7 amo ueliaj kiixitayaj **M.** porin iixko
MOIXTOPEUA Mt 16:24 kineki nechtojtokas, maj **m.**
MOJKAMIKISKEJ Lu 21:26 ixtayouaskej porin **m.**
MOKALAKIA 1Pe 4:15 **m.** kampa amo itekiuj
MOKALAKIAJ 1Ti 5:13 **m.** kampa amo iniintekiuj
MOKALCHIUIJTOYAJ Lu 17:28 motatokiayaj uan **m.**
MOKALTALIKO Ap 21:3 Dios **m.** iniuan nochin
MOKAUAJOK Ap 12:17 kinteuito ikoneuan akin **m.**
MOKAUAK Mt 14:20 Satepan kisentilijkej tein **m.**
MOKEPA 1Co 7:11 maj **m.** iuan itakatsin
MOKEPASKIA 2Pe 3:4 Yejua motenkauak ke **m.**
MOKEPASYA Mt 24:37 **m.** akin yolik kemej takat
MOKNITSIN
Lu 10:27 xiktasojta **m.** kemej timotasojta
MOKOKOUA Snt 5:14 ¿Semej de namejuan **m.**?
MOKONEUJ Gál 3:16 **m.** tein kinextia yejua Cristo
MOKUALANTIJKEJ Hch 15:39 semi **m.**
MOKUAPIKI 1Co 11:6 komo siuat amo **m.**
MOKUIKATIJKEJ Mt 26:30 satepan ke **m.**
MOMACHTIJTOKEJ 2Ti 3:7 uan nochipa **m.**
MOMACHTITO Jn 7:15 nejin takat amo kanaj **m.**?
MOMAJ Jn 19:27 ¡Ne yetok **m.**!
MOMAKEPASKIA 1Pe 2:23 amo kiniluij ke **m.**

MOMAKIXTIS Mt 16:25 akin kinekis **m.**, momikilis
Lu 9:24 akin kinekis **m.**, momikilis
MOMAY Mt 6:3 maj **m.** amo kimati tein kichiua **m.**
MOMIKILIAJ Ap 14:13 Yolpakij akin desde axkan **m.**
MOMIKILIJ 2Co 5:15 Cristo, akin ininka **m.**
Heb 2:9 Jesús **m.** para kinpaleuis nochin
MOMIKILIJKAYA Lu 15:24 nookichpiltsin **m.**
MOMIKILIJKEJYA 1Te 4:13 tein kinpanos akin **m.**
1Te 4:16 akin **m.** oksepa nemiskej
MOMIKILIJTIAJKEJ Ro 5:12 ijkon nochin **m.**
MOMIKILIS Jn 8:51 komo tatakamati amo keman **m.**
Jn 11:25 maski **m.**, oksepa nemis
Jn 11:26 akin nouan takuaujtamatis amo **m.**
MOMIKILISOK Ap 21:4 amo akin **m.**
MONAMIKTI 1Co 7:9 okachi kuali maj se **m.**
1Co 7:36 maj **m.**, amo kichiua se tajtakol
MONAMIKTIA 1Co 7:38 komo amo **m.** okachi kuali
MONAMIKTIJKEJYA
Heb 13:4 akin **m.** maj amo mokajkayauakan
MONAMIKTIJ Mt 22:2 iliuichiuak porin iokichpil **m.**
MONAMIKTIJTOYAJ Mt 24:38 takamej, siuamej **m.**
MONAMIKTIS 1Co 7:39 uelis **m.** komo no taneltoka
MONAMIKTISKEJ Mt 22:30 akin nemiskej amo **m.**
MONAMIKTITIYA Ap 19:7 porin Ichkatsin **m.**
MONEKI
1Jn 3:16 **m.** timotemaktiskej ininka tokniuan
MONEMILIS
Mt 22:37 Xiktasojta Jehová ika nochi **m.**
MONEXTIKAN Ro 8:19 maj **m.** ikoneuan Dios
MONEXTIS Lu 21:25 **m.** seki taman itech tonaltsin
MOPATAK Mt 17:2 Jesús **m.** kemej moitaya
MOPINAUJMATI Mr 8:38 Akin **m.** uan amo kineki
Heb 11:16 Dios amo ininka **m.**
1Pe 4:16 porin kitojtoka Cristo, maj amo **m.**
MOPINAUJMATIS 2Ti 2:15 amo kipia toni ika **m.**
MOPINAUJTIS Ro 9:33 akin takuaujtamatis amo **m.**
MOSENPALEUIAJ Ef 4:16 senyetokej uan **m.**
MOSIUAPILTSIN Lu 8:49 **M.** momikilijya
MOSKALTIJKEJYA
1Co 14:20 xiyektaixejekokan kemej akin **m.**
MOSTA
1Co 15:32 maj titatayikan, porin **m.** timikiskej
MOSTAZA Lu 13:19 xinach tein kiluiaj **m.**
MOTAIXYEKANALIS Mt 6:10 Maj techixyekanaki **m.**
MOTAJTAKOLMAKATOK Snt 4:17 amo kichiua, **m.**
MOTAJTOL Jn 17:17 **M.** yejua tein melauak
MOTALIAJ TAMELAUANIJ Jn 19:13 kampa **m.**
MOTANEMILIL Mt 22:37 Xiktasojta Jehová ika **m.**
MOTANEMILILPAPATA Snt 1:8 Porin sayoj **m.**
MOTATAUJTIA Snt 5:16 **m.** akin yolmelauak
MOTATAUJTITI Lu 5:16 yaya **m.** kampa taseltijkan
MOTEIXMATILTIS Mt 24:14 **m.** kuali tanauatilmej
MOTEKI 1Co 7:19 uan amo ox se **m.** oso amo
MOTEKIPACHOSKIA 1Co 12:25 **m.** se iuan okse
MOTEKIUAJ Mt 21:5 **M.** mitsajsiki, ipanko se burro
MOTEMAKAKEJ Ro 16:4 **m.** maski ueliskia mikiskej
MOTENKAUAK Heb 10:23 akin **m.** nochipa kichiua
MOTENKAUA Lu 22:20 kiixnextia tein Dios **m.**
2Co 1:20 tein Dios **m.**, mochiua
MOTENPALEUIAJ Jn 15:22 axkan amo ueli **m.**
Ro 1:20 nion teyi ika ueli **m.**
Jud 4 ika **m.** keman kichiuaj tein tetajyaltia
MOTEUIAJ Ap 12:7 peujkej **m.** ne iluikak
MOTEUIKAN Ap 6:4 tanauatil para kichiuas maj **m.**
Ap 16:14 maj **m.** itech iueyi tonal Dios
MOTEUIS 2Ti 2:24 Itekitikauj amo moneki **m.**
MOTOJTOKATIAS 1Co 15:23 sejse **m.**: Cristo achto
MOTOKAY Mt 6:9 maj kiitakan ke **m.** semi ueyi
Jn 12:28 NoTajtsin, xikueyitali **m.**
Jn 17:26 Nikinixmatiltij **m.**
MOTOMIN Lu 19:16 NoTeko, ika **m.** niktanik majtakti
MOTOMINTIS 1Ti 6:10 se kitelnekis se **m.**
MOTOMINTISKEJ 1Ti 6:9 akin kiixtalijtokej **m.** uetsij
MOTSAKUILIAJ Gál 5:22, 23 uan ueli **m.**
MOTSINKIXTIAJ
Heb 10:39 tejuan amo tipouij iniuan akin **m.**
MOUEYIMATIJ Snt 4:6 Dios kinixtopeua akin **m.**
MOUEYITALI 1Co 1:31 maj **m.** porin kiixmati Jehová
MOUI 1Jn 4:18 Akin tetasojta amo **m.**
MOXEXELOKAN Mt 10:35 nikchiuako maj **m.**
MOYEKNALUAYOTIAJ Lu 8:13 amo **m.**
MOYEKPIA Ef 5:29 motamaka uan kuali **m.**
MOYEKTALI Gál 6:1 maj **m.** uan amo xikajuakan
MOYEKTALIKAN Ef 4:12 para kinpaleuiskej maj **m.**
MOYEKTENKAUAK 2Co 1:22 **m.** ke techtatiochiuis
MOYOLCHIKAUAK Hch 28:15 Keman kinitak **m.**
MOYOLCHIKAUASKEJ 1Co 14:31 nochin **m.**
MOYOLCHIKAUJTOKEJ Flp 1:14 tokniuan **m.**
MOYOLKOKOKAN Col 3:21 maj yejuan amo **m.**
MOYOLO Mt 22:37 Xiktasojta Jehová ika nochi **m.**
MOYOLPAKTIJ Ro 15:3 nion Cristo sayoj yejua **m.**
MOYOLPAKTISKEJ Lu 8:14 sayoj kinekij **m.**
MOYOLPATAKAJYA Hch 26:20 tein kinextia ke **m.**
MOYOLPATAKAN Hch 17:30 kiniluijtok maj **m.**
MOYOLPATA Lu 15:7 yolpakiskej komo **m.**
2Co 7:10 timotayokoltiskej kichiua maj se **m.**
MOYOLYEMANIS Mt 18:4 akin **m.** kemej konetsin
Ro 12:20 kimojkaitas uan **m.**

N

NAÍN Lu 7:11 yajki ueyi xolal **N.**
NAKAT 1Co 15:50 **n.** amo kalaki itech iTaixyekanalis
NAMECHCHIKAUAS Flp 2:13 Dios kineki **n.**
NAMECHCHIPAUAK 1Co 6:11 Sayoj ke Dios **n.**
NAMECHCHIPAUAKYA Jn 15:3 Tein namechiluij **n.**
NAMECHCHIXTOK 2Pe 3:9 Jehová **n.**
NAMECHELNAMIKTIS 2Pe 1:12 **n.** nochi nejin
NAMECHITAKAN Mt 6:1 sayoj para maj **n.**
NAMECHITSTOKEJ Col 3:22 amo sayoj keman **n.**
NAMECHIXMATI Gál 4:9 axkan ke Dios **n.** namejuan
NAMECHIXNAMIKIJ
Lu 21:15 akin **n.** amo tanankiliskej
NAMECHIXYEKANA Gál 6:1 akin **n.** ichikaualis Dios
NAMECHIXYEKANAJ
1Te 5:12 xikintakachiuakan akin **n.**
Heb 13:7, 17 Xikinelnamikikan akin **n.**
NAMECHKAKI Lu 10:16 Akin **n.** namejuan
NAMECHKAUILIS Lu 16:11 **n.** tein kipia ipatiuj?
NAMECHKOUAK 1Co 7:23 Dios **n.**
NAMECHKUILIJKEJ Heb 10:34 **n.** tein namoaxka
NAMECHMACHTIJ Flp 4:9 Xikchiuakan tein **n.**
NAMECHMAKAKAN
Mt 25:34 maj **n.** tatiochiualismej
NAMECHMAKAS 1Pe 1:4 Dios **n.** tein amo uejueliui
NAMECHMAKIXTI Flp 2:12 maj Dios **n.**
NAMECHMAKIXTIJKEJ Ro 6:18 **n.** imako tajtakol
NAMECHMAKIXTIS Lu 21:28 tonal keman Dios **n.**
Jn 8:32 tein melauak **n.**
NAMECHMIKTIS Jn 16:2 akin **n.** kinemilis
NAMECHNAMIKI Hch 13:46 amo **n.** nanemiskej
2Te 1:5 **n.** xikalakikan itech iTaixyekanalis
NAMECHNESKAYOTIJ Ef 1:13 itechkopa Cristo **n.**
NAMECHNEXTILIJ 1Pe 2:21 **n.** keniuj nankichiuaskej
NAMECHPALEUIA Flp 3:1 tein namechijkuilouilij **n.**

NAMECHPALEUIS 1Co 7:35 nikijtoua nejin para **n.**
1Co 10:13 yejua **n.** xitaxikokan
Flp 2:4 tein sayoj namejuan **n.**
NAMECHPALEUISKIA Hch 20:20 namechiluis tein **n.**
NAMECHPINAUJTIS
1Co 4:14 Amo namechijkuiloulia para **n.**
NAMECHPOLOUA Mt 6:32 NamoTajtsin kimati ke **n.**
NAMECHSELI KEMEJ IKONEUAN
Ro 8:15 kichiua maj Dios **n.**
NAMECHTACHIJCHIUITI
Jn 14:2 **n.** kampa nanemiskej
NAMECHTAJYOUILTIAJ Ro 12:14 tein kuali akin **n.**
NAMECHTAJYOUILTISKEJ Jn 15:20 no **n.** namejuan
NAMECHTAMIMACHTIS 1Pe 5:10 Dios **n.**
NAMECHTAPOJPOLUIJ Col 3:13 Jehová **n.**
NAMECHTASOJKAMATILIA
1Co 11:2 **N.** porin nochipa nanechelnamikij
NAMECHTASOJTA Jud 21 nankichiuaskej maj Dios **n.**
NAMECHTATAUJTIA
Ro 12:1 **n.** xikmaktilikan namonakayo
NAMECHTAUELITAJ Mt 5:44 xikintasojtakan akin **n.**
Flp 1:28 amo nankinmouiliaj akin **n.**
NAMECHTAUELITASKEJ Mt 10:36 **n.** namochan
Mt 24:9 **n.** porin nantakuaujtamatij
NAMECHTAYOKOLIS Col 2:18 tein Dios **n.**
Col 3:24 Jehová **n.** tein kiixtalijtok
NAMECHTEKIPACHOJTO Lu 21:34 maj amo **n.**
1Co 7:32 amo nikneki maj **n.** teisa
NAMECHTEKIPACHO Mt 6:34 maj amo keman **n.**
Mt 10:19 maj amo **n.** toni nankijtoskej
NAMECHTEMOUA Flp 1:8 nejua semi **n.**
NAMECHTSAKUAS Ap 2:10 Amokuali kisentokas **n.**
NAMECHTSAKUILIS 1Co 7:35 Amo nikijtoua para **n.**
NAMECHUIJUIKALTISKEJ Mt 5:11 keman **n.**
NAMECHYOLCHIKAUA Ef 3:16 **n.** ika ichikaualis
NAMECHYOLKUEJMOLO Ro 13:5 maj amo teyi **n.**
1Pe 3:16 xikchiuakan tein kuali para maj amo teyi **n.**
NAMECHYOLSEUIS Mt 11:28 Xiualakan uan **n.**
Hch 3:19 ijkon Jehová **n.**
Flp 4:7 Dios **n.** kemej amo akin ueli kiajsikamati
2Te 1:7 akin nantajyouijtokej Dios **n.**
NAMECHYOLTAKUAUALTIS Heb 3:13 nejon uelis **n.**
NAMOATARRAYAS Lu 5:4 xikpantamotakan **n.**
NAMOAXKA 1Co 6:19 namonakayo amo **n.**
Heb 10:34 maski namechkuilijkej tein **n.**
NAMOKEJKEJTSOMAJ Gál 5:15 nankisentokaj **n.**
NAMOMAKO YETOK Ro 12:18 Komo ueli uan **n.**
NAMOMETSTAMPA Ro 16:20 kixamanis Satanás **n.**
NAMOMIKILIJKAJYA Ef 2:1 xinemikan, maski **n.**
NAMONAKAYO Ro 6:13 Xikmaktilikan Dios **n.**
Ro 12:1 xikmaktilikan **n.** uan namonemilis
1Co 3:3 namoyekanajok ika tein kinejneki **n.**
NAMONAMIKTIANIJ 1Co 7:25 akin amo keman **n.**
NAMONETATAUJTILUAN
Mr 11:24 tein nantajtaniskej itech **n.**
NAMOPALEUISKEJ 1Pe 4:10 **n.** se iuan okse
NAMOTAIXYEKANKAUJ
1Pe 2:25 namotajpixkauj uan **n.**
NAMOTAJKUILOJKAUAN Hch 17:28 semej **n.**
NAMOTAJTAKOLMAKASKEJ Mt 26:41 para amo **n.**
NAMOTAJTAKOLUAN Hch 3:19 namechtapojpolui **n.**
NAMOTAKAUJ Col 3:18 maj namechixyekana **n.**
NAMOTAKUAUJTAMATILIS Lu 17:6 **n.** kemej xinach
NAMOTALOJTOYAJ Gál 5:7 Namejuan kuali **n.**
NAMOTANEX Mt 5:16 maj petani **n.** ininixpan nochin
NAMOTATAUJTISKEJ Mt 6:9 moneki **n.** ijkuin
NAMOTATITANILUAN 2Co 11:5 **n.** akin yoyolkualmej
NAMOTATUAN Lu 21:16 hasta **n.** namechtemaktiskej
Ef 6:1 xikintakamatikan **n.**
Col 3:20 xikintakamatikan **n.**
NAMOTAYOKOLTIJKEJ
2Co 7:9 **N.** kemej Dios kiyolpaktia
NAMOTEKIPACHOJTOKEJ Lu 12:25 Komo **n.**
NAMOTEKIUJ 1Te 4:11 kampa amo **n.**
NAMOTEKO Ro 6:14 Maj tajtakol amo **n.**
Col 4:1 nankipiaj se **n.** ne iluikak
NAMOTEKOUAN 1Co 7:23 maj amo mochiuakan **n.**
NAMOTETELUILIJTOKEJ 1Co 6:7 **n.** ininixpan
NAMOTEUIJTOSKEJ Hch 5:39 uelis **n.** iuan Dios
NAMOTIEMPO Ef 5:16 kuali xikuikan **n.**
NAMOTSON Lu 21:18 amo nankipoloskej nion se **n.**
NAMOUEJKAUJTATUAN
Mt 15:3 tein namechnextilijkej **n.**?
Mr 7:13 tein namechnextilijkej **n.**
NAMOUEYIMATISKEJ Flp 2:3 Amo para **n.**
NAMOUIKAJ 1Co 15:33 **n.** iniuan amo yolkualmej
NAMOUIKASKEJ Lu 16:9 **n.** iniuan oksekin
NAMOYEKTENKAUJKEJ 1Co 7:5 komo nanomen **n.**
NAMOYOLCHIKAUASKEJ 1Co 14:26 para **n.**
Col 3:16 **n.** se iuan okse
NAMOYOLO Ro 6:17 ika nochi **n.** nankitakamatij
NAMOYOLPATAKEJYA Lu 3:8 tein kinextis ke **n.**
NAMOYOLTAKUAUAJ Heb 3:12 amokan peuak **n.**
NANCHOKAJ Lu 6:21 Nanyolpakij namejuan, akin **n.**
NANECHMOJKAITASKIAJ 1Co 2:1 kemej **n.**
NANECHTASOJTAJ Jn 14:15 **n.**, nankitakamatiskej
NANECHTEIXMATILTISKEJ Hch 1:8 **n.** Jerusalén
NANEMISKEJ Ef 4:24 **n.** ijkon kemej Dios kineki
NANIJSASKEJYA Ro 13:11 Nankimatij ke moneki **n.**
NANIKNIMEJ Mt 23:8 nochin namejuan **n.**
NANIKONEUAN Gál 3:29 yekmelauj **n.** Abrahán
Ef 2:19 namejuan **n.** Dios
NANKATKAJ Col 3:9 Xikpatakan kemej achto **n.**
NANKICHIAJ Ro 12:12 porin **n.** tein kuali
Ef 1:18 para xikixmatikan tein peuak **n.**
NANKICHIAYAJ Ef 2:12 amo **n.** tein kuali
NANKICHIUAJ Mt 7:23 akin **n.** tein amo kuali
1Pe 3:16 keman kiitaskej ke **n.** tein kuali
NANKICHIUASKEJ
Ro 13:14 **n.** tein kinejneki namonakayo
NANKICHIUASNEKIJ Mt 26:41 **n.** tein kuali
NANKIIXEJEKOSKIAJ
Lu 14:28 achto **n.** kanachi tomin
NANKIJYOUIJTOKEJ 1Pe 5:9 kipanotokej tein **n.**
NANKIKAJKAYAUASKEJ Hch 5:9 **n.** Jehová?
NANKIMATIJ 1Pe 2:3 **n.** ke toTekotsin kualtakat
NANKINEMILIAJ Mt 24:44 se hora keman amo **n.**
NANKINEXTIAJ Snt 1:3 **n.** ke nantakuaujtamatij
NANKINIJIJTOSKEJ Mt 7:2 kemej **n.** oksekin
NANKINMAMALTIAJ Lu 11:46 **n.** se tamamal
NANKINMOUILIAJ Flp 1:28 **n.** akin namechtauelitaj
NANKINTAKACHIUAJ Snt 2:9 komo nankisentokaj **n.**
NANKINTEMOSKEJ Mt 4:19 **n.** kemej pescados
NANKINTENTSAKUASKEJ 1Pe 2:15 ijkon uelis **n.**
NANKINUETSILTISKEJ Flp 1:10 uan amo **n.** oksekin
NANKIPIAJ Heb 10:34 **n.** okachi kuali tatiochiualismej
NANKIPOYELIAJ Col 4:6 **n.** se tapalol para maj uelia
NANKISELIAJ Jn 8:37 amo **n.** tein nitamachtia
NANKISELISKEJ Gál 3:29 **n.** tein Dios motenkauak
NANKISENTILIJKEJ
Lu 12:33 **n.** ne iluikak tein amo tami
NANKITAJTANISKEJ Mt 6:8 kimattokya achto ke **n.**
NANKITAKAMATIJ Ro 6:17 ika nochi namoyolo **n.**

NANKITAKAMATISKEJ Jn 14:15 **n.** notanauatiluan
NANKITASOJTAJ 2Co 2:8 xiknextilikan ke **n.**
NANKITATAUJTISKEJ
1Pe 3:7 amo namechkakis keman **n.**
NANKITEIXMATILTIJTOSKEJ
1Co 11:26 **n.** ke toTekotsin momikilij
NANKITEKITILISKEJ DIOS
Ro 12:1 **n.** ika nochi namotanemilil
NANKITELIXNEJNEKISKEJ Col 3:5 **n.** tein teaxka
NANKITELNEJNEKTOSKEJ
Col 3:5 amo **n.** namotekaskej iuan aksa
NANKITOJTOMASKEJ Mt 18:18 **n.** nikan taltikpak
NANKITSAKUILISKEJ 1Co 7:5 uelis amo **n.**
NANKIUEYICHIUASKEJ 1Jn 5:21 amo **n.**
NANKIUEYITALISKEJ 1Co 10:31 para **n.** Dios
NANKIYOLPAKTISKEJ Col 1:10 **n.** Jehová
NANNOMOMACHTIJKAUAN Jn 8:31 nanyeskij **n.**
Jn 13:35 kimatiskej ke **n.** komo namotasojtaj
NANNOSIUAPIPILUAN 2Co 6:18 nanyeskij **n.**
NANNOTASOJIKNIUAN
Jn 15:14 **n.** komo nanechtakamatij
NANSIOUISKEJ Heb 12:3 amo **n.**
NANTAIXYEKANASKEJ Lu 22:29 nimotenkaua ke **n.**
NANTAJTANISKEJ Jn 14:13 tein **n.** notokaykopa
NANTAJYOUIAJ 1Pe 3:14 komo **n.** porin nankichiuaj
NANTAJYOUISKEJ Flp 1:29 **n.** porin nankitojtokaj
NANTAKAJKAYAUAJOK Ef 4:25 axkan amo **n.**
NANTAKUAUJTAMATIJ 1Pe 1:7 nankinextiskej ke **n.**
NANTAMATINIJ 1Co 1:26 amo namechitayaj ke **n.**
NANTAMOJKATOKASKEJ Flp 2:12 uan **n.**
NANTANANKILISKEJ Col 4:6 keniuj moneki **n.**
1Pe 3:15 Nochipa xikmatikan keniuj **n.**
NANTANEMILIAJ Ef 4:23 nankipatatoskej kemej **n.**
NANTATAKACHIUAJ 1Pe 3:2 kiitaskej ke **n.**
NANTAUIAJ Flp 2:15 **n.** kemej se tanex
NANTAXIKOSKEJ Snt 1:4 moneki **n.** itech nochi
NANTAXIKOUAJ Lu 21:19 komo **n.** namakisaskej
1Pe 2:20 **n.** porin nankichiuaj tein kuali
NANTAYEKANTOKEJ Mt 6:26 okachi **n.** ke totomej?
Ro 12:3 amo xiknemilikan ke **n.**
NANTEKAKISKEJ Snt 1:19 nochin moneki niman **n.**
NANTEKITISKEJ 1Pe 1:13 para chikauak **n.**
NANTETAKACHIUAJ Ro 12:10 xiknextikan ke **n.**
NANTETAPOJPOLUIAJ Mt 6:14 komo **n.**
NANTETASOJTAJ 1Co 16:14 Xikchiuakan porin **n.**
NANTIOPIXKAMEJ 1Pe 2:9 nantekiuanij uan **n.**
NANYETOKEJ Lu 22:28 namejuan nouan **n.**
NANYOLSEUJKANEMISKEJ 1Te 4:11 xikixtalikan **n.**
NANYOLTANEMILIJTOSKEJ Lu 12:34 ompa **n.**
NAUAL Hch 13:6 Bar-Jesús katka **n.**
NAUALMEJ Hch 19:19 miakej akin katkaj **n.**
NAUALOT Gál 5:20 mokalakiaj itech **n.**
NAUI MIL Mr 8:20 chikome pantsin para **n.** takamej
NECHIXTOPEUAS 1Co 9:27 Dios amo **n.** ika teisa
NECHKAUAK Jn 8:29 amo **n.** noselti
NECHNAMIKIOK Lu 15:19 Amo **n.** maj nimookichpil
NECHPIJPINAUJTISKEJ Lu 18:32 akin amo judíos **n.**
NECHTAJTOLKAKIJ Jn 10:27 Noichkauan **n.**
NECHTAJYOUILTIJKEJ 2Co 11:26 **n.** itech xolal
NECHTASOJTAK Gál 2:20 **n.** uan noka motemakak
NECHTAUELITAJ Jn 7:7 sayoj ke nejua **n.**
NECHTAUELITAKEJ
Jn 15:25 **N.** uan amo onkaya keyej
NECHTEMAKTITI Mt 26:21 nansemej **n.**
NECHTOJTOKAJ Jn 10:27 Noichkauan **n.**
NECHTOJTOKAKAN Mt 28:19 xikinmachtikan maj **n.**
NECHUALKUILIA Jn 6:44 komo amo **n.** noTajtsin
NECHXIJXIKO 1Co 6:12 amo nikauas maj nion teyi **n.**
NECHYOLPAKTIA 3Jn 4 okachi **n.** nikmatis
NEJNENTOYA Jn 6:19 kiitakej Jesús **n.** aixko
NEMIJ 2Co 5:15 ininka momikilij para maj akin **n.**
NEMIK 1Pe 3:18 **n.** kemej akin nemij ne iluikak
NEMIKAN Jn 5:26 toTajtsin kichiua maj oksekin **n.**
Jn 11:25 nikinpaleuia maj miakej **n.**
NEMIS 1Jn 2:17 kichiua tein Dios kineki **n.** nochipaya
NEMISKEJ NOCHIPAYA Jn 5:29 ualkisaskej para **n.**
Jn 17:3 **n.** komo mitsixmatij
Hch 13:48 tanemilil tein moneki para **n.**
NEMIS NOCHIPAYA Lu 18:30 uan satepan **n.**
Jn 3:16 amo ixpoliuis, ta **n.**
NENAMIKTILIS Jn 2:1 se **n.** itech xolal Caná
NENKAJ Mt 15:9 **N.** nechueyichiujtokej
1Co 15:58 amo **n.** nankitekitilijtokej toTekotsin
Gál 4:9 oksepa nankichiuaj tein **n.**
2Pe 1:8 namechpaleuis amo **n.** xietokan
NETATAUJTIL Mr 1:35 kualkan peuak kichiua **n.**
Ro 8:26 tikmatij ke moneki tikchiuaskej **n.**
Ro 12:12 Nochipa xikchiujtokan **n.**
1Te 5:17 Nochipa xikchiujtokan **n.**
Snt 5:15 **n.** tein kichiuaskej porin takuaujtamatij
NIAJSITI 1Co 9:26 nimotaloua porin nikmati kani **n.**
NICHIKAUAK 2Co 12:10 keman nikuetaujtok, **n.**
NICHOKAK Hch 20:19 **n.** uan nitajyouij
Hch 20:31 hasta **n.** keman namouan nitajtoj
NIICHKATAJPIXKEJ Jn 10:11 Nejua kuali **n.**
Jn 10:14 Nejua kuali **n.**
NIKCHIUAK Jn 13:15 ijkon kemej nejua **n.**
NIKCHIUAKO Mt 5:17 **n.** maj mochiua
NIKCHIUA Ro 7:15 amo **n.** tein nikneki nikchiuas
NIKELKAUJTOK Flp 3:13 **n.** tein mokauak taikampa
NIKIJXITITI Jn 11:11 nejua niouj ompa **n.**
NIKINCHIKAUJKAUIS Hch 26:11 niknekia **n.**
NIKINMAKAS Ro 12:19 nejua **n.** tein kinnamiki
NIKINMAKIXTIKO Lu 19:10 nejua nikintemoko uan **n.**
NIKINTAJYOUILTIJ Hch 22:4 nikintemaktij uan **n.**
NIKINTASOJTA
Ap 3:19 akin **n.** nikinmachtia maj mopatakan
NIKINYEKPIAYA Jn 17:12 iniuan nietoya uan **n.**
NIKINYOLPAKTIS 1Co 10:33 para **n.** nochin
NIKIXNEXTIKI Jn 7:29 nechualtitanik maj **n.**
NIKMATI NIYOLPAKIS Flp 4:11 **n.** itech tein yeski
NIKNEKI Jn 6:38 amo nikchiuas tein **n.**
Ro 7:18 maski **n.** nikchiuas tein kuali, amo niueli
NIKPANOS Lu 22:28 nanyetokej itech tein moneki **n.**
NIKTAKAUALTIA 1Co 9:27 **n.** nonakayo
NIKTAMICHIUAK Hch 20:24 **n.** tekit tein nechmakak
NIKTANIK Jn 16:33 nejua **n.** tein amo kuali
NIKTAPOJPOLUIS Mt 18:21 kanachpa moneki **n.**?
NIKTASOJKAMATILIA 1Co 1:4 Nochipa **n.** noDios
1Ti 1:12 **N.** toTekotsin Cristo
NIKTASOJTA Mt 3:17 noKonetsin akin **n.**
NIKTEIXMATILTIA Jn 7:7 **n.** tein kichiuaj
NIKTEIXMATILTIS Jn 18:37 para **n.** tein melauak
NIKTELNEKTOK
Ro 1:15 **n.** nikteixmatiltis kuali tanauatilmej
NIKUA 1Co 8:13 komo tein **n.** kiuetsiltia nokniuj
NIKUELITA Ro 7:22 **n.** itanauatil Dios
NIKUETAUJTOK 2Co 12:10 keman **n.**, nichikauak
NIKYEKMATI Ro 8:38 **n.** ke nion teyi uelis kichiuas
Ro 15:14 **n.** ke namejuan semi nankualtakamej
NIKYOLPAKTIS Gál 1:10 niktemojtok **n.** Dios?
NIMITSTASOJKAMATILIA Jn 11:41 **n.** tinechkaki
NIMITSTATAUJTIA FIm 9 **n.** porin titetasojta
NIMOAUI Hch 8:36 ¿Toni nechtsakuilia maj **n.**?

NIMOCHIUAK 1Co 9:22 **N.** kemej nochin
NIMOKOCHIJSOLOUANI 2Co 11:27 miakpa **n.**
NIMOPINAUJMATI Ro 1:16 amo **n.** nikteixmatiltis
NIMOTAMIS 2Co 12:15 **n.** para namechpaleuis
NIMOTEKIPACHOUA 2Co 11:28 **n.** ininka tokniuan
NIMOTENKAUA Lu 22:29 nejua **n.** namouan
NIMOYOLTEKIPACHOJTOK Ro 9:2 semi **n.**
NIOJTI Jn 14:6 Nejua **n.** tein melauak
NIPILIOK Mr 10:20 niktakamati nejin desde keman **n.**
NITAJTAKOLEJ Lu 18:13 xinechikneli porin **n.**
NITAKUAUJTAMATIK 2Co 4:13 **N.** yejua ika nitajtoj
NITAMACHTIA Jn 7:16 Tein nejua **n.** amo noaxka
NITAMITSIKUINIKYA 2Ti 4:7 **n.** uan niksentoka
NITATOKAK 1Co 3:6 Nejua **n.**, Apolos kiatekij
NITEIKNELTIJ Ro 7:24 ¡Semi **n.**!
1Co 9:16 ¡**N.** komo amo nikteixmatiltiskia
NITETASOJTA 1Co 13:2 amo **n.**, amo teyi nichiujkej
NITOMINPIA Ap 3:17 tikijtoua: **n.**
NITSAKTOYA Mt 25:36 **N.** uan nanechitatoj
NIUVAJKOUIT Jn 15:1 Nejua yekmelauj **n.**
NOCHI Flp 4:8 xitanemilijtokan itech **n.** tein melauak
NOCHI ININYOLO Ef 6:6 kichiuaskej ika **n.** tein kineki
Tit 2:14 kampa kichiuaj tein kuali ika **n.**
NOCHIKAUALIS
2Co 12:9 **n.** monextia keman amo tichikauak
NOCHI NAMOYOLO Col 3:23 xikchiuakan ika **n.**
NOCHIPA 1Co 15:58 **n.** xikchiujtokan itekiuj
NOCHI TEIN NANUELISKEJ 2Pe 3:14 xikchiuakan **n.**
NOCHI TEIN TIUELIS 2Ti 2:15 Xikchiua **n.**
NODIOS Mt 27:46 **n.**, ¿keyej tinechsenkauak?
Jn 20:17 kampa yetok **n.** uan namoDios
NOÉ Mt 24:37 kemej katka keman nemia **N.**
NOESYO Mt 26:28 nejin kiixnextia **n.**
NOHORA Jn 7:8 porin **n.** ayamo ejko
NOICHKATSITSIN Jn 21:15 Xikintamaka **n.**
Jn 21:16 Xikinyekpia **n.**
NOKNIUAN Mt 25:40 **n.** akin amo ueyichiuanimej
NOKONETSIN Mt 3:17 Yejua nejin **n.** akin niktasojta
NOMAJ Lu 8:21 **N.** uan nokniuan yejuan akin kikakij
NONAKAYO Mt 26:26 Nejin kiixnextia **n.**
NONECHIKOL Mt 16:18 itech nejin tet nikchijchiuas **n.**
NONEMILIS Lu 23:46 ¡NoTajtsin, nimitsmaktilia **n.**!
NOSELTI Jn 16:32 nanechkauaskej **n.**
NOTAIXPANTIJKAUAN Ap 11:3 ome **n.**
NOTAIXYEKANALIS
Jn 18:36 **N.** amo poui nikan taltikpak
NOTAJTSIN Mt 23:9 amo akin xikiluikan **n.**
Lu 2:49 monekia nietos ichan **n.**?
Jn 10:30 Nejua uan **n.** tisenpouij
Jn 14:6 kiajsitij **n.** notechkopa
Jn 14:9 Akin nechitani no kiitani **n.**
Jn 14:28 **n.** okachi ueyichiujkej ke nejua
NOTAKUAL Jn 4:34 **N.** maj nikchiua tein kineki Dios
NOTANEMILIL Ro 7:25 ika **n.** nietok imako Dios
NOTATIOCHIUALIS 2Co 12:9 **n.** tein amo mitsnamiki
NOTECH 2Co 12:9 maj ichikaualis Cristo kisentoka **n.**
NOTEKOTSIN Mt 7:22 **n.**, motokaykopa titajtojkej
Mt 22:44 Jehová kiluij **n.**
NOTOKAYKOPA Jn 14:14 nantajtanij teisa **n.**
NOUEJKAUJTATUAN Gál 1:14 tein nechnextilijkej **n.**
NOYOLIJTIK Ro 7:22 **N.** nikuelita itanauatil Dios

O

OJOMEN Lu 10:1 kinijitak 70 uan kintitanik **o.**
OJPATIKA MIKILIS Ap 2:11 **o.** amo teyi kichiuilis
Ap 20:6 **o.** amo teyi kinchiuilis
Ap 20:14 tein kiixnextia **o.**
OJTENOJ Mt 13:4 seki xinach uetsik **o.**
OJTI Mt 7:14 **o.** takopitsyan teajxitia kampa se nemis
OKACHI 1Te 4:10 tamechyoleuaj **o.** xitetasojtakan
Heb 10:24 **o.** timotasojtaskej se iuan okse
OKACHI KUALI 1Co 12:31 okse taman tein **o.**
OKACHI MIAK Ef 3:20 Dios yekmelauj ueli kichiua **o.**
OKACHI MONEKI Mt 23:23 Tanauatil kijtoua ke **o.**
OKACHIOK 1Te 4:1 **o.** ijkon xikchiujtokan
OKACHI TITAKUAUJTAMATI 1Ti 4:15 kiitakan ke **o.**
OKACHI TITAKUAUJTAMATIKAN Heb 6:1 maj **o.**
OKICHPIL 1Co 13:11 nitanemiliaya kemej **o.**
OKSEKI ICHKAMEJ Jn 10:16 nikinpia **o.**
OKSEPA NEMI Hch 2:24 Dios kichiuak maj **o.**
OKSEPA NEMIKAN Jn 6:39 maj nikchiua maj **o.**
Jn 11:25 nikchiua maj mikemej **o.**
Hch 24:15 maj **o.** akin yolmelaujkej
OKSEPA NEMIS Jn 11:24 nikmati ke **o.**
OKSEPA NEMISKEJ Mt 22:23 ke mikemej amo **o.**
Mt 22:30 keman **o.** amo monamiktiskej
1Co 15:13 komo mikemej amo **o.**
OLIVOJKOUIT Ro 11:17 mitspepechoj itech **o.**
OLIVOJTEPET Lu 22:39 yajki **O.**
Hch 1:12 **O.** tein amo uejka yetok de Jerusalén
OUIJKAYOMEJ Ro 12:12 keman nankipiaskej **o.**
2Co 4:17 **o.** panotikisaj uan amo uejueyi
2Te 1:4 uan nankiixnamiktokej **o.**
Snt 1:2 nankiixnamiktoskej tataman **o.**
OUIJKAYOT Snt 1:12 keman kiixnamiktok se **o.**

P

PABLO. No xikonita SAULO.
1Co 1:12 niktojtoka **P.**
PAJTIAJ Hch 5:16 uan nochin **p.**
PAKILIS Lu 8:13 kineltokaj ika miak **p.**
2Co 9:7 kitasojta akin kitemaka ika miak **p.**
1Pe 5:2 xikchiuakan ika **p.** iixpan Dios
PALOMA Mt 3:16 ualpantemotiualaya kemej se **p.**
PALOMAS Mt 10:16 xiyolchipaujkej kemej **p.**
PANKISANI Jn 3:13 Amo akin **p.** ne iluikak
PANOTIKISA Heb 11:25 tajtakol porin nejon sayoj **p.**
PANOTIKISAJ 2Co 4:17 maski ouijkayomej **p.**
PANTSIN Mt 26:26 Jesús kikuik se **p.**
1Co 10:17 onkak se **p.**, tikuaj sayoj se **p.**
PASCUA 1Co 5:7 ichkatsin tein kitemaktiaj itech **P.**
PATIYOJ Mt 13:44 teisa tein tel **p.** tein toktoya
2Co 4:7 se sokikomit tein kipia teisa tein tel **p.**
PEDRO Mt 14:29 **P.** nejnentiajki aixko
Lu 22:54 **P.** kinuejkatojtokatiaya
Jn 18:10 **P.** kinakaskotonak takeual
Hch 12:5 kikaujkej **P.** maj tsakto
PESCADOS Jn 21:11 kipiaya miak uejueyi **p.**
PILATO Jn 19:6 **P.** kiniluij: namejuan xikuikakan
PILIOK 1Co 7:36 uan amo tel **p.**
PIO Mt 26:34 achto ke tsajtsis se **p.**
PIOTENAN Mt 23:37 namechsentilis kemej **p.**
PIPILTSITSIN Mt 11:16 **p.** akin tokotsyetokej
PITSOMEJ Lu 8:33 mokalakijkej ininijtik **p.**
Lu 15:15 kititanik maj kinyekpiati **p.**
PITSOT 2Pe 2:22 uan **p.** tein yekin kialtijkej
PITSOTIKEJ Ef 4:29 Amo xikijtokan tajtolmej tein **p.**
PITSOTIK Ro 1:24 kikauak maj kichiuakan tein **p.**
Col 3:5 amo nankichiuaskej tein **p.**
PLATAJTOMIN Lu 15:8 kipia majtakti **p.**
PLAZA Hch 17:17 itech **p.** kinajsikamatiltiaya
POBRE 2Co 8:9 namoka mochiuak **p.**
POBRES Lu 4:18 nikinmatiltis kuali tanauatilmej **p.**
Jn 12:8 **p.** nochipa namouan yetoskej

2Co 8:2 ika miak pakilis maski semi **p.**
Gál 2:10 techiluijkej maj amo tikinelkauakan **p.**
POLIUJTOYA Lu 15:24 nookichpiltsin **p.**
POUI NE ILUIKAK 1Co 15:44 tein oksepa nemi **p.**
PRISCILA Hch 18:26 **P.** uan Áquila kikakkej
PUERTA Mt 7:13 **p.** kampa takopitsyan

S

SÁBADO Mt 12:8 nikpia tanauatil itech tonal **s.**
Mr 2:27 Dios kiixtalij tonal **s.** maj techpaleui
Lu 14:5 komo itech tonal **s.** namokoneuj
Col 2:16 ximoseuikan itech tonal **s.**
SALOMÓN
Mt 6:29 nion **S.** motakentij kemej xochimej
SAMARIA Lu 10:33 se takat kayot **S.** semi kiyolikneli
Jn 4:7 siuatsin akin kayot **S.** kikixtiko at
SANTIAGO Mt 13:55 iiknuan **S.**
Mr 15:40 María ininmomaj **S.**
Lu 6:16 Judas ikoneuj **S.**
Hch 12:2 Kimiktij **S.**
Hch 15:13 Keman tamitajtojkej, **S.** kijtoj
1Co 15:7 monextij iixpan **S.**
Snt 1:1 **S.** itakeual Dios
SARA 1Pe 3:6 **S.** kitakamatia Abrahán
SATANÁS Mt 4:10 Jesús kinankilij: ¡Xiouj **S.**!
Mt 16:23 ¡Ximijkuani **S.**! Sayoj tinechtsajtsakuilia
Mr 4:15 **S.** kiajchiuaki tajtol tein motokak
Ro 16:20 Dios kixamanis **S.** namometstampa
1Co 5:5 xikmaktilikan **S.** nejon takat
2Co 2:11 para maj **S.** amo techkajkayaua
2Co 11:14 **S.** mochiua kemej se ángel yolkuali
2Te 2:9 **S.** kichiua maj monexti nejin takat
Ap 12:9 kouat tein kiluiaj Amokuali uan **S.**
Ap 20:2 Kikitskij **S.** uan kiilpij mil xiujmej
SAULO Hch 7:58 se okichpil akin monotsaya **S.**
Hch 8:3 **S.** peuak semi kintajyouiltia tokniuan
Hch 9:1 **S.** kinmojmoujtiaya uan kinekia kinmiktis
Hch 9:4 **S.**, **S.**, ¿keyej tinechtajyouiltijtok?
SE 1Co 8:6 **s.** Dios, toTajtsin uan sayoj **s.** toTekotsin
SE AMAT Mt 19:7 **s.** kampa kinextia ke kikauakya
SE CIENTO Mt 13:8 mochiua **s.** okachi
Mr 10:30 axkan kiselis **s.** okachi
SEJSE TAMAN 1Co 12:18 Dios kitalij **s.**
SELLO Ap 7:3 tikinixkuatalilikan se **s.** itakeualuan
SEMANA 1Co 16:2 Itech tonal keman peua **s.**
SEMI KIUELITA 1Ti 6:4 **S.** tenajnankilis
SEMI OUIJ 2Ti 3:1 tein mochiujtos **s.** uan tamouilil
SEMI TAKUAUJTAMATIJ Heb 5:14 kikuaj akin **s.**
SEMI UEYI Lu 11:2 maj kiitakan ke motokay **s.**
SE MOITA 2Co 10:7 nankitayekanaltiaj kemej **s.**
SENTAJYOUIJTOKEJ
Ro 8:22 akin Dios kinchijchiuak **s.**
SENTEKITI Ro 8:28 maj kualtsin **s.** nochi
SEUI 2Ti 1:6 amo xikaua maj **s.** tatiochiualis
SIMÓN Hch 8:18 Keman **S.** kiitak nejon
SION Ap 14:1 Ichkatsin itech tepet **S.** uan 144 mil
SITALIMEJ Mt 24:29 **s.**ualpanuetsiskej
Ap 2:1 iyekmakopa kipia chikome **s.**
SIUAAUILNEMINIJ Lu 15:30 kiauilchiuak iniuan **s.**
SIUAAUILNENKEJ
1Co 6:16 akin mosentilia iuan **s.**
Ap 17:1 keniuj kitatsakuiltitij **s.**
Ap 17:16 kitauelitaskej **s.**
SIUAPILTSIN Mr 5:42 **s.** meuak uan peuak nejnemi
SIUAT Ap 12:1 se **s.** mokentijtoya tonaltsin
SIUATSIN Mr 12:43 nejin **s.** pobre
Lu 18:3 se **s.** akin momikilijkaya itakatsin
SIUATSITSIN Ef 5:22 **s.** maj kinixyekana inintakauj
Snt 1:27 **s.** akin momikilijya inintakatsin
SODOMA 2Pe 2:6 kintatsakuiltij akin nemiaj **S.**
Jud 7 akin nemiaj **S.**, Gomorra
SOKIKONCHIUJKEJ Ro 9:21 ¿Xe **s.** amo kinamiki
SOLDADO 2Ti 2:4 Komo se **s.** kineki kiyolpaktis
SOLDADOS 2Co 10:4 amo timoteuiaj kemej **s.**
Ap 19:14 **s.** de ne iluikak kitojtokatiayaj

T

TACHTEKINIJ Mt 6:20 kampa nion **t.** kiichtekiskej
1Co 6:10 **t.** amo kalakiskej itech iTaixyekanalis
TACHTEKIOK Ef 4:28 Akin tachteki maj amo **t.**
TACHTEKKEJ Mt 24:43 toni hora youak ualaskia **t.**
1Te 5:2 ejkotiuetsis ijkon kemej se **t.**
TAEJEKAK Mt 7:25 chikauak **t.** uan kiuitekito kali
TAIJITALMEJ Mt 24:31 kinsentiliskej **t.**
TAIXNAMIKIJ 1Co 16:9 sayoj ke miakej **t.**
TAIXPAN Mt 19:30 akin yetokej **t.** yetoskej taikampa
TAIXPANTIJKEJ Ap 1:5 Jesucristo, **t.**
TAIXYEKANA Jn 12:31 akin **t.** nikan taltikpak
Jn 14:30 akin **t.** taltikpak amo ueli nechixyekana
Hch 1:6 maj **t.** se tekiuaj itech xolal Israel
Ro 12:8 akin **t.**, maj yektaixyekana
Ef 5:23 Cristo **t.** itech nechikol
TAIXYEKANAJ Ro 13:1 tekiuanij akin **t.**
2Pe 2:10 kinixtopeuaj akin **t.**
TAIXYEKANALIS 1Co 15:24 yejua kimaktilis **T.** iDios
TAIXYEKANANIJ Hch 4:26 **t.** mosentilijkej
TAIXYEKANAS Ap 11:15 **t.** kemej tekiuaj nochipaya
TAIXYEKANKAUJ Mt 23:10 namoueyi **T.**, Cristo
TAIXYEKANKEJ
Hch 3:15 **T.** akin kichiua maj se nemi
TAIXYEKANTOKEJYA Ap 11:15 **t.** itech taltikpak
TAJKUILOLAMATSIN Mt 22:29 amo nankiixmatij **T.**
Lu 24:32 kuali techmelauiliaya **T.**?
Hch 17:11 mojmostaj kitemouayaj itech **T.**
2Ti 3:16 Nochi tein ijkuiliujtok itech **T.**
TAJSOL 1Co 4:13 nochin techitaj kemej **t.**
Flp 3:8 nikita sayoj kemej **t.**
TAJSOLTSIN
Mt 7:3 ¿Keyej tikita **t.** tein kipia mokniuj
TAJTAKOLCHIUAK Snt 5:15 komo **t.**, kitapojpoluis
TAJTAKOLCHIUANIJ Jn 9:31 Dios amo kinkaki **t.**
TAJTAKOLCHIUJKEJ Lu 15:7 komo **t.** moyolpata
Lu 22:37 Kiitakej kemej se **t.**
TAJTAKOLEJKEJ Ro 3:23 Porin nochin **t.**
TAJTAKOL Mr 3:29 porin nejon **t.** amo keman poliuis
Jn 1:29 ilchkatsin Dios tein techkitxitilia **t.**!
Ro 5:12 **t.** kalakik nikan taltikpak
Ro 6:14 Maj **t.** amo namechixyekana
Ro 6:23 Porin **t.** techtaxtauia ika mikilis
1Jn 2:1 komo aksa kichiua se **t.**
1Jn 5:17 Nochi tein amo kuali yetok, ipa **t.**
TAJTOL 2Ti 2:15 akin kitekitiltia **t.** tein melauak
TAJTOLMEJ Hch 2:4 peujkej tajtouaj itech tataman **t.**
1Co 13:8 amo akinok tajtos itech tataman **t.**
1Co 14:22 tokniuan tajtouaj tataman **t.**
Ap 7:9 tajtouayaj tataman **t.**
TAJTOLTSIN Jn 1:1 **T.** yetoya iuan Dios
TAJYOUIA 1Co 12:26 Komo semej **t.**, nochin tajyouiaj
TAJYOUI
Heb 2:10 kiitak ke kuali yetoya maj Taixyekankej **t.**
TAJYOUISKEJ Lu 21:25 akin nemij itech altepemej **t.**
TAJYOUIS Mt 10:38 akin amo kineki **t.**
Lu 9:23 maj mojmostaj taxiko keman **t.**
TAKAJKAYAUA Tit 1:2 Dios amo ueli **t.**

TAKAMEJ Ef 5:25 **t.**, xikintasojtakan namosiuauan
TAKAT Hch 9:15 nejin **t.** nikijitak
TAKATSIN 1Co 7:14 **t.** akin amo taneltoka
TAKAT TEIN UEYI TAJTAKOLEJ
2Te 2:3 **t.** tein kiixpoloskej
TAKEJKELOSKEJ 2Pe 3:3 nesiskej akin **t.**
TAKENKALMEJ Hch 18:3 Yejuan kichijchiuayaj **t.**
TAKEUALMEJ Gál 5:13 ximotekitilikan kemej **t.**
TAKEUAL Mt 24:45 ¿Akoni **t.** takuaujtamach
TAKI Jn 15:2 kichipaua para maj okachi **t.**
TAKILOT Lu 8:15 taxikouaj uan kitemakaj **t.**
Jn 15:8 kiueyitalia noTajtsin xiktemakakan **t.**
TAKOPITSYAN Mt 7:13 Xikalakikan kampa **t.**
TAKOT Ap 12:5 kinixyekanas ika se **t.** de tepos
TAKUA 2Te 3:10 amo kineki tekitis, maj amo no **t.**
TAKUAL Jn 6:27 Amo xitekitikan para **t.** tein uejueliui
Hch 14:17 namechmakak miak **t.**
TAKUAUJTAMACH Lu 16:10 **t.** itech tein moneki
TAKUAUJTAMACHMEJ Tit 2:10 maj kinextikan ke **t.**
TAKUAUJTAMATIJ 2Te 3:2 amo nochin **t.**
TAKUAUJTAMATIK Ro 4:20 mochikauak porin **t.**
TAKUAUJTAMATI Ro 1:17 yolmelauak nemis porin **t.**
Heb 11:1 Akin **t.** kiyekmati ke mochiuas
Heb 11:6 akin amo **t.** amo kiyolpaktia Dios
1Pe 4:11 maj **t.** itech chikaualis tein Dios kitemaka
TAKUAUJTAMATIS Jn 3:16 akin itech **t.**
TAKUAUJTAMATISKEJ Lu 18:8 onkaskej akin **t.**?
TAKUEJMOLCHIUAJ Hch 17:5 peujkej **t.** itech xolal
TALKOYOK Mt 15:14 omen uetsiskej itech se **t.**
TALMEJ Ro 15:23 nitamitanojnotsakya itech nejin **t.**
TAL Mt 13:23 xinach tein uetsik itech kuali **t.**
TALOLINIS Lu 21:11 Chikauak **t.**
TALTIKPAK Mt 5:5 yolnejmachmej Dios kinmakas **t.**
Lu 9:25 motanilia nochi tein onkak nikan **t.**
Jn 15:19 nanyeskiaj kemej akin nemij nikan **t.**
Jn 17:16 amo pouij iniuan akin nemij nikan **t.**
TAMACHTIAJ Mt 15:9 **t.** sayoj tein oksekin kijtouaj
TAMACHTIANIJ Ef 4:11 kinyekpiaj tokniuan uan **t.**
TAMACHTIAYA Mt 7:28 semi kimojkaitayaj kemej **t.**
TAMACHTIKAN 1Ti 2:12 Amo nikaua maj siuamej **t.**
TAMACHTILIS TEIN AMO MELAUAK
Tit 3:10 akin kimoyaua **t.**
TAMAN Jn 14:12 kichiuas okachi uejueyi **t.**
TAMATILIS 1Co 2:5 **t.** tein onkak nikan taltikpak
Col 2:3 itech Cristo kitatijkej nochi **t.**
TAMATINIJ Mt 11:25 tikintatilia **t.** nochi nejin
Lu 10:21 tikintatilia **t.** nochi nejin
Hch 17:18 seki **t.** peujkej iuan motajtolteuiaj
TAMATKEJ Mt 11:19 akin **t.** kinextia ika tein kichiua
Mt 24:45 Akoni takeual takuaujtamach uan **t.**
Snt 1:5 aksa kinemilia ke amo semi **t.**
TAMATTOKEJ Lu 16:8 okachi **t.** ke itekitikauan Dios
Ef 5:15 nanentinemiskej kemej akin **t.**
TAMATTOYA Lu 16:8 ika tein kichiuak kinextij ke **t.**
TAMECHNAJNAUATIJKEJ
Hch 5:28 **T.** amo xitamachtijtinemikan
TAMECHTAKAMATISKEJ
Hch 4:19 Komo kuali yetok iixpan Dios **t.**
TAMECHTASOJTAKEJ
1Te 2:7 **t.** uan tamechyekpiakej
TAMECHUEYITALIAJ 2Te 1:4 **t.** itech nechikolmej
TAMECHYOLSEUIAYAJ
1Te 2:11 kemej se tepopaj **t.**
TAMELAUANIJ Mr 13:9 Namechtemaktiskej iniuan **t.**
TAMIUEJUELIUIK BARCO 2Co 11:25 **t.** kampa niaya
TANAMAKAKEJ
Mt 13:45 **t.** kitemojtinemia tetsitsin
TANAMAKANIJ Ap 18:3 **t.** de nochi taltikpak
TANAMAKATO Mt 22:5 yajki italpan uan okse **t.**
TANAUATIANIJ AKIN AMO MELAUJKEJ
Mt 7:15 **t.** mochijchiuaj kemej ichkamej
Mt 24:11 Nesiskej miakej **t.**
Mr 13:22 Porin nesiskej **t.**
TANAUATIANIJ Hch 10:43 Nochin **t.** kiteixmatiltiaj
TANAUATILMEJ Snt 4:12 Sayoj Dios kiixtalia **t.**
TANAUATIL Mt 22:40 Itech nejin ome **t.** ualeujtok
Mt 28:18 Nechmaktilijkej nochi **t.** ne iluikak
Mr 12:28 ¿Katiyejua **t.** tayekantok?
Mr 12:31 nion se **t.** okachi tayekantok
Lu 4:6 porin nejin **t.** nomako yetok
Jn 13:34 Namechmaka se yankuik **t.**
Ro 13:8 kichiujtok tein kijtoua **t.**
Snt 2:8 komo nankitakamatij ueyi **t.**
TANELTOKAJ Jn 20:29 akin amo teyi kiitanij uan **t.**
Gál 6:10 akin touan **t.**
TANEMILIAJ Gál 6:16 maj Dios kinikneli akin ijkon **t.**
Flp 3:19 **t.** itech tein onkak nikan taltikpak
TANEMILILMEJ 2Co 10:5 Tikpatatokej nochi taman **t.**
TANESI 2Co 4:6 Maj **t.** kampa tayouayan
TANEX Mt 5:14 Namejuan kemej yeskia **t.**
Mt 6:22 Moixtololouan kemej yeskia se **t.**
Jn 8:12 Nejua kemej yeskia **t.**
TANOJNOTSMEJ Hch 15:32 kinyolchikaujkej ika **t.**
TANTIASYA
Mt 28:20 **t.** tein mochiujtok itech taltikpak
TANTIUJ 2Co 4:16 Maski **t.** tochikaualis
TAPAJTIJKEJ Lu 5:31 Akin paktokej amo kiitatij **t.**
TAPALEUIA 1Co 6:12 sayoj ke amo nochi **t.**
2Ti 3:16 ualeua imako Dios, uan **t.**
TAPALEUIANIJ 1Ti 3:8 maj **t.** amo teyi kiauilmatikan
TAPALEUIJKEJ Jn 14:16 namechmakas okse **t.**
Jn 14:26 **t.**, ichikaualis Dios, tein kiualtitanis
TAPALEUISKIA Lu 23:51 kijtojka ke amo **t.**
TAPALKAT Ro 9:21 no kichijchiuas se **t.**
TAPANIS 1Pe 3:7 se tapalkat tein niman uelis **t.**
TAPETANI Mt 24:27 kemej ijkuak **t.** itech nochi iluikak
TÁRTARO 2Pe 2:4 kintamotak itech **T.**
TASAL 2Co 3:15 ininyolo kisentoka ixtsaktok ika se **t.**
TATAKAMATI Heb 5:8 tein kijyouij kipaleuij maj **t.**
TATAKAMATIK Ro 5:19 porin sayoj se takat **t.**
Flp 2:8 **t.** hasta keman momikilij
TATAMIS Mt 24:14 uan satepan **t.**
TATAMITIYA 2Ti 3:1 itech tonalmej keman **t.**
TATANI 1Co 9:24 keman motatanij, sayoj se **t.**?
TATANIS
Ap 2:7 akin **t.** nikauas maj kikua itakilo kouit
TATANITOJ 2Co 2:14 keman mokepaj satepan ke **t.**
TATEMOJKEJ 1Pe 1:10 **t.** uan kitelnekiaj kimatiskej
TATEUITIUJ 1Co 14:8 ¿akoni kimatis ke moneki **t.**?
TATIOCHIUALIS 1Co 7:7 sejse, Dios kimaka se **t.**
1Co 15:10 **t.** tein nechnextilij amo nenkajtik
Flp 1:29 amo sayoj namechmakakej in **t.**
TATIOCHIUALISMEJ Ef 4:8 kintemakateuj kemej **t.**
Snt 1:17 Nochi **t.** tein kuali
TATIOCHIUALIS TEIN AMO TECHNAMIKI
Jn 1:17 **t.** itechkopa Jesucristo
TATIOCHIUAL Jn 12:13 **T.** akin ualajtok itokaykopa
TATITANILMEJ Mt 10:2 Ijkon monotsayaj 12 **t.**
Hch 15:6 **t.** uan tayekananij mosentilijkej
1Co 15:9 okachi amo niueyichiujkej ke okseki **t.**
TATOK Jn 4:35 xikitakan, **t.** chikauayakya
TATOK TEIN MOSENTILIS Mt 9:37 onkak miak **t.**
TATSINEUALONI
1Co 3:11 okse **t.** porin yetokya Jesucristo

TATSOTSON Hch 16:25 kiueyichiujtoyaj Dios ika **t.**
Ef 5:19 xikuikan **t.** tein ika nantaueyichiuaj
Col 3:16 Xikueyichiuakan namoyoljtik ika **t.**
TAUANA 1Co 5:11 komo **t.** amo iuan ximouikakanok
TAUANANIJ 1Co 6:10 **t.** amo kalakiskej
TAXEXELOUAJ Ro 16:17 xikinyekitakan akonimej **t.**
TAXIKOJ Snt 5:11 nankikakinij keniuj Job **t.**
TAXIKOS Mt 24:13 akin **t.**, makisas
TAXIKOUAJ Lu 8:15 **t.** uan kitemakaj takilot
TAXTAUAK Ro 8:23 techmakixtis porin Cristo **t.**
TAXTAUAS Mt 20:28 kitemakas inemilis para **t.**
TAYEKANANIJ Hch 20:28 namechixtalij kemej **t.**
Tit 1:5 tikinixtalis **t.**
1Pe 5:2 **t.**: xikchiuakan tekit ika pakilis
TAYEKANAS Mr 9:35 kineki **t.**, moneki tatojtokatias
TAYEKANKAKONET
Col 1:15 **t.** de nochi tein Dios kichijchiuak
TAYEKANKATAKEUAL Lu 12:42 ¿Akoni **t.**
1Co 4:2 Sayoj ke, **t.** moneki kiyekchiuas itekiuj
TAYEKANKATIOPIXKAT Heb 2:17 **t.** akin teiknelia
TAYEKANKEJ 1Ti 3:1 mochikaujtok yeski se **t.**
TAYEKANTOKEJ Flp 2:3 xiknemilikan ke oksekin **t.**
TAYEKANTOK Flp 1:10 xikyekitakan toni okachi **t.**
TAYEKANTOYAJ Gál 2:9 akin kinitayaj ke okachi **t.**
TAYOKOLCHOKA Mt 26:75 kalankisak uan peuak **t.**
TAYOKOXTOKEJ 1Te 5:14 xikinyolseuikan akin **t.**
TAYOKOXTOK Flp 2:26 Yejua semi **t.**
TAYOKOXTOS 2Co 2:7 maj amo mosenkaua porin **t.**
TAYOKOYAJ Mt 5:4 Yolpakij akin **t.**
TAYOUAYAN Ef 4:18 Inintanemilil kemej yeskia **t.**
1Pe 2:9 nanyetoyaj kampa **t.**
TAYOUAYANIJTIK Mt 4:16 Akin nemiaj **t.**
TAYOUAYANILOT
Jn 3:19 miakej okachi kiuelitakej **t.**
TAYUNTAJUIJTOK Lu 9:62 akin **t.** uan ikantachixtiuj
TECHAJSIKAMATI Heb 4:15 ueli **t.**
TECHETILIA Heb 12:1 maj timokixtilikan tein **t.**
TECHICHIKOTASOJTA Hch 10:34 Dios amo **t.**
TECHIJTOUILISKEJ Tit 2:8 amo kiajsij tein **t.**
TECHIXNAMIKIAJ 1Te 2:2 techyolchikauak keman **t.**
TECHIXNAMIKIS Ro 8:31 ¿akoni uelis **t.**?
TECHIXTOPEUJTOK 1Te 4:8 amo **t.** tejuan, ta Dios
TECHKUEJMOLOUA Jn 6:60 Nejin tamachtilis **t.**
TECHMACHTIA 1Co 10:6 Nejin tein panok **t.**
TECHMACHTIS Ro 15:4 moijkuiloj para **t.**
TECHMAGAJ 2Co 6:5 keman **t.**, keman techtsakuaj
TECHMAKAS Ro 8:17 Yejua **t.** tein kimakas Cristo
TECHMAKIXTIJKEJ Ap 7:10 ToDios uan Ichkatsin **t.**
TECHMAKIXTISKIA Ro 13:11 amo uejkaua Dios **t.**
TECHMATILTIJ 1Co 2:10 Dios ika ichikaualis **t.**
TECHMELAUILIJ Jn 1:18 yejua **t.** keniuj tamati.
TECHNEJMACHTIS 1Co 10:11 moijkuiloj para **t.**
TECHNESKAYOTIJ 2Co 1:22 **t.** uan techmakak
TECHNEXTILIJ Ro 5:8 Dios **t.** ke techtasojta
TECHTAJTOUIA Ro 8:34 Cristo Jesús **t.**
1Ti 2:5 yetok sayoj se akin **t.** iixpan Dios
TECHTAJYOUILTIAJ 1Co 4:12 keman **t.**, titaxikouaj
2Co 4:9 **t.**, sayoj ke amo tietokej toselti
TECHTAKAJKAYAUILIAJ 1Co 4:13 keman **t.**
TECHTAKAUALTIAJ
Heb 12:11 keman **t.** amo tiyolpakij
TECHTASOJTAK 1Jn 4:10 **t.** amo porin tiktasojtakej
TECHTASOJTA Ro 8:39 kichiuas maj Dios amo **t.**
TECHTAXTAUIA Ro 6:23 tajtakol **t.** ika mikilis
TECHTAYOKOLIA Ro 6:23 sayoj ke Dios **t.** nejin
TECHTITANIK 2Co 5:20 Dios **t.** itokaykopa Cristo
TECHYOLCHIKAUAS Hch 13:15 tein **t.**, xikijtokan
TECHYOLKUEJMOLO 1Pe 3:21 maj amo teyi **t.**
TECHYOLSEUIA Ro 15:4 itajtol Dios **t.**
TEIKNELIA 2Co 1:3 toTajtsin akin semi **t.**
Snt 5:11 Jehová semi tetasojta uan **t.**
TEIKNELIAJ Mt 5:7 Yolpakij akin **t.**
TEIKNELI Snt 2:13 Okachi tayekantok maj se **t.**
TEIKNELTIJ Ap 12:12 ¡**t.** taltsin uan ueyiat!
TEIN AMO KUALI Mt 18:15 mokniuj mitschiuilia **t.**
TEIN IKA SE TATEUIA
Ef 6:11 **t.** tein Dios namechmakatok
TEIN KICHIUA MAJ SE TAJTAKO
Mt 13:41 kikixtiskej nochi **t.**
TEIN KINEMILIAJ Ro 14:1 amo xikijjitokan **t.** oksekin
TEIN KUALI Ro 7:19 amo nikchiua **t.** tein nikneki
TEIN MOCHIUJTOK 1Co 7:31 **t.** itech taltikpak
TEIN NANKICHIUASKEJ
1Pe 3:1 uelis nankintaneltoktiskej ika **t.**
TEIN PITSOTIK Ro 1:27 kichiujkej **t.**
Ef 5:4 amo xikamanalokan ika **t.**
Col 3:8 amo xikijtokan **t.**
TEIN TETAJYALTIA UAN AMO IXPINAUAJ
Gál 5:19 kichiuaj **t.**
2Pe 2:7 kichiuayaj **t.**
TEIN TETAJYALTIJ Mt 24:15 **t.** uan tein taixpoloua
TEIN UITSYOJ Hch 7:30 itech kouit **t.** tein xotatoya
TEIXPITSINIA Mt 5:38 akin **t.** maj no kiixpitsinikan
TEJUATSIN Hch 24:2 **T.** Félix
TEKIT Hch 1:20 **T.** kemej tayekankej
Hch 20:24 ta sayoj nikneki niktamichiuas **t.**
Ro 11:13 semi nikpatiuita **t.** tein Dios nechmakak
Ro 12:4 amo nochi kipia sayoj se **t.**
2Co 4:1 tikpiaj nejin **t.** porin Dios techiknelij
2Co 6:3 amo akin kitejteneujto **t.** tein tikchiuaj
Ef 4:16 Keman sejse kiyekchiua **t.** tein kipia
1Ti 1:12 nitakuaujtamach uan nechmakak se **t.**
1Pe 4:18 akin yolmelauak **t.** kimakixtiaj
TEKITI Lu 10:7 akin **t.** motanilia itaxtauil
Ef 4:28 maj amo tachtekiok, maj chikauak **t.**
TEKITIS 2Te 3:10 amo kineki **t.**, maj amo no takua
TEKITITOK Jn 5:17 NoTajtsin **t.** hasta axkan
TEKIUAJ Mt 22:17 maj se kiixtauili impuesto **T.**
Mr 12:17 Xikmakakan Tekiuaj tein iaxka **T.**
Jn 19:12 ¡Komo tikajkaua, amo tiitasojikniuj **T.**!
Jn 19:15 Amo tikpiaj okse **t.**
Hch 25:11 ¡Nikneki nias iixpan **T.**!
TEKIUAJTI Lu 1:32 kichiuas maj **t.** kemej itat, David
TEKIUAJTIS 1Co 15:25 **t.** hasta keman Dios kintalis
TEKIUANIJ Ro 13:1 kintakamatikan **t.**
Flp 1:7 nanechpaleuianij ininixpan **t.**
Tit 3:1 maj kintakamatikan **t.**
Ap 5:10 ualtaixyekanaskej kemej **t.**
Ap 18:3 **t.** itech nochi taltikpak auilnenkej
TEKOMEJ Mt 6:24 Amo akin uelis kintekitilis ome **t.**
1Co 8:5 miakej tein kiniluiaj dioses uan **t.**
TEKUANI 1Pe 5:8 namechyoualojtinemi kemej se **t.**
Ap 5:5 **T.** akin iuejkauj ixuiuj Judá
TEL KUALI Mt 25:21 ¡**T.** tein tikchiuak
TEL MIAKEJ Ap 7:9 nikinitak **t.**
TEMAKIXTIJKEJ Hch 4:12 amo onkak okse **t.**
Hch 5:31 kemej Taixyekankej uan **T.**
TEMAKO Ro 8:21 ikoneuan Dios akin amo yetokej **t.**
2Co 3:17 ika ichikaualis Jehová amo timoajsij **t.**
1Pe 2:16 Xinemikan kemej akin amo moajsij **t.**
2Pe 2:19 kiniluiaj ke amo moajsiskejok **t.**
TEMEJ
Lu 19:40 komo amo teyi kijtoskiaj, **t.** tajtoskiaj
TEMIKTIJKEJ Jn 8:44 Amokuali mochiuak se **t.**

TEMOUJTIJ Heb 10:31 **t.** maj tetatsakuilti Dios
TEMPLO Mt 21:12 Jesús kalakik itech **t.**
Jn 2:19 Xiktamixitinikan nejin **t.**
TEMPLOS
Hch 17:24 amo nemi itech **t.** tein kimachijchiujkej
TENEXIKOLUIA 1Co 13:4 Akin tetasojta amo **t.**
TEPALYETOYAJ Heb 11:13 sayoj **t.** itech nejon tal
TEPAMIT Lu 13:4 ueyi **t.** tein yetoya Siloam
TEPINAUJTIJ Ef 5:4 Amo no xikchiuakan tein **t.**
TEPOS Heb 6:19 se **t.** tein ika motsikoua barco
TEPOSKOTON TEIN TEYOLIXTSAKUA
Ef 6:14 ximotalilikan **t.**
TEPOSKUATSAKUILONI Ef 6:17 namokuataliliskiaj **t.**
TEPOSTESKAT 1Co 13:12 timoixitstokej itech se **t.**
TESKAT 2Co 3:18 titamatij kemej **t.**
Snt 1:23 kemej akin moixita itech se **t.**
TETANELTOKTISKEJ 1Co 2:4 tajtouaj para **t.**
TETASOJTA Jn 15:13 okachi **t.** akin motemaka mikis
1Co 8:1 akin **t.**, teyolchikaua
Snt 5:11 Jehová semi **t.** uan teiknelia
TETASOJTALIS 1Co 13:8 **T.** amo keman tapoloua
1Jn 4:8 Dios yejua **t.**
TETASOJTASKEJOK Mt 24:12 okachi miakej amo **t.**
TETATMEJ
2Co 12:14 maj **t.** kisentilikan para ininkoneuan
TET Mt 21:42 **T.** tein kalchiuanij kiixtopeujkej
TETSAUJKAKIOUISKIA Mt 24:38 achto ke **t.**
TETSAUJKAKIOUIT 2Pe 2:5 kinualtitanilij se **t.**
TETSAUJKAKOKOLISMEJ Lu 21:11 mayan uan **t.**
TETSAUJKATAJYOUILIS Mt 24:21 mochiuas se **t.**
Ap 7:14 makiskej keman mochiuak **t.**
TETSAUJMEJ Ap 18:4 maj namopan uetsi **t.**
TETSITSIN Mt 7:6 **t.** tein patiyojkej
Mt 13:45 kitemojtinemia **t.** tein patiyojkej
TET TEIN OKACHI TAYEKANTOK
Ef 2:20 Cristo Jesús yejua **t.**
TEYOLCHIKAUA 1Co 8:1 sayoj ke akin tetasojta, **t.**
1Co 10:23 sayoj ke amo nochi **t.**
TEYOLSEUIA 2Co 1:3 Dios akin nochipa **t.**
TIAUILNEMIKAN 1Co 10:8 amo **t.**, kemej sekin
TICHIKAUAK Ap 3:8 maski amo **t.**, tinechtakamatik
TICHIPAUJKANEMIKAN
Ro 13:13 Maj **t.** kemej yeskia tonayan
TICRISTO Mt 16:16 Tejua **t.**, iKoneuj Dios
TIDIOS
Jn 17:3 mitsixmatiskej tejua, akin yekmelauj **t.**
TIIAXKAUAN Ro 14:8 oso timikij, **t.** Jehová
TIIKONEUAN 1Jn 3:2 axkan **t.** Dios
TIITEKITIKAIKNIUAN 1Co 3:9 **t.** Dios
TIITEKITIKAUAN 2Co 6:4 tiknextiaj ke **t.** Dios
TIKCHIAJ Ro 8:24 keman techmakixtijkej peuak **t.**
Ro 8:25 tiksentokaj **t.** ika nochi toyolo
Ro 15:4 **t.** tein kuali porin itajtol Dios techyolseuia
Heb 6:19 Tein **t.** techpaleuia itech tonemilis
TIKCHIJCHIUAK Ap 4:11 tejua **t.** nochi
TIKEJKEPAJ 2Co 4:2 nion **t.** itajtol Dios
TIKIJJTOS Snt 4:12 ¿toni tichiujkej para **t.**
TIKIJTOS Ro 14:4 Toni tichiujkej tejua para **t.**?
TIKIJTOUAJ 1Jn 1:9 komo **t.** totajtakoluan
TIKIJYOUIJTOKEJ Ro 8:18 amo teyi **t.**
TIKIJYOUISKEJ Hch 14:22 Moneki **t.** miak taman
TIKINIXPOLOS
Ap 11:18 **t.** akin kiixpolojtokej taltikpak
TIKINKALPANOTIJ Hch 15:36 maj **t.** tokniuan
TIKINKOUAK Ap 5:9 ika moesyo **t.** akin pouij
TIKINMAKAJ 2Co 6:10 **t.** miak taman oksekin
TIKINMATILTIA Mt 11:25 **t.** akin kemej konemej
TIKINMOJMOUJTITIJ Hch 4:17 **t.** uan tikiniluitij
TIKINPALEUIKAN Gál 6:10 maj **t.** nochin
TIKINTANELTOKTIAJ 2Co 5:11 tiksentokaj **t.** oksekin
TIKINTATAUJTIAJ
2Co 5:20 **t.**: oksepa ximouikakan iuan Dios
TIKINTEMOS Lu 5:10 Axkan **t.** akin nechtojtokaskej
TIKINYOLSEUISKEJ
2Co 1:4 **t.** akin kipanotokej se ouijkayot
TIKITA Mt 6:22 komo sayoj se taman **t.**
TIKIXTALIAJ Heb 10:26 komo **t.** titajtakolchiujtoskej
TIKMACHTIA Ro 2:21 tejua akin **t.** okse
TIKMAKTILIAJ Heb 13:15 Keman tikueyitaliaj, **t.** Dios
TIKMATIJ 2Co 2:11 kuali **t.** toni ika takajkayaua
TIKMATIKAN
2Co 3:5 techpaleuia maj **t.** tiktekitiliskej
TIKNEKI Mt 6:10 Maj mochiua tein **t.**
Lu 22:42 maj mochiua tein tejua **t.**
TIKNELTOKAJ Ef 4:5 toTekotsin, se tein tinochin **t.**
TIKNEXTIAJ 2Co 4:2 **t.** ke tikchiujtokej tein kuali
2Co 6:4 **t.** ke tiitekitikauan Dios
TIKNEXTIJTINEMISKEJ 1Jn 2:16 uan **t.** tein tikpiaj
TIKOCHTOKAN 1Te 5:6 maj amo **t.** kemej oksekin
TIKOUAT Lu 10:18 ualpanuetsikoya kemej se **t.**
TIKPATATOKEJ 2Co 10:5 **T.** nochi tanemililmej
TIKPATIUITA Mt 6:21 kampa yetos tein **t.**
TIKSELISKEJ Gál 6:9 **t.** komo amo tisiouij
TIKSENIXTALIJKEJ Hch 15:25 **t.** tikinijitaskej
TIKSENTOKAKAN
Ro 14:19 maj **t.** tikchiuakan tein tapaleuis
Gál 6:9 maj **t.** tikchiujtokan tein kuali
TIKTAJTANIAJ Ef 3:20 okachi miak ke nochi tein **t.**
TIKTAJTANISKEJ 1Jn 5:14 uelis **t.** nochi
TIKTAKAMATISKEJ
Hch 5:29 moneki **t.** Dios
TIKTANIS Ro 12:21 para **t.** tein amo kuali
TIKTASOJTASKEJ 1Jn 5:3 tein kijtosneki **t.** Dios
TIKTEIXMATILTIKAN Hch 10:42 **t.** ke Dios kiixtalij
Heb 10:23 Maj tiksentokakan **t.** tein tikchiaj
TIKTEIXMATILTIS
Ro 10:10 para timakisas, moneki **t.** nejon
TIKTEKITILIJTOKEJYA Flp 3:16 maski kuali **t.** Dios
TIKTEMOKAN Gál 5:25 maj **t.** maj techixyekana Dios
TIKUEYICHIUAS 1Ti 4:7 **t.** Dios ika nochi moyolo
TIKUEYICHIUASKEJ 1Ti 4:8 **t.** Dios ika nochi toyolo
TIKUILIANIJ 2Co 7:2 uan amo akin **t.** teisa
TIKXITINISKEJ 2Co 10:4 para uelis **t.** tepamit
TIKYEJYEKOKAN 1Co 10:9 Maj amo no **t.** Jehová
TIKYEKMATIAJ
1Te 1:5 **t.** ke tein tamechiluiayaj katka melauak
TIKYEKMATIJ 2Te 3:4 **t.** ke nantatakamatij
TIKYOLPAKTIS 2Ti 2:15 Xikchiua nochi para **t.** Dios
TIKYOLPAKTISKEJ Ro 15:2 Maj tiktemokan **t.** tokniuj
TIMIKIJ Ro 14:8 komo **t.**, tiiaxkauan Jehová
TIMOAUIJKEJ Ro 6:4 keman **t.** itech imikilis
TIMOCHIPAUAKAN 2Co 7:1 maj **t.** de tein kipitsotilia
TIMOIXTOLOLOJTALILIS Ap 3:18 pajti tein **t.**
TIMOJKAMEJ 2Ti 1:7 Dios amo kichiua maj **t.**
TIMOKEPAKYA Mt 24:3 ¿Toni kinextis ke **t.**
TIMOKOCHIJSOLOUAJ 2Co 6:5 keman **t.**
TIMOMAKIXTIS 1Ti 4:16 ijkon **t.** uan no akin mitskakij
TIMOPOLOUAJ Snt 3:2 Porin tinochin miakpa **t.**
TIMOSENYOLCHIKAUAKAN
Ro 1:12 maj **t.** se iuan okse
TIMOSKALTIKAN Ef 4:13 maj **t.** kemej se akin ueyiya
TIMOTAJTAKOLMAKAKAN
Mt 6:13 amo xikaua maj **t.**
TIMOTATANISKEJ Gál 5:26 maj amo tiktemokan **t.**

TIMOTATAUJTIKAN 1Ti 2:1 moneki maj ininka **t.**
TIMOTEMAKTIKAN
1Pe 4:19 maj iuan **t.** akin techchijchiuak
TIMOTEO Hch 16:1 akin monotsaya **T.**
1Co 4:17 namechtitanilia **T.**, akin niktasojta
1Ti 1:2 Nimitstajkuiloulia **T.**
TIMOTEUIJTOKEJ Ef 6:12 amo **t.** iniuan takamej
TIMOUIKAKAN Ro 3:25 Dios techpaleuij maj **t.** iuan
TIMOUIKASKEJ 1Jn 2:2 para **t.** iuan Dios
TIMOXELOJTIAKAN Heb 2:1 maj amo keman **t.**
TIMOYOLCHIKAUAKAN Ro 14:19 uan maj **t.**
Heb 10:25 maj **t.** se iuan okse
TIMOYOLPAKTIJTOKAN Ro 15:1 maj amo sayoj **t.**
TINECHTASOJTA Jn 21:17 Simón ikoneuj Juan, ¿**t.**?
TINECHTASOJTAOK Ap 2:4 amo **t.** kemej achto
TINECHYOLPAKTIA Lu 3:22 tejua semi **t.**
TINEMIKAN NOCHIPAYA Ro 6:23 Dios kichiua maj **t.**
TINOCHIN Hch 17:26 Itechkopa techchijchiuak **t.**
TIOKICHPILOK 1Ti 4:12 amo mitsixtopeua porin **t.**
TIOPIXKAMEJ Hch 6:7 miakej **t.** peujkej no taneltokaj
TIPILIOK 2Ti 3:15 desde ke **t.** tikatka tikixmati
TIPOBRES 2Co 6:10 kemej yeskia **t.**
TIPOUIJ Flp 3:20 tejuan **t.** ne iluikak
TISENYETOKAN Ef 4:13 hasta maj tinochin **t.**
TISIOUIJ Gál 6:9 tikseliskej tein kuali komo amo **t.**
TITAIXYEKANAKAN Ap 1:6 maj **t.** kemej tekiuanij
TITAJTAKOLEJKEJOK Ro 5:8 keman tikatkaj **t.**
TITAJYOUIJKEJ
2Co 1:8 **t.**, tikmachiliayaj ke amo titaxikoskiaj
TITAJYOUISKEJ Ro 5:3 maj tiyolpakikan keman **t.**
Ro 8:17 achto moneki **t.** iuan Cristo
TITAKEUALMEJ Lu 17:10 **t.** amo teyi technamiki
TITAKUAUJTAMATI 2Ti 1:5 yekmelauj **t.**
TITAKUAUJTAMATIJ 2Co 5:7 tikchiuaj porin **t.**
Snt 2:26 komo sayoj tikijtouaj ke **t.** nenkaj
TITAKUAUJTAMATIKAN 2Co 1:9 maj amo totech **t.**
TITANAMAKASKEJ Snt 4:13 **t.** uan tiktaniskej tomin
TITANANKILISKEJ Ro 14:12 tisejsemej **t.** iixpan Dios
TITANEMILIAJ 1Co 2:16 tejuan kemaj **t.** kemej Cristo
TITATANKEJ Ro 8:37 **t.** itech nochi nejin
TITATSIUJ Mt 25:26 Amo tiyolkuali uan **t.**
TITAUIKAJ Mt 6:12 xitechtapojpolui tein **t.**
TITAXIKOKAN Ro 5:3 titajyouiaj techpaleuia maj **t.**
TITAXIKOUAJ 1Co 4:12 keman techtajyouiltiaj **t.**
TITAYOKOXTOKEJ Ro 8:26 **t.** amo teyi tiktenkixtiaj
TITEIJJITOKAN 1Co 10:10 Maj amo no **t.**
TITEIKNELTIJKEJ 1Co 15:19 yekmelauj semi **t.**
TITEKITIKEJ 1Te 2:9 **t.** youalintonal
TITETASOJTAJ Col 3:14 keman **t.** kualtsin timouikaj
1Jn 3:18 maj amo sayoj tikijtokan ke **t.**
TITETASOJTASKEJ 1Co 13:13 okachi tayekantok **t.**
TIT Mt 25:41 **t.** tein teixpoloua para in Amokuali
1Co 3:13 Ika **t.** monextis ox kuali chijchiujtok
2Pe 3:7 ixyetokej para ixpoliuiskej ika **t.**
TIYEKTAKUAUJTAMATIJ Ro 15:1 tejuan akin **t.**
TIYOLIKAN 1Pe 1:3 kichiuak maj oksepa **t.**
TIYOLPAKIAJ Lu 24:32 ¿Melauj ke semi **t.**
TIYOLPAKIKAN Ro 5:3 maj **t.** keman titajyouiskej
1Ti 6:8 maj ika nejon **t.**
TIYOLSEUJKANEMIJYA 1Te 5:3 **t.**, amo timouijok!
TIYOLSEUJTOKAN Ro 8:6 maj tinemikan uan maj **t.**
TIYOLTOSKEJOK 1Te 4:15 akin **t.** keman toTekotsin
TOIXTOLOLO
1Co 12:21 **T.** amo kiluia tomay amo tinechpaleuia
TOKA TAJTOUAJ 2Co 6:8 keman kuali **t.**
TOKAYIT Hch 4:12 okse **t.** tein ika timakisaskej
TOKNIUAN 1Pe 5:9 nochin **t.** no tajyouijtokej
TOKNIUJ 1Co 5:11 komo se **t.** auilnemi
TOMIN Mt 6:24 Amo uelis nankitekitiliskej Dios uan **T.**
Mt 13:22 mokajkayaua ke **t.** uelis kipaleuis
Mt 25:15 kikauilij makuil bolsa **t.**
Lu 16:9 xikuikan **t.** para kuali namouikaskej
Heb 13:5 Amo xiktelnejnekikan **t.**
TOMINPIAJ Lu 14:12 amo xikinnotsa akin **t.**
1Ti 6:17 akin **t.** maj amo moueyimatikan
TOMOMAJ Gál 4:26 Jerusalén yejua **t.**
TONAKAYO 1Co 12:18 Dios kitalij tein kipia **t.**
Flp 3:21 kipatas **t.** tein ueli miki
TONAL KEMAN MOSEUISKEJ
Heb 4:9 mokauaok se **t.**
TONALMEJ Lu 21:24 **t.** keman taixyekanaskej
Hch 1:7 nankimatiskej hora oso **t.**
1Te 5:1 ika namechtajkuilouili horas uan **t.**
TONALMEJOK 1Co 7:29 amo miak **t.** mokauaj
TONAL Mt 24:36 **t.** uan hora amo akin kimati
2Pe 3:8 se **t.** kemej mil xiujmej
TONALTSIN Mt 24:29 **t.** tileuis
Hch 2:20 **T.** tileuis uan metsti mokepas esti
TONECHIKOLUAN Heb 10:25 amo tiksenkauakan **t.**
TOSIUATSIN 1Co 9:5 tikuikatinemiskej **t.** taneltokakej
TOTAJTAKOLUAN 1Jn 1:7 iesyo Jesús techkixtilia **t.**
TOTAJTSIN Mt 6:9 **T.**, motokay semi ueyi
Jn 5:20 **t.** kinextilia iKoneuj tein kichiua
TOTAXKALTSIN Mt 6:11 Xitechmaka **t.**
TOTEKOTSIN
1Co 7:39 monamiktis iuan akin no kitojtoka **t.**
TOTENOJ Heb 13:15 Ika **t.** tikteixmatiltiaj itokay
Snt 3:10 Ika **t.** tikueyitaliaj Dios
TOTOMEJ Mt 6:26 Kuali xikinitakan **t.**
TOTOTSITSIN Mt 10:29 Kinnamakaj ome **t.**
TOUEYI TEKO Hch 4:24 **T.**, akin tikchijchiuak iluikak
TOYOLO 2Co 4:16 **t.** uan totanemilil moyankuilijtiuj
1Jn 3:20 Dios okachi ueyi ke **t.**
TRAMPA Lu 21:34, 35 se **t.** kiichtakauia se tapial
TRIGO Mt 13:25 kampa toktoya **t.** uan yajki
TSAKTO Hch 12:5 kikaujkej Pedro maj **ts.**
TSAKTOKEJ Heb 13:3 Xikinelnamikikan akin **ts.**
TSAKTOYAJ Hch 5:19 iángel tatapoj kampa **ts.**
Hch 16:26 kali kampa **ts.** motsetselojo
TSONTI Mt 10:30 hasta kimati kanachi **ts.** nankipiaj
TSONUEUEYAK 1Co 11:14 tepinaujtij maj se takat **ts.**

U

UALEUA IMAKO 2Ti 3:16 Tajkuilolamatsin **u.** Dios
UEJKATAN Ef 3:18 xikajsikamatikan keniuj **u.**
UEJUEYI TAMELAUANIJ Hch 5:41 ininixpan **U.**
UEJUEYI TEKIUANIJ Lu 21:12 iniuan **u.**
UEJUEYI TEPAMIT 2Co 10:4 tikxitiniskej **u.**
UEJUEYI XOLALMEJ Lu 4:43 itech okseki **u.**
UELI KIMATIJ Heb 5:14 ijkon **u.** toni kuali
UELI NIKCHIUA 1Co 6:12 Nochi **u.**
UELISKIA Lu 4:13 keman oksepa **u.** kiyejyekos
UELIS NANKITEIXMATILTISKEJ
Ef 6:15 ximotekaktikan para **u.** kuali tanauatilmej
UETSIS 1Co 10:12 maj moyekpia porin uelis **u.**
UEYI 1Jn 3:20 Dios okachi **u.** ke toyolo
UEYIAT Ap 22:1 **u.** tein kichiua maj se nemi
UEYICHIUJKEJ Jn 14:28 noTajtsin okachi **u.**
Hch 8:27 kiitak se **u.** kayot Etiopía
UEYI KOUAT Ap 12:9 kiualpantamotkej **u.** tamouilil
UEYI OSTOK Ap 11:7 ualkisa itech **u.** tein uejkatan
Ap 17:8 ualkisatia den **u.** tein uejkatan
Ap 20:3 kipankajkauak itech **u.** tein uejkatan
UEYI TANAUATIL Flp 2:9 okachi **u.**

UEYI TET Mt 7:24 kichijchiuak ichan itech se **u.**
UEYI XOLAL Heb 11:10 **u.** tein kipia tatsineualonimej
UITSTI Mr 15:17 kijilpijkej **u.** uan kichijchiujkej corona
2Co 12:7 kemej yeskia se **u.** itech nonakayo
UVAS Mt 20:1 akin kitekiskiaj **u.** italpan
Mt 21:28 xitekititi kampa niktokak **u.**
Lu 20:9 Se takat kitokak **u.**

V

VENTANAJTENOJ Hch 20:9 **V.** tokotsyetoya Eutico
VINO Jn 2:9 kiyekoj at tein mokepka **v.**
Flp 2:17 **v.** tein kimaktiliayaj Dios
1Ti 5:23 xitayi tepitsin **v.** tein mitspoxpaleuis

X

XAL Ap 20:8 tel miakej kemej **x.** ompa ueyi atenoj
XIAUILNEMIKAN 1Co 6:18 ¡Amo **x.**!
1Te 4:3 xichipaujkanemikan uan amo **x.**
XICHIKAUJKEJ 1Co 16:13 xiyolchikaujkej uan **x.**
XICHIPAUJKANEMIKAN Heb 12:14 Xiktemokan **x.**
XICHIPAUJKEJ 1Pe 1:15 **x.** itech tein nankichiuaskej
XICHOKAKAN Ro 12:15 **x.** iniuan akin chokaj
XIIJSATOKAN Mt 26:41 **X.** uan ximotataujtijtokan
Lu 21:36 **x.** uan nochipa ximotataujtijtokan
1Co 16:13 **X.**, xiksentokakan xitakuaujtamatikan
XIKAJUA 1Ti 5:1 Amo **x.** se takatsin akin xiuejya
XIKALANKIXTIKAN 1Co 5:13 **X.** tajtakolchiujkej
XIKCHIUAKAN 1Co 11:1 **X.** kemej nejua
Ef 5:1 **x.** kemej Dios porin nanikoneuan
Snt 1:22 **x.** tein kijtoua itajtol Dios
Snt 5:10 **x.** kemej tanauatianij
1Pe 1:14 amo **x.** tein achto nankinejnekiaj
XIKCHIUJTOKAN Ro 12:2 amo **x.** kemej kichiuaj
XIKELNAMIKTOKAN Heb 10:32 **x.** ke nankixikojkej
1Pe 4:7 nochipa **x.** namotataujtiskej
XIKIJTOKAN TEIN TEYOLKOKOS Ef 4:31 nion **x.**
XIKINAUIKAN Mt 28:19 xikinmachtikan uan **x.**
XIKINILUIKAN Snt 5:16 **x.** oksekin namotajtakoluan
XIKINKUALANTIKAN Ef 6:4 amo **x.** namokoneuan
Col 3:21 amo **x.** namokoneuan
XIKINMACHTIKAN Mt 28:20 **X.** maj kitakamatikan
XIKINMOJMOUJTIKAN Ef 6:9 amo **x.** takeualmej
XIKINMOUILIKAN
Lu 12:4 amo **x.** akin namechmiktiskej
XIKINNEJNEKILIKAN
Ro 12:14 amo **x.** tein amo kuali
XIKINPAJTIKAN Lu 10:9 **x.** akin mokokouaj
XIKINPALEUIKAN Ro 12:13 **X.** ijkon kemej kinpolos
XIKINPATIUITAKAN 1Co 16:18 **x.** akin ijkon kichiuaj
XIKINTAKACHIUAKAN Flp 2:29 semi **x.** tokniuan
1Te 5:12 **x.** akin namechixyekanaj
XIKINTAKAMATIKAN Ef 6:5 **x.** namotekouan
Heb 13:17 **X.** akin namechixyekanaj
1Pe 2:13 **x.** taixyekananij nikan taltikpak
XIKINTAMAKA Jn 21:17 kiluij: **x.** noichkatsitsin
XIKINTASOJTAKAN Col 3:19 **x.** namosiuauan
1Te 5:13 xikinpatiuitakan uan **x.**
XIKINUETSILTIKAN 1Co 10:32 Amo **x.** judíos
XIKINYOLCHIKAUA Lu 22:32 keman timokepas, **x.**
XIKISAKAN Ap 18:4 noxolal, **x.** de ompa
XIKITAKAN AKONI 2Te 3:14 kuali **x.**
XIKMAKAKAN Mt 22:21 **x.** Tekiuaj tein iaxka Tekiuaj
XIKMAKTILIKAN Ro 12:1 **x.** Dios tein chipauak
XIKMATIKAN Lu 21:15 **x.** toni nankijtoskej
XIKMATOKAKAN 2Co 6:17 amo xiksentokakan **x.**
XIKMIKTIKAN Col 3:5 **x.** tein amo kuali
XIKMOUILI Ap 2:10 Amo **x.** tein tikijyouiti
XIKNEJNEKIKAN
Flp 2:13 kichiua **x.** nankichiuaskej tein kiuelita
XIKNEMILIJTOKAN
Lu 21:34 amo sayoj **x.** nantakuaskej
XIKNEMILIKAN Ro 12:3 amo **x.** ke nantayekantokej
XIKOUJPAMPILOKAN Lu 23:21 tajtaniaj: ¡**X.**!
XIKSENTOKAKAN 1Co 16:13 **x.** xitakuaujtamatikan
XIKTAJPALOKAN 2Jn 10 amo xikselikan nion **x.**
XIKTAJTOLKAKIKAN Mt 17:5 **X.** noKonetsin
XIKTAKACHIUAKAN 1Pe 3:15 **x.** Cristo
XIKTASOJKAMATILIKAN Ef 5:20 **x.** nochi toDios
XIKTASOJTA Mt 22:37 **X.** moDios Jehová
XIKTAUELITAKAN Ro 12:9 **X.** tein amo kuali
XIKTAUIKILIKAN Ro 13:8 Amo akin **x.**
XIKTAYEKANALTI 2Ti 4:2 nochipa **x.** itajtol Dios
XIKTAYOKOLTIJTOKAN Ef 4:30 amo no **x.** Dios
XIKTEIXMATILTI 2Ti 4:2 **x.** itajtol Dios
2Ti 4:5 **x.** kuali tanauatilmej
XIKTELIXNEJNEKIKAN Lu 12:15 amo **x.** tein teaxka
XIKTELNEJNEKIKAN 1Pe 2:2 **x.** itajtol Dios
XIKTEMOKAN Col 3:1 **x.** tein yetok iluikak
XIKTSAKUILIKAN 1Te 5:19 Amo **x.** ichikaualis Dios
XIKUALANTOKAN Ef 4:26 amo **x.** nochin tonal
Col 3:19 amo eliuis iniuan **x.**
XIKUELITAKAN
1Jn 2:15 Amo **x.** kemej nemij akin amo yolkualmej
XIKUEYICHIUAKAN
1Co 10:14 amo **x.** tein kiueyichiuaj nikan taltikpak
XIKUEYICHIUA Mt 4:10 **X.** moDios Jehová
XIKUEYITALIKAN JAH Ap 19:1 kijtouayaj: ¡**X.**!
XIKXIKOKAN Ro 12:12 **X.** ouijkayomej
XIKYEKCHIUAKAN 1Co 14:40 **x.** nochi
XIKYEKITAKAN Flp 1:10 **x.** toni okachi tayekantok
1Te 5:21 **X.** nochi uan xikchiuakan tein kuali
1Jn 4:1 **x.** ox yekmelauj Dios kitemaka
XIKYEKMATIKAN Col 4:12 senkis **x.** ke melauak
XIKYEKTALIKAN 2Co 13:11 **x.** tein moneki
XIKYEKTEKITILI 2Ti 4:5 uan **x.** Dios
XIMOCHIAKAN Snt 5:8 Namejuan no **x.**
XIMOCHIKAUAKAN
Lu 13:24 **x.** nankalakiskej itech puerta
Ro 12:9 **x.** nankichiuaskej tein kuali
2Pe 1:5 semi **x.** nankichiuaskej nejin
Jud 3 **x.** nantakuaujtamatiskej
XIMOKAJKAYAUAKAN Gál 6:7 Amo **x.**
Col 3:9 Amo **x.** se iuan okse
XIMOKALAKIKAN Hch 5:38 amo **x.** iniuan
XIMOKAUAKAN
Heb 13:17 **x.** maj namechyekanakan
1Pe 5:6 **x.** maj namechixyekana Dios
XIMOMAKEPAKAN Ro 12:19 Nokniuantsitsin, amo **x.**
XIMOPAJTI Lu 4:23 **X.** komo tikijtoua ke titapajtijkej
XIMOPALEUIJTOKAN
Gál 6:2 **x.** keman nankipiaskej ouijkayomej
XIMOPINAUJMATI 2Ti 1:8 amo **x.** tikteixmatiltis
XIMOSENTILIKAN 2Co 6:14 Amo **x.** iniuan
XIMOTACHILIKAN Mt 10:16 **x.** kemej kouamej
XIMOTAKITSKILIJTOKAN Col 2:7 **x.** itech Cristo
XIMOTALILIKAN Ef 6:13 **x.** nochi tein ika se tateuia
XIMOTASOJKAMATIKAN Col 3:15 nochipa **x.**
XIMOTASOJTAKAN Jn 13:34 **x.** se iuan okse
Ro 13:8 sayoj moneki **x.** se iuan okse
1Pe 4:8 semi **x.** se iuan okse
XIMOTATAUJTIJTOKAN
Mt 5:44 **x.** ininka akin namechtajyouiltiaj
2Te 3:1 xiksentokakan toka **x.**
XIMOTEKIPACHOKAN Flp 4:6 Amo teyi ika **x.**

XIMOTEMAKAKAN Ro 6:13 **x.** imako Dios
XIMOTOKIKAN Snt 4:8 **X.** iuan Dios
XIMOUEYIMATIKAN Ro 12:16 amo **x.**
XIMOUIKAKAN 2Te 3:14 uan amo iuan **x.**
XIMOUIKAKAN IUAN DIOS Ro 1:11 okachi kuali **x.**
XIMOUIKAKANOK
1Co 5:9 amo **x.** iniuan akin auilnemij
XIMOXIKOKAN Ef 4:2 **x.** se iuan okse
XIMOYEKITAKAN 2Co 13:5 Xiksentokakan **x.**
XIMOYEKPIAKAN Hch 20:28 **X.** namejuan
Ef 5:15 Yejua ika semi **x.**
XIMOYEKTENKAUAKAN 1Co 1:10 nanochin **x.**
XIMOYOLPATAKAN Hch 3:19 **x.** uan ximokepakan
XIMOYOLPATA Ro 2:4 Dios kineki mitspaleuis **x.**
XIMOYOLYEMANIKAN Snt 4:10 **X.** iixpan Jehová
XINACH Lu 8:11 **X.** yejua itajtol Dios
XINECHELNAMIKIKAN Lu 22:19 uan ika **x.**
XINECHTOJTOKA Mt 19:21 xiuiki uan **x.**
XINEMI NOCHIPAYA 1Ti 6:12 tein mitspaleuis **x.**
XISENTEKITIKAN Flp 2:2 senkis **x.**
XITACHIXTOKAN Mt 24:44 namejuan no **x.**
XITAIXKAJKAYAUAKAN Ro 12:9 uan amo **x.**
XITAJTANIKAN Mt 7:7 Xiksentokakan **x.**
XITAKAKALATSAKAN Mt 7:7 xiksentokakan **x.**
XITAKUAUJTAMATIKAN Heb 13:7 **x.** kemej yejuan
XITAMAJSEUAKAN 1Co 5:11 amo iuan **x.**
XITANEMILIJTOKAN
Col 3:2 **X.** itech tein yetok iluikak
XITANEMILIKAN Flp 2:5 **x.** kemej Cristo
XITATEUI 1Ti 6:12 **X.** kemej se kuali soldado
XITATSIUINIJ Ro 12:11 Xitekitinij, amo **x.**
XITAUANTINEMIKAN Ef 5:18 amo **x.**
XITAUELMIKTINEMI Col 3:8 Sayoj ke axkan amo **x.**
XITAYOKOYAKAN 1Te 4:13 para amo **x.**
XITECHTEKIPANOKAN 1Te 2:6 tamechiluiskej **x.**
XITEIJIJTOKAN Lu 6:37 amo **x.**
XITEIKNELIJTOKAN Lu 6:36 **X.** kemej namoTajtsin
XITEIKNELIKAN Mt 9:13 Amo nikneki tapialmej, ta **x.**
XITEKITIKAN Jn 6:27 Amo **x.** para tein uejueliui
Heb 6:11 xiksentokakan **x.** ika nochi namoyolo
XITEKITINIJ Ro 12:11 **X.**, amo xitatsiuinij
XITETANEUJTIJTOKAN Lu 6:35 **x.**, amo xikchiakan
XITETSATSAJTSILIKAN Ef 4:31 nion **x.**
XITEYOLIKNELIKAN Col 3:12 kemej Dios, **x.**
XITSIKUINIKAN 1Co 9:24 **X.** kemej nantataniskej
XIUAJSIK Mt 14:6 kiiluichiuililjtoyaj Herodes porin **x.**
XIUIKI Ap 22:17 akin kikakis nejin maj kijto ¡**X**.!
XIUIT 1Co 3:12 kichijchiuas se kali uan kikuis **x.**
XIXEXELIUJTOKAN 1Co 1:10 uan amo **x.**
XIYEKIJKATOKAN 1Co 15:58 xiksentokakan **x.**
XIYEKTAIXEJEKOKAN
1Co 14:20 **x.** kemej akin moskaltijkejya
XIYEKTAKUAUJTAMATIKAN
Col 2:7 **x.** uan ximotasojkamatikan
XIYOLCHIKAUJKEJ 1Co 16:13 **x.** uan xichikaujkej
XIYOLKUALANTINEMIKAN Ef 4:31 Nion tepitsin **x.**
XIYOLNEJMACHMEJ 1Pe 3:4 Yejua ika, **x.**
XIYOLPAKIKAN Jn 16:22 amo akin kichiuas amo **x.**
Ro 12:12 **X.** porin nankichiaj tein kuali
Ro 12:15 **X.** iniuan akin yolpakij
Ro 15:13 Maj Dios kichiua semi **x.**
Flp 4:4 **x.** kemej itatojtokakauan toTekotsin
XIYOLPAKTOKAN Flp 3:1 **x.** kemej toTekotsin
XIYOLSEUJKANEMIKAN Ro 12:18 **x.** iniuan nochin
1Pe 3:4 xiyolnejmachmej uan **x.**
XIYOLSEUJTOKAN Jn 14:27 xiksentokakan **x.**
XOCHIMEJ Lu 12:27 Xikitakan keniuj moskaltiaj **x.**
XOCHITAL Lu 23:43 nouan tietos itech **X.**
2Co 12:4 keman yetoya itech **x.**
XOKOYOT Lu 15:13 akin **x.** motamitakuijkuilij
XOLAL 1Pe 2:9 nanpouij itech se **x.** tein Dios kixeloj
XOLOPIJ Jn 8:44 se **x.** uan akin peuak takajkayaua
XOLOPIJYOT 2Te 2:11 uan maj kineltokakan **x.**
2Pe 2:3 ika **x.** kitemoskej namechkajkayauaskej

Y

YANKUIK Jn 13:34 Namechmaka se **y.** tanauatil
Hch 17:21 kikakiaj teisa tein **y.**
Ap 21:1 **y.** iluikak uan **y.** taltikpak
Ap 21:5 Xikita, nikchijchiujtok nochi **y.**
YANKUIK TANELTOKALIS Hch 28:22 nejin **y.**
YANKUIK TANELTOKALISMEJ
2Pe 2:1 kiichtakapeualtiskej **y.**
YEKAUIL Snt 1:17 Yejua amo mopata kemej **y.**
YEKINIKA TAMAN Ro 8:23 **y.** tein mochiuas
YEKIN PEUJTIUJ Mt 24:8 uejueyi tajyouilis **y.**
YEKMELAUJ Jn 17:3 akin **y.** tiDios
1Ti 6:19 tein kinpaleuis maj **y.** kuali nemikan
YEKMELAUJ NEMI Jn 7:28 Akin nechualtitanik **y.**
YEKTANEMILIA Lu 15:17 Keman oksepa peuak **y.**
YEKTIK Ap 4:8 **Y.**, **y.**, **y.** Jehová Dios
YEKTIKEJ Ro 3:23 amo uelis yeskij **y.** kemej Dios
YOJTSIN Jn 1:18 **y.** dios techmelauilij
Jn 3:16 kitemakak iKoneuj akin **y.**
YOLCHIPAUJKEJ Mt 5:8 Yolpakij akin **y.**
YOLIKATI 2Pe 3:9 Jehová amo **y.**
YOLKUALI Ro 5:7 para kipaleuis se akin **y.**
YOLMELAUJKEJ 1Pe 3:12 kinualitstok akin **y.**
YOLPAKI Hch 20:35 se **y.** keman se kitemaka
1Ti 1:11 kuali tanauatilmej kitemaka Dios akin **y.**
YOLPAKIJ Mt 5:3 **Y.** akin kiajsikamatij ke moneki
YOLPAKILIS 1Te 1:6 **y.** tein Dios kitemaka
YOLPAKISKEJ Lu 15:7 ne iluikak **y.** komo moyolpata
YOLPAKISKIA Heb 12:2 kimatia ke **y.** satepan
YOLPAKTIAYAJ Hch 5:41 **y.** porin tajyouijkaj
YOLSEUJKANEMIAJ Hch 9:31 Tokniuan **y.**
YOLSEUJKANEMIKAN Mt 5:9 maj oksekin **y.**
YOLSEUJKANEMIS 1Pe 3:11 maj kitemo **y.**
YOLTAKUAUAYAKEJ Mt 13:15 itech nejin xolal **y.**
YOLTAKUAUJKEJ Mr 3:5 semi **y.** katkaj
Hch 19:9 Sayoj ke sekin katkaj **y.**
2Pe 2:10 Kemej amo ixpinauaj uan **y.**
YOLTOKEJ Lu 20:38 ininDios akin **y.**, kinita ke **y.**
YOLTOK Heb 4:12 itajtol Dios **y.** uan semi chikauak
YOLYEMANIK Lu 9:48 akin **y.**, yejua ueyichiujkej
YOLYEMANKEJ Snt 4:6 Dios kintatiochiuia akin **y.**
YOUAKYA Ro 13:12 Tel **y.** uan tanesitiya

Z

ZACARÍAS Lu 1:5 tiopixkat akin monotsaya **Z.**
Lu 11:51 iesyo **Z.**, akin kimiktijkej
ZAQUEO
Lu 19:2 **Z.** kinixyekanaya akin kisentiliaj impuesto
ZEUS Hch 14:12 Bernabé peuak kiluiaj **Z.**

0-9

12 Mr 3:14 **12** takamej kintokaytij tatitanilmej
24 Ap 4:4 **24** uejueyi sillas uan **24** tayekananij
70 Lu 10:1 kinijitak **70** uan kintitanik
77 Mt 18:22 amo chikome viaje, ta hasta **77**
100 Mt 18:12 kipia **100** ichkamej uan semej poliui
500 1Co 15:6 monextij ininixpan panoua **500**
666 Ap 13:18 itapoual yejua **666**
144 MIL Ap 7:4 kintalilijkej sello: **144 m.**
Ap 14:3 **144 m.** akin kinkoujkej

Kampa momelaua tajtolmej

A

Acaya. Itech iTajtol Dios itech tajtol griego, nejin katka se tal tein pouia Roma tein yetoya tanikopa oso ataujkopa de Grecia. Ueyi xolal tein tayekantoya katka Corinto (Hch 18:12).

akat. Kouit tein kipia imaxiujyo. Kikuiaj imaxiujyo uan kipankalakiayaj itech esti oso at para taajtseluiskej itech tonal keman tachipauayaj. Tajtol hebreo uan griego tein mokui itech Biblia uelis ika tajtos tataman xiuit. Xa yejua nejin tein ika tajtoua Juan 19:29, porin nejin kouit semi ueyak uan ika uelik kitentokilijkej Jesús esponja tein kipiaya vino tein xokok (Heb 9:19).

akin kichiuaj tein tetajyaltia uan amo ixpinauaj. Itech tajtol griego moijtoua *asélgueia.* Akin kichiuaj nejon, fiero kitapanauiliaj itanauatiluan Dios, kinextiaj ke nion tepitsin ixpinauaj uan amo kinyolkokoua tein kichiuaj. Amo mokauaj maj kinixyekanakan uan hasta kiixtopeuaj tanauatilmej tein moixtaliaj. Nejin se ueyi tajtakol (Gál 5:19; 2Pe 2:7).

akin kichiua kemej Cristo. Dios kinekik maj ijkon kinixmatikan itatojtokakauan Jesucristo (Hch 11:26; 26:28).

akin kiixnamiki Cristo. Itech griego, nejin tajtol kijtosneki ome taman: tein *kiixnamiki* Cristo, oso se akin *kijtoua ke yejua* Cristo. Nejin kichiuaj miakej oso sayoj sekin. Yejuan kiixnamikij Cristo uan no itatojtokakauan, oso kijtouaj ke yejuan kiixnextiaj Cristo oso ke yejuan Mesías (1Jn 2:22).

akin kiixnamiki Dios. Itech Biblia nejin tajtol mokui keman ininka motajtoua akin kikauaj uan kiixnamikij tamachtilis tein melauak. Yejuan amo kinekijok pouiskej itech taneltokalis tein melauak (Pr 11:9; Hch 21:21, nota; 2Te 2:3).

akin kijitaj. Itech tajtol hebreo kijtosneki keman aksa oso teisa ‘kiojxiliaj aceite’, oso ‘kitekiliaj’. Kitekiliayaj aceite aksa oso teisa para kinextiskej ke kixelojkej para maj kichiua se tekit. Itech iTajtol Dios itech tajtol griego, no mokui nejin tajtol para monextis ke Dios kinmakak ichikaualis akin kinijitak para maj yakan iluikak (Éx 28:41; 1Sa 16:13; Lu 4:18; Hch 10:38; 2Co 1:21).

akin kinixyekana ángeles. Keman Biblia ika tajtoua akin kinixyekana ángeles sayoj ika tajtojtok se. Nejin kijtosneki ke akin kinixyekana ángeles sayoj se, uan Biblia kijtoua ke motokaytia Miguel (Da 12:1; Jud 9; Ap 12:7).

akin yolik kemej takat. Itech amatajkuilol Mateo hasta Juan, tajtolmej *akin yolik kemej takat* ixnesi kemej 80 viajes uan yejua Jesús. Kinextia ke kemej Jesús yolik nikan taltikpak, mochiuak kemej tejuan uan amo katka se ángel tein moitaya kemej tejuan. No kinextia ke Jesús kichiuaskia tein kijtoua Daniel 7:13, 14 (Mt 19:28; 20:28).

alfa uan omega. Itech tajtol griego, *alfa* yejua letra tein ika peua abecedario uan *omega* tein ika tami. Itech Apocalipsis exkan nesi nejin tajtolmej tein ika moixmati Dios. Kinextia ke amo keman onkani se Dios akin semi ueyichiujkej kemej yejua, uan amo keman onkas (Ap 1:8, nota; 21:6, nota; 22:13, nota).

alma. Tajtol hebreo *néfesh* uan griego *psykhé.* Nejin tajtol mokui itech Biblia keman ika motajtoua 1) takamej uan siuamej, 2) tapialmej oso 3) tonemilis oso inemilis se tapial (Gé 1:20; 2:7; Nú 31:28; 1Pe 3:20; notas). Itech nejin Biblia, tajtol *psykhé* moitstiajki katiyejua tajtol kinamikia itech sejse tajkuilol, yejua ika mokuik tajtolmej kemej “se nemis”, “tein yoltok”, “aksa”, “nochi tonemilis” oso sayoj mokuik tajtolmej “nejua”, “tejua” oso moteajsikamatiltij akoni ika tajtojtok. Itech seki tajkuilolmej no

mokuik kemej "ika nochi monemilis" uan kijtosneki se kichiuas teisa ika nochi se iyolo (Dt 6:5; Mt 22:37). Itech okseki tajkuilolmej, tajtol *néfesh* uan *psykhḗ* no mokui keman ika motajtoua tein se kinejneki oso tein kieleuia se tapial. Kemansa no kijtosneki se miket (Nú 6:6; Pr 23:2; Is 56:11; Ag 2:13).

altar. Nejin chijchiujtoya ika tal, tet oso kouit tein kipantaliliayaj tepos, uan ompa kiueyichiuayaj Dios uan kimaktiliayaj tapialmej oso tapopochuiayaj. Itech yekinika cuarto tein kipiaya tabernáculo uan templo yetoya se altartsin kampa tapopochuiayaj. Chijchiujtoya ika kouit tein kitamitalilijkaj oro. Kalixpan yetoya se altar tachijchiuj ika cobre tein okachi ueyi kampa kichichinouayaj tapialmej. No kikuiaj altares kampa kinueyichiuayaj tatadiosmej (Éx 39:38, 39; 1Re 6:20; Mt 5:23, 24; Lu 1:11; Hch 17:23).

amatatetekuinol. Se kuetax oso amat tein ueyak tein chijchiujtoya ika papiro uan sayoj sekopa tajkuilouayaj uan kitetekuinouayaj itech se koujtsin. ITajtol Dios kiamatalijkej itech seki amatatetekuinol, porin ijkon katkaj amatajkuilolmej achto (Lu 4:17-20; 2Ti 4:13).

amén. Kijtosneki 'maj ijkon mochiua'. Kisa itech tajtol hebreo *'amán,* tein kijtosneki 'takuaujtamach'. Ijkon kijtouayaj keman kinextiayaj ke kuali kiitayaj tein motenkauayaj oso tein kijtouayaj itech se netataujtil. Itech Apocalipsis, ijkon kitokaytiaj Jesús (Dt 27:26; 1Cr 16:36; Ro 1:25; Ap 3:14).

amokuali ejekat. Amo moita uan okachi chikauak ke tejuan. Itech Génesis 6:2, kijtoua ke yejuan "ikoneuan Dios", uan itech Judas 6, "ángeles". Keman Dios kinchijchiuak katkaj yolkualmej. Sayoj ke amo kitakamatkej Dios keman Noé nemia, uan kiixnamikkej Jehová ijkon kemej kichiuak Satanás (Dt 32:17; Lu 8:30; Hch 16:16; Snt 2:19).

Amokuali. Itech iTajtol Dios itech tajtol griego ijkon kitokaytiaj Satanás. Kijtosneki 'tetakajkayauilijkej'. Satanás kitokaytiaj Amokuali porin yejua akin okachi kitakajkayauilia Jehová, kijtoua ke amo melauak tein Dios kijtoua uan kipitsotilia itokay (Mt 4:1; Jn 8:44; Ap 12:9).

ángel. Itech tajtol hebreo moijtoua *mal'ákh,* uan itech griego, *ágguelos.* Nejin ome tajtolmej kijtosneki 'akin kitematiltiti teisa', sayoj ke mokui tajtol "ángel" keman ininka motajtoua akin Dios kinualtitani de ne iluikak (Gé 16:7; 32:3; Snt 2:25; Ap 22:8). Ángeles semi chikaujkej, uan Dios kinchijchiuak achto ke kinchijchiuaskia akin nemij nikan taltikpak. Biblia no kijtoua ke "amo ueli se kinpoua", ke yejuan "ikoneuan Dios" uan "sitalimej tein kisaj achto ke tanesis" (Dt 33:2; Job 1:6; 38:7; Jud 14). Yejuan amo uelij kinpiaj konemej; ta Dios kinchijchiuak sejse. Onkakej panoua cien millones ángeles (Da 7:10). Biblia kinextia ke sejse kipia itokay uan ke tatamamej; uan kemej amo moueyimatij, amo kinekij maj kinueyichiuakan, uan miakej amo kijtouaj keniuj monotsaj (Gé 32:29; Lu 1:26; Ap 22:8, 9). Kipiaj tataman tanauatil uan tataman tekit: kemej tekitiskej iixpan Jehová, kiteixmatiltiskej tein kijtoua, kinpaleuiskej itekitikauan Jehová nikan taltikpak, kintatsakuiltiskej akin kinnamiki uan tapaleuiskej maj moteixmatilti tein kuali tein Dios kichiuati (2Re 19:35; Sl 34:7; Mt 4:11; Lu 1:30, 31; Ap 5:11; 14:6). Satepan kipaleuiskej Jesús keman tateuis itech Armagedón (Ap 19:14, 15).

arameo. Tajtol tein tepitsin tamati kemej tajtol hebreo. Tein melauj, letras tein mokuij itech hebreo no mokuij itech arameo. Achto kikuiaj arameos, sayoj ke satepan peuak kikuij para tanamakaskej uan monojnotsaskej ompa Asiria uan Babilonia. No kikuikej nejon tajtol ompa Persia (Esd 4:7). Seki tajkuilolmej tein kipia amatajkuilolmej Esdras, Jeremías uan Daniel moijkuilojkej itech tajtol arameo. Seki tajtolmej tein moajsij itech iTajtol Dios itech tajtol griego moijkuilojkej itech tajtol arameo (Esd 4:8-6:18; 7:12-26; Jer 10:11; Da 2:4b-7:28; Mr 14:36; Hch 9:36).

Areópago. Tepet tein moajsia Atenas, uan tanakastan yetoya okse tein monotsaya Acrópolis. No monotsaya Areópago oloch tamelauanij akin ompa mosentiliayaj. Se tonal, seki tamatinij akin kitojtokayaj Epicuro uan Zenón kiuikakej Pablo ompa para maj kijto tein kineltokaya (Hch 17:19).

Armagedón. Itech tajtol hebreo moijtoua *Har Meghiddóhn,* tein kijtosneki 'tepet Meguidó'. Armagedón yejua "iueyi tonal Dios, akin kipia nochi chikaualis". Nejon tonal "akin tekiuajtij itech nochi taltikpak" mosentiliskej para moteuiskej iuan Jehová (Ap 16:14, 16; 19:11-21). Xikonita TETSAUJKATAJYOUILIS.

asélgueia. Xikonita AKIN KICHIUAJ TEIN TETAJYALTIA UAN AMO IXPINAUAJ.

Asia. Itech Biblia, ijkon motokaytiaya se tal tein pouia Roma. No ompa pouiaj seki talmej tein axkan pouij Turquía uan talmej tein moajsij itech ueyiat, kemej Samos uan Patmos. Ueyi xolal tein tayekantoya katka Éfeso (Hch 20:16; Ap 1:4).

auilnemilis. Itech tajtol griego moijtoua *pornéia.* Nejin tajtol mokui keman ika motajtoua nochi tataman auilnemilis tein Dios kijtoua ke amo kuali yetok: kemej ijkuak se takat oso se siuat moteka iuan aksa akin amo inamik, keman aksa moteka iuan okse porin kitaxtauia, keman omen akin amo monamiktijtokej mosentekaj, keman aksa moteka iuan itakaikniuj oso isiuaikniuj, uan keman aksa auilnemi iuan se tapial. Itech amatajkuilol Apocalipsis ika motajtoua se siuaauilnenkej tein moixmati kemej "Ueyi Babilonia", tein kiixnextia taneltokalismej. Mokui nejon tajtol para ika monextis tein kichiua iniuan taixyekananij para maj kimakakan tanauatil uan miak taman (Ap 14:8; 17:2; 18:3; Mt 5:32; Hch 15:29; Gál 5:19). Xikonita AUILNENKEJ.

auilnenkej. Akin moteka iuan akin amo inamik uan kitaxtauiaj. Tajtol griego *pórnē* mokixtia itech okse tajtol tein kijtosneki 'monamaka'. ITanauatil Moisés kijtouaya ke amo kuali yetoya maj kichiuakan nejon. Amo ueliskia kimaktiliskej Dios tomin tein kimakayaj aksa keman auilnemia, maski itech okseki taneltokalismej ika nejon kisentiliayaj tomin (Dt 23:17, 18; 1Re 14:24). Itech Biblia no mokui tajtol *siuaauilnenkej* keman ininka motajtoua sekin akin kijtouaj ke kiueyichiuaj Dios sayoj ke no kinueyichiuaj tatadiosmej. Itech Apocalipsis ijkon kiluiaj "Ueyi Babilonia", porin mouika iniuan tekiuanij para maj kimakakan tanauatil uan tomin (Ap 17:1-5; 18:3; 1Cr 5:25).

B

Baal. Se dios akin kiueyichiuayaj ompa Canaán. Kineltokayaj ke iluikak katka iaxka, ke tapaleuiaya maj kioui, maj motachiua uan maj momiakilikan tapialmej. No ijkon kintokaytiayaj okseki tatadiosmej tein amo semi tayekantoyaj. Itech tajtol hebreo kijtosneki 'teko' (1Re 18:21; Ro 11:4).

Belcebú. No ijkon kitokaytiaj Satanás, akin kinixyekana amokuali ejekamej. Xa nejin tajtol kikixtijkej itech tokayit *Baal-Zebub,* Baal tein kiueyichiuayaj filisteos ompa Ecrón (2Re 1:3; Mt 12:24).

C

Caldea. Xolal tein yetoya kampa tamia ueyiat Tigris uan Éufrates. Nejin xolal yejua tein okachi tayekantoya itech tal Ur, kampa yolik Abrahán (Hch 7:4).

César. Se apellido romano tein ika peuak kinixmatij uejueyi tekiuanij ompa Roma. Itech Biblia ixnesi inintokay sekin, kemej Augusto, Tiberio uan Claudio. Maski itokay Nerón amo ixnesi, no kiixmatiaj kemej César. Nejin tajtol no mokui itech Biblia keman ininka motajtoua tekiuanij (Mr 12:17; Hch 25:12).

chikaualis; ejekat. Tajtol hebreo *rúaj* uan griego *pnéuma,* miakpa moijtoua "ejekat" oso "chikaualis", porin amo sayoj se taman kijtosneki. Nejin tajtolmej uelis kijtosnekis 1) ejekat, 2) chikaualis tein kichiua maj se yolto, 3) tanemilil tein kipia aksa uan kiuika maj kichiua oso kijto teisa, 4) tajtolmej tein Dios oso amokuali ejekamej kitematiltiaj, 5) amokuali ejekamej oso ángeles uan 6) ichikaualis

Dios (Éx 35:21; Sl 104:29; Mt 12:43; Lu 11:13).

chipauak; xeliujtok. Jehová yektik porin ipa ijkon tamati uan nochi tein kichiua chipauak. Nion tepitsin kipia tein amo chipauak (Éx 28:36; 1Sa 2:2; Jn 17:11). Keman moijtoua ke chipauak aksa (Ef 1:4; Col 3:12), teisa (Ro 7:12; 11:16; 2Ti 3:15), se xolal (Mt 4:5; Hch 7:33; Heb 9:1) uan tein se kichiua (Éx 36:4), itech tajtol hebreo uan griego kiteajsikamatiltia ke xeliujtok sayoj para Dios akin yektik, xeliujtok para kitekitilis. Itech iTajtol Dios itech tajtol griego, tajtol tein mokepa kemej "chipauak" no mokui para moijtos ke aksa chipaujkanemi (2Co 7:1; 1Pe 1:15, 16).

circuncisión. Nejin kinchiuiliayaj takamej. Kitekiliayaj tepitsin inakayo se okichpiltsin kampa kinextia ke takat. Abrahán uan ikoneuan monekia mochiuiliskej nejon, sayoj ke axkan akin kitojtokaj Cristo amo monekiok kichiuaskej. Itech seki tajkuilolmej sayoj kiixnextia teisa (Gé 17:10; 1Co 7:19; Flp 3:3).

Cristo. No ijkon moixmati Jesús. Itech tajtol griego moijtoua *Khristós* uan itech tajtol hebreo kijtosneki "Mesías" oso "Taijital (Taixpejpenal)" (Mt 1:16; Jn 1:41).

D

Decápolis. Seki uejueyi xolalmej kampa tajtouayaj griego. Achto katkaj majtakti (itech tajtol griego *déka,* kijtosneki 'majtakti', uan *pólis,* kijtosneki 'ueyi xolal'). No ijkon moixmatia tal tein moajsia tanakastan den ueyiat Galilea uan Jordán, kampa yetoyaj seki nejon uejueyi xolalmej. Ompa tanamakayaj uan takouayaj uan nemiaj kemej nemiaj griegos. Maski Jesús ompaka panok, amo moijtoua ox mokauak itech semej nejon uejueyi xolalmej (Mt 4:25; Mr 5:20).

denario. Platajtomin tein kikuiaj romanos tein etik katka kemej 3.85 gramos uan sekopa kipiaya iixko tekiuaj akin taixyekanaya Roma. Motaniliaya aksa itech se tonaltekit uan no yejua tomin tein romanos kintajtaniayaj judíos maj kiixtauilikan tekiuaj (Mt 22:17; Lu 20:24).

diezmo. ITanauatil Moisés kijtouaya ke komo aksa tatokaya uan kisentiliaya majtakti chikiujmej, se monekia kitemakas kemej impuesto oso kimaktilis Dios (Mal 3:10; Dt 26:12; Mt 23:23; Heb 7:5). Israelitas xijxiujtika monekia kinmakaskej levitas diezmo de nochi tein kitokayaj uan den tapialmej tein kipiayaj. Uan levitas no kinmakayaj diezmo tiopixkamej akin pouiaj iniuan ichankauan Aarón para moixpanoltiskej. Akin kichiuaj kemej Cristo amo moneki kitemakaskej diezmo.

dracma. Nejin katka ininplatajtomin griegos tein itech nejon tonalmej etik katka 3.4 gramos (Mt 17:24).

E

Epicuro. Nejin takat yolik itech xiuit 341 uan momikilij itech xiuit 270 achto ke ualaskia Jesucristo. Yejua tamachtiaya ke nochin monekia sayoj kitayekanaltiskej moyolpaktiskej (Hch 17:18).

Éufrates. Ueyiat tein okachi ueyak uan okachi tayekantoya ompa Asia uan Mesopotamia. Ompa Mesopotamia yetoyaj ome uejueyi amej tein okachi tayekantoyaj uan semej katka Éufrates. Itech Génesis 2:14 kijtoua ke yejua semej naui ueyiamej tein panouayaj ompa Edén (Gé 31:21). Iuan monamikia tal tein pouia Israel (Gé 15:18; Ap 9:14; 16:12).

F

fariseos. Sekin akin moxelojkej de ininta-neltokalis judíos. Kinitayaj ke ueyichiuanimej itech tonalmej keman Jesús yetoya nikan taltikpak. Amo katkaj tiopixkamej, sayoj ke kitakamatiaj nochi tein kijtouaya iTanauatil Moisés uan no ijkon kitakamatiaj nochi tein kiniluiayaj ininuejkaujtatuan (Mt 23:23). Amo kiuelitayaj kemej nemiaj griegos, uan kipiayaj tanauatil porin kuali kiixmatiaj iTanauatil Moisés uan tein kinnextilijkaj ininuejkaujtatuan (Mt 23:2-6). Sekin pouiaj iniuan Uejueyi Tamelauanij. Kiixnamikkej Jesús porin amo kichiuaya itech tonal sábado tein yejuan kichiuayaj, porin amo kichiuaya tein kinnextilijkej ininuejkaujtatuan uan porin mouikaya

iniuan tajtakolchiuanij uan akin kisentiliayaj impuesto. Seki fariseos kemej Saulo, peujkej kitojtokaj Cristo (Mt 9:11; 12:14; Mr 7:5; Lu 6:2; Hch 26:5).

G

Gehena. Ijkon moijtoua atauit Hinón itech tajtol griego. Moajsia tanikopa oso ataujkopa de kampa yetoya Jerusalén (Jer 7:31). Ompa kichichinouayaj tajsol. Biblia kijtoua ke ejkoskia tonal keman ompa kintamotaskiaj mikemej (Jer 7:32; 19:6). Amo kanaj kijtoua maj ompa kintamotanij takamej uan siuamej oso tapialmej tein yoltokej para maj chichinauikan oso maj tajyouikan. Yejua ika Gehena amo uelis kiixnextis kampa nochipa tajyouijtokej ika tit akin momikilijkejya. Tein melauj, Jesús uan imomachtijkauan kijtojkej ke Gehena kiixnextia "ojpatika mikilis", oso akin ixpoliuiskej uan amo kemanok nesiskej (Ap 20:14; Mt 5:22; 10:28).

griego. Ijkon monotsa tajtol tein kikuij ompa Grecia; no kiluiaj griego se akin ompa yolik oso ichankauan ompa kayomej. Itech amatajkuilolmej Mateo hasta Apocalipsis, mokui nejon tajtol para ininka tajtos akin amo judíos oso akin nemiaj uan tajtouayaj kemej griegos (Joe 3:6; Jn 12:20).

H

hebreo. Ijkon kiixmatkej Abrán (Abrahán) keman nemia kampa yetoyaj amorreos. Satepan, no ijkon kinixmatkej ikoneuan Jacob akin katkaj iixuiuan Abrahán. No ijkon moixmatik tajtol tein kikuiaj. Keman Jesús nemik nikan taltikpak, yejua uan imomachtijkauan kikuiaj tajtol hebreo. Itech nejin tajtol mokuiaj miak tajtolmej tein mokuiaj itech tajtol arameo (Gé 14:13; Éx 5:3; Hch 26:14).

Hermes. Tatadios griego, ikoneuj Zeus. Kinemiliayaj ke tatadiosmej kititaniaj maj kitematiltiti teisa uan ke yejua kinpaleuiaya oksekin maj kuali tamachtikan. Yejua ika, akin nemiaj Listra kinemilijkej ke Pablo katka Hermes (Hch 14:12).

Herodes. Apellido tein kipiayaj akin kinixtaliayaj maj kinixyekanakan judíos. Akin kinixtaliaya katka tekiuaj ompa Roma. Herodes el Grande semi moixmatia porin kiyekchijchiuak templo ompa Jerusalén uan porin kitemoj kimiktis Jesús keman tanauatij maj kinmiktianij konemej (Mt 2:16; Lu 1:5). Herodes Arquelao uan Herodes Antipas, ikoneuan Herodes el Grande, kinixtalijkej maj taixyekanakan itech tataman talmej kampa inintat tekiuajtia (Mt 2:22). Antipas taixyekanak itech sayoj seki talmej maski nochin kiluiayaj tekiuaj. Yejua taixyekanak keman Jesús tanojnotstinemik uan ika motajtoua hasta Hechos capítulo 12 (Mr 6:14-17; Lu 3:1, 19, 20; 13:31, 32; 23:6-15; Hch 4:27; 13:1). Satepan, iángel Dios kimiktij Herodes Agripa I, iixuiuj Herodes el Grande. Yejua amo miak xiujmej taixyekanak (Hch 12:1-6, 18-23). Ikoneuj, Herodes Agripa II, kiixpatak uan taixyekanak hasta keman judíos kinixnamikkej romanos (Hch 23:35; 25:13, 22-27; 26:1, 2, 19-32).

I

ichikaualis Dios. Dios kikui ichikaualis tein yektik para kichiuas tein yejua kineki. Yektik porin ualeua de Jehová, akin sayoj yejua okachi yektik uan nochipa kichiua tein kuali yetok. Dios no kikui ichikaualis para kichiuas tein yektik (Lu 1:35; Hch 1:8).

ikalikxiuan Salomón. Keman Jesús yetoya nikan taltikpak, nejin kalikximej ijijkatoyaj kalixpan itech templo. Miakej kijtouayaj ke katkaj kalikximej tein Salomón ompa kinketska. Ompaka panok Jesús keman "semi taseseyaya" uan ompa mosentiliayaj itatojtokakauan Cristo para kiueyichiuaskej Dios (Jn 10:22, 23; Hch 5:12).

iKoneuj David. Ijkon kiixmatiaj Jesús. Kinextia ke yejua yeskia tekiuaj ijkon kemej Dios motenkauak, uan nejin mochiuaskia itechkopa semej ikoneuan David (Mt 12:23; 21:9).

Ilírico. Tal tein pouia Roma, uan tanakastan yetoya Grecia. Keman Pablo tanojnotstinemia ajsik itech nejin tal tein tel

uejka moajsia, sayoj ke amo moijtoua ox no tanojnotsak ompa Ilírico oso sayoj ajsik ompa (Ro 15:19).

iluit itech sakakaltsitsin. Nejin peuaya itech tonal 15 metsti etanim uan tamia itech tonal 21. Israelitas kichiuayaj porin kitamisentilijkajya nochi tein kitokkaj. Semi yolpakiaj nejon tonalmej uan kitasojkamatiliayaj Jehová porin taonkaltijka. Keman mochiuaya iluit, nochin mochijchiuiliayaj se sakakaltsin uan ompa nemiaj nejon tonalmej para kielnamikiskej keman kiskej de Egipto. Takamej monekia yaskej Jerusalén kampa mochiuayaj eyi iluimej; nejin katka semej (Le 23:34; Esd 3:4; Jn 7:2).

iluit keman kikuayaj pantsin tein amo kisamaualtiayaj. Israelitas xijxiujtika monekia kichiuaskej eyi iluimej. Nejin yejua tein achto mochiuaya. Peuaya itech tonal 15 metsti nisán, keman tamia iluit tein monotsaya Pascua, uan uejkauaya chikome tonal. Sayoj ueliaj kikuayaj pantsin tein amo kisamaualtiayaj para kielnamikiskej keman kiskej de Egipto (Éx 23:15; Mr 14:1).

iluit porin kielnamikiaj keman kitemaktijkej templo. Kielnamikiaj keman kichipaujkej templo porin Antíoco Epífanes kipitsotilijka. Iluit peuaya itech tonal 25 metsti kislev uan uejkauaya chikueyi tonal (Jn 10:22).

ipantsak tatiochiualkaxon. Tayekankatiopixkat kiajtseluiaya esti iixpan kaxon. Katka ininesyo tapialmej tein kimaktiliayaj Dios itech Ueyi tonal keman kintapojpoluiayaj israelitas. Mokixtia itech se tajtol hebreo tein kijtosneki 'kiixtsakua [in tajtakol]' oso hasta 'kiixpoloua [in tajtakol]'. Chijchiujtoya ika oro uan kipiaya ome querubines tein moixnamiktoyaj (Éx 25:17-22; 1Cr 28:11, nota; Heb 9:5, nota).

Israel. Dios ijkon kitokaytij Jacob uan no ijkon moixmatkej nochin ikoneuan. Jacob kinpiak 12 ikoneuan, uan iixuiuan kinixmatkej kemej *ikoneuan Israel, xolal Israel* oso *israelitas.* No ijkon kinixmatkej majtakti uejueyi kalyetonij tein yetoyaj ajkokopa. Yejuan moxelojkej den uejueyi kalyetonij tein yetoyaj tanikopa oso ataujkopa. Satepan no moixmatkej ika nejon tokayit akin Dios kinijitak, "Israel tein iaxka Dios" (Gál 6:16; Gé 32:28; Hch 4:10; Ro 9:6).

istak kontsin. Nejin kontsitsin tein chijchiujtoyaj ika tet, kipiayaj aceite tein kualtsin ajuiyak. Nejon tet onkaya itech tal tein poui Alabastrón (Egipto). Amo tenkoyaujkej katkaj para ueliskia kinyektentsakuaskej uan maj amo teyi kisa. Satepan no ijkon moixmatik tet tein ika kichijchiuayaj kontsitsin (Mr 14:3).

istak kopal. Kikixtiayaj itech koujmej uan xiujmej tein moixmatij kemej *Boswellia.* Keman kichichinouayaj, kualtsin taajuiyaliaya. Katka se taman tein kitaliliayaj kopal tein sayoj mokuia itech tabernáculo uan templo. No kitaliayaj itech harina tein kimaktiliayaj Dios, uan itech pantsin tein kitaliayaj iixpan Dios itech cuarto tein Yektik (Éx 30:34-36; Le 2:1; 24:7; Mt 2:11).

iTaixyekanalis Dios. Mokui para moijtos ke Dios yejua ueyi taixyekankej. Nejin monextia porin kiixtalij iKoneuj, Cristo Jesús, maj tekiuajti (Mt 12:28; Lu 4:43; 1Co 15:50).

iTakualis toTekotsin. Itech nejin takualis kikuayaj pantsin tein amo kisamaualtiayaj uan tayiaj vino. Nejin kiixnextia inakayo uan iesyo Cristo uan kinelnamiktiaya keman Jesús momikilij. Biblia kijtoua ke akin kitojtokaj Cristo moneki kielnamikiskej nejin tonal (1Co 11:20, 23-26).

iTanauatil Moisés. Tanauatil tein Jehová kinmakak israelitas itechkopa Moisés keman yetoyaj itech taluakyan ompa Sinaí itech xiuit 1513 achto ke Jesús ualaskia. Amatajkuilolmej Génesis hasta Deuteronomio kemansa no moixmati kemej iTanauatil Moisés (Mt 5:17; Lu 24:44).

J

Jacob. Ikoneuj Isaac uan Rebeca. Satepan, Dios kitokaytij *Israel.* Yejua katka ininuejkaujtat akin nemiaj itech xolal Israel (akin no moixmatij kemej *israelitas,*

uan satepan kemej *judíos*). Jacob kinpiak 12 ikoneuan. Doce uejueyi kalyetonij israelitas kiskej de yejuan uan ininkoneuan. Tokayit *Jacob* kisentokak mokuik keman ika motajtouaya xolal Israel (Gé 32:28; Mt 22:32).

Jehová. Itech Biblia *Para akin nemiskej keman Dios taixyekantos* tokayit *Jehová* ixnesi 237 viajes itech amatajkuilol Mateo hasta Apocalipsis. Moixtalij moijkuilos itokay Dios porin:

1. Keman Jesús uan itatitaniluan nemiaj nikan taltikpak, amatajkuilolmej Génesis hasta Malaquías kipiayaj Tetragrámaton (oso itokay Dios tein moijkuiloua ika nejin letras יהוה itech tajtol hebreo).

2. Keman Jesús uan itatitaniluan nemiaj nikan taltikpak, amatajkuilolmej Génesis hasta Malaquías tein kitajtolkepkej itech tajtol griego no kipiayaj Tetragrámaton.

3. ITajtol Dios itech tajtol griego kinextia ke Jesús miakpa ika tajtoj itokay Dios uan kiteixmatiltij (Jn 17:6, 11, 12, 26).

4. Amatajkuilolmej Mateo hasta Apocalipsis no pouij itech iTajtol Dios ijkon kemej Génesis hasta Malaquías, yejua ika amo taixejekol maj amo ixnesiok itokay Dios itech seki amatajkuilolmej.

5. Itech iTajtol Dios itech tajtol griego no mokui tokayit *Jah* tein no ika moixmati Dios (Ap 19:1, 3, 4, 6).

6. Seki uejkauj amatajkuilolmej kinextiaj ke itatojtokakauan Cristo akin katkaj judíos kikuiaj itokay Dios keman tajkuilouayaj.

7. Sekin akin motelmachtiaj tajtolmej tein kipia Biblia kijtouaj ke itokay Dios xa ixnesia itech amatajkuilolmej Mateo hasta Apocalipsis keman mokuij tajtolmej tein moajsij itech Génesis hasta Malaquías.

8. Moajsij Biblias itech panoua 100 tataman tajtolmej tein kipiaj itokay Dios itech amatajkuilolmej Mateo hasta Apocalipsis.

Kemej tikitakejya, miak taman kinextia ke moneki maj oksepa moijkuilo itokay Dios, Jehová, itech amatajkuilolmej Mateo hasta Apocalipsis. Uan yejua nejon kichiujkej akin kitajtolkepkej Biblia *Para akin nemiskej keman Dios taixyekantos.* Yejuan kiitaj ke itokay Dios semi ueyi, yejua ika kitemojkej amo kikixtiliskej nion se tanemilil tein kipia iTajtol Dios (Ap 22:18, 19).

Judá. Semej ikoneuan Jacob akin kipiak iuan Lea. Tepitsin achto ke Jacob momikiliskia, kijtoj ke itechkopa Judá ualeuaskia se ueyi tekiuaj akin miak tonalmej taixyekanaskia. Keman Jesús yetoya nikan taltikpak, pouik iniuan ichankauan Judá. No ijkon moixmati semej uejueyi kalyetonij israelitas uan satepan no ijkon moixmatik tal kampa pouiaj ome uejueyi kalyetonij (Gé 29:35; 49:10; Heb 7:14).

judío. Akin poui iniuan ichankauan Judá. Nejin tajtol peuak mokui satepan ke kinixpolojkej majtakti uejueyi kalyetonij israelitas (2Re 16:6). Satepan ke israelitas kinuikakej Babilonia, ijkon kinixmatkej akin oksepa mokepkej Israel (Esd 4:12). Satepan, peuak ijkon kinixmatij nochin israelitas (Est 3:6). Pablo kikuik nejin tajtol keman kimelauak ke itech nechikol amo tayekantok kani se ualeua (Ro 2:28, 29; Gál 3:28).

K

kalikxit. Keman Salomón kichijchiuak templo uan okseki kalmej, kintekpanak kalikximej. Itech Biblia, keman mokui nejin tajtol kiteajsikamatiltia teisa tein kichikaua okse taman oso tein amo keman kiajchiuaskej (Jue 16:29; 1Re 7:21; 1Ti 3:15; Ap 3:12).

kampa kichipauayaj trigo. Ompa kichipauayaj trigo para kikixtiliskej ikoujyo uan ieuayo. Kiuijuitekiaj oso komo tel miak katka kikuiaj seki tablas tein tapialmej kititilatsayaj uan aksa ipan tejkoya para kixamanis. Kampa kichiuayaj nejin katka tamanis uan kampa ueliskiaj tatayoualoskej tapialmej uan taejekaya (Le 26:5; Is 41:15; Mt 3:12).

kampa kipatskayaj uvas. Katkaj ome tanques de tet, se okachi ajko yetoya ke okse, uan kitaliliayaj kampa nalpanoskia uvajat. Itech tanque tein yetoya okachi ajko kipatskayaj uvas oso itakilo olivo, uan uvajat oso aceite temouaya itech

okse tanque. No mokui nejin tajtol para moixnextis keman Dios kintatsakuiltis akin amo yolkualmej (Ap 19:15).

kampa kuakualakatok tit. Nejin kiixnextia "ojpatika mikilis". Ompa kinpantamotaskej akin kichiuaj tein amo kuali uan amo moyolpataj, in Amokuali uan hasta mikilis uan Miketekoch (oso Hades). Keman moijtoua ke ompa kipantamotaj tein tit amo ueli kiixpoloua, kemej ángeles, mikilis uan Hades, moajsikamati ke sayoj kiixnextia teisa. Nochi tein ompa kipantamotaj senkis ixpoliui uan amo nochipa tajyouijtok (Ap 19:20; 20:14, 15; 21:8).

kampa motaliaj tamelauanij. Kemansa nejin moajsia ajko uan kipiaya seki escalones kampa ika tejkoyaj, uan yetoya kalampa. Akin taixyekanayaj itech xolal ompa motaliayaj uan kinpaniluiayaj tein kiixtalijkaj akin ompa mosentiliayaj. Keman moijtoua ke tiijkatoskej iixpan Dios uan tietoskej iixpan Cristo kiixnextia tein Jehová kichiuas para kintatiochiuis oso kintatsakuiltis akin nemij nikan taltikpak (Ro 14:10; 2Co 5:10; Jn 19:13).

keman Cristo mokepasya. Itech iTajtol Dios itech tajtol griego, kemansa kijtosneki keman Jesucristo tekiuajtitokya, desde keman kiixtalijkej uan keman tamitiya tein mochiujtok itech taltikpak. Keman Cristo mokepasya amo kijtosneki ke nimantsin oksepa yas, ta uejkauas miak xiujmej (Mt 24:3).

keman kitaliayaj ininmauan itech aksa. Kichiuayaj nejin keman kiixtaliayaj aksa maj kichiua se tekit oso para kitiochiuaskej, kipajtiskej oso para maj ueli kichiua teisa ika ichikaualis Dios (Nú 27:18; Hch 19:6; 1Ti 5:22).

keman tamitiya tein mochiujtok itech taltikpak. Nejin tonalmej tamij keman ixpoliui nochi tein mochiujtok nikan taltikpak kampa taixyekantok Satanás. Itech nejon tonalmej Cristo no mokepakya. Jesús kinixyekanas ángeles keman "kinxeloskej akin amo yolkualmej uan akin yolmelaujkej" uan kinixpoloskej akin amo yolkualmej (Mt 13:40-42, 49). Imomachtijkauan Jesús kitelnekiaj kimatiskej kemanian tamiskia "tein mochiujtok itech taltikpak" (Mt 24:3). Achto ke yaskia iluikak, Jesús kinyekiluij imomachtijkauan ke iniuan yetoskia hasta nejon tonalmej (Mt 28:20). Xikonita TONALMEJ.

kopal. Tataman chokilot tein yolik tatatiuj uan kualtsin ajuiyak. Itech tabernáculo uan itech templo mokuia se taman kopal tein kichijchiuayaj ika naui tamantsitsin. Kichichinouayaj kualkampa uan youak itech altar kampa tapopochuiayaj. Nejin altar yetoya itech cuarto kampa Yektik. Itech Ueyi tonal keman kintapojpoluiayaj israelitas, kichichinouayaj itech cuarto kampa Okachi Yektik. Kiixnextiaya netataujtilmej tein Dios kikaki uan tein kichiuaj itekitikauan. Akin kichiuayaj kemej Cristo amo monekia tapopochuiskej (Éx 30:34, 35; Le 16:13; Ap 5:8).

kouit kampa tetajyouiltiaj. Itech miak altepemej aksa kipilouayaj itech se kouit para kimiktiskej oso ompa kipilouayaj se miket, para kiitaskej ke tepinaujtij maj tepilokan uan para kinnejmachtis oksekin tein ueliskia kinpanos. Judíos akin kiuijuikaltiayaj Dios oso kinueyichiuayaj tatadiosmej achto kinmiktiayaj ika tet oso ika okse taman, uan satepan kinpilouayaj itech se kouit (Dt 21:22, 23; 2Sa 21:6, 9). Kemansa romanos sayoj kiilpiayaj itech kouit akin kitatsakuiltiayaj, uan ompa kikauayaj miak tonalmej hasta keman mikia porin semi tajyouijtoya, porin amo kimakayaj tein tayis oso tein kikuas oso porin tonaltataya. Uan kemansa, kemej Jesús, kikoujpampilouayaj ika clavos imako uan imetsko (Lu 24:20; Jn 19:14-16; 20:25; Hch 2:23, 36). Nion kanaj ixnesi ke tajtol griego *staurós* kijtosneki se kolotsin kemej tein kikuiaj miakej akin kinueyichiuayaj tatadiosmej tel miak xiujmej achto ke ualaskia Cristo. Jesús no kikuik tajtol "kouit" keman kijtoj ke akin kitojtokaskiaj tajyouiskiaj uan kinpinaujtiskiaj (Mt 16:24; Heb 12:2).

kouit tein kichiua maj se nemi. Kouit tein moajsia Edén. Biblia amo kijtoua ke

itakilo tapaleuiaya maj ueli se nemi. Tein melauj, nejin kouit kinextiaya ke Dios kichiuaskia maj nemikan nochipaya akin yejua kinkauaskia maj kikuakan itakilo. Itech amatajkuilol Apocalipsis, kijtosneki ke Dios kichiuas maj amo keman momikilikan (Gé 2:9; 3:22; Ap 2:7; 22:19).

kuali tanauatilmej. Itech iTajtol Dios itech tajtol griego, nejin tajtol kijtosneki tein kuali tein Dios kichiuas ika iTaixyekanalis uan keniuj uelis se momakixtis porin se takuaujtamati iuan Jesucristo (Lu 4:18, 43; Hch 5:42; Ap 14:6).

kuetaxbolsa. Nejin ika chijchiujtoya nochi ikuetaxyo se tapial, kemej se chivo oso se ichkat, uan ompa kipantekayaj vino uan okseki taman atsin. Keman vino xokoya, kikixtia se ejekat tein kichiua maj tilini kuetaxbolsa. Yejua ika vino kipantekayaj itech kuetaxbolsa tein yankuik tein moixtilanaya, porin kuetaxbolsa tein soltik kakaltiaya uan tsayania (Jos 9:4; Mt 9:17).

L

lepra. Se pitsotik kokolis tein kipalantia se inakayo. Biblia ika tajtoua nejin kokolis, uan amo sayoj kikuia aksa, ta no mopepechouaya itech tasal uan itech kalmej (Le 14:54, 55; Lu 5:12).

leptón. Nejin tomin katka tein okachi tsikitsin tein kikuiaj judíos itech tonalmej keman moijkuiloj iTajtol Dios itech tajtol griego. Chijchiujtoya ika cobre oso bronce (Mr 12:42; Lu 21:2; notas).

levadura. Tein kitaliliaj tixti oso at para maj mosamaua oso maj xokoya. Tixti tein xokoyakya tein kixelouaj para kixokoltiskej okachi tixti. Keman Biblia ika tajtoua nejin kijtosneki tajtakol uan tein tauejueloua. No mokui nejin tajtol keman ika motajtoua se taman tein moskaltia uan amo moita uan momoyaua (Éx 12:20; Mt 13:33; Gál 5:9).

Leví; levita. Semej ikoneuan Jacob akin kipiak iuan Lea. No ijkon moixmati semej uejueyi kalyetonij israelitas. Leví kinpiak eyi ikoneuan: Guersón, Cohat uan Merarí. Ichankauan exkan xeliujtoyaj uan ompa pouiaj tiopixkamej. Iksa, keman mokui tajtol *levitas* ininka motajtoua nochin ichankauan Leví, sayoj ke amo nochipa kinpouaj tiopixkamej akin pouiaj iniuan ichankauan Aarón. Ichankauan Leví amo kinmakakej se ueyi tal kemej okseki israelitas. Kinmakakej 48 uejueyi xolalmej tein yetoyaj itech talmej tein kinmakakej okseki uejueyi kalyetonij (Dt 10:8; 1Cr 6:1; Heb 7:11).

M

Macedonia. Tal tein pouia Grecia, uan tein Alejandro Magno kichiuak maj semi moixmati. Kipiayaj inintekiuaj hasta keman romanos kintakuilijkej. Keman tatitanil Pablo yekinika takalpanoj Europa, Macedonia yetoya ininmako romanos. Pablo expa takalpanoj ompa (Hch 16:9).

maná. Takual tein okachi kimajseuayaj israelitas keman nentinenkej taluakyan 40 xiujmej. Jehová kinmakaya uan mojmostaj kualkampa kichiuaya maj nesi talpan iuan ajuach. Itech tonal sábado amo nesia. Keman israelitas kiitakej, kijtojkej "¿Toni nejon?", tein itech tajtol hebreo moijtoua *"¿Man hu'?"* (Éx 16:13-15, 35). Jesús no ika tajtoj maná keman tamachtij (Jn 6:49, 50).

medos. Itech ualeujkej ichankauan Madái, ikoneuj Jafet. Mokaltalijkej itech se tepet tein axkan moajsi ompa Irán, uan itech nejon tonalmej moixmatik kemej Media. Akin kayomej Media yetoyaj itech iluit Pentecostés tein mochiuak itech xiuit 33 ompa Jerusalén (Hch 2:9).

Mesías. Tajtol tein mokixtia itech tajtol hebreo tein kijtosneki "taijital" oso "taixpejpenal". Tajtol tein mokixtia itech tajtol griego yejua *Cristo* (Da 9:25; Jn 1:41).

mikemej oksepa nemiskej. Tajtol griego *anástasis* kijtosneki 'moajokui'. Biblia ininka tajtoua chiknauin akin momikilijkaj uan oksepa nenkej, uan no ompa poui Jesús akin Jehová kichiuak maj oksepa nemi. Elías, Eliseo, Jesús, Pedro uan Pablo kichiujkej maj sekin oksepa nemikan, sayoj ke Dios kinpaleuij ika ichikaualis. Para mochiuas tein Jehová kiixtalijtok, moneki "maj oksepa nemi-

kan akin yolmelaujkej uan akin amo yolmelaujkej" nikan taltikpak (Hch 24:15). Biblia no kijtoua ke sekin oksepa nemiskej uan yaskej iluikak, "akin yekinika oksepa nemij". Yejuan iikniuan Jesús akin Dios kinijitak ika ichikaualis (Flp 3:11; Ap 20:5, 6; Jn 5:28, 29; 11:25).

miketekoch. Keman moijkuiloua ika minúscula, kijtosneki tekoch kampa aksa kitokaj. Keman moijkuiloua ika mayúscula, kijtosneki itech tajtol hebreo *Seol* uan itech tajtol griego *Hades.* Itech Biblia nejin ome tajtolmej kiixnextiaj kampa moseuijtokej mikemej, no kijtosneki ke amo teyi kimatijok uan amo teyi kichiuajok (Gé 47:30; Ec 9:10; Mt 27:61; Hch 2:31). Tajtol griego *mnēméion,* kisa de se tajtol tein kijtosneki "se kielnamiki". Nejin kijtosneki ke Dios kielnamiki akin momikilijya (Jn 5:28, 29, nota).

mirra. Chokilot tein ajuiyak tein kikixtiaj itech tataman xiujtsitsin uan koujtsitsin tein uitsyojkej tein moixmatij kemej *Commiphora.* No kitaliliayaj aceite tein kinkuatekiliayaj akin kinijitayaj kemej tekiuanij. Ika kiajuiyaliayaj tasal uan camas, uan kitaliliayaj aceites para ika kipajpachoskej oso kipajpatskaskej aksa uan no moojxiliayaj. Kimanelouayaj iuan vino uan ika mopajtiayaj. No kintaliliayaj mikemej keman yayaj kintokatij (Éx 30:23; Pr 7:17; Mr 15:23; Jn 19:39).

molik. Nejin ika tatamachiuaj. Peua itech se imolik uan tami itech se imajpil tein okachi ueyak. Tein israelitas kikuiaj itamachiuj katka 44.5 centímetros, sayoj ke no kikuiaj se tein okachi ueyak, uan itamachiuj katka 51.8 centímetros (Gé 6:15; Mt 6:27; Lu 12:25; Ap 21:17).

Moloc. Inintatadios ammonitas; xa no motokaytiaya Malcam, Milcom oso Mólek (Hch 7:43).

N

nardo. Aceite chichiltik tein ajuiyak uan semi patiyoj. Kikixtiayaj itech se xiujtsin tein monotsa espicanardo *(Nardostachys jatamansi).* Kemej semi patiyoj katka, iksa kimanelouayaj ika okseki aceite tein amo semi patiyoj uan hasta kichijchiuayaj okse aceite tein amo yek-nardo. Marcos uan Juan kijtojkej ke Jesús kitalilijkej "senkis nardo" (Mr 14:3; Jn 12:3).

naualot. Miakej kineltokaj ke akin momikilijkejya kisentokaj nemij okseko uan ke uelij tajtouaj iniuan akin yoltokej itechkopa se akin kijtoua ke tajtoua iniuan mikemej. Tajtol griego tein mokui para "naualot" yejua *farmakía,* tein kijtosneki 'se kikuis drogas'. Nejin tajtol peuak ijkon mokui porin ne uejkauj kikuiaj drogas keman kinteneuayaj amokuali ejekamej para tenaualuiskej (Gál 5:20; Ap 21:8).

nechikol. Itech iTajtol Dios itech tajtol hebreo, keman mokui nejin tajtol ininka motajtojtok israelitas. Itech iTajtol Dios itech tajtol griego, mokui nejin tajtol keman ininka motajtoua nochin tokniuan akin kitojtokaj Cristo, maski kemansa no ika motajtoua sejse nechikol (1Re 8:22; Hch 9:31; Ro 16:5).

nisán. Ijkon kitokaytijkej metsti abib satepan ke israelitas kinuikakej Babilonia. Itech nejon metsti peuaya calendario tein Dios kiixtalijka uan katka chikometika metsti itech calendario tein ipa kikuiaj. Peuaya itajkotian marzo uan tamia itajkotian abril (Ne 2:1). Judíos kichiuayaj Pascua itech tonal 14 metsti Nisán, uan Jesucristo kiixtalij iTakualis toTekotsin nejon tonal (Lu 22:15, 19, 20). Yejua kikoujpampilojkej nejon tonal (Lu 23:44-46).

O

ojti. Itech Biblia nejin tajtol kijtosneki keman aksa nemi kemej Dios kiyolpaktia oso kemej amo kiyolpaktia. Imomachtijkauan Jesús kiniluiayaj ke pouiaj itech "iOjtsin toTekotsin", porin kichiuayaj tein Jesucristo kichiuak uan iuan takuaujtamatiaj (Hch 19:9).

Okachi Yektik. Cuarto tein yetoya okachi taijtik itech tabernáculo uan templo. Ompa yetoya tatiochiualkaxon. ITanauatil Moisés kijtouaya ke sayoj tayekankatiopixkat uelia kalakia sayoj sepa itech xiuit, itech Ueyi tonal keman kintapojpoluiayaj israelitas (Éx 26:33; Le 16:2, 17; 1Re 6:16; Heb 9:3).

P

pantsin tein kitaliayaj iixpan Dios. Katkaj 12 pantsitsin. Ojkan nepaniujtoyaj chijchikuasen. Kitaliayaj itech mesa tein yetoya itech cuarto tein Yektik itech tabernáculo uan templo. Nochi sábados kiixpatayaj uan kitaliayaj pantsin tein okachi yankuik. Sayoj tiopixkamej kikuayaj pantsin tein kiajchiuayaj (2Cr 2:4; Éx 25:30; Le 24:5-9; Mt 12:4; Heb 9:2).

Pascua. Iluit tein mochiuaya xijxiujtika itech tonal 14 metsti abib (tein satepan moixmatik kemej *nisán*). Ijkuak kielnamikiaj keman israelitas kiskej Egipto. Kimiktiayaj uan kiteuatsayaj se ichkakonet oso se chivojkonet, uan kikuayaj ika kilit tein chichik uan pantsin tein amo kisamaualtiayaj (Éx 12:27; Jn 6:4; 1Co 5:7).

Pentecostés. Takamej israelitas xijxiujtika monekia kichiuaskej eyi iluimej ompa Jerusalén. Nejin yejua tein ojpatika. Itech iTajtol Dios itech tajtol hebreo moixmatia kemej iluit keman kisentiliayaj tatok oso iluit tein mochiuaya satepan ke panouaya chikome semana. Uan itech iTajtol Dios itech tajtol griego moixmatia kemej Pentecostés, uan mochiuaya 50 tonalmej satepan de tonal 16 metsti nisán (Éx 23:16; 34:22; Hch 2:1).

Q

querubín. Ángel tein ueyichiujkej uan kichiua seki tekit tein motelneki. Serafines uan querubines tataman tekit tein kichiuaj (Gé 3:24; Éx 25:20; Is 37:16; Heb 9:5).

S

sábado. Mokixtia itech tajtol hebreo tein kijtosneki 'se moseuis'. Para judíos peuaya itech tonal viernes keman pankalakia tonaltsin uan tamia itech tonal sábado keman pankalakia tonaltsin. Itech nejin tonal Dios kiixtalij maj amo tekitikan uan no ika monextiaya ke israelitas katkaj iaxkauan Dios. Sayoj ke, keman Jesús yetoya nikan taltikpak, judíos kiixtalijkej maj amo kichiuakan okseki taman tein amo ijkuiliujtoya itech iTanauatil Moisés (Éx 20:8; Le 25:4; Lu 13:14-16; Col 2:16).

saduceos. Se yankuik taneltokalis tein kisak de inintaneltokalis judíos. Seki saduceos katkaj tiopixkamej uan sekin katkaj ininchankauan nejon tiopixkamej. Uan sekin pouiaj iniuan Uejueyi Tamelauanij. Amo kineltokayaj ke mikemej oksepa nemiskej nion ke onkayaj ángeles. Yejuan kiixnamikkej Jesús (Mt 16:1; Hch 23:8).

salmo. Tatsotson tein ika kiueyitaliayaj Dios. Tatsotsonayaj uan mokuikatiayaj keman kiueyichiuayaj Jehová, kemej ijkuak taueyichiuayaj iniuan miakej itech templo ompa Jerusalén (Lu 20:42; Hch 13:33; Snt 5:13).

Samaria. Nejin katka ueyi xolal tein tayekantoya 200 xiujmej ompa Israel, kampa pouiaj majtakti uejueyi kalyetonij; no ijkon moixmatia nochi nejon tal. Ueyi xolal moajsia itech se tepet tein monotsaya Samaria. Keman Jesús yetoya nikan taltikpak, Samaria katka se tal tein yetoya tatajko de Galilea uan Judea. Jesús amo tanojnotsaya ompa, sayoj ke kemansa ompaka panok uan tajtoj iniuan sekin akin ompa nemiaj. Pedro kemej yeskia kikuik ojpatika llave uan ika kintatapouilij akin kayomej Samaria maj kalakikan itech iTaixyekanalis Dios. Nejin mochiuak keman Dios kinmakak ichikaualis (1Re 16:24; Jn 4:7; Hch 8:14).

samaritano. Yekinika, ijkon kinixmatiaj israelitas akin pouiaj iniuan majtakti uejueyi kalyetonij, sayoj ke satepan keman asirios moaxkatilijkej Samaria itech xiuit 740 achto ke Jesús ualaskia, no ijkon kinixmatkej akin asirios ompa kinuikakej. Keman Jesús nemia nikan taltikpak, amo ijkon kinixmatiajok akin ompa kayomej. Ijkon kinixmatiaj akin pouiaj itech se yankuik taneltokalis tein moajsia itech talmej tein pouiaj Siquem uan Samaria. Akin ompa pouiaj kineltokayaj seki taman tein amo kineltokayaj judíos (Jn 8:48).

Sanedrín. Jueces akin okachi tayekantoyaj akin kinixyekanayaj judíos, uan yetoyaj ompa Jerusalén. Keman Jesús yetoya nikan taltikpak, katkaj 71. Ompa pouia tayekankatiopixkat uan oksekin akin

achto katkaj tayekankatiopixkamej, ininchankauan nejon tayekankatiopixkamej, tataman taixyekananij uan tajkuilouanij (Mr 15:1; Hch 5:34; 23:1, 6).

Satanás. Mokixtia itech se tajtol hebreo tein kijtosneki 'taixnamikkej'. Yejua akin okachi kiixnamiki Dios, uan no kitokaytiaj Amokuali (Job 1:6; Mt 4:10; Ap 12:9).

se kiixtalis amo se takuas seki tonalmej. Israelitas kiixtaliayaj amo takuaskej itech Ueyi tonal keman kintapojpoluiayaj, no keman tajyouijtoyaj uan keman kitemouayaj maj Dios kinixyekana. Judíos kiixtalijkej naujpa itech xiuit amo takuaskej seki tonalmej, uan ika nejon kielnamikiaj tein amo kuali tein kinpanoka. Akin kitojtokaj Cristo amo moneki kiixtaliskej amo takuaskej seki tonalmej (Esd 8:21; Is 58:6; Mt 4:2; 9:14; Lu 18:12; Hch 13:2, 3; 27:9).

selik metsti. Itech inincalendario judíos katka tonal tein ika peuaya metsti. Itech nejon tonal mosentiliayaj, tatakuayaj uan kimaktiliayaj Dios seki taman. Satepan, itech selik metsti mochiuaya se ueyi iluit uan amo akin tekitia (Nú 10:10; 2Cr 8:13; Col 2:16).

se moauis. Nejin tajtol kijtosneki se kitamipankalakis aksa itech at. Jesús kiniluij akin kitojtokayaj maj moauikan. Biblia no kijtoua ke Juan teauiaya, ke ueli teauiaj ika ichikaualis Dios, ika tit uan ika okseki taman (Mt 3:11, 16; 28:19; Jn 3:23; 1Pe 3:21).

se moyolpatas. Biblia kijtoua ke keman aksa moyolpata, kipata itanemilil porin yekmelauj kiyolkokoua tein amo kuali tein achto kichiuaya oso porin amo kichiuak tein monekia. Keman aksa yekmelauj moyolpata, amo kichiuaok tein achto kichiuaya (Mt 3:8; Hch 3:19; 2Pe 3:9).

Sion; tepet Sion. Ijkon motokaytiaya ueyi xolal Jebús tein youaliujtoya ika se ueyi tepamit. Ompa nemiaj jebuseos uan yetoya itech se tepet ompa Jerusalén. Keman David kintanik jebuseos, ompa kichijchiuak ichan, uan moixmatik kemej "iueyi xolal David" (2Sa 5:7, 9). Keman David ompa kiuikak tatiochiualkaxon, nejon tepet moxeloj para Jehová. Satepan, hasta tepet Moria kampa yetoya templo no moixmatik kemej Sion, uan kemansa no ijkon kiluiayaj nochi ueyi xolal Jerusalén. Itech iTajtol Dios itech tajtol griego, nejon tajtol sayoj kiixnextia teisa (Sl 2:6; 1Pe 2:6; Ap 14:1).

Siria. Itech iTajtol Dios itech tajtol griego, Siria katka talmej kampa romanos taixyekanayaj uan Antioquía katka xolal tein okachi tayekantoya. Itech iTajtol Dios itech tajtol hebreo, ika motajtoua okse Siria tein no moixmati kemej Aram. Miak talmej tein pouiaj itech nejon Siria, peuak pouij itech Siria tein ika motajtoua itech iTajtol Dios itech tajtol griego. Akin ompa taixyekanaya no taixyekanaya Palestina (Lu 2:2; Hch 18:18; Gá 1:21).

sokikonchiujkej. Tajtol hebreo kijtosneki 'akin tamachijchiujtiuj'. Tein kichiua se sokikonchiujkej ika sokit, kiixnextia keniuj Jehová kinixyekana sejse uan nochin akin pouij itech se altepet (Is 64:8; Ro 9:21).

T

Taixyekankej. No ijkon moixmati Jesucristo. Kiixnextia ueyi tekit tein kichiua para kinkixtilis tajtakol akin kitakamatij Dios uan kinpaleuis maj nemikan nochipaya (Hch 3:15; 5:31; Heb 2:10; 12:2).

tajkuilojkej. Akin kimaijkuilouaya iTajtol Dios itech tajtol hebreo. Keman Jesús yetoya nikan taltikpak, katkaj sekin akin kuali kiixmatiaj iTanauatil Moisés. Yejuan kiixnamikkej Jesús (Esd 7:6, nota; Mr 12:38, 39; 14:1).

Tajkuilolamatsin. Nejin yejua iTajtol Dios. Nejin tajtol sayoj ixnesi itech amatajkuilolmej Mateo hasta Apocalipsis (Lu 24:27; 2Ti 3:16).

tajpixkej. Tekit tein aksa kichiuaya youak para kiitas maj amo teyi kinpano akin nemiaj itech xolal. Yejua tanauatiaya komo kiitaya ke teisa ueliskia panos. Tajpianij okachi yetoyaj tepankuako oso kampa okachi uejkapan den ueyi xolal uan ijkon ueliskiaj kinitaskej akin

ajsitiayaj. Iniuan soldados no onkayaj akin tajpiayaj (Mt 27:65; 28:4).

takot tein tenpitstik. Se ueyak takot tein kuateposyej. Kikuij para kinpeuaskej tapialmej. Keman se akin tamatkej kiluia okse tein kipaleuis, kemej yeskia kitsopitiskia. Tajtolmej *tikteliksatok takot tein tenpitstik* kinextia keniuj iselti mokojkokoua se kuakouej tein amo kineki tatakamatis keman kitejteliksa nejon takot (Hch 26:14; Jue 3:31).

talento. Tomin tein okachi patiyoj uan tein okachi etik katka. Etik katka 34.2 kg. Se talento griego okachi amo ueyi katka uan etik katka kemej 20.4 kg (1Cr 22:14; Mt 18:24, nota).

tanauatijkej. Akin Dios kimatiltiaya tein yaya kichiuati. Kitematiltiaya tein Dios kiluiaya; amo sayoj kitematiltiaya tein yaya panoti, ta no tein Jehová tamachtiaya, tein tanauatiaya uan tein kiixtalijkaya kichiuas (Am 3:7; 2Pe 1:21).

tanauatil. Keman moijkuiloua ika mayúscula, kemansa ika motajtoua iTanauatil Moisés oso amatajkuilolmej Génesis hasta Deuteronomio. Keman moijkuiloua ika minúscula, uelis ika motajtojtos se tanauatil tein moajsi itech iTanauatil Moisés oso se tanemilil tein techmachtia se tanauatil (Nú 15:16; Dt 4:8; Mt 7:12; Gál 3:24).

tapaleuijkej. Nejin tajtol mokixtia itech tajtol griego *diákonos.* Nejin tokniuan kinpaleuiaj oloch tayekananij itech se nechikol. Moneki kichiuaskej tein Biblia kijtoua para uelis ijkon tapaleuiskej (1Ti 3:8-10, 12).

tapialmej tein kichichinouiliayaj Dios. Kitamichichinouayaj itech altar. Akin kitemakayaj amo teyi mokauiliayaj. Kitemakayaj se kuakouej, se ichkaueuet, se chivo oso se paloma (Éx 29:18; Le 6:9; Mr 12:33; Heb 10:6).

Tártaro. Itech iTajtol Dios itech tajtol griego nejin tajtol kijtosneki keniuj Dios kichiuak maj yetokan ángeles tein amo tatakamatkej keman Noé nemik. Itech 2 Pedro 2:4, keman kijtoua ke *kintamotak itech Tártaro* (itech griego *tartaróō*), amo kijtosneki ke "ángeles tein tajtakojkej" kintsakkej itech Tártaro tein ne uejkauj kineltokayaj ke onkaya. Kijtouayaj ke yetoya taltampa kampa semi tayouayan uan ke ompa kintsakuayaj dioses tein amo semi ueyichiuanimej. Keman itech Biblia mokui nejin tajtol, kijtosneki ke Dios kinkuilij tekit tein kichiuayaj ne iluikak uan kemej yeskia kintalij kampa tayouayan para maj amo kiajsikamatikan tein kiixtalijtok kichiuas. Biblia kijtoua ke senkis ixpoliuitij iuan Amokuali Satanás, akin kinixyekana. Sayoj nejin ángeles tein kiixnamikkej Dios kinnamiki maj yetokan itech Tártaro. Nejin amo yejua "ueyi ostok tein uejkatan" tein ika motajtoua itech Apocalipsis 20:1-3.

tasal tein teajuayotia. Katka se tasal tein kikuiaj para kichijchiuaskej koxtalmej. Kichijchiuayaj ika inintojmiyo chivos uan ika motakentiayaj keman tayokoxtoyaj (Gé 37:34; Lu 10:13).

tatiochiualis tein amo technamiki. Itech tajtol griego kiteajsikamatiltia teisa tein teyolpaktia oso kualtsin. No kiteajsikamatiltia tein se kitemaka ika nochi se iyolo. Keman Biblia ika tajtoua itatiochiualis Dios tein amo technamiki, kijtosneki tein Dios kitemaka ika nochi iyolo uan amo kichia maj kikepilikan. Ijkon monextia ke Dios semi kualtakat, ke semi tetatiochiuia uan ke semi tetasojta. Nejin tajtol no kiteajsikamatiltia keman tikmakaj aksa teisa uan amo tikmakaj porin motanilij, ta porin ijkon tiknekij (2Co 6:1; Ef 1:7).

tatiochiualkaxon. Koujkaxon tachijchiuj ika acaciajkouit tein kitamitalilijkej oro. Yetoya itech tabernáculo kampa Okachi Yektik, uan satepan itech templo tein kichijchiuak Salomón kampa Okachi Yektik. Ipantsak katka senkis oro uan kipiaya ome querubines tein moixnamiktoyaj. Taijtik yetoyaj ome temej kampa ijkuiliujtoya Majtakti Tanauatilmej (Dt 31:26; 1Re 6:19; Heb 9:4).

tatitanil. Maski nejin tajtol mokui keman ika motajtoua Jesús oso sekin akin kintitankej maj kinpaleuitij oksekin, okachi

mokui keman ininka motajtoua 12 akin Jesús kinijitak para maj kiixnextikan (Mr 3:14; Hch 14:14).

tayekankakonet. Itech Biblia nejin tajtol okachi mokui keman ika motajtoua yekinika iokichpil se takat. Ne uejkauj, tayekankakonet kipiaya tanauatil ikalijtik. Keman itat momikiliaya, yejua taixyekanaya. Jesús yejua itayekankakoneuj Jehová uan no yejua tayekankakonet de nochi tein Dios kichijchiuak uan akin achto oksepa nemik (Ge 25:33; Éx 11:5; Col 1:15; Ap 1:5).

tayekankatiopixkat. Keman mokuia iTanauatil Moisés, yejua katka tiopixkat akin okachi ueyichiujkej. Yejua akin taixyekanaya keman israelitas taueyichiuayaj uan no kinitaya okseki tiopixkamej. Sayoj yejua uelia kalakia kampa Okachi Yektik, cuarto tein yetoya okachi taijtik itech tabernáculo uan itech templo. Sayoj sepa itech xiuit kalakia ompa, itech Ueyi tonal keman kintapojpoluiayaj israelitas. Jesucristo no kipia tekit kemej *tayekankatiopixkat* (Le 16:2, 17; 21:10; Mt 26:3; Heb 4:14).

tayekankej. Se takat akin xiuejya. Keman Biblia ininka tajtoua tayekananij, ininka tajtojtok akin taixyekanaj itech se xolal oso se altepet. Itech amatajkuilol Apocalipsis no ijkon kiniluiaj seki ángeles. Tajtol griego *presbýteros* kijtosneki "tayekankej" keman ininka motajtoua akin taixyekanaj itech nechikol (Éx 4:29; Pr 31:23; 1Ti 5:17; Ap 4:4). Akin kichiuaj nejin tekit no kinyekpiaj uan kinixyekanaj tokniuan itech nechikol. Tajtol griego *episkopos* kiteajsikamatiltia akin kinita oksekin maj kuali yetokan. Tajtol griego *presbýteros* kijtosneki tein kinextia akin kiixtaliaj kemej tayekankej, sayoj ke tajtol *episkopos* kijtosneki tekit tein moneki kichiuas (Hch 20:28; 1Ti 3:2-7; 1Pe 5:2).

tein Dios amo kitematiltijtoya. Se taman tein Dios kiixtalijtok tein amo kitematiltia hasta keman yejua kiita ke moneki uan tein sayoj kinmatiltia akin yejua kineki maj kimatikan (Mr 4:11; Col 1:26).

tein kimaktiliayaj Dios. Nejin kichiuayaj para kitasojkamatiliskej, para maj kintapojpolui oso para oksepa kuali mouikaskej iuan Dios. Abel kimaktilij Dios se tapial uan satepan miakej no peujkej kimaktiliaj miak taman, kimaktiliayaj hasta tapialmej. ITanauatil Moisés kijtouaya ke israelitas monekia kimaktiliskej Dios tein kipiayaj. Keman Jesús, akin amo kipiaya tajtakol, motemaktij, amo monekiaok kimaktiliskej Dios tapialmej. Sayoj ke, akin kichiuaj kemej Cristo kisentokaj kemej yeskia kimaktiliaj Dios miak taman keman kiueyichiuaj (Gé 4:4; Heb 13:15, 16; 1Jn 4:10).

tein kimaktiliayaj Dios para maj kintapojpolui. Ika nejin kitemouayaj maj Dios kintapojpolui porin kichiujkej teisa porin tajtakolejkej. Kitemakayaj tataman tapialmej, kemej se kuakouej uan hasta se totot. Komo aksa katka tominpixkej kitemakaya se kuakouej, uan komo katka pobre kitemakaya se totot (Le 4:27, 29; Heb 10:8).

tein moijkuilouaya itech kuetax. Nejin katka ikuetaxyo ichkat, chivo oso kuakuejkonet. Okachi uejkauaya ke papiro uan itech moijkuiloj Biblia. Tein Pablo kitajtanij Timoteo xa katka seki tajkuilolmej tein pouij itech iTajtol Dios itech tajtol hebreo. Seki amatajkuilolmej tein kiajsikej ompa mar Muerto ijkuiliujtokej itech kuetax (2Ti 4:13).

tein moixtaua. Tein kitemakaj para maj kikajkauakan aksa, maj amo kitatsakuiltikan, maj amo tajyoui, maj kimakixtikan den tajtakol oso maj amo kichiuaok teisa tein monekia kichiuas. Amo nochipa taxtauayaj ika tomin (Is 43:3). Inintayekankakoneuan israelitas uan tapialmej tein achto yoliaj katkaj iaxkauan Jehová uan ixyetoya kichiuaskej se tekit, yejua ika monekia taxtauaskej para amo kichiuaskiajok nejon tekit (Nú 3:45, 46; 18:15, 16). Uan no, komo se kuakouej tein tateuiaya amo kiilpiayaj uan kimiktiaya aksa, iteko no monekia kimiktiskej komo amo taxtauaya (Éx 21:29, 30). Sayoj ke, komo aksa temiktiaya porin ijkon kiixtalijka, amo teyi uelia kiixtauaya

para makisas (Nú 35:31). Biblia kijtoua ke tein Cristo taxtauak yejua tein okachi tayekantok. Yejua momikilij para kinkixtilis tajtakol akin tatakamatij uan kinpaleuis maj amo momikilikanok (Sl 49:7, 8; Mt 20:28; Ef 1:7).

tein motenkauayaj. Keman omen kiixtaliayaj kichiuaskej oso amo kichiuaskejok teisa. Dios uelis motenkauas iniuan takamej oso siuamej, oso tejuan iniuan oksekin. Kemansa, sayoj se moneki kichiuas tein moixtalij. Uan kemansa nochin omen akin motenkaujkej moneki kichiuaskej tein moixtalij. Biblia amo sayoj kijtoua ke Dios motenkauak iniuan sekin, ta no kijtoua ke sekin akin nemiaj itech seki xolalmej motenkauayaj iniuan oksekin. Semi tapaleuij tein Dios motenkauak iuan Abrahán, iuan David, iniuan israelitas uan iniuan akin kinijitak (Gé 9:11; 15:18; 21:27; Éx 24:7; 2Cr 21:7; Lu 22:29; Hch 3:25; 2Co 3:6; Heb 8:6).

tein pitsotik. Itech Biblia, uelis mokuis keman ika motajtoua aksa oso teisa tein taloj. No keman ika motajtoua aksa akin amo chipaujkanemi. Miakpa no mokui keman ika motajtoua teisa tein iTanauatil Moisés kinextiaya ke amo chipauak (Le 5:2; 13:45; Mt 10:1; Hch 10:14; Ef 5:5). Xikonita CHIPAUAK.

tekolkaxit. Nejin chijchiujtoya ika oro, plata oso cobre uan kikuiaj para tapopochuiskej itech tabernáculo uan itech templo. No ika kikixtiayaj tekol den altar kampa kitemaktiayaj tapialmej uan ika kikixtiayaj mecha tein chichinaujka itech tauilketsaloni tachijchiuj ika oro (Éx 37:23; 2Cr 26:19; Heb 9:4).

templo. Se kali kampa taueyichiuaj. Sayoj ke itech Biblia keman mokui tajtol *templo* ika motajtojtok tabernáculo oso templo tein kichijchiujkaj ompa Jerusalén, tein kiixpatak tabernáculo tein israelitas kiuikatinemiaj para ompa kiueyichiuaskej Dios. Yekinika templo kichijchiuak Salomón uan babilonios kiixpolojkej. Ojpatika templo kichijchiuak Zorobabel satepan ke babilonios kinuikakej israelitas, uan satepan kiyekchijchiuak Herodes el Grande. Kemansa kiluiayaj "ichan Jehová" (Esd 1:3; 6:14, 15; 1Cr 29:1; 2Cr 2:4; Mt 24:1). No monotsa templo kampa Jehová yetok ne iluikak (Éx 25:8, 9; 2Re 10:25; 1Cr 28:10; Ap 11:19).

tetajtouijkej. Akin tapaleuia maj kuali mouikakan akin mokualantijkej. Biblia kijtoua ke Moisés ijkon tapaleuij keman motemakak Tanauatil, uan Jesús ijkon tapaleuij keman Dios motenkauak se yankuik taman (Gál 3:19; 1Ti 2:5; Heb 12:24).

tetsaujkatajyouilis. Jesús kijtoj ke akin nemiaj Jerusalén tetsaujkatajyouiskiaj kemej amo keman ijkon tajyouijtoyaj. No semi ika tajtoj se "tetsaujkatajyouilis" tein kipanoskej nochin akin nemij nikan taltikpak, keman yejua ualas ika iueyi chikaualis (Mt 24:21, 29-31). Pablo kijtoj ke kuali yetok maj Dios kintatsakuilti "akin amo kiixmatij Dios uan akin amo kineltokaj kuali tanauatilmej" tein ika tajtouaj Jesucristo. Apocalipsis capítulo 19 kijtoua ke Jesús kinixyekana ángeles para moteuiskej iuan koujtajtapial, tekiuanij uan ininsoldados (2Te 1:6-8; Ap 19:11-21). Biblia kijtoua ke tel miakej momakixtiskej keman mochiuas nejin tetsaujkatajyouilis (Ap 7:9, 14). Xikonita ARMAGEDÓN.

tetsitsin tein kitatamotayaj. Ne uejkauj ijkon kiixejekouayaj teisa. Itech inintasal oso itech se tapalkat kikalakiayaj tetsitsin oso koujtsitsin uan kitsetselouayaj. Tetsin oso koujtsin tein kisaya oso kikixtiayaj kinextiaya toni monekia kichiuaskej. Nejin kichiuayaj satepan ke motataujtiayaj (Mt 27:35; Hch 1:26).

tet tein okachi tayekantok. Ueyi tet tein kitaliayaj kampa monamikia ome tepamit uan kichikauaya. Kitemouayaj se ueyi tet para kichijchiuaskej uejueyi kalmej uan tepamit tein kiyoualouaya se ueyi xolal. Nejin tajtol mokui para kiixnextis tein ika tsineujtok taltikpak. Jesús no moixmati kemej "tet tein okachi tayekantok" itech nechikol, tein tamati kemej se kali (Ef 2:20; Job 38:6).

tiopixkat. Dios kiixtaliaya para maj kinpaleui oksekin maj kiueyichiuakan; kinmachtiaya akoni katka Dios uan toni tanauatiaya. No kitemakaya tein israelitas kimaktiliayaj Dios uan kintajtouiaya iixpan. Achto ke Dios kiixtaliskia itanauatiluan, akin kinixyekanaya ichankauan kichiuaya tekit kemej se tiopixkat. Keman Dios kiixtalijkaya itanauatiluan, tiopixkamej katkaj ichankauan Aarón, pouiaj iniuan ichankauan Leví, uan okseki takamej levitas kinpaleuiayaj. Keman peuak yankuik taman tein Dios motenkauak, akin Dios kinijitak kinixtalij kemej tiopixkamej uan Jesucristo yejua Tayekankatiopixkat (Éx 28:41; Heb 9:24; Ap 5:10).

Tonal keman Dios taixejekos. Tonal oso tonalmej keman sekin, seki altepemej oso tinochin monekis titanankiliskej iixpan Dios. Itech nejon tonal kinixpoloskej akin Dios ijkon kiixtalis. Oksekin, uelis momakixtiskej uan nemiskej nochipaya. Jesucristo uan itatitaniluan kijtojkej ke itech nejon tonal, Dios amo sayoj kiixtalis tein moneki kiseliskej akin yoltokej, ta no akin momikilijkejya ne uejkauj (Mt 12:36).

tonal keman tachijchiuayaj. Ijkon kinotsayaj tonal achto ke ajsiskia sábado. Nejon tonal judíos tachijchiuayaj para tonal keman moseuiayaj. Tonal tamia viernes tiotak keman pankalakia tonaltsin uan ijkuak peuaya tonal sábado. Para judíos tonal peuaya keman tiotakia uan tamia mostika keman oksepa tiotakia (Mr 15:42; Lu 23:54).

tonalmej keman tatamitiya; itamian tonalmej. Keman mokui nejin tajtolmej itech Biblia, ika tajtojtok seki tonalmej keman Dios kitamichiua tein achto kijtojka (Eze 38:16; Da 10:14; Hch 2:17). Itech seki tajkuilolmej kijtosneki seki xiujmej oso miak xiujmej. Itech Biblia, nejin tajtolmej mokui keman ika motajtoua keman tamitiya tein amo kuali, keman Jesús mokepakya (2Ti 3:1; Snt 5:3; 2Pe 3:3).

tonalmej; tein mochiujtok itech taltikpak. Itech tajtol griego moijtoua *aión*. Mokui keman ika motajtoua uejueyi taman tein mochiua itech nochi taltikpak itech seki tonalmej oso xiujmej. Keman Biblia ika tajtoua "tein onkak nikan taltikpak", kijtosneki tein mochiujtok itech taltikpak uan kemej nemij tel miakej (2Ti 4:10).

trompeta. Kikuiaj para tatsotsonaskej oso para kitematiltiskej teisa. Miakpa, keman motematiltia tein Jehová kiixtalia uan keman mochiuati seki taman tein Dios kijtoua, Biblia kijtoua ke kipitsaj se trompeta (1Co 15:52; Ap 8:7-11:15).

U

ueyi ostok tein uejkatan. Tajtol griego *ábyssos* kijtosneki 'tein amo kanaj tamiti'. Itech iTajtol Dios itech tajtol griego, keman mokui nejin tajtol ika motajtojtok akin tsaktok kampa amo ueli kisa. Maski no kijtosneki kampa moajsij mikemej, no uelis kijtosnekis okseki taman (Lu 8:31; Ro 10:7; Ap 20:3).

ueyi tasal. Kualtsin tasal tein tajmachyoj uan kipiaya querubines. Nejon tasal yetoya itech tabernáculo uan templo, uan kixelouaya cuarto tein monotsaya Yektik uan Okachi Yektik (Éx 26:31; 2Cr 3:14; Mt 27:51; Heb 9:3).

ueyi tet tein ika takuechouayaj. Se tet youaltik uan alaxtik tein kitaliayaj itech okse tet uan ika takuechouayaj. Ne uejkauj, miakej kipiayaj se tet tein ika takuechouayaj siuamej. Kemej israelitas mojmostaj monekia takuechoskej para takuaskej, iTanauatil Moisés kijtouaya ke akin tetaneujtiaya teisa amo uelis-kia mokauilis tet tein ika motakuecholiaya aksa. Onkaya uejueyi tet tein ika takuechouayaj uan kimalakachouayaj tapialmej (Dt 24:6; Mr 9:42).

ueyi tiopixkat. No ijkon kiluiayaj tayekankatiopixkat itech iTajtol Dios itech tajtol hebreo. Itech iTajtol Dios itech tajtol griego, keman ininka motajtoua *uejueyi tiopixkamej* nesi ke ininka motajtojtoya tiopixkamej akin okachi

ueyichiuanimej. Xa no ompa pouiaj akin achto katkaj tayekankatiopixkamej uan akin tayekanayaj itech 24 oloch tiopixkamej (2Cr 26:20; Esd 7:5; Mt 2:4; Mr 8:31).

Ueyi tonal keman kintapojpoluiayaj israelitas. Tonal tein israelitas kiitayaj ke okachi tayekantoya. No kitokaytiayaj Yom Kipur (itech tajtol hebreo *yohm hakkippurím,* tein kijtosneki 'tonal keman taixtsakuayaj'). Mochiuaya itech tonal 10 metsti etanim. Sayoj itech nejon tonal, tayekankatiopixkat kalakia kampa Okachi Yektik itech tabernáculo. Ompa kimaktiliaya Dios ininesyo tapialmej tein kitemakakaj para maj kitapojpoluilikan itajtakoluan tayekankatiopixkat, Ievitas uan nochin israelitas. Nejon tein kimaktiliayaj kiixnextij keman Jesús motemaktij. Yejua kintamikixtilij tajtakol nochin, uan amo kemanok monekis motemaktis. Nejon kinpaleuij nochin para maj oksepa kuali mouikakan iuan Jehová. Itech nejon tonal nochin mosentiliayaj para kiueyichiuaskej Dios uan amo takuayaj. No moseuiayaj uan amo kichiuayaj nion se tekit (Le 23:27, 28; Hch 27:9; Col. 1:20; Heb 9:12).

X

xochital. Jehová kinchijchiuilij Adán uan Eva se xochital ompa Edén. Keman Jesús pilkatoya itech kouit, kiajsikamatiltij se akin pilkatoya inakastan ke nochi taltikpak yeski se xochital. Nesi ke nejin tajtol tein mokui itech 2 Corintios 12:4 kiteajsikamatiltia xochital tein onkas satepan, uan itech Apocalipsis 2:7, xochital kiixnextia tein kinmakaskej akin yaskej ne iluikak (Can 4:13; Lu 23:43).

Y

yekinika takilot. Jehová kinnauatijka israelitas maj kimaktilianij tayekankakonemej, tapialmej tein achto yoliskiaj oso tein yekinika takiskia. Israelitas kimaktiliayaj Dios nejin itech iluit keman kikuayaj pantsin tein amo kisamaualtiayaj uan itech Pentecostés. Tajtolmej *yekinika takilot* no mokui keman ika motajtoua Cristo uan akin yaskej iluikak (1Co 15:23, nota; Nú 15:21; Pr 3:9, nota; Ap 14:4).

Yektik. Yekinika cuarto tein okachi ueyi tein kipiaya tabernáculo uan templo. Amo yejua tein Okachi Yektik, porin nejon cuarto yetoya okachi taijtik. Itech tabernáculo yetoya tauilketsaloni tachijchiuj ika oro, altar tachijchiuj ika oro kampa tapopochuiayaj, mesa tein kipiaya pantsin tein kitaliayaj iixpan Dios uan seki taman tachijchiuj ika oro. Itech templo yetoya altar tachijchiuj ika oro, majtakti tauilketsalonimej tein chijchiujtoyaj ika oro uan majtakti mesas tein kipiayaj pantsin tein kitaliayaj iixpan Dios (Éx 26:33; Heb 9:2).

yugo. Kouit tein aksa kikechmamaya uan tein inajnakastan kipilouiliayaj tein kimamaya; no katka se kouit tein kinkechtaliliayaj tapialmej (kemej kuakuejmej) para kititilatsaskej se tepos tein ika talkaxaniayaj oso se carro. Akin okachi kikuiaj nejin katkaj akin moajsiaj temako para kimamaskej teisa tein etik, yejua ika nejin kiixnextiaya ke aksa moajsia temako oso ke kitajyouiltiayaj. Keman moijtoua ke *kiajchiuaj* oso ke *kipostekij* yugo kijtosneki ke aksa amo moajsiok temako, amo kitajyouiltiajok nion kiteltekitiltiajok (Le 26:13; Mt 11:29, 30, nota).

Z

Zenón. Nejin takat kijtouaya ke nochin monekia nemiskej kemej kiitaskiaj ke kuali yetok uan amo monekia kinextiskej ke tajyouiayaj oso ke yolpakiaj (Hch 17:18).

Zeus. Griegos kinueyichiuayaj miak dioses, uan Zeus yejua tein tayekantoya. Akin nemiaj Listra kinemilijkej ke Bernabé katka Zeus. Ompaka Listra kiajsikej seki uejkauj tajkuilolmej kampa ininka motajtoua "itiopixkauan Zeus" uan kampa kijtoua ke Zeus yejua katka tonaltsin. Keman Pablo kisak Malta, iixpampa barco kampa yaya kipiaya inintaixkopin "iKoneuan Zeus", ome iknimej tein senyolkej tein monotsayaj Cástor uan Pólux (Hch 14:12; 28:11).

NIKAN UELIS TIONTAJKUILOS

NIKAN UELIS TIONTAJKUILOS

NIKAN UELIS TIONTAJKUILOS

NIKAN UELIS TIONTAJKUILOS

NIKAN UELIS TIONTAJKUILOS

NIKAN UELIS TIONTAJKUILOS

NIKAN UELIS TIONTAJKUILOS

NIKAN UELIS TIONTAJKUILOS

NIKAN UELIS TIONTAJKUILOS

NIKAN UELIS TIONTAJKUILOS

Komo tikonneki tikonmatis okachi,
xikonita **www.jw.org/ncj,** oso xikontajkuilouili
itaixpantijkauan Jehová itech semej kalmej Betel.